1. szám. 1900. október 14.

ORSZÁGOS

KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI

KÖZLÖNY.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SZERKESZTI

RAJNER FERENCZ.

XXXIV. ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1900.

„Athenaeum" kézikönyvtára XVIII. kötet.

A MAGYAR NYELV

A művelt közönség számára

IRTA BALASSA JÓZSEF.

Ára kötve ..... 2 korona.

Századunk Magyar Irodalma Képekben.

Irta:

ENDRŐDI SÁNDOR.

Ára díszes vászonkötésben 6 korona.

BEÖTHY ZSOLT.

A Magyar Irodalom Kis Tükre.

Szellemi életünk fejlődésének áttekintése.

Ára díszes vászonkötésben 4 korona.

Második bővített kiadás.

Megjelentek és kaphatók: az „Athenaeum" r.-társulat könyvkiadó-osztályában,

Budapest, VII. ker., Kerepesi-ut 54. sz.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

*

SZERKESZTETTE

ELŐBB
RAJNER FERENCZ.

KÉSŐBB
BALOGH PÉTER.

*

XXXIV. ÉVFOLYAM.

1900—1901.

BUDAPEST, 1901.

AZ EGYESÜLET TULAJDONA.

Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

302000

MAGY. TUD. AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

I. Értekezések, czikkek.

Lap

Bergmann Ágost, A középiskolai oktatás a jellemképzés szolgálatában ... 28
Bódiss Jusztin, Az actiók tana elméletben és gyakorlatban ... 39
Markovics Sándor, Az idegen élő nyelvek különösen a német nyelv tanítása szemléltető alapon ... 64
Gerevich Emil dr., Ifjusági irodalmunk ... 75
Négyesy László, Az egyesület összes t. köreihez ... 105
Rajner Ferencz, Az új budget ... 106
— — Beteg állapotok ... 111
Balázsy Czirill, A szegedi értekezlet ... 118
Buza János, A sárospataki ev. ref. főiskolai tanárok fizetésének rendezése ... 119
Tiber Ágost, Mayer József ... 122
Békefi Remig dr., Inczédy Dénes ... 124
Fest Aladár, Az egységes középiskola kérdése Olaszországban ... 153
bn., Egyszerüsítések a franczia syntaxisban ... 185
Nyers Károly, A földrajzi terminologia egységesítése s a földrajzi egyedek egyöntetű, megfelelő elnevezéséről ... 190, 217
Szemerjay Károly, »Beteg állapotok« ... 195
— — Az oktatásügyi költségvetés ... 212
— — A mathematikai verseny eredménye ... 230
Egy tanár, Őszinte szó egy nyilt levélre ... 233
Középiskolai, » » » » » ... 236
Boros R., Művész rajzfelügyelők ... 249
Kőrösi Sándor, Bécs-e vagy Wien ... 265
—s—n, A pannonhalmi Sz.-Benedek-rend gyásza ... 278
Fest Aladár, A középiskolai tanárok anyagi helyzete a külföldön ... 286, 301, 333
Novotny S. Alfonz, Cséplő Péter ... 294
Az 1899/900. tanévi középiskolai programm-értekezések ... 305
Szemák István dr., dr. Gerevich Emil indítványa ... 338
Makay István » » » » ... 346
Boros R., A rajztanítás mibenléte ... 374
Kemény Ferencz, Idegen nyelven tartott reczitácziók és előadások ... 375
Rajner Ferencz, Mi a teendő? ... 389—405
R. F., Rangsor-panasz ... 392
Hölszky Sándor, Rajztanításunk egyik hiánya ... 394
Kovács Dániel, Az iskolai fegyelmezés kérdéséhez ... 395, 410
Móczár József dr., Az iskolai fegyelmezés kérdéséhez ... 421
Dékáni Kálmán, » » » » ... 423
Udvardy Vincze, A zalaegerszegi rangsor-panasz ügye ... 425
Rajner Ferencz, » » » » » ... 428
Kálmán Miksa, A tanítóképző intézetek új rendtartása s a középiskola ... 453
Kemény Ferencz, Tanuljunk angolul ... 477
A budget-tárgyalás ... 478, 514
Kovács Dániel, Az iskolai fegyelmezés kérdéséhez ... 497
K. F., Egy császári rendelet ... 501

Lap

Négyesy László, Lehetetlen kérdések ... 509
Bódiss Jusztin, A nap ne nyugodjék le haragotok felett ... 510
Rajner Ferencz, A volt szerkesztő búcsúja ... 549
Balogh Péter, Az új szerkesztő beköszöntője ... 550
» » Reflexiók a budget-vitához ... 569, 592, 616
X. Y. A tanárság egy jogos kívánsága ... 573
Makay István, Igazgatók és tanárok, mint érettségi kormányképviselők ... 577
Románecz Mihály, Az igazgatói értekezletekről ... 609
Balogh Péter, A szülői értekezletekről ... 633
Szemerjay Károly, A rangsor-revisióról ... 636
Michnay Gyula, Az ifjúsági országos tornaversenyről ... 641
Chovancsák István dr., A gymnasium és reáliskola viszonya ... 649, 665
K. F. u., A párisi iskolaügyi kongresszusokból ... 653, 669, 685
Horvay Róbert, Franczia nyári tanfolyamok Grenobleban ... 655
Ottó József dr., Az ifjúsági országos tornaversenyről ... 656
Fogarassi Albert, A classicus olvasmányok és régiségtan kapcsolata 681, 703
Simon Gábor, Az ifjúsági országos tornaversenyről ... 697
Waldapfel János, Az új porosz tanárvizsgálati szabályzat ... 697
Balogh Péter, Társadalmi actió a zsúfoltság ellen ... 713
—i, Szünidei franczia nyelvi tanfolyamok ... 718
Balogh Péter, Az országos ifjúsági tornaversenyről ... 745
Kardos Albert, Szükséges-e az igazgatói értekezlet ... 748
Rencz János dr., Adalékok az érettségi vizsgálathoz ... 769
bn. A franczia syntaxis egyszerüsítéséről ... 774
Posch Árpád, Egyöntetű eljárás a nevelésben ... 785
Fejes Áron, Szünidei tanfolyamok Németországban ... 787
Horvay Róbert, Az ifjúsági tornaverseny tanulságai ... 791
Balogh Péter, A szegedi kérvény ... 801
Göllner Károly, A végleges rangsorbaosztás eredményei ... 817
Keményy Ferencz, Egyszerüsítések a franczia helyesirásban ... 820

II. Könyvismertetések.

Tóth Rezső dr. Deák iskola (Hegedüs István) ... 170
Reichenhaller Kálmán dr. Anorganikus Chemia és Mineralogia (Steiner Antal dr.) ... 172
Ministère roy. hongr. des c. et de l'i. p., L'enseignement en Hongrie (Kálmán Miksa) ... 240
Ministère roy. hongr. des c. et de l'i. p., L'enseignement en Hongrie (Kemény Ferencz) ... 243
Theisz Gyula dr. és *Matskássy* József, Franczia könyvtár I. II. (Téri József) ... 256
Hoffmann Frigyes dr. Magyar-német és német-magyar zsebszótár (Kemény Ferencz) ... 258
Tolnai Vilmos, Magyaritó szótár (Pap Illés) ... 274
Theisz Gyula dr., A franczia nyelv középső tanfolyama (Dr. Oláh Béla) ... 382
Muret-Sanders, Encyklopädisches Wörterbuch der englischen und der deutschen Sprache (Rácz Lajos) ... 385
Kálmán Miksa dr. Franczia Társalgó (Téri József) ... 400
Négyesy László, Magyar nyelvtan. I. rész. (Máthé György) ... 436
Report of the Commissioner of Education for the year 1898—99. Volume I. (Kemény Ferencz) ... 440
Bóbita Endre és *Gerevich* Emil dr. Kisérleti fizika a középiskolák VII. és VIII. osztályai számára (Balog Mór) ... 465
Nyilatkozat (Bóbita—Gerevich, Balog Mór) ... 501
Négyesy László dr., Magyar olvasókönyv (Máthé György) ... 553
Kelemen Béla, Magyar és német kézi szótár I. r. (Téri József) ... 596

Lap

Theisz Gyula dr. és *Matskássy* József, Franczia könyvtár (Téri József) 598
— — Franczia könyvtár XI.: Racine, Athalie (Kálmán Miksa) ... 621
Bóbita Endre és *Gerevich* Emil, Válasz Balog Mór ur könyvismertetésére ... 622
Firbás Nándor, Útmutatás (Cserép Sándor) ... 643
Macher Ede, Franczia olvasókönyv (Téri József) ... 737
Balogh Péter, Magyar olvasókönyv (Máthé György) ... 754
Theisz Gyula dr. és *Matskássy* József, Német könyvtár I, II. V. VI. VII. (Timár Pál) ... 777
Koltai Virgil dr., Az oktató mese és szemelvények a magyar meseirókból. J. k. (Bleyer J.) ... 793
Endrei Ákos, Német nyelvkönyvei (Madsar Gusztáv) ... 807
Sylvester Graham, Eine Vorlesung für junge Männer über Keuschheit (Kemény Ferencz) ... 822

III. Irattár.

Rendelet a hazai papirgyártás emelése érdekében ... 141
A hazai származású papirnemüek használata ... 143
Állami főfelügyelet gyakorlása ... 179
A tanár-vizsgáló bizottság ... 180
Szabályzat az ötödéves pótlékokról ... 368
Az orsz. tornaverseny végrehajtó bizottsága ... 475
Kormányképviselők és miniszteri biztosok ... 739

IV. Egyesületi élet.

Közgyülés:

Jegyzőkönyv a XXXIV. évi közgyülésről 1900. évi júl. hó 3. és 4. 1
Mellékletek a közgyülési jegyzőkönyvhöz ... 14
A temesvári közgyülés ... 79
Az 1901. júl. 2—3. közgyülés napirendje ... 812

Igazgatósági ülések:

1900. okt. 4. és nov. 29. ... 270
Az egyesület új tagjai ... 268
1900. decz. 29. ... 354
1901. febr. 14. és márcz. 6. ... 556
1901. ápr. 19. ... 675
1901. jún. 19. ... 811

Választmányi ülések:

1900. júl. 3. Temesvárt ... 200
1900. decz. 29. ülés napirendje ... 285
1900. decz. 29. Felhivás ... 353
1900. decz. 29. ... 355
Az egyesület választmányának fölterjesztése 1901. márcz. 6. 585
1901. máj. 16. ülés napirendje ... 678
1901. máj. 16. ... 720

Budapesti kör:

1900. szept. 28. (Választmányi ülés.) ... 133
1900. okt. 10. (A párisi világkiállítás középiskolai osztálya.) 134
1900. okt. 24. (Választmányi ülés.) ... 223
1900. nov. 7. (A párisi kiállítás magyar tanügyi csoportjáról.) 224
1900. decz. 5. (Folyó ügyek. — Az actiók tana.) ... 312
1901. febr. 20. (Az iskolai felügyeletről.) ... 624
1901. márcz. 20. (A gymnasium és reáliskola viszonya.) ... 730
1901. ápr. 17. (Az új porosz tanárvizsgálati szabályzat.) ... 732

Lap

Debreczeni kör:

1900. okt. 14. (Az 1901. évi költségvetés. — A zsúfoltság kérdése.) ... 166
1901. jan. 19. (Gróf Pálffy János alapítványa. — A debreczeni polgári iskola kérdése.) ... 417
1901. május. 5. (Idegen nyelvek tanítása. — Igazgatói értekezlet.) ... 757
1901. jún. 16. (Az elemi és középiskola viszonya) ... 825

Eperjesi kör:

1900. jún. 29. ... 126
1900. okt. 10. (Felolvasások rendje. — Minta-előadás. — Tankönyvek új kiadásai.) ... 162
1900. decz. 19. (Gyakorlati előadás. — Gróf Pálffy János levele. — Folyó ügyek. — A központi igazgatóság által kitüzött tételek megvitatása.) ... 381
1901. febr. 22. (Küzdelem a tanulók érzékisége ellen.) ... 580

Fiumei kör:

1900. okt. 27. (Tisztújítás, munka-programm.) ... 208
1901. jan. 17. (A classicus regiségek tanítása.) ... 455

Kassai kör:

1900. okt. 9. (Alakuló ülés. — Tisztújítás. — Ifjúsági iratok.) 160
1901. jan. 17. (A kassai egyetem kérdése.) ... 415
1901. febr. 5. (A kassai egyetem mezőgazdasági fakultása.) 500
1901. febr. 26. (Küzdelem az érzékiség ellen.) ... 629

Kolozsvári kör:

1900. szept. 22. (Tisztújítás. — Ifjúsági szinielőadások.) ... 203
1900. nov. 3. (Gróf Pálffy János üdvözlete. — A dolgozatirásról. — A nem állami tanárok nyugdíj-alapjának mérlege.) ... 238
1900. decz. 8. (Megemlékezések. — Gf. Pálffy János levele. — A leánygymnasiumok.) ... 324
1901. jan. 12. (A mathematika a III. osztályban. — Az érzékiség elleni küzdelem.) ... 430
1901. febr. 9. (Az elemi isk., mint a középisk. előkészítője.) 561
1901. ápr. 13. (A classicus olvasmányok és a régiségtan.) 676
1901. ápr. 27. (Az áll. ipari szakiskola. — A kolozsvári unitarius kollegiumi épület tervezete.) ... 737
1901. máj. 15. (Szövetkezetek az iskolában. — Az iskolák jogi helyzete.) ... 760

Mármaros-szigeti kör:

1900. okt. 3. és nov. 7. ... 252

Pápai kör:

1900. jún. 12. (A vizsgálatok ügye. — Idegen szövegek memorizálása.) ... 156
1900. okt. 15. ... 237
? (Szabad Lyceum. — Felolvasások programmja.) ... 291
1901. jan. 17. (Az igazgatói értekezletek.) ... 434
1901. jún. 4. ... 776
1901. június ... 811

Lap

Pozsonyi kör:

1900. szept. 22. (Tisztújítás) ... 131
1900. okt. 26. (Folyó ügyek. — Harmadik magyar egyetem.) 205
1900. decz. 7. (Folyó ügyek. — Az osztályozásról.) ... 320
1901. jan. 26. (Folyó ügyek. — Az osztályozás.) ... 458
1901. ápr. 13. (Szabad lyceum. — Az iskolai felügyelet) ... 689

Rozsnyói kör:

1900. okt. 28. és nov. 25. ... 290

Szatmár vármegyei kör:

1900. decz. 9. (A physika az új tantervben. Vizsgálatok. Az iskolai év beosztása.) ... 349

Székely-udvarhelyi kerületi kör:

1900. szept. 22. (Alakuló ülés, tisztújítás.) ... 158
1900. okt. 20. (F. ügyek. — Hála gróf Pálffy Jánosnak. — Ifjúsági szinházi előadások.) ... 222
1900. nov. 24. (Munkaprogramm. — A tanterv végrehajtásának akadályai. — Ifusági szinházi előadások.) ... 379
1901. jan. 12. (Az iskolai fegyelmezés kérdése.) ... 432
1901. febr. 9. (A középiskolai tanulók egyenruhája.) ... 579
1901. márcz. 9. (Az actiók tana.) ... 601

Szepesi kör:

1900. okt. 7. ... 160
1901. márcz. 3. (Az igazgatói értekezletek. — Küzdelem az érzékiség ellen.) ... 559
1901. ápr. 21. (Actiók tana. — A tanulók foglalkoztatása a term.-rajzban.) ... 735

Temesvár kerületi kör:

1900. okt. 13. (Évi közgyűlés. — A tanári közszellem.) ... 163
1900. nov. 16. (Szabad Lyceum. — Évi munkaprogramm.) ... 254

Ung-Bereg vármegyei kör:

1900. szept. 22. (Évi közgyűlés. — Földrajzi és nyelvtani terminologia.) ... 127
1900. nov. 25. ... 273
1901. febr. 3. (A középiskolai történettanítás az új tantervben.) ... 462
1901. márcz. 3. (Igazgatói értekezletek.) ... 628

V. Tanügyi hirek.

Kinevezések és kitüntetések: 143, 246, 259, 260, 283, 328, 419, 475, 505, 562, 563, 645, 646, 797, 828,
Előléptetések: ... 419, 762, 764,
Áthelyezések: ... 144, 230, 246, 352, 443, 475, 504, 679, 739, 782, 815,
Véglegesítések: 145, 182, 246, 352, 402, 443, 504, 546, 563, 607, 661, 695, 764, 782, 797, 815.
Jubileumok: ... 182, 213, 214, 246, 259, 329, 546, 815, 828,
Halálozások: 178, 209, 215, 246, 261, 352, 387, 402, 446, 505, 546, 582, 607, 646, 679, 766, 782, 829,
Nyilvánossági jog: ... 146, 329, 563, 582, 607, 646, 765,
Pályázat: 146, 246, 283, 298, 299, 329, 330, 352, 505, 582, 607, 630, 661, 765, 797,
Irodalmi értesítő: ... 175, 292, 327, 658, 812, 826,

VI. Vegyesek.

	Lap
Id. Pálffy János gróf alapítványa	146
Érettségit tett tanulók mathematikai versenyei	147
Új internatus (Déván)	147
Egy tanár, egy tanítvány	174
Ifjusági könyvtárjegyzék	148
A debreczeni kör ünnepe	148
Wlassics miniszter a debreczeni tanárokhoz	182
Az iskola-felügyelet helyes szempontjai	183
Pozsonyi tanárok tisztelgése gróf Pálffy Jánosnál	230
A »Hivatalos Közlöny« érdekében (kf.)	231
Tanárok arczképalbuma	260
A pannonhalmi Szent Benedek-Rend névtára	261
Péterfi Jenő hamvainak hazaszállítása	261
Köszönő tisztelgés Wlassics Gyula miniszternél	281
Vörösmarty-ünnepek a középiskolában	282
Zalán futása németül	283
Czuczor Gergely	297
Japán tanférfiak Budapesten	330
Szabad liczeum Deésen	402
Der, die, das (kf.)	420
Országos torna-verseny	443
Az új rangsor	445
A franczia középiskolai reform és még valami (kf.)	445
Tantervrevisio a ref. középiskolákban	446
A jövő évi tankönyvek	446
Uj könyvészeti munka	446
Erődi Béla ünneplése (W. Ö.)	604
Hangverseny műsora 1901. márcz. 27.	606
Hangverseny	630
Kirohanás a tanárság ellen	630
Tanárok albuma	631
Nyilatkozat (Rév Mór.)	643
A Magyar Nyelvőr kérdései	659
Eötvös munkái	659
Az első rangsor fiktiv adataihoz (Kardos Albert)	660
A mostani érettségi bizonyítvány érvényesítése	678
Horvátországból (Gy. V.)	679
A Bóbita-Gerevich és Balog Mór közötti polemia	692
Az orsz. ifjúsági tornaversenyre történt bejelentések	694
A rang	695
Fináczy Ernő dr. egyetemi candidálása	709
Görög és latin nyelvi oktatásunk a párisi világkiállításon (K. K. L.)	709
Az orsz. ifjúsági tornaverseny	710
Utolsó szó	739
Az orsz. ifjúsági tornaverseny	761
Filozofiai társaság	762
Magyar művelődéstörténeti tanfolyam	764
Görög olvasókönyv	765
Helyesirásunk reformja	780
Válasz »k. r.«-nek. (Makay I.)	781
Osztrák középiskolákban tartott népszerű előadások. (K. L.)	782
Fölhivás az O. K. T. közgyűlésére	796
Az Iskolatársak Egyesülete	796
Támadás egyesületünk ellen	814
Játékdélutánok	814
Közgyűlés (tiszántúli ev. ref. tanár egy.)	815
A középiskolai oktatás kongresszusa Brüsszelben	827

KÖNYVTÁRA

XXXIV. évfolyam. 1. szám. 1900. október 14.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

JEGYZŐKÖNYV

az O. K. T. Egyesületnek 1900. évi július hó 3-án és 4-én Temesváron tartott XXXIV. évi rendes közgyűléséről.

Elnök *Beöthy* Zsolt, jegyző *Négyesy* László.

Jelen vannak: *Hofer* Károly és *Rombauer* Emil alelnökök, *Rajner* Ferencz szerkesztő, *Müller* József pénztáros, *Vámossy* Mihály, a segélyző alap elnöke, *Molnár* István titkár, *Dóczi* Imre igazgatósági tag.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr képviseletében: *Zsilinszky* Mihály államtitkár.

Dr. *Molnár* Viktor Temesvármegye és Temesvár szab. kir. város főispánja.

Németh József fölszentelt püspök, Dessewffy Sándor v. b t. t. megyés püspök képviseletében, *Wittenberger* Antal pápai kamarás püspöki titkár kiséretében.

Kun László és dr. *Szentkláray* Jenő kanonokok a csanádi székes káptalan képviseletében.

Kapdebó Gergely alispán és *Dobó* László főügyész Temesvármegye képviseletében.

Temesvár szab. kir. város küldöttsége *Telbisz* Károly polgármester vezetésével; tagjai: *Geml* József főjegyző, *Rózsa* Imre főügyész, *Stefanovits* Szilárd árvaszéki elnök, *Bandl* Rezső főkapitány, *Baader* Henrik, *Csasznek* József, *Hain* Albert, *Hinterseer* Ulrik, *Kappusz* Ferencz, dr. *Lővy* Mór, *Sugár* Tivadar, *Tedeschi* János, *Vest* Ede lovag és *Wimmer* József törvényhatósági bizottsági tagok.

Dr. *Pager* Imre a papnevelő intézet, *Patzner* István és dr. *Berkeszi* István a délmagyarországi történelmi és régészeti múzeum-társulat, dr. *Breuer* Ármin, dr. *Szigeti* Henrik és

dr. *Tauffer* Jenő a délmagyarországi természettudományi társulat képviseletében.

A helyi társadalomból: *Mayer* Károly orsz. képviselő, *Sebesztha* Károly kir. tanfelügyelő, *Ambrózy* Béla báró, *Szabolcska* Mihály és még számosan.

Tagok és vendégek:

Arany Dániel (Budapest),
dr. *Atzél* Károly (Budapest),
Atzél Károlyné (Budapest),
Atzél Antónia (Budapest),
Bajthay Péter (Budapest),
Bakcsy Gergely (Szathmár),
Baksay István (Rimaszombat),
Baksay Istvánné,
dr. *Balassa* József (Budapest),
Balás Ádám (B.-Csaba),
Balog Mór (Budapest),
Bán Aladár (Temesvár),
Barabás Jenő (Sz.-Udvarhely),
Baráthy Mihály (Temesvár),
Barcsi József (Pápa),
Barczán Endre (Makó),
Bartsch Gusztáv (Igló),
Bátori Ármin (Déva),
Bauer György (Temesvár),
Beljak Bernát (Eperjes),
Benedek Albert dr. (Temesvár),
Benedek Albertné,
Benedek Rózsika,
Berecz Ede (Temesvár),
Bergmann Ágost (Temesvár),
Berky Gusztáv (Temesvár),
Berky Zoltán Béla (Győr),
Bermüller Ferencz (Budapest),
Büttenbinder Miklós (Budapest),
Bóbita Endre (Kassa),
Bóbiss Jusztin (Pannonhalma),
Bodnár Bertalan (H.-M.-Vásárhely),
Bodor István (Rimaszombat),
Borostyány Béla (Déva),
Both István dr. (Zilah),
Bournáz János (Kolozsvár),
Burián János (Sárospatak),
Buza Jánosné (Arad),
Cseh Lajos (Temesvár),
Csics Gyula (Szolnok),
Dancs Ferencz (Temesvár),
Danka István (Eperjes),
Danka Placzid (Pannonhalma),
Dékány Lajos (Versecz),
Demjanovics Andor (Székely-Udv.),
Dér István (Temesvár),
Dobó Adolf (Igló),
Dobó Adolfné (Igló),
Dörre Tivadar (Budapest),
Draskóczy Gábor (M.-Sziget),
Ebenspanger János (Felső-Lövő),
Ecsedi Jenő (Temesvár),
Elekes Lajos (Temesvár),
Engels János dr. (Temesvár),
Erdődi Ármin dr. (Vágujhely),
Faith Mátyás és neje (Körmöczbánya),
Fajth István (Beszterczebánya),
Farkas Ignácz (Temesvár),
Farkas János (Makó),
Fehér Alfréd (Arad),
Fekete István (Selmeczbánya),
Ferencsik Lajos dr. (Szabadka),
Fischer Miklós (Igló),
Fölker Gusztáv (Baja),
Frankl István (Szabadka),
Friedrich Endre (Temesvár),
Futó Mihály (H.-M.-Vásárhely),
Gaál Mózes (Budapest),
Gallé Gábor (Eperjes)
Gáspár János (Baja),
Gerevich Emil (Kassa),
Gerő Vilmos (Temesvár),
Gidró Bonifácz (Esztergom),
Göllner Károly (Pozsony),
Göllner Károlyné (Pozsony),
Gömöry Elek dr. (Losoncz),
Graef János (Temesvár),
Graiziger Kornél (Felső-Lövő),
Grätz Lujza (Temesvár),
Grész Ernő (Temesvár),

Grexa Lóránd (N.-Várad),
Grúsz Ede (Igló),
Guhr Márton (Igló),
Gyomlay Gyula dr. (Budapest),
Győrössy Erzsike (Hajdú-Böszörmény),
Győrössy Mária (Debreczen),
Halmi János (H.-M.-Vásárhely),
Halmos Béla (Versecz),
Haraszty Sándor dr. (Keszthely),
Haupt Mihály (Temesvár),
Hegedűs Pál (Szeged),
Herczeg Árpád dr. (Temesvár),
Hollós Gyula (Győr),
Hollós Gyuláné (Győr),
Hollós Tini (Győr),
Hoós János (Temesvár),
Horváth Antal (Temesvár),
Horváth Balázs dr. (Kassa),
Horváth Czézár dr. (Pápa),
Imre Lajos (H.-M.-Vásárhely),
Indali Ilona (Temesvár),
Jankovszky Demeter (Körmöczb.),
Jurássy Berta (Eger),
Jurássy Stefánia,
Jurkovich Emil (Beszterczebánya),
Káldor Ágost (Szolnok),
Kalmár Jolán (Temesvár),
Kardos Albert dr. (Debreczen),
Karl Ker. Lajos dr. (Győr),
Kárpáti Károly dr. (Szeged),
Karvasi Lajos (Versecz),
Kassai Nándor (N.-Kálló),
Katona Sándor (Ó-Kanizsa),
Kátay Lajos (Szeged),
Kecskeméthy M. Lajos (Debr.),
Kecskeméthy Lajosné,
Kein Félix dr. (Temesvár),
Kemény Ferencz (Budapest),
Kerekes Dezső (Rima-Szombat),
Kiss Károly dr. (Budapest),
Kiss Kolozs Jenő (Nagyvárad),
Kiss Lajos (Szeged),
Klug Lipót dr. (Kolozsvár),
Kocsis Samu (Ó-Kanizsa),
Kovalszky Lajos (Ujverbász),
Kovács Gyula dr. (Temesvár),
Kozma József (Temesvár),
Kövy Imre (Igló),
Krausz Sándor (Temesvár),
Kulcsár Endre (Debreczen),
Kurovszky Adolf (Lőcse),
Kutlik Endre (Szarvas),
Laczek Gyula (Losoncz),
Laczkovich Ilona (Eger),
Laky Mátyás dr. (Temesvár),
Láng István dr. (Temesvár),
Langguth Thehiusné
Langguth Lujza (Temesvár),
Lasz Samu (Budapest),
Latkóczy Mihály (Losoncz),
Laukó Albert (Arad),
Laukó Lenke (Arad),
Lázár Béla dr. (Budapest),
Leffler Sámuel (Nyiregyháza),
Lendl Adolf dr. (Budapest),
Lomoschitz József (Temesvár),
Lővy Mór (Igló),
Macher Ede (Pozsony),
Madzsar Gusztáv (Makó),
Már Oszkár (Szeged),
Marcsek Andor (Igló),
Marcsek Andorné,
Markovits Sándor (Győr),
Marssits Rozina és huga (Temesvár),
Máthé György (Lugos),
Mauritz Elza (Temesvár),
Mauritz Matild (Temesvár),
Maywald József dr. (Budapest),
Mazuch Ede (Ungvár),
Mészáros Jenő (Temesvár),
Micsinay János (Selmeczbánya),
Micsinay Etelka (Selmeczbánya),
Mihályi Elemér (Győr),
Misz Olivér, neje és leánya (Marosvásárhely),
Molnár Albert (Makó),
Molnár Béla (Kőszeg),
Molnár Ervin (Komárom),
Molnár Szulpicz (Győr),
Moravszky Ferencz (Nyiregyháza),
Müller Károly (Temesvár),
Müller László (Budapest),
H. Nagy Elek (Debreczen),
H. Nagy Elekné (Debreczen),

Nagy Elek (H.-Nánás),
Nagy József (Temesvár),
Nagy Zsigmond dr. (Debreczen),
Négyesy Lászlóné (Budapest),
Nikházi Frigyes (Igló),
Oberst József (Temesvár),
Oláh Béla dr. (Budapest),
Osváth Ferencz (Békés),
Cs. Papp József (Kolozsvár),
Pálosy Dénes (Temesvár),
Peczkó Ernő dr. (Debreczen),
Peczkó Ernőné (Debreczen),
Perényi Adolf (Temesvár),
Perjéssy Lajos (Versecz),
Perlaky Gábor (Arad),
Peskó Ödön (Eperjes),
Petényi István (N.-Szeben),
Petényi Istvánné (N.-Szeben),
Pfeiffer János (Temesvár),
Pogány Gyula (Ungvár),
Pogány Ilma (Ungvár),
Pogány Kornél (Debreczen),
Pólya Ferencz (Szentes),
Privorszky Alajos (Temesvár),
Putnoky Miklós (Lugos),
Rados Ignácz (Budapest),
Rákos Adolf (Vágujhely),
Rárossy Gyula dr. (Rimaszombat),
Récsey Lajos Farkas (Győr),
Rieger Imre (Arad),
Ries Ferencz (Temesvár),
Rittinger Antal (Budapest),
Róth Márton (Igló),
Rusz Vilmos (Temesvár),
Ruzsicska Aurél (Győr),
Sajó Sándor (Jászberény),
Saly Sándor (Temesvár),
Sarudy György (Pápa),
Sándor Irma (Temesvár),
Schambach Gyula (Budapest),
Schermann Samu (Igló),
Schima János (Temesvár),
Schmidt József (Igló),
Schürger Ferencz (Ungvár),
Schürger Ferenczné (Ungvár),
Sebestyén Dávid (Pápa) nejével és leányával,
Sebestyén Károly (Budapest),
Simon Tádé (Kőszeg),
Staub Móricz dr. (Budapest),
Stancsa Gyula (Temesvár),
Stéberl Ernő (Temesvár),
Steiner Simon dr. (Temesvár),
Stiller János (Gyöngyös),
Straub L. Gyula (Temesvár),
Stuhlmann Patrik dr. (Kassa),
Szabó András (Székely-Udvh.),
Szabó Ernő (Győr),
Szántó Kamill (Baja),
Székely Károly (Baja),
Szelényi Károly dr. (Késmárk),
Szelényi dön (Mezőtur),
Szeremley Barna (Kisujszállás),
Szerényi Géza (Budapest),
Szörényi József (Versecz),
Szkokán Sándor (Temesvár),
Szkunzevics Kornél (Eperjes),
Szmutny Rezső (Léva),
Szőke Béla (Nagybánya),
Szukovszky Mihály (Arad),
Tafferner Béla (Lugos),
Takács Gyula (Versecz),
Teschler György (Körmöczbánya),
Teveli Mihály (Körmöczbánya),
Téry József (Székesfehérvár),
Thern László (Igló),
Thoma Teréz (Temesvár),
Török Péter nejével és sógornőjével (Debreczen),
Tuczy János (Zala-Egerszeg),
Tuhrinszky Károly (Eperjes),
Ullmanek Gyula (Gyöngyös),
Vánky József (Szeged),
Varga Ottó (Budapest),
Várhelyi Ferencz (Szolnok),
Várkonyi Odiló (Pannonhalma),
Véber Antal (Temesvár),
Végh Kálmán (Késmárk),
Veres Samu dr. (Rimaszombat),
Versényi György (Kolozsvár),
Vitális István (Selmeczbánya),
Vizy Ferencz (Körmöczbánya),
Vizy Lénárd (Nagyvárad),
Vörös Balduin (Kőszeg),
Wayer József (Budapest),
Wayer Lajos (Budapest),

Weber Jáczint (Esztergom),
Weisner Adolf,
Wick Béla (Eperjes),
Wilm Ferencz (Lugos),
Zehery István dr. és neje (Rimaszombat),
Zsuffa Fausztin (Nagybánya).

Az ülés helye a Temesvármegye székházának nagyterme. Kezdete délelőttönként 9 órakor.

Első nap.

1900. julius hó 3-án.

1. Beöthy Zsolt elnök következő beszédet intézi a közgyűléshez:

»*Tisztelt közgyülés!*

Olyan helyen találkozunk, hol nemcsak az emberek szive, hanem a kövek szava is köszönt bennünket, — bennünket, kik szivünk és kötelességünk szerint a magyar müveltség munkásai vagyunk. Fényes történeti emlékek szentelik meg e földet: legnagyobb hősünknek, hatalmas királyainknak, példaadó vértanuinknak nyomai. De a hazafias megilletődésen túl, a melylyel e szent nyomokat keressük s a melynek értékét éppen a mi életünk hivatására mindnyájan mélyen érezzük és ismerjük: más benyomások is kérnek itt hangot s igérnek értékes tanulságokat. Túl a kövek szaván, mely régi dicsőségünkről beszél, az emberek szava jövő feladatainkra utal. Az emberek szavát mondottam, e szép város lakosságáét, sok magyarul érző léleknek nem magyar szavát, mely nemzeti életünknek, mint ilyennek, századokon át folytatott létharczát, egykor majdnem teljes elenyésztét, új és nehéz térfoglalását juttatja eszünkbe. A kép, melyet a mai viszonyok elénk tárnak, biztató, sőt örvendetes: a temesvári magyarság száma félszázad óta körülbelül husz százalékkal emelkedett, s különösen iskoláit dicséri, még pedig a legalsóbbaktól a legmagasabbig, az a tény, hogy a legkisebb magyar anyanyelvü lakosság daczára, a magyarul tudók száma itt a legnagyobb, jóval meghaladván az ötven százalékot. A megelégedés ezzel a haladással, bármily hajlamunk és jogunk lenne is az általánosításra, a bizalom jövő fejlődésében, bármily örvendetes és helyes számadatokra hivatkozzék: nem feledtetheti el velünk a haladás igazi, belső értékének mérlegelését. E mérlegelés következéseül pedig, az iskolát s benne a magunk külön feladatát tekintve, nem menthet föl az elmélkedéstől oly módokon és eszközökön, melyekkel ezt a haladást nemcsak külsőképpen minél szembetünőbbé,

hanem minél mélyebbé, teljesebbé és állandóbbá, azaz nemzeti czéljainkra minél értékesebbé tehetjük. Engedje meg a tisztelt közgyülés, hogy ezen, mindnyájunk előtt oly fontos, talán egész közéletünkben a legfontosabb kérdésre nézve, e helynek és ez alkalomnak felhívására, néhány futólagos gondolatot tolmácsolhassak.

A középiskola, a mint ma az egész művelt világon felfogja feladatát, nemcsak általános műveltséget törekszik nyujtani, hanem ebben nemzeti tartalmú és nemzeti irányú míveltséget. A tudósiskola történeti alapon művel ma is; de nem többé egyedül a klassziczizmus alapján, melyet az egyetemes emberi míveltség általános s pedagógiailag magában elégségséges alapjának tekintett. A történeti alapot kiterjeszti a nemzeti élet és szellem multjára, sőt, Wood Róbert nagy kezdeménye óta, az ókori emlékeket is hovatovább, mindinkább a klasszikai népek sajátos, nemzeti életének szempontjából tekinti és magyarázza. Valóban az iskola fejlődésének s általa az európai közműveltség alakulásának mérhetetlen fontosságú lépése volt az, mikor a humán tanulmányok körébe a klasszikai irodalom mellé beléptek a nemzeti irodalmak. Oktatásunk czélja: az emberiség szolgálatára művelni ki a nemzedékeket, de a nemzeti erő kifejtésével és érvényesítésével. Széchenyi geniális formulája: az emberiség érdekében erősíteni a nemzetet: érvényesül ebben a felfogásban s ha valahol érvényesülnie kell, úgy ez az ország, ez a nemzeti élet az, melynek szeretete ama halhatatlan vezérigét sugallotta. A magyar iskolának nemcsak a míveltség, hanem a nemzeti míveltséget föltételező nemzeti egység s ebben a nemzeti erő lankadatlan, következetes és czéltudatos szolgálata a kötelessége. Ennek a szellemi egységnek mivoltával kell kétségtelenül és egyértelműen tisztába jönnünk, midőn megalkotására és fejlesztésére utaljuk az iskolát.

A magyar nyelv területe, minden nehézségnek ellenére is, tagadhatatlanul tágul; különösen városaink, élükön Budapesttel, az utolsó harmincz év alatt, nyelvileg szinte átalakultak vagy legalább átalakulóban vannak, úgy, hogy ezt a folyamatot ma már csak erőszak akadályozhatná meg. Bizonyára sohasem értettek, sőt sohasem beszéltek annyian magyarul, mint ma. De elmondhatjuk-e, hogy a nemzeti erő sem volt soha nagyobb, a nemzeti erkölcsnek az az egységes ereje, mely a maga czéljait érvényesíteni akarja és tudja? Erre a kérdésre már aligha vár-

hatunk oly egyező értelmű feleletet, mint a mily egyező örömmel állapíthatjuk meg nyelvünk terjedését. Már a kérdés fölvetése rávezet, hogy a nemzeti erő-mértékeül, a nemzeti egység gyarapodásának bizonyságául nem nyughatunk meg egyedül a magyarul beszélők számának szaporodásában. *A magyarságot, mint ilyet, jellemző erkölcsi tulajdonok java, természetéből és műveltségéből fejlő ideáljainak közössége:* ez volt eddig az az igazi erő, igazi egység, mely az idők viharaiban, a külső és belső megpróbáltatásokban győztesen állott helyt, megvédelmezett, megtartott, sőt föltámasztott bennünket. Hogy ennek az értékében jövőre is bizhatunk s hogy ebben kell biznunk: éppen ezer tanunk van rá: történetünknek ezer esztendeje. Ezer tanu bizonyítja, hogy a magyar nemzet ebbe az erkölcsi egységbe, politikai szervezetének támogatásával, folyton be tudott olvasztani olyan elemeket is, melyeket nyelvére megtanítani képes nem volt. Így fejlődött ki az a sajátossága, hogy bár a legkülönbözőbb népvegyületekből alakult és növekedett: eredeti, jellemző lelki tipusát, jóban és rosszban, korunkig fentartotta. Nem is csak a nyelvénél fogva maradt meg, hanem talán még inkább ezzel az erkölcsi hasonító erejével.

A történelem és néprajz tanításainál fogva nem elégedhetünk meg azzal, hogy idegen nyelvü polgártársainkat megtanítjuk magyarul: ezzel csak a legalkalmasabb eszközt nyertük meg arra, hogy igazán magunkhoz kapcsoljuk őket. A magyarság lelkének kell részeseivé tennünk: a magyarán gondolkodást, magyarul érzést, magyar törekvést fejlesztenünk ki bennök. A nyelv csak érintkezésünket teszi lehetővé, könnyüvé velök, csak természetes, biztató alapot vet az egygyéolvadásra; igazán egygyé velünk csak a közös lélek, a közös ideálok kapcsolják. És ma talán sulyosabb okunk van arra, hogy ezt a megkülönböztetést ne téveszszük szemünk elől, mint bármikor. Nemzeti életünk további belső alakulására nézve a közelmultnak és jelennek különösen két mozzanata bir elsőrangu fontossággal. Egyik a politikai nemzet körének kiterjesztése a népre, az idegen származásu és nyelvü népek millióira is; a másik pedig a nyelvünk terjedésével harmincz év óta mutatkozó vegyülésnek rendkivüli mértéke. Minél hirtelenebb és általánosabb ez a vegyülés, annál inkább helyén való az óvatosság, nehogy a nemzeti léleknek észrevétlen s talán végzetes átalakulása járjon vele, a mely ezt épp azokból a tulajdonságaiból forgassa ki, vagy azokban gyöngítse meg, melyeknek fenmaradásunkat köszönjük, s a melynek híján bizonytalanabbá lesz a jövendő.

Íme az iskola feladata: nemcsak a magyar nyelv tanítása és terjesztése, hanem, az oktatás összes segítő eszközeivel, előadással, olvastatással, szemléltetéssel ennek a nemzetfentartó léleknek ébresztése, táplálása, erősítése. És legfőképpen ez a pont az, melyben az új középiskolai tanterv szüksége és fontossága rejlik. Ha figyelemmel vizsgáljuk, lehetetlen észre nem vennünk egy néma, de világos utalást erre az irányra, midőn a nemzeti tantárgyakra s valamennyinek nemzeti vonatkozásaira nagyobb súlyt fektet. Ezzel a súlylyal egy haladó lépést tétet előre az iskolával a nemzeti egység, a nemzeti erő szolgálatában. Nem elég megtanítanunk jól magyarul magyar növendékeinket, nem elég magyarul megtanítanunk az idegen anyanyelvűeket: részeseivé, öntudatos és lelkes részeseivé kell tennünk annak a nemzeti léleknek, mely végrehajtotta a csodát, hogy még áll hazánk s a melynek erejében bízhatunk egyedül, hogy megküzd a jövendő zivataraival is.

A fő tárgyak, melyek ebben az irányban értékesíthetők és értékesítendők, azok, a melyeknek nagyobb jelentőségét az átdolgozott tanterv kiemeli: a magyar irodalom, melyben nemzetünknek egész lelki világa megnyilatkozik; a történelem, melynek minden lapja önmagunkhoz való hüségünket példázza; a föld- és néprajz, mely népünk szokásaiban, hajlamaiban, életmódjában, munkája nemeiben a nemzet lelkének viszonyát világítja meg lakóhelyéhez. De kivülök sincs tárgya oktatásunknak, nincs egyetlenegy sem, mely felfogásával, vonatkozásaival, példáival az iskolának ebben a nemzeti munkájában részt ne vehetne. Egyik több vonást, másik kevesebbet, de valamennyi szolgáltathat valamit ahhoz a magyar ideálhoz, melylyel növendékeink lelkét, a még idegen nyelvüekét is, a nyelvükben már elmagyarosodottakét is, el kell töltenünk. A magyar ideál! A mint vonzó ereje feltámad, a mint szeretete kisarjad: csodálatos alakító ereje is működni kezd és mintegy magától végzi, a mint végezte századok óta, dicső feladatát. A nyelvben való találkozást, sőt csak a politikai életnek közösségét is szivbeli, örök, felbonthatatlan frigygyé szenteli; örökké, tul az egyéni élet határain, a jövendő nemzedékeire is; felbonthatatlanná a természet erejénél fogva, szinte függetlenül az egyéni akarattól.

Jól tudom, hogy az iskolának ilyen értelemben kivánt magyarosító munkája nem könnyü feladat. Annak az ideálnak, melynek az uj nemzedékek vérébe oltását kivánjuk tőle, még

ismertetése sem az, mert, valljuk meg, sem mai költői irodalmunk szelleme nem támogatja eléggé, sem ujabb irodalmi tanulmányainknak, melyekből legkiváltképp tájékozódnia és merítenie kellene, túlságosan a formára irányuló hajlama nem nyújt elég ösztönt és segítséget. Hát még megszerettetni ezt a nemzeti ideált! Méltán merül föl a kérdés, hogy mikor erre törekszünk, nem kerülünk-e ellentétbe az iskolának igazságkereső és igazsághirdető kötelességével? Bizonyos, hogy mindenekelőtt az igazságból s az igazságnak élünk; az igazságból semmiféle, bármi szent érdekben lealkudnunk nem szabad semmit. Isten őrizz! De munkásságunk mezejének minden részletében különösen történeti oktatásunk minden ágában kinálkoznak igazságok, melyek ránk nézve becsesebbek, mint másra, s a melyeknek jogos és helyes kiemeléséből szinte öntudatlanul meg fog szövődni az ifjú lélekben mindnyájunk nemzeti eszményének képe. A kiben mások csak a hit vértanuját látják, mi egyszersmind a magyarságét szeretjük; a kiben az egyéni hősiség lelkét tisztelik, mi a nemzeti lélek erejét csodáljuk; a kiben az emberi nagylelkűséget méltatják, mi a nemzeti okosság, méltányosság, türelem példáját mutatjuk; a kiben a világ az ifjúság halhatatlan költőjét bámulja, mi az uj életre ifjodott magyarság szivdobogását hallgatjuk; alföldünk másnak csak érdekes természeti jelenség, nekünk életmódunk, felfogásunk, szabadságszeretetünk, egyenességünk bölcseje és dajkája. Az igazságnak, melynek megértetésére egyebütt elég a térkép s talán a természeti muzeum, nálunk nagyobb értéke van: Petőfit s a magyar lelket magyarázza és oltja belénk. Nagyjainkról nem elég annyit tudnunk és mondanunk, hogy a mieink; arra kell törekednünk, hogy mi azokkal együtt, a kik vezérlésünkre vannak bizva, magunkban érezzük őket. Ez a szivben átérzett, elmében átgondolt nemzeti eszmény az, melynek a fogékony lelkekben ébresztésére, meggyökereztetésére, erősítésére kell törekednie iskolánknak, mert a magyarság igazi értékes, állandó, megbizható hódítása csak ebben rejlik.

Nem fárasztom tovább a mélyen tisztelt közgyülés figyelmét. Mélyen meg vagyok győződve róla, hogy egyedül ebben a jelben győzhetünk: a magyar nyelvnek, de a magyar lelket tolmácsoló magyar nyelvnek jelében. Se a közöny köde, se az elbizakodás felhői ne takarják el soha szemünk elől. Vezető csillagfénye ragyogjon be mindenha valamennyi iskolánk ablakán, a magyar vidékeken ugy, mint a nem magyar nyelvüeken. És vezessen bennünket

a nemzeti műveltség erejével a nemzeti egység és boldogulás utján előre a czél felé. Ezzel az óhajtással megnyitom a közgyülést.

A közgyűlés lelkes éljenzéssel ki fejezi köszönetét az elnök szavaiért.

2. Az elnök meleg szavakkal üdvözletet és köszönetet mond mindazoknak, kik a közgyűlést részvételökkel megtisztelték; első sorban dr. *Wlassics* Gyula közoktatásügyi miniszter úrnak, hogy személyét képviseltetni méltóztatott; továbbá *Zsilinszky* Mihály államtitkár úrnak, a miniszter úr képviselőjének; *Dessewffy* Sándor csanádi püspök úrnak s az ő és székeskáptalana képviselőjének, *Németh* József fölszentelt püspök úrnak; a megjelent polgári hatóságoknak, *Molnár* Viktor főispán és *Telbisz* Károly polgármester uraknak; a temesvári kartársaknak, és a temesvári tanári körnek.

A közgyűlés lelkes örömmel hozzájárul az elnök szavaiban kifejezett üdvözletekhez és köszönethez.

3. *Zsilinszky* Mihály államtitkár dr. *Wlassics* Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter úr megbizásából üdvözli s a miniszter úr legőszintébb rokonszenvéről, valamint saját lelkének mély vonzalmáról biztosítja a közgyűlést.

Németh József fölszentelt püspök a megyés püspök úr és a székes káptalan nevében üdvözli a tanáregyesületet és Isten áldását kéri a gyűlés tanácskozásaira.

Telbisz Károly kir. tanácsos polgármester Temesvár szab. kir. város nevében üdvözli a közgyűlést, kiemelvén, hogy e város, mely egykor védbástyája volt Magyarországnak és a műveltségnek, ma ugyanezen eszmék szolgálatában hazánk e déli főhelyén törekszik küldetését teljesíteni, s azért igaz az öröm és őszinte a tisztelet, melylyel a város közönsége a magyar géniusz apostolait falai közt látja.

Schönvitzky Bertalan, a temesvár-kerületi tanári kör elnöke, a vendéglátó kör nevében köszönti a közgyűlés elnökét és tagjait.

A közgyűlés hálás érzelemmel fogadja az üdvözléseket.

4. *Négyesy* László főtitkár előterjeszti a lefolyt egyesületi évről szóló jelentését. Gerevich Emil indítványozza, hogy a közgyűlés mondjon a főtitkárnak köszönetet, a miért a sajtóban is férfiasan védelmére kelt a tanárság igazainak.

A közgyűlés tudomásul veszi a jelentést és a főtitkárnak köszönetet szavaz.

5. *Beöthy* Zsolt elnök indítványozza, hogy nem szokásból, hanem hálával gondolva arra az atyai gondoskodásra, jóakaratra és céltudatosságra, melylyel dr. *Wlassics* Gyula vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ügyeinket intézi, a közgyűlés táviratilag üdvözölje ő nagyméltóságát.

A közgyűlés egyhangú lelkesedéssel elfogadja az indítványt.

6. Az igazgatóságnak a főtitkártól előterjesztett indítványára

a közgyűlés hálás köszönetet mond dr. *Wlassics* Gyula vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak azért a nagylelkű intézkedéseért, hogy a Tanítók Házát felállította s ez intézet jótéteményeit a tanárok gyermekeire is kiterjesztette; a közgyűlés megbizza a választmányt, hogy e köszönetet évi jelentésében ő nagyméltósága elé juttassa.

7. A főtitkár indítványára

a közgyűlés meleg köszönetét fejezi ki a hazai sajtónak, első sorban a Budapesti Hirlapnak és a Debreczeni Protestáns Lapoknak, továbbá a Magyar Nemzetnek, Pesti Hirlapnak a Nemzeti Iskolának és az Egyetértésnek azért a készséges és nemes támogatásért, melyben a magyar tanárság igazait a közvélemény előtt részesítették.

8. *Müller* József pénztáros bemutatja a pénztár forgalmáról és állásáról szóló évi jelentését.

Vámossy Mihály, a segélyző alap elnöke bemutatja Tiber Ágostnak, a segélyző alap pénztárosának az alapról szóló évi jelentését.

Felolvastatik a számvizsgáló bizottság jelentése. — Mind e jelentések a jelen jegyzőkönyvhöz mellékelvék.

A közgyűlés tudomásul veszi e jelentéseket s a számvizsgáló bizottság jelentése alapján a lefolyt egyesületi évre nézve megadja a fölmentvényt Müller József pénztárnok és a segélyző alap kezelőinek, egyszersmind köszönetet mond buzgó működésökért.

9. Vámossy Mihály, a segélyző alap elnöke jelenti a közgyűlésnek, hogy vásárhelyi *Wodianer* Arthur kir. tanácsos, cs. és kir. udv. könyvkiadó 500 (ötszáz) koronás adományt tett a segélyző alap javára, s a jelentéstevő ez összeget az elnök kezeibe leteszi.

A közgyűlés örömmel fogadja a hazafias adományt s érte köszönetét fejezi ki, megbizván a segélyző alap tisztviselőit, hogy az egyesület köszönetét a nemeslelkü adományozóhoz eljuttassák.

10. Schönvitzky Bertalan, a temesvári kör elnöke a Temesvárkerületi tanári kör nevében a segélyző alap javára 1000 (ezer) koronás alapítványt tesz le az elnök kezeibe, mint a körtől létesített és vezetett temesvári Szabad Lyceum első évi tiszta jövedelmét. Bejelenti egyúttal, hogy a Temesvári Zenekedvelők Egyesületétől a közgyűlés tiszteletére ezen nap este rendezendő parkünnepély tiszta jövedelmét az egyesület a segélyző alap növelésére ajánlta fel.

A közgyűlés a temesvár-kerületi tanári kör nagylelkü adományát lelkes örömmel fogadja s érte jegyzőkönyvileg a legmelegebb érzéssel köszönetét fejezi ki. Ép úgy köszönetét

nyilvánítja a Temesvári Zenekedvelők Egyesületének is nemes, rokonszenves és hazafias áldozatkészségeért.

Az elnök az ülést öt perczre felfüggeszti. — Szünet után

11. Beöthy Zsolt elnök bemutatja dr. *Wlassics* Gyula v. b. t. t., vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak a közgyűléshez intézett üdvözlő táviratát.

A közgyűlés hódoló tisztelettel és örömmel veszi tudomásul a kitüntető megemlékezést.

12. A főtitkár bemutatja Nátafalussy Kornél kir. főigazgató, Berecz Antal, Szabó Ignácz, Ferenczy István és Székely István távirati és Buza János levélbeli üdvözletét, illetőleg kimentését, valamint a kolozsvári tanári kör levelét, mely dr. Versényi György és Bournaz János tagtársakat a kör képviselőiül jelenti be.

A szives üdvözleteket és átíratokat örömmel és köszönettel fogadja a közgyűlés.

13. *Bergmann* Ágost felolvassa »A középiskolai tanítás a jellemképzés szolgálatában« cz. előadását.

A közgyűlés mélyen érzett köszönetét fejezi ki az előadónak tartalomban gazdag és formailag is megkapó tanulmányáért.

14. *Bódiss* Jusztin bemutatja »Az actiók tana elméletben és gyakorlatban« cz. tanulmányát. Hozzá szólnak *Dóczi* Imre és *Gyomlay* Gyula. A hozzászólásokra válaszolt az előadó.

A közgyűlés feszült figyelemmel hallgatta és meleg köszönettel vette tudomásul a nagyérdekű előadást.

Az ülés végződik $^3/_4$ 1 órakor.

Második nap.

1900. jul. 4-én, szerdán.

15. *Latkóczy* Mihály előadást tart »A régészet a középiskolában« czimmel.

A közgyűlés köszönettel fogadta az elmemozdító előadást, valamint az előadó úr abbeli szivességét is, hogy »Művészi önképzés nemzeti irányban« czimű tanulmányát 100 példányban a közgyűlés tagjainak rendelkezésére bocsátotta.

16. *Gerevich* Emil előadást tart az ifjusági iratok ellenőrzéséről és kiválasztásáról. Hozzászólnak: Dóczi Imre, Benedek Albert, Gaal Mózes, Négyesy László és végül az előadó, ki hozzájárul Dóczi Imrének amaz indítványához, hogy az ügytüzetesebb tárgyalás végett a körök elé utasíttassék.

A közgyűlés a felolvasást és a benne foglalt javaslatot beható tárgyalás végett a körökhöz teszi át, s az előadónak köszönetet mond.

17. *Markovics* Sándor előadást tart »Az idegen nyelvek, különösen a német nyelv tanítása szemléltető alapon« czimmel. Hozzászólnak: Kemény Ferencz, Szabó Ernő, Nagy Zsigmond, Gyomlay Gyula és *Latkóczy*. Mihály, ki e felszólalásába foglalja bele »Az idegen nyelvek tanítása és a középiskolai olvasókörök« czímű előadását.

A közgyűlés köszönettel fogadja az előadásokat.

18. A főtitkár előterjeszti a választmány nevében azt az indítványt, hogy a közgyűlés *Desseffy* Sándor v. b. t. t. csanádi püspököt, *Baksay* István kir. tan. nyug. igazgatót és dr. *Komlóssy* Ferencz kanonok országgyűlési képviselőt válaszsza meg az egyesület tiszteletbeli tagjaivá.

A közgyűlés *Dessewffy* Sándor v. b. t. t. csanádi püspök urat, továbbá *Baksay* István kir. tan. és *Komlóssy* Ferencz kanonok orsz. képviselő urat egyhangú lelkesedéssel az egyesület tiszteletbeli tagjaiul kiáltja ki.

19. A *temesvári kör*nek az egyesületi helyiség felmondására vonatkozó indítványa ügyében

megbízza a közgyűlés az igazgatóságot, hogy annak a helyiségnek a kérdését, a melyet az egyesület ügyvitele igényel, oldja meg akként, hogy az e czélra fordított összegnek nagyobb része más, gyümölcsözőbb czélra legyen fordíttassék.

20. A *szepesi tanári* kör nevében Róth Márton indítványozza, hogy tartassanak ú. n. igazgatói értekezletek, a melyekbe a nmélt. minisztérium minden középiskolából egy a tanári kartól választott tanárt is küldjön ki.

Az indítványt a közgyűlés a körök jövő évi napirendjére tűzi ki.

21. *Kemény* Ferencz a következő indítványokat terjeszti elő:

a) Az Országos Középiskolai Tanáregyesület bizottságot küld ki ama eszközök és módok tanulmányozására, a melyek alkalmasok arra, hogy az ifjuságnak ellenálló képességét az érzéki kisértésekkel szemben fokozzák és a korai kisértésektől lehetőleg megóvják. Az Országos Középiskolai Tanáregyesület továbbá vidéki köreinek figyelmébe ajánlja e tétel megvitatását.

b) Az Országos Középiskolai Tanáregyesület egyidejüleg a nm. vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak és az országos közoktatási tanácsnak is figyelmébe ajánlja ezen, a nevelésre és minden fokú és nemű iskolára olyannyira fontos tényezőt, és ajánlja, hogy megvitatására országos enquête hivassék össze.

A közgyűlés az első indítvány érdemét a körök jövő évi napirendjére tűzi ki, a második indítványra nézve pedig a körök tárgyalásai alapján fog annak idején határozni.

22. Beöthy Zsolt elnök indítványára

a közgyűlés mélyen érzett háláját és köszönetét fejezi ki mindazon testületek, és egyesek iránt, kik a legnagyobb

áldozatkészséggel buzgósággal és ügyszeretettel fáradoztak a közgyűlés érdekében, mindenekelőtt Temesvár szab. kir. város közönségének és hatóságának, Molnár Viktor főispán úrnak s különösen a tanügy körül általában is gazdag érdemeket szerzett *Telbisz* Károly polgármester úrnak, a csanádi püspök ő nagyméltósága *Dessewffy* Sándor v. b. t. t. úrnak, és helyettesének, Németh József fölszentelt püspök úr ő méltóságának, a temesvári tanári körnek, különösen *Schönvitzky* Bertalan elnök és *Ries* Ferencz titkár uraknak, a fővárosi és temesvári sajtó képviselőinek, és mindazoknak, a kik ezután is, a kirándulás alkalmával az egyesületnek segítségére lesznek.

23. Róth Márton indítványára

a közgyűlés lelkes éljenzéssel köszönetét és rendíthetetlen ragaszkodását fejezi ki dr. Beöthy Zsolt elnök odaadó működése és személye iránt.

24. Az elnök megköszönvén a közgyűlés tagjainak rendkívül nagy számban való megjelenését és szellemi közreműködését

a jegyzőkönyv hitelesítésére Bergmann Ágost és Róth Márton kartársakat kéri fel és a közgyűlést berekeszti.

Kelt mint fent.

Jegyzette:
Négyesy László,
főtitkár.

Beöthy Zsolt,
elnök.

Hitelesitjük:
Bergmann Ágost,
Róth Márton.

* * *

A jegyzőkönyv mellékletei:

a) **Főtitkári jelentés.**

Tisztelt Közgyűlés!

Midőn a mai nappal a XXXIV. évet rójuk rá az egyesület élettartamát jelző táblára, ezt azzal a tudattal tehetjük, hogy a lefolyt év sem volt méltatlan a többihez s végzett munkánknak hasznát látta az a szent ügy is, melynek életünket szenteljük, a tanári állás is, melynek egyetemes eszméjét egyesületünk szolgálja és képviseli.

Ebben a munkában egyforma buzgósággal és egymást támogatva résztvett az egyesület minden szerve: az igazgatóság, a választmány és köreink.

Az egyesület központja, mely 7 igazgatósági és 3 választmányi ülésen intézte el — ez évben 190 iktatói számmal — a rendes ügymenet teendőit, csak elismerését és köszönetét fejez-

heti ki ez ünnepi számadás alkalmával a köröknek, hogy lépéseit nemcsak nagy nyomatékkal támogatták, hanem sok tekintetben túl is szárnyalták.

Semmi sem bizonyítja inkább új szervezetünk életrevalóságát, mint az a tény, hogy köreink az oktatásügy napi és állandó nagy kérdéseiben nem várták meg mindig a központ jeladását, hanem a tapasztalt szükségletekből kiindúlva, önálló kezdeményekkel, javaslatokkal, eszmékkel léptek fel és foglalkoztatták a középiskolai közvéleményt.

Ez a friss élet és tevékenység kivált egyes köreinkben oly erős, hogy a körök tárgyalásainak az országos tanügyi közvélemény előtt és a közoktatási politika intézői előtt is egyre fokozódó jelentőséget biztosít.

Közlönyünk, mely e tárgyalásokat híven ismerteti, gazdag képét tárja fel a köreinkben folyó derekas munkálkodásnak. Az előadók felkeresték az oktatásügy széles mezejének minden hasábját és eredménynyel művelték.

Az általános nevelésügy köréből igen tanulságos fejtegetések hangzottak el a pozsonyi körben, a hol Wagner Lajos és Pirchala Imre a testi és lelki elfáradás kérdését nagy alapossággal megvitatták. A középiskola és a szülei ház viszonyának és közreműködésének oly fontos kérdését a debreczeni körben Váradi Károly tette alapos tanulmány tárgyává, a mi a budapesti tanárképző gyakorló iskolában tervezett szülői conferentiák létesítésével az idők jeleként összefügg. Fejes Áron a székelyudvarhelyi körben adott érdekes paedagogiai képeket egy modern középiskola életéből, mig Dáni Ede az ungvári körben a tanárnak, mint paedagogusnak eszményképét rajzolta meg.

Az általános közoktatásügyre tartozott egy igen nevezetes eszmének, az egyetemi oktatás decentralisatiójának magvas kifejtése, Takács Menyhérttől, a kassai körben; ez a kérdés a legnagyobb mértékben felkeltheti vidéki főbb városaink érdeklődését.

Az iskolaszervezet és a tanulmányi rend többfelé volt figyelem tárgya. Mig a debreczeni körben Sinka Sándor a külföldi, nevezetesen németországi reformiskolák törekvéseit ismertette, addig Pápán Kapossy Lucián az egységes jogosítású középiskola kérdéséhez szólt hozzá új szempontokból, Kardos Albert viszont Debreczenben a reáliskolák receptiója mellett tört lándzsát. Igen fontos az évvégi vizsgálatoknak és az osztályozásnak a kérdése is, melyet a budapesti kör vetett föl, s eddig az udvarhelyi (Molnár Károly) és a kassai kör (Czigler Ignácz) tárgyalt. Általában terjed az a nézet, hogy az iskola évközi munkáját nem kell tulságosan sokszor megszakítani, sem a tanulót az osztályozással, mint fegyelmi eszközzel zaklatni. Ez a kérdés annyira fontos, hogy rendszeres tárgyalása jövőre nézve az összes körökben kívánatos. Ha szabad egyéni véleményt koczkáztatnom, óhajtanám, hogy a tárgyalások végkép eldöntsék, hogy vajjon a kalkuluskönyvek egyáltalán az iskolába valók-e, vagy sem. — A középiskolai oktatás

soknemű bajaira az eperjesi körben *Kőrösy* György hívta fel a figyelmet. Kevesebb szó esett már a tantervekről és utasításokról. Baczoni Albert Kassán és Posch Árpád Pozsonyban foglalkoztak e két tárgygyal. Mig a középiskola történetéhez, Finánczy Ernő műve fonalán Gerevich Emil szólt hozzá.

A művészeti oktatás kérdése még ez évben is eldöntetlen maradt. Tafferner Béla a temesvári körben, Handmann Adolf a kassaiban tartottak e tárgyról előadásokat. Igen szép az a kezdemény, melyet a szepesi kör indított meg Dénes Ferencz előadása következtében, s mely arra irányul, hogy a művelődési és művészeti oktatás tényezőit Szepesvármegyében, mely e tényezőkben oly gazdag, rendszeres jegyzékbe vegye és leírja.

Az ifjusági szini előadások ügyével még szorgalmasabban foglalkoztunk; a kassai, pozsonyi, debreczeni, kolozsvári körök fáradoztak ily előadások életbeléptetésével; mig a budapesti kör az előadások mellett észlelt visszásságokra mutatott rá.

A testi nevelés ügyéről nagy szakavatottsággal szólt Sárkány Lajos előadása a kolozsvári körben, Hadik Richárd a szepesi körben értekezett a játékdélutánok kihasználásáról és a játékterek berendezéséről.

Egyes tárgyak didaktikai kérdéseit számos előadó tárgyalta. A határozók tanának szövevényeiben Kardos Albert kereste az eligazodást, a latin tanítás újabb feltételeit Csengeri János elemezte Kolozsvárt, a német nyelvi oktatást illette Strache Tivadar előadása a német nemzeti eposzról a kassai körben; az igehajlítás tanának egy fontos fejezetét, az actiók tanát érintette a fiumei körben Kőrősi Sándor előadása, ugyanazt a tárgyat, melyről egyik mai előadásunk is szólani fog. A természetrajz revideált tantervétől, nevelői értékére való különös tekintettel, Schőber Emil mondta el véleményét, a szatmári körben. A történettanítás rendszeres anyagbeosztását Szilágyi Albert fejtegette Székely-Udvarhelyt, a történetirásban jogosult szatirikus elemről pedig ugyanott Kovács Dániel szólt. A gymnasiumi zeneoktatásra nézve a kolozsvári körben terjesztett elő fontos javaslatokat Farmos Dezső; a gyorsirás történetéről Szabó András tartott előadást Székely-Udvarhelyt. A gömbtükör képletének egyszerűsítését is tárgyalta a kolozsvári kör.

Az önképzőkörök egységes szervezésének szükségét okadatolta Bod Károly Székelyudvarhelyt, mig az iskolai szavalásra nézve Hamvas József Pozsonyban adta elő gondolatait. Az iskolai könyvtárak szervezése is eszmecsere tárgy volt a kolozsvári körben Gyalui Farkas előadása kapcsán.

Egyéb, általános érdekü kérdések is napirendre kerültek. A kolozsvári kör Hangay Oktáv előadása nyomán a pangermán törekvések szemmeltartását határozta el.

Köreink lelkes gondolkodása kiterjedt segélyző alapunk növelésére, a Tanítók-Háza pártolására is, a mellett, hogy egy alkalommal az anyagi helyzet ügyében erélyesen állást foglaltak.

Ezuttal is meg kell említenem több körünknek abbeli buzgólkodását és érdemeit, hogy székhelyükön az ismeretek terjesztése czéljából sorozatos előadásokat rendeztek. Pozsonyi, temesvári, kolozsvári, pápai köreink szabad lyceumi előadásokat tartottak, udvarhelyi körünk a jövő évben kezdi meg ebbeli munkásságát, a kassai kör is folytatta felolvasásait, eperjesi körünk népszerü tudományos felolvasásainak immár negyedik cyclusát fejezte be az idén. Ez előadásokkal köreink új munkateret hódítottak maguknak a közmüveltség mezején.

Köreink egyébként is erősödtek, s az idén számban is szaporodtak. Dr. Hazslinszky Rezső társunk lelkes buzgósága és az ottani különböző jellegű intézetek tantestületeinek egyetértése létrehozta a rozsnyói kört.

Az erősödés folytonos és állandó az egész egyesületben is, bárha természetszerűleg nem oly rohamos, mint a harmadik és negyedik évben ezelőtt. De az idén is 92 új tag lépett sorainkba; kilépett ellenben 39 tag. A létszám most 1379.

Köreink alapos tárgyalásai után husvéti választmányi ülésünk végleg megállapította a philologiai versenyek tervezetét s egyesületünknek ez a nagy reményekre jogosító kezdeménye már a jövő évben életbe lép.

De a csendes munka mellett nem hiányoztak a küzdelmek sem.

Az egyesületnek két ízben volt alkalma ez évben a tanárság erkölcsi és anyagi érdekei mellett szót emelnie. Egy ismeretes fegyelmi ügy kapcsán, az év elején elvi szempontból a tanári szék tudományos függetlensége és az iskola jó szelleme érdekében tett sürgős felterjesztést, a mire egy mindnyájunkat megnyugtató kijelentés következett.

Az anyagi helyzet régóta nyilt kérdésében is kénytelenek voltunk deczember havában hathatós lépéseket tenni. A t. közgyűlésnek bizonynyal élénk emlékezetében van még az az elkeseredéssel határos elégületlenség, mely a világi tanárok körében országszerte keletkezett az idei költségvetés benyujtása alkalmával tett ama nyilatkozat következtében, hogy a nmélt. kormány az 1893. évi IV. t.-cz. végrehajtását befejezettnek tekinti. Midőn azt tapasztaltuk, hogy a törvényt tényleg minden tisztviselői osztályra nézve végrehajtották, de bennünket a végrehajtásból kihagytak, midőn évtizedes küzdelmeinket meghiusulva láttuk, mert nemcsak azt nem értük el, a mit testületünknek európai színvonalon megtartása, legalább a rohamos hanyatlástól megóvása szükségessé tenne, hanem még az 1893-iki nagy erőfeszítésekkel elért és ünnepélyes kormány-nyilatkozattal az ország színe előtt biztosított vívmányok is semmivé foszlottak: az önfentartás ösztönével folyamodtunk azokhoz az eszközökhöz, melyekkel e pálya megmentésének legszükségesebb föltételeit biztosíthatni gondoltuk. Küldöttségünk tisztelgett a ministerelnök úrnál, a szak minister és pénzügyminister uraknál, valamint államtitkárunknál

és a középiskolai ügyosztály vezetőjénél, átnyujtva amaz emlékiratainkat, melyekben aggodalmainkat, kívánságainkat és okainkat ismét kifejtettük. Igazaink őszinte feltárása nem tévesztette el hatását, s hálával kell a t. közgyűlés előtt megemlítenünk, hogy a minister urak nagy és komoly jóakarattal igérték meg ügyünk alapos tanulmányozását és a szükségeseknek mutatkozó intézkedések megtételét; de különösen államtitkárunk és ügyosztályunk vezetője a legleplezetlenebb rokonszenvvel foglaltak állást mellettünk. A képviselőházban is, noha felterjesztéseinket nem küldöttük szét a ház összes tagjainak, pártkülönbség nélkül barátokra, szószólókra találtunk. A lefolyt költségvetési tárgyaláson már nem lehetett változtatni a helyzeten, de a kormányelnök úr ő nméltósága, a kinek szavát tettek értékével kell mérnünk, egyenesen kijelentette, hogy a halasztás csak a mi ügyünk behatóbb és gyökeresebb rendezése végett történik. Az ügy most az 1901-iki költségvetés alkalmával dől el, s e pillanatban a legfeszültebb várakozással nézünk a történendők elé.

Három nagy erősségünk van: az igazság, a szükség és a közvélemény egyhangú támogatása. Ez egyhangúságot sajnálatosan zavarta volna meg nemrég egyik egyházkerületi közgyűlésen egy felszólalás, mely a legképtelenebb vádakkal illette a tanárságot és az egyesületet. Csak megzavarta volna, de nem zavarta meg. A közvélemény organumai egyhangúlag állást foglaltak mellettünk és megvédtek bennünket, sőt maga a felszólaló nyilvánosan elismerte és jóvátette tévedését, s most már maga sürgeti legjobban ügyeink végleges rendezését. Én most csak arra kérem t. tagtársainkat, hogy tiszteljük meg volt ellenfelünkben a férfias kötelességérzetet és vegyük tudomásul az adott elégtételt.

De egy nagyjelentőségű és örvendetes tény fölemlítésével zárhatom be a múlt évről szóló szemlémet. Nem múlt el ez az év sem a nélkül, hogy miniszterünk ő nagyméltóságának atyai gondoskodását ne tapasztaltuk volna. A midőn ő excellentiája az állam bőkezű hozzájárulásával megalkotta a Tanítók-Házát, kiterjesztette annak jótéteményeit a tanárokra is. Hálánk kifejezése iránt jelentésem befejeztével előterjesztést óhajtok tenni.

Hogy legközelebbi teendőinkről is szóljak, t. közgyűlés, első helyen áll ezek közt segélyző alapunk növelése. Tanácskozásainkban pedig azok a kérdések kivánják majd figyelmünket, melyek az iskola belső életének gazdagítását, nevelő hátásának öregbítését czélozzák. Szükséges lesz itt, hogy Közlönyünk felújítsa régi szemléjét a külföldi folyóiratokról és iskolaügyi mozgalmakról, s hogy speciális tanügyi tapasztalatainkat mennél teljesebben feldolgozzuk a paedagógiai elmélkedés czéljaira. Az idő rohan, s nekünk elmaradnunk nem szabad!

Kérem jelentésem tudomásul vételét.

Temesvárt, 1900. júl. 3.

Négyesy László
főtitkár.

b) A pénztáros jelentése.

Tisztelt Közgyülés!

Minthogy a lefolyt egyesületi évről a bevételek és kiadások részletes kimutatása és az ez végi vagyonmérleg a t. tagok kezéhez előzetesen szétosztatott és ezek az egyesület pénzügyi és vagyoni állapotáról elég világos képet nyujtanak, csak nehány adatról és körülményről akarok külön említést tenni, melyek elég fontosak, hogy kellőképen hangsulyoztassanak.

Összehasonlítva az idei számadást a mult évivel, kitünik, hogy az idén úgy a bevételek mint a kiadások mögötte maradnak a mult évinek. A bevételek fő tétele: a tagdíjak összege (10681 k. 20 f.) 908 k. 50 fillérrel kevesebb mint a mult évi volt. Még pedig úgy a hátralékokból (1907'80) mint az idei tagdíjakból (8519 k.) kevesebb folyt be mint a mult évben. Ennek megfelelőleg a tagdíj-hátralékok összege (9225 k.) jelentékenyen szaporodott. 1485 koronával több most mint a mult év végén. Összehasonlítva az 1899/900. évre befizetett tagdíjak összegét (8519 k.) azzal az összeggel, melynek a tagok számának megfelelőleg befolyni kellett volna (11920 k.), kitünik, hogy az 1899/900. évre 423 tag még eddig nem fizette meg a tagsági díjat. Kitünik e tény az idei 36. számban megjelent tagjegyzékből is, mely atagdíjak fizetéséről is számot ad.

Minthogy másrészt a kiadások két fő tétele: a Közlöny költségei és az egyesület helyiségének költségei a mult évinél nem sokkal kevesebb (390'76 és 220'68), természetes, hogy az egyesület tartozása sem igen csökkenhetett. Az előbb felsorolt adatok után hiszem, hogy a t. közgyűlés is eléggé kedvezőnek fogja találni, hogy nyomdai tartozásunk (3200 k.) most 778 koronával kevesebb mint a mult év végén volt. Ezzel szemben azonban kedvezőtlen körülménynek kell megemlíteni, hogy 200 koronát a kirándulási alapból kellett igénybe venni és hogy a jövő évre átvitt pénztári maradék (45 k. 93 f.) igen csekély. A tagok száma, hozzá számítva az ujonnan belépett 22 tagot, ki a nyomtatás alatt volt tagdíjjegyzékbe már nem volt bevehető, 1401, még pedig: 1 protektor, 38 tiszteletbeli, 19 alapító és 1336 rendes és 7 rdk. tag, 21-gyel több mint a mult évi közgyűlés idejében.

Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület bevételeinek és kiadásainak részletes kimutatása az 1899/900. évről.

Tétel	Bevételek	kor.	fil.
1	Pénztári maradék az 1898/99. évről	303	86
2	Tagdíjak és előfizetési díjak	10,681	20
3	Hirdetési és melléklési díjak	698	—
4	Kamatok	152	44
5	Az egyesületi helyiség bevételei	97	16
6	A Nm. Vallás- és Közokt. m. kir. Ministeriumtól	2000	—
7	Ifjúsági iratokért	166	—
8	Megtérült postaköltség	23	40
9	A kirándulási alapból kölcsön	200	—
	Összesen	14,322	06

Tétel	Kiadások	kor.	fil.
1	Az egyesületi Közlöny költségei:		
	Nyomdaköltség és expeditio ... 5847 kor. 22 fil.		
	Írói díjak ... 1464 » 60 »		
	A szerkesztő tiszteletdíja ... 800 » — »	8111	82
2	A tisztviselők tiszteletdíja:		
	A főtitkár tiszteletdíja és átalánya ... 700 kor. — fil.		
	A titkár és gazda tiszteletdíja 300 » — »		
	A pénztáros tiszteletdíja (11,379 kor. és 20 fil. után 7%) ... 796 » 54 »	1796	54
3	Ügyviteli kiadások	447	39
4	A körök jutaléka	988	80
5	Az egyesületi helyiség költségei:		
	a) Házbér ... 1874 kor. 40 fil.		
	b) A szolga bére ... 195 » — »		
	c) Fütés és világitásért ... 258 » 70 »		
	d) Egyéb kiadások ... 99 » 70 »	2427	80
6	Könyvkereskedő és könyvkötő	171	30
7	Közgyülési kiadások	260	78
8	Vegyes kiadások	72	—
9	Pénztári maradék az 1900/901. évre	45	93
	Összesen	14,322	06

Budapesten, 1900. június 27-én.

Müller József, pénztáros.

Az egyesület vagyonmérlege az 1899/900. év végén.

Tétel		Vagyon kor.	Vagyon fil.	Teher kor.	Teher fil.
1	Alapítványok:				
	Papi Balogh Péter úr alapítványa névértékben ... k. 200.—				
	Sz. kir. Pest városának alapítv. ... » 200.—				
	A magyar nevelési társaság alapítv. » 200.—				
	† Dr. Hajnald Lajos bibornok-érsek úr alapítv. ... » 200.—				
	† Ipolyi Arnold nagyváradi püspök úr alapítv. ... » 200.—				
	† Görög Imre úr alapítványa ... » 290.90				
	Hegyesy Károly főgymn. tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Kirchner Lajos tanár úr alapítv. ... » 200.—				
	Vaszary Kolozs herczegprimás ur alapítványa ... » 200.—				
	Semsey Andor tiszt. tag úr alapítv. » 200.—				
	† Szilágyi István főgymn. igazgató úr alapítv. ... » 200.—				
	† Volf György főgymn. igazgató úr alapítványa ... » 200.—				
	Baksay István kir. tanácsos, ny. főgymn. tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Rombauer Emil főigazgató és főreálisk. igazgató úr alapítv. ... » 200.—				
	Székely István főgymn. tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Dr. Schuschny Henrik isk. orvos és egészségtani tanár úr alapítv. .. » 200.—				
	Bubics Zsigmond kassai püspök úr alapítv. ... » 200.—				
	Dr. Tedeschi Bettina úrhölgy, áll. fels. leányisk. tanárnő Temesv. » 200.—	3690	90		
2	Butorok, felszerelés stb. (leltár szerint a múlt évi értékből 10% levonva) ...	1097	59		
3	A kirándulási alap ...	215	20		
4	A kiállítási alap ...	83	36		
5	A pénztári maradék az 1899/900. évről ...	45	93		
6	Tagdíjhátralékok ...	9225	—		
7	Hátralékos hirdetési díjak ...	201	—		
8	A segélyző alap vagyona a XXX. kimutatás szerint ...	26,331	42		
9	Az Athenaeum nyomdájának követelése ...			3200	—
10	Előre fizetett tagdíjak ...			256	40
11	Tartozás a kirándulási alapnak ...			200	—
12	A segélyző alap vagyona ...			26,331	42
13	Az egyesület egyéb vagyona ...			10,901	80
	Összesen ...	40,889	62	40,889	62

Budapest, 1900. június 27-én. ***Müller József,*** pénztáros.

Tételenkint megvizsgáltuk, az eredeti okmányokkal összehasonlitottuk és helyesnek találtuk.

Budapesten, 1900. júuius 27-én.

Rados Ignácz. ***Reif Jakab.***

Költségvetés az 1900/1. évre.

Tétel		Bevétel kor.	Bevétel fil.	Kiadás kor.	Kiadás fil.
	I. Bevétel.				
1	Pénztári maradék az 1899/900. évről	45	93		
2	Az 1900/1. évi tagdíjakból	7400	—		
3	Tagdíj-hátralékból	2800	—		
4	Előfizetési díjak (175 à 8 kor.)	1400	—		
5	Hirdetési díjak	800	—		
6	A Nm. V. és K. m. kir. Ministeriumtól	2000	—		
7	Kamatok és apró bevételek	300	—		
	II. Kiadás.				
1	A Közlöny költségei: 42 ív à 120 kor. (nyomatás, hajtogatás, expeditio stb. 5040 kor.				
	írói díjak 1440 »				
	a szerkesztő tiszteletdíja 800 »			7280	—
2	A tisztviselők tiszteletdíjai:				
	a főtitkár tiszteletdíja 700 kor.				
	a titkár és gazda tiszteletdíja 300 »				
	a pénztáros tiszteletdíja (12,400 kor. után 7%) 868 »			1868	—
3	Ügyviteli kiadás			400	—
4	A körök jutaléka			1100	—
5	Az egyesületi helyiség költségei:				
	a) házbér 1872 kor.				
	b) fűtés, világítás 288 »				
	c) szolga 180 »				
	d) egyéb kiadás 220 »			2560	—
6	Könyvkereskedő			300	—
7	Előre nem látott kiadások			400	—
8	Pénztári maradék az 1901/902. évre			837	93
	Összesen	14,745	93	14,745	93

Budapest, 1900. július 3.

Müller József, pénztáros.

c) Jelentés és kimutatás

az orsz. középisk. tanár-egyesület segélyző alapjáról az 1899/900 év végén.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Mindenekelőtt bocsánatot kell kérnem az igen tisztelt közgyűléstől, hogy jelentésemet személyesen nem tehetem meg; de családomra nehezedett sulyos betegség nem engedi, hogy csak egy napra is elhagyjam családomat s így Vámossy Mihály igazgató, tisztelt barátom fogja előterjesztésemet megtenni.

A segélyző alap a lefolyt évben is kitüzött czéljának megfelelőleg jótékonyan és áldásosan működött, a mennyiben a segélyző alaphoz fordult segélykeresők közül egyet sem hagytunk segély nélkül. Így segélyeztünk hat tanárözvegyet, egy nyugalmazott tanárt, és egy tanár árva leányának tanulmányi segélyt nyujtottunk, összesen 470 koronával, alapunk növelésére 600 koronát tehettünk a földhitelintézetbe és még maradt 827 korona 42 fillér pénztármaradvány. Ezen kedvező eredményt köszönhetjük egyes jótevőink áldozatkészségének és köreink buzgóságának, kik évről évre nagyobb érdeklődéssel és ügyszeretettel karolják működésük körébe a segélyző-alap ügyét, miért is legyen szabad ez alkalommal az igazgatóságnak és különösen a segélyző alapnak hálás köszönetét kifejeznem úgy a nemes adakozóknak, mint a köröknek, különösen a kassai, pozsonyi, szepesi, kolozsvári, temesvári, ungvári, budapesti, mármarosszigeti, udvarhelyi körnek, valamint a kaposvári főgymn. és nagyszebeni főgymn. tanárkarának, nemkülönben az ungvári főgymnasium igazgatójának.

Indítványozom, hogy a jövő iskolai tanévre ismét irassék ki pályázat egy 200 koronás tanulmányi segélyre olyan vidéki tanár fia számára, ki budapesti vagy kolozsvári tudomány egyetemen vagy műegyetemen a tanári pályára készül.

Végül engedjék meg a régi hagyományos közgyülési szokás szerint, hogy a segélyző alapot a közgyűlésen résztvevő tagok figyelmébe és áldozatkészségébe ajánljam, mely czélra gyüjtőívet mellékelek jelentésemhez.

Magamat a mélyen tisztelt közgyűlés jóindulatába ajánlva vagyok

Budapesten, 1900. június 29.

Tiber Ágost
s. b. pénztáros.

XXX. Kimutatás az országos középiskolai Tanáregyesület segélyző-alapjáról az 1899/900. év végén.

	Bevétel		kor.	fil.
1	A XXIX. kimutatás szerint volt, pénztárkészlet		572	72
2	Adakozásból:			
	Wodianer Arturtól	200.—		
	A nagyszebeni főgymn. tanárkarától	20.—		
	A mármarosszigeti kör évi járuléka	20.—		
	Az ungvári főgymn. igazg. által rendezett előadásból	60.—		
	A kolozsvári körtől	40.—		
	Az ungvári körtől	20.—		
	Vámossy Mihálytól	20.—		
	Dr. Demetzky Mihálytól	20.—		
	Kogutovicz Manó	20.—		
	Hornyánszky Viktor	40.—		
	Szuppan Vilmos, Rombauer Emil, Bartonick Géza, dr. Bódiss Jusztin, Singer és Wolfner, Toldi Lajos 10—10 kor.	60.—		
	Dalotti Ödön	5.—		
	Lederer Ábrahám	4.—		
	Sebestyén Gyula, Petrovics László, dr. Kardos Alb., Székely István, Jónás János, Weber Ferencz, Riedl Frigyes, Adamis Károly és Hettlinger József 2—2 kor.	18.—		
	D. F., Szentimrei István, V. Gy., Ulmanek Gyula 1—1 kor.	4.—	551	
3	Alapítványokból:			
	A szepesi kör alapítványa	200.—		
	A kaposvári főgymn. tanárkara alapítványrészlete	100.—	300	
4	Irói dijakból:			
	Beöthy Zsolt-tól	8.—		
	György Lajos-tól	40.—	48	
5	Beiratási dijakból:			
	Schmidl József, Gallé Gábor, Mészáros Jenő, Straub Gyula, Dér István, Still Nándor, Putnoky Miklós, dr. Duda János, Máthé György, Tóth Márton, Buday József, Dékány László, Halmos Béla, Havas Tivadar, Perjessy L., Husz Arm., Balogh Károly, Kovács Béla, dr. Rákóczy Géza, dr. Tóth Rezső, dr. Schmidt Márton, dr. Domanitzky Sándor, Michnay Gyula, Szép Rezső, Chilf Márk, dr. Alexis György, dr. Csernátoni Gyula, dr. Pap Kár., Sajó Sándor, dr. Láng Nándor, Haszmann Ad.,	62.—	62	
	Átvitel		1533	72

	Bevétel		kor.	fil.
		Áthozat ...	1533	72
	Bihari Ferencz, Kalocsa Róza, Kecskeméthy Lajos, Láng János, dr. Nagy Zsigmond, Vas Károly, dr. Wolafka Nándor, Nagy Elek, Adorján Ferencz, Csillag Vilmos, Áldor Imre, dr. Klein József, dr. Molnár Izidor, Kerekes György, Kohányi Ferencz, Reinfuss Ede, Bácsi Gyula, Gerő Vilmos, Cseh Lajos, Friedrich Endre, Nagy József, Lomovics József, Gömöry Elek, Gásparik János, Borsodi Miklós, Niederman Ignácz, Gurnevics Lajos, Szelényi Győző Ödön, Stock Károly, Králik Gusztáv, Frick János, Handlos Gyula, Danka István, dr. Holenia Gyula, dr. Walentinyi Samu, Klement Traugott János, Budaker Károly, Faragó Lajos, Karl Ker. Lajos, Mihályi Elek, Paulay Ödön, Scherer Lajos, Bátori Ármin, Oswath Ferencz, Blenár Ödön, Fülöp Árpád, Rodt Lajos, Jánosy Gerő, Pap András, dr. Róth Fülöp, Spuller József, Mifka Antal, Mauritz Matild, Herczeg Árpád, Graef János, Karvasi Lajos, Bakcsy Gergely, dr. Dudek János, Laczek Gyula, Tucsy János 2—2 korona	120.—	120	
6	Kamatokból:			
	Regale kötvény után	180.—		
	Takarékbetét után	10.32		
	Pozsonyi körtől	40.—	230	32
7	Törlesztésből		22	—
		Összes bevétel	1906	04

	Bevétel	Bevétel kor.	Bevétel fil.	Kiadás kor.	Kiadás fil.
1	A XXIX. kimutatás szerint volt pénztárkészlet	572	72		
2	Adakozásokból	551	—		
3	Alapitványokból	300	—		
4	Irói dijakból	48	—		
5	Beiratási dijakból	182	—		
6	Kamatokból	230	32		
7	Törlesztésből	22	—		
	Összesen	1906	04		
	Kiadás:				
1	Hat özvegy segélyezésére			330	—
2	Egy tanár árva lányának tanulm. segély			80	—
3	Egy nyug. tanár segélyezésére			60	—
4	Betét a földhitelintézetbe a tőke gyarapit.			600	—
5	Ügyviteli kiadás			8	62
6	Egyenleg pénztári maradvány (takarékban)			827	42
	Összesen			1906	04

Budapest, 1900. junius 26.

Vámossy Mihály,
elnök.

Tiber Ágost,
a s. b. pénztárosa.

Tételenként megvizsgáltuk, az eredeti okmányokkal összehasonlitottuk és helyesnek találtuk

Budapesten, 1900. jun. hó 27-dikén.

Rados Ignácz,
Reif Jakab,
az 1899. évi közgyülés által kiküldött számvizsgálók.

Az O. K. T. segélyző-alapjának vagyonkimutatása 1900. juniusig.

		kor.	fil.
1	2 drb Tisza szab. sorsjegy à 138 frt 50 kr.	554	—
2	3200 kor. 4% koronajáradéki kötvény	3200	—
3	15,200 kor. 4% földhitelintézeti záloglevél	15,200	—
4	1000 kor. 4% talajjavítási záloglevél	1000	—
5	2 drb 1000 frtos 4½% Regále-kötvény	4000	—
6	Temesvári kör alapítványa részlete takarékbetétben	150	—
7	Magánkötelezvényekben	800	—
8	Betét a földhitelintézetbe	600	—
9	Pénztárkészlet takarékp. könyvecskében	827	42
	Összesen	26,331	42
	A XXIX. kimutatás szerint volt	25,172	30
	Tehát szaporodás 1899. június 30. óta	1159	12

Budapesten, 1900. június 27.

Vámossy Mihály,
elnök.

Tiber Ágost,
a seg. biz. pénztárosa.

Az értékek a földhitelintézetnél vannak letétben.

Átvizsgáltuk

Budapesten, 1900. jún. hó 27.

Rados Ignácz.
Reif Jakab.

A KÖZÉPISKOLAI OKTATÁS A JELLEMKÉPZÉS SZOLGÁLATÁBAN.

Méltóságos Elnök Úr! Igen tisztelt közgyűlés!

A legsűrűbben hangoztatott szemrehányás, melylyel a közönség nagy része minket, középiskolai tanárokat, illetni szokott, az, hogy nem az *életnek* tanítunk, hanem csak az *iskolának*, hogy az ifjúság fejét mindenféle elméleti ismeretekkel, tantételekkel, szabályokkal tömjük tele, de nem vagyunk képesek növendékeinkben olyan *gyakorlati érzéket* kifejleszteni, velök olyan készségeket elsajátíttatni, melyekkel majdan a társadalomban, mint annak ügyes, életrevaló tagjai, kellő mértékben érvényesülhessenek.

Az *utilitarismusnak* eme vádja, a mely a tisztán *gyakorlati* czélú tanintézetekkel szemben jogosult lehet, a *középiskolára* alkalmazva a mily alaptalan, olyan veszedelmes. *Alaptalan* azért, mert el nem képzelhető, hogy egy fejlett értelmű, alapos tanultságú, művelt ifjú a gyakorlati élet követelte készségeket, melyekbe a pallérozatlan eszű, tanulatlan ember is beletörődik, aránylag rövid idő alatt el ne sajátíthatná; *veszedelmes* azért, mivel, általános elterjedése esetén, olyan fölszínes empirismust honosítana meg, mely a nemesebb értelemben vett *emberi* műveltség *csödjével* volna egyenlő.

Nagy fogyatkozásai és nagy hibái vannak modern társadalmunknak, azt nem lehet tagadni; — de ezek a fogyatkozások és hibák egészen más természetűek. Nem gyakorlati érzékben van sokszor hiány, hanem megállapodott elvekben, nem a különféle állások betöltéséhez szükséges ügyességben, hanem az eszményi czélok szeretetében, nem a mindennapi élet igényeinek megfelelő hasznavehetőségben, hanem az ember legfőbb javaiért hevülni tudó emelkedett gondolkodásban. Hiszen az *élelmesség* szinte főjellemvonása korunk átlagemberének, de az igazi, a férfias *jellemek* ritkák mint a fehér holló. Sőt már tanuló ifjúságunk is a gyakorlati, mondjuk: az *anyagi* hasznosság mértéke szerint kezdi értékelni tanulmányait és a lelkesedés ama fékevesztett szertelenségeit, melyekkel elmult idők társadalma vélte az ifjúságot vádolhatni, már-már hevülni alig tudó, józanul számító értelmesség kezdi fölváltani.

Hogy olyan korban, melynek sok magát a művelt osztályhoz számító fia a vallásosságot a tudatlansággal és az atheismust a tudományossággal azonosítja, az ifjuság sem maradhat az erkölcsi mételytől érintetlen, azon nincs mit csodálkozni; de hogy a materialismus eme rohamos térfoglalása nem döbbenti meg mélyebben és nem készti energikusabb föllépésre korunk *jobbjait*, az szomorú bizonysága a szigorú erkölcsi érzék és ítélkezés hanyatlásának. Ha a jobbak, kiknek szivében még lobog az idealismus szent

lángja, ezekért az elszomorító állapotokért részben *minket is* felelősekké tennének, ha ezt a vádat emelnék ellenünk: »Ti csak *oktattok*, de *nem neveltek* eléggé; *nem képeztek jellemeket!* Az állhatatlanság, számító köpenyegforgatás, megbízhatatlanság, elvtagadás, erkölcsi léhaság, az élet eszményi javai, magasztos czéljai iránt való érzéketlenség ijesztő módon terjed. Jó családból való, előkelő körökben nevelkedett, iskolázott, tanult, qualifikált, a jobb társaságokban szivesen látott, külső viselkedésökben, modorukban kifogástalan, szóval úgynevezett »művelt« emberek közönséges sikkasztókká, csalókká, tolvajokká, rablókká, gyilkosokká aljasodnak! — Szívesen szemet hunyunk, ha tanítványaitok talán nincsenek minden nyelvtani szabálylyal tisztában; az sem baj, ha egyik-másik csatának nem tudják az évét és napját; elnézzük azt is szívesen, ha nem egy algebrai képlet elmosódik emlékezetökben; — de arra igenis kérve-kérünk, hogy ideális gondolkodású, szépért, jóért, igazért lelkesedni tudó, tiszta lelkű, elvhű, megbízható, önérzetes, bátor, tetterős ifjakat bocsássatok ki az életbe, a kik, undorral fordulva el az erkölcsi piszoktól, mint a haragos vihar fognak majdan végig söpörni a léhaság szemétdombjain és a materialismus miasmáitól peshedt erkölcsi légkört könyörtelen alapossággal fogják megtisztítani. Ne csak mindig a tanterven, tananyagon, tanmeneten törjétek a fejeteket, hanem arra legyen első sorban gondotok, hogy *embereket* neveljetek a hazának, kiknek kezében a tudás nem a társadalom biztonságát veszélyeztető romboló eszköz — mire a nihilismus és anarchismus szolgáltatnak elszomorító példát, — hanem a békés munka áldott szerszáma, mely táplál, épít, gyarapít a testi-lelki jólét, boldogság, fölvilágosodás, haladás szolgálatában,« — ha így szólnának hozzánk nemzetünk jobbjai, méltán gondolkodóba eshetnénk és be kellene vallanunk, hogy a középiskola eme föladatával még nem foglalkoztunk eleget s hogy a középiskolai nevelés, közelebbről: *jellemképzés* kérdése megérdemli a behatóbb tárgyalást.

Hogy *kötelessége-e* egyáltalán a középiskolának növendékei ejllemének képzésével is foglalkozni, az, szerény nézetem szerint, nem képezheti vita tárgyát. Azt a nevelési munkát, melyet a szülői ház megkezdett és az elemi iskola folytatott, a középiskolának okvetetlenül be kell fejeznie. Hiszen a főiskolai hallgató már az *önnevelésre* van utalva; s hogyan lesz képes annyi erkölcsi veszély közepette önmagát megfegyelmezni, ha a középiskola szilárd elvek útravalója nélkül bocsátotta ki falai közül? Igenis, a középiskolának *nevelnie* is kell; sőt oktatásának tudatosan a nevelés szolgálatába kell szegődnie, s minthogy minden nevelés végczélja az erkölcsös jellem, *a jellemképzést egyik főfeladatául kell tekintenie.*

Az e nagy feladat megoldásánál érvényesülő tényezőket két csoportba oszthatjuk, a szoros értelemben vett *fegyelmi* és az *oktatási* tényezők csoportjába. Ez alkalommal, tételem köréhez mérten, csak az *utóbbiakkal* lesz szerencsém foglalkozni.

Teljességre sem az egyes jellemvonások méltatása, sem az azok kifejlesztésére alkalmas oktatási eszközök felsorolása tekintetében az idő rövidsége miatt nem tarthatván számot, csak a főbb szempontok megjelölésére szorítkozom, — annál is inkább, mivel elértem célomat, ha sikerül a fölvetett kérdés iránt fölkelteni azok érdeklődését, a kik, mint hivatottabbak, azt nálamnál alaposabban fogják megoldhatni.

Jellem alatt a szabad akaratból folyó cselekvés szilárd elvektől áthatott határozottságát és következetességét értjük. Minthogy nem tehető fel, hogy erkölcstelen, romlott ember cselekvésében önmagához hű következetesség uralkodjék — hiszen a minden rossz szülője, az önző érdek a változó körülményekhez simuló alkalmazkodást javasolja —, az erkölcsi szempontból nem correct embert egyszerűen *jellemtelen* embernek szoktuk nevezni. Ezzel szemben azonban a romlatlan ember még nem nevezhető *jellemes* embernek. Igy például a legjobb gyermekre sem illik rá ez a jelző; a felnőttek közt pedig akárhány jó lelkű, áldott szívű ember találkozik, a kit még sem nevezhetünk *jellem*nek, mivel akarata olyan gyönge, hogy csupa engedékenységből és békeszeretetből lesz ingadozóvá s így megbízhatatlanná. Azt szokták az ilyen emberre mondani: »Jó ember; sőt ép' az a baja, hogy nagyon is jó ember.«

A jellemnek tehát *két* alkotórésze van: a határozott és következetes cselekvésben nyilatkozó *erős akarat* és a cselekvés elé kitűzött *erkölcsös célok*. Ebből önként foly, mire kell az oktatásban törekednünk, ha *jellemeket* akarunk képezni. Erős akaratot kell tanítványainkban kifejlesztenünk és olyan tartalmat kell adnunk lelki világuknak, mely a legmagasztosabb célokért való lelkesedést ébreszt.

Úgy hiszem, nem kell ellenmondástól tartanom, ha azt állítom, hogy a jellem kifejlesztésében a tanár *egyéniségének* jut a főszerep. Kifejezésre jut ez a tény ama szigorú erkölcsi mértékben, melyet a különben nem igen rigorosus társadalom a tanárral szemben alkalmazni szokott. Szinte *ösztönszerűleg* érzi még a *tanulatlan* szülő is, hogy attól, kire gyermeke lelki életének vezetését bízta, erkölcsi integritást szabad és kell követelnie. A *művelt* szülő pedig *tudja*, hogy az a szellem, mely a tanárt áthatja, a növendék lelki szervezetének minden porusán beszivárog, a nélkül, hogy a növendéknek erről tudomása volna, sőt a nélkül, hogy *magának* a *nevelőnek* szándékában volna a tanulóra ilyen elhatározó befolyást gyakorolni. A tanár személye körül valóságos szellemi és erkölcsi légkör keletkezik, melynek hatása alól ép' oly kevéssé képes a növendék magát kivonni, mint a mily kevéssé képes az ember az anyagi légkör befolyásának ellenállani. Az ifjuság vezetője a gondjaira bízott fogékony lelkeket fölemelheti, megnemesítheti; de ép' úgy le is közönségesítheti és el is nemtelenítheti, — egyéniségének értéke, lénye, mivolta szerint.

Elengedhetetlen követelmény azért, hogy a tanár maga *jellem* legyen, erős akaratú és a legnemesebb lelkesedéstől áthatott férfias jellem. Szigorú önuralom és önfegyelmezés, lelkiismeretes, pontos kötelességteljesítés, részrehajlatlan igazságszeretet, atyai szigorúsággal párosult jószívűség, öntudatos magatartás, férfias önérzet, ernyedetlen munkakedv és kérlelhetetlen következetesség minden ténykedésében: ezek azok az erények, melyek megszerzése és gyakorlása nehéz, de magasztos feladatául jutott. Legnehezebb s mégis el nem engedhető feladata azonban a *lelkesedés* tüzének folytonos ápolása. A legszárazabb tantételbe is lelket önteni; a gyakran szinte lelket ölő teendőket is friss munkaszeretettel teljesíteni: a százszor elmondottat ugyanazzal a nem lankadó érdeklődéssel százegyedszer is elmondani; a tehetséghiánynyal, hanyagsággal, sőt a neveletlenség daczával és rosszakaratával szemben sem veszteni el türelmét, és az aprólékos, fárasztó részletek tárgyalásánál is folyton a magasztos végczélt tartva szemmel, hangyaszorgalommal hordani a homokszemeket a közművelődés fenséges épületéhez: ezt követeli az iskola a hivatása magaslatán álló tanártól, — és *joggal* követeli, mert erőt csak az kölcsönözhet másnak, ki maga is erős, lelkesedést csak az önthet másba, ki maga is tud lelkesedni, férfiút csak férfiú, jellemet csak jellem nevelhet.

Ilyen nevelő egyéniségnek, ha jelleme alapos tudással párosul, *tekintélye* is lesz, nem kényszerrendszabályokkal *kierőszakolt*, hanem önértékével *kivívott* tekintélye; — ez az igazi tekintély pedig, mely ellen csak nagyfokú romlottság lázadhat föl kivételesen, szinte biztosítja az oktatás és nevelés sikerét. A tanulók készséggel, ellenszegülés nélkül, sőt örömmel tesznek eleget kötelességöknek: hiszen nincs édesebb, mint azt követni, a kit tisztelünk, annak engedelmeskedni, kinek egyénisége előtt hódolattal hajolunk meg. Az *akaratnak* pedig nincs kitünőbb iskolája, mint az *engedelmeskedés;* — és a *szabadság* a más akarata előtt való *önkéntes* meghódolásban fejlődik a legszebben. Minél föltétlenebbül bámulja a tanuló tanárját, annál jobb a *tanulóra* nézve. Akkor a tanuló nem helyezkedik tanárjával szemben kritikus álláspontra, nem kutatja annak fogyatkozásait, gyöngéit, hanem örömmel nyitja meg lelki világának összes kapuit, hogy egész lényét eláraszsza a tanár szelleme, világnézete, gondolkodásmódja.

Ilyen föltétlen tekintély már magában is elég jó viszonyt létesíthet tanár és tanuló közt, — mert a tanuló *nagyságot* lát vezetőjében, a nagyság előtt pedig önmagáért is készek vagyunk meghajolni. Ha pedig a tekintélyhez még az az érzelem is járul a tanár egyéniségében, mely bár a leggyöngédebb, mégis a legerősebb kapocs ember és ember közt, — t. i. a *szeretet* érzelme, akkor olyan benső viszony fejlődhetik nevelő és növendék közt, melynél csak a szülő és gyermek közti viszony bensőbb s mely ép' ezért a nevelésnek és különösen a *jellemképzésnek* egyik *elsőrangú* tényezője.

Hogy ez a benső viszony mégis oly ritkán található, annak *első sorban* nem a tanár egyéniségében rejlik az oka. Van rá eset, megengedem, hogy a tanár zordon ridegsége idegeníti el magától a tanulót. De hogy *mindenütt*, a hol a viszony tanár és tanuló közt nem kedvező, a tanár szetetethiánya volna e szomorú jelenség oka, azt a tanárok súlyos megbántása nélkül nem lehet állítani. A főok a tanítás módjában, jobban mondva: *a tanuló tudása kipuhatolásának módjában* rejlik.

Lehet, hogy tévedek, de szilárd meggyőződésem szerint az egyenként való kiszólítás és *formális feleltetés* a legnagyobb *didaktikai* és *paedagogiai hiba*. Didaktikai hiba, mert a míg egyesek felelnek, az osztály többi növendékei mintegy fölmentetteknek érzik magukat a közös szellemi munka kötelezettsége alól és sokszor teljes tétlenségbe sülyednek. Egyes kiváló, élénk eszü tanulók, kiknek érdeklődését a felelés tárgya önkénytelenül leköti, kivételt képeznek ugyan, — de a kivétel nem dönti meg a szabályt. Itt különben a kérdés csak *paedagogikailag* érdekel bennünket.

Lássuk, hogyan foly le rendesen az a »kikérdezés«, azután ítéljünk annak nevelő hatása fölött. A tanár előveszi jegyzőkönyvét, a rettegett calculus-könyvet és végig futtatja tekintetét a neveken. A zivatart megelőző szélcsend tikkasztó mozdulatlansága nehezedik a visszafojtott lélegzettel várakozó tanulókra. »Ugyan kiszólít-e? Talán csak nem! Hiszen már kétszer feleltem ebben az időszakban. De hátha rajta akar kapni? Kitelik tőle.« Végre a tanár véletlenül csakugyan »rajta kap« valakit. A hasonló készületlenségűek megkönnyebbülve lélegzenek föl, vagy kárörömmel legeltetik szemüket az áldozaton, a kinek sorsa meg van pecsételve. A tanár »elkönyveli« az »elégtelen«-t, — és ki tudja, mikor kinálkozik alkalom, azt valami jó felelettel ellensúlyozni. Hogy a véletlen ennek ellenkezőjét is eredményezheti, az természetes. Olyan tanulót, ki rendesen készületlenül jár az előadásokra, szerencséjére ép' akkor szólít ki a tanár, mikor kivételesen el van készülve, — és a tanár bejegyzi neki a »jó«-t vagy éppen »jeles«-t. Most már elcsúszik egy-két »elégtelen« veszedelem nélkül.

Csuda-e ilyen körülmények közt, ha a tanuló nem *tudásért*, hanem *calculusért* tanul s ha kedvezőtlen esetben nem fogyatékos ismeretei kiegészítésén fáradozik, hanem csak azt az alkalmat lesi, a mikor »elégtelen«-je mellé egy »jó«-t fognak javára bejegyezi. Csuda-e, ha ilyen gépies eljárás mellett a tanuló lelkében nem fejlődik bizalom tanára iránt? Az iránt, a ki előtte mindig csak mint számonkérő jelenik meg? Csuda-e, ha őszinteség és nyiltság helyett képmutatás és hunyászkodás lesz uralkodóvá annál, a ki nem érzi magát sokkal jobban, mint a vádlott vallatója előtt?

És mi módon fogja a tanár ilyen eljárás alapján az évvégi érdemjegyeket megállapítani? Ha a bejegyzett calculusok közép-

arányosát vonja ki, nem egy esetben a lelkiismeretén kell erőszakot elkövetnie, mert tudja, hogy az egyes feleletek véletlenségeiből folyó érdemjegy nem ad a tanuló tudásáról igazságos képet; — ha pedig azt az összbenyomást fogadja el irányadóul, melyet az egyes tanulók az év folyamán reá gyakoroltak, akkor sok esetben ellenkezésbe fog jönni a bejegyzett egyes érdemjegyek eredményével s így a tanulók igazságérzetével is, mert bár ők is jól ismerik rendesen egymást s jól tudják, hogy feleleteik sikerei vagy kudarczai nem adják tudásuk helyes képét, mégis ragaszkodnak a bejegyzett calculusokhoz, — olyan szívóssággal és határozottsággal, mintha akár egy takarékpénztári könyvecske bejegyzett betéteiről volna szó.

Egyes tanulókat csak néha-néha volna szabad külön feleltetni, — oly czélból, hogy egy nagyobb gondolatcsoport szabad előadásával próbálkozhassanak. Rendesen elejétől végig az *egész* osztálylyal kellene foglalkozni, — sőt tanítást és kikérdezést sem kellene külön választani. Mialatt közös munkában feldolgozza a tanítás anyagát, bő alkalma nyílik a tanárnak minden tanítványa tudásával alaposan tisztába jönni, — sokkal alaposabban, mint az egyes feleltetések szeszélyes véletlenségei alapján. Így azután a tanulók tanítás és tanulás közben nem fognak örökké csak a calculusra gondolni, hanem odaadó érdeklődéssel fognak a fölvetett kérdésekbe mélyedni, teljes önzetlenséggel élvezve munkájok legszebb jutalmát, a *tudás örömét.*

E mellett bizalom, szeretet, ragaszkodás, nyiltság, őszinteség, önbizalom, önérzet fog a bizalmatlanság, rosszakarat, idegenkedés, alattomosság, zárkózottság, hunyászkodás és képmutatás helyébe lépni és a tanulók nem fognak *vélt* ellenségükkel, a tanárral szemben az éltető *közszellem torzképében*, a bűnpalástoló *czimboraság solidaritásában* egyesülni.

A legnagyobb nyereség azonban, melyet a formális feleltetés elejtése biztosít, az, hogy a tanuló maga iránt a *tudás iránt* tanul *érdeklődni.* Minden rossznak a gyökere az önző érdek; minden fenséges tett szülője az önzetlen lelkesedés. Hogyan tudjon majdan az a tanuló az emberiség, a haza, a tudomány, a művészet, a közművelődés, a haladás, a jótékonyság szent ügyeiért önzetlenül lelkesedni, a ki az iskolában nem tanulta meg valamit *önmagáért szeretni* s a ki a legapróbb nyelvtani szabályt is csak a calculusért sajátította el? Ha már úgy van a modern társadalom berendezve, hogy az életben való boldogulás az úgynevezett »qualificatiótól«, már mint a *papiroson kimutatott* qualificatiótól van függővé téve, ha már akárhány szülő is csak a »qualificatio« elnyeréséért iskoláztatja gyermekét, a tanulmányokban pedig csak ehhez a czélhoz vezető eszközt, még pedig a tanulók kínzására kieszelt, de az életben hasznavehetetlen és mielőbbi elfelejtésre érdemes eszközt lát: akkor legalább a középiskolának *magának* kellene annál féltékenyebben őrködnie tudományos méltósága fölött s minden alkalmat meg kellene ragadnia

hogy az önző mellékérdekeket irtsa és maga iránt a *tudás* iránt, mint az emberi szellem egyik legfőbb dísze iránt keltsen önzetlen, szabad érdeklődést és lelkesedést. Ilyen odaadó szeretet nyomában különben úgy is ott jár az az előny mind, melyet az önző utilitarismus célul tekint: a calculus, a bizonyítvány, a qualificatio és a megélhetés.

Mihelyt az önzetlen érdeklődés meg van nyerve a tanítás tárgyai számára, nemcsak a tudás van biztosítva, hanem meg van oldva az a problema is, mikép változtatható át a tudás akarattá, vagyis *mikép változik át az oktatás neveléssé*. Az önzetlen érdeklődés ugyanis vágyat, a vágy törekvést szül; a törekvés, mihelyt az elérhetés képzetével egyesül, *akarattá* lesz. Az egész *erkölcsi élet* és ennek legértékesebb vívmánya, a *jellem* pedig az *akaraton* alapszik.

A szabad, önzetlen érdeklődés hiányából fakad az úgynevezett »*túlterhelés*« divatos panasza is. A mihez csak bizonyos *melléktekintetektől* vezetve közeledünk, az előbb-utóbb teherré lesz ránk nézve, — még akkor is, ha nagyon kívánatos czél, például díszes társadalmi állás, elérésére kínálkozik eszközül.

Láttuk, hogy a tanár egyéniségében és a tanár és tanítvány közti viszonyban a nevelésnek, illetőleg a jellemképzésnek bő forrásai fakadnak. Nagy befolyással van a jellemképzésre az *ismeretközlés módszere* is.

Szerény nézetem szerint legújabban a *rendszeresítésre* nem helyezünk mindig kellő súlyt. Hogy a régibb iskola szabály-memorisáltató módszerével szemben helyén volt az *analytikus* eljárást érvényre juttatni, az ma már nem lehet vita tárgya. *Concret egyes* esetekből kell az oktatásnak kiindulnia s innen kell lassanként, a tanuló minél élénkebb és önállóbb közreműködésével, az általánoshoz, az elvonthoz fölemelkednie. Ez a tanítási menet az ember értelmi fejlődésében leli magyarázatát és jogosultságát, és a legconservativebb didaktikus sem fogja többé amaz elavult módszer elsőbbségét vitathatni. De ha nem tagadható, hogy okvetetlenül a concret egyesnek kell kiindulási pontul szolgálnia, úgy ép' oly tagadhatatlan, hogy az ifju lelket minél előbb föl kell szabadítani a concret korlátoltság bilincsei alól, mert csak így fog az igazi *tudás* birodalmába, a *fogalmak* birodalmába emelkedhetni. *A tudomány fogalmak rendszere*, — ebből nem lehet lealkudni semmit. Ha tehát nem akarunk a középiskola *tudományos* jellegéről lemondani, a tanulókat, mihelyt megvannak a szükséges föltételek, az *abstractio* nehéz műveletében kell gyakorolnunk, hogy az egyestől az általánoshoz emelkedve necsak képzetekben, hanem *fogalmakban* is tanuljanak gondolkozni és az analytikus, illetőleg inductiv úton szerzett ismereteket *rendszerbe* tudják foglalni. Egyik-másik modern tankönyvünk azt a benyomást teszi az emberre, mintha szerzője *szándékosan* kerülte volna a rendszerességet — minek azután az a következménye, hogy a tanuló sok mindenfélét tud, de nem tud *egészet*. Nem képes ismereteit

áttekinteni, összefüggésbe hozni, rendezni, szóval (egy közönséges kifejezést használva): a sok fától nem látja az erdőt. Csak ismeretei vannak, de tudománya nincs. Tudásából hiányzik az alaposság, a különböztetés szigorúsága és az ezekből származó biztosság, határozottság érzete. Hiányzik az összefoglaló, concentráló erő. Hogy az így *értelmileg* nem eléggé fegyelmezett lélek *erkölcsileg* is bizonyos *lazaság* veszélyének van kitéve, az — a lelki élet egységes szervezeténél fogva — magától értetik. A kinek nincs határozott, rendezett, összefüggő fogalomvilága, annak *erkölcsi* elvei sem lesznek szilárdak és következetesek, s a ki a fogalmi distinctiót nem veszi szigorúan, az *tettei* megítélésében sem fog szigorú mértéket használni.

Egészet, összefüggő egészet kell tehát adnunk, — még pedig *minél korábban*. Nem járunk el helyesen, ha részletesen földolgozott ismeretcsoportokhoz fűzünk ismét részletesen földolgozandó csoportokat, mert így a tanuló eltéved a részletekben, mielőtt az egészet át tudná tekinteni. Megtörténhetik, hogy míg egyes szakaszoknak legapróbb részleteit is ismeri, más szakaszokból még a legfontosabb dolgokat sem tudja, s hogy míg véletlenül nagyon lényegtelen momentumokra pontosan emlékszik, a leglényegesebbek teljesen elmosódtak emlékezetében. Így a *lényeg* nem vésődvén be elég mélyen, bizonyos fölszínes tudákosság, a tudomány komolyságához nem illő *dilettantismus* fejlődik ki, mely mindenféléről látott, hallott, beszél, ítél, de alaposan, biztosan, a dolog lényegében gyökerező határozottsággal semmiről sem képes beszámolni. Ezt a hetyke fölszínességet azután úgy megszokja a tanuló, hogy teljesen beéri vele és hivatottnak érzi magát mindenhez hozzászólni, a miről — mint mondani szokás — harangozni hallott, — szerencsére a legtöbb esetben *jóhiszemű* önmegelégedéssel, úgy levén meggyőződve, hogy másfajta tudásra tulajdonképen nincs is szükség. A ki pedig *tudás* dolgában sokat elnéz magának, az *erkölcsi* tekintetben is hajlandó lesz magával szemben elnézést gyakorolni, s a ki nem érzi szükségét, hogy a *tudományos* kérdések mélyére hatoljon, az az *erkölcsi* elvek tisztázásával sem igen fog vesződni. Szóval: a kinek a *tudományos lelkiismerete* nem szigorú, annak az *erkölcsi lelkiismerete* sem lesz nagyon scrupulosus.

Tudásban és erkölcsben egyaránt a *lényegre* való törekvés, ez vezet férfias határozottságra. Ezért a lehető legrövidebb idő alatt a leglényegesebb alkotórészekből álló *egészet* kell a tanulónak adnunk. Hiszen a festő sem jár el úgy, hogy a legapróbb vonásokig kidolgozott *részleteket* fűz egymáshoz, hanem először az *egészet* rajzolja meg legfőbb *körvonalaiban* s csak azután fog a részletező kidolgozáshoz. Ha az oktatásban is így járunk el, akkor egyrészt gyorsan fog a tanuló tájékozódni a részek egymáshoz való viszonyában, tehát nemcsak esetleges ismeretekhez, hanem tudáshoz fog jutni; másrészt pedig — mivel a kezdetben csak legfőbb vonásaiban megrajzolt kép egyre részletezőbb kidolgozása

alkalmával a fővonások is újra meg újra szemei elé kerülnek: azt fogja a tanuló legtöbbször hallani, látni, megismételni, s így az fog emlékezetébe legmélyebben bevésődni, a mi legfontosabb, leglényegesebb. Igy azután nem fog megtörténhetni, hogy az úgynevezett összefoglaló ismétlés alkalmával egyes tanulók, kik az egyes »leczkékből« elég jól feleltek, a tanítás anyagának egészében nem képesek tájékozódni s még a főfogalmakkal sincsenek tisztában. Ilyen concentráló tanítással el fogjuk érni, hogy még a gyöngébb tanulók is összefüggő, teljes *egészet* fognak tudni.

Ennek a concentrikus tanítási módnak üdvös befolyása a jellem fejlődésére félre nem ismerhető. A mennyiben a *lényeget* vési be legmélyebben, a *cselekvésben* is a melléktekintetek mellőzésére és az erkölcsi igazságokhoz és elvekhez való ragaszkodásra nevel; a mennyiben lehetőleg mindig *egészet* ad s így rendszeres, összhangzatos tudásra vezet, előmozdítja az *erkölcsi élet harmoniáját* is, mely a tiszta jellem egyik főkelléke, s a mennyiben a tudásban biztosságra és határozottságra vezet, határozottságra, következetességre neveli a *jellemet* is.

A határozottság, a bátorság az *önbizalomból* fakad. Ez a jellemfejlesztés egy újabb oktatási eszközéhez vezet. Az önbizalmat az által lehet ugyanis leghathatósabban fokozni, ha alkalmat adunk a tanulónak, hogy *minél önállóbban* működhessék. Ezt egyrészt azzal érhetjük el, ha a tanítás anyagát a tanulók minél élénkebb közreműködésével dolgozzuk fel, másrészt pedig az *írásbeli dolgozatokban* adunk alkalmat az *egyéniség* szabad érvényesülésére. Az *egyéniséget* egyáltalában, ha az osztályok zsúfoltsága nem okozna olyan nagy nehézséget, gondosabban kellene ápolni, mert hiszen bizonyos jellemet valakibe *belevinni* nem lehet; csak azt a jellemet lehet valakiből *kifejteni*, melynek csirája egyéniségében megvan. Túlságba nem szabad azonban menni az egyéniség dédelgetésében. Még az úgynevezett »szabad dolgozatokban« sem tanácsos a tanulót egészen a maga szárnyaira bocsátani, mert, ha élénk a phantasiája, a gondolatok birodalmának legtávolabb eső vidékeire is elkalandoz; ha pedig nagy ambitio lakik benne, eredetiségével akar tüntetni s túlmerész állításokra ragadtatja magát. A legnagyobb baj azonban éppen a lelkiismeretes, feladatát komolyan vevő tanulót érheti, mert midőn egészen a maga lábán akar járni, szigorú önkritikája csakhamar arra a meggyőződésre vezeti, hogy kitűzött feladata nehézségével ereje nincs arányban. A *balsiker*, vagy éppen *kudarcz* pedig csirájában ölheti meg a bátor jellemet. Csüggedésre, határozatlanságra, néha az önbizalom teljes elvesztésére vezet. Minél több *sikert* biztosítunk a tanuló munkássága számára és minél inkább öregbítjük, fokozatosan növekedő nehézségű feladatok kitűzésével, erejét, annál nagyobb mértékben nő az öröm, a munkakedv, a bátorság, az önbizalom, az önérzet, a becsületérzés és a nemes ambitio. Ugyanezeknek az irányelveknek kell érvényesülniök az *önképzőkörök* működésében is. Ezek a népszerű intézmények, ha az önállóságra való törekvést kellő

korlátok közé szorítjuk, legalkalmasabb átmenetűl szolgálhatnak a középiskolai tanulmányoktól a már bizonyos önállóságot követelő főiskolai tanulmányokhoz; ha azonban egészen tartózkodunk e körök működésének irányításától, igazi melegágyaivá lesznek a szereplési viszketegnek, külső föltünés utáni vágynak, beteges ambitiónak, nagyzási hóbortnak, szóval azoknak a jellembeli hibáknak, melyeket a »*Streberthum*« fogalmában szoktunk összefoglalni s melyek a becsületérzés elfajulásában jutnak legvisszataszítóbb kifejezésre. Az *igazi becsületérzés* egyfelől a magunk értékének tudatában, másfelől abban a követelményben áll, hogy ezt az értéket mások is ismerjék és elismerjék. Minél inkább lép csupán az *utóbbi* szempont előtérbe, annál nagyobb annak a veszedelme, hogy a *belső* becsületre, illetőleg *becsületességre* kevés súlyt helyezve, a *külső* becsülettel is beérjük. Hova fejlődött a külső becsület érzékenysége, annak szomorú bizonysága az olyan párbajoknak egész sorozata, melyeknek — a belső becsület kérdésének teljes mellőzésével — csupán a *külső* becsület helyreállítása a céljuk.

A tanítás módja tehát, mint láttuk, bő alkalmat nyujt a jellem fejlesztésére, de bő alkalmat nyujt végül maga a tanítás *anyaga* is.

A jellemnek egyik fővonása, hogy önmagához hű, *harmonicus*. A modern psychologia régen túl van azon a fölfogáson, mely szinte széthulló részekre tagolta az emberi lelket. Az úgynevezett »lelki tehetségek« oly szorosan függnek össze, illetőleg annyira csak az egységes emberi lélek különböző ténykedésekben való megnyilatkozásai, hogy a megismerés, az érzelem és az akarat világának egészen eltérő irányokban való fejlődése el sem gondolható. A kinek tudása szigorúan összefüggő, összhangzatos, annak akaratában, erkölcsi életében, *jellemében* is ugyanezek a vonások fognak érvényesülni. E részben azok a tantárgyak hatnak kiválóan jellemképzőleg, melyek logikus következetességökkel — mint a classicus nyelvek syntaxisa — vagy alkut nem ismerő határozottságukkal — mint a mathematika — tünnek ki. Egyébiránt nincs tantárgy, melyet jellemképzésre ne lehetne értékesíteni.

A mi azonban a jellem másik alkotórészét, a nemes célokért való lelkesedést illeti, a *történelem*, a *szépirodalom* és a *vallástan* tehet legtöbb szolgálatot.

A cselekvésnek és az abból fejlődő erényeknek egyik legfőbb tényezője a *szoktatás* és a *gyakorlás*. A tanuló cselekvése azonban még nagyon szűk körben mozog. A leendő férfias jellem magvait pedig nem lehet elég korán elhinteni. Ezért minél gyakrabban *nagy jellemeket* és *nagy tetteket* kell az ifjusággal szemléltetni. Az annyira élénk phantasiájú ifjú azután beleképzeli magát a szemlélt nagy férfiak jellemébe, világába, helyzetébe, cselekvési körébe és képzeletben osztozik azok sorsában, végrehajtja azok világraszóló tetteit. Ez a képzeleti cselekvés korántsem kicsinylendő. A nagy férfiak tetteiben megnyilatkozó nemes önzetlenség szemlélete nem vezethet henye ábrándozásra és hivalkodásra;

ellenkezőleg: lelkesedni tanít és a férfikor *valódi* tetteket szülő erős jellemének rakja le első alapjait. A történelmi oktatásnak ép' ezért igen nagy jellemképző ereje van — annál nagyobb, minél inkább tartózkodik a tanár egyrészt a történelmi jellemek és tények egyoldalúan *kritikus* tárgyalásától, másrészt erkölcsi buzdító beszédek tartásától, melyekkel talán jóhiszeműleg fokozhatni véli az előadottak hatását, de a melyek messze elmaradnak a mögött a mély benyomás mögött, melyet a történelem nagy alakjai és tényei *maguk* gyakorolnak, ha egyszerű, keresetlen, de forró lelkesedéstől áthatott szavakban idézi fel őket a tanár a fogékony ifjuság lelki szemei előtt.

Még termékenyítőbb hatásuk van a jellemfejlődésre a *szép-irodalmi remekeknek*, — bizonyos mértékben a lyrai műveknek is, a mennyiben nemes érzelmeket ébresztenek, még nagyobb mértékben azonban az epikus és a drámai költészet alkotásainak. Nevelő erejök még nagyobb, mint a történelmi tényeké, — egyrészt azért, mivel a költészet megszabadítja alakjait és cselekvényeit a mindannapiság, közszerűség vonásaitól, szóval — ha ugyan a naturalismus mezejére nem tévedt — *eszményít*; másrészt azért, mivel — a mi különben szintén az eszményítés egyik faja — igazságot szolgáltat, a valóságtól eltérőleg, a hol ez, fájdalom, sokszor elmarad. Ne féltsük az ifjuságot az eszményítés szülte ábrándozástól. Korunk szelleme annyira távol jár a hyperromantika birodalmától, hogy inkább a túlkorai kijózanodástól kell ifjainkat féltenünk.

Legnagyobb jellemképző ereje azonban az összes tantárgyak közül kétségtelenül a *vallástannak* van, — természetesen csak akkor, ha nem annyira az *emlékezőtehetséghez*, mint inkább a *szívhez* fordul, ha első sorban nem mint *doctrina*, hanem mint *éltető szellem* érvényesül. Minden tételét, minden szavát az erős hitből fakadó *szeretetnek* kell áthatnia. Az *egoismus* egyre nagyobb térfoglalásával szemben az *altruismus* szellemét kell terjesztenie, — abban az erős meggyőződésben, hogy összes társadalmi bajainknak csak egyetlen egy orvossága van: az önzetlen, önmegtagadó, áldozatra kész, minden embert magához ölelő *szeretet* meghonosodása a szívekben. Eszközök kimeríthetetlen bőségben állanak rendelkezésére. Különösen az *Újszövetség* minden lapja a szeretetet hirdeti. Még a hitben olyan erős *Pál* apostol is a *szeretetnek* adja az elsőséget a hit és a remény fölött, a szeretet ama halhatatlan hymnusában, melyhez hasonlót az összes nemzetek és korok irodalma létre nem hozott. »Ha emberi és angyali nyelveken szólnék, és nem volna szeretetem, olyan volnék mint a csengő ércz és pengő czimbalom. Es ha jósolni tudnék és minden titkot ismernék és birtokomban volna minden hit, úgy hogy hegyeket mozdítanék ki helyükből, de nem volna bennem szeretet, nem volnék semmi. A szeretet mindent elvisel, mindent hisz, mindent remél, mindent eltür . . . Marad pedig hit, remény, szeretet, ez a három, de a szeretet a legnagyobb közöttük.«

Az önfeláldozó szeretetet azonban nemcsak *tanítja* a Szentírás, hanem példákat is mutat reá, különösen egy olyan utolérhetetlen fenségű példát, a mely mellett eltörpül a történelem minden más ténye, az irodalom minden alkotása. Az *Üdvözítő* nemcsak azért nem lehet igazi tragoedia hőse, mivel életéből hiányzik a tragikus vétség, hanem azért sem, mivel a legmerészebb eszményítés is messze elmaradna a valóság mögött. Szerette ellenségeit, áldotta azokat, a kik káromolták, jót tett azokkal, a kik gyűlölték, imádkozott azokért, a kik üldözték és meghalt azokért, a kik keresztre feszítették. És az emberiség történelmének ezt a páratlan magasztosságban ragyogó tényét az evangelista azzal a keresetlen egyszerűséggel beszéli el, melynek megragadó erejét és vesékig ható ékesszólását a legragyogóbb szónoklat sem közelítheti meg.

Azt a fölemelő, nemesítő hatást, melyet *ez* a szellem, *ezek* a tények gyakorolhatnak az ifjúságra, csak egészen avatatlan és hivatlan kezek lehetnének képesek tönkre tenni.

Végére értem fejtegetéseimnek. Jól tudom, hogy távolról sem merítettem ki a kérdést. Ha azonban sikerült a nevelő oktatás eme fontos momentuma iránt a nálamnál hivatottabbak érdeklődését fölkelteni, elértem célomat. Köszönöm a szives türelmet.

Concret indítványt nem teszek.

Bergmann Ágost.

AZ ACTIÓK TANA ELMÉLETBEN ÉS GYAKORLATBAN.

Közgyűléseink alkalmával nem igen szoktak nyelvtani kérdések napirendre kerülni. Az én emlékezetem legalább nem jegyzett föl többet, mint három ilyen esetet, még pedig: 1. azt, a mikor Dóczi Imre a határozók logikájáról (Közlöny 19. évf. 67—82. ll.) értekezett az 1885-ik évi közgyűlésen, a maga görög grammatikájának kiegészítéseül; 2. midőn Theisz Gy. (Közl. 21. évf. 47—68. ll.) a mondat fogalmának, valamint a mondat egyes részeinek és fajainak elnevezését tette a Kern iratai nyomán vitatkozás tárgyává; 3. mikor Markusovszky Sámuel a latin nyelvi tanításnak kezdő fokáról (Közl. 26. évf. 87—103. ll.) közölte praktikus megfigyeléseit. — Én a »*grammatici certant*« elvétől nem irtózom; mert egyrészt művelt egyének között az eszmecsere mindig termékenyítő szokott lenni, másrészt tudományos vagy didaktikai kérdésekben a nézet-eltérések sohasem hagyhatnak a lélekben oly keserű nyomokat, hogy azért az életben kezet nem foghatnánk. Ezért bátorkodtam én is az egyesület igazgatóságának régebbi megtisztelő fölszólítására s a főtitkár úr sürgetése után napirendre tűzni egy megvitatásra érdemes, mondhatnám — kényes és csiklandós nyelvtani thémát, mely azonfölül *szorosan érintkezik a kathedrai élettel* is; ugyanis

csöppet sem félek attól, hogy kartársaim részéről az elfogult pártállás vádja érhet a miatt, hogy nem osztozom azoknak a felfogásában, a kik az igeidők tanítását minden áron csak az actiók alapján hiszik biztos eredményűnek. Én is óhajtom, ép úgy, mint ellenfeleim, az igeidőknek mentől sikeresb tanítását, de csakis azon módon, mely gyakorlatias, a deákra nagy nehézséggel nem jár s egyúttal a legtermészetesebb. Ily módszer pedig szerintem, különösen a kezdő fokon, az *appercipiáltatás*, mely az anyanyelv időalakjait, mint ösmerteket és könnyen felfoghatókat, egyszerüen összeegyezteti az idegen nyelvnek formáival s az *árnyéklatokat* a két nyelv alakjai közt úgy leseti el a deákkal, a mikor épen rájok kerül a sor, — *olvasás közben.*[1] Azt hiszem különben, hogy *Utasításaink* szellemét is jobban szolgáljuk az ilyen tanításmóddal, mint olyannal, mely bármily szép elmélet kedvéért az idegen formákba oly fogalmakat magyaráz bele (v. ö. *Waldeck:* die didaktische Formgebung in der altsprachlichen Grammatik, Frick-Meier: Lehrpr. u. Lehrg. 17. és 18. Heft.), a melyeknek következetes alkalmazása sokszor, igen sokszor megtéveszti nem a fejletlen gyermekésznek lehetőleg biztos célpontokra szoruló, egyszerű vagy inkább együgyű okoskodását, hanem még a fölnőtt embernek az ú. n. kivételek v. eltérések között elég biztossággal forgolódó, logyikázott fejét is. Nem hiszem, nem hihetem, hogy azok, a kik az actio-elméletnek hívei, elegendő súlyt vetettek volna ama szemetszúró eltérésekre, a melyek lépten-nyomon ellene szólnak tételeiknek; szintúgy azt sem merem rólok föltenni, hogy épen ők, a kik nálunk az újabb tudományos és paedagogiai vivmányoknak meghonosítói és diadalra segítői voltak könyveikben és tanításukban egyaránt, épen ők húnynának szemet ama nehézségek előtt, a melyekre az ember az ő elméletöknek buzgó érvényesítése közben bukkan, — a tapasztalatok mezején. Különben is az oly elmélet, melynek igazolását úton-útfélen megnehezíti a gyakorlat, aligha nyugszik valami erős alapokon; *iskolai életünkbe* pedig, épen azért, mert se nem könnyíti tanításunkat, sem világosabbá nem teszi a gyermekészbe átültetni való fogalmakat, egyátalán *nem való*. Csodáltam is mindig, hogy épen azok, a kik a módszeres tanításnak elterjesztését és meggyökereztetését bátran vallhatják magokénak, nem akarták köny-

[1] Helyesen mondja *Lattmann* a Fleckeisen és Masius szerkesztette Neue Jahrbücher für Phil. u. Paed. 1889. (140.) évfolyamában (424. l.) a latin imperfectumról szóltában: »Die gemeinsame Kategorie, welche den Schüler auch immer zu demselben Ziele leitet und welche das Wesen des Imperfectbegriffs ausmacht ist: das Impf. bezeichnet die dauernde u. wiederholte Handlung der Vergangenheit. Diese Worte enthalten zwar zunächst nur einen *leeren Begriff*, aber die *Lektüre* fügt diesem in reichstem Masse die Anschauung bei und macht ihn sinnlich (wie Kant sagt), während, wenn man eine einseitige Anwendungsart dieses Begriffs (wie das Beschreiben von Zuständen) an seine Stelle setzt, es nicht möglich ist, diese Form mit Anschauung auszufüllen. «(Zur Behandlung des lat. Tempusgebrauchs in dem Gymnasium.)

veiket mindeddig megtisztítani minden olyan elmélettől, melyek szünös-szüntelen eltérő adatokba ütköznek, s nem látták át, hogy az ilyen, bár tetszetős elméleteikkel csak azoknak a malmára hajtják a vizet, a kik minden újítás elől mereven elzárkóznak. — A magam igazolása végett felhozhatom, hogy eddigelé oly türelmes voltam az actiós tanítás iránt, hogy senkinek a könyvében v. irásában, melyet javítás v. birálat végett küldtek hozzám, nem tettem még szóvá sem, annál kevésbbé támadtam. Egyébiránt, hogy mindenkit megnyugtassak a magam gondolkodása felől az ily kérdésekben, egyszerűen kijelentem, hogy *nem megsemmisíteni* akarom azokat, a kik velem nem értenek egyet a szóban levő thémáról, hanem főkép *szemök elé állítani ama tapasztalatoknak sorozatát*, a melyek immár teljesen megingatták bennem a hitet az actiók elfogadhatását illetőleg. Mert én mindenben azt vallom: in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem caritas.

I.

Lássuk röviden az actiókat *elméleti oldalukról.*

Mindenki tudja, mit értünk a cselekvésnek huzamosságán, tartósságán vagy folyamatosságán, továbbá kész voltán vagyis befejezettségén, végül beállásán, a mikor a cselekvő személy nekifog v. belekap valaminek megtevésébe, vagyis a mikor valamely cselekvés megindul. Röviden szólva: az *actio* magának a cselekvésnek módja, miként je v. milyensége, nem pedig a történés állapota; mert beszélhetünk ugyan embernek v. dolognak állapotáról, de a történés állapotát vajjon melyik gyermek érti meg? Tudom, hogy a status actionisnak egyértékese akarna lenni az utóbbi magyar műszó; ám a latin kifejezés egész mást mond, mint történést, mert emebben már az időiség is érezhető. Ha tehát jól meg akarjuk különböztetni az ú. n. *igemód*tól (modus) az imperfecta, perfecta és instans actiót, csakis úgy különíthetjük el őket egymástól a tanuló fejében, hogy amazt (a modus verbi-t) az állítás v. megnyilatkozás módjának definiáljuk, mely lelkünknek állapotára, hangulatára (azért a görög nyelvtanosok diathesis tés psychésnek mondották!) vet világot s ennek adja jellemzetes kifejezését a kijelentő, felszólító stb. alakokkal; emezt (az actio verbi-t) pedig a cselekvés módjának, mig az *igeidőt* (a tempus-t) a cselekvés korának mondjuk. Nevezik az actiót *objectiv*, a rendes igeidőt pedig *subjectiv* tempusnak is — úgy látszik — azért, mert az actiókban már bizonyos időfogalom is ki van fejezve — in se et per se, a mely időfogalmat aztán a szorosabb időkülönböztetés még jobban fokozott v. kitüntetett azáltal, hogy lassan-lassan a most-ot, azelőtt-öt és majd-ot is megjelölte rajta. Innen a két német terminus technicus: Actionsart (ipsa actio, seu potius: modus v. qualitas agendi) és Tempus-stufe (tempus seu aetas agendi).

Nem is oly régen szólott egy neves nyelvész, *Herbig*, az actio és tempus mivoltáról a legkitünőbb indogermán összehas. nyelvészeti folyóiratban, az Indogermanische Forschungenban (1895., VI. 157—272. ll.; v. ö. Petz Gedeonnak ismertetésében: Nyelvtud. Közl. 1898. 468—470. ll.) arról, hogy *az actio az ősibb állapot a nyelvekben, mig az időfok későbbi fejlemény.* Herbig álláspontját *mi is elfogadhatjuk*, ha csupán az ú. n. *ősnyelvi állapotokra* szorítkozunk, vagyis a nyelveknek arra a képzeleti (reconstruált) stadiumára, a melyről gondolhat kiki akármit, mert visszafelé való okoskodását v. föltevéseit tágíthatja és szükítheti azon képhez képest, melyet az ősnyelvi állapotokról magának alkotott, szintúgy azon kombináló tehetséghez képest, melylyel meg van áldva. Valószinű különben ez a föltevés annyiban, mert az idők kialakultakor a járulékos részek, mondjuk: az agglutinálódott képzők, önálló formájokban valami módozatot jelentettek s csak egybeolvadásuk után jegeczedett ki a jelen, mult és jövő iránya, a szorosan vett actiók rovására, vagy inkább elhomályosítására. Erre a föltevésre csakugyan feljogosít bennünket a képzők elemzése. — Ámde kérdem: ama képzők valóban *csak* azt fejezték ki, a mit mink rájok olvasunk — bár kellő okadat alapján? nem volt-e még bennök egyéb jelentmény is? vagy a nyelv fejlődésében bekövetkezett változások nem különböző hatások okozatai-e, a melyek gyakran olyan eredményeket mutatnak, hogy a kései ivadékok ereiben talán csak egyetlen csöpp vér folyik immár az ősök véréből? stb. Annyi itt a bizonytalanság; az áthidalhatatlan képződményeknek oly tömegével állunk szemközt, hogy igazán csak azt mondhatjuk: non liquet, quae olim fuerint tempora, s ámbár nyelvbölcselőknek való szép thémák, sőt egész könyvek kerekedhetnek az ide vágó elmélkedésekből, de az irodalomba avatott nyelvnek kimagyarázására alig-alig nyujtanak életrevaló táplálékot. Hisz' tudjuk, hogy még a görög v. latin incohativ képző (σκω-sco) is értelmét vesztette[2] több igében, pedig ez a képző élőképző volt az ó-görög s a latin nemzeti irodalom kihaltáig. — Hát még egyéb képzők értelmi változásairól mit szóljunk?! Ott vannak mind a latinban, mind a görögben azok a képzők, a melyekre a praesens és tiszta tő közti különbség kifejtésében méltán nagy gondot fordítunk: ugyan ki tudja közölünk megmondani, minő ősjelentés rejtezik[3] egyikben-másikban? A nyelvészek feldarabolják ugyan őket, s mi el is hiszszük

[1] A kifejlett nyelv ezernyi változatait élénken festi Kardos Albert a Nyelvőr jelen évfolyamának jun. füzetében (Hányadán vagyunk a határozókkal?) 251. lap.

[2] Épen ilyen sorsban részesült már Homerosnál az *imperfectum iterativum* képzője is, amely még aoristos-tövekből is képezett imperfectumot, pl. dasasketo, elasaske stb. v. ö. Ábel, Odysseia 84—5. ll. Ime a syncretismus kegyi legérdekesebb példája!

[3] Névszói eredetőket vallja Delbrück, Einleitung in das Sprachstudium, 3. kiad., 1893 103. lap.

nekik, hogy igazok van; de lám, épen azokat a képzős alakokat, a melyek eredetileg és magokban momentan, incohativ, iterativ v. perfectiv jelentéssel voltak felruházva, ma már csak azért, mert a praesens imperfectum v. praeteritum imperfectum ragjai járulnak hozzájok, folyamatos cselekvésnek magyarázzák. Pedig a miatt, hogy valamely alak jelen v. mult, nem volna szabad imperfecta actiónak mondani, ha képzője teszem incohativ jelentést rejt magában. Ép így vagyunk a perfecta actióval is a klassz. nyelvekben. Még a kettőzéssel (főkép a görögben, valamint a latinban is 27 igén, szintúgy a hosszabbodás útján) képződött perfectumokon csak kimutathatjuk a perfectio, a készenvalóság, a meglevőség, a bevégzettség jelentését; de ki meri ráfogni a többi perfectum-képzésmódra, hogy azok is mind perfectiót jelentenek? Hogy pl. csak egyet említsek, a *si*-végü perfectum-képzés kétségkívül (l. Delbrück összehas. syntaxisában 670. l. s egyebütt) egy és ugyanaz a görög aoristos *sa*-jával,[1] pedig ez állítólag instans jelentményü! Valóban, ha csak futó pillantást vetünk is a nyelvészet műhelyébe, mindjárt észreveszszük, hogy annyi a nyelvekben a vegyülés (syncretismus) okozta forma, hogy ember legyen az, a ki tisztázni tudja az egyes alakok ősi mivoltát s további fejlődésök útját. — Ráfogjuk pl. a latin praeteritum impf.-ra, hogy folyamatos cselekvés; pedig a képzője: *bam*,[2] mely voltakép *fuam*, incohativ képző s mint ilyen instans actiót fejezett ki. Hasonló a futurum imperfectum v. simplex *bo*-ja is. a mely tehát egészen megfelel a magyar fogok-nak, tehát instans, nem pedig imperf. actio. S hogy a zavar még nagyobb legyen a futurum fejlődésében, ime ott vannak a régiesen ú. n. III. és IV. conjugatio (ĕre és īre infinitivus-os igék) igéi, a melyek optativus-képzést vettek kölcsönbe a régies *bo* helyett s csak megkülönböztetés okáért (differentiae causa) gyöngítették meg a hasonló eredetű conjunctivus praes. impfának *a*-ját *e*-vé a többi személyben, majdnem teljesen egyezőleg az I. conjugatióra tartozó igék conjunctivus-praesensével. — De nem folytatom az igeidők fejlődésének alaktani részletezését, mert vége-hossza nem volna a kérdőjeleknek, a melyeket az egyes alakok mellé tehetnénk, főkép ha vallatóra fognók mindegyiket: vajjon tudják-e igazolni ősi származásukat s a később hozzájok tapadó értelmi árnyéklatok összefüggését? Én erre nem vállalkozom, — nem merek rá vállalkozni; de nem is ajánlom senki fiának, hogy ily hiú vállalatba bocsátkozzék.

[1] Már M. Valerius Probus, római grammatikus (Kr. u. 1. sz.) észrevette ezt a találkozást, l. Télfy Encyklop. 87—88. ll.

[2] V. ö. Netuschil: Zur Morphologie u. Semasiologie der latein. Infinitive (Charisteria zu Ehren von Th. Korsch), Moskau, 1896. Amabam=ich fing zu lieben; amabo=ich werde anfangen zu lieben. Nálunk a ragok és képzők analysise csak a Szénásy latin nyelvtanában van érintve. Bartal egyetemi előadásai jórészt elavultak. Legjobb megvilágításuk Stolznál, Giles-Hertel összehas. grammatikájában, Deeckénél, Henrynál, Delbrücknél és Lindsay könyveiben olvasható.

Szorosabban vizsgálva immár a német (már Heysénél megvan!) grammatikusoktól kieszelt [1] háromféle cselekvésmódnak valódi értékét, azt tapasztaljuk, hogy magában is *képtelenség az egész schéma*, mely szerint általában kilencz igeidő lehetséges:

Beálló { jelen, mult, jövő. } Folyamatos { jelen, mult, jövő. } Végzett { jelen, mult, jövő.

Mondtuk már fönnebb, hogy a beállás, folyamat s végzettség a cselekvés módjára, tartamára, vagyis átalán az ige értelmére van vonatkoztatva; mig a jelen, mult és jövő a cselekvés korára, vagyis a gondolkodó v. beszélő idejére vonatkozik.[2] Azonban az actio és tempus szempontjainak egybevetése által ilyképen keletkező 9 igeidőnek abstractiója csak látszólag helyes, mert a cselekvés beállása v. megszünte nem valóságos részei, hanem csak képzelt határai a cselekvésnek. Ugyanis a *cselekvést, mint nemi fogalmat, nem lehet fajokra osztani* ily módon: cselekvés = beállás + folyamat + megszünés, mert a folyamat már magában véve az egész cselekvés, mig a beállás és megszünés együttvéve is semmi cselekvés. De nemcsak akkor nem lehet a cselekvést beállóra, folyamatosra s végzettre osztani, ha a beálláson és megszünésen a cselekvés tartamának határait értjük; nem lehet ezt tenni még akkor sem, ha a beálláson és megszünésen csakugyan a tartamnak bizonyos részeit akarjuk érteni; mert *ezen szempontból nem az igeidők, hanem magok az igék oszlanak incohativ, durativ v. continuativ, momentan és frequentativ igékre* — már aztán akár a bennök rejlő, akár a képzők hatása alatt nyert, módosult jelentésnél fogva. Én pl. az *irok* ige (scribo, grapho) értelmét nem tudnám soha másképen felfogni, mint folyamatosnak v. huzamosnak, még ha momentan v. perfectiv alakjában látnám is magam előtt, nem még akkor sem, ha régiesen a festek, karczolok v. vések jelentéseit segélyül hivom is. *Ime a különbség az actiók fogalmára nézve azok között, a kik az időkkel párosítják, s azok között, a kik értelmi árnyéklatnál egyebet nem látnak bennök, de azt is szétválasztva az időformáktól. — Tartamára* nézve, vagyis általában a cselekvés módjára vonatkoztatva, nem lehet a *cselekvés* beálló, folyamatos és végzett, hanem *csak határozatlan és határozott*, s a fönnebbi schéma kedvelői elkövették azt a hibát, hogy folyamatos és beálló cselekvésnek nevezték el a határtalan és határozott cselekvést, hozzájok kötve az

[1] Nálunk a Curtius György görög nytanának magyar fordítása tette közismertté az actiók tanát. V. ö. Kőrösi czikkének végét a magyar Paed. 1900. 252. l.

[2] Ezt a fejtegetést *Kovács Menyhért* (valódi nevén: *Kicska Emil* orvos, a kinek nyelvészeti irodalmunk annyi becses értekezést köszön; l. Szinnyei, Magyar Írók: K. E. alatt) kitünő czikksorozata alapján közlöm, mely a Nyelvőr X. és XI. kötetében akkor (1881—1882.) jelent meg, midőn én rendünkbe léptem s Zoltvány Irén dr. professzorom figyelmeztetésére a benne foglalt igazságokat méltatni tudtam fontosságuknak megfelelőleg.

időformákhoz is, holott pl. az *irok* igének mind a 9 ideje csupa folyamatos cselekvést jelent. — *A gondolkodó elme ugyanis csak két ellenkező szempontból tekintheti a cselekvést:* 1. folyamatában, a nélkül, hogy tekintetbe venné beálltát v. megszüntét, azaz határait; vagy pedig 2. határai között. Tertium non datur! Olyan igealakot, melyben a cselekvésnek csupán beálltát v. megszüntét vonatkoztatnók gondolkodásunk idejére, azaz cselekvést, mely nem cselekvés, nem képzelhetünk magunknak semmiféle nyelvben. — A beálló és végzett igeidők neve alatt szereplő igealakok egész mást jelentenek, mint amit a schéma rájok olvas. Beálló cselekvésen ugyanis nem a cselekvés elejét, hanem az egész cselekvést értjük elejével, közepével és végével egyetemben. Azért akár a jelenben, akár a jövőben beállónak képzeljük a cselekvést, tulajdonkép csak mindig jövő cselekvés marad. *A beálló cselekvés tehát annyi mint határozott cselekvés, a folyamatos pedig annyi mint határtalan cselekvés;* végül *a befejezett v. végzett cselekvés* nem egyéb, mint *valami elmult dolog,* akár van eredménye, akár nincs a jelenben. S hogy mily zavarra adhat alkalmat a multaknak végzetlenekre és végzettekre különítése, csattanósan bizonyítja az a tapasztalat, hogy a legtöbb deák aztgondolja, hogy a *bam*-os multak sohase is értek véget s oly sokáig tartottak, hogy senki se tudná megmondani, miféle véget érhettek. Nem használ itt az ismételt tények belemagyarázgatása sem, mert a legnyugodtabban lefolyt s legteljesebben elmult dolgokat is imperfectumban találjuk; ime: Cic. de fin. I, 55. concedo, quod modo dicebas; Verr. act. I, 22. unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, stb. stb. Vagy mily szépen érzékeltetjük, még magyar kifejezésekkel is illustrálva, a görögben az ἐλάμβανον, ἀπέθνησκον s ἐγίγνοντο folyamatos alakokat, szemben az ἔλαβον, ἀπέθανον és ἐγένοντο aoristikus vagyis instans alakokkal; — és lám, nem én, hanem a Xenophon iratait agyonkutató és perczentekbe szedő német grammatikusok mondják ki becsületes őszinteséggel, hogy az előbbi, vagyis folyamatos alakok az említett irónál ugyanazt fejezik ki teljesen, mint az utóbbiak (v. ö. Neue Jahrbücher 1892. évf. 442. lap).

Már most kérdezhetné valaki: *ugyan minek köszönheti létét ama schéma,* melyet a német grammatikusok régibb tábora és utánok Szarvas Gábor (ösmeretes művének harmadik szakaszában) közkeletüvé tett? Nem tudok egyebet gondolni, mint azt, hogy egyes nyelvészek a görög és latin igeidők képzésének szabályait ekkép jogosultsággal akarták felruházni. Ugyanis látva azt, hogy bizonyos idők csakis a praesens-től képezhetők, mások meg a perfectumból: a származás okát is ki akarták fejezni olyképen, hogy azt mondották, hogy ez a tőalak folyamatosságot, amaz meg befejezettséget mutat, a harmadik pedig beállást, s hogy a cselekvés aztán vagy jelenként v. multként tapasztalható rajtok.

Ily módon készülhetett tehát a fönnebbi schéma, melyet egészen könnyü dolog megkedveltetni különösen a *görögben,* a hol mindegyik actióban megvannak az igemódok, de csak az indicati-

vusban van meg a két tempus:[1] a praesens és praeteritum. Nincs is könnyebb valami, mintha azt mondom pl. a deáknak: παιδευ-τό annyit tesz, mint neveléssel való foglalkozás (e szerint bármely igétől: bibelődés, babrálás vmivel; állandó tiszte, hivatala, állása vkinek), s a praesensben a *most*, a praeteritumban pedig a *valaha, egykor* van az augmentummal jelezve. A παιδευσ-τό viszont a belekapást, a nekifogást, a belekezdést fejezi ki, úgyhogy παιδεύσω = nevelni kezdek most vkit, ki-, v. megmívelek vkit v. vmit, ἐπαίδευσα pedig = valamikor a multban nevelni kezdtem, nevelő lettem. Igaz, hogy az utóbbi magyarázatra méltán mondhatja az inductiónak embere: mutasson ki az egész görög irodalomból akárki csak egyetlen ἔγραφα alakot is, melyet így lehetne fordítani: írni készültem v. készülék, avagy irandó voltam v. valék (Kovács M., Nyelvőr X. 392)! Végül πεπαίδευκα = készen vagyok a nevelés feladatával, érettségre segítettem vkit; míg a plusquamperfectum az utóbbi sikeres tettet egykoriságában érzékelteti. Megjegyzem, hogy sok görög igén nagyon szemléltetően és csattanósan lehet bemutatni s a magyarral is megvilágítani a görög nyelv actiós időalakjait (l. Curtiusnál, Szamosinál stb.). A perfecta actiónál én még a tökéletességnek és teljességnek a fogalmát is kiemelném több igénél, minthogy a perfectum sokszor nem a cselekvés megszünését, hanem tetőpontra jutását s java virágkorát jelenti; pl. θάλλω = virágzom perfectuma: τέθηλα = in floribus sum,[2] mert különben azt hihetnők, hogy ennyit jelent: deflorui. Sőt egyesek annyira mennek, hogy a most említettem jelentést minden görög perfectumra kiterjesztik, — így Kovács M. is, a ki az Odysseia első 12 énekéből gyűjtött bőséges példatár (Nyelvőr X, 296.—298. ll.) alapján vonta le következtetését, mely szerint a γέγραφα — mint cselekvés — végzett is, mult is; de *a görög nem a cselekvést, hanem a cselekvésre következő állapotot érezte a* γέγραφα *alakban, ez pedig folyamatos jelen.* — Végül van némelyek szerint ú. n. *actió historica*[3] is a

[1] Igy Gyomlay és az actió többi hivei; de azért ők is kénytelenek megengedni, hogy pl. a latin inf. és partic. perfecti, vagy a görög partic. aor. előidejüséget fejeznek ki. (V. ö. Bartal-Malmosi latin mondattanának 4. kiad. 38—39. ll., Maywald gör. nytanának 154. l.) A praes. és aor. modusait is alig lehet megkülönböztetni egymástól értelmileg, legföllebb erőltetett magyarázgatással. Ép így vagyunk a névi alakokkal is; mert a rendes magyarázat igen sokszor cserben hagy. Nem is lehet az másképen a görög igeragozási alakok gazdasága meliett, pl. a magyar *feszített* v. *feszült*nek következő egyértékesei lehetnek: teinomenos (állandóan,) tetamenos (ki van feszítve, de már nem erőltetik tovább), tatheis (meg- v. fölfeszített) és tatos. Az írók persze cserélgetik szabadon e synonym alakokat! — Olyan kritikus mondás kevés van, mint Platon Kritonjában (5. fej., bebuleusthai), vagy a vir consu*laris* (volt consul v. consulságot viselt egyén) egyértékesében: hypatos gegenemenos-ban.

[2] V. ö. Aranynál: királyasszony kertje kivirul*t* hajnalra; v. a szentirásban: Áron vesszeje kivirágzo*tt*; hasonlókép ezeket: jóllak*tam*, v. szok*tam* vmit tenni.

[3] Az actio hist.-nak, vagyis inkább a legegyszerűbb igetőből képzett praeteritumnak mibenlétét nagyon nehéz meghatározni. Alakilag ugyanaz, mint a praesensben nem bővült igéknek (ἄγω, λέγω stb.) imperfectuma; a hasz-

puszta elmultság kifejezésére, egyezőleg a latin perfectum hist.-mal, s ez az actio a II. aoristosok (ἔβαλον, ἔλιπον, ἔτεκον, ἔφυγον stb.) s a szenvedő aoristosok értelmének kimagyarázására szolgál. Emlékszem még rá, midőn *Bartal* megbirálta közlönyünkben a *Szamosi* görög mondattanát (XIX., 503. l.) s erősen hibáztatta nála, hogy nem különítette el az instans actiót kifejező szigmás aoristost a szigmátlantól. Hasonlóképen *Gyomlay* dr. is hibáztatta a *Dóczi* görög nyelvtanában a mondott időformáknak egy kalap alá vonását; ámde Dóczi nem találta elég alaposnak a Gy. kifogását és ajánlatát, azért új kiadásában sem hódolt a gyakorlóiskola kivánalmának.

A *latin*ban a grammatikák tanítása szerint már nincsenek módjaik az actióknak, hanem a módokban vannak idők, s az időkbe kell belegondolni az actiókat. Mindazáltal igen könnyű volt kisütni, hogy, mivel a praesens-tőtől egész természetesen származtathatók az impf., futurum I., coniunct. praesens stb., ezekben az alakokban tehát a durativ v. iterativ, vagyis folyamatos értelem vagyon, s e szerint laudo = dicsérgetéssel foglalkodom, ez a hivatalom v. szokásom; moneo = monitor (élő tilalomfa) vagyok, sokszor és állandóan teszem ezt; laudavi pedig (igaz, hogy itt nincs kettőzés, mégis) állítólag azt teszi: dicséretem oly eredményes, hogy szemmel látható, akár az isk. értesítőben, akár a megdicsért egyénnek szorgalmán és egész viselkedésén; a laudabam és laudabo ugyanazt a folytonos dicsérgetést a multban és jövőben tüntetik föl; mig laudaveram és laudavero a teljes befejezettséget és eredményt a hajdankorba v. jövőbe helyezik, vagy régiesen szólva: egy más mult v. jövő cselekvéshez képest az előbb-történtséget fejezik ki.[1]

Ime a régi mechanikus időképzésnek szabályai bizonyos fensőbb származás jegyébe avatva s egy tetszetős schémába beleillesztve! Régente is tudtuk, hogy a görög futurum nem egyéb, mint az aor. jelene, s hogy az aor. coniunctivusa és a futurum indicativusa többé-kevésbbé egy jegyben születtek; tudtuk azt is, hogy a görög perfectum valódi perf. logicum (jóllehet már Xenophonnál előfordul perf. hist. értelmében is a későbbi κοινή-ban irók módjára, l. Anab. III, 1.35. οὓς μὲν ἐθυνήθησαν, συνειλήφασι = συνελαβον), holott ez a latinban úgyszólván számba sem jöhet, mert itt alig néhány ige (memini és társai) vehető, még kettőzött alakjában is, igazi perf. logicumnak, hanem csupán olyan időformának, mely az ige jelentését mult időbe helyezi; de már ama bizonyos cselekvés-módozatokat, biz' Isten, egyetlen tanítónk sem erőltette fejletlen eszünkre. Arnyéklatokat igenis vétettek

nálatban mégis mindig egynek vették a grammatikusok és commentatorok a többi, bármely képzésű aoristosszal. Itt jegyzem meg azt is, hogy a latin impf. bam-ja mily messze áll képzés tekintetében a görög impf.-tól, s így ősiségökre nézve bajos a két alakot egy kalap alá vonni.

[1] Tudnivaló, hogy a görögben a mondott viszony jelölésére az aoristos indicativusa (= plusquamperf. a latinban) és coniunct. aoristi (= fut. exact.) szolgálnak. Ime a két nyelv használatának óriási különbsége!

velünk észre tanítóink a multnak formái között, vagy pl. a nyelvekben élő átvitel (metaphora, imaginatio) segélyével az öreg *Szepesi*ben (IV. rész, a latin mondattan 2. része, 1872., 6. lap.(még azt is tanultuk, hogy a jelen, mult és jövő felhasználható minden egyéb időnek kifejezésére; úgy hogy Szvorényi és Szepesi így is osztályozták az időket: jelen a jelenben, jelen a multban, jelen a jövőben stb. — s ez nem is olyan badarság, mint némelyek előtt tán föltünhetik (v. ,ö. Kovács M. értekezését a magyar igeidőkről, Nyelvőr XI, 395. l.); de már azt nem tették, hogy egyes igealakoknak föltevéses értelmet tulajdonítottak volna.

Sokat tudnék még beszélni ama következményekről, melyek az actiós elméletből folynak, ha t. i. a schémát erőszakosan alkalmaznám, hogy ad absurdum vigyem. Ideje azonban, hogy az elméleti vizsgálódás terét elhagyjuk s rálépjünk az élet, a gyakorlat viruló mezejére, a hol már biztosabb lesz alattunk a talaj, s nem kell félnünk, hogy rosszakaratú ráfogás és gunyolódás vádjával illessen akárki bennünket.

II.

Nem rég a Phil. Közlöny egyik szerkesztőjétől, dr. Némethy Gézától, megbízást kaptam arra, hogy ösmertessem és méltassam *Pöcz* Jánosnak a békési ev. ref. gymnasium tavalyi programmjában megjelent dolgozatát, mely *az actiók tanításáról* szól *a latin nyelvtanítás kezdetén*, vagyis a gymn. 1. és 2. osztályában. Ez a dolgozat adott alkalmat nékem, hogy ezt a fontos thémát újra elmélkedés és megfigyelés tárgyává tegyem a most lezáródott iskolai évben. Megbocsátanak talán t. hallgatóim, hogy részben ehhez a dolgozathoz függedőleg mondom el az alábbiakban *gyakorlati észrevételeimet*, valamint kétségeimet és ingadozásaimat a szóban forgó thémáról.

Ezen 8—9 lapnyi czikk tartalmilag két részre osztható: az elsőben elmondja P. úr, miként szokta szemléletessé tenni a latin igeidők fogalmát diákjai előtt, kiindulva az actiókból; a másikban pedig a *Cauer* Pálnak »*Grammatica militans*« (Berlin, 1898.) cz. művéből idézi a latin imperfectum és perfectum közti különbségről szóló szakaszt (VII. 87—91. ll.). Sietek mindjárt itt megjegyezni, hogy a Cauer felfogása »toto caelo« különbözik az actio hiveinek tanításától; azért a két tanításmódnak egy kalap alá vonása semmikép nem mondható sikerültnek. Cauer ugyanis az irók nyujtotta példatárból meríti diktátori hangon hirdetett meggyőződését arra nézve, hogy többi között a grammatikáknak tanítását a praet. impf.-ról magok a klassz. irók czáfolják meg, mint a kik kézzelfoghatólag bizonyítják, hogy az *imperfectumnak az ismétlődő v. tartós cselekvéshez semmi köze* (l. Pőcznél idézve a 29. lapon); mig a szerző tanításmódja abból a föltevéses álláspontból indul ki, hogy az igeidők jelentésének kihüvelyezésében fő dolog az actio, mert ekképen a növendék biz-

tosan eltalálja az idők használatának okadatolását és alkalmazásuk módját akár latin olvasmánya, akár magyarból latinra való fordítása közben. Látni való, hogy itt két oly álláspont van párosítva, mint Aristoteles v. Sz. Tamás és Darwin v. Comte, a pápaság és szabadkőművesség, vagy Horatiusként: lónyak és emberfő összekötése s delfinnek erdő képére való rápingálása.

A szerző föltétlenül hisz az actiók elméletében s elmondja őszintén (23—27. ll.), hogy az egyik órában a *scribo*-t úgy érteti meg deákjaival, hogy krétával betüket rajzol a táblára,[1] a *sripsi*-t pedig úgy, hogy a krétát leteszi a kezéből és ezzel jelzi, hogy a betük már fel vannak rajzolva s hogy mind a két cselekvés a jelen időben történik. A következő órában aztán áttér a *scribebam* megértetésére akkép, hogy kijelenti deákjai előtt, hogy *tegnapi* rajzoló cselekedete, vagyis hosszas ill. tartós betüvetése, mikor kréta volt a kezében s betüket rajzolt, imperfectummal jelöltetik a latinban. A *scripseram* jelentését pedig a scripsi-ből kiindulva érzékelteti olyképen, hogy a kréta letevése, vagyis az irásnak befejezése ma már több mint perfectum, vagyis plusquamperfectum (= befejezett a multban). Közbevetőleg hadd jegyezzem meg, hogy ime a szerző mégis megtartotta a régies elnevezéseket! Itt aztán belevisz előadásába egy homályos, az eddigiekkel alig összeköthető fogalmat az egyidejüségről és előidejüségről, midőn igy szól (26. l.): »Az impf. és plusquampf. egyeznek annyiban, hogy ez is mult időt jelent; csakhogy mig az impf. cselekvése tartott a multban, akkor már a plusquamperfectumé be volt fejezve. Azonkivül az impf. cselekvése előttem folyt le, ennek a cselekvésnek részleteit ismerem, képe előttem van, úgyhogy le is tudnám rajzolni; a plusquamperfectumnál ezzel a képpel nem is törődöm, mert csak azt akarom kifejezni vele, hogy megelőzte ama másik cselekvésemet. Úgy, mint a jelenben, tehát a multban is van befejezett cselekvés; egyiknél sem szemlélem a lefolyás módját és körülményeit, — csak úgy tekintem, a hogyan már befejezve megvan«. A futurum-

[1] Mindenki tudja, a ki ösmeri nyelvtani irodalmunkat, hogy ez az eljárás egészen Simonyi módszerének utánzása (l. kis nyelvtanának 85. §-át), csakhogy S. tollról beszél, nem krétáról. Simonyinak kis nyelvtanáról tudvalevőleg, a néhai Közoktatásban (szerk. Tomor F.) megjelent, illetlen hangú birálatokon kívül, *Riedl Frigyes* irt külön értekezés alakjában beható méltatást, még pedig tárgyilagos méltatást a Philol. Közl. 1882. (VI.) évfolyamába (574.—590.), melyben sok mindenről van szó, a mit ma újként hirdetnek egyes nyelvtanitók; igy érintve van benne az actiók kérdése s bőven czáfolva a határozók újdivatú tanitása. Simonyi az egykori Magyar Tanügyben (1883.) tisztázta magát a Riedl felfogása ellenében. *A pártatlan tanítónak tehát fenmarad a szabadsága* a két félnek bizonyítékait latra vetnie s alkotott meggyőződéséhez képest egyik v. másik félhez csatlakoznia. Mindazáltal annyit mondhatok, hogy a ki elolvassa a Riedl kritikáját, aligha fog többé az actiók tanában föltétlenül hinni; de többi részleteiben is oly elmemozdító a nev. birálat, hogy bárkinek számolnia kell vele (v. ö. Szemák dr. magyar nytanának előszavát). Egyébként a *magyar nyelvtanok szerzői mindinkább szakítanak az actiós elnevezésekkel* (l. Magyar Paedagogia, 1900., 247. l.), jeléül, hogy nem látják hasznukat az isk. életben.

ról és fut, exactumról nem szól a szerző semmit, csak azt, hogy szemléltetésök a 3-ik órára marad. Beszél végül (27. l.) arról, hogy ilynemű tanítással ki lehet fejteni (!?) a stilus művészi szerkezetét. Talán Hunfalvy példájára? Azt hiszem, nem kell bővebben fejtegetnem azon véleményemet, hogy minden stilus erőltetté válik, a mely visszafelé hajtja az idők kerekét.

Ezek után immár legyen szabad nékem is őszintén szólnom a szóban lévő tárgyhoz.

Cauer, hogy úgy mondjam, az életet minden elmélet nélkül, csupán a használat alapján szerepelteti, de a maga következtetéseiért kardoskodva, többször olyan követelő dogmatismusba[1] csap át, akár csak bold. Schwarcz Gyula a maga irataiban, aki másoknak veté szemére az eddigi nézetekben, mint afféle dogmákban való babonás és együgyű hitet, s nem vette észre, hogy azalatt a maga nézetei, tulzásai számára követelt, föltétlen hit épen oly mértékben dogmaszerű, mint a másik tábornak nyugodt előadása és eléggé méltányolható hite. A Cauernak könyvét tehát mint afféle vitázó iratot kell olvasnunk s épen azért kellő kritikával latolgatnunk, hogy teljesen ki ne forgasson bennünket a magunk megérlelt felfogásából. Kezdő embernek épen azért nagy vigyázatra van szüksége, hogy általa a teljes skepticismus lejtőjére ne jusson. »Anfängern im Lehramte kann das Buch nicht empfohlen werden, da es diesen noch an praktischer Erfahrung für die Ausscheidung dessen gebricht, was mit Erfolg im Unterrichte zu verwerten, was abzulehnen ist.« (L. Rück birálatát a Blätter für d. Gymnasialschulwesen-ben, 1900., 83. l.) Sokat tanulhat belőle az ember, főkép isk. használatra; de baj volna, ha valaki esküdnék az ő nagy garral hirdetett tételeire. Jóformán minden bírálatot elolvastam e könyvről, s ez alapon mondhatom, hogy csak *cum grano salis* veendő minden véleménye. Ajánlom azért mégis kartársaimnak megolvasásra, annyival inkább, mert így fogalmuk lesz arról a nagy zürzavarról, hogy ne mondjam *forradalom*ról, mely, úgy mint nálunk a magyar nyelvtanban, *az ó-klasszikus nyelvek grammatikájá*ban is uralkodik, s a melyre egyébiránt bátran felelhetjük Horatiussal: grammatici certant semperque certabunt; hisz' nem új ez a harcz, hanem tart folyton-folyvást attól az időponttól fogva, mióta csak grammatikusok vannak a világon. Eddig alig olvastam a Cauer könyvének hatásáról irodalmunkban, s a szerzőn kívül tudtomra csakis Csengeri János, kolozsvári egyetemi professzor, hozakodott elő vele a Magyar Paedagógiában (1899. 13. lap) tavaly egyik értekezésében. Örvendtem tehát, mikor észrevettem a szerző dolgozatában, hogy isk. tanítására termékenyítőleg hatott a Cauer munkája. Úgy látszik, hogy különösen *a latin impf. és perf. használatának* tárgyalása ragadta meg Cauernál, a kinek

[1] V. ö. Müller F. birálatát a Berliner Phil. Wochenschrift-ben, 1899., 17. szám, 532.—536. ll.

ide vágó *megállapodásait* (30 l.) közli is a szerző: 1. a *perf. hist.* egy elmult — rövid v. tartós — cselekvés jelölésére szolgál, hogyha az vagy magában áll, úgy, hogy egy másikkal időre nézve össze nem hasonlítható, vagy az elbeszélés összefüggésében előrehaladást jelent. 2. Az *imperf.* egyidejűséget fejez ki a multban. Kettős alkalmazása van: *a)* előkészítő, hogy leirja azt a helyzetet, mely volt akkor, mikor az esemény beállott; *b)* kiegészítő, rajzoló, részletező, azon körülmények leirására, melyek egy eseményt kisértek. Az esemény perfectumban van; megeshetik, hogy ez nincs megnevezve, hanem az összefüggésből kell kiegészíteni. — Így Cauer. Ámde megértik-e tanítványai, a kik számára határozatait egybefoglalta? Kötve hiszem. — A Cauer megállapodásait nem irja alá P. sem, hanem a régieknek ama selejtes mondását tartja legjellemzőbbnek a szóban forgó két latin időnek használata módjára: perfecto procedit, imperfecto insistit oratio. Nem mondja azonban a szerző, hogyan kell érteni ezt a mondást; pedig nem ártott volna deákjai miatt lefordítani, a kik az *insisto* igének *megállok, fennakadok, szünetelek* jelentését (nb. Finályban is utolsó jelentés!) nem igen ösmerik, hanem inkább a *sürgetek* jelentését tudják, s mondhatom, még egyetlen 6. osztályt végzett deákomtól sem hallottam úgy idézve, hogy kérdésem esetén bele ne sült volna helyes értelmezésébe. Menge (Repetitorium der lat. Syntax u. Stil., 7. kiad., 1900., 320. §.) így értelmezi: »Das Perfect fürt die Erzählung weiter, das Imperfekt hält sie eine Zeitlang an« Ennek az axiomának persze ellene mond az impf.-nak gyakori használata az egymásba vágó v. egymásra következő tényeknek élénk leirásában, a mikor — mint tudjuk — infin. historicus szokott állani Sallustiusnál, más írónál pedig impf., s a mikor az események nemhogy fennakadnának, hanem szinte kergetik egymást. Hasonlóképen még egyetlen deákom sem akadt, a ki, habár az actiók emlőjén nőtt fel s valóságos kérkedéssel hordozta száján a kettős elnevezéseket, tisztában volt volna az actiós elnevezések mivoltával, hasznukat pedig alig látta akár a magyar, igeidők felfogásában, akár a latin v. görög idők alkalmazásában és okadatolásában; mert ha rájok támaszkodott, hamar elhibázta a legegyszerűbb esetet is. Mig a mely deákjaim régies egyszerűséggel tanulták és nevezték az igeidőket, használatuk csínja-bínjának ellesésére több gondjok lévén, mint az elméletre, biztosabban tudták alkalmazni is.

A magam részéről csodálom, hogy van még ember e hazában, a ki az actiókért tud lelkesedni az igeidők tanításában. Ámbátor azt látom, hogy még folyton vannak, a kik azzal is gyanusitják kartársaikat, hogy az actiók vivmányát nem értvén, nem is tudják gyümölcsöztetni az iskola számára; másrészt hogy oly maradiak, hogy az igeidők elnevezéseit még mindig a régi divat szerint irják v. mondják. Megjegyzem ezek ellen, hogy a legactiósabb német grammatikusok sem ily követelődzők másokkal szemben, sőt alig van egy is köztök, a ki actiós hite ellenére ne ragasz-

kodnék a régies terminusokhoz. — Én nem tudok képzelni magamnak felsőbb osztályu ifjut, pláne kathedráig jutott egyént, aki egy hallásra vagy olvasásra meg ne értené amaz actiós elnevezéseket; ez azonban nem jelenti azt, hogy megértvén, azonnal lelkesedni is tud érettök, főkép a magyar igeidők[1] tanításában.

Szarvas Gábor ráerőltette nyelvünkre azt a szürke theoriát, s *Hunfalvy* Pál még hasznosnak is tartotta volna a sokféle időalaknak felújítását és szabályokhoz kötött alkalmazását fejlődött nyelvállapotunk egyik ékességeül és világosságául, hogy így annál szabatosabb legyen beszédünk és irásunk. Maga Hunfalvy persze azt érte el ezen követelésének érvényesitésével, hogy iratai épen e miatt keresettekké, sőt élvezhetetlenekké váltak. Az élet azonban nem hallgatott reájok; sőt tüzetesebb vizsgálódások kimutatták, hogy nyelvünk régi formái sem felelnek meg következetesen azoknak a görög v. latin alakoknak, a melyekkel Szarvas és Hunfalvy azonositották őket. Ugyanis már *Halder* Konrád helyesen ismerte föl az elbeszélő *mondá* alaknak a latin imperfectummal való egyezését több esetben. *Simonyi* pedig az *and-end*-képzős futurum exactumban (Akad Értesítő, 1891.695.—699. ll.) mutatta ki az egyszerű jövővel való értelmi egyezést régibb nyelvemlékeink alapján.[2] Ha azonban teljesen meg akar valaki győződni az actio-theoria hivságos voltáról a magyarban,

[1] A magyar igeidők régibb és mai használatának irodalma a köv.: Figyelmeztetések a műszók helyes használatára s némely nyelvtudományi anyag felvilágositása, *Halder* Konrádtól, a kiről megható emlékezést közölt Thewrewk rektori székfoglalójában. Magyar Nyelvészet, 1. köt. 1856. 49—64 ll.; *ez a czikkely alkotta meg nálunk az igeidők kérdését.* — *Hunfalvy* P.: Magyar ige és jelző, megszerzésül az előbbi czikkhez, ugyanott 65—76. ll. — *Fogarasi* János: A magyar igeidőkről, akad. ért. 1858. — Ugyanattól: Uj Magy. Muz. 1858. 2. köt. — *Finály* H.: Magyar ige időformái, akad. ért. 1860—1. 1. köt. — *Hunfalvy* P.: A magyar igeidők használata, M. nyelvészet, 2. köt. 435—461. ll., 3. köt. 327—357. ll. — Ugyanattól Fogarasinak czáfolata: Még egyszer a magyar igék időalakjairól, uott 4. köt. 337—351. ll. — Ugyanő Fog. czikkeire »Apologia« czimen felelt, uott 5. köt. — *Budenz* is hozzászólt a vitához: A sanskrit igeidők a magyarhoz viszonyítva, uott 5. köt. — Ujra fölkelté a vitát Fogarasi: Szabatosság az igeidőkben, Nytud. közl. 1862. 1 köt. Erre felelt Hunf.: A régi magyar irók mire nézve lehetnek igazító mintáink? uott. — *Szarvas* G. jutalm. pályaműve: A magyar igeidők, 1872. — Szarvas itteni megállapításait bevitte isk. könyveibe is: Phaedrusába és Tirocinium prosaicumába. — A Nyelvőrben olvasható czikkek közt legfigyelemreméltóbb a *Kovács Menyhérté* (10—11. köt.). — *Hunfalvy* P. a Nytudomány és nyelvtanitás cz. művében (1884.) újra fölvette a vita fonalát, védve régi álláspontját. — Végül l. a *Simonyi* Tüzetes m. nyelvtanában a 619. s köv. ll.

[2] Epen ilyen megitélés alá esik a latin futurum exactumnak és simplexnek különbsége a latinban is (l. Bartal-Malmosi, latin mondattan, 4. kiad. 14.—15. ll.), úgyhogy én és mások sehogysem tudjuk elfogadni azt a határvonást, mely a fut. exactumnak az egyszerű jövőtől való értelmi v. használati elkülönítését erőlteti. A példáknak egész tömege bizonyítja, hogy az egyszerű futurum bármely esetben állhat akkor, midőn a futurum perf. v. exactumnak egy-egy elkésett alkalmazását leljük a főmondatokban, sőt a mellékmondatokban is. Ép így váltakoznak a görög futurum indicativusa és az aoristos (sőt a praesensé is) conjunctivusa Homerosnál, a későbbi iróknál pedig a föltételes mondatokban az ἐάν + conjunct. aor. (latin fut. exact.) váltakozik

az olvassa el a Nyelvőrben (X—XI. k.) a *Kovács* Menyhért értekezését, a melynek az a körülmény ad különösb jelentőséget, hogy *Szarvas Gábor kiadta, mint a maga kutatásainak czáfolatát, a saját folyóiratában.* Ha tehát — mint hirlik — ismét ki akarnák adni Szarvas művét eredeti alakjában, ma már aligha tennének vele szolgálatot a magyar igedők ügyének.[1]

Kovács Menyhért kimutatja, hogy *Szarvasnak a főhibája* az, hogy az élő nyelvet teljesen elhanyagolja. Szarvas szerint ugyanis a mai nyelv — még pedig mind az irodalmi, mind a népé — az igeidők használatában puszta ingadozásnál egyebet nem tanusít s így azoknak meghatározásában egyátalán számba se vehető (l. A magyar igeidők, 9. l.). Kimutatja továbbá Kovács, hogy az *irt alakot Szarvas helytelenül tartja végzett jelennek;* mert ha megengedi, hogy egyszersmind *mult is* (már pedig Szarvas az *irt* alakot *értesítő mult*nak hivja!), — akkor mégsem tudjuk, hogy voltakép micsoda igeidő, mert jelen és mult ellenkező fogalmak. Helyesen czáfolja Kovács a γέγραφα és *irt* alakoknak Szarvastól vélt azonosságát is, mint már fönnebb fejtegettük. Egyáltalán Szarvas az *irt* alaknak, illetőleg fogalmának tágulását nem vette számba sem a mai, sem a régi nyelvben, pedig *mindakettőben az irt alak elbeszélő mult is.* Hasonlókép az *íra*[2] nem csupán aoristos, de lehet egyszersmind imperfectum is, és mint ilyen teljesen azonos alak az *ír vala* formával, a melytől csak később kezdett különböző árnyéklatot kifejezni; azonban mire ez megszilárdulhatott volna, azonközben egy fontos fordulat állott be, mely mind az *íra*, mind az *ír vala* formákat lassú kihalásra kárhoztatta, mivel nem lett többé szükség rájok. Ugyanis valamint az organikus természetben az olyan életműszerek, melyekre többé semmi szükség, sorvadásnak indulnak: úgy enyésznek el lassan-lassan a közbeszédből az *íra* és *ír vala* alakok is. Az utóbbi már ki is életrevalóbb *írt* is ugyanazt jelentheti? Az *íra* és *ír vala*,[3] nem-

ezen formával: si + futur. indicat. — Hiába, a rokon alakok v. rokon fogalmak hovahamarabb cserélkeznek, kiegyenlítődnek! V. ö. a határozók functióinak csereberéjét.

[1] Csodálom, hogy Steiger Frigyes nem méltányolta Kovács M. munkálatát azon értekezésben, mely 1898-ban jelent meg tőle az újvidéki polgári isk. programmjában (ism. Balassa, Phil. Közl. 1899., 276—7. ll.). Simonyi sem említi a Tüzetes m. nyelvtanban (619. l.)

[2] Szarvas nem végzett teljes inductiót a régi irodalomban sem, bár az *íra*-alakról a biblia-fordítók és 23 kódex adatainak bizonyságaival erősítette, hogy elbeszélő v. történeti mult.

[3] Néhány éve ozsdolai *székelyek* jártak Pannonhalmán, s jól megfigyeltem ar *íra* és *ír vala* használatát nálok. Amaz = írt, emez = egyidejűség egy más multtal szemben. Ugyanezt megerősítette Máthé György lugosi áll. főgymn. tanár úr és egyik rendtársam (Gidró B.), a kik székely származásuak. Ez azonban teljesen elszigetelődött használat a többi magyarsággal szemben. (V. ö. Simonyi, Magyar nyelv, I. 221. l., és Balassa, A magyar nyelvjárások osztályozása és jellemzése, 138. l.) Az összetett igeidőkről végül megjegyezzük, hogy azok a magyarságnak külön fejlesztményei (l. Simonyi, Magyar ny. I. 177. l.), vagyis abban a korban keletkeztek, a mikor nyelvünk már elszakadt és különvált a többi testvérnyelvektől.

veszett, az *íra* pedig csak nehány dialektusban él; de mire is jó az *ír vala*,[1] mikor az *íra* teljesen azonos vele, sőt a sokkal különben az *írt legyen*, *írt vala* (volt), *írand* s egyéb régi alakoktól tehát előbb-utóbb végbúcsút kell vennünk, mert mindezek nemsokára nyelvünknek meghaladott korára emlékeztetnek. Bármint fájlalják is némelyek ez alakoknak enyészetét; akárhogy emlegette is bold. Hunfalvy P. a szabatosságot és pontosságot: hiába, a nyelv fejlődését nem lehet megakadályozni! Valamint az igeragozás alakjaiban a kiveszés folyamatát észleljük (v. ö. az ikes igék sorsát): szintúgy az igeidők alakjai közül is ma már csak ennek a háromnak van jövője: *írok*, *írtam* s *írni fogok*. Ámde nem kell kétségbe esnünk e változáson, mig csak az értelem rovására nem történik, — ettől pedig nincs mit tartani.

Végül még csak azt vegyük észbe, hogy régi magyar íróink és fordítóink sem biztosak a Szarvas lehozta szabályok eltalálásában, sőt ellenkezőleg a lehető legnagyobb önkény uralkodik nálok, miként Kovács M. adatai napnál világosabban bizonyítják (Nyelvőr X. 299., 302., 390. ll.). Ehhez magam részéről csak annyit mondok, hogy *Ilosvai*nak Toldiját s egyebeket újra és újra megolvasván, semmi bizonyosságra nem jutottam nálok a mult idők használatát illetőleg.

* * *

A mi a *görögöt* illeti, nem is jó előhozakodni vele, mert még Homeros sem igazolja, annál kevésbbé Herodotos v. Xenophon az actiókból levezetett szabályokat. — Én már régen elvesztettem hitemet a grammatika ide vágó szabályaiban, úgyhogy ma már megelégszem az alakok fölismerésével s tűrhető alkalmazásával, mikor fordíttatok; de *alá nem huzom az irásbeli dolgozatokban* — teszem az impf. és aoristos használatában való megtévedést, föltéve hogy a kérdezett alakokat helyesen képezte növendékem. Alig merem fölemlíteni, hogy a minap *Herodotos* olvasása közben (a 7. osztályban) milyen szégyen ért. Épen a marathoni csatát olvastuk, s mivel nékünk Pannonhalmán részint a győri tanárok, részint a tanárvizsgáló bizottsági tagok szája ize szerint kell oktatnunk növendékeinket: azért én is elővettem s próbáltam alkalmaztatni az actiókon alapuló szabályokat s kisült, hogy a sokszoros imperfectum (a várva várt aoristosok helyett) megczáfolta eddigi tudásunkat. Ugyanígy jártunk a salamisi csata olvasása közben is. — Azt a grammatikusok is megengedik ugyan, hogy főleg a mondást, elbeszélést jelentő igék imperfectuma többször használatos, mint aoristosuk;[1] de hogy

[1] Hadd említsem föl itt, hogy az ú. n. rendhagyó igék különböző alakjaiban a nyelvésznek tekintete olyan képzésmódokat vesz észre, a melyek minden egyebek, csak nem imperfecta v. instans actió-s képzések. Hány futurum van, a mely valóságos jelen stb.! A 8 osztályú igék kialakulásában pedig valóságos *struggle for life* érezhető, mig végre az előttünk ismeretes alakok összeverődhettek.

ily kevés alapjok legyen ama szabályoknak a Herodotos egyszerű, mesélgető stilusában, sohase hittem volna. Lám a próba hogy' kijózanított felőlök! Eddig azt hittem ugyanis, hogy a görögben az aoristos többször fordul elő, miut az impf. Kovács M. is hasonló értelemben nyilatkozik (Nyelvőr XI. 352.): »A gondolkodó mindenek előtt a maga álláspontját vévén tekintetbe, mindazon cselekvéseket, melyekről meg van győződve, hogy jelenére nézve véget értek, ha még oly tartósak voltak is a multban, bátran teljességökben foghatja fel, vagyis aoristosszal fejezheti ki. Ez az oka, hogy az aoristos[1] gyakrabban fordul elő.« Ime Herodotosra nem számíthatok többé, hogy az actiók igazolásában támogasson. — Nemsokára rá egyik tanárjelöltemmel tanakodtam arról, vajjon az actióból folyólag az *imperativus* praesentisnek v. aoristinak alkalmazása *Homerosnál* nem dönti-e meg a grammatikáknak azon szabályát, hogy általános, minden esetre szóló parancsban csakis a praesens imperativusa, — egyes, szóban forgó esetekre vonatkozólag pedig csakis az aoristos imperativusa használható.[2] Épen a 6. éneket olvastuk az Odysseiából, s mikor Alkinoos király az ő leányának, a szende Nausikaának, engedélyt ad a szennyes kimosása végett a folyóra lemennie és azt mondja leányának: eredj csak = ἔρχευ: szemlesütve kellett abba hagyatnom a dolgot, mert láttam, hogy nem lehetek minden veszett ügynek védelmezője. Kénytelen vagyok különben is többször megsúgni jelöltjeinknek, hogy már jó ideje lemondtam az actiókba vetett bizalmamról; pedig azt hittem valaha, hogy dr. *Gyomlay*nak a Dóczi-féle kitünő görög nyelvtan 1. kiadásáról szóló, tanulmánynak is beillő birálata (megjel. a néhai Magyar Tanügyben, 1886. évfolyam. 469. s köv. ll.) alapján, melyet minden évben átadok tanítványaimnak leirhatás végett, igen szépen meg lehet tanítani a görög idők és módok jelentését, mert szerintem itt van legvilágosabban előadva az egész actiotan. Mivel továbbá a tanítás eredményessége végett soha sem szeretek az isk. könyvtől eltérni, azért, ha kezdő fokon tanítanám még egyszer a görögöt, újra alkalmazkodnám könyvünkhöz (legföllebb törültetném az actiós-ízű szólásokat), ha az actiók szerint volna tárgyalva benne az időtan. — Mikor két évig nyilvános intézetben tanítottam, még nem volt a Maywaldban keresztülvíve az actio-elmélet, csakis felemlítve egy §-ban, miként Szamosinál és Hintner-Schillnél; de azóta már egészen ezen alapra van helyezve a nev. grammatika, úgyhogy a szerzetesek gymnasiumaiban azóta általános lett az actiók szerinti tanítás. S én, mivel 6. osztályt végzett növendékeket oktatok, egyszerűen alkalmazkodom azon nyelvtanok felfogásához, melyeket növendékeim a világ-

[1] Az aoristos gyakori használatára nézve Homérosnál igen érdekes a Kovács Menyhért megfigyelése számszerűsítve. E szerint az Odysseia első 12 énekében körülbelül 20-szor több aor. van, mint perf. (Nyelvőr X, 299.)

[2] Maywald ezt oly biztos szabálynak tartja, hogy még mondattani kivonatába is fölvette (l. II. r. olvasókönyvében).

ban tanultak, — épen nem föltünősködve azzal, hogy kárhoztassam a derék grammatika-irókat. Ámde ha Homerost olvasva, a nyilvános vizsgálat sikeres megállhatása kedvéért grammatizálgatok s lépten-nyomon azt tapasztalom, hogy ime ez sem, az sem felel meg eddigi követelményeinknek, — kénytelen vagyok legalább ennyit mondani deákjaim előtt: nulla regula sine exceptione és exceptio firmat regulam. — Voltak már kartársaim, a kik korlátoltsággal vádoltak s logikai oskolázatlanságomat hányták szememre, mikor megvallottam, hogy nem hiszek az actio-elmélet alaposságában; ámbár sajna, sokszor kellett már tapasztalnom, hogy deákjaikat ők sem tudták üdvözítőnek hirdetett tanításukba beavatni; mig az én kevésszavú és csupán az isk. könyv tanításához alkalmazkodó magyarázataim csakhamar világosra derítették kezem alá került deákjaik homályos fogalmait. Fölemlíthetem egyébként azt is, hogy folytonos gondom tárgya volt az actiók kérdése, mióta csak bábáskodó módszeremnek (maieutiké) érvényt szerezhettem a magam körében; nem vádolhat tehát avval senki, hogy nem szoktam inductiót mívelni, hanem már a *priori* itélek el egy szép elméletet. Nem akarok a magam megfigyelésével hivalkodni, hogy t. i. mennyi ellentétet födöztem már fel a grammatikák tanítása s az írók használata között. Azért csak arra a nagyfontosságú eredményre hivom fel kartársaim figyelmét, mely szerint *Xenophon Anabasisának csupán első négy könyvében a német grammatikusok kutatása szerint* (nálok ugyanis ezt az irót az iskola számára[1]) agyon és agyonmotozták) *881 aoristos közül egyetlen egy sem bizonyult beálló cselekvést jelölőnek*, továbbá, hogy μένω = maradok ugyanott 24-szer fordul elő aoristosban s 15-ször impfban minden belemagyarázható értelmi különbség nélkül, vagy hogy πορεύομαι 44-szer imperfectumban szerepel, 22-szer pedig aoristosban minden rátukmálni próbált értelmi árnyalat nélkül.[2] Ilyen beszédes és kétségtelen tények alapján mondották ki a német tanítók[3] többszörösen: »Der Begriff des momentanen für den Aorist muss aufgegeben werden, ebenso wie

[1] Ide vágó mű: Joost, Sprachgebrauch Xenophons, Berlin, Weidmann, 1892. 8 Mka. — A homerosi időhasználatra pedig v. ö. Mutzbauertól: Die Grundlagen der griech. Tempuslehre u. der homerischer Sprachgebrauch. 1893. Strassburg, Trübner. 15 Mka. Az utóbbi művet nem ismerte és így nem használta föl Szeremley Béla a szászvárosi áll. seg. ev. ref. Kún-kollegium programmjában (1899/1900.) megjelent köv. czimű értekezésében: A multra vonatkozó igealakok használata Homerosnál, fő tekintettel az I. és II. aor. használatában mutatkozó különbségekre.

[2] Mit sem nyom a latban az a kifogás, hogy a görög nyelvtanok az aoristost egyszerű multat jelentőnek is magyarázzák. Hisz ezt mondjuk mink is! A mit arról a sok aoristosról állítunk, csupán az actiós theoria követelménye ellen szól.

[3] Hasonló értelemben nyilatkozott a franczia *Bréal*, a kinek finom megfigyeléseit tételes rövidséggel közli az Andresen alapitotta Wochenschrift für klass. Philol. 1898. 44. száma. V. ö. még *Dörwald* értekezését a Cauer Grammatica Militans-áról a Gymnasium cz. folyóiratban (Andresenben 1899. 21. sz.), a *porosz* tanárok megállapodásait pedig Andresen 1899. 42. sz.

der der Dauer für das Imperfect« (v. ö. Kohn: die Lehre vom griechischen Aoristos bei Georg Curtius u. dessen Nachfolgern, Correspond. — Bl. f. d. gel.—u. realsch. Württembergs, 1888, 1.—2. köt.). Nem szaporítom az ily megfigyelések[1] statisztikai kimutatását, mert talán lesz még alkalmam bemutatásukra valamely szaklapban is; csakis annyit mondok a fönnebbiek pótlására, hogy nagynevű angol, franczia és német nyelvészeket tudnék megszólaltatni, a kik azt mondják, hogy a görög nyelvtanoknak ama szabálya, mely szerint az imperativus praesentis (épen az actiotanból folyólag) mindenkorra szóló, az aor. parancsolója pedig egyes, épen szóban levő esetre vonatkozó parancsolást jelent, az írók használata szerint közönséges humbug. És ezt olyan nyelvtanok is megerősítik, a melyek történeti jellegüek, a melyekben tehát a *későbbi írók*, sőt a *sz. írás* nyelve is helyet foglal, pl. Bäumlein — Gaupp (5. kiad., Stuttgart, 275. lap). De megerősítik az eddig mondottakat a Nagy Sándor kora utáni írók is, pl. *Polybios*,[2] a kivel kötelességből két izben is foglalkoztam.

Akadt azonban olyan rendtársam, a kinek épen az volt a véleménye az actiók tanáról, a mi nékem. Meghalt már az illető — rendünk tudományosságának kárára, — a kinek talán én élveztem legbensőbb barátságát; pedig alig váltottunk egymással levelet egyébről, mint olvasmányainkról és iskolai tapasztalatainkról. Neve: *Gergye Lénárt*.[3] Azt a levelét, melyet kevéssel halála előtt írt hozzám, görög nyelvi jegyzeteim között épen az idők tanához mellékeltem s mindannyiszor felolvasom tanárjelölteinknek, mikor az illető fejezetet tanuljuk. Mint közérdekű és tárgyunkra tanulságos bizonyítékot közlöm itt is:

»Leveled vétele után elővettem Homerost, fölnyitottam az Ilias 2. énekét s alkalmaztam reá a szabályokat. De biz' én úgy látom, hogy ezekben csak olyan féligazság van: némelykor bevágnak, máskor cserben hagynak. Szeretném pl. o. tudni, hogy a khitonnak és köntösnek fölvétele miért van imperfectummal (Il. II, 42—43.), ellenben a kard és sarú fölkötése egy sorral alább (44—45.) miért aoristosszal kifejezve? Bizony ha valahol, hát itt áll: stat pro ratione voluntas! Agamemnon a 76. versben imperfectumban ül le, Nestor pedig aoristosban kel föl. Miért?! — Zeust imperfectumban nem szállja meg az álom, a többi istenek és emberek meg egész éjjel aoristosban alusznak (uott 2. vers.) Szóval a szeszélyes voluntas itt a mindentudó és mindenható.«

[1] Nagyon ajánlom az érdeklődőknek figyelmébe a köv. elmemozdító értekezést: *Koch*, Zur Systemänderung im griech. Anfangsunterrichte, Neue Jahrb. 1892. 409.—448. ll.

[2] Tekintélyeket is hozhatok fel a magam felfogása mellett: *Hultsch* Frigyes, Über die erzählenden Zeitformen des Polybios (Abhandlungen der philol.-hist. Cl. I. k. sächs. Ges. d. Wiss. XIII, 1. Lipcse, 1891.), a ki hat ezernél több példán szemlélteti az aor. és impf. viszonyát, — és *Purdie* angolnak értekezése az időformákról Polybiosnál. (Indogerm. Forsch. 1898., l. kivonatban Nyelvtud. közl. 1899. 353. ll.)

[3] Rövid nekrologját l. közlönyünk 1895/6. évf. 640. lap.

Szerintem igaza van bold. Gergye tagtársunknak, a kiben mindig megvolt a tudás és bátorság arra, hogy ki is mondja véleményét úgy, a hogy érezte, s a ki úgyszólva egész életét a class. philologiának s a legnemesebb altruismusnak szentelte.

Olyanforma dolog ez, mint a *szobrászok* aláírása műveiken: ἐποίει, ἐποίησε s csak ritkán πεποίηκε; holott azt hittem mindig, hogy rendes a: πεποίηκε; hisz' csak ez az időforma ér föl azzal a másik kifejezéssel: ἔργον τινός. Figyelmeztettem erre a dologra utitársaimat is a vatikáni szobrok nézése közben s azzal illustráltam nékik e használatot, hogy lám a magyarban is az egyik középisk. igazgató »*szerkesztő*«, a másik pedig »*szerkesztette*« felirással bocsátja közre programmját, s csak azt csodálom, hogy »szerkeszti valá«-t is nem írnak egyes igazgatók tudákos régieskedéssel, izzadságos munkájokra való hivatkozás okáért. Mert hát azt is tudni kell, hogy *Brunn* és mások messzevágó következtetéseket vontak a *szobrászok felirásaiból*; de a ki olvassa Brunn művét (Geschichte der griech. Künstler, 2. kiad., I. köt., Stuttgart, 1889., 91., 191. s köv. ll.), csóválhatja fejét, mikor ő is léptennyomon kénytelen engedni föltevéseiből vagy inkább ráfogásaiból.[1] — Én tanuló-koromban mindig azt gondoltam, hogy a Pilátusféle »a mit írtam, megírtam,« vagy a római praetor mondotta »dixi,« vagy a Cicero mondotta »vixerunt« (Catilina czinkostársai) stb. stb. a legbiztosabb mintái a görög v. latin perf. logicumnak; ma már azonban tudom azt is, hogy az érettségi bizonyítványom alá írt *dabamus*, v. a latin értekezések előszava alá írt *scribebam* teljességgel helyes az eredményes v. készen levő munka jelölésére, s még arra sincsen szükségem, hogy a munkával járó fáradtságot gondoljam az impfban kifejezettnek. Ennek oka természetszerűleg csak az lehet, hogy *a mi be van fejezve, az elmultnak tekinthető, s viszont, a mi multban van, befejezettnek* (Pőcz id. ért. 29. l.). Szakasztott olyan jelenség ez, a minő az írók korát jelző köv. kitételek: γεγένηται, ἐγεννήθη, γέγονε, γίνεται, ἐγένετο-nascitur v. natus est, valamint ἤκμαζε v. ἤνθηκε-vigebat, floruit stb. (Lortzing: Berichte über die griech. Philosophen vor Sokr., 1899. 196. l.) Természetes azonban, hogy ez a szabados cserélkezés a rokonjelentésű igeidők között teljességgel csakis a későkori íróknál tapasztalható, de elődeiknél is könnyű hozzá a kiinduló példákat meglelni (v. ö. a szentírásra nézve Kovács M., Nyelvőr X, 391.).

Szándékosan időztem a fönnebbiekben a görög idők tanánál, mert még olyanok is, a kik lemondtak az actio megvoltáról a magyarban és latinban, a görögben föltételezik s rendületlenül

[1] Ugyanezen alapon nem helyeselhető a Hildebrand fejtegetése sem az ἐποίει és ἐποίησε-re vonatkozólag a homerosi hoplopoiia (Ilias 18. é.) alapján (Zeitschr. f. d. deutschen Unt. 1892. 305. l.), s a ki (ha nincs kezében az Ilias) megfigyeli Homeros leirásait azon mutatványok alapján, melyeket Reményi E. közölt nemrég a Philol. Közlönyben (májusi füz., 427—452. ll.), igazat ad nékünk.

vallják teljes érvényesültét. Nékem azonban, a ki annyit csalódtam az actiós magyarázatok alkalmazásában, legyen szabad ezúttal egyszerűen csak *kételkedésemet kifejeznem ama hitöknek üdvözítő voltában.*

* * *

Azok között, a kik a görög nyelvi actiókban annyira-a mennyire hisznek, de a *latin*ban már valóságos vörös posztó nékik az actiónak még a híre-neve is, legkimagaslóbb s egyszersmind legelszántabb harczos *Waldeck Ágost*, corbachi professzor, a ki, miután egy ízben a Neue Jahrbücher 1889. évfolyamában (273.—292. ll.) rámutatott mindazon félreértésekre, zavarokra és ellenmondásokra, melyek a latin nyelvben kifundált s csupán az időképzésre alapított actiókból folynak, latin és részben görög nyelvtanához kiadott, jeles magyarázataiban (Praktische Anleitung zum Unterricht in der lat. Grammatik, Halle, Waisenhauss, 1892., 224 lap) köv. módon nyilatkozik (197. l.): »Was im Griech. in der Natur der Sache selbst, in den verschiedenen Konjugationsformen begründet ist, kann auf die beiden (latin és német) andern Sprachen nur künstlich übertragen werden. Es bleibt da eine *reine zwecklose Theorie*, die für das Erkennen u. Beurteilen des *Inhalts* der einzelnen Formen *absolut bedeutungslos* ist.« A mi engem illet, a latin nyelv terén is skeptikus vagyok. Sajnos, már 7 év óta nem tanítok latin grammatikát és stilisztikát, bár tanárjelölteink latin házi dolgozatait csak a mult év óta nem kötelességem figyelemmel kísérni; e mellett figyelemben részesítek minden latin nyelvtant s elmélyedek bennök napotszaka; továbbá lefordítottam minden magyar-latin gyakorlókönyvet és stilusgyakorlatot, a hányat csak ösmerek; azonkívül olvasok mindennap latinul, folyton vigyázva az igeidők használatára stb. Azt veszem észre mindezekből, hogy az indicativi impf. és perf. használatában nincsen oly biztos fogantyú,[1] melybe kapaszkodhatnánk, s hogy a nyelvtanok szabályai beválnak ugyan, de csak ideig-óráig. — Fölnőtt deák-koromban történt velem, hogy Kolmár-Sváby stilus-gyakorlataiból fordítottunk, s mivel rájöttem, hogy egyik darab Ciceroból, a másik meg Liviusból való, fölkerestem az illető helyeket s leírtam belőlök híven a klassz. írók szövegét. Tanítónk, a ki jó latinista hirében állott, nem gondolt az eredetivel s a maga legjobb tudása szerint kijavította[2] a tőlem felhasznált klassz. szerzőket, mire én

[1] Waldeck az ő Anleitungjában megkisérli bőven részletezni a különbséget a két mult között, de azért ő sem meri hinni, hogy feltalálta a biztos (198.—224. ll.) kulcsot használatuk módjához.

[2] Ehhez hasonló eset történt néhány éve, midőn a Pirchalának »Rerum Romanarum liber« cz. olvasókönyvét (melyet a deákság csak *rerum*-nak hí) egyes birálók csak azért, mivel őnékik nem jól hangzott valamely kifejezés, helyreigazították, nem is gondolva azzal, hogy az ott közölt szakaszok átvett részletek igazi klassz. írókból, úgyhogy a felhordott kifogások nem Pirchalát érik, hanem azokat az irókat, kiknek műveiből szemelvényeit vette, még pedig Cicerot, Caesart, Liviust, Florust, Sallustiust, Velleius Paterculust. — Igy

rögtön kirukkoltam az íróknak mellettem szóló tanuskodásával. Más alkalommal ismét Valerius Maximus (császárkori író) nyomán fordítottuk Kolmár-Svábyból a Cornelia (Gracchusok anyja) czimű darabot, a melyben ez a mondat fordul elő: »Corn. addig *húzta-halasztotta* a beszélgetést, mig csak meg nem érkeztek fiai.« Természetesen *trahebat* volna itt helyén; de Valerius Maximusból kitünt, hogy a római ember a commentatorok beleolvasása szerint csak a tényt, nem a cselekvés tartósságát akarta kifejezni. Ily ráolvasásokkal persze mindent ki lehet magyarázni; csak legyen, aki elhigyje árkon-bokron keresztül hajtott ráfogásainkat. — Tapasztalataimat e téren eléggé iparkodom gyarapítani a szent iratok olvasásával is, ahol minden nem klassz. izű használatot aláhuzogatok, s mondhatom, szép számmal vannak; olykor egy-egy közép- v. újkori, hazai latin írónknak (pl. Szerémi Gy. stb.) latinságát is megkritizálom s gondatlanságai miatt anathema alá vetem; legutóbb pedig Planck és Ludwig, Knauth és Holzer latin stilusgyakorlatait (a klasszikus szépségű latin fordítás is mellékelve van!) mértem össze eddig szerzett tudásommal, s bizony-bizony sokszor ellentétbe kerültem volna a hirneves stilisztákkal, ha t. i. nékem kellett volna vörös plajbászszal egy-egy idő-használatukat birálgatnom, mint előttem névleg sem ismerős emberek fogalmazványait. Fokozta végül bizonytalanságaim sorozatát az a tény is, melyről az *igeképzők és ragok elemzése* győzött meg, hogy t. i. az actiók megléte nem igazolható a latin igeidőkben; főkép ha meggondolom, mekkora alakvegyülés (syncretismus) van az egyetlen perfectumban is, melyről már a II. osztályos deák is tud a perfectum-képzés különböző módjai alapján (l. föllebb az elméleti részben).

Nálunk a *Bartal-Malmosiék latin nyelvtana* érvényesíti legteljesebben az actiók tanát, kivált a mondattanban, melyet dr. *Gyomlay*[1] dolgozott át, s következetessége oly fokú, hogy még az actio instanst (rus 3. sum-es-est) is fölveszi a latinban s végig ragozza minden alakban; pedig ehhez sok szó férhet. Grammatikusaink közől többen valósággal megütköznek egy-egy új nyelvtan megjelentekor azon, ha nincs az actiók tana szerint fogantatva. Közlönyeinkben minden alkalommal szinte elülről kezdik a latin igeidők kérdését, sőt egy és ugyanazon nyelvtan-

járnak azok, a kiknek látóköre s latin tudása nem terjed tovább az isk. nyelvtan szabályain s csupán ennek a tételeit alkalmazzák, mint afféle dogmákat, az irók nyujtotta eltérésekre is. Pedig a *nyelvnek történelme van, s a nyelvnek tényei psychologiai momentumoknak tekintendők*, nem logikai kategoriáknak mert a nyelv a lélek productuma, nem pedig valamely természeti törvény szülötte. — Ide vágólag mondja *Ziemer* (Junggrammatische Streifzüge, 2. Aufl., 82. l.): »Man sollte es endlich aufgeben, fort und fort nach logischen Gründen für die bunte Mannigfaltigkeit des Tempuswechsels zu spähen.«

[1] Gyomlaynak következetes felfogását tehát nemcsak a Dóczi görög nytanára írt birálatából ösmertem, hanem a Bartal-Malmosiék latin mondattanának 1896-ban megjelent kiadásából is, mely az én recensióm felhasználásával készült.

nak újabb-újabb kiadásakor is elpanaszolják az actiók hiányát s a világért el nem mulasztanák ilyenkor felnyitogatni az értetlenek számára az actiók titkos zárait. Igy a Pirchalának latin nyelvtanáról Maywald is (Philol. Közlöny 1893. 204. l.), egy későbbi kiadásáról pedig Cserép (ugyanott 1899. 461. l.) is elzengte az actiók dicséretét, a melyeket Pirchala nem szerepeltet könyvében; holott P. már a reáliskolák számára készített latin nyelvtanának bevezetésében igen érthetőleg kifejezte bizalmatlanságát ama theoria irányában. És ha amúgy is csak theoria[1] az egész: minek ráerőltetni[2] valakire? Nem tartozunk-e egymás iránt annyi elnézéssel, hogy követhesse kiki a maga meggyőződését, kivált *az isk. tanításban, a honnan bárcsak mindennemü elméletet számkivetnének egyszersmindenkorra!* Nincs bántóbb valami, mint ha egymásnak tanítását v. képzettségét a szerint bíráljuk, vajjon tudja-e már az illető a tudományos lapok *leg*utóbbi számaiban megjelent czikkeknek újszerű vívmányait, vagy meghódolt-e a praedagogusok *leges*legújabb tervezetének v. ötletének?! Igy vagyunk az idők tanával is. *Azt hiszem, senki sem mondhatja el magáról, hogy csalatkozhatatlanul tudja a latin igeidőket alkalmazni fordítás közben, kivéve talán a praesenst s a két futurumot;* ellenben a 3 multra[3] nézve

[1] Pirchalának figyelemre méltó szavai következők: »Az időket is régi egyszerű nevükön neveztem, mert az újabban használatos összetett elnevezések, melyek mindjárt definitiót akarnak adni, igen sok esetben helytelen definitiót adnak; igy pl. a *conjunctivus időire ez elnevezések épen nem illenek. Ama régóta használatos egyszerű neveket a tanuló úgy használja, mint tulajdonneveket,* melyeknek eredeti értelmére nem is gondol, *és ez az alakok értelmének változatossága miatt a legjobb.* Hiszen igy vagyunk az esetek nevével is: ablativusnak nevezzük pl. az alakot akkor is, mikor locativus v. instrumentalis értelemben áll, és nem ütközünk meg rajta.« És előttem főkép olyan grammatikusok nyomnak a latban, a kik nem a nyelv philosophiáját hordják szájukon, hanem a nyelv történelmének tudásán kívül a latin irásban (v. beszélésben) is vitték annyira, hogy stilusuk kiforrott, biztos és élvezhető. Végül az idők elnevezését illetőleg megjegyezzük, hogy *időknek görög terminusai a stoikusoktól erednek,* a kiktől a görög grammatikusok vették át csekély változtatással; a görög nyelvtanosok terminusait aztán latinra fordították a római grammatikusok, tőlök örökölte át az utókor. A görög elnevezéseket itt nem akarjuk közölni, mert a szakemberek úgyis ösmerhetik a Télfy encyklopaediájából (51. l.) vagy a Szepesi Imre hellen nyelvtanából (II. r., 6. l.), s bárki megértheti egyszeri hallásra is, hogy az actiós elnevezések és a görög terminusok nem egy fán termettek.

[2] Kőrösi S. czikke (Retrográd irányzat, Közlönyünk elmult évf. 467. l.; teljesen megjel. a Magy. Paed.-ban, ápr. füz.) nem jó szolgálatot tett az actiók ügyének, mikor retrogádoknak bélyegezte azokat, akik nem érvényesítik nyelvtanaikban az actiókat.

[3] Bizvást úgy tekinthetjük tehát a praeteritumokat, mint az egymással váltakozható *synonyn szavakat,* melyek az írók tetszése szerint cserélkezhetnek, a szerint, a mint *az író gondolkozása v. önkénye* diktálta. Valamint a synonymák terén nem hiheti magát senki csalatkozhatatlannak, úgy itt sem. Sok példát idézhetnék az isk. életből, midőn az összefüggés alapján én és kartársaim biztosra vettük, hogy Cicero v. Livius ezt v. azt a szót alkalmazta egy-egy magyar kitételre, holott épen azt a szót találtuk nála, melyet a dogmatikus synonymikák írói (Schultz, Menge stb.) szinte kizárnak abból

ugyan ki merné azt mondani, hogy feltalálta a kulcsot biztos alkalmazásukhoz s egyúttal a tölcsért megtanításukra? Én azt tartom, minden philologus-társam tudja és érti tisztára a rólok eddig megirt szabályokat; de csak akkor viszi mindegyikünk meglehetős biztosságra a három multnak latinos izű alkalmazásában, ha sokat, igen sokat olvas az irókból s állandóan figyelemmel kiséri azon eltéréseket, melyek nincsenek összhangzásban eddigi tudásával. Maga *Cauer* sem mer fenhéjázva szólani, hanem önmegadással vallja meg e téren való tökéletlenségét s intve int minden tanítót, hogy: bei der Lehre von Tempus nicht allzu viel Gewicht auf die begriffliche Erklärung zu legen, die vollkommen doch nie gelinge, während durch wirksame Beispiele die Änderung des Sprachgefühls, deren man für das Griechische u. Lateinische bedürfe, allmählich wohl erreicht werden könne. — Azt se mondja senki, hogy az egyidejűség és előidejűség követelménye szerint biztos keze van az impf. és plusqupf. alkalmazásában a mellékmondatokra nézve; én már igen sokszor voltam úgy, hogy szaktársaim szerint is előidejűség kellett volna, mikor impf. állott a latin irónál. Hát még hány példa van arra, hogy perf. hist. áll a mellékmondatokban plusquamp. helyett (l. Menge, Repet. d. lat. Synt. u. Stil. 317. és 320. §§.). A főesemény (perf.) és mellékesemények (impf.) leirására se tanácsos hivatkozni; mert hányszor van úgy, hogy modern beszédünk mellékeseménynyé teszi azt, amit a római író főeseményül szerepeltetett (v. ö. a cum inversum-ot stb.)! A gyakori mult cselekvényre perfectumot kivánnak (Schultz, Strigl) a nyelvtanok, ha saepe, πολλάκις, ἀεί stb. határozók vannak az ige előtt, s lám, egész özönével lehet idézni imperfectumos példákat is mind a görögből, mind a latinból, magának Ciceronak műveiből! Érdekes az is, hogy az actiós deák bátorítás nélkül nem igen meri azt, hogy vki eddig és eddig uralkodott v. élt, regnavit-tal v. fuit-tal és vixit-tel fordítani, hanem a huzamosságra való tekintettel rendesen impf.-al fejezi ki, holott amaz a gyakoribb használat. Érdekes az is, hogy a Schmalz-Wagenerféle hires latin nyelvtan 4. kiadása immár nem különíti el az impf. és perf. használatát élesen, hanem ugyanazokat a példákat mutatja be (200. l.) mind a két időben s nem zárja ki egyiket a másik mellett. — Hát a plusquamperfectumnak a főmondatban való alkalmazását ki találná el biztosan? (v. ö. Blase, Geschichte des Plusquamperf. im Lat. ‚Giessen, 1894.). *Egyetlen biztos szabálynak* csakis azt merem mondani, hogy olyan darabok-

az értelmi árnyéklatból. Hogy továbbá a *költőknél a versmérték* is számtalanszor megkivánta a praeteritumok közől a legkönnyebben odaillő alakot (még Homerosnál is, hát még a többi görög v. latin költőnél !), azt csak a vak nem látja, s ugyanezt a magyar verselés példái is igazolják. Ide veendő még a *rhythmikus próza* követelős használata is mind a görög szónokoknál, mind Ciceronál, a kiknek a szótagok megfelelő számára ép úgy szükségük volt, mint a verselőknek. Azért Gabelentz egyszerűen csak felsorolja nagy művében (Sprachwissenschaft 103. l.) a szabadon váltakozó elbeszélő formákat Sallustiusnál.

ban, a melyek valamely régi *intézmény* leirását tartalmazzák (v. ö. Kolmár-Svábyban: a toga-fölvétel, triumphus, konzulok beiktatása stb.), állandóan *bam*-os alakot teszünk a latinban a mult események leirására, akár pillanatnyi, akár huzamos cselekvésről van szó. *A többi szabály irányítóul jó lehet, de akárhányszor nem biztos.* A szabályok tehát — legjobb, ha nem követelődzők és nem az actiós elméletnek folyományai. — A latin *coniunctivus* ideinek alkalmazásában se bizzuk el magunkat: sok ott is a bizonytalanság; a *consecutio temporum*ban pedig térjünk vissza a régi nyelvtanok két fő szabályához[1] s ne nyujtsuk mérföldnyire ezt a nehéz §-t azzal, hogy lapok számra közöljük róla a szép elméleteket (l. bold. Danielovics K., Phil. Közl. XV.: »Tempora, modi«, — v. a Bartal-Malmosi-féle mondattan új kiadásában), a melyek legföllebb bonyolulttá teszik azt a két, általános, bár sokszor nem érvényesülő szabályt, a melyeknek elsajátítására gyermek-ész is elégséges.

* * *

Előadásomnak végére jutottam. A mondattak után bizvást kérdem hallgatóimtól: ki veheti tőlem rossz néven, hogy a felhozott okoknál fogva nem esküszöm az actiók tanára és hogy az iskolában céltévesztettnek tartom azt az eljárást, mely a régies grammatizálást kikiáltja lélekszárítónak s észbutítónak, mig azalatt oly tanítást erőszakol az ifjak elméjére, melyet sem elméletben, sem gyakorlatban nem lehet elégséges okokkal támogatni. Engem mindenki úgy ösmer, a ki ösmer, hogy haladni tudó, sőt minden haladásért lelkesülő ember vagyok. Ebben a kérdésben is szerettem volna a haladást hangoztató párthoz csatlakozni; csakhogy 13 esztendei tanításom alatt hiába kerestem az actiós elmélet hiveinek egyetlen oly argumentumát, mely rábirt volna arra, hogy felhagyjak maradiságommal s az ő táborukhoz szegődjem. Azért nyugodt lélekkel bocsátom előadásomat kartársaim birálatára, hogy a magok igaza mellett sikra szállva, megfigyeléseimet és nézeteimet, a mennyiben megérdemlik, czáfolják meg vagy igazítsák helyre.

Bódiss Jusztin.

[1] Jelenre v. jövőre vonatkozó idők után jelen v. jövő idők, multra vonatkozó idők után multra vonatkozó idők állanak; ámbár én a fő- és mellékidők elnevezésétől sem irtózom, mert szerintem a grammatikai elnevezéseknek, még ha hibásak is (v. ö. a deponens, coniunctivus stb. neveket), joguk van a fennmaradáshoz multjoknál fogva; másrészt azért is, mert sokszor bár külsőleges, de a deák számára könnyen megjegyezhető definitiókat foglalnak magokban, pl. ebben az esetben. A viszonyitatlan v. önálló és viszonyított idők elnevezésénél mindenesetre jobb és könnyebb a gyermeknek. Azért sok hirneves grammatikus maig is ragaszkodik a fönnebbi elnevezésekhez. — A Bartal-Malmosi-féle latin syntaxisban a consecutiónak legújabb feldolgozása a legtöbb Bartalista szerint is elrontása a régi egyszerűbb és érthetőbb előadásnak. A Lattmann-féle értekezésnek pedig (l. Gyomlay előszavát, mely szerint az ő átdolgozása és a Lattmann fejtegetései egyeznek) l. a czáfolatát *Gast*-tól a Neue Jahrb. 1896. okt.-nov. füzetében.

AZ IDEGEN ÉLŐ NYELVEK, KÜLÖNÖSEN A NÉMET NYELV TANÍTÁSA SZEMLÉLTETŐ ALAPON.

Felolvasta: *Markovics Sándor* győri áll. főreálisk. tanár.

Általános a panasz, hogy középiskoláinkban a modern nyelvek oktatása *eredménytelen*. A közvélemény ebből az eredménytelenségből azt következteti, hogy az iskolában *egyáltalán nem is lehet* élőnyelvet megtanulni.

A sajtó, időről-időre, megdöbbentő következetességgel emlegeti ezt a sikertelenséget s panasz, sőt vád hangján teszi szóvá a folytonos eredménytelenséget. Már-már stereotyp alakjává válik az iskolát elhagyó érett ifjú, a ki egy pohár vizet, egy vasuti jegyet nem tud németül vagy francziául kérni.

Megvallom, nem is csodálkoztam, mikor a Budapesti Hírlap egy vezérczikkében ezt az okoskodást olvastam: — »Hogyha a német nyelv tanítása eredménytelen: akkor hát ne is tanítsuk.« Nem csodálkoztam, mondom, mert hát a czikk mögött rejlő kétségbeesett apa nem kutat, nem keresi az okot, csak azt látja, hogy a fia nem tud németül. Mit törődik ő egyebekkel? Azt kívánja, hogy az iskola, ha már több jól kifent fegyverrel felszerelte a fiát az élet küzdelmeire, ne adjon egyszersmind fakardot is a kezébe.

A szülő, a taníttató közönség, nem törődik semminéven nevezendő iskolai ideális czélokkal, hogy ha azok fiai boldogulását elő nem mozdítják, — de igenis megköveteli az iskolától, hogy elérendő czélja, legalább a német nyelv dolgában, harmóniában legyen azzal, a mit a társadalom tart helyesnek, az élet igazol jónak, beválónak.

S itt van szegény ifjainkra nézvést az első tragikai összeütközés. Iskolai német meg franczia tudásuk ellenkezik azzal, a mit az élet, a társaság felfogása tart hasznosnak, szükségesnek s a mit tőle meg is követel.

A második tragikai összeütközés ott folyik be a lelkükben. Látják, hogy csak a szöveg, az auctor, az irodalmi czél s nem önmaga kedveért tanítják meg az idegen nyelvtanra; hogy nem törődnek az ő használával, hanem egy magasb ideális elv keresztülviteléhez ő csak a figurans, az anyag. S mikor nyolcz év után kilép, vádolja tanárait, az iskolát, a rendszert, melynek áldozata, mert az az ismeret, a mit a németből vagy francziából szerzett, holt portéka s kénytelen újra megkezdeni a tanulást, hogy valami más uton-módon a nyelv birtokába jusson.

Azt senki sem tagadhatja, hogy a mai középiskola a nyelvtanok (a formák, a szabályok) iskolája.

Az ifjuságnak legalább is három grammatikát kell megtanulnia s ebben a három grammatikában van legalább is egy pár ezer szabály meg forma. A mai oktatás fősúlya tehát a nyelv-

tanokon nyugszik, mert az u. n. *alaki képzésre*, sokak által, igen alkalmatosaknak tartatnak.

De hát mi köze van ennek az üres, avas jelszónak ahhoz a magyar fiúhoz, a ki a német vagy franczia nyelvet akarja megtanulni? Az idegen grammatikák u. n. képző erejének hangoztatása üres szalmacsépelés, a mikor arról van szó, hogy valaki az idegen nyelven olvasni, érteni, beszélni, írni megtanuljon. Pedig hát az új tanterv ezt tűzi ki az oktatás egyik czéljául.

Hogy pedig ennek a képzőerőnek s a nyelvtani drillnek mi az értéke, azt az érettségi *magyar* dolgozatok mutatják legékesebben. Valljuk be csak nyiltan, — rémséges selejtesek ezek az érettség documentumai nemcsak stiláris, hanem még helyesírási tekintetben is. Hát még a németek?!

Társadalmunk — hiába — megköveteli, hogy a középiskolából körébe lépő ifjú németül is tudjon. Mert — sajátos viszonyainknál fogva — égető szüksége van rá, sőt egy esetben — a katonáskodást értem — majdnem döntő jövendője alakulására nézve. S mit tapasztal? Azt, hogy az iskola 5—8 éven át folyó nyelvtani drill után sem tudta rá megtanítani; hogy a fiú nem kapott útravalóul olyan tőkét, mely kelendő volna, melyet haszonnal forgathatna; hogy nem sajátított el oly nyelvismeretet, melyhez, hogy benne haszonnal megelevenedjék, immár nem szükségeltetnék egyéb az eleven gyakorlásnál.

Az a nézetem, hogy különösen a praedagógusnak nagyon meg kell mindenha szívlelnie a közvélemény megnyilatkozásait, azt, a mit a szabadabb látókörű, elfogulatlan intelligentia meglát, mig ő maga, módszere sánczai között, szakszerű működésébe elmélyedten, egyáltalán meg sem láthat. Ha az intelligentia, vagy, mondjuk, a társadalom, ilyképpen megszólamlik, ez újjmutatás arra, hogy megválasztott utunk helyessége felől legalább is gondolkodóba essünk s vizsgálódjunk.

Bizonyára nagy fonákság volna, hogyha a laikus társadalomnak tudós, szakemberi kicsinyléssel fittyet hánynánk nem az ügy, a szent ügy, hanem a fennálló rendszer, módszer és eszközei érdekében. A közvélemény oly auctoritás, mellyel semmiféle rendszer szembe nem szállhat, melynek szavát semmiféle tudós speculátió meg nem némíthatja s igazát el nem vitathatja.

S igaza is van! A középiskolából kilépő ifjú nem tud németül! A német *nyelv* tanítása meddő! Ezt kétségbevonni nem lehet.

De hát mi lehet ennek a felpanaszolt sikertelenségnek az oka? Szerintem az, hogy *sohasem is tanítottuk a német nyelvet s ma sem tanítjuk*, — hanem igenis a *nyelvtant*.

Minket is így tanítottak, mi is így tanítunk. Belerögzöttünk a grammatikába, a klasszikus sablónba. A latin kaptájára készült tudós nyelvtant adtak a kezünkbe, mi is ilyeneket adunk ifjaink kezébe.

Rendkívüli szorgalommal, mély tudással megszerkesztett könyvek, nyelvsystémák, methodikai remekek, de nem nyelvkönyvek. Meglelünk bennük mindent, csak azt nem, a mi a fő: az eleven nyelvet.

Egy részük a szabályt bocsátja előre s begyakorlására fölösszámú példamondatot ád szójegyzékkel. A szabály helyes, világos, a mondatok jól illusztrálják, de az egésznek nincs fundámentoma a gyermek értelmében és — bevágandó. A példamondatok összefüggéstelen, tücsköt-bogarat egybehordó halmazt alkotnak és — bevágandók. A kisérő szójegyzék egy conglomerátum és — bevágandó. Mindennek koronájaként következik aztán az alkalmazás: a magyartalanná nyomorított magyar szöveg, mely — lefordítandó. A gyermek munkája rettenetes. A szabályt, a példákat, a szókat be kell vágnia, u. n. praeparátiót kell készítenie, fordítási gyakorlatokat kell írnia. S ez még csak *egy* szabály! — de hát hány ilyen szabály foglaltatik a nyelvtanban s hányszor kell ezt a bevágó, begyakorló, fordító, praeparáló munkát megismételnie. Mindemellé még összefüggő textust is kell praeparálnia, fordítnia, bevágnia; — aztán itt van még az elemzés, a szóról-szóra való fordítás karöltve a helyes magyaros fordítással, fűszerezve a két nyelv összehasonlítgatásával s betetőzésül remekművek olvastatása, német nyelvű aesthetikai, poétikai, egyszóval, sublimis magyarázatokkal s a német beszéd kényszere (ex offo) oly ifjak ellenében, kik csak az imént hallották először oktatójuk szájából német szót s azt is csak a textus tartalmához fűződötten, azt is csak úgy, hogy minduntalan az anyanyelv felvilágosító használata szakítja meg. És ha meghallgatjuk feleleteiket, átnézzük gyakorlataikat, az érettségi tételek kidolgozását: sajnálkodva csapjuk össze a kezünket s elszörnyedünk a kárbaveszett rémületes munkán, melyet a szegény tanuló csak azért végzett, hogy selejtes fordításokat produkáljon.

Ez bizony nem nevezhető *nyelvi*, hanem inkább *nyelvtani* oktatásnak.

Más nyelvtanok a textuson kezdik. Rendesen görög mondákon (Niebutr), melyek magukban véve érdekesek, kedvesek, de nem a német nyelv tanítására valók, mert csak a szó német bennük, a tárgy, a felfogás, a gondolat merőben idegen. Németül megtanulni vágyó magyar fiúnak görög népmese! No, de német ember írta. Ez még hagyján, de mit szóljunk ahhoz, hogy *fordított* textusokkal gyötörjük agyon az alsó osztályokban a gyermeket! Herodotos könyveiből kap ódonszerű német fordításban olvasnivalót, vagy arab nyelvből, latin krónikákból fordított középkori históriákat; — felsőbb fokon meg többi között áthidalt mutatványokat Voss Homerjéből! a helyett, hogy a német földet, embert, világot, gyermeket mutatnák be neki. Hosszas, nem német órára való, tárgyi magyarázatok után elkezdődik a textus vivisectiója, szétszedjük, kifacsarjuk minden tagját — és összerakjuk a gyermek szeme előtt a grammatikát, vagy a mint mondani

szoktuk, vele magával készíttetjük el. Persze az a 30—60 magyar gyerek egytől-egyig tudja, hogy most mit művel, vele mit tesznek. A textusból kérdéseket s feleleteket alkotunk. Igaz, ez már nyelv, s ennek a módszernek ez az egyetlen eleven vonása, de fonák a módja, az útja. Egy bizonyos textusnyelvhez vezet el! Így egyes jobb tanulóink — de hány van? — elég tűrhetően tudnak egyetmást Heraklesről, Jásonról, Schillerről, a tragikus bűnről, stb. elmondani, de egymással beszélgetni, vagy nem tárgyalt dolgokról egy helyes mondatot szájukon kiszalasztani nem tudnak. Hátha még valami profán kérdéssel támadunk rájuk! Nem értik meg, nem tudnak rá megfelelni, mert ezeket a közönséges profán szókat, kifejezéseket sohasem hallották az iskolában, a hol — az élethez hasonlítgatva — minden kipéczézett, fenkölt, aesthetikus, irodalmi, elegáns, művelt, — csak az elért eredmény olyan, hogy a közvélemény feljajdulását hívja ki maga ellen.

Annyi bizonyos, hogy az eddigi módszerek nem váltak be, hogy az *örökös ide-oda való fordítgatás*, a *grammatika* betanítása, *fordításokkal* való begyakorlása nem vezet oda, a hová akarnók, hogy vezessen, t. i. az eleven nyelv elsajátításához, szabad használatához. Bizonyos, hogy az *anyanyelv folytonos használata* zavarólag hat az idegen nyelv oktatásánál s azt elő nem segíti, sőt egyenesen hátráltatja. Bizonyos, hogy az eddigi módszerekkel nem az *élő nyelvre* tanítjuk meg gyermekeinket, hanem egy *könyvet* vágatunk be vélük s nem *beszélésre*, hanem a *fordítás mesterségére* tanítjuk meg őket, úgy hogy középiskoláink valóságos fordító szakiskolákká alacsonyúlnak le s mintha csak az volna czélunk, hogy fordító mesterembereket képezzünk.

Bizonyos, hogy ilyképpen örökös küzdelem támad a tanuló meg a grammatika, a textus, a szótár, a fordítás között, mely kizárja az olvasmány élvezését; hogy ilyképpen az anyanyelv ellen követünk el bűnt, mert megcsonkítjuk, megmételyezzük azon elsőbbség folytán, amelyben — rovására — az idegent kell részesítenünk, melynek érdekében kénytelenek vagyunk erőszakot tenni szelleme, szent integritása ellen, csakhogy ifjaink dolgán könnyítsünk, s ilyképpen már a zsönge értelembe mintegy belopjuk azt a sok felburjánzó gyomot, mely mai irodalmi nyelvünket magyartalanná teszi. De megnehezítjük gyermekeinknek amúgy is már eléggé nehéz sorát, tetemesen hozzájárulunk megterhelésükhöz, rákényszerítjük a valóban *gépies* munkára, mely 5—8 éven át tartó örökös praeparálás-, szóbiflálás-, szótárforgatás-, fordítás-, szabálynyeggetés-, paradigmadarálásból áll.

Mit gondolnak, t. kartársaim, van-e intelligens laikus, a ki ezt az egész procedúrát a zsönge gyermeki értelemhez s kedélyhez illedőnek tartaná? Van-e ebben a munkában szív, lélek, csak egy csöppnyi melegség is?

Ideális, fenkölt tudós lelkek eszméje, mely megvalósítva szép is volna, ha megvalósítható lenne. Rajongó tudósok tervezetei ezek, a kik azonban nem számoltak a gyermekkel — mert

hiszen a középiskolába fellépő tanuló még igazi gyermek — és tógájukba burkolózva, vagy nemes szívük ellenére, a gyermekhez *igazán* leereszkedni nem tudtak, sőt ellenkezőleg azt akarták magukhoz fölemelni. Milyen physiológiai és psychológiai tévedés! Nagyszerű és kényelmes egy dolog ez a katedrán! De tessék csak odaülni a gyerekhad közé érző meleg szívvel s babrálgatni, érezni, örülni velük, a helyett, hogy a szabályokba szedett tudomány rideg szavát komoly arczczal hirdetnők: majd meglátják, milyen tragikus tévedésnek áldozata az oktatott s az oktató egyaránt. A gyermek únja, szerfelett únja az ilyen nyelv-feltálalást s feltagolást, neki eleven egész test kell, nem részekre szedett hulla, neki élet kell s csak olyan dolog, a mi szivére, képzeletére hat. Csak ilyesben leli örömét. S én azt hiszem s vallom: *mindenekelőtt a gyermek* — hiszen édes részünk van benne mindnyájunknak, — csak azután az iskola, a kispeculált rendszer s minden egyéb! Szivbeli kötelességünk, hogy örömet szerezzünk neki, hogy kedvét keressük s érdeklődését felköltsük mindaz iránt, a mit meg kell tanulnia. A jó, eszes tanuló, igaz, minden formában beveszi a táplálékot, de a nagy százalék ösztönszerűleg húzódik az ízetlentől. Pedig hát ezekre legyen legkivált gondunk.

A közvélemény szavazatára szerintem ez a felelet: ha a német nyelv tanítása eredménytelen, akkor tanítsuk ezentúl úgy, hogy eredménye legyen, hogy a szülők, a sajtó, a közvélemény le ne hurrogasson érte. Azaz: ne tanítsuk a *nyelvtant*, hanem *eleven nyelvet*, mert ezt várja tőlünk a tanítható közönség, a kinek kedveért az iskola fennáll.

Más szavakkal: nyilván a módszerben van a hiba, azon kell változtatni. Mert hát ez a formák nyaggatása, ez az örökös ide-oda való vetélés két nyelv között, ez az ezernyi hibáktól hemzsegő ellenőrizhetetlen füzetpusztító firkálás immár tarthatatlan s elveszi a tanulóság kedvét az idegen nyelv tanulásától. Az osztálynak egykedvű, únott a képe, nincs érdeklődése, nincs figyelme. Az ilyképpen emelt falak homokra építvék s oly gyöngék, hogy rajtuk tovább építeni nem lehet. Hogy milyen nyelvi készültséggel s ismerettel nyúlnak ifjaink Hermann und Dorotheához vagy Tell-hez, — azt mi szaktanárok, sajnos tapasztalatok árán, igen jól tudjuk. Igen, mert mesterséges módon, erőszakkal beoltott nyelvtudásuk élettelen váz, összetartó eleven izomzat s ínszálak híján, mert a módszer a levegőben lebeg, nincs természetes alapja, mert nyelvtant tanít nyelv nélkül.

Avagy tán a *megterhelés* az oka mindennek? — Annyi bizonyos, hogy ha a tanulóság megterheléséről beszélünk, akkor első sorban is voltaképpen a nyelvek tanításáról kell beszélnünk. Hiszen iskoláink nyelvtantanító iskolák. Nagy sor ám az, hogy a fiataloknak az anyanyelvé mellett két-három idegen nyelv rendszerét kell megtanulniok. De hát nem is a nyelvek számában, hanem az oktatás procedúrájában rejlik a megterhelés.

A régi módszer ellen beszél tehát a sokszor emlegetett megterhelés is, de maga a módszer is önmaga ellen vall eredménytelenségével; ellene szól a szülő, a közvélemény, sőt a jószívű oktató maga, de több, még a tanuló is, a ki nem veszi be, épp azáltal, hogy nem veszi be.

Eszembe jut Stinde »Buchholzens in Italien« című kedves könyvének egyik passusa, a hol Buchholzné elcsodálkozik azon, hogy öccse egyszerre csak megszólal olaszúl. »Du sprichst italienisch?« — »Natürlich, wer mit Italienern handeln will, muss doch ihre Sprache verstehen.« »Und damit kommst du jetzt erst zum Vorschein?« — »Ich wartete, bis mir *die Sprache im Ohre lag*, und nun versuche ich nicht blosz nach meinen Vorstudien, sondern *nach dem Gehör* zu sprechen, denn das ist die Hauptsache. Würden unsere Sprachen-Professoren *nach dem Ohr* und nicht ausschlieszlich nach der Grammatik lernen und lehren, so hätten weder sie, noch ihre Schüler nöthig, sich *im Sprechen* fremder Sprachen von Hausknechten und Kellnern beschämen zu lassen!!

Vajjon nincsen-e igaza? Foglalkoztatja-e a régi módszer a fület is meg a nyelvet is? — Egyáltalában nem. Bizony ezenképpen a Stinde Kellnerje könnyen megszégyeníthetné érett ifjainkat!

Milyen más képet, alakulást nyer az oktatás, ha első tennivalónkul azt tüzzük ki, hogy gyermekeinket, rájuk nézve kedves, érdekes módon, mindenekelőtt is az eleven »profán« nyelvre tanítsuk meg s nem a kész nyelvtanra, nem a textus húsából kimacerált hézagos nyelvvázra, — a papiros, a könyvnyelvre. Hogyha tanáraik szájából 5—8 éven át sohasem, vagy csak igen ritkán, hallanak egyebet német órán német szónál, fülük fegyelmezetté válik rá; ha sohasem adhatnak más nyelven feleletet, nyelvük lassan neki fegyelmeződik a német szónak s *hozzászoknak a megszólaláshoz* — a mi igen fontos mozzanat nyelvtanulásnál; ha érdeklődésük folyton ébren tartatik, folyton önmunkálkodásra kapnak impulsust, mert folyton rejtvényeket kell megfejteniök; ha maguk is de facto tapasztalják, hogy haladnak, hogy már tudnak is valamit: akkor bizonyosra vehetjük, hogy meg is tanulják a nyelvet, már a mennyire tehetségüktől, egyéniségüktől telik. Ekkor bátran felszabadíthatjuk őket a remekművek olvasására; küzdelem nélkül meg fogják érteni, át fogják melegükben érezni, élvezni fogják s a kitüzött astthetikai, eszet, szivet nemesítő czélt is biztosabban el fogjuk érni, de meg a szülők praktikus kívánságát is ki fogjuk elégíteni.

Ime, most ott vagyok az úgynevezett »*új*« módszernél. Leszóltam a régit, hogy az újnak kedvesebb fogadtatást szerezzek. Még ha így is volna, ha így cselekedtem volna is, rossz néven senki sem vehetné, mert ha igaz az, hogy a régi módszer nem tud eredményt elérni — s a közvélemény ezt állítja — akkor helyébe okvetetlenképpen más módszert kell installálnunk. Még pedig olyant, mely beválik, olyant, mely már a kezdőfokon meg-

kedvelteti a gyermekkel az idegen nyelvet; olyant, mely nem szegi kedvét mindjárt a kezdőfokon túlontúl megterhelő száraz munkával; olyant, mely korához, kedélyéhez, értelméhez, az elemi módszerhez legközelebb tud simulni; olyant, hogy a tanuló maga is érezze haladását. Lássa, hogy eleven nyelvet tanul; ne várja éveken át, mikor kezdik már egyszer német vagy franczia szóra tanítani s ne képedjen el, mikor egyszerre csak azt követelik tőle, hogy németül, francziául halljon, értsen, sőt tudjon is.

Ilyen módszernek pedig magától kínálkozik az elemi oktatás egyedül helyes módszere: a direkt s indirekt szemléltetés. Ennek a természetes módszernek a lehető legnagyobbszerű kifejtése, kell, hogy képezze minden irányban a középiskolai oktatás alapját s így az idegen nyelvek tanítása terén is. A bajt én ott látom, hogy a középiskolai oktatás e tekintetben nem organikus és harmonikus folytatása az elemi oktatásnak s az innen fellépő gyermekre egyszerre csak mereven más módszerek hatnak.

A külföldön már rég tisztában vannak azzal, hogy a régi nyelvtani módszer valóságos méthode impossible s a mióta *Vietor* ébresztőszava (Der Sprachuntericht muss umkehren!) elhangzott, mindinkább tért foglal az új irányzat, mely az idegen nyelvek tanítását természetes alapokra fekteti s e téren is Baco, Locke, *Comenius* elveit érvényesíti. Angliában, Svájczban, Svéd- és Németországban, sőt már Francziaországban is, a mozgalom nagy arányokat öltött s ma már hódító útjában feltarthatatlanúl halad czélja felé, hogy az élő nyelvek oktatását teljesen a természettudományi módszerre s a szemléletre alapítsa s belőle az anyanyelv zavaró tolmácsi használatát lehetőleg kizárja.

Az új reform-irányzat bűnül rójva fel a régi nyelvoktatásnak, hogy túlságos sokat, s nem kellő idejében, foglalkozik a nyelvtannal, úgy hogy a folytonos nyelvtankodás közben az eleven nyelv maga kisiklik mintegy az oktató kezei közül. Aztán, hogy a begyakorlásnál túlságos nagy fontosságot ád a fordításnak s végül, hogy munkája nagyon gépies s ugyancsak mechanikus munkára szoktat. Ilyen gépies munka először is magának a nyelvrendszernek betanítása s betanulása, aztán a fordítás s végül a szólajstrom-tanulás s a mi megelőzi, az u. n. praeparálás.

Valóban, érdekes volna megtudni, hány latin, görög, német, franczia fordítási gyakorlatot készít egy év leforgása alatt a magyar ifjúság, hány ezer szót tanul be, hány ezer füzetet pusztít el, praeparálás örve alatt! Hát ha még valaki ki tudná számítani, hogy ennek a gépies erőmunkálatnak mennyi szellemi haszon felel meg?

Bizony ez megterhelés. Első sorban is ezen akartak a reform emberei segíteni. Azt mondották: Ha a régi eljárásból minden gépiest kiküszöbölünk: fordítást, szóbevágást, praeparálást, nyelvszabályok bevágását, — akkor megszünik a megterhelés. Ezzel pedig voltaképpen csak azt mondották ki, hogy az idegen nyelv

tanításánál az anyanyelv zárassék ki és maga az élő nyelv tanittassék a nyelvtan helyett.

De azt nem mondják ki véle, — a mit ellenzőik rájuk tukmálnak — hogy a *nyelvtant* teljesen elvetik. Világért sem, csak nem adják a vele elbánni nem tudó éretlennek a kezébe, de igenis kézen nyujtják neki, mihelyest már eléggé járatos a nyelvben s a nyelvtant már az idegen nyelven is képes megtanulni. A *fordítást* sem vetik el teljesen, csak nem akarják a gyermek anyanyelvét megrontani korai megkezdésével. Máskülönben is mindenki előtt ösmeretes állítás, hogy csak az tud fordítani, a ki az illető nyelvet teljesen ismeri. Mikor már ismeri az ifjú a nyelvet, akkor, igenis, fordíttatnak is vele, hogy a nyelv mesterségesebb kezelésébe jobb bepillantást nyerjen. A mi meg a *szótanulást* illeti, dőreség volna azt állítani, hogy a reform emberei ellene vannak. Ellene vannak, igenis, annak, hogy kipraeparált, kiszedett és anyanyelvi szókkal magyarázott s fordított szólajstromok vágassanak be.

»Frázisokkal — mondja Walter »Die Neueren Sprachen«-ben — s elméleti okoskodásokkal nem szabad tovább is üldözni ezt a módszert, mely a gyakorlatban bevált. Ne hozakodjunk elé a »méthode du perroquet«, »der gebildete Oberkellner« stb. üres jelszavakkal. (Uramfia! mintha bizony kellneres valami volna Németországban francziául, nálunk németül beszélni tudni!) Tessék bebizonyítani, hogy a nyelvtani módszer ugyanannyit vagy többet tud eredményül felmutatni. Lehetetlent pedig ne kívánjanak az új módszertől sem.«

Oly annyira ösmeretes ez az *új*nak elkeresztelt módszer, hogy csak néhány vonását akarom itt felemlíteni, melyek a német nyelvre való alkalmazását némileg illusztrálják.

A hol csak lehet, a direkt szemléltetést működtetjük, a hol nem lehet, ott az indirekt veszi át a szerepet s főeszköze valamely alkalmas kép vagy képsorozat lesz. E képekből indul ki a tanítás, reájuk vezetünk mindent vissza s a belőlük nyert nyelvanyaghoz fűzzük aztán mindazt, a mit direkt úton szemlélhetővé tehetünk. Rámutatunk a tárgyra s nevét mindig a lehető legegyszerűbb mondatba helyezve, tisztán kiejtjük s a táblára írjuk. A tanuló *látja* a tárgyat, *hallja* a nevét s *látja* a szó *képét* a táblán. Meg vagyok győződve, hogy kartársaink legtöbbje már amúgy is, magától alkalmazta itt-ott ezt a módot, teszem a számnevek begyakorlásánál. Nyilvánvaló, hogy a tanuló, ha megszámláltatjuk véle a padokat, társait, stb. maradandóbban megtartja a számok neveit, mintha magyar tolmácsolással tanulná be.

A mellékneveket mindig azon tárgyakkal való összeköttetésükben mutatjuk be, melyeknek tulajdonságait megnevezik. Menynyivel maradandóbb, sőt állítani merem, elfelejthetetlen benyomássá válik, ha a tanuló a »schwarz« jelentését ilyen mondatkákból látja és hallja ki: »die Tinte ist schwarz, die Tafel ist schwarz,

der Ofen ist schwarz, dein Rock ist auch schwarz«, — mintha csak azt hallaná: »schwarz« magyarul »fekete«. Épp így könnyebben megértik s megjegyzik a melléknevek fokozását, hogyha két vagy több tárgyat, eléjük helyezve, összehasonlítunk s azután vezetjük őket rá, hogy észrevegyék az alaki különbséget a »klein, kleiner, kleinst« között. Mert hát nagyon természetes dolog, hogy ez a módszer is *grammatizál*, de mindig csak úgy, hogy a tanulók, úgyszólván, észre sem veszik. Összeállítjuk nekik a hasonló nyelvtényeket, kiemeljük a kérdésben forgót, olyképpen, hogy könnyű szerrel ők magok is reájönnek a bennük rejlő törvényszerűségre, a nélkül, hogy korrekt módon szavakban foglalni tudnák. Ez magasabb fokon lesz a hivatásuk. Igenis, grammatizálunk, de nem egy-egy nyelvtani tételből indulunk ki, hanem magából az eleven nyelvből s az előbb elsajátított adatokból *találtatjuk ki magukkal a tanulókkal* a szabályt.

S mily könnyűséggel sajátítják el a praepositiókat, — pedig hát a német nyelv egyik fő nehézségét alkotják. Nem kell egyebet tennünk, mint az általuk kifejezett térbeli viszonyokat *szemük elé állítanunk* s vélük eléállítatnunk. Az a kezdő tanuló, a ki pl. mikor a kezét a zsebébe dugja, el tudja mondani: »ich stecke die Hand *in die* Tasche; jetzt ist sie *in der* Tasche« — szerintem többet, értékesebbet tud, mint az, a ki a nyelvtan összes idevágó szabályait hibátlanul elrecitálja, de alkalmazni nem tudja. Nem is merem megkérdezni kartársaimat, hogy mi a tapasztalatuk e tekintetben, teszem, a 7. vagy 8. osztályban!

Az igéknél is bő alkalom nyílik a direkt nyelvmagyarázatra. A cselekvést kifejező igéknél csak végre kell hajtanunk s hajtatnunk a cselekvést vagy alkalmas gesztusokkal csak egyszerűen jeleznünk s megmondanunk németül, hogy most mit teszünk. A »zerreissen« igét pl. minden tanuló meg fogja érteni magyar tolmácsolás nélkül, hogy ha egy darab papirost széttépünk, mondván: »ich zerreisse das Papier«.

A tanuló érdeklődése mindig éber, kedvvel figyel, érdeklődve, feszülten vár, mikor előtte experimentálunk s szavainkból, mozdulatainkból, sőt arczunk vonásaiból, hangunk lejtéséből kitalálja, kilátja, kihallja egyszeriben az ismeretlent s megfejti a rejtvényt. Hiszen *folyton rejtvényeket feladni*: ebben rejlik az érdeklődés felköltésének, ébrentartásának nagy titka! — s ha a gyermek valami iránt érdeklődik, azt meg is kedveli, meg is tanulja, soha el nem felejti. Maga is vágyva-vágyik arra, hogy a bemutattuk experimentumot ő is végrehajthassa s így — *beszélni kénytelen* vagyis, mintegy *észrevétlenül* kedve által reáhajtatik a megszólalásra. S ime — megtörtük a jeget!

A természettudományok, a mennyiségtan eljárását utánozzuk: előbb experimentálunk, mint a hogyan a fizikus, a kémikus, azután demonstrálunk s együttesen megfejtjük a feladványt.

Ha csak annyit érünk el, hogy a tanuló megérti azt, a mit neki németül mondunk, meg tud felelni kérdéseinkre, meg tudja

mondani, mit lát, tesz, akar s mindezt a nélkül, hogy anyanyelvét segítségül venné vagy magában fordítana: akkor, azt hiszem, kezdetnek eleget tettünk s megvetettük a jó alapot, melyen továbbb lehet építenünk egész a rendszeres nyelvtanig.

Van valami hasonlatosság ezen oktatásmód és a siketnémaoktatás között. Hiszen a magyar gyermek *németnek* siketnéma. De mig a siketnémánál csakis a látásra, szemre tudunk hatni s ő ekképpen csak a tárgy képét bírja felfogni: addig az épérzékűnél a fülre is hatunk s épp ez adja meg annak a módszernek az elsőbbséget valamennyi között: hogy a *tárgy képe, neve* (a kimondott szó) és *nevének képe* (a leirott szó) *egyszerre* hatol be az értelembe, a mit az eddigi módszerekkel elérni nem lehetett.

A fődolog, hogy a tanár mindent megmutasson, mindenre rámutasson, mindent képben, esetleg rajzban bemutasson, minden lehetőt jelekkel, mozdulatokkal, arczával, hanglejtésével megértessen. Aztán fontos dolog, hogy mindent a táblára irjon, hogy a mit a fül felfogott, a szem is lássa.

Oly esetekben, mikor valamit a valóságban szemlélhetővé tenni nem lehet, kisegít a *szóbeli szemléltetés*, azaz körülirjuk a a szót már ismert szavakkal, vagy már ismert synonymuszával, avagy ellentétével magyarázzuk meg.

A módszer hívei első sorban a direkt szemléltetést alkalmazzák, a mikor is az iskolában valósággal bemutatható dolgok körül forog a beszéd. Később képekhez folyamodnak, vagy előszeretettel a *Hölzel*-féle épp e czélra készült képsorozathoz és tankönyveiket is benépesítik sok apró képpel, rajzzal, hogy a gyermek érdeklődését fokozzák.

Persze úgy itt a képeknél, valamint a módszer egyéb elemeinél s egészénél is, minden az oktató ügyességétől, buzgóságától, képzettségétől függ. Jól mondja dr. Vogel: »Der Lehrer, der Bilder zu zeigen und zu erklären und von ihnen etwas zu erzählen weiss, der hat gar bald die Herzen seiner Kinder gewonnen, so dass sie an seinen Lippen hängen, wie Bienen an den honigreichen Blumen.«

A képek ügyes megbeszélése a gyermeket *látni* tanítja meg és ahhoz szoktatja, hogy ne csak a szembeszökő kösse le a figyelmét, hanem többet is meglásson, mint a mennyit a felületes szemlélő meglát. Hogy a képeknek a tanítás körében milyen nagy a hasznuk, szinte átallom szóvá is tenni, csak annyit jegyzek meg, hogy nagy hatásuk lévén a gyermek fogékony és eleven módon mindent tovább szövő képzeletére és érzékeny lelkületére, képesek vagyunk általuk a legüdvösebb módon lefoglalni a gyermek érdeklődését, sőt ezt úgy tudjuk fokozni, hogy később *magától* szövi tovább a kezébe eső fonalat.

A mi a módszer alapján nyert nyelvanyag begyakorlását illeti, erre a *Carré* (Méthode pratique de langage, de lecture, d'écriture et de calcul. Livre du maître. Paris 1898. Armand Colin et Cie.) módját tartom a legalkalmatosabbnak. Tapasztalás-

ból mondom, mert az imént lefolyt 1899/900. iskola-évben az I. osztályban magam is alkalmaztam a német nyelvre. Kiszemeltem két-három tanulót, a kik már hoztak magukkal egy kis német nyelvismeretet s ezekkel experimentáltam az osztály szine előtt. A három minta-fiu adta a szót az osztály, a kar szájába. Ilyképpen élénk kérdezgetés, felelgetés folyt le a minták s az osztály között. Az ügyesen megválasztott (jargon mentes) mintafiúk képezték egy darabig az osztályra nézve az utánzandó médiumokat. Nagyon természetes dolog, hogy nyomban utánuk és sorban másmás jelentkező (valamennyi jelentkezett folyton) tanulókkal mutogattattam, kérdeztettem, feleltettem, de mindig úgy, hogy mindenre rámutattak s minden cselekvényt végrehajtottak. A fődolog itt, hogy a tanár lehetőleg keveset beszéljen, legfeljebb kérdezzen, parancsoljon, rectificáljon. Mondhatom, hogy igen rövid idő alatt a tanulók maguk is tisztában vannak a módszerrel, teljesen beleszoknak s nagyon megkedvelik, mert látják, hogy *haladnak* általa.

A begyakorlásnál, általában az egész módszernél, mint elébb is már szerencsém volt mondani, a tanár találékonysága játssza a főszerepet s egyénisége sok minden jót, szépet vonhat a tanítás körébe. Készülése közben — s ez az *új* módszernél elengedhetetlen követelmény, — sőt a tanítás munkája közben is, minden lépten-nyomon fog egy-egy jó ötlete támadni s azt csak bátran valósítsa is meg. Csak élje bele magát a módszerbe, következetes maradjon s ne átalljon leereszkedni a gyermekhez. Így én különféle cselekvényeket hajtattam végre elébb a mintákkal, utóbb a többivel. Pl. bejönni s köszönni, elbúcsúzni, az ablakot kinyitni s becsukni, a felsőkabátot levetni s felölteni; a verstecken és suchen igék magyarázatául eldugtam valamit s megkerestettem; az anzünden, brennen, auslöschen igéknél gyújtót gyújtattam s fúvattam el; egy pohár vizet hozattam; mikor az osztályba beléptem, jó darabig mindennap, később olykor, magam is elmondtam mondatfüzérkében: »Ich steige auf das Podium; ich nehme den Stuhl; ich setze mich; ich lege das Classenbuch auf den Tisch; ich schlage das Classenbuch auf; ich nehme die Feder in die Hand; ich tunke sie in die Tinte; ich schreibe die Stunde ein; ich lege das Löschpapier auf die nasse Schrift; ich schlage das Classenbuch zu; ich habe die Stunde eingeschrieben.« A kép elé (a Hölzel-féle tavaszkép volt) állítottam egy tanulót, a ki egy pálczával mutogatott s kérdezett, egy másik felelt s viszont; kihívtam egy tanulót s a táblára irattam a nevét, a mi aztán a következő mondatfüzérkét eredményezte: »Ich stehe auf; ich verlasse meinen Platz; ich verbeuge mich vor dem Lehrer; ich steige auf das Podium; ich nehme die Kreide in die Hand; ich schreibe meinen Namen auf die Tafel; ich lege die Kreide auf den Tisch; ich nehme den Schwamm in die Hand; ich wische die Tafel ab«; etc.; vagy pedig egy tanulóval végrehajtattam a cselekvést s egy másik második vagy harmadik személyben megnevezett minden mozzanatot; vagy többekkel

hajtattam végre s egy tanuló aztán többesszámban nevezte meg az egyes cselekvény-mozzanatokat; stb. stb. Méltóztassanak kísérletet tenni s majd tapasztalni fogják, hogy e módszerrel milyen sok öröm forrásává válik az azelőtt oly rideg, pedáns, gépies *nyelvtani* óra tanárra és tanulókra nézve egyaránt.

Aztán, a mi nem megvetendő dolog, ez a módszer sokat könnyít a fegyelmezés munkáján is. Alig is van rá szükség. Ha a gyermek érdeklődését meghódítottuk s magunkkal tudtuk ragadni úgy, hogy belemelegszik, igaz, kissé élénkebbé válik, de sohasem lesz figyelmetlen.

Az örökös rejtvényfeladás, az a körülmény, hogy az új, ismeretlen szó értelmét maguktól kell kieszelniök, a folytonos mutogatás, mely a szemnek ád dolgot, a folytonos írás a táblán, onnan a füzetbe, a karban való beszéltetés, az egész oktatás nagy változatossága: mind annyira leköti szükségképpen figyelmüket, hogy más egyébre gondolniok eszükbe sem jut.

De fokozódik még a figyelem s érdeklődés, mikor már annyira haladt az oktatás, hogy apróbb elbeszélések, olvasmányok kerülhetnek sorra; kivált ha a módszer szellemében minden olvasmány a képek egyikével hozatik kapcsolatba s a tanulókat mint cselekvő személyeket mintegy beleállítjuk a mesébe, elbeszélésbe s az egészet általuk párbeszédképpen elmondatjuk, eljátszatjuk.

Szivem mélyéből kívánom, hogy ezt a régi »*új*« módszert, — melyet, bár gyönge vázlat alakjában, szóba hozni, a figyelmet valahára reáfordítani volt felolvasásomnak egyedüli czélja — t. kartársaim megszeressék! Megszeressék gyermekeink iránt való szeretetből, a kik mindhiába, nem veszik be a régi módszert s irtóznak a meztelen grammatikától. Nincs is rá szükségük, — csak tanulják meg az élő nyelvet! Igaza van *F. Schmidtnek*, mikor »Lehrbuch der englischen Sprache auf Grundlage der Anschauung« czimű jeles könyve előszavában így szól: »Wer die Sprache durch lebendige Ubung erlernt, eignet sich damit auch alle nötige Grammatik an, die man aus dem angeeigneten Stoffe leicht zusammenstellen kann; alle auf andere Weise erworbenen grammatischen Kentnisse sind meines Erachtens für die Jugend ein gänzlich wertloser Besitz.«

IFJUSÁGI IRODALMUNK.

Benedek Elek, ez a lelkes tanügy-barát, évekkel ezelőtt, az országgyülésen nagy hatást keltett beszédben mutatott rá azon káros hatásra, melyet gyermekirodalmunk selejtes, kozmopolita és sokszor hazafiatlan termékei gyermekeink lelkére gyakorolnak. A beszéd a parlamenten kivül is nagy hatást keltett; beszéltek róla, czikkeket irtak e témáról. De aztán ismét elaludt az ügy. A konstatált bajokon segiteni az illetékes tényezők még meg

sem kisérlették; legfeljebb maga *Benedek* igyekezett tőle telhetőleg enyhiteni a bajt az által, hogy egy csomó kitünőbbnél kitünőbb könyvvel gazdagította azóta gyermekirodalmunkat.

Pedig a felvetett kérdés megérdemelte volna, hogy az összes tényezők tüzetesen tanulmányozzák s a bajokat orvosolják. Ez a kérdés minden kulturállamban méltó tárgya az államférfiak s a paedagogusok gondoskodásának; kétszeresen kell, hogy az legyen nálunk, hol ehhez nem csupán közmüvelődési, de e mellett még legvitálisabb nemzeti érdekeink is fűződnek. Szinte megfoghatatlan, hogy daczára a gyermekirodalomhoz fűződő sokirányu és fontos érdekeinknek, e kérdés oly gyorsan le tudott a napirendről kerülni.

Benedek abban a nagy hatást kellő beszédjében leginkább azokat a veszélyeket ecsetelte, melyeknek a gyermek otthon van kitéve a hazafiatlan és selejtes olvasmányok által, vagyis a gyermekirodalommal csak mint a házi nevelés eszközével foglalkozott. Én itt azon momentumokról akarok szólani, azon kiváló szerepre akarok rámutatni, melyet a gyermekirodalom az iskolai nevelés keretében játszik. Vagyis szives figyelmüket az ifjusági irodalomra akarom felhivni.

Mindnyájan tudjuk, mennyire szeret az ifjuság olvasni. Bizonyára sokan vagyunk itt, kik ismerünk gyenge, u. n. rossz tanulókat, de a kik épen azért hanyagolják el iskolai tanulmányaikat, mert idejüket nem nekiek való idegfeszitő regények olvasására fecsérlik. Ezért kell nagyon megválogatnunk, minő olvasmányt adjunk ifjaink kezébe.

Arról nem is szólok, hogy még azok a könyvek is, melyeket aggodalom nélkül adhatunk az ifjuság kezébe, mily messze állanak a hazafias követelések kielégítésétől. Legelterjedtebb ifjusági irataink mindég a Schmidt és a Hoffman-féle s velök rokon fordítások. Nyelvezetükről jobb hallgatni. Erkölcsi és szivnemesitő hatásuk kifogástalan ugyan, de a mire nekünk ezek mellett ifjuságunkat első sorban kell nevelnünk: hazafias motivumokat hasztalan keresünk bennük. Megolvassa s megérti belőlük a gyermek, hogy mily szép az a német patriotizmus, hogy milyen jeles emberek a sváb parasztok, sőt helyenként még a szloven dicsőségnek is akad bennük egy kis hymnus; de Árpád népének dicsőségét s szép nyelvünk s imádott hazánk szeretetére buzdító leirásokat hasztalan keresünk bennük.

Hazafias és sürgős kötelességünk odahatni, hogy ifjuságunk kezébe csak olyan olvasmányok kerülhessenek, melyekből az általános erkölcsnemesitő irányzat mellett az erős nemzeti jelleg élesen és határozottan szóljon az ifju lelkéhez. Mert ne feledjük, hogy azok a benyomások, melyeket ifju korban szereztünk, irányítják későbbi cselekedeteinket s elkisérnek egészen a sirig.

De a tervszerüen irányított ifjusági olvasmányok ma már nélkülözhetetlen kiegészitői az iskolai oktatásnak is. Ifjainktól irodalmi müveltséget kivánunk. Ezt csak egyik részében nyújt-

hatja az iskola, másik részében pedig a magán olvasmányok. Tanterveink épen azért, nagyon helyesen, súlyt fektetnek a házi olvasmányokra, mint olyanokra, melyek hivatva vannak az iskolában nyert ismereteknek tartalmat adni, azokat kiszélesíteni.

Ezért ma már alig van valamire való iskola, melynek ifjúsági könyvtára ne volna. És itt van az ifjúsági irodalom legfontosabb szerepe. De hogyan vagyunk az ifjúsági könyvtárakkal?

Hacsak nem támaszkodunk az egyes kiadók kevésbbé megbízható ajánlataira, a könyveket legtöbbnyire látatlanban szerezzük meg. Az igazgató aztán kiosztja a megvett könyveket a tanárok között, hogy elolvasva véleményt mondjanak róluk. Ennek alapján sokszor egy jó csomót közülök használaton kívül kell helyezni. És ez még a jobbik állapot. De csak ifjúsági könyvtárunk van, a melyekbe minden előzetes kritika nélkül szerzik meg a könyveket, mert a tanárokat utóvégre nem lehet arra kötelezni, hogy elég nagy mérvű hivatalos teendőiken felül még az ifjusági irodalom ellenőrzésével is foglalkozzanak. És ennek az abnormális állapotnak az az oka, hogy nincs semmiféle illetékes forum, mely az ifjúsági irodalom termékeit megbírálná s az ajánlható könyvek jegyzékét időről-időre közzétenné.

A közoktatási kormány a tanári könyvtárak számára ajánlatos munkák jegyzékét évek előtt közrebocsátotta. Nem végzett vele fölösleges munkát; bár minden jóravaló tanárnak ismernie kell szakmája literaturáját s így saját belátásából is beszerezhetné azon műveket, melyekre továbbképzésére szüksége van.

A megbízható ifjúsági könyvek katalogusára azonban égető szükség van, hogy egyrészt tájékoztassa a szülőket a czélból, hogy minő könyveket adhatnak aggodalom nélkül gyermekeik kezébe s másrészt, hogy irányt adjon az ifjusági könyvtárak összeállítására. A tanáregyesület évekkel ezelőtt összeállított ilyen zsánerben egy kollekcziót s *Szemák* kollegánk dicséretes buzgalommal törekszik azt kiegészítgetni: de ez nem öleli fel ifjúsági irodalmunk egészét. Azt, hogy összes ifjúsági irodalmunkat szigorú kritikai szemle alá vette, nem lehet kívánni sem az egyesek buzgalmától, sem egyesületünktől, melynek tagjai úgy is csak hivatalos teendőiktől fenmaradt idejöket fordíthatják önművelésük mellett egyesületi tevékenységre.

Ezt a kérdést nézetem szerint csak a kormány oldhatja meg minden irányban kielégítő módon.

Nem valami czenzuráról, nem is formalis aprobalásról van szó; hanem csak olyan revisioról, mely tájékoztassa úgy a szülőket, mint az iskolákat. A szempontok, melyek szerint a revisiot megejteni kellene, a következők volnának:

1. Nem foglal-e magában az ifjúsági irat vallás- és erkölcsellenes motivumokat?

2. Nincs-e benne felekezetek elleni izgatás?

3. Nem esik-e a könyv hazafiság, magyar nemzeti érzület tekintetében kifogás alá?

4. A revisionak volna feladata constatálni minden könyvről azt is, hogy minő korú s képzettségű ifju kezébe való. Ebben a pontban benfoglaltatik az iskolák osztályozása is, hogy a könyv pl. középfokú I—II. osztályosoknak, vagy népiskolai tanulóknak, stb. való.

Ezen szempontok szerint kellene revideálni összes meglevő ifjusági iratainkat. A jövőre nézve pedig úgy gondolnám állandósítani e gyakorlatot, hogy a kiadók beküldenék uj kiadványaikat a minsteriumhoz, ez átolvastatná a könyvet s a fenti szempontok szerint véleményt kérne be felőle attól a szakembertől, akinek kiadta volt. Ha a revisio kedvezően üt ki, akkor a ministerium értesíti erről a kiadót annak a megjelölésével, hogy milyen korú s képzettségű ifjak kezébe való. A kiadó pedig ezt röviden rányomatná a czímlapra, hogy így a könyvet vásárló szülőket, valamint az iskolákat tájékoztassa. Ha én ezek után könyvet akarok fiamnak venni, bemegyek a könyves boltba s a czímlapokon levő megjegyzések szerint azonnal tájékozva leszek, hogy mely könyvekből válogassak fiamnak megfelelő olvasmányt.

Az a kérdés marad még tisztázandónak, hogy kikkel végeztesse a ministerium ezt a revisiot? Én a középiskolai tanárságot tartom erre legalkalmasabbnak. Azt hiszem, ezt nem is szükséges bővebben indokolnom, elég e végből annak a megjegyzésére szorítkoznom, hogy ilyen revisiot sikeresen csak az végezhet, kinek nemcsak paedagogiai, de magas általános műveltsége is van. A kiadók szivesen fogják a revizióért járó 40—50 korona díjat megfizetni s a tanárság ezen a réven egy kis mellékkeresetre is tesz így szert. De itt aztán azt szeretném, hogy a tanárság minden tagja egyformán részesüljön a mellékjövedelemben. Amit úgy lehetne elérni, hogy a tanári status névsora szerint sorban minden tanárnak jusson revisio, a mint a sor rákerül.

A kiadók tetszésére volna bizandó, hogy alá akarják-e vetni kiadványukat revisionak, vagy nem. Én azt hiszem, hogy azért mindegyik kiadó be fogja terjeszteni könyvét a ministeriumhoz már csak üzleti érdekből is, mert a ministerium által így átnézett könyvnek nagyobb lesz a kelendősége.

Es ebből világos, hogy kényszerről, vagy aprobálásról nincs itt szó. Ez az egész eljárás a szülőknek s az iskoláknak tájékoztatása végett történnék csupán, A melyik kiadónak nem tetszik, az ne bocsássa könyvét revisio alá; a szülőket s az iskolákat sem lehet kényszeríteni, hogy csak a ministerium által revideált könyveket vásároljanak. (Bár azért meg vagyok győződve, hogy a bizalom nagy mértékben fogna az ilyen könyvekkel szemben megnyilatkozni.) Ez az eljárás tehát a szabad versenynek épen nem állna utjában. Erről csak akkor lehetne szó, ha a ministerium az átnézett s a fenti szempontoknak megfelelő könyveket ajánlaná is. De ajánlásról itt nincs szó, csak pusztán tájékoztatásról. Hogy pedig erre szüksége van ugy az iskolának, mint a szülőknek, azt tagadásba venni, azt hiszem, senki sem fogja.

Mondhatná talán valaki, hogy az ifjusági iratoknak általam javasolt revisioja a sajtószabadság korlátozását jelentené. Kérdem, korlátozása-e az a sajtószabadságnak, ha mi vallásos, erkölcsös, más felekezetűek iránt türelmes s mindenek felett lelkes magyar ifjuságot akarunk nevelni s e nagy czélok szolgálatára fel akarjuk használni az ifjusági irodalmat is? A felelet semmi esetre sem lehet igenlő.

Indítványom ezek alapján a következő:

Mondja ki a közgyűlés, hogy az ifjusági irodalom revisioját s állandó ellenőrzését az általam előadott módon szükségesnek tartja s annak keresztülvitele iránt feliratilag kéri meg a vallás- és közoktatásügyi minister urat.

(Kassa.) *Dr. Gerevich Emil.*

A TEMESVÁRI KÖZGYŰLÉS.

Egyesületünknek XXXIV. évi közgyűlése, mely 1900. július 3. és 4. napjain Temesvárott folyt le, sok tekintetben kiváló és nevezetes. Legfeltűnőbb mindenesetre az a körülmény, hogy ez volt eddigelé talán legnépesebb közgyűlése az egyesületnek. A temesvári tagokkal együtt közel 300-an jöttek össze ez alkalomból Temesvárott, nem számítva az odaérkezett számos családtagokat. Ilyen népes gyűlésre alig volt még példa az egyesület életében.

A szokatlan nagy érdeklődésnek oka kétségkivül az a gazdag programm, melyről a buzgó temesvári rendezőség gondoskodott és melyből ismét két dolog válik ki. Az egyik a hazai tanszereknek kiállítása, mely mint ilyen első volt hazánkban, a másik pedig a háromnapos gyönyörű kirándulás.

Kiváló és nevezetes a temesvári közgyűlés azonban még más okból is. Csodálkozva tapasztaltuk ugyanis azt a föltétlen tiszteletet gerjesztő teljes harmóniát, mely Temesvárott az állami és az egyházi hatalom képviselői között megvan és melynek Temesvár városa azon nagyszabású haladást köszönheti, mely mind az anyagi, mind a szellemi téren lépten-nyomon szembetűnő. Ez a szép harmónia eredményezte az a páratlanul szives vendéglátást is, a melyben egyesületünket mind a polgárság, mind az egyház részesítette.

Följegyzendő a temesvári közgyűlésről az is, hogy szerzetes tanártársaink még nem tapasztalt nagy számban voltak jelen. 1894-ben, a tátrafüredi közgyűlésen élénk örömöt okozott az az egy szerzetes-tanár, a ki arra eljött és hat év mulva Temesvárott már körülbelül negyvenen voltak és nemcsak hogy résztvettek a közgyűlésen, hanem majdnem valamennyien a kirándulásban is. Világos és örvendetes jele ez annak a rég óhajtott együttérzésnek, mely a magyar tanárság minden körében immár általánossá vált.

Kiváló mozzanata még a temesvári közgyűlésnek az egyesület segélyző alapjának jelentékeny gyarapodása. *Schönvitzky* Bertalan, a temesvári kerületi kör elnöke, ugyanis a közgyűlés színe előtt adott át 1000 koronát, mint a kör által föntartott Temesvári Szabad Lyceum első évi tiszta jövedelmét és ugyanaz nap rendezte szintén a segélyző alap javára a Temesvári Zenekedvelők Egyesülete fényes sikerű parkünnepélyét, mely 328·34 koronát jövedelmezett. Ez a két nagybecsű adomány, mig egyrészt élénk tanubizonysága annak a lelkes és önzetlen buzgóságnak, melylyel a temesvári kör az egyesület érdekei iránt viseltetik, másrészt fényes jele annak a kiváló helyzetnek, melyet a temesvári tanárság magának az ottani társadalomban kivívott és azon igaz tiszteletnek, melylyel Temesvár városának polgársága a tanári állás iránt általában viseltetik.

Erről a minden tekintetben rendkívüli közgyűlésről, — a jegyzőkönyv kiegészítéseképen, — lehető teljes és hű képet adni: jelen soroknak czélja.

A hazai tanszerek kiállítása.

Kitűnő gondolat volt a temesvári rendezőség részéről a hazánkban készülő tankönyvekből és tanszerekből önálló és lehető teljes kiállítást rendezni. A kiállításnak kettős czélja volt: megmutatni először, mi készül itthon és mily minőségben és másodszor, miben van még hiány és hol van még tenni való?

Hogy a kiállítás minél jobban sikerüljön, a rendezőség elhatározta, hogy a kiállítóktól nem szed térdíjakat, a látogatóktól pedig nem szed belépő-díjakat. Ezen elvi megállapodás után a rendezőség a vallás- és közoktatásügyi ministeriumnak, a temesvári kereskedelmi és iparkamarának és az országos iparegyesületnek bejelentette a kiállítás tervét és az első kettőtől anyagi és erkölcsi, az utóbbitól pedig erkölcsi támogatást kért. A tervet mind a három helyen nagy örömmel fogadták és a ministerium meg a kereskedelmi és iparkamara 300—300 koronát adott a költségek fedezésére, mig az országos iparegyesület értekezletre összehívta a hazai tanszeripar képviselőit és ezen értekezletből kifolyólag körlevélben szólította fel a hazai tanszergyárosokat a kiállításban való részvételre.

Ilyen előzmények után jött létre a tanszerkiállítás, melyen csakis hazai gyártmányok voltak bemutathatók. És a kiállítás, mely a belvárosi elemi iskola nyolcz földszinti termét foglalta el, mindnyájunk örömére igazán becsületére vált hazai iparunknak. A kiállítás fényes, meggyőző tanúságát nyujtotta annak, hogy tanszereinket immár a piczi rajzszögtől kezdve egészen a bonyolódott fizikai és vegytani műszerekig a hazai iparosok is képesek előállítani, még pedig oly minőségben és árakon, hogy a külföld hasonló termékeivel is diadalmasan kiállják a versenyt.

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

Az alábbiakban némileg megközelítő képét nyujtjuk az érdekes kiállításnak.

Az 1. számú teremben úgyszólván kizárólag könyvek és egyéb nyomdai termékek voltak kiállítva. Két legnagyobb könyvkiadó részvénytársaságunk, a *Franklin* és az *Athenaeum* gazdag gyüjteményét küldte be a tankönyveknek. Az egyszerű, közönséges tankönyvek mellett ott láttuk a nagyobb, értékesebb díszmunkákat, melyeknek gyönyörű illusztrációi a magyar műipar előkelő színvonaláról tesznek tanuságot. Általános figyelmet keltett a *Pesti Könyvnyomdai-Részvénytársaság* hangjegy-kiállításával. Ugyane teremben állította ki *Stampfel* Károly pozsonyi könyvkiadó »Tudományos Zsebkönyvtárának« eddig megjelent köteteit, továbbá még szép könyvgyüjtemenyeket: *Lauffer* Vilmos Budapestről, *Köves és Boros* Veszprémből, *Buzarovits* Gusztáv Esztergomból, *Horovitz* Adolf Nagyszombatból, *Várnay* L. Szegedről, a *Sárospataki Irodalmi Kör* és *Uhrmann* Henrik Temesvárról.

A II. számu termet egészen a *Wodianer F. és Fiai* (Lampel Róbert) czég foglalta el. A czég főnökét, *Wodianer* Arthur udvari könyvkereskedőt, az iskolai könyvek kiadása terén huszonöt év alatt szerzett kiváló érdemei elismeréseül, csak nehány nappal a kiállítás megnyilta előtt a királyi tanácsosi czimmel tüntette ki Ő Felsége. Wodianer ezt a kitüntetést valóban megérdemelte, mert ez a czég a tankönyvkiadás terén páratlan tevékenységet fejt ki; az utolsó negyedszázad alatt több mint 1000 tankönyvet adott ki. De a czégnek kiállítási gyüjteménye nemcsak tankönyveivel tünt ki, hanem megmutatta, hogy a Wodianer-czég hazai iparosok által előállíttatja és áruba bocsátja a legkülönbözőbb szemléltető eszközöket és képeket a beszéd- és értelemgyakorlatokhoz, térképeket, torna- és játékszereket, Frőbel-féle foglalkoztató és szemléltető képeket, eszközöket a természetrajz, természettan és vegytan oktatásához, növénytani mintákat stb.

A III. számu termet dr. *Lendl* Adolf műegyetemi magántanár foglalta le. Pompásan kitömött emlősök és madarak, gyönyörü lepke- és rovargyüjtemények, anatomiai és spiritusz-praeparatumok, rovarbiologiák, mikroszkopi készítmények, növény- és ásványtani tanszerek egész tárháza volt itt bemutatva. A praeparatumokat dr. Lendl két segédje ott készítette a közönség szemeláttára.

A IV. számú teremben a *Calderoni és Társa*-czég a hazánkban készült fizikai és vegytani eszközöknek meglepően gazdag gyüjteményét állította ki. A czég részéről kiállított tárgyak száma 130 volt, 7000 korona értékben.

Az V. számú teremben két rendkívül szép kiállítási gyüjtemény gyönyörködtette a látogatókat. Az egyik *Kogutovicz és Társa* magyar földrajzi intézetéé, mely a szebbnél-szebb térképek, atlaszok és földgömbök sokaságával valóban meglepett és egy rendkivül ügyes térképtartóval általános figyelmet keltett; a másik pedig dr. *Kiss* Károly üvegtechnikai intézetéé gyönyörű fizikai és vegytani üvegkészítményeivel. Dr. Kissnek egy segédje

a közönség szemeláttára készített egyszerűbb eszközöket. Erre a czélra a rendezőség a gázt külön bevezettette a kiállítási helyiségbe. Ugyane teremben állított ki *Olejovics* János kegyesrendi tanár (Temesvárról) egy általa tervezett térképet Róma városáról, *Graef* János ipariskolai tanár (Temesvárról) egy általa tervezett domborművű térképet Temesvármegyéről, és *Zigmundik* János (Bazinból) telluriumot.

A VI. számú teremben az írószerek voltak egybegyüjtve. Ezen a téren a hazai tanszeripar haladása legfeltünőbb. Az első magyar iróngyár, a *Schuller*-féle aczél írótoll-, tollszár- és indigó másolópapir-gyár, továbbá a *Müller*-féle tintagyár termékei határozottan jók, hasonlóan a gyöngyösi faipar részéről kiállított rajztáblák, rajzsínek, vonalzók, háromszögek stb. is. Ebben a teremben volt *Szénásy* Béla gazdag kiállítása is füzetekből, noteszekből stb., melyek mindegyikének fedele az ismeretes kitünő vászonfedőpapírból készült. Itt volt továbbá az első magyar papírgyár igen szép és gazdag kiállítása, továbbá a *Rigler* József Ede nagyszabású iskolaszerkiállítása. Ugyanitt állított ki a *Wendt és Társa* budapesti czég egy szabadalmazott igen hasznavehető rajztömböt. *Greschik* Gyula (Lőcséről) táblamázt és *Hencz* Lajos polgári isk. rajztanár (Nagyszentmiklósról) sajátkészítményü szemléltető eszközöket a szabadkézi és ábrázoló rajzoktatáshoz. Ugyanő befestette a terem egyik falát egy általa feltalált fekete festőanyaggal, miáltal a fal kitünően használható táblává lett.

A VII. számú teremben mindenekelőtt feltünést keltettek *Balog* Mór főreálisk. tanár (Budapest), néhai *Dorogi* Ignácz főreáliskolai tanár (Temesvár), *Dózsa* Jakab (Sz.-Udvarhely) *Káldor* Ágost főgymnasiumi tanár (Szolnok) és *Oppenländer* Gyula tanár (Apatin) szemléltető eszközei az ábrázoló mértan tanításához. Itt volt továbbá *Themák* Ede főreáliskolai tanár (Temesvár) rendszeres ásványgyüjteménye, *Gammel* Gyula (Budapest) gazdag rovargyüjteménye, *Kálazdy* nővérek (Budapest) pompás műnövénygyüjteménye és dr. *Tóth* Mihály (Nagyvárad) plasztikus geologiai képgyüjteménye. Ebben a teremben kiállított még *Kassai* Nándor gymn. tanár (Nagykálló) cycloidographot, *Szigeti* Henrik (Szolnok) és *Mildner* Ferencz (Kassa) a stereoskóphoz, illetőleg a skioptikonhoz szükséges képeket.

Kiállított továbbá még *Habits* Antal (Budapest) czimbalmot és a *Reinitz és Fia* czég (Budapest) egy hatalmas és kitünően működő graphophont. Kitünő gondolatot igyekszik érvényre juttatni a bártfai *Werther és Társa* czég, midőn a hazai népviseleteket babákon bemutatja. A czég egyébként még számos más papirmaché-játékszereket állított ki.

A fentiekben vázlatosan megismertetett kiállítás, melynek felügyeletére a rendező bizottság tíz negyvennyolczas agg honvédet alkalmazott, julius hó 1-én, vasárnapon, délelőtt 10 órakor nyilt meg nagyszámu és előkelő közönség jelenlétében.

A megnyitás ünnepélye az I. számú teremben folyt le. Elsőnek dr. *Schönvitzky* Bertalan, a temesvári kör elnöke a következő beszédet mondotta:

»Nagyságos Királyi Tanácsos, Polgármester Úr! Mélyen tisztelt Rendezőbizottsági Elnök Úr! Mélyen tisztelt Közönség!

Midőn a Temesvár-kerületi Tanári Kör elhatározta, hogy a tanáregyesületi közgyűlés alkalmából Temesvárott tanszerkiállítást rendez, azt akarta elérni, hogy feltárja a tanügyi férfiak és a hazai gyárosok előtt: milyen fokon áll tanszeriparunk, van-e egyáltalában és mi itt még a tenni való?

Vállalkozott pedig a helybeli tanárság egy ilyen tanszerkiállítás rendezésére azért, mert meg van győződve, hogy valamint az iskolák legfontosabb tényezők abban, hogy az egyes nemzetek a művelődésben minél magasabbra emelkedjenek, azonképen az ipar terén is az iskola czéljait szolgáló iparágak minél fejlettebb foka egyéb iparágak kifejlődésének is a leghathatósabb előmozdítója.

Mit fog mondani a beható kritika vállalatunk sikeréről, — nem tudom; egyet azonban már most elmondhatunk, ha csak egy tekintetet vetünk is a berendezett 8 tanteremre, azt t. i., hogy *hazai* tanszerek kiállítását — hála az égnek — már nálunk is lehet rendezni; a magyar tanszeripar már létezik, — a gyermek él és sok reményre jogosit.

De hogyha igaz a latin közmondás, hogy »magna puero debetur reverentia«, — a mi gyermekded kiállításunk kettős kötelességre taníthat mindenkit.

Óvnunk kell mindenekelőtt hazai tanszeriparunkat, hogy fattyú csemeték, idegen hajtások a magyar ipar gyermekeiként ne tolakodjanak s ne ragadják el a mi gyermekünktől a megélhetés feltételeit.

A másik kötelessége pedig minden magyar embernek az, hogy ezt a mi járni tanuló gyermekünket támogassa próbálgatásaiban s tanáccsal és tettel járuljon hozzá mindenki nagygyá neveléséhez.

Annak pedig, a ki szeretetlen kézzel mer nyulni ehhez a mi gyermekünkhöz, kiáltsuk oda amúgy magyarán, hogy a magunk vérét nem hagyjuk, mert ezt a mi gyermekünket fogyatkozásai daczára is szeretjük.

A munka, a melyre a helybeli tanárság önzetlenül, időt és fáradságot nem kimélve vállalkozott, kész s már csak bemutatásra vár. A tanszerkiállítást rendező bizottság nevében felkérem Nagyságodat, hogy a kiállítást megnyitni és rendeltetésének átadni kegyeskedjék.«

A közönség részéről élénk helyesléssel és éljenzéssel fogadott beszéd után dr. *Telbisz* Károly kir. tanácsos, polgármester a következő beszéddel nyitotta meg a kiállítást!

»*Tisztelt Közönség!*

Temesvár szabad királyi város közönsége őszinte örömmel fogadta a tanáregyesület ama elhatározását, hogy városunk meghivására idei közgyűlését Temesvár falai között tartja. Ezen ünnepély bevezetése és mintegy háttere ez a mi kis kiállításunk, melynek sikeréről méltóztatnak majd ma meggyőződni. Midőn az ezen alkalommal megjelent tisztelt közönséget szivélyesen üdvözölni szerencsém van, őszinte örömömre szolgál, hogy mindazoknak, kik a kiállítás létrejövetelén fáradoztak, a rendező bizottságnak és különösen az

annak élén álló dr. *Schönvitzky* Bertalan igazgató úrnak és a kiállítóknak a város közönsége nevében köszönetet mondhatok.

Ma, midőn a közművelődés fejlesztésére irányuló buzgólkodásunkban épp azon vettük magunkat észre, hogy nemcsak a szellemi téren van szükségünk arra, hogy a multnak mulasztásait hozzuk helyre, hanem hogy az anyagi téren is, az ipar terén is, mennyire maradtunk el a nyugattól, a melynek ipartermékeiért évenkint növekvő sarczczal adózunk, ebben a mi kis kiállításunkban a nemzet szellemi és anyagi felvirágoztatására irányuló buzgólkodásaink találkoznak, mert itt a tanulásra, a tanításra, tehát a művelődésre vonatkozó segédeszközök vannak a hazai ipar szempontjából szemlélhetővé téve, tanulságos csoportokba összeállítva. Derék munkát végeztek azok, a kik e körül fáradoztak és megérdemlik, hogy teljesüljenek kívánságaik, melyek a mi óhajaink is, hogy a mi szerény kiállításunk hozzájáruljon hazánk szellemi és anyagi boldogulásának előmozdítására. Ezen érzettől és kívánságtól áthatva, a kiállítást ezennel megnyitom.«

A lelkes éljenzéssel fogadott megnyitó beszéd után a polgármester és a megjelent közönség megkezdték a kiállítás megszemlélését.

Mikor a szemle befejeztével a közönség az utolsó terembe lépett, megszólalt az ott kiállított graphophon és üdvözölte a polgármestert, tolmácsolva egyszersmind a közönség hálás köszönetét mind a polgármesternek, mind a város törvényhatóságának, hogy e tanulságos, szép kiállítást hathatós támogatásával lehetővé tette. Közkívánatra a polgármester is belebeszélt a graphophonba, mely csakhamar visszaadta a beszédet, nem hagyva ki azt a dörgő éljenzést sem, mely a beszéd után felhangzott.

A kiállítás négy napon át volt nyitva és ez idő alatt rendkivül nagy látogatottságnak örvendett. A látogatók száma sok ezerre rúg; köztük természetesen igen sok volt a tanár. A közgyűlés programmjába egyébként kétszer is fel volt véve a kiállítás megtekintése, mindannyiszor egy-egy ismertető előadással kapcsolatban. Először julius 3-án, déli 12 óra után jöttek el a közgyűlés tagjai. Az ezen alkalomra kitüzött előadása dr. *Kiss* Károlynak (az üvegről) azonban az idő előhaladottsága miatt másnapra, julius 4-ére maradt, a mikor ugyanis déli fél 12 órakor a közgyűlés tagjai másodszor jöttek a kiállítást megszemlélni. Ugyanebben az időben tartotta dr. *Staub* Móricz, kir. tanácsos, főgymn. tanár az állami főreáliskolában érdekes előadását az első magyar gyártmányú skioptikonról.

Zsilinszky Mihály államtitkár szintén kétszer látogatta meg a kiállítást. Első ízben julius 3-án délután 5 órakor, a mikor is dr. *Telbisz* Károly polgármester és *Wittenberger* Antal pápai kamarás kiséretében jött. Az államtitkár láthatóan meg volt lepve a kiállítás gazdagsága által és kijelentette, hogy másnap még egyszer eljön. Másnap csakugyan délelőtt 11 órakor jött *Wittenberger* Antal püspöki titkár kiséretében. Két látogatása alkalmával különös figyelemre méltatta Kogutovicz, Kiss, Lendl, Themák, a magyar irón-, toll- és tintagyárak, továbbá Calderoni

és Wodianer kiállításait. Ő méltósága ismételten kifejezte elismerését a látottak fölött és azon óhajának adott kifejezést, vajha a magyar ipar minél jobban fejlődjék és virágozzék.

Julius 4-én, a kiállítás utolsó napján, délután 5 órakor összeült a kiállítás *juryje*, hogy ítéletét meghozza. A biráló bizottság elnöke dr. *Beöthy* Zsolt volt, mig alelnökei dr. *Telbisz* Károly, kir. tanácsos, polgármester és lovag *Vest* Ede, a temesvári kereskedelmi és iparkamara elnöke. Tagjai voltak: *Baader* Henrik, dr. *Berkeszi* István, *Cossel* Arnold, *Dóczi* Imre, dr. *Klug* Lipót, *Krauzer* Béla, dr. *Laky* Mátyás, dr. *Láng* István, dr. *Négyessy* László, *Perényi* Adolf, *Protovin* Géza, *Ries* Ferencz, *Róth* Márton, dr. *Schönvitzky* Bertalan, dr. *Staub* Móricz, *Tafferner* Béla, dr. *Tauffer* Jenő, *Tedeschi* János, *Tóth* Béla és *Uhrmann* Henrik.

A biráló bizottság ítélkezésében két kérdést tartott szem előtt: 1. Milyen mértékben tanszer a kiállított tárgy? 2. Milyen fokban felel meg czéljának?

Beható tanácskozás után a biráló bizottság a következő kitüntetéseket állapította meg:

I. Diszoklevelet kaptak:

1. *Athenaeum részvénytársaság*, tankönyveinek mintaszerű kiállításáért és kiváló izlésről tanuskodó jeles ifjusági irataiért.

2. *Beschorner M. és fia érczöntő gyár*, mellszobor öntvényeinek, mint taneszközöknek, műipari jelességeiért.

3. *Calderoni és társa*, természettudományi tanszereknek jeles és versenyképes előállításáért, úttörő tevékenységeért.

4. *Első Magyar Irónygyár (Wuzel és fia)*, úttörő munkásságáért és haladásért.

5. *Franklin társulat*, mintaszerűen kiállított és kitünő izlésről tanuskodó tankönyveiért.

6. *Dr. Kiss Károly*, az üvegtechnika terén kifejtett kitünő tevékenységeért.

7. *Kogutovicz és társa*, úttörő tevékenységeért a kartografia terén, jeles és versenyképes műveiért.

8. *Lampel R. (Wodianer F. és fiai)*, nagyszabású tevékenységeért a tankönyvkiadás terén, kiváló haladásért.

9. Dr. *Lendl Adolf*, kiváló és külföldön is többszörösen elismert tudományos szakszerűséggel készült, jeles megfigyelésre és műizlésre való természetrajzi készítményeiért.

10. *Pesti könyvnyomda részvénytársaság*, különösen a hangjegy-metszés és nyomás terén tanusított szabatos, izléses és versenyképes munkásságáért.

11. *Rigler József Ede*, iró és rajztaneszközök, valamint füzetek előállítása körül tanusított tevékenységeért és haladásáért.

12. *Themák Ede*, a hazai ásványanyag gyűjtése és középiskolai mintagyűjtemények összeállítása körül tanusított kiváló és szakszerű tevékenységeért.

II. Kitüntető oklevelet kaptak:

1. *Baloy Mór*, kitünő ábr. mértani szemléltető eszközéért.
2. *Első Magyar Papiripar-részvénytársaság*, jeles gyártmányaiért.
3. *Gammel Alajos*, tanulságos, avatottsággal és jó izléssel készült rovarpraeparatumaiért.
4. *Greschik Gyula*, jeles táblamázáért.
5. *Hencz Lajos*, különleges falitáblájáért és jól használható módszeres rajzmintái- és eszközeiért.
6. *Kálazdy növérek*, kiváló szakszerűséggel és jó izléssel készült műnövényeiért.
7. *Káldor Ágost*, kiválóan szép és alkalmas ábr. mértani szemléltető eszközeiért.
8. *Lauffer Vilmos*, szép kiállítású tankönyveiért.
9. *Mildner József*, a skioptikon-képek készítése körül kifejtett dicséretes tevékenységeért.
10. *Müller testvérek*, versenyképes gyártmányaiért.
11. *Sárospataki Irodalmi Kör*, a tankönyvkiadás terén tanusított haladásért.
12. *Schuler József*, az aczéltoll- és tollszárgyártás körül tanusított dicséretes kezdeményezéseért.
13. *Stampfel Károly*, a tankönyvkiadás terén tanusított versenyképességeért.
14. *Szénásy Béla*, kiváló gyakorlati alkalmazású, ízléses vászonpapirfüzeteiért.

III. Elismerő oklevelet kaptak:

1. *Berecz Ede* (tankönyveiért, physikai és chemiai eszközeiért), 2. *Bineter József* (rajztömbjeiért), 3. *Dózsa Jakab* (ábr. mért. eszközeiért), 4. *Gyöngyösi faipar-részvénytársaság* (jeles rajztanszereiért), 5. *Kassai Nándor* (cycloidographjáért), 6. *Köves és Boros* (buzgó törekvésért és haladásért), 7. *Oppenländer Gyula* (ábr. mért. eszközeiért), 8. *Tóth Mihály* (geologiai képeiért), 9. *Wendt és társa* (rajztömbjeért), 10. *Zigmundik János* (telluriumáért).

A kiállításon való részvételeért a biráló bizottság a következő kiállítóknak fejezte ki elismerő köszönetét:

Buzarovits Gyula, Gigler Béla, Graef János, Horovitz Adolf, Kovalik József, Landau és Mutschenbacher, Olejovics János, Perényi Adolf, Posner Károly Lajos, Reinitz és fia, Szigeti Henrik, Temesvári áll. főreáliskola, Uhrmann Henrik, Várnay L., Weisz Lipót, Werther és társa.

A biráló bizottság fentebbi megállapodásainak kihirdetését dr. *Staub* Móricz, helyettes elnöknek szép beszéde előzte meg, melyben a kiállítás tanulságait összegezte és a tanszeripar terén való haladást konstatálta, egyszersmind köszönetet mondott a kiállítók buzgalmának és áldozatkészségének, melynek a kiállítás fényes sikere köszönhető.

A közgyűlés lefolyása.

1900. július 2.

A temesvári rendezőség, élén dr. *Schönvitzky* Bertalan igazgatóval, heteken át lázas tevékenységet fejtett ki, hogy a Temesvárra érkező vendégek rövid ottlétük alatt a lehető legjobban érezzék magukat. E törekvésében lelkesen támogatta a város derék polgársága, mindenekelőtt pedig a város polgármestere, dr. *Telbisz* Károly, kir. tanácsos és a csanádi megyés püspök, *Dessewffy* Sándor, valóságos belső titkos tanácsos.

Az érkező vendégek számára számos polgár ajánlott fel lakást, melyek közül a külvárosokban levőket a rendezőség nem igen vehette figyelembe, minthogy — a külvárosok a belvárossal nem lévén összeépítve — azok meglehetős távol esnek a közgyűlés színhelyétől. A vendégek nagyobb részének a szállókban voltak lakások fentartva, melyeket a szállodások mérsékelt áron engedtek át; körülbelül ötvenen pedig az állami főgymnasiumban kaptak lakást, mely czélra a szükséges ágyakat az állami tanítóképző, az ágyneműt pedig a délmagyarországi iparosszövetség internátusa engedte át. A városi villamos vasúttársaság igazgatósága dedig a legnagyobb előzékenységgel intézkedett, hogy az összes vendégek a villamos vasútat ingyen használhassák.

Ilyen módon minden előkészítve lévén, hétfőn, julius hó 2-án a különböző vonatok egymásután hozták az ország minden vidékéről a vendégtanárokat. Az érkező vendégeket minden vonatnál a temesvári rendezőség nehány kiküldöttje fogadta és lakásaikra kalauzolta. A vendégek zöme az elnökséggel együtt este 8 óra 2 perczkor érkezett a budapesti gyorsvonattal. Ugyanakkor érkezett a közoktatásügyi kormány kiküldött képviselője, *Zsilinszky* Mihály államtitkár is. Fogadásukra a vasutnál számos előkelő polgár gyült össze, élén dr. *Telbisz* Károly polgármesterrel és *Bandl* Rezső főkapitánynyal, továbbá *Wittenberger* Antal pápai kamarás, püspöki titkár, valamint a temesvári tanárok csaknem teljes számban. A berobogó vonatot a közönség zajos éljenzéssel fogadta, mire a polgármester először *Zsilinszky* államtitkárt üdvözölte nehány rövid szóval, majd pedig *Beöthy* Zolthoz fordulva, lelkes szavakban a város örömének adott kifejezést affelől, hogy az egyesület Temesvárott tartja idei közgyülését. A város nevében üdvözli az egyesület tagjait és biztosítja őket, hogy Temesvár minden egyes polgára lelkesedéssel rajta lesz, hogy a kedves vendégek itt jól érezzék magukat. A polgármester után még dr. *Schönvitzky* Bertalan üdvözölte a vendégeket a temesvár-kerületi kör nevében, mire *Beöthy* Zsolt szép szavakban mondott köszönetet mind a városnak, mind a temesvári körnek a kedves fogadtatásért. A fogadtatás után *Zsilinszky* Mihály és *Beöthy* Zsolt a megyés püspök által rendel-

kezésre bocsátott díszhintón helyet foglalva, a fellobogózott városon keresztül, a püspöki székházba hajtattak, hol őket *Dessewffy* Sándor megyés püspök nevében *Németh* József felszentelt püspök fogadta és üdvözölte.

A pályaudvaron ezalatt mozgalmas élet volt. Rég nem látott jó barátok, egykori iskolatársak, csoportokba verődve, üdvözölték egymást. A kölcsönös üdvözlések után, a vendégek lakásaikra hajtattak.

Este 9 órakor a Trónörökös szálló nagytermében ismerkedő estélyre gyűltek a helybeli és a vendégtanárok a hozzájuk tartozó hölgyekkel együtt. Az estélyen felköszöntőket nem mondottak, de azért a hangulat nemsokára igen emelkedett lett és a társaság csak a késő éjjeli órákban oszlott széjjel.

1900. julius 3.

Másnap reggel 8 órakor az egyesületi választmány máris komoly munkához fogott. Gyűlést tartott a vármegyeház kis termében, hogy a közgyűlés napirendjén levő ügyeket megbeszélje és előkészítse. Mialatt a választmány ülésezett, a szomszédos nagyterem rendkivül nagy és díszes közönséggel telt meg, a melynek soraiban feltünően sok volt a hölgy is. A megjelentek között ott voltak: *Zsilinszky* Mihály államtitkár, a közoktatásügyi kormány képviseletében, dr. *Molnár* Viktor, Temes vármegye és Temesvár szab. kir. város főispánja, *Németh* József fölszentelt püspök, *Wittenberger* Antal pápai kamarás kiséretében, a Karlsbadban időző *Dessewffy* Sándor, v. b. t. t., megyés püspök képviseletében, dr. *Kun* László és dr. *Szentkláray* Jenő kanonokok a csanádi káptalan képviseletében, *Kabdebó* Gergely alispán és *Dobó* László főügyész Temes vármegye képviseletében, továbbá Temesvár szab. kir. város küldöttsége, melynek tagjai voltak: dr. *Telbisz* Károly polgármester, *Geml* József főjegyző, *Rózsa* Imre főügyész, *Stefanovits* Szilárd árvaszéki elnök, *Bandl* Rezső főkapitány, *Baader* Henrik, *Csasznek* József, *Hain* Albert, *Hinterseer* Ulrik, *Kappusz* Ferencz, dr. *Löwy* Mór, *Sugár* Tivadar, *Tedeschi* János, lovag *Vest* Ede és *Vimmer* József törvényhatósági bizottsági tagok, azután *Patzner* István és dr. *Berkeszi* István a délmagyarországi történelmi és régészeti muzeumtársulat képviseletében, dr. *Breuer* Ármin, dr. *Szigeti* Henrik és dr. *Tauffer* Jenő a délmagyarországi természettudományi társulat képviseletében, dr. *Pager* Imre a papnevelő intézet képviseletében, továbbá még *Mayer* Károly orsz. képviselő, *Sebesztha* Károly kir. tanfelügyelő, *Ambrózy* Béla báró, *Szabolcska* Mihály és még számosan.

9 órakor megjelent *Beöthy* Zsolt elnök az egyesület tisztikarával és az elnöki asztalnál helyet foglalva, lelkes éljenzések közepette nagyhatású és magas szárnyalású beszéddel megnyitotta a közgyűlést. A ragyogó ékesszólással elmondott elnöki megnyitó beszéd kiindulva abból, hogy Temesvár lakossága az utolsó évtize-

dekben a magyarosodás terén mily feltünő nagy haladást tanusított, annak a mély igazságú tételnek fejtegetésében csúcsosodott ki, hogy nem elég megtanítanunk jól magyarul a magyar növendékeket, nem elég magyarul megtanítanunk az idegen anya-nyelvüeket. A magyarság lelkének kell részeseivé tennünk, magyarán gondolkodást, magyarul érzést, magyar törekvést fejlesztenünk ki bennök. Részeseivé, öntudatos, lelkes részeseivé kell tennünk annak a nemzeti léleknek, mely végrehajtotta a csodát, hogy még áll hazánk s a melynek erejében bizhatunk egyedül, hogy megküzd a jövendő zivataraival is.

Perczekig tartott az éljenzés és taps a gyönyörü beszéd után, mely a közgyülés jegyzőkönyvében egész terjedelmében olvasható.

Az éljenzés csillapultával *Beöthy* Zsolt elnök még a következő üdvözlő és köszönő beszédet mondta:

Engedjék meg, hogy még mielőtt a napirend letárgyalásához fognánk, egy pár pillanatra még feltartóztassam önöket. Üdvözletet és köszönetet kell mondanom azoknak, kik közgyülésünket jelenlétükkel, résztvevésükkel megtisztelni szivesek voltak. Köszönetet kell mindenekelőtt mondanom a magyar közoktatásügy eszmékben, bátorságban, erőben, jóakaratban egyaránt gazdag vezetőjének, minister urunk ő excellentiájának, köszönetet különösen azért, hogy magát egyesületünknek ezen ünnepén képviseltetni szives volt. Köszönetet azért, hogy képviseltetésére olyan férfiút választott, *Zsilinszky* Mihály államtitkárt (lelkes éljenzés), a ki nemcsak a magyar tudomány, közmüveltség és kormányhatóság tekintélyével ad díszt mai közgyülésünknek, hanem egyéb okokból is. Nem lehet, hogy ebben a perczben, a mikor őt közöttünk, a magyar tanárság körében tisztelni szerencsénk van, meg ne emlékezzünk ama jelenetről, a mikor egy mondhatnám végzetes pillanatban, a magyar tanárság lelkét megnyilatkoztatta előtte és szavait hallotta. Ezeket a szavakat, állásunknak, munkánknak, törekvéseinknek, igazainknak ezt a feltétlen, ezt a mélyen átérzett méltányását, a mint megdobbant szivvel hallottuk akkor, el nem felejthetjük soha. (Éljenzés). Köszönjük ezeket a szavakat, köszönjük, hogy a minister úr Ő Excellentiájának megbizását elfogadni és közöttünk megjelenni szives volt. (Éljenzés.)

Üdvözölnöm kell *Dessewffy* Sándor püspök ur Ő Excellentiáját (Eljen) és közöttünk megjelent képviselőjét, *Németh* József püspök urat (Éljen). Meg kell köszönnöm szives részvétüket, sőt többet említek: azt a buzgóságot, a mit közgyülésünk előkészítésében, díszessé tételében kifejteni kegyesek voltak.

Üdvözölnöm kell a megjelent polgári hatóságot, *Molnár* Viktor főispán urat (Éljen) és *Telbisz* Károly polgármester urat (Éljenzés). Köszönöm az állam és az egyház méltóságának képviselőit, a kiket most egy ügyben kifejtett buzgóságukért egy alkalomból, egy helyen van alkalmam üdvözölni. Köszöntöm őket és egyszersmind köszönöm nekik azt az emelő, a jövőre nézve biztositó benyomást, a melyet a magyar kultura ezen ünnepén való együttes megjelenésük és annak ügyében való buzgalmuk mindannyiunknak juttatott (Éljenzés).

Köszöntenem és üdvözölnöm kell még a temesvári és temesvár-vidéki kollegákat, ezeknek a körben összefoglalt egyetemét, köszöntenem a buzgóságért

és lelkiismeretességért, a melylyel a magyar tanárságnak és a magyar középiskolának ügyét a maguk körében oly buzgón képviselik és azt a buzgóságot és lelkes vendégszeretetet, a melylyel közgyűlésünknek ezt a fényes sikerét előmozdították (Zajos éljenzés).

Beöthy Zsolt beszéde után *Zsilinszky* Mihály államtitkár a következő beszéddel üdvözölte a közgyűlést:

Méltóságos Elnök úr! Mélyen tisztelt közgyűlés!

Magyarország kulturájának ez idő szerinti legfőbb vezetője, *Wlassics* Gyula Ő Excellentiájának megbizásából és lelkemnek őszinte és mély vonzalmából üdvözlöm a magyar középiskolák tanárságának ez idei közgyűlését. Üdvözlöm a nemzet szellemi munkásait, a kik egy tanév nehéz munkája után ezen ősi város falai között összejövén, ismét uj munkára vállalkoznak, hogy a jövő sikereit biztosítsák, és egymástól erőt, lelkesedést és ihletet nyerjenek további munkájuk folytatására. Magas és nemes a czél, a melyet önök kitűztek maguknak; nehéz és küzdelemteljes az út, a melyen Önök haladnak. Lelkemnek legmelegebb érzelmével óhajtom és reménylem, hogy az itt-ott még mindig felmerülő nehézségeket körültekintő bölcseségük és a magas eszme iránti rajongás és hazafias önfeláldozás mindenkor le fogják győzni. Legyenek meggyőződve arról, hogy a vallás és közoktatásügyi minister úr és központi vezérkara legőszintébb rokonszenvvel kiséri az Önök munkásságukat, mert Önökben látja az ország különböző vidékein fennálló intézeteknek, nemzeti védvárainknak legbiztosabb őreit és legjobb munkatársait. Mint a nemzeti ügynek bajnokait, mint a ministerium hű munkatársait üdvözlöm Önöket, ugy mai közgyűlésükre, valamint egész működésükre az Isten áldását kérve. (Lelkes éljenzés.)

Németh József fölszentelt püspök a következőket mondotta:

Méltóságos Elnök Úr!

Lelkemet mélyen meghatották méltóságos elnök úr szavai, egyszersmind hálás érzelmeket keltett szivemben, hogy megemlékezésre, figyelemre méltatta a mi megjelenésünket. Nekünk feladatunk közreműködni abban, a miről oly ékesen megemlékezni méltóztatott. És a mikor ő excellentiája Dessewffy Sándor püspök úr, valamint a csanádi káptalan nevében hálás köszönetet mondok, én is csak azt mondhatom, a jó Isten legbővebb áldását adja további működésükre. (Lelkesült éljenzés.)

Erre *Telbisz* Károly polgármester tartotta a következő üdvözlő beszédet:

Méltóságos Elnök Úr! Tisztelt Közgyűlés!

Szerencsének tartom, hogy Temesvár szab. kir. város közönsége nevében az országos középiskolai tanáregyesület idei közgyűlését üdvözölhetem és kifejezést adhatok a rokonszenvnek és tiszteletnek, a melylyel a város polgársága kulturánk érdemes bajnokai iránt viseltetik, kik a nemzet legdrágább kincsének és reménységének gondozását, a magyar ifjúság kiképzését életük feladatául választották. (Élénk éljenzés.) A rokonszenvnek és tiszteletnek ezen megnyilvánulásai ünneppé avatják ezen napot Temesvár

város számára. A város, a mely nagy fejedelmek rég letünt korszakaiban, hagyományaink szerint, legmagyarabb és legmüveltebb városaink közt foglal helyet, fontos véghelye, védbástyája volt Magyarországnak és a müveltségnek hajdan; ma ugyanazon eszmének, a nemzeti müvelődésnek szolgálatában, a megváltozott viszonyoknak megfelelően, az anyagi és szellemi munka küzdő terén ugyancsak fontos hivatást jelölt ki magának. (Éljenzés.) Magasztos hivatásának tudatában a város közönsége nemzeti egységes közmüvelődésünk szolgálatában, hazánk e déli főhelyén, mindenkor példaszerű hazafias odaadással és önzetlen buzgósággal igyekezett kötelességét teljesíteni és azért igaz az öröm és őszinte a tisztelet, a melylyel falai között üdvözli a magyar nemzeti géniusz hivatott ápolóinak e fényes gyülekezetét. (Lelkes éljenzés.) Midőn a város közönségének ezen tiszteletteljes érzelmét tolmácsolva, szerencsém van az országos középiskolai tanáregyesület tisztelt közgyülését üdvözölni, teszem ezt azon óhajomat kifejezve, hogy kisérje az Isten áldása és koronázza teljes siker nemes törekvéseiket, tudós tanácskozásaikat. (Lelkes éljenzés.)

Végül *Schönvitzky* Bertalan, a temesvár-kerületi kör elnöke üdvözölte a közgyülést a következő beszéddel:

Méltóságos Elnök Úr! Mélyen tisztelt Közgyülés!

Engedjék meg, hogy néhány szóval a Temesvár-kerületi Kör nevében üdvözöljem a t. közgyülést. Midőn a kör és Temesvár szab. kir. város nevében az egyesület idei közgyülését ide meghivni szerencsém volt, jeleztem, hogy ifjú körünk a közgyülés itteni megtartását felavatásnak, a rövid idő óta fennálló Temesvár-kerületi Kör nyilvános felavatásának tekinti. Végtelenül jól esik látnunk, hogy ezen ünnepségre az ország minden vidéke elküldte a maga követeit, jeléül annak, hogy a hazánkban végbemenő nagy kulturmunka harczosai mind egy elvtől és egy tudattól vannak áthatva: a magyar nemzeti müvelődés általános elterjedésének tudatától. (Éljenzés.) Jól esik látnunk, hogy magyar nemzeti törekvéseink e nemzetiséglakta vidéken az egész ország tanárságának helyeslésével találkoznak. Fogadják kartársaink megjelenésükért hálás köszönetünket és érezzék magukat jól körünkben. (Élénk éljenzés.)

Az üdvözlések után a napirend hivatalos része, a tisztviselők jelentéstétele következett, melyet már kevesebben hallgattak a a forró levegőjü teremben.

A tartalmas és szép főtitkári jelentés után az elnök indítványára a közgyülés egyhangú lelkesedéssel üdvözlő táviratot küldött *Wlassics* Gyula ministernek. Nagy lelkesedést keltett, midőn a jelentések utáni szünet elmultával az elnök a ministernek következő táviratát mutatta be:

»Az országos tanáregyesületnek Temesvárott egybegyült tagjait a legmelegebben üdvözlöm. Wlassics.«

A táviratot, melylyel a minister az egyesület üdvözlését megelőzte, a közgyülés lelkes örömmel vette tudomásul.

Hasonlóan nagy lelkesedést keltett, midőn a megjelenésben megakadályozott *Tiber* Ágost helyett *Vámosy* Mihály, előterjesztve

a segélyző alap állásáról szóló jelentést, az elnök kezeibe letette *Wodianer* Arthur 500 koronás adományát. Még nagyobb lett a lelkesedés, midőn *Schönvitzky* Bertalan a temesvár-kerületi Kör nevében a segélyző alap javára 1000 koronás alapítványt adott át az elnök kezeibe, mint a Kör által létesített és vezetett temesvári Szabad Lyceum első évi tiszta jövedelmét és egyuttal bejelentette, hogy a Temesvári Zenekedvelők Egyesülete által a közgyűlés tiszteletére ma este a városligetben rendezendő park-ünnepély tiszta jövedelme szintén a segélyző alap javára fog fordíttatni.

A tisztviselők jelentései után a közgyűlési felolvasások következtek. Ezeknek elsejét *Bergmann* Ágost temesvári főreáliskolai tanár tartotta a középiskolai tanításról a jellemképzés szolgálataban. A rendkivül tartalmas és igen szépen előadott felolvasás után perczekig tartó taps és éljenzés hangzott fel és számosan gratuláltak a felolvasónak becses munkájáért.

A mai nap utolsó felolvasója dr. *Bódiss* Jusztin pannonhalmi főiskolai tanár volt, ki az actiók tanáról az elméletben és a gyakorlatban tartott nagytudományu felolvasást, melyhez *Dóczi* Imre és *Gyomlay* Gyula szólottak hozzá.

Az ülés majdnem fél egy óráig tartván, a délelőtti programm utolsó pontját: dr. *Kiss* Károlynak a tanszerkiállítás helyiségeiben tartandó előadását az üvegről másnapra kellett halasztani. A kiállítást magát azonban számosan nézték meg.

Díszebéd.

Délután fél kettőkor kezdődött a Temesvár szab. kir. város közönsége által, a vigadó nagytermében, a tanáregyesület tagjainak tiszteletére adott díszebéd. Az asztalfőnél dr. *Molnár* Viktor főispán ült; tőle jobbra *Zsilinszky* Mihály államtitkár, balra *Beöthy* Zsolt elnök, azután következtek: dr. *Laszy* József, kir. itélőtáblai elnök, *Németh* József fölszentelt püspök, *Petheő* János posta- és távirda főigazgató, dr. *Telbisz* Károly polgármester, *Hofer* Károly, *Rombauer* Emil, dr. *Szentkláray* Jenő és dr. *Kun* László kanonokok, *Danczer* Kornél kir. pénzügyigazgató, *Kabdebó* Gergely alispán, *Baksay* István, *Sebesztha* Károly kir. tanfelügyelő, *Staub* Móricz, *Szabolcska* Mihály, ev. ref. lelkész, dr. *Löwy* Mór főrabbi stb.

Az ebédnek, melyen mintegy 250-en voltak jelen, következő volt az étlapja: Leves rajnai módra, tok és kecsege moscovitte mártással, vastag bélszinszelet finom főzelékkel, pástétom toulouse-módra, libasült befőttel és salátával, gyümölcs, parfait, giardinetto. Borok: magyarádi bakator fehér bor, magyarádi burgundi vörös bor, Törley Talisman pezsgő.

A pecsenyénél megeredtek a felköszöntők. Az elsőt dr. *Molnár* Viktor főispán mondotta a királyra, a kinek első sorban köszönhetők a hazai konszolidált viszonyok, melyek minden kultu-

rális haladásnak alapfeltételei. A felköszöntőt állva hallgatták végig és a mikor a zenekar rázendítette a Kölcsey hymnust, az összes jelenvoltak állva énekelték azt.

Beöthy Zsolt élteti kulturális haladásunk méltó és hivatott vezérét, *Wlassics* Gyula minisztert, a ki nem fejezhette volna ki világosabban, ékesszólóbban és meghatóbban a tanárok iránti szeretetét, mint akkor, a mikor *Zsilinszky* Mihály államtitkárt küldte le képviselőjéül. Wlassics Gyula jól tudta, midőn éppen őt küldte gyűlésünkre, hogy mi fáj nekünk és mi esik jól nekünk. Kulturális életünk két vezércsillagára: dr. *Wlassics* Gyula Ő Excellentiájára és kitünő munkatársára *Zsilinszky* Mihály Ő méltóságára üríti poharát.

A viharos tetszéssel és éljenzéssel fogadott felköszöntő után néma csendben emelkedett szólásra *Zsilinszky* Mihály államtitkár.

Mindenekelőtt szivből köszöni Beöthy Zsoltnak magasztaló szavait. Beismeri, hogy a tanárság minden örömét és minden baját ismeri, hisz évtizedeken át küzdött azoknak sorában, a kiknek érdekeiért cselekednie most módjában van. Ha visszaemlékszik az egyesületnek 35 évvel azelőtt történt megalapítására, hol ő is, mint még fiatal tanár a feltornyosuló nehézségeket legyőzni segitette, úgy kettős öröm tölti el, hogy az immár hatalmas egyesület mai közgyűlésén részt vehetett. Az egyesület felvirágzása és a tanárság tekintélyének emelkedése minden egyes tanárnak érdeme. Legszivesebben szeretné is minden egyes tanárnak jó voltára üríteni poharát; ezt megtenni azonban kissé bajos volna. Azért poharát arra a férfiura emeli, a kit az egész haza a tudomány és irodalom egyik világító fáklyájának, a magyar szellem és magyar tudományosság egyik tündöklő képviselőjének és a kit különösen a magyar tanárság geniális, odaadó vezérének, jóságos és zengzetes nyelvű szószólójának elismer és kit tisztelettel, szeretettel, rajongással körülvesz. Élteti *Beöthy* Zsoltot, az egyesület elnökét és nagyrabecsült barátját.

A nemes hévvel elmondott felköszöntőre a jelen voltak tomboló lelkesedéssel ünnepelték a szeretett elnököt.

Midőn a szünni nem akaró éljenzések némileg elhallgattak, dr. *Telbisz* Károly emelkedett szólásra és azon örömének adott kifejezést, hogy a város kedves vendégeit ezen a helyen is üdvözölheti. Reményli, hogy a rokonszenv, vonzalom és szeretet érzete, mely az eddigi, bár még rövid érintkezésből, kölcsönösen létrejött, túl fogja élni az ünnepségek zaját és állandó, rendíthetetlen érzéssé fejlődve, eredményezni fogja, hogy a vendégekből barátok lesznek. Az országos középiskolai tanáregyesület jólétére és működésének sikerére üríti poharát.

A nagy lendülettel és renkivüli szónoki hévvel elmondott felköszöntő nagy hatást keltett és a szónokot minden oldalról lelkesen üdvözölték.

Rombauer Emil cz. főigazgató, egyesületi alelnök, az egyesület nevében köszöni a polgármesternek jó kivánságait. Az a benső

szivesség, a melylyel Temesvár város polgársága a vendégeket fogadta, mindenki szivében a hála érzetét keltette. Nem csekélyebb azonban a csodálat is, a melylyel az ország minden részéről ideseregleltek azt a sok szépet, nagyot és nevezeteset tapasztalták, melyet a szép város főleg kulturális intézményekben felmutat. Poharát Temesvár szab. kir. város hazafias lelkes polgárságára és a temesvári polgárság lelkes és tisztelt vezérére, dr. *Telbisz* Károly polgármesterre emeli. (Hosszantartó lelkes éljenzés.)

Hofer Károly cz. főigazgató gyujtó szavakban élteti a tanáregyesület temesvári közgyűlésének nemes védnökeit: *Dessewffy* Sándor csanádi püspök Ő Excellentiáját és dr. *Molnár* Viktor főispán Ő Méltóságát. (Zajos éljenzés).

Vámossy Mihály ny. igazgató szives szavakban mond köszönetet a közgyűlés helyi rendezőségének és élteti a temesvári kört és annak lelkes elnökét, dr. *Schönvitzky* Bertalan igazgatót.

Körülbelül öt óra volt, midőn a kitünő hangulatban lefolyt lakoma véget ért és a társaság fölkerekedett, hogy a város nevezetességeit megtekintse. A társaságnak vezetője dr. *Berkeszi* István, temesvári főreáliskolai tanár volt, a kinek jeles tollából került ki *Temesvár szab. kir. város kis monographiája*, melyet a tudós szerző a közgyűlés alkalmára a temesvár-kerületi kör megbizásából irt és melyet az egyesület tagjai már előbb kézhez kaptak, úgy hogy ezen hasznos és irodalmi becsü munka segítségével, valamint *Berkeszi* István élőszóval előadott magyarázatai alapján az idegen vendégek teljes és hű képet nyerhettek a városról.

Erre a napra a Gyárváros látnivalóinak megtekintése volt tervbe véve. A külvárosba a társaság a városi villamos vasut részéről díjtalanul rendelkezésre bocsátott kocsikon ment. Itten mindenekelőtt a városi villamos vasut központi telepét nézték meg, a hol *Baader* Henrik vezérigazgató és *Hirsch* Alfréd főmérnök kalauzolták a vendégeket. Innen az épülőben levő millenniumi plébániatemplom megtekintésére mentek, a hol *Vudy* Antal apátplébános, *Tedeschi* János, a templomépítő bizottság elnöke, *Krémer* József építőmester, *Novotny* Antal harangöntő szolgáltak felvilágosításokkal. Az izraelita zsinagógában dr. *Schwarz* Lajos hitközségi elnök és dr. *Singer* Jakab főrabbi fogadták a vendégeket az orgona hangjai mellett. A gyönyörü templom fényesen ki volt világítva. Innen a sörgyárba ment a társaság, a hol *Lövinger* Jakab igazgató fogadta és kalauzolta a vendégeket, kiknek végül a gyár udvarán a gyár pompás söréből szolgáltatott fel, mely alkalommal felköszöntőkben sem volt hiány.

Nem volt ugyan a hivatalos programmban, de azért a társaság nagy része a rekkenő hőség elől menekülve, a közel levő Stein-féle uszodában a Bega vizében megfürdött. Az uszoda szép berendezése általános meglepetést keltett.

Este a Temesvári Zenekedvelők Egyesülete fényes parkünnepélyt rendezett a közgyűlés tiszteletére. Erre a czélra a Gyárváros elején levő városliget délután 6 órától kezdve a nagy közönség elől el volt zárva és a liget gyönyörü fasorai, a város áldozatkészségéből, fényesen kivilágítva. A liget ebből az alkalomból — sajnos — nagyon kicsinek bizonyult, ugy hogy a közönség nagy része éppenséggel nem tudott helyhez jutni és még a kinek helye is volt, nagy harczot kellett folytatnia étel- és italért.

A szinpad előtti hosszú asztalnál *Zsilinszky* Mihály államtitkár, *Beöthy* Zsolt, *Telbisz* Károly polgármester, *Petheő* János posta és távirda főigazgató, *Sebesztha* Károly tanfelügyelő, *Wittenberger* Antal pápai kamarás, püspöki titkár ültek és látható érdeklődéssel nézegették a nyüzsgő sokaságot.

Az ünnepély műsora két részből állott. Fél hét órától kezdve a katonazenekar játszott, fél kilencztől pedig a Zenekedvelők Egyesülete szerepelt, melynek alapítása, 1871: óta ez volt a 437. nyilvános fellépése. Az egyesület által ez alkalommal *Novacsek* Ede karnagy vezetése alatt előadott darabok a következők voltak: 1. *Káldy:* Kuruczdalok, férfikar; *a)* Kurucz tábori dal (1672-ből), *b)* Rákóczi kesergője (1711-ből), *c)* Rákóczi Sámuel. Ballada (1664-ből). 2. *Liszt F.:* Csata előtt, férfikar. 3. *Storch:* Éji varázs, férfikar. 4. *Gaál:* Népdal-egyveleg, férfikar; *a)* Nyisd ki anyám . . . *b)* Elragadta galambomat . . . *c)* Siófokra megy a hajó . . . 5. *Huber K.:* Magyar királyinduló, férfikar katonazene kisérettel.

Az énekszámok rendkivüli hatást keltettek. Minden egyes számot vagy meg kellett ismételni, vagy pedig ráadásul ujat adni. *Zsilinszky* Mihály államtitkár és *Beöthy* Zsolt ismételten kifejezték elragadtatásukat az egyesület elnöke, dr. *Weldin* József előtt, a ki mellett az ünnep fényes sikerében még *Ruschil* Jeromos és *Gyürky* Gyula főrendezők osztozkodnak.

A közönség még éjfél után is sokáig élvezte a park édes illatu, balzsamos levegőjét.

1900. julius 4.

Már reggel nyolcz órakor gyülekeztek a közgyülés tagjai a Jenő herczeg terén, hogy a Belváros nevezetességeit megtekintsék. A vezető most is dr. *Berkeszi* István volt. Ez alkalommal főleg az ősi Hunyady-várat, mely most laktanyául szolgál és a délmagyarországi múzeumot nézték meg. Utóbbi helyen *Patzner* István, a délmagyarországi történelmi és régészeti muzeumi társulat főtitkára szolgált felvilágosításokkal. A csinos múzeum, melyben a most említett társulat gyüjteményein kivül még a délmagyarországi természettudományi társulatéi is el vannak helyezve, meglepett az ott levő tárgyak sokaságával. Kár, hogy a hely nagyon is kicsi.

Délelőtt 9 órakor kezdődött a folytatólagos közgyűlés, melyen a helyi notabilitások közül *Németh* József püspök vett részt. Rövid időre eljött *Zsilinszky* Mihály államtitkár is.

A mai ülés programmjában szereplő felolvasások sorát *Latkóczy* Mihály losonczi tanár szabad előadása a régészetről a középiskolában czimmel kezdte, majd *Gerevich* Emil kassai főreáliskolai igazgató tartott felolvasást az *ifjúsági iratokról*. A nagyérdekü felolvasáshoz épp oly érdekes vita fűződött, hasonlóan *Markovich* Sándor győri főreáliskolai tanárnak *az idegen élő nyelvek, különösen a német nyelvnek szemléltető alapon való tanításáról* tartott felvasásához is. Az utolsó felolvasás *Latkóczy* Mihályé volt, *az idegen élő nyelvek tanítása és a középiskolai olvasókörök* czimmel.

A felolvasások után a főtitkár még egy egész sereg üdvözlő iratot és táviratot olvasott fel, mire a közgyülés a főtitkár előterjesztésére folytonos éljenzés és lelkes tapsok között egyhangulag megválasztotta az egylet dísztagjainak *Dessewffy* Sándor csanádi megyés püspököt, *Baksay* Istvánt, a mi kedves Baksay bácsinkat és *Komlóssy* Ferencz orsz. képviselőt.

Ezután az indítványok tárgyalására került a sor. Az indítványok közül csak egyben döntött a közgyülés véglegesen. A temesvár-kerületi kör indítványára kimondotta ugyanis, hogy az egyesület helyiségének ügyét ugy oldja meg, hogy az erre eddig fordított összeg egy része más, gyümölcsözőbb czélokra legyen fordítható.

A szepesi körnek az igazgatói értekezletekre és *Kemény* Ferencznek az ifjuságnak az érzéki kisértésekkel szemben való ellenálló képességének fokozására vonatkozó indítványait a közgyűlés a köröknek adta ki tárgyalás végett.

Végül *Beöthy* Zsolt elnök a közgyűlés őszinte köszönetét és hálaját fejezte ki mindazoknak, kik a közgyűlés érdekében közreműködtek. Köszönetét és hálaját mindenekelőtt Temesvár szab. kir. város közönségének, különösen ügybuzgó, derék polgármesterének, *Telbisz* Károly kir. tanácsosnak; a csanádi püspök Ő Nagyméltóságának és helyettesének. *Németh* József fölszentelt püspöknek, a temesvári tanári körnek, különösen *Schönvitzky* Bertalan elnöknek és *Ries* Ferencz titkárnak, továbbá a fővárosi és temesvári sajtó képviselőinek és mindazoknak, a kik még majd ezután a kirándulás alkalmával az egyesületnek segítségére lesznek, végül pedig a tanárság egész összességének, mely a rendkívül nagy számban való megjelenésével és szellemi közreműködésével újabb fényt és jelentőséget adott a tanárgyűlések intézményének.

A lelkes éljenzéssel fogadott elnöki zárszó után *Róth* Márton iglói tanár a közgyűlés viharos tetszése mellett mondott köszönetet az elnöknek odaadó, lelkes és eredményes munkásságáért.

Ezzel a mindvégig zavartalan lefolyású, szép közgyűlés fél 12 órakor véget ért és a tagok egy része a tanszerkiállításba ment

dr. *Kiss* Károly előadásának meghallgatására, míg a másik része az áll. főreáliskolába ment, hol dr. *Staub* Móricz az első magyar gyártmányú skioptikonnal tartott gyönyörű előadást.

Díszebéd.

Délután fél 2 órakor *Dessewffy* Sándor v. b. t. t., megyés püspök a vigadó nagytermében díszebédet adott az egyesület tagok tiszteletére. A távollevő házigazdát *Németh* József, fölszentelt püspök képviselte, ki lekötelező szeretetreméltóságával fogadta a vendégeket. Az asztalfőnél *Németh* József püspök ült, jobbra tőle *Beöthy* Zsolt, balra pedig dr. *Telbisz* Károly polgármester. A jelenvoltak száma meghaladta a 200-at.

Az étrend a következő volt: Tápióka leves, rajnai lazacz zöld mártással, őzgerincz afonyával, jércze kompóttal és salátával, pudding angol módra, crême-szeletkék, kertészke, fekete kávé. Borok: magyarádi bakator fehér, magyarádi burgundi vörös, Törley Talisman pezsgő.

Az étlapok szeczessiós szinben voltak kiállítva és élő virággal díszítve.

Az első felköszöntőt *Németh* József püspök mondta a legelső magyar emberre a királyra, a ki nemzetünk kegyeletének, hűségének, ragaszkodásának és tántoríthatatlan szeretetének tárgya. A felköszöntőt perczekig tartó lelkesült éljenzés követte és mikor a zenekar rázendítette a Kölcsey-hymnust, a közönség állva maradt és elénekelte a hazafias imádságot.

Németh József püspök emelt szót ezután ismét. *Dessewffy* Sándor megyés püspök O Excellentiája őt bízta meg, ugymond, a házigazdai tiszt betöltésével s egyszersmind azzal is, hogy a magyarországi tanárok országos egyesületének tagjait az ő nevében is üdvözölje. Midőn e megtisztelő megbízásnak megfelel, kötelességének ismeri, hogy ehhez néhány szót fűzzön. *Beöthy* Zsolt elnök oly magasztos eszméket pendített meg a tegnapi közgyűlésen, melyek az ő lelkét is átjárták és visszavitték félszázaddal előbbre, a midőn az ifjúság a szabadság eszméiért síkra szállott (viharos tetszés). Midőn ezen dicső napokban, tizenöt-tizenhat éves ifjaktól kezdve fegyvert fogott mindenki a hazáért, ez első sorban a nevelésnek és oktatásnak tulajdonítható. Lehetetlen ennélfogva, hogy hálaérzettel és kegyelettel ne adózzon azok emlékének, a kik őt nevelték. *Beöthy* ismertette, mi a tanárság hivatása és minő út vágandó be arra, hogy a közös czél eléressék. Ha a tanárok alkalmazkodnak ez eszmékhez, akkor az elnök úr nagy szolgálatot tett a hazának. Adja Isten, hogy mindannyian osztály, nemzetiségi és felekezeti különbség nélkül (Meg-megujuló lelkes éljenzés és taps) egyesüljünk a hazafias közös munkában, mert csakis a vállvetett, egyesült, közös működés vezethet a kivánt nagy czélhoz. Még igen sok a tennivaló minden téren és a haza csak akkor nyer az iskolai nevelésből, ha az ifjú jó szellemet hoz magával az iskolá-

ból. Kívánja, hogy az a jó szellem ne veszszen ki soha az életben. Élteti Magyarország tanárságát és kitünő vezérét, *Beöthy* Zsoltot.

A lángoló hazaszeretettől és lélekemelő felekezeti türelmességtől áthatott és nagy szónoki hévvel előadott felköszöntő óriási hatást keltett. Perczekig tartott az éljenzés és taps, melylyel a kitünő főpapot mindenki üdvözölte.

Beöthy Zsolt felolvassa *Dessewffy* Sándor püspöknek Karlsbadból érkezett sürgönyét, mely így hangzik:

»Magyarország középiskolai jeles tanári karának országos gyülését üdvözlöm Temesvárt. Adjon Isten bőséges áldást törekvéseikre, hogy a hazának az új században is nemes gondolkozású, széles szemhatárral biró, vallásos és nemzeti érzésekben gazdag, önfeláldozó, a hazáért, a királyért élni, halni tudó keresztény nemzedéket nevelhessenek Magyarország dicsőségére és és felvirágzására.

Dessewffy Sándor, csanádi püspök.«

Majd meleg szavakban mond a szónok köszönetet azért a szíves vendéglátásért, melyben *Dessewffy* Sándor püspök a tanáregyesületet elejétől fogva részesítette és ma asztalához is meghívta. Dessewffy annak az apostolnak értelmében püspök, a ki a tudás és szeretet morzsáját nyujtja, azt a morzsát, mely táplaló kenyeret ad. Köszönetet mond a megyés püspöknek azért is, mert képviseletét arra a férfiúra bízta, ki nemcsak az ékesszólás erejével, de nemes szívének melegségével és magasztos felfogásával is elragadott bennünket. Walthernek küldte őt el Gellért utóda közénk; tudta, hogy milyen kedves előttünk az, a ki most mint főpap szolgálja a hazáját és kardja erejével, vére hullásával ott volt, mikor ott kellett lenni. *Dessewffy* Sándor Ő Excellentiájára és *Németh* József Ő Méltóságára emeli poharát (Hosszantartó, lelkes éljenzés és taps.).

Latkóczy Mihály losonczi tanár az iskola és a sajtó egyetértésére, valamint a sajtó jelenlevő képviselőire emeli poharát.

Perjéssy Lajos verseczi tanár a temesvári rendezőséget és annak elnökét, *Schönvitzky* Bertalant élteti.

Schönvitzky Bertalan élteti a vendégtanárokat.

Baksay István Rákóczynak ősi fészkéből, Sárospatakról hoz üdvözletet Dessewffy püspöknek, a kit igaz vallásossága, mély tudománya, nagy hazafisága és szeretetreméltó modora emeltek díszes méltóságára.

Lasz Samu budapesti tanár Telbisz Károly polgármestert és *Sebesztha* Károly kir. tanfelügyelőt illeti.

Nagy Zsigmond debreczeni tanár zajos tetszés között élteti a temesvári állami felsőbb leányiskola jelenlevő tanítónőit.

A lakoma 5 órakor ért véget, a mikor is az egész társaság a Hunyady vár udvarába vonult, hol *Kossak* József udvari fényképész több csoportképet vett fel.

Onnan a társaság *Gerő* Vilmos temesvári főreáliskolai tanár vezetése mellett a Józsefváros látnivalóinak megtekintésére indult. Itten elsősorban a gyufagyárat, másodsorban a Miasszonyunkról

elnevezett iskolanővérek iskoláit tekintették meg. A gyárban, mely különösen Emke-gyujtóiról nevezetes, *Szana* Sándor vezérigazgató, a hatalmas és nagyszabású iskolában pedig *Bauer* György tb. kanonok fogadta és kalauzolta a vendégeket.

A mai napot a Józsefvárosban levő Csasznek-féle vendéglőben közös vacsora fejezte be. A vendégek tiszteletére a szép kerti helyiség lampionokkal és transparentekkel fényesen ki volt világítva. A nappal uralkodott nagy hőség után a levegő kellemes, a hangulat kitünő volt és mindenki sajnálkozott, hogy a társaságnak hamar szét kellett oszolnia, minthogy másnap már korán reggel kellett a kirándulásban résztvevőknek utra kelniök.

A kirándulás lefolyása.

1900. julius 5.

Minthogy a kirándulókat vivő különvonat reggel 5 óra 40 perczkor indult, azért a tanárok szállásain már korán reggel nagy elevenség uralkodott. Mindenki sietett, hogy véletlenül le ne maradjon. Nem is maradt le senki, a miben nagy érdeme van *Baader* Henrik, a városi villamos vasuttársaság vezérigazgatójának, a ki már fél öt órától kezdve folyton járatta, — még pedig teljesen dijtalanul — a villamos kocsikat ki a vasuthoz. Mire az indulás ideje elérkezett, a nyolcz kocsiból álló különvonat teljesen megtelt a kirándulókkal, a kik körülbelül 210-en voltak, köztük számos hölgy is.

Az utazás, — daczára az óriási hőségnek — pompás hangulatban folyt le, a mit egyrészt a résztvevők baráti kollegialitásának, másrészt pedig annak kell betudni, hogy a fáradhatatlan rendezőség bőségesen gondoskodott sörről és hideg villásreggeliről. Fél 10 órakor érkezett a társaság a legvidámabb hangulatban *Oraviczára*, a hol az ottani helyi bizottság részéről *Motsidlovszky* Ernő főszolgabiró, *Földes* Vilmos polg. isk. igazgató, *Nagy* Béla tanár és mások csatlakoztak a kirándulókhoz.

Az oravicza-aninai út, gyönyörű, regényes, a Semmeringre emlékeztető részleteivel, hatalmas viaduktjaival és számtalan alagútjaival egyik csodálatból a másikba ejtette az egészen elragadtatott társaságot.

Aninán a berobogó vonatot a bányász-zenekar a Rákóczy induló gyujtó hangjaival, a nagyszámú közönség pedig lelkes éljenzéssel fogadta. Az osztrák-magyar vasuttársaság nevében a kirándulókat *Spannbauer* Rezső felügyelő, *Breier* György, *Filmer* Hermann és *Rödiger* Vilmos főmérnökök fogadták. *Spannbauer* üdvözlő szavaira *Rombauer* Emil egyesületi alelnök köszönte meg a szives fogadtatást, mire az egész társaság a polgári kaszinóba ment, hol terített asztal várta. Az ebédnél — melyen a megnevezetteken kivül még számos helyi előkelőség vett részt, — a bányászzenekar működött közre, még pedig oly fényes sikerrel, hogy a jelenvoltak minden számot valóságos tapsviharral fogad-

tak. Felköszöntőkben természetesen nem volt hiány. Az elsőt *Spannbauer* Rezső felügyelő mondotta a tanárvendégekre, a kiknek nevében *Rombauer* Emil köszönte meg a szives vendéglátást. *Ebenspanger* János felső-lövői igazgató a rendezőségre, *Négyesy* László az egyesület uj tiszteletbeli tagjára, *Baksay* Istvánra, *Baksay* István pedig a fiatal tanárokra mondottak nagy lelkesedést keltő felköszöntőket.

Ebéd után a társaság 20-as csoportokra szétoszolva, a gyár megtekintéséhez fogott s ez, daczára a pokoli hőségnek, általános érdeklődéssel ment végbe, a mit különösen annak lehet köszönni, hogy minden csoportnak külön szakértő vezetője volt, a ki tanulságos magyarázatokkal szolgált.

Négy óra tájban a társaság egy része kocsin, sőt egyesek gyalog, a Marilla-völgyön keresztül indultak útnak Oraviczára; a nagy többség pedig a különvonaton visszament Oraviczára, hová délután $^1/_2 7$ órakor érkezett. Itt a helyi rendező bizottság élén, annak elnöke, *Gyurgyevich* Alajos, osztr.-magy. államvasúti főfelügyelő üdvözölte a kirándulókat, a kiknek nevében ujból *Rombauer* Emil felelt meleg hangon. Az üdvözlések után végtelen hosszú kocsisorban történt a bevonulás, utána pedig két helyen volt a vacsora. Az egyik helyen, a »Novák«-nál *Földes* Vilmos oraviczai polg. isk. igazgató és *Rombauer* Emil főigazgató, a másik, helyen a »Koroná«-ban pedig dr. *Fehér* Gyula ottani ügyvéd és *Négyesy* László mondtak felköszöntőket. Vacsora után a gyönyörű fekvésű és fényesen kivilágított lövészkertben az örökimádás templom javára bazárral egybekötött nyári mulatság volt, mely pompásan sikerült tánczczal végződött. A nagy hőségtől és a nap fáradalmaitól elcsigázott kirándulók — sajnos — nem vehettek részt elég nagy számban a valóban kellemes mulatságban, melynek sikeréért hölgybizottság is, élén *Gyurgyevich* Adolfné úrnővel buzgólkodott.

1900. julius 6. és 7.

Ez éjjel kissé tovább lehetett aludni, mint a megelőző éjjelen. A különvonat ugyanis csak 7 órakor indult tovább a kedves kis városkából Báziás felé. A vasutra kijött az egész helyi rendezőbizottság, melynek rendkívüli szeretetreméltóságáért és azon fáradhatatlan buzgóságáért, a melylyel a legnehezebb viszonyok között is minden résztvevőről a lehető legjobban gondoskodott — az egész társaság osztatlan elismeréssel és szivből jövő köszönettel adózott.

Báziásra a társaság 9 órakor érkezett, a hol nyomban a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Társaság *Gróf Széchenyi István* nevű külön hajójára szállott. Felszállott még *Hoszpotzky* Alajos kereskedelmi min. osztálytanácsos is, a volt Alduna-szabályozási művezetőség volt helyettesfőnöke, ki páratlan szeretetreméltósággal külön lejött Budapestről, hogy az egyesület kiránduló

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

tagjainak a legilletékesebb magyarázatokkal szolgáljon aldunai útjokban. Az orsovai m. kir. aldunai hatóság részéről *Roth* M. mérnök csatlakozott a társasághoz. *Hoszpotzky* Alajos még a hajó elindulása előtt igen tanulságos előadást tartott, melyben jellemző rövid vonásokban a Dunaszabályozások történetét vázolta a rómaiaktól egészen máig.

A gőzös elindulásakor a kirándulók emelkedett hangulatban elénekelték a Hymnuszt. Azután rendkívül eleven sürgés-forgás keletkezett az árnyékos fedélzeten. Szellemes beszélgetések, tréfák, enyelgések, vidám dalok a lehető legkedélyesebb hangulatba hozták az egész társaságot. Ez a kedves hangulat, egyesülve azzal a leírhatatlan, fölemelő benyomással, melyet az ismeretes utólérhetetlen természeti szépségek és az emberi ész genialis remekművei létrehoztak, bizonyára felejthetetlen lesz a kirándulók mindegyikére nézve.

A hajón elköltött ebéd után (melyen persze ismét számos felköszöntő hangzott el) délután 3 órakor Orsovára érkezett a társaság, hol mozsárlövésekkel, zeneszóval és viharos éljenzéssel fogadták. Az orsovai hatóságok részéről *Reitter* Rezső főszolgabiró, *Freyler* polgármester, *Zsilinszky* vámhivatali főnök, *Kund* révkapitány, *Kopeczek* hajózási felügyelő stb. fogadták a kirándulókat, a kiket *Reitter* főszolgabiró hosszabb beszédben üdvözölt, a melyre *Rombauer* Emil válaszolt.

Az üdvözlések után a hajó tovább folytatta utját a tulajdonképeni Vaskapun át, melynek bámulatot keltő szabályozása a társaságot *Hoszpotzky* Alajos iránt, mint ezen mesterművön közreműködteknek egyik legkiválóbbja iránt lelkes óvációkra késztette. A csatornát áthajózva, a gőzös visszafordult, majd *Ada-Kaleh* szigeten kikötött. A művelt Nyugat és az elmaradt Kelet ezen érintkező pontja a maga sajátszerű lakosságával élénk érdeklődést keltett. Három negyedórai ott tartózkodás után a hajó a Korona-kápolnához vitte a kirándulókat, melyet nem minden meghatottság nélkül nézett meg a társaság.

Este 7 órakor ujból különvonatra ültek a kirándulók, hogy $^1/_2$ 8 órakor már *Herkulesfürdő*ben legyenek. A fürdő bérlősége, élén lovag *Vest* Ede vezérigazgatóval, és lovag *Karvinszky* Lajos fürdőigazgatóval, a lehető legmesszebb menő kedvezményeket adta a kiránduló társaság részére és a lehető legjobban gondoskodott annak elhelyezéséről és ellátásáról. A gyomor és torok követelményeiről a gyógyterem vendéglőse, *Erdélyi*, gondoskodott elismerésre méltó módon. Ilyen körülmények között egészen természetes, hogy midőn a társaság a megérkezés után vacsorára, másnap délben ebédre és este vacsorára a gyógyterem fényesen kivilágított terraszán összegyült, a teljes megelégedettség és az elragadtatás számos lelkeshangú felköszöntőben nyilvánult. Különösen a fürdő vezetősége és a temesvári rendezőség *Schönvitzky* Bertalan igazgatóval voltak az őszinte ünneplés tárgyai. Nagyon jó gondolat volt a rendezőség részéről, hogy a kirándulás

utolsó napjára semmiféle hivatalos programmot nem adott. Igy mindenki a maga legjobb kedve szerint tölthette el a napot: az előző napok fáradalmaitól elcsigázottak az árnyas utakon fesztelen sétálva üdültek, míg a frissebbek, a kitartóbbak, a közelfekvő magaslatokról élvezték a páratlanul szép kilátást.

A délután megeredt felhőszakadás sem ronthatta el a kitünő hangulatot. A társaság a gyógyterem gyönyörű helyiségeiben vidám társalgással, kedélyes társasjátékokkal szórakozott. Egyébként mind a két estén katona- és czigányzene mellett pompás kis tánczot rögtönzöttek a kirándulók a fürdővendégekkel egyesülve.

7-én este, szombaton volt a búcsúvacsora. A kirándulóknak egy része még az éjjeli vonattal hagyta el Herkulesfürdőt, a többség azonban másnap reggel utazott; soknak annyira megtetszett a gyönyörű fürdő, hogy elutazását bizonytalan időre egészen elhalasztotta. A kirándulók búcsúja egymástól valóban kedves volt; a közgyűlés és kirándulás napjai alatt a társaságot az igazi barátság szálai fűzték össze, úgy hogy búcsúzáskor számos érzékeny jelenet játszódott le. Búcsúzásakor mindenki újból a legnagyobb elismeréssel és köszönettel illette a temesvári rendezőség tagjait, a kik hónapokon keresztül fáradhatatlan buzgalommal, lelkesedéssel, a mellett nagy körültekintéssel és ügyességgel valóságos csodákat műveltek és minden egyes kiránduló számára felejthetetlenül kedves emlékeket szereztek.

*

Beszámoltunk ime nagy vonásokban az eseményekben annyira gazdag temesvári közgyűlés lefolyásáról. Lehetetlen itt végezetül külön ki nem emelni azt a meglepően kedvező benyomást, melyet a vendéglátó Temesvár városa a közgyűlés minden tagjára az ott töltött két nap alatt gyakorolt. Két nap rövid idő, de kétségtelenül elég volt arra, hogy közelebbről megismerjük e város polgárságának hazafias közszellemét és a nemzeti kultura iránti áldozatkészségét. Temesvár évezredes multjánál, szép jelenénél, polgárainak műveltségénél fogva hivatva van a magyar állameszme, a nemzeti szellem, a magyarosodás, a hazafias érzület és a nemzeti nyelv fejlesztésére, a kulturális ügyek előmozdítására irányt adó vezérszerepet vinni a délvidéken és ezt a missziójáť hiven be is tölti. Temesvár igazi kultur-metropolisa a délvidéknek, s oly örvendetesen fejlődik, népesedik és épül, közhasznú intézményekben annyira gazdag, hogy méltán sorolható hazánk legelső rendű magyar városai közé.

Ezt a szép, ezt a derék várost, mely idei közgyűlésünknek impozáns keretül szolgált, kisérje az Isten áldása. Vivat, crescat, floreat!

* *
*

A közgyűlési szám ezidén a tartalmas dolgozatok nagy terjedelme által szokatlanul is nagyra nőtt. Szolgáljon ez mentségül, hogy csak most jelenik meg. A szerkesztő ugy hiszi, hogy ezt a becses anyagot kár lett volna eldarabolnia s azért az első hat ivet im egyszerre ajánlja az uj évfolyam hatodik vasárnapján a tagtársak szives figyelmébe. A 2-ik szám, az actualis közlések felgyülemlett anyagának egy részével, nyomon követi ez elsőt s a lap aztán multjához híven pontosan megjelenik minden vasárnapra. Az actualitások során foglalkozunk az uj budget-vel s a tanárság mozgalmaival, a párisi kiállitással; számot adunk a körök megkezdett munkásságáról, a tanári statusban történt változásokról. A továbbiakra pedig kérjük t. tagtársainkat, hogy lehető rövidre fogva sziveskedjenek tudósitást küldeni minden, az iskolát érdeklő mozzanatról. A szerkesztő különösen is kéri, segitsék őt abban, hogy a lap mennél szélesebb körű szemlét adhasson a külföldi tanügyi mozgalmakról. Ebben csak közösen érhetünk czélt, mert hiszen egy embernek lehetetlen figyelemmel kisérnie az egész külföldi tanügyi sajtót s irodalmat. Nagyon szivesen fogadnánk rövid könyvismertetéseket, különösen a nehezebben hozzáférhető külföldiekről.

Tartalom: Jegyzőkönyv az O. K. T. Egyesületnek 1900. évi XXXIV. évi rendes közgyűléséről. A tisztviselők jelentései. — A középiskolai oktatás a jellemképzés szolgálatában *Bergmann* Ágosttól. — Az actiok tana elméletben és gyakorlatban *Bódiss* Jusztintól. — Az idegen élő nyelvek, különösen a német nyelv tanítása szemléltető alapon *Markovics* Sándortól. — Ifjúsági irodalmunk *Gerevics* Emiltől. — A temesvári közgyűlés krónikája.

T. cz. tanári kar szives figyelmébe.

Stampfel Károly kiadásában **Pozsonyban** megjelent a jó hirnek örvendő és kedvelt

TANÁROK NAPTÁRA XV. ÉVFOLYAM **az 1900—1901 iskolai évre**

összeállitotta

Kutrucz Rezső, főgymnasiumi igazgató.

Benne van a ***teljes naptári*** részen kívül ***calculus-könyv tiszta- és tábla-papiros,*** továbbá a ***törvények és rendeletek*** közül mindaz, a mire a tanárnak leggyakrabban szüksége van, nemkülönben a ***középiskolák igazgatóinak és tanárainak rangsora 1900. augusztus 1-ig kiigazitva.***

Ára e naptárnak díszes aranyozott vászonkötésben, irónnal és oldalrekeszszel **1 kor. 60 fil.** Postán bérmentve küldve **1 korona 80 fillér.**

Az összeg legczélszerűbben postautalványon küldhető be.

Az ATHENAEUM részv.-társ. kiadásában Beöthy Zsolt szerkesztése alatt

ISKOLAI KÖNYVTÁR

czim alatt egy gyüjteményes vállalat indult meg, mely az uj tanterv által kijelölt irányban az ifjuság komoly irodalmi mivelésének szolgálatába lép.

Ezen iskolai könyvtár I-sö része:

Magyar Olvasmányok Tára.

Szerkeszti **BEÖTHY ZSOLT.**

Ezen gyüjteményben eddig a következő munkák jelentek meg, melyek a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a középiskolai könyvtárakba való beszerzésre ajánlotta:

1. **Petöfi válogatott lyrai költeményei.** Kiadja *Badics Ferencz.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
2. **Petöfi válogatott elbeszélő költeményei.** Kiadja *Badics Fer.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
3. **Tasso, Megszabaditott Jeruzsálem.** Kiadja *Pintér Kálmán.* Ára kötve 2 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
4. **Beöthy Zsolt, Széchenyi.** Kiadja *Tóth Rezső* ... ... Ára kötve 1 kor. 20 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
5. **Madách, Ember tragédiája.** Kiadja *Alexander Bernát.* ... ... Ára kötve 3 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
6. **Cervantes.** Az elmés nemes **Don Quijotte** de la Mancha. Győri V. fordítása alapján átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos.* Ára kötve ... ... 2 kor. 50 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.
7. **Csokonai Vitéz Mihály válogatott munkái.** Kiadja *Tóth Rezső.* Ára kötve ... ... 1 kor. 60 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.

Sajtó alatt vannak:

Katona, Bánk Bán	Kiadja	*Hevesi Sándor.*
Költöi szemelvények Berzsenyiből	»	*Váczy János.*
Szemelvények a magyar meseirodalomból.	»	*Koltai Virgil.*

Előkészületben:

Dante, Divina Commedia	Kiadja	*Balog Ármin.*
Gvadányi, Peleskei nótárius	»	*Badics Ferencz.*
Mikes K. levelei	»	*Tóth Béla.*
Sölcsey Paraenesise	»	*Beöthy Zsolt.*
Kzemelvények Széchenyi, Kossuth, Deák beszédeiből	»	*Baráth Ferencz.*
Zrinyi, Sziget veszedelme	»	*Erődi Béla.*
Shakespeare-Petöfi, Coriolán	»	*Hevesi Sándor.*
Kazinczy, Pályám emlékezete	»	*Angyal Dávid.*
Szemelvények Erdélyi János müveiből	»	*Erdélyi Pál.*
Régi magyar mondák	»	*Erdélyi Pál.*
Rokonfaju népek mondái	»	*Gombocz Zoltán.*
Nagy gondolkozók	»	*Waldapfel János.*
Kölcsey válogatott beszédei	»	*Kardos Albert.*
Szemelvények a kurucz-költészet emlékeiből	»	*Badics Ferencz.*
Euclides és Bolyai	»	*Beke Manó.*
Szemelvények a XVI—XVIII. századbeli magyar történetirókból	»	*Moravcsik Géza.*
Szemelvények Széchenyiből	»	*Waldapfel János.*
A magyar oktató mese	»	*Koltai Virgil.*
A magyar novella Jósikáig	»	*Beöthy Zsolt.*
Corneille, Cid	»	*Matskássy József.*

Az árak terjedelmükhöz képest a legolcsóbbra szabatnak.

Kaphatók a kiadó-társulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

..Havi..
részlet-
fizetésre.

A Magyar Irodalom Története

Második kiadás.

Szerkeszti BEÖTHY ZSOLT.

Képes díszmű 2 díszkötésben.

A teljes mű ára 40 K., havi részlet 3 K.

A Magyar Költészet Kincsesháza

Szerkeszti ENDRŐDI SÁNDOR.

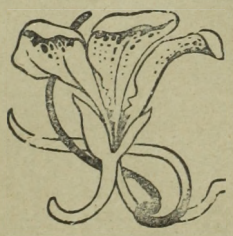

Az előbbihez hasonló díszkötésben 13 K.

Havi részlet 2 korona.

A 2 mű egyszerre rendelve 4 koronás havi részletre szállittatik.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem a következő műveket:

***A Magyar Irodalom Története,** 2 kötet, díszkötésben ... ... 40 kor.*
***A Magyar Költészet Kincsesháza,** egy díszkötésben ... ... 13 „*

A felsorolt művek ára ..... korona, fizetendő ..... koronás havi részletekben a szállitástól kezdődőleg a Gárdonyi és Társa czég pénztáránál Budapesten, mindaddig, mig a művek vételára törlesztve nincsen. Az esedékes és le nem fizetett részleteket a czégnek jogában áll a portóköltség hozzászámitása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállitáskor utánvételik.

Lakhely és kelet: .....

Név és állás: .....

Ismerjük meg

E szakmában az

első könyv magyar nyelven

a természet világát!

A

NAGY KÉPES TERMÉSZETRAJZ

a müvelt közönség számára

47 szines tábla, 805 szövegábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben.

Irta: **Dr. Vángel Jenő.**

Egy kötetben teljes, ára 30 korona, havi részlet 2 korona.

Levágandó és levelezölapra ragasztva vagy boritékban alanti czégnek beküldendö.

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem

Nagy Képes természetrajz, *47 szines tábla, 805 szövegábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben ... 30 K. árban*

fizetendő .....koronás havi részletekben a szállítástól kezdődőleg a ***Gárdonyi és Társa czég*** *pénztáránál Budapesten, mindaddig mig a mű teljes ára törlesztve nincsen és kérem a mű megküldését. Jogában áll a czégnek az esedékes és le nem fizetett részleteket, a portóköltség hozzászámítása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállításkor utánvételik.*

Lakhely és kelet: .....

Név és állás: .....

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

XXXIV. évfolyam. 2. és 3. szám. 1900. október 21—28.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

AZ EGYESÜLET ÖSSZES T. KÖREIHEZ.

Az egyesület igazgatósága ez évi október hó 4-én tartott üléséből felkéri a t. köröket a következő tárgyak beható megvitatására.

1. Az iskolai felügyelet helyes szempontjai.
2. A történettanítás új tervének módszeres végrehajtása.
3. A classicus olvasmányokhoz mikor és milyen egymásutánban kapcsolódjék a régiségtan oktatása?
4. Milyen módon és mértékben lehetne az ifjuságot a természeti tanulmányok körében gyakorlatilag foglalkoztatni?
5. Az actiók tana didactikai oldalról. (V. ö. Bódiss Jusztin közgyűlési értekezését a Közlöny ez évi 1. füzetében.)
6. Az ifjusági iratok revisiójának kérdése. (L. Gerevich Emil közgyűlési előadását a Közlöny ez évi 1. számában. Az indítványok a 77—78. lapon.)
8. A szepesi tanári kör abbeli indítványa, hogy tartassanak igazgatói értekezletek, a melyekbe a nm. minisztérium minden középiskolából egy a tanári kartól választandó tanárt is küldjön ki.
9. Kemény Ferencznek az az indítványa, hogy tanulmányoztassanak azok az eszközök és módok, a melyek alkalmasak arra, hogy az ifjuságnak ellenálló képességét az érzéki kisértésekkel szemben fokozzák és a korai kisértésektől lehetőleg megóvják. — Szükségesnek látják-e a körök e kérdésnek országos enquête utján való tárgyalását is?

Az igazgatóság e kérdések tárgyalását azzal az észrevétellel ajánlja a t. körök figyelmébe, hogy az iskolai életből kinövő

bármely egyéb kérdés tárgyalásainak ezek fölvetésével semmiképp sem akarja útját állani, ellenkezőleg szintén igen szükségesnek és kívánatosnak véli.

Budapest 1900. október hó 18-án.

Négyesy László,
főtitkár.

AZ ÚJ BUDGET.

A magyar tanárság, mely esztendők sikertelen küzdelmei után már-már csüggedésnek adta magát, új reményt meríthet az 1901. évi állami budget-javaslatból. Mert immár tettekben is bizonyságát látja annak, hogy az államhatalom képviselőiben megvan a jó szándék, hogy a nemzeti cultura munkásainak bajain segítsenek; s mert az első segítség is elég jelentékeny arra, hogy a kezdet komolyságába vetett hit megerősödjék.

Az uj budget eredménye anyagilag is számot tesz. Mert azt jelenti, hogy csak a középiskola körében is *másfél száznál több ember részesül előléptetésben az 1901. s ugyanannyi az 1902. esztendő folyamán.* Hisz növekedvén a VII. s illetve a VIII. osztály létszáma, egyidejüleg ezen osztályok létszámán belül is szaporodnak a magasabb fokozatok arányszámai s a távozók helyére ismét mások lépnek a VIII. illetve a IX. osztályok magasabb fokozataiba. Meg aztán az állami budget nyomában hasonló mérvü haladás lesz a tanulmányi alap tanári létszámában is. Két év mulva tehát elérjük, hogy a ki a 30 éves tanári pályának felén túl lesz, mind belekerül legalább a VIII. fizetési osztályba.

Ez magában véve is megnyugtató eredmény és sok visszásságnak lesz elenyésztetője.

De minket, a kik elvekért s *a jövőért* küzdünk, még a jelennek és közel időnek anyagi előnyeinél is nagyobb örömmel tölt el az a moralis elismerés, mely az uj budget tényében megnyilatkozik.

Mi a tanárság igazának diadalát látjuk benne. Kívánságaink s érveléseink első részéről immár el van ismerve, hogy jogos és igaz volt. Az az 1893-iki igéret, melylyel gróf *Csáky* Albin akkori ministernek sikerült a tanárság fölzaklatott kedélyét legalább némileg megnyugtatnia, nem maradhatott személyes politikai igéret, annak kormányzati programmja beváltatott, illetőleg be lesz váltva 1902-ben, tehát a kitüzött tiz évi határidőn belül.

S ez nekünk megnyugtatás a jövőre is. Ügyünk fejlődésének állandóságát vonjuk le belőle. Azt a bizonyságot, hogy a magyar cultura függő kérdései nem lehetnek ugy alávetve a parlamenti válságok esélyeinek, mint másnemü politikai kérdések. A tanügynek kérdései nálunk — hála Istennek! — nemcsak változó kormányoknak, de még pártpolitikának kérdései sem szoktak lenni. S ha ezt tudjuk, még az is könnyebben esik, ha egy-egy ideig várakoznunk kell arra, a minek égető szükségét érezzük. A magyar tanárságban elég nagy a belátás intelligentiája, a mely mérlegelni tudja a viszonyokat; tudja megbecsülni a fokozatos haladást és a jövő reményében tud türni is; csak egyet nem tud: lemondani magáról a jövőről, mely nem is csak az ő jövője, hanem az iskoláé is.

Ezt a fokozatos előbbre menetelt, ezt a lépésről-lépésre haladást méltányoljuk az új budgetben is őszinte szivvel, igaz örömmel. Nem hallgatjuk el, hogy ezzel bajaink mind orvosolva még nincsenek; sőt kivánságainknak csak *egyike* — s talán nem is épen a legjelentősebbje — van teljesítve: de hálás elismeréssel fogadjuk ezt is, nem kicsinyelvén azt a hatását, hogy bajaink egy kirívó részén segít s alkalmas arra, hogy a megnyugvás útjára vezessen. Tudjuk, hogy az állam is a nehéz megpróbáltatások idejét éli s nem mi vagyunk egyedül, kik szorongva kérjük gyógyító segítségét. Szertelenséggel csak ellenségeink vádolnak s a kik nem ismernek bennünket.

Irritabile genus-nak is szokás nevezni bennünket. Érzékenyek vagyunk, — az igaz. De fogékonyak is minden jó és szép iránt; lelkes sereg, mint ritka más; kormányozni s vezetni bennünket nehéz is, meg könnyű is nagyon. Nehéz, mert a mit intelligentiánk helyesnek s jogosnak itél, azt kimondani nem tartóztat a vak engedelmesség s attól eltántorítani a tekintély szavával nem lehet; de könnyű is, mert az igazságnak nálunk nagyobb hódolói nincsenek, mert belátásunkban meg lehet bízni s főleg mert a méltányló jóakarat nemcsak eszünkhöz, hanem szivünkhöz is hamar és biztosan megtalálja az utat.

Wlassics Gyula minister, úgy látszik, jól ismer minket. Legyen meggyőződve, hogy mi is szives készséggel ismerjük meg őt s jóindulatának bizonyságait tetteiben. Nem titok előttünk, hogy magas állásának egész sulyával szegődött küzdelmeink osztályosává s hogy a mit az új budgetben elérnünk sikerült, azt egyrészt csak ő általa érhettük el, másrészt ez volt a legtöbb,

a mit a jelen viszonyok közt elérnie neki is sikerülhetett. Meg vagyunk győződve, hogy az ő rokonérzése s jóakarata lesz legnagyobb erősségünk a további haladásban is. Hálás szivvel emlékezünk arról, a mit érettünk eddig tett s bizalommal nézünk azok elé, a miket kétségkivül tenni fog s tenni van hivatva még ezután. S ha ő ide adja magát a mi erősségünknek: kérjük, fogadja el a maga erejének növeléseül a mi hálás elismerésünket s bizalmunkat is!

* * *

Az új budget-javaslat minket érdeklő adatait a következőkben ismertetjük:

	1901-re	többlet
Állami gymnasiumok	2,016.310 kor.	178.369 kor.
» reáliskolák	1,633.657 »	46.340 »
Középiskolák segélyezése	1,368.000 »	139.200 »
Internatusok »	53.600 »	5.700 »
Állami felsőbb leányiskolák	913.131 »	52.941 »

Ez öt tétel alatt tehát *az emelkedés 422.550 korona.*

Az emelkedésnek számot tevő része esik *a tanári személyzet* javára. Eddigelé tudvalevőleg az igazgatóknak csak egyharmada volt a VII. s a tanároknak szintén csak egyharmada a VIII. fizetési osztályban. A budget indokolása határozottan kimondja, hogy a *felezés két év alatt* fog végrehajtatni. A miniszter szavai szerint: »*Az ily módon való rendezésnek első fele része jelentkezik az 1901. évi költségvetésben, másik fele részéről pedig az 1902-iki előirányzatban történik majd gondoskodás.*« Ez tehát határozott programm.

Az 1901. évi budgetben a *tanári létszám így oszlik meg* az egyes fizetési fokozatokban:

I. Gymnasium és reáliskola:

A/ Igazgatók:		*B*/ Tanárok:	
4800 kor. fokon	10	3600 kor. fokon	100
4400 » »	9	3200 » »	99
4000 » »	9	2800 » »	98 (+ 9 számfeletti)
3600 » »	19	2600 » »	213
3200 » »	18	2400 » »	213

II. Felsőbb leányiskolák:

A/ Igazgatók:

4800 kor. fokon	2	3600 kor. fokon	3
4400 » »	2	3200 » »	3
4000 » »	2	2800 » »	3

B) **Tanárok és tanítónők:**

3600 kor. fokon	9
3200 » »	8
2800 kor. fokon	8
2600 » »	19
2400 » »	19
2000 » »	19
1800 kor. fokon	19
1600 » »	18

C) **Segédtanítónők:**

1400 kor. fokon	14
1200 » »	13
1000 » »	13

Beruházások czimén föl van véve:

A beregszászi főgymn. épületére	ujabb	100.000	kor.
A temesvári » »	utolsó részlet	100 000	»
A szegedi » »	első »	100.000	»
A budapesti VII. ker. főgymn. kibővítésére		64.000	»
A dévai főreálisk. »		100.000	»
Az ungvári főreálisk. uj épületére		100.000	»
A temesvári felsőbb leányiskola épületére egyelőre		80.000	»
A beszterczebányai »	beteg-pavillonjára	20.000	»
A lőcsei »	épületére egyelőre	34.000	»

A középiskolák segélyezése 1901-ben igy fog alakulni:

Aradi főgymnasiumnak	30.000 »
Aszódi ág. hitv. ev. algymnasiumnak	7.000 »
Békési ev. ref. gymnasiumnak	14.000 »
Békés-csabai ág. hitv. ev. gymnasiumnak	20.000 »
Bonyhádi ág. hitv. ev. gymnasiumnak	11.000 »
Brassói kath. főgymnasiumnak	26.000 »
Budapesti ág. hitv. ev. főgymnasiumnak	32.000 »
Budapesti ev. ref. főgymnasiumnak	36.000 »
Budapesti nőképző egylet leánygymnasiumának	24.000 »
Budapesti IV. ker. kath. főgymnasiumnak	1.000 »
Csiksomlyói kath. főgymnasiumnak	16.000 »
Csurgói ev. ref. főgymnasiumnak	31.400 »
Debreczeni kath. gymnasiumnak	10.000 »
Eperjesi ág. hitv. ev. főgymnasiumnak	32 000 »
Érsekujvári községi főgymnasiumnak	10.000 »
Esztergomi községi reáliskolának	8.000 »
Félegyházi kath. főgymnasiumnak	19.000 »
Gyönki ev. ref. gymnasiumnak	6.000 »
Gyulafehérvári kath. főgymnasiumnak	28.000 »
Hajdunánási ev. ref. gymnasiumnak	8.000 »
Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgymnasiumnak	26.000 »
Iglói ág. hitv. ev. főgymnasiumnak	26.000 »
Karczagi ev. ref. főgymnasiumnak	8.000 »
Kecskeméti kath. főgymnasiumnak	1.000 »
Kecskeméti ev. ref. főgymnasiumnak	16.000 »
Keszthelyi kath. főgymnasiumnak	14.600 »
Kézdivásárhelyi kath. algymnasiumnak	6.000 »
Kisszebeni kath. algymnasiumnak	1.000 »
Kisujszállási ev. ref. főgymnasiumnak	30.000 «

Kolozsvári kath. főgymnasiumnak	12.000	kor.
Kolozsvári ev. ref. főgymnasiumnak	18.000	»
Kolozsvári unitárius főgymnasiumnak	30.000	»
Lévai kath. főgymnasiumnak	1.000	»
Magyaróvári kath. algymnasiumnak	1.000	»
Marosvásárhelyi ev. ref. főgymnasiumnak	10.000	»
Marosvásárhelyi kath. főgymnasiumnak	10.000	»
Mármarosszigeti kath. algymnasiumnak	1.000	»
Mármarosszigeti ev. ref. főgymnasiumnak	32.000	»
Mezőtúri ev. ref. főgymnasiumnak	18.000	»
Miskolczi ev. ref. főgymnasiumnak	30.000	»
Nagybecskereki községi főgymnasiumnak	14.000	»
Nagykanizsai kath. főgymnasiumnak	1.000	»
Nagykárolyi kath. főgymnasiumnak	1.000	»
Nagykőrösi ev. ref. főgymnasiumnak	20.000	»
Nagyszalontai közs. gymnasiumnak	4.000	»
Nyiregyházi ág. hitv. ev. főgymnasiumnak	32.000	»
Nyitrai kath. főgymnasiumnak	1.000	»
Pápai ev. ref. főgymnasiumnak	32.000	»
Podolini kath. algymnasiumnak	1.000	»
Pozsonyi ág. hitv. ev. főgymnasiumnak	32.000	»
Pozsonyszentgyörgyi kath. algymnasiumnak	1.000	»
Privigyei kath. algymnasiumnak	1.000	»
Rimaszombati prot. főgymnasiumnak	32.000	»
Rozsnyói ág. hitv. ev. főgymnasiumnak	32.000	»
Rózsahegyi kath. főgymnasiumnak	24.000	»
Sátoraljaujhelyi kath. főgymnasiumnak	1.000	»
Selmeczbányai ág. hitv. ev. főgymnasiumnak	32.000	»
Selmeczbányai kath. gymnasiumnak	1.000	»
Sepsiszentgyörgyi ev. ref. főgymnasiumnak	32.000	»
Soproni ág. hitv. ev. főgymnasiumnak	26.000	»
Szarvasi ág. hitv. ev. főgymnasiumnak	31.000	»
Szászvárosi ev. ref. főgymnasiumnak	26.000	»
Szatmári ev. ref. főgymnasiumnak	28.000	»
Szegedi kath. főgymnasiumnak	15.000	»
Székelyudvarhelyi kath. főgymnasiumnak	20.000	»
Székelyudvarhelyi ev. ref. főgymnasiumnak	22.000	»
Tatai kath. algymnasiumnak	1.000	»
Temesvári kath. főgymnasiumnak	1.000	»
Ujverbászi községi gymnasiumnak	7.000	»
Váczi kath. főgymnasiumnak	1.000	»
Vágujhelyi községi alreáliskolának	8.000	»
Veszprémi kath. főgymnasiumnak	1.000	»
Zentai közs. főgymnasiumnak	10.000	»
Zilahi ev. ref. főgymnasiumnak	30.000	»
Felekezeti, törvényhatósági és községi oly középiskolák ideiglenes segélyezésére, melyekkel a végleges szerződés még nem volt megköthető	54.000	»

Országos nyugdíjszervezetbe eddig nem tartozott iskolák nyugdíjintézete számára ... ... 120.000 kor.
Felekezeti stb. középiskoláknál működő hitoktatók dijazására ... ... 12.000 »

Az átalányban fölvett 54.000 koronából segélyt kapnak: a beszterczebányai, késmárki, felsőlövői ág. ev. — a k.-sztmiklósi, halasi, hajdúböszörményi ev. ref. — a gyulai kath. — a székelykereszturi unit. és a petrozsényi magán gymnasium.

Ezen kivül új *építési segélyt* kapnak:

A zilahi ev. ref. főgymn. ... ... 70.000 kor.
A rozsnyói ág. ev. főgymn. ... ... 90.000 »
A szarvasi » » » ... ... 200.000 »

Az építési segélyezések tudvalevőleg olyanformán történnek, hogy a fentartóság kölcsönt vesz föl s az állam fedezi az évi törlesztést. Ezek az évi törlesztések 1901-ben már 214.500 koronára rugnak s azt jelentik, hogy az iskolák két milliónyi összeg erejéig építhettek s ezt helyettök az állam törleszti.

BETEG ÁLLAPOTOK.

A millennaris esztendő elején ez alatt a czím alatt figyelmeztető hang szólalt föl ugyane helyen. El volt benne mondva, hogy »a magyar tanárságban, mint testületben, napról-napra terjed a *beteges állapot*«. Hogy »napról-napra több tanár szivén lesz urrá az *elégedetlenség keserüsége*, mely mindig rossz tanácsadó s mely ridegségre, szenvedélyességre, torzsalkodásra s mindenre inkább vezet, csak egymás megbecsülésére s a tekintély tiszteletére nem«. Hogy »ez az elkeseredés szüli azt a *belső torzsalkodást*, mely egyszer országos egyesületünk alapjait próbálja megingatni, másszor főváros és vidék közt akar minden áron érdek-falat látni«.

S ime, annak a czikknek irója szomoru igazolásul látja, hogy akkori diagnosisa tökéletesen ráillik a négy évvel későbbi, mai állapotokra is.

A *szegedi gyülés* adta meg rá ezt a keserü igazolást.

Bennünket itt a központban, a kiknek szivünk sugalta tisztünk, hogy a nehéz bajokkal küzködő magyar tanárság lüktető érverésén tartsuk észlelő kezünket, nem ért egészen váratlanul a láznak az az elementáris kitörése sem. Meglepett mégis. Mert tudtuk, hogy az elkeseredés láz-anyaga nyugtalanítja a tagokat; de nem hittük, hogy éppen most törjön ki s hogy erre közvetlen oknak elég legyen egy pár kinevezés. Meg vagyunk

győződve, hogy a kérdésnek nem is itt van a veleje. A mi Szegeden történt, symptománál nem egyéb.

A belső forrongásoknak is megvan a maguk természeti törvénye, a melynek ellenében más orvosság nincs, mint: a *lázt okozó bajnak forrását nyomni el.* Gyötrelmes a beteget szerető családtagnak helyzete, mikor a láz okát orvosolhatni nem adatott. De tisztét becsülettel teljesíti, ha addig, míg az orvoslásnak módját tőle telhető erővel sürgeti, csillapító kezével a nyugtalanságot enyhíteni törekszik. Ki tartana ilyenkor haragot szivében, ha a láz türelmetlensége ellene is kifakad, a kinek pedig minden gondját a segíteni akarás vezeti. A szemrehányás, melyre rá nem szolgáltunk, csak fáj; de zokon nem esik s utunktól el nem térít.

Ezt a nehéz utat járja egyesületünk, a betegséggel küzdő tanárságnak nagy családja is, már jó ideje. A mi kérő, sürgető szót intézni lehet azokhoz, a kiknek hivatása a gyógyítás, megtevők nem egyszer s ha az óhajtott czélt még el nem érők is: minden vigasztalás és reménység nélkül nem maradtunk.

Vigasztalásunk, hogy orvosaink nemcsak a diagnózissal lehetnek immár tisztában, hanem rokonszenvüket is sikerült megnyernünk s hogy ha egyelőre csak enyhítő cseppekben is, de megkezdték az orvosság készítését; reménységünk pedig kettős: hogy előbb-utóbb csak meg kell kerülnie annak az orvosságnak is, mely teljes gyógyulást ad; s hogy abban a szervezetben, mely oly rég óta küzd a bajjal, magában is elég életerő van, hogy diadalmasan kiállja a megpróbáltatások hosszú napjait.

Mi a jelennek minden bajai közt sem csatlakozunk a csüggedőkhöz. Bízunk a tanári állás jövőjében s bízunk egyesületünk életerejében is. Bízunk egyesek személyétől függetlenül is. Bizalmunk alapja az, hogy *a tanár-kérdés megoldása országos érdek* s bajaink már oda érlelődtek, hogy *a megoldás alól sokáig kitérni nem lehet;* a tanárság nyugalma nem egy osztálynak az érdeke, hanem az iskoláé s vele a nemzeti kulturáé, a mi a nemzet jövő sorsával egyértelmű. Az idők tanulsága pedig arra tanít, hogy *csak egységben van az erő* s a magyar tanárság, melyet eszmék kultúsza hevít, mely eszményekért küzd, megérti az idők tanítását. Jó sorsunk volt az eddig s bizonyára az lesz a jövőben is, hogy a forrongások legkritikusabb napjai multán, az elkeseredésnek egy-egy erőszakos megnyilatkozása után annál inkább tömörültünk. Meggyőződtünk nemcsak egymásnak *jóhiszeműségéről,*

hanem arról is, hogy *egy az akaratunk, egy a kívánságunk.* A természet rendje az, hogy a kik együvé tartoznak, a kik egyért küzdenek, együvé is álljanak. Ennek a logikája nyilatkozik meg abban a tényben, hogy mikor barátaink aggodalommal s ellenségeink kárörömmel látták az 1893. IV. t.-cz. bölcsőjénél egyesületünk fölött a válság veszedelmét: országos egyesületünk megerősödve kelt ki a tisztító küzdelemből s kebelében ma annyiunkat egyesít, mint azelőtt még soha.

A mi kevés haladás azóta ügyeinkben történt, de főleg a mi a jövő javulásnak egyetlen biztos előkészítője: hogy ügyünk komolysága iránt nemcsak a figyelem van immár fölkeltve, hanem megnyerve olyan döntő köröknek rokonszenve is, a melyek eddig rólunk s küzdelmeink természetéről tájékozva sem voltak, mindez csak annak az együttérező törekvésnek köszönhető, a melynek képviselője kifelé nem volt s nem lehet más, mint a tanárság *országos* egyesülete.

S ennek az egyesületnek a vezetősége az öntudatnak tisztaságával fölvetheti — sőt fölvetnie kötelesség is — a kérdést: *vajjon a tanárság érdekeit szolgálja-e az, a ki most megzavarni akarja egységes sorainkat?* Vajjon van-e arra mód, hogy képzelt vagy igaz alapokon szétforgácsolódva, sőt egymáson sebeket ütve, többre mehessünk, mint vállvetett küzdelemmel? Vajjon lehet-e részlet-érdek vagy sérelem olyan erős, hogy miatta külön csatákat kezdve, cserben hagyjuk a főczélt: a tanár-kérdés egységes megoldását?

A válasz ezekre a kérdésekre nem lehet kétféle. A dolgok nyugodt szemlélője tisztában lehet azzal, hogy a mi a szegedi gyűlésről a lapok utján a nagy nyilvánosság elé került, sokkal többet árthat a tanárság egyetemes ügyének, mint a mennyit legjobb esetben is használhatna az egyeseknek.

Árthat abban, hogy *gyöngítheti azt a rokonszenvet,* melyre ügyünknek annyira szüksége van s a melyet megszerezni könnyü dolog nem volt. Árthat abban, hogy *fegyvert ad azok kezébe ellenünk, a kik szertelennek hirdették a tanárság mozgalmait* s a kiknek nyilatkozatát csak nem régiben kellett legyőznünk.

Ne vegyék tőlem rossz néven a szegedi gyűlés intézői, ha ezeket tudva és látva, mélyen sajnálom, hogy az a gyűlés úgy esett meg, a mint azt a lapok megczáfolatlanul hirdették. Értem, hogy az elkeseredés hatalma nagy; de annál nagyobb tiszteletet

érdemelt volna az az erő, mely le tudja vala győzni a rossz tanácsadót.

Ha csak megkisérlik vala ennek az erőnek alkalmazását, lehetetlen lett volna az *a félreértés*, hogy nekik egyesületünk, vagy akár csak a fővárosi kartársak ellenében is fegyverkezniök kell.

Facta loquuntur! A tények ereje nem tür vitát s nem szorul sok szóra.

Egyesületünk az utolsó öt esztendőben többször fordult a kormányhoz és törvényhozáshoz a tanárság ügyében. Elmulasztotta-e csak egyszer is hangoztatni, hogy addig is, mig a rangsor törvényes nyüge ránk nehezedik, *a soron kívüli előléptetés* csak igazi érdem jutalma legyen, de *semmi esetre se használtassék kárpótlásul.* Kassai nevezetes memorandumunktól egészen tavalyi föllépésünkig mindenütt egyik főpont gyanánt emeltük ki ezt. Kimondottuk ismételten, hogy a törvény alkalmazott keretein tágítani kell, sürgettük *a drágasági helyi pótlékokat* épen azért, mert jól láttuk, hogy kormányunk a pótlékok rendszere nélkül nem tud mások hátránya nélkül segíteni a drága városok tanárain s mert ezt helyesnek, a törvény szelleme szerint valónak nem itéltük.

Sőt tovább mentünk. Elismerve a törvény rendelkezését, mely a kiváló érdem jutalmát tűzi ki, biztosítani akartuk mellette a kornak jogát is. Akkor, mikor ez még a félreértetés veszedelmével is járt, arra kértük a ministert, hogy szabjon maga önkéntesen korlátot a maga discretionalis hatalmának s *állapítsa meg egy bizonyos kisebb százalékban a soron kívüli előléptetések quotáját.*

Hosszas dolog volna mindazt szórul-szóra idéznem, a mit erre nézve irásban s elnökünk szavával hoztunk a kormány és törvényhozás tudomására. Fölösleges dolog is volna, mert hisz mindez köztudomású.

Nagyon kérem tehát a szegedi gyűlés tagjait: mondják meg, *hol itt az ellentét az ő s a mi felfogásunk közt?* Testvérharczra hol itt az ok? Vajjon abban, hogy *közös* kivánságaink, *egyértelmű* kéréseink mindezideig nem teljesültek: egyesületünk, avagy a fővárosi tanárság, mint ilyen a hibás-e?

Nem tehetek róla, ha ezt a pár soron kívüli előléptetést a dolgok mai állásában különben sem tudom a mi ügyünkre döntő fontosságunak itélni; de a zajos tüntetésre sem látom valami

nagyon alkalmasnak épen azt az episodot, a mikor tudomásom szerint először nyilatkozik meg annak az elvnek jogosultsága, hogy a soron kívüli előléptetésben a fővárosiakkal egyszerre vidékiek is részesüljenek. Mikor uj rendszer inaugurálásáról van szó, akkor nem a mennyiséget tartom legfőbbnek, hanem az elvnek elismerését, a melyet követnie kell aztán a számbeli emelkedésnek is. Hajlandó vagyok véletlennek tekinteni, hogy azok között, kiket a kormány érdemesnek itélt *most* soronkívül előléptetni, 4 volt fővárosi és 2 vidéki. Fölteszem, hogy ha a törvény szelleme érvényesül, jövőben megfordulhat az arányszám. Az érdemesség foka másik kérdés. Concret esetekben a fölött nyilatkozni nem lehet az én hivatásom. De vallom s valljuk bizonyára mindnyájan, hogy *a soron kívüli előléptetésre a tanári érdemnek van legelső sorban igénye.* A tudós és irodalmi érdem nagy jogosultsága is másodrendűvé törpül itt, ha nem társul a kathedra kiváló szolgálatával. Vallom és valljuk, hogy egy olyan nagy intellectualis testületet, mint a tanárság, csak *a legpártatlanabb igazsággal* lehet kormányozni. Nemzeti nagy veszedelem, ha a protekczio megkülönböztetései valamely országban már az iskolához is hozzáférnek. Mert a jogosulatlan protekczió métely a közélet minden terén, de az iskolában gyilkos méreg. Az érdemnek, mely az iskola életében külön jutalomra talál, olyan evidensnek kell lennie, mely még az ellenséget is lefegyverzi. S itt ép a bökkenő! Az érdemet mérni és megismerni sehol sem olyan nehéz, mint épen a mi pályánkon. A tanár munkájának java része zárt falak csöndjére jut. *Iskolánk mai életében s szervezetében van-e rá elég mód, hogy a tanári érdem igazságosan elbirálható legyen ott, hol a jutalmat osztogatni kell?* Íme, a tanári fizetés kérdése még sem áll olyan elszigetelten, mint sokan gondolják. Hisz végtére az iskola is szervezet; még pedig élő szervezet. Ha egészséges vérkeringését akarjuk, gondosan el kell látnunk minden egyes szervét *A felügyelet kérdése* sem utolsó kérdése a mi iskolánknak. Annak a megoldása visszahat a mi nyugalmunkra is, a mely pedig a jó iskolának első feltétele.

De abból a nagy moralis munkából, mely szükséges, hogy az igazi érdem érvényesüljön, *komoly rész jut magára a tanárságra is.* Nemcsak a becsületes munkában való versenyt s azt a nemes hevülést értem, mely a régi tanári gárdának ékessége és sikereinek titka volt; hanem azt a nehéz objektivitást is, hogy *első sorban magunk ismerjük meg s becsüljük meg köreinkben*

az igaz érdemet; azt a testületi szellemet és szeretetet, hogy önzetlenül örvendeni tudjunk, ha sorainkból kiválik valaki s megérdemelt jutalmat talál; hogy köreinkben legyünk magunk az érdemnek igaz őrei s puritán felfogásunk szerezze meg azt a tiszteletet, hogy *a mi közvéleményünk lehessen a tanári érdemnek legmegbízhatóbb bírálata*, melyet a felügyeletével egyenrangúnak, tájékoztatónak fogadhasson el legfőbb hatóságunk is.

Ha megtevénk mindent, a mit e téren pótolnunk kell: én lehetetlennek tartom, hogy egy-egy soron kívüli előléptetés olyan izgalmakat keltsen, mint keltett a mostani.

És akkor lehetetlennek tartok sok egyebet is. Lehetetlennek, hogy a haragos felháborodás egy-egy őrizetlen órájában a magunk nagy testületén üssünk sebet; hogy országos szervezetünket olybá vegyük, mint egy-egy játszmát, melynek megbontására elég ok valami kis boszuság. És másodsorban lehetetlennek, hogy az okoskodásnak nyugtalanságával minduntalan ujabb követeléseket támaszszunk.

Minden van inkább szándokomban, mint kései recriminatiókkal s érzékenységet sértő kritikával növelnem az izgatottak izgalmait. A szegedi gyűlés határozatairól nincs is még tiszta képem. A lapok tudósításaira kell szorítkoznom s azok, úgy látszik, egybe keverték a fölmerült eszméket, indítványokat s határozatokat. De az ügy természete s érdeke olyan, hogy lehetetlen pár szóval legalább rá nem mutatnom azoknak tarthatatlan voltára, a miket a lapok után a nagyközönség határozatoknak fog minősíteni.

A magam részéről ugyan nem hiszem, hogy a gyűlés nyilvánosság elé akart volna lépni azzal a határozattal, hogy fővárosi tanár tankönyvét vidéken nem fogják használni. Én tudom, hogy a magyar tanár nem a szerző nevét, hanem a munka becsét veszi bírálata alapjául — azért sajnálom, hogy a lapok közleménye ujabb tápot ad a rágalmazóknak. Én nem hiszem azt sem, hogy egy 30—40 tagu tanári gyülekezet ne tudná, milyen nagy nemzetgazdasági érdekek fűződnek ahoz az intézkedéshez, hogy az állam kamat nélkül is pénzt bocsát bizonyos bankoknak rendelkezésére s hogy ennek megvonása milyen országos veszedelmeket idézne elő. De sajnos, a politikának s nemzeti gazdaságnak emberei nem érintkeznek olyan sűrűn a tanársággal s hamar elhisznek rólunk minden gyarlóságot. Ezt a két gondolatot a tudósítások rovására írom s velök nem foglalkozom, csak sajnálom, hogy a nagyközönség ártalmunkra használhatja föl.

Az az állítás, hogy az első rangsor nem törvényes és az a követelés, hogy teljesen felforgattassék: nem először hangzik föl. Ismételten szemben állottam vele. Ujabb vitát erről sem akarok kezdeni. Csak egyszerüen utalok két dologra. Arra, hogy az 1893. IV. t.-cz. 17. §-a expressis verbis kimondja, hogy az *első* rangsorban a nagyobb fizetés adja meg az elsőséget; meg arra, hogy az első rangsor javításának lehetősége ki van zárva, annak ideje esztendők óta lejárt.

A helyi előléptetést kérte egyesületünk is. Benn van már kassai memorandumunkban.

Hogy a 30 éven túl szolgáló érdemes öreg társakat inkább megbecsülni szeretem, mint körünkből kiközösíteni, — azt is több ízben elmondottam.

A vidéki egyesület alakításán kívül — a mit én a tanárság szerencsétlen vállalkozásának tartanék s fölöslegesnek a vidéki körök mellett — marad még egy resolutio. Az, hogy az előléptetésekből nem szabad kedvezőtlen véleményt alkotni a vidéki tanárság érdemeinek mértékére. *Ez igaz.* De hát volt-e valaki, a ki ilyesfélét állított? Mi nem hallottunk róla. Ha igen s ezt nekünk tudomásunkra hozzák, biztosítom, hogy ezt a nyilatkozatot mi fővárosiak önként s talán még nagyobb súlylyal megtettük volna.

Mert mi még ma is, a szegedi hangok daczára is, azt érezzük, hogy egymás megbecsülésében s az egységben van a mi erőnk!

Az érintkezési pontokat keresnünk sem kell. Hiszen — lakjunk az ország bármely pontján — a legfőbb kérdésekben tökéletes közöttünk az egyetértés. Ebben az állításban nincs túlzás a szegedi gyűlés után sem. Aligha van közöttünk csak egy is, a ki ne tudná, hogy *legtöbb bajunknak forrása az 1893. IV. t.-cz.* Azóta állandó közöttünk a forrongás, a mióta ránk kényszerítették a rangsor nyügét, mely ránk sehogy sem illik. A legjobb orvosság az volna, hogy rendezzék a mi fizetésünk ügyét az általános tisztviselői törvénynyel összhangban, de állásunk sajátszerűségének jobban megfelelő külön törvénynyel, mint például Ausztriában. A rendkivüli jutalmazás nem okoz zavart, ha nincs rangsor és van — *méltó quinquennium!*

Ez legyen a programmunk, mely egyesít.

(Bpest.) *Rajner Ferencz.*

A SZEGEDI ÉRTEKEZLET.

Szeptember 17-én 16 tanár a IX. rangosztályból a VIII.-ba lett kinevezve. A tanárok zöme öröm helyett panaszban tört ki s panaszának szeptember 30-án, Szegeden megtartott értekezletén hangos szóval adott kifejezést.

A csepp örömbe ugyanis, melyet e néhány előléptetés a tanárságban kelthetett volna, ezúttal is két nagy csepp keserűség vegyült. Egyik az, hogy a 16 kinevezett tanár közül 6 ismét soron kívül, vagy jobban mondva 80—200 tanártársának anyagi érdekein és erkölcsi reputatióján keresztül gázolva került a VIII. rangosztályba; a másik pedig az, hogy ezen 6 tanár közül csak 2 vidéki, 4 ismét budapesti.

Hogy e finom, de éles vágások mily érzékenyen érintették a vidéki tanárságot, bizonyítja az, hogy a szegedi kartársak egyetlen szavára a vidéki tanárságnak majdnem fele jelent meg, illetőleg képviseltette magát Szegeden, hogy e régi, de ismételten feltört sebekre írt keressen.

Ha ezen értekezletet kellően előkészíteni s megtartását a tanárra nézve alkalmasabb időre halasztani lehetett volna, akkor azon a vidéki tanárságnak bizonyára tulnyomó része megjelen. Hisz a tanárság nagy része még nem mondott le annak reményéről, hogy legalább legtermészetesebb s legvitálisabb jogait kivánja. Ilyen *a vidéki s a budapesti tanárok egyenjogusítása* s a rangsorban levő nagy sérelmek megszüntetése végett a *rangsor revisio.*

E két kérést karolta fel a szegedi értekezlet. Ezek elseje különben régi keletű; jogos voltát — ha nem csalódom — maguk a budapesti tanárok is elismerték, központi képviselőink pedig illetékes helyen többször hangoztatták — és sajátságos dolog, hogy teljesítését eddig még sem sikerült elérni! Pedig lehet-e természetesebb és jogosabb kívánság, mint a bpesti és vidéki tanárok egyenjogusítása! Meg vagyok győződve róla, hogy sem intéző köreink, sem a bpesti tanárok nem vonják kétségbe azt, hogy a mi kvalifikációnk nem áll mögötte a fővárosi tanárokénak; azt sem lehet tagadni, hogy a legtöbb vidéki intézetben sokkal nagyobb ügyességet és fáradságot kell a tanárnak kifejteni, mint Budapesten, hogy kielégítő eredményt felmutathasson; és mégis mi vagyunk a tanügy vezető köreinek mostoha fiai. Mi csak akkor jutunk egy-egy sovány falathoz, ha már fővárosi társaink ki vannak elégítve! Például a 3600 K. fokozaton levő 77 tanár közül 59 a budapesti, kiknek átlagos szolgálati ideje alig 20 év; ellenben a 18 vidéki tanár szolgálati ideje, négy kivételével, meghaladja a 30 évet. Ha e tényhez a budapesti tanárok napirenden levő soron kivüli előléptetését veszszük, nyilvánvalóvá lesz az a törekvés, hogy a fővárosi tanárok a rangsor élére jussanak.

Egy argumentum van, mely látszólag a jelenlegi állapot mellett szól; az t. i., hogy a fővárosban nehezebbek a megélhetési

viszonyok. A fővárosi tanárok ezen argumentumot aknázták ki, de nem jogosan, s a vidéki tanárok nagy mulasztást követtek el, hogy azt eddig meg nem czáfolták. Én ugyanis elébbi tétellel szemben következőt állítom fel: *a megélhetési viszonyok művelt emberre nézve nehezebbek a kis városban, mint a fővárosban!* — Hiszem, hogy a fővárosi tanárok nem fogják ezen állítást megjegyzés nélkül hagyni s így alkalom fog nyilni annak megvitatására.

A másik kérés, a rangsor-revisio, uj keletű és épen azért talán szokatlanul hangzik; de olyan erős érvek szólnak mellette, hogy teljesítése elől alig lehet kitérni.

A többször említett aránytalanságon kivül, mely a kétféle tanárság rangbeosztása között fenforog, csak egy-két igen feltünő jelenségét említem fel jelenlegi rangsorunknak. Egyik bpesti tanár 7 évi rendes tanári szolgálattal elérte a 3600 koronás maximumot, melyet legtöbb vidéki tanár 30—35 évi után sem ér el. Az is érdekes, hogy egy másik tanár f. é. május havában lett előléptetve s most az utolsó alkalommal, tehát alig 4 hónap mulva, 195 helyet átugorva, ismét előlépett; rendes tanári éveinek száma 6!

Ezen adatokhoz a következő megjegyzést fűzöm: Azon törvénynek, mely a tanár előtt a VIII. rangosztályt megnyitja, szolgálati éveit pedig 30-ban állapítja meg, tagadhatatlanul az az intentiója, hogy a tanár 30 év alatt ezt el is érje; vajjon a jelenlegi rendszer mellett lehetséges-e ez?

Ime, ezek nagyjából azon gondolatok, melyek a szegedi értekezleten kifejezésre jutottak! Mivel pedig budapesti tanárok ezen értekezleten részt nem vettek,[1] azért szükségesnek tartom, hogy e sorok közlönyünkben napvilágot lássanak, hogy minden tanár hozzászólhasson a felvetett kérdésekhez.[2]

(Szamosujvártt.) *Balázsy Czirill.*

A SÁROSPATAKI EV. REF. FŐISKOLAI TANÁROK FIZETÉSÉNEK RENDEZÉSE.

A tiszáninneni ev. református egyházkerület, melynek papságát és világi vezérférfiait a nehány hónappal ezelőtt tartott miskolczi közgyülés után olyan erősen támadták meg több oldalról, nevezetes és figyelemre méltó intézkedést tett a sárospataki református főiskola tanárainak fizetésrendezésére nézve. Figye-

[1] Mert meghivót sem kaptak. *Szerk.*

[2] Czikkiró magánlevelében arra hivatkozik, hogy a szegedi értekezlettől megbizatást kapott, hogy a Közlöny számára ezeket megirja. Az audiatur et altera pars elvének tehát készséggel hódolok, csak annyit bátorkodom hozzá fűzni, hogy a magam részéről nem tartom időszerűnek, hogy ezekről a kérdésekről most ujabb vitát kezdjünk. *Szerk.*

lemre méltónak tartjuk ezt az intézkedést azért, mert bölcsen megoldotta azt a kérdést, a mely az állami iskolák tanárainak nyugalmát már annyiszor megzavarta s legközelebb is a Szegeden tartott értekezlet összehivására adott alkalmat. A borsodmegyei Boldva kisközségbe szeptember 30-ikára összehivott egyházkerületi közgyülés, melyen a nyolcz egyházmegyéből mintegy 70 hivatalos küldött vett részt, szivesen s minden ellenvetés nélkül elfogadta a tanári fizetések rendezésének azt a módját, melyet a sárospataki tanári kar egy terjedelmes és nyomtatásban is megjelent munkálatban terjesztett a főiskola igazgató-tanácsa elé, a mely szerint minden egyes tanár megkaphatja az őt, szolgálati évei arányában megillető díjazást, a nélkül, hogy ez másoknak sérelmével történnék. Azt hiszem, hogy a mostani viszonyok közt elég érdekes lesz talán a t. kartársak előtt ennek megismertetése.

A főiskolai igazgató-tanács junius 28—29-ikén tartott ülésében *Fejes* István főiskolai egyházi gondnok indítványára kimondotta, hogy a tanári fizetések rendezésének ügyét egész terjedelmében fontolóra veszi és hogy erre nézve az egyházkerületnek kellő időben előterjesztést tehessen, megbizta a tanári kart, hogy tekintettel más iskolák fizetési módozataira, adjon véleményt arra, hogy mily módon és minő elvek szerint volnának rendezendők a tanári fizetések a sárospataki főiskolában, ugy az akadémiában mint a gymnasiumban és hogy mily mértékűek lennének a fizetésemelések.

A főiskolai tanári kar terjedelmes munkálatban adta elő a fizetésrendezésre vonatkozó véleményét. Rámutatott azon feltünő különbségre, a mely jelenleg az állami és a legtöbb államsegélyes gymnasium és a pataki gymnasium tanári fizetésénél van, a mely különbség a legtöbb helyen behozott rangfokozat folytán jött létre. Feltüntette azt is, hogy a királyi és kath. jogakadémiáknál a tanárok mennyivel jobban vannak díjazva, mint a sárospataki theologiai és jogakademiai tanárok. Aztán állást foglal munkálatában a tanári kar a tanárok rangosztályba sorozása ellen s a fizetés rendezését a korpótlékok emelésével óhajtja keresztül vinni.

A tanári karnak a rangosztályba sorozás ellen felhozott érveit érdekesnek tartom az előterjesztéstől szószerint közölni. »Ha egyszerüen abból a socialis elvből indulunk ki, — mondja a tanári kar — hogy minden munkást megilleti a maga kiérdemelt jutalma, első sorban is méltánytalannak és igazságtalannak kell tartanunk a tanároknak ilyen fizetési osztályokba és fokozatokba való sorozását, mert ebben a rendszerben az egyes tanárt nem az ő szolgálati idejével kétségtelenül gyarapodó érdemei juttatják előbb, hanem az a puszta véletlenség is, hogy a rangfokozatban hányan hullanak ki előle. Az a rendszer, a melyben az egyik tanárnak előbbmenetele a másiknak kidöltétől függ, nem az egymás iránt való szeretet gondolatán épül fel. A tanári érdemesség és használhatóság kerdése pedig, a melynek útján ebben a szervezetben a magasabb osztályba foljuthatni, olyan relativ

fogalmak és jelszavak, a melyek alapján valamely tanári testületet megclassificálni ha lehetne is, a classificálás eredménye sok esetben igazságtalan volna. És ha elhibázottnak, s eredményeiben ferde helyzetet teremtőnek tartjuk ezt a rendszert a magyar állami tanárság nagy társadalmában, mennyivel áldástalanabb lehet az *egy* iskola falain belől, a hol a tanárnak tanártól való ilyen osztályozó megkülönböztetése igen könnyen szétválasztja egymástól az egy czélra törekvő tanügyi munkásokat; kaszt-szellemet plántálhat közéjök, megrontja a testvériség érzését s kétségtelenül útjába áll annak, hogy valamely erős, összetartó közszellem kifejlődhessék. Főiskolánknak pedig egész múltja, egész szervezete tiltakoznék valamely ilyen megkülönböztető rendszer befogadása ellen. Erős meggyőződésünk, hogy valamely iskola kebelében elérhető magasabb fizetés elnyerésének egyedül méltányos és igazságos feltétele csak a tanári szolgálati idő tartama lehet, mert hiszen csak a hosszabb szolgálati idő gyarapítja meg a tanár ismereteit, növeli meg tapasztalatait s gyakorlati és elméleti jártasságát is a tanításban s végre is csak hosszabb szolgálati idő után lehet a tanárnak az ő iskolája, vagy általában a tanügy iránt szerzett valamelyes érdemeiről szólani.«

Ezeknek előre bocsátása után ajánlotta a tanári kar, hogy a sárospataki ref. főiskolában az akademiai rendes tanárok törzsfizetése 4000 koronában és 600 korona lakáspénzben, a gymnasiumi rendes tanároké pedig 2400 koronában és 600 korona lakáspénzben állapíttassék meg. A rangsorba sorozás helyett ajánlotta a korpótlékok arányos növelését, még pedig oly módon, hogy az első ötödéves pótlék 200 korona, a második és harmadik 400—400, a negyedik és ötödik pedig 600—600 korona legyen. Ajánlotta, hogy a korpótléknál a másutt töltött évek is beszámíttassanak, valamint a helyettes tanárok működési éve is, 24 éves koruktól kezdve.

A tanári kar véleményét az Igazgató-tanács némi módosítással elfogadta s elfogadásra ajánlotta az egyházkerületnek is. A Boldván tartott közgyűlés egyhangulag mondta ki, hogy a sárospataki tanárok törzsfizetését az akadémiában 3400 koronában és 600 korona lakáspénzben, a gymnasiumban pedig 2400 koronában és 600 korona lakáspénzben állapítja meg s ezt az 1901-ik év január 1-től folyóvá is teszi. A korpótlékokra nézve úgy intézkedett, hogy az első 200 korona, a 2-ik, 3-ik és 4-ik 400 korona, az ötödik pedig 600 korona lesz, tehát az akadémiai tanárok 30 évi szolgálat után 5400 koronával, a gymnasiumi rendes tanárok pedig kivétel nélkül 4400 koronával mehetnek nyugalomban. A korpótlékok fokozatosan léptettetnek életbe, oly módon, hogy az életbeléptetés az idősebbekkel kezdődik.

A fizetések rendezésére egyesek ismét szóba hozták az államsegély igénybevételét; de a kerületi gyülés most már másodizben kimondotta, hogy azt a pataki iskola részére nem óhajtja igénybevenni. Ez alkalommal a fizetésrendezésre a főiskolának egyik nagy alapítványából, az u. n. Vay-Mocsáry alapítványból körülbelül

488.000 koronát, illetőleg ezen összeg kamatját teszi folyóvá, a megmaradt 200.000 koronát pedig mint állandó tőkét mindig eddig kamatoztatja, míg 400.000 koronára nem nő s akkor ismét 200.000 koronát fordit a főiskola szükségleteire. — Igy körülbelől minden 12—14 évben 12.000 korona uj jövedelme lesz a pataki iskolának.

(Sárospatak.) *Buza János.*

MAYER JÓZSEF.

Folyó évi okt. 1-én volt 40 éve, hogy a magyar tanügynek egy igen szerény, de páratlanul munkás férfia töltötte be tanári munkásságának egy és ugyanazon intézetnél való 40 éves működését. Szerénysége nem engedte, hogy erről a ritka esetről a nagy közönség tudomást szerezzen; de viszont a tanügy terén szerzett bokros érdemei és különösen az orsz. tanáregyesület kebelében, melynek kezdettől fogva egyik oszlopos tagja és 16 éven át sáfárja, pénztárosa volt, kifejlett munkássága kötelességünkké teszik, hogy ezt a ritka momentumot egyesületünk organumában regisztráljuk és pár szóval megörökítsük, bár tudjuk, hogy ez által neki nem szolgálatot teszünk, hanem ellenkezőleg kellemetlen órákat szerzünk; de a tisztelet, a szeretet és a ragaszkodás hozzá, mint kedves baráthoz és kartárshoz, félretéteti velünk a szerénységére és ünnepeltetési iszonyára való tekinteteket.

A mai világban, különösen a testet és lelket senyvesztő tanári pályán ritkaság számba megy a 40 évi szakadatlan munkásság. Mikor azt látjuk és megdöbbenéssel tapasztaljuk, hogy tanáraink javakorukban kidőlnek és csak igen kevés éri meg a jól megérdemlett nyugdíjas kort; annál jobban kell örülnünk, ha egy kipróbált, tapasztalatokban gazdag tanférfiú teljes testi és lelki épségben erejét továbbra is a szent ügynek szenteli. Szívből üdvözöljük ezen szép és ritka emlékünnep alkalmából és kívánjuk neki tiszta szívünkből, hogy a Gondviselés ebben a conditióban még sokáig tartsa meg családjának, a tanügynek és nekünk.

Mayer József ki, most 61 éves, prágai születésü. 1849-ben atyjával, ki katonatiszt volt, Magyarországba került, de itt elárvult, mert atyja az akkor dühöngő kolerának esett áldozatul. Az árva gyermek további neveltetéséről nagybátyja, dr. Mayer Lambert, a budai gellérthegyi csillagász gondoskodott, ki időközben a budai József műipariskola első igazgatója lett. Prágában végezte reáliskolai tanulmányait és miután nagybátyja bizonyítványaiból látta, minő kitünő sikerrel, Budára hozatta, hol 1856—1860-ig a műegyetemet látogatta. Tanulmányai bevégezte után a gyakorlati pályára akart menni, de éppen akkor a budai reáliskolánál megüresedett a mathematikai tanszék és az akkori igazgató: dr. Schenzl Guidó a műegyetem igazgatójához fordult, ajánlana neki egy jó mathematikust. Igy került Mayer József 1860. okt. 1-én a budai reáliskolához.

Minthogy azonban akkor még magyarul nem tudott, az intézeti tannyelv bár német volt, egész buzgalommal és vas szorgalommal, az éjet nappallá téve, hozzá fogott a magyar nyelv tanulásához, a miben elismerésre méltó, ritka szivélyességgel támogatására voltak kartársai közül dr. Say Móricz és Hofer Károly. Ezeknek buzdítására 1861-ben a szünidőre Kecskemétre ment magyar szót tanulni és olyan ismerettel tért vissza, hogy a következő évben már magyarul is tanított.

Nem szükség itt bővebben fejtegetnem, milyen szellemi munkát, milyen kitartást és milyen ernyedetlen vasszorgalmat kivánt a magyar nyelv tanulása az akkori német Budában egy meglett korú férfiútól; elég az hozzá, Mayer József nemcsak teljesen elsajátította a nyelvet, hanem magyarrá lett testtel-lélekkel és midőn 1868-ban a magyarrá lett reáliskola német tanárai kénytelenek voltak visszavándorolni hazájukba, Mayer József mint magyar tanár a budai reáliskolánál maradt és a magyar tanügy fejlesztésében mint a tanáregyesület buzgó tagja is tevékeny részt vett; soha ülésről nem hiányzott, ez a buzgóság és munkásság birta kartársait arra, hogy az egyesület pénztárosának választották meg, mely állásában 16 évig működött, még pedig olyan ritka erélyességgel és olyan lelkiismeretes pontossággal, hogy ügykezelése utódjának mintául szolgál, az egyesület pedig érdemei elismeréseül tiszteletbeli taggá választotta meg.

1860-tól 1884-ig mint tanár működött, 1884 óta pedig a II. ker. állami reáliskola igazgatója. Tanári és igazgatói működésének jellemzésétől felmentenek tanítványai és tanártársai. Tanítványai szerették és féltek tőle, de alapos kiképeztetést nyertek tőle, mert bár követelésében szigorú volt, de méltányos és igazságos. Szigorától féltek és tanultak, igazságáért szerették és nagyra becsülték.

Tanártársai benne a jó collegát, az igaz barátot tisztelték és becsülték és a jó tanár mintaképét látták, ki soha sem hajhászott népszerüséget, soha kitüntetés vagy feltünés után nem vágyakozott, hanem a hiven teljesített kötelesség tudatában lelte megnyugvását. Mint igazgató egész idejét és minden tehetségét intézete jó hirnevének szentelte, melyet szent örökül vett át barátjaitól és elődeitől; féltékenyen őrködött a II. ker. áll. reáliskola jó neve fölött, melyhez egész élete mintegy odatapadt. Concilians modora, szigoru igazságszeretete, igaz baráti érzelme megnyerte tanárai közbecsülését, igaz szeretetét és odaadó ragaszkodását, kik boldognak érzik magukat, hogy vele és alatta szolgálhatják a magyar cultura szent ügyét, melynek ő a legszerényebb, de bizonyára a leglelkesebb hive.

Remélem, hogy nekem meg fogja bocsátani az én kedves barátom ez indiscretiot annál inkább, mert ha elolvassa, látni fogja, hogy a tiszta valóságot minden nagyzás vagy tulhajtás nélkül mondottam el.

(Budapest.) *Tiber Ágost.*

INCZÉDY DÉNES.

A folyó tanév kezdetén (szept. 5.) *Inczédy Dénes*, a cziszterczi rend pécsi főgymnasiuma igazgatójának halála mély gyászba dönté a magyarországi cziszterczi rendet s vele a magyar tanárvilágot és egyesületünket, mely az elhunytat választmányi tagjai sorában tisztelte. Vele és benne kiváló erőinek egyik legjelesbikét vesztette el a magyar középiskola, melyet Pécsett 35 éven át szolgált hűséggel és becsülettel.

Szelid lelkülete, melyet a családi tűzhelyről örökölt, s mathematikai tehetsége, melylyel tanárait már az egri gymnasiumban meglepte, a cziszterczi rend kebelében keresett és talált életpályát. Itt, a rendi szellem hatása alatt alakul meg lelkében a magyar szerzetes tanár eszményképe, — *tanult fő szerető szívvel.*

Mint huszonkét éves ifjú ember szakismereteinek olyan készletével kezdi meg tanárkodását, hogy a mennyiségtan tanítását a főgymnasium összes felső osztályában rá bízták. A külső körülmények nem voltak kedvezők. A pécsi főgymnasium tanárai akkor még különböző testületekhez tartozó egyének, a közszellemnek éppen nem javára. Ő maga meg kis, apró termetű ember, — hijával tehát az ifjuság előtti előzetes tekintély egyik természetes tényezőjének. De tartalmas egyénisége ezek ellenére is egyszerre érvényesült. Tanítványai csakhamar belátták, hogy — amiként ők nevezték — ez a »*kis Inczédy*« mily sokat tud s mily világosan ad elő. De nem is csoda; mert rátermettsége mellett vasszorgalommal szentelte magát tanári hivatásának. Csendes otthonában folyton munkálkodik, olvas, tanul és jegyez. Szinte lázas gyorsasággal szerzi meg a tanári oklevelet, hogy működéséhez a jogczime is meglegyen. De e mellett egészen tanítványainak él; sokat töri a fejét, hogyan értesse meg legkönnyebben, s így miként kedveltesse meg a tárgyát az ifjusággal. Világos és rendszeres gondolkodása erre elegendő alap volt; de neki módszer is kellett. Kidolgozza és lejegyzi előadásait s ezeken időről-időre változtat, amint egyre gyarapodó tapasztalása követeli. Az ifjak szellemi erejét és fejlődését éber figyelemmel kiséri; mindegyik tanítványáról határozott képet alkot magának. A paedagogia és didaktika általános elveit nemcsak ismeri, de szerencsés kézzel alkalmazza is. Ez volt a nyitja, hogy tanítványainál szálló-igévé lőn: »A kis Inczédynél lehetetlenség a mathematikát nem érteni.« Tanártársai meg évtizedeken át látták az érettségi vizsgálaton azt a biztos tudást, könnyedséget és értelmi fejlettséget, melyet Inczédy tanítványai felmutattak.

Husz éves tanárkodás után megirta és kiadta sikeresnek bizonyult paedagogiai és didaktikai rendszerét »*A mennyiségtan módszeres kezelése a gymnasiumban*« czim alatt. Egész egyéniségét és tanári működését jellemzően mondja erről: ... »amit irtam, úgy irtam, amint azt a *tanuló ifjúság és szaktárgyam iránt érzett szeretetem sugalmazta*«. Tanácsul adja, hogy »legyen

a tanár magaviselete ridegség nélkül komoly, következetes; tudja párosítani a szigort jó akarattal; ne büntessen minduntalan, de ha szükségét látja, kimondott ítéletét hajtsa is végre; ne legyen személyválogató s igazságtalan; . . . tanítványai inkább szeressék, mint rettegjék, minden esetben tiszteljék.«

Ime a tanár egyéniségének mesteri rajza, melynek értékét az növeli, hogy az ő személye annak tartalmat adott; hiszen ő nemcsak szaktárgyát, hanem az iskolát is szerette az ifjusággal. Ez meg hódoló tisztelettel fogta körül tanárát, akitől sokat és jól tanult s aki mindig igazságos volt.

Megelevenedik lelkünk előtt igénytelen egyszerűségében az a nemes alak, a ki az iskolában az első pad előtt állva, halk, alig hallható hangon kezdi meg előadásait, hogy tanítványai annál nagyobb csendben kezdjenek figyelni. Magyarázás közben a figyelem ébrentartásának minden eszközét érvényesíti; a szorgalom és önmunkásság fokozásához mesterül ért; a feleltetésnél türelmének szinte nincs határa, midőn kimélettel vezeti még a gyengébbeket is ismereteik kiegészítésére. S mennyi odaadással és körültekintéssel javítgatja az irásbeli dolgozatokat; följegyzi magának a hibákat s hónapok, esetleg évek multával is próbára teszi a növendéket, vajjon a kérdéses dolgot érti- és tudja-e már?

Tanári lelkes munkája mellett gondosan műveli a szaktárgyait is. A fejlődő tudománnyal lépést tart; sőt »*A lánctörtekről*« és »*A fonográf, telefon és mikrofon kapcsolata*« czim alatt a tudás körét új ismeretekkel is gazdagítja.

A jeles és tudós tanár érdemei előtt mindenki meghajolt. Mig tanítványai szeretetökkel és tiszteletökkel fogták körül, tanártársai és a társadalom minden rétege fennen becsülték. Így történt meg, hogy a tanári kar, a leghazafiasabban tanító tanár ösztöndíjára, a három jelölt között a mathematikus Inczédyt is fölterjesztette; Pécs városa meg ezen alapon neki itélte az ösztöndíjat. S Inczédy, hazafias lelkéhez méltón, az ösztöndíjból ismét ösztöndíjat alapít »olyan VIII. osztályú tanuló részére, aki idegen nyelvüsége mellett a magyar nyelvet és irodalmat szép sikerrel tanulta.«

Huszonnégy évi tanári működés után kartársai bizalma — egy tanárnak a legnagyobb ékessége és kincse — a pécsi főgymnasium élére állitá igazgatónak. Nemesen vallásos érzülete, feddhetetlen erkölcsi élete, hazafias szelleme, szilárd jelleme, nagy tudása, kipróbált paedagogiai elvei, bölcs mérséklete és szerető lelke elkisérték új állásába is. Eddig, mint a pécsi főgymnasium oszloposa, rá lehelte lelkét az intézetre; most, mint vezér, bele leheli a lelkét. Tanárai előtt elvül *az ifjuság szeretetét* állítja föl. Meggyőződése, hogy a nevelésben és oktatásban ez a legeredményesebb eszköz. Főgymnasiumára sokat tart; lelkének első fohásza mindennap az ifjuságért száll föl az Úrhoz. A tanár munkáját megbecsüli és főnnen hirdeti, hogy »*a jó tanár minden*«. Az ifjuság, a magyar haza és a Rend nevében el is várja, hogy

mindenki helyt álljon. A tanár egyéniségét nem szereti korlátok között látni; kicsiségekkel nem bíbelődik, hanem a lényeget kívánja meg. Személyében mindegyik tanára megnyugodhatott; mert tudta, hogy ezen emberben nincs önzés s a vezér híven őrt áll táborkara igazai mellett. A tanárok munkájának hű osztályosa; bölcs tanácsait, irányeszméit s útbaigazításait a szerető atya figyelmével közli. Soha sem parancsol: mindig csak kér, — s ez soha sem marad teljesítetlenül. Így emelte föl főgymnasiumát tartalomban és becsülésben, — ő maga meg maradt a régi szerény Inczédy.

Miként a nemes gyöngyöt a folyó fenekéről szedik, úgy Inczédyt is zajtalan munkaköréből szólítá elő a bizalom a Klamarik-ünnep egyik szónokául. Itt, az ország tanárvilágának szine előtt fölségesen fejtegette a magyar tanár előkelő hivatását a nemzet életében s a hazafi öntudatával emelte ki a magyar tanárvilág érdemeit a nemzeti művelődés előbbre vitelében.

Harmincz éves tanügyi munkásságának évfordulóján meg őt ünnepelték, midőn *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi minister fölterjesztésére Ő Felsége a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Most a hála és a kegyelet ült örömünnepet. A tanártársak, az egyház, a város, a vármegye és a társadalom vette körül szeretetével s a volt tanítványok »*Inczédy Dénes alapítvány*«-ukkal halhatatlanították mesterük nevét.

Ennyi szeretet és becsülés láttára szinte megifjodva munkálkodott tovább a közoktatás mezején. Megcsendül lelkemben az a nemes hang, melyen a millennium évében nemzeti multunk tanulságait, rá két évre meg, a cziszterczi-rend nyolczszázados jubileumán, a vallás eszméit fejtegeti vala az ifjuság előtt.

Főgymnasiumán kivül jutott arra is ideje, hogy Pécs városa iskolaszékében, iparos és kereskedelmi iskolai bizottsága alelnöki tisztében s az országos közoktatási tanács szervező munkájában is értékesítse paedagogiai tudását és kipróbált tapasztalatait.

Ilyen áldásos munka közben, 57 éves korában, a saját szive ölte meg, — az a szív, mely másokat egy egész életen át szeretett. Ezen értelemben találóan jegyezte meg utolsó napjaiban: »Csak ez a rossz szivem ne volna!« De — mondjuk mi — mégis jó, hogy volt; mert ezreket és ezreket tanított meg szeretetre Isten, a magyar haza és a tudomány iránt!

Békefi Remig dr.

EGYESÜLETI ÉLET.

Eperjesi kör.

Az eperjesi tanári kör 1900 évi junius hó 29-én tartotta évzáró, illetőleg tisztujító gyűlését.

Elnök távolléte miatt az összejöttek *Husz* Ármint kérik fel korelnöknek, ki a kérésnek engedve, a gyűlést megnyitja. Az 1900 évi febr. 10-én és 1900 ápr. 7-én tartott gyűlések jkveinek felolvasása és hitelesítése után *Schlott*

Gyula kir. kath. főgymnasiumi igazgató, illetőleg az ev. kerül. colleg. főgymnasium részéről korelnök jelenti, hogy a kör népszerű tudományos felolvasásainak jövedelméből az ifjusági kirándulási alapok számára adott 186 korona 85 fillért mindkét intézet külön-külön megkapta, azt kirándulási alapjához csatolta s érte a körnek hálás köszönetét nyilvánítja. Ennek tudomásul vétele után *Husz* korelnök a tisztviselők nevében lemond, köszönetét fejezi ki a bennök helyezett bizalomért s felhívja a gyűlést, hogy válaszszon elnököt, jegyzőt, és az 1900. évi ápr. 7-én tartott gyűlés határozata értelmében pénztárost. A választás megejtetvén, elnök lett 12 szóval egy ellen *Husz* Ármin colleg. főgym., pénztáros szótöbbséggel *Jakobey* Dezső kir. kath. főgymn., jegyző pedig szótöbbséggel dr. *Janicsek* József kir. kath. főgymn., — majd pedig ennek lemondása utan *Pethe* Ferencz kir. kath. főgym. tanár egyhangúlag. — A jövő iskolai évben tartandó felolvasásokra jelentkeztek: *Szutorisz* Frigyes kettőre, *dr. Wallentinyi* Samu, *Gömöry* János, *Jakobey* Dezső, *dr. Janicsek* József egy-egy felolvasásra.

Miután a korelnök felkérte azokat, kik a temesvári egyesületi közgyűlésen részt fognak venni, hogy a tárgyalásokat ott kisérjék figyelemmel s a jövő évi első gyűlésen az egyesületi gyűlésről referáljanak, — s miután még örvendetes tudomásul vétetett, hogy *Wick* Béla kir. kat. főgym. hittanár belépett az egyesület tagjai sorába, a gyűlés a lelépő tisztviselőknek köszönetet szavazott. *Frenyó Lajos*, mult évi jegyző.

Ungvári kör.

(Évi közgyűlés. — Földrajzi és nyelvtani terminologia.)

Az Ungvári Kör f. évi szeptember hó 22-én tartotta évi rendes közgyűlését, melyen az ungvári kir. kath. főgymnasium, az ungvári áll. reáliskola, a beregszászi és munkácsi áll. főgymnasiumok tanárai vettek részt. Több mint negyven tag volt jelen. A közgyűlés a kir. kath. főgymnasium tanácskozó termében folyt le, hol az egybegyülteket *Románecz* Mihály főgymn. igazgató mint házigazda szivélyes meleg szavakkal üdvözölte. A közgyűlést *Schürger* Ferencz, a kör elnöke, hosszabb beszéddel nyitotta meg.

Örömmel üdvözölte hazánk északkeleti vidéke négy testvérintézetének egyesülését a közös nagy czél elérésére, mely egyfelől a collegialis összetartás, s a tanári közszellem ápolásában, másfelől hazai kulturánk művelésében áll. Kiemelte az utolsó évek tanügyi mozgalmait és a tanári köröknek kiváló szerepét a tanügyi reformok létesítésénél. Majd azon fontos feladatokra utalt, melyek a tanári körökre a közel jövőben várakoznak. Ilyenek: az új tanterv eredményeinek megfigyelése, intencziójának érvényesítése középiskolai oktatásunkban, a művészeti nevelés kérdése, a testi nevelés fontos ügye, a tanárok viszonya a társadalomhoz s végül a tanárok anyagi helyzetének javítása. Ráutal, hogy a társadalom elvárja és elfogadja a tanárok közreműködését, anyagi támogatását minden kulturális s társadalmi kérdésnél; és mi az elismerés érte? Társadalmi előítélet — nem a mi javunkra. Ezen és más felmerülő kérdésekben tanári közvéleménynek hallatnia kell szavát, tisztázni a helyzetet s épen e téren tesznek nagy szolgálatot a tanári körök annál is inkább, mert a közoktatásügyünk jelenlegi bölcs és lelkes vezetője, *Wlassics* Gyula minister egyrészt jól tudja, hogy azon osztályt, melyre a

haza jövő reményének nevelése van bizva, nem szabad az existentia gondjainak kitenni, mert annak az állam vallaná kárát; jól tudja, hogy csak az elégedett tanár végez *egész* munkát; — másrészt pedig ő az, a ki minden reform életbeléptetésénél a legkészségessebben meghallgatja az illetékes tényezők véleményét. Erős a reménye, hogy ilyen körülmények között ugy társadalmi, mint anyagi helyzetünk javulása már a közel jövőben be fog következni. E reményben nyitja meg a közgyűlést.

A nagy érdeklődéssel s általános helyesléssel fogadott beszéd után az *elnök* meleg szavakkal emlékezik meg azon megtisztelő ünnepélyekről, melyeket körünk két érdemes tagjának: *Fankovics* Sándor munkácsi áll. főgymn. igazgatónak 25 éves igazgatói és *Medvigy* János ungvári k. kath. főgymn. tanárnak, körünk alelnökének 30 éves tanári jubileuma alkalmából rendeztek tiszteltői. Indítványozza, hogy a két érdemes jubiláns iránti tiszteletét és nagyrabecsülését a kör jegyzőkönyvileg fejezze ki. Az indítványt a kör egyhangú lelkesedéssel elfogadta.

Ezután *Orlovszky* István alelnök új tagokúl bejelenti *Danka* István és *Vatasán* Miklós beregszászi áll. főgymn. tanárokat, *Bohner* Jákó pedig *Horváth* János munkácsi áll. főgymn. tanárt. A kör örömmel fogadja az új tagok belépését.

Ezt követte *Holosnyay* Irén dr. titkárnak a kör évi működéséről szóló jelentése. A jelentés első sorban meleg hangon emlékezik meg a kör volt elnökéről, *Hódoly* László cz. kir. főigazgatóról. Majd beszámol a kör ez évi életében felmerült főbb eseményekről. A tanévben első ülését a kör 1899. okt. 1-én tartotta. Legfőbb tárgya a *Hódoly* László főgymn. igazgató elhalálozása folytán megürült elnöki szék betöltése volt. A választás *Schürger* Ferencz eddigi alelnökre esett. Megválasztásával egy alelnöki s *Orlovszky* István lemondásával egy választmányi tagsági állás üresedésbe jött. Alelnökké *Medvigy* Jánost, választmányi taggá pedig *Blanár* Ödönt választotta meg a kör. Ugyancsak ekkor *Orlovszky* István indítványára díszelnökké választotta meg a kör *Szieber* Ede tankerületi főigazgatót, ugy a tanügy terén, valamint a tanári körök szervezésében szerzett érdemeinek elismeréséül. A második ülésnek, mely 1899. évi november 19-én volt, kiválóan örvendetes mozzanata az volt, hogy ekkor üdvözölhette először a kör tagjai sorában *Romanecz* Mihályt, az ungvári kir. kath. főgymn. új igazgatóját, továbbá ekkor hozta az elnök a kör tudomására, hogy a munkácsi áll. főgymn. tanártestületének tagjai, számszerint 15-en, körünkbe beléptek. Hasonló örömmel vette tudomásul a kör 1899. nov. 29-én, hogy az ungvári áll. reáliskola négy tanára szintén belépett a köri tagok sorába. Ez ülésen olvasta fel *Dáni* Ede »*A tanár mint paedagogus*« czimű tanulságos értekezését. Az 1900. évi márcz. 25-iki ülésen a kör az *elnök* indítványára jegyzőkönyvi köszönetet szavazott *Beöthy* Zsolt elnöknek és *Négyesy* László főtitkárnak a tanárság érdekében kifejtett fáradhatatlan tevékenységükért. Az 1900. évi április 7-iki ülés tárgya a philologiai versenyek megbeszélése volt.

A titkári jelentés tudomásul vétele után *Haraszthy* Gyula pénztáros tett jelentést a kör pénztárának jelenlegi állapotáról. Befolyt az 1899—1900. tanévben 257 K. 70 fill., kiadás volt 172 K. 12. fill., pénztári maradvány 85 K. 58 fill. A számadások átvizsgálására kiküldött bizottság meghallgatása

után a kör a jelentést tudomásul vette s a pénztárosnak a felmentést megadta.

Következett a közgyűlés egyik legfontosabb tárgya, az ügyrendnek a munkácsi tanárok belépése folytán szükségessé vált módosítása. A kör eddigi elnevezése (Ungvári) helyett az »*Ung-Beregvármegyei*« nevet vette fel. Évi közgyűléseit felváltva Ungváron, Beregszászon és Munkácson fogja tartani. Tisztikarát akként alakítja meg, hogy minden egyes intézetben egy-egy alelnök és titkár vezetik a kör ügyeit. A kör egységét a közös elnök képviseli. Minden egyes intézet tanárai — az ungvári reáliskola és főgymnasium együttesen — mint a kör egyik osztálya önálló működést fejthetnek ki, csakis az országos jelentőségű és anyagi ügyekben határoz a kör plenuma. Az ilyképen módosított ügyrend kinyomását s a tagok között való szétosztását elhatározta a kör.

Az ügyrendi szabályok elfogadása után a bejelentett felolvasásokra tért át a közgyűlés. Elsőnek *Nyers* Károly beregszászi áll. főgymn. tanár olvasta fel értekezését: *A földrajzi terminologiáról s a földrajzi egyedek egyöntetű, megfelelő elnevezéséről* — czimen. A felolvasást hosszú és beható eszmecsere követte. A tárgyhoz hozzá szólottak *Könye* N., *Vozáry* Gy., *Románecz* M., *Kosári* J. és *Schürger* F., kik mindnyájan elismerték, hogy a felolvasó nagy szakavatottsággal és mindvégig érdekesen fejtegette a felvett fontos kérdést s bár egyben, másban eltértek a felolvasó nézetétől, — egyhangú elismerésben részesítették. *Nyers* Károly válasza után az *elnök* összefoglalta a mondottakat és indítványára elhatározta a kör, hogy *Nyers* Károlynak érdekes és tanulságos felolvasását jegyzőkönyvileg megköszöni s a Tanáregyesületi Közlöny szerkesztőjét felkéri, hogy az értekezést egész terjedelmében egyesületünk Közlönyében közölni szíveskedjék. *

Azután *Csighy* Antal dr. beregszászi áll. főgymn. tanár *Iskolai nyelvtanaink terminologiájáról* czimű értekezését mutatta be. A nyelvtani tanítás sikertelen voltát a nyelvtanok terminologiájának chaotikus voltában keresi. Egyéb felhozott példáiból megjegyezzük az összevont mondatok sokféle elnevezéseit. Daczára, hogy *Kern* és *Burghauser* tudományos kutatásai, továbbá nálunk *Erdélyi* Lajos szakszerű értekezései alapján ki van mutatva, hogy az »összevont mondat« elnevezés helytelen, mégis mindig akadnak nyelvtanok, melyek az »összevont« elnevezést használják; mások meg többszörös mondatnak, két- vagy többtagú mondatnak, ráértéses mondatnak, kihagyásos-, rövidített-, nem teljes-, halmozó-, bővelkedő mondatnak nevezik. Ily chaotikus állapot található a többi terminus technikusra nézve is. Nem kis dolgot ad a tanárnak kiegyenlíteni a különböző elnevezéseket két vagy három nyelv tanításánál. Más tanár más tanévben más kiegyenlítést keres, mire előáll a nyelv-zavar. Ez okozza azt, hogy atanulók annyira fáznak a nyelvtanulástól. Tudományos nyelvtanokba valók az ilyen dolgok s nem az iskolába, mely formalis alapon áll.

Az *egységes* terminologia igen kívánatos az elemiektől fel a gymnasium felső osztályáig minden nyelvben. Mennyire fel-

* A szerkesztő szivesen teljesíti, csak egy kis türelmet kér, mig a lap szük tere kissé fölszabadul.

tárulnának így az egyes nyelvek közt az érintkezési pontok, mi súlypontja iskolai oktatásunknak. Mennyire megkedveltetné az ifjakkal a nyelvek tanulását, a mitől ma annyira fáznak. Kívánatosnak tartja, hogy ha nem is országszerte, de legalább egy tankerület vagy egy tanári kör határán belül hozassanak be egységes tankönyvek. Ilyeténképen elejét lehetne venni annak az állapotnak, melyet mai nap sajnálattal tapasztalunk, a tankönyvek újabb és újabb kiadásainál. Hisz' csak egy új kiadásnál is mennyire változik a terminologia, a miben a szerzők tudományos meggyőződése mellett akárhányszor része van a kiadók üzleti érdekének is.

Az idő előre haladott volta miatt a felolvasáshoz csakis *Vozáry* Gyula szólt hozzá, mire az *elnök* indítványára a kör a felolvasónak érdekes dolgozatáért elismerését és köszönetét fejezte ki.

A kör azután áttért az indítványokra. Először az *elnök* indítványára *Szieber* Ede kir. tanácsost, tankerületi főigazgatót, a körök intézményeinek lelkes barátját és körünk díszelnökét táviratilag üdvözölte. Azután *Blanár* Ödön javaslatára megújította múlt évi indítványait a Tanári Segítő-alap és a tanárok fiainak a Tanítók-Házába való felvétele iránt. Végül ugyancsak *Blanár* Ödön indítványára sajnálkozását fejezte ki az Egyesületi Közlöny azon eljárása felett, hogy *Medvigy* János ungvári kir. kath. főgymn. tanár 30 éves jubileuma alkalmából rendezett ünnepélyt, — bár az indítványozó az iránt háromszor megkereste — egy sornyi megemlékezésre sem méltatta. Ez annál kellemetlenebbül érintette a közgyűlést, mert *Medvigy* János körünknek alelnöke és az Orsz. Tanáregyesületnek is már 31 év óta tagja. *

Következett a közgyűlés utolsó tárgya: a tisztújítás.

Schürger Ferencz elnök a maga és tiszttársai nevében megköszönvén a köri tagok szives bizalmát, lemond a körben viselt tisztségről, egyszersmind kijelenti, hogy elnöki állásáról nemcsak formalitásból mond le, s hivatkozván azon körülményre, hogy már 15 éve működik a körben, előbb mint annak alelnöke, utóbb mint elnöke, ezúttal határozott szándéka annak vezetésétől visszalépni, kéri a kör tagjait, hogy az elnöki állás betöltésére beadandó szavazataikban személyére ne reflektáljanak. A választás megejtése előtt azonban felszólalt *Románecz* Mihály ungvári kir. kath. főgmn. igazgató s a kör nevében felkérte a volt elnököt, hogy előbbi szándékáról lemondva tartsa meg ismét helyét a kör vezetésének élén. *Schürger* Ferencz, miután az előírt titkos szavazás által újból elnökké választatott, — engedve a közóhajnak, — az elnöki állást köszönettel elfogadta.

A választás szerint az Ung-Beregvármegyei Kör tisztviselői: alelnökök: *Medvigy* János ungvári főgymn. tanár, *Orlovszky* István beregszászi főgymn.

* A szerkesztő magán-levélben felelt, mielőtt erről a határozatról még tudomása lett volna. E helyen csak arra utal, hogy a mi az ügy érdekében még fontosabb: az előzetes hiradás s figyelem-keltés megjelent már a Közlöny április 29-iki számában. Ez a tény maga is bizonyitaná — ha ugyan bizonyitásra szorul — hogy a szerkesztőség részéről rosszhiszeműség nem volt a dologban. Hogy a lap évfolyam végén mennyire túl volt terhelve, hogy a kötségvetés úgy is túl van lépve, az köztudomású. A szerkesztő legjobban azt sajnálja ebben az egész félreértésben, hogy a nyilvános tárgyalás bánthatja a jubiláns érzékenységét, de a mikor ellene fordul valami, nem tartja ildomosnak a félhivatalos tudósitást megcsonkitani.

igazgató és *Bohner* Jákó munkácsi főgymn. tanár; — titkárok: *Holosnyay* Irén dr. ungvári, *Nyers* Károly beregszászi és *Vozáry* Gyula munkácsi főgymn. tanárok; pénztáros: *Haraszthy* Gyula ungvári főgymn. tanár.

A közgyűlést, mely csaknem öt órát vett igénybe, barátságos társas vacsora követte a Korona szálló emeleti külön termében.

Dr. Holosnyay Irén, titkár.

Pozsonyi kör.

(Tisztújítás.)

F. évi szeptember hó 22-én tartotta a kör a felső kereskedelmi iskola dísztermében alakuló ülését *Pirchala* Imre, tanker. kir. főigazgató elnöklése mellett.

Pirchala Imre, elnök, az ülést megnyitván, üdvözölte a szép számmal megjelent tagokat s rámutatott arra a pezsgő életre, amely a körben a lefolyt évben is uralkodott. Találkozó helye volt a kör a Pozsonyban levő különböző intézetek tanárainak. Kiemelte azt a jó viszonyt, amely a hat középfokú intézethez tartozó köri tagok közt fennállott s kívánja, hogy a munkakedv a jövőben se csökkenjen, a jó viszony változatlanul tartson tovább, s a kör jó hírneve csorbítatlanúl fenmaradjon. Ajánlotta a tagok figyelmébe a mai tisztújítás alkalmával annak az elvnek a megszívlelését, hogy a köri tisztségek kitüntetés számba mennek, de teher is jár velök. Iparkodjanak a tisztújítást úgy megejteni, hogy ehhez a kitüntetéshez mások is hozzá jussanak s a terhekben másoknak is legyen részük. A változtatás gyakran javára szolgál az egyesületnek.

A napirend előtt *Dalotti* Ödön szólalt föl a meghívó azon passusa ellen, hogy az egyes intézetek tanári testületei küldjenek ki egy-egy tagot a kandidáló bizottságba. Ezt ő praejudikálásnak tekinti s benne az egyéni szabadság korlátozását látja. Az elnök felvilágosító megjegyzése és *Jónás* János hozzászólása után abban állapodott meg a köri gyűlés, hogy a választások gyorsabb megejthetése czéljából minden egyes intézetből egy-egy tagot választ az előkészítő bizottságba s ez fog az egyes tiszti állásokra egy, két vagy három tagot kijelölni.

A gyűlés az előkészítő bizottságba *Dalotti* Ödön, *Havas* Miksa, *Jeszenszky* István, *Lévay* Ede, és *Szántó* Károly köri tagokat küldötte ki.

Míg az előkészítő bizottság a kijelölések tárgyában tanácskozott, addig az elnök a múlt évi számadások megvizsgálására *Kolbai* Arnold és *Szilágyi* Aladár köri tagokat kérte föl, a kik konstatálták, hogy a kör múlt évi bevételei 521 korona 10 fillért, kiadásai 469 korona 14 fillért tettek ki, s így a pénztári maradvány 51 korona 86 fillér. A számadásokat a kör rendben találván, a pénztárosnak a fölmentést megadta s *Hirschmann* Nándornak buzgó eljárásáért köszönetet szavazott.

Ezután dr. *Lévay* Ede, a kör titkára, vázolta a körnek lefolyt évi működését, melyben elég élénk volt az élet, jóllehet az elmúlt évben nagyobb fontosságú ügyek nem voltak nálunk sem napirenden. A kör élénk tevékenysége a központ részéről is elismerésben részesült. S midőn a tagok részéről történt eddigi támogatásért köszönetet mond, számos egyéb elfoglaltságára való hivatkozással, eddig viselt titkári állásáról lemond s indítványozza

egyúttal, hogy amit a kör már egy régebbi ülésében elvileg magáévá tett, hogy t. i. a titkári tennivalók felszaporodása folytán egy jegyzői állást szervez, a ki a köri gyűlések jegyzőkönyvét vezeti s a »Közlöny«-t értesíti, a mai napon megtartandó tisztújításon hajtsa végre. A kör eddigi titkárának buzgó és tapintatos működéséért köszönetet szavazott s indítványát egyhangulag elfogadta.

Az elnök jelen gyűlés jegyzőkönyvének vezetésére *Hegedűs* István kir. főgymn. tanárt kérte föl.

Felolvasásra került az egyesület nagytekintélyű és tudós elnökének: *Beöthy* Zsoltnak, a kör elnökéhez intézett meleghangú köszönő levele azon alkalomból, hogy a Kisfaludy-társaság elnökévé történt megválasztatásakor üdvözölte őt a kör.

Az elnök jelentést tett ezután a f. évi szabad lyceum előkészítése czéljából kiküldött bizottság működéséről s a kör ezen bizottság javaslatát jóváhagyó tudomásul vette. E szerint az idei szabad lyceumi előadások október végén, vagy november elején kezdődnek s hetenként két előadás lesz az áll. főreáliskola helyiségében. A 24 előadásból négy cyklusos előadás lesz 3—3 órában s 12 egy-egy órás előadás, összesen 16 előadóval. A cyklusos előadásokban a főgymnasiumból *Albrecht* János, a főreáliskolából *Schwicker* Alfréd, a lyceumból *Albert* József, s a felső keresk. iskolából *Jónás* János vesznek részt, és pedig a művészettörténet, a magyar irodalom, a vegytan és a nemzetgazdaság köréből vett tárgygyal. Az egyes előadásokban intézetenként vesznek részt az előadók. A főgymnasiumból, főreáliskolából, lyceumból és a felső keresk. iskolából 2—2 előadó, a jogakadémiától és az ev. theol. akadémiától 1—1, tanítónőképző-intézettől és a felsőbb leányiskolából 1, s az orsz. kórháztól, annak egyik főorvosa: dr. *Fischer* Jakab tart egy előadást az idegességről. A szedendő díjakat a következőképen állapította meg a kör. Családjegy 3 személyre 20 kor., személyjegy 10 kor., tanárok, tanítók s azok családtagjai számára 4 kor., egyes előadásokra 60 fillér.

Határozatba ment továbbá, hogy a szabad lyceum működéséről hetenként kétszer 1—2 oldalas nyomtatott »Értesítő«-t ad ki a kör, melyben közli a programmot s a megtartott előadás kivonatát. Az »Értesítő« költségvetését véglegesen az októberi gyűlésen állapítja meg.

Az elnök bejelenti azon értesülését, hogy az Uránia-szinház a vidéken is, és Pozsonyban is szándékozik előadást tartani. A kör már eleve is üdvözli az eszmét s az ügyet támogatni fogja s az »Uránia« cz. lapot az ifjusági könyvtárak részére melegen ajánlja.

Sorra került ezután a tisztújítás. *Havas* Miksa, mint az előkészítő bizottság elnöke, felolvasta a jelöltek neveit s megjegyezte, hogy azokra is lehet szavazni, akik jelölve nincsenek.

A választások dr. *Wágner* Lajos korelnöksége mellett folytak le. Eredményük a következő. Elnök lett újból *Pirchala* Imre, tanker. kir. főigazgató, ügyvivő alelnök: *Jónás* János felső keresk. isk. igazgató, titkár: *Hamvas* József, lyc. tanár, jegyző: dr. *Rencz* János, kir. főgymn. tanár, pénztáros: *Hirschmann* Nándor, lyc. tanár, háznagy: *Göllner* Károly, főreálisk. tanár.

Az eredmény kihirdetése után a gyűlés az elnök éltetésével végződött s a kör tagjai társas vacsorára gyűltek össze, a hol szabad folyást nyert a jókedv.

Hegedüs István.

Budapesti kör.

I.

Választmányi ülés.

A kör választmánya, melyet a mult tanév végén megtartott tisztújító közgyűlés egészített ki, f. évi szeptember 28-án alakult meg. Jelen voltak 20-an. Elnök, dr. *Beke* Manó egyetemi tanár üdvözli a választmányt, s kívánja, hogy a megoldandó nehéz kérdésekkel sikeresen birkózzék meg. Hogy ez sikerülni fog-e, azt előre nem mondhatja. Mindenesetre törekedni fogunk kötelességünknek eleget tenni. Első kötelességünk a kör volt elnökéről, dr. *Schmidt* Ágostonról megemlékezni. Sajnálja, hogy súlyos betegsége miatt nem lehet jelen. Fölösleges kiemelni azokat az érdemeket, melyeket a kör megalakulása óta a kör érdekében kifejtett önzetlen és önfeláldozó munkásságával szerzett. Egyedül az vigasztaló, hogy a körhöz intézett levelében kijelenti, hogy a körtől búcsúzni nem szándékozik, amennyiben a kör munkásságában ezentúl is tőle telhetőleg részt akar venni. Midőn most a kör választmánya nevében üdvözöljük, kívánjuk, hogy betegségéből mielőbb épüljön föl. Ezek után fogjunk hozzá munkánkhoz. Ha végig tekintünk a kör eddigi hosszas munkásságán, kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy az eredmények nem kielégítők, amennyiben a budapesti tanárok közt a collegiális szellemet nem sikerült megteremtenünk. Ebben az irányban nemcsak, hogy nem mentünk előre, sőt talán visszafelé haladtunk. Szomoru állapot, hogy a tanári közszellem nem fejlődött ki. A régi collegák legalább ismerik egymást, régebbi időben föl is keresték egymást. Az új collegákat még névszerint sem ismerjük. Nem fejlődött ki közöttünk traditió, mely egymáshoz való közeledésre késztetne. De ne vádoljunk. A hiba részben mi bennünk is van. Talán magunk nem voltunk eléggé előzékenyek, nem tettük a kört azzá, amilyennek lennie kellene, olyanná, hogy azt minden tanár szivesen fölkeresse. Lehet, hogy czélunkat túlmagasra szabtuk; de lelkiismereti kötelességünk: a collegialitás pusztulását megakadályozni.

A választmány felelős azért, hogy ez az állapot ne maradjon meg. Ha a választmány minden tagja mélyen érzi a rá háramló kötelességet, gondolkodni fog a módról, hogyan lehetne a beteges állapotot megszüntetni. Nem kívánja, hogy most rögtön intézkedjünk, de gondolkozzunk, elmélkedjünk, hogy belássuk az állapotok tarthatatlanságát, azt, hogy ezen állapotokból az iskola kára származik, hogy nekünk egymás barátságára, támogatására szükségünk van, mert nehezebb állapotokban csak az összetartásból meríthetünk erőt. Így aztán talán sikerül módot találnunk, rájöhetünk arra, mit lehetne tennünk? A kört kívánatossá, az iskolára hasznossá kell tennünk. Itt kell a középiskola dolgait minden irányban megbeszélnünk. Vannak olyan momentumok, melyek nagy szervezeti kérdéseket mozgatnak. De ezek oly általánosak, hogy tárgyalásuktól a jelenre kevesebb haszon háramlik, mint talán a jövőre. Ezeket se szoritsuk háttérbe; úgy véli azonban, hogy igazi szolgálatot a mindennapi kérdések tárgyalásával tehetünk az iskolának. Nincs olyan jelentéktelen kérdés, mely tárgyalásra ne volna érdemes. Mindenkor lesznek, akik az ilyenek iránt érdeklődni fognak, s az eredményt haszonnal lehet majd az iskolába bevinni. E mellett mindenkor figyelemmel kell kisérnünk az aktuális kérdéseket. Így pl. hasznos lenne a párizsi kiállítás

középiskolai részének szakszerű ismertetését hallanunk, a nemsokára megjelenő Utasításokat megvitatni, a vizsgálatok reformját tárgyalni stb. Ezért azt kívánja, hogy már most adjunk programmot.

Fontosnak tartja a *jour-fix* szervezését. Egyesületünk elnöke, aki mindenben velünk érez, szívesen megjelenik a hét valamely napján a körben, de ha ezt teszi, akkor kell, hogy itt találjon is valakit. Arra kell törekednünk, hogy lassankint mentől többen keressék fel a kört a meghatározott napon. Végül szükségesnek tartja, hogy az ülésekre a kör minden tagja kapjon meghivót.

Ezt *Müller* József is szükségesnek tartja, *Balog* Mór és a titkár azonban mint költségeset és sikertelent, ellenzik. A választmány elhatározza, hogy az első ülésre minden tag meghivót kapjon, s felhatalmazza a titkárt, hogy a meghivókat megirathassa.

Dr. *Gerecze* Péter a tanári közérzet jelenlegi állapotának okait keresi, s hosszabb beszédben kifejti azt, hogy az *okok* mélyen fekvők, társadalmi természetüek. Ezen okok megszüntetése nem áll módunkban. Szükségünk volna oly vezető szellemre, aki a társas életet valóban megteremtené.

Elnök nem kíván az okokkal foglalkozni; de ha már ezek is felhozattak, azt feleli, hogy bajainkat csak erős testületi szellem képes enyhíteni. Minden baj ellen vigasztalást, erőt a tanár csak a tanár-társak körében találhat. Nem hirlapi czikkek javítanak az iskola bajain, hanem a testületi öntudat. Az a kérdés: szüntessük-e meg a kört, vagy tegyünk-e vele egy utolsó kisérletet? Ne adjunk fel minden reményt, hanem kisértsük meg az újjászervezést.

Balog Mór a helyiségben kedélyes életet kíván teremteni, amit *Waldapfel* János és a választmány többi tagjai is melegen ajánlanak.

Ezek után a következő határozatok hozattak:

1. **A kör tagjai minden hó 2. és 4. szerdáján d. u. 6 órakor találkoznak a kör helyiségében s ezeken a napokon lehetőleg este is együtt maradnak.**

2. **Minden hó 2. szerdáján előadások fognak tartatni.**

3. Az októberi előadáson dr. *Beöthy* Zsolt elnök fogja a kör munkásságát bevezetni, s ha sikerül erre megnyerni, dr. *Erődi* Béla tank. főigazgató úr fogja a párizsi világkiállítás középiskolai osztályát ismertetni.

Előadásokat jelentenek be:

Balogh Péter: »A tanítés módszere a zsufolt osztályokban«.

Balog Mór: bemutatja ábrázoló geometriai szemszéltető tanszereit.

Waldapfel János: ismerteti az új német tanárképzési szabályzatokat.

Gerecze Péter: tárgyalni fogja a tandíj kérdését.

Ezek az előadások a kellő időben a tárgysorra fognak kitüzetni.

Elnök néhány buzdító szóval az ülést berekeszti.

II.

Az 1900. okt. 10-én tartott első felolvasó ülésen mintegy százan voltak jelen, többek közt: *Beöthy* Zsolt egyesületi elnök, *Hegedüs* István egyetemi tanár, *Spitkó* Lajos és dr. *Erődi* Béla főigazgatók, *Bartoniek* Géza, Eötvös-collegiumi igazgató, s a középiskolának sok ismert nevű munkása.

Dr. *Beke* Manó elnök megnyitván az ülést, üdvözli a nagy számban megjelenteket. Ha nem csalódunk, mondá, a megjelentek impozáns számáról arra következtethetünk, hogy a kör élete az eddiginél erőteljesebb lüktetésnek indul, munkássága az eddiginél sikeresebbnek igérkezik. A kör hivatva van arra, hogy a mely különbséget a tanárok közé az iskolafajok különbözősége, a rangsor, az élet változatos körülményei plántálnak, elsimítsa, az elkülönítő momentumokat megszüntesse. A kör hivatása keresni azt, a mi a tanárokat összehozni, egyesíteni képes. Minket csupán az iskola szeretete képes egyesíteni. Vajha ez a tömörülés tényleg megindulna! Vajha sikerülne a körnek a budapesti tanárokat tényleg egyesítenie! Ezekkel a kívánságokkal átadja a szót köztiszteletben és szeretetben álló egyesületi elnökünknek, a ki ott, hol a tanárok egyesüléséről, közös munkájukról, közös törekvéseikről van szó, mindenkor az elsők között található.

Beöthy Zsolt szabad előadásban körülbelül a következő szavakkal indítja meg körünk ez idei tárgyalásait: A mit mondani fog, az nem elnöki megnyitó; mert hiszen ennek a körnek nem elnöke, csupán munkájában szivesen résztvevő tagja. Az elnöki megnyitó itt már a legilletékesebb részről elhangzott. Mint az egyesület elnöke, kötelességének tartja, hogy a mélyre ható munkálkodásra összegyűlt kedves kartársakat szive mélyéből, őszinte és meleg szeretettel üdvözölje, és működésükre sikert és eredményt kivánjon. A kör elnöksége arra törekszik, hogy bennünket, budapesti tanárokat minél elevenebb közszellemmel, minél szorosabban egyesítsen. Erre az összetartásra minden időben szükség volt, de aligha volt nagyobb szükség bármikor is, mint mai helyzetünkben. A magyar tanárság széles köreiben, mint azt fájdalommal tapasztaljuk, az anyagi helyzet nyomasztó körülményei bizonyos desorganisatióra vezettek. Ez kezdetben szétrobbantással fenyegette az egyesületet, de nemcsak ezt, hanem a tanárok összetartozóságát is veszedelemmel fenyegette. Mi, fővárosi tanárok voltunk azok, a kik békülékenységünkkel, utat-módot találtunk az egyesületnek újjáalakítására s a teljes szétzüllést megakadályoztuk. De a visszavonás jelei mindenkor, bár szórványosan, mutatkoztak. Igy most is találkozunk e fajta jelenségekkel. A vidéken külön mozgalom támadt, a mely, a nélkül, hogy bennünket törekvéseiről, szándékairól értesített volna, oly sérelmek miatt száll a síkra, melyeknek nem mi vagyunk az okai, s melyek megszüntetése érdekében az egyesület mindenkor és minden manifestatiója alkalmával a legerélyesebben síkra szállott. A fővárosi tanárság a tanárok összetartása érdekében mindenkor megtett minden tőle telhetőt. De talán még sem tett meg mindent; talán egyet megtenni még elmulasztott!? Annak belátása, hogy ezt az egyet is meg kellett volna tennünk, annak megtevésére fog bennünket sarkalni. A fővárosi tanárság hivatva van arra, hogy a tanári közszellem dolgában egész hazánk tanárságának példát adjon. Mi ez a tanári közszellem? Felelet: *az iskola szeretete, a tudomány szeretete, meg a pálya és pályatársak szeretete. Ez a*

tanári közszellem! Mindez a budapesti tanárságban meg van. Az iskola szeretete vitt bennünket pályánkra. A tudomány szeretete hozott bennünket a fővárosba, hogy itt nehezebb megélhetési körülmények, súlyosabb viszonyok közt is tudományunknak szolgálhassunk. Ha e mellett más nem is bizonyítana, mint az, hogy hazai tudományos irodalmunk legjelentékenyebb részben a középiskolai tanárságra támaszkodik, ez egymagában is elég bizonyíték. Ha e kettő mélyen gyökerezik bennünk, akkor szívünkben a harmadiknak, a pálya és pályatársak szeretetének is ki kell virágoznia. Csak alkalmat kell szereznünk arra, hogy ez az érzelmünk megnyilatkozhassék. Hogy ez a közszellem az iskola tekintetében mennyire fontos, azt egy, a német iskolaügyre vetett pillantás igazolhatja; mert ennek emelkedése, felvirágzása, mai magas színvonala egyes-egyedül a tanári közszellemben gyökerezik. Anyagi helyzetünk javítására irányuló törekvéseink is biztosan ebből a közszellemből meríthetnek erőt. Ha azt kívánjuk, hogy pályánkat a társadalom elismerésben részesítse, akkor ezt az elismerést egymástól ne tagadjuk meg. Mi magunk vagyunk első sorban hivatva, hogy pályatársainkat mindenkor és minden körülmények között megbecsüljük. Egységben van az erő. Hogy az ilyen közszellem jogos törekvéseknek milyen erőt kölcsönözhet, arra van a közel multban egy igen szép példa, melyből sok tekintetben okulást meríthetünk. Küzdelmeink igen sok akadályba ütköznek. Bármily jogosak, — s erős meggyőződéssel mondhatja, hogy jogosak, — nem hunyhatunk még sem szemet hazánk közállapotai előtt, melyekből a nehézségek legnagyobbrészt erednek. Minden kis lépést, mely bennünket előre visz, meg kell becsülnünk. Többet ér a csekélyebb eredmény annál a koczkázatnál, mely a vehemensebb föllépéssel mindenkor együtt jár. A példa, melyre hivatkozik, a magyar gazdaosztály küzdelme. Mennyivel nagyobb nehézségekkel kell ennek megküzdenie, mennyivel kétségbeejtőbbek a körülmények ennél! Mégis, szoros, szervezett, lelkes tömörüléssel, emellett okos és bölcs mérséklettel a magyar gazda-osztály lépésről-lépésre halad előre. Ezt a példát állítja a kör elé, annak életét erőre, elevenségre kívánná juttatni. Azt kívánná, hogy a budapesti kör mint példa álljon az egész ország tanársága előtt. Mért volt annak idején Pestmegye az ország első vármegyéje? Nem azért, mert legnagyobb, nem azért, mert legnépesebb, nem azért, mert tanácsában a legelsők ültek, nem központi helyzete miatt, hanem azért, mert a magyar politikai élet közszelleme benne lüktetett legerélyesebben. Azt szeretné, ha a budapesti körben lüktetne a tanári közszellem a legerősebben, ha összetartás tekintetében vidéki kartársainknak mi adhatnánk példát. Ezért a kör meginduló munkásságához szíve mélyéből a legjobb sikert kívánja.

Dr. *Beke* Manó elnök ő méltóságának ezért a lelkesítő szózatáért, még sokkal inkább azért az igaz szeretetéért, melyet a tanársággal szemben mindig tanusít s azért a tevékeny részvétért, melyet a tanárság törekvéseivel

szemben mindenkor támogatásunkra fordít, a kör nevében meleg szivből köszönetet mond. Arra kéri, hogy továbbra is járjon előttünk, s mutassa meg nekünk, hogyan lehet azt a szépen ecsetelt közszellemet megteremteni. A mi dolgunk, ezeknek a magasztos eszméknek a megvalósulása. Ezért első sorban, úgy mint azt eddig tettük, meg fogjuk keresni a tanárságot érdeklő problemákat. Felkéri a kartársakat, hogy a ki ez irányban munkásságunkhoz bármi módon hozzájárulhat, keresse föl körünket, mondja el ott eszméit, s itt iparkodjék véleményét érvényesíteni. Ezenfelül elhatároztuk, hogy a hónap páros szerdáin este társas összejöveteleket rendezünk. Az első a mai ülés után fog megtartatni. A kedélyes, fesztelen összejövetelek válhatnak azzá a színhelylyé, melyből a leghasznosabb eszmék kerülhetnek ki, melyből a középiskola jobb jövője kialakulhat. Társas összejöveteleinket a collegák figyelmébe ajánlva, átadja a szót a felolvasónak.

Dr. *Erődi* Béla a középiskolának a párizsi világkiállításon való szerepléséről értekezik. Nem kiván rendszeres előadást tartani, csak tapasztalatairól akar beszámolni, úgy, amint azok eszébe ötlenek. Őt érte az a megtiszteltetés, az a szerencse, hogy a hazai iskolaügy kiállítását rendezhette. Aggodalommal látott a munkához; mert érezte fogyatékosságainkat, s érezte azokat a nagy követelményeket, melyekkel a nemzetek versenye hazánkkal szemben föllépett.

De mentől jobban belemelegedett a munkába, mentől gyakrabban meglátogatta szomszédainkat, mentől többször hallotta a minket meglátogató, elsőrangu szakférfiak véleményeit, annál jobban kifejlődött önérzete, a kiállítás sikerébe vetett bizalma, annál jobban kezdette reményleni azt, hogy nem fogunk szégyent vallani.

A kiállítás szervezése minden állam részéről rendszeresen indult. Rendezését nagyban megkönnyítették azok az utasítások, melyek az irány megszabása czéljából kiadattak, és zsinórmértékül szolgáltak. Tudta, hogy mit, mely szempontból és hogyan kell kiállítani. Ez oknál fogva mindenütt egységes szellem nyilatkozott meg, s ez tette a kiállítást rendkívül tanulságossá, eredményessé. Nem egyes dolgokra kellett súlyt helyezni, hanem az egyes intézményeket kellett teljes szervezetükben. működésükben bemutatni. A jutalmak odaitélésénél is ez volt a fő elv. Sikerünket nagyban előmozdította az a bő, tartalmas, ügyes monografia, melyet közoktatásügyünk multjáról és jelenéről a kormány kiadott. Ez a 35 ivre terjedő munka, melyet tanügyünk legkiválóbb munkásai irtak, a külföldet közoktatásunk teljes rendszere felől tájékoztatta. A középiskolákról szóló részt dr. *Fináczy* Ernő osztálytanácsos írta, általános elismerést nyert jelességgel. Hasonlót cselekedett több más állam kormánya is. Igy az Egyesült-Államok két vaskos kötetben ismertették oktatásügyüket, melynek egyes füzeteit az érdeklődők külön is megkaphatták. Többé kevésbbé sikerült monografiákat adtak később az angolok, a portugallok, a belgák is, de ezek némelyikén a hevenyészet nagyon meglátszik. Norvégia monografiája kicsiny; szép Finnországé. Horvát-

ország is külön monografiát adott. Legbőségesebben informált Oroszország, mely minden intézményéről, intézetéről külön adott monografiát. Ilyen monografiákat körülbelül 200-at gyüjtött össze, s azok csekély részét a jelenlevőknek be is mutatja. Meglepő volt *Japán* kiállí-tása. A jury alelnökének véleménye szerint a magyar és a japáni kiállítások voltak a legnevezetesebbek. Természetesen mindig a középiskolai kiállítást érti.

A tanügyi kiállításon 32 állam vett részt. Sajátságos, hogy sem Austria, sem Németország középiskoláit ki nem állította. A jury túlnyomóan francziákból állott; volt benne továbbá képviselve: Anglia, az Egyesült-Államok, Oroszország, Belgium és Magyarország. Hazánkat felolvasó képviselte. A jury egyes szakértőkkel is kiegészült, s így felolvasó indítványára *Matskássy* collegánkat is alkalmazták szakértőül az élőnyelvekre.

A jury a franczia közoktatásügy elbirálásával kezdte meg munkásságát, s ez maga legtöbb időt vett igénybe. A francziák igen őszintén tárták fel helyzetüket, mely sok tekintetben javításra, fejlesztésre szorul. Különösen az az ellentét, mely az *enseignement public* és az *enseignement libre* közt mutatkozott, komoly aggodalmakra szolgáltathatna okot. A tanítás túlnyomó részt nem az állam kezében fekszik, s az állami ellenőrzés igen szük korlátok közt mozog. A két irány képviselői mondhatni a jury-ben találkoztak legelőször. Az *enseignement libre* igen zárkózott, s féltékenyen védekezik az állami beavatkozás ellen. A jury tagjait mindenképen törekedtek informálni, s oly dolgokat volt alkalma láthatni, amelyeket az állami ellenőrzési közegeknek megtekinteni módjukban nem áll.

Igy látta a *frères des Écoles chrétiennes* vaugirard-i nagy iskolatelepét, melyben ezernél több bennlakó tanuló van, kik 22-féle atelierben nyerik ipari kiképeztetésüket. Az intézet futólagos megtekintése is 3 órát vett igénybe. Végezetül az intézet udvarán a 100 tanulóból álló zenekar fogadta a vendégeket az orosz hymnusszal. A magyart is eljátszották volna, de egész Párisban sehol sem volt kapható. Ugyanezen szerzetnek Passy-ban is van egy az école des ponts et chaussées számára előkészítő iskolája. Mindezen iskolákban legföljebb 40 tanuló jár egy-egy osztályba, a miben a franczia iskolák dicséretes módon előbb vannak a magyar iskoláknál. A tornászat tekintetében a legügyesebb tanulók akrobatikus mutatványokat mutattak be.

Meglátogatták a sevrés-i tanárnőképezdét is, melyre a nőnevelés képviselői rendkivül sokat tartanak. Az iskolában körülbelül 40 fiatal leány talál ellátást, mindegyik külön szobában, melyet a saját izlése szerint rendezhet be. Tulajdonképeni osztály oktatásban nem részesülnek, csupán kimüveltetésük irányításával foglalkoznak. Időközönként egyetemi tanárok járnak be az intézetbe, és tartanak *conférences*-okat, vagy elvezetik a növendékeket egyetemi laboratoriumaikba. A közös könyvtár, tanuló és társalgó szobák szolgálnak a kölcsönös érintkezés helyiségeiül. Az

egész intézet egy régi porcellángyári épületben van elhelyezve. Fekvése rendkivül szép környezetben, egészséges helyen van. Parkja magasan az épület felett szép kilátást nyujt St. Cloudra és Párisra. Iskolának szebb, alkalmasabb helyet alig találhattak volna. Az épület maga kissé rideg, barátságtalan, de egyébként a czélnak megfelelően van átalakítva. Gyakorló iskolájuk nincsen, s a gyakorlati tanítás kérdéseit tisztán theoretikus alapon, értekezések alakjában tárgyalják legföljebb, vagy valahol koronkint hospitálnak. Ezért nagy elismeréssel fogadták előadónak az Erzsébet Nőiskoláról adott informatióit, s elismerték, hogy az a legkitünőbbnek ismert franczia intézettel méltán kiállja a versenyt.

Igen figyelemre méltók voltak a *légion d'honneur* iskolái, melyek a rendtagok gyermekei számára állíttattak föl s a rend kormányzása alatt állanak. Nagyon figyelemre méltó intézmény a francziáknál a tanulótársak szövetkezete, milyenhez hasonlót nálunk csak az V. ker. és a temesvári reáliskola tud fölmutatni. Ott minden iskolának meg van az ilyen szövetkezete.

A jury körülbelül 3 hétig csakis a franczia ügyeket tárgyalta, s ez idő alatt bőséges alkalmunk volt a franczia tanügy legaprólékosabb kérdéseivel is megismerkedni. Őket is teljesen ugyanazon kérdések foglalkoztatják, mint a melyek nálunk esetről esetre napirendre kerülnek. Igy pl. a túlterhelés kérdése, az internatusi rendszer, a classicus nyelvek tanításának csekély eredményessége, az élőnyelvek tanításának módszere, a rendkivüli tárgyak kérdése, a nőképzés kérdései stb. Mindezekből és más, elvi jelentőségű kérdésekről igen érdekes tájékozást nyujt a franczia oktatásügyi ministeriumnak egy kiadványa, melyben a főigazgatói jelentések idevágó javaslatai vannak összefoglalva.

Tanügyi állapotaikat a francziák nyilt őszinteséggel tárgyalták s egymás iránt igen szigorúak voltak. A franczia gyarmatok iskolaügye, mely a franczia állami iskolák szervezetét fogadja el mintának, szintén igen érdekes. Igy megismerkedtek Algir, Madagascar és Tunis magas fokon álló iskolaügyével. Általában: a franczia iskolaügyi kiállítás egyáltalán nem volt kifogástalan, sem összeállítását, sem anyagát illetőleg. A rendszeresség hiánya sok helyt igen észrevehető volt. Érdekes adalékokat kaptak a tanárképzés állásáról, a baccalauretusokról és sok egyébről.

Minthogy hazai kiállításunkról bővebben akar értekezni, s a kiállítástól levonható tanulságokat is szóvá akarja tenni, előadó ezt a tárgyat más alkalomra hagyja, s ma befejezésül az idegen országok kiállításain kiván futólagosan áttekinteni.

Belgium csupán a kereskedelmi oktatás, a gazdasági iskolák ismertetésére fektetett súlyt, s e tekintetben igen tanulságos volt a kiállítása. Különösen föltünt egy kis fülke, mely a legtökéletesebb konyhaberendezést mutatta, minden, a konyhaművészet körébe vágó tudnivalók praktikus ismertetésével. Az e térre tartozó statisztikai kimutatások igen érdekesek voltak. Egy a

családfák mintájára készült grafikon az iskoláknak egymástól való fejlődését igen jól szemléltette.

Bosznia és Herczegovina iskolaügyi kiállítása meglepő volt. Az iskolaügy szervezete, a belső administratió, a tanulók dolgozatai, kézimunkái remek csoportosításban voltak szemlélhetők. A jury örömmel megszavazta a közös kormánynak a grand prix-t.

Bulgária tanügye a kiállítás tanusága szerint Rumánia és Szerbia tanügyével szemben igen szép haladást mutat. A sok rumániai tanuló viselkedésének a legkomolyabb oldalról jövő megbirálásából előadó azt tanulta, hogy a költött martyrságból való megélés épen nem találkozik a komolyan gondolkozók tetszésével.

Spanyolország nagy feliratokon, czimeres zászlókon kivül egyebet alig mutatott. Látható volt egy barceloniai intézet tornaberendezésének miniatür-je, de erről kisült, hogy a spanyolok ezt a berendezést ilyennek tervezik.

Az *Egyesült-Államok* kiállítása a maga nemében páratlan volt. Minden állam arra törekedett, hogy oktatásügyét a szemlélőnek egyszerre elébe tárja. Csinos szekrények előtt állt meg a látogató, melyek ajtain a belső tartalmat mutató apró táblák voltak láthatók. A szekrény gombjának megnyomására az ajtók kinyiltak, előkerült egy csinos forgatható állvány, telisded tele a leggeniálisabb grafikonokkal, képekkel, táblázatokkal stb. Hihetetlen, hogy kis helyen mennyit voltak képesek bemutatni. Tankönyveik, iskolapadjaik, iskolai felszereléseik stb. bámulatosan praktikusak és olcsók. Nagyon szép természetrajzi gyűjteményeket és művészi kivitelű diapositiv fényképeket állítottak ki. Ezen felül az amerikaiak még egyebet is tettek. Az amerikai osztály rendezőjének meghivására a jury az iskola belső életét feltüntető pompás mozgó fényképekben gyönyörködhetett. Megkapó volt pl. az a kép, melyen a tanulók fel- és elvonulása volt szemlélhető. Két oszlopban állottak föl, az egyik oldalon a fiuk, a másikon a leányok. Erre aztán két iskolaszolga jelent meg, a nemzeti lobogóval kezeikben, s az oszlopok élére állottak. Majd a zenekar lépett az előtérbe, s ezzel együtt az egész tanulósereg elénekelte a nemzeti hymnust. Az ünnepély azzal ért véget, hogy mindkét oszlop elvonult a zászlók előtt, s a tanulók a nemzeti lobogó előtt tisztelegtek.

Ily módon az iskola belső életének minden mozzanata szemlélhetővé vált.

Majdnem minden állam megkapta a nagy díjat, vagy az arany érmet.

Nagy-Britannia kiállításáról érdemes dolgot nem mondhatunk. Ugyancsak gyengén állt *Itália*.

Japán kiállítása a legfigyelemreméltóbbak közé tartozott. Különösen meglepő magaslaton áll az az állam a nőképzés dolgában, s a tokioi tanárnőképzőintézet bármely európai államban helyt állana. Érdekes volt az iskolák egymásutánját és jogosítását feltüntető grafikonjuk. Japán is megkapta a nagy dijat.

Luxembourg kiállításán rendkivül szép volt egy rovartani gyüjtemény, éles biologiai megfigyelés alapján összeállítva. Ez a gyüjtemény hazai műintézeteinknek eléggé magas színvonalon álló termékeit is felülmulja.

Semmit sem produkáltak: Mexico, Monaco, Norvégia, Németalföld, Szerbia, Törökország, Svajcz. Nem épen kellemes benyomást tett Románia. Érdekes volt, és szép eredményeket mutatott Portugallia kiállítása.

Oroszország kiállítása igen gazdag és igen érdekes volt. Különösen a nőképzés dolgában mutat haladást. Itt nem intézmények voltak bemutatva, hanem inkább az egyes intézetek, a mi a sokszoros ismétlődések miatt fárasztólag hatott a szemlélőre. Ez a kiállítás természetesen megkapta a grand prix-t.

De megkapta azt a *búrok* kiállítása is. Fájdalmasan érintette a szemlélőt a kiállítási biztos azon magyarázata hogy intézményeiket csak képekben mutathatja be, mert a kiállítási tárgyakat szállító hajó utközben elkallódott. A jury osztatlan sympathiája szerezte meg a szabadságát vesztett hősies népnek a legnagyobb elismerést. Ezzel előadó a kiállításra vonatkozó nyomtatványok bemutatásával előadását egyelőre befejezte, megigérvén, hogy azt alkalom adtával a hazai középiskolák kiállításának ismertetésével kiegészítendi.

Elnök az előadónak a kör meleg köszönetét és háláját fejezi ki. Két kérelemmel járul eléje: 1. hogy engedje meg a kör tagjainak azt, miszerint a legközelebbi alkalommal egyes részletkérdésekkel fordulhassanak hozzá és 2. ha a kiállításról elhozott nyomtatványokra már szüksége nem lesz, adja át azokat bizonyos időre megőrzés végett a körnek, hol a tagok azokat tanulmány tárgyává tehetnék.

Dr. *Erődi* Béla kir. tan. főigazgató mindkét kérelembe szivesen beleegyezik.

Miután a kör vita nélkül kivánatosnak jelentette ki azt, hogy a főigazgatói jelentések elvileg fontos részletei összegyüjttessenek és franczia mintára kiadassanak, ezt mint kérelmet az egyesületi igazgatóság elé terjeszti, hogy azt évi fölterjesztésébe fölvegye.

A kör október 24-én d. u. 6 órakor választmányi ülést tart, melyen a kör összes tagjai szivesen láttatnak.

Ezek után elnök az ülést berekesztette.

Dr. Bozóky Endre,
a kör titkára.

IRATTÁR.

Rendelet a hazai papirgyártás emelése érdekében.

I.

(231. eln. szám.)

A kereskedelmi minister urral egyetértve a hazai papirgyártás emelése végett elrendelem, hogy a rendelkezésem és veze-

tésem alatt álló középiskolák, felsőbb leányiskolák, felső kereskedelmi, felső nép- és polgári iskolák, iparos- és kereskedőtanoncz iskolák, női kereskedelmi tanfolyamok az állami, községi, társulati és magán elemi iskolák, valamint az állami és községi óvóintézetek, állami tanító, tanítónő- és óvónőképző intézetek mindegyikében csupán olyan iskolai füzetek, jegyfüzetek, irkák és tanszerek használtassanak, melyek hazai készítmények. Ugyancsak a hazai papirgyártás érdekében a tankönyvek engedélyezésénél kiváló figyelmet fordítok arra, hogy hazai gyártmányu papírra legyenek nyomva.

E rendelkezésem kivihetősége czéljából a kereskedelmi minister ur fel fogja hívni a magyar papirgyárakat, hogy rendes és állandó gyári jegyet alkalmazzanak, kizárólag hazai gyártmányu, az illető gyár védjegyével ellátott papirt használjanak s egyéb czikkeiket is alkalmas módon védjegyükkel lássák el. E védjegy, mely törvényes oltalomban részesülve, külföldi gyárak által utánozható nem lesz, a hazai iskoláknak meg fog küldetni.

Nehogy a azonban jogosult oltalommal és pártolással való esetleges visszaélés következtében a papirneműek és tanszerek ára a megengedett mértéken tul emelkedhessék, a kereskedelmi minister úr időről-időre összehasonlító adatokat szándékozik beszerezni a külföldön tankönyvekhez és jegyzetfüzetekhez használt papírnak árai felől s általában őrködni kész a felett, hogy bármely visszaélés meggátoltassék, magam pedig az alattam álló hatóságoktól szintén félévi jelentéseket fogok bekivánni a papir és irószerek árairól. Ily módon minden visszaélés ideje korán kideríthető és — ha szükséges — a jelen rendelet hatályon kivül helyezése által orvosolható, a hazai gyárak egymás között való versenye által különben is természetszerüleg szabályozódó áraknak a hazai közönséget károsító felszöktetése pedig megakadályozható lesz.

Reménylem, hogy ekkép a hazai papiripar hathatós támogatásban fog részesülni. Ehhez azonban minden, az iskola-ügyre befolyó tényezőnek lelkes közreműködése is szükséges. Különös súlyt helyezek a tanárok és tanítók ez irányú tevékenységére. Ha a magyar tanárság és tanítóság buzdítva az ifjuságot és a szülőket arra, hogy minden körülmény között hazai készítménynek adjanak elsőséget, ennek a rendeletemnek foganatot szerez, ha teszi ezt úgy, hogy hazafisága melegével fordítja igyekezetét a hazai ipar pártolására, ez által hathatós tényezője lehet az ipar egyik fontos ága emelésének és a nemzet jóléte előmozdításának.

Midőn a jelen rendeletemet Czímmel is közlöm, egyszersmind van szerencsém tisztelettel felkérni, hogy a főhatósága alatt álló iskolák vezetőinek, tanárainak, tanítóinak, hasonló utasításokat adni s a hazafias czélt figyelmükbe ajánlani méltóztassék.

Budapest, 1900. junius hó 18-án.

Wlassics Gyula.

II.

A hazai származásu papirnemüek használata tárgyában tett rendelkezések keresztülvitelét az átmenet nehézségeire való tekintettel a kereskedelemügyi minister urral egyetértőleg 1901 évi szeptember hó 1-éig felfüggesztvén, további eljárás végett értesitem Czimedet, hogy a folyó évi junius hó 18-án 231. eln. szám alatt e tárgyban kiadott rendeletemben foglaltak csak az 1901/1902. tanévtől kezdve lépnek életbe.

Budapesten 1900 évi aug. hó 27-én.

A minister helyett:
Zsilinszky, államtitkár.

VEGYESEK.

A budapesti országos tanárvizsgáló bizottság elnökévé az 1900/1-ik tanév kezdetétől számított öt évi időtartamra, a vallás- és közokt. m. kir. minister újra dr. *Beöthy* Zsolt ministeri tanácsost, tudomány-egyetemi nyilv. rendes tanár, egyesületünk elnökét nevezte ki.

Igazgatói kinevezések. A király ő felsége junius hó 24-én Bécsben kelt legfelső elhatározással *Burián* János aradi főgymnasiumi tanárt a VIII-ik fizetési osztály 2-ik fokozatába való sorolás mellett a nevezett középiskola igazgatójává; junius 27-iki kelettel pedig dr. *Kárpáti* Károly szegedi állami főgym., dr. *Vas* Antal bártfai állami gym., dr. *Schönvitzky* Bertalan temesvári és *Szölgyémy* Ferencz gyöngyösi áll. főgymnasiumi r. tanárokat a VIII-ik fizetési osztály 2-ik fokozatába való sorolás mellett a nevezett középiskolák gazgatóivá nevezte ki.

Igazgatói megbizás. A magyar kir. vallás- és közoktatásügyi minister dr. *Sárffy* Aladár lőcsei állami főreáliskolai rendes tanárt a balassa-gyarmati állami főgymnasiumhoz helyezte át s őt egyuttal az igazgatói teendők ideiglenes ellátásával is megbizta.

Rendes tanári kinevezések:

Dunay Zoltán zalaegerszegi áll. főgym. h. t. ugyanoda (julius 2-ról 38.060 sz.).

Laux Rezső zalaegerszegi áll. főgym. h. t. ugyanoda (julius 2-ról 38.060 sz.).

Dr. *Papp* Ferencz az Orsz. Nőképző Egyesület leánygym. r. t. a budapesti I. ker. áll. főgymnasiumhoz (julius 8-ról 44.705 sz.).

Péterffy Gyula zsolnai kir. kath. algym. r. t. a szegedi állami főgymnasiumhoz (julius 13-ról 37.891 sz.).

Kereskedő László aradi főgym. h. t. a zalaegerszegi állami főgymnasiumhoz (julius 14-ről 39.923 sz.).

Dér István temesvári áll. főgym. h. t. ugyanoda (julius 21-ről 46122. sz.)

Dr. *Szabó* Péter bpesti áll. felsőbb leányisk. r. t. a budapesti tanárképző intézettel kapcs. főgymnasiumhoz. (julius 26-ról 47.512 sz.).

Dr. *Bleyer* Jakab Ferencz József nevelő int. r. t. a soproni áll. főreáliskolához (augusztus 2-ről 49.169 sz.).

Dr. *Kaufmann* György a kolozsvári unitárius főgym. volt h. t. a fogarasi áll. főgymnasiumhoz (augusztus 2-ről 39.111 sz.).

Pásztor István, a bpesti rovartani állomás adjunctusa a beregszászi áll. főgymnasiumhoz (augusztus 2-ről 38.034 sz.).

Paulovics Károly czeglédi áll. polg. isk. r. tanár a czeglédi áll. gymnasiumhoz (aug. 2-ről 42.522 sz.).

Szabó Vladimir veszprémi kath. főgym. h. tanár a balassa-gyarmati áll. gymnasiumhoz (augusztus 21-ről 60.446 sz.).

Bóbita Endre kassai áll. felsőbb leányisk. r. tanár a kassai áll. főreáliskolához kinev. illet. áthely. (augusztus 22-ről 51.816 sz.).

Illés István selmeczbányai kath. gymn. h. t. a deési áll. gymnasiumhoz augusztus 22-ről 48.333 sz.)

Vende Ernő okl. t. a lőcsei áll. főreáliskolához (augusztus 29-ről 62.190 sz.)

Rendes tanárok államsegélyes középiskolákhoz :

Dr. *Pröhle* Vilmos nyiregyházi ág. hitv. ev. főgym. h. t. ugyanoda (julius 21-ről 49.473 sz.).

Jakobinyi Péter okl. középisk. t. a fennálló szerződésből kifolyólag a máramarosszigeti ev. ref. főgymnasiumhoz (augusztus 2-ról 52.017 sz.).

Balthazár Gábor késmárki ág. hitv. ev. főgym. r. t. a kecskeméti ev. ref. főgymnasiumhoz (augusztus 2-ről 53.239 sz.).

Róth Róbert iglói ág. hitv. ev. főgym. h. t. ugyanoda (augusztus 9-ről 50811 sz.).

Schablik Károly kép. középisk. rajzt. a rozsnyói áll. segély. ág. hitv. ev. főgymnasiumhoz (augusztus 11-ről 55.468 sz.).

Pálfi Márton kolozsvári unit. főgym. h. t. ugyanoda (szeptember 27-ről 66.274 sz.).

Áthelyezések :

Lovag *Grüppenberg* Fehrentheil Henrik a soproni fő́r.-tól az erzsébetvárosi főgym.-hoz.

Dr. *Keil* Alajos a szolnoki főgym.-tól a budapesti VI-ik ker. főgymnasiumhoz.

Dr. *Baán* Aladár a temesvári főgym.-tól a budapesti VIII-ik ker. főgym.-hoz.

Hegyi József deési gym.-tól a gyöngyösi főgym.-hoz.

Farkas Ignácz a temesvári kath. gym.-tól az aradi kir. főgym.-hoz.

Tompa Árpád nagyszebeni főgym.-tól székelyudvarhelyi fő́r.-hoz.

Demjanovics Andor székelyudvarhelyi fő́r.-tól a nagyszebeni főgymnasiumhoz.

Walfon Róbert szatmári kir. kath. főgym.-tól a deési áll. gym.-hoz.

Skopál István székesfehérvári fő́r.-tól a budapesti VII-ik ker. főgym.-hoz.

Gopann Károly tornat. a rózsahegyi kath. főgym.-tól a beregszászi főgym.-hoz.

Dr. *Ágh* Lajos a szend-gotthardti gym.-tól a soproni fő́r.-hoz.

Valló Albert a beszterczebányai főgym.-tól a szegszárdi főgym.-hoz.

Klimó Mihály a dévai fő́r.-tól a budapesti VI-ik ker. fő́r.-hoz.

Latkóczy Mihály a losonczi főgym.-tól a budapesti VII-ik ker. főgym.-hoz.

Hittantanári kinevezések :

Wick Béla eperjesi kir. kath. főgym. róm. kath. h. hittant. ugyanoda r. hittant. (aug. 24-ről 50.095 sz.).

Dr. *Mihálovics* László zsolnai kir. kath. algymn. róm. kath. h. hittant. a zsolnai állami reáliskolához r. hittant. (Augusztus 24-ről 26.150 sz.).

Tornatanítói kinevezések:

Bóna Sándor szentesi főgym. ideigl. tornatanítót ugyanoda végl. tornatanítóvá (augusztus 23-ról 43003 sz.).

Celt Henrik képes. tornat. a debreczeni áll. főreáliskolához (augusztus 23-ról 43.003 sz.).

Czapf Ödön képes. tornat. a lugosi áll. főgymnasiumhoz (augusztus 23-ról 43003 sz.).

Iskola-orvosi kinevezések:

Dr. *Axmann* Béla a m. kir. tanárképző intézet gyak. főgymnasiumához (julius 26-ról 49.990 sz.).

Dr. *Alexi* János a lőcsei áll. főreáliskolához (október 5-ről 18.230 sz.).

Dr. *Mosánszky* Jenő a kassai áll. főreáliskolához (október 5-ről 18.230 sz.).

Dr. *Mérei* Manót a lugosi áll. főgymnasiumhoz (október 5-ről 18.230 sz.).

Dr. *Szelényi* Oszkárt a pozsonyi áll. főreáliskolához (október 5-ről 18.230 sz.).

Dr. *Sliwits* Pált a nagykikindai áll. főgymnasiumhoz. (október 5-ről 18230 sz.).

Kinevezés a VII-ik fiz. osztályba. A király ő felsége aug. 2-ről Ischlben kelt legfelső elhatározásával *Buday* Józsefet, a verseczi állami főreáliskola igazgatóját, jelenlegi állomásán a VII-ik fizetési osztály 3-ik fokozatába nevezte ki.

Kinevezések a VIII. fizet. osztályba:

Theisz János pozsonyi állami főreáliskolai,
Boromissza Mátyás jászberényi áll. főgymnasiumi,
Bereghy Miklós pancsovai áll. főgymnasiumi,
Boros Gábor dr. deési áll. főgymnasiumi,
Barla Kálmán jászberényi áll. főgymnasiumi,
Simon Mihály nagykikindai áll. főgymnasiumi,
Vigh Béla egri áll. főreáliskolai,
Németh Illés szolnoki áll. főgymnasiumi,
Bogsch János pozsonyi áll. főreáliskolai,
Jákó János dr. nagykikindai áll. főgymnasiumi,
Morvay Győző dr. budapesti VII. ker. áll. főgymnasiumi,
Lichtenegger Győző budapesti VI. ker. áll. főreáliskolai,
Vozáry Gyula munkácsi áll. főgymnasiumi,
Schmidt Attila dr. budapesti VIII. ker. főgymnasiumi,
Haitsch Samu budapesti VIII. ker. áll. főgymnasiumi és
Hauszner Ignácz fiumei áll. főgymnasiumi rendes tanárok (mind a 16-an szeptember 10-ről 45.671 sz.).

Véglegesítések. *Lammel* Antal rozsnyói főgym., *Udvardy* Vincze zalaegerszegi gym., *Karsai* Gyula főgym., *Balázsy* Czirill főgym., *Kiss* Pál erzsébetvárosi főgym., *Balló* Emil kecskeméti fő r., dr. *Lázár* Béla budapesti VII. ker. főgym., *Sebestyén* Károly budapesti VII. ker. főgym., *László* Ignácz makói főgym.

Pályázat. A nagyváradi állami főreáliskolához, tanári állásra. Pályázhatnak, kiknek ábrázoló geometriából és mennyiségtanból középiskolai tanári képesítésük van. Törzsfizetés 2400 korona és lakpénz. Ha helyettes tanárt neveznek ki: 1600 korona jutalomdíj; 1900 október 1-ig a nagyváradi áll. főr. igazgatójához.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister a rákospalotai *Wagner* féle hat osztályú gymnasiumnak a nyilvánossági jogot az 1900/901. tanévre is megadta.

Id. Pállfy János gróf alapítványa. Mindenha nagy hatása volt az igazi, férfias tettnek, de különösen nagy hatása van most a szónoklatok, a frázisok, a nagyot-mondások e korszakában, mikor szavakkal csinálódnak carriérek, sallangos mondatokkal intéződnek el ügyek, melyek egyedüli megoldása: a tett, a munka volna. A magyar középosztály is egyike ama hálás thémáknak, mely bő anyagot nyujtott a szónoklatokra, czikkekre, frázisokra, de a melyet azért hagytak ernyedni, gyöngülni és sülyedni, mint valami czifra zászlókkal elhalmozott hajót. Végre akadt egy ember, igazi ember, nemes, nemcsak származásra, de szivre, lélekre is, ki a szavak könnyü játékpénzét beváltotta a tettnek sulyos érczére. Három milliós alapitványt tett, hogy a magyar állam törzse: »a magyar középosztály föntartassék s mindinkább gyarapítva, erősbbíttessék.« Hogy a magyar középosztály családjainak gyermekei úgy a középiskolában, mint az egyetemen gond nélkül tanulhassanak. Ime Pállfy János, a legelső magyar mágnások egyike megértette azt, a mit sokan, kik köztünk járnak, köztünk élnek, köztünk szónokolnak, meg nem értettek: hogy a magyar középiskola a magyarság egyik legerősebb vára, melynek fejlesztése, emléke a legfontosabb állami és nemzeti érdek. És megértette Pállfy János gróf, hogy a magyarság eszméjéért és jövőjéért folytatott küzdelemben legelől a magyar tanárság jár, a melyre a középosztály nevelése van bízva és e megismerésének, e belátásának akarta bizonyságát adni, mikor a vöröskői várnak őt megillető részét középiskolai tanároknak és tanulóknak üdülőhelyül ajánlotta fel. Pállfy gróf tette ama sok közül való, melyek nem hálálkodó, köszönetet mondó szavaktól várják elismerésüket; tett ez, mely a maga nagyságában, a maga felemelő, buzdító, példát adó hatásában birja legszebb jutalmát.

Kitüntetett igazgató. A szünidő közbejötte folytán csak most elkésve emlékezhetünk meg arról a kitüntetésről, mely dr. *Badics* Ferenczet, a budapesti tanárképző intézet gyak. főgymnasiumának igazgatóját érte, mikor őt Ő Felsége királyi tanácsosnak nevezte ki. A kitüntetésnek kétszeresen örvendünk. Először, mert olyan férfiut ért, ki arra úgy a paedagógiai, mint kiváló irodalmi

működésével igazán rászolgált és örvendünk, mert megszünését látjuk e kitüntetésben is annak az előítéletnek, melynél fogva a középiskola szolgálatában működő tanférfiak ilyen magasabb kitüntetéshez nem juthattak.

Érettségit tett tanulók mathematikai versenye. A Mathematikai és Physikai Társulat október hó 13-dikán Budapesten és Kolozsvárt egyidejüleg tartotta meg VII. tanuló-versenyét. Budapesten résztvett 53 versenyző; a kolozsvári versenyzők számáról még nincs tudósításunk. A feladott tételek a következők voltak:

1. Legyenek a, b, c, d, és m oly egész számok, hogy

$$a\,m^3 + b\,m^2 + c\,m + d$$

osztható 5-tel, de d nem osztható 5-tel. Bebizonyítandó, hogy ekkor található oly n egész szám, hogy

$$d\,n^3 + c\,n^2 + b\,n + a$$

szintén osztható 5-tel.

2. Megszerkesztendő az ABC háromszög, ha adva van az AB oldal, továbbá a háromszög oldalait érintő négy kör közül annak a kettőnek a sugara, melyek az AC és BC oldalokat belülről érintik.

3. Egy 300 m magas szikláról egymásután leesik két vizrészecske. Az első már $\frac{1}{1000}$ mm-t esett, mikor a második megkezdi esését. Hány mm-re lesz egymástól a két részecske abban a pillanatban, mikor az első a sziklának talpához ér. (Az eredmény $\frac{1}{10}$ mm pontosságig számítandó; levegő ellenállása stbi nem veendő tekintetbe.)

A verseny eredményének kihirdetése és a díjak kiosztása a Mathematikai és Physikai Társulat legközelebbi ülésén lesz.

Uj internatus. A dévai főreáliskola új internatust kapott. A kormány két emeletes épülettel járult a fontos szerepet játszó iskola továbbfejlesztéséhez. Az új internatusba a napokban költöztek be a tanulók; a tanári kar és a város közönsége banketten ünnepelte meg ezt a nevezetes eseményt. A lakoma, melyen a tanári kar tagjain és a város tanférfiain kivül ugy szólván az egész város intelligenciája részt vett, az uj internatus ebédlőjében folyt le. Az első toasztot Téglás Gábor reáliskolai igazgató, cz. főigazgató mondotta Wlassics ministerre, a másodikat pedig Mailand Oszkár tanár Elicher József tankerületi főigazgatóra.

A házfelszentelés előtt a meghivottak megtekintették az uj internatusi épület berendezését, mely valóban mintaszerű. A hetven tanulóra tervezett uj intézetben külön dolgozó és hálószobák vannak, az ebédlő, fürdő és betegszobák pedig bármely kényes igényt kielégíthetnek.

Egy tanár, egy tanitvány czímen megjelent hírében azt irta a »M. N.«, hogy Haraszthy Gyulának, a kolozsvári egyetem franczia tanárának a folyó évben egyetlen tanitványa van. A hír, mely a kolozsvári egyetem franczia oktatásával hoszasabban foglalkozik, a kolozsvári lapokban a nyilatkozások egész sorára adott alkalmat. Nyilatkozott maga Haraszthy Gyula is, ki hivatalos adatokkal bizonyítja, hogy az egy tanitványról szóló hír egyáltalán nem felel meg a valóságnak, a mennyiben a tanszék felállítása óta szemeszterenként átlag 10 tanítványa volt és ha ez a szám egyszerre négyre szállt alá a jelen félévben, úgy ez a tény ama hullámzások és csökkenések kategóriájába

sorolandó, mely kisebb-nagyobb mértékben minden tanszéknél előfordúl. Haraszti Gyulának e tekintetben teljesen igaza van, de talán még jobban megértethette volna hallgatói gyér voltának okát, ha ráutal arra a körülményre is, hogy egész Erdélyben nagyon kevés a reáliskolák száma, már pedig a franczia tanárok jelentékeny számát ez az iskolafaj szolgáltatja.

Az Ifjusági Könyvtárjegyzékre, melyhez az iskolák eddig csak azoknak a könyvkereskedőknek utján juthattak, kik megrendelték és ingyen küldték szét, most maga a szerkesztő dr. *Szemák* István hirdet előfizetést. Tekintve azt, hogy eddig akárhány iskola egyáltalán nem juthatott hozzá e jegyzékhez és hogy megrendelés végett nem is tudta, hová forduljon, e változás csak előnyére lehet a vállalatnak. Az előfizetési ár, mely a szerkesztő czimére (VIII. Szentkirályi-utcza 38 sz.) küldendő, az egész évre 1 k. 20 fillér.

A debreczeni kör ünnepe. A debreczeni körnek f. hó 14-iki gyülése meleg és bensőséges ünnep szinét nyerte az által, hogy *Beöthy* Zsolt, az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnöke ez alkalommal adta át *Dóczi* Imre egyházkerületi felügyelőnek, a debreczeni tanári kör elnökének egyesületünk tiszteleti tagságáról szóló díszoklevelet. *Beöthy* Zsolt, ki dr. *Négyesy* László, *Rajner* Ferencz és *Dörre* Tivadar kiséretében utazott Budapestről Debreczenbe, magas szárnyalású, költői nyelvű beszédben fejtette ki, hogy *Dóczi* Imrében a magyar tanárnak legékesebb jellemvonásait jutalmazta meg az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület, mikor tiszteleti tagjává választotta és ő valamint, budapesti társai csak kedves kötelességüket teljesítik, midőn a tiszteleti tagságról szóló díszoklevelet lehozták és személyesen adták át az érdemes férfiúnak az egyesület igazgatóságának és bizonynyal összes tagjainak jókivánságaival együtt.

Dóczi megindulva vette át a *Dörre* Tivadar rajzolta szép oklevelet, melynek értékét, úgymond, nagyon emeli az, hogy a magyar irodalomnak, tudománynak és közmüvelődésnek olyan kiváló bajnoka nyujtotta át, mint *Beöthy* Zsolt. A kitüntetést nem tulajdonítja magának, hanem a debreczeni kör és a tiszántúli ev. ref. Tanáregyesület iránti figyelemnek tartja, de a kifejezés formája azért végtelen boldoggá teszi.

Váradi Károly igazgató és köri elnök a debreczeni kör nevében üdvözölvén az ünnepeltet, a gyülés áttér a napirendre, a mely előtt elfogadta a kör az elnöknek azt az indítványát, hogy azon nagyfontosságú javítás alkalmából, melyet az 1901-ik évi költségvetés foglal magában és melyben a tanári testület iránt való különös jóindulat nyilatkozik meg, a tanári kör *Wlassics* minister iránti háláját és köszönetét ne csak jegyzőkönyvében fejezze ki, hanem sürgönyileg is üdvözölje a ministert.

Délben a budapesti vendégek tiszteletére a Bika vendéglő termében társas ebédet rendezett a kör, melyen a debreczeni tanárság úgyszólván teljes számban megjelent és a melyen a jogakadémia dr. *Bartha* Béla igazgatóval képviseltette magát. Az ünneplés központja természetesen most is *Dóczi* Imre volt. A pohárköszöntőkön kivül, melyek során *Beöthy* Zsolt Gércsi Kálmánt, volt tanárát aposztrofálván, a debreczeni tanári körben uralkodó egészséges közszellemet és e szellemnek leghivatottabb vezérét, *Dóczi* Imrét éltette, Rácz Károlynak gyönyörü, régi magyar nótái és Sáfrány Lajos tanárnak mély érzésü, szívhez szóló éneke fokozta a lelkes hangulatot. *(z. a.)*

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjfizetés és az előfizetés legczélszerűbben és legolcsóbban a jelen számhozmellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, melylyel az illető dijnak a postán egyesület jávára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola).

***Lapunk legközelebbi száma* csak november hó 4-én fog megjelenni. Az actualis közlemények annyira fölszaporodtak, hogy czélszerűnek látszott most kettős számot adni ki. Első számunk hetedfél, a jelen szám meg három ivnyi terjedelemre növén, a szerkesztőt a budget-kérdés akadályozza abban, hogy egy ujabb ivet hamarább kihasználjon. Azt hiszi azonban, hogy a jelen szám közleményeit kár lett volna késleltetnie az által, hogy kétszerre adja ki.**

Tartalom: Az egyesület összes t. köreihez. *Négyesy* Lászlótól. — Az uj budget. *Rajner* Ferencztől. — Beteg állapotok. *Rajner* Ferencztől. — A szegedi értekezlet. *Balázsy* Czirilltől. — A sárospataki ev. ref. főiskolai tanárok fizetésének rendezése. *Buza* Jánostól. — Mayer József. *Tiber* Ágosttól. — Inczédy Dénes. *Békefi* Remigtől. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Eperjesi, ungvári, pozsonyi, budapesti kör.) — *Irattár:* I. Rendelet a hazai papirgyártás emelése érdekében. II. A hazai származásu papirnemüek használata. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

T. cz. tanári kar szives figyelmébe.

Stampfel Károly kiadásában **Pozsonyban** megjelent a jó hirnek örvendő és kedvelt

TANÁROK NAPTÁRA

XV. ÉVFOLYAM

az 1900—1901 iskolai évre

összeállította

Kutrucz Rezső, főgymnasiumi igazgató.

Benne van a *teljes naptári* részen kívül *calculus-könyv tiszta- és tábla-papiros,* továbbá a *törvények és rendeletek* közül mindaz, a mire a tanárnak leggyakrabban szüksége van, nemkülönben a *középiskolák igazgatóinak és tanárainak rangsora 1900. augusztus 1-ig kiigazítva.*

Ára e naptárnak díszes aranyozott vászonkötésben, irónnal és oldalrekeszszel **1 kor. 60 fil.** Postán bérmentve küldve **1 korona 80 fillér.**

Az összeg legczélszerűbben postautalványon küldhető be.

Századunk Magyar Irodalma Képekben.

Irta:

ENDRŐDI SÁNDOR.

Ára díszes vászonkötésben 6 korona.

BEÖTHY ZSOLT.

A Magyar Irodalom Kis Tükre.

Szellemi életünk fejlődésének áttekintése.

Ára díszes vászonkötésben 4 korona.

Második bővített kiadás.

Megjelentek és kaphatók: az „Athenaeum" r.-társulat könyvkiadó-osztályában,

Budapest, VII. ker., Kerepesi-ut 54. sz.

Az ATHENAEUM részv.-társ. kiadásában Beöthy Zsolt szerkesztése alatt

ISKOLAI KÖNYVTÁR

czim alatt egy gyüjteményes vállalat indult meg, mely az uj tanterv által kijelölt irányban az ifjuság komoly irodalmi mivelésének szolgálatába lép.

Ezen iskolai könyvtár I-sö része:

Magyar Olvasmányok Tára.

Szerkeszti **BEÖTHY ZSOLT.**

Ezen gyüjteményben eddig a következő munkák jelentek meg, melyek a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a középiskolai könyvtárakba való beszerzésre ajánlotta:

1. **Petöfi válogatott lyrai költeményei.** Kiadja *Badics Ferencz.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
2. **Petöfi válogatott elbeszélő költeményei.** Kiadja *Badics Fer.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
3. **Tasso, Megszabaditott Jeruzsálem.** Kiadja *Pintér Kálmán.* Ára kötve 2 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
4. **Beöthy Zsolt, Széchenyi.** Kiadja *Tóth Rezső* ... ... Ára kötve 1 kor. 20 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
5. **Madách, Ember tragédiája.** Kiadja *Alexander Bernát.* ... ... Ára kötve 3 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
6. **Cervantes.** Az elmés nemes **Don Quijotte** de la Mancha. Győri V. fordítása alapján átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos.* Ára kötve ... ... 2 kor. 50 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.
7. **Csokonai Vitéz Mihály válogatott munkái.** Kiadja *Tóth Rezső.*
   Ára kötve ... ... 1 kor. 60 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.

Sajtó alatt vannak:

Katona, Bánk Bán	Kiadja	*Hevesi Sándor.*
Költői szemelvények Berzsenyiből	»	*Váczy János.*
Szemelvények a magyar meseirodalomból.	»	*Koltai Virgil.*

Előkészületben:

Dante, Divina Commedia	Kiadja	*Balog Ármin.*
Gvadányi, Peleskei nótárius	»	*Badics Ferencz.*
Mikes K. levelei	»	*Tóth Béla.*
Sölcsey Paraenesise	»	*Beöthy Zsolt.*
Kzemelvények Széchenyi, Kossuth, Deák beszédeiből	»	*Baráth Ferencz.*
Zrinyi, Sziget veszedelme	»	*Erődi Béla.*
Shakespeare-Petöfi, Coriolán	»	*Hevesi Sándor.*
Kazinczy, Pályám emlékezete	»	*Angyal Dávid.*
Szemelvények Erdélyi János müveiből	»	*Erdélyi Pál.*
Régi magyar mondák	»	*Erdélyi Pál.*
Rokonfaju népek mondái	»	*Gombocz Zoltán.*
Nagy gondolkozók	»	*Waldapfel János.*
Kölcsey válogatott beszédei	»	*Kardos Albert.*
Szemelvények a kurucz-költészet emlékeiből	»	*Badics Ferencz.*
Euclides és Bolyai	»	*Beke Manó.*
Szemelvények a XVI—XVIII. századbeli magyar történetirókból	»	*Moravcsik Géza.*
Szemelvények Széchenyiből	»	*Waldapfel János.*
A magyar oktató mese	»	*Koltai Virgil.*
A magyar novella Jósikáig	»	*Beöthy Zsolt.*
Corneille, Cid	»	*Matskássy József.*

Az árak terjedelmükhöz képest a legolcsóbbra szabatnak.

Kaphatók a kiadó-társulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

..Havi..
részlet-
fizetésre.

A Magyar Irodalom Története

Második kiadás.

Szerkeszti BEÖTHY ZSOLT.

Képes díszmű 2 díszkötésben.

A teljes mű ára 40 K., havi részlet 3 K.

A Magyar Költészet Kincsesháza

Szerkeszti ENDRŐDI SÁNDOR.

Az előbbihez hasonló díszkötésben 13 K.

Havi részlet 2 korona.

A 2 mű egyszerre rendelve 4 koronás havi részletre szállittatik.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem a következő műveket:

A Magyar Irodalom Története, 2 kötet, díszkötésben ... ... 40 kor.
A Magyar Költészet Kincsesháza. egy díszkötésben ... ... 13 „

A felsorolt művek ára ..... korona, fizetendő ..... koronás havi részletekben a szállitástól kezdődőleg a Gárdonyi és Társa czég pénztáránál Budapesten, mindaddig, mig a művek vételára törlesztve nincsen. Az esedékes és le nem fizetett részleteket a czégnek jogában áll a portóköltség hozzászámitása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállitáskor utánvétetik.

Lakhely és kelet: _____

Név és állás: _____

Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 4. szám. 1900. november 4.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

AZ EGYSÉGES KÖZÉPISKOLA KÉRDÉSE OLASZORSZÁGBAN.

E fontos kérdésben, mely nálunk a közelmultban annyira foglalkoztatta a tanügyi köröket, Olaszországban most nem kisebb tekintély emel szót, mint maga a közoktatásügyi miniszter: *Nicolò Gallo.* Egy elsőrangú havi szemle, a *Nuova Antologia* októberi száma közli a ministernek egy idevágó értekezését e czímen: »*L'educazione e l'istruzione nelle scuole secondarie.*« (Nevelés és tanítás a középiskolákban.) Egy bevezető jegyzetben a szerző előadja, hogy e dolgozatát még 1889-ben irta, de időszerűnek tartja a közlését most is, annyival inkább, mert akkor kifejezett véleményeiben most sem talál semmi módosítani valót.

Elüljárójában a minister átalános tételül felállítja, hogy egy liberális kormányzati rendszerben a *nevelés*nek első rendű helyet kell elfoglalnia. Ami nincs meg Olaszországban, mert ott a szoros értelemben vett nevelés csak a népiskolára szorítkozik.

A középiskola, ép úgy mint az egyetem, csak tanítanak és nem törődnek a neveléssel: holott úgy kellene lenni, hogy a tanítás csak eszköz legyen a nevelés szolgálatában. Ebben rejlik az olasz közoktatásügy gyöngesége. Ez pedig onnan van, hogy a paedagogiai tanulmányokat Olaszországban kevésre becsülik: nem népszerűek; sőt azt lehet mondani, hogy bizonyos előítéletek, bizonyos szerencsétlen hagyományok miatt valósággal népszerűtlenek. A bölcsészeti karon a paedagogia nem kötelező tárgy. »*Miféle tanárképzés az olyan, mely a tanárokat nem tanítja meg arra, hogyan tanítsanak, s csak azokat tanítja a paedagogiára, akik ismét csak paedagogiát fognak tanítani?*«

Ebből következik aztán, hogy a középiskolai tanárok tárgyi tekintetben fölötte állanak feladatuknak, azonban módszer tekintetében — kevés kivétellel — alatta maradnak. E miatt aztán tárgyukból túlságos sokat követelnek, ami *túlterhelés*re vezet.

A túlterhelés baján különben úgy is kellene segíteni, hogy a leczke-órák hasznos üdülésre szánt órákkal váltakozzanak.

A szerző ezek után hosszasabban beszél a középiskola nevelő feladatáról, különösen az állampolitika követelményei szempontjából. Embert és polgárt kell nevelnünk együttesen. Nem pusztán embert, se nem pusztán állampolgárt.

Szólván a továbbiakban az állam abbeli kötelességéről, hogy a *köznevelés*ről gondoskodjék, kitér az elemi iskolára s erre nézve a következő figyelemre méltó dolgokat mondja:

»A mi iskolai rendszerünknek egyik alaphibája az, hogy az egyenlőség elvének hamis alkalmazásával . . . az *elemi iskola* tekintetében az összes társadalmi osztályokat egy kaptafára húztuk. Ez liberális elvnek látszott — mint annyi más, mely valójában nem az; — pedig hát csak liberáliskodó frázis. Nem ismervén el a természettől való s a társadalmi állásból eredő egyenlőtlenségeket s az összes szocziális fokozatok számára egyetlen fajtáját adoptálván az elemi nevelésnek, igen megnehezítettük a legalsó néposztályok nevelését s eltereltük őket saját szűk érdekkörüktől.« — Ezért külön kellene választani az előkészítő jellegű *elemi* iskolákat a befejezett egészet adó *nép*iskoláktól.

Attér azután a »*scuola tecnica*« (az olasz alreáliskola) kérdésére, mely szerinte csődbe került. A »*scuola tecnica*« elhibázott intézmény. Mikép és miért éppen nevezünk *technika*inak egy *általános műveltséget adó* iskolát? Tán mert előkészít az »*Istituto tecnico*«-ra (az olasz főreáliskolára)? . . . kérdezzük meg csak a technikai iskolát látogató növendéket, miért ad ennek előnyt: nem fogja tudni megmondani. Általánosan elfogadott magyarázata ennek csak egy van: az, hogy a klasszikus nyelvi oktatás súlya, a ráfordított idő és fáradtság miatt, sokaknak elviselhetetlen.«

»Az úgynevezett elsőfokú technikai (vagyis »műszaki«) oktatás tehát úgy határozható meg mint »*nem classzicus*« oktatás; vagyis a technikai iskola pusztán negatió; magában semmi és semmit nem jelent. Hegel nyelvén szólva, a technikai iskola e szerint nem létező valami, nonsens — (è un *non essere)*«.

»Tisztán csak tagadáson alapulván, a technikai iskola nem birhat semmi nevelő erővel . . . . . általános míveltséget nyujtó iskolának nagyon szűkkörű, mert névleg műszaki iskolának akar maradni; szakiskolának csak előkészítő, s azért nem igazi szakiskola. Így mint előkészítője az Istituto-nak elégtelen; mint önczél meg nem állhat; a benne nyujtott értelmi nevelés elhibázott nevelés; és ezért a technikai iskola nem nevel, hanem — mondhatnám — didactikai szempontból csak ront és ferdít.«

. . . »Mindebből pedig az következik, hogy az általános műveltséget adó, előkészítő iskolának, mint az elemi iskola folytatásának *egységesnek* kell lennie. Az alsó néposztályok számára pedig a technikai iskola helyett mester-iskolát (polgári iskolát — scuola professionale) kell állítani.«

Ez egységes középiskola feladatáról és tanítása anyagáról elmélkedve, a minister a következő nézeteknek ad kifejezést:

»Egy általános és kizárólagos classicai míveltség napjainkban anachronismus . . . A classicus tanulmányok szükségképen felveendők a nevelési rendszerbe s kell, hogy annak kiegészítő részét képezzék, de csak *részét:* . . . a nevelésben . . . a czél, melyet soha sem szabad szem elől téveszteni, az aktuális, jelenvaló, tényleges élet.«

. . . »A szolgaság és szabadság korszakai között . . . ép az a különbség, hogy amazokban a tudomány az élettől, az értelem világa a reális világtól teljesen különválik; mig emezekben tökéletesen egybeolvadnak.«

Ezen alaptételek bővebb kifejtése után a szerző a következő végeredményre jut:

»A középiskolák rendezése csakis ily felfogásból indulhat ki: *egységes előkészítő iskola* az elemi iskola folytatásaul, mely magába foglalja a mostani (öt osztályú) gymnasium és a jelenlegi technikai iskola tárgyait, leszállított számban és korlátozott terjedelemben.«

Ez az öt osztályú módosított gymnasium volna tehát szerző szerint a jövő középiskolája, kevesebb latinnal s több reáltanítással, — görög nélkül. Előkészítené a tanulókat egyfelől a *liceo* (lyceum, felső gymnasium), másrészt az *istituto tecnico* (felső reáliskola) számára. Azonban önczélja is volna, amennyiben oly általános műveltséget adna, a mely magában foglalja az irodalmi és tudományos cultura főbb elemeit.

A latin nyelv tanítása az új egységes középiskolában szükséges, mert e nyelv »mi ránk (értsd: az olaszokra) nézve lényeges eleme az értelem fejlesztésének.«

A lyceum ekképpen, némi reális tanítás mellett, túlnyomóan classicus oktatásával, »igazi szentélyévé válnék a classicus tanulmányoknak«, a mennyiben fejlettebb értelmű növendékei már kellő érzékkel és előkészültséggel merülhetnének a latin és görög nyelv és irodalom tanulmányozásába, kellőképen érthetnék és élvezhetnék az írókat s a klasszicitás zamatát »mint éltető táplálékot adó nedűt« szívhatnák magukba.

Az egységes alsóbb fokú középiskola előnyeinek felismerése szerző szerint már átment az ország többségének köztudatába.

Ezek szerint a középiskola ily irányú reformja Olaszországban nem fog soká késhetni. Lényegében ez nem egyéb, mint az annak idején nálunk is propagált bifurkációs, alsó fokozatában egységes középiskola, mely azonban Olaszországban sokkal könnyebben léptethető életbe, minthogy ott a középiskola kettéválasztása alsó és felső fokozatra (gymnasio és liceo, scuola tecnica és istituto tecnico) már amúgy is megvan s így a reform keresztülvitele nem ütközik nagy technikai vagy szervezeti nehézségekbe.

A pályaválasztás kérdése az öt gymnasiumi osztályt végzett 14—15 éves tanulónál már szintén nem képezhet nehézséget.

Olaszország tehát mai középiskolai rendszerével e kérdést illetőleg kedvező helyzetben van s a scuola tecnica egyszerű eltörlésével, illetve némileg módosított gymnasiummá (a mi felfogásunk szerint *algymnasiummá)* alakításával a reformot könnyen végrehajthatja.

(Fiume.) *Fest Aladár.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Pápai kör.

(A vizsgálatok ügye. — Idegen szövegek memorizálása.)

A pápai kör junius 12-én tartotta mult évi záró ülését, melyen dr. *Kapossy* Lucián elnökölt.

Elnök előterjeszti, hogy a bpesti kör márcz. 21-iki gyűlésén, *Rados* István előadása alapján »az évvégi vizsgálatok és az osztályozás« kérdésének tárgyalására szolította fel a testvérköröket; a bpesti kör erre vonatkozó megállapodásai (L. a Közlöny 552. lapját) a következők:

1. A vizsgálat mai módja teljesen elejtendő.

2. A tanév két fél évből álljon; e mellett szükség esetén a hanyag tanulók szülei több izben értesíthetők.

3. A rendes tanítás legalább junius 15-ig tartson.«

Fölkéri a kartársakat, hogy e kérdéshez hozzászólni szíveskedjenek.

Borsos István az 1-ső pontot minden tekintetben helyesli, mert a mai vizsgálati rendszer mellett komolyan kérdezni se lehet; ez a vizsgálat megtámadja a tanuló idegrendszerét, azért is mindenféle vizsgálat, tehát a díszvizsgálat is, egyáltalán elejtendő.

Kis Ernő nem tartja kétségtelennek, hogy mindenütt idegölő munka a vizsgálat; mikor Pozsonyban járt, ott az volt a szokás, hogy naponként d. e. egy tárgyból volt vizsga, közbe jött egy nap szünet; az egész vizsga 8 nap alatt lefolyt.

Sebestyén Dávid megjegyzi, hogy nálunk is, 4—5 évvel ezelőtt egy osztály két-két tárgyból vizsgázott, de ezt a tárgyat nem tudta meg a vizsga napjáig se az osztály, se a tanár; ezenkívül volt a kétesek vizsgája.

Barcsi József szerint hozzá kell szoktatni a gyermekeket, hogy a tárgyat nagyobb tömegben vegyék át, erre való a vizsga; a nálunk divott eljárás szerint a kis vizsga (félévi vizsga) után a tanuló eldobta a tárgyat s csak az foglalkozott vele, a ki javítani tartozott; e bajt orvosolta a juniusi egységes vizsga; kívánatosnak tart egy komoly, házi vizsgát és egy díszvizsgát a nagy közönségnek.

Dr. *Kapossy* Luczián megjegyzi, hogy a mai rendszer mellett megtörténik, hogy a szülő nem kap értesítést, mert az időszak folyamán intésre nem volt szükség; s ha azután fia vizsgálati felelete miatt megbukik, a tanárt gyanusítja.

Sebestyén D. is megerősíti dr. Kapossy észrevételét; megesik, hogy a tanuló csak egyszer felel az utolsó időszakban s megbukik, ha a vizsgán nem tud, pedig harmadokban nem bukott meg.

Ezen felszólalások után körünk elfogadta a bpesti kör határozatának 1-ső pontját.

A 2-ik pontra nézve dr. *Kapossy* úgy vélekedik, hogy népes osztályokban eredményesebb a munka féléves rendszer mellett; a harmadik harmad különösen a VIII. osztályban igen rövid.

Győri Gyula jobbnak tartja, ha az anyag három, mintha csak két részre van felosztva, mert akkor háromszor ismételhetünk.

Borsos István úgy látja, hogy a tanuló nincs annyira megerőltetve, ha félévre fél anyagból készül.

Kis Ernő helyesnek tartja a féléves rendszert, ha nem kötjük össze vizsgával.

Barcsi József a féléves rendszert vizsgával fogadja el.

Győri Gyula csatlakozik Barcsi felfogásához.

Sebestyén Dávid felemlíti, hogy a féléves rendszer azért vált népszerütlenné, mert a félévi vizsga miatt a gyermek sok hercze-hurczának volt kitéve; visszafejlődés lenne visszatérni a féléves rendszerhez, félévi vizsgával.

A felszólalók többsége tehát a féléves rendszert, vizsgálatok nélkül előnyösebbnek tartja a mostani állapotnál.

II. Következett *Győri* Gyula felolvasása: »Az idegen nyelvű szövegeknek memorizálása az iskolában.«

A felolvasásért dr. *Kapossy* köszönetet mond a kör nevében; a kör ezenkívül fölkéri a szerkesztőt, hogy az előadást a Közlönyben egész terjedelmében közölje.

Győri határozati javaslataira nézve a következő megjegyzései vannak:

a) A kik a convictust elvégzik, nem mennek haza 2-ig; ha csak délelőtt lesz tanítás, az ily tanulók convictus után kénytelenek lesznek haza menni.

b) A könyv-nélkülözést nem lehet napról-napra alkalmazni, mert a tanterv szerint fő az olvasás.

c) A phrasisok magyarázatára is hasznos a memorizálás; ezt a tanterv egyenesen követeli.

d) A memorizálás nem mehet óráról-órára, legfelebb alsóbb osztályokban némely pensumokban.

e) A Gisswein-intézet, 10 évi tapasztalatra hivatkozva, eredményesebbnek tartja az egyfolytában való tanítást.

Dr. *Kapossy* ezen megjegyzéseivel a kör *Győri* javaslatait elfogadta.

Sarudy György.

Udvarhely-kerületi kör.

(Alakuló ülés, tisztújítás.)

Az udvarhely-kerületi kör f. évi szeptember hó 22-én tartotta meg alakuló ülését, dr. *Solymossy* Lajos elnöklete alatt.

Dr. *Solymossy* Lajos elnöki megnyitójában üdvözölvén a kör tagjait, visszapillantott a kör rövid multjára. A kör fennállásának első és második évében a tagok részéről lelkesedést és ügyszeretetet tapasztalt, mig a mult évben a tagok egy részénél elhidegülést és közönyösséget kellett tapasztalnia, mely körülmény aggodalommal töltötte el a jövő iránt. Reményli azonban, hogy aggodalmai talán túlzottak s hogy a kör megujult erővel s buzgalommal veszi fel újból a munkát.

Az elnöki megnyitó után *Fejes* Áron titkár olvasta fel terjedelmes évi jelentését, melyben megemlékezvén azon elvekről és törekvésekről, melyek a kör megalakulásakor arra birták a helybeli tanárságot, hogy körré tömörüljön, áttért a kör eddigi s különösen mult évi működésének vázolására. Ha eredmény dolgában nem is tekintheti a mult évet a fellendülés évének, de a visszaeséssel sem vádolhatja a kört, mely a lefolyt évben is kellő buzgalommal foglalkozott a felmerült fontosabb paedagógiai és didaktikai kérdések megvitatásával és tisztázásával. De habár az elért szellemi eredmény bizonyos mértékig kielégítőnek mondható, még sem hallgathatja el annak megemlítését, hogy a kör munkálkodása szebbé és gazdagabbá, az egyesületi élet élénkebbé és pezsgőbbé vált volna, ha a tagtársak közül minél többen tevékeny részt vettek volna a közös munkában s a kör ülései iránt is nagyobb érdeklődéssel viseltettek volna.

A kör a mult egyesületi évben összesen 11 ülést tartott, még pedig 1 alakuló, 8 rendes, 1 rendkivüli és egy díszülést, utóbbit *Kuncz* Elek kir. főigazgatónak, mint a kör díszelnökének tiszteletére.

Előadást és felolvasást többen tartottak. Így *Szilágyi* Albert dr. »*A történelem tanításának nehézségeiről*« értekezett. Szabad előadást tartott *Bod* Károly »*Az iskolai önképző körök egységes szervezéséről*«. *Kovács* Dániel felolvasta »*A szatirikus modor jogosultsága a történetirásban*« czimű tanulmányát. »*A gyorsirás történetéről*« értekezett *Szabó* András. Az iskolai életet közelről érdeklő gyakorlati kérdés fejtegetésére vállalkozott *Molnár* Károly »*A középiskolai vizsgálati rendszerek*«-ről tartott előadásában. *Fejes* Áron »*Paedagógiai képek egy modern középiskola életéből*« czimen ismertetett egy új középiskolai irányzatot, melynek képviselője az u. n. »Abbotsholme-i új iskola« (New School Abbotsholme). A *philologiai versenyek* szabályzatát *Kovács* Dániel ismertette.

Mint örvendetes tényt említi fel a titkári jelentés, hogy a mult iskolai évben sikerült a körnek megvalósítani azt az eszmét, hogy a középiskolai tanulók részére *ifjúsági szini előadásokat* rendeztessen Romváry igazgató társulatával. Előadásra kerültek: *Csiky* Gergely »Czifra nyomorúsága«, *Csepreghy* Ferencz »Piros bugyellárisa« és *Berczik* Árpád »Himfy dalai«. Az egyes szindarabok ismertetésére vállalkoztak: *Nosz* Gusztáv, *Gáspár* István és *Ravasz* Árpád.

A köri üléseken tárgyalt indítványok sorából kiemeli a titkári jelentés azt, hogy a kör tárgyalta a tanárok anyagi helyzetének javítása ügyét, a szabad lyceumnak városunkban való szervezésének a kérdését s azt az indítványt, hogy a Székelyudvarhelyhez közel eső vidéki intézetek tanárait a kör felszólítsa, hogy hozzá csatlakozzanak.

Folytatólag említi fel a titkári jelentés, hogy a kör dr. *Hegedüs* Sándor kereskedelmi miniszternél ottléte alkalmából tisztelgett; feliratilag üdvözölte *Beöthy* Zsoltot, a magyar tanárság vezérlő férfiát, kit az írók, művészek és tudósok bizalma a Kisfaludy-társaság székébe ültetett s dr. *Komlóssy* Ferencz országgyűlési képviselőt azért a beszédért, melyet a parlamentben a tanárok érdekében elmondott.

Örömmel emlékszik meg a titkári jelentés arról, hogy *Molnár* Károly és *Hann* Károly főreáliskolai tanárok a mult év folyamán töltötték be tanári munkásságuk 25-ik évét, mely alkalommal a kör elnöke adott kifejezést a tagok érzelmeinek.

Megilletődéssel szól ezután a tanári kör azon veszteségéről, hogy egyik szeretett tagját, *Szigethy* István kath. főgymnasiumi tanárt a halál keze ragadta ki a kör kebeléből.

A kör rendes tagjainak száma a mult év folyamán 44 volt. Új tagokul beléptek: *Pap* András és *Jánosy* Gerő kath. főgymnasiumi, *Spaller* József kő- és agyagipari szakiskolai s dr. *Róth* Fülöp főreáliskolai tanárok. Eltávoztak: *Király* Lajos kath. főgymnasiumi tanár, ki nyugalomba vonult s dr. *Vass* Miklós, főreáliskolai tanár, kit Kaposvárra helyeztek át.

A tetszéssel fogadott titkári jelentésért a kör köszönetét fejezte ki s a jelentésnek jegyzőkönyvbe iktatását határozta el.

A pénztárvizsgáló bizottság jelentésének tárgyalása kapcsán elfogadta a kör *Bod* Károlynak azon indítványát, hogy az O. K. Tanáregyesületet arra kéri, hogy a befolyó tagsági díjakból ne 20%-ot, hanem legalább 40%-ot engedjen át a kör czéljaira 1-ször, mert az alapszabályok is erre jogot adnak, 2-szor, mert Székelyudvarhely nagyon távol van a középponttól s a midőn a kör megbizottjai Budapestre utaznak a választmányi ülésre, utiköltségök nagyobb, mint a Budapesthez közelebb eső körök megbizottjaié.

Az elnök a maga és tiszttársai nevében lemondván, a kör megválasztotta tisztikarát a f. iskolai évre. Elnök lett: dr. *Solymossy* Lajos, alelnökök: *Gönczy* Lajos és *Bod* Károly, titkár: *Fejes* Áron, pénztáros (az újból megválasztott Jánosy Péter helyébe, ki a pénztárosi tisztet semmi szín alatt többé elvállalni hajlandó nem volt): *Barabás* Jenő és jegyző: *Csehély* Adolf.

A választás eredményének kihirdetése után dr. *Solymossy* Lajos megköszönte, hogy a kör őt újból elnökének megválasztotta. Saját valamint tiszttársai nevében megígérte, hogy a kört úgy fogják vezetni, hogy az általános bizalmat megérdemeljék.

Csehély Adolf,
jegyző.

Szepesi kör.

Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület szepesi köre f. hó 7-én tartotta rendes gyűlését Késmárkon az ág. hitv. ev. lyceum tanácskozó termében, melyen *Róth* Márton elnökölt.

Elnök üdvözölvén a megjelent tagokat, fájdalomtól meghatott hangon megemlékezik *Grósz* Ernő késmárki lyc. igazgató és *Geyer* G. Gyula iglói nyug. tanár r. tagok gyászos elhunytáról, kiknek emléke jegyzőkönyvileg megörökíttetik.

Jelenti továbbá, hogy *Baltazár* Gábor és *Grosz* Ede eltávozásuk folytán megszüntek a szepesi kör tagjai lenni, és hogy *Báthory* Nándor, *Beloczy* Sándor, *Koch* Ferencz, *Topperczer* Rezső és *Végh* Kálmán beléptek az Orsz. Középisk. Tanáregyesületbe.

Elnök megköszönvén a maga és tiszttársai nevében megbizatásukat, kéri a tisztújítás megejtését.

A kör régi elnöke iránti szeretetének és ragaszkodásának kifejezést adván, egyhangúlag ismét *Róth* Mártont választja elnöknek, jegyzőnek pedig ugyancsak egyhangúlag *Stromp* Józsefet.

Ülés után a kör tagjai dr. *Szelényi* Károly kalauzolása mellett megtekintették Késmárk városának műtörténelmi emlékeit, hol részletes magyarázatokkal ugyancsak dr. Szelényi Károly szolgált.

Stromp József
jegyző.

Kassai kör.

(Alakuló ülés. — Tisztujítás. — Ifjusági iratok.)

A kassai kör október 9-én tartotta meg ez évi alakuló gyülését, a melyen a tagok szép számmal vettek részt. Dr. *Gerevich* Emil elnök buzdító szavai nyitják meg a gyűlést, munkára serkentve a kör tagjait, mintegy munkakör gyanánt nehány irányt jelölve meg, így egyrészt a kassai egyetem ügyét, a melyet dr. *Takács* Menyhért jászói praelatus vetett fel s a nála megszokott erélylyel és ügybuzgalommal vezet, másrészt az új tantervet, a melyet most már a tanárok kritikai tanulmánynak vethetnek alá. Ugyancsak a kör van hivatva a tanárok anyagi helyzetének javítását állandó napirenden tartani. Mindettől eltekintve a köri munkásságot figyelmébe ajánlja a tagoknak, mint a mely a tanárok társadalmi és szellemi életét előmozdítja.

Ezután *Bóbita* Endre titkár terjeszti elő jelentését, a melyből örvendetes eredményképen tünik ki, hogy a körnek 64 tagja van s így a legnépesebb vidéki tanári körök közé tartozik. Midőn a kör a titkár jelentését tudomásul veszi, neki működéseért jegyzőkönyvileg fejezi ki elismerését és köszönetét.

Elnök jelenti, hogy a kör díszelnöke, dr. *Takács* Menyhért, a tanári árvák és özvegyek alapjának 100 koronát adományozott. A kör ezért jegyzőkönyvi köszönetet mond. Az ifjúsági előadásokból befolyt többletet is, 162 koronát ő juttatta ugyanezen alap számára, a miért szintén őt illeti az elismerés.

Pásztory Endre pénztáros bemutatja jelentését, a mely a kör vagyoni állapotáról a következő képet nyujtja:

az 1898/99. évről maradt	352	kor.	52	fil.
a kör bevétele az 1899/1900. évben	336	»	62	»
összesen	689	»	14	»
kiadások	46	»	80	»
a pénztár jelenlegi vagyona	642	»	34	»

Elnök a pénztár átvizsgálására *Lukács* János, *Horváth* Lajos és *Czigler* Ignácz tagokból álló bizottságot küld ki; a kör pedig a pénztárosnak elismerését jegyzőkönyvi köszönetben fejezi ki.

Mielőtt a kör a tisztujítást megejtené, dr. *Gerevich* Emil elnök előadja az ifjúsági olvasmányokról szóló indítványát, melynek megvitatását a temesvári közgyűlés a körökhöz utasította. Az indítványt s annak megokolását közlönyünk ez évi 1. száma egész terjedelmében hozta, miért is térkímélés tekintetéből azt itt ismertetni feleslegesnek tartjuk. Csak azt jegyezzük itt meg, hogy Gerevich nagy elismeréssel emlékezett meg a *Szemák*-féle jegyzékről s azon buzgalomról, melyet e derék kollegánk ebben a fontos ügyben egymaga kifejt s azon nézetének ad kifejezést, hogy ennek a hasznos vállalatnak jelentőségét az által kellene emelni, hogy a ministerium által kifogástalanoknak talált ifjúsági könyvek jegyzéke itt tétetnék közzé annak feltüntetésével, hogy az illető könyv minő korú s képzettségű ifjú kezébe való.

A kör az elnök indítványát egész terjedelmében s megokolásával együtt egyhangúan magáévá teszi s kivánatosnak mondja ki, hogy a ministerium e kérdést minél előbb az indítvány értelmében oldja meg.

Elnök ezután bemutatja a dr. *Takács* Menyhértnek, mint a kör díszelnökének készített oklevelet, melynek díszes és izléses kiállítása *Handmann* Adolf tagtársunk művészetét dicséri. A kör ezért neki egyhangúlag jegyzőkönyvi köszönetet mond s megbizza az elnököt, hogy az oklevelet díszes tokban nyújtsa át a díszelnöknek.

Az elnök ezután köszönetet mond a belé helyezett bizalomért s bejelenti az egész tiszti kar lemondását. A kör élénk bizalmi felkiáltásokkal ujra a régi tiszti kart választja meg. Maradt tehát elnök: dr. *Gerevich* Emil, titkár: *Bóbita* Endre, pénztáros: *Pásztory* Endre.

Elnök indítványára a kör dr. *Horváth* Balázst, a helybeli főgymn. igazgatóját, nagy lelkesedéssel társelnöknek választja meg, jegyzőnek pedig a Budapestre távozott eddigi buzgó jegyző, *Dietz* Lajos helyébe, kinek érdemeit jegyzőkönyileg is megörökíti, *Strasser* Sándort.

Elnök ez évben is fel kivánja eleveníteni azon nyilvános népszerű felolvasásokat, melyeket a kör előző években tartani szokott. *Bóbita* Endrének, *Horváth* Lajosnak és *Kardos* Gyulának hozzászólása után a kör úgy határoz, hogy a társelnök egy magához veendő bizottsággal együtt döntsön a felolvasások tartása és azok részletei

felett. Ezzel kapcsolatban *Kardos* Gyula felemlíti, hogy illusztrált előadásokat tartsunk az Uránia-szinház mintájára; nagyon alkalmasak lesznek erre azon új vetítő gépek, melyeket úgy a főgymnasium, mint a főreáliskola mostan szerez be. A kör ezt is a bizottsághoz utasítja.

Ezzel a gyűlés véget ért. *Strasser Sándor*
jegyző.

Eperjesi kör.

(Felolvasások rendje. — Minta-előadás. — Tankönyvek új kiadásai.)

Az eperjesi kör *Husz* Ármin elnöklete alatt f. é. okt. 10-én tartotta meg alakuló gyűlését.

Elnök megnyitván a gyűlést, meleg szavakban megemlékszik kereszténységünk 900 éves multjáról, Ő Felségének 70-ik évi születése napjáról, továbbá az egyesületnek tanulságosan lefolyt temesvári közgyűléséről.

Ezek után jelenti, hogy *Danka* István városunkból eltávozván, körünknek tagja lenni megszünt, s *Teltsch* Kornél, helybeli ág. ev. főgymn. tanár, az Orsz. Tan. Egyesületbe s körünkbe belép. Ezzel kapcsolatban a kör helyeslőleg elfogadja elnök azon indítványát, hogy a bártfai s kis-szebeni gymn. kartársak közül azok, a kik az egyesületnek és körünknek még nem tagjai, az ezekbe való belépésre felszólíttassanak. Olvastatik *Szieber* Ede főigazgatónak a kör elnökségéhez intézett átirata a vall. s közokt. ministernek köszönetéről a körnek — felolvasásaiból befolyt összegből — a helybeli kir. kath. főgymn. tanulm. kiránd. alapja javára fordított 186 kor. adományáért. A kör a helyb. két főgymn. tanulmányi kiránd. alapjainak növelésére e tanévben is — és pedig hat — (esetleg még egynek hozzáadásával összesen hét) estére fog népszerű felolvasásokat tartani. Felolvasni fognak: decz. 1-én *Gömöry* János, decz. 8-án és febr. 23-án *Szutórisz* Frigyes, decz. 15-én dr. *Wallentinyi* Samu, márczius 2-án *Jakobey* Dezső, márcz. 9-én dr. *Janicsek* József. A felolvasások rendezését *Jakobey* pénztárnok fogja végezni.

Pethe Ferencz, a mult évi zárógyűlésben megválasztott köri jegyző leköszönvén, helyébe az alulirott választatott meg.

Elnök kéri a tagokat, vállalkozzék közülök valaki a kör legközelebbi gyűlésén az actuálisabb s a központi igazgatóság által is kitűzött paedagogiai kérdések megvitatására. Miután erre egyelőre senki sem jelentkezett, *Jakobey*, tanító eljárásának bemutatása végett, készségét jelenti be az I. oszt.-ban, a földrajzból valamely később meghatározandó napon egy *minta-előadás* megtartására — azon czélból, hogy az erre meghivott köri tagok megteendő megjegyzéseikkel az előadás didaktikai s methodikai elveinek tisztázásához közvetlenebbül hozzájáruljanak. A tagok közül többen a középiskolában az ily előadás megtartását szokatlannak tartják ugyan, mégis a hozzáfűződhető tanulságos eszmecserékre való tekintetből *Jakobey*-nek ezen ügyszerető vállalkozását mindnyájan helyeslőleg elfogadják.

Szutórisz előadja saját észrevételeit az egyes tankönyvek új kiadásainak nem kellő körültekintéssel készült s a régi kiadásoktól — úgy a tanár, mint a tanulók hátrányára — sokszor igen eltérő berendezésére nézve. Például felhoz egy német olvasókönyvet, melynek IV-ed oszt. újabb kiadása annyira elüt a régibb kiadástól, hogy a tanulók ezt alig használhatják. Az ilyen visszásság orvoslására, illetőleg megakadályozására a központi igazgatóság figyelmét is felhivandónak tartja. A kör ezen indítványt, többek hason értelmű felszólalása után, azon kivánságának hozzáadásával teszi magáévá, hogy az egyes tankönyvek — már több más kör hangoztatása következtében is kivánatos — tárgyilagos szigorúsággal biráltassanak meg, illetőleg kellően megválogatva engedélyeztessenek.

Több tárgy nem lévén, elnök a gyűlést bezárja.

Dr. Janicsek József,
jegyző.

Temesvár-kerületi kör.

(Évi közgyűlés. — A tanári közszellem.)

A temesvár-kerületi kör f. évi október hó 13-án tartotta ez évi közgyűlését, melyen a tagok nagy számmal voltak jelen.

Dr. *Schönvitzky* Bertalan elnök üdvözölvén a megjelenteket, a tanári közszellemet s egyetértést apostrofáló beszéddel nyitotta meg a közgyűlést.

Rámutatván a kör mult évi munkája eredményeire, jogosan mondotta, hogy akár a Szabad Lyceum lefolyására gondol, akár pedig a közel lezajlott tanárgyűlés napjaira, mindig csak az a jól eső tudat marad lelkében, hogy a kör megtette kötelességét. Majd így folytatta:

»És ha már most a lefolyt események tanulságait is le akarnók vonni, azt kell mondanunk, hogy minden mult esztendei vállalkozásunk irányt és útmutatást ad további munkálkodásunkra nézve. Szabad Lyceumunknak fényes anyagi és erkölcsi sikere megmutatja, miképen kell a magunk sajátlagos tanári ügyeit és érdekeit eredményesen szolgálnunk és felvirágoztatnunk. Az a tekintélyes összeg, melyet az Egyesület segélyző alapja részére beszolgáltattunk, ékesen szóló újjmutatás arra nézve, miképen valósítsuk meg azt a nagy feladatot, a mely a vidéki tanárságnak egyik legfontosabb érdeke, t. i. hogyan teremtsük meg a vidéki tanárok Otthonát. Természetes, hogy ez nemcsak a mi kizárólagos feladatunk, ez az összes vidéki tanárság elsőrendű feladata; a mi vállalkozásunk eredménye azonban eléggé fényesen kecsegtető és biztató példa, hogy a vidéki tanárok Otthona ne legyen a messze jövőnek zenéje, hanem a többi vidéki tanárok hasonló munkássága mellett legfeljebb néhány rövid év kérdése.

A városunk falai között lezajlott tanárgyülés is nagyon becses tanulságokkal szolgál. A tanárgyesület fennállása óta soha

és sehol sem nyilvánult oly megkapó módon és oly nagy arányokban a magyarországi tanárság együttérzése, kollegiális barátsága, egymáshoz tartozása és egymásra utaltsága, mint épen a temesvári tanárgyűlés alkalmával városunk falai között és az akkor rendezett kirándulás alkalmával. Itt, Temesvárott, bizonyult be, hogy az egyesületnek az a szervezete, a melynek megalkotásánál a vidéki és a fővárosi tanárság közötti harmóniának megteremtése volt a vezérlő alapeszme, mennyire beválik s mily erőssége ez a szervezet a vidéki és a fővárosi tanároknak egyaránt.

Becses ez a szervezet, és a magam részéről minden olyan törekvést, a mely a vidéki és a fővárosi tanárságnak ezen az egyesületi szervezet által létrejött harmoniáját megbontani, a tanárság vidéki és fővárosi tagjai közé éket ütni megkisérlené, veszedelmesnek, az egész hazai tanárságra nézve végzetesnek tartanék.«

Beszéde további folyamán érthetőnek mondotta a hevesebb véralkatuak kitörését, de arra figyelmeztet, hogy a mi sérelem történt, azért nem lehet a fővárosi tanárságot okolni s még kevésbbé az egyesületet.

Az egyesület évek óta küzd a visszásságok megszüntetésén s ha igazságosak és objectivek akarunk lenni, be kell vallanunk, hogy bajainkat csak egymással vállvetve gyógyíthatjuk meg. Nem tanár és nem érdemes a tanárság díszes karába, a ki a tanárság egyetemleges érdekeinél a lakóhely szerint tesz külömbséget; nekünk csak egy vezérlő eszménk lehet: a tanárság helyzetének az egész vonalon való javítása s ebbeli törekvésünkben testvérekül kell egymáshoz sorakoznunk. A tanárság ügye igaz ügy, nem lehet igazabb sem a fővárosban, sem a vidéken. Ügyünk ezen igazságáról törekedjünk meggyőzni kölcsönös megegyezéssel és egyetértéssel sorsunk intézőit s akkor nem lesz okunk egymásra panaszra.

A kör a megnyitó beszédet élénk éljenzéssel fogadta és *Ries* Ferencz indítványára kimondotta, hogy egész terjedelmében a jegyzőkönyvbe igtatja.

Ries Ferencz titkári jelentésében kifejti, hogy noha a kör az elmult évben formálisan összesen csak négy ülést tartott, működése mégis erkölcsi és anyagi sikerekben egyaránt gazdag. E tekintetben egyszerűen hivatkozik a Szabad Lyceum és az egyesületi közgyűlés és az azzal kapcsolatban rendezett tanszerkiállítás és a kirándulás fényes lefolyására. Jelenti, hogy az egyesület temesvári közgyűlése méltányolta a körnek az egyesületi helyiségre vonatkozó indítványát, a körnek az ezen indítványával egybekötött abbeli óhaja azonban, hogy az egyesület nagyobb mozgalmat fejtsen ki az alapszabályokban is foglalt azon czélja érdekében, mely az egyesületi ház felállításával a tanárok fiai egyetemi tanításának megkönnyítését tervezi, — az egyesületben nem valami lelkes visszhangra talált. Annál inkább kell tehát a körnek rajta lennie, hogy a vidéki tanárokat oly közelről érintő ügy minél előbb kedvező megoldásra jusson. Ezzel kap-

csolatban örömmel jelenti, hogy a Temesvári Zenekedvelők Egyesülete, méltányolván a körnek erre irányuló törekvéseit, az egyesületi közgyűléskor rendezett parkünnepély tiszta jövedelmét, 328 korona 34 fillért, a körnek a segélyző alap javára tett alapítványának növelésére felajánlotta. Ezzel az összeggel együtt a körnek alapítványa 1478 korona 34 fillér.

Jelenti továbbá, hogy a körnek a mult tanév végén 66 temesvári és 23 vidéki tagja volt. Új tagoknak beléptek: dr. *Ozorai* Lajos, áll. főgymn., *Réthy* Károly, felsőbb leányiskolai és *Tőkés* Lajos kegyesrendi tanár, kikkel együtt a körnek jelenleg — leszámítva a nagy szünidőben Temesvárról elköltözött tagokat, — összesen 84 rendes tagja van, mig a pártoló tagok száma 55.

A kör a titkári jelentést tudomásul vette, majd megbizta *Haupt* Mihály és dr. *Steiner* Simon tagokat, mint számvizsgálókat, hogy a kör mult évi számadását, továbbá a közgyűlésre, a kiállításra és a kirándulásra vonatkozó számadásokat átvizsgálják és erről a jövő gyűlésen jelentést tegyenek.

Ezután dr. *Laky* Mátyás, utalva azokra a fényes eredményekre, melyeket a kör mult évi működése felmutat, indítványozta, hogy a kör jegyzőkönyvében fejezze ki köszönetét a tisztviselőknek fáradhatatlan buzgóságukért, különösen dr. *Schönvitzky* Bertalan elnöknek és *Ries* Ferencz titkárnak a Szabad Lyceum és a közgyűlés rendezéseért, *Bergmann* Ágostnak közgyűlési felolvasásáért, dr. *Berkeszi* Istvánnak Temesvár monografiájának megirásáért és *Perényi* Adolfnak a kiállítás rendezése körül kifejtett tevékenységeért. A kör lelkes éljenzéssel elfogadta ez indítványt s egyúttal elhatározta, hogy Temesvár szab. kir. város polgármesterének és *Dessewffy* Sándor csanádi püspök Ő Excellentiájának küldöttségileg fejezi ki hálaját és köszönetét azért a nagylelkű vendégszeretetért, melyben az egyesületi közgyűlést részesiteni kegyesek voltak.

Aztán a tisztújításra került a sor, következő eredménynyel. Elnök: dr. *Schönvitzky* Bertalan, áll. főgymn. igazgató, alelnökök: *Bergmann* Ágost, főreáliskolai tanár és *Putnoky* Miklós, főgymn. igazgató (Lugos), titkár: *Ries* Ferencz, áll. főgymn. tanár, másodtitkár: dr. *Herczeg* Árpád, áll. főgymn. tanár, pénztárnok: *Tőkés* Lajos, kegyesrendi tanár, háznagy: *Mészáros* Jenő, képezdei tanár. A központi választmányba a kör az eddigi három képviselőjén kivül negyedik tagnak *Cseh* Lajos kegyesrendi tanárt választotta.

A kör ezután beható eszmecserét folytatott a Szabad Lyceum jövő évi programmjára nézve, melynek eredményeképen a kör kimondotta, hogy első sorban a XIX. századnak az irodalom, tudomány, művészet stb. terén elért vivmányairól fog sorozatos előadásokat rendezni, azonkivül külön megünnepli Vörösmarty Mihály születésének századik évfordulóját. A részletek megállapítására a kör bizottságot küldött ki, melynek tagjai *Bergmann* Ágost, *Cseh* Lajos, *Marsits* Rozina, *Mészáros* Jenő, *Perényi* Adolf, *Ries* Ferencz és dr. *Schönvitzky* Bertalan.

Ries Ferencz,
a kör titkára.

Debreczeni kör.

(Az 1901. évi költségvetés. A zsufoltság kérdése.)

Ünnepi hangulatban folyt le f. évi okt. 14-én a debreczeni kerületi kör első, egyszersmind alakuló gyűlése. — Unnepiessé tette a gyűlést elsősorban dr. *Beöthy* Zsoltnak, az egyesület elnökének, dr. *Négyesy* Lászlónak, az egyesület főtitkárának, *Rajner* Ferencznek, a »Közlöny« szerkesztőjének és *Dörre* Tivadarnak a jelenléte; de ünnepiessé tette az az alkalom is, mely a magyar irodalom és tanárság e kiváló férfiait Budapestről lehozta a debreczeni körbe; t. i. személyesen akarták átadni *Dóczi* Imrének, a debreczeni kör elnökének a tanár-egyesület tiszteleti tagságáról szóló díszoklevelet. — A gyűlés ünnepi szinét emelte még az is, hogy a budapesti vendégeken kivül és *Géresi* Kálmán főigazgatón kivül ott voltak a debreczeni középiskolai tanárok, tagok és nem tagok, majdnem teljes számmal; sőt a vidék is képviselve volt Nyiregyházáról egy, Nagykállóból két taggal.

Dóczi Imre elnök a következő tartalmu beszéddel nyitotta meg a gyülést:

A debreczeni kör múltja elég biztosíték ugyan arra, hogy ez évben is sikeres munkásságot fog kifejten, buzgóságát azonban csak fokozhatja két örvendetes mozzanat. Az egyik az a szerencse, hogy az Orsz. Középisk. Tanáregyesület vezetői, élükön a magyar irodalom és tanügy büszkesége, Beöthy Zsolt, jelenlétükkel tisztelték meg a kör ez évi első gyülését. Biztos zálogát látja ebben annak, hogy a központi igazgatóság és a kör között az egyetértés mint eddig, úgy ezután is fen fog állani. — Szive melegével és azzal az óhajtással üdvözli a kiváló vendégeket, hogy központ és vidék között maradjon meg és erősbödjék a bizalom és összetartozás. — A másik fölemelő mozzanatot abban a jóleső hirben találja, mely szól az 1901. évi költségvetésnek az állami tanárokra nézve kedvezőbb tételeiről; a közoktatási minister ezzel oly elhatározó lépést tett, melylyel megvalósítja a tanáregyesületnek egy gyakran kifejezett és folyton sürgetett kivánságát. S ha három évvel ezelőtt éppen a debreczeni kör volt az, mely fölemelte panasz-szavát az akkori költségvetés mostohasága miatt, a köszönetnek is innen kell először elhangzania a minister iránt. — Jól tudja azonban, hogy ez örvendetes eredmény kivivásában legtöbbet fáradott a központi igazgatóság, legtöbbet buzgólkodott az egyesület elnöke, *Beöthy* Zsolt, azért hálás köszönetet nyilvánit az igazgatóság és az elnök iránt a debreczeni kör nevében, a mely hálához bizonyára csatlakozni fognak az egyesület összes tagjai. — A budapesti vendégek és a köri-tagok ismételt üdvözlésével megnyítja a gyűlést.

Az elnök szavaira *Beöthy* Zsolt válaszolt. Hálásan köszönik ő s az igazgatóság tagjai azt a meleg üdvözletet és rendkívül szives fogadtatást, melyben őket Debreczen részesítette. Az utóbbi napok

tanári mozgalmai után — megvallja — úgy jöttek ide, Debreczenbe, mint mikor az ember az őszi szél fuvása elől keresi a fényt és a meleget. Meg is találták a világosságot abban a helyes magatartásban, abban a józan felfogásban, a mely a debreczeni tanárok között uralkodik, sőt megtalálták a melegséget is abban az együttérzésben, mely a debreczeni kör tagjait egymáshoz és a központhoz fűzi, továbbá a lelkes szeretetben, mely a debreczeni tanárokat eltölti pályájuk és pályatársaik iránt.

A mi azt a tanárságra nézve kedvező fordulatot illeti, melyet az 1901. évi költségvetés tüntet föl, abban nem látja a maga érdemét, mert azt csupán két tényezőnek kell tulajdonítania. Az egyik Wlassics közoktatási miniszternek a tanárság iránti jóakarata, a tanári jó érdekek iránti erős érzéke, eleven, kitartó energiája, a melylyel az oly nehéz akadályokat leküzdötte. De a miniszter nem arathatott volna sikert, ha a másik tényező, a tanárok helyes közszelleme, ez ügyben elfoglalt józan magatartása nem támogatja a törekvéseit. A tanári helyes közszellem kifejlesztésén fáradozott ő, mióta az egyesület elnöke, legtöbbet és annak a megerősítése végett jöttek ezuttal is ő és társai Debreczenbe. Igen, mert itt a helyes tanári közszellemnek méltó képviselőjét találják, a debreczeni tanári körben s kivált a tanári kör vezérében, *Dóczi* Imrében, a kiben egyesül a tanári közszellem minden alkotó eleme: az iskola, a tudomány, a tanári pálya s a pályatársak szeretete. Dóczi Imrének tanári, tudományos, adminisztrativ és egyesületi működése mind azt bizonyítják, hogy benne az egészséges tanári közszellem hiven jut kifejezésre, hogy *ő igaz tanító mester*. Sokszoros érdemeit méltányolta az Orsz. Középisk. Tanáregyesület, midőn 1899. évi budapesti közgyűlésén tiszteleti tagjai közé iktatta. Ő és társai a legnagyobb örömmel vállalták magukra azt a feladatot, hogy személyesen adják át *Dóczinak* a tiszteleti tagságról szóló díszoklevelet, azzal a kívánsággal, hogy az a szellem, melyet ő képvisel, benne és általa éljen és hasson mentől tovább.

Beöthy szavai mély hatást tettek a közgyűlés minden tagjára, de természetesen legjobban meghatotta magát az ünnepeltet, *Dóczi* Imrét, a ki megindult hangon köszönte meg a megtiszteltetést. Ha nem tudná — úgymond — hogy Beöthyvel csak a legjobb indulat mondatta a sok dicséretet, szinte szégyelnie kellene magát a meg nem érdemelt magasztalás miatt. Igaz, hogy mindig az iskolának élt, de érdemét nem tekinti többnek, mint: »in magnis et voluisse sat est«. Ez pedig távolról sem elég, hogy az a megtiszteltetés érje, melyben a tanáregyesület részesítette és a melynek becsét különösen az teszi előtte feledhetetlenné és boldogítóvá, hogy a tiszteleti tagság oklevelét egy Beöthy Zsolt nyújtja át neki. — A kitüntetésben különben főképen azon testületek iránt való szives figyelmet látja, melyeknek ez idő szerint éppen ő áll az élén, t. i. a debreczeni tanári kör és a tiszántúli ev. ref. tanáregyesület iránt. A megtiszteltetéssel még inkább

lekötve érzi magát arra, hogy minden erejét és tehetségét a magyar közoktatásnak szentelje.

Még *Váradi* Károly piarista gymn. igazgató, a kör alelnöke, üdvözölte Dóczit, mint a ki csodás tapintattal és lankadatlan buzgósággal vezeti az oly különböző elemekből alakult debreczeni tanári kört. A tagok nevében is köszöni azt a figyelmet és elismerést, melyet a központi igazgatóság tanusított a kör szeretett elnöke iránt.

Ezzel a közgyűlés ünnepi része befejeződött.

Napirend előtt elnök újra megemlékezvén arról a kedvező kilátásról, melyet az 1901. évi költségvetés nyít az állami tanároknak anyagi helyzetére nézve, indítványozza, hogy a kör jegyzőkönyvében is fejezze ki hálás köszönetét Wlassics miniszter, valamint a tanáregyesület elnöke s igazgatósága iránt. A kör az indítványt elfogadja, egyszersmind sürgönyileg üdvözli a közoktatási minisztert.

A napirendnek első tárgya a tisztujítás volt a következő eredménynyel: elnök lett *Dóczi* Imre egyházker. középisk. felügyelő; alelnök *Váradi* Károly piarista gymn. igazgató; titkár dr. *Kardos* Albert főreálisk. tanár; pénztáros dr. *Nagy* Zsigmond ev. ref. főgymn. tanár.

A gyűlés örömmel fogadta a debreczeni ipartestület átiratát, melyben a polgári iskola eszméjének pártolására kéri fel a kört. A kör elismervén a kérdésnek nagy fontosságát, kiadja az ipartestület beadványát *Váradi* Károlynak referálás végett, a ki a legközelebbi gyűlésen behatóbban fog foglalkozni a felállítandó debreczeni polgári iskola ügyével.

A gyűlés további folyamát *Kardos* Albert előadása foglalta le, a ki a zsufoltságról, a fővárosnak és számos vidéki középiskolának ez égető bajáról értekezett. — A zsufoltság káros következményeit és fenyegető veszedelmeit fejtegetve, kutatja a baj okait s azokat a középiskolai törvényben, a gymnasium iránti elfogultságban, a főváros és a vidéki központok felé való vonzódásban, és a népoktatási törvény hiányos végrehajtásában, találja. — Az 1883. évi törvény a modern paedagogia és egészségügy ellenére megengedte, hogy egy osztályban 60 legyen a létszám, mely a miniszter elnézése, illetve a szükség következtében 68-ra s még többre emelkedett; a törvény továbbá nem korlátozta egy-egy intézet osztályainak, illetve összes tanulóinak a számát. — A törvény hibáját ki kell javítani, valamint a baj többi okait is meg kell szüntetni, a mi végre ajánlja a következő javaslatokat elfogadásra.

1. A debreczeni kör a zsufoltságot a magyar középiskola égető bajának tartja, melyre ismét fölhivja a társkörök és a központi választmány figyelmét.

2. A zsufoltság megszüntetésére legelső lépés a törvényhez való visszatérés; tehát fölkérendő az egyesület utján a minisiterium az 1894. évi rendeletnek hatályon kivül helyezésére.

3. Óhajtandó a középiskolai törvénynek két irányban való módosítása, hogy egyrészt a tanulók maximuma osztályonként és iskolánként kisebb számra szálljon, másrészt a két középiskola között minden jogbeli különbség megszünjék.

4. Kivánatos a vidéki tanulóknak a fővárosi középiskolákba való fölvételét korlátozni.

5. Szükséges az elemi iskolákat a felső osztályokkal kiegészíteni s polgári iskolákat, legalább négy osztályuakat, az eddiginél sokkal nagyobb számban felállítani.

A felolvasáshoz elsőnek *Dóczi* Imre szól hozzá, a ki helyesli e fontos kérdésnek napirendre hozatalát, de csak a zsufolt osztályokban lát veszedelmet, nem pedig a zsufolt iskolákban, mert szerinte nem baj, ha egy intézet akár 16 osztályt foglal is magában és ha egy épületbe akár 1000 tanuló is följár. — Továbbá e baj orvoslásával nem kapcsolja össze a reáliskolának egyenlő jogosítását, melynek még nem látja idejét és a mely ellen a debreczeni kör már egyszer ugyis ellene nyilatkozott.

A felolvasó többi javaslatait készséggel elfogadja.

Sinka Sándor szerette volna, ha a felolvasó szélesebb alapokra fektette volna értekezését, különösen, ha a zsufolt iskolák konkrét viszonyait ismerteti. Éppen azért óhajtja, hogy a kérdés továbbra is fölszinen tartassék és hogy a debreczeni polgári iskola ügyének tárgyalásakor ismét szóba kerüljön.

Dr. *Nagy* Zsigmond szintén azt hiszi, hogy az értekező mélyebbre szállhatott volna a kérdésben; főkép azt óhajtaná, hogy a zsufoltsággal kapcsolatban fejtegetnők a középiskola alsó határának a kérdését. Nem helyesli, sőt valóságos bünnek tartja, hogy már 9 éves korában oda engedjük a növendéket a középiskolába idegen nyelvet tanulni, holott ekkor s még 12 éves koráig is a népiskolában volna helye. Egyébiránt a felolvasás gondolatmenetével egyetért és javaslataihoz a Dóczi módosítása értelmében szivesen hozzájárul.

A felolvasó egy pár helyreigazító megjegyzése után, a kör köszönetet és elismerést szavaz *Kardos* Albertnek a fontos kérdés fölvetéséért és tanulmányozásáért, javaslatait a módosítások értelmében határozati erőre emeli, egyszersmind kimondja, hogy e tárgyat a polgári iskola ügyével együtt ismét napirendre tüzi.

A gyűlést az az örvendetes bejelentés zárja be, hogy a körbe nyolcz új tag jelentkezik, u. m. *Jancsó* Géza nagykállai gymn., *Nagy* József ev. ref. tanítóképzői, *Sáfrány* Lajos ev. ref. felsőbb leányiskolai, *Nagy* Vilmos, *Neszveda* Károly, *Szmodics* Zoltán, *Viltkó* József piarista gymn. tanárok és *Alt* Henrik főreáliskolai tornatanító, a kik Jancsó kivételével a tanáregyesületbe is most lépnek be új tagokul.

(Debreczen.) *Kardos Albert.*

KÖNYV-ISMERTETÉSEK.

Deák iskola.

(Latin olvasmányok.)

Összeállította *dr. Tóth Rezső* Budapest. Athenaeum.

Érdekes könyv, érdekes korszak szülötte. Mióta az egyetem kapui megnyiltak a nők előtt: mintha velök a régi iskola dohos levegőjét friss szellő fuvalma váltaná föl. Elkerülhetetlenné vált a női gymnasiumok szervezése. Az ős gymnasium nyolcz osztályu latin oktatása rövidebb, elevenebb módszerben átalakított tanításnak ad helyet. Ezt pártfogolják, beczéztetik; hiszen a mi paedagógiai közvéleményünk csekély ellenálló képessége mellett ez előre volt látható. Midőn a Felség az egyetem disztermében ruganyos léptekkel egyenesen a nő »philosopterek«-hez sietett és őket megszólítással tüntette ki: a női hallgatók egyenjogosultsága a legfelsőbb kegy napfényében sütkérezett. A közvélemény riadó tapssal fogadja ez új változást, mert haladásnak gondolja, mert a nők munkakeresetének új próbáit látja megnyilni a mi szegény társadalmunk és ez neki méltán okoz örömöt. Önként támadt az a kérdés: a reáliskola latin oktatásának mintájára alakul-e a nők latin nyelvi oktatása, vagy egészen új formát ölt? Volt alkalmam már két év óta figyelemmel kisérni a dolgok fejlődését. Nem olyan iskolában nőttem föl, hogy egy megcsontosodott pedans rendszer kielégítene. A mi gymnasialis latin oktatásunk csekély eredménye felett nem egyszer keseregtem, nem egyszer volt alkalmam lelkem legjobb meggyőződésével követelni: hogy ne a grammatikai képzésbe fullaszszuk bele az irodalmi szellemet, de ennek lélekemelő hatását fokozva oltsuk bele az ifjúság elméjébe, mert a mit a renaissance korában minden nép megérzett: abból az eszményi tüzből ma is lehet még nemes lelkesedést gerjeszteni. Az örökkévaló dolgok érzése mindig elevenítő hatással van.

Kezembe akadt *Tóth* Rezső könyve, mely mintegy saját lelkes, rajongásig fokozódott ügyszeretetének melegét árasztá reám. Ez jól esett. De éppen azért, mert az oktatásügyet nagyon komoly, szent dolognak tekintem, az első benyomás után, mely megkapott, ujból elővettem és azon szempontból vettem vizsgálat alá a *Deák oskolát:* vajjon ez-e az az eleven módszer, mely egy nyelv életének éreztetése által bir hatni a lélekre és a *»holt«* nyelvbe uj életet bir önteni? Mert tisztában voltam azzal, hogy ha a régi latin iskola deák szellemét, mely eleven, élő szellem volt, bele tudja varázsolni a mai iskolába: akkor nemcsak a nők gymnasialis képzésének megkönnyítésével tett szolgálatot, hanem közvetve, a latin nyelvtanítás egész vonalán hatást tesz.

Ki a gyakorló gymnasium módszerében keletkezett nyelvtani könyveket, így pl. a Csengery latin olvasókönyvét és nyelvtanát ismeri: első látásra alig talál a *Deák iskola* nyelvtani módszerében egyéb különbséget, mint bizonyos röpke, lázas

sietést, az unalmas részletekről a második becses részhez, melyben az egyház latinságát mutatja be, imák, hymnusok alakjában és egy husvéti játék kedves képében, majd a kronikákból nyujt érdekes szemelvényt.

Ezután *A régi iskola* czim alatt régi nyelvkönyvekből ad mutatványokat colloqiumokra, régi grammatikákból vesz át egy-egy részletet és Szepesy Imre verses szabályait közli. A régi latin világ kedves versikéit, leoninusi sorait, velős mondatait, emlézésre szánt ügyes formáit a synonimáknak, madár- és állatneveknek stb. Függelékül pedig a XVIII. század latinnal tarkított nyelvét mutatja be, Szirmay: *Hungaria in parabolis* közkedvességű adomáiból vett részletekben. A bevezetésben pedig bővebb jegyzékét nyujtja a magyar nyelv latin szóelemeinek, gr. Zrinyi Miklós, Lorántffy Zsuzsánna, Széchy Mária latinnal tarkított nyelvét is bemutatja és e latinosság komikus parodiáját Kisfaludy Károly: *Kérők* cz. vígjátékából Perföldi Tóbiás levelének közlésével.

Majdnem csevegéssé válik az egész könyv. Messze repül az unalom. Szinte keressük a grammatikát. Ez a *Dicta Catonis*-ból vett példákhoz fűződik (13. és köv. lapokon). A 16. lapon már az 5 declinatio schemáját adja. A gyakorlásra csupa közmondás, idézet, szálló ige szolgál. Az igeragozással hasonló módon bánik el, csak sokkal rövidebben. A 18. lapon a négy coniugatiót találjuk.

Végig néztem a példákat és bizony, kivált az igékhez valók közt, teljes össze-visszát találtam.

A tőrendszernek sem a névragozás, sem az ige hajlításánál még csak a nevét sem ejti ki, mintha félne, hogy a régi gymnasium szellemeit találja fölidézni és tudja a Goethe Büvészinasának szomorú esetét, hogy könnyebb a szellemeket fölidézni, mint visszaűzni.

A mi a név- és igeragozás inductiv úton való feldolgozását illeti, mindenütt csak kiirja az illető szók nominativusát, illetve ind. praesensének 1. személyét. A praepositiókat az illető praepositiók vonzatát feltüntető velős mondás vagy szálló ige alakjában mutatja be; a végén latin versbe szedi össze. Az egész grammatikai részszel — 24 lapon készen van. Az olvasmányokat tartalmazó résznél semmi sincs feldolgozva.

Mondhatom, hogy kedves könyv, sok buzgalommal egy nagy reformeszme ihlető hatása alatt lázas nyugtalansággal egybeállítva. Szerző maga is azt mondja: *összeállította*. Ez teljesen igaz. De megálljunk itt? Veszedelem volna! A reáliskola latinnyelvi oktatását úgy oldották meg, hogy megrövidítették, felére szállíták és összezsugorították a latin irodalmi oktatást. Tóth Rezső becsületes törekvése egészen más irányban indult. A latinnyelv százados életének keretében törekszik megragadni e hatalmas nyelv életfolyamát: és kifeszített vitorlákkal ennek áramlatán evezni a latin cultura aranygyapja után. De vajjon nem tör-e össze az evezőlapát? Vajjon nem szakad-e szét a vitorla?

Nem, de csak egy feltétel alatt. Ha nem maradunk az érdekes curiosumok körében, ha alaposan és gondosabban válogatjuk össze a feldolgozandó anyagot és *fel is dolgozzuk*. Lánghy István Delectus poëtorumja* is bőven nyujt anyagot. Lehet, hogy elmaradott, megrögzött pedantság, de nem birom elképzelni, hogy a tő-rendszer nélkül mint lehet képesíteni a tanulót arra, hogy maga is tudjon a maga lábán megindulni; az igeragozás összevisszájával szemben a latin igék tő-rendszere, sőt egyáltalán az indogerman nyelvek szerkezetében nyilvánuló rendszer szemléltetése megbecsülhetetlen észképző erőt képvisel, melyet nincs miért eldobni azért, hogy félünk: nehogy unalmasak legyünk. Az olvasmányok közt is van nem egy, a mi kimaradhatna. Ugyan minő kedvet ébreszt a régi grammatikák Káté szerkezetének bemutatása? Ez nem a tanulónak, de a tanárnak érdekes.

A *Quaemaribus* elég lett volna mutatványul. A Donatusból, M. Viktorinusból vett részlet felesleges. A bordalokból is elég lett volna a *Gaudeamus igitur*.

A leánygymnasium latinnyelvi tanítása actualissá vált. Foglalkozzunk vele komolyan; mert ha sikerül szerencsés megoldást találnunk, kiszámíthatatlan hatást gyakorolunk a fiúgymnasiumok latinnyelvi oktatására is. Ha pedig elhevenyészszük: a klasszikai oktatásnak alábbszállítását idézzük föl kikerülhetetlenül.

Tóth Rezső egészséges szelleme, eszményi felfogása ettől távolabb áll, mint bárkié, ki latin oktatással foglalkozik Magyarországon.

Könyvét élvezettel olvastam; észrevételeimet ügyszeretet sugalta.

(Budapest.) *Hegedüs István.*

Anorganikus Chemia és Mineralogia főreáliskolák és tanító intézetek számára. Irta dr. *Reichenhaller* Kálmán fővárosi tanár és államrendőrségi vegyész. (Budapest, Athenaeum, 1901. Ára 2 kor.)

Szerző chemiai tankönyvét immár a harmadik, a legújabb tantervnek megfelelően, teljesen átdolgozott kiadásban adja át a főreáliskola és tanító intézetek növendékeinek, hogy azok a természettudományoknak ezen nagy fontosságú, a nemzetek iparát és jólétét hatalmasan fejlesztő ágával megismerkedjenek.

Kimondom azonnal bevezetésképen, hogy a könyv kitűzött feladatának kitünően megfelel, a mint arról a figyelmes átolvasás meggyőz.

A tankönyv előszó nélkül, azonnal hozzálát feladatának megoldásához, értelmezi a physikai és chemiai tünemény közötti különbséget, és megismerteti a tanulót a chemia feladatával és czéljaival.

---

* Második kiadása Budán 1825-ben jelent meg.

A természeti testeknek anyagi különbségét a viz és levegő révén ismerteti, mely alkalommal egyúttal a legegyszerűbb chemiai műveletekről, a szürésről és destillatioról, valamint alkalmazásaikról szól. A villamosságnak a vizre gyakorolt hatása mutatja, hogy az eltérő a hő hatásától, valamint, hogy a viz oly test, mely egyszerűebbekre bontható. Hasonló az eljárás a levegőnél. A vizből és a levegőből nyert egyszerűbb testeknek tulajdonságait tüzetesen leirja és kisérletileg teszi szemlélhetővé. Szerző tehát az egyedüli helyes módszert követi könyvében; a kisérlet az alap, és ennek végrehajtása és szemléltetése nyújtja a feldolgozandó anyagot.

A főreáliskola V. osztályában elvégzendő chemiai tananyagnak elrendezése is igen czélszerű és sikerült, úgy hogy minden félbeszakítás és erőltetés nélkül, szép egymásutánban a megelőzőkből kifolyólag következnek a megismertetendő dolgok.

Így az oxygen tulajdonságainak leirása után nyomban ezen elemnek agilitását ismerteti a szerző, t. i. az oxydatiót és reductiót.

Egyéb fontosabb nem fémes elemeknek leirása után, az »egyszerü test« valamint a vegyület fogalma következik, az elemek táblázatával, azoknak csoportosításával, hasonló chemiai tulajdonságaik szerint. Folytatólag a következő fejezetekben az anyagnak legfontosabb tulajdonsága van tárgyalva kisérletileg, t. i. maradandósága, valamint vegyületekben csak határozott súlymennyiségek szerinti szereplése, vagyis a tömeg megmaradásának elvével és az egyszerű és többszörös súlyarányok törvényével ismerteti meg a kezdőt.

Hogy e két törvény még érthetőbbé váljék, újabb tényekkel igyekszik a már meglevő adatokat kibővíteni, az által, hogy a szénenyt és oxidjait irja le folytatólagosan. S így halad szerző könyvében mindig, az előző ismeretekhez logikusan újakat füzve tovább.

Többféle gázalakú testtel ismertetvén meg a kezdőt, tárgyalja a gázoknak physikai tulajdonságait, magatartásukat a hő és nyomás iránt, t. i. a Gay Lussac és a Mariotte-féle törvényeket, valamint azon módszereket, melyek az anyag megismeréséhez vezetnek, az Analisist és Sinthesist. E fejtegetésekhez kapcsolódik a röviden és világosan adott gáztérfogati törvény, melyet a viz, sósav és ammonia analisiséből és sinthesiséből vezet le.

A negyedik fejezetben nyer az eddig részben alkotott alap kiegészítést az atom-theoria által. E fejezet kitünik világos rövidsége által, úgy hogy e fontos alapvető elméletet bővebbi magyarázat nélkül is megértheti a kezdő. Az atomsúly és molekula-súly meghatározási módszereinek megértése, a felhozott példák nyomán, nehéz-

séget szintén nem okoz. Az atom és molekula fogalmaknak elsajátítása után, bővebb értelmet nyernek a chemiai jelek, és az ezekből álló chemiai egyenletek is, mely értelem még kibővül az elemek értékűségéről szóló tan által. A helyesen letett alapra most már nehézség nélkül épít szerző részleteket, melyek az előbbi törvényeknek további megvilágítására és megszilárdítására szolgálnak.

Leirja a fémeket, sajátságaikat és vegyülési módjaikat más elemekkel, szóval az első rendű vegyületeket.

A hetedik fejezetben szerző Stöchiometriát tárgyal; ez ugyan az V. osztály számára nincs előirva az új tantervben, de azt hiszem, nagyon helyesen fogta fel szerző a vegyszámtannak fontosságát és nélkülözhetetlenségét a vegytan tanulmányozásánál, mivel a kezdő teljes fogalmat a chemiai átalakulásokról, és ezeknek chemiai képlet által való mennyileges kifejezéséről csakis a vegyszámtan elsajátítása útján nyerhet. A számtani feladatok helyes paedagogiai értelemmel vannak választva, és előnyösen élénkítik a tanítást az által, hogy fokozatosan nehezebb feladatok oldandók meg.

A következő fejezetekben foglalt átalakulások elsőrendű vegyületek között, a vegyszámtani ismeretek révén már könnyen érthetők és magyarázhatók, az átalakulásokat szabályozó törvény alapján. Végre két fejezetben ismertetnek a másodrendű vegyületek: a hidratok, és pedig úgy az aljas, mint a savas hidratok, valamint a »só« fogalma magyaráztatik, a sók keletkezési módjaival, kisérleti alapon.

A sók fontosabb bomlási tüneményeinek leirását követi a gyök fogalma, valamint az aequivalens mennyiségek és súlyainak meghatározása, és ezzel a tananyag befejezést nyer.

Az V. osztálybeli tananyagnak a könyvben foglalt egymásutánját részletesen adtam, annak kimutatása végett, hogy a szerző az elrendezésnél tényleg következetesen járt el, a mi csakis szakmájában teljesen otthonos és feladatával tisztában levő szakembertől várható. De ezzel egyúttal kimutattam, hogy szerző a tanterv követelményeinek megfelelt és azokat szigorúan szem előtt tartotta. Hasonló szakavatottsággal járt el szerző tankönyvének második részében is, mely az ásványtani előismereteket tárgyalja. Az alaktant világosan, számos ábrával illustrálva tárgyalta, úgyszintén a kristályoknak képződését, kisérleti alapon. Az ásványok alaki tulajdonságait, és a hat kristályrendszert számos alakon, rajzon ismerteti, valamint a kristályok physikai sajátságait is. A bevezető tananyagot, a kristályok rendszerbe osztása chemiai alapon fejezi be.

Összegezve a tapasztalatokat, mondhatom, hogy dr. *Reichenhaller* Kálmán, midőn az új tanterv értelmében az V. osztály számára vegytani tankönyvét megirta, nem csupán ügyességgel, de szakavatottsággal is sikeresen oldotta meg feladatát.

Kiemelendő a szabatos rövid fejtegetés, mely minden fölöslegest kizár; ennek előnyös következménye az, hogy az összes alapvető tananyagot rövid 90 oldalon lehetett összeszorítani, daczára, hogy a szöveg közé nyomtatott számos nagyobb ábra sok tért foglal el.

Vegytani tankönyveink rendesen túlvastagok, hosszadalmas magyarázatokkal — a mi tulajdonképen a tanár szóbeli feladata — nagyon szaporítják a lényegtelen szöveget, és a tanuló a lényegest, fontost nem birja a kevésbbé lényegestől megkülönböztetni. Az ilyen eljárás mindig bizonyítéka annak, hogy a szerző nem birja a feldolgozandó anyagot teljesen áttekinteni és rendezni, és sokat túlbecsül, mi kevésbbé lényeges.

Dr. *Reichenhaller* tankönyvében mindig kiemeli a fontost, a törvényt vastagabb nyomás által; a kisérlet alapján adott magyarázatot az »eredményben« összegezi, úgy hogy a tanuló nem tévedhet a lényegesnek felismerésében, a mi egy tankönyvben igen fontos.

Én tehát jó lelkiismerettel ajánlhatom e tankönyvet szaktársaimnak, s hiszem is, hogy sokan fogják azt a tanítás czéljaira alkalmazni; biztos vagyok, hogy kiemelt előnyeit szintén fel fogják ismerni.

(Lőcse.) *Dr. Steiner Antal.*

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Cholnoky Jenő. A sárkányok országából. Életképek és utirajzok Khinából. Egy térképpel, 180 ábrával 17 bekezdő képpel. Köves és Boros. Veszprém, 1900.

Zlinszky Aladár. Rhetorika. Lampel R. (Wodianer F.) 1900. Ára 3 korona.

Dr. *Badics* Ferencz. Magyar olvasókönyv. I. negyedik kiadás. Ára füzve 2 K. kötve 2 K. 50 f. — II. második, az új tanterv szerint átdolgozott kiadás. Ára füzve 2 K. 40 f. kötve 2 K. 90 f. — III. Az új tantervnek megfelelő függelékkel. Ára füzve 2 K. 40 f. kötve 2 K. 90 f. Lampel R. (Wodianer F.).

Balogh Péter. Magyar nyelvtan. Középiskolák II. oszt. számára. Singer és Wolfner. Ára k. 1 K. 40 fill.

Balogh Péter. Magyar olvasókönyv. Középiskolák II-ik oszt. számára. Singer és Wolfner. Ára k. 2 kor. 40 fill.

Bodnár Lajos. Földrajz. Középiskolák számára. I. Magyar állam. Második jav. az új tantervhez alkalmazott kiadás. Képekkel bővített másopik lenyomat. Stampfel K. 1899. Pozsony. Ára térképvázlatok nélkül fűzve 50 kr., vászonkötésben 70 kr; öt térképvázlattal fűzve 70 kr., vászonkötésben 90 kr.

Bodnár Lajos. Földrajz. Reáliskolák számára. II. Európa. Ázsia Stampfel. 1900. Pozsony. Ára fűzve 1 K. 20 f. kötve 1 kor. 60 f.

Bodnár Lajos. Földrajz. Reáliskolák számára. III. Afrika. Amerika Ausztrália. Stampfel. 1900. Pozsony. Ára fűzve 1 k. 20 f. Kötve 1 k. 50 f.

Riedl Frigyes. *Péterfy* Jenő. Olcsó könyvtár. Szerkeszti Gyulai Pál. 1166—1167. sz. Franklin-Társulat. Ára 40 f.

Lehr Albert és *Riedl* Frigyes. Magyar olvasókönyv. III. k. Ötödik, az új tanterv szerint javított kiadás. Történeti képekkel és illustratiókkal. Ára kötve 2 k. 80 f.

Szigethy Lajos. Magyarok története. Középiskolák III. oszt. számára. képekkel. 1900. Singer és Wolfner. Ára kötve 2 kor.

Smith J. P. Hall Sarah. Angol regény. Ford. *Kovács* Gyula dr. A nagyvilágból. Regények és elbeszélések tára. Makó. Vitéz és Süveges Ára 1 k.

Szántó Kálmán. A magyar nemzeti irodalom története. Középiskolák számára. Negyedik, átdolgozott kiadás. Irodalom- és műtörténeti képekkel Franklin-Társulat. 1900. Ára 4 k. 50 f.

Beöthy Zsolt. A magyar irodalom kis-tükre. Második bőv. kiadás 1900. Athenaeum. Ára ?

Ormándy Miklós dr. Természetrajz. A gymnasiumok és reáliskolák I. oszt. számára. Franklin T. Ára 1 frt 20 kr.

Ormándy Miklós. Természetrajz. A gymnasiumok és reáliskolák II. oszt. számára. Ára kötve 2 K. 80 f.

Beöthy Zsolt. Iskolai Könyvtár. Athenaeum. *A)* Magyar olvasmányok tára.

1. k. *Petőfi* Sándor válog. lyrai költeményei. Magyarázta *Badics* Ferencz Ára kötve 1 K.

2. k. *Petőfi* Sándor válog. elbesz. költeményei. Magyarázza dr. Badics Ferencz. Ára kötve 1 k.

3. k. *Torquato* Tasso. A megszabadított Jeruzsalem. Ford. *Jánosi* Gusztáv. Magyarázta *Pintér* Kálmán. Ára kötve 2 K.

4. k. *Beöthy* Zsolt. Széchenyi és a magyar költészet. Magyarázta *Tóth* Rezső. Ára kötve 1 K. 20. f.

5. k. *Madách* Imre. Az ember tragédiája. Kiadta *Alexander* Bernát. Ára 3 K.

6. k. *Cervantes*. Don Quijote. Kiadta *Huszár* Vilmos. Ára 2 K. 50 f.

7. k. *Csokonai* Vitéz Mihály válogatott munkái. Kiadta *Tóth* Rezső. Ára 1 K. 60 f.

Filléres Könyvtár. Szerkeszti *Pósa* Lajos. Kiadja Singer és Wolfner.

74—76. kötet. *Gauss* Viktor. Fajankó, a bártfai hires fabábnak mulatságos története. Ára 1 kor. 50 f.

77. k. *Gegus* Ida. Tündérmesék. I. k. Ára 50 f.

78. k. *Gegus* Ida. Tündérmesék. II. k. Ára 50 f.

79. k. *Benedek* Elek. Elek apó meséi. I k. Ára 50 f.
80. k. *Tábori* Róbert. A jégtündér. Ára 50 f.
81. k. *Kövér* Ilma. A Jánoska koronája. Ára 50 f.
82. k. *Gaal* Mózes. Három székelyfiú. Ára 50 f.
83. k. *Gauss* V. Sárga violák. Ára 50 f.
84. k. *Szabóné* Nogáll Janka. A kis kocsi és más történetek. Ára 50 f.
85. k. *Lőrinczy* György. Igaz történetek. Ára 50 f.
86—88. k. *Gaal* Mózes. A vas ember. Ára 1 K. 50 f.
89—91. k. *Benedek* Elek. Édes kicsi gazdám. Ára 1 K. 30 f.
92. k. *Gauss* Viktor. Adria gyöngye. Ára 50 f.
93. k. *Sas* Ede. Munkácsy Mihály. 50 f.

Cserép József. Homerosi görög nyelvtan. Alak- és mondattan. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 3 K. 50 f.

Bóbita Endre és dr. *Gerevich* Emil. Reáliskolai rövid természettan és földrajz. A reáliskolák III. és IV. osztályai számára. 2-ik jav. kiadás. Lauffer-féle könyvkiadóhivatal. Ára 1 K. 60 f.

Szinnyei József. Magyar írók élete és munkái. VII k. 7 f. Légrády-Lészai. 62 f. Hornyánszky Viktor. 1900. Egy-egy füzet ára 1 K.

Scholtz Albert. Földrajz a gymnasiumok és reáliskolák használatára. Második füzet. A föld öt része. A II. és III. oszt. számára. Az uj tanterv szerint teljesen átdolgozta *Schürger* Ferencz. Szines térképekkel és számos ábrával. Franklin-Társulat. Ára kötve 2 K. 50 f.

Jablonszky János és dr. *Schwicker* Bruno. Földrajz a középiskolák használatára. A legutolsó ministeri utasítások nyomán. Második kötet: a föld öt része. A II. és III. oszt. számára. 155 képpel és 28 szines térképpel. Franklin-Társulat. Ára kötve 2 K. 50 f.

Lehr Albert. Hermán és Dorottya. Irta Goethe. Az eredeti versmértékben ford. *Lehr* A. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Franklin-Társulat. Ára 1 K. 50 f. Vászonkötésben 2 K. 20 f.

Makay István. Fizika és fizikai földrajz. A gymnasiumok III. oszt. számára. Második jav. kiadás. Franklin-Társulat. Ára kötve 1 K. 40 f.

Sebők Samu. Göcsej. Földrajzi tanulmány. Zala-Egerszeg. Unger Antal.

Kleist Heinrich. Michael Kohlhaas. Magyarázta dr. *Vajda* Gyula. Német könyvtár. Szerkesztik dr. *Theisz* Gyula és *Matskássy* József. 6 sz. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Ára 70 f.

Krivánchy Elek. Középiskolai tanulók kalauza. A középiskolai tanulókra vonatkozó s a Nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister által az 1883. évi XXX. t.-cz. alapján kiadott szabályzatok, utasítások és rendeletek népszerű ismertetése. Athenaeum. Ára 70 f.

Sebestyén Gyula. A magyar nemzet története a mohácsi vészig. A gymnasiumok és reáliskolák III. oszt. számára. Franklin-Társulat. Ára kötve 2 K. 50 f.

Székely Ödön. Neveljünk erkölcsös jellemet s gentlemant. Nagy-Enyed. Nagyenyedi könyvnyomda és papirárúgyár részvénytárs. Ára ?

Hampel József. Az antik szobrászat története. 39 ábrával. Franklin-Társulat. Ára 8 K.

Beöthy Zsolt. A magyar irodalom története. Képes díszmunka két kötetben. II. k. Kisfaludy Károly fellépésétől a kiegyezésig. Második kiadás. Athenaeum. Ára 2 K.

Goncourt Edmond. A Zemganno fivérek. Fordította *Szűry* Dénes. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Franklin-Társulat. Ára 2 K. 40 f. vászonkötésben 3 K. 60 f.

Haraszti Gyula. A franczia lyrai költészet fejlődése. Kiadja a Kisfaludi-Társaság. Franklin-Társulat. Ára 2 K. Vászonkötésben 3 K. 50 f.

Benedek Ferencz.

1826—1900.

A temesvári közgyűlésen érte a magyar tanárságot a gyászos hir, hogy *Benedek* Ferencz jászóvári prem. r. prepost, a premontrei rend főpapja, a magyar főrendiház örökös tagja, a Ferencz József-rend lovagja stb. stb., f. évi július 2-án elköltözött az élők sorából. *Beöthy* Zsolt elnök mindjárt a sürgöny érkezése után, az egész ország összegyűlt tanársága előtt kifejezést adott a mély fájdalomnak, melylyel e hir mindnyájunkat eltölt.

Egyike volt a megboldogult ama keveseknek, kik a legnagyobb lelki tulajdonokat a legnagyobb szerénységgel egyesítik, kik az élet minden körülményei közepette egész emberek. Áldást hintett maga körül, mint pap és áldást, mint tanár, mert a papnak és tanárnak egyaránt legnagyobb ékessége: jó szív volt az ő legjellemzőbb tulajdonsága. Ez a jó szív vezérelte őt dicsőséggel és tisztességgel megfutott pályáján, ez a jó szív tette őt mindenek szemében olyan rokonszenvessé és szeretetre méltóvá. Ki ne emlékeznék közülünk 1896-ra, mikor a tanárgyűlés Jászón volt! Milyen magyaros és milyen igazi kollegiális szeretettel fogadott bennünket, kik az ő lelkesedéséből, az ő szeretetéből olyan közvetlenséggel éreztük ki, hogy ez a tanár lelkesedése és a tanár szeretete. Mert valóban az volt: a leglelkesebb magyar tanárok egyike, ki ama nevezetes közgyűlés alkalmából is lángoló, még mindnyájunk emlékezetében élő hazafias beszédben fejtette ki a magyar premontrei rendnek hivatását.

És most, hogy immáron nincs többé az élők sorában, csak az nyujthat vigaszt, hogy az a szellem, melyet ő képviselt, tovább is ott fog élni abban a rendben, melynek ő egyik legnagyobb ékessége volt és mely már annyi kiváló tanárt adott a magyar hazának!

A megboldogult életrajzi adatai röviden összefoglalva a következők. Született 1826. nov. 19. Tepliczen, Szepesmegyében. Beöltözött 1847., fogadalmat tett 1851. szeptember 21-én. Áldozó papnak szenteltetett 1851. szeptember 26. A rendi tanügyet Lőcsén, Rozsnyón, Eperjesen, Nagyváradon, Jászón s Kassán, mint tanár, igazgató és convictus, kormányzó szolgálta 1850-től 1893-ig, a mely év május 23-án prépost-praelátussá választatott, majd egy hónappal később, június 20-án ki is neveztetett.

Béke porainak, áldás emlékének!

Állami főfelügyelet gyakorlása.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister az 1883. évi XXX. törvényczikk alapján a felekezeti középiskolák meglátogatásával s azokban az állami főfelügyelet gyakorlásával az 1900/1901-ik tanévre a következőket bizta meg.

1. *A dunamelléki ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó budapesti főgymnasiumra nézve dr. *Erődi* Béla Budapest fő- és székvárosi tanker. főigazgatót; — a nagykőrösi, kecskeméti és halasi főgymnasiumokra és a kun-szentmiklósi algymnasiumra nézve *Francsics* Norbert budapest-vidéki tanker. főigazgatót; — a gyönki algymnasiumra nézve *Spitkó* Lajos székesfehérvári tanker. főigazgatót.

2. *A dunántúli ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó pápai főgymnasiumra nézve dr. *Németh* Antal győri tanker. főigazgatót; — a csurgói főgymnasiumra nézve *Spitkó* Lajos székesfehérvári tanker. főigazgatót.

3. *A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó miskolczi és sárospataki főgymnasiumokra nézve *Géresi* Kálmán debreczeni tanker. főigazgatót; — a rimaszombati egy. protestans főgymnasiumra nézve *Dunay* Ferencz beszterczebányai tanker. főigazgatót.

4. *A tiszántúli ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó debreczeni, mezőtúri, kisujszállási és hódmezővásárhelyi főgymnasiumokra, valamint a hajdu-böszörményi, karczagi és hajdunánási gymnasiumokra nézve *Géresi* Kálmán debreczeni tanker. főigazgatót; — a békésire nézve *Nátafalussy* Kornél nagyváradi tanker. főigazgatót; — a szatmári és máramarosszigeti főgymnasiumokra nézve pedig *Szieber* Ede kassai tanker. főigazgatót.

5. *Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület* főhatósága alá tartozó kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyenyedi, székelyudvarhelyi és zilahi főgymnasiumokra nézve *Kuncz* Elek kolozsvári tanker. főigazgatót; — a sepsi-szentgyörgyi és szászvárosi főgymnasiumokra nézve pedig *Elischer* József nagyszebeni tanker. főigazgatót.

6. *A bányai ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó budapesti főgymnasiumra nézve dr. *Erődi* Béla budapest fő- és székvárosi tanker. főigazgatót; — az aszódi algymnasiumra nézve *Francsics* Norbert budapest-vidéki tanker. főigazgatót; — a beszterczebányai algymnasiumra nézve *Dunay* Ferencz beszterczebányai tanker. főigazgatót; — a szarvasi főgymnasiumra nézve *Géresi* Kálmán debreczeni tanker. főigazgatót; — végül a csabai gymnasiumra nézve *Nátafalussy* Kornél nagyváradi tanker. főigazgatót.

7. *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó késmárki, szepesiglói és rozsnyói főgymnasiumokra nézve *Dunay* Ferencz beszterczebányai tanker. főigazgatót; — az eperjesi főgymnasiumra nézve *Szieber* Ede kassai tanker. főigazgatót; — a nyiregyházi főgymnasiumra nézve *Géresi* Kálmán debreczeni tanker. főigazgatót.

8. *A dunáninneni ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó pozsonyi főgymnasiumra nézve *Pirchala* Imre pozsonyi tanker. főigazgatót; — s a selmeczbányai főgymnasiumra nézve *Dunay* Ferencz beszterczebányai tanker. főigazgatót.

9. *A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó soproni főgymnasiumra és a felső-lövői gymnasiumra és alreáliskolára nézve dr. *Németh* Antal győri tanker. főigazgatót; — a bonyhádi algymnasiumra nézve pedig *Spitkó* Lajos székesfehérvári tanker. főigazgatót.

10. *Az erdélyrészi ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó beszterczei és szászrégeni gymnasiumokra nézve *Kuncz* Elek kolozsvári tanker. főigazgatót; — a brassói, medgyesi, nagyszebeni, segesvári, szászsebesi gymnasiumokra, úgyszintén a nagyszebeni és brassói reáliskolákra nézve *Elischer* József nagyszebeni tanker. főigazgatót.

11. *Az unitárius püspök főhatósága* alá tartozó kolozsvári és székelykeresztúri gymnasiumokra nézve *Kuncz* Elek kolozsvári tanker. főigazgatót.

12. *A görög-keleti román metropolita érsek főhatósága* alá tartozó brassói és brádi gymnasiumokra s a brassói alreáliskolára nézve *Elischer* József nagyszebeni tanker. főigazgatót.

13. *A gör. kel. szerb patriarcha főhatósága* alá tartozó ujvidéki főgymnasiumra nézve dr. *Margalits* Ede, budapesti egyetemi nyilv. rendes tanárt.

A tanár-vizsgáló bizottság.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir minister az 1883. évi XXX. t.-cz 60. §-a alapján a budapesti középiskolai tanár-vizsgáló bizottsághoz 1900/901. tanév kezdetétől számítandó öt évre alelnökökké dr. *Entz* Géza müegyetemi ny. r. tanárt és *Hofer* Károly cz. főigazgatót és budapesti V. ker. főreáliskolai igazgatót, tagokká pedig kinevezte:

I. A magyar nyelvre és irodalomra:

a) A magyar nyelv és irodalomra: dr. *Badics* Ferencz gyakorló főgymn. igazgatót, dr. *Beöthy* Zsolt tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Négyesy* László tud.-egyet. magántanárt; *b)* a magyar irodalomra: dr. *Gyulai* Pál tud.-egyet. ny. r. tanárt; *c)* a magyar nyelvészetre: dr. *Simonyi* Zsigmond tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Szinnyei* József tud.-egyet. ny. r. tanárt.

II. A classica philologiára:

Bartal Antal nyug. főgymn. igazgatót, dr. *Fiók* Károly ev. ref. főgymn. tanárt, dr. *Hegedüs* István tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. P Thewrewk Emil tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Pecz* Vilmos tud.-egyet. ny. r. tanárt.

III. A német nyelvre és irodalomra:

Dr. *Heinrich* Gusztáv tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Petz* Gedeon tud.-egyet. ny. rk. tanárt.

IV. A franczia nyelv és irodalomra:

Dr. *Becker* F. Ágost tud.-egyet. ny. r. tanárt, *Hofer* Károly cz. főigazgatót és főreáliskolai igazgatót.

V. Más nyelvekre:

a) A szláv nyelvre és irodalomra dr. *Asbóth* Oszkár tud.-egyet. ny. r. tanárt; *b)* a román nyelv és irodalomra *Ciocán* János tud.-egyet. ny. r. tanárt.

VI. A történelemre:

a) A magyar és egyet. történelemre: dr. *Ballagi* Aladár tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Békefi* Remig tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Lánczy* Gyula tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Marczali* Henrik tud.-egyet. ny. r. tanárt; *b)* az egyetemes történelemre: dr. *Hampel* József tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Cherven* Flóris cz. főigazgatót és főgymn. igazgatót.

VII. A földrajzra:

Dr. *Kövesligethy* Radó tud.-egyet. ny. rk. tanárt, dr. *Lóczy* Lajos tud.-egyet. ny. r. tanárt és dr. *Platz* Bonifácz tanker. kir. főigazgatót.

VIII. A mennyiségtanra:

Dr. *Beke* Manó tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *König* Gyula műegyet. ny. r. tanárt, *Rados* Gusztáv műegyet. ny. r. tanárt, dr. *Scholtz* Ágoston tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Suták* József tud.-egyet. magántanárt.

IX. Az ábrázoló geometriára:

Fölser István műegyet. ny. r. tanárt, *Töttössy* Béla műegyet. ny. r. tanárt.

X. A kisérleti és elméleti természettanra:

Dr. *báró Eötvös* Lóránd tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Fröhlich* Izidor tud.-egyet. ny. r. tanárt, *Wittmann* Ferencz műegyet. ny. r. tanárt.

XI. A chemiára:

Dr. *Ilosvay* Lajos műegyet. ny. r. tanárt, dr. *Than* Károly tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Wartha* Vincze műegyet. ny. r. tanárt.

XII. A természetrajzra:

a) Az állattanra: dr. *Entz* Géza műegyet. ny. r. tanárt; *b)* a növénytanra: dr. *Mágócsi* Dietz Sándor tud.-egyet. ny. rk. tanárt, *Klein* Gyula műegyet. ny. r. tanárt; *c)* az ásványtanra: dr. *Koch* Antal tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Krenner* József tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Schmidt* Sándor műegyet. ny. r. tanárt.

XIII. A paedagogiára és philosophiára:

a) A paedagógiára: dr. *Bokor* József egy. m. tanárt, dr. *Finánczy* Ernő vallás- és közoktatásügyi miniszteri osztálytanácsos; *b)* a philosophiára és paedagógiára: dr. *Alexander* Bernát tud.-egyet. ny. rk. tanárt, dr. *Medveczky* Frigyes tud.-egyet. ny. r. tanárt, dr. *Pauer* Imre tud.-egyet. ny. r. tanárt.

VEGYESEK.

Wlassics miniszter a debreczeni tanárokhoz. Már említettük, hogy a debreczeni tanári kör legutolsó közgyűlése, a minisztert, abból az alkalomból, hogy az 1901-iki évi költségvetés keretében a tanárság egy régi óhajtását teljesítette, táviratilag üdvözölte. Erre a sürgönyre a miniszter a következő meleghangú levélben válaszolt Dóczy Imrének, a kör elnökének:

Budapest, 1900. okt. 18.

Igen tisztelt elnök úr!

Vettem becses, távirati üdvözletüket, a melylyel rólam közgyűlésük alkalmával megemlékeztek. Fogadja elnök úr és a tisztelt tanári kör őszinte köszönetemet a szíves megemlékezésért s legyenek az urak meggyőződve, hogy mint a jövő évi költségvetés előirányzatakor tettem, úgy szivemen fogom viselni minden más alkalommal is a középiskolai tanárság sorsát.

Kiváló tisztelettel *Wlassics.*

Véglegesítések. A vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minister *Lukáts* László szegedi állami főgymnasiumi, *Rédlich* József tatai kath. gymnasiumi, *Gaskó* Gyula pancsovai állami főgymnasiumi, *Sajó* Sándor jászberényi állami főgymnasiumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Negyven év a tanári pályán. *Futó* Mihály, a hódmezővásárhelyi főgymnasium igazgatója, immáron negyven évet töltött azon nehéz, rögös pályán, melyen a tanár halad, azon a nehéz pályán, mely a maga nemes, eszményi czéljaival, erőt és kitartást ád azonban annak, kit igazi lelkesedés avatott az ifjúság nevelőjévé. Ilyen igazi lelkesedés jellemzi *Futó* Mihály negyven éves tanári működését is, kit folyó hó 14-én, pályájának negyvenedik évfordulóján tanítványai, kartársai, barátai és tisztelői azzal az igazi, meleg szeretettel ünnepeltek, mely a pedagógusnak egyedüli és legszebb jutalma. Az ünnepeltet első sorban volt tanítványai üdvözölték, kik nevére 2000 koronás alapítványt tettek, majd *Szabó* János az egyház nevében fejezte ki iránta legőszintébb elismerését. Az üdvözlők sorrendjében *Bakáts* Károly, a jubiláns tanártársainak szónoka következett, majd *Kovács* Géza, a Budapesten működő hódmezővásárhelyi tanulók küldötte, a ki után a város főispánja *Wlassics* miniszter meleg hangú üdvözletét és elismerését tolmácsolta. A tanulók üdvözlete és az ünnepelt szép, meghatott hangon elmondott beszéde után, a szózat eléneklésével zárult be a felemelő szép ünnepély, mely után, ősi magyar szokás szerint, áldomásra gyültek össze az ünneplők, kiknek sorában az egész város előkelősége és intelligenciája képviselve volt. Részünkről őszinte szivvel járulunk hozzá az elhangzott jó kívánságokhoz és őszintén óhajtjuk, hogy még sokáig folytathassa üdvös működését azon a pályán, melyen majdnem egy félszázadon át annyi buzgóságot szentelt a nevelés ügyének.

Az iskola-felügyelet helyes szempontjai. Egyesületünk igazgatósága az idei munka-programm egyik pontjául ajánlta a köröknek ezt a kérdést is. A budapesti körnek dr. *Alexander* Bernátot sikerült e kérdés előadójául megnyernie, egyesületünknek ezt a kiváló tagját s volt szerkesztőjét, a ki ugyane kérdésről már a millenáris tanügyi kongresszuson is olyan figyelemre méltó szép felolvasást tartott. Remélhető, hogy most, mikor a magunk kisebb köreiben külön-külön tárgyalhatjuk az iskola életének ez alapvető kérdését, behatóbb eszmecsere fog fejlődni, mint a kongresszusnak kevéssé látogatott szakosztályában. S ez kívánatos is. Mert ha az iskolának s tanári hatásnak éltetője is a szabadság, az szintén kétségtelen, hogy a felsőbb felügyelet jogának s irányító erejének érvényesülnie kell az iskola munkájában is. Az administrationalis dolgokban ide s tova megerősödve, meglehetősen egyöntetüek volnánk már; időszerü tehát fölvetnünk a kérdést, vajjon a mai szervezetben megvan-e minden biztosíték ez iskola szellemi életének erősödésére is. Nagy elvi szempontokat kell kitüznünk s részünkről azért is szivesen látjuk, ha velünk együtt olyanok foglalkoznak e kérdéssel, a kik a középiskola alapos ismerete mellett nemcsak a mindennapi érdekeltség közelségéből nézik a mi ügyeinket. Elméletben kell tisztáznunk a kérdéseket előbb, a gyakorlati megvalósulás aztán nem fog sokáig elmaradni.

A budapesti kör folyó évi november 7-én, szerdán délután 6 órakor az egyesület helyiségében (IV. Ujvilág-utcza 2.) felolvasó ülést tart, melyen dr. *Erődi* Béla kir. tan. főigazgató folytatja a párisi világkiállítás középiskolai osztályáról megkezdett előadását. Ülés után társas vacsora lesz.

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjfizetés és az előfizetés legczélszerűbben és legolcsóbban az *első* számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, melylyel az illető dijnak a postán az egyesület jávára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola).

Tartalom: Az egységes középiskola kérdése Olaszországban. *Fest* Aladártól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (pápai, Udvarhely-kerületi, szepesi, kassai, eperjesi, Temesvár-kerületi, debreczeni kör.) — *Könyvismertetések:* Tóth Rezső: Deák iskola. *Hegedüs* Istvántól. — Reichenhaller. Anorganikus Chemia és Mineralogia. *Steiner* Antaltól. — *Irodalmi értesítő.* — Benedek Ferencz. — Állami főfelügyelet gyakorlása. — A tanár-vizsgáló bizottság. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Havi részletfizetésre.

A magyar történelmi és politikai

tudás alapvető munkái.

KOSSUTH LAJOS

IRATAIM AZ EMIGRÁTIÓBÓL

10 kötet 8-rét alakban, díszes vászonkötés.

Eddig 7 kötet hagyta el a sajtót.

A teljes mű ára 116 korona, havi részlet 6 korona.

Gróf SZÉCHENYI ISTVÁN MUNKÁI

I—IV. és VI. kötet, valamint az „Önismeret“ díszes vászonkötésben 58 K., havi részlet 4 K.

A két munka együtt 8 kor. havi részletre szállittatik.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem a következő műveket:

Kossuth Lajos. Irataim az Emigrátióból ... *116 kor.*
Gróf Széchenyi István munkái ... ... *58 kor.*

A nem kívánt mű törlendő.

A felsorolt művek ára ..... korona, fizetendő ..... koronás havi részletekben a szállitástól kezdődőleg a Gárdonyi és Társa czég pénztáránál Budapesten, mindaddig, mig a művek vételára törlesztve nincsen. Az esedékes és le nem fizetett részleteket a czégnek jogában áll a portóköltség hozzászámitása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállitáskor utánvétetik.

Lakhely és kelet: _____

Név és állás: _____

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 5. szám. 1900. november 11.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-uteza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22–24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

EGYSZERÜSÍTÉSEK A FRANCZIA SYNTAXISBAN.

Az irodalmi és nyelvi hagyomány az iróknak sok régi szeszélyét adta át az utókornak, melyet eleinte a tekintély, majd később a szokás szentesített. Azonban a kritika ádáz szava nem kimélt sem tekintélyt, sem régi szokást. Kiderült, hogy a nyelvben sok az olyan elem, mely nem természetes fejlődés, hanem indokolatlan, önkényes ráerőszakolás utján került a nyelvbe. A történeti nyelvtan rámutatott a következetlenségekre, melyek ok nélkül hátráltatják a nyelv megtanulását. Régóta hangzik a panasz a franczia orthographia és syntaxis sok tekintetben zavaros, következetlen tömegében való nehéz eligazodásról. Ezen a bajon akart már 1893-ban segíteni *Gréard*, midőn az akadémiához javaslatot nyujtott be a következetlenségek eltüntetésére. Az akadémia elvben elfogadta a tervezetet, de életbe léptetését a közönségre bizta, mert az akadémia szótára csak a meglevő nyelvről számol be. Miután pedig az iskolák leginkább hivatottak okszerű ujítás megkezdésére, azért *Leygues* franczia közoktatásügyi minister a »Conseil de l'Instruction publique« előterjesztése szerint a helyesirást és syntaxist sok tekintetben egyszerüvé tette. Az 1900. julius hó 31-én kelt határozatban kimondta, hogy:

1. A közoktatásügyi ministeriumtól függő s főleg a helyesirás kipuhatolására szolgáló vizsgálatokban és versenyekben a jelöltnek nem róható fel hibául, ha a jelen határozathoz csatolt jegyzékben előforduló egyszerüsítésekkel él.

2. Mindennemü nyilv. tanintézetben a jelen határozathoz csatolt jegyzékben foglalt adatokkal ellentétes jelölés mint szabály nem tanítandó.

A jegyzékbe foglalt egyszerüsítések legfontosabb részei alább következnek.

Substantif.

Mindazon szerkezetek, melyek értelme a jelzős kitételek egyes v. többes fogalmával nem ellenkezik, mindkét használatban

elfogadhatók, pl.: des habits de femme v. de femmes; des confitures de grosseille v. de grosseilles; des prêtres en bonnet carré v. en bonnets carrés; ils ont ôté leur chapeau v. leurs chapeaux. *Genre.* Aigle, automne lehet him- v. nőnemű; hymne is mindkét nemben használható, akár nemzeti, akár vallásos éneket jelent. Amour, orgue többese lehet him- v. nőnemű.

Délice csak a többesben használandó. Gens, orge jelzője nőnemű is lehet. Pl.: instruits v. instruites par l' expérience; oeuvre a nőnemben is állhat, pl.: une grande oeuvre, la grande oeuvre.

Pâques nőnemű használata meg van engedve, akár időpontot, akár egyházi ünnepet jelöl, pl.: à Pâques prochain, v. à Pâques prochaines.

Période »tető pont« értelemben is lehet nőnemű, pl.: arriver à la plus haute période, v. arriver au plus haut période.

Pluriel des substantifs.

A tulajdonnevek a többes jelét felvehetik. Les Corneilles, les Gracques, des Virgiles, akár egyes példányt, akár kiadást vagy művet jelöl, pl.: des Meissoniers, Messonier képei. A meghonosult idegen szók, a többesszám jelével látandók el, pl.: des exéats, des déficits.

Noms composés. Összetételeknél a kötőjel elmaradhat, pl.: pomme de terre ép úgy összetétel, mint chef d'oeuvre.

Grandmère, grandmesse, grandroute hiányjel nélkül irható.

Az ige és a főnév összetételéből keletkezett összetett szók egybeirva általános szabály szerint alkotják többes számukat, pl.: un essuiemain, des essuiemains; un abatjour, des abatjours; un fessemathieu, des fessemathieux; un gagnepetit, des gagnepetits; un gardecôte, des gardecôtes; garde forrestier, garde général, stb. különirandók, mert itt a melléknév már jelzi, hogy garde főnév. Melléknév és főnévből v. főnév és melléknévből összetett szó egybe irandó és akkor csak az utóbbi teendő többesbe, vagy szétválasztva maradnak s ekkor mindkettő többesbe kerül, — kivéve bon homme-t és gentil homme-t, mert ezekben a többes jele -s hallható: des bons hommes, des gentils hommes —, tehát lesz: un coffre fort v. un coffrefort; des coffres forts v. des coffreforts; une basse cour v. une bassecour, des bassecours v. des basses couss; un blanc bec v. un blancbec, des blancs becs v. des blancbecs. Ugyanígy járunk el oly melléknévi és főnévi összetételeknél, melyek egyik tulajdonságról nevezik a tárgyat, pl.: un rouge gorge v. un rougegorge, des rouges gorges, rougegorges.

Két melléknévből álló személyt v. dolgot jelentő összetételek külön irhatók: un sourd muet, une sourde muette, des sourds muets, des sourdes muettes. Értelmezvényes (appositiós) főnévi összetételek külön irhatók s általános szabály szerint kapják a többes jelét; egybe irva csak az utolsót tesszük többesbe pl.: un

chou fleur v. choufleur, des choux fleurs v. des choufleurs; un chef lieu vagy cheflieu, chefs lieux, vagy cheflieux.

Két főnév v. főnév és melléknévből álló összetétel egybeirható, ha az egyik a másiknak tényleg jelzője, csak az utolsó szó teendő többesbe, pl.: un timbre poste, des timbre postes, un terreplein, des terrepleines. Egybe irható: hôteldieu, fêtedieu; többese ép így mint bain marie-é nem használatos.

Többes szám jelzőből és főnévből, v. melléknévből álló összetétel egybe irható s a *többes szám jele* az egyesben is megmaradhat, pl.: un troismats, des troismats; un troisquarts,des troisquarts.

Partikulával kapcsolt összetétel szétváltan marad s az alapszó a rendes szabály szerint képezi többesét, pl.: un chef d'oeuvre, des chefs d'oeuvre; un pot au feu: des pots au feu; un tête à tête, des tête à tête.

Különböző elemekből (főnév, ige, mellékn.) alkotott összetételek szétválasztva vagy egybeirhatók és többesüket ugy képezik, mint a főnevek, pl.: un chassé croisé ou un chassécroisé, des chassés croisés v. des chassécroisés. — un fier à bras v. fierabras, des fiers à bras ou des fierabras; — un pique nique v. un piquenique, des piqueniques v. des pique niques. — un soi disant v. un soidisant v. des soi disant v. des soidisants — un te Deum v. un tedeum, des te Deum v. des tedeums; — un ex voto v. un exvoto, des ex voto v. des exvotos; — un vice roi v. un viceroi, des vice rois v. des vicerois; — un en tête v. un en tête, des en têtes v. des entêtes; — une plus (moins) value v. une plusvalue, moinsvalue, des plus (moins) value v. des plusvalues, moinsvalues; — un gallo romain v. galloromain, des gallo romains v. des galloromains.

1. Összefoglalva az egészet kimondhatjuk: 1. a kötőjel használata fölösleges. 2. Partikulával kapcsolt összetételnél az alapszóhoz járul a többes rag. 3. Egyéb összetételek egybe irhatók és csak az utolsó szót kell a többesbe tenni; kivételt csak a két melléknévből képzett összetételek tesznek, mert ezek mindkettője többesbe kerül.

Article.

A határozott névelő elhagyható némely olasz családnév elől pl.: (le) Dante, (le) Guide.

Midőn két *et*-vel kapcsolt melléknév, ugyanazon főnévre vonatkozik, de tényleg különböző dolgot jelöl, ez esetben a névelő elmaradhat. pl.: L'histoire ancienne et moderne e helyett la moderne.

A részelő névelő, du, de, la, des használható *de* helyett akkor is, ha a főnevet melléknév előzi meg, *de* vagy *du* bon pain; de bonne viande v. de la bonne viande, *de* vagy *des* bons fruits.

Nem kell figyelembe venni azon szabályt, mely szerint le plus, le moins, le mieux változatlan marad, a főnévben lévő más

tárgyak összehasonlítása nélkül kapott tulajdonság legnagyobb fokát jelző melléknév előtt, pl.: on a abattu les arbres le plus vagy les plus exposés à la tempête.

Adjectif.

Egyeztetés. Különböző nemű főnevek után a melléknévi jelző a többesbe és himnembe kerül, pl.: Appartements et chambres meublés. De meg egyeztethető a legközelebbi főnévvel is, pl: un courage et une foi nouvelle.

Nu, demi, feu megegyeztethetők, ha főnév előtt is állanak, pl.: nu vagy nus pieds, une demi vagy une demie heure, feu vagy feue la reine.

Összetett melléknevek egybeirhatók s szabályszerűen képezik a nőnemet és a többesszámot, pl.: nouveauné, nouveaunée, nouveaunés, nouveaunées; courtvêtu, courtvêtue, courtvêtus, courtvêtues. A szinváltozatot kifejező összetett melléknevek, melyek szókihagyás folytán valóságos változatlan főnevekké váltak, ezek mintája szerint kapják a képzőket, pl.: des robes bleu clair, vert d'eau etc. amint des habits marron-t mondunk.

Approuvé, attendu, ci-inclus, ci-joint, excepté, non compris, y compris, ôté, passé, supposé, vu — ide sorolható franc melléknév is — a főnév előtt megegyeztethető vagy változatlan maradhat, pl.: ci joint v. ci jointes les pièces demandées; je vous envoie ci joint vagy ci jointe copie de la pièce; envoyer franc de port vagy franche de port une lettre!

Vingt és cent többes jellel látandó el, még ha más számnév követi is, pl.: quatre vingts dix hommes; quatre cents trente hommes, mille »mil« helyett használható millésime jelentésében, pl.: l'an mil vagy mille huit cents quatre vingts dix.

Adjectifs démonstratifs, indéfinis et pronoms.

Même, főnév vagy névmás után a többesszámban megegyeztethető; a kötőjelre pedig nincsen szükség, pl.: nous mêmes les dieux mêmes.

Tout, minden melléknévvel megegyezhető: pl. des personnes tout vagy toutes heureuses; l'assemblée tout entière, vagy toute entière.

A városneveknél nem kell megkülömböztetni tout Rome-t toute Rome-tól.

Nők is azt irhatják ezentul, hogy: Je suis tout à vous, toute à vous helyett.

Midőn tout annyit tesz mint chaque, a reá vonatkozó főnévvel megyeztethető, pl: des marchandises de toute sorte vagy de toutes sortes; la sottise est de tout (tous) temps, et de tout (tous) pays.

Aucun egyes vagy többes számu főnévvel egyeztethető, pl. ne faire aucun projet; aucuns projets.

Chacun, ige után a többesszámu alanyra vagy tárgyra vonatkozva, son, sa, ses, v. leur, leurs-sel használható, pl.: ils

sont sortis chacun de son côté vagy de leur côté, remettre des livres chacun à sa place; à leur place.

Verbe. Entrouvrir, entrecroiser hiányjel nélkül irandó.

Kötőjel az igéknél sem használandó, pl.: est il?

Az igének megegyeztetése az őt megelőző alanyokkal. Ha az alanyok nincsenek et-vel összekapcsolva és nincsenek valamely indefinitummal (rien, chacun, tout) egybefoglalva, továbbá, ha több egyesszámú alany ni, comme, avec, ainsi que-vel össze van kapcsolva, az ige a többesszámba kerülhet: Sa bonté, sa douceur le font admirer. Ni la douceur, ni la force n'y peuvent rien vagy n'y peut rien, la santé comme la fortune demandent à être ménagées; vagy demande à être ménagée; le général avec quelques officiers sont sortis, vagy est sorti du camp; le chat ainsi que le tigre sont de carnivores, vagy est un carnivore.

Az ige egyezése gyüjtő névvel.

Ha a gyüjtőnévnek többesszámú jelzője van, akkor az ige megegyezik a gyüjtő névvel, pl. un peu de connaissances sufit vagy suffisent.

Plus d'un után egyes szám állhat, még ha utána többes számú név következik is, pl.: plus d'un de ces hommes était à plaindre v. étaient à plaindre.

C'est, ce sont helyett is állhat pl.: c'est vagy ce sont des montagnes et des précipices.

Idők egyeztetése: A subjonctif présent-ja, conditionnel után subjonctif imparfait helyett használható, il faudrait qu'il vienne vagy qu'il vînt.

Participe.

Participe présent és adjectif verbal. Továbbra is megmarad a szabály, hogy az első cselekvést, a második állapotot jelöl, kétes esetekben elég, ha látjuk, hogy a tanuló a józan ész szerint járt el s mindenféle mesterkedés kerülendő, pl.: des sauvages vivent errant vagy errants dans les bois.

Participe passé. Az avoir-ral szerkesztett part. passé egyeztetésére vonatkozó szabályt, mely sem az ész fejlesztésére, sem a nyelv tanításának könnyítésére nem szolgál, felesleges tovább is tanítani. Azonban megmarad ezentul is azon szabály, hogy a jelzőül (épithète) használt part. passé a jelzett névvel és az állitmányként s être-vel vagy más át nem ható igével kapcsolt part. passé, az alanynyal megegyeztessék, pl.: des fruits gâtés; ils sont tombés, elles sont tombées.

Az avoir-ral és a visszaható igékből képezett part. passé változatlanul állhat, pl.: les livres que j'ai lu v. lus; les fleurs qu'elles ont cueuillies v. cueilli; la peine que j'ai pris v. prise; elles se sont tu, v. tues; les coups que nous nous sommes donné v. donnés.

Adverbe.

Ne az alárendelt mondatokban: A *ne* használata mellőzhető az alárendelt mondatokban a következő igék és kitételek után: empêcher, éviter que etc. pl.: défendre qu'on vienne, v. qu'on ne vienne; craindre, désespérer, avoir peur, de peur que etc. pl.: de peur qu'il aille v. qu'il n'aille; douter, contester, nier que etc. pl.: je ne doute pas que la chose soit vraie v. ne soit vraie.

Il tient à peu, il ne tient pas à, il s'en faut que etc. pl.: il ne tient pas à moi que cela se fasse v. ne se fasse.

Fölösleges a *ne* használata a comparatif és hasonlító szók valamint avant que és à moins que után, pl: l'année a été meilleure qu'on l'espérait v. qu'on ne l'espérait; les résultats sont autres qu'on le croyait v. qu'on ne le croyait; — à moins qu'on accorde le pardon v. qu'on n'accorde le pardon.

Ezt a jegyzéket a ministernek egy a vizsgáló bizottsághoz intézett »megjegyzés«-e követi, melyben meghagyja, hogy enyhébb elbirálás alá vétessenek azon hibák, melyek nem tanuskodnak a jelölt észfejlettsége és voltaképeni tudása ellen.

Igy főleg azon hibákat, melyek a nemüket változtató főneveknél fordulnak elő, a szerint, a mint absract vagy concret értelemben vesszük (aide, garde, manoeuvre) vagy melyek nemük változtatásával értelmüket is változtatják (couple merci, relâche); épúgy bizonyos főnevek többesét illető hibát, kivált szakkifejezésekben, pl.: aïeuls — aïeux; ciels — cieux; oeils — yeux; travails — travaux etc. Végül nem veendők szigoruan a névelő elhagyása v. használata vagy a himnemü országnevek előtt álló előljárók alkalmazása folytán keletkezett hibák, pl.: aller en Danemark, en Portugal; — aller au Japon, au Brésil-lel szemben.

A franczia közoktatásügyi ministernek ez a határozata nem oldja meg végkép azokat a nehézségeket, melyeket a helyesirás és syntaxis támaszt, de részben hozzájárul a franczia nyelvi tanítás könnyítéséhez. *bn.*

A FÖLDRAJZI TERMINOLOGIA EGYSÉGESÍTÉSE S A FÖLDRAJZI EGYEDEK EGYÖNTETŰ, MEGFELELŐ ELNEVEZÉSÉRŐL.

A Föld, az alma mater, a legjobb földrajztanító; de tanítása csak arra van hatással, ki a természet nyitott könyvét látni tudó szemmel, fegyelmezett, gondolkodó észszel tudja olvasni.

Erre, ezen képesség elsajátítására, kell törekednie, ki a társadalomnak művelt, számottevő tagja kiván lenni. Szükséges azért, hogy látásunk élesüljön, megfigyelésünk a tárgyak való megismerésében biztos, minden optikai csalódástól ment legyen. Ezt a földrajztanító, az alma mater buzgó értelmezője, tolmácsa,

a növendékeknél kitartó türelemmel folytatott gyakorlás, rávezetés, látni, gondolkodni tanítás által érheti el. Czél az ismeretek s így a földrajzi ismeretek megszerzésében a biztos tudás. Biztos tudást alkalmas segédeszközök, jól megirt tankönyvek segítségével sajátíttathatunk el, szereztethetünk meg, mely tankönyvekben a földrajzi tényezőknek biztos, helyes, logikus megnevezése, a tényezők neveinek helyes olvasása, kiejtése és kiirása minden kétséget kizárólag van megállapítva.

Sokszor föl-fölbukkan még napjainkban is a tulterhelés réme. Sokszor vita tárgya, miért nincs egyik másik tárgynál az eredmény egyenes arányban a munkával, az idővel, melyet egyik másik ismeret elsajátíttatására fordítottak.

Az el nem érhető eredmény, sokszor sikertelenség egyik okát, mint a nyelveknél, úgy egyéb tárgyaknál is, a terminus technicusok szertelen sokféleségében, a megnevezéseknél tapasztalható folytonos ingadozásban, bizonytalanságban is találhatjuk.

A mint a nyelvi szakoknál tapasztaljuk a nagy ingadozást, bizonytalanságot, a terminologia egységének hiányát, hasonlóképen van ez a földrajznál is. Majdnem a legtöbb újabban megjelenő földrajzi tankönyvben is, kivételek persze vannak, a megállapodást, a megszilárdulást hátráltató s bizonytalan tudást okozó, az emlékező tehetséget okn[illegible]élkül terhelő más-más műszókkal, elnevezésekkel, a nevek különféleképpen való kiirásával, nem biztos olvasásával találkozunk. Különösen áll ez az egyetemes földrajzi tankönyvekre nézve.

Nagyban szerepelnek ugyanis ezekben a különféle műszók mellett a kettős nevek, a nem megfelelő elnevezések, a majd így, majd úgy s legtöbbnyire csak az illető nemzet irásmódja szerint kiirt nevek, némelyiknél zárjelben a kiejtése is adva van, másnál az egész tankönyvben következetesen elhagyva, viszont másnál csak a magyarban használatos elnevezések fordulnak elő, a nélkül, hogy annak az illető nemzet által a maga nyelvén használt elnevezése is jelöltetnék.

Ezek pedig legkevésbbé sem alkalmasak arra, hogy a tanuló biztos, teljes megnyugvást nyerjen az iránt, hogy csakugyan jól s úgy tudja-e a műszókat, az illető földrajzi egyed nevét, a mint ezt valóban tudnia kell s legfeljebb arra jók, hogy a tudást elhomályosítsák, bizonytalanná, tapogatóvá tegyék.

A műszók különféle használatára csak néhány példát hozok fel. A két tengert összekötő vizi utat tenger-szorosnak, vagy csatornának mondják. A hegyszoros analogiájára a tengerszoros elnevezést megfelelőbbnek tartom, mert csatorna alatt tulajdonképen egyebet értünk. A jégmezők elnevezésére a magyar nem eléggé jellemző »jeges«, vagy pedig a fogalomzavart okozható »havas« helyett a »gleccser« elnevezés állandósítása volna kívánatos. Az ásványviz hol savanyúviz, hol borviz néven szerepel, az előbbi elterjedtebb s megfelelőbb levén, a »savanyúviz« elnevezés maradhatna. Az időjárás hol klima, hol éghajlat néven sze-

repel; a klima jelzésére az időjárást találnám legmegfelelőbbnek és legkönnyebben megérthetőnek. És így tovább.

Földrajzi tankönyveinkben sűrűen fordulnak elő a kettős elnevezések Így Osztrovszky-Vepor, vagy Magyar Érczhegység. Kőrösi Albin Osztroszki-Vepornak mondja és ettől különállónak tartja a Magyar-Érczhegységet, azt mondván, Osztroszki-Vepor és a Magyar-Erczhegység. Demkó Kálmán pedig azt mondja: Az Ipoly és Garam völgyei közt van az Osztrovszky-Vepor hegycsoport, melyet Magyar Érczhegységnek is neveznek. Ha Magyar Érczhegységnek *is* nevezik, akkor bátran elmaradhat az Osztrovszky-Vepor s egészen elég a Magyar Érczhegység, mely elnevezés a tárgy fogalmát teljesen fedi, a tanulók is megértik s megszünik a bizonytalanság az iránt, hogy hát melyik is ennek a helyesebb, az igazibb neve. Ilyen kettős név a Nagy- vagy Csendes-Óczeán. Hogy miért csendes, annak talán csak az a hajós utazó volna a megmondhatója, ki a felfödözések korában a Cap Bojador, vagy a Caho tormentoso, vagy a Falkland melletti viharos tengerrel szemben akkor azt aránylag csendesebbnek találta. Ezen elnevezés tehát csak viszonylagos, de nem a való fogalomnak megfelelő kifejezése, mert bizony ez sem viharmentes oczeán, miként ezt a csendesnek nevezett oczeánon különösen a Japán közelében dühöngeni szokott tajfun orkán bizonyítja, mig ellenben azt senki sem tagadhatja, hogy ez az oczeánok elefántja, tehát a »Nagy« jelző méltán megilleti. A Nagy-Oczeán elnevezés megfelelőbb s rövidebb lévén, az emlékezetet is kevésbbé terheli, mint a »Nagy- vagy Csendes-Oczeán« kettős név.

Némely földrajzi egyedeknél egyik másik tankönyvben és térképen azok meg nem felelő, hibás elnevezésével találkozunk. Hibás a Britannia és Skandinávia között elterülő Földközi-tengert Éjszaki-tengernek nevezni. Ezt így Németország, vagy Dánia még nevezhetné, de már Anglia és Skandinávia nem, mert amarra a »Keleti«-, emerre pedig a »Nyugati-tenger« elnevezés lenne megfelelő, aminthogy e sok névvel boldogított tengernek egyszer már »Nyugati-óczeán« neve is volt. Egyébként is örökös fogalomzavarra ad okot ez az »Éjszaki-tenger« elnevezés. A tanuló ugyanis, ha Éjszaki-tengerről hall, egészséges logikával első sorban az Éjszaki-jegestengerre gondol s avval téveszti össze. Némettengernek sem nevezhető, mert azon az alapon, hogy Németországhoz közel van, lehetne Angol- vagy Norvég-tengernek is nevezni, ezen országok partjait is mosván, amikor aztán a mai kettős, hibás név helyett még hibásabb hármas nevet kellene neki adni, különben a három jó szomszéd az elnevezés fölött egymással könnyen s teljes joggal hajba kaphatna. A német csak egy hajtása, egy ága annak a nagy germán, vagyis testvértörzsnek, melyhez az újabb népek közül az angol, dán, svéd, norvég nemzet tartozik, ezért, a körüllakó rokon népek után elnevezve, a mind ezen népekre vonatkozó »Germán« jelző megfelelőbb, jogosultabb, mint akár az »Éjszaki«, akár a »Német«, a minthogy régi neve

is Oceanus Germanicus, vagy Mare Germanicum volt. A mint némelyek csak »Német-tengernek«, mások, mint a francziák, »la Mer du Nord«-nak nevezik, úgy földrajzi tankönyveinkben s térképeinken jogosabban használhatjuk a történeti alappal is biró s a földrajzi viszonyokkal is congruensebb »Germán-tenger« elnevezést.

Ép ily hibás és illogikus a »Keleti- vagy Balti-tenger« elnevezés is. Hibás, mert kettős név, illogikus, mert a viszonyoknak meg nem felelő. Régi nevei: Mare Snevicum, Mare Balticum, Varég-tenger, Keleti-tenger, Balti-tenger s ma Keleti-, vagy Balti-tenger. Egész sereg név! Ezen sok név közül, a ma is használatban lévő s a földrajzi viszonyokkal hadi lábon legkevésbbé álló »Balti-tenger« elnevezést tartanám legmegfelelőbbnek.

Van Márvány-tengerünk is. No, ez igazán lucus a non lucendo. Márványvizet még senki sem látott! De hát mégis, hogy jutott a világ ehhez a furcsa vizhez? A régebben Propontisnak nevezett tengerben van egy Marmara nevű sziget. Ezt némelyek elrontották Marmora-ra, valaki a Marmora végén az a-t meg nem látva, azt Marmor-nak nézte s nosza rajta! sietett is azt lefordítani Márványnak, nehogy esetleg valaki megirigyelje felfödözői kétes dicsőségét s ezt előle elhalászsza. Így született meg e csudaszörny, a Márvány-tenger. Iskolai atlaszaink dicséretére legyen azonban mondva, ezek már többnyire, valamint egyik másik tankönyvünk is, Marmara-tengert irnak s ez is annak a becsületes neve. Az Europa, Ázsia és Afrika közt elterülő tengert majd Közép-, majd Földközi-tengernek hivjuk. Szerintem a Közép-tenger elnevezés, mint a hogy a latinban Mare internumnak is nevezzük, megfelelőbb volna, mert a Földközi-tenger elnevezés tágabb fogalom, az Oceánoknak a continensek közé benyuló nagyobb ágait is földközi tengereknek nevezvén.

A Hátsó-India és Sinától k.-re eső tengernek Dél-Sinai-tenger a neve. Helyes. Csakhogy ugyanettől a tengertől é.-ra van egy másik tenger s ezt nem Éjszaki-, hanem Kelet-Sinai-tengernek nevezik. Érteném ezt az elnevezést, ha volna Nyugati-Sinai-tenger, akkor az ettől k.-re esőnek nagyon természetesen a Keleti-Sinai-tenger volna a megfelelő neve; de a Dél-Sinai-tengertől é.-ra esőt Keleti-nek nevezni, ezt, ha maguk a sinaiak neveznék is így, nem tartanám elfogadhatónak. Ez az elnevezés egyébként hamisítatlan mennyei birodalmi észjárásra mutat, hol, ha te európai »fehér ördög« az ottani szokásokat nem ismerve, a benszülött sinai szives meghivását az ő kutyaóljába (néha palota ez az ól) elfogadod s másnap el találsz menni ebédre, aki megjelenésed fölött leginkább csudálkozik s meg van lepetve, az a tegnapi szives vendéghivó sinai benszülött. Ebédre persze ne számíts, szegény »idegen ördög«, azt nem kapsz! — Vagy talán, mivel Sinától k.-re esik a Kelet-Sinai-tenger, azért viseli ezt a nevet? De hát a Déli-Sinai-tenger is k.-re esik a birodalomtól; különben pedig két szomszéd tenger egymáshoz való fekvése

irányát csakis egymással szemben lehet és kell is meghatározni, nem pedig a szárazföldről nézve. Bármint legyen is tehát, nem tekintve, hogy mások miként nevezik s ha mindjárt maguk a sinaiak neveznék is így, helyesebbnek, indokoltabbnak s a tanuló józan gondolkozását is kevésbbé zavarónak tartanám az é.-ra esőt »Ejszaki«, a tőle d.-re esőt pedig Déli-Sinai-tengernek nevezni.

Europa déli félszigetei közül a nyugatit Pyrennei, Pyreneusi-, Hespaer-, Iber-i, vagy Iberiai-félszigetnek szokás nevezni. Én e sok név közül az Iberiai félsziget elnevezést tartanám legmegfelelőbbnek. A félsziget Pyreneusi nevét a Pyreneusoktól kapja. Ez a hegység azonban a félszigetnek csak kis részét ágazza be é.-k.-en s nem is tartozik egészen a félszigethez, hanem részben Francziaországhoz, mig az Iberiai választó hegység egészen a félszigeten terül el s ennek nagy részét ágazza be s különösen nevezetes szerepet tölt be az által, hogy a félsziget jelentékenyebb folyóira nézve vizválasztó hegység. Ha még hozzávesszük, hogy a félsziget régi bátor, gyors, harczias s különösen guerillaharczban nagyon ügyes kelt-iber, vagy mivel e két törzs egészen különváltan is élt, iber törzsnek volt a hazája, úgy gondolom, történelmi alapon is inkább az Iberiai, mint a Pireneusi elnevezés illeti meg e félszigetet.

Ingadozást, bizonytalanságot tapasztalhatunk a földrajzi egyedek nevének megállapításában. Így az Elbe folyót hol Elbenek, hol Elba-nak irják; pedig tudjuk, hogy ez utóbbi tulajdonképen egy szigetnek a neve, s ha a folyóra is ezt alkalmazzuk, evvel csak a fogalomzavart növeljük. Ilyenek továbbá Kuen-Luen, Küen-Lüen, Kün-Lün, Kven-Lun, Tien-Sau, Tian-Sau, Visztula, melyet Viszlának is, Weichselnek is neveznek; Szajna, Sajna, Seine; Rajna, Rhein; Oder, Odera; stb. Szerintem eljárásunk akkor lesz a leghelyesebb, ha az illető földrajzi egyednek, mondjuk folyónak, azt s pedig határozottan azt az elnevezését tartjuk meg, melyen az a nemzet nevezi, melynek területén az illető folyó folyik, s legkevésbbé sem igyekszünk azt a magyar fülnek jobban hangzó névvel felruházni. Amint tehát a Loár (Loire) csak Loár, a Thamesz (Themze) csak Thamesz a magyarban is, úgy a Rajna is tulajdonképen Rhein, a Szajna Seine stb.

Hasonló jelenséggel állunk szemben némely idegen város vagy egyéb helynevek megnevezésénél is. Ezeket t. i. vagy egészen magyar névvel ruházzuk fel, vagy pedig ügyesen lefordítjuk magyarra. Helyesen tesszük-e ezt? Nem. Megmondom, miért. Éppen napjainkban is perben állunk Bécs magistratusával, mely a mi Budapestünket mindenáron Ofen-Pestre akarná elkeresztelni. De mi minek nevezzük az ő Wienjöket? Bécsnek.

Lássuk ezt a kérdést kissé közelebbről s vizsgáljuk meg, hogyan jutottunk mi e szóhoz.

Mint egy feljegyzésben olvasom: a *bécs* szó régen köznév volt s idővel a magyarok tulajdonnevet csináltak belőle. Tulajdon-

képeni értelme az, hogy a honfoglalást követő században, a mint régi irásokban olvassuk »Bécsország«, »Bécs tartomány« volt a Magyar birodalom határtartománya, szélső része. Hogy a *bécs* szó külső részt, szélső részt jelenthetett, ezt bizonyítja némileg Makó egyik külvárosának mai Czigány-Bécs neve is. Igaz ugyan, hogy egyéb okból is viselheti ezt a nevet.

Király Pál az »Ethnographia« 1892-iki évfolyamában ezt mondja Bécsről. »Bécs valaha olyan helyet jelölhetett, mely valamely terület határvonalától oldalt, félre, széltül esett, de úgy, hogy a főterülethez tartozott, mint annak alárendelt pótléka. Megerősíti e föltevést az a kifejezés, mely Wagner Universae phraseologiae latinae corpus cz. szótárában olvasható: Phras. 1. Provinciam totum occupavit. Megvette, birtokába kerítette az egész Bécsországot Mátyás király.« Itt világos, hogy a szótár magyar részének irója, Vargyas István jezsuita, B.-ot par excellence provinciának, vagyis a régi Magyarország olyan tartozékának veszi, mely az ország határán kivül esett ugyan, de szorosan a magyar korona alá tartozott p. Mátyás korában s tehát ezért kaphatta magyar részről ez elnevezést.«

Ezen fejtegetések s föltevésekhez legyen szabad még harmadiknak az én föltevésemet kapcsolnom.

Mint tudjuk, Pestet a II. István király korában beköltözött bolgárok alapították s az új telepet szláv nyelvükön Pets-nek = Kemencze, nevezték, s ebből lett némi hangcserével a magyar Pest. Ezt a Pets-et a IV. Béla korában betelepült németek saját nyelvükre fordították s a Pesttel szemben fekvő településnek Ofen = Kemencze nevet adtak, így lett idővel a két város összefoglalásából Ofen-Pest. Amint származhatott Petsből a Pécs, ugyancsak könnyen származhatott a p-nek b rokonhangra s az e-nek é-re nyujtásával a Bécs. S ha ez áll, aminthogy etymologice könnyen bizonyítható, úgy az osztrák fővárosnak, a mint ezt a bécsi magistratus szemünkre is veti, semmi más nemzet által nem használt magyar elnevezésével, tulajdonképpen a mi régebbi Pest városunk változott nevét adtuk, tehát, midőn Bécsről beszélünk a valóságban, véleményem szerint, nem az osztrák, hanem a magyar fővárost emlegetjük a régi Pets nevén.

(Vége következik.)

(Beregszász.) *Nyers Károly.*

»BETEG ÁLLAPOTOK.«

(A 2-ik számban közölt czikkre beküldetett.)

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Nem szándékom polemiát folytatni, de a »Tanáregyesületi Közlöny« mult számában megjelent »fenti« czimű czikke oly ferde világitásban tünteti fel szegedi gyülésünket, hogy azt a megtámadott gyülés becsülete érdekében szó nélkül hagyni nem lehet.

Hogy miért kelek épen én a gyűlés védelmére, annak kettős oka van: először, mert annak a testületnek vagyok tagja, melyből a mozgalom kiindult; másodszor pedig, mert a gyűlés engem is megtisztelt azzal, hogy a végrehajtó bizottságba kiküldött.

Szegedi gyűlésünknek egyedüli és kizárólagos tárgya az a sérelem, a melyet az első rangsorozás és a későbbi soronkivüli előléptetések okoztak és egyedüli, egyhangulag hozott, ama határozata, hogy ezen sérelem orvoslása tárgyában a ministerhez memorandumot intézünk és, hogy czélunk elérésére minden tisztességes eszközt felhasználunk. Ettől eltérőleg csak egy tantestületnek komolyabb indítványa merült fel, t. i., hogy a vidékiek lépjenek ki az egyesületből, mert ez érdekeiket nem támogatja; de ez épen a fenti oknál fogva nem volt tárgyalható, annál kevésbbé hozathatott erre vonatkozó határozat. A többi a lapokban közölt indítvány nem is volt indítvány, hanem egy kartársnak, az általa is glossáknak nevezett elmefuttatásai, a melyeket a gyűlés nem vett komolyan és felettük napirendre tért.

A »T. K«. szerkesztőjétől elvárható lett volna, hogy mielőtt a gyűlés fölött, hirlapi közlemények után indulva, csak azért, mert azok meg nem czáfoltattak, pálczát tör, elébb alapos értesülést szerez annak lefolyásáról; akkor ugyanis meggyőződhetett volna arról, hogy az nem várt higgadtsággal folyt le, és akkor bizonyára nem lett volna alkalma egy gyűlésről, a melynek határozatához a vidéki tanároknak majdnem fele hozzájárult, oly elitélő és kicsinylő kifejezéseket használni. Azt is megtudhatta volna t. Sz. úr, hogy mi nem haragszunk Önökre és nem tartjuk szükségesnek a fővárosiak ellen »fegyverkezni« — ennyire nem jutottunk és remélem, hogy nem is fogunk jutni. Mi nem hibáztatjuk Önöket azért, hogy az első rangsorozásnál a jobb helyeket előlünk elvették; erről Önök nem tehetnek, ez szerencsés helyzetüknek folyománya volt. Valamint azért sem hibáztatjuk, hogy a ministerium küszöbét addig koptatják, mig összeköttetéseik folytán — nem akarom mondani protekczió, mert ez a *szó* ministeri rendelettel számüzetett — sikerül maguknak a VIII. fizetési osztályba való bejutást kieszközölni; ezt lehet, hogy a sikerre való kilátással mi is megtennénk, hisz »minden szentnek maga felé hajlik a keze«. Hanem igenis, hibául rójuk fel, de azt sem közvetlenül a fővárosiaknak, hanem a tanáregyesület vezetőségének, hogy ez, a midőn alkalma lett volna a rangsor ellen határozottan tiltakozni, és annak tarthatatlanságát manifcsztálni, azt tenni elmulasztotta; értem azon esetet, a midőn a minister a rangsor

mikénti vezetésére nézve véleményadásra szólította fel, és akkor a helyett, hogy a bizalmat megköszönve, a megbizatást, mint a melynek teljesítése a szabott korlátozás mellett (pótlékok kizárásával) lehetetlen volt, viszaterjesztette volna, javaslatot készített olyasmiről, a mit kezdettől fogva elitélt és tarthatatlannak nyilvánított; hogy miért történt ez, azt Önök nagyon jól tudják, de tudjuk mi is.

Azt mondja t. Sz. úr, hogy lehetetlennek tartja »hogy egy-egy soron kivüli előléptetés oly izgalmakat keltsen, mint keltett a mostani« — és, hogy »ezt a pár soron kivüli előléptetést nem tudja ügyünkre döntő fontosságúnak itélni«. — Hát, hogy ez a fővárosiaknak nem fontos, azt — sajnos! — elég alkalmunk volt tapasztalni. Könnyű Önöknek az 1800 frtos fokozat magaslatáról ilyen, a mi érdekeinket kicsinylő és számba sem vevő, kijelentéseket koczkáztatni; hanem, a mi elkeseredéssel csordultig telt, felzaklatott kedélyünknek elég volt ez a csekélység is, hogy elkeseredésünk magának utat törjön, nem ugyan »erőszakos megnyilatkozás«-sal, sem pedig »zajos tüntetés«-sel, hanem sérelmünk orvoslására irányuló komoly és czéltudatos fellépéssel.

Hogy pedig sérelmünk nem »képzelt«, arra nézve szolgáljanak a következő adatok, melyek nálam név szerint fel vannak jegyezve: az első rangsorozás alkalmával 42 fővárosi és 3 fiumei jutott be fiktiv adatok alapján szabályellenesen, az 1600 frtos fokozatba; azóta ezeken kivül még 56 fővárosi és 7 fiumei lépett soronkivül elő; a törvény hozatala óta tehát soronkivül előlépett, vagy kinevezetett összesen 98 fővárosi és 10 fiumei, vidéki pedig, a mint azt t. Sz. úr is helyesen jegyezte meg, egyetlenegy sem.

A felsorolt adatokból tehát láthatja minden elfogulatlanul itélő, hogy sérelmünk nem képzelt, hanem való; láthatja továbbá azt is, hogy ez nem »valami kis boszuság«, sem pedig »részletérdek« vagy — »sérelem«, hanem a tanárok túlnyomó többségének, a vidékieknek, közös és mélyen érzett lealázó sérelme, és ennek orvoslására irányuló törekvésünk nem »az okoskodásnak nyugtalanságával minduntalan támasztott ujabb követelés«, hanem jogorvoslatot kereső komoly és czéltudatos fellépés.

T. Sz. úr »a zajos tüntetésre« nem látja alkalmasnak épen azt az episodot, a mikor annak az elvnek jogosultsága nyilatkozik meg először, hogy a fővárosiakkal egyszerre vidékiek is részesüljenek soronkivüli előléptetésben és úgy véli, hogy ezt a számbeli emelkedésnek is követnie kell, és hogyha a törvény szelleme érvényesül, megfordulhat jövőben az arányszám. — Hát ez nagy tévedés, mert

a két vidéki közül csak egy a vidéki és ennek a kinevezése sem tekinthető az érdem jutalmazásául szolgáló soronkivüli előléptetésnek, hanem rangsor javításnak, levén az illető 24 éves tanár. A másik vidéki — fiumei, a ki, mellesleg megjegyezve, ezelőtt 6 évvel neveztetett ki rendes tanárnak és ez évben kétszer lépett elő; ezt ne tessék a mi számlánkra írni, mert a fiumeiek, a mint azt már fent is kimutattam, a budapestiek rovatába tartoznak és ezekkel egyenlő dédelgető elbánásban részesülnek. A vidékiek soronkivüli előléptetésének számbeli növekedése tehát ez alkalommal is — nulla! és hogyha ez ilyen arányban halad, úgy a növekedés itéletnapkor is nulla lesz. Ezt az elvet látom én t. Sz. úr a legutóbbi kinevezéseknél is, nem megnyilatkozva, hanem állandósítva!

T. Sz. úr utal arra: »hogy az 1893. IV. t.-cz. 17. §-a expressis verbis kimondja, hogy az első rangsorban a nagyobb fizetés adja meg az elsőséget.« — Ennek ellenében idézem magát a §-t: »17.35 §. 1. azok az állami tisztviselők, a kiknek fizetési osztályát (napidíjosztályát) törvény állapította meg, csak abba a fizetési osztályba sorozott állásokra oszthatók be, a mely az illető törvény szerint őket megilleti;« — Ez egészen világosan és minden magyarázatot kizáró határozottsággal azt mondja, hogy az első beosztásnál, nem mint t. Sz. úr állítja a magasabb fizetés, hanem a fizetési osztály (napidíj-osztály), az irányadó — hát ez egy kis különbség! — sőt a törvény nem is szól elsőségről, hanem egyszerüen csak arról, hogy mindenki csak abba a fizetési osztályba sorozott állásokra osztható be, a mely az illető törvény szerint őt megilleti. Már pedig, ha jól tudom, 73-ban, a rendes tanárok a IX. napidíj-osztályba osztattak be, még pedig kivétel nélkül (lásd Klamarik »K. Sz.« 465 l.), és bármennyire is kutatom, sehol sem birok nyomára jönni annak, hogy a budapestiek ezen napidíj-osztályból kivétettek és az igazgatókat megillető magasabb — VIII. — osztályba helyeztettek volna. Nem tételezhetem fel, hogy t. Sz. úr, a ki kettős hivatásánál fogva nagyon sokat forgathatta a törvényeket és rendeleteket, ezt ne tudná épen olyan jól, vagy még jobban, mint én; mire való hát a törvénynek ez a félremagyarázása? Hisz azt is tudhatja, hogy minden más szolgálati ágazatban a rangsorba való beosztás ezen az alapon a szolgálati idő figyelembevételével történt; a fizetési különbözetre nézve pedig a 17. §. 3. pontja volt az irányadó; de ezt nem idézem, pedig hogyha az első rangsor készítői annyi jóakarattal viseltettek volna a fővárosi, mint a vidéki tanárok irányában, úgy Önökre is ezt a pontot alkalmazták volna.

T. Sz. úr arra is figyelmeztet bennünket, hogy az első rangsor javításának ideje lejárt és a javításnak lehetősége ki van zárva. — Ezzel szemben azt bátorkodom megjegyezni, hogy épenséggel nincs kizárva, sőt erre a 93. t.-cz. 16. §-a a minisztert »— minden más eljárás kizáratával —« egyenesen fel is hatalmazza.

Különben az első rangsor javításának ideje sem járt le, a mennyiben az ennek szabályellenessége által okozott jogsérelem folytonos és ismétlődő; mert az ezen alapon történt és történő előléptetések, így az Önöké is az 1800 frtos fokozatba, habár formailag megfelelnek a törvény betűinek, szintén szabályellenes alapon nyugszanak, szintén szabályellenesek. Az első hiba helyrehozható, az általa okozott sérelem tehát orvosolható akkor, a mikor az felpanaszoltatik.

Az első rangsor ellen a tanárság amaz emlékezetes korszakában, a melyet legjobban jellemez éppen az az első, igazságtalan rangsor, hiábavaló lett volna panaszt emelni, de annak horderejét akkor különben sem láttuk még be. Most azonban, a midőn az országot a jog, törvény, igazság hármas jelszava alatt kormányozzák, sérelmünk orvoslásának ideje elérkezett. Az előbbire alapított bizalommal hiszszük és reméljük, hogy a kormány jogos kérelmünk elől nem fog elzárkózni és azt a 20—22-ezer korona áldozatot — mert körülbelül ennyibe kerülne kérelmünk teljesítése — nem fogja sokallani, midőn arról van szó, hogy a tanárok tulnyomó többségének a nevelés- és oktatásügyre, és így a nemzet egyik legfontosabb érdekére, oly messzire kiható felzaklatott nyugalma és békéje helyreállíttassék.

Önöknek pedig a központban ne »vezesse minden gondjukat a segíteni akarás«, hanem a helyett, hogy »a magyar tanárság érverésén tartsák kezüket« és rossz diagnosisokat csináljanak, tegyék kezüket inkább szivükre és kérdezzék meg attól, vajjon igazán meg van-e abban az annyira hangoztatott testvéri szeretet, és hogy vajjon kikben nyilvánul több jóakarat a másik irányában: a vidékiekben-e, kik készséggel elismerjük a szerzett jogok sérthetlenségét és az önök megkárosítása nélkül a törvény 10. §-ának álláspontjára helyezkedve kivánjuk sérelmünk orvoslást, a mely § szerint »az állami tisztviselők fizetése le nem szállítható. Ha az V—XI. fizetési osztályokba tartozó valamely állami tisztviselő oly állásra helyeztetik el (soroztatik be, kineveztetik, illetőleg előléptettetik), a mely állással egybekötött fizetés eddigi fizetésénél csekélyebb lenne, az új és a régi fizetés közötti különbözetet a *fizetés természetével bíró* személyi pótlékként kapja meg«; vagy pedig Önökben, a kik sérelmünk orvos-

lására irányuló jogos törekvésünkben a helyett, hogy támogatnának, még gátat akarnak eléje vetni.

A tanáregyesület vezetőségétől azonban, minthogy ezen egyesület nemcsak a budapestiek érdekeinek istápolására alakult: elvárjuk, sőt megköveteljük, hogy a midőn mi, az általa is elismert, sérelmünkben jogorvoslatot keresünk, a törvénynek félremagyarázásával ne gördítsen utunkba akadályokat, hanem ellenkezőleg igyekezzék a meglevők elhárításával minket tőle kitelhetőleg támogatni.

Czikkének utolsó bekezdésében mondottakat én is aláírom, mert nekem is az a meggyőződésem, hogy egységben van az erő; azonban egyre bátorkodom a t. Sz. urat figyelmeztetni, arra t. i., hogy az ilyen czikkek az egység és összetartás megszilárdítására nem igen alkalmasak.

Szeged, 1900. október 29.

Szemerjay Károly,
főreáliskolai tanár.

EGYESÜLETI ÉLET.

Jegyzőkönyv

az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmányának 1900. évi július hó 3-án, Temesvárt tartott üléséről.

Elnök: *Beöthy* Zsolt, jegyző: *Négyesy* László. Jelen vannak a tisztikarnak és a választmánynak a közgyűlésen megjelent tagjai.

1. Beöthy Zsolt elnök megnyitván az ülést, előadja, hogy közgyűlési munkásságunk ezúttal egy szomorú hír tudomásulvételével kezdődik. Egyesületünknek egy tiszteleti tagja, kinek emelkedett szivében annyi példás erényt tiszteltünk s a kinek néhány évvel ezelőtt egyetemlegesen is oly feledhetetlen szivességében részesültünk: Benedek Ferencz jászói prépost úr ő méltósága legközelebb elhunyt. Indítványozza, hogy az ülés jegyzőkönyvben fejezze ki részvétünket; e részvétet a dicsőült prépost úr utódjának is fejezzük ki, a kit egyszersmind üdvözletünkkel is felkeressünk.

A választmány Benedek Ferencz prépost praelatus urnak, a jászóvári prémontrei kanonokrend főpapjának és az egyesület tiszteleti tagjának elhunyta felett érzett fájdalmas részvétét, valamint az elhunyt emlékezetét hálás kegyelettel jegyzőkönyvébe iktatja s megbízza az elnökséget, hogy az egyesület részvétét fejezze ki a rend uj fejének, a mellett pedig az uj prépost-praelatus urat üdvözölje.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

2. A főtitkár jelentést tesz a közgyűlésre szóló meghivások szétküldéséről. Bemutatja Nátafalussy Kornél kir. főigazgató kimentő levelét. Bemutatja Temesvár szab. kir. város törvényhatósági bizottságának 1900. é. jun. 25-én tartott rendes közgyűléséből $\frac{12044. \text{ szám. t.}}{215. \text{ közgy. } 1900.}$ kelt átiratát, mely szerint a város közönsége az egyesület meghivását köszönettel elfogadta és elhatározta, hogy a közgyűlésen a polgármester vezetése alatt 10 tagú küldöttséggel képviselteti magát.

A jelentéseket tudomásul veszi a választmány. Temesvár szab. kir. város átiratát a választmány örvendetes tudomásul veszi.

3. A főtitkár bemutatja dr. Kapossy Lucziánnak, a pápai tanári kör elnökének és vál. tagnak az elnökhöz intézett levelét, melyben elmaradását kimenti s maga helyett Sebestyén Dávid kartársnak kér részvételt a választmány ülésén.

Tudomásul vétetik.

4. A főtitkár bemutatja dr. Komlóssy Ferencz prépost kanonok, orsz. képviselő, okl. középisk. tanárnak az egyesület köszönő levelére az elnökhöz intézett válaszát, melyben a tanárság ügyének további előmozdítását szives készséggel igéri.

Örvendetes tudomásul veszi a választmány.

5. A főtitkár bemutatja a rozsnyói tanári kör megalakulásáról szóló jegyzőkönyveket. A kör márcz. 31-én alakult meg a kath. főgymnasium 9. és az ev. főgymnasium 9 tanárának részvételével, a kik az egyesületbe is beléptek tagokul; a körnek jun. 4-én tartott ülése elnökké *Oravecz* Mihály evang. főgymn. igazgatót, jegyzővé dr. *Hazslinszky* Rezsőt és pénztárossá *Wahlner* Géza kath. főgymn. tanárt választotta meg.

A választmány örvendetes tudomásul veszi a rozsnyói tanári kör megalakulását és dr. Hazslinszky Rezsőnek, a kinek a kör megalakításában legfőbb része volt, köszönetét fejezi ki.

6. Molnár titkár jelentést tesz a Cook-czéggel a párizsi kiállítási kedvezmények ügyében folytatott érintkezéséről. A Cook-czég csak azokról gondoskodott, a kik májusig lefizették a 10 napi díjat; most már nem hajlandó új vállalkozásba fogni, mert egész évadra le van foglalva minden szobája és kalauza. — A titkár jelenti, hogy a nyujtott kedvezmények egyébként sem voltak jelentékenyek.

A választmány tudomásul veszi a titkár eljárását.

7. A főtitkár előterjeszti a közgyűlés napirendjére kitűzött indítványokat.

A választmány javasolni fogja a közgyűlésnek, hogy a szepesi kör indítványát az igazgatói értekezletekről és Kemény Ferencz indítványát az érzéki kisértések elleni

védekezésről megfelelő tárgyalás végett utasítsa a körökhöz. A temesvári körnek az egyesületi helyiség kérdésére vonatkozó indítványa felől hosszabb vita után az elnök javaslatára azt határozta a választmány, hogy a közgyűlésnek javasolni fogja, hogy bizassék meg az igazgatóság az egyesület ügyvitelére szükséges helyiség kérdésének olyan megoldásával, hogy az e czélra eddig fordított összegnek nagyobb része más gyümölcsözőbb czélra fordíttassék.

8. A főtitkár előterjeszi az igazgatóság ama javaslatát, hogy jelen közgyűlés válaszsza meg tiszteleti tagokul dr. *Desseuffy* Sándor v. b. t. t. csanádi püspököt, a délvidék első és halhatatlan érdemű apostolának s általán a magyar nemzet egyik legjelesebb nevelőjének, Szent Gellértnek méltó utódját, továbbá *Baksay* István kir. tanácsost, nyug. főgymnasiumi igazgatót, a a magyar tanárság Nesztorát s a tanári erények tiszteletreméltó képviselőjét.

Gerevich Emil indítványozza, hogy dr. *Komlóssy* Ferencz prépost kanonok, országgyűlési képviselőt, a ki ügyeink mellett az ország színe előtt évenként szót emel, az egyesületnek hű tagja, és mint egyházmegyei tanfelügyelő is sokat tett a magyar kultura ügyében, válaszsza meg az egyesület tiszteleti tagjává.

A választmány egyhangulag elfogadja a javaslatokat és a közgyűlés elé terjeszti.

9. Müller József pénztárnok előterjeszti a közgyűlésnek bemutatandó pénztári jelentéseket és a költségelőirányzatot.

A választmány hozzájárul az előterjesztéshez.

10. Tiber Ágost nevében is Vámossy Mihály bemutatja a segélyző-alap állásáról és évi működéséről a közgyűlés elé terjesztendő jelentést.

Beöthy Zsolt elnök indítványára

a választmány hozzájárul a jelentéshez, és az alap buzgó kezeléséért Tiber Ágostnak az alapból 120 (százhúsz) forint évdíjat megszavaz.

11. A főtitkár bemutatja a kassai tanári kör levelét, melyben a kör arról értesíti az igazgatóságot, hogy a Közlöny utolsó számában foglalt jegyzékből, a választmányi tagok névsorából kimaradt Bóbita Endre köri titkár neve, s azért most utólag értesíti a kör az igazgatóságot, hogy Bóbita Endrét a körnek 1899. okt. 23-án tartott közgyűlése vál. tagnak választotta Stőhr Sziárd helyébe, a kit a közgyűlés a körökhöz nem tartozók képviseletére választott be.

Tudomásul vétetik.

12. A főtitkár jelenti, hogy a tanszerkiállításra újabban dr. Staub Móricz, valamint a Lampel R.-féle udvari könyvkereskedés előadásokat jelentettek be.

Tudomásul vétetik.

13. Új tagokúl

a választmány felveszi a következő kartársakat: Négyesi László ajánlatára: *Faith* Mátyás körmöczbányai igazgatót, *Ebenspanger* János felső lövői ev. főgymn. igazgatót, *Graiziger* Kornél felsőlövői tanárt, *Hámon* Károly felsőlövői r. kath. hittanárt, *Virág* Oszkár budapesti V. ker. főgymn. h. tanárt; Pallagi Gyula ajánlatára: *Szeremley* Barna kisújszállási ev. ref. főgymn. tanárt; Gerevich Emil ajánlatára: *Novotny* Alfonzó nagyváradi prémontrei kanonok főgymn. tanárt és *Strasser* Nándor kassai áll. főreálisk. tanárt; Kárpáti Károly ajánlatára: *Czimer* Károly polg. isk. igazgatót Szegeden és dr. *Lippay* Györgyöt u. ott.

14. A főtitkár jelenti, hogy *Bittner* József és *Schmidt* Rajmond kilépnek.

A választmány tudomásul veszi a kilépést.

15. A főtitkár előterjesztésére

a választmány fájdalmi részvéttel veszi tudomásul Grósz Ernő késmárki ev. főgymn. tanár és Szigetty István székelyudvarhelyi r. kath. főgymn. tanár elhunytát.

Kelt mint fent.

Jegyzette:
Négyesy László,
főtitkár.

Kolozsvári kör.

(Tisztújítás. — Ifjúsági szinielőadások.)

A kolozsvári kör szeptember 22-ikén tartotta alakuló gyűlését dr. *Márki* Sándor elnöklete alatt 39 tag jelenlétében.

Elnök megnyitó beszédében rámutatott azokra az örvendetes eredményekre, melyek mint a kulturális élet vívmányai örömmel és bizalommal töltik el a tanügy barátainak lelkét. A felsőbb leányiskola díszes palotában kezdte meg munkáját az új iskolai évben; az unit. collegium impozáns épülete már tetőzet alatt; az ev. ref. collegium növendékei szép új tornacsarnokban edzik testüket. Ezek a tények a legszebb bizonyságai annak a gondosságnak, tiszteletnek és szeretetnek, melyben az állam, egyház és a társadalom a tanításnak reájok bizott ügyét részesítik. A ki az iskolának áldoz, a haza oltárán áldoz. Elismerés és hála illeti Wlassics minisztert, a kinek először volt bátorsága milliókat kérni az országtól az iskolák részére.

A munkásságnak széles mezeje nyilik meg előttünk. Már hangoztatják, hogy állami főreáliskolára van szükség Kolozsvárt; a mihez annyival is inkább joga van, mert a második polytechnicum őt illeti mint egyetemi várost. Mind inkább érezhető lesz a gyakorló és leány-gymnasium szüksége. Mindezek oly feladatok, melyekből a tanároknak őket megillető részüket ki kell venniök. A munka már előttünk áll. A választmány több fontos kérdést készített elő, köztük legközelebbről az ifjúsági szinielőadások kérdését. —

Lelkes és csüggedni nem tudó munkásokra van szükség, olyanokra, a milyent korán elhunyt alelnökünkben, *Boros* Sándorban vesztettünk.

138 ember egyesült ereje elég arra, hogy magát ignoráltatni ne engedje a reá tartozó kérdésekben. Ez erőnek megnyilatkozásában bizva, nyitotta meg nagyrabecsült elnökünk a munkásságunk újabb szakaszát bevezető 5-ik alakuló közgyűlést.

Nagy és őszinte tetszésnyilvánítás után dr. Gál Kelemen titkár számolt be a Kör mult évi munkálkodásáról. A Közlönyben megjelent tudósítások bizonyságot tesznek, hogy van még erő, akarat, munkakedv. Visszapillantva a multra, nincs okunk kétségeskedni, de biztatást meríthetünk abból. Azonban a sok örömteljes és biztató jel után sötét fejfához vezet körünk mult évi életének utja; a munkáról, az életről tanuskodó lapokat a halál sötét lapja zárta le. A kinek szive össze volt forrva körünkkel, kinek buzgósága, munkaszeretete, lelkének ifjúi ereje oly sok reményre jogosított: *Boros* Sándort, szeretett alelnökünket, az unit. főgymn. igazgatóját az isk. év végén a halál elszólította közülünk. A kör a fájdalomból részt kér magának; az elköltözöttől a sírnál dr. Erdélyi Károly vett búcsút a Kör nevében s az elhunyt síremlékére 20 koronát adományozott s emlékét jegyzőkönyvbe iktatta. A Kör köszönettel vette tudomásul az ügybuzgó, fáradhatatlan titkár jelentését, valamint a pénztáros és ellenőr évi jelentését is. A tagok száma is szaporodott: dr. *Imre* Sándor, dr. *Jánovics* Jenő, *Voggenhuber* Oszkár egyesületi-, *Kálmán* János, *Nagy* Albert, *Szakács* Ödön és *Teleki* Endre köri tagokkal.

Ezután következett az új tisztikar megalakítása. A Kör tisztviselői lettek: elnök: dr. *Márki* Sándor; alelnökök: *Kiss* Sándor és dr. *Török* István; titkár: dr. *Gál* Kelemen; pénztárnok: *Bournár* János; ellenőr: *Pausinger* Sándor; jegyzők: *Felméri* Albert és *Biró* Sándor; választmányi tagok: dr. *Lőky* Béla, dr. *Versényi* György és dr. *Nyiredi* Géza.

A megalakulás után *Kovács* Rezső értékes és élvezetes felolvasását hallgattuk meg az *ifjúsági szinielőadásokról*. Felemliti először is azokat az okokat, a melyek a budapesti Nemzeti szinház ily irányú törekvését meghiusították. Helyesnek tartja, hogy a kolozsvári szinházi vezetőség az ifjúsági előadások idejét nem hétköznapra, hanem vasárnap délutánra tette és pedig kéthetenként. Az ifjúsági szinielőadásoknak művészi niveaun kell állaniok. A mostani művezetőség teljes mértékben biztosítja az előadások mintaszerűségét. *Az ifjúságnak inkább semmit, mint valami selejtest.* Ezen előadásoknak a szinművészetet nem szabad puszta taneszközzé sülyeszteni; feladatuk lesz: a drámatörténeti fejlődés megmutatása és aesthetikai illusztratiók szolgáltatása a dramaturgiai tanitásokhoz. Az erkölcsi hatást nem szabad feláldozni a tudásnak. Minden szempontot az erkölcsinek kell alárendelni. Az emlitett szempontokat és paedagogiai követelményeket tekintetbe véve ismerteti a szinházi vezetőség által összeállított programmot, mely a következő darabokat foglalja magában: Aischylos: Oresteia trilogia; Shakespeare: Corjolanus, Julius Caesar. Molière: Fösvény; Szigligeti: Trónkereső, Fenn az ernyő, Czigány. Kisfaludy: Irén, Kérők, Pártütők; Rákosi: Aesopus; Berczik: Himfy dalai; Tóth K. A király házasodik; Nagy Ignácz: Tisztújítás; gr. Teleky László: Kegyencz; Vörösmarty: Áldozat; Katona: Bánk Bán; Madách: Ember tragédiája; Gál: Peleskei nótárius; Humperdinck: Jancsi és Juliska. Előadó véleménye szerint a programm általában helyes, azonban a nehezebbeket és a

kevesebb művészi becsűeket el lehet hagyni s lehet másokkal helyettesíteni. Mindig szem előtt tartandó: keveset és jót. Az ifjak elméjét túlterhelni nem szabad. A nehezebb darabokat meg kell ismételni s minden előadást rövid conférence-szal vezessenek be, hogy az ifjak mind megérthessék.

Ezek után indítványozza: 1. szavazzanak köszönetet a szinház vezetőségének, a miért a tanári testülettel szövetkezett az ifjúság művelésére. 2. Fogadják el, hogy az előadások ideje minden második vasárnap délután legyenek. 3. szeretné, ha a 2 koronás és drágább helyeknél 60% kedvezményt adnának, a mi a szinháznak — telt ház esetén — úgy is megtérülne. 4. Az iskolák igazgatósága az illető vasárnapok délelőttjén 9—12 óráig tudassa a szinház vezetőségével, hány helyre történt előjegyzés, hogy a fenmaradt jegyekről idejében intézkedhessenek. 5. Bizottság állapitsa meg a leányiskolák növendékeinek helyét. 6. A szinház vezetősége, az elemi iskolák kivételével, az összes kolozsvári iskoláknak küldjön jegyeket. 7. A conférence-okat jó volna nyomtatásban az ifjuság közt kiosztani. 8. Minden tanuló szinlapot kapjon a kezébe. 9. Mondja ki a kör, hogy esetleges pénzáldozatokat is meg fog ajánlani. 10. Végül kéri a szinház igazgatóságát, hogy a műfajok keretén belül a sorrendet tartsa be programmjában.

Dr. *Jánovics* Jenő, a kolozsvári szinház tehetséges és buzgó ifjú művezetője igéri, hogy mindent meg fog tenni az ifjúsági előadások érdekében s egyszersmind tudomására hozza a Körnek, hogy egy három évre terjedő nagyobb dráma-cziklust tervez, melyben feltüntetik a magyar drámairás történetét, párhuzamban a külföldivel

A kör dr. Jánovicsnak az ifjúsági előadások érdekében tanusított nagy buzgóságáért őszinte köszönetet mond. *Kovács* Dezső véleményét és indítványát szintén nagy köszönettel tette magáévá s ezeknek megvalósítására szinügyi bizottságot küldött ki dr. *Csengeri* János elnöklete alatt *Kovács* Dezső, *Rietly* Károly, *Nagy* Lajos, *Pálfy* Márton, dr. *Versényi* György, dr. *Cs. Papp* József, *Sólyom* János, *Felméri* Albert és dr. *Gyalui* Farkas tagokból.

Biró Sándor, jegyző.

Pozsonyi kör.

(Folyó ügyek. — Wagner Lajos dr. felolvasása a harmadik magyar egyetemről.)

A pozsonyi tanári kör f. évi október hó 26-án tartotta *Pirchala* Imre tankerületi kir. főigazgató elnöklete alatt ez idei első rendes gyülését.

Elnök üdvözölvén az egybegyült tagokat, fölemlíti a tanári körök üdvös hatását a tanügyi állapotok fejlődésére. A tanítás ügye Európaszerte nagy változáson megy át az ujabb időben, akár a tanítás anyagát, akár módszerét tekintsük. A nemzeti nevelés elvének követelményei a nemzetek módosult feladataihoz képest módositják főkép a középiskolai tanítás czélját és anyagát. A tapasztalati lélektan kutatásai és eredményei pedig a tanítás módszerét módosítják és javítják folytonosan. Nemzeti létfeltételünk függ attól, hogy a nagy nemzeteknek ez irányban tett haladásával mi is lépést tartsunk. S épen a tanításban előálló újabb és újabb kérdéseknek és irányoknak megvitatására vannak hivatva a tanári körök. A tanári kör szol-

gáltat alkalmat, hogy a legujabb tanügyi elveket mindnyájan megismerjük, czélszerü voltukat megitéljük, s nemzeti viszonyainkhoz való alkalmazásuknak módozatait megvitassuk.

Jónás János alelnök teljesen átérzi az elnök szavainak igazságát és jelentőségét, s a bennök kifejezett fontos feladat megvalósítása érdekében konkrét indítványt tesz:

Intézzen a kör titkára a pozsonyi tanári körben képviselt helyi tanintézetekhez olyan irányú felhivást, hogy minden intézet küldjön ki a maga kebeléből egy tagot (az intézet könyvtárosát), s ezek állapodjanak meg, hogy melyik intézet milyen folyóiratokat járasson, hogy aztán így az egyes intézetek megosztva minden valamire való folyóiratot tulajdonul bírjanak, s a pozsonyi tanári kör tagjainak számára az összes európai jelentős tanügyi folyóiratok hozzáférhetők legyenek; kérjen föl azután a kör egyes tagokat, kik a folyóiratokban foglalt lényegesebb kérdésekről a körben időnkint referáljanak.

Többek hozzászólása után a kör ezt az indítványt elfogadja.

Pirchala Imre elnök kijelenti, hogy fontosak a választmánytól megvitatásra kitűzött kérdések is, pl. az *iskolai felügyeletek* kérdése. Ennek a megvilágitására maga vállalkozik majd. De jó volna, ha más is előadná véleményét a kérdésről.

Jónás János alelnök megjegyzi, hogy a választmány ezen kérdésnek a kitüzésével talán azon sokszor felhangzó panasznak az orvoslását czélozza, hogy a felettes hatóságok a tanárnak iskolai működését kevéssé ismerik meg, s ugyanezért az előléptetéseknél is sokszor nem annyira az igazi tanári érdemekre, hanem publisztikai vagy egyéb tevékenységre vannak tekintettel. Kivánatosnak tartja különben a választmánytól kitűzött összes kérdéseknek a tüzetes megvitatását, s javasolja, hogy a helyi tanintézetekhez felhivást intézzen a kör a kitűzött tételek fejtegetésére való vállalkozás ügyében.

Pirchala Imre elnök jelenti, hogy f. hó 22-én a pozsonyi kir. jogakadémia karának küldöttségével együtt az ő vezetése mellett a pozsonyi középiskolai tanároknak egy küldöttsége tisztelgett *Pálffy* János grófnál, hogy megköszönje neki az ország közép- és felsőiskolai tanulóinak számára tett fejedelmi alapítványát. A nemeslelkű gróf rendkivül szivesen fogadta a küldöttséget, rámutatott a tanárok munkájának fontosságára a nemzet fejlődésében; hangoztatta, hogy a tanári állást nálunk kevéssé becsülték meg a multban, működésüket kevéssé támogatják a jelenben, s bizonyára sok balitélettel kell még megküzdeniök a jövőben is. Fölhivta továbbá a tanárokat, hogy őt szándéka kivitelének részleteiben tanácsadásaikkal és utmutatásaikkal támogassák.

Ezután dr. *Wagner* Lajos áll. főreáliskolai tanár olvasott fel *a harmadik magyar egyetemről*. Egy kis könyvet irt a nyáron »A pozsonyi m. kir. állami tudomány-egyetem tervezete« czimén. Ezen munkának főbb részeit olvassa fel.

Mindenekelőtt a harmadik magyar egyetem kérdésének történetét ismerteti. A pozsonyi tudomány-egyetem eszméje 1876-ban

hangzott el először, a mikor a pozsonyi kir. jogakadémia tanári kara fölterjesztést intézett *Trefort* Ágoston közoktatási miniszterhez, hogy a pozsonyi kir. jogakadémiát bővítse ki egyetemmé, mely *Deák Ferencz-egyetemnek* volna nevezendő. *Trefort* miniszter aztán fölterjesztést tett ez ügyben a királyhoz, ki egy 1880-ban kelt leiratával felhatalmazta a közoktatásügyi minisztert, hogy a ministertanácsban való megvitatás után megtehesse a szükséges lépéseket egy harmadik — esetleg Pozsony sz. kir. városában felállítandó — tudomány-egyetem létesítésére nézve.

Ettől az időtől kezdve a harmadik egyetem kérdése állandóan napirenden van, s a mozgalom más városok hasonló irányú törekvéseinek is lökést adott. A harmadik egyetem kérdésének ma már érdekes és terjedelmes irodalma is van, melyet felolvasó gondosan áttanulmányozott.

Fejtegeti azután a harmadik egyetem felállításának elodázhatatlanul szükséges voltát. Azután kutatja, hogyan lehetne a harmadik egyetemet legkönnyebben megvalósítani. Úgy találja, hogy egy létesítendő tudomány-egyetemnek három facultása Pozsonyban már ma tényleg fennáll, és pedig a következő három facultás:

1. A jog- és államtudományi facultás, melynek alapjául szolgálhatna a pozsonyi kir. jogakademia, a mely minden nehézség nélkül átalakítható a tudomány-egyetem jog- és államtudományi karává.

2. A bölcselet-, nyelv- és történettudományi facultás, melynek alapjául szolgálhatna a pozsonyi kir. jogakadémián 1875-ben létesített philosophiai tanfolyamnak hat tanszéke, a melyek közül azonban jelenleg csak kettő van betöltve. Ez a pozsonyi kir. jogakadémián létesített philosophiai tanfolyam kiegészítéssel az egyetem philosophiai facultásává volna átalakítható. Kimutatja felolvasó, hogy a philosophai tanfolyamon létesített hat tanszék közül 1875—1886-ig négy volt betöltve, s hogy tanárjelölt hallgatóik is voltak ezen idő alatt az akadémiának; de mivel a tanárvizsgálati jogot nem adták meg a létesített intézetnek, s később a tanszékeket sem töltötték be, a bölcselethallgatók elmaradtak.

3. Az evangelikus theologiai facultás, melynek alapjául szolgálhatna az 1882. óta Pozsonyban fennálló egyetemes ev. theologiai akadémia. Részletesen fejtegeti felolvasó ezt a kérdést. Ismerteti a protestáns theologiai egyetemi facultás kérdésének történetét, mely egész Mária Terézia idejéig nyulik vissza nálunk. Már Mária Terézia kisérletet tett egy Erdélyben felállítandó olyan tudomány-egyetem létesítésére, a melynek protestáns theologiai facultása is lett volna. Ismerteti közoktatási kérdésekkel foglalkozó kiváló magyar államférfiak véleményét ebben a kérdésben. *Eötvös* József, *Wlassics* Gyula, *Zsilinszky* Mihály, *Berzeviczy* Albert és mások kivánatosnak mondották a különböző felekezetű papok kiképzésének kapcsolatát a magasabb egyetemi neveléssel.

A protestáns theologiai facultással kapcsolatban beszél felolvasó a pozsonyi rabbiképző intézetről, mely a mai kor követelményeinek semmiképen sem felel meg, s mely egy Pozsonyban létesítendő tudomány-egyetem mellett a budapesti országos rabbiképző intézet szinvonalára emelkedhetnék.

Ezen ismertetett három facultással Pozsonyban egy *csonka egyetem* a legközelebbi jövőben könnyű szerrel létesíthető lenne.

Ezen csonka egyetem később mathematika-természet-tudományi és orvos-tudományi facultással volna kiegészítendő. Ismerteti ezen két facultásnak is Pozsonyban meglévő alapfeltételeit. A mathematika-természettudományi facultásnak meglévő feltételei között megemlíti a pozsonyi természettudományi társulatot, mely alapszabályai szerint 12,000 kötetre rugó szakkönyvtárát a pozsonyi egyetemnek adományozná. Az orvostudományi facultás feltételei között fölemlíti a pozsonyi állami kórházat, az ezen kivül még Pozsonyban létező öt más kórházat, továbbá a pozsonyi bábaképző és szülészeti intézetet.

Felolvasó végül igyekezik kimutatni, hogy a harmadik egyetemet maguknak kivánó magyarországi városok közül a harmadik egyetemre való jogosultság tekintetében a versenyt Pozsonynyal egyik sem állja ki.

Pirchala Imre elnök köszönetet mond a felolvasónak a harmadik egyetem kérdésének ilyen valóban szorgalmas kutatáson alapuló tüzetes megvilágításáért.

A kör — minthogy a felolvasó hozzá indítványnyal nem fordult — a kérdés megvitatásába nem bocsátkozik.

Rencz János,
a kör jegyzője.

Fiumei kör.

(*Tisztujítás, munka-programm.*)

A fiumei kör október 27-én tartotta alakuló gyülését *Fest* Aladár elnöklete alatt. Elnök üdvözölvén a kör tagjait ezen első ülés alkalmából, legelőször is azon személyi változásokról számol be, melyek egyesületünk körében az utolsó ülés óta bekövetkeztek. Eltávozott körünkből négy tag, úgymint: dr. *Tedeschi* Betti, *Váncza* Mihály és *Kőrösi* Sándor, a kik Fiuméből elköltöztek, és *Szabó* Samu, a ki kilépett.

Elnöki megnyitójában rövid pillantást vet a fiumei kör mult évi tevékenységére, mely az előbbi évekkel szemben bizonyos visszaesést tüntet fel. E visszaesést avval indokolja, hogy a tavalyi év folyamán körünket is leginkább az anyagi kérdések foglalták el; de minthogy ennek a kérdésnek végleges megoldása küszöbön áll, azon reményének ad kifejezést, hogy a fiumei kör a jelen év folyamán hozzá fog járulni a közös munkához, és szakbavágó felolvasásokkal részt fog venni azon tanügyi kérdések megvitatásában, melyeket az egyesület igazgatósága legujabban napirendre tűzött.

Ezek után közli a körrel az egyesület által kitüzött tárgyak sorozatát, felszólítván a kör tagjait, hogy az egyes megvitatandó kérdések tárgyalását vállalják el.

Az első kérdést, mely az iskolai felügyelet helyes szempontjait tartja szem előtt, *Mozog* István vállalja magára. A classicus olvasmányokhoz kapcsolandó régiségtani oktatáshoz *Incze* Béni óhajt majd hozzászólni. Az ifjusági iratok reviziójáról dr. *Csapkay* István igér felolvasást. Az ifjuság gyakorlati foglalkoztatásáról a természettudományok körében *Dunay* Zoltán helyez kilátásba kimerítőbb dolgozatot.

A többi programmpontok tárgyalására vonatkozólag a kör egyelőre nem határoz, ámbár kivánatosnak tartja, hogy ezek is a folyó egyesületi évben körünkben tárgyalás alá kerüljenek, kivéve a szepesi körnek az igazgatói értekezletekre vonatkozó inditványát, melytől a fiumei kör egyelőre eltekint.

Ezen programmpontokon kivül a fiumei kör, mint eddig, úgy ezután is különös helyzeténél fogva speciális feladatának fogja tartani *Olaszország tanügyi mozgalmait és legujabbi paedagogiai irodalmát* figyelemmel kisérni, s hogy időnként az ezen téren felmerülő kérdéseket s irányokat a magyarországi kartársakkal is megismerteti. A fiumei kör ezen közvetítő feladatára *Kubicsek* Albert vállalkozik, a ki megigéri, hogy az Olaszországban megjelenő didactikai és paedagogiai műveket a fiumei körben be fogja mutatni.

A napirend következő pontjául a pénztári jelentés lévén kitűzve, *Hausner* Ignácz, mint a kör pénztárosa jelenti, hogy bevétel gyanánt a mult évben befolyt 213 korona 34 fillér; kiadás volt 123 korona 14 fillér s igy a pénztári maradék 90 korona 20 fillért tesz ki. A kör a pénztárosnak ezen jelentését tudomásul veszi, s a pénztári könyveket átvizsgálván s rendben találván, a pénztárosnak a felmentvényt megadja.

A napirend utolsó pontját a kör tisztviselőinek megválasztása képezvén, *Mozog* István indítványára a kör tagjai egyhangulag az eddigi tisztviselőket ujra választják meg, mire *Fest* Aladár elnök tisztttársai nevében a körnek köszönetet mond bennök helyezett bizalmáért és evvel az ülést bezárja.

Kubicsek Albert,
mint a kör jegyzője.

---

† SZABÓ IGNÁCZ.

(1832—1900.)

A magyar középiskolai tanárság egyik legismertebb és legszeretetreméltóbb alakja dőlt ki közülünk az elmult nyáron, — a jók egyik legjobbika!

Egyesületünk tagjai között alig van még, kit inkább a mienknek nevezhettünk, mint Őt, ki egyesületünk megalakulása óta talán egyetlen közgyűlésünkről sem hiányzott. Temesvári közgyűlésünkre már nem jöhetett; de haldokló óráiban is reánk

emlékezett üdvözlő sürgönyével, melyet midőn tisztelt elnökünk a közgyűlésen fölolvasott: Ő már nem volt az élők között.

Tanár volt testestül-lelkestül, nemcsak tudományos nagy készültségével, hanem rátermettségénél fogva is; tős-gyökeres magyar természet, európai műveltséggel. A középiskolai tanárság azon nemzedékének volt tagja, mely munkáját a magyar nemzeti közmívelődés uj alakulásában az 50-es évek vége felé kezdette s a következő évtizedekben hálára méltó sikerrel folytatta részint a fővárosban, részint az ország, főleg nemzeti szempontból fontos vidéki városaiban. *Bartal* Antal, *Hofer* Károly, *Say* Mór, *Berecz* Antal, *P. Thewrewk* Emil, *Nuber* Ágost, *Veres* Ignácz, *Wiedermann* Károly, *Szarvas* Gábor, *Klamarik* János stb. stb. e tanári nemzedék kimagasló alakjai, kiknek *Szabó Ignácz* tudományos munkásságával épen úgy, mint tanári sikereivel méltó kartársuk vala. Mint tanárt az ifjúság-, tudomány- és fajszeretet jellemezték; szigorú volt, de szigorúságát enyhítette szivének határtalan jósága; nagy és széleskörű tudásával szivjósága versenyzett, melynek melegét mint tanár, barát és társadalmi ember egyaránt éreztette, tanítványai csak hálával és szeretettel emlékezhetnek róla!

Életének szenvedélye a munka volt; egész élete a kötelességérzet és munka mintaképe; óriási munkaerővel volt megáldva, mint tanár szive egész melegével csüggött a reá bizott ifjúság szellemi gondozásán s midőn a kathedrán elvégezte fárasztó kötelességét: az iró és publicista lépett elő benne, majd a társadalmi élet vonzotta, melynek nemcsak szemlélője, hanem mindig egyik vezetője is volt működése helyén.

Utazni nagyon szeretett, bejárta csaknem egész Európát, főleg Olaszországot s gazdag úti kincseiből bőven jutott az iskolának, irodalmi munkáinak s a zsurnalisztika révén a társadalmi életnek.

Irói működéséből is, mint életrajzi adataiból látni fogjuk, leginkább a tudós tanár alakja domborodik ki számos tankönyveivel s tudományos értekezéseivel; de e mellett a szépirodalomtól sem volt idegen.

Hosszú munkásságának állandó színhelye kedves szülővárosa, Eger volt. Egeré volt, mint tanár, mint iró, zsurnaliszta, világlátott szellemével működése mindegyik terén világító, vezérlő szerepet vive s a társadalmi életet sok-sok értékes vivmánynyal gyarapítva.

Egyéniségének feledhetlen, kedves vonása volt mindig derült, vidám kedélye, sziporkázó szelleme, mely egyéniségét az élet legkomolyabb küzdelmeiben is kedveltté tette s hatását minden irányú működésében, úgy az iskolában, mint a közéletben jótékonyan növelte.

De hogy ki volt *Szabó* Ignácz, legteljesebben megvilágítják életrajzi adatai. Született Egerben 1832-ben, hol elemi és középiskolai tanulmányait is, mint Foglár-növendék, mindig a legelsők

között végezte. 1848-ban a még csak 17 éves ifjú az egri diákok csapatával a honvédek közé állt s a honvédtüzérség soraiban küzdött. Bem alatt Erdélyben, később Netter alatt a délvidéken az egész szabadságharczot végig küzdötte és a képzett vitéz ifjú csakhamar tisztirangra emelkedett.

A fegyvorek zaja után tudományos kiképzése után látott; egy évig a bécsi egyetemet látogatta, honnan a pesti egyetemre tért kezdetben, mint orvosnövendék; de csakhamar a tanári pálya felé fordult s a bölcsészeti karon folytatta mennyiség- természettudományi és bölcsészeti tanulmányait.

1858-ban már a cistercirend egri főgymnasiumában találjuk, mint tanárt. Nagy készültségét, kötelességérzetét és széleskörű alkalmazhatóságát a rend fölismervén, többé őt kötelékéből el sem eresztette s 36 éven át maradt a szerzetnek mindig szeretve tisztelt tudós világi tanára, kit időközben a tudományos irodalomban való föltünése folytán az egri jogakadémián is a bölcselet magántanárává neveztek ki. Ez időszakra esik tudományos irodalmi működésének súlypontja. Első műve egy középiskoláknak szánt ásványtan volt, melyet rövid időközökben Földtan, Mennyiség- és Természettani földrajz, Nézleti mértan, Gondolkodástan című jeles szakmunkák követtek. 1874-ben a magyar akadémia koszorúját is elnyerte »A lég« (népszerű légtünettan) című pályamunkájával. Később bölcsészeti, különösen lélek- és erkölcstani dolgozataival vonta magára a figyelmet s a Szt. István társulat irói érdemeiért 1896-ban irodalmi osztálya tagjainak sorába választotta Nem kevesebb sikerrel működött, mint zsurnaliszta az Eger című hetilapban, melyet csaknem egy negyedszázadon át gyakran igen nehéz politikai viszonyok között, de mindig meggyőződése egész erejével, bátorságával s a közjóra irányzott törekvéseivel szerkesztett.

Tanári és a sokoldalú tudományos irodalmi munkálkodás mellett a szépirodalomhoz sem volt hűtelen, e nemű dolgozatai, hogy úgy mondjuk, oly jókedvűek voltak, mintha a tudományokkal való foglalkozásban ki-kifáradó lelke a szépirodalmi munkában pihenő óráit élvezte volna; a pesti és később budapesti szépirodalmi és ismeretterjesztő lapok számos elbeszélést, adomát s helynévtörténeti czikket hoztak tőle leginkább *Arnóthi* álnév alatt. Ez álnév alatt jelent meg tőle »Az erki pap« (Egy magyar Ábrahám, a Sancta Clara élete) czimű igen érdekes, humoros életrajza, mely rövidesen két kiadást ért.

A szakadatlan munka végre éreztette testi szervezete fölött hatalmát. 1893-ban nyugalomba vonúlt. Az elválás tanári székétől nehéz és fájdalmas volt; de megvolt egyuttal az a nagy vigasztalása is, hogy elválásakor Eger intelligentiáját csaknem kivétel nélkül szeretett tanítványaiban látta maga körül a közélet minden ágában s számosakat igen díszes állásokban.

Nyugvása nem sokáig tartott; pihenést nem ismerő lelke Eger város több százados levéltárának rendezésére vállalkozott,

melyet az ő tudományos nagy készültségével ez év elején közmegelégedésre be is fejezett, miközben a város beléletére és történetére vonatkozó több érdekes tanulmányt adott közre, mint: Kovács János élete. Az egri fertálymesterek, Korrajzok Eger város multjából stb.

A szervezetén rágódó kór husvét táján ágyba döntötte s julius 2-án kioltotta nemes és hasznos életét!

Eger város közönsége koszorúkkal halmozta el ravatalát, melyek közül kiragyogott hálás tanítványainak koszorúja!

Küldje el ez emléksorokban sirjára egyesületünk is a maga koszorúját! Igaz hívünk volt végső leheletéig, igaz munkása a magyar culturának!

Legyen áldott emlékezete!

Az oktatásügyi költségvetés.

A képviselőház pénzügyi bizottsága *Falk* Miksa elnöklésével folyó hó 6-ikán és 7-ikén tárgyalta az oktatásügyi költségvetést. Az ülésen a közoktatásügyi ministerium részéről *Wlassics* minister és *Zsilinszky* államtitkár volt jelen. A tárgyalás folyamában a középiskolát érdeklő kérdésben először *Ugron* Gábor szólalt fel, a ki a tanárképzésnél megdöbbentőnek találja a filozófiai képzésnek hiányát és a társadalomban mutatkozó fegyelmezetlenséget a mai nevelésnek tulajdonitja, a mely nem fegyelmez eléggé. Rámutat e tekintetben a középiskolákra, a melynek ifjusága, szerinte, az iskolán kivül, egészen felügyelet nélkül van. E bajon, ugy véli, csak internatusok utján lehetne segiteni.

Komjáthy a bizottság második ülésén foglalkozik behatóbban a középiskolákkal és szerinte ezek csak akkor fognak a nemzeti kulturpolitikának és a magyar állameszmének igazi szolgálatot tehetni, ha a közoktatásügyi kormány mindannyit államosítja. Ezt olyan fontosnak tartja, hogy nem lehetnek pénzügyi akadályai, annál inkább nem, mert e feladat megvalósitása lehetővé tenné azoknak a bajoknak orvoslását is, melyek a középiskolák czélszerütlen elhelyezéséből és a magyar Alföldnek e tekintetben való elhanyagolásából származnak. *Farbaky* Komjáthyval szemben csak előnyt lát abban, hogy az állami középiskolák tulnyomólag nemzetiségi vidékeken helyezvék el, mert csakis ily módon lehet a magyar kulturát terjeszteni. Kivánatosnak tartja azonban, hogy a nemzetiségi gymnasiumok tanárai más szellemet honositsanak meg ezekben az iskolákban, a mely czélból igen üdvösnek tartaná, ka convictust állitanának fel számukra Budapesten.

A reáliskolák tételénél *Komjáthy* az ungvári alreáliskolának főreáliskolává való fejlesztését óhajtja, majd Ugron szólal fel ismét és arra kéri a ministert, hogy vegye pártfogásába a Gyergyó-Szent-Miklóson felállitandó algymnasium tervét és tegye lehetővé a szilágysomlyói algymnasium fenmaradását.

A felsőbb kereskedelmi iskoláknál *Berzeviczy* rámutat a czímek használatánál felmerülő inkonzekvenciákra és felveti azt az eszmét, hogy a kereskedelmi iskolák megfelelő reformáltatásáig kisérletképen egészítsék ki a pozsonyi iskolánál a tanfolyamot négy évre.

Wlassics minister, az egyes felszólalásokra választ adva, *Emmer* Kornélnak, Ugron beszédét megelőző és főleg az egyetemi tanításra vonatkozó megjegyzéseivel foglalkozván, kifejti, hogy mindenha propagálta az egységes középiskolát, a melynek eszméje külföldön, nevezetesen Francziaországban és Németországban is mindinkább tért hódít. Reméli, hogy a legközelebbi évek mozgalmai meg fogják érlelni a helyes középiskolai reform eszméjét is. A mi pedig Ugronnak a fegyelemről mondott megjegyzéseit illeti, ugy ő elismeri, hogy fegyelmezetlen nemzet vagyunk, de e hibáért nem okolható csakis az iskola. Ne követeljünk mindent ettől, gondoskodjék a fegyelemről a család és a társadalom is. A mi *Komjáthynak* és *Farbakynak* aggodalmait illeti, a minister kijelenti, hogy nem vette fel programmjába sem a népiskolák, sem a középiskolák exclusiv államosítását és nem is ismerheti el, hogy a nemzetiségi iskolák kivétel nélkül hazafiatlan szellemben oktatják az ifjuságot. Kiküldött megbizottjai jelentései nem igazolják ezt a vádat. Az Eötvös-collegiumban különben különböző nemzetiségü tanárok képeztetnek és igy külön internatusok nem szükségesek, hanem igenis legyünk rajta, hogy minél több, az Eötvös-collegiumhoz hasonló intézet létesüljön. A szilágy-somlyói algymnasium ügyeinek rendezését maga is szükségesnek tartja és a gyergyó-szent-miklósi algymnasium kérdésével is foglalkozni fog, de általánosságban megjegyzi, hogy nem barátja a gymnasiumok további tulságos szaporításának. A kereskedelmi iskolák czimét illetőleg kijelenti, hogy a hol a kiadott rendeletben foglalt feltételeket teljesítik, ott a kereskedelmi iskolákat fel is ruházták az akadémia czimével. Ezt a rendeletet egyelőre fenn is szándékozik tartani.

VEGYESEK.

Szuppán Vilmos jubileuma. Folyó hó 3-ikán volt 25 esztendeje annak, hogy *Szuppán* Vilmos kir. tanácsos, a budapesti magy. kir. állami felsőbb leányiskola igazgatója, a tanári pályára lépett. Mint tanár és iró egyaránt lelkesen szolgálta e hosszú idő alatt a tanítás ügyét és az a szép ünnepség, melyet a nevezetes év fordulója napján tanítványai, iskolája tanárai rendeztek és melyen barátai, tisztelői impozáns számmal jelentek meg, csak méltó elismerése azoknak az érdemeknek, melyeket a pedagógiai pályán szerzett. Az ünnepély szombat délelőtt az intézet disztermében folyt le és a megjelentek közt ott volt *Zsilinszky* Mihály közoktatásügyi államtitkár, *Axaméthy* Lajos, *Beöthy* Zsolt, *Heinrich* Gusztáv, *Morlin* Emil min. tanácsosok, *Erődi* Béla, *Schack* Béla és *Kirchner* Béla főigazgatók, *Demeczky* Mihály, a Ferencz József-intézet kormányzója, *Kiss* Áron, a paedagogium

igazgatója, az *egri*, *beszterczebányai kassai* és *pozsonyi* felsőleányiskolák igazgatói, a pesti izr. iskolák vezetői, a *Naschitz*-féle leányiskola küldöttsége és még számosan. Az ünnepélyt dr. *Károly* H. Hugó, a rendező-bizottság elnöke nyitotta meg, a ki után *Zsilinszky* Mihály, a kultusminister képviselője, lendületes beszédben üdvözölte a jubilánst és méltatta érdemeit és átnyujtotta neki *Wlassics* Gyula közoktatásügyi minister meleghangú üdvözlő levelét. *Bánóczi* Ilona a növendékek nevében fejezte ki háláját és *Czigler* Margit *Torkos* László szép alkalmi költeményét szavalta el. Miután Szuppán igazgató meghatottan, mélyen átérzett szavakban fejezte ki köszönetét, a növendékek énekkara *Hackel* Lajos tanár vezetése alatt *Schubert* zsoltárát, majd a Himnuszt énekelte. Az ünnep estéjén a jubiláns tiszteletére a vigadó földszinti nagy éttermében nagyszabású diszlakomát rendeztek, a melyen újra lelkes szavakban emlékeztek meg a felszólalók Szuppán érdemeiről.

A II. ker. áll. reáliskola ünnepe. F. é. október 30-án szép ünnepet ült a II. ker. állami reáliskola, a mennyiben a tanári kar és az intézet ifjusága e napon ünnepelte *Mayer* József intézeti igazgató 40 évi szolgálatának jubileumát. Reggel 9 órakor a tanári kar testületileg jelent meg az igazgatósági irodában, hol a tanári kar nevében *Tibert* Ágost üdvözölte az ünnepeltet. Beszédében méltatta az ünnepeltnek csendes, de eredményekben gazdag tanári és igazgatói működését, kiemelve azon érdemeket, melyeket 26 éven át mint tanár a középiskolai tanügy terén és kiválóképen az orsz. középiskolai tanáregyesület kebelében, mint a reáliskoláknak egyik legrégibb és legbuzgóbb hive szerzett, nemkülönben azon kiváló szolgálatokat, melyeket mint igazgató a II. ker. áll. reáliskola körül fejtett ki. Az ő sürgetésére történtek ama nagy átalakítások az iskola épületén, melyek folytán az a megváltozott viszonyoknak inkább megfelelt. Az ő érdeme az is, hogy a latin nyelvi cursusokat a reáliskolákban országszerte rendszeresítették, mi a reáliskolai tanulóknak a pályaválasztásban szélesebb kört biztosított és előttük a tud. egyetem kapuit megnyitotta. Beszéde befejeztekor e szép nap emlékeül a tanári kar arczképeit magában foglaló diszes albumot nyujtotta át az ünnepeltnek, ki a tisztelet, szeretet és ragaszkodásnak e megható megnyilatkozásától mélyen meghatva fejezte ki köszönetét. Ezután az ifjúság küldöttsége tisztelgett nála. Este a budai vigadó külön éttermében barátságos vacsorára gyültek össze a tanárok, melyen dr. *Erődi* Béla kir. tank. főigazgató, *Hofer* Károly igazgató és *Cseörgheö* Aladár nyug. tanár is megjelentek. Az ünnepeltet először *Jánosi* Béla és dr. *Erődi* Béla főigazgató köszöntötte fel, ki egyuttal a nagym. vallás- ős közoktatásügyi minister úr nevében is üdvözölte és felolvasta Ő Excellentiájának a jubilánshoz intézett elismerő levelét. Természetes, hogy a felköszöntőkben különben sem volt hiány.

tr.

Halálozás. Az aradi és egész magyar tanárságnak veszteségét jelenti *Telmányi* Emilnek, az aradi királyi főgymnasium rendes tanárának halála. Igazi, becsületes munkás élet szakadt meg vele, megszakadt korán, mert mindössze 44 évet ért meg a boldogúlt. Tehát abban a korban hullt ki kezéből a munkás szerszám, mikor a férfiú csupa tettvágy és buzgalom még, mikor még nem lankadt el a küzdelemben. És ilyen férfiu volt Telmányi Emil valóban. Csupa munkakedv és lelkesedés. Szerette a pályát, melyen működött és az egyszerű, de lelkiismeretes munkás önérzetével állta meg helyét. Veszélyes operácziónak vetette magát alá, hogy szabaduljon betegségétől és az operáczió megölte. Mult hó 30-ikán volt a temetése, koporsóját kollegái a legmélyebb és legőszintébb gyász érzésével állták körül. Derék kartársat és szerető, hű barátot vesztettek el benne. Áldás emlékére!

Hibaigazítás. Az actiókról szóló értekezésemben, még pedig a Gergye leveléből vett tréfás idézetben az istenek alvását Homeros (Ilias II. 2) *heudon*-nal, vagyis imperfectummal jelzi. E szerint tévedett boldogult Gergye barátom, mikor heudon-t aoristosnak mondotta; én pedig még hibásabb vagyok nálánál, hogy nem néztem meg az illető helyet Argus-szemekkel, mielőtt közöltem. Készséggel megvallom tehát s nem tagadom pontatlanságomat, a mint tudom, hogy Gergye is rögtön bocsánatot kért volna szinte megfoghatatlan tévedéseért; hisz ő szokta mondani: errare possumus omnes etiam in minimis rebus, quia cuiusvis hominis est errare, nullius, nisi insipientis, in errore perseverare.

Bódiss Jusztin.

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjfizetés és az előfizetés legczélszerűbben és legolcsóbban az *első* számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, melylyel az illető dijnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola).

Tartalom: Egyszerűsítések a franczia syntaxisban. *Vn*-tól. — A földrajzi terminologia egységesítése s a földrajzi egyedek egyöntetű, megfelelő elnevezéséről. *Nyers* Károlytól. — »Beteg állapotok.« *Szemerjay* Károlytól. — *Egyesületi élet:* Jegyzőkönyv a temesvári vál. üléséről. Köri tudósítások. (kolozsvári, pozsonyi, fiumei kör.) — † Szabó Ignácz. — Az oktatásügyi költségvetés. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

..Havi..
részlet-
fizetésre.

A Magyar Irodalom Története

Második kiadás.

Szerkeszti BEÖTHY ZSOLT.

Képes díszmű 2 díszkötésben.

A teljes mű ára 40 K., havi részlet 3 K.

A Magyar Költészet Kincsesháza

Szerkeszti ENDRŐDI SÁNDOR.

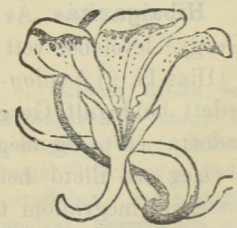

Az előbbihez hasonló díszkötésben 13 K.

Havi részlet 2 korona.

A 2 mű egyszerre rendelve 4 koronás havi részletre szállittatik.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem a következő műveket:

A Magyar Irodalom Története, 2 kötet, díszkötésben ..... 40 kor.
A Magyar Költészet Kincsesháza, egy díszkötésben ..... 13 „

A felsorolt művek ára .....korona, fizetendő .....koronás havi részletekben a szállitástól kezdődőleg a Gárdonyi és Társa czég pénztáránál Budapesten, mindaddig, mig a művek vételára törlesztve nincsen. Az esedékes és le nem fizetett részleteket a czégnek jogában áll a portóköltség hozzászámitása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállitáskor utánvételik.

Lakhely és kelet: .....

Név és állás: .....

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 6. szám. 1900. november 18.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

A FÖLDRAJZI TERMINOLOGIA EGYSÉGESÍTÉSE S A FÖLDRAJZI EGYEDEK EGYÖNTETŰ, MEGFELELŐ ELNEVEZÉSÉRŐL.*

(Vége.)

Az osztrák fővárosnak Wien neve, mint tudjuk, a régi Vindobonából származott s mert nemcsak maguk az osztrákok igy ismerik s nevezik, de igy nevezik ezt kivülünk minden egyéb népek is, úgy gondolom ennek az igazi neve is nem Bécs, hanem Wien, a mint a mi szép fővárosunknak is nem Ofen-Pest, hanem Budapest a jogos neve.

Hogyan állunk tehát most már mi magyarok az osztrák főváros magyar nevével, továbbra is Bécsnek nevezzük-e, vagy Wien-nek?

Ha a történeti alapra állva azt mondjuk, hogy Bécs, Bécsország valamikor Magyarország tartománya volt, s mert egykor »Nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára,« azért jogosan nevezhetjük azt továbbra is Bécsnek, s általában azt állítva, hogy a mely terület város valamikor hazánkhoz tartozott, azt magyarul nevezhetjük, ellenmondásba jönnénk magunkkal is. Nándorfejérvár pl. valamikor hazánkhoz tartozott s ma mégis úgy nevezzük azt, miként maguk a szerbek, vagyis Belgrádnak.

Ezek után tehát nem a bécsi magistratus pressiójából, hanem belátásunkat s elfogulatlan meggyőződésünket követve, azt hiszem, akkor járunk el helyesen, ha a Bécs elnevezést abbahagyjuk, s használjuk azt a nevet, melylyel az osztrákok és egyéb nemzetbeliek élnek; ép ugy, miként Párist, Berlint, Rómát stb. csak Párisnak, Berlinnek, Rómának, nem pedig valamely általunk, hogy ugy mondjam, reájuk octroyált különleges magyar néven nevezzük. Ha ezt teszszük, mi is szigoruan megkövetelhetjük, hogy senki a mi házi ügyeinkbe ne avatkozzék, ellenkező esetben saját fegyverünket fordíthatják ellenünk szomszédaink, miként ezt az Ofen-Pest vitában is láttuk. A bécsi, vagy hogyan is hangzik csak: a

* Felolvastatott az ungvár-kerületi körben.

wieni magistratus meghozta famozus rendeletét, ennek daczára azonban ujabban most már mégis csak Budapestet ir, tehát elesik annak a látszata is, mintha mi ezen határozat nyomása alatt cselekednénk, hanem teljesen saját jobb belátásunkat követjük, mikor eddigi meggyőződésünket: mutamur in melius. — Igaz ugyan, hogy ez a Bécs szó annyira meggyökeredzett nyelvünkben, hogy ezt onnan kitépni csak hosszabb idők munkájával lesz lehetséges s helyette a Wien kezdetben nagyon szokatlanul fog hangzani magyar füleinknek, de idővel majd csak megszokjuk ezt is, mint a hogy megszoktuk Gráczot a magyarosabb Grécz, vagy Lemberget a magyarosabb Ilyvó helyett.

De talán már kelleténél tovább is időztem Bécs-nél.

Más helyneveket pedig lefordítunk, mintha csak Sanct-Peterburgot maguk az oroszok is Szent-Pétervárnak neveznék, vagy Captown-t az odavalók Fokvárosnak, a Drakenberget pedig Sárkányhegynek hivnák, de már Stokholmot, Londont, Portugalliát stb. mégis csak meghagyjuk Stokholmnak stb. pedig, ha következetesek akarunk lenni, ezeket is le kell fordítanunk, vagy egyiket sem szabad.

Szeretjük az idegen neveket legalább egy kis magyaros mezbe öltöztetni, ha már lefordítani nem tudjuk. Így mondunk Velenczét, Ágostát, Lipcsét, Boroszlót, Alamóczot, pedig azoknak Venezia, Augsburg, Leipzig, Breslau, Olmütz stb. az igazi nevök. Más elbirálás alá esnek természetesen a hazai helynevek, melyek nem lehetnek Hermanstadtok, Kronstadtok, Raabok, Albák stb.

Sok tankönyviró a földrajzi egyedek neveit vagy pusztán csak az illető nemzet helyesírása szerint írja le, vagy egyiknél zárjelben a kiejtést is közli, a másiknál pedig nem, jóllehet ez sem a kiírás szerint ejtendő; más pedig csak a kiejtés szerint írja, elhagyva, hogy miként is irandó az le s egyik, másik földrajzi egyednél sokszor azt sem lehet tudni, mely nemzet nyelvén kell azt kiejteni. Igy: Georgetown, Cape-Coast Castle, Jackson, Alleghany, Rocky-Mountains, Prairiek stb. Már most a tanuló ezt így is fogja olvasni, nem pedig Dsordstaun, Kép-Kószt-Kaszl, Dsekszn, Elligeni, Rocky-Mauntins-nak stb. Ép így nem olvassa Koppenhágát Kjobnhavnnak (ezt Kjöbenhaven-nek is ejtik), Lissabont Lisboa-nak, Antwerpent Antversnek, Halifaxot Helifekszsnek, Chesapeake-t Csazapiknek, Clydet Klájdnak, Merthyr-Tydwilt Mertojdfilnek, Zuider-tót Szouder tónak, Windsort Uindzrnak, Wight-et Uajtnak, Wales-t Uelsz-nek, Pekinget Pei-tyingnek stb.

A tanár a nevek kiejtését diktálhatja s ha az idő engedi, a táblára is előirhatja ugyan azokat, de mig ez egyfelől nagy időveszteséggel jár, másfelől még mindig kérdés, jól irja-e le még diktálás, vagy plane előirás után is a gyöngébb tanuló s népes osztályban az is megtörténhetik, hogy a könyvbe firkálnak, egyik másik tanár esetleg maga is beiratja a könyvbe mindjárt a szó után a kiejtést. Hogy aztán milyen lesz a formája az ilyen tankönyvnek már az első tanév végén, azt elképzelni is szörnyűség.

Az is megtörténhetik, hogy, különösen midőn nem szakembernek kell e tárgyat, habár csak ideiglenesen is tanítania, maga a tanár is fennakadhat egyik másik helynév kimondásán, de még a szakemberrel is megtörténhetik, hogy, mert minden nép nyelvét ő sem tudhatja, s ha véletlenül sem nem olvasott, sem az egyetemen nem hallott róla, a mi nagyon könnyen megeshetett, maga sem egészen bizonyos annak az olvasásában s különösen, ha oly területen van az illető földrajzi egyed, melyről nem tudhatni, valjon franczia, angol stb. módra, vagy esetleg az azon helyen lakó benszülöttek kiejtése szerint olvasandó-e az illető hely-, vagy egyéb név. Végső esetben ugyan a lexikonhoz is folyamodhatnék valaki, de esetleg ebből is hiányozhatik, amint sokszor hiányzik is éppen a keresett dolog. De vannak magántanulók is. Hát ezek miként tanulhatnak haszonnal, föltéve, hogy egészen csak a magok erejére kell támaszkodniok, egy olyan tankönyvből, mely idegen helyesirással közli a földrajzi egyedek neveit s eszerint azokat olvasni nem képes. Némely tankönyvirók e félszegségnek tudatával birnak s a földrajzi egyedeknek valamely nép helyesirása szerint kiirt nevei után zárójelben azok kiejtését, olvasását is közlik ugyan, miként *Schürger* Ferencz is teszi, de nem viszik keresztül következetesen; egyiknél megteszik, a másiknál elhagyják s így a tanuló, vagy bárki más, ki abból a tankönyvből tanulni kiván, teljes bizonytalanságban van az iránt, hogy miként kell azt kimondani, bizonytalanságban, ha esetleg az olvasás, a kiejtés a kiirással teljesen megegyezik is. Már pedig mint a tanárnak, úgy magának a tankönyvnek is minden kétséget kizáró, biztos tudást kell nyujtania úgy a növendéknek, mint bárki más tanulni akarónak. Némely tankönyvirók csak a kimondás szerint közlik a földrajzi egyed nevét s elhagyják, miként irja azt ki az illető nemzet, pl. Kjobnhavn. Aki eddig csak Koppenhágáról hallott, vagy ha egyáltalán nem hallott, de a térképen meg Koppenhágát lát, ismét nem tudja, ez a Kjobnhavn-e az a Koppenhága, vagy megfordítva ez a Koppenhága-e az a Kjobnhavn. — Vannak, kik zárójelben előszeretettel közlik, nem a földrajzi egyed nevének kiejtését, olvasását, hanem annak jelentését, így Schneekoppe (Hótető). Nem baj ugyan, ha az egyed jelentésével is megismerkedhetünk; de ez mégis inkább csak másodsorban, a kiejtés után következhetik, mert a földrajz végre is nem szótár akar lenni. A ki a Schneekoppe magyar jelentésére kiváncsi, az bizonyosan nem földrajzi tankönyvben, hanem szótárban keresi azt ki.

Ingadozás, bizonytalanság észlelhető továbbá nemcsak a földrajzi egyedek nevének megállapításában, hanem annak kiirásában és kiejtésében is. Így hol Himalája-t, hol Himálaja-t olvasunk. Így vagyunk a mennyei birodalom nevének kiirásával és kimondásával is. Ezt ugyanis Khina, Kina, China, Sina, Csinának irják és ejtik ki. Ezek közül a tankönyvek nagy részében s ebből kifolyólag a közéletben is a Khina és Kina-féle kiirás és kiejtés van közhasználatban; pedig egyik sem helyes. Az ázsiai

utazók, mint a gr. Széchenyi Béla-féle expeditio egyik tagja is, ki a kiejtést a helyszínén tanulmányozhatta, állítja, hogy a benszülöttek ezt Sina-nak ejtik ki. Ezt a kiejtést használja több földrajzírónk is, mint Visontay és Hunfalvy János. Bizonyosnak vehetjük, hogy valamely román nyelvű pl. franczia író könyvéből, ki az *s*-t saját helyesirása szerint ch-val írta, valamelyik német földrajzíró, úgy a hogy találta, a China nevet egyszerűen átírta, s a németek és más germán törzsű népek, melyek a *ch*-t nem s-nek, hanem *kh*-nek ejtik ki, a román nyelvű földrajzíró leírása szerint azt hibásan Khinának s nem Sinának olvassák. Ezek után megyünk mi is, midőn Sina helyett Khinát, vagy plane Kinát mondunk.

Az ingadozás és bizonytalanság feltünőbb példáiként legyen szabad még a következőket felhoznom: Gallopagos, vagy Galapagos, vagy Galápagos. Tenerifát némelyek Tenerifenek, a Tsad-ot Czad-nak írják. A térképen Magelhaen-nek nevezett szorost némelyek Magalhães-nek írják, de nem adják ennek a kiejtését, pedig szükséges volna, mert a magyar ajkú tanuló nem tudhatja, mit jelent az ae fölött az a fekvő kettőshöz hasonlító jel. Mások Uj-Foundlandot írnak, tehát félig lefordítva, félig angolul s egészen angol helyesírással s ugyancsak ők ugyanazon munkájukban New-Yorkot írnak, természetesen a kiejtés jelzése nélkül. Hol itt a következetesség? Némelyek a tárgy jelentését elsőnek veszik s a tulajdonképi nevet utána zárójelben, mint: Fehér Nilus (Bahr-el-Abiad). — Vannak, kik így beszélnek: Algeria (Algir, tulajdonképen Al-Dzseszair). Mar most, melyik ennek az igazi neve? Iró szerint a tulajdonképeni a legutolsó. De hát a tulajdonképeni nevet kell legutolsónak venni, vagyis arra kell a legkisebb súlyt helyezni? Az Ogové-t Ogovai-nak is írják. Miért? A Chatam-ot majd Csatam-nak, majd Csetem-nek ejtik ki. Vannak ily nevek is: Arábiai- vagyis Indiai-tenger. Csaknem fából vaskarika! Ez is érdekes egy név: Indus, vagy Szindhu, vagy Nilab (= kék folyó).

A térképek is rendszerint nagyon elütők ugy egymástól, mint a tankönyvektől. A fali térkép fokhálózata más délkör szerint van készítve, mint az atlaszbeli térképé; a térképeken nincsenek kitéve azok a földrajzi egyedek, melyek a tankönyvekben előfordulnak s így sokszor csak a képzeletre kell appellálnunk, midőn azt mondjuk, hogy ennek meg ennek a földrajzi egyednek itt meg itt kellene lennie. Szükséges, hogy a fali térkép, a méretek arányát kivéve, teljesen megegyező legyen ugy az atlaszbeli térképpel, mint a kézi könyvvel. Ami fontosabb földrajzi egyedről említés van téve a tankönyvben, az legyen meg a térképeken is éppen úgy s a délköri átszámításokkal se kelljen bajlódni, mivel ez nagy időveszteséggel jár s a gyöngébb tanulókkal vagy nem, vagy csak nehezen begyakoroltatható.

Végül, bár értekezésem keretén kívül esik, mellesleg megemlítem, hogy kivánatos volna, hogy történeti tankönyvíróink

azokra, miket a nevek kiirásáról és olvasásáról elmondottam, szintén tekintettel lennének.

Ezek előrebocsátása után engedje meg a mélyen tisztelt köri gyűlés, hogy észrevételeimet a következőkben összegezzem.

1. Legyen a földrajzi terminologia is egységes.

2. A tankönyvek minden tekintetben egyezzenek meg a térképekkel. A tankönyvekben csak a fontos, említésre méltó helyek legyenek megemlítve, de ezek aztán a térképeken is föltalálhatók legyenek, még pedig úgy, ahogy azokat valamely nemzet helyesirása szerint leirni kell.

3. A tankönyvekben a földrajzi egyedek, így a helynevek is legyenek a magyar helyesirás szabályainak megfelelően első sorban a kiejtés szerint irva, úgy t. i., amiként azokat valamely nemzet nyelvén kimondani kell s utána zárójelben következzék ha a leirás a mi olvasásunktól elütő, a mint azokat az illető nemzet leirja pl. Grinics (i. Greenwich). Ha utánok zárójelben a leirás miként je nincs adva, ez azt jelentse, hogy az illető földrajzi egyed neve föltétlenül úgy ejtendő ki, a mint irva van. Ha ezt szigorú következetességgel viszszük keresztül, akkor a tanuló nem találgat, hanem biztosan s jól olvassa a földrajzi egyed nevét. A földrajzi egyedek nevét első sorban a kimondás szerint azért vélem szükségesnek leírni, mert tapasztalás szerint a tanuló is arra helyezi a fősulyt, a mit először lát, a zárójelben levő magyarázatot inkább mellékesnek, másodrendű tényezőnek tekinti, s azt igen sokszor el sem olvassa. Hogy azonban a földrajzi egyedek miként való leirását is megtanulja s bármely nyelvű térképen is fölismerje a földrajzi neveket, a térképen azokat az illető nemzet helyesirása szerint vélném irandóknak.

4. A földrajzi egyednek azt a nevét s ugy használjuk, melyet s miként azt az illető nemzet használja.

5. A földrajzi egyedek nevét ne fordítsuk le magyarra s ne is igyekezzünk nekik magyaros formát adni. Suum cuique.

6. Kerüljük a kettős neveket; pl. Nagy- vagy Csendes-oczeán helyett használjuk a rövideb s teljesen megfelelő Nagy-Oczeán elnevezést.

7. A földrajzi egyedek nevét irjuk egyféleképpen; pl. az Elbe folyót ne irjuk hol Elbének, hol Elbának.

8. A hibás, meg nem felelő elnevezések helyett használjuk a jobbakat; pl. Khina helyett Sinát.

Ezek volnának szerény észrevételeim, melyek most, az uj tankönyvek irásakor, azt hiszem, némileg aktuálisak is.

Fölvetettem ezeket, hogy, ha részben, vagy tán egészben is elfogadhatók lesznek, körünk hozzájárulásával, ha ugyan a hozzájárulásra érdemesnek tartja, ezek kellő nyomatékot kapjanak.

A kelleténél tán hosszabbra is nyult ezen értekezésért a mélyen tisztelt köri gyülés elnézését kérem s a szives figyelmét köszönöm.

(Beregszász.) *Nyers Károly.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Udvarhely-kerületi kör.

(Folyó ügyek. — Hála gróf Pálffy Jánosnak. — Ifjusági szinházi előadások.)

Az udvarhely-kerületi tanári kör f. évi október hó 20-án tartotta rendes havi ülését dr. *Solymossy* Lajos elnöklete alatt.

Egynéhány apróbb folyó ügy elintézése után elnök jelentette, hogy felhivást intézett a szomszédos városok tanári testületeihez, hogy az udvarhely-kerületi körbe lépjenek. A csiksomlyói kath. gymnasium tanári testülete válaszában oda nyilatkozott, hogy a távolság miatt s a mai viszonyok mellett távol tartja magát s nem lép be ez idő szerint. Az erzsébetvárosi áll. gymnasium tanári testületétől érkezett válasz a jelenlegi körülmények között szives türelmet kér, a székelykeresztúri unit. collegium és áll. tanitóképző-intézet részéről pedig semmiféle válasz ez ideig nem érkezett. A székelykeresztúri collegium egyik tanára: *Papp* Mózes azonban készségesen követte a kör felhivását s bejelentette azon szándékát, hogy a körbe lép. *Demjanovics* Andor, Nagy-Szebenbe költözött tagja a körnek pedig arról értesitette a kört, hogy bár a kör székhelyéről eltávozott, továbbra is a kör tagja kiván maradni. A kör tagjainak sorából kilépett *Jánosi* Gerő főgymnasiumi tanár, kit Maros-Vásárhelyre helyeztek át.

Ezen bejelentések után elnök megemlékezett gróf *Pálffy* János nagy adományáról, melyet ezen hazafias főúr a magyar művelődés, a magyar tanügy s annak munkásai javára felajánlott. A kör az elnök indítványára háláját fejezte ki a nemeslelkű főúr hazafias tetteért s elhatározta, hogy köszönetét művészi disz-okiratban juttatja el hozzá.

Dr. *Róth* Fülöp arra híván fel a kör figyelmét, hogy november hó elején szinészek jönnek a városba, azt indítványozta, hogy a kör — a múlt év őszén rendezett ifjúsági előadások mintájára — rendeztessen ez évben is bevezető magyarázatokkal összekapcsolt színi előadásokat az ifjúság részére. Ezen indítványt a kör elfogadván, az előadásokat rendező bizottság elnökének *Molnár* Károly főreáliskolai tanárt választotta meg, bizottsági tagoknak pedig a főreáliskola részéről: *Nosz* Gusztávot és *Róth* Fülöp drt; az ev. ref collegium részéről: *Fejes* Áront és *Szabó* Andrást; a kath. főgymnasium részéről: *Gáspár* Istvánt és *Embery* Árpádot; a kő- és agyagipari szakiskola részéről: *Harmath* Ödönt és *Spaller* Józsefet s a felső leányiskola részéről: *Weinberger* Fánnit és *Varga* Idát.

Végül elfogadta a kör az elnöknek azon indítványát, hogy a köri tagok minden hónapban egyszer társas összejövetelt tartsanak valamely vendéglőben. A társas összejövetel napjául a kör minden hó első szombatját tüzte ki s ennek következtében a rendes havi ülések napját a hónap első szombatjáról a másodikra tette át.

Csehély Adolf,
jegyző.

Budapesti kör.

I.

Választmányi ülés.

F. é. okt. 24-én tartott választmányi ülésen a választmányi tagok teljes számmal jelen voltak.

Dr. *Beke* Manó elnök azzal nyitja meg az ülést, hogy bejelenti, miszerint *Tiber* Ágost választmányi tag meleghangu levélben megköszöni azt, hogy fia, néhai Tiber Richard orvosnövendék halála alkalmából a kör részvétét fejeztük ki.

Ezután a kör programmjának pontos megállapodására kerül a sor. Első sorban multkori határozatunk módosítása kerül szóba. Ugyanis elhatároztuk, hogy havonkint kétszer, minden hó II. és IV. szerdáján tartunk ülést. Tekintettel arra, hogy a budapesti tanárság minden a fővárosban működő tudományos társulatban tehetsége szerint közreműködik, s ennélfogva annyira el van foglalva, hogy néha a hét minden délutánjára néha több ülés is esik, szükségessé vált az ülések számának egyre való reducálása. Minthogy a philologiai társaság az idén a hónap II. szerdáján tartja üléseit, s ezekkel philologus tagtársainkra való tekintettel összeütközésbe nem jöhetünk, elhatároztatott, hogy ezentúl üléseinket *minden hó első szerdáján tartjuk meg.* Ettől csak az esetben térünk el, ha az első szerda esetleg ünnepnapra esnék.

A legközelebbi ülés tehát nov. 7-én fog megtartatni, s azon dr. *Erődi* Béla kir. tan. főigazgató úr fogja folytatni a párisi kiállítás középiskolai osztályáról (főleg a magyar kiállításról) multkor megkezdett előadását.

Ezzel kapcsolatban elnök kifejti, hogy az előadó ülés után következő társas vacsorák csak akkor fognak czéljuknak valóban megfelelni, ha azokon bizonyos collegiális fesztelenség fog uralkodni. Erre fektetné a fősúlyt, s reményli, hogy a következő ilyen összejövetelünk e tekintetben már minden követelménynek meg fog felelni.

A tagok értesítése dolgában elhatároztatott, hogy ismét visszatérünk ahhoz a módhoz, melyet eddig követtünk. E szerint minden választmányi tag kap meghivót, azzal az önként elvállalt kötelezettséggel, hogy annak tartalmával intézete tanári testületét megismerteti. Ezen felül minden intézet igazgatósága is kap külön meghivót, s ehhez azt a kérelmet csatolja a választmány, hogy az igazgatóság annak tartalmát az intézetben a szokásos módon közülje a tanári testülettel.

A legközelebbi programm a következőképen állíttatott össze:

1. Deczemberben dr. *Gyomlay* Gyula tart előadást »Az actiók tana didacticai oldalról« czímen.

2. Januárban dr. *Alexander* Bernát tart előadást »Az iskolai felügyelet helyes szempontjai« czímen.

3. Februárban dr. *Chovancsák* István tart előadást a reáliskola és gymnasium viszonyáról.

Elnök előterjeszti azokat a kérdéseket, melyeket az egyesület igazgatósága utasított a körökhöz, s a melyekre eddig még előadó nem vállalkozott. Ezek a kérdések a következők:

1. A történettanítás új tervének módszeres végrehajtása. — Előadóul a választmány dr. *Sebestyén* Gyula kartárs urat fogja felkérni.

2. A classicus olvasmányokhoz mikor és milyen egymásutánban kapcsolódjék a régiségtan oktatása? — Előadóul dr. *Gerébi* József kartárs urat fogjuk felkérni.

3. Milyen módon és mértékben lehetne az ifjúságot a természeti tanulmányok körében gyakorlatilag foglalkoztatni? — Ezt a kérdést a választmány tárgyak szerint több részre kívánja felosztani, s egyelőre a természetrajzra vonatkozólag dr. *Mágocsy-Dietz* Sándor egyetemi tanár urat, a physikára vonatkozólag *Balog* Mór kartárs urat kéri fel.

4. Az ifjúsági iratok revisiójának kérdése. — A választmány ezt a kérdést nem tartja oly kiváló fontosságúnak, hogy számára előadó után lásson, s így azt esetleg a szabad vállalkozásra bizza.

5. Az igazgatói conferentiák kérdésének előadására dr. *Badics* Ferencz igazgató úr vállalkozván, ezt a választmány köszönettel tudomásul veszi.

6. *Kemény* Ferencznek az az indítványa, hogy tanulmányoztassanak azok az eszközök és módok, a melyek alkalmasak arra, hogy az ifjúságnak ellenálló képességét az érzéki kisértésekkel szemben fokozzák és a korai kisértésektől lehetőleg megóvják, előadásul indítványozónak tartatik fenn.

7. Korábbi megállapodások szerint dr. *Waldapfel* János ismertetni fogja az új porosz tanárvizsgálati szabályzatot.

8. *Balog* Mór be fogja mutatni ábrázoló geometriai taneszközét.

Dr. *Molnár* István a tanári állások betöltése körül követett eljárást kívánja szóvá tenni. — A választmány ezt a kérdést szintén fontosnak tartja, s ha dr. *Molnár* István szóba hozza, hajlandó a kérdést az egyesületi igazgatóság elé terjeszteni.

Dr. *Bozóky* Endre titkár bejelenti, hogy a körnek 305 budapesti egyesületi tag után az egyesület választmányába 15 tagot kell kiküldenie. A választmány közelebb megejti a kijelölést és annak alapján a választást.

Ezzel elnök az ülést feloszlatta.

II.

Dr. Erődi Béla: A párisi kiállítás magyar tanügyi csoportjáról.

A november 7-én megtartott II. felolvasó ülésen ismét díszes társaság gyülekezett össze, melynek soraiban a főváros tanárvilágának előkelőségei közt két kedves vendegét is üdvözölhettünk vidékről, és pedig *Pirchala* Imre pozsonyi tankerületi főigazgatót és *Kőrösi* Sándor fiumei főgymnasiumi tanárt.

Dr. *Beke* Manó elnök az ülést azzal a bejelentéssel kezdi meg, hogy a deczemberi felolvasó gyűlésen dr. *Gyomlay* Gyula előadása kapcsán az actiók tana kerül tárgy sorra, januárban pedig dr. *Alexander* Bernát tart előadást az iskolai ellenőrzés helyes szempontjairól. Ezután átadta a szót dr. *Erődi* Béla főigazgatónak.

aki multkori előadását folytatva, ma különös tekintettel volt a hazai kiállítókra. Előadása, mely rendkívül sok intim részletet tartalmazott, s épen ezért tanulságos voltában párját ritkítja, a nagy nyilvánosság számára csak hézagosan közölhető. Tartalma körülbelül a következő volt:

Előadó a magyar kiállításról fog szólni, s ha kiállítást említ, az alatt mindig a középiskolai csoportot akarja érteni. A kiállítás rendezésére a kormánybiztos a közoktatási ministerrel egyetértőleg előadót szólította fel s így az első tervezettől kezdve az összegyült tárgyaknak a helyszinén való rendezéséig az összes munka, s értte teljes felelősség is reá háramlott. 1897. júniusában nyomatott ki előadói tervezete. Keze meglehetősen meg volt kötve, különösen a terjedelem és a rendezés mikéntje dolgában; de a helyi viszonyokra nézve volt bizonyos latitude. Az *acte organique* nagy vonásokban vázolja, hogy melyik csoportban mit kell kiállítani, s így ez ránk is, úgy mint a többi államokra nézve, irányadó volt. Csodálatos, hogy a többi államok vele csak keveset törődtek, s így 5 állam kivételével a többiek mind csupán egyes specialis irányzatok feltüntetésére helyeztek súlyt. Némelyik állam a középiskolai kiállításnak csak egyik ágát tüntette föl, mint pl. Belgium, mely csupán az *athénée*ket és a háztartási iskolákat állította ki.

Előadó szigoruan ragaszkodott az acte organique-hoz, s arra törekedett, hogy a magyar kiállítás egységes szervezete első tekintetre szembetünővé váljék. Sikerült is azt kerek, befejezett egészszé alakítani. Semmiféle mozzanatról nem feledkezett meg, s igy a látogató az iskola szervezete, a tanítás menete és eredménye, a taneszközök stb. tekintetében kimerítő tájékozást szerezhetett. Ez volt a siker és elismerés alapföltétele.

Előadói javaslatában a következőkre fektetett sulyt:

1. Iskoláink szervezete a törvényhozás intézkedéseitől kezdve a legújabb keletü utasításokig és általános érdekü rendeletekig bemutatva. A teljes gyüjteményt a ministerium állította össze s az valósággal feltünést keltett. Így pl. az iskolaorvosi intézmény szervezete általános elismerést keltett.

2. A modernebb iskolaépületek bemutatása diszes aquarellekben történt; a legújabbak épületeit, a VI. ker. reáliskoláét és az I. ker. gymnasiumét *Alpár* Ignácz müépitész állította ki. A II. ker. gymnasium épülete, — minthogy vele a Ferencz-József nevelőintézet áll kapcsolatban, s ez a franczia viszonyokhoz leginkább hasonló — bádogból készült, plasticus kivitelben volt feltüntetve, mely az épület külsejét, és belső felosztását, berendezését, a benne folyó életet is eléggé sikerülten tárta a szemlélő elé.

3. A statisztikát különös gonddal kellett kezelni, nehogy ez az elcsépelt théma megszokott modorban feltüntetve csupán hiábavaló töltelék legyen. Segitségére volt az orsz. statisztikai hivatal, mely utasításai alapján egészen új rendszer szerint 10 grafikont készített el. A sikerült munkálatot *Varga* Gyula aligazgató úr tervezése szerint az intézet müszaki osztálya végezte nagy körültekintéssel, s az általában mindenkire rendkivül kedvező benyomást tett.

Különösen jól hatott az ország térképe, mely a különböző iskolafajok elosztását, administrativ beosztásukat stb. kézzel fogható modorban tüntette fel.

4. A tanítás eredményének bemutatása dolgában tekintettel kellett lenni a szűken kimért helyre, s így a nagy anyaghalmazból ki kellett választani a bemutatásra érdemeset, a jellegzeteset. Minden budapesti intézet egy bizonyos ág kiállításával bizatván meg, így minden ág lehetőleg tökéletesen képviselve volt.

5. A tanszergyártás állapotának feltüntetésére szintén selectiót kellett alkalmazni. A rendelkezésünkre bocsátott fülkék úgy rendeztettek be, hogy mindegyik egy-egy tanterem otthonosságával hasson. Így lehetett némileg egységes képhez jutni. A hol az egész gyüjteményt nem lehetett kiállítani, ott azok sikerült photographiai fölvételei állták meg a helyt. Igy pl. a VI. ker. reáliskola és a II. ker. kir. k. gymnasium a természetrajzi és természettani szertárakat és rajztermeket mutatta be képekben. Közreműködésre a legkiválóbb gyárosok szóllíttattak fel, s minthogy a közreműködés tetemes áldozatokkal járt, azokat teljes elismerés illeti meg. A ministerium budgetjében 16000 K. volt költségül fölvéve, ebből egyes tanszerkészítőknél kis collectiók elkészítésére megrendelések tétettek, mi mellett az volt a terv, hogy a kiállításról visszakerülő ezen collectiók egyes, e tekintetben hiányosan felszerelt iskoláknak fognak átadatni. Első helyen említendő a *Kogutovicz és Társa* czég, mely gazdag földrajzi és történeti térképgyüjteményét a saját költségén készíttette el. *Lendl* Adolfnál 2000 K.-ig egy állattani és növénytani gyüjtemény rendeltetett meg; *Gyulai* Lászlónál 1728 K. erejéig egy classica-philologiai gipszgyüjtemény készíttetett el, mely tetemesen többet ér. A Quarnero faunáját *Matisz* János mutatta be. A budapesti ref. gymnasium részéről *Szalay* Károly tanár a régi ostromgépeknek fából készült kis collectióját állította ki. Dr. *Juba* Adolf VII. ker. főgymnasiumi iskolaorvos egy hygieniai gyüjteménynyel lépett sikeresen a sorompóba; dr. *Hankó* Vilmos pedig *Kiss* Károly üvegtechnikai intézete segítségével egy chemiai tanszergyüjteményt állított össze. Ugyancsak dr. *Hankó* Vilmos kiállította a tanulók chemiai praeperatumait. *Oppenländer* apró modellekben az ábrázoló geometriai tanítás segédeszközeit mutatta be. Ezek mellett az apróságok mellett különösen kitünt *Balog* Mór főreáliskolai tanár díszes ábrázoló geometriai modellje, már csak sokoldalú alkalmazhatóságánál fogva is. Az aquarelleket a felsőbb leányiskola épületeiről egyrészt *Szerémi* Alajos tanár készítette. Mindezek mellett voltak kézimunkák, dolgozatok, rajzok stb. nagy bőségben.

A jelenkori iskolák képét egy kis retrospectiv kiállítás egészítette ki, mely ismét a mi kizárólagos gondolatunk volt, s minden felől méltó elismerésre talált. Ugyanis *Hankó* Vilmos, ki már millenniumi kiállításunkon is hangyaszorgalommal összegyüjtögette szerte e hazából a legrégibb keletű astronomiai, physikai, chemiai, geografiai és egyéb taneszközöket, most is felkutatta a legrégibb iskolák és collegiumok szertárait s belőlük igen érdekes collectiót mutatott be a külföldnek.

Mindezeket a legméltóbban gazdag monografiánk egészítette ki, tetőzte be. Eleinte minden iskola-typust külön füzetben akartunk ismertetni. Ettől a gondolattól azonban eltértünk, s a részletmunkákat egy mindent felölelő díszes monografiában egyesítettük. A 35 ívre terjedő munka, melynek egyes részeit a magyar tanügy leghivatottabb munkásai dolgozták ki, a kisdedóvótól kezdve az egyetemi oktatásig, az iparostanonciskolától kezdve a művészeti oktatásig tanügyünk minden ágára behatóan kiterjeszkedett, s állapotainknak oly hű képét adta, hogy ezen monografia nyomán a külföldiek még detail-kérdésekben is bámulatosan el tudtak igazodni. Ez volt kiállításunk igazi clouja. Vezetése mellett a kiállítás tiszta képpé élénkült.

A munka elegendő számmal rendelkezésre állott, mindenki, aki a teremőrhöz fordult, vihetett belőle. A francziák csodálkoztak is áldozatkészségünkön. Gondoskodtunk arról, hogy monografiánk minden illetékes tényező előtt ismeretessé váljék, elküldvén azt iskoláknak, hatóságoknak, egyes kiváló szakértőknek stb.

E mellett külön magyar katalogus is rendelkezésre állott, melyben előadó maga bevezető magyarázattal ismertette a középiskolai kiállítást. Így mindenki, aki kiállításunkat fölkereste, a legapróbb részletekig tájékozódhatott.

A kiállításon való ilyetén szereplésünk osztatlan tetszést aratott, s mindenkinek csodálkozását felkeltette. Különállásunk léptennyomon annál inkább kitünt, mert Austria az elemi- és középiskolákra vonatkozólag semmit sem állított ki. A párisi kiállítás megtanította a francziákat arra, hogy *Autriche* mellett, melyet eddig kizárólag ismertek, *Hongriet* is megismerjék.

A rendelkezésre bocsátott tér szűk volt, az anyagi eszközök szerények voltak. Az előadói javaslat 100 m²-et vett tervbe, s a kiadásokat 50,000 K.-ban irányozta elő. A valóságban csak 70 m² terület maradt, s a budgetben fölvett 16,000 K. mellett még a kormánybiztosság 14,000 K.-ja jutott nekünk. Az I—III. csoport változatos programmját 18 osztály töltötte ki, melyek a legkülönfélébb iskolafajok mellett a fényképészet, sokszorosító művészet, nyomdászat, zene, szinművészet stb. érdekeit is szolgálták, s melyet az előirányzott 1000 m²-nyi terület helyett 757 m²-nyi területre szorítottak össze.

Lássuk a kiállítás külső képét. Az installácziónál buzgalmunkban talán kissé messzire mentünk; de főtörekvésünk az volt, hogy stylszerűet, jellegzeteset produkáljunk. Az I—III. csoport a pavillon földszinti és emeleti részét foglalta el. A homlokzat egyes fülkéit irodalmi nagyságaink gipsz-szobraival díszítettük, a mi kellemesen hatott. A középiskolák kiállítása az emeletre került. A földszinten az ipari szakoktatás, a művészeti oktatás, az iparrajziskola és a rajztanárképző foglaltak helyet. Itt voltak láthatók: a tudomány-egyetem, a műegyetem és a kolozsvári egyetem kiállításai, melyeket a *Jókai*-kiállítástól egy keskeny couloir választott el.

Az emeleten az elemi és középiskolai kiállítás mellett helyet foglaltak: a bányásziskola, a szinházak, a hangszeripar, könyvkeres-

kedők, fényképészek stb. kiállításai, s egy külön fülkében Horvát- és Szlavonországok kiállítása. A középiskolai két fülke hátterében egyrészt az *Erzsébet nőiskola*, az első fülkében a *Ferencz József-nevelőintézet* foglaltak helyet, aquarellek, interieur-ök, a tanulók rajzai és dolgozatai, s ezek mellett *Lendl* és *Gyulai* collectiói. A fülke úgy hatott, mint egy gazdagon fölszerelt tanterem. Itt voltak még találhatók: az ev. ref. gymnasium ostromgépei, *Nadler* képe a magas Tátráról, *Matisz* collectiója. A másik fülkében *Hankó*, *Balog*, *Juba* eszközei és gyüjteményeivel szemben a statisztikai grafikonok, a nagy falon *Kogutovitz* térképei és *Collaud* képei, melyek az iskolai játékokat szemléltették. Ezek mellett *Erdélyi* fényképész képgyűjteménye foglalt helyet. A túlsó oldal a felső leányiskoláké volt.

Miután így a kiállítás külső képe előttünk áll, áttérhetünk annak méltatására, a jury munkájára.

A jury a kiállítók száma szerint alakult meg. Minden ország 20 önálló kiállító után egy-egy taggal lehetett képviselve. A juryban szereplő nagy számú francziák mellett így csak 5 állam volt képviselve: Anglia, Belgium, Oroszország, az Egyesült-Államok és Magyarország. Ezeken kívül a jury még 10 szakértőt hivott meg tanácsadóul. Előadó javaslatára a modern nyelvek szakmájára *Matskássy* József tanár is beválasztatott.

Az elbirálásnál minden osztály jury-je a maga felfogása szerint járt el. Így pl. a népiskolai jury itéletét mindjárt a helyszinén végérvényesen meghozta. A mi jurynk először az egymásután állapitotta meg, aztán kiment a kijelölt csoportokat szemügyre venni. Minden tag kötelességévé tétetett az egyes dolgokat külön is tanulmányozni. D. e. 9—12 tanácskozások, d. u. 2—7 esetleg 8-ig látogatások és azok megbeszélései folytak.

Minden napnak meg volt a maga határozott programmja. Tanácskozások alkalmával az elnök minden jury-tagot felszólított impressióinak elmondására, s ezek a részletes itéletek jegyzőkönyvbe foglaltattak. Egyes vitás esetekben 3-szor is helyszini szemlét tartottak.

Ebben a nagy munkában az expert-ek is élénken részt vettek. Mikor már mindent alaposan megismertek, akkor következett az osztályozás 25 fokozattal és pedig

1—5 mention honorable
6—10 médaille de bronze
11—15 » d'argent
16—20 » d'or
21—26 grand prix.

Az összes calculusok számtani középarányosa állapitotta meg a fokozatot.

Eleinte némi reserve-vel osztályoztak, s később ezekre az ítéletekre még egyszer visszatértek, nehogy valami méltatlanság csúszszon be.

A magyarokkal szemben magy sympathia, kellő elismerés mutatkozott. Általában meglehetünk az ítélettel elégedve.

Az eredmények rövid ismertetésben a következők: A bírálat részletes megkezdése előtt *Camille Sée*, a jury alelnökének előterjesztésére két grand prix-t szavazott meg a jury a Vallás- és Közoktatásügyi Ministeriumnak, egyet a fiú- és egyet a leányközépoktatás terén elért nagy sikerekért.

Alpár Ignácz aquarelljei az alaprajzok és metszetek hijával kellő elismerésben nem részesültek.

Az országos nőképző egyesület jeles munkásságát különösen *Camille Sée* lelkes támogatásával egy grand prix-vel jutalmazták.

Balog Mór ábrázoló geometriai taneszköze methodikai jellegű vitatkozások után bronzérmet kapott.

A budapesti tankerületi főigazgatóságtól kiállított dolgozatok és rajzok a ministerium collectiv kiállításába olvadtak be, s így egyes intézetek jutalmazásáról nem lehetett szó.

Collaud tornatanító játék-fényképeinek a bronz-érmet szivesen oda ítélték.

A felső leányiskolák kiállítása a ministerium jutalmazásánál vétetett tekintetbe.

Erdélyi fényképész gyüjteménye methodikai jellegű vitatkozások eredményeként csak mention-honorable-ban részesült.

Gyulai László gipsz-ei általános tetszést arattak, de didaktikai szempontokból fölöttük nagy vita indult meg. Általában *Elie Rabier* felfogásához hajlottak, mely szerint az eredeti műkincsek jó fényképei a gipszöntvényeknek föléje helyezendők. A szóló be is mutatott egy ilyen albumot, melyet a franczia középiskolák számára készittetett.

Hankó kiállítása vita nélkül megkapta az ezüst-érmet. A szakférfiak figyelmét különösen a tanulók praeparatumai keltették föl.

A tanulók rajzai a ministerium collectiv kiállításába olvasztatván bele, egyesek jutalomban nem részesíttethettek.

Juba kiállítása osztatlan tetszésben részesült, s vita nélkül megkapta az ezüst érmet.

Kemény X. Ferencz történelmi diapositivjei nagy elismerésben részesültek, s különösen *Lemonnier* sorbonnei tanár dicséretére tettek szert. Jutalmuk bronz-érem.

Kogutovicz kiállítása fölött mélyre ható viták keletkeztek, s csak hosszas tárgyalások után jutalmaztatott aranyéremmel.

Lendl gyönyörű praeparatumai szó nélkül aranyérmet kaptak.

Szalay Károly ostromgépeit csak bronzéremre méltatták.

Matisz vita nélkül megkapta az ezüstérmet.

Oppenländer mértani modelljei kicsinységük miatt kellő elismerésben nem részesültek.

Azok a gyűjtemények, melyek a ministerium megrendelésére készültek, egyes intézetek tulajdonába mennek át. Így *Gyulai* collectióját az I. ker. gymnasium, *Kemény* X. Ferenczét az V. ker. gymnasium, *Juba* és *Matisz* gyűjteményeit a VII. ker. gymnasium, *Balog* Mór taneszközét a VI. ker. reáliskola, *Lendl* gyűjteményét a VI. ker. gymnasium kapja.

A szerzett tapasztalatok, a nagy dicséret, a szép siker arra buzdítsanak minket, hogy a párisi kiállításon feltüntetett előkelő

helyet a jövőben is megtartsuk, s a művelt nyugat szemében továbbra is a haladás képviselői maradjunk.

Elnök előadónak szives közreműködéséért, fáradságáért és lelkes támogatásáért a kör nevében forró köszönetet mondván, az ülést feloszlatta.

Dr. Bozóky Endre,
a kör titkára.

A mathematikai verseny eredménye.

A mathematikai és physikai társulat f. hó 8-án tartott első rendes ülésén osztották ki a mult hónapban tartott mathematikai verseny dijait. Az ülést báró *Eötvös* Loránd elnök nyitotta meg. A math. versenyek czélja — úgymond — az érettségit tett ifjaknak középiskolai fáradságos munkájáért jutalmat adni s buzdítani őket egyetemi tanulmányaikban. Az eddigi math. versenyek nyertesei szakjukban mind kiválók, épen a mai ülésen fog kettő — kik tanulmányaikat már befejezték — math. tanulmányaikról értekezni. Az egyik: *Visnya* Aladár, műegyetemi adjunctus, az indukált helyettesítések elméletébe vágó dolgozatát mutatja be; a másik: *Zemplén* Győző, egyetemi assistens, a kinetikai gázelméletre vonatkozó önálló kutatásairól számol be.

Az első math. verseny nyertese: *Pap* Pál, s a tavalyi nyertes: *Kornis* Ödön — sajnos — fiatalon haltak el. Tragikus véletlen, hogy az utóbbit épen ma, a dijkiosztás napján, temették. Nem fogja elmulasztani — úgymond az elnök — minden dijkiosztáskor kegyeletesen megemlékezni a math. versenyek fiatalon elhunyt nyerteseiről.

Ezután *Kövesligethy* Radó titkár jelentése következett. E szerint *Budapesten* 53, *Kolozsvárott* 5 tanuló jelentkezett a versenyre. A kitüzött 4 óra alatt összesen 30 adta be dolgozatát. Tavaly 4-el kevesebb volt a pályázó, de egyúttal 11-el többen dolgozták ki a tételeket.

Mind a három feladványt egy tanuló sem oldotta meg, ezért az első dij nem volt kiadható. A két második dijat azonban egyhangulag *Juvanetz* Irénnek, a nyiregyházi evangelikus főgymnasium végzett növendékének (tanára: *Mészáros* Ferencz) és *Szmodics* Kázmérnak, a veszprémi kegyesrendi főgymnasium végzett növendékének (tanárai: *Eberhard* Béla, *Takács* József, *Balog* Sándor) ítélték oda.

VEGYESEK.

Áthelyezés a fővárosba. A magyar királyi vallás és közoktatásügyi minister dr. *Lévay* Ede pozsonyi kir. kath. főgymnasiumi rendes tanárt jelenlegi rendes tanári minőségében a budapesti VIII. kerületi áll. főgymnasiumhoz nevezte ki.

Pozsonyi tanárok tisztelgése gróf Pálffy Jánosnál. A bőkezü főur nagyszerü alapítványát megköszönendő, okt. 19-én d. u. tisztelgett a pozsonyi kir. jogakadémia, a kir. kath. gym-

nasium, az ev. lyceum és az állami reáliskola tanári testületeinek küldöttsége a grófnál, ki pozsonyi hosszu-utczai palotájában szivesen fogadta a küldöttséget. Dr. *Fésüs* György, kir. jog-akadémiai igazgató szép beszédben köszönte meg a nagy alapítványt és *Pirchala* Imre, pozsony-tankerületi kir. főigazgató folytatólag különösen azt emelte ki jelesen, hogy a főur a középiskolai tanárok és tanulók üdülésére is gondolt. Gróf *Pálffy* hosszabb beszédben válaszolt, megemlékezvén a tanárok nehéz és fontos hivatásáról s munkájok csekély elismeréséről. Alapítványának másolatát átadta *Pirchala* főigazgatónak s egyuttal megjegyezte, hogy a Vöröskő helyiségeinek adoptálási terveit előzőleg a főigazgatóval és a tanári karokkal közli, hogy a tanárok és tanulók lakásai s a könyvtári terem czélszerűen berendeztessenek. Dr. *Fésüs* György igazgató bemutatta a küldöttség tagjait s a főur egészen a lépcsőig kisérte a tisztelgőket. A küldöttség tagjai megnevezetteken kivül *Antolik* Károly, *Markusovszky* Sámuel, *Polikeit* Károly és *Cserny* Károly igazgatók, dr. *Katona* Mór, ifj. dr. *Vutkovich* Sándor és dr. *Ortvay* Tivadar akad. tanárok, *Albrecht* János, *Dalotti* Ödön, *Györik* Márton, *Macher* Ede, *Schrödl* József és dr. *Wagner* Lajos középiskolai tanárok. Ez utóbbi »*A pozsonyi m. kir. állami tudomány-egyetem tervezete*« czimű füzetének tiszteletpéldányát nyujtotta át a tanügy Mecenásának.

A „Hivatalos Közlöny" érdekében. Egy hiányra akarok rámutatni, melynek pótlásával a H. K. szerkesztői mind maguknak mind munkatársaiknak sok fáradságos utánjárást megtakarithatnának. Értem a *Tartalomjegyzéket*, mely figyelmen kivül hagyja a H. K.-nek mennyiség és minőség tekintetében talán legfontosabb részét: a *tankönyv-birálatokat*. Az eddig megjelent kötetek tárgy- és névmutatója a következő rovatok szerint készült: I. Rendeletek, II. Elvi jelent. határozatok, III. Közlemények, IV. Személyi hirek (nevek betürendben), V. Pályázatok. Kimaradtak tehát a minden számban előforduló »tanszer- és tankönyv-ajánlások, engedélyezések és birálatok«, jóllehet ezekre van legnagyobb szükségük a szerzőknek és a birálóknak, a kik sokszor köteteket kénytelenek átböngészni, a mig egy-egy szükséges birálatra ráakadnak. Meg vagyok róla győződve, hogy ezt a hiányt, melyet sem térbeli, sem munkabeli takarékosság nem menthet, az illetékes tényezők e késői és véletlen felszólalás következtében pótolni fogják már a jelen évfolyam tartalomjegyzékében s egyúttal a czélszerűség kedveért talán a régibb évfolyamok részére is. A technikai megvalósítás történhetnék tantárgyak szerint csoportosítva, vagy, legegyszerűbben szerzők szerint betűrendben, a könyv czimének, kiadásának és engedélyezési számának felsorolásával és — ha van — a birálat jelzésével. *[kf.]*

Tartalom: A földrajzi terminologia egységesítése s a földrajzi egyedek egyöntetű, megfelelő elnevezéséről. (Vége.) *Nyers* Károlytól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Udvarhely-kerületi, budapesti kör.) — A mathematikai verseny eredménye. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Az ATHENAEUM részv.-társ. kiadásában Beöthy Zsolt szerkesztése alatt

ISKOLAI KÖNYVTÁR

czim alatt egy gyüjteményes vállalat indult meg, mely az uj tanterv által kijelölt irányban az ifjuság komoly irodalmi mivelésének szolgálatába lép.

Ezen iskolai könyvtár I-ső része:

Magyar Olvasmányok Tára.

Szerkeszti **BEÖTHY ZSOLT.**

Ezen gyüjteményben eddig a következő munkák jelentek meg, melyeket a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a középiskolai könyvtárakba való beszerzésre ajánlotta:

1. **Petőfi válogatott lyrai költeményei.** Kiadja *Badics Ferencz.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
2. **Petőfi válogatott elbeszélő költeményei.** Kiadja *Badics Fer.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
3. **Tasso, Megszabaditott Jeruzsálem.** Kiadja *Pintér Kálmán.* Ára kötve 2 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
4. **Beöthy Zsolt, Széchenyi.** Kiadja *Tóth Rezső* ... ... Ára kötve 1 kor. 20 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
5. **Madách, Ember tragédiája.** Kiadja *Alexander Bernát.* ... ... Ára kötve 3 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
6. **Cervantes.** Az elmés nemes **Don Quijotte** de la Mancha. Győri V. fordítása alapjan átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos.* Ára kötve ... ... 2 kor. 50 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.
7. **Csokonai Vitéz Mihály válogatott munkái.** Kiadja *Tóth Rezső.*
   Ára kötve ... ... 1 kor. 60 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.

Sajtó alatt vannak:

Katona, Bánk Bán	Kiadja	*Hevesi Sándor.*
Költői szemelvények Berzsenyiből	»	*Váczy János.*
Szemelvények a magyar meseirodalomból.	»	*Koltai Virgil.*

Előkészületben:

Dante, Divina Commedia	Kiadja	*Balog Ármin.*
Gvadányi, Peleskei nótárius	»	*Badics Ferencz.*
Mikes K. levelei	»	*Tóth Béla.*
Kölcsey Paraenesise	»	*Beöthy Zsolt.*
Szemelvények Széchenyi, Kossuth, Deák beszédeiből	»	*Baráth Ferencz.*
Zrinyi, Sziget veszedelme	»	*Erődi Béla.*
Shakespeare-Petőfi, Coriolán	»	*Hevesi Sándor.*
Kazinczy, Pályám emlékezete	»	*Angyal Dávid.*
Szemelvények Erdélyi János müveiből	»	*Erdélyi Pál.*
Régi magyar mondák	»	*Erdélyi Pál.*
Rokonfaju népek mondái	»	*Gombocz Zoltán.*
Nagy gondolkozók	»	*Waldapfel János.*
Kölcsey válogatott beszédei	»	*Kardos Albert.*
Szemelvények a kurucz-költészet emlékeiből	»	*Badics Ferencz.*
Euclides és Bolyai	»	*Beke Manó.*
Szemelvények a XVI—XVIII. századbeli magyar történetirókból	»	*Moravcsik Géza.*
Szemelvények Széchenyiből	»	*Waldapfel János.*
A magyar novella Jósikáig	»	*Beöthy Zsolt.*
Corneille, Cid	»	*Matskássy József.*

Az árak terjedelmükhöz képest a legolcsóbbra szabatnak.

Kaphatók a kiadó-társulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 7. szám. 1900. november 25.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-uteza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ŐSZINTE SZÓ EGY NYILT LEVÉLRE.

I.

K. *Lippich* Elek ministeri osztálytanácsos, a művészeti ügyek szakelőadója, a »Műcsarnok« mult hó 26-iki számában nyílt levélben szól a magyar művészet válságos helyzetéről és egyúttal gyógyító szereket is ajánl. A baj forrásait kutatván, rámutat arra a disharmóniára, mely az egész magyar társadalomnak jellemző vonása, rámutat arra, hogy a magyar közéletnek nincs aesthetikai tartalma.

Hogy *Lippich* Elek ministeri osztálytanácsosnak mennyire igaza van a minden téren uralkodó disharmóniát illetőleg, annak legmeggyőzőbb bizonyítéka maga az ő levele, a melyben, mint a közoktatásügyi ministerium egyik osztályának vezetője, kiméletlen vádakkal ront neki a ministerium felügyelete mellett és útmutatása szerint működő magyar középiskolának.

A rajztanítás elhanyagolt voltát illustrálva, rámutat arra, hogy a gymnasium négy felső osztályában még a neve sem található a rajztanításnak és csak az alternativ jellegű görögpótló tanfolyamon van részére heti két óra kiszakítva. És mi a görögnyelv pótló rajztanfolyam? elmélkedik a tanácsos ur tovább. »A philologiai uralom állandó üldözésének a tárgya. Eltörlésén fáradoznak és áskálódnak. Először is a tanár urak akárhány iskolában gunynyal kedvetlenítik és szégyenítik a görögpótló rajznak növendékeit; azután a latin és a görög nyelv *calculusos könyve egy és ugyanazon tanárnak a kezében lévén*, a görög helyett rajzolni akaró szegény diákot a latinnal *boszulják* meg« stb . . .

Vagyis a magyar középiskola philologusai a maguk szűk látókörével halálos ellenségei minden művészeti törekvésnek és hogy a tanulók lelkébe ne férkőzhessék egy sugara sem a művészi szépnek; hogy lelkükben elfojtsák az esetleg ébredő vágyat; hogy csírájában megöljék a tehetséget: a legocsmányabb eszközöktől sem riadnak vissza. Intrikálnak ellene, boszantják, igazságtalanúl rossz osztályzatot adnak neki, kegyetlenül boszút állnak rajta!

És ki mondja mindezt? Talán valami minden, a paedagógia körébe vágó dologtól távol eső úri ember, ki fanyar rossz kedvében, sötét tájékozatlanságában így könnyít elégületlenséggel teli lelkén? És valaki, a ki kikáromkodván magát, békén szívhatja tovább pipáját, mert epés szavai senkiben és semmiben kárt nem tettek?

Nem, hanem mondja ezeket *K. Lippich* Elek ministeri osztálytanácsos, a közoktatásügyi ministerium egyik faktora és mondja ezt a harmónia nevében és mondja olyan helyről, a honnan minden szónak súlya és hatása kell, hogy legyen.

Azt mondja a tanácsos úr, hogy »ne legyen szabad a tanítónak marházással, barmozással serkenteni szegény, ártatlan gyermekeket a tudás felé«. Szent igaz, de valjon nem illeti-e meg a »szegény« tanárt is annyi juss, mint azt az agyon-védett nebulót? És valjon nem akadhat-e kis- és nagykorú olvasó, ki az olyan tanárokat, amilyennek a tanácsos ur rajzolta a philologusokat, nagyon is hajlandó lesz a fentebb jelzett emlősökkel összeköttetésbe hozni? és valjon nem teszi-e maga a tanácsos ur, a mikor szűkkeblüeknek, közönséges lelkűeknek, alacsony gondolkozásuaknak, nemtelen és megvetendő cselekedetekre készeknek tünteti fel őket?

Ilyen példával jár a tanácsos ur a magyar társadalom előtt, mikor harmóniára, együttműködésre, egymás megbecsülésére, higgadtságra serkenti? A tanácsos ur sokat beszél czikkében a szeretetről és a gyűlölet hangját hallatja; a tanácsos ur szükségesnek tartja, hogy a katedrán virág legyen és ő maga sárral dobálja meg e katedrát, a virágnak pedig csak töviseit juttatja a magyar középiskola philologusainak!

Éppen a philologusnak, ki élete javát azzal tölti el, hogy az ifjuság lelkébe a nagynak, a magasztosnak, a nemesnek eszméit hintse, hogy fogékonynyá tegye a szép iránt, hogy szivében magasra szítsa a lelkesedés lángját, hogy magával ragadja egy

szebb, egy jobb világba, abba, melyet költők és művészek ihletett tolla teremtett meg!

De K. *Lippich* Elek ministeri tanácsos ur minderről nem tud, ő csak a kalkuluskönyvet látja és egy sötét, üres lelkű alakot, ki a grammatika malomkövei közé kapja az ártatlan kis lelkeket és porrá őrli . . .

Honnan vette a ministeri tanácsos ur ezt az alakot, melyet a magyar tanárság tipusául állított oda? Képzeletéből-e? Akkor meg kellett volna gondolnia, hogy a levél, melyet közzé tesz, nem rémregény, hanem messzehangzó szózat, melyet sokan, nagyon sokan szivesen vesznek komolyan és mely eljut valószinűleg azokba a termekbe is, hol a jövendő generácziót »öli az iskola az ő tudákos, durva rendszerével«. És a sanyargatott had gyönyörködve fogja hallgatni a »magasból« jövő szózatot, mely megérteti vele, hogy azok a férfiak, kikre eddig a maga tudatlanságában, áhitattal figyelt durvák és ostobák, tudatlanok és gonoszok! És száz ártatlan lélekbe hull a kétely sötét magva, száz ártatlan lélek hite omlik porba . . . És a mit lelkiismeretes, hivatásukat lelkes szeretettel teljesítő férfiak évek munkájával építettek, azt romba döntik frázisok, könnyen oda dobott vádak, nagyhangú kijelentések, melyeket a magyar philologusok rágalmaknak is nevezhetnének felhevülésükben!

Mert honnan vette a tanácsos ur adatait? Mire építette kijelentéseit? Hol van az a tanár, ki boszút áll tanítványain, ki megszegi az esküt, melyet tett, kit szent hivatása teljesítésében alacsony, férfiúhoz és becsületes emberhez nem illő motivumok vezetnek? Nevezze meg a tanácsos úr, hogy a tanárság vágja ki testéből a kelevényt, hogy vesse ki a megfertőzöttet közösségéből! Nevezze meg a tanácsos úr, de akkor se csináljon belőle tipust, mert ez nem illik a harmóniáról, a kedélynemességről, a szeretetről, a jó izlésről, a szépről hirdetett tanok keretébe!

Vagy azt hiszi a tanácsos úr, hogy a mai generáczióból csak úgy nevelhet művészi lelkeket, ha előbb kiirtja belőle az ethikai érzést? Ugy, ha tanárai, tanítói, az iskola, szóval mindannak megvetésére tanítja, a mit eddig tisztelt, jónak és szépnek tartott? Ugy akarja az új nemzedék lelkét harmonikussá tenni, hogy eddigi tartalmát feldúlja, érzéseit összekuszálja, hitét megingatja? Tanácsos úr! ön ezzel olyan pusztítást végezne, melyet alig tehetne jóvá az a tíz művész-felügyelő, kitől ön az üdvöt és megváltást várja . . . Az a tiz művész, ki az iskola ismerete

nélkül botlana közibénk, hogy mint vak a sötétben beszéljen fényről és világosságról! Tanácsos úr, ön mindenben a harmóniát keresi és elfeledkezik arról, hogy az iskola is a harmóniának, az összhangzatos együttműködésnek köszöni minden sikerét. A tanárok úgy működnek, mint jól összetanult és sok próbát tartó zenekar, melybe előbb bele kell illeszkednie annak, ki vele akar játszani. Nem lehet a melódiájába csak úgy bele vágni ... Tanácsos úr, bármilyen kicsinylőleg gondolkozzék is a paedagógiáról, a minden tárgy közt kapcsolatot teremtő módszernek megvan a maga nagy jelentősége, melyet nem fog az iskola csak azért sutba dobni, hogy tiz sine cura teremtődjék!

Anglia példájára méltóztatik hivatkozni? Ottan nem felügyelők, hanem szabad rajziskolák idézték elő a rohamos fejlődést. Ám ehhez nem mondatok kellenek, hanem pénz, amit azonban sokkal nehezebb adni, mint jó tanácsokat. Ilyenekkel mi is szolgálhatunk. Adjanak a rajztanárok mellé assistenseket, hogy egy tanárnak ne kelljen ötven-hatvan tanulóval bajlódnia, a festők pedig — ezt a tanácsot már kollégájuk: *Faragó* József adja — ne fecséreljék el erejük java részét kávéházi polemiákra. A többi a kormány és a társadalom dolga, a mint azt *Faragó* szintén okosan fejti ki. De akárhogy és akármint, az bizonyos, hogy a művészek sanyarú helyzetéért mindenki inkább okolható, mint a — philologusok és így kár volt őket bűnbakul előrántani!

Teljesítse a magyar közélet és társadalom minden faktora olyan lelkesen, olyan szeretettel, olyan szent hévvel kötelességét, mint ők és akkor sokkal bizonyosabban meg lesz az óhajtott harmónia, mintha segítünk azoknak, kik a félreértések szitásával, egymás könnyelmü megvádolásával és a kölcsönös jóhiszeműség kétségbevonásával vélik a haza javát előmozdítani!

A tanárok szidása különben is nagyon sablónos módja a népszerűség keresésének. Elvégzik azt mások, a közoktatásügyi minisiterium főtisztviselőinek akadhat sok más és fontosabb dolguk is!

Egy tanár.

II.

A görögpótló rajz és a latin nyelv tanárai.

A »Műcsarnok« október 26-iki száma K. Lippich Elek nyilt levelét közli, melyben a magyar művészet válságos helyzetéről szól s azt hiszi, hogy a bajt meg lehetne szüntetni, ha — a művészek közül 8 vagy 10, mint rajztanítási felügyelő nyerne

alkalmazást. E tervről nem akarunk itt szólani, habár el lehetne róla egyetmást mondani. És fejtegetései közben *K. Lippich* Elek, a ki osztálytanácsos a közoktatásügyi ministeriumban, egy oly vádat röpített világgá, a melyet szó nélkül hagynunk nem szabad. Levelében követeli a kötelező rajzoktatást (helyesebben: rajztanítást) a gymnasiumban, mert a görögpótló rajz nem elégíti ki. »Mi a görögpótló rajztanfolyam? A philologiai uralom (?) állandó üldözésének a tárgya. Eltörlésén fáradoznak és áskálódnak. Először is a tanár urak akárhány iskolában gúnynyal kedvetlenítik és szégyenítik a görögpótló rajznak növendékeit; aztán »*a latin és a görög nyelv kalkulusos könyve egy és ugyanazon tanárnak a kezében lévén, a görög helyett rajzolni akaró szegény diákot a latinnal boszulják meg*«.

A kép, melyet a levéliró e néhány sorban rajzol, azt bizonyítja, hogy *nem ismeri a mi iskoláinkat.* Nem igaz, hogy a philologusok a rajz ellen áskálódnak; nem igaz, hogy a tanárok elkedvetlenítik a görögpótló tárgyakra járó tanulókat, sőt oda küldik s buzdítják mindazokat, a kiknek a görög nyelv tanulása valószinüleg nehézséget okozna. Az a vád pedig, hogy a latin nyelv tanára gyerekes módon és lelkiismeretlenül boszút áll azon, a ki nem akar görögül tanulni, oly nevetséges, hogy szót sem érdemelne, ha nem oly tekintélyes helyről hangzott volna el. De így is elég, ha visszautasítjuk, s talán a levélíró is elrestelli, hogy kiszaladt ez a pár sor a tolla alól, ha meggondolja, mily csunya és mily alaptalan váddal illette a latin nyelv tanárait, a kik erre semmikép sem szolgáltak rá.

Középiskolai.

EGYESÜLETI ÉLET.

Pápai kör.

A pápai kör 1900. okt. 15-én beszámoló és alakuló gyülést tartott dr. *Kapossy* Luczián elnöklete alatt.

Barcsi József köri pénztárnok beterjesztette a lefolyt egyesületi évre vonatkozó számadását, melyből kitünik, hogy az egyesület vagyona 238 kor. 24 f. részint takarékpénztárban elhelyezve, részint készpénzben. A mintaszerű gazdálkodásért a kör jegyzőkönyvi köszönetét nyilvánította a pénztárosnak; számadásai megvizsgálásával megbizta *Harmos* Zoltán és *Borsos* István kartársakat.

Dr. *Kapossy* elnök, tiszttársai nevében is megköszönte a tagok szives támogatását s hivatalát a kör rendelkezésére bocsátja. A kör,

az eddigi tisztviselők működésével meglévén elégedve, közfelkiáltással újra megválasztja mindnyájokat. *Sarudy* György, az eddigi jegyző, kérte mindazonáltal, hogy hivatalát, halmozott teendőire való tekintettel, másnak adhassa át. Így a következő évre egyhangulag választott tisztviselők lettek: dr. *Kapossy* Luczián elnök; *Barcsi* József pénztárnok; *Makay* István jegyző.

A tárgyalásra már kitüzött tételek kisorsolása a következő gyülésre halasztatván, egy új tag, Lic. *Rácz* Kálmán belépését vette még a gyülés tudomásul, kit *Sarudy* György ajánlott rendes tagnak.

Sarudy György.

Kolozsvári kör.

(Gróf Pálfy János üdvözlete. — A dolgozatirásról. — A nem állami tanárok nyugdij-alapjának mérlege.)

A Kolozsvári Kör november 3-án felolvasó ülést tartott dr. Márki Sándor elnöklete alatt.

Elnök megnyitó beszédében megragadó szavakkal emlékezik meg gr. *Pálfy* János alapitványáról s indítványozza, hogy a kör üdvözlő iratot küldjön a nemes grófnak; a kör lelkes örömmel helyesli.

Titkár bejelenti, hogy *Hangay* O. felolvasása a Pangerman egyesületekről külön füzetben megjelent, az Emke több példányt megvett terjesztés végett s a kör tagjai közt is kiosztott egy-egy példányt. Új tagokul bejelenti *Krausz* Sándort, *Solyom* Jánost és *Szádeczky* Bélát.

A gyülés érdekes és tanulságos pontját dr. *Csengeri* János felolvasása képezte a *dolgozatirás sikerességének feltételeiről*. — A dolgozat czélja az önálló reprodukálás. A formalismus kerülendő. Helytelen az az eljárás, midőn a tanár azt mondja: irjatok puszta, egyszerű bővített stb. mondatokat. Ezzel elvont chablont ad; megbénítja a növendéket. Irni fognak mondatokat, melyekben semmi tartalom nincs. Az ilyen eljárás hazugságra vezet. Ez később is kisért. Pl. irjatok levelet, vagy irjátok le a pusztát, a várost — ez is kevés, jobban körül kell irni a feladatot, mert minden formalismus, mely a kitöltésről nem gondoskodik, üres frasisokra vezet. A siker egyik biztosítója a kellőképen való előkészítése a dolgozatnak. El kell végezni a tananyag illető részletét, meg kell értetni az egységet, csak akkor várható becses dolgozat. A kiszabott idő ránehezedik a tanárra; az anyagot még nem végezte be s már reprodukáltatni kell, mert eljött az előre megszabott óra; természetesen így sikerre nem számíthat. Az egyedüli természetes és sikeres eljárás az, ha az illető tárgynak befejezett részlete után jön az irásbeli dolgozat. Helytelen dolog, hogy az előleges módszeres conferentián az irásbeli dolgozatok tárgyának előleges bediktálását követelik, hiszen csak később, a tanítás folyamában tünik ki a tanulók szükséglete, tudása, képessége. — A feladatok legyenek egyszerűek és ne complicáltak. Az eltanul-

takból kell meríteni, de nem csak a legújabb tananyagra terjeszkedjenek ki, hanem a korábbiakra is; különösen a nyelveknél támaszkodni kell a régebbi ismeretekre, hogy a dolgozat ne legyen egyszerű begyakorlás, hanem legyen szabad tere a növendék judiciumának. Felsőbb osztályokban a magyar dolgozatoknál nagy szerep jut az irodalmi formák, a műfajok gyakorlásának. Helyén vannak az átalakítások, pl. olvasnak Sokratesi dialogust, át lehet önteni elmélkedéssé; olvasnak balladát, változtassák történeti elbeszéléssé. Kerülendők a chablonszerű leírások; de nagy tér adandó a jeles művek kivonatolásának vagy bizonyos szempontból való fejtegetésének descriptiv módon. Régi stilust pl. Pesti, Heltai meséit mai nyelv szerint átalakítani, vagy helyes valamely költőnél a költő kedvencz tárgyairól iratni; pl. az Alföld tulajdonságai Petőfinél; Petőfi családi költeményei, haza- és szabadságszeretete; ilyenkor az illető költemények kijelölendők. Főkövetelmény, hogy a dolgozatok a tanítás praxisából nőjenek ki, tekintettel minden esetre az egyes osztályok individualitására. A dolgozatok tárgyát előre meg kell beszélni, ezzel támaszt adunk a kezükbe, de nem vágjuk el az utját az önálló gondolkozásnak és nyilatkozásnak. A dolgozatok sivárságának oka, hogy abból adunk, a mit nem tanultak. Olyan nehézségeket támasztani, melyekkel meg nem küzdhetnek, valamint alsóbb fokon a helytelen kitételt sanctionálni későbbi kijavítás reményében, nem szabad. — A dolgozatok javítására nézve előadó azt a módot helyesli, mely szerint a tanár az egynemű typicus hibákat kijegyzi, csoportosítja, a javításnál a dolgozatokat előre nem osztja ki, hanem a följegyzett hibák alapján a hiányos tudást pótolni igyekszik. A hibákat a növendékek otthon javítják ki s zárjelben megokadatolják, a mit a tanárnak pontosan kell ellenőriznie.

A kör általános helyesléssel fogadta az előadó szép és jól megokadatolt elveit, egyszersmind kifejezést adott annak, hogy menynyire kár az ilyen szép elvek jó részének megvalósítását meghiusítani a kérlelhetetlen »törvény«-nyel, melyet a főigazgatók a tanár fejére olvasnak. — Az előadónak a kör köszönetet mondott.

Végül dr. *Sárkány* Lajos alapos megokolás után a következő indítványt terjesztette a kör elé: »Tekintettel az 1894. évi XXVII. tvcz. 14. §-ára, mely elrendeli, hogy a nyugdíjalapról évenként kimutatás és mérleg terjesztendő a törvényhozás elé, s ez megküldendő az összes érdekelt iskolai hatóságoknak, daczára, hogy a nyugdíjintézet már 5 éve áll fenn, még egyetlen egy kimutatás vagy mérleg sem tétetett közzé, tekintettel arra, hogy a nevezett törvény 6. §-a szerint 10 évenként megtartandó revisio előtanulmányokat igényel az érdekeltek részéről is: tanári körünk kérje fel a központi választmányt, hogy a nmltsgu vallás- és közoktatásügyi minister úrhoz intézendő sürgős kérelemmel az 1894-ik évi XXVII. törvényczikk 14-ik §-ának végrehajtását megsürgetni sziveskedjék.«

A kör az indítványt általános helyesléssel elfogadta.

Biró Sándor
jegyző.

KÖNYV-ISMERTETÉSEK.

Ministère roy. hongr. des cultes et de l'instruction publique: **L'Enseignement en Hongrie.** (XIV + 546 lap.) Budapest, imprimerie Victor Hornyánszky, 1900.

I.

Ezt a franczia művet a magyar közoktatásügyi ministerium az 1900. évi párisi világkiállítás alkalmából adta ki s a magyar tanügyi kiállítás látogatói közt osztogattatta.

E mű azonban különbözik a szokásos alkalmi kiadványoktól. Először abban, hogy teljességre törekszik. A kötet, mely 546 lapra terjed, felöleli a közoktatásügyi ministerium alá tartozó összes tanügyi, kulturalis és jótékonyczélú intézményeket. A terjedelmes anyag tárgyalása 12 szakaszra van felosztva és minden szakasz a maga anyagát behatóan tárgyalja, elmondván az illető intézmény multját, jelen szervezetét és néha jövőjéről is elmélkedik. Tudtommal ez az első könyv, mely a magyar tanügy teljes ismertetését nyujtja s ennél fogva számíthat nemcsak azon külföldi olvasók figyelmére, kik a magyar tanügyi és kulturális intézmények történetét és jelen állapotát meg akarják ismerni, hanem hasznos olvasmányul szolgálhat a magyar tanférfiaknak is, mert végre mégis csak illik, hogy necsak azon iskolafaj történetét és szervezetét ismerjük, melynél működünk, hanem tájékoztatva legyünk a többiről is, hiszen mindnyájan egy czélra törekszenek: a magyar kultura terjesztésére.

Továbbá abban találom a *L'enseignement en Hongrie* cz. mű egy másik különbségét, hogy daczára annak, hogy miniszterium adta ki, az anyagot nem szárazon, hivatalos egyhangúsággal adja elő, hanem eleven tollal van megírva s érdekes megjegyzésekkel tarkítva.

E két szempontból, a teljesség s az aperçu-k érdekességének szempontjából: különösen a középiskolai rész válik ki. Ez sorban ismerteti a középiskolai oktatás történetét, jelenlegi szervezetét, tantervét, a középiskolai testi nevelést, a tanulók segélyezését, a rendtartást, az iskolaépületeket s butorokat, a tanszemélyzetet és végződik a megoldásra váró problemák fejtegetésével és statisztikai adatok közlésével. S a tíz fejezetbe, melyből a könyv középiskolai része áll, számos érdekesnél érdekesebb megjegyzés van bele szőve. Ezekből válogattam össze azokat, melyek a következő sorokban olvashatók és hiszem, hogy e lap olvasói szivesen veszik e szemelvényeket. Hiszen érdekes megtudnunk, hogy vélekedik a középiskoláról, a középiskolai

tanárságról a legfőbb tanhatóság: a közoktatási ministerium, hogy mit tartott ez megdicsérendőnek, hol konstatált hiányokat, mit talált megrovandónak az oly nagyközönség előtt, minő egy párisi világkiállítás publikuma.

Lássuk tehát a szemelvényeket, melyekből mindezek ki fognak tünni.

A tanterv ismertetésénél azt említi a középiskoláról szóló jelentés, hogy a gymnasiumi tanterv általános helyeslésre talált, még a külföldön is (269. l.). Hasonlót konstatál a legújabb tanterv-revizióról is, mely szintén a publikum »osztatlan tetszését nyerte el« (270. l.).

A magyar nyelvi olvasmányoknál különös hévvel beszél Arany János *Toldi*-járól. »Toldit a középiskolákban betanulják, szavalják, lelkesülnek rajta; a görögök sem tehettek többet Homeros-ukkal. S e költemény hősének a képe valóban méltó arra, hogy a magyar ifjúság szellemében éljen. A testi és lelki erőnek ez az idealisalt képe, a magyar aranykornak ez a vitéz lovagja, ez az egyszerűségében oly nemes lélek megtanítja az ifjúságot szeretni a hazát.« (271. l.) Ilyen lelkes szavak eddig nem igen fordultak elő hivatal kiadta ismertetőben!

A modern nyelvek tanításának ismertetésénél nyomatékkal emeli ki a jelentés, »hogy valamint Francziaországban, úgy nálunk is a tanítás ezen ága a tanulók esztetikai érzékének fejlesztésére törekszik« (273. l.).

A nyelveknek, különösen a classicus nyelvek tanításának eredményét keveseli a jelentés. A kellő eredmény el nem érésének egyik okául azt mondja, hogy a classicus nyelvek tisztelete, valamint azok nevelő hatásába vetett hit folyton csökken. Egyéb okait a tanárképzés hiányosságában, segédmunkák elégtelenségében s a módszer tökéletlenségében találja (281. l.).

Feltétlen dicsérettel illeti a jelentés a gymnasiumi Utasításokat és nagyra becsüli azt a hatást, melyet ezek a magyar középiskolák tanítási módszerének átalakítására gyakoroltak (282. l.). Az Utasítások által inaugurált új módszer üdvös hatást gyakorolt a tanulók magaviseletére is. Ez utóbbi tekintetében így nyilatkozik a jelentés: »Öröm látni, hogy a fegyelmi eszközök egyszerűsége daczára a mai ifjúság jobban fegyelmezett, mint az előbbi korszakbeli . . . A magaviseletnek ez a kedvező állapota némiképen az általános műveltség folyton emelkedő színvonalának tudható be. De különösen köszönhető azon következetes szigorúsággal párosult jó bánásmódnak, mely jellemzi tanárainkat s annak az új tanításmódnak, mely igen alkalmas

egyszerre érdeklődtetni és fegyelmezni egy osztálynak összes tanulóit.« (296. l.).

Nagyon meleg hangon szól a ministeriumi ismertetés az önképző körökről is. »Egy-egy tudós tanár vezetése alatt, ki az ifjúság iránt való szeretetből, tanítványai rendelkezésére áll, az önképzőkörök forrásaivá lesznek a tökéletesedésnek, a nemes érzelmeknek, felvilágosodott itélőképességnek s az ifjúság lelkében kitörülhetetlen nyomokat hagynak.« (280. l.)

Büszkén említi a jelentés, hogy a magyar középiskolák természetrajzi, természettani, vegytani stb. gyüjteményei az ő $2^1/_2$ millió tárgyukkal gazdagabbak, mint a német- vagy francziaországi középiskolák gyüjteményei (297. l.). De ugyanazt már nem mondja a tanári könyvtárakról, melyek nincsenek oly jól felszerelve, mint a Nyugat államaiban. Ellenkezőleg, itt hiányokat említ, melyek pótlásra várnak (298. l.).

A ministeriumi ismertetés egyebütt meglepő fogyatékosságokra, bajokra is rámutat. Így az osztályok zsufoltságára és elismeri, hogy a mostani maximum mellett, — mely szerint a mi középiskoláinkban még 60 tanuló is felvehető egy-egy osztályba, holott Franczia-országban ez a maximum 30—50, — igen gyakran a tanárok legjobb intentiói is meghiusulnak (291. l.). Ép úgy rámutat arra az anomaliára, hogy az oklevélnélküli helyettes tanárok a működő tanárság jelentékeny részét: $11{\cdot}5\%$-át teszik (306. l.). — Hasonló őszinteséggel mondja el, hogy a magyar középiskolai tanárok kedvezőtlenebb anyagi helyzetben vannak, mint akár a porosz, franczia vagy osztrák tanárok (307. l.). — Hiányosnak mondja a középiskolai törvényt is abban a tekintetben, hogy nincs sem külön fegyelmi bíróság, sem felebbezési forum fegyelmi ügyek számára, a mely intézmények Francziaországban, Németországban igenis léteznek (308. l.).

Ismertetői tisztemnek azonban nem felelnék meg hiven, ha elhallgatnám, hogy a középiskolákról szóló jelentés néha a tanárságban is talál megróni valót. »Sajnos — így nyilatkozik a rendkivüli tantárgyak fejezetében — hogy iskoláink oly lassúak ily cursusok rendezésében« (280. l.). Ép úgy sajnálkozik azon, hogy vannak még tanárok, kik a versiók: idegen nyelvű szövegnek magyarra való fordítását nem tekintik a legjobb stilusgyakorlatnak. E tekintetben még sok a kivánni való: mondja a jelentés szemrehányó hangon. (272. l.)

E szemrehányások természetesen nem szólnak minden tanárnak — a jelentés nem is teszi ily alakban —, mert igenis vannak

tanárok, kik ismerik a versio fontosságát és gyakorolják is, a menynyire a körülmények engedik. Valamint vannak olyan iskolák is, melyek a rendkivüli tantárgyakat tőlük telhetőleg cultiválják.

Ez a hangnem egyébként elvétve, összesen csak kétszer csendül meg a 72 lapon, melyet a középiskolai rész e könyvben elfoglal. A középiskolai tanárság iránt érzett igaz rokonszenv vonul végig rajta s a ki ezt a részt írta, nemcsak alapos ismerője a magyar középiskolának, hanem egyúttal igazi barátja is a középiskolai tanárságnak. Ez a rokonszenv néha igen szép szavakat adott a középiskoláról szóló rész írójának a tollára.

Így »A középiskolai tanárok« cz. fejezet befejezése (308. l.) — s evvel én is befejezem rövidre fogott ismertetésemet — következőképen hangzik: »Nem lehet kétségbe vonni, hogy a középiskolai tanárság a társadalomnak egyik legtevékenyebb és legmüveltebb osztálya. Mindenütt, a hol társadalmi vagy nevelésügyi kérdést kell megoldani, ott a tanárok elsőknek jelennek meg. Az ő buzgó támogatásuk folytán az irodalom s a tudományok nem közönséges színvonalra emelkedtek. A sajtóban s a folyóiratokban, a tudományos társaságokban, az irodalomban, a jótékonyság s az ideális törekvések terén, szóval mindenütt találkozni nevökkel.«

(Pécs.) *Kálmán Miksa.*

II.

Az idei párisi kiállítás látogatói a magyar közoktatásügy osztályában lépten-nyomon kisebb-nagyobb terjedelmű füzetekre bukkantak, melyek a különböző rendű és fokú iskolák monografiáit tartalmazták és az érdeklődőknek rendelkezésére álltak. E füzetek összege teszi az előttünk fekvő kötetet, mely kiváló mértékben érdemes a szakkörök figyelmére, a mennyiben maradandó jelentősége messze túlterjed az alkalmi kiadványok múló értékén. A tanügyi kormánynak valódi érdeméül rójjuk fel ezt a művet, a mely állítólag 10.000 példányban nyomatott és a következő 12 fejezetben szakszerüen ismerteti a különböző iskolanemeket. I. Középponti igazgatás (1—6 lap), II. Közoktatási Tanács (7—12), III. Kisdedóvodák (15—58), IV. Népoktatás (59—170), V. Fels. leányiskolák (173—187), VI. Kereskedelmi oktatás (191—243), VII. *Középső oktatás* (247—318), VIII. Felső oktatás (321—390),[1] IX. Szép-

[1] Magyarország főiskoláiról külön, terjedelmes kötet is készült a párisi kiállítás számára.

művészetek (393—433). X. Muzeumok (437—485), XI. Gyógypaedagogiai intézmények (489—523), XII. Emberbaráti intézetek (525—546). — Minden iskolanem külön, egységes szempontok szerint és arányos terjedelemben van feldolgozva, a nemzetközi összehasonlítás megvilágításában és a sajátos honi intézmények [1] kellő kidomborításával, úgy, hogy a külföldi szakember gyors és határozott, rövid és megbizható tájékozást nyer, m. p. nem csupán a jelen állapotokról, de ezeréves multunk és a jövő teendői tekintetében is. Ezt az áttekintést a vezérszavak szerint ügyesen szerkesztett és részletes tárgymutató (III—XIV.) nagyban előmozdítja.

A 12 fejezet közül, melyet a ministérium hivatott szakemberei írtak, e helyen a középiskolákra vonatkozó és 72 lapnyi terjedelmű rész érdekel bennünket közelebbről, melynek szerzőjeként *Fináczy* Ernőt emlegetik. E fejezet a következő 10 részre oszlik: 1. történelmi visszapillantás (247—56), 2. mai szervezet (257—67), 3. tantervek (268—84), 4. testi nevelés (285—87), 5. internátusok, ösztöndíjak (288—90), 6. középiskolai rendtartás (291—96), 7. épületek és felszerelés (297—302), 8. tanárok (303—9), 9. megoldandó problémák (310—14), 10. statisztikai adatok az 1897—98. iskolaévről (318—18). — Ezek a száraz czímek azonban távolról sem sejtetik a monografián végigvonuló »franczia hátteret«, s ami ennél jóval becsesebb: a tárgyalásnak élvezetes és önálló módját. A magyar-franczia tanügyi párhuzamokat és a többi nemzetekre vonatkozó nemzetközi hasonlatokat e műnek a külföld részére írt ismertetésemben részletezem; itt csak annyit, hogy az ilyen összehasonlításoknak a magyar tanférfiak is nagy hasznát vehetik, mert a különböző államok oktatásügyének önálló fejlődése és még önkényesebb elnevezése ma már a terminológiában oly nehézségeket és zavart okoz, hogy minden ezirányú javító és magyarázó törekvést hálával kell fogadnunk. — E rész szerkesztőjének önálló vagy félhivatalos nézetei főleg a »*problèmes à résoudre*« cz. pontban domborodnak ki, ahol szó esik a magyar egységes iskolai törekvésekről és az egységes jogosításról is.

Nagy elismeréssel emlékezem meg egy, főleg a külföld részére jelentős őszinte szóról, mely a 261. lapon így hangzik: »Jóllehet az anyanyelv tekintetében a magyarok az összes lakósságnak csak 50%-át teszik, a legtöbb középiskolában a tanítás nyelve a magyar.

[1] Ilyenek pl. a 280. lapon »*cercles littéraires de la jeunesse*« czímen említett önképzőkörök.

Nem szabad azonban hinni, hogy ez az állapot erőszaknak köszönhető, mert az ország törvényeinek értelmében mindegyik nemzetiség és vallásfelekezet polgárainak szabadságában áll, hogy középiskolákat alapítson és azokba a tanítás nyelvéül azt vezesse be, a mely nekik tetszik. És ezen kedvezés daczára mégis 194 középiskola közül 175-ben a tanítás magyar nyelven folyik. A középiskolák tehát hatalmasan hozzájárultak a magyar állam megszilárdításához s i. t.« — Ez s ehhez hasonló részletek és az olyannyira zavaró csillagos jegyzeteknek teljes mellőzése megóvták a művet a száraz és tolakodó hivatalos stilustól és oly előadást biztosítottak neki, melynek révén szakember és laikus egyenlő élvezettel forgathatja. A franczia stilus, a mennyire a nem-franczia ember megítélheti, folyékony és választékos; sajtóhiba aránylag kevés fordul elő, így a 278., 261. lapon (három!).

Az érdemes munkatársak neveit elhallgatták, amit csak sajnálhatunk. Hogy ez, megengedem, jóhiszemű túlzás, példa rá az Egyesült-Államok legfelsőbb tanügyi hatósága, mely számos kiadványaiban, nevezetesen az évi *Report*-okban példát és bizonyságot ad arra, hogy a szerzők nevének említése még a nemzetközi forgalomban is megengedhető, talán egyúttal kívánatos és mitsem von le a mű tudományos értékéből vagy erkölcsi méltóságából. Ép ily aprólékos kifogást emelünk a szürke borítéknak túlszerény és felette lakonikus szövegezése ellen: fent apró szedéssel »Ministère roy . . .«, a középen »L'Enseignement en Hongrie«; legalább ezt kiegészíthették volna ilyen formán »édition officielle à l'occasion . . .«

Ha még egyszer végigtekintünk e köteten, melynek szép nyomása a jó tartalomhoz méltó, örömünkre szolgál az, hogy minden túlzás nélkül a legsikerültebb művek egyikének minősíthetjük, mely a cultusministeriumból kikerült. Köszönet illeti ezért az ismeretlen, de derék munkatársakat, első sorban magát a tanügy vezetőjét. Őszintén kívánjuk, hogy ez a legjobb értelemben nemzeti-nemzetközi mű nemes rendeltetésének megfeleljen és minél szélesebb körben elterjedve, az adatok erejével és az igazság hatalmával a »művelt Nyugatnak« végre kellő képet és fogalmat nyujtson Magyarországnak folyton haladó és szaporodó kulturájáról.

(Budapest.) *Kemény Ferencz.*

VEGYESEK.

Rendes tanár államsegélyes iskolához. A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi minister *Hofmann* Károlyt, a kisujszállási ev. ref. főgymnasium helyettes tanárát ugyanezen tanintézethez a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte (november 5-ről 80.960 sz).

Áthelyezés. A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi minister *Szabó* József rendes tanárt jelenlegi rendes tanári minőségében a pozsonyi kir. főgymnasiumhoz áthelyezte, illetve kinevezte.

Véglegesítés. A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi minister *Domonkos* Károly szamosujvári állami főgymnasiumi rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Tanári jubileum. Bajos eltitkolni, hogy öregszünk. Huszonöt esztendőnek meglátszik a nyoma még akkor is, ha a mesebeli királyfiként csupa lagziban töltjük el. Egy-egyráncz, egy-egy őszbe csavarodó fürt kérlelhetetlen szigorúsággal jelzi, hogy közeledünk a — penzióhoz. Így aztán nem igen nehéz feladat volt kifürkészni azt sem, hogy dr. *Versényi* György sem ivott az örök ifjúság forrásából; hiába akarja elhitetni fiatalos kedélyével, játszi verseivel. Először is a kolozsvári állami felsőbb leányiskola diákjai böngészték ki valahonnan, hogy a múlt héten volt tanári működésének 25-ik évfordulója. Megható ünnepélyt rendeztek a tiszteletére. Azután az Erdélyi Irodalmi Társaság mult vasárnapi közgyülésén emlékezett meg róla a társaság elnöke, gr. *Kuún* Géza. Most pedig, a mikor Kolozsvártt járt *Szuppán* Vilmos ministeri biztos, hogy átvegye a felsőbb leányiskola új palotáját, — a pár nappal idősebb jubiláns üdvözölte Versényit a maga és a tanári kar nevében. De a legmeghatóbb ünnepséget mégis csak egy kis falu népe rögtönözte. Kolozsvárhoz közel született Versényi György, Szucsákon. A jó falusiak díszes küldöttséggel meghivták, kocsira ültették, kivitték a faluba s abban a házban, hol született, paraszt legények és lányok olyan ünnepet rendeztek, a melynek sokáig nyoma marad a falu krónikájában. *P.*

Halálozás. A jászóvári prémontrei kanonok-rend nagyváradi háza és főgymnasiumának tanártestülete a maga, az egész Rend és az elhunytnak rokonai nevében a legbensőbb fájdalommal tudatja szeretett társának *Cséplő Péter Pál* prém. R. kanonok, tiszteletbeli rendnagy és főgymn. tanárnak élete 64-ik, áldozópapságának 41-ik évében bekövetkezett csendes elhunytát.

Tanári pályázat. *Az aradi kir. főgymnasiumnál* betöltendő tanári állásra, *latin-történet* tanszakból; az aradi kir. főgymnasiumi igazgatóhoz f. é. deczember hó 18-áig.

Névsora

azon tagoknak, kik az 1900. junius 20-tól 1900. szept. 18-ig tagdíjat fizettek.

1893/4-re: Göllner Károly (4 K.).

1895/6-ra: Lefler Sámuel (II.).

1896/7-re: Lefler Sámuel (I.).

1897/8-ra: Láng János.

1898/9-re: Barcsa János, Csapkay István (2 K.), dr. Gulyás István (I.), Kalocsa Róza (II.), Kulcsár Endre (II.), dr. Nagy Zsigmond (II.), Pogány Kornél (II.), Somogyi István, S. Szabó József, Zimmermann Gyula.

1899/900-ra: Adorján Ferencz, Beczner Frigyes, Chotvács Ágost, Csengey Gusztáv, Domokos Jenő, Dóczy Gedeon (II.), Eltscher Simon, Fazekas Sándor, Holecz János, Holosnyai Irén (3 K.), dr. Horvay Róbert, Kalocsa Róza (I.), Karay Sándor, dr. Kardos Albert, dr. Katona Mór, Kecskeméthy Lajos (I.), Kovaliczky Antal, Krausz Vilmos (II.), Kulcsár Endre (I.), Mitrovics Gyula (Debreczen), Moravszky Ferencz, Nagy Elek (H.-Nánás), dr. Nagy Zsigmond (I.), Nádasdi Alajos, dr. Peczko Ernő, Pogány Kornél, Popini Albert, Rencz János, Sarmaságh Géza, Sinka Sándor (II.), Somogyi István, S. Szabó József (I.), Stock Károly (még 5 K.), Szabó Kázmér (még 6 K.), dr. Szántó Sámuel, Török Péter, Tvergyák Sándor (I.), dr. Vajda Gyula (Szeged, 2·5), Varga József (I.), Vas Károly, Váradi Károly, dr. Wolafka Nándor, Zvér Ferencz (I.).

1900/1-re: dr. Bozóky Endre, Dóczy Gedeon (I.), Krausz Vilmos (I.), Müller József, Müller László, dr. Négyesy László, dr. Oláh Béla (4·40), Rajner Ferencz, Sinka Sándor (I.), Stock Károly (1 K.), Szabó Kázmér (2 K.) Szőke Adolf, dr. Tóth Rezső, dr. Vikol János.

Előfizetett:

1900/1-re: Kecskeméti r. kath. főgymnasium.

Budapest, 1900. nov. 22.

(I.) = I. felét.
(II.) = II. felét.

Müller József,
egyesületi pénztáros.

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjfizetés és az előfizetés legczélszerűbben és legolcsóbban az *első* számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, melylyel az illető dijnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola).

Tartalom: Őszinte szó egy nyilt levélre. I. *Egy tanártól.* II. *Egy középiskolaitól.* — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Pápai, kolozsvári kör.) — *Könyvismertetések:* L'Enseignement en Hongrie. *Kálmán* Miksa és *Kemény* Ferencztől. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Az ATHENAEUM részv.-társ. kiadásában Beöthy Zsolt szerkesztése alatt

ISKOLAI KÖNYVTÁR

czim alatt egy gyüjteményes vállalat indult meg, mely az uj tanterv által kijelölt irányban az ifjuság komoly irodalmi mivelésének szolgálatába lép.

Ezen iskolai könyvtár I-sö része:

Magyar Olvasmányok Tára.

Szerkeszti **BEÖTHY ZSOLT.**

Ezen gyüjteményben eddig a következő munkák jelentek meg, melyeket a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a középiskolai könyvtárakba való beszerzésre ajánlotta:

1. **Petöfi válogatott lyrai költeményei.** Kiadja *Badics Ferencz.* Ára kötve 1 kor.
A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
2. **Petöfi válogatott elbeszélö költeményei.** Kiadja *Badics Fer.* Ára kötve 1 kor.
A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
3. **Tasso, Megszabaditott Jeruzsálem.** Kiadja *Pintér Kálmán.* Ára kötve 2 kor.
A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
4. **Beöthy Zsolt, Széchenyi.** Kiadja *Tóth Rezső* ... ... Ára kötve 1 kor. 20 fill.
A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
5. **Madách, Ember tragédiája.** Kiadja *Alexander Bernát.* ... ... Ára kötve 3 kor.
A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
6. **Cervantes.** Az elmés nemes **Don Quijotte** de la Mancha. Győri V. fordítása alapján átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos.* Ára kötve ... ... 2 kor. 50 fill.
A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.
7. **Csokonai Vitéz Mihály válogatott munkái.** Kiadja *Tóth Rezső.* Ára kötve ... ... 1 kor. 60 fill.
A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.

Sajtó alatt vannak:

Katona, Bánk Bán	Kiadja	*Hevesi Sándor.*
Költöi szemelvények Berzsenyiböl	»	*Váczy János.*
Szemelvények a magyar meseirodalomból.	»	*Koltai Virgil.*

Előkészületben:

Dante, Divina Commedia	Kiadja	*Balog Ármin.*
Gvadányi, Peleskei nótárius	»	*Badics Ferencz.*
Mikes K. levelei	»	*Tóth Béla.*
Kölcsey Paraenesise	»	*Beöthy Zsolt.*
Szemelvények Széchenyi, Kossuth, Deák beszédeiböl	»	*Baráth Ferencz.*
Zrinyi, Sziget veszedelme	»	*Erődi Béla.*
Shakespeare-Petöfi, Coriolán	»	*Hevesi Sándor.*
Kazinczy, Pályám emlékezete	»	*Angyal Dávid.*
Szemelvények Erdélyi János müveiböl	»	*Erdélyi Pál.*
Régi magyar mondák	»	*Erdélyi Pál.*
Rokonfaju népek mondái	»	*Gombocz Zoltán.*
Nagy gondolkozók	»	*Waldapfel János.*
Kölcsey válogatott beszédei	»	*Kardos Albert.*
Szemelvények a kurucz-költészet emlékeiböl	»	*Badics Ferencz.*
Euclides és Bolyai	»	*Beke Manó.*
Szemelvények a XVI–XVIII. századbeli magyar történetirókból	»	*Moravcsik Géza.*
Szemelvények Széchenyiböl	»	*Waldapfel János.*
A magyar novella Jósikáig	»	*Beöthy Zsolt.*
Corneille, Cid	»	*Matskássy József.*

Az árak terjedelmükhöz képest a legolcsóbbra szabatnak.

Kaphatók a kiadó-társulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

Az Ahenaeum r. társulat könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 8. szám. 1900. deczember 2.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MŰVÉSZ-RAJZFELÜGYELŐK.

Egy mélyreható kérdésnél szükséges, hogy az minden oldalról megvilágíttassék, nemcsak a pro et contra végett, hanem az eszme megvalósítása módozatainak tekintetéből.

K. Lippich Elek min. osztálytanácsos ismert levelében a művészi nevelésre nézve oly tervet vet fel, mely méltán tart arra igényt, hogy azt teljes komolysággal tanulmányozzuk.

Abból indul ki a levél eszmemenete, hogy »jobb sorsra érdemes képzőművészetünk mostoha viszonyok között sinylődik, nem pénzhiány, nem hibás képzőművészeti politika miatt, hanem mert nincsen aesthetikai tartalma, nincsen ideálja a magyar közéletnek«. És ez így van, igaz. A művészetet nem egyesek fejlesztik, hanem fejleszti a nemzet, annak széles rétegeiben elterjedő művészi érzék szomja; a művészet egy nemzetnél oly magas fokra emelkedik, a mily fokon azon nemzet aesthetikai igényei, közértelme, közízlése van. Nem a művészek csinálják az ízlést, hanem a nemzet követeli azt magának, és olyan lesz az, amilyennek követelni *tudja*. Ha meg akarjuk csinálni a magyar művészetet, úgy előbb meg kell teremteni az ideálokra törekvő magyar társadalmat, ezt pedig csak úgy érjük el, ha harmónikussá teszszük a nevelésünket és pótoljuk abban az eddig — sajnos — alig észrevett hiányt, beléillesztjük a művészi érzék fejlesztését, úgy mint azt tettük az irodalom terén a szép iránti érzék felkeltésével, nemesítésével, tanításával.

Kötelező rajzoktatást népiskolában, középiskolában egyaránt! Ez a jövő vezéreszme. De csak úgy, hogy az az általános, harmónikus tanítás keretébe beleilljék és *ne legyen egyoldalú, szakszerű.*

Sok történt — mert már legrégebben fogtunk hozzá — a philológia és az azzal kapcsolatos aesthetika által; és ezt meg kell hálálnunk, bár tagadhatatlan, hogy az aberratiók iránt fogékony

nemzedékünk meggyógyítására, ízlésének egészségessé tételére a philológia és az egész iskolai tanítás és nevelés még sokat tehet.

Aránylag jóval kevesebb történt a képző-művészeti érzék felkeltése, nemesbítése és általánosítása érdekében; tényleg nincsen ideálunk, izlésünk folyton bukdácsol. E téren tenni kell valamit; széles alapját megvetni a művészi nevelésnek, hogy azon a felnevelkedő nemzedék *önállóan* alkothassa meg ideáljait; így lesz a magyar művészetnek jövője.

Magától értetőleg nem művészeket akarunk nevelni, hanem egy a képző- és vele azonos iparművészet termékeiben nyilvánuló örök szép iránti fogékony nemzedéket, hogy az a művészi értékkel birót az értéktelentől meg tudja különböztetni, emettől magát megszabadítani, az előbbiben örömét, harmóniáját lelni; de nem úgy, hogy *egyeseket* a művészet utjára tereljünk, — művészek maguktól teremnek — hanem az *összességnek adjunk teljes, harmonikus nevelést*, melynek egyik faktora a művészi érzék képzése; nem szeretem azokat a kitünő rajzolókat »kitünő rajzaikkal« együtt, valamint nem szeretem azon tanulót sem, ki csak a mathezisben excellál. Nem ezek azok, kik a jövő harmóniáját megteremtik.

Biztos, hogy a művészi érzék (Kunstsinn) kifejlesztése czéljából legelőször azt a nyelvet, azt az anyagot kell széles alapon tanítanunk, mely ennek a művészetnek kifejezője. A rajzképesség általános tanítása által jövő nemzedékünk olyan új kifejezési móddal fog gazdagodni, mely neki megmérhetetlen hasznot fog hozni; a primitiv rajzképesség alapján pedig ennek kifejlettebb, emelkedettebb, magasabb fokán — akkor, midőn a philológus már a poetikát taníthatja — részint imitatió (másolás), részint elméleti uton növendékeink lelkének olyan új birodalmat nyitunk meg, melyben az életet szebben látják visszatükröztetve, mint hétköznap. Világos tehát, hogy *a rajztanár kettős feladattal* áll szemben, az egyik a primitiv rajzképességnek megtanítása, hogy közéletünk minden rétegje előbb utóbb a formairást úgy tudja használni, mint az irást; a második az emelkedettebb foka, az aesthetikus vagy artisztikus rajzolás és elmélete. A rajztanár feladata tehát teljesen analog, pl. a philológuséval, amennyiben legelőször tanítja a nyelvet, a logikus, primitiv kifejezési módot, ennek alapján azután a magasabb, kothurnusos kifejezési módot, a költészettant, művészettant, természetesen inkább demonstrativ uton.

De valóban harmonikus akkor lesz a nevelésünk, ha sikerül a rajztanítás e kettős feladatát úgy *bele illeszteni az általános iskolai tanítás keretébe*, hogy annak egy nélkülözhetetlen része legyen, akár a mathezis, a nélkül, hogy izolált vagy tolakodó legyen. Ne is támadhasson fel senkiben az a nézet, hogy a rajztanítás a többitől külön álló tárgy. Rajztanárok között is vannak művészek és nem művészek, philologusok között is vannak költők és nem költők; jó tanárok mind akkor, ha jó paedagogusok. A rajzképesség primitiv és emelkedettebb fokán is csak

úgy tanítható helyesen, ha *elveket* tanítunk, melyeknek megvilágosítására, demonstrálására, begyakorlására mintákat, feladatokat adunk a tanulónak; e tárgynál is a tipikus hibák kidomborítása a fő paedagogiai eszköz, hogy mindnyájan okuljanak belőle stb.

Az általános rajztanítás akkor fog legjobban érvényesülni, ha az általa czélzott művészi nevelés az általános nevelés és iskolai tanításba nélkülözhetetlenül beleilleszkedik. Ha nem izoláljuk magunkat kollegáinktól, philologusoktól, mathematikusoktól, stb. hanem velök karöltve, az ő közreműködésükkel, az ő jóindulatukkal, a társadalom jelenlegi áramlatát felhasználva, a rajztanításnak, mint általános nevelő hatású és képzésű tantárgynak helyét meghatározzuk, anyagát módszerét egységesítjük, kidolgozzuk, mostohából édes testvért csinálunk. A rajztanár akkor lesz elégedett, fáradságát el fogják ismerni, ereje érvényesülni fog. In hoc signo vinces.

És így elérkeztem felszólalásom czéljához, hogy szót emeljünk az olyan tervek ellen, melyek rajztanításunkat még jobban kiemelnék a harmónikus tanítás keretéből. Mert ez történnék, ha a tanítást csak művészekre biznók s nem paedagogus tanárokra. Ha egy pár évi művészkedés már utat nyitna a kathedrára s az iskola munkás tényezőjévé avatna olyan erőt, a ki excellálhat másban, de magát az iskolát nem is ösmeri. S a rajztanárt még jobban izolálnók, ha művészek, mint külön rajzfelügyelők által irányíttatnók, ellenőriztetnők s nem az iskolai harmonia, hanem külön sphaerába tereltetnők. Mert a *rajztanítás ne különálló valami, hanem első sorban paedagogia legyen, és ami benne nem paedagogia, nem is való az általános iskolába, hanem a szakoktatás körébe.* A mi pedig paedagogia, azt minden művelt elüljáró tudja ellenőrizni. Semmivel se külömbözzék a rajztanítás jobban a magyar philologia tanításától, mint ez a mathezis-étől. Egy művelt fizikus igazgató vagy főigazgató, ha paedagogus, nagyon jól fogja a philologus tanár helyes működését becsülni tudni, úgy mint a jó rajztanárét is; ha a rajztanár jó paedagogus és különben alkalmas egyéniség, még a philologus is majdan szivesen fogja igazgatójának látni, mint arra pl. Münchenben láttam esetet.

De *művész rajzfelügyelők kreálása még jobban izolálná a rajztanárokat*, pozicziójukat még jobban gyengítené, nagyobb elégedetlenséget szülne, mint eddig volt, lehetetlenné tenné a harmonia képzését, a disharmonia kiapadhatatlan kutforrásává lenne.

Hogy pedig gyakorlatilag minő perspectivát nyújt, ha a művészi rajzfelügyelők, kik az iskolát nem ismerik, — hisz a kezdő tanár is csak évek során érti meg az iskolát —, kik a szó nemes értelmében vett egyoldalúak, ha ugyan önmagukkal harmoniában vannak eszméikre nézve, de *egymás között semmi esetre sem lesznek*, betoppannának a bizonyára friss, de szakszerü, a szakiskolákba való eszméknek tárházával az iskolába, s mint egy

előttem értekező mondja, az itt fáradságosan összetanult, összehangolt concertbe beleszólnának, az oly disharmonia volna, a milyet az ismert levél írója — maga óhajtana talán legkevésbbé.

Ha már nem lehet az iskolák túltömöttségét apasztani, nyerjenek a rajztanárok legalább a népesebb iskolákban segéderőket maguk mellé, s a tanítási eredmény bizonyára nagyobb leend.

A succrescens rajztanárságnak, úgy mint az egész tanárságnak, folyton tanulnia kell, önmagát és egymást tovább képeznie, haladnia kell, felfrissítenie magát, de történjék az harmónikus, természetes uton és nem *speciális, izoláló* felügyelők, legkevésbé művész rajzfelügyelők által.

(Budapest.) *Boros R.*

EGYESÜLETI ÉLET.

M.-szigeti kör.

A m.-szigeti kör a jelen tanévben két gyűlést tartott; az elsőt okt. 3-án, a másodikat nov. 9-én. Az elsőn a kör elnökké *Dobay* Sándor főgymn. igazgatót, jegyzővé *Kelemen* Ferencz fg. tanárt, a kör képviselőjéül a központi választmányba *Marikovszky* Menyhért áll. fels. leányisk. igazgatót, pénztárossá *Draskóczy* Gábor nyug. főgymn. tanárt választotta meg. Bizottságot küldött ki a kör a mult évi pénztár megvizsgálására, és elnök vállalkozott, hogy a kör ezévi működésére vonatkozólag előterjesztést terjeszt a jövő gyűlés elé. A gyűlés után tartott összejövetelen a szeptembertől nyugalomba vonult *Géresy* Imre fg. tanártársunkat üdvözöltük és az éppen Szigetre tanulmányi kirándulásra jött sárospataki ref. főgymnasium tanárait, akik az ifjúság vezetői voltak.

A második gyűlésen a pénztárvizsgáló bizottság jelentését hallgattuk meg, mely szerint a mult évi számadások teljes rendben vannak, bár a pénztári maradvány csak két korona. Ezzel kapcsolatban határoztatott, hogy bejelentjük a központnak, hogy mivel a mult tanévi collegáink közül *Kardos* Károly 1900. januárban meghalt, *Szent-Imrey* Tamás 1899. deczemberben nyugdijaztatott s Beregszászba költözött, *Martinkovich* Iván Budapestre tette át lakását, ezeknek kilépését vegyék tudomásul; viszont ajánljuk fölvételét a következő, belépni óhajtó kartársaknak: *Kovásy* Zoltán áll. tan. kép. igazgató, *Tanfi* Iván tkp. tanár, *Mandola* Aladár tkp. s. tanár, *Kelemen* Ferencz, *Jakobinyi* Péter, *Telegdy* Bertalan, *Daru* Mihály főgymn. tanárok. Ezeknek belépése körünket nemcsak számban, hanem moralis értékben is örvendetesen gyarapította.

Elnök ily czímen tartott előadást:

»Mit kellene tennie körünknek, hogy életrevalóságát bizonyíthassa.« Az előadás bevezetésében baráti szemrehányás is volt, hogy

a tagok oly kevés érdeklődéssel vannak a kör szellemi tevékenysége iránt. A teendőkre vonatkozó előterjesztését következőkben lehet egybefoglalni:

1. vállalkozzanak a tagok minél többen eszmecserék alapjául szolgálható előadások tartására;

2. próbáljuk újra a már (közönségünk közönye s a volt Casino helyiségének elvesztése, az új helyiségnek e czélra alkalmatlan volta miatt) nehány év óta szünetelő felolvasó estélyeinket ismét divatba hozni; ha eleinte hidegen fogadja is a közönség, hihető, hogy később, ha kitartásunkat látni fogja, mégis csak meg fogja ez estélyeket kedvelni. Ezek létesítésére bizottság is küldetett ki;

3. minden évharmadban egyszer úgy rendezzük társas összejöveteleinket gyűléseink után, hogy azokon feleségeink, felnőtt családtagjaink is részt vehessenek;

4. kisértse meg a kör a nagybőjtben szabad lyceumi előadások berendezését.

Elvben mind ez indítványok köztetszésre találtak s óhajtandó, hogy alakot is öltsenek.

Ami a gyűlési előadásokat illeti, ezekre vállalkoztak: *Kelemen* F. és *Jakobinyi* P.: »A művészeti oktatás meglevő elemeit hogyan használjuk fel tanításunkban« czím alatt: *Bartha* János tornatanár: »A játékdélutánokról.«

Simon Géza: »A classicus olvasmányokhoz hogyan kapcsolódjék a régiségtani oktatás?«

Jakobinyi Péter: »Az actiok tana didactikai oldalról.«

A gyűlés még egy érdekes dolgot tárgyalt. *Marikovszky* Menyhért áll. fels. leányisk. igazgató ez év deczember havában tölti be tanári szolgálatának 40-ik évét. Az intézet tantestülete elhatározta, hogy deczember 11-én ez alkalomból iskolai ünnepélyt rendez s a kört is felhivta, hogy ezen vegyen részt. Miután jubilans volt e körnek megalapítója, sok éven át elnöke, tiszteleti elnöke jelenleg is: nemcsak, hogy az ünnepélyen való részvételt határoztuk el, hanem azt is, hogy felkérjük az Egyesület központi vezetőségét is, hogy ez ünnepélyen legyen szives magát képviseltetni. Egyszersmind az ünnepély rendezésében is részt kér a kör; hisz ez a jubileum a társadalom többi rétegét is mozgásba hozta. Megyénk érdemes alispánja, *Szabó* Sándor, közéletünk számos jelese, mint *Mándy* Lajos min. tanácsos, *Lator* Sándor, *Nyegre* László képviselők, *Kovásy* Z., *Dobay* S., *Peres* Sándor, *Bökényi* D. igazgatók stb. tanítványai voltak Marikovszkynak s ezek is üdvözölni óhajtják, mint volt tanítványok. Igy a szűk körre tervezett ünnepély előre láthatólag nagyobb hullámokat fog vetni a társadalomban, ami igen örvendetes mozzanat lesz korunkban, melyben a közönség oly kevéssé hajlandó észrevenni a tanári érdemeket. *K.*

Temesvár-kerületi kör.

(Szabad Lyceum. — Évi munkaprogramm.)

A temesvár-kerületi kör november hó 16-án tartotta rendes havi ülését dr. *Schönvitzky* Bertalan elnöklete alatt.

Az ülés elején a kör *Ries* Ferencz indítványára és több tag hozzászólása után határozatilag kijelentette, hogy *Schönvitzky* Bertalan köri elnöknek az idei alakuló gyűlésen tartott megnyitó beszéde azon részében, melyet a Közlöny kihagyott, föltétlen és határozott állásfoglalást tartalmaz a soronkívüli előléptetéseknek most divó rendszere ellen. A kör egyúttal kéri a Közlöny szerkesztőjét, hogy ezen kijelentést a tudósításban változatlanul meghagyni szíveskedjék.

Azután *Schönvitzky* Bertalan beszámolt a Szabad Lyceum idei cyclusát előkészítő bizottság működéséről és egyúttal jelentette, hogy az egyesület szeretve tisztelt elnöke, dr. *Beöthy* Zsolt is igért egy előadást. A kör *Beöthy* Zsoltnak szives készségét örömmel és köszönettel tudomásul vette és az előkészítő bizottság javaslata alapján az idei előadások sorozatát következőképpen állapította meg:

November 24. *Barát* Ármin, hirlapszerkesztő: A párisi világkiállítás. — 27. *Wittenberger* Antal, pápai kamarás, püspöki titkár: A magyar kereszténység jubileuma. — 30. *Putnoky* Miklós, főgymn. igazgató (Lugos): Román költészet a XIX. században. Az előadásban előforduló költemények közül Alexandri Vazulnak »Báthory bibornok lova« cz. legendáját Schütz Irma úrhölgy, »A magyar lány« cz. balladáját pedig Stein Adél úrhölgy szavalja.

Deczember 4. *Graef* János, tanító: Földrajzi ismereteink gyarapodása a XIX. században. — 7. Dr. *Engels* Béla, városi ker. orvos: A gyógytudomány vívmányai a XIX. században. — 11. *Arányi* Gyula, felső keresk. isk. tanár (Lippa): Valuta és nemzetgazdaság a XIX. században. — 14. *Cseh* Lajos, kegyesr. tanár: A XIX. század vezéreszméi. — 18. *Mauritz* Elza úrhölgy, felső leányisk. tanítónő: Divat és társadalmi szokások a XIX. században.

Január 8. *Pethes* Imre, szinművész: A magyar szinészet története a XIX. században. — 11. Dr. *Páger* Imre, theol. tanár: A XIX. század nevelési eszméi. — 15. *Tőkés* Lajos, kegyesr. tanár: A chemia haladása a XIX. században. — 18. és 22. *Bergmann* Ágost, főreálisk. tanár: Irányok és vezéreszmék a XIX. század irodalmában. — 25. Dr. *Breuer* Ármin, várm. főorvos: A közegészségügy fejlődése a XIX. században. — 29. Dr. *Tőkés* István, várm. aljegyző: A magyar közigazgatás fejlődése a XIX. században.

Február 1. *Oswald* János, zeneakadémiai tanár: A XIX. század zenéje. — 5. *Berecz* Ede, képezdei tanár: A meteorologia haladása a XIX. században. — 8. Dr. ifj. *Niámessny* Mihály, várm. alügyész: A XIX. század jogeszméi. — 12. *Réthy* Gábor, felsőbb leányisk. tanár: A XIX. század világtörténelmi nevezetességű eseményei. — 15. Dr. *Neubauer* Henrik, várm. tb. főorvos: Az emberbaráti intézmények fejlődése a XIX. században. — 19. Dr. *Vértes*

Adolf, ügyvéd: A természetbölcselet köréből. — 22. Dr. *Beöthy* Zsolt, ministeri tanácsos, egyetemi tanár: Később meghatározandó tárgyról. — 26. *Dobó* László, várm. főügyész: Meggyőződés és meggyőzés.

Március 1. *Sulyok* Ylda úrhölgy: A nőkérdés a XIX. században. — 5. *K. Dancs* Ferencz, áll. főgymn. tanár: A physika vívmányai a XIX. században. — 8. *Perényi* Adolf, főreálisk. tanár: A képzőművészetek a XIX. században. — 12. Dr. *Sztura* Szilárd, ügyvéd: A XIX. század világfelfogása. — 15. Dr. *Benedek* Albert, felsőbb leányisk. tanár: Magyarország politikai fejlődése a XIX. században. — 19. Dr. *Steiner* Simon, főreálisk. tanár: A csillagászat haladása a XIX. században. — 22. Dr. *Schönvitzky* Bertalan, áll. főgymn. igazgató: A magyar közoktatásügy fejlődése a XIX. században. — 26. Dr. *Berkeszi* István, főreálisk. tanár: Temesvár haladása a XIX. században. — 29. *Szabolcska* Mihály, ev. ref. lelkész, a Kisfaludy-társaság tagja: A XIX. századbeli magyar irodalom.

A Szabad Lyceum idei tiszta jövedelméből a kör 10% -ot a Vidéki Hirlapírók Országos Szövetségének nyugdijalapja, a többit pedig a Tanárok Otthonának alapja javára fogja fordítani.

Elhatározta azután a kör, hogy deczember hó 8-án nagyobb szabású Vörösmarty-ünnepélyt rendez, melyen *Szabolcska* Mihály ódát fog felolvasni, dr. *Benedek* Albert, felsőbb leányiskolai tanár emlékbeszédet fog tartani, *Mészáros* Jenő, tanitóképző int. tanár Vörösmarty írói működését fogja ismertetni, *Hahnel* Aranka és *Pethes* Imre színművészek szavalni és a Zenekedvelők Egyesülete énekelni fog. Az ünnepélyből származó tiszta jövedelmet a kör a Vörösmarty-szobor alapja javára fogja fordítani.

Ezután a kör az évi munkaprogrammot beszélte meg. Az egyesület igazgatósága részéről ajánlott thémák közül az ifjúságnak a természeti tanulmányok körében való gyakorlati foglalkoztatásának kérdésére *Tőkés* Lajos kegyesrendi tanár, a szepesi kör indítványának előadására *Schönvitzky* Bertalan igazgató vállalkozott. Ezeken kívül *Ries* Ferencz, áll. főgymn. tanár vállalkozott, hogy a Vidéki Tanárok Otthonának a kérdését tanulmányozni fogja és róla előadást tart. Dr. *Kovács* Gyula, áll. főgymn. tanár pedig »Tanitványaink az iskolán kívül« czimen igért egy előadást. Az egyesületi igazgatóság részéről ajánlott többi thémákat a kör a tagok figyelmébe fogja ajánlani.

Az ülés végén *Ries* Ferencz, hivatkozva rendkivül nagy elfoglaltságára, bejelentette, hogy a titkári tennivalókat tovább nem végezheti. Minthogy *Ries* Ferencz a jelenvoltak ismételt kérésére sem volt hajlandó elhatározását megmásítani, a kör kimondotta, hogy a titkári állás dolgában a jövő ülésben fog határozni.

Minekutánna az elnök még bejelentette, hogy *Abelsberg* József kegyesrendi tanár az egyesületbe és a körbe rendes tagnak belép, az ülés véget ért.

Ries Ferencz.

KÖNYV-ISMERTETÉSEK.

Franczia könyvtár. Szerkesztik: Dr. Theisz Gyula és Matskássy József. I. füzet. Jean Racine Britannicus. Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Hofer Károly cz. főigazgató. Budapest, 1900, Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedés kiadása. Ára 70 fillér. II. füzet. Voltaire: Siècle de Louis XIV. Magyarázta dr. Chovancsák István főreálisk. tanár. Ára 70 fillér; megjelent ugyanott.

A Franczia könyvtár 1. és 2. füzete a vállalat programmjához híven oly műveket tartalmaz, melyeknek olvasását az új tanterv a reáliskoláktól megköveteli. Nem tudjuk eléggé helyeselni, hogy a szerkesztők első sorban Racine »Britannicus«-át adták ki, a költő ama remekművét, mely »Athalie« után a franczia drámai költészet egyik remeke és különösen megérdemli *de Jouy* ama dicséretét, melyet *Hofer* a franczia klasszikus drámák jellemzésére a darab elé irt sikerült és érdekes »Bevezetés«-ben idéz »Pour l' homme de la Seine — irja de Jouy — la beauté dramatique est simple et regalière. Une action claire unique toujours croissante une habilé distributions des parties un art profond dans la conduite de l'ouvrage, un intérêt progressif dont la puissance se combine de manière à converger sur un seul point sur un seul personnage. Une élégance soutenue un style constamment noble et chatié telles parmi nous les conditions inséparable du beau dans l'art dramatique.«

De maga Racine is »Britannicus« tragödiáját nagy becsben tartotta, azt a darabját, melyről ő maga »Préface«-ban ezeket irja: »Voici celle de mes tragédies que jes puis dire que j'ai la plus travaillée.«

A darabhoz *Hofer* Károly, mint már említettük, bevezetést irt, melyben Racine életét és irodalmi működését tárgyalja, melyből a tanuló megtudja mindazt, a mi a dráma megértéséhez szükséges.

A tragödia szövege legpontosabban át van nézve, alapul véve a franczia classicus írók darabjainak egyik legjobb kiadását, t. i. a párisi Hachette-czég által kiadott »Des grands écrivains de la France« czimű gyűjteményben megjelent munkákat. A legszorgosabb utánnézés daczára mégis egyes sajtóhibák csúsztak be a szövegbe, melyek a későbbi kiadásokban könnyen kijavíthatók; igy 33. lap 4. sorjában a Burhus szóban előforduló sajtóhiba, valamint a 46. lap 7. sor. előforduló j betű hiánya.

Igen tapintatosan járt el *Hofer* a szöveg kiadásánál, szem előtt tartva, hogy tanulók számára készült a kiadás, hogy a negyedik fölvonás II. színében elhagyta a következő sorokat: »Mais ce lieu du sang qui nous joignit tous deux.

Écartait Claudius d'un lit incestueux: Il n'osait épouser la fille de son frére.

Le sénat fut séduit; une loi moins sévère.

Mit Claude dans mon lit, et Rome a mes genoux« valamint ugyanazon fölvonás ugyanazon jelenetében eme sort: »Prête à sortir

du lit où je l'avais placées«, mely helyek a tanulók erkölcsi érzetét sértették volna.

A darabhoz csatolt magyarázatokban meg fogja a tanuló találni mindama tárgyi és nyelvi utbaigazításokat, melyek a darab könnyebb megértésére szükségesek. És itt megjegyezzük, hogy a szerkesztők igen helyesen jártak el, megfelelve az újabb paedagógiai és didacticai kívánalmaknak, hogy a darabhoz készített magyarázatokat nem a szöveg alá, hanem a darab végéhez csatolták. A legújabb és legjobb német jegyzetes kiadások ma már mind így adatnak ki.

A »Franczia könyvtár« 2. füzetében *Chovancsák* István főreáliskolai tanár Voltaire »Siècle de Louis XIV.«-ából válogatott fejezeteket adott ki.

A sokoldalú író eme históriai munkáját a »Histoire de Charles XII.« mellett legjobb és legérdekesebb prózai munkájának tartják, habár e mű azáltal, hogy az író oly fejezetekre osztotta azt, melyekben a »roi soleil« korszakára vonatkozó legkülönbözőbb dolgokat felsorol, — minők egyháziak, pénzügyiek, közigazgatásiak, katonaiak, szépművészetiek, továbbá egyes anekdoták — egyöntetüségéből sokat veszit, de e hibája mellett is a könyv még most is egyike a legvonzóbb olvasmányoknak. *Chovancsák* Voltaire könyvéből tiz fejezetet szemelt ki. Ezek annyiban is helyesen és tapintatosan vannak megválasztva, mert egynéhány fejezetben oly részletekre bukkanunk, melyek magyarországi eseményekkel vannak összefüggésben. De véleményünk szerint a sok csataleirás egy kissé egyhangúvá teszi a könyvet; az ugy is mozaikszerű munkának főleg XIV. Lajos jellemzésére vonatkozó részletei a könyvet egy kissé változatosabbá tették volna. A könyv azonban így is hézagpótló és nagy hasznára lesz a tanuló ifjúságnak. Annál is inkább, mert az új tanterv a reáliskola VI. osztályára kötelező olvasmányúl előirja.

A könyvhöz irt különösen számos és érdekes történeti jegyzetet, mint a Berlinben tartott modern philologusok nagygyűlése megállapította, itt is a füzet végén találjuk.

Végül igen helyesen tette a magyarázó, hogy a füzet végén négy magyarból francziára való fordítási gyakorlatot közölt. E fordítási gyakorlatok (melyeknek czímei 1. »Rocroi mellett vivott csata«, 2. »A francziák többi diadalai a nagy Condé alatt«, 3—4. »A fronde v. a polgárháború« két részben,) igen könnyűek lesznek, mert az olvasott szöveg anyagából vannak merítve és emellett egyes nehezebb kifejezést, zárjelben, franczia nyelven oda iktatva találja a fordító.

Ne hagyjuk még megemlítés nélkül, hogy mind a két füzet az írók sikerült arczképeit közli.

E két füzet kiállítása is teljesen kielégítő, papir és nyomása, még szebb, mint a már kiadotté, és így abbeli jó véleményünket, melyet e vállalatban megjelent Nouvelles Genevoises ismertetésénél (lásd: »Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny« XXXIII. évfolyam 33. számát 172. l.) nyilvánítottunk, még inkább megerősíti.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

Magyar-német és német-magyar zsebszótár. Összeállította dr. *Hoffmann* Frigyes. Két részben. Lipcse, Otto Holtzes Nachfolger. I. német-magyar rész 400 lap, 1896, II. magyar-német rész 396 lap, 1900. — Mindkét rész ára fűzve 5 K. 40, kötve 6 K. 30.

Az utóbbi években valóságos szótár-áradatnak vagyunk tanui; a Ballagi-féle munka sokéves monopoliumát ez a túlprodukczió komolyan veszélyezteti. Ez azonban a tudomány és a tanítás érdekeit tekintve, nem hogy baj volna, de örvendetes, mert: győzzön a jobb, a legjobb. Nálunk minden nevesebb kiadó ambicziója, hogy meg legyenek saját szótárai, a mi talán arra is enged következtetni, hogy ezen irodalmi vállalatok jövedelmezőek. A honi iparral szemben bizony nehéz a helyzete a külföldi kiadónak, s ha mégis találkozik ilyen, feltehető, hogy nem merően üzleti érdek vezette, hanem, hogy úgy mondjam, »kiadói becsvágy«, mely eleve elismerésünkre tarthat számot. A lipcsei Holtze-czég nyelvkönyvekben és szótárakban specialista és egy e czélra külön berendezett, kitünő nyomdával (Brandstetter Oszkár) rendelkezik. A classicus, de főleg a modern nyelveket felölelő Holtze-féle szótárak valóságos könyvtárt tesznek ma már, a melyben bizonyára egyik tag segíti a másikat s a nemzetközi olvasó- és tanuló-közönségnél előmozditja használatukat. Ezen magasabb szempontból is örvendhetünk azon, hogy a gyűjteménybe belekerült a mi nyelvünk, s ha nem is ismernők itthon a szerzőnek kvalitásait, melyek évek óta csendben folytatott, de annál intensivebben működő munkásságában nyilatkoznak meg, már az a körülmény egymagában is megnyugtathatna, hogy egy külföldi kiadó ily költséges vállalkozásnál és nagy befektetésnél bizonyára kellő körültekintéssel járt el.

De nézzük immár a könyvet, kiadótól és szerzőtől menten. Rövidre fogott német bevezetés után, mely a magyar kiejtés legfontosabb szabályait adja, következik a szótári rész, mely 2 hasábba van szedve, kitünő betükkel és számos ügyes rövidítés értékesítésével. Mindkét rész függelékül adja 1. a keresztneveket, 2. a földrajzi elnevezéseket, az I. rész ezenfelül a rendhagyó (erős) igék táblázatát. A mi a tartalmat illeti, alapos megvizsgálás és összehasonlítás után mondhatjuk, hogy a szerző valóban nagy körültekintéssel járt el és mindkét nyelvben való jártasságát lelkiismeretesen használta fel arra, hogy egy ilyen kisded *zseb*szótárhoz joggal fűzhető várakozásokat a lehetőség szerint kielégítse. Akadtunk ugyan nem egy magyar szóra s egynémely fordításra, a melyet kifogásolhatnánk, de ilyesmi — gondolom — a mig szótárak lesznek, ki nem kerülhető, mert egy mindenkit mindenben egyaránt kielégítő szótár imaginär fogalom. Egyes, apróbb észrevételeimet már az I. rész megjelenésekor soroltam fel az Egyetemes Philologiai Közlönyben és a Zeitschrift für das Realschulwesen-ben (1897, januári füzet), itt csak annak az alaki hiánynak felemlítésére szorítkozom, hogy a czímszók mind nagy kezdőbetűvel nyomattak és a követett helyesirás némileg eltér a nálunk elfogadott osztrák helyesirástól. Ettől eltekintve, mint személyes használat alapján is meggyőződtem, Hoffmann szótára

iskolai használatra igen alkalmas, sőt többi szótárainkkal összehasonlítva, nem egy előnynyel is dicsekedhetik, tehát nemcsak elismerésünkre, hanem pártolásunkra is számot tarthat.

(Budapest.) *Kemény Ferencz.*

VEGYESEK.

Igazgatói kinevezés. Ő Felsége dr. *Schnabl* Róbert, budapesti VI. ker. állami főgymnasiumi rendes tanárt, f. hó 6-ikán kelt legfelsőbb elhatározásával, a VIII-ik fizetési osztály első fokozatába való sorolás mellett, ez intézet igazgatójává nevezte ki.

Igazgatók ünneplése. Örvendetes jelenségnek tekintjük, hogy a tanári és igazgatói jubileumok újabban mindinkább kilépnek az iskola falai közül és mindinkább az egész társadalom ünnepeivé válnak. A társadalomban mind tudatosabbá lesz az az érzés, hogy az iskola ügye az ő ügye is, hogy csakis vállvetett együttműködéstől várható olyan eredmény, a mely üdvösen hat majd ki az egész nemzet jövőjére.

Két ilyen, nagyszabásúvá vált ünnepélyről értesülünk most is. Ünnepélyekről, melyekben nemcsak az iskola emberei vettek részt, hanem résztvett az illető város egész polgársága és lelkes módon fejezte ki az ünnepeltek iránti szeretét és tiszteletét.

Az ünnepeltek egyike főt. *Schurina* István, a nagy-kállói kath. főgymnasium érdemes igazgatója, kit Nagy-Kálló város polgársága abból az alkalomból, hogy 25-ik évfordulója köszöntött be a városban való letelepedésének, illetőleg ottani igazgatói működésének, a város díszpolgárává választott. A közgyűlésnek f. hó 10-ikén hozott egyhangú határozatából, nagytiszteletű *Görömbey* Péter esperes vezetése mellett küldöttség értesítette a mit sem sejtő igazgatót és átadta neki egyúttal a választásról szóló oklevelet. *Görömbey* Péter nagyszabású üdvözlő beszédére, melyben szép szavakkal fejtette ki, hogy Nagy-Kálló történetében az utolsó 25 év a gymn. életével összeforrott, illetőleg egyik hatott a másikra — a váratlanul meglepett jubilans meghatottan válaszolt, kijelentvén, hogy ezután is az lesz főtörekvése, hogy az ifjúságot hazaszeretetre, tiszta erkölcsökre tanítsa és hogy az iskola és város érdekeit önzetlenül szolgálja. A küldöttség távozása után a gymnasium segélyegylete, majd a tanári kar, a nyíregyházi főgymn. képviseletében *Martinyi* József igazgató, *Porubszky* és *Moravszky* Ferencz tanárok, majd a volt tanítványok, a tanuló ifjúság stb. stb. küldöttségei keresték fel és mindannyian lelkesült hangon adtak kifejezést örömüknek és elismerésüknek. Délben a város polgársága díszebédet rendezett a Casinoban tiszteletére, a melynek folyamában többek között *Géresy* Kálmán tankerületi főigazgató, br. *Feilitsch* Berthold főispán, *Mikecz* alispán és még mások táviratban üdvözölték az ünnepeltet. A lelkes hangulatból kifolyólag Nagy-Kálló ünneplő közönsége viszont Wlassics ministerhez intézett

üdvözlő táviratot. Az ünnepeltet még a következő napokon is elhalmozták szerencsekivánatokkal és gratulációkkal.

A másik jubilans dr. *Wallner* Ignácz, a soproni állami főreáliskola érdemekben gazdag igazgatója, ki folyó hó 23-ikán ünnepelte meg tanári működésének 30-ik évfordulóját. És ezt a nagy időt, majdnem egy fél emberöltőt, kizárólag egy és ugyanazon intézetben töltötte, szakadatlanul arra törekedvén, hogy emelje, hogy felvirágoztassa, hogy növendékeit a haza és a tudományok szeretetére, magasabb célokért való hevülésre, igazi férfiúi erényekre tanítsa. De az ő nagy munkaerejét nem merítette ki teljesen az iskola, talált időt arra is, hogy Sopronnak, e második szülőhelyévé lett városnak is hasznos szolgálatokat tehessen. És nem volt olyan társadalmi mozgalom, melyben részt nem vett volna, olyan, a város érdekét előmozdító eszme, melyért, mint a képviselőtestületnek tagja, sikra ne szállott volna. A hol dolgozni kellett, ott első helyen jelentkezett, de ott, hol bárminemű elismerést osztogattak, nem volt sohasem található. Igazi férfiú, ki a szorgalmat, tehetséget, ügybuzgalmat a legnagyobb szerénységgel egyesíti. Tanítványai, intézetének tanárai és Sopron város polgársága a legnagyobb szeretettel és tisztelettel csüngenek rajta és készséggel ragadták most meg az alkalmat, hogy az ünnepelt iránti érzelmeiknek kifejezést adjanak.

Tanárok arczképalbuma. *Szigeti* Henrik jó nevü szolnoki fényképész, József főherczeg és a szerb király udvari fényképésze, olyan művészi kivitelü emlékalbum kiadását tervezi, mely *az összes magyarországi középiskolai tanárok, igazgatók és főigazgatók arczképeit* magában foglalja. Magyarország tanáraihoz intézett felhivásában kifejti, hogy az az album ugy szólván bármikor látható megtestesülése lesz az egész magyar tanárságnak, és jó hatással lesz — ugymond — a collégiális érzés fejlesztésére és élesztésére is. Hogy tervét minél hamarabbb megvalósíthasa, felkéri a tanári testületek tagjait, hogy küldjék be czimére visitalaku arczképeiket és olyan helyekre, hol jó fényképek nem szerezhetők be, kész lerándulni, hogy teljesen *díjtalanul* készítse el az album számára szükséges felvételt. A fénykép beküldése az album megvételére egyáltalán *nem kötelez*. Mi részünkről szivesen ajánljuk a tanárság figyelmébe Szigeti kérelmét annál inkább, mert az ilyen albumnak értéke csak akkor van, ha teljes, ha tényleg az egész középiskolai tanárságot mutatja be arczképeiben. És ha ilyen lesz, megérdemli, hogy — tekintettel a nagy anyagi áldozatokra, melyekkel a terv megvalósítása jár — a tanárság könnyítse meg feladatát és a menyire teheti, erkölcsi támogatásban is részesítse.

Negyven év a tanári pályán czímen megírtuk azt a nagyszabásu ünnepeltetést, melyben *Futó* Mihály, a hódmezővásárhelyi főgymnasium igazgatója részesült negyven éves tanári működésének jubileuma alkalmából. Tanítványai, jó barátai, tisztelői egyaránt rajta voltak, hogy az ünnepélyt szebbé, *Futó* Mihály érdemeihez méltóvá tegyék. Mint utólagosan értesülünk, e kiváló tanférfiút ő Felsége is

magas kitüntetésben részesítette, a mennyiben a Ferencz József-rend lovagjává nevezte ki. Kétszeresen örvendünk a királyi kegy e megnyilatkozásának, mert olyan férfiút ért, ki a tanügy iránti szeretetével, paedagogiai multjával bőven rászolgált az elismerésre és mert a kitüntetés általa az egész magyar tanárságot is éri.

A pannonhalmi Szent Benedek-Rend névtára az 1900—1901-ik évre, mely most jelent meg, igen érdekes világot vet arra a hasznos kulturális tevékenységre, melyet ez ősrégi és tiszteletreméltó rend tagjai kifejtenek. Hogy a rend híven régi hagyományaihoz most is a tanítás terén végez első sorban áldásos munkát, annak fényes tanubizonysága az a tény, hogy a rend 200 főt számláló személyzete között 100 van, aki gymnasiumi tanításra okleveles és 87, ki ténylegesen a tanítás terén működik. És pedig mint theológiai tanár: 5; mint tanár-képzőintézeti tanár: 8 és mint gymnasiumi tanár: 74. Ezek között okleveles rendes tanár van: 65; rendes tanár: 5 és helyettes tanár: 4. Ez a nagy személyzet részint a rend főiskolájában, részint 3 főgymnasiumában és 3 kisgymnasiumában működik. A főiskola tanulóinak száma: 38; a főgymnasiumoké: 1192 és a kisgymnasiumoké: 530. Vagyis összesen 1790 fiatal lélekbe csepegteti a kiváló rend a szép, a nemes eszméit, 1790 fiatal lelket tanít a tudomány és haza szeretetére. Áldás kisérje szép és hazafiúi munkásságát!

Péterfi Jenő hamvainak hazaszállítása. Folyó hó 19-én szomorú esős délutánon helyezték *Péterfi* Jenőnek, a korán meghalt tudós irónak és lelkes tanárnak hazaszállított hamvait édes hazai földbe nyugalomra. Csendben, egyszerüen folyt le a szomorú aktus. A halottas házban beszentelték a sulyos, ólmozott koporsót és azután folytatta a rövid időre félbehagyott utat. De nem magánosan, mint a horvát földről egészen a magyar fővárosig, hanem őszintén gyászoló jóbarátok és tisztelők seregének kiséretében. Mert eljöttek mindazok, kik Péterfit szerették, eljöttek, hogy lerójják iránta a kegyelet adóját. Ott láttuk többek között *Berzeviczy* Albertet, *Szüri* Dénest, *Heinrich* Gusztávot, *Goldzieher* Miksát, *Bertoniek* Gézát és ott a megboldogult kollegáit, a fővárosi tanárság több képviselőjét és a fővárosi középiskolai igazgatók közül is többet. Mind mélyen lesujtva álltak körül a sirt, melybe Magyarország egyik legmélyebben járó elméje, egyik legnemesebb szive porlik immáron; a sirt, melyben nagy ideálokért lelkesedett, minden szépért rajongó, sokat küzdött és sokat szenvedett férfiu aluszsza örök álmát. Áldás lebegjen emlékén!

Halálozás. Buzgó, derék tanár, ki, míg ereje birta, 2 év előtt történt nyugalomba való vonulásáig, szeretettel és lelkesedéssel teljesitette hivatását, mult ki az élők sorából. *Korény-Scheck* Vincze, cz. főgymnasiumi igazgató, az újvidéki kir. kath. főgymnasium volt tanára folyó hó 23-án éjjel elhunyt. Mindössze 56 éves volt és ebből 32 esztendőt az ifjuság művelésének szentelt. Mint kartárs hűséges jóbarát volt, mint tanár teli lelkesedéssel és az ifjuság szeretetével. Működése csendes és zajtalan volt, de mélyreható, mert főtörekvése mindenha az volt, hogy ne csak tudó, de jó embereket is neveljen. Hogy mennyire méltányolták és mennyire szerették, megható módon nyilvánult meg temetésén, melyen volt tanítványai, kartársai, tisztelői impozáns számban vettek részt és igaz gyászszal kisérték örök pihenő helyére. Áldás emlékére!

Névsora

azon tagoknak, kik az 1900. szept. 18-től nov. 22-ig tagdíjat fizettek.

1894/5-re: dr. Vajda Emil (II.).

1896/7-re: Váncza Mihály (II.).

1898/9-re: Berecz Ede, Grész Ernő (I.), Hauser Ignácz (még 2 K), Horváth Antal, Janek József, Incze Béni (II.), Kovalik János (Versecz), Matisz János (még 6 K), Mészáros Jenő, Molnár János (II.), Németh Károly, Röszler Béla, Simonyi Béla, Vajz Gyula, Waldherr József.

1899/900-ra: Altmann Jakab, Angyal Dávid, Áldor Imre, dr. Bán K. Aladár (II.), dr. Benedek Albertné, Buday József (6 K.), Csics Gyula Dékany Lajos (II.), Dunay Zoltán (2 K.), Fülöp Áronné (I.), Hausner Ignácz (I.), Janek József, Kátay Lajos, dr. Kiss Károly, Kovalik János (Versecz), Kőrösi Sándor (még 2 K.), dr. Lip. Keczer Géza, Máthé György, dr. Negovetich Arthur (I.), Niedermann Ignácz (II.), Perjéssy Lajos, Szauter Antal, Szerémi Alajos, Waldherr József, Weszely Ödön, Zambra Péter (2 K.).

1900/1-re: Acsay Ferencz, Ábrai Lajos, Ágotha Imre, dr. Badics Ferencz, dr. Balassa József, Balázsi József, Ballenegger Henrik, Balogh Péter, Barczán Endre, dr. Bánóczi József, Báthory Nándor, dr. Bäumel Ede, dr. Beke Manó, Benka Gyula, Bitter Illés, Bogyó Samu, dr. Bokor József, dr. Boros Gábor, Bricht Gyula, Bründl Ödön, dr. Burány Gergely, dr. Cherven Flóris, dr. Császár Árpád, dr. Cserép József, Csics Gyula, dr. Demeczky Mihály, Ebenspanger János, dr. Entz Géza, Erdélyi Jenő, Feichtinger Győző, Fekete Endre, Ferenczi Gyula, dr. Fialowski Lajos, Gellért Jenő, Gohl Ödön, dr. Goldberger Zsigmond, Greguss Imre (I.), dr. Gyomlay Gyula, Hager József, Hahóthy Sándor, Hajtsch Samu, Halbik Cziprián, Halmos Béla (Versecz), Hanusz Béla, dr. Hegedüs István (Bpest), dr. Heinrich Gusztáv, Heinrich Károly, dr. Hittrich Ödön, Hoffmann Frigyes, Hofmann Alfréd, Hollós Gyula, Horváth József (Bpest), Jablonszky János, Janky Károly, Kalmár Jolán (I.), dr. Kardos Czelesztin, dr. Katona Lajos, dr. Kemény Ferencz, Kékuss J. Vidor, Király Ernő, dr. Koch Antal, dr. Koltai Virgil, dr. Kovács Gábor, dr. König Gyula, Kőrösi Albin, dr. Krenner József, Krüger Viktor, Kuszák József, Láday Kázmér, dr. Lengyel Béla, Lenner Emil, Lévay István, Luther János, dr. Lúcz Ignácz, Madzsar Gusztáv, dr. Mágocsy-Dietz Sándor, dr. Máté Lajos, dr. Mika Sándor, Mokos Gyula, Molnár Sándor, Moser József, dr. Munkácsi Bernát, Nátafalussy Kornél, Odor Emilia, Odor Henrietta, dr. Oláh Béla (még 3·60), Orbán Ferencz, dr. Ottó József, dr. Pap Károly, Pap János, Pásztor József, Péter János, Pintér Elek, Polgár György, Posch Jenő, Rácz László, dr. Reichenhaller Kálmán, dr. Réthi Mór, dr. Riedl Frigyes, Rittinger Antal, Röser János, Ruzsicska Aurél, dr. Schmidt Ágost, dr. Schmidt József, dr. Schnabel Róbert, Schuszter Albert, Simon Tádé, dr. Simonyi Zsigmond, Skrobanek F. Péter, dr. Staub Móricz, dr. Steinberger Ferencz, Stettner Gyula, dr. Szabó Ernő, Szántó Kamill, Szenczy Győző, Szever János, Székely Károly, Széky István, dr. Szigethy Lajos, Szitnyai Elek, Teschler György, Téglás Gábor, dr. Tolnai Vilmos, dr. Tóth Kálmán, Tóth Márton, dr. Vass Bertalan, Várhelyi Ferencz, dr. Várkonyi Odilo, dr. Vikol János, Vozáry

Miksa, Vörös Balduin, dr. Wagner Alajos, Waldapfel János, dr. Wallner Ignácz, Weber Jáczint, Wodianer Arthur, Wolfner József, Zalai Mihály, Závodszky Adolf, Zlinszky Aladár, dr. Zoltvány Irén, Zombory J. János, Zongor József, Zsuffa Fausztin.

1900/2-re: Mórocz Emilián, Sárhegyi Lajos, dr. Tóth Sándor.

Előfizettek:

1899/900-ra: Brassói r. k. főgymnasium (még 2 K.).

1900/1-re: Bajai főgymn., beszterczebányai kir. főgymn., Beszterczei ág. ev. főgymn., Békéscsabai Rudolfgymn., Bonyhádi gymn., Brassói r. k. főgymn. (6 K.), Budapesti II. ker. főgymn., Budap. II. ker. f. keresked. isk., Budap. kegyesr. főgymn., Budap. V. ker. főgymn., Budap. V. ker. főreálisk., Budap. keresked. akademia, Budap. VI. ker. gymn., Budap. VII. ker. főgymn., Budap. VIII. ker. főgymn., Budap. tanárk. gyakorló főgymn., Budap. ev. ref. főgymn., Egri kath. főgymn., Esztergomi szt. B. r. székház, Fehér Ipoly, Gyulai polg. isk., Kalocsai érseki főgymn., Keszthelyi főgymn., Kilián Frigyes, Kisujszállási ev. ref. főgymn., Komáromi b. gymn., Lévai főgymn., Magyar-óvári kegyesr. gymn., dr. Német Antal, nyiregyházai ág. ev. főgymn., Rozsnyói ev. főgymn., Seraphin G. A., Székelykeresztúri unit. gymn., Ujverbászi gymnasium, dr. Wutz Albert, Zeidner H. (2 példány).

1901/2-re: Kisujszállási ev. ref. főgymn. (2 K.), Tatai gymnasium.

Budapesten, 1900. nov. 22.

(I.) = I. felét.
(II.) = II. felét.

Müller József,
egyesületi pénztáros.

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjjal hátralékban levő t. tagokat kérem, sziveskedjenek a küldött postatakarékpénztári befizetési lappal a tagdíjat befizetni.

Müller József, egyesületi pénztáros.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni sziveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. kerületi állami főreáliskola, Markó-u. 20.)

Tartalom: Művész-rajzfelügyelők. *Boros* R.-től. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (M.-szigeti, Temesvár-kerületi kör.) — *Könyvismertetések:* Dr. Theisz Gyula és Matskássy József: Franczia könyvtár. *Téri* Józseftől. — Hoffmann Frigyes: Magyar-német és német-magyar zsebszótár. *Kemény* Ferencztől. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

..Havi..
részlet-
fizetésre.

A Magyar Irodalom Története

Második kiadás.

Szerkeszti BEÖTHY ZSOLT.

Képes díszmű 2 díszkötésben.

A teljes mű ára 40 K., havi részlet 3 K.

A Magyar Költészet Kincsesháza

Szerkeszti ENDRŐDI SÁNDOR.

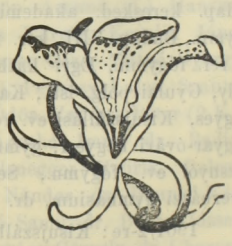

Az előbbihez hasonló díszkötésben 13 K.

Havi részlet 2 korona.

A 2 mű egyszerre rendelve 4 koronás havi részletre szállittatik.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem a következő műveket:

A Magyar Irodalom Története, 2 kötet, díszkötésben ... ... 40 kor.
A Magyar Költészet Kincsesháza, egy díszkötésben ... ... 13 „

A felsorolt művek ára ..... korona, fizetendő ..... koronás havi részletekben a szállitástól kezdődőleg a Gárdonyi és Társa czég pénztáránál Budapesten, mindaddig, mig a művek vételára törlesztve nincsen. Az esedékes és le nem fizetett részleteket a czégnek jogában áll a portóköltség hozzászámitása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállitáskor utánvétetik.

Lakhely és kelet: .....

Név és állás: .....

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 9. szám. 1900. deczember 9.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

BÉCS-E VAGY WIEN?

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A Közlöny nov. 18-iki számában *Nyers* Károly érdekesen fejtegeti a földrajzi terminológia egységesítésének fontos kérdését. Fejtegetéseinek eredményét, minthogy különben is egybevág a földrajz-tudósok internationalis megállapodásával, bizonyára megszivlelik újabb tankönyvíróink.

Részemről a czikkírónak csak azzal a javaslatával akarok foglalkozni, hogy *Bécs* helyett *Wien*-t, *bécsi magistratus* helyett pedig *wieni magistratus*-t mondjunk és írjunk ezentúl.

Vajjon helyes és jogos-e ez a kivánság? Vajjon lehetséges-e kivitele?

A czikkíró azzal okolja meg állítását, hogy ha mi *Wien*-t *Bécs*-nek mondjuk, a németek a saját fegyverünket fordíthatják ellenünk s Budapestet csökönyösen *Ofen-Pest*-nek nevezhetik; továbbá, valamint hogy »*Párist, Berlint, Rómát stb. csak Párisnak, Berlinnek, Rómának, nem pedig valamely általunk, hogy úgy mondjam, reájuk oktroyált különleges magyar néven nevezzük:* épp úgy . . . abba kell hagynunk a Bécs elnevezést és azt a nevet . . . kell használnunk . . . melylyel az osztrákok és *egyéb nemzetbeliek* élnek.«

Ez a megokolás teljesen téves. A mi *Bécs* szavunk jóravaló magyar szó és ezenkivül még tisztességes nyelvtörténeti multja is van; ellenben *Ofen-Pest* nyelvtörténetileg nem igazolható. Megvan a németek ajkán az *Ofen* helynév, megvan a *Pest* név, de — a *Budapest* elnevezés újabb keletü lévén — az *Ofenpest* szó csakis önkényes lehet.

Az sem áll, hogy mi Párist, Berlint, Rómát úgy nevezzük, a hogy az illető nemzetbeliek. Bizony, ezeket a neveket is csak írás, vagy más nemzetbeliek szóbeli közvetítése útján sajátítottuk el, ép úgy, mint a Khina nevet. A franczia *Pari'* nálunk *Pá•rizs*, vagyis nemcsak hogy *zs*-vel toldjuk meg a szót, hanem a hangsulyt is az első szótagra tettük át s ezenkívül az első szótag *a*-ját meg is hosszabbítottuk. A német *Berli•n* a mi kiejtésünkben *Be•rlín*, vagyis a hangsulyt az utolsó szótagról az elsőre helyezzük át. Az olasz *Ro•ma* ajakzárás nélkül képzett végső *á*-ja a mi kiejtésünkben zárt *a*-vá lesz, irásban pedig ezenkívül az *o*-t is megékezzük.

Első hallásra sem a franczia, sem a német nem ismer rá a maga fővárosára, úgy, a mint magyar ajkról hangzani hallja. Mert semmi sem változtatja meg annyira a szó hangzatbeli képét, mint a hangsulynak a nyomaték nélküli szótagra való átvetése. De még az olasznak is szoknia kell a mi *Róma*-beli *a*-nkhoz, mert még a hangszín megváltoztatása is zavarólag hat arra nézve, ki valamely hely nevét mindig saját nyelvének törvényei szerint hallotta kiejteni.

Mindezt azonban nem azért említem meg, mintha nekünk e helynevek ilyetén kiejtéseért csak legkevésbbé is restelkednünk kellene. Mi kénytelen-kelletlen így ejtjük ki ezeket a helyneveket, mert magyarul s nem az idegen népek nyelvén beszélünk. Viszont az idegen ajkuak is hiába irják le helyesen a Budapest szót, azért *Budápëszt*-nek, *Büdápé*-nek s a legkedvezőbb esetben is, ha a szót földrajzi könyveikben, saját helyesirásuk szerint átirva látják, *Budape•st*-nek fogják ejteni. Mert egy népet sem lehet rákényszeríteni vagy rászoktatni, hogy idegen nyelv kiejtése szerint mondja ki a nyelvébe átvett szókat.

A mint tehát nem helyteleníthető, hogy mi magyarokul *Pari'* helyett *Pá•rizs*-t és *Berli•n* helyett *Be•rlín*-t mondunk, ép oly kevéssé kifogásolható, hogy mi, a kiknek saját tulajdonunk a *Bécs* szó, valamint a horvátok és törökök, kik a szót tőlünk átvették, a *Bécs* szóval nevezzük az osztrák fővárost (Nem áll tehát, hogy egyéb nemzetbeliek mind a *Wien* szót használják) és hiú dolog volna még csak megkisérelnünk is, hogy nyelvünkből vagy akár földrajzi tankönyveinkből is, a *Bécs* szót kiirtsuk és a *Wien* szóval helyettesítsük. Vétkeznénk történelmi, költői és nyelvbeli hagyományaink ellen, de másrészről meg lehetetlen dolgot kisérelnénk meg.

Mert lehetetlen nyelvünknek valamely szavát nyelvünkből kitagadni. A *bécs* szó pedig minden kétségen kívül ép olyan jóravaló magyar szó, mint teszem: *faluvég* vagy *határváros*. Meggyőződhetik róla bárki is, ha *Szinnyei* Magyar Tájszótárát vagy a Pallas Lexikon-t kinyitja. Ez utóbbiban *Simonyi* így ír a *Bécs* szóról: »Némely helységekben a faluvéget vagy a falu melletti dűlőt stb. jelenti s azt mondják: N. N. a *bécsen* lakik; eredj vizért a *bécs*be; kimék a czigán*bécs*be (Makó egyik külvárosának vége): alkalmasint innen vette magyar nevét Bécs városa is, mint határváros; régente Ausztriát is Bécs-országnak mondták magyarul.«

Bizony-bizony, egész határozottsággal állíthatom, hogy ezt a közmondást: *A kinek lova nincs, Bécsben is gyalog jár*, soh' se mondja majd a magyar úgy, hogy: *Wienben is gyalog jár*; a *bécsi rongy*-ot vagy *bécsi mesz*-et sem mondjuk majd *wieni rongy*-nak vagy *wieni mész*-nek, de még magát *Bécsnek büszke várát* és városát sem nevezzük soha *Wien*-nek, hanem megmaradunk a nyelvünk igaz tulajdonát képező magyar elnevezésben.

Csak helyeselhető, ha a földrajzi tankönyvek így irják a helyneveket: *Grinics* (i. Greenwich), *Párizs* (fr. Paris, olv. Pári'). Csak helyeselhető, hogy, ha valaki Bécsbe ír levelet, ne magyarul, hanem németül címezze; irjon *Wien*-t, mert megtörténhetik, hogy az a postai alkalmazott, kinek a levelet rendeltetése helyére kell juttatnia, sem magyarul, sem horvátul, sem törökül nem ért s így a levél nem jut a címzett kezébe. Viszont az is helyes, hogy a ki Budapestre ír levelet, ugyanez okok alapján, de különösen azért, mert *Ofenpest* egyáltalában nem is létezik, *Budapest*-et írjon.

De azért ne támadjunk erőszakos kézzel a nyelvekre. Ne pusztítsuk azt, a mi minden nyelvnek jogos tulajdona, vagyis az illető nép ismerte helyeknek históriai alapon fejlődött neve, vagy az idegen névnek egy-egy nemzet saját felfogása és saját szájaíze szerint kialakult formája.

Az internationalis földrajzi congressusok szertelen buzgósága és jóakarata ellen védelmünkbe kell tehát vennünk nemcsak a Bécs-féle tisztán magyar származású helyneveket, hanem még azokat is, melyek idegenből kerülve, immár magyar formát öltöttek s ezzel nyelvünkben polgárjogot nyertek.

Mi teljes joggal nevezzük és írjuk *Venezia*-t Velenczé-nek, *Napoli*-t Nápoly-nak és *Konstantinopolis*-t Konstántinápolynak.

Az olasz viszont ép ily joggal London helyett *Londra*-t, Paris helyett *Pari•gi*-t és Konstantino•polis helyett *Constantino•poli*-t mond és ír. Lám az olasz, valamint hogy arra nem gondol, hogy a nyelvében köznévvé vált *Don Chisciotte* (olv. Don Kisotte) szót, mely szemmel láthatólag magán viseli a franczia kiejtésből való keletkezését, a spanyol kiejtés vagy helyesírás szerint rectificálja: úgy — nemzeti erejének tudatában — idegenből jött helyneveit sem fogja soha a szó eredete szerint visszacorrigálni vagy nyelvéből törülni.

Ne bántsuk tehát mi sem a *Bécs* szót és egyáltalában ne faragcsáljunk nyelvünkön idegen cultura kedvéért. Ne izenjünk hadat a nyelvünkben gyökerező eredeti vagy idegen származású helyneveknek. Teljesen elég, ha arra törekszünk, hogy a földrajzi könyvekben a helynév magyar neve után reteszjelben meglegyen a helynek internationalis neve és helyes kiejtése.

Kőrösi Sándor.

AZ EGYESÜLET ÚJ TAGJAI.

Az október 4-én és november 29-én tartott ülésen a következő új tagokat vette fel az igazgatóság:

Olti Mózes marosvásárhelyi róm. kath. főgymn. tanár, ajánlja Misz Olivér.

Dr. *Gál* Kelemen kolozsvári unit. kollegiumi tanár, aj. Négyesy László.

Dr. *Janovics* Jenő, a kolozsvári nemzeti szinház igazgatója.

Vogelhuber Oszkár, kolozsvári r. kath. főgymn. tanár.

Dr. *Imre* Sándor kolozsvári ref. koll. tanár, — ajánlja őket a kolozsvári kör.

Klimó Mihály budapesti VI. ker. áll., főreálisk. tanár.
Oberle Károly » » » » » »
Obendorf Károly » » » » » »
ajánlja őket Rajner Ferencz.

Visontay Kálmán ungvári főgymn. tanár, ajánlja Schürger Ferencz.

Teltsch Kornél eperjesi tanár, aj. az eperjesi kör.

Dr. *Ozorai* Lajos temesvári áll. fög. tanár,
Tökés Lajos » kegyesrendi »
Réthy Károly » felsőbb leányiskolai tanár, — ajánlja a temesvári kör.

Dr. *Schmidt* Mária az orsz. nőképző egyes. leánygymn. tanára.
Láng Margit » » » » » »
Dr. *Dittrich* Vilmos » » » » » »
Dr. *Szautner* Zsigm. » » » » » »
Petrányi Géza » » » » » »
Szabó Gábor » » » » » »
ajánlja őket dr. Tóth Rezső.

Holló Alajos győri áll. főreálisk. tanár, aj. Lenner Emil.
Szútor Zoltán fiumei áll. főgymn. tanár, aj. Fest Aladár.
Vatasán Miklós áll. főgymn. tanár Beregszászon, aj. Orlovszky István.

Pap Mózes székelyudvarhelyi unit. koll. tanár, aj. az udvarhelyi kör.
Nagy József debreczeni ev. ref. tanitóképző-tanár.
Sárkány Lajos » » » felsőbb leányisk. tanár.
Nagy Vilmos » kegyesrendi főgymn. »
Neszveda Károly » » » »
Szmodics Zoltán » » » »
Vitkó József » » » »
Alt Henrik » főreálisk. tornatanitó, —
ajánlja őket a debreczeni kör.

Lic. *Rácz* Kálmán pápai ref. vallástanár, aj. Sarudy György.
Köveskuti Jenő pápai áll. tanitóképző-tanár, aj. Tóth Pál.
Dr. *Klein* Simon módosi tanár, aj. Négyesy László.
Dr. *Mosánszky* Jenő kassai áll. főreálisk. orvos és egészségtan-tanár, aj. Gerevich Emil.

Kovássy Zoltán máram.-szigeti áll. tanitóképző-igazgató.
Mandola Aladár » » » » tanár.
Jakobinyi Péter » » ref. főiskolai »
Telegdy Bertalan » » » » »
Daru Mihály » » » » »
Kelemen Ferencz » » » » »
ajánlja őket Dobay Sándor a máramaros-szigeti kör elnöke.

Schechák Rezső ungvári reáliskolai tanár, ajánlja az ungvári kör.
Dr. *Heller* Bernát II. ker. főreálisk. tanár, aj. Tíber Agost.
Dr. *Szemák* István nyug. főgymn. igazgató Budapesten, ajánlja Müller József.
Dr. *Chovancsák* István budapesti VIII. ker. közs. főreálisk. tanár, aj. Rajner Ferencz.
Báthory Andor késmárki tanár.
Bellóczy Sándor » felső keresk. isk. igazgató.
Toperczer Rezső » főgymn. tornatanító.
Hoch Ferencz iglói főgymn. tanár, ajánlja őket Róth Márton.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülések.

1900. október 4-én és november 29-én.

(Tudósítás.)

Az igazgatóságnak mind, októberi, mind novemberi ülésén — szokás szerint — jelen voltak az összes, Budapesten lakó tisztviselők, az utóbbin a vidéki alelnök (Rombauer) is, valamint Alexander igazgatósági tag. A két ülés elintézte a folyó ügyeket, nevezetesen a tisztviselők jelentéseit, a jelentékeny számú belépéseket és a néhány kilépést; tudomásul vette a körök tisztújításáról és személyzeti változásairól szóló jelentéseket; megszavazott két özvegynek 60—60, egynek 70, egy tagtársnak 80 K segedelmet, foglalkozott az egyesületi helyiség ügyével; fájdalmas részvéttel vette tudomásul két régi kiváló tagtársunk, *Inczédy* Dénes pécsi főgymn. igazgató, vál. tagnak és *Szabó* Ignácz nyug. egri főgymn. tanárnak, egykori vál. tagnak elhunytát s elhatározta, hogy az illető tanártestületekhez részvétiratot intéz; több jubiláló kartársunknak üdvözlését elhatározta, így *Mayer* Józsefet 40 éves szolgálati ünnepe alkalmából, *Szuppán* Vilmos 25 éves ünnepén az elnök és a főtitkár személyesen jelen voltak, *Futó* Mihályhoz 40, *Schurina* Istvánhoz és *Wallner* Ignáczhoz 30, *Wagner* Alajoshoz és *Versényi* Györgyhöz 25 éves szolgálatuk alkalmából üdvözlő iratot intéz, a máramarosszigeti kör meghivására pedig *Marikovszky* Menyhértnek decz. 11-én tartandó 40 éves jubilaeumán képviselteti magát s a képviseletre *Dobay* Sándor igazgató urat, a m.-szigeti kör elnökét kérte fel; továbbá foglalkozott a deczemberi választmányi ülésre bejelentett indítványokkal, a melyekről annak idején tüzetesebb tudósítás fog megjelenni s kitüzte a választmányi ülést deczember 29-ére.

Az októberi ülésen foglalkozott az igazgatóság azzal az értekezlettel is, melyet több vidéki intézet képviselői szeptember hó végén Szegeden, az egyesület hire és tudta nélkül tartottak. Az igazgatóság hivatalos értesítés hiányában csak hirlapi közlésekből szerezhetett tudomást az értekezleten történtekről és az elfogadott határozatokról, melyek különben nem voltak elég világosan megkülönböztetve az eszmecsere során felmerült javaslatoktól. Az igazgatóság kimondotta, hogy mindazt, a mi jogos, méltányos és megvalósítható kívánság az értekezleten felmerült, támogatni és teljesítésöket legközelebbi felterjesztésében kérni fogja, s teszi ezt annál inkább, mert eddig is ebben az irányban haladt. Az ellen, a mi az értekezlet egybehivására közvetlen okot adott, t. i. a soronkivüli előléptetéseknek túlságos alkalmazása, valamint kárpótlásul, helyi vagy működési pótlékul felhasználása ellen, a tanárság egészének egyesek miatt ilynemű megkárosítása ellen az 1895-iki kassai közgyűlés óta folyton küzd az egyesület, s annál

többet és érdemlegesebbet Szegeden sem mondtak e tárgyról, mint a mit az igazgatóság a soronkivüli előléptetések korlátozására vonatkozó 1896-iki fölterjesztésében tüzetesen kifejtett. E tárgyra azóta is több izben visszatért az egyesület, egészen a legutóbbi (mult deczemberi) felterjesztésekig. Sajnos, végleges eredménye eddig nem lett. Talán a szegedi értekezlet hozzájárul ahhoz, hogy az egyesületnek erre vonatkozó fáradozása czélhoz jusson. De másfelől az értekezlet oly kritikus időpontban jött össze s a róla megjelenő tudósítások olyanképp voltak szinezve, hogy e miatt a legnagyobb veszedelem fenyegette a tanárságnak a soros előléptetéseknél sokkal fontosabb és általánosabb érdekeit. Az igazgatóság a legnagyobb aggodalomban volt, hogy évek fáradozásának eredménye az utolsó perczben megsemmisül. Az ülésről szóló tudósítások mindenre alkalmasabbak voltak, mint arra, hogy a közvélemény és az intéző körök rokonszenvét a tanárság iránt öregbítsék, s épen a költségvetés benyujtásának pillanatában a legrosszabbat okozhatták volna. Szerencsére a baj azóta elmult, de nem az értekezleten és a róla megjelent tudósításokon mult. Az igazgatóság egész működése nyitott könyv, irányát az a felfogás szabja meg, hogy a tanárság egyeteméért küzd s nem egyes csoportjaiért más csoportok rovására; mindenkor az egész tanárság érdekeit képviselte, részrehajlás nélkül, és az ildom határai közt teljes erélylyel. Erre jogos önérzettel mutathat rá; bizalmatlanságra okot nem adott.[1]

Az októberi ülés megállapította a munkaprogrammot s kitűzte a tárgyalandó tételeket, melyek aztán a Közlönyben is közzététettek. Ugyanez ülésből köszönő levelek mentek a temesvári közgyűlés érdekében fáradozott és áldozatot hozott testületekhez és személyiségekhez; a Közlönynek a közgyűlés leirását tartalmazó száma a vendéglátó város, megye és püspökség levéltárának s néhány kiválóbb személyiségnek bekötve megküldetik.

[1] E helyen még hozzátehetjük, hogy a ki netán bizalmatlan, az nem tud emlékezni 4 évre: a ki azt állítja, hogy az igazgatóság a fővárosi tanároknak kedvez a vidéki tanárok kárára s azért nem küzd a soronkivüli előléptetés ellen, az már elfelejtette azt az 1896-iki felterjesztést a soronkivüli előléptetések ügyében, melyet akkor igen sok oldalról igen melegen méltattak, s a melynek elintézését azóta is többször sürgettük. És a ki azt hiszi és azt hirdeti, hogy a rangsor-szabályzat összeállítására az egyesület plein pouvoirt kapott, az nem emlékszik két évre sem, mert a ministerium plein pouvoirja úgy szólott, hogy: csináld meg a javaslatot, de azt előre megmondom, hogy a kereteket ne bolygasd! És csinálhattuk volna a javaslatot akármikép, épen oly kevéssé volna sanctionálva mint az, melyet elkészítettünk. Egyáltalán a legáldatlanabb politika akkor egymásközti viszonyainkat feszegetni, mikor az egész tanárság nagy érdekei forognak koczkán. Az ötödéves pótlék megkettőzése csak fontosabb, egyetemesebb érdek, mert Pétert is éri, Pált is, mint ha Péter azt mondja, hogy 100 forintot ne Pálnak adjanak, hanem neki. Az egyesület sürgetni fogja egymásközti viszonyunk szabályozását is, de ennél többet kiván, azt, hogy az egész tanári gremium jobb ellátást kapjon, arányosat a többi, hasonló minősítést kivánó tisztviselői gremiumokéhoz. Az igazgatóság előtt az egyetemes nagy czél lebeg.

A novemberi ülés egyik fő tárgya volt az egyesület hálájának kifejezése gr. *Pálffy* János, a tanárság nagylelkű jóltevője iránt. *Beöthy* Zsolt elnök indítványára kimondta az igazgatóság, hogy:

1. hálairatot intéz a nagy alapítóhoz s ez adresse-t küldöttségileg fogja átnyujtani;

2. javaslatot terjeszt a legközelebbi közgyűlés elé, hogy gr. Pálffy Jánost az egyesület tiszteleti tagjává válaszsza;

3. az alapitványtévő arczképét megfesteti az egyesület számára.

Ugyane tárgyban *Gerevich* Emil és *Kemény* Ferencz is nyujtottak be indítványokat. Gerevich indítványa az elnöki javaslatban benne van. Kemény igazgató indítványai ugyanazok melyeket a Magy. Paedagogiai Társaság novemberi ülésén előterjesztett. A mi ez indítványokból az egyesület hatáskörében megvalósítható, az az elfogadott határozatokban szintén benne van.

Ugyanez ülésen Rajner Ferencz utalva a tárgyalás alatt levő költségvetésre, mely nemcsak 300 kartársunk helyzetének 2 év alatt bekövetkező javulását jelenti, hanem a tanári állás emelésére nézve még más fontos intézkedések bevezetéséül mutatkozik, indítványozta, hogy fejezze ki az igazgatóság köszönetét dr. *Wlassics* Gyula közoktatásügyi miniszter úrnak, a ki a mai nehéz helyzetben érvényt tudott szerezni kivánságainknak. Az indítványt *Rombauer* Emil azzal toldotta meg, hogy a köszönetet küldöttség vigye meg a miniszter úrnak. Az igazgatóság egyhangulag magáévá tette a javaslatokat.

A muraközi tanítóegyesület azzal a kérelemmel küldötte meg a hat osztályú népiskola kötelezővé tételére vonatkozó munkálatait és javaslatát, hogy az egyesület támogassa erre vonatkozó kedvezményét. Az igazgatóság felkéri dr. Nagy Zsigmondot, a ki a debreczeni kör októberi ülésén ez irányban felszólalt, hogy tanulmányozza e munkálatot és tegyen róla jelentést, megjelölve azokat a fő szempontokat, melyek körül a körök tárgyalásai e kérdésben foroghatnának.

A pénztáros jelentése szerint a tagdíjbeszedés a fővárosban javában folyik, a vidéken kissé lassabban. Készlet a postakarékpénztárban 700, a kézi pénztárban 800 K. Mivel a hátralékok ismét mintegy 5000 koronára szaporodtak, a deczemberi választmányi ülés elé kimutatást fog terjeszteni azokról a hátralékokról, melyeknek behajtása csak per útján várható.

A segélyző alap kézi pénztárában 587 K. van, de a nyár óta nagyobb összegeket helyezett el az alap kezelősége a földhitelintézetnél. Tiber Ágost ellenőr azzal a tervvel foglalkozik, hogy az alap növelésére márczius havában középiskolai és felsőbb leányiskolai tanulók részvételével a fővárosban hangversenyt rendez.

Négyesy László,
főtitkár.

Ung-beregvármegyei kör.

(Ungvári osztály.)

Az Ung-beregvármegyei kör ungvári osztálya m. hó 25-én rövid ülést tartott, melynek tárgya a munkaprogramm megállapítása volt. *Schürger* Ferencz elnök bemutatta a központtól leküldött tételeket s felkérte a tagokat, hogy azoknak a körben való előadására vállalkozni szíveskedjenek. Dr. *Laudon* István és *Pogány* Gyula a 4., *Mazuch* Ede a 6., *Románecz* Mihály a 8. és *Blanár* Ödön a 9. tétel előadását vállalta el.

Blanár Ödön arra figyelmeztet, hogy az 1. tétel: Az iskolai felügyelet helyes szempontjai — nem egészen világos, mert nem lehet tudni, hogy a helyi avagy az országos felügyeletre vonatkozik-e; szükségesnek tartja e végből az egyesület főtitkárához felvilágosításért fordulni. Az elnök valószínünek tartja, hogy itt az országos felügyeletről van szó [1] s kijelenti, hogy e kérdésben az előadói tisztet magára vállalja.

Az elnök kérdést intéz a körhöz, nem látná-e helyesnek, hogy télen át úgy mint az másutt is történik, szabad lyceumi előadásokat rendezzen városunkban. Ezt annál is könnyebben tehetné, mert tudomása szerint az Ungvármegyei Közművelődési Egyesület is foglalkozik ezen eszmével. E két egyesületnek ily irányú együttműködése bizonyára meghozná a kívánatos eredményt. A kör az eszmét elfogadja s egyúttal szükebb bizottságot küld ki, melynek feladata lesz a Közművelődési Egyesület irodalmi szakosztályával a módozatok megbeszélése végett érintkezésbe lépni. A bizottság tagjai: *Románecz* Mihály igazgató, *Kovalóczy* Rezső és *Könye* Nándor tanárok.

Az elnök felkéri *Blanár* Ödönt, hogy bejelentett indítványát előadni szíveskedjék.

Erre *Blanár* Ödön a következőkben terjeszti elő indítványát:

Két évvel azelőtt indítvány alakjában évi közgyűlésünkön kérelemmel járultam a Körhöz. Kérelmemet az egész közgyűlés helyesnek és jogosnak találta s habár megjelent is Közlönyünkben: sikertelenül, eredménytelenül hangzott el. Most ismét fölemlítve ezen kérelmemet, rámutatok arra, hogy a katonaságnál az előléptetések egyszerre, egy időben történnek, úgy a közös hadseregnél, miként a magy. kir. honvédségnél és csendőrségnél. Sőt egyszerre történnek az előléptetések a cultusministerium egyéb ágainál, csak a kir. kath. középiskoláknál működő tanárokat hagyják figyelmen kivül s nem egyszer több mint féléven át várniok kell, mig az ő előléptetésök is megjelenik. Valamikor ez nem volt így, most is bizonyára az administráláson mulik ez és semmi máson.

Ez évben különösen oly jelenségnek is tanui voltunk, hogy az állami középiskolai tanárok három ízben történt előléptetése után a kir. kath. középiskoláknál nem történt ez irányban semmi. Szólítsuk föl a központi választmányt, hogy terjeszsze e visszásságot a minis-

[1] Valóban úgy volt értve! Szerk.

terium elé és kérje orvoslását, és panaszunkat ne tekintse csekélységnek. Mégis csak nem méltányos az, hogy az előléptetésre jogosan várakozók ok nélkül több hónapon át — sokszor 6—8 hónapon át — várjanak; meg lehetne őket a fölösleges izgalmaktól kímélni, eléggé őrli idegeiket amúgy is az iskolai munka. Egyébként az ilyesmi anyagilag is káros!

A kör ez indítványt egyhangulag elfogadja és az elnök határozatilag kimondja, hogy ez irányban a központi választmányt az ügy elintézésére fölkéri.

Dr. Holosnyay Irén
titkár.

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Magyarító Szótár a szükségtelen idegen szavak elkerülésére. A magy. tud. Akadémia nyelvtudományi bizottságának megbízásából és közreműködésével szerk. *Tolnai* Vilmos. Budapest, Hornyánszky V. cs. és kir. udv. könyvnyomdája. 1900. — (Ára 2 korona.)

Tolnai Vilmosnak most megjelent, kedves alakú, szép nyomású és kiállítású »Magyarító Szótár«-a, egy általánosan felpanaszolt hiányon fog segíteni. Tudjuk, az országgyűlés egyik legtiszteletreméltóbb, ősz tagjának felszólalására nemzeti művelődésügyünk lelkes gondozója: Wlassics minister az állam pénzbeli hozzájárulásával is siettette e mű megjelenését. Ugyancsak szükség volt rá. Nemzeti nyelvünk kertjében úgy elszaporodott a gyom, a dudva, hogy már-már attól kellett tartanunk, a fattyú-hajtások, a vad növények veszélyeztetik benne az illatos virágot.

Ennek a sajnálatosan terjedő hanyatlásnak okait mindnyájan ismerjük. A mint Tolnai munkája előszavában felsorolja, »az izléstelenség«, »a tudákosság«, »a hanyagság«, »az elhamarkodás«, »a kérkedés vagy tudatlanság« elborította drága nyelvünket mindazzal a szeplővel, sőt merném mondani: szenynyel, a mitől »egy kis gondosság és figyelem, egy kis utánajárás és fejtörés« könnyen megkímélhet vala bennünket, ha az előbbiekkel nem társulnak még emberi hibáink, »a megszokás könnyelmüsége« és a »gondolkodási tunyaság« bűne.

A baj azonban mértéktelenül elharapódzott, most tehát annál nagyobb az örömünk, hogy e könyv segítségével könnyű a bajon segíteni. Csak az összes arra való tényezők csekély figyelme szükséges: mennél több ember forgassa a Tolnai-féle könyvecskét. Íróembereknek lelkiismereti kötelességükül kellene érezniök, hogy

e könyv tartalma egészen vérükké váljék. Tudnia kellene mindeniküknek, hogy pl. — egész találomra — a »kategorikus« szót mi ki tudjuk fejezni a következő, minden árnyalatot visszatükröztető, magyar szókkal: *határozott, rövid, föltétlen (parancs), tételes (itélet), osztályok szerint való*; a »katastrophá«-t ezekkel: *válság, (döntő) fordulat, sorsfordulat, kifejlés, kifejlet, kimenet, vég, szerencsétlen vég, szerencsétlenség; végveszély, csapás, bukás, tönkrejutás, romlás.* A »nimbus«-ra ezek a szavaink vannak: *fénykoszorú, fénykör, dicsfény, sugárkorona, sugárkoszorú, szentfény, büvös fény, fény, dicsőség, hír, hírnév, tisztelet, becsülés és becsület*; a »patzer» pedig nem több, mint *kontár, ügyetlen, himpellér*; a »pedáns« nem más, mint *pontoskodó, fontoskodó, kicsinyeskedő, kákán csomót kereső, szörszálhasogató, vaskalapos, akadékoskodó kapczáskodó, tudákos, tudálékos, pontos, rendszerető, kényes (a rendre)*. Ezeket a példákat nem választottam ki; a hova szemem ért, onnan írtam ki őket. De így is fényesen tanusítják, hogy Tolnai szótárának felhasználásával könnyen pótolhatjuk a legelterjedtebb, a legköznapibb idegen szókat is. Csak ne képzeljük, hogy az idegen kifejezés választékosabb vagy kifejezőbb a magunkénál. Annak is nagyon elérkezett már a napja, hogy egyes müvelt emberek ne tetszelegjenek magoknak az előkelőség színében, ha külföldi csemetével ékesítik beszédüket. Ez az ékesség bizony csak torzítás.

A nemzetnek joga van, — ez a joga egyszersmind szent kötelessége — megkivánni minden irogató hazafitól, — akár a napi sajtóban, akár szépirodalmi vagy tudományos könyvekben szolgálja nemzetünk ügyét, — hogy Petőfi és Arany nyelvének ura legyen. De a nem hivatásos iró, az államférfi, a szónok is ügyeljen beszédére, nyelvére és a könnyen eszébe jutó idegen szó helyett keresse a megfelelő magyar kifejezést. Iskoláinknak, tanítóinknak, tanárainknak tartozó kötelességük, hogy a hivalkodó és felesleges, idegen czafrangot szakadatlan kitartással üldözzék. Akkor aztán megtisztul nyelvünk a szeplőktől, melyek rátapadtak és a magyar ember beszédét nem fogja idegen szók únosuntalan tarkasága rútítani. Ez ugyan még nem egyértelmű azzal, a mi után sóvárgunk, hogy a müvelt magyar ember beszéde csak oly tiszta és helyes magyarság legyen, a minő a tanult franczián, franczia nyelve. De legalább egy lépéssel közeledünk ehhez az eszményhez. Nagyon sok és mély tanulmányra meg buzgóságra lesz szükség, hogy vagy visszaszerezzük, vagy megteremtsük azt

a magyar nyelvet, mely a magyar józanságnak és eredetiségnek is védő bástyája lesz a külföldről beáramló, mindennemű irodalmi, művészi és társadalmi fonák, félszeg, selejtes, sőt erkölcstelen eszmék és irányzatok ellenében.

Ezekből a szempontokból egyenesen hazafias tettnek itélem Tolnai Vilmosnak most megjelent, igen sikerült könyvét. Nagyon sikerültnek mondom. A kis könyv tartalma kifogástalan. Itt-ott akad ugyan némi ujszerű szóhasználat, de ebben talán joggal gyanítom a tud. akadémia (miért is nem »Magyar Tudós Társaság?) nyelvtudományi bizottságának hatását. Ez azonban mit sem von le a Magyarító Szótár értékéből és használhatóságából.

A munka megszerkesztésének elve az volt, hogy segítségével nyelvünk szervezetét megmentsük azoktól a szükségtelen idegen szavaktól, melyek élősdiek módjára csak rontják. Tervszerüleg kimaradtak a kis szótárból a szorosan szakszerű kifejezések és az irodalomban nem járatos, köznyelvi idegen szavak. Ezek e felfogás szerint külön szójegyzékbe tartoznak.

Az elvet helybenhagyhatjuk, bár már most is nagyon elkelt volna a másik két jegyzék is, akár a meglevővel egy, akár külön kötetben. Kellemetlennek tartom ugyanis, hogy e nagyon jó könyvet sok esetben eredménytelenül kell majd kezünkből letennünk ezek miatt a szók miatt, a melyek »jogszerűen« nem találtak benne helyet. Annyival inkább be kellett volna e gyüjteménybe foglalni az ily egészen általános, mindennapos idegen kifejezéseket, a melyeket nem utasíthatunk a szoros értelemben vett műszótárba, mint: *algebra, ampelologia, amphibia, anatomia, angina, antisepsis, asepsis, apokalypsis, aureola, bacillus, botanika, geodaesia, geographia, geologia, geometria, gnóma, mathematika, mikroba, mineralogia, missale, renaissance, theogonia, toga, zoologia* és még számos hasonlót, holott pl. akribia, apperceptio, historia, histologia, miasma, paralysis, philosophia, physika, polus, theologia és több társuk meg van a szótárban.

Természetesen a legfigyelmesebb gyüjtés mellett is kimaradhattak ilyen egész közönséges, idegen szavak: *au contraire, balek, begriffstützig, börse, buffo* (opera- és operettebeli., maga az *opera és operette is*), a *canter*-rel együtt a *legtöbb sportkifejezés* (bár a meeting és mások megvannak), a *chaise longue*, a *chef d'oeuvre*, a *consilium mellől* a *c. abeundi*, a Cur szó összetételei közül a *Curpark*, a főváros népnyelvéből a *kiritaq* és még több. Ezeknek sorozatát az olvasóknak kell egybegyüjteniök a mű második kiadá-

sának teljessé tételére. A szerzőt e hiányok miatt nem érheti vád az ily művek tökéletesekké csak az idők folyamán válhatnak.

Legkevesebb példát arra ad a könyv, hogy a meglevő magyar szójegyzék bővítésre szorulna. A »chablonos«-hoz a magyar megfelelők közé be lehet ugyan igtatni a *mindennapos*, a »testál«-hoz *láttamoz*, *tanusít*. De ilyen példákat nagyon nehéz gyüjteni, oly pontosan és lelkiismeretesen felhasználta a szerző a mai egész szókincset!

Kitűnő tulajdonsága a könyvnek, hogy a legtöbb idegen szót ötletesen, szemléltetően — sokszor szinte meglepően — fejezi ki magyarul. Erre mindenki könnyen találhat példát a könyv bármely lapján.

Fontos érdeme a könyvnek, hogy az egyes idegen kifejezésekkel szemben nagyon gazdag magyar szókincs van. Nyelvünk valóban dús az egyes fogalmi árnyalatok érzékeltetésében, ebből a gazdagságunkból Tolnai nagyon bölcsen és mélyen merített. Ez a körülmény annyiban fontos, hogy nyelvtudományunkban még nincs mű, mely a magyar szókincset egybegyüjtötte volna. Ezt a hiányt Tolnai könyvecskéje részben pótolja.

Nagy hasznot várok a könyvtől az idegen szók helyesírása dolgában is. Ez a kérdés is egyike mindennapi panaszainknak. A hány hírlap, annyiféleképen írják az idegen szavakat és szinte azt mondhatnók, a hány hírlapolvasó, annyiféleképp vegyítik a különböző írásmódokat. Az ember lelkében a gyakran és különbözően látott alakok összeolvadnak, egymásba vegyülnek. Ezt az általános zavart még csak növeli az a sujtásos magyarság (valósággal réklire varrt paszomány!), melynek legrikítóbb példája a »Rajkszrát«, vagy épen Rajxrát. (A magyar x ebben a szóban termett!) Holott a józan magyarosság azt követeli, ha már nélkülözhető idegen szót használunk, legalább mindig éreztessük idegenségét, nehogy behonosodását elősegítsük. A görög szók mai magyar helyesírásáról, elég annyit felemlítenem, hogy még a most megindult »Ókori lexikon« helyesírása sem megbizható következetességű. Ebből a teljes kavarodásból szerencsés és helyes egyöntetüségre jutnánk, ha az idegen szavakat, már a mennyire egyikünk-másikunk rájuk szorul, abban az alakban írnók át, mint Tolnainál vannak. Ez az írásmód szerencsésen egyesíti magában a tudományosság és a magyarosság követeléseit.

Tolnai könyvét sok, belső jó tulajdonságán kivül, szerencsés külső alakja is nagyon kedveltté fogja tenni. Bizvást ajánlom

minden művelt magyar embernek megvásárlásra. Ez az a könyv, melynek valóban nem szabad hiányoznia arról a bizonyos asztalról. De a tudományos készültségű és a tudományosan foglalatoskodó ember sem nélkülözheti.

(Budapest.) *Pap Illés.*

A pannonhalmi Sz.-Benedek-rend gyásza.

† *Pokorny* Frigyes 1831—1900.

November 22-én halt meg hosszas szenvedés után *Pokorny* Frigyes, tihanyi jószágkormányzó, a középisk. tanáregyesületnek 32 év óta tagja, életének 69-ik, szerzetes voltának 49-ik évében. 1858-tól 70-ig működött a tanári pályán, de azontul is fentartotta és ápolta magában a tanítói, tudományos és irodalmi szellemet, a magyar benediktinusnak e hármas ideálját. Járatta és folyton figyelemmel kisérte a kenyerét szolgáltató paedagogiának és szeretettel felkarolt szaktudományának folyóiratait s pihenésre való szabad idejében mindig felüdült akár közlönyünknek, akár a Századoknak v. a természettudományi társulat kiadványainak, akár a philosophiai v. sociologiai és gazdasági (bel- és külföldi) lapoknak tartalmától, sőt néha-néha arra is felbuzdult, hogy elmélkedéseinek, tapasztalatainak s megüllepedett gondolatainak egy vagy más téren tollal is kifejezést adjon és egyúttal érvényt szerezzen. Különösen az idealis, az emberséges irányt szerette volt ilyenkor megpendíteni irásaiban s az emberi lélek mély ismeretére valló, sociologikus czikkeiben rendesen ezen irányt szolgálta és csak nagyritkán támadta a kornak kinövéseit. A történelmi szak még tanító-korából azon jeles czikkét méltatta figyelmére, a melyben *Sz. Márton toursi püspöknek születése-helyéül Györszentmártont bizonyítá*, ellentétben ama felfogással, mely a Szombathely melletti Sz. Mártont vallja a nagy szent szülötteföldjének. A bibliával kapcsolatos geologia pedig a *vizözönről* szóló dolgozatát jegyzette föl, mint korában érdemes vizsgálódás és olvasottság gyümölcsét.

Élete-folyása azt bizonyítja, hogy akármely térre szólította őt a gondviselés, mindig egész erővel iparkodott eleget tenni a reá váró kötelességnek. Szakolczán született, de korán Győr vidékére kerülve, a győri gymnasiumban mint 16—17 éves ifjut éri a szabadságharcz, s ő végig küzdi, mint fiatal, de erős legényke,

az egész szabadságharczot, a melynek majdnem áldozatául esett nem is a csatában, hanem az olyan idők igen érthető zűrzavarában. Ugyanis a nagyszőllősi csata előtt történt, hogy édes anyja látogatására, a ki ép az idétt arra a vidékre jutott, egyik éjjel engedélyt kapván, kiment a táborból és másnap reggelre nem talált vissza saját táborába, úgy, hogy egy másik táborbeli magyar vitézek elfogták s mint afféle gyanus szökevényt vagy kémet börtönbe vetették. Hiába volt minden mentegetődzése, a teljes hitel megszerzéseig tűrnie kellett a hazaárulók szégyenét, a mely már-már agyonlövéssel fenyegette. Amde váratlan hamar kiszabadult börtönéből, midőn t. i. a csata hirtelen megújult, s ő is idegen századának harczvonalába állítva, résztvett az ütközetben és fényesen megbizonyította igaz hazafi voltát. Ezentúl nem is hozták elő állítólagos árulását. — A világosi napok után bujdosnia kellett, s ezt mint kocsmáros-legény[1] végezte különböző csárdákban, míg Győrré nem jutott, ahol befejezvén tanulmányait, a közel fekvő Pannonhalma monostorának rendi szabályaira esküdött fel.

Mint a budapesti központi seminarium növendéke erősen hazafias irányban működött, s ezért kellemetlenségei is voltak elüljáróival. — Mint professor Győrött a történelmet és bölcseletet tanította, s az utóbbit egy nagy eszme: a haza megmentésének szolgálatában oly sikerrel végezte, a melyről az akkori idők tanulói csak úgy emlékeznek, mint egy, előttünk — higgadt kor szülöttei előtt — ismeretlen tüzű lelkesedésnek minden

[1] Érdemes dolog itt azt is följegyezni, hogy ugyanezen időben Rónai Jáczint az alföldön patikus-segédképen bujdosott, miután a Pannonhalma melletti Ságh községben egy félkegyelmű nő, a pinczében elrejtvén, éjnek idején megszöktette. Értett az orvosságokhoz, mert a 70-es évekig csupán Pannonhalmán volt az egész környékben ilyen szertár, s mindig egy-egy rávaló professzor töltötte be a patikus tisztét. Az egyik alföldi községben a zsidók azt is észrevették rajta, hogy héberül is ért, mert a patikába vitt irásukat könnyen olvasta; ép ezért, midőn megtudták, hogy mint veszedelmes embert erősen kutatják a németek, kiszöktették a házából, s nyájokhoz tartozónak gondolták. Innen ment aztán Rónai sok viszontagság után Angliába, a hol eleinte napszámos-munkával kereste kenyerét, mig boltoslegénynek nem állott, hol gazdája házi nevelőnek választotta fiai mellé, majd később az egyházi és irodalmi körökben is ösmertté lett s igen szép polczra jutott. — A héber nyelv hasznát a keleti nyelveknek nem rég nyugalomba vonult pannonhalmi professora, Vurdics Ignácz dr., mindig Rónai Jáczint példájával illustrálta; de maga Rónai is elégszer beleszőtte hazatérte után keserves sorsának elbeszélésébe.

nagyra képesítő eredményéről. Utána Vaszary Kolos következett, de már mint igazgató, a ki azelőtt Pápán és Esztergomban töltötte be a történelem tanító-székét. Ekkor Pokorny a lelkészi pályára lépett s onnan csakhamar Ölbőre, a rendnek egyik komárommegyei birtokára rendeltetett, a jobbágy-világ gazdálkodásának modern irányban való átalakítása végett. Innen Komáromba ment nyugalomba, de köszvényes bajából kitisztulván, Tihanyba, rendjének legkisebb jószágára költözött kormányzónak, s ezen hivatalában maradt haláláig. Társai tetterős korában többször kimutatták iránta való bizalmukat és szeretetöket, mert több izben a főmonostori perjeli állásra is jelölték tekintélyes számú szavazattal, hogy képviselőjük legyen a főapáttal szemben.

El lehet róla mondani, hogy jelleme a gavallérság és finomság vala, minden tulzás, kimértség és tettetés vagy fitogtatás nélkül: a mindenkor tettekben jelentkező, gyakorlati férfiú, a szavaival nem játszó, hanem egy angol lord felsőbbségével ható, igaz ember. Külsején semmi pipere; de azért magas, szikár termetén a mindennap tiszta új ruhában járó egyén képét tükröző benediktinus volt. Keveset beszélt 48-ról, csakis a mikor egészen bizalmas körben szólhatott; mert saját szavai szerint, azon kor eseményeit nem szabad avatatlan, köznapi füleknek hallani. Egész életén át azt vallotta, hogy minden benediktinusnak ki kell vennie a maga részét a közélet reá váró feladataiból s akként szolgálnia rendjét, hogy az egyház és haza hasznát lássa. Erre való az a nagy tőke, melyet nem egyéni kedvtelésekre, hanem a közjó előmozdítására adott Szt. István tanító-rendeinknek, s nagy visszaesés volna rendeink életében, ha önös czélokat szolgálnának és nem ismernék fel bölcsen minden időnek vagy alkalomnak parancsszavát, mely hozzájok szól és szinte nógatja őket a közjó példás szolgálatára. S ő csakugyan megmutatta, hogy tehetségéhez híven miként kell egy minden polczon beváló benediktinusnak tisztét betöltenie. Legutolsó nyilvános szereplése volt, midőn a millennium évében a különböző nemzetiségű hirlapírók Balaton-Füredre rándulván, ő, mint megbizott házigazda, ékes latin beszéddel üdvözölte a sajtó képviselőit. Azóta lassú sorvadás emésztette a szenvedéseiben is hőslelkű férfiut, mig rendtársainak bánatára s egyesületünknek őszinte részvétére is érdemesen befejezte földi pályáját. Vele kidőlt és befejeződött azon benediktinusok sorozata, a kik tettleges részt vettek a szabadságharczban.

Küzdelmeinek, nemes lelkének közvetetlen ismerői nem feledik őt soha, a reá irányított emlékezés és a rokon lelkek részvéte pedig bizonyára enyhíti azok fájdalmát, a kikben a boldogultnak elhunyta fájdalmat okozott. —*s* —*n*.

VEGYESEK.

Köszönő tisztelgés Wlassics Gyula ministernél. Deczember 6-án, csütörtökön tisztelgett az egyesület igazgatósága dr. *Wlassics* Gyula minister úrnál, kifejezni előtte az egyesület hálaját a tanárság helyzete ügyében legutóbb tett és az új költségvetésben kifejezett intézkedéséért, mely a tanárság széles köreiben országszerte igen jó hatást keltett és általános megnyugvást okozott. A küldöttség szónoka, *Beöthy* Zsolt elnök utalván arra, hogy az egyesület annyi kérelmező tisztelgés után ezúttal köszönni járult a minister úr elé, meleg szavakkal tolmácsolta az egyesület hálaját, tiszteletét és ragaszkodását *Wlassics* Gyula minister úr iránt, valódi államférfiúi és atyai gondoskodásáért, és — ezúttal csupán általánosságban — kérte ő nagyméltósága jóakaratát továbbra is. Wlassics minister úr igen lekötelező kegyességgel fogadta a küldöttséget, örömét fejezte ki, hogy a tanárság régi kívánságának teljesítésére jelentékenyebb intézkedést tehetett s módot talált arra, hogy a fizetési fokozatok közti megfelezést nem apró részletekben, hanem két év alatt végrehajthatja. A minister úr beszéde e ponton igen nagyérdekű fordulatot vett. Tudja, mondá, hogy egyéb kívánságok is vannak. Nem feledkezik meg azokról sem; bár biztos időpontot még most nem mondhat, mikor gondoskodhatik ezekről, mert az államháztartás egyensúlyát nálunk mindig szem előtt kell tartani. Úgy tudja, az ötödéves pótlékok megkettőzése a többi kívánságok legfontosabbika. Erre nézve hajlandó a közel jövőben megindítani a tárgyalásokat. Majd számításokat fog tétetni s ha a szükséglet nem mutatkozik igen nagynak, reméli, már a legközelebbi években megteheti ez irányban is a szükséges lépéseket. Biztosította a küldöttséget arról is, hogy a pénzügyminister úr a kulturális szükségletek iránt a legnagyobb előzékenységet tanusítja. A beszédnek ez a fontos és spontán része természetesen lelkes éljenzésre ragadta a küldöttséget. Érdekes epizódja volt a beszédeket követő társalgásnak az, midőn Beöthy elnök visszatérve a miniszter urnak ama szavaira, hogy a korpótlék megkettőzésére nézve számításokat fog tétetni, megjegyezte, hogy ha a számítások elkészülnek, meg fog ő excellentiája győződni, hogy az e czélra szükségelt összeg *elijesztően* — csekély. A minister szives mosolylyal ismételte a jóizű észrevételt, mely különben meg is felel a valóságnak, s úgy látszik, megjegyezte magának. A küldöttség ezután *Zsilinszky* Mihály államtitkár úrnál tisztelgett, a ki szintén igen szivesen fogadta

az egyesület képviseletét. A küldöttségben részt vettek Hofer, Alexander, Négyesy, Vámossy, Müller, Tiber és Molnár István. Rombauer Emiltől Brassóból a tisztelgés napján az elnökhöz következő távirat érkezett: »Fájdalom, lehetetlen ma helyemen lennem, egyéb akadályoktól eltekintve már csak azért is, mert ma vettem csak a meghivót. Akaratom szerint azonban ott vagyok s leköteleznél, ha a küldöttség tagjai előtt távollétemet ezzel igazolnád. A távolból is hódolatteljesen köszönöm a minister jóvoltát a magyar tanárok és középiskola iránt, melyet tanusított, mikor másodelődjének őt nem kötelezett igéretét beváltotta. Tisztelőd s hived *Rombauer*.«

Új rendes tanárok. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minister *Scherer* Lajos, losonczi állami főgymnasiumi, *Miklóssy* István, zsolnai állami reáliskolai, dr. *Szautner* Zsigmond, budapesti VI. ker., *Endrei* Gerson erzsébetvárosi, dr. *Ozorai* Lajos temesvári állami főgymnasiumi, ifj. *Handmann* Adolf, kassai állami főreáliskolai, *Keményffi* Jenő, budapesti VI. ker. állami főgymnasiumi, *Mihályi* Elemér, győri állami főreáliskolai, *Kuzmics* Ferencz, kaposvári, dr. *Mráz* Gusztáv pancsovai, *Vogel* Richárd fogarasi, *Mihálik* Gyula kaposvári, dr. *Herczeg* Árpád temesvári, *Brenndörfer* János budapesti VII. kerületi állami főgymnasiumi, *Domanovszky* Sándor pozsonyi, *Bürner* Sándor kassai állami főreáliskolai, *Matyó* Sándor szentesi állami főgymnasiumi, *Karl* Keresztély Lajos, győri állami főreáliskolai, dr. *Barta* Mór, losonczi és *Csetri* Károly, zombori állami főgymnasiumi helyettes tanárokat a IX-ik fizetési osztály 2-ik fokozatába való sorolás mellett rendes tanárokká kinevezte. — (november hó 27-ről 40563. sz.)

Vörösmarty-ünnepek a középiskolában. Vörösmarty születésének századik évfordulóján igaz lelkesedés láza futott végig a nemzet testén. Végig futott a társadalom minden rétegén és nagy örömmel konstatáljuk, hogy ez a lelkesedés sehol sem nyilatkozott meg szebben, sehol lélekemelőbben, mint a magyar iskolában, első sorban a magyar középiskolában. Az ország minden részében ünnepet ült az ifjuság, tanár és tanítvány együtt lelkesedett, együtt fejezte ki hódolatát a magyar dicsőség nagy dalnokának géniusza iránt. Ezer és ezer ajakról hangzott fel a »rendületlenül«, ezer és ezer ajak hirdette: »A nagy világon e kivül Nincsen számodra hely!« Díszt öltött termekbe gyült össze az ifjuság, kicsiny és nagy együtt, hogy hallgassa tanár, vagy társak ajkáról a hazaszeretet igéit, hogy megértse mi volt nékünk az a száz év előtt született dalnok, ki felrázott bennünket a tunya álomból, ki millió szivet lángra gyujtó szavakkal mutatott rá, hogy tettekkel, bátor vitézi cselekedetekkel szerezte meg a magyar nemzet dicsőségét, hirnevét. Vörösmarty bűbájos énekei felcsendültek ujra, hogy hevítsenek, lelkesítsenek, magukkal ragadjanak, mint egykor, nem is olyan régen, mikor »Zalán futása« mámorba borította a csüggedő nemzetet. Vörösmarty feltámadt, Vörösmarty megint egy csapásssl hódított meg mindeneket és hisz-

szük, hogy ez a hatás nem muló, hogy a lángra gyujtott szikra tovább is ott lobog majd a magyar ifjuság szivében, ott lobog mint a hazaszeretet, mint a szépért és magasztos ideálokért való lelkesedés hevítő, soha el nem aluvó lángja!

Zalán futása németül. Szép és hazafias munkát végzett *Kosztka* György a bécsi állami főreáliskola tanára. Lefordította Vörösmarty Zalán futását németre; lefordította olyan művészettel, hogy — a mi igazán érdem — a német olvasó is kisejti a nagy költő nyelvének bűbájos csengését, magával ragadó hevét és káprázta tó szinességét. A ki tudja, hogy mi a német hexameter, hogy a német nyelv legnagyobb művészei is csak nehezen küzdöttek meg vele, az kétszeresen méltányolja Kosztka érdemét. Bár nagy részükben fülbemászó ritmussal gördülnek tova a sorok, — itt-ott persze nem kerülhette el a zökkenéseket — nyelve még sem mesterkélt; erőszakos, értelemzavaró szórendek pedig egyáltalán nem alkalmatlankodnak az olvasónak. A fordítás a Hendel-féle gyüjtemény (Bibliothek der Gesammtlitteratur des In- und Auslandes) 1419—1421-ik számaként jelent meg. Ára 1 k.

A középiskolai tanárság köréből ismét egy jeles tag vívta ki a magyar cultura legelső forumának: a tudományos akadémiának nyilvános elismerését. *Jancsó Benedek*, kinek a magyar tudományos akadémia odaitélte a 6000 koronás *Bródy-díjat*, melyet kiváló publiczisztikai munkák jutalmazására szánt alapítója. Jancsó Benedeknek, kinél nagyobb készültséggel és nagyobb objektivitással senki sem tárgyalta még nálunk a nemzetiségi viszonyokat. Az a három hatalmas könyv, melyet a román kérdésről, a román nemzetiségi törekvésekről irt, igazi mintája a világos, tiszta előadásnak, a magyar nyugalomnak, józan itélőképességnek és a magyar gondolkozásnak. Nem adhatta az akadémia méltóbbnak e díjat: mert erős, kiforrt talentumot jutalmazott meg vele.

Ösztöndij-pályázatok. *Kronheim* Pál-féle évi 400 koronás ösztöndij-állomásra. Folyamodhatik bármely budapesti reáliskolának vagy gymnasiumnak növendéke, ki legalább is a III. osztályt jeles eredménynyel végezte. Benyujtási határidő az 1901. évi január hó 10. — A *Schenk* Adolf lovag által alapitott két 400 koronás ösztöndíjra. Egyikére Vágújhelyen született keresztény vallású, a másikra izr. tanulók pályázhatnak, kik valamely hazai reáliskola vagy gymnasium felső oszt. növendékei. Benyujtási határidő 1901 január 15. — Egy Gróf *Löwenburg*-féle tápintézeti 600 koronás ösztöndíjra, melyre magyar nemes származású gymn. vagy reálisk. tanulók pályázhatnak. Benyujtási határidő 1901. január hó 15. — *Az erdélyi kincstári* 120 koronás ösztöndíjak egyikére, melyre erdélyi római kath. középiskolai tanulók tarthatnak csak igényt. Benyujtási határidő 1901. január hó 15.

Tartalom: Bécs-e vagy Wien? *Kőrösi* Sándortól. — Az egyesület uj tagjai. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülések s köri tudósítások. (Ungberegvármegyei kör.) — *Könyvismertetés:* Tolnai Vilmos: »Magyarító Szótár«. *Pap* Illéstől. — A pannonhalmi Sz.-Benedek-rend gyásza. —*s.* —*n.*-től. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Ismerjük meg

E szakmában az

első könyv magyar nyelven

a természet világát!

A

NAGY KÉPES TERMÉSZETRAJZ

a müvelt közönség számára

47 szines tábla, 805 szövegábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben.

Irta: **Dr. Vángel Jenő.**

Egy kötetben teljes, ára 30 korona, havi részlet 2 korona.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő.

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem

***Nagy Képes természetrajz**, 47 szines tábla, 805 szövegábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben ... 30 K. árban*

*fizetendő .....koronás havi részletekben a szállítástól kezdődőleg a **Gárdonyi és Társa czég** pénztáránál Budapesten, mindaddig mig a mű teljes ára törleszlve nincsen és kérem a mű megküldését. Jogában áll a czégnek az esedékes és le nem fizetett részleteket, a portóköltség hozzászámítása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállításkor utánvételik.*

Lakhely és kelet: .....

Név és állás: .....

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 10. szám. 1900. deczember 16.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

...GY AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

76. sz.
1900—1901.

Az 1900—1901. évi ELSŐ VÁLASZTMÁNYI ÜLÉS NAPIRENDJE.

1. Tisztviselők jelentései.
2. Az évi fölterjesztés tárgyalása. Előadó a főtitkár.
3. Indítványok.
   a) Az igazgatóság javaslata központi folyóirat-könyvtár létesítése iránt. Előadó a főtitkár.
   b) *Székely* István indítványa a tanári czím védelméről.
   c) *Bozóky* Endre indítványa a pragmatika előkészítése ügyében.
   d) Az ungvári tanári kör indítványa a kir. kath. középiskolai tanárok előlépése ügyében.

Az ülés *deczember hó 29-én, szombaton d. e. 9 órakor lesz az egyesület helyiségében* (IV. Újvilág-utcza 2. szám); a mennyiben a tárgyalás délelőtt nem érne véget, aznap délután folytatódik. Az ülésre a választmány összes tagjait ezúton is meghivja az igazgatóság; valamint szivesen látja a tárgyalásokon az egyesület többi t. tagjait is.

Budapesten, 1900. deczember 12.

Az igazgatóság megbizásából:

Négyesy László,
főtitkár.

A KÖZÉPISKOLAI TANÁROK ANYAGI HELYZETE A KÜLFÖLDÖN.

I.

A magyar középiskolai tanároknak anyagi helyzetük javítására czélzó mozgalma nem elszigetelt jelenség. Hasonló mozgalmakkal találkozunk a külföldön is. S e mozgalmak nem elszórtan mutatkoznak, hanem valósággal nemzetközi jelleggel és rokon vonásokkal birnak. Közös alapvonásuk az a tudat, hogy a tanári pálya más egyetemi pályákkal szemben hátrányban van s az a törekvés, hogy a társadalmi egyenlőtlenség a magasabb képzést igénylő állások között megszünjék.

Ily mozgalom folyik jelenleg *Franczia országban* és *Poroszországban* is.

Franczia országban az 1887-iki szabályzat a lyceumi tanárokat rangsorozta s meghatározott perczentuálással különböző fizetési státusokba osztotta. Minthogy ilyformán a haladás tisztán csak a rangban idősebbek elhalálozásától vagy nyugdíjazásától függ, az emelkedés véletlen esélyek eredménye s általán fölötte lassú, minthogy a teljes nyugdíjra igénynyel biró tanerők sok esetben a maximalis szolgálati időn túl sem vonulnak nyugalomba. Így lényegében csakis az első tényező — a halál — biztosít a túlélők számára előmenetelt.

E kérdéssel mostanában úgy a párisi, mint a vidéki lycée-k tanártestületei sűrűn foglalkoznak tanácskozmányaikon s memorandumokban adnak kifejezést helyzetük javítására czélzó óhajaiknak.

A lycée Lakanal tanártestülete ez óhajokat két fő pontban következőleg formulázza:[1]

1. A teljes nyugdíjra való igényt elért tanárok, ha tovább is szolgálatban maradnak, helyeztessenek státuson kivül, hogy a többiek haladását ne hátráltassák; vagy pedig (s ez volna a megoldásnak teljesen kielégítő módja)

2. határoztassék meg az időmaximum, melyet egy-egy fizetési fokozatban tölteni lehet; ennek elteltével következzék be az előlépés a felsőbb fokozatba, tekintet nélkül a fizetési fokozatok státusai egymásközti számarányára. (A mint látjuk, az előléptetés ily módozatok mellett a korpótlék jellegét venné fel.)

[1] »Voeux relatifs à l'avancement.« (L'enseignement secondaire XXI., No 15.)

Poroszországban M. *Schröder*, kieli segédtanár indított élénk mozgalmat a tanárok anyagi helyzetének javítása érdekében. A porosz középiskolai tanárok fősérelme, hogy túlságosan hosszú ideig (átlag hat évig) kell segédtanári minőségben szolgálniok. Így átlag 34 éves korukban lesznek csak rendes tanárokká, s e miatt csak ritka kivételes esetekben érhetik meg az utolsó (harmadéves) korpótlékokat. Rendkivül kedvezőtlenül üt ki a tanári pálya összehasonlítása a katonai és birói pályával. A porosz hadnagynak húsz éves korában 458 markkal (550 koronával) több fizetése van, mint egy harminczkét éves segédtanárnak. A birák pályájuk megkezdésétől annak végeig folyton kétszeresét élvezik a tanári fizetésnek.

Az óraszám (heti 24, tizenhárom évi szolgálat után még mindig heti 22 óra) túlságosan megviseli a tanár testi szervezetét. A nyugalomba menni kényszerülő porosz tanár átlagos életkora 52 év és 8 hónap. Teljes nyugdíjigényét a porosz tanároknak csak 15%-a éri meg, míg a biráknak 21%-a válik meg a szolgálattól a nyugdíjmaximummal.

A mozgalom tehát általános, internationalis jellegü; a tanárság sehol sincs teljesen megelégedve társadalmi helyzetével. Ebből folyik, hogy mind nagyobb érdeklődéssel tanulmányozza a külföldi pályatársak helyzetét, hogy az analogiák vagy különbségek alapján világosabb képet alkosson magának saját állapotáról. Így tesznek a francziák is.

Újabban L. *Mangin*, a lycée Louis-le-Grand s *Henri Bernès*, a lycée Lakanal tanára foglalkoztak e kérdéssel. L. *Mangin*, mint a párisi kiállítás középiskolai juryjének titkára, azon kedvező helyzetben volt, hogy az illető országok hivatalos nyomtatványai útján magának teljesen hiteles adatokat szerezzen a középiskolai tanárok dotatiójáról; Henri *Bernès* külön a porosz tanárok anyagi helyzetét tette tanulmánya tárgyává.[1]

Ez itt említett tanárok által közölt adatok felhasználásával igyekeztem néhány ország középiskolai tanárainak illetményeiről átnézetet s az összehasonlításra alkalmas képet adni. Ez adatok egyelőre kiterjednek: Poroszország, Svédország, Norvégia, Finnország, Rumánia és Szerbia középiskoláira.

[1] L. Mangin: La situation matérielle des professeurs de l'enseignement secondaire à l'étranger. (L'Enseignement secondaire XXI No 17); H. Bernès: Situation des professeurs de l'enseignement secondaire en Prusse. (L'Enseignement secondaire XXI No 15—16.)

1. Poroszország.

(Pénzegység 1 mark = 120 f.)

Teljes (9 osztályú) gymnasiumok, reálgymnasiumok és reáliskoláknál:

a *segédtanár* kezdő fizetése	1700 m.	(2040 k.)
» a harmadik évben	1900 »	(2280 k.)
» a negyedik évtől	2100 »	(2320 k.)
a *rendes tanár* kezdő fizetése	2700 »	(3240 k.)
I. triennium, 300 m. (360 k.)	3000 »	
II. » » »	3300 »	
III. » » »	3600 »	
IV. » » »	3900 »	
V. » » »	4200 »	
VI. » » »	4500 »	
VII. » » »	4800 »	
VIII. » » »	5100 »	
IX. » » »	5400 »	(6480 k.)

Ehhez járul még lakpénzül vidéken 360—660 m. Berlinben 900 m. (1080 k.) Továbbá a kiválóbb rendes tanárok rendes illetményeiken kivül 9, 12, 15 szolgálati év mulva még külön 300—300, összesen 900 m. személyes pótlékot nyerhetnek. Ezekkel együtt tehát egy kiváló gymnasiumi tanárnak végső fizetése Berlinben 5400 + 900 + 900 = 7200 m. vagyis 8640 k. (4320 frt).

Az *igazgatók* fizetése az 50,000 lakoson aluli vidéki városokban:

kezdő fizetés	4800 m.	(5600 k.)
I. triennium 500 m.	5300 »	
II. » 400 »	5700 »	
III. » » »	6100 »	
IV. » » »	6500 »	
V. » » »	6900 «	(8280 k.)

Lakás természetben v. 600—1000 m. lakpénz.

Az 50.000 lakosnál többet számláló városokban

az igazgató kezdő fizetése	5100 m.	(6120 k.)
I. triennium 500 m.	5600 »	
II. » 400 »	6000 »	
III. » » »	6400 »	
IV. » » »	6800 »	
V. » » »	7200 »	(8640 k.)

Lakás természetben v. 600—1000 m. lakpénz.

Berlinben

az igazgató kezdő fizetése	6000 m.	(7200 k.)
I. triennium 400 m.	6400 »	
II. » » »	6800 »	
III. » » »	7200 »	(8640 k.)

Lakás az intézetben v. 1500 m. (1800 k.) lakpénz.

Egy berlini teljes középiskola igazgatójának maximalis fizetése tehát a lakpénzzel együtt 8700 m. vagyis 10440 k. (5220 frt).

A hivatalból való *nyugdíjazás* korhatára a 65-ik életév. A nyugdíjigény a 10-ik szolgálati év után kezdődik, az összes illetmények (fizetés, lakpénz, korpótlék és személyes pótlék) $^{15}/_{60}$ részével vagyis 25%-kal; minden további évben növekszik $^{1}/_{60}$-dal s így 40 szolgálati év után eléri a maximumot $^{45}/_{60}$-dal vagyis az összes illetmények három negyedrészével.

Az özvegy az elhunytnak teljes fizetését húzza még 3 hónapig (nyugdíjazásnál 1 hónapig); ezután az illetmények 40%-át. A gyermekek mindegyike után jár még azonkivül az özvegyi nyugdíjnak $^{1}/_{5}$-e; ha az anya sem él, az özvegyi nyugdíjnak $^{1}/_{3}$-a. — A család összes nyugdíja azonban nem haladhatja meg azt az összeget, melyre az elhaltnak lett volna igénye, ha életben marad.[1]

2. Svédország.

(Pénzegység 1 Crone = 134 f.)

A helyettes tanároknak megfelelnek az *adjunktok*, kik rendszerint az alsóbb osztályokban tanítanak. A rendes tanároknak megfelelő fokozat a *lektor*oké, kik a felsőbb osztályokban adnak elő. Az igazgatók *rektor* címet viselnek.

Az *adjunkt* kezdő fizetése	2000 Cr.	(2680 k.)
I. quinquennium 500 Cr. (670 k.)	2500 »	
II. » » »	3000 »	(4020 k.)
III. » » »	3500 »	
IV. » » »	4000 »	(5360 k.)
A *lektor* kezdő fizetése	3000 Cr.	(4020 k.)
I. quinquennium 500 Cr.	3500 »	
II. » » »	4000 »	(5360 k.)
III. » » »	4500 »	
IV. » » »	5000 »	(6700 k.)

[1] A porosz tanár különben még hivatalos előírás szerint köteles életét neje és családja érdekében biztosítani.

A drágább városokban e fizetésekhez a helyi viszonyoknak megfelelő lakpénz is járul.

A teljes (7 osztályú) lyceumoknál

a *rektor* kezdő fizetése 5000 Cr. (6700 k.)

10 évi szolgálat után 5500 » (7370 k.)

E fizetéshez még lakás vagy megfelelő lakpénz járul. A nem teljes (5 osztályú és 3 osztályú) intézetek rektorai arányosan kisebb fizetést élveznek.

A nyugdíj 40 évi szolgálat után ez illetményeknek 80%-a. Jelentékeny nyugdíjat kapnak az özvegyek és árvák is.

(Folytatjuk.)

(Fiume.) *Fest Aladár.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Rozsnyói kör.

I.

A rozsnyói kör október 28-dikán ülést tartott *Oravecz* Mihály elnöklete alatt.

1. Elnök üdvözli a megjelenteket, indokolja, miért maradt oly későre a gyűlés egybehívása. Első teendőnek tartja az alapszabályok értelmében a tisztviselői kar megválasztását. Miután az elnök 3 évre van választva, csupán a jegyzői és pénztárosi tisztség esik választás alá. A gyűlés az eddigi tisztviselőkre szavaz, vagyis jegyzőnek megmarad *dr. Hazslinszky* Rezső, pénztárosnak *Wahlner* Géza.

2. Felolvastatik a központi választmánynak időközben leérkezett irata. Hosszabb eszmecsere után jegyző indítványa elfogadtatik, mely szerint minden egyes köri tag megkérdezendő, vajjon csupán a rozsnyói kör tagja akar-e lenni, vagy a központié is.

3. Elnök örömmel veszi tudomásul, hogy úgy a jelenlevő 15 tag, mint két távollévő is kijelentette, hogy mindkét kör tagja kíván lenni. Evvel kapcsolatban — miután a kör rendes működését megkezdheti — kéri a tagok nyilatkozatát, kik akarják felolvasásokkal üléseinket gyümölcsözővé tenni. Örömmel tudomásul szolgál, hogy ebbeli szándékukat *Komoróczy* Miklós, *Götz* István, *Krebsz* Ernő, *Korányi* György, dr. *Hazslinszky* Rezső tagtársak bejelentették.

4. Elnök örömmel említi, hogy *dr. Négyesy* László tanár-egyesületi főtitkár kilátásba helyezte, hogy egyik ülésünket személyes jelenlétével óhajtja megtisztelni. A kör örömmel üdvözli főtitkár úr ebbeli szándékát és erről jegyzőkönyvileg értesíti a

főtitkár urat avval a hozzáadással, hogy legközelebbi ülésünk napjáról idejében fogja tudósítani.

5. Jegyző előadja, hogy — mivel a rimaszombati főgymnasiumbeli kartársak már mult tanévben elvben körünkhöz csatlakoztak, a jelen tanév elején személyesen látogatta meg őket. Az ottani kartársak örömmel csatlakoznak hozzánk, csak a nekik is megküldött alapszabályoknak olykép való megváltoztatásához kötik végleges belépésüket, hogy a kör címe »Gömöri Tanári Kör« legyen és a paritás elvének fentartása czéljából 2 éven át Rozsnyó, a 3-ik évben Rimaszombat legyen a kör székhelye. A kör a rimaszombati kartársak kívánalmainak készségesen eleget tesz, őket erről jegyzőkönyvileg értesíti, avval a kérelemmel, hogy határozatukról a kört értesítsék, hogy őket a legközelebbi gyűlésre meghívja.

Hazslinszky Rezső,
a rozsnyói kör e. i. jegyzője

II.

Egyesületünk e legifjabb körének november 25-én tartott ülésén *Oravecz* Mihály elnöklésével *Wáhlner* Géza, *Bárdossy* Géza, *Timkó* László, *Komoróczy* Miklós, *Miklóssy* Sándor, *Schuszter* Alfréd, *Hallay* Zoltán, *Korányi* György, *Krebsz* Ernő, *Götz* István és *Adamis* Gusztáv köri tagok voltak jelen, az utóbbi a távollevő *dr. Hazslinszky* Rezső helyett a jegyzőkönyvet irta.

A gyűlés főtárgya *Komoróczy* Miklós felolvasása volt *A játékról mint a testi nevelés leghathatósabb eszközéről.* A felolvasó azt a kérdést is fejtegette, mi módon lehetne Rozsnyón egy közös játékteret létesíteni. A kör köszönettel fogadta a figyelemre méltó gondolatokban bővelkedő előadást.

A kör felolvasó üléseit minden hó első keddjén este tartja.

Pápai kör.

(Szabad Lyceum. Felolvasások programmja.)

A mult ülés jkvének felolvasása után dr. *Kapossy* Luczián elnök megkérdezte a tanári kört az iránt, hogy a kör kebelében megalakult Szabad Lyceum intéző bizottsága miképen állapittassék meg? A tavalyi maradjon-e meg, vagy a tagok ujonnan választassanak.

A kör úgy határoz, hogy a tavalyi bizottságba még néhány új tagot választ. Így e bizottság következőkép alakult meg. Elnök: dr. *Kapossy* Luczián, alelnök *Harmos* Zoltán, titkár *Győri* Gyula, pénztárnok: *Barcsi* József, háznagy *Makay* István. Rendes tagok *Kardhordó* László, *Amberg* József, dr. *Lőwi* László, dr. *Kőrös* Endre, dr. *Antal* Géza, *Nagy* Gabriella, *Sarudy* György.

A felolvasók díja e bizottság által 10 koronában állapittatott meg.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Igazgatóságának október 4-iki üléséből kifolyólag leküldött kérdések tanulmányozására és ezek előadására vállalkoztak: Dr. *Kapossy* Luczián: Az iskolai felügyelet helyes szempontjai; dr. *Lakos* Béla: A történettanítás új tervének módszeres végrehajtása; *Borsos* István: A classikus olvasmányokhoz mikor és milyen egymásutánban kapcsolódjék a régiségtan oktatása; *Sarudy* György: Az actiók tana didaktikai oldalról; *Sebestyén* Dávid: Az ifjusági iratok revisiójának kérdése; *Kis* Ernő: A szepesi tanári kör indítványa az igazgatói értekezletekbe minden iskolából egy tanárnak küldetése; *Rácz* Kálmán: Kemény Ferencz indítványa, azon eszközök és módok tanulmányozására, melyek az ifjuság ellenálló képességét az érzéki kisértésekkel szemben fokozzák és a korai kisértésektől megóvják.

K. Tóth Pál tagtárs felvételre ajánlja *Köveskuthy* Jenő pápai állami tanitóképezdei tanárt. A kör örömmel veszi e belépést tudomásul. A tagok száma ezzel 23.

Makay István,
jegyző.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Négyesy László. Magyar olvasókönyv közép- és polgári iskolák első osztályai számára. 21 képpel. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára füzve 2 k., kötve 2 k. 50 fill.

Négyesy László. Magyar nyelvtan. Első rész. Közép- és polgári iskolák és felsőbb leányiskolák I. oszt. számára. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 90 fill.

Dr. *Török* István. Magyarország történelme a középisk. III. és IV. oszt. számára. Az új tantervhez alkalmazott 3-ik jav. kiadás 37 képpel és térképpel. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 2 kor. 50 fill.

Vaszary Kolozs. Történelem a középiskolák III. oszt. számára. Az új iskolai tanterv szerint. Negyedik átdolg. kiadás. Ára 1 kor. 50 fill.

Dr. *Theisz* Gyula. Franczia olvasó- és gyakorlókönyv. Nyelvtani táblázatok. Szókönyvecske. Fonetikus szövegek. Első rész. A reáliskolák III. oszt. számára. A franczia nyelv elemi tanfolyamának 3-ik kiadása. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 1 kor. 60. fill.

Dr. *Székely* István. Latin olvasókönyv Cornélius Nepos- és Phaedrusból. A gymnasium III. oszt. számára. Az Aegaei-tenger partvidékének térképével a peloponnesusi háború korában. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 1 k. 80 f.

Dr. *Szterényi* Hugó. Természetrajz a középiskolák alsó osztályai számára. II. k. a második oszt. számára. 138 képpel és 6 szines táblával. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára füzve 2 kor., kötve 2 kor. 50 fill.

Lasz Samu. Földrajz a gymnasiumok és reáliskolák számára. Az új tanterv szerint. II. k. a középisk. második és harmadik osztályának tankönyve. Europa, Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália. 26 térképpel, és 180 képpel. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 3 kor. 50 fill.

Kőrösi Albin. Természetrajz a középiskolák II. oszt. számára. 245 képpel és 6 szines táblával. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára füzve 2 k., kötve 2 k. 50 f.

Kőrösi Albin. Földrajz a középiskolák II.—III. osztályai számára. 118 képpel. Harmadik, a tanítás tervének legújabb módosításaihoz szabott kiadás. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 2 kor. 60 fill.

Német könyvtár. Szerkesztik dr. *Theisz* Gyula és *Matskássy* József. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Egy-egy kötetecske 70 fillér.

5. sz. *Aurbacher*. Ein Volksbüchlein. Szemelvényes kiadás. Magyarázta *Endrei* Ákos.

6 sz. *Kleist*. H. Michael Kohlhaas. Magyarázta dr. *Vajda* Gyula.

7 sz. *Heine, Uhland, Lenau* költeményeiből. Magyarázta dr. *Kohlbach* Bertalan.

Franczia könyvtár. Szerkesztik dr. *Theisz* Gyula és *Matskássy* József Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Egy-egy kötetecske ára 70 fillér.

1 sz. *Racine*. Britannicus. Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta *Hofer* Károly.

2. *Voltaire*. Siècle de Louis XIV. Magyarázta Dr. *Chovancsák* István.

3. Me. de *Sèvigné*. Lettres choisies. Magyarázta *Kemény* Ferencz.

4. *Töpffer* R. Nouvelles Genevoises. Magyarázta *Ballenegger* Henrik.

Cornelius Nepos életrajzai. Szótárral ellátta *Vass* József. Teljesen átdolgozta *Pfeiffer* Antal. Hetedik kiadás. Az Aegaei-tenger partvidékének térképével a peloponnesusi háború korában. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 2 kor. 50 f.

Cornelius Nepos válogatott fejezetei a gymnasium III. oszt. számára. Szerkesztette és magyarázta *Szilasi* Móricz. Az Aegei-tenger határvidékének térképével a peloponnesusi háború korában és két szines táblával. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 3 k.

Latin és görög iskolai classicusokhoz való praeparatio. Szerkeszti *Dávid* István. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Egy-egy füzet ára 50 fillér.

43. füzet. *Q. Curtii Rufi*. Historiarum Alexandri Magni Macedonis Libri Qui Supersunt. Magyarázta dr. L. *Keczer* Géza (2-ik füzet.)

45. füzet. *Homeros* Iliasa. I—IV. ének. Magyarázta *Szőke* Adolf.

46. füzet. *Q. Curtii Rufi*. Historiarum Alexandri Magni Macedonis Libri Qui Supersunt. Magyarázta dr. L. *Keczer* Géza. (3-ik füzet.)

47. füzet. *Cornelii Nepotis* Vitae. Magyarázta *Wirth* Gyula. (1. füzet.)

*Curtius Rufus*ból. Szemelvények. Az új tanterv szerint a gymnasium IV. oszt. számára szerkesztette és magyarázta *Csengeri* János. Nagy Sándor issusi csatáját ábrázoló szinnyomatú műmelléklettel és a persa birodalom térképével. Görög és latin remekirók jegyzetes iskolai gyüjteménye. Szerkeszti *Csengeri* János. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 2 k. 80 f.

P. *Vergilii Maronis* Bucolica et Georgica edidit Gabriel *Finály*. Sumptus fecit R. Lampel. (Ph. Wodianer et filii). Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum in usum scholarum edita curante Aemilio *Thewrewk* de Ponor. Ára 70 fillér.

P. *Cornelii Taciti* historiarum. Libri (-V. Edidit Geyza Némethy.) Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum in usum scholarum edita curante Aemilio *Thewrewk* de Ponor. Sumptus Fecit R. Lampel (Ph. Wodianer et filii). Ára 1. k. 40 f.

Kreybig Lajos. Rajzoló geometria. Második rész: a stereometria elemei. A középiskolák második oszt. számára. Nyolcz táblával és 148 a szöveg közé nyomott ábrával. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 1. k. 60 f.

Dr. *Klug* Lipót. Ábrázoló geometria a reáliskolák IV., VII. és VIII. oszt. számára. A legújabb tantervnek megfelelőleg. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 4 K.

Kossuth Lajos iratai. Nyolczadik kötet. Sajtó alá rendezte *Kossuth* Ferencz. Athenaeum. Bolti ára 10 K. Díszes vászonkötésben 11 K. 60 fillér.

Gabel Gyula szerkesztésében: Erzsébet. Megemlékezés Magyarország nagy királynéjáról, a királyi ház fenséges tagjainak és a magyar nemzet jeleseinek kegyeletes közreműködésével. Az »Orsz. Eötvös-alap«, a »Budapesti szünidei gyermek-telep« és a budapesti tanítók »Samaritanus-alap«-ja javára. Athenaeum. Ára fűzve 50 f., kötve 1 k.

Dávid István. Rövid latin olvasó- és gyakorlókönyv gymnasiumok és reáliskolák számára. II. rész, a III. és IV. oszt. számára. Mondattani gyakorlókönyv. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Ára 1 k. 20 f.

Badics Ferencz. Magyar olvasókönyv. II. k. a középiskolák második osztályai számára. Második, az új tanterv szerint átdolg. kiadás. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára fűzve 2 k. 40 f., kötve 2 k. 90 f.

Négyesy László dr. Rhetorika. Prózai olvasmányok. Elmélet. Gymnasiumok és reáliskolák. V. oszt. számára. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Ára 3 k. 20. f.

Mihálik József. A zománcz. Stampfel-féle tudományos zsebkönyvtár. 63—64 sz. Stampfel K. Pozsony—Budapest. Ára 1 k. 20. f.

Petőfi Sándor. János vitéz. Olcsó könyvtár. 1170 sz. Franklin. Ára 20 f.

Goethe: Faust. A tragédia második része. Fordította dr. *Váradi* Antal. 2-ik kiadás. Olcsó könyvtár. 1171—1182. sz. Franklin-Társulat. Ára 2 k. 40 f.

Patapenko N. I. Szerelem. Regény. Oroszból ford. *Ambrozovics* Dezső. Olcsó könyvtár 1183—1185 sz. Franklin-Társulat. Ára 60 f.

Arany János. Murány ostroma. Olcsó könyvtár 1186. sz. Franklin-Társulat. Ára 60 f.

Petőfi Sándor vegyes költeményei. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Balassa* József. 1. rész. Tull Ödön képével. Magyar Könyvtár. 181. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 30 f.

Heine költeményeiből. Ford. *Endrődi* Sándor. Magyar Könyvtár. 182. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 30 f.

Vanderheym J. Gaston. Husz hónap Abessziniában. Ford. *Brózik* Károly dr. Képekkel. Magyar Könyvtár. 183. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 30 f.

Racine. Phédra. Szomorújáték 5 felv. Ford. *Ábrányi* Emil. Magyar K. 185. Lampel. R. (Wodianer F. és fiai). Ára 30 f.

Tarczai György. Dönk Vitéz Rómában. Történeti elb. Magyar K. 184. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 30 f.

Arany János művei. Új kiadás hat kötetben. Franklin-Társulat. Ára a hat kötetnek 20 k.

Petőfi Sándor összes költeményei. Hazai művészek rajzával diszített harmadik népies kiadás. A költő arczképével. Athenaeum. Ára diszes kötésben 5 k.

Szitnyai Elek. Ész és szív. Értekezések a lélektan, neveléstan és életbölcselet köréből. Franklin-Társulat. Ára 5 k.

Benedek Elek. A magyar nép múltja és jelene. I. k. A szolgaságtól a szabadságig. II. k. a bölcsőtől a sirig. Számos szövegképpel és műmelléklettel. Athenaeum. Ára a két kötetnek diszes vászonkötésben 32 k.

Tóth Rezső. *Csokonai* Vitéz Mihály válogatott munkái. Iskolai könyvtár. Magyar Olvasmányok Tára. Szerkeszti *Beöthy* Zsolt. 7. sz. Athenaeum. Ára kötve 1 k. 60 f.

Tóth Rezső. Deák iskola. Latin olvasmányok. Athenaeum. Ára 1 k. 50 f.

Brózik Károly. Földrajz a gymnasiumok és reáliskolák II. és III. oszt. számára, a legújabb tantervhez alkalmazva. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Ára 2 k.

Cséplő Péter.

1837—1900.

A jászóvári prémontrei kanonok-rend a mult hó folyamán egyik sokérdemű és közbecsülésnek örvendő tagját veszítette el. Halála veszteség az egyházra és a tanügyre, mert az egyház benne egyik hű harczosát, a tanügy pedig egyik lelkes munkását veszítette el, ki azon kört, a mely eléje volt szabva, híven, buzgalommal, példás lelkiismeretességgel töltötte be, hisz negyvenegy hosszú évig

működött a testet és a lelket emésztő tanári pályán, és tanított és nevelt hazájának egész nemzedékeket, a melyek emlékezetét mindenkor híven meg fogják őrizni!

Bármily csendes és zajtalan is a lelkes tanárnak működése, s bármennyire kerülje is a feltünést, — a külső elismerés elmaradhat, — de a tanítványok szivében élő kegyelet megragad minden kinálkozó alkalmat, hogy szeretetét tisztelete tárgyával szemben kimutassa, nyilvánvalóvá tegye. A mult tanév végén lett volna erre a legkedvezőbb alkalom, a midőn elköltözött tanártársunk tanárkodásának negyvenedik évét töltötte be. ha csak az ő általánosan ismert szerénysége már eleve útját nem állotta volna a zajos ünnepeltetéseknek. Most, a midőn már elveszítettük, kedves halottunk nem akadályozhatta meg azt többé, hogy a részvét igazán páratlanul imposans módon nyilvánuljon, mert hisz évek óta nem látott Nagyvárad városa olyan temetést, mint volt a Cséplő Péteré november 11-én; de a mi a külső tisztelet és részvétnyilatkozatoknál sokkal maradandóbb: hálás tanítványainak ezrei az ő nevére ösztöndíjat szándékoznak alapítani, munkáinak és számos tudományos czikkeinek összegyűjtésére és kiadására pedig lelkes mozgalom indult meg!

Cséplő Péter született 1837. junius 29-én Kassán. Elemi és középiskoláit ugyanitt végezte; a gymnasium elvégzése után, szive hajlamát követve, a jászóvári prémontrei kanonokok rendjébe lépett. 1856-ban szeptember 29-én öltözött be, ekkor vette fel az akkori prépost, Répássy József szent Norbert rendjébe. A theologiát Jászóvárott, a rend hittudományi intézetében végezte s ugyanitt készült a tanári pályára is. A tanulás évei számára a lelki kiképzésnek gazdag forrásává lettek. A theologia mellett különösen a történelemmel foglalkozott nagy lelkesedéssel és kitartással. Felszenteltetése után 1861-ben a rozsnyói gymnasiumhoz került tanárnak, s 1866-ig működött a tanintézetnél. 1866 óta Nagyváradon tanított szakadatlanul, alig egy hónapig tartó betegségét leszámítva. — Cséplő Péter a legkiválóbb tanárok közé tartozott s a történelem igazságait, tanulságait, követésre méltó példáit kevés tanár közölte tanítványaival oly közvetlenséggel, igaz szeretettel, mint épen ő. Tanítása lebilincselte hallgatóit, mert hisz nemcsak a száraz tudományt akarta velök közölni, de felköltötte érdeklődésüket a történelem tanulásával járó nevelő és képző hatással bíró consequentiák iránt is, s ha valamikor találó a jellemző mondás: Historia est magister vitae,

úgy az ő előadásai után érezték tanítványai, hogy e tudomány tanulása mily nemesítő hatással van a fogékony kebelre. Közéletünk és társadalmunk akárhány számottevő alakja tehetne erről tanubizonyságot! Mint ember és tudós egyaránt kiváló volt az elköltözött, de minden téren a szerénység volt legkiválóbb jellemvonása. Serény irodalmi működést fejtett ki, de soha sem követelte, hogy e működése feltünést keltsen. Egész lélekkel dolgozott, a tudomány szeretete ösztönözte a kitartó munkára, de soha az anyagi érdek, avagy a feltünés viszketege. A »Századok«-ban több értékes dolgozata jelent meg, itt csak a kiválóbbakra utalunk, mint pl. »A magyar onomasticon,« vagy a »Nagyvárad mint helynév« czímüekre. Több jeles értekezése látott napvilágot a nagyváradi főgymnasium értesítőjében is, a következő czímekkel: A nagyváradi vár története. — II. Rákóczy György lengyelországi hadjárata. — Kutatások a nagyváradi várban. — Szent László király. — A nagyváradi főgymnasium története, — mely utóbbi dolgozatát 1896-ban egy vaskos kötetben is közzétette.

Számos czikke jelent meg a »Tanodai Lapok«-ban, valamint a »Nagyvárad«, »Tiszántúl« és »Szabadság« czímű napi lapokban, de kivált az »Archaeologiai Értesítő«-ben. A »Magyarország vármegyéi« czímű vállalat számára kevéssel halála előtt fejezte be Biharmegye régészeti állapotaira vonatkozó nagybecsű dolgozatát. Egyik hasonirányú dolgozatát a Szigligeti-Társaság pályadíjjal tüntette ki.

A közélet terén is mindenütt ott találjuk Cséplő Pétert, a hol valami nemes, humanus ügyet kellett támogatni. A nagyváradi történelmi és régészeti társulatnak egyik legbuzgóbb tagja volt, s éveken át az egylet saját otthonának megteremtése képezte egyik legfőbb vágyát. A nagyváradi muzeum régiséggyüjteményének hosszú időn át gondos őre, majd igazgatója volt. Az országos középiskolai tanáregyesület fennállása óta tagjai közé számította. A Szigligeti-Társaságnak szintúgy kezdettől fogva buzgó választmányi, majd alapító tagja volt. Egy szóval Cséplő Péter mint tanár és mint ember a legtiszteletreméltóbb egyének közé tartozott. Beszélhetnénk róla még mint igaz, önzetlen rendtársról, s erre vonatkozólag is nem egy jellemző vonást említhetnénk fel az elhunytról, de nem teszszük, tudva, hogy ezzel vétenénk az ő szerénységének tartozó kegyelet ellen.

Nyugodjék békével, emléke éljen soká!

Novotny S. Alfonz.

VEGYESEK.

Czuczor Gergely. A lelkesedésnek azok a hatalmas hullámai, melyeket a Vörösmarty-ünnepélyek indítottak meg, még nem csöndesedtek el. A szivekben, lelkekben még hangzanak a nagy költő dicsőségét zengő ünnepi szózatok, még mindenek az ő nagyságának képével telvék el, még mindenek az ő alkotásainak szépségeibe merülvék és félő, hogy kevesen gondolnak a haza egy másik jelesére, a kinek tehetsége nem volt olyan kápráztató, a kinek hangja nem volt olyan elbűvölő, de a ki ugyanazokért az eszmékért lelkesedett, a kinek szivében ugyanúgy lángolt a hazaszeretet és kivel szintén ezelőtt száz évvel ajándékozott meg bennünket a magyarok istene. *Czuczor* Gergelyre gondolunk, ki 1800. deczember 17-én látta meg a napvilágot és a ki egész életét, egész tehetségét a magyarság eszméjének szentelte, épen úgy, mint Vörösmarty, épen úgy, mint Petőfi. Eposzban és lyrában egyaránt a magyar dicsőséget hirdeti és a feláldozó hősiességgel a nemzet nagyságát növelő tetterőt magasztalja. Az Augsburgi ütközet, az Aradi gyülés, Botond és a félbemaradt Hunyadiak mind a hazafiúi nagyság példázói, mind küzdelemre, tettre serkentenek — és mikor a szabadságharcz első hullámai végigömlenek az országon — elhangzik ajkáról a *Riadó*, ez a hatalmas, ez a tüzes, ez a mindeneket magával ragadó lelkesítő, melyért aztán szomorú, kemény rabságot szenvedett. Szenvedett kétszer is, a mint különben is tele volt élete szenvedésekkel, mint minden nagy íróé, mint minden nagy léleké. Mert Czuczor az volt. Kiváló mint ember, jeles mint költő, ki először aknázza ki tudatosan a maga költészete számára a népköltészet szépségeit, ki először lép művészi tudatossággal arra az ösvényre, melyen nemsokára az egész irodalom követi. Az az irány ez, mely a népköltészetben szerez új forrást a műköltészet számára. És mert igaz ember volt, mert az igazat kereste, mert igazán lelkesedett és mélyen érezett, hatott is korára és így hatott közvetve ránk is. Tisztelettel és szeretettel gondolunk most nemes alakjára és meggyőződésünk szerint, születése századik évfordulóján nem volna szabad róla megfeledkeznie a nemzetnek, de különösen nem az iskolának. Mert példaképe a hazafinak, példaképe a férfiúnak, ki soha árnyat nem vetett az eszmére, melyet hirdetett, ki szeretni tudott, ki türni tudott és mint igazi pap szeretettel, megbocsátással felelt azokra az üldöztetésekre, melyekkel egy időben

felebbvalói keserítették meg életét. Állítsuk képét az ifjúság elé és állítsuk az egész nemzet elé! Ez a szobor, mely őt ábrázolná, férfiúi és hazafiui erényeknek volna hirdetője! *(rb.)*

Ösztöndíj-pályázatok. *A polgárosított magyar határőrvidék* tanulmányi alapjából rendszeresített ösztöndíj-állomások közül az 1900/1901 tanév kezdetétől a következők töltendők be: 1. Egy 600 koronás állomás budapesti tud. egyetemi hallgatók részére és három 600 koronás állomás műegyetemi hallgatók részére. 2. Egy 300 koronás és két 240 koronás állomás bármely középiskolai tanulók részére. 3. Két 200 koronás állomás pancsovai állami főgymnasiumi tanulók részére. Első sorban a polgárosított magyar határőrvidék kötelékébe tartozott szegénysorsú szülők gyermekei, másodsorban pedig ama szegénysorsú tanulók tarthatnak igényt, kik a polgárosított magyar határőrvidéki községek valamelyikének illetőségéhez tartoznak. *Január hó 10-ig* azon tanintézet hatóságához, melynél tanulmányaikat folytatják. — *A győri árva-alapítványoknál* az 1900/901. tanév kezdetétől következő ösztöndíj-állomások töltendők be: 1. A győri kir. árvaalapítványnál egy 300 koronás és öt 200 koronás állomás. 2. A győri Dlabács-féle árva alapítványnál egy 200 koronás állomás. Ezen árvaalapítványbeli ösztöndíjakra csak szegénysorsú katholikus vallású, jó előmenetelű és iskolába járó avagy inaskodó árva fiuk és leányok tarthatnak igényt. A Dlabács-féle ösztöndíjnál az illető rokonok elsőbbséggel birnak. A folyamodványok a győri árva kir. alapbeli állomásokat illetőleg *Mladoniczky* Ignácz győri egyházmegyei prépost-kanonokhoz, mint az alap igazgatójához, a Dlabács-félére nézve pedig *Zsolna* városa tanácsához Trencsén vármegye útján mint pártfogóhoz czímzendők s legkésőbb 1901. évi *január 15-éig* benyujtandók. — Az 1900/901. tanév kezdetétől a kincstári *Mária Terézia-féle ösztöndíjak* közül három 300 koronás állomás töltendő be. Ezen ösztöndíj-állomásokra csak oly tanulók tarthatnak igényt, a kik eddig 240 koronás, kincstári Mária Terézia ösztöndíjat élveznek. Az illető tanintézetek előljáróságánál az 1901. évi *január hó 15-ig*. — Az 1900/901. tanév kezdetétől következő ösztöndíj-állomások töltendők be: 1. A *Széchenyi* győri püspök-féle alapítványnál egy 240 koronás állomás. 2. A *Lippay* győri püspök-féle alapítványnál egy 600, egy 300 és egy 240 koronás állomás. 3. A *Mattyasovszky*-féle alapítványnál egy 180 koronás állomás. 4. A *váczi püspök*-féle alapítványnál egy 600 koronás és egy 240 koronás állomás. 5. Az *Adamovics*-féle alapítványnál egy 200 koronás állomás. 6. A *Latinovits*-féle alapítványnál egy 300 koronás állomás. Ez ösztöndíjakra általában csak oly római katholikus vallású tanulók tarthatnak igényt, kik legalább is már a gymnasium vagy reáliskola I. osztályát jeles előmenetellel befejezték. Ez általános feltételek mellett a Széchenyi és Lippay-féle ösztöndíjakra dunántúli származású tanulóknak van elsőbbségi igényök. A Mattyasovszky ösztöndíjnál első sorban családbeli ifjak, másodsorban Liptó, Trencsén, Turócz, Árva és Szepes vármegyékből származó tanulók. Az Adamovics-féle ösztöndíjnál pedig

a rokonok részesülnek elsőbbségben. A Latinovits-féle ösztöndíjra pedig csak családbeli ifjak tarthatnak igényt. Az ekkép felszerelt folyamodványok a Széchenyi és Lippay-féle ösztöndíjakért a győri püspökhöz, a Mattyasovszky-féléért a nyitrai püspökhöz, a Váczi püspök-féléért a váczi püspökhöz, az Adamovics-féléért Bács-Bodrog vármegyékhez, a Latinovits-féléért Latinovits család idősbikéhez Bács-Bodrog vármegye útján, mint illetékes pártfogókhoz intézendők, és az illető tanintézeti előljáróságnál az 1901. évi *január hó 10-éig* benyujtandók. — Az 1900/901. tanév kezdetétől betöltendő budai *Mária Terézia-féle 240 koronás* ösztöndíjakra ezennel pályázat hirdettetik. Az említett ösztöndíjakra csak magyarországi, katholikus vallású és gymnasiumba vagy reáliskolába járó jeles előmenetelű szegény tanulók bírnak igénynyel. A folyamodványok a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi ministerhez czímzendők, s 1901. évi *január hó 10-éig* a tanintézetek előljáróságainál benyujtandók.

Párisi ösztöndíj tanárjelölteknek. Az 1901. évre két középiskolai tanárjelölt részére franczia-országi utazási ösztöndíjak fognak adományoztatni. Az ösztöndíj személyenként *évi 2400, félévi 1200 korona*. Ezen ösztöndíjakra oly középiskolai tanárjelöltek pályázhatnak, kiknek szaktárgyuk a franczia nyelv és irodalom, s kik a tanári szakvizsgálatot letették. Az ösztöndíj ellenében kötelezik magukat, hogy 1. a kiküldetés tartama alatt Párisban főiskolai előadásokat hallgatnak a franczia nyelvből és irodalomból; 2. a franczia nyelv gyakorlatában lehetőleg teljes jártasságot szereznek; 3. külföldi tanulmányaik bevégeztével legalább öt évre feltétlenül rendelkezésre bocsátják szolgálatukat a közoktatásügyi kormánynak, a miről irásbeli nyilatkozatot tartoznak kiállítani. Az ösztöndíjak a körülményekhez képest egy félévre, vagyis az 1900/1901-ik tanév második felére is adományozhatók. A kellően felszerelt folyamodványok folyó évi deczember hó 15-én a budapesti vagy kolozsvári tud. egyetem tanácsánál nyujtandók be.

Kegyelet. *A déva áll. főreáliskola* tanári testülete bizalommal fordul az intézet volt tanítványaihoz, hogy *Kun Róbert* néhai tanártársunk tervezett siremlékére bármi csekély adománynyal hozzájárulni sziveskedjenek. Az adományokat az igazgatóság czimére kérjük. A kik gyűjteni kivánnak, forduljanak az igazgatósághoz vagy a gyűjtőbizottsághoz.

Déva, 1900 november 20.

Téglás Gábor.

Tartalom: Az 1900—1901. évi első választmányi ülés napirendje. — A középiskolai tanárok anyagi helyzete a külföldön. *Fest* Aladártól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Rozsnyói, pápai kör.) — *Irodalmi Értesítő.* — Cséplő Péter. *Novotny* S. Alfonztól. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Második kiadás.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE.

Képes diszmű két kötetben.

A legjelesebb szakférfiak közreműködésével

szerkeszté

BEÖTHY ZSOLT.

*

499 szövegképpel és 77 külön műlappal.

*

A két kötet ára pompás diszkötésben

40 korona.

Megszerezhető **3 koronás** havi részletfizetésre is.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő.

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem

A Magyar Irodalom Története, *két pompás díszkötésben 40 K. árban fizetendő ..... koronás havi részletekben a szállítástól kezdődőleg a* ***Gárdonyi és Társa czég*** *pénztáránál Budapesten, mindaddig míg a mű teljes ára törlesztve nincsen és kérem a mű megküldését. Jogában áll a czégnek az esedékes és le nem fizetett részleteket, a portóköltség hozzászámítása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállításkor utánvétetik.*

Lakhely és kelet: .....

Név és állás: .....

Az Ahenaeum r. társulat könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 11. szám. 1900. deczember 23.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

A KÖZÉPISKOLAI TANÁROK ANYAGI HELYZETE A KÜLFÖLDÖN.

(Folytatás.)

3. Norvégország.

(Pénzegység 1 Crone = 134 f.)

Rangfokozatok mint Svédországban. A rendes tanár vagy lektor itt *overlörer* (Oberlehrer) czímet visel.

Az *adjunkt* kezdő fizetése		2200 Cr.	(2948 k.)
I. *tri*ennium	400 Cr. (536 k.)	2600 »	(3484 k.)
II. »	300 » (402 k.)	2900 »	(3886 k.)
III. »	200 » (268 k.)	3100 »	(4154 k.)
Az *overlörer* kezdő fizetése		3200 Cr.	(4288 k.)
I. *tri*ennium	400 Cr. (536 k.)	3600 »	
II. »	» »	4000 »	
III. »	» »	4400 »	(5896 k.)
A *rektor* kezdő fizetése		4600 Cr.	(6164 k.)
I. *quinque*ennium	400 Cr. (536 k.)	5000 »	
II. »	» »	5400 »	(7236 k.)

A két rangban legidősebb rektor vagyis igazgató ezenkivül 400 Crone pótlékot élvez s így ezeknek fizetése 5800 Cr. (7772 k.)

A rendelkezésre álló adatok nem terjeszkednek ki a lakpénzre (Magyarországnál sem említi a közlemény szerzője); de Svédország analogiájára föltehető, hogy megfelelő lakbérilletmények Norvégiában is vannak.

4. Finnország.

(Pénzegység 1 mark = 1 frank = 97 f.)

A fokozatok olyanok, mint a skandináv országokban. Az adjunktok (segédtanárok) neve itt *kollege*. Ezek szintén az alsó osztályokban tanítanak; később mint *lektor*ok a felső osztályokba lépnek elő.

Vidéken [1]

a *kollege* kezdő fizetése	2600 m.	(2522 k.)
I. quinquennium 800 m. (776 k.)	3400 »	
II. » » »	4200 »	
III. » » »	5000 »	(4850 k.)

Helsingforsban

a *kollege* kezdő fizetése	3400 »	(3298 k.)
I. quinquennium 800 m.	4200 »	
II. » » »	5000 »	
III. » » »	5800 »	(5626 k.)

Vidéken

a *lektor* kezdő fizetése	4000 m.	(3880 k.)
I. quinquennium 800 m.	4800 »	
II. » » »	5600 »	
III. » » »	6400 »	(6208 k.)

Helsingforsban

a *lektor* kezdő fizetése	4600 m.	(4472 k.)
I. quinquennium 800 m.	5400 »	
II. » » »	6200 »	
III. » » »	7000 »	(6790 k.)

A helsingforsi lyceumokon vannak még vezető tanárok is, akik a tanárjelöltek gyakorlati kiképzésével foglalkoznak.

a *vezető tanár* kezdő fizetése	6500 m.	(6305 k.)
I. quinquennium 1000 m.	7500 »	
II. » » »	8500 »	
III. » » »	9500 »	(9215 k.)

A rektorok tanítással is foglalkoznak. Rendes tanári fizetésükön kivül igazgatói pótlékuk 1200 m., Helsingforsban 1500 m. Ezenkivül heti hat órai leczke hospitálásért még 800 m. működési pótlékot élvezhetnek.[2]

[1] Vidéki klasszikus lyceum vagyis főgymnasium van 13; »modern« lyceum 9.

[2] Lakbérilletményről itt sincs említés; minthogy azonban az egész rendszer analog a svéddel, föltehető, hogy svéd mintára itt is van lakpénz.

Nyugdíj 35 évi szolgálat után

a kolleg-eknél	3500 m.
a lektoroknál	4500 m.
vezető tanároknál	5500 m.

20 évi szolgálat után ez összegnek 25%-a jár; 25 év után 50%; 30 év után 75%.

5. Szerbia.

(Pénzegység 1 dinár = 1 frank = 97 f.)

A tanárok fizetése 1898-ban rendeztetett.[1]

Az *aspiráns* (próbaéves) jutalomdíja	960—1200 d.	(932—1164 k.)
A *helyettes tanár* (suppléant) fizetése	2100 »	(2037 k.)
A *rendes tanár* kezdő fizetése	2400 »	(2328 k.)
I. quinquennium 600 d. (582 k.)	3000 »	
II. » » »	3600 »	
III. » » »	4200 »	
IV. » » »	4800 »	
V. » » »	5400 »	(5238 k.)

Rendes (képesített?) tanárok híján a modern és régi nyelveket mesterek v. tanítók (maîtres) adják elő. Az ú. n. felsőbb tanítók (maîtres supérieurs) fizetése 2100—4000 d.; az alsóbb tanítóké (maîtres ordinaires) 1200—2500 d.

Az igazgatók az algymnasiumoknál tanári fizetésükön felül 600 d. igazgatói pótlékot kapnak. Teljes intézeteknél

az *igazgató* fizetése	5000 d. (4850 k.)
magasabb rangfokozatban	6000 d. (5820 k.)

6. Románia.

(Pénzegység: 1 lei = 1 frank = 97 f.

A középiskolai tanárok fizetése 1898-ban az ú. n. lex Haret keretén belül rendeztetett, mely a középiskolai oktatást átalában szabályozza.

Középiskolai jelleggel bírnak Romániában a gymnasiumok és lyceumok, továbbá az első és másodfokú leánygymnasiumok.

A fizetésnek alapjául egy kulcs szolgál, a mely az alkalmazott tanerő minősége szerint változik. A *helyettes tanár*nál ez a

[1] A középiskolák reálgymnasiumi jellegüek; van 5 teljes (8 osztálylyal) 4 hatosztályú és 2 négyosztályú: összesen 11. — Ezenkivül egy latin nélküli reáliskola s egy latin-görög főgymnasium Belgrádban; továbbá öt magánjellegű csonka intézet.

kulcs 4 heti óra után 56 lei havonkint (672 lei évenkint) vagyis 1 heti óra után havi 14 lei (évi 168). A minimális fizetés heti 12 óra után számít; az e számon túl adott órák az alapkulcs arányában külön díjaztatnak. E szerint Rumániában

a *helyettes tanár* fizetése	12 h. ó. után	2016 l.	(1955.52 k.)
» » »	16 » » »	2352 l.	(2281.44 k.)
» » »	18 » » »	2688 l.	(2597.34 k.)
» » »	20 » » »	3024 l.	(2933.28 k.)
» » »	24 » » »	3696 l.	(3585.20 k.)

A *rendes* tanárok fizetésének kulcsa heti óránként egy hóra 30 lei; egy évre 360 lei. — A quinquennium a 12 óra után számított alapfizetés 15%-át teszi. E szerint

a *rendes tanár* kezdő fizetése	12 h. ó. után	4320 l.	(4190 k.)
» » » »	16 » » »	5760 l.	(5587 k.)
» » » »	18 » » »	6480 l.	(6286 k.)
» » » »	20 » » »	7200 l.	(6984 k.)
» » » »	24 » » »	8640 l.	(8380 k.)

I. quinquennium, 648 lei (628.56 k.).

Az első ötödéves korpótlék után tehát a rendes tanárnak illetménye

12 h. ó. után	4968 l.	(4818.96 k.)
16 » » »	6408 l.	
18 » » »	7128 l.	
20 » » »	7848 l.	
24 » » »	9288 l.	(9010.36 k.)

Ugyanekkora quinquennium (à 648) lei van összesen *négy*. Húsz évi szolgálat után tehát a rendes tanár fizetése

12 h. ó. után	6912 l.	(6704 k.)
16 » » »	8352 l.	(8100 k.)
18 » » »	9072 l.	(8800 k.)
20 » » »	9792 l.	(9498 k.)
24 » » »	11.232 l.	(10.895 k.)

Az igazgató (ki nem lehet 30 évesnél fiatalabb) a rendes tanári illetményeken kivül még igazgatói pótlékot húz, még pedig a gymnasiumokon havi 200 (évi 2400), a lyceumokon havi 300 (évi 3600) leit vagyis frankot. E külön illetmények után is jár a 15%-os ötödéves korpótlék, de csak az igazgatói működés tartamára. Az internatusokkal kapcsolatos intézeteken az igazgató pótléka havi 500 (évi 6000) frank.

A leány-középiskolákon működő *tanárnők* 12 heti óra után 3600 frank minimális alapfizetést húznak; minden további heti óra után havi 25, évi 300 frank jár.

Külön kulcs szerint díjaztatnak még a szépirás, rajz, ének és torna *tanítói*. Ezeknek 4 óra után havi 70 frank, 12 óra után havi 210 vagyis évi 2520 frank fizetés jár.

(Folytatjuk.)

(Fiume.) *Fest Aladár.*

Az 1899/900. TANÉVI KÖZÉPISKOLAI PROGRAMM-ÉRTEKEZÉSEK.[1]

a) Magyar nyelv és irodalom.

Bárdossy Géza: A nyelvrokonságról. — Rozsnyói kath. főgymnasium, 3—17 l.

Bartha József: A magyar irodalom korszakai. — Budapesti VIII. ker. áll. főgymnasium, 3—29 l.

Csomortáni P. Gaudencz: Zrinyi Miklós, a költő és hadvezér. — Kézdivásárhely-kantai kath. gymnasium, 3—33 l.

Czimermann János: Barczafalvi Szabó Dávid. — Tatai kath. algymnasium, 3—24 l.

Dombi Márk: Pár szó az önképző-körökről. — Bajai kath. főgymnasium, 3—20 l.

Drebitka Ferencz: Hymnus Francisci Faludi eiusque origo Hispano-Lusitana. — Kalocsai kath főgymnasium, 5—48 l.

Duda János: Petőfi emlékezete. — Lugosi áll. főgymnasium, 3—9 l.

Greksa Kázmér: Az önképző-körökről. — Pécsi kath. főgymnasium, 3—23 l.

Gyulai Ágost: Arany János tanítói pályája. — Budapesti László Mihály-féle főgymnasium, 9—14 l.

Hollósy Kálmán: Az ó, ő, é hangokat helyettesítő kettős magánhangzók mai nyelvjárásainkban. — Felső-Lövői ág. hitv. ev. gymnasium, 3—16 l.

Jeszenszky István: Az allegória és Tompa Mihály. — Pozsonyi ág. hitv. ev. főgymnasium, 5—23 l.

Kopácsy György: A szavalásról. — Podolini kath. algymnasium, 1—10 l.

Krebsz Ernő: Kazinczy Ferencz viszonya a magyar és német irodalomhoz. — Esztergomi közs. alreáliskola, 3—25 l.

[1] Közöljük a tudományos értekezések címeit. Mellőztük — az eddigi szokás szerint — a pusztán alkalmi czikkeket, ünnepi szónoklatokat és költeményeket, könyvtár-jegyzékeket, nekrologokat, helybeli meteorologiai feljegyzéseket, jubilaeumi megemlékezéseket stb. Abban az esetben, ha netán valamelyik értekezés címe az illető értesítő be nem küldése miatt elmaradt volna, kérjük a helyreigazítást, a jövő számban való pótlás czéljából.

Lakatos Vincze: Magyar költők egymásról. — Keszthelyi kath. főgymnasium, 3—119. l.

Marton József: Magyar Voltaire, magyar enciklopédisták. — Nagyszombati kath. főgymnasium, 1—120 l.

Pálfi Márton: Az Okszerű Vezér s Brassai nyelvtaníró munkássága. — Kolozsvári unitarius főgymnasium, 3—39. l.

Patthy Károly: Péterfy Jenő emlékezete. — Budapesti VIII. ker. közs. főreáliskola, 3—23 l.

Ravasz Árpád: A humor Arany Jánosnál. — Székelyudvarhelyi ev. ref. főgymnasium, 3—17 l.

Suhajda Lajos: Földi János. — Selmeczbányai ág. hitv. ev. főgymnasium, 3—35 l.

Teveli Mihály: Csokonainak »A lélek halhatatlanságáról« írt tanító költeménye. — Körmöczbányai áll. főreáliskola, 3—26 l.

Vajthó Zoltán: A magyar nyelv tanítása a tótajkú vidéken. — Trsztenai kir. kath. algymnasium, 3—10 l.

Valton Róbert: Vörösmarty drámáiról. — Szatmári kir. kath. főgymnasium, 3—32 l.

Vincze József: Az elbeszélő költészet legujabb irodalmunkban. — Budapesti IV. ker. kath. főgymnasium, 3—41 l.

Wasylkiewicz Viktor: Népköltési gyűjteményeink története és értéke. — Csiksomlyói kath. főgymnasium, 3—93 l.

b) Classica philologia.

Bászel Aurél: De Horatii dictis. — fehértemplomi állami főgymnasium, 3—26 l.

Bothár Dániel: Egynéhány szó a philologiai tanításról. — Soproni ág. hitv. ev. főgymnasium, 3—15 l.

Dobai Sándor: Seneca jelleme. — Zilahi ev. ref. főgymnasium, 6—21 l.

Dobos Károly: A legrégibb római inscriptiók nyelvtanának főbb sajátságai. — Aradi kir. főgymnasium, 3—13 l.

Domby László: Horatius Flaccus Carmen Saecularéja. — Sárospataki ev. ref. főgymnasium, 3—33 l.

Gross Gyula: Die Akropolis in Athen und ihre Kunstdenkmäler. — Brassói ág. hitv. ev. főgymnasium és alreáliskola, 1—40 l.

Jakobinyi Péter: Pár szó a görög tragédiai kar szerepéről. — Soproni Lähne-féle főgymnasium, 3—15 l.

Keczer Géza: Quaestiones Taciteae et quaedam de dialogo, qui Taciti nomine fertur. — Makói áll. főgymnasium, 3—16 l.

Kereskedő László: Hogyan rajzolja Homeros az emberi testet? — Aradi kir. főgymnasium, 14—22 l.

Korányi György: A római ünnepi játékok. — Rozsnyói ág. hitv. ev. főgymnasium, 3—30 l.

Némethy Géza: Marcus Tullius Cicero a legfőbb jóról és rosszról irott munkájának harmadik könyve (fordítás). — Budapesti V. ker. áll. főgymnasium, 3—30 l.

Oprișa Pál: Impĕratul Traian ca bienfăcĕtor al poporului roman. — Brádi gör. kel. román algymnasium, 3—11 l.

Révész Lajos: A trójai kérdés. — Debreczeni ev. ref. főgymnasium, 3—68 l.

Schiller Vilmos: Die römischen Alterthümer in unseren Gymnasien. — Nagyszebeni ág. hitv. ev. főgymnasium és főreáliskola, 1—33 l.

Sch. T: P. Ovidius Naso Tristia czimű művének 10. elegiája. — Szombathelyi kath. főgymnasium, 5—33 l.

Sebestyén Károly: Az ephesosi bölcs. — Budapesti VII. ker. áll. főgymnasium, 8—26 l.

Serédi Lajos: Thukydides és a korabeli görög történetirás. — Budapesti ág hitv. ev. főgymnasium, 3—38 l.

Szabó István: Marcus Tullius Cicerónak leveleiben levő nézetei azon kor két hatalmas fiáról: Cn. Pompeius Magnusról és C. Julius Caesarról. — Érsekujvári közs. kath. főgymnasium, 3—27 l.

Szeremlei Béla: A multra vonatkozó igealakok használata Homerosnál. — Szászvárosi ev. ref főgymnasium, 3—36 l.

Tóth Rezső: Róma. — Országos Nőképző Egyesület leánygymnasiuma. 13—24 l.

c/ Modern philologia.

Bârseanu András: Nicolae Bogdan »Gramatica limbeĭ Române« pentru cl. I și II gimn. reală și civilă«. — Brassói román gör. kel. főgymnasium és alreáliskola, 111—117 l.

Belják Bernát: A német módbeli segédige. — Eperjesi kir. kath. főgymnasium, 1—12 l.

Erdélyi Károly: Runeberg János Lajos. — Kolozsvári kath. főgymnasium, 5—43 l.

Hadady Géza: Jeanne D'Arc a történelemben és Schillernél. — Sátoralja-Ujhelyi kath. főgymnasium, 27—36 l.

Irsik József: A német szórend elmélete. — Magyaróvári kath. algymnasium, 15—36 l.

Kálmán Miksa: A franczia társalgáshoz szükséges szólások. — Pécsi áll. főreáliskola, 3—58 l.

Kisch Gusztáv: Nösner Wörter und Wendungen. — Beszterczei ág. hitv. ev. főgymnasium, 1—178 l.

Lacea Szilárd: Arseniu Vlaicu: Curs complet de Limba Francesă. — Brassói román gör. kel. főgymnasium és alreáliskola, 118—125 l.

Netoliczka Oszkár: Goethe und die Antike. — Brassói ág. hitv. ev. főgymnasium és alreáliskola, 41—55 l.

Novotny Sándor Alfonz: Scheffel József Viktor élete és irói működése, különös tekintettel Ekkehardjára. — Nagyváradi kath. főgymnasium, 3—55 l.

Otrok Lajos: Törring mint lovag-drámairó és a német lovagdráma hatása irodalmunkra. — Egri áll. főreáliskola, 4—33 l.

Schima János: Péter Suchenwirt életéről és műveiről. — Temesvári kath. főgymnasium, 1—26 l.

Strache Tivadar: Raimund Ferdinánd és a bécsi tündérbohózat. — Kassai kath. főgymnasium, 1—47 l.

Tóth Benő: Beck Károly és »Jankó, magyar csikós« cz. regénye. — Miskolczi ev. ref. főgymnasium, 20—43 l.

d) Történelem és segédtudományai.

Börzsönyi Arnold: A győri főgymnasium régiségtárának római érem- és pénzgyüjteménye. — Győri kath. főgymnasium, 1—112 l.

Darvas Orbán: A Herz-féle római pénzgyüjtemény ismertetése. — Soproni kath. főgymnasium, 3—62 l.

Heitz Rudolf: Ein Teilungsinstrument aus dem Jahre 1791. — Szászsebesi ág. hitv. ev. algymnasium, 5—23 l.

Horger Antal: Brassó és Kronstadt. — Brassói áll. főreáliskola, 3—21 l.

Kovács Vidor: A magyar nyelvnek jogaiba iktatása 1790—1848. — Esztergomi kath. főgymnasium, 12—55 l.

Laki Bennó: Tiberius jelleme Tacitusnál. — Komáromi kath. algymnasium, 3—46 l.

Márki Ferencz: Honvédelmünk az Árpád királyok uralkodása alatt. — Kisszebeni kath. algymnasium, 3—13 l.

Markovits Bálint: Mit köszönhet hazánk a kereszténységnek? — Egri kath. főgymnasium, 3—9 l.

Rappensberger Vilmos: Carnuntum. — Magyar-Óvári kath. algymnasium, 3—14 l.

Szélyes Dénes: Sylvester pápa sírjánál. — Brassói kath. főgymnasium, 9—18 l.

Téglás Gábor: Dáciának Hunyadmegyére vonatkozó legrégibb földrajzából. — Dévai áll. főreáliskola, 3—12 l.

Tóth Sándor: A lévai kegyes-tanítórendi főgymnasium éremgyűjteményének jegyzéke. — Lévai kath. főgymnasium, 3—67 l.

e) Műtörténelem, művészeti oktatás.

Dénes Ferencz: A művészet és müvelődés lelkesei Szepesmegyében. — Lőcsei kir. kath. főgymnasium, 3—68 l.

Farkas János: A görögpótló rajz és didaktikai tervezete az V. osztályban. — Makói áll. főgymnasium, 17—23 l.

Gerecze Péter: A művészettörténeti oktatás kérdéséhez. — Budapesti VI. ker. áll. főreáliskola, 3—9 l.

Kalmár Jenő: A művészeti érzék fejlesztése a gymnasiumban. — Munkácsi áll. főgymnasium, 3—12 l.

Kapossy Endre: A műélvezet. — Székesfehérvári kath. főgymnasium, 3—17 l.

Koronczy Imre: A művészeti oktatás terve. — Székesfehérvári áll. főreáliskola, 3—18 l.

Latkóczy Mihály: Művészi önképzés nemzeti irányban. — Losonczi áll. főgymnasium, 3—23 l.

Myskovszky Ernő: A képzőművészetek fejlődésének vázlatos ismertetése. — Nagybányai áll. főgymnasium, 3—30 l.

Streitmann Antal: A művészeti oktatás a középiskolákban. — Nagybecskereki közs. főgymnasium, 3—54 l.

Dr. *Temesváry* János: A szamosujvári Rubens-kép. — Szamosujvári áll. főgymnasium, 3—13 l.

—: Bártfán és környékén található mű- és történeti emlékek s egyéb nevezetességek. — Bártfai áll. algymnasium, 3—24 l.

f) **Földrajz, Néprajz, Természetrajz, Physika, Mathematika.**

Ábrahám István: A fényhullám hosszúságának mérése üvegrácscsal. — Budapesti ev. ref. főgymnasium, 3—20 l.

Alföldy Dénes: A szőlők felújítása. — Erzsébetvárosi áll. főgymnasium, 3—15 l.

Balázs István: A franczia és svájczi Jura-hegység természeti és politikai földrajza. — Kecskeméti ev. ref. főgymnasium, 33—70 l.

Balog Mór: Abrázoló geometriai szemléltető készülék. — Budapesti VI. ker. áll. főreáliskola, 10—17 l.

Dalotti Ödön: Alföldünk népének jellemzése. — Pozsonyi áll. főreáliskola, 9—22 l.

Deésy Károly: Forgási felületen — kivüle lévő pontból, vagy adott irány értelemben — az érintési görbe pontjainak meghatározása paraboloid móddal. — Lőcsei áll. főreáliskola, 3—8 l.

Demeter István: Az időmérés történetéből. — Hódmező-vásárhelyi ev. ref. főgymnasium, 3—37 l.

Dietz Lajos: az újabb fizikai kutatások köréből. — Kassai áll. főreáliskola, 1—19 l.

Jeney Pál: A telefon. — Kecskeméti ev. ref. főgymnasium, 1—32 l.

Keller Imre: Mars bolygó és a föld. — Mármarosszigeti kath. algymnasium, 3—23 l.

Majthényi András: A hazai gyógynövényekről. — Szatmári ev. ref. főgymnasium, 17—44 l.

Mátyás József: Néhány megegyező vonás a dunántúli magyar és a liptómegyei tót népszokások közt. — Rózsahegyi kath. főgymnasium, 5—35 l.

Molnár Sándor: Az elektromos megosztás egy tüneménye. — Miskolczi kir. kath. algymnasium, 10—17 l.

Pachinger Alajos: A galandférgek természetrajza. — Nagykanizsai kath. főgymnasium, 21—82 l.

Popini Albert: Finnország a XIX. században. — Nyiregyházi ág. hitv. ev. főgymnasium, 5—128 l.

Schotsch Frigyes: Mathematische Aufgaben für die Maturitäts-prüfung. — Medgyesi ág. hitv. főgymnasium, 3—38 l.

Sebők Samu: Göcsej. — Zalaegerszegi állami főgymnasium, 3—59 l.

Tökés Lajos: A lomblevelek biologiája. — Váczi kath. főgymnasium, 3—86 l.

Török Tivadar: A gerinczes állatok táplálkozási szerve. — Budapesti ev. ref. főgymnasium, 20—33 l.

Várhelyi Ferencz: Üstökösök és csillaghullás. — Szolnoki áll. főgymnasium, 3—12 l.

g) Philosophia és paedagogia; tanügy, testi nevelés.

Babiák Nándor: A modern paedagogia alapelvei. — Aradi áll. főreáliskola, III—X.

Benka Gyula: Nobile officium a gymnasium életében. — Szarvasi ág. hitv. ev. főgymnasium, 5—19 l.

Bozóky Endre: Középiskolai oktatásügyünk történetének rövid áttekintése. — Budapesti I. ker. áll. főgymnasium, 5—25 l.

Császár Lajos: A nevelésről. — Félegyházi közs. főgymnasium, 3—16 l.

Csighy Antal: Az erkölcsi nevelés postulatumáról. — Beregszászi áll. főgymnasium, 3—13 l.

Fest Aladár: Fiume iskolaügyének történetéhez. — Fiumei áll. főgymnasium, 3—40 l.

Gaskó Gyula: A család és az iskola. — Pancsovai állami főgymnasium, 3—12 l.

Hager József: Néhány szó tanulóink otthonáról. — Marosvásárhelyi kath. főgymnasium, 3—11 l.

Hegedüs Pál: A tanulók szállása. — Szegedi áll. főreáliskola, 3—10 l.

Hénap F.: A szülőkhöz. — Szegedi közs. kath. főgymnasium, 3—17 l.

Jurkovich Emil: Pótfüzet a beszterczebányai kir. kath. főgymnasium történetéhez. — Beszterczebányai kir. kath. főgymnasium, 1—80 l.

Karádi Győző: Néhány szó a szülőkhöz. — Jászberényi áll. főgymnasium, 3—15 l.

Kovács Gyula: A család és az iskola. — Temesvári áll. főgymnasium, 1—12 l.

Lippay György: A szállásadók és az iskola. — Szegedi áll. főgymnasium, 3—14 l.

Maczki Valér: Paedagogiai casuistika. — Egri kath. főgymnasium, 7—37 l.

Mazuch Ede: A középiskola feladatai az erkölcsi és hazafias nevelés szempontjából. — Ungvári kir. kath. főgymnasium, 9—34 l.

Meliórisz Béla: Néhány szó egy londoni szakiskoláról. — Eperjesi ág. hitv. ev. főgymnasium, 1—9 l.

Mohácsi Pál: Idegesség és az iskola. — Zentai közs. főgymnasium, 3—32 l.

Nemes Imre: A figyelem. — Fogarasi áll. főgymnasium, 3—10 l.

Pachinger Alajos: Egészségi szabályok. — Nagykanizsai kath. főgymnasium, 3—20 l.

Pallagi Gyula: Mit tanultak száz évvel ezelőtt. — Kisújszállási ev. ref. főgymnasium, 3—26 l.

Parcsetich Vincze: Szülők és jóakarók, mint az iskola igazi támaszai. — Ujvidéki kir. kath. főgymnasium, 7—19 l.

Réday János: A szülőkhöz. — Privigyei kath. algymnasium, 3—9 l.

Rehák Pál: Minő az iskola és család együttműködése a nevelésben s minőnek kell lennie. — Nagyszalontai közs. algymnasium 3—24 l.

Sárkány Lajos: A testi nevelésről. — Kolozsvári ev. ref. főgymnasium, 2—13 l.

Székely Ödön: Neveljünk erkölcsös jellemet s gentlemant! — Nagyenyedi ev. ref. főgymnasium, 5—14 l.

Szekely Sándor: A család, a társadalom és az iskola. — Ujverbászi közs. algymnasium. 3—14 l.

Unberath Gyula: Der Turnunterricht an unseren Mittelschulen. — Segesvári ág. hitv. ev. főgymnasium, 5—22 l.

V.: Család, iskola és élet. — Nagyváradi áll. főreáliskola, 3—19 l.

Várady Károly: Középiskola és szülői ház. — Debreczeni kath. gymnasium, 3—13 l.

Vida Károly: A csurgói ev. ref. főgymnasium történetéből. — Csurgói ev. ref. főgymnasium, 11—36 l.

Waldapfel János: Szülői értekezletek. — Budapesti gyakorló főgymnasium. 3—7 l.

Zindl Béla: Egy kis határigazítás család és iskola közt. — Budapesti VI. ker. áll. főgymnasium, 3—13 l.

h) Vegyesek.

Altmann Jakab: A járványos betegségek. — Vágujhelyi izraelita alreáliskola 3—20 l.

Dsida Ottó: Keleti tanulmány-utunk. — Győri áll. főreáliskola, 5—62 l.

Farkas Lajos: Jelentés németországi tanulmányutamról. — Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgymnasium, 24—37 l.

Hankó Vilmos: Az »Uránia« magyar tudományos szinház. — Budapesti II. ker. áll. főreáliskola, 3—7 l.

Hazslinszky Rezső: Tanulmányi kirándulásunk. — Rozsnyói ág. hitv. ev. főgymnasium, 31—49 l.

Pokorny Emánuel: Róma, mint utazási czél. — Budapesti II. ker. kir. kath. főgymnasium, 3—8 l.

EGYESÜLETI ÉLET.

Budapesti kör.

(Folyó ügyek. — Az actiók tana.)

A körnek deczember 5-én tartott ülésén jelen voltak körülbelül 35-en, köztük *Kőrösi* Sándor fiumei főgymn. tanár mint vendég.

Dr. *Beke* Manó elnök több örvendetes esemény bejelentésével nyitja meg az ülést. Első sorban örömét fejezi ki a fölött a nagy kitüntetés fölött, melyben a középiskolai tanárság egy kiváló tagja, dr. *Jancsó* Benedek az akadémia részéről részesült, midőn az a 3000 frtos Bródy-díjat neki odaitélte. A kör nevében szerencsekivánatait fejezi ki dr. *Wagner* Alajos főgymnasiumi igazgatónak 25 éves szolgálata, *Mayer* József főreáliskolai igazgatónak 40 éves szolgálata jubilaeuma alkalmából. Örömmel üdvözli dr. *Schnabl* Róbert főgymnasiumi igazgatót abból az alkalomból, hogy a VI. ker. gymnasium igazgatójává kineveztetett. Mindezek az alkalmak oly esetekre vonatkoznak, melyek a középiskolai tanárság díszére válnak, s így azokat az összeség részéről is kellőleg méltányolni kell.

Dr. *Schnabl* Róbert a távollevő dr. *Jancsó* Benedek nevében, minthogy a VI. ker. gymn. tanári testületének tagja, valamint a saját nevében a szives megemlékezésért köszönetet mond.

Dr. *Beke* Manó elnök indítványára az egyesületi választmányba kiküldendő képviselők candidálására a kör bizottságot alakít, melynek tagjai: *Balog* Mór, dr. *Bozóky* Endre és dr. *Molnár* István.

Az ülés végén a kör megejti a választást, mely szerint az egyesület választmányában magát a taglétszámnak megfelelőleg a következő 12 taggal képviseltetni: dr. *Chovantsák* István alelnök, dr. *Bozóky* Endre titkár, *Balog* Mór pénztáros hivataluknál fogva. Az elnök a választmánynak az egyesület részéről megválasztott tagja. Továbbá megválasztattak még: dr. *Gyomlay* Gyula, dr. *Waldapfel* János, dr. *Pruzsinzsky* János, dr. *Balassa* József, *Himpfner* Béla, dr. *Reichenhaller* Kálmán, dr. *Gerecze* Péter, dr. *Kopp* Lajos és *Rados* Ignácz.

A titkár megbizatik azzal, hogy a választás eredményét az egyesület igazgatóságával közölje.

Ezután dr. *Gyomlay* Gyula megtartotta előadását: »*Észrevételek az actiók tanához*« czímen.

Dr. Gyomlay Gyula előadása bevezetéséül kijelenti, hogy szívesen engedett a kör megbizásának, mert egyrészt különben is régóta foglalkozik az igeactiók kérdésével, másrészt az idei közgyűlés óta rendezés alá fogta régóta gyüjtött anyagát, azzal a czéllal, hogy elméleti szempontból is hozzászóljon a tárgyhoz. Ezt a feladatot azonban egy külön értekezésben igyekszik majd megoldani, melyben a kérdés egész történetét is vizsgálat alá veszi, s alkalmazza is az elméletet az összes középiskolai nyelvekre. Ezúttal

tehát az elméletet csak tételesen ismerteti, úgy, a hogy az inductiv nyelvtanítás folytán megalakult; a kérdés történetét pedig egészen mellőzi. Csak arra utal, hogy az ó-korban a Stoikusok és Varro, az új korban Grocinus után Harris, Bernhardy és kivált Wolf Frigyes Ágost majdnem egészen helyesen fogták fel és fejtették ki a rendszert, s hogy arra a zavarodásra, mely egyrészt már az első görög grammatikusoknál, Dionysiusnál és Apolloniusnál, másrészt Wolf utódainál mutatkozik, teljesen hasonló jelenségek adtak okot Varrótól Grocinusig, s Wolftól mai napig.

A zavarodást az actió- és időkategoriák összetévesztése okozza. Előadó azonban egyelőre nem foglalkozik a zavarok magyarázatával, hanem magának a rendszernek elméletét szándékozik röviden elmondani.

A mi tehát először is az igeidőket (tempora verborum) illeti, ezeket nem szabad az igealakokkal összetéveszteni.[1] Időt jelölő igealak sok van, de idő *alak és functió* szerint csupán csak *három*: mult, jelen, jövő. Mult az, a mi a beszélés idejét megelőzte; jelen, a mi egyidejű vele; jövő, a mi követni fogja. Az igeidő e szerint valami egészen subjectiv természetű viszony, mely beszélő személyre való vonatkozás nélkül ki sem fejezhető. Képzeletnek pedig egyáltalában nem szól; a cselekvés módján egyáltalában semmit sem változtat, multban, jelenben, vagy jövőben helyezem-é el; a cselekvés-ébresztette képzet mindig ugyanaz marad, akár azt mondom: »csordul«, akár azt: »csordult«, akár azt: »csordulni fog«. A mi az alaktani szempontot illeti: az előadó előtt ismeretes összes nyelvek kezdetben csupán a *mult* idő kifejezésére alkalmaznak külön alakokat, pl. a görög nyelv az augmentumos és az augmentum hatása alatt megrövidült személyjeles alakokat; de még arra sem mind, pl. a magyarnak eredetileg valószinüleg mult idejű igealakja sem volt. Továbbá: még ezek a mult alakok is csupán csak az indicativusokban mutathatók ki teljes biztossággal. A többi módok és az igenevek semmiféle időviszonyt sem jelöltek soha.

Ha már most az indicativusoknak azon elemeit, melyek bennük a mult idő jelzésére valók, vagy a többi módoknak és igeneveknek azon elemeit, melyek másnemű functiók jelzésére valók, elveszszük az illető igealakok végéről (az augmentumot pedig az elejéről), igen sok esetben nem maga az igető lesz a maradék, hanem egy más, az igetőből valami úton-módon képzett tő. (ἔ-λυ-ον, ἐ-λυσ-α, ἐ-λελύκ-ειν; disc-ebam, didic-eram, v. flect-ebam, flex-eram.) Ez jelenti az igebeli actio módosulását. Időt nem jelenthet már alaktani szempontból sem, mert egyforma időkben különböző lehet (disc-am, didic-ero futurumok), különböző idők-

[1] A németek a »tempora« szót »időt kifejező igealakok« értelmében használják, tehát voltaképen az indicativus összes alakjaira értik. Így származik aztán a (méltán kárhoztatott) *tilencz* igeidő.

ben meg egyforma (didicit, ú. n. praesens, didicerat praeteritum). Továbbá azért sem, mert a többi módokban és az igenevekben szintén mutatkozik (λῦσαι, λύσας, λύσω, λύσαιμι, λῦσον; didicisse, didicisset). De nem jelenthet functiója szerint sem; mert a functiók pontos megfigyelése egészen más jelentését mutatja a most szóban lévő alakbeli elemeknek.

Ezek az actio-kifejező elemek ugyanis az igebeli cselekvés képzeletnek szóló, obiectiv módosulásait jelzik. Ha azt mondom: »csordúlt«, egészen másfélének *képzelem* a cselekvést, mint ha azt mondom: »csorgott«. Szinte elképzelhetetlen, hogyan lehetett őket összetéveszteni az igeidőkkel: ehhez mindenesetre sok és nagy ok kellett, melyekről az előadó majd pontosan számot fog adni készülő értekezésében. Ezúttal csak két ilyen okot említ, azokat is csak azért, mert a nyelvtörténeti felfogás szempontjából igen fontos tudnivalók. Egyik ok az, hogy az igebeli actiók indicativusai közül kettőé, a perfecta- és az ú. n. ingressiva actióé a nyelvek későbbi fejlődésében időbeli functiót kezdett viselni, s még később egészen időket (praeteritumot és futurumot) kezdett jelenteni, úgy, hogy az illető actiók kifejezésére körülírt, összetett alakok keletkeztek az összes nyelvekben (görög: λελυμένος εἴην, később az új görögben pl. ἔχει λυθῆ és ἔχει λύσει; lat. scriptum est, olasz io ho scritto, franczia j'ai écrit, angol I am written, német ich habe geschrieben); még későbbi fokon a népnyelv az összetett alakokat is megint időtjelölő értelemben kezdi használni s ilyenkor csak az irodalmak konzervativabb nyelvhasználata képes az actiók régiesebb, pontosabb kifejezésére, az erőszakosan ápolt és fentartott régi alakok segítségével, melyek a népnyelvből többnyire kivesznek (új görög ἔλυσα, ἐλύθην, olasz io scrissi, franczia il écriva, angol I wrote, német ich schrieb, magyar irék); maga a népnyelv pedig megint újabb körülírások teremtésére vagy fejlesztésére kényszerül (pl. I was going, vient de paraitre). Ez a fejlődés megegyezik a subjectivismusnak minden nép szellemi életében más téren is tapasztalható fejlődésével: mert, mint említve volt, az actio objectiv, az idő subiectiv természetű. *Mennél régibb* irodalmi emléket vizsgálunk e szempontból, annál pontosabbnak, eredetibbnek találjuk az actio-alakok használatát; mennél későbbit, annál zavarosabbnak. A görög nyelvre e tekintetben szintén áll az a mondás, hogy »saltus non datur in natura«; azért a bonyolódás kezdete már Homerosban mutatkozik; teljessé azonban csak akkor válik, mikor a görög világnyelvvé lesz: nevezetesen a perfecta actio múlt idejű használata csak a Kr. e. második században jelentkezik az irodalomban is, addig nagyjából véve következetes (régies) az irodalmi használat. (Az ellenkező tapasztalatok hibás nyelvtani megfigyelésen alapulnak. Ilyen a közgyűlésen említett εἰλήφασι alaké is.) Az új görög nyelv a bonyolódásnak épen azon a fokán áll, melyen az olasz, vagy a franczia, vagy a német. Az angol és a magyar hasonlóképen. A latin nyelv sokáig csak mint nép-

nyelv (= beszélt nyelv) fejlődvén, mikorára irodalma keletkezett, a fejlődésnek már majd arra a fokára ért, melyre a modern nyelvek; s hogy az actiók használata nagyjából mégis megőrizte benne eredeti természetét, sőt hogy újabb, a görög testvérnyelvben meg nem lévő jelentőségre emelkedett, azt azután az irodalom megőrző és fejlesztő hatásának köszönhette, mindaddig, mig maga az irodalom is el nem enyészett, s a népnyelv további fejlődése a román nyelvek megalakulására nem vezetett.

Minémű functiója az az actiót-kifejező elemeknek, mely épen a latin nyelvben (s a belőle fejlődött nyelvekben) fejlődött ki leginkább, azt következőképen részletezi az előadó.

Az actióelemek functiójának megértésére egyik legfontosabb tudnivaló az, hogy csupán egy-egy igealakban, minden *viszonyítás nélkül* is megvan a maga szerepe, s hogy épen ez a szerepe az eredeti. (Nem igen veszik ezt észre nálunk azért, mert nem annyira a görög, mint inkább a latin nyelvből indulnak ki a kérdés vizsgálatakor.) Ἕστη görögül = megállott, ἑστήκει = állott; ἐνόσησε = megbetegedett, ἐνενοσήκει = beteg volt. E szerep megértésében legnagyobb akadály az, hogy rendesen praeteritum alakokat vizsgálnak, pedig az összes modusokban és igenevekben is megvan az actiójeleknek ez a szerepük, s azokban nem is téveszthető össze a (mult) idővel; στῆναι = megállani, ἑστηκέναι = állani; νοσήσας = megbetegedvén, νενοσηκώς = beteg lévén, betegen feküdvén, stb. (A latinban is: assueverat = szokása volt; crediderat: meg volt győződve, stb.) A görög nyelv általában véve nem is fejlesztette ki az alakok másféle használatát. Fonák beszéd tehát azt állítani, hogy a görög aoristos néha előidejűséget jelent, mint a latin plusquamperfectum. Az igazság az, hogy a görög nem szokott egymásra viszonyítani két cselekvést (kivéve a coincidentia némely egyszerű eseteit), s azért, ha a görög classicus prózában fejtegetünk indicativus (kivált praeteritum) alakokat, vezető elvünk az legyen, hogy bennük az actiót jelentő elem rendszerint nem viszonyítást jelöl, hanem a cselekvés valamely képzeletnek szóló objectiv, önálló módosulását.

Másképen áll a dolog a latinban. Ez a nyelv volt az, melyben két cselekvésnek *egymáshoz való* viszonyítására az actióbeli elemek használata kifejlődött. Hogyan jöhetett létre ez a használat, annak magyarázatát kivált a Lattmann-féle fejtegetések után (Selbständiger und bezogener Gebrauch der Tempora im Lateinischen, Göttingen, 1890) ezúttal mellőzheti az előadó. Elég az hozzá, hogy létrejött, s hogy a nagy latin prózaírók nagy pontossággal kifejlesztették. Ez a használat alkotja az u. n. consecutio temporum (lucus a non lucendo) tanának egyik részét: a (rosszul elnevezett) elő-, egy-, és utó- »idejűség« viszonyának tanát. (Csak mellékesen jegyzi meg az előadó, hogy a »consecutio temporum« másik része csakugyan az idők használatára vonatkozik; veleje röviden szólva az, hogy a latin a mellékmondatos *mellékcselekményekben* is gondol az időnek is *legalább formaszerű*

kifejezésére, a mire sem a görög, sem a magyar ember sohasem gondolt; rogabas, quid diceret, mult forma; »azt kérdezted, mit mond,« nem pedig »mit mondott,« vagy »mit monda«. Különben még ahhoz is szó fér, valóban kifejez-é időt a latin coniunctivus; ez a görögben példátlan.)

Még egy kérdés szorul némi megbeszélésre. Legujabban ugyanis az a fonákság kezd mutatkozni, hogy az actióképzésbe belezavarják azokat az actiószerű értelmi árnyalatokat is, melyek minden igében, már alapértelménél fogva, külön képző nélkül is meglehetnek, továbbá azokat az actióféle képzésmódokat, melyeknek a flexióra nézve nincs jelentőségük. Ettől őrizkedni kell. A mi különben az elsőt illeti, annak nagy szerepe lesz a jövő nyelvtanában, mert csak ezen képzőtelen »actiók« vizsgálata fog világosságot vethetni pl. a görög alaktan legnehezebb, eddig tisztázatlan kérdéseire. Ez fejtheti meg, miért nincs sok igének teljes a verbója; miért fordul elő egyik ige inkább aoristosban, másik inkább u. n. jeltelen imperfectumban; miért nincs némely u. n. imperfectumnak semmi jele, miért van másoknak? És így tovább. A mi pedig a képzős actióféle alakulásokat illeti, azokkal tanácsos lesz mindig a szerint elbánni, *a hogyan az illető nyelv fejlődési foka követeli.* A classicus görög nyelvben átlag azt lehet mondani: valóságos actióképzőknek veendők azok a képzők, melyek *nem férnek össze* a nyelvtörténetileg legfontosabb két képzésnek, a perfecta és az ingressiva (v. punctualis) actiónak képzőivel.[1] Ezeket szokás a görögben (és a latinban is) nem sokat mondó, de épen azért elég találó terminussal, imperfectum-képzőknek nevezni, a mennyiben közös sajátságuk, hogy nem perfectumosak. Az aoristosszal (az ingressiva és punctualis actio alakjával) szemben persze nincsenek elég szigoruan elkülönítve, s gyakran megeshetik, hogy valamely imperfectum-képzés az aoristosszal rokon, (pl. inchoativ) értelmű. Csakhogy két rendbeli igen fontos nyelvtörténeti ok van a kétféle képzés különtartására: először, hogy az aoristos jele, (még pedig aránylag a fejlődésnek igen korai fokán) a futurum kifejezésére is használtatott, másodszor: hogy az imperfectum és az aoristos közt való különbség a görög nyelv egész 3000 éves multjában eleven maradt, s mai napig is csak úgy megvan a nyelvérzékben, mint hajdan (θὰ γράφω = írni fogok állandóan v. gyakran, θὰ γράψω = meg fogom írni, egyszer, egy bizonyos alkalommal). — Hogyan zavarodtak össze az actiók és az idők kategoriái a modern nyelvekben, arra a kérdésre nézve az eddig mondottakban megvan a felelet. Csak a magyar nyelvet akarja még ebből a szempontból külön is szóvá tenni az előadó. A magyar

[1] Simonyi Zsigmond helyesen járt el magyar nyelvtanában, mikor a magyar gyakorító igék képzését nem a ragozástannal kapcsolatban tárgyalta. Alldogál-hoz hozzájárulhat az (idői functiót váltott) befej. cselekvésű -t. De a görögben ἵστημι — tövéből sem perfectum, sem aoristos nem képezhető; nem fér össze a perf. jele az imperfectum jeleivel.

nyelvben az actióképzés mai napig is egészen szabad. Gyakorító, mozzanatos formák, vagy igekötős alakok legtöbb igéből szükség szerint egészen szabadon képezhetők. De ezek a képzések nem tekinthetők igazi actióknak, mert megférnek a befejezett és beálló cselekvés jeleivel. A magyar nyelvben e szerint igazi actióalak (ha az — sz — képzős néhány imperfectumot nem számítjuk) nincs is más, mint a befejezett, s a mostani köznyelvben már az is mult időt jelölő értelemben használatos. Épen ezért az »irok« »adok« képzőtlen és időjeletlen alakokat most már jelen időnek érezzük, holott az igazság az, hogy a magyarban épen olyan kevéssé van jelen időalak, mint a görögben vagy a latinban. A módokat és az igeneveket is ezekből a se folyócselekvésű, se jelenidejű tövekből alakítjuk, de az egyszerű alakokat megszoktuk mind jelen idejűnek tekinteni, mert a mult idő kifejezésére összetett alakokat fejlesztettünk, melyek első elemében természetesen az actiós értelmet is jobban kiérezzük. Ez összetett időalakok keletkezésében és fejlődésében a latin nyelvnek, mely irodalmi nyelvünket Szent István óta a legujabb időkig nyügözte, kétségkivül nagy része van. A magyar nyelvre nézve tehát meglehetős közömbös dolognak tartja az előadó, folyó cselekvésű, vagy jelen alaknak nevezzük-é az ír, írjon, írna, író alakokat: voltaképen se folyócselekvésű, se jelen alakok, s legjobban a görög historicumokkal (az u. n. II. aoristosokkal) hasonlíthatók össze. A görög és latin alakok fordításában szabadon alakítható képzős, vagy igekötős magyar igealakokra és adverbiumokra szorulunk; pusztán a magyar actiókkal a görög igék actió- és időbeli árnyalatai nem adhatók vissza.

Ezután áttér az actiók tanának a gyakorlatban való helyzetére. Nagy traditiója még nincsen; az inductiv tanítással karöltve fejlődött s kezdetei a gyakorló iskola inductiv nyelvtanítására vezetendők vissza. Kérdés, miért terjed oly nehezen ez elmélet?

Első sorban azért, mert a magyar nyelvre való alkalmazásának szüksége nem nagyon evidens, holott pedig az iskolába való bevitele mégis a magyar nyelvtanon kezdődött. A latin és görög nyelvnél pedig a tanítás roppant traditiója állja útját a terjedésnek. Sokan azok közül, kik szorosan ragaszkodnak a régi gyakorlathoz, a nyelvtörténeti belátást a gymnasiumban egészen feleslegesnek tartják és pedig nemcsak a magyarra, hanem a latin és görög nyelvre nézve is. Hallani ilyen hangokat: »Nem tartozunk-e egymás iránt annyi kimélettel, hogy követhesse kiki a maga meggyőződését, kivált az iskolai tanításban, a honnan bárcsak mindennemű elméletet számkivetnének egyszer s mindenkorra!« Németországban is egyesek a grammatikát vagy meg akarják szorítani, mint Dettweiler (a Baumeister-féle Handbuch III. kötetének 6. részében) vagy új alapokra fektetni, mint pl. Cauer »Grammatica militans«-ában, de mások viszont a régi grammatikának keltek védelmére. Annyi bizonyos, hogy

a gymnasumban nemcsak nyelvet kell tanítani, hanem nyelvtant is; már pedig hamis nyelvtant tanítani nem szabad, sőt inductiv tanítás mellett nem is lehet.

Másodsorban a rendszer megértése nagyon nehéz annak, a ki nem szokott hozzá, már pedig a tanárság többsége még most is inkább csak a régi traditiós elméletet ismeri. Így aztán még a rendszer híveinek felfogásában is sok a zavar; sőt a tudományos irók maguk is meg-megbotlanak a hibás terminusok hatása alatt, főleg abban, hogy a perf. actionak temporalis functiot adnak és hogy az aoristosokat praeteritumoknak és nem actióknak veszik, mert csak indicativusaikra gondolnak. Így Meyer G. is Griech. Gramm. 3. 525. § »Unter dem Namen »Aorist« werden in der griechischen wie in der indischen Grammatik eine Anzahl von Bildungen zusammengefasst, welche nur *die* gemeinsame Eigenthümlichkeit haben, dass sie alle *Augmentpräterita* sind;« 518 § »Der einfache themat. Aorist ist ebenso, wie der einfache unthemat. nichts weiter, als eine *Präteritalbildung* mit Augment und den Endungen des themat. Imperfects«. Érdekes példa még Koch Ernő »Zur Systemänderung im griech. Anfangsunterricht« (1892.) következő helye is: »Während bisher der sigmatische Aorist vom sigm. Futur abgeleitet (1892!) und deswegen letztere mit ersterem zusammen eingeübt wurde, schlage ich vor die Einübung des σ-schen Futurs erst nach der Einübung der sämmtlichen Aoriste vorzunehmen. (Eddig csak naiv, de az indokolás!) Ich bin der Meinung dass das act. σ- sche Futurs erst aus dem coni. des σ-schen Aorists sich entwickelt hat, dass es eigentlich *ein Präsens der abgeschlossenen Handlung* ist« Ilyen körülmények közt nem csoda, hogy némely igen buzgó tanár hazánkban is idegenkedik még az actiós tanítástól.

De vannak a rendszernek lelkes hivei is, a kik átlátják, mekkora didaktikai haszonnal jár az actiók tanítása. Segítségükkel a class. alaktanoknak, de a magyaron kivül az összes modern nyelveknek is nemcsak tanítása, de rendszere is rendkivül egyszerűsödik, még pedig oly irányban, mely a tudomány követelményeinek is megfelel. Az egész külföld, még a hannoveriek is, jó messze vannak még ettől a felfogástól, melyet a gyakorló iskola a maga inductiv nyeltanításával immár húsz éve olyan következetesen alkalmaz, hogy segítségével osztályonként rég kiszabta már az igék alaktanának anyagát. A latinra nézve az Utasítások is kifejezték az alaktan ilyen beosztását. Az I. osztban tanítunk időt, módot, diathesist, számot, személyt, a második esztendőre marad az actiotövek képzése, a mi a szóképzéstan körébe tartozik. A fővivmány éppen a flexiónak a szóképzéstől való elválasztása, továbbá a flexió egész anyagának egy osztályban való egyesítése. A görögnél azonban a tantervben ez az egyesítés még csak részben, t. i. Homeros-szal kezdődő görög tanításnál talált kifejezést, természetesen, mert ha összefüggő eredeti szöveg alapján haladunk, ott kezdettől fogva nem hiányozhatik a μι végű flexió

sem. Ily tanítás mellett a görögből az V. osztály anyaga az *egész* hajlítástan, a VI. oszt. anyaga a szóképzéstannal kapcsolatban az actiótövek képzése, a mint azt előadó a Kármán Albumba irt értekezésében kifejtette és megokolta.

Csak így tanulnak a fiúk igazi nyelvtant, így tesznek szert nyelvtörténeti felfogásra; de így valósul meg a gyakorlat embereinek kívánsága is. Mert ez mindenesetre gyakorlatibb eljárás is, mint ha a fiúk két teljes évig össze-vissza tanulnak olyan elméletet, mely egyrészt a tapasztalatok sorrendjének, másrészt a grammatikai kategóriák egymásutánjának meg nem felel. Ily szempontból kell megszerkeszteni a jövendő görög és latin iskolai nyelvtant is, mert következetesen a rendszer eddig csak Simonyi magyar és Theisz franczia nyelvtanában van érvényesítve; sajnos, hogy a magyarban a rendszer jelentősége csekélyebb, a franczia nyelv pedig a gymnasium rendes tárgyai között nem szerepel.

Elnök megköszöni előadónak érdekes és tanulságos előadását és kéri a jelenlévő tagokat észrevételeik megtevésére.

Körösi Sándor annyiban nem ért egyet előadóval, hogy ő az alakoknak actiók szerint való osztályozását a magyarban nem tartja szükségesnek. Véleménye, ha egy nyelv se használná, még akkor is kellene a magyarban alkalmazni, mert a magyarban igeidők nincsenek, hanem csak cselekvések. Ir lehet praesens, praeterit. és futur.; hasonlókép írtam. Bűn a fölszólító módra rámondani, hogy az jelen idő, mert az egyaránt megfelel az idegen nyelvek coni. különböző időinek. Kivált, a hol a diákok magyarul nem tudnak, egyedül csak az actiók alapján lehetséges a magyar igét megértetni. Az olasz a mellékmondatban is változtatja az időt, mig a magyar mellékmondatban az alak nem változik: remélem, hogy elutazik; reméltem, hogy elutazik.

Dr. *Gyomlay* Gyula egy véleményen van előtte szólóval, mert ő is csak azt állítja, hogy a magyarban idő nincs s csak éppen a befejezett alakból lett idővel mult alak. A latin a consecutióban nagyon logikus; de úgy a latinban, mint még inkább a román nyelvekben ez a consecutio idővel az irodalmi nyelv puszta formaságává sülyedt.

Molnár István szerint a kérdés praktikuma abban hegyeződik ki, mit nyer, vagy mit veszít vele az iskola. Ha egy olyan nyelven keresünk, a melynek 3000 éves multja van és pedig korra való tekintet nélkül, nem fogunk czélt érni soha. Válaszszon mindenki egy területet magának s azon kutasson s bizonyítsa be arra az illető auctorra nézve, hogy ott minő határozott eredmény konstatálható actiók, tempusok használatában és jelentésében.

Dr. *Négyesy* László a magyar nyelv szempontjából tesz néhány észrevételt. Igazat ad az előadónak abban, hogy az actiók és a tempus elkülönzése a nyelv történeti fejlődése során hajlandó veszendőbe menni, s az actio kifejezésére szolgáló alakok idői jelentéseket vesznek fel. A magyar nyelvre nézve ez az átalakulás világosan látható a XVI. századtól kezdve, a mióta az akkor még gazdag actio- és

időrendszer mindinkább megfogyatkozik és egyszerűbbé válik. Hogy a középkori szabályos időrendszert csak a latin nyelv hatásának tulajdonítsuk, az ellen több körülmény szól, pl. az elbeszélő mult, mely némely vidékeken, különösen a székelyeknél még ma is nagyon használatos, bár most már inkább az imént megtörtént események kifejezésére. — Annyi bizonyos, hogy a magyar igealakok mai használatánál inkább az idők: jelen, mult és jövő kategóriái állanak előtérben. Ellenben a coni. és melléknévi igenevek már csak pusztán actiót fejeznek ki. Maga is elismeri, mint azt előadó fejtegetései is kétségtelenné teszik, hogy a magyar igeragozás rendszere revisiora szorul.

Dr. *Waldapfel* János előadónál erősebben kívánja az actiók tanításának fontosságát hangoztatni. Meggyőződése, hogy igeragozást másképen mint actiók szerint helyesen tanítani nem is lehet. Nyelvtan tanításánál ne logikai, psychologiai, stilisztikai distinctiókra és finomságokra ügyeljünk, hanem magukat a hang és betüténveket tanítsuk, szóval nem jelentéstant, hanem nyelvtant. A modern nyelvekben, valamint a latin passs.-ban is — nem szólva a görögről — a perf. actiót élesen elválasztják az összetett alakok. De még a latin activ perf.-ban is evidens egy actió alakjainak tőbeli megegyezése, a minek magyarázata épen csak az actióbeli különbségben rejlik. Jelenleg még a legtöbb helyen a latin igeragozást a kilencz idő megkülönböztetésével teljesen jelentéstani alapján tanítják. Evvel szakítani kell s épen azért feladatunk, minél szélesebb körben, összehasonlító nyelvtudományi alapon a kérdést véglegesen tisztázni.

Elnök, minthogy senki a tárgyhoz szólni nem kíván, köszönetét fejezi ki előadónak érdekes és tanulságos előadásáért.

Dr. Bozóky Endre,
a kör titkára.

Pozsonyi kör.

(Folyóügyek. — Az osztályozásról.

A pozsonyi tanári kör f. évi deczember hó 7-én *Pirchala* Imre elnöklete mellett gyülést tartott.

Pirchala Imre elnök üdvözölvén az egybegyült tagokat megnyitja az ülést, s kérdi, nincs-e valakinek valami előterjeszteni valója.

Hirschmann Nándor, köri pénztáros referál a »*Szabad lyceum*« ez idei bevételeiről, melyek a mult évhez képest előreláthatólag némi csökkenést fognak mutatni, de a bevételek a kiadásokat teljesen fedezni fogják. Jelenti továbbá, hogy az egyesületi tagsági díjakat beszedte, s az országos egyesület pénztárosának elküldötte. Bejelenti végül, hogy dr. *Szelényi* Oszkár, áll. főreáliskolai egészségtanár a pozsonyi körbe pártoló tagnak lépett be.

Szóba került azután a kör multkori határozata a folyóiratok ismertetése ügyében. Az egyes intézetek kiküldtek ez ügyben egy-egy tagot, és pedig a kir. főgymnasium *Pósch* Árpádot, az áll. főreáliskola *Domanovszky* Sándort, az ev. liczeum *Hirschmann* Nándort, a felső kereskedelmi iskola *Kugel* Sándort.

Ezután *Göllner* Károly áll. főreáliskolai tanár olvasta föl igen eszmekeltő értekezését *az osztályozásról.*

Felolvasó röviden vázolja, hogy nálunk a közönség s a sajtó milyen keveset törődik az iskola igaz céljával. A sajtó csak a tanév végén, a holt időnyben foglalkozik bővebben vele. De ekkor sincs nagy köszönet az érdeklődésben, mert oly elveket hirdet, melyek csak károsak lehetnek. Egyike ezeknek az, hogy az a jó iskola, az a jó tanár, a hol és a kinél legkevesebben buknak. — Ebből a tényből indulva ki, röviden az osztályozásról szól, s miután e kérdést a Rendtartás intézkedésével eldöntöttnek vette: statisztikailag foglalkozik azzal. Kimutatja a hivatalos jelentések alapján, hogy a bukottak száma, lassan bár, de csökken, az elégségeseké pedig emelkedik. Statisztikai kimutatásaink erre nézve csak 25 éve vannak.

1875/6-ban volt 184 középiskolánk, 34,997 tanulóval. Az osztályozásról adatokat csak az állami intézeteknél találunk, de ezek sem megbizhatók.

1879/80-ban 176 iskola volt, 38,233 tanulóval, az állami intézetek adatai már pontosabban megvannak; a bukottak száma 23%.

1881/2-ben volt 179 iskola 38,567 tanulóval: 22·6% a bukottak száma.

Eddig a jelentések csak az állami intézetekről szólnak. 1883 óta egész rendszeres lett a felügyelet, s azóta a jelentés az egész ország középiskoláiról szól. 5—5 évről véve, az adatok a következők:

1885-ben volt 177 iskola 37,947 tanulóval: 8·2% jeles, 19·3% jó, 50% elégséges, 22·5% elégtelen.

1890-ben volt 180 iskola 40,596 tanulóval: 6·6% jeles, 19·7% jó, 51·5% elégséges, 23·1% elégtelen.

1895-ben volt 189 iskola 49,384 tanulóval: 6·3% jeles, 18·5% jó, 53·5% elégséges, 21·7% elégtelen.

1899-ben volt 195 iskola 56,441 tanulóval: 6·2% jeles, 17·5% jó, 54·4% elégséges, 21·5% elégtelen.

A statisztika szerint tehát míg a tanulók összes száma majdnem megkétszereződött, addig a bukottak százalékszáma fogyott; a jeleseké és jóké is csökkent, csak az elégségeseké emelkedett. Nyilván mutatja ez az enyhébb osztályozást.

Az enyhe osztályozást még jobban látjuk, ha az egyes osztályokban elért eredményeket veszszük külön-külön tekintetbe:

Az I.	osztályban	28%	bukott	meg,	végleg	csak 12%.
II.	»	21 »	»	»	»	» 5%.
III.	»	23 »	»	»	»	» 6%.
IV.	»	20 »	»	»	»	» 4%.
V.	»	23 »	»	»	»	» 5%.
VI.	»	16 »	»	»	»	» 2%.
VII.	»	16 »	»	»	»	» 2%.
VIII.	»	6 »	»	»	»	» 1%.

Enyhe magának az érettségi vizsgálatnak osztályozása is. 1899-ben érettségire bocsáttatott 3609 tanuló. Ebből javító vizsgálatra utasítottak 417 = 11%, ismétlő vizsgálatra 217 = 6%. Enyhe az osztályozásunk, ha azt a külföldi osztályozásokkal hasonlítjuk is össze. A külföldi középiskolák osztályozásáról azonban nincsenek olyan részletes adatok, mint a magyarországiakról.

Kutatja felolvasó azután ez enyhe elbírálásnak okait, s a főbbeket a következőkben véli feltalálni:

Első ok az *élet* maga, mely kiforgatja a középiskolát igazi hivatásából. Hiába mondja ki a törvény, utasítás és rendtartás a középiskolát általános művelődést adó iskolának: az élet különböző pályára képesítő, oklevelet nyujtó intézménynek nézi, s ehhez képest küldi a növendékeket oda. Ezt a tényt szintén a statisztika igazolja. Lehetetlen ugyanis, hogy 30 év alatt, a míg az ország összes lakossága 15%-al szaporodott: a szellemi, az általános műveltség szükséglete 80%-al növekedjék; pedig ennyivel növekedett a középiskolai tanulók száma ezen idő alatt.

Második oka az enyhe osztályozásnak a *túlzsúfolt osztályokban* keresendő. A tanár nem ismerheti ki teljesen a tanulókat, s így inkább elnéző lesz, mintsem igazságtalan legyen. — Innen van az a különös tünet, hogy a népesebb intézetekben kevesebb % bukik, mint a kevésbbé népesekben; pedig nem képzelhető, hogy a népes intézetekben jobb lehetne az eredmény.

Harmadik ok a *közoktatási kormánynak* magatartása, mely hol a sorok között, hol nyíltan kifejezi elégedetlenségét a rossz eredmény miatt. Ezt felolvasó több ministeri jelentésből vett idézettel bizonyítja. E felfogás azután a tanárokat befolyásolja.

Szintoly fontos ok a *tantervnek* magas színvonala, melyet ideális iskolának készítettek, csakhogy megvalósításához ideális tanulók is kellenének.

Figyelembe kell vennünk a sokféle *mellektekinteteket*, melyek elől a tanár, mint ember, nem zárkózhatik el mindig.

Végül felemlítendő a *sajtónak* magatartása, mely birálatot mondva a tanárokról, kényszeríti őket az elnézésre. Jelszavak hangzanak, vélemények keletkeznek, ezek között olyan is, mely az iskolát és tanárt akkor mondja jónak — ha kevesen buknak.

Figyelmeztet azután előadó arra, hogy mig az élet minden téren többet követel, semmi kiméletet nem ismer: lehetetlennek tartja, hogy ép az iskola maradjon hátra; hanem ellenkezőleg, arra kellene törekedni, hogy már az iskola hozzá szoktassa a tanulókat az élet kemény követelményeihez.

Indítványokat nem tesz, csak azt akarja elérni, hogy a baj létezését elismerjék. Ez egyedüli czélja felolvasásának.

Pirchala Imre elnök köszönetet mond az előadónak ezen fontos kérdés tüzetes megvilágításáért, s fölhívja a tagokat, hogy ezen bennünket oly közelről érdeklő ügyhöz szóljanak hozzá.

Dr. *Wagner* Lajos szólott először a kérdéshez. Kijelenti, hogy a kérdés fontos, s foglalkoztatja is régóta a tanügyi köröket.

Az 1896-ki tanügyi congressus is fölvette programmjába. *Waldapfel* János volt az előadója, a ki az osztályozás eltörlését indítványozta. Az értekezlet azonban nem tette magáévá az indítványt. Elismeréssel szól az előadó felolvasásáról; sok tanulságos dolog volt benne. Elismeri, hogy az osztályozásnál legalább a 4. és a 8. osztályban szigorubban kellene eljárni. De az enyhe osztályozást korántsem tartja olyan nagy bajnak, mint a felolvasó. Mert a tanulók az életnek tanulnak, s nem a jó osztályzat kedvéért. A tapasztalat pedig azt bizonyítja, hogy a középiskolából kikerült sok gyenge osztályzatú tanuló az életben jól beválik, mig sok kitünő osztályzatú lemarad.

Hamvas József ellentmond ennek, s azt állitja, hogy épen az élet kényszeríti a tanulókat a minél jobb osztályzatnak való tanulásra; a miniszterium és a társadalom pedig kényszeríti a tanárt az enyhe osztályozásra. S a mig a magyar intelligentia nem lesz elég fejlett ezen kérdésnek okjektiv megitélésére; s a mig a középiskolákra háramlik a szakiskolák terhe: addig nem reménlhetünk javulást ebben a tekintetben. A miniszterium 1896-ban kiadott egy rendeletet, mely a 3. és 4. osztályban a tanulók szigorúbb osztályozását követeli; de semmi nyoma annak, hogy ezt a rendeletet az ország valamelyik középiskolájában tekintetbe vennék.

Jónás János örül, hogy a fölolvasó fölvetette ezt a fontos kérdést, és gondosan felkutatott adatokkal tájékoztatott bennünket arról, a mit nagyjában úgyis mindnyájan tudtunk. A felolvasó az enyhe osztályozás okait fejtette ki, melyekhez ő még hozzáad egyet: a tanárvilág jogosult elkedvetlenedését. Kényelmesebb nem buktatni, s enyhén osztályoz a tanár elkedvetlenedésből; mert ha buktat, mindenfelől támadásban részesül, s a jogosulatlan támadásokkal szemben alig talál valahol védelmet. — Az előadó azonban elmulasztotta a nyilvánvaló baj orvoslásának módjait megismertetni. Az ő véleménye szerint csak radikális eszközökkel lehetne a bajon segíteni. Az a legfőbb baj az osztályozásban, hogy a szigorú osztályozásnak nincs meg a kellő eredménye. Hiába mondja ki a tanári kar az osztályozásnál ötször-tizszer a szigorú itéletet, az iskola nem szabadul meg az oda nem való elemektől. Örökös baj van az ilyen tanulókkal, de az iskola nem bir megszabadulni tőlük, s ha kitartók, még érettségi bizonyítványhoz is jutnak.

Antolik Károly egyáltalán nem lát bajt az enyhe osztályozásban. Hosszú tanárkodásának tapasztalatai arra tanították, hogy sok tanulónak később nyílik meg az esze, s ezért az alsó osztályokban nem felel meg a követelményeknek, míg a felsőbb osztályokban a legjobb tanulók közé küzdi föl magát. S épen a legintelligensebb családok fiainál tapasztalta ezt. Helytelen volna tehát ezeknek az útját szigorú osztályozással elvágni.

Pirchala Imre elnök az előadó értekezéséből statisztikai alapon nem látja beigazoltnak, hogy az osztályozás valami nagyon

enyhe. Ha figyelembe veszszük, hogy a statisztika az *elégséges* osztályzatuak közé sorolja azt a tanulót is, a kinek egy tárgyból van elégségese, akkor az előadótól az elégségesekről megrajzolt kép nem fog olyan sötétnek tetszeni. Mert a szaktanítás nagyon sok követelménynyel lép fel, s eszes tanuló is nagyon könnyen kaphat egy elégségest. — Az előadótól ismertetett statisztikai adatokból nem azt olvassa ki, hogy az osztályozás enyhébb lett, hanem inkább azt, hogy a tanítás módszere javult az utóbbi harmincz év alatt; különösen javult a tömegtanítás, azért kisebb most a bukottak perczentje. A bukottak száma nem mindig csak a tanulók tehetségét mutatja, hanem bizonyos mértékben a tanítás minőségét is. Ezért nem lehet olyan határozottan elitélni a tanügyi kormány eljárását, ha a bukottak nagy számát szóvá teszi. A ki a bukottak számát nézi, nem mondhatja enyhének az osztályozást az országban; mert hiszen minden 4—5-ik tanuló megbukik; a tanítás eredményét tekintve azonban ő is enyhének mondja az osztályozást. — O is elismeri a kérdés nagy fontosságát, s nagyon szükségesnek tartaná a minden irányban helyes osztályozás lehetőségének a módjait megvitatni.

Az *elnök*, mivel az idő már igen előre haladt, az ülést bezárta. Miután a felszólalók legtöbbje kivánatosnak mondotta az osztályozás módjainak megvitatását, a kör januári gyűlésén a kérdés hihetőleg ismét napirendre kerül.

Gyűlés után a kör tagjai társas vacsorára gyűltek össze s kellemes estét töltöttek együtt.

Rencz János dr.,
a kör jegyzője.

Kolozsvári kör.

(Megemlékezések. — Gróf Pálffy János levele. — A leánygymnasiumok.)

A kolozsvári kör f. hó 8-án rendes felolvasó ülést tartott dr. *Márki* Sándor elnöklete alatt. Az ülést ünnepélyes actus nyitotta meg. A közös érzelemnek, mely mindnyájunk szivét betöltötte, *Felméri* Albert adott méltó kifejezést, ő emlékezett meg Vörösmartyról találóan jellemző, lelkes beszédben, melyet a kör egész terjedelmében jegyzőkönyvben örökített meg.

Öt percz szünet után elnök bemutatja gróf *Pálffy* Jánosnak következő köszönő iratát: »Igen tisztelt tanár urak! Midőn ismert tanügyi alapítványom megalkotásának az eszméjével foglalkoztam, önökre is gondoltam, tisztelt tanár urak, a kik ugyanis a pályáján előretörekvő fiatalság életviszonyait, jellemét, képességét és szorgalmát közvetlen megfigyelés folytán ismerik, s a kik így a leghelyesebben itélhetik meg, hogy kik legyenek azok, a kiknek én kérdéses alapítványom szántam s azért juttattam is szerepet önöknek az irányban, hogy első sorban önök nyilatkozzanak a fölött, alkalmas és méltó-e a pályázó vagy sem. Most pedig, hogy önök rólam meg-

emlékezve egyik ülésökből adják nekem szivélyes szavakban tudtomra tiszteletöket és üdvözletöket, biztosíthatom, hogy nekem ezúttal nagy örömet okoztak, a melyért fogadják köszönetem és üdvözletem. Hivük gróf Pálffy János.«

Ezután körünk két érdemes tagjáról emlékezett meg az elnök: *Nagy* Lajosról, ki 43 évi szolgálat után most vonul nyugalomba; és dr. *Versényi* Györgyről, kinek 25 éves tanári munkálkodását nem régen ünnepelték tanítványai. Mindkettőjöknek őszinte jó kívánságainkat tolmácsolta az elnök, hogy az Isten őket fiatalos jó kedvükben, munkaszeretetükben, jó egészségükben még sokáig tartsa meg.

A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat körünket is szives volt meghivni f. hó 16-án tartandó évi közgyűlésére; a kör átiratban köszönte meg a meghivást és üdvözölte a Társulatot nemes munkásságában.

Örömmel fogadta a gyűlés a titkár azon jelentését, hogy az actiók tanának megvitatására dr. *Erdélyi* Lajos budapesti ev. ref. főgymnasiumi tanár, körünk rendes tagja ajánlkozott. Ezzel kapcsolatosan *Kiss* Sándor alelnök jelenti, hogy még négy tétel van, melyek megvitatásra várnak s vállalkozásra hivja fel a tagokat. — Új tagul bejelenti a titkár *Kohányi* Gyula tanfelügyelőségi tollnokot.

Végül dr. *Versényi* György olvasott fel a *leánygymnasiumról*. Felolvasó előre jelzi, hogy feladatánál fogva teljesen eltekint a kérdés akademikus oldalától és pusztán gyakorlati szempontból foglalkozik vele, abból a tényből indulva ki, hogy a király a miniszter előterjesztésére rendeletileg megnyitotta az egyetem három fakultásának kapuit a nők részére. Tehát szabad a nőknek a magasabb pályákra lépés, most az odajuthatás kérdésének gyakorlati megoldásával kell foglalkoznunk. — Általában igazolja felolvasó, hogy a tudás nem ellensége a nőiességnek, sőt fokozza a belátást, a tapintatot; s a gyermekek nevelésére is inkább előnyös, mint hátrányos. A megélhetési viszonyok hovatovább mind nehezebbek; a nők is rászorulnak a kenyérkeresetre. Igazságtalanság volna a magasabb pályák elzárásával csak durva munkára kényszeríteni őket. Leányainkat kegyetlenül sujtjuk, midőn kettős munkát kivánunk tőlük, ha az egyetemre akarnak jutni. Mindennap panaszkodunk a fiúk túlterhelése miatt s a gyengébb szervezetű leányok vállára kettős terhet teszünk. Az egyetem kapuit megnyitottuk előttük, de nem engedjük azon be, hanem kényszerítjük, hogy a kerítésen mászszanak be. Előnyt nem kiván a leányok részére, csak azt, hogy ők is azzal a fáradsággal jussanak czélhoz, a mivel a fiúk. Ezután foglalkozik a »Tájékoztató«-val, mely szól a leányiskolák czéljáról s fájdalommal kell megállapítania, hogy ezen iskolák czélja nincs praecis megszabva, hogy nálunk e téren félrendszabályok, kisérletező intézmények vannak, melyektől eredményt várni nem lehet. Elég volt már a kisérletezésből. A helyzet ebben a kérdésben annyira világos, hogy itt nincs szükség semmiféle kisérletezésre, hanem határo-

zott tettre. — Indítványozza, hogy a kör mondja ki a nőigymnasium felállításának szükségességét és hogy egyelőre a budapesti és kolozsvári felsőbb leányiskolákat alakítsák át nőigymnasiumokká a fiúgymnasiumoknak megfelelő szervezettel tekintetbe véve a női igények követelményeit.

E kérdés hosszú, magas szinvonalon álló tanulságos vitát keltett. Dr. *Széchy* Ákos, dr. *Török* István és *Kiss* Sándor szépen fejtegették a nő igazi hivatását, a mai társadalmi ferdeségeket, elszegényedést, a boldogtalan életek szaporodását, a férfi és női coelibátus, proletárismus hódítását, a melyeknek oka legfőbb mértékben abban rejlik, hogy az emberek s különösen a nők eltértek eredeti rendeltetésüktől. A családi élettől irtózik az emberek jó része, pedig a hiba nem abban van, hanem annak a meghamisításában. Gazdasági és sociális életünk mind szánalmasabb képet mutat; mi ennek az oka? mi más, mint hogy a mi nőink klassikus műveltségre vágynak s aztán milliókat adunk külföldre női piperékért és hasonló dolgokért, melyeket otthon mind elkészithetnének. Leányiskoláinkban semmiféle munkát nem tanulnak, a minek valami hasznát vehetnék. Nincs iskola, melyben megtanítanák szabni, úgy hogy a szülőnek fáj a szive, mikor szabóintézetbe kell hogy küldje leányát, a hol nagy árt fizet s hol talán megmételyezik ártatlan lelkét.

Ha már nyitva az egyetem a leányok előtt, miért vagyunk gyávák levágni a régi czopfot? miért nem szabadítjuk meg őket egy lidérczynyomástól? miért nem engedjük oda latin és görög nyelv nélkül? Ha a női lélek kimüvelődését s különösen, a mi fő: nemzeti művelődését veszszük tekintetbe: leány-gymnasiumra szükség nincs. Nem classikus, hanem nemzeti, reális műveltségre van szükség új-kori nyelvekkel.

Dr. Gál Kelemen szerint az előbb említett vélemények egyoldaluak, exclusivok, szűkkeblüek. A leánygymnasium a korszellem természetes fejleménye; szükség van rá. Ha a nők idegzetének gyengeségére hivatkoznak: erősíteni kell azt, hogy ne remegjen az a nődoctor, mikor a hullát bonczolnia kell. A leánygymnasium szükséges, mert a mai felsőbb leányiskola nem elégséges az általános műveltségre való nevelésre.

Kovács Dezső szerint, hogy mi a nők joga, azt nem mi, hanem a nők határozzák meg. Az egyetemre bocsátani kell őket, ha máskép nem, nőigymnasium által, csak arra int, hogy nem szabad a nőket 22—24 éves korukig az iskola padjaiban tartani, mert különben megöltük az életre.

A kimerítő vita után a többség ez idő szerint nem tartotta sürgős szükségnek a leánygymnasiumok felállítását, illetve a felsőbb leányiskolák átalakítását.

Felolvasónak a kör jegyzőkönyvileg fejezte ki köszönetét. Végül egymásnak boldog új esztendőt kivántunk s az elnök éltetésével eloszoltunk.

Biró Sándor
jegyző.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Dóczi Lajos munkái. I. k. Csók. Hatodik kiadás. II. k. Faust. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Első k. ára füzve 4 kor., díszkötésben 7 kor. A második k. ára füzve 6 k., díszkötésben 9 kor.

Beöthy Ákos. A magyar államiság fejlődése, küzdelmei. I rész A régi Magyarország. Athenaeum. Ára 14 k.

Kis Könyvtár. Szerkeszti *Benedek* Elek. 24—31 k. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Egy-egy kötet ára 50 f.

24. k. *Roboz* Andor. Történetek az iskolából.

25. k. *Gaal* Mózes. Vig elbeszélések.

26. k. *Versényi* György. Apró elbeszélések.

27. k. *Csulak* Lajos. Székelyföldön.

28—29. k. *Gyulainé* Baksay Julianna. Tündérmesék.

30. k. *Gaal* Mózesné. Két ifjusági szinmű.

31. k. *Benedek* Elek. Két történet.

Bánfi János. Egyszer volt, hol nem volt . . . Mondák, regék és kalandos történetek. Számos képpel, második kiadás. Lampel R. (Wodianer F és fiai) ára diszes kötésben 6 k.

Bánfi János. Tündérek között. Regék és kalandos történetek gyüjteménye. Számos képpel. 2-ik kiadás. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára diszes kötésben 3 k.

Benedek Elek. Többsincs királyfi. Magyar népmese három felvonásban. Számos képpel. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára díszkötésben 3 k.

Zemplényi Szabó Antónia. Képes budapesti szakácskönyv. Hatodik bőv. kiadás. Számos képpel. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára ?

Gaal Mózes. Hujak Andris keleti utazása. Goró Lajos 22 rajzával. Franklin-Társulat. Ára 3 k.

Gaal Mózes. Virág Palkó. Második kiadás. Neogrády Antal rajzaival. Franklin-Társulat. Ára 3 k.

Bánfi János. Legszebb regefüzér. Regék és Kalandos történetek gyüjteménye. Számos képpel. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 3 k.

Radó Antal. Ezeregy éjszaka regéi. Második bőv. kiadás. Számos szinnyomatú és szöveg közé nyomtatott képpel. Lampel R. (Wodianer F. és fiai) ára 9 k.

Budapest-székesfővárosi képes útmutató. Lampel R. (Wodianer F. és fiai.)

Az Osztrák-Magyar-Monarchia irásban és képben. Bosznia és Herczegovina. Tizenegyedik füzet. Kiadja a magyar királyi államnyomda. Ára 60 f.

Méhely Lajos. Az állatok világa, *Brehm* Alfréd »Tierleben« czimü művének átültetése. 1—7. füzet. Légrády testvérek. Egy-egy füzet ára 80 f.

Pecz Vilmos. Ókori lexikon. 1 k. 6 füzet. Franklin-Társulat. 1 k.

Petőfi Sándor összes költeményei. 2 k. Magyar művészek rajzaival. Életrajzi bevezetéssel ellátta *Ferenczi* Zoltán. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára a két díszes kötetnek 10 k.

Marryat kapitány. Rüstig Zsigmond, a Génuai kormányos. A magyar ifjuság számára átdolgozta dr. Kárpáti Károly. Athenaeum. Ára diszes kötésben 4 k.

Szterényi Hugó dr. Az állatvilág pillanatnyi fényképekben. Dr *Heck* L nyomán. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Ára díszkötésben 15 k.

Róder Adolf. Levélszerinti oktatás a német nyelv magán úton való tanulására. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Ára vászonborítékban 16 k.

Magyar Könyvtár. Szerkeszti *Radó* Antal. 185—190. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Egy-egy szám ára 30 f.

185. sz. *Jean Racine.* Phedra. Szomorujáték 5 felv. Fordította *Ábrányi* E.

186. sz. *Balassa* Bálint válog. költ. Életrajzzal bevezette és jegyzetekkel kisérte *Erdélyi* Pál.

187. sz. *Patapenko.* Egy vén diák elbeszéléseiből. Oroszból fordította *Ambrozovics* Dezső.

188. sz. *A bécsi képes* krónika. (Szemelvények.) Fordította és bevezetéssel ellátta *Madzsar* Imre.

189. sz. *Conan Doyle.* Doktor Holmes kalandjai. Detektiv történetek. Ford. *Lándor* Tivadar.

190. sz. *Cyprian* (Andor József). Margitka szökése és egyéb történetek.

Kemény Ferencz. Német nyelvtan és olvasókönyv gyakorlatokkal és külön szójegyzékkel. I. rész. A gymnasiumok III. és a reáliskolák I. oszt., valamint a polgári és keresk. iskolák alsó oszt. számára, az új tanterv alapján. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Ára 1 k.

Boros Rudolf. A rajzolás vezérfonala. Stampfel-féle tudományos zsebkönyvtár 68—69. Stampfel K. Ára 1 k. 20 f.

Boros Rudolf. Stilisme. Stampfel-féle tudományos zsebkönyvtár. Stampfel K. Ára 1 k. 20 f.

Morvay—Gerecze. A képzőművészetek története. Ifjusági Könyvtár IV. Szerkeszti: dr. *Szemák* István. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). Ára 3 k.

Gaal Mózes. Magyar királymondák. *Gyulay* László rajzaival. Franklin-Társulat. Ára 1 k. 50 f.

Földes Géza. A búrok magyar vitéze. Egy magyar fiú kalandos története. Wildenstein műve után átdolgozva. Lampel R. (Wodianer F. és fiai.) Ára 4 k. 50 f.

Fittler Kamill és *Györgyi* Kálmán. A világ iparművészete Párisban. 1900. Lampel R. (Wodianer F. és fiai).

Szana Tamás: Száz év a magyar művészet történetéből, 225 szövegképpel és 30 önálló melléklettel. Quart alakú díszmű. Kiadja az Athenaeum.

Rákosi Viktor: Hős fiúk, regényes történet a szabadságharczból. Singer és Wolfner kiadása. Szerzőjének neve, elbeszélésének tárgya és díszes kiállítása egyaránt azzal biztat, hogy az ifjúságnak egyik legkedvesebb olvasmánya lesz. Ára díszkötésben 6 korona.

VEGYESEK.

Rendes tanári kinevezés. A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi minister dr. *Waldapfel* János budapesti középiskolai tanárképző intézeti gyakorló főgymnasiumi helyettes tanárt ugyanezen tanintézethez a VIII-ik fizetési osztály 2-ik fokozatába való sorolás mellett végleges rendes tanárnak kinevezte. Deczember hó 18-áról 74.305. sz.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi minister a békés-csabai ág. hitv. ev. Rudolf-gymnasiumnak az 1900/1-ik tanév tartamára az V—VIII. osztályokra szóló nyilvánosságot és az érettségi vizsgálatok tartásának jogát is megadta.

Szép és nagyszabású ünnepély folyt le f. hó 11-én délelőtt a máramarossziget vármegyeháza dísztermében. *Marikovszky* Menyhértet az ottani áll. felsőbb leányiskola igazgatóját ünnepelték, mivelhogy ezen a napon mult negyven éve annak, hogy e derék tanférfiú a középoktatásügy terén működik. 1860-ban a reformatus Lyceumhoz hivták meg rendes tanárnak, s a hol nehéz küzdelmek közepette s igaz idealismustól vezéreltetve derekas részt vett ki abból a munkából, melynek czélja a tengődő intézet fejlesztése és felvirágoztatása volt. Mikor 1877-ben az állami felsőbb leányiskola igazgatását vette át, nagy és szép eredményre tekinthetett már vissza: a Lyceum megerősödött, jövője biztosítva volt. És kitartó munka, nemes lelkesedés, igaz szeretet jellemzi további működését is, és hogy új állásában is nagy eredményeket ért el, annak fényes tanubizonysága volt az a lelkes ünnepeltetés, melyben működése negyvenéves jubileuma alkalmából része volt. Régi és jelenlegi tanítványai, kartársai és jó barátai, feljebbvalói és tisztelői egyaránt elhalmozták szeretetük és elismerésük jeleivel. Megjelent az ünnepen báró *Roszner* Ervin a megye főispánja, *Szuppán* Vilmos a felsőbb leányiskolák kormánybiztosa, régi tanítványainak impozáns nagy száma, a város és megye számos előkelősége. A tanítványok üdvözlése után *Szuppán* Vilmos magas szárnyalású beszédben méltatta Marikovszky érdemeit, nagy ideálismusát, törhetetlen munkakedvét és a közönség zúgó tapsai közepette olvasta fel *Wlassics* Gyula, vallás- és közoktatásügyi minister üdvözlő levelét. Az ünnepelt köszönő szavai után, *Szabó* Sándor alispán a vármegye és *Szerémy* György polgármester a város nevében szólott a jubilánshoz, majd *Dobay* Sándor az ev. ref. főgymnasium igazgatója, egyesületünk igazgatóságának, *Beöthy* Zsolt aláírásával ellátott üdvözlő iratát olvasta fel. Üdvözölték még a régi leányiskolai tanítványok és a tanítóképezdei tanárok nevében, míg *Lator* Sándor országgyűlési képviselő azok megbízásából szólalt fel, a kik még gymnasiumi tanárkorában hallgatták az ünnepeltnek nemes tanácsait, kegyes intéseit és kiknek szivéből három évtized sem oltottta ki az akkor támadt szeretet lángját. Az ünnepély délben a »Korona« vendéglőben folytatódott, a hol természetesen számos pohárköszöntő hangzott el, melyeknek nagy része szintén Marikovszky érdemeit méltatta. Mi részünkről őszinte szivvel járulunk hozzá a jó kívánságokhoz.

Ösztöndíj pályázatok. A *Bibics*-féle alapítványnál 400 koronás ösztöndíjra. Csak kath. középiskolai tanulók pályázhatnak. Benyujtási határidő 1901. évi január 15. — Az *Alapy*-féle ösztöndíjaknál három 420 koronás állomásra. Csak kath. középiskolai tanulók pályázhatnak. Benyujtási határidő 1901. év január 25.

Japán tanférfiak Budapesten. A japán közoktatási ministerium négy kiküldöttje tesz most tanulmányi körutat s e héten Budapestre is ellátogatott. E négy férfiú: *R. Okada*, a ministerium tanárképző osztályának főnöke; dr. *R. Fúkuhara* ministeri tanácsos; dr. *Masaki* kormánytanácsos és dr. *S. Tachibana*, a nemesi akadémia tanára. A sokat látott, tanult s művelt emberek benyomását teszik. Angolul mindnyájan folyékonyan beszélnek, kettejök azonkivül franczíául, a másik kettő pedig németül is. Hideg szemlélők, arczukon alig látszik valaminek a hatása, de egy-egy talpraesett megjegyzésök elárulja, hogy jó szemök van. Budapesten a kormány *Józsa* tanfelügyelőt és dr. *Farkas* fogalmazót rendelte kisérőjükül s minden iskola-fajból meglátogattak egyet. Az egyetemen *Marczali* Henrik óráját hallgatták meg; a középiskolák közül a VI. ker. áll. főreáliskolában töltöttek néhány órát; internatusainkról a Ferencz József intézetben kaptak jó képet; azonkivül a budai polgári tanítóképzőt s a felső-erdősori elemi iskolát nézték meg s voltak a műcsarnok kiállításán is.

Sajtóhiba csuszott be multkori, *Zalán futásának* német fordításáról megemlékező közleményünkbe. A menyiben *Kosztka* György, a jeles fordítás szerzője, nem bécsi, hanem pécsi áll. főreáliskolai tanár, a mivel olvasóink nagy része különben e helyreigazítás nélkül is bizonyára tisztában lett volna.

Pályázat iskolaszolgai állásra a kaposvári állami főgymnasiumnál, melylyel 500 korona fizetés és 120 korona lakbér, esetleg természetbeni lakás van összekötve. Benyujtási határidő 1901. évi január hó 15.

Tartalom: A középiskolai tanárok anyagi helyzete a külföldön. (Folyt.) *Fest* Aladártól. — Az 1899/900. tanévi középiskolai programm-értekezések. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Budapesti, pozsonyi kolozsvári kör.) — *Irodalmi Értesítő.* — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

A MAGYAR ÉS NÉMET HELYESIRÁS TÁBLÁZATA.

Szerkesztette: PERÉNYI ADOLF főreáliskolai tanár.

4. javitott kiadásban megjelent. * Ára 20 fillér.

Ajánljuk a t. szaktanár urak szives figyelmébe. Az egész osztálynak való tömeges megrendelésnél a szegény tanulók részére megfelelő ingyen példánnyal szolgálunk.

Mutatványpéldányt kivánatra bérmentve küldünk.

TEMESVÁR. „CORVINA" könyvkereskedés.

Az ATHENAEUM részv.-társ. kiadásában Beöthy Zsolt szerkesztése alatt

ISKOLAI KÖNYVTÁR

czim alatt egy gyüjteményes vállalat indult meg, mely az uj tanterv által kijelölt irányban az ifjuság komoly irodalmi mivelésének szolgálatába lép.

Ezen iskolai könyvtár I-sö része:

Magyar Olvasmányok Tára.

Szerkeszti **BEÖTHY ZSOLT.**

Ezen gyüjteményben eddig a következő munkák jelentek meg, melyeket a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a középiskolai könyvtárakba való beszerzésre ajánlotta:

1. **Petöfi válogatott lyrai költeményei.** Kiadja *Badics Ferencz.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
2. **Petöfi válogatott elbeszélö költeményei.** Kiadja *Badics Fer.* Ára kötve 1 kor
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
3. **Tasso, Megszabaditott Jeruzsálem.** Kiadja *Pintér Kálmán.* Ára kötve 2 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
4. **Beöthy Zsolt, Széchenyi.** Kiadja *Tóth Rezső* ... ... Ára kötve 1 kor. 20 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
5. **Madách, Ember tragédiája.** Kiadja *Alexander Bernát.* ... ... Ára kötve 3 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
6. **Cervantes.** Az elmés nemes **Don Quijotte** de la Mancha. Győri V. fordítása alapján átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos.* Ára kötve ... ... 2 kor. 50 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.
7. **Csokonai Vitéz Mihály válogatott munkái.** Kiadja *Tóth Rezső.*
   Ára kötv... ... ... 1 kor. 60 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.

Sajtó alatt vannak:

Katona, Bánk Bán	Kiadja	*Hevesi Sándor.*
Költöi szemelvények Berzsenyiből	»	*Váczy János.*
Szemelvények a magyar meseirodalomból.	»	*Koltai Virgil.*

Előkészületben:

Dante, Divina Commedia	Kiadja	*Balog Ármin.*
Gvadányi, Peleskei nótárius	»	*Badics Ferencz.*
Kölcsey Paraenesise	»	*Beöthy Zsolt.*
Szemelvények Széchenyi, Kossuth, Deák beszédeiből	»	*Baráth Ferencz.*
Zrinyi, Sziget veszedelme	»	*Erodi Béla.*
Shakespeare-Petöfi, Coriolán	»	*Hevesi Sándor.*
Kazinczy, Pályám emlékezete	»	*Angyal Dávid.*
Szemelvények Erdélyi János müveiből	»	*Erdélyi Pál.*
Régi magyar mondák	»	*Erdélyi Pál.*
Rokonfaju népek mondái	»	*Gombocz Zoltán.*
Nagy gondolkozók	»	*Waldapfel János.*
Kölcsey válogatott beszédei	»	*Kardos Albert.*
Szemelvények a kurucz-költészet emlékeiből	»	*Badics Ferencz.*
Euclides és Bolyai	»	*Beke Manó.*
Szemelvények a XVI—XVIII. századbeli magyar történetirókból	»	*Moravcsik Géza.*
Szemelvények Széchenyiből	»	*Waldapfel János.*
A magyar novella Jósikáig	»	*Beöthy Zsolt.*
Corneille, Cid	»	*Matskássy József.*

Az árak terjedelmükhöz képest a legolcsóbbra szabatnak.

Kaphatók a kiadó-társulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

Ismerjük meg

E szakmában az

első könyv magyar nyelven

a természet világát!

A

NAGY KÉPES TERMÉSZETRAJZ

a müvelt közönség számára

47 szines tábla, 805 szövegábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben.

Irta: **Dr Vángel Jenő.**

Egy kötetben teljes, ára 30 korona, havi részlet 2 korona.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy boritékban alanti czégnek beküldendő.

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem

***Nagy Képes természetrajz**, 47 szines tábla, 805 szöveg-ábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben ... 30 K. árban*

*fizetendő ..... koronás havi részletekben a szállitástól kezdődőleg a **Gárdonyi és Társa czég** pénztáránál Budapesten, mindaddig mig a mű teljes ára törlesztve nincsen és kérem a mű megküldését. Jogában áll a czégnek az esedékes és le nem fizetett részleteket, a portóköltség hozzászámitása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállításkor utánvételik.*

Lakhely és kelet: .....

Név és állás: .....

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 12. szám. 1900. deczember 30.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22–24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

A KÖZÉPISKOLAI TANÁROK ANYAGI HELYZETE A KÜLFÖLDÖN.

III.

7. Ausztria.[1]

A középiskolai tanárok illetményeit 1896-ban határozta meg az osztrák törvényhozás. (Gesetz betreffend die Regelung der Bezüge des Lehrerpersonales an den vom Staate erhaltenen Mittelschulen.« *A nyugdíjakra nézve:* »Gesetz betreffend Bestimmungen über die Versorgungsgenüsse der Civilstaatsbeamten — Staatslehrpersonen — dann der Diener sowie deren Wittwen und Waisen.)

E törvények intézkedései értelmében

a *helyettes* tanár fizetése mindenütt egyformán					2400 k.
a *rendes*	»	»	»	»	2800 »[2]
I. quinquennium,	400 k.	... ...			3200 »
II.	»	» »	... ...		3600 »
III.	»	600 »	... ...		4200 »
IV.	»	» »	... ...		4800 »
V.	»	» »	... ...		5400 »

[1] A »L'Enseignement secondaire« deczember 1-ei száma nem hozza L. Mangin hasontárgyú czikkének kilátásba helyezett folytatását. Az Ausztriára vonatkozó adatokat azonban módunkban van az ő közvetítése nélkül is az illető törvények alapján hitelesen ismertetni.

[2] A ministerium által eredetileg beterjesztett javaslat a tartományi fővárosokban alkalmazott tanárok számára szabta meg ez alapfizetést; a kisebb városokban működő tanárok számára 2400 k. törzsfizetést vett tervbe. A törvényhozás azonban a törzsfizetést egyenlősítette; így csak a működési pótlékban maradt különbség.

A helyettes tanár ezen minőségben legfeljebb három évig szolgál. Három évi megfelelő szolgálattal igényt szerez a rendes tanári kinevezésre.

A megszabott fizetéshez mindenütt a városok lakosszáma szerint változó, az illető rangosztálynak megfelelő működési pótlék (Activitäts-zulage) járul, mely a mi lakbérilletményünk természetével bírván, a nyugdíjba nem számít.

E működési pótlék jár *a helyettes tanároknak is*. Ezek a IX. rangosztályba vannak sorozva. A rendes tanárok eleintén szintén e rangosztályba tartoznak. Azonban ily minőségben eltöltött tíz szolgálati év (vagyis a második quinquennium) után a VIII. rangosztályba lépnek elő; 20 évi r. tanári minőségben töltött szolgálat (vagyis a negyedik quinquennium elnyerése) után a VII. rangosztályba soroztatnak. Kivételes esetekben, kiváló érdemek jutalmazásául az előléptetés már előbb is megtörténhetik.

Az *igazgatók* őket megillető tanári fizetésükön kivül 1000 korona igazgatói pótlékot (Functionszulage) élveznek, mely beleszámít a nyugdíjba. Ezenkivül kapnak természetbeli lakást vagy megfelelő lakbérilletményt (Wohnungsgebühr); ezenfelül pedig még a rangosztályuknak megfelelő működési pótléknak (Activitätszulage) felét. Ez utóbbi pótlékok a nyugdíjba nem számítanak.

Az igazgatók mind a VII. rangosztályban vannak; az ötödik quinquennium után a VI. rangosztályba léptethetők elő; kivételes esetekben előbb is.

Az óramaximumot meghaladó szakszerű *helyettesítésért* két havi időtartamon túl a kebelbeli tanároknak is jár, ép úgy mint a máshonnan alkalmazottaknak, minden heti óra után egy évre (tiz hónapjával számítva) törvény szerint

a nyelvi szakoknál	120 k.
a többi tárgyaknál (a hittant beleértve)	100 »
rajznál és tornánál	80 »

Abban az esetben, ha a helyettesítő nem bír a teljes szakképesítéssel, e kulcs alacsonyabb (96, 80, 64 k.).

A *nyugdíjra* való igény a tizedik szolgálati év után kezdődik a fizetés 40%-ával; minden további év után 2%-kal több; negyven szolgálati év után teljes.

Az özvegy elhunyt férjének rangja szerint húz fix összegben megállapított nyugdíjat; még pedig

a IX. rangosztálynak megfelelő özvegyi nyugdíj 1200 k.
» VIII. » » » » 1400 »
» VII. » » » » 1800 »
» VI. » » » » 2400 »

Az árvák nevelési járuléka, *számukra való tekintet nélkül*, minden egyes gyermek részére 24 éves koráig az özvegy nyugdíjának egy ötödrésze.

Ha az anya sem él, az árváknak együttvéve az özvegyet megillető nyugdíj fele jár. Ha azonban ez az összeg csekélyebb volna, mint a mennyi nevelési járulékot kaptak volna, ha anyjuk élne, a különbséget a felenyugdíjon felül pótlékul kapják; az összeg azonban ezzel sem haladhatja meg a teljes özvegyi nyugdíj nagyságát.

Temetési költségül a hátramaradottaknak (özvegynek, árváknak, esetleg ápolóknak) az elhunyt 3 havi teljes fizetése jár (az ú. n. »Sterbequartal«).

* * *

Az eddig közölt adatok már eléggé széles alapot nyujtanak a mi viszonyainkkal való összehasonlításra.

Látjuk először is, hogy az eddig fölvett országok valamennyiében csaknem kizárólag a *korpótlékok* alapján emelkedik a tanárok javadalmazása. Rangfokozatbeli emelkedés csak egy van, mikor ugyanis a helyettes tanárból rendes tanár, az adjunctból vagy kollege-ből lektor vagy overlörer lesz. (Ausztriában a korpótlékokkal jár együtt.) További rangbeli emelkedés még csak az igazgatói címmel és kinevezéssel jár.

Ezzel szemben a magyar törvényhozás a tanárok előlépését az emelkedő státusokba való bejutás alapjára fektette, s a korpótlékokat csak a régi állapot durványaiként hagyta meg azelőtti összegükben.

Hasonlítsuk most össze az eddig rendelkezésünkre álló konkrét számokat a magyarországiakkal.

I. Kezdő fizetés a tanári pályán:

1.	Magyarországon (helyettes tanár)	1600 k.	(Bpesten 2000 k.)
2.	Ausztriában » »	2400 »	(+ működ. pótlék)
3.	Poroszországban (segédtanár)	2040 »	
4.	Svédországban (adjunkt)	2680 »	
5.	Norvégországban »	2948 »	
6.	Finnországban (kollege)	2522 »	

7. Szerbiában	(helyettes tanár)	2037 k.	
8. Romániában	» »	2016 »	(12 heti óra után)
		2281 »	(16 » » »)
		2597 »	(18 » » »)
		2933 »	(20 » » »)
		3585 »	(24 » » »)

A kezdő fizetés tehát ez országokban mindenütt nagyobb, mint nálunk Budapesten. (Vidék és főváros közt különbség sehol sincs.)

II. Korpótlékok:

1. Magyarországon	r. tanároknál	5 quinquennium	à 200 k.
2. Ausztriában	» »	2 »	à 400 »
		3 »	à 600 »
3. Poroszországban	segédtanár:	a harmadik évben	240 »
	»	a negyedik »	240 »
	r. tanár:	9 triennium	à 360 »
4. Svédországban	adjunkt:	4 quinquennium	à 670 »
	lektor:	4 »	à 670 »
5. Norvégiában	adjunkt:	3 triennium à	1) 536 »
			2) 402 »
			3) 268 »
	overlörer:	3 »	à 536 »
6. Finnországban	kollege:	3 quinquennium	à 776 »
	lektor:	3 »	à 776 »
7. Szerbiában	r. tanár:	5 »	à 582 »
8. Romániában	r. tanár:	4 »	à 468 »

A korpótlékok tehát mind ez országokban jelentékenyen magasabbak mint nálunk.

III. A kezdő rendes tanár alapfizetése

(mellékilletmények nélkül):

1. Magyarországon	2400 k.
2. Ausztriában	2800 »
3. Poroszországban	3240 »
4. Svédországban	4020 »
5. Norvégiában	4288 »
6. Finnországban	3880 »
7. Szerbiában	2328 »
8. Romániában	4190 »

A rendes tanár alapfizetése ez országok közül tehát csak Szerbiában kisebb, mint nálunk, — 72 koronával vagyis 36 forinttal. Ellenben öt országban több mint ezer koronával nagyobb. (Tekintetbe veendő azonban, hogy ez országokban a segédtanári szolgálat átalán tovább tart a mi helyettesi trienniumunknál.)

IV. A rendes tanár maximális fizetése

(korpótlékokkal, mellékilletmények nélkül):

1.	Magyarországon	4600 k.
2.	Ausztriában	5400 »
3.	Poroszországban	6480 »
4.	Svédországban	6700 »
5.	Norvégiában	5896 » [1]
6.	Finnországban	5626 » [2]
7.	Szerbiában	5238 »
8.	Romániában	6704 » (12 heti óra után)

A maximális fizetésre nézve tehát, Magyarországot véve alapul, a sorrend így alakul:

1.	Szerbia	+ 638	k.
2.	Ausztria	+ 800	»
3.	Finnország	+ 1026	» [3]
4.	Norvégia	+ 1296	» [4]
5.	Poroszország	+ 1880	»
6.	Svédország	+ 2100	»
7.	Románia	+ 2104	»

* * *

Nem terjeszthetjük ki vizsgálódásainkat a szóban forgó országok drágasági viszonyaira: mennyiben okolhatnák meg ezek azt a feltünő tényt, hogy Magyarország a középiskolai tanárok dotációjának úgyszólván minden mozzanatára nézve az utolsó helyet foglalja el úgy a szomszéd Ausztria és Poroszország, mint a távoli fajrokon Finnország, — úgy a fejlett kulturával bíró skandináv államok, mint az analphabéták legnagyobb százalékát

[1] Ha az adjunkti (segédtanári) trienniumok is beszámíttatnak — a mi valószinú — akkor: 6102 k.

[2] Ha a segédtanári quinquenniumok be nem számíttatnak.

[3] L. a megelőző jegyzetet.

[4] L. a [1] alatti jegyzetet.

felmutató balkánállamok mögött. Ha e számokból akarnánk ez irányban visszakövetkeztetni, akkor hazánk lenne a kontinens egyik legolcsóbb országa.

Nem szabad azonban szem elől tévesztenünk azt sem, hogy egyben-másban — pl. a szolgálati időt, a nyugdíjszabványokat s a maximális heti óraszámot tekintve — a tanár helyzete kedvezőbb Magyarországon, mint a fölvett országok egynémelyikében. Kivált Poroszországban látjuk bizonyos kíméletlen utilitarismussal érvényesülni azt az elvet, hogy az állam a végsőig kihasználja a munkaerőt: a míg szolgálatképes, jól fizeti, hogy sok és jó munkát kapjon ellenértékül; ha azonban már nem tehet szolgálatot, meglehetősen mostohán bánik vele, — nem akarván a nyugdíjak révén az államháztartást nem gyümölcsöző kiadásokkal az elkerülhetetlen szükségesen felül terhelni.

Ezzel egyelőre bezárjuk ez összeállítást, rábizván kartársainkra, hogy a közölt adatok alapján egy és más részletre nézve még levonják maguknak a kínálkozó tanulságokat. Azt hiszszük azonban, hogy a tárgy megérdemli, hogy alkalom adtán visszatérjünk rája, mihelyt ujabb hiteles adatok állnak rendelkezésünkre.

(Fiume.) *Fest Aladár.*

DR. GEREVICH EMIL INDITVÁNYA.

I.

Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület ez idei közgyűlése többi közt az ifjusági könyvtárak ügyével is foglalkozott. Dr. Gerevich Emil hozta azt ujból szóba, és miután ismertette azokat az állapotokat, melyeket ő ezen a téren észlelt, és melyeket abnormalisaknak tart, arra a következtetésre jutott, hogy az ifjusági irodalom termékeit haladék nélkül revisiónak kell alávetnünk. A tárgy, melyet szellőztetett, bizonyára elég fontos és érdemes arra, hogy különösen a tanügy emberei foglalkozzanak vele; az indítvány is kétségkivül üdvös és életrevaló, mert hisz nem kevesebbet céloz, mint hogy válogassuk meg azokat a munkákat, melyeket tanítványaink kezébe adunk. Csak az a kérdés, a mely eldöntésre vár, megfelel-e az a kép, melyet Gerevich ifjusági könyvtáraink állapotáról festett, a valóságnak; tényleg olyan siralmas és elszomorító-e ifjusági könyvtáraink állapota, mint a minőnek állítja. Mert ha ingatag az alap, természetesen önként megdől a rája épített következtetés is.

A budapesti kör választmánya október hó 24-én tartott ülésében tárgyalva a kérdést, azt a kijelentést tette, hogy nem tartja

azt oly kiváló fontosságunak, hogy tüzetes megvitatására előadóról gondoskodjék. Ebben a kijelentésben nézetem szerint elég érthetőleg nyilatkozik az a felfogás, hogy a kör választmánya ezt a kérdést nem tartja ez idő szerint aktualis jelentőségünek. Én legalább úgy magyarázom azt és azt hiszem, lehetetlen is azt máskép magyarázni. Alaposan tévednének tehát azok, kik az idézett nyilatkozatnak azt az értelmet tulajdonítják, hogy a választmány az ifjusági olvasmány kérdését nem tartja kiváló fontosságunak. Tényleg találkoztak, kik azt így magyarázták. De ily nyilatkozatot nem tehetett a választmány; ily nyilatkozat egy tanférfiakból álló testület részéről egyszerüen képtelenség. Különben minden kétséget kizárólag bizonyítja ezt maga a tétel szövege, a mely így hangzik: Az ifjusági iratok revisiójának kérdése. Ez pedig egészen más, mint a mit az említett felfogás a választmánynak imputál.

A budapesti kör választmánya tehát, ha az én magyarázatom a helyes, a miben nem kétkedem, más nézeten van a felvetett kérdésről, mint Gerevich. És ez az ellenkező felfogás volt, megvallom, az oka, a miért sokáig haboztam, hogy egyáltalában hozzá szóljak-e az ügyhöz. Ehhez járult, hogy maga a tárgy sem hatott rám kecsegtetőleg. Nagyon olcsó dicsőség ujból felmelegíteni, a mit én is, mások is számtalanszor elmondtunk. A vállalkozás ezen a terén csak meglepetést okoz annak, ki ismeri az ügy előzményeit, de alig elégítheti ki várakozását.

Hogy ennek daczára elhatároztam hozzászólni a kérdéshez, annak oka egyrészről az, hogy a habozáson és kétkedésen végre is felülkerekedett az ügy iránti szeretet, másrészt pedig az, hogy némileg kötelességemnek tartottam nyilatkozni oly ügyben, mely oly közelről érdekel, amelylyel tiz éve ide s tova foglalkozom.

De mielőtt a tulajdonképeni tárgyra térnék, t. i. az ifjusági iratok revisiójára, foglalkoznom kell előzőleg, amint Gerevich is teszi előadásában, ifjusági irodalmunkkal és magának az ügynek történetével is.

Gerevich a közgyülésen tartott előadásában Benedek Elek országgyülési beszédéből indul ki és azt mondja, hogy ez a lelkes tanügy-barát volt az, ki rámutatott azon káros hatásra, melyet gyermekirodalmunk selejtes, kozmopolita és sokszor hazafiatlan termékei gyermekeink lelkére gyakorolnak. A beszéd, így folytatja, a parlamenten kivül is nagy hatást keltett. De aztán ismét elaludt az ügy, a konstatált bajokon segíteni az illetékes tényezők még meg sem kisérlették, legfeljebb maga Benedek igyekezett tőle telhetőleg enyhíteni a bajt az által, hogy egy csomó kitünőnél kitünőbb könyvvel gazdagította gyermekirodalmunkat. Szinte megfoghatatlan, mondja végre, hogy daczára a gyermekirodalomhoz füződő sokirányu és fontos érdekeinknek, e kérdés oly gyorsan le tudott a napi rendről kerülni.

Gerevich előadásának ez a bevezetése könnyen arra a vélekedésre birhatná azt, ki nem ismeri az ügy történetét, hogy

Benedeken kivül, sem előtte, sem utána, senki sem foglalkozott nálunk az ifjusági irodalommal. Vagy ha foglalkoztak is vele, Benedek beszéde az egyetlen jelentős momentum e tekintetben, minden egyéb szóra sem érdemes. Pedig hát sokan voltak, kik jóval Benedek beszéde előtt, és még többen, a kik utána ismételve szóba hozták az ifjúsági irodalom ügyét, és ha igazságosak akarunk lenni, el kell ismernünk, a nélkül hogy Benedek érdeméből legkevesebbet is levonnánk, nem kevesebb tárgyismerettel és ügyszeretettel. Hogy nagyon messze visszafelé ne mendjek, csak dr. Lechner Lászlót és Volf Györgyöt említem meg. Az első már 1877-ben és 1878-ban a Pozsonyban tartott közgyűlésen, tehát tíz évvel Benedek beszéde előtt, a másik pedig 1885-ben, tehát szintén jóval előbb tárgyalta ezt az ügyet és konstatálta ugyanazon bajokat, melyeknek orvoslását Benedek sürgette. Benedek beszéde után pedig még többen foglalkoztak ez ügygyel, úgy egyesek, mint egész testületek, első sorban a középiskolai tanáregyesület. Így többi közt magam is ösmertettem ifjúsági irodalmunkat az 1892-ben Pozsonyban tartott közgyülésen, midőn a kész ifjúsági könyvtárjegyzéket bemutattam. És azóta is ismételve foglalkoztam vele, nemcsak a Tanáregyesületi Közlönyben, hanem az Egyetemes Közoktatásügyi Szemlében, a Magyar Kritikában és az Ifjúsági Könyvtárjegyzékben is. Ami jelesen a Magyar Kritikában közölt értekezésemet illeti, abban egyenesen Benedek beszédével foglalkoztam és igyekeztem kimutatni azon ellenvetések alaptalanságát, melyeket Benedek beszéde Trefort és Thaly Kálmán részéről provokált. És nemcsak én, hanem mások is, csak dr. Morvay Győző kartársunkat említem, ismételten szóba hozták ezt a fontos ügyet. Hogy lehet tehát azt mondani, hogy Benedek beszéde után teljesen elaludt az ügy? Ellenkezőleg, ha igazságosak akarunk lenni, el kell ismernünk, hogy szakadatlanul napi renden volt és most sem szünetel.

Azt mondja továbbá Gerevich, hogy az illetékes tényezők még meg sem kisérlették segíteni a Benedek által konstatált bajokon. Ebben is csak részben van igaza. Meg kell e helyt jegyeznem, hogy kár volt kissé részletesebben meg nem ismertetni velünk Benedek beszédét. Akik nem olvasták azt, Gerevich előadásából bajosan értik meg, mit is akart tulajdonképen Benedek. Kik azok az illetékes tényezők és micsoda mulasztással vádolja őket. Megmondom tehát én, mit akart Benedek felszólalásával elérni. Rámutatva ifjusági irodalmunk kezdetleges, fejletlen állapotára, sürgette annak az Akadémia és a közoktatásügyi kormány részéről történő támogatását. Ez tehát a baj, ezek az illetékes tényezők, és ezeket vádolja Gerevich mulasztással. De ebben is, mint mondám, csak részben van igaza. Az Akadémia, igaz, mindeddig semmit sem tett az ifjusági irodalom érdekében, de a közoktatásügyi kormány megértette az ügy fontosságát és nem zárkózott el teljesen támogatásától. Köztudomású dolog, hogy a közoktatásügyi kormány különösen az ujabb időben több ifjusági

munkát megvett és az iskolák közt kiosztatott, többi közt Benedeknek is néhány munkáját. Ez az illetékes tényező tehát hozott áldozatot az ifjusági irodalom támogatására, ha nem is annyit, amennyit kellene és lehetne, és ha nem is mindig helyesen választva meg a kiosztásra szánt munkákat.

Végre még azt sem hagyhatom szó nélkül, amit Gerevich Benedeknek irói munkásságáról mond. Távol van tőlem Benedek érdemeit, melyeket az ifjusági irodalom terén szerzett, kisebbíteni. Ellenkezőleg, valahányszor csak az ifjusági irodalom ügyével foglalkoztam, mindig a legmelegebb elismerés hangján szóltam e téren kifejtett munkásságáról. De midőn Benedek érdemeinek elismeréssel adózunk, nem szabad többi ifjusági iróinkról még csak tudomást sem vennünk. S Gerevich tényleg úgy beszél Benedekről, mintha ő volna az egyetlen ifjusági író, kit megemlíteni érdemes. Szerinte a Schmidt és Hoffmann-féle és a velök rokon fordítások még mindig legelterjedtebb ifjusági irataink és sajnosan nélkülözzük az olyan ifjusági munkákat, melyek hazafias motivumokat tartalmaznak. De hát ki nem látja, hogy ez a kritika igaz lehet a multra vonatkozólag, de a jelen állapotokat illetőleg határozottan téves. Én úgy tudom, hogy van nekünk egy Gaal Mózesünk is, a ki tömérdek és nagyobbrészt igen sikerült munkával gazdagította ifjusági irodalmunkat. És kivüle még igen tekintélyes azon irók száma, kik dicséretre méltó munkásságot fejtettek ki ezen a téren. Hogy csak néhányat említsek, ott van Rákosi Jenő a Kis Kelemen történetével, Jakab Odön a Két imposztor történetével, Radó Vilmos Gróf Benyovszky Móriczával, Tábori Róbert a Hajdúkirálylyal stb. Ott vannak a Stampfel, Wodianer és a Szent-István-Társulat kiadásában megjelenő Ifjusági Könyvtárak és az Eggenberger-féle ifjusági iratok. És ami különösen a hazafias irányú ifjusági munkákat illeti, van-e, aki nem ismerné a Hazafias Könyvtárt, Donászy Toldi Miklósát, Tóth Sándor Erdély nagyasszonyát, Kincs István Kurucz históriáit, Csánki Dezsőnek Mátyás korát ismertető rajzait és ismét Gaal Mózesnek Balassa vitézét, hun és magyar mondáit stb. Helyes dolog, ha inkább szigorú, mint elnéző kritikát gyakorolunk magunk felett, de ebből nem következik, hogy igazságtalanok legyünk magunk iránt. Aki ismeri ifjusági irodalmunknak csak 10—15 év előtti állapotát, lehetetlen, hogy ezen a téren is szembetünő haladást ne konstatáljon. Elmultak, hála Istennek, azok az idők, amidőn csakugyan nem adhattunk más ifjusági munkát tanítványaink kezébe, mint a Hoffmann és Schmidt-féle iratokat.

Különben az sem állja ki a kritikát, a mit Gerevich Hoffmannról mond. Munkáiból, mondja, megolvassa és megérti a gyermek, milyen szép az a német patriotismus, milyen jeles emberek a sváb parasztok, sőt helyenkint még a szlovén dicsőségnek is akad bennök egy kis hymnus. Először is teljesen távol van tőle az az irányzat, melyet Gerevich tulajdonít neki. Hoffmann, mond-

hatni, kizárólag a kedélyképzésre és erkölcsnemesítésre törekedett. És ha találunk is munkáiban itt-ott helyeket, hol a német gyermeket hazája szeretetére buzdítja, kérdem, olyan nagy baj az, rejt-e az veszélyt a magyar gyermekekre nézve? Hisz akkor egy idegen nemzetnek történetét sem taníthatnók az iskolában. A hazaszeretet példái, bármely népnél fordulnak is elő, nem arra szolgálnak, hogy mi is az ő hazájokért lelkesedjünk, hanem hogy a hős példákon tanulva, mi is hasonló érzelemre gyulladjunk saját hazánk iránt. Erre a czélra az orosz Skobeleff hőstette ép úgy alkalmas, mint Leonidas, Regulus vagy Zrinyi hősies önfeláldozása. Ép oly kevéssé baj, ha a magyar gyermek megismeri a sváb paraszt jellemét, sőt kell is, hogy megismerje, ép úgy mint a francziáét, az angolét és a többi népekét. Hiszen az ethnographiában, a melyet az iskolában is tanul, arról is hall. Baj csak az volna, ha nem ismerkednék meg a magyar paraszt jellemével is. Ezt a lehetőséget pedig, azt hiszem, kizártnak tekinthetjük.

A hazafias irányú munkákon kivül nagy fontosságot tulajdonít Gerevich, és nagyon helyesen, az oly munkáknak, melyek mint mondja, »az iskolában nyert ismereteknek tartalmat adnak, azokat kiszélesítik.« Ifjusági irodalmunknak ezt a fogyatkozását rég felismerték a tanügyi körök. Mások is, én is ismételve rámutattunk e hiányra. Egyik értekezésemben szóról-szóra ezt irtam: »Az ifjusági olvasmánynak szorosan az iskolai oktatáshoz kellene csatlakoznia. Részben lehet ugyan pusztán szórakoztató, de legnagyobbrészt mégis az iskolai tananyag kibővitésére és megszilárdítására kellene szolgálnia.« És igyekeztünk is segíteni a bajon. Ismeretes dolog, hogy éppen ez indította a tanáregyesületet arra, hogy olyan munkákról gondoskodjék, melyek az iskola szükségletének megfelelnek. Ilyenek: Church, Római élet Cicero korában, Csánki, Rajzok Mátyás király korából, Paszlávszky Életképek az állatok világából stb. Magam is megindítottam egy Ifjusági Könyvtárt, a mely kifejezetten az említett czélnak szolgál, s a melyben már eddig 12 kötet jelent meg.

És most áttérek a főtárgyra, az ifjusági könyvtárak ügyére. A mit Gerevich erről mond, ugyancsak azt bizonyítja, hogy merő ügybuzgóságból tulzásra ragadtatott. Azt mondja ugyanis, hogy a könyveket »legtöbbnyire látatlanban szerezzük meg. Az igazgató aztán kiosztja azokat a tanárok közt, hogy átolvasva, véleményt mondjanak rólok.« A kritika alapján aztán »egy jó csomót közülök használaton kivül kell helyezni.« És hozzáteszi, hogy az még »a jobbik állapot.« Megvallom, nem tudom, alkalmazzák-e iskoláinkban a könyvek beszerzésének ezt a módját. De minthogy az értekező egy középiskolának az igazgatója, fel kell tennem, hogy legalább ő úgy jár el. A másik eljárás abban áll, hogy sok intézet derüre-borura mindent összevesz, minden előzetes kritika nélkül. Megengedem, hogy az első állapot a most említettel szemben, mint mondja, a jobbik. De azért mindkettő bizony határozottan rossz; az első csak kevésbbé rossz, mert az is rossz gaz-

dálkodásra vall. A használaton kivül helyezett könyvekért adott pénz bizony kidobott pénz. És ha értékesítjük is az olyan könyveket, az is csak veszett fejszének a nyele. Hogy a másik állapot még rosszabb és határozottan elitélendő, nem szorul bizonyításra.

Gerevich szerint tehát sehol széles e hazában, egy intézetben sem járnak el helyesen a könyvek beszerzésében Hát ez bizony nagyon szomorú, mondhatnám, kétségbeejtő állapot volna, ha igaz volna. De hát megnyugtathatom, állapotaink e részben is tetemesen javultak. Nagyon sok intézet van már, melyek az Ifjusági Könyvtárjegyzéket elfogadják kalauzul, és pedig nemcsak középiskolák, hanem polgári, kereskedelmi, felsőbb leányiskolák és tanitóképzők is. Csak néhányat említek meg: Budapesten 4 középiskola és 1 polgári leányiskola; a vidéken a következő városokban: Arad (főg. és keresk. i.), Baja, Beszterczebánya, Bártfa, Brassó (keresk. i.), Czegléd, Debreczen (ref. g.), Eger (tanítónők), Esztergom (gymn.), Eperjes (kir. g.), Kaposvár, Kőszeg, Kecskemét (reálisk.), Kolozsvár (keresk., felsőbb leányisk. és polg. isk.), Késmárk (keresk i.), Léva, Lippa (keresk. i.), Lőcse (gymn.), Lugos, Magyar-Óvár, Miskolcz (ref. g.), Marosvásárhely, M.-Sziget (leányisk.), Mező-Tur (gymn. és leányisk.), Nagy-Becskerek, N.-Enyed, N.-Kálló, N.-Várad (reálisk. és keresk. i.), N.-Szombat (tanítónők), Pápa, Pécs, Pozsony (lyceum), Rozsnyó (ev. g.), Sopron (kir. és ev. g. és reálisk.), Sümeg (reálisk.), Székelyudvarhely (reálisk.), Szent-Gotthard, Székesfehérvár (gymn.), Temesvár (reálisk.), Ujvidék. Ismétlem, nem soroltam fel valamennyi iskolát. És bizonyára sok van még, melyekről nincs biztos tudomásom. De azt hiszem, a közölt adatok is kétségtelenné teszik, hogy az ifjusági könyvtárak rendezése folyamatban van és örvendetes módon halad előre. Az ilyen munka végre is sok fáradságba és sok időbe kerül, mert sok időnek mulasztását kell helyrehoznunk. Nem hallgathatom el e helyt azt az óhajtásomat, vajha az egyes intézetek kissé kimerítőbb tudósítást közölnének az évi Értesítőkben ifjusági könyvtáraik állapotáról.

Nem tudtam Gerevich előadásából kivenni, mi kifogása is van tulajdonképen a Jegyzék ellen. Nagyon jól tudjuk, mennyi megvitatáson, megbíráláson ment az keresztül, míg a választmány a ministeriumnak felterjesztette approbálás és ajánlás végett. És a ministerium újból megbíráltatta. Megbírálta azt két főigazgató: dr. Spitkó Lajos és Nátafalussy Kornél és egy középiskolai tanár. És mind a hárman a legmelegebb elismerés hangján nyilatkoztak róla, az egyik szinte áradozott magasztalásában. »A Szemák-féle jegyzékkel«, mondja többi közt, »új korszak derül erre az elhanyagolt ügyre. Szinte csodálkozni lehet, hogy ennek az áldásnak ily soká kellett késni. E jegyzék határozott haladás a tanügy terén«. A későbbi füzeteket dr. Riedl Frigyes birálta, ki előtt azt hiszem, az értekező is kalapot emel. És ez is azt mondja többi közt birálatában: »Ezzel a jegyzékkel szerkesztője nagy szolgálatot tesz a magyar tanügynek.« De nemcsak

a hivatalos közegek, a napi és időszaki sajtó is — a Tanáregyesületi Közlönyben dr. Alexander Bernát és dr. Morvay Győző — kivétel nélkül meleg elismeréssel fogadták és konstatálták használhatóságát. Nem egy kartársunk az iskolai Értesítőben foglalkozott vele, mint pl. Endrey Ákos a kaposvári gymnasium és Liszka Béla a kecskeméti reáliskola Értesítőjében és kijelentették, hogy annak alapján rendezték az ifjusági könyvtárt és az új beszerzéseket kizárólag ajánlásai szerint eszközlik. Maga Benedek Elek, kinek véleményére Gerevich, úgy látszik, nagy súlyt helyez, így nyilatkozik róla (Magyar Kritika, 1898. 17. sz.): »Az az ifjusági Könyvtárjegyzék, melyet Szemák István tanár nagy gonddal szerkeszt, s melyet különösen ajánlok a közoktatásügyi kormány és a tanárság figyelmébe, bizonyságom, hogy még a tanárok sem eléggé tájékozottak, melyik könyv való és melyik nem az ifjuság kezébe.«

Az egyetlen kifogás, melyet Gerevich a Jegyzék ellen emel az, hogy, mint mondja, nem öleli fel ifjusági irodalmunk egészét. De hát miből következteti ezt? Abból, hogy a Jegyzékben nincs meg valamennyi ifjusági mű? De hát ez a hiány éppen a Jegyzék megbizhatósága és czélszerüsége mellett és az ő érvelése ellen bizonyít. A Jegyzéknek nem az a rendeltetése, hogy az egész ifjusági irodalmat felölelje, hanem hogy csak azokat a munkákat foglalja magában, a melyek ajánlhatók az ifjuságnak. Ebből pedig teljességgel nem következik, hogy a többi, a Jegyzékből hiányzó munkákat is nem ismerjük. Ismerjük bizony azokat is, és épen azért, mivel nagyon ismerjük, nem vettük be őket a Jegyzékbe. Az az Ifjusági Könyvtárjegyzék, mely ebben a fogyatkozásban nem szenvedne, eo ipso megszünnék ifjusági könyvtárjegyzék lenni. Ez a fogyatkozás leglényegesebb kelléke, a mely megadja jellegét s teszi azzá, a minek lennie kell. Ezzel természetesen nem akarom azt mondani, hogy egyik-másik munka, a mely érdemes az ajánlásra, nem kerülte ki figyelmünket. De ez mitsem von le a Jegyzék becséből, mert a hiányt könnyen pótolhatjuk. Ehhez nem szükséges egyéb, mint egy kis jóakarat és egy levelező lap.

Érthetetlen előttem, miért beszél Gerevich mindig csak az ifjusági irodalomról. Hát csak ifjusági munkákból áll az ifjusági könyvtár, avagy csak azokat kell szigoruan megrostálnunk? Zola, Casanova, Montepin stb. szabadon besétálhatnak az ifjusági könyvtárakba. Az ifjusági művek megbirálása a botnak a könynyebbik vége. De a sulyosabbat is meg kell fognunk. Akik az Ifjusági Könyvtárjegyzék összeállításán dolgoztak és dolgoznak, jól tudják, hogy az ifjusági művek okoznak legkisebb nehézséget, ellenben nagy fejtörésbe kerül a költők, regényirók stb. műveinek megválasztása.

A revisióra legalkalmasabbnak tartja Gerevich a középiskolai tanárságot. Nagyon helyes. De hát kérdem teljes tisztelettel, kik végezték 1892-ben a revisiót, és kik folytatják most

is a munkát? Csaknem kivétel nélkül középiskolai tanárok. Több mint ezer biráló lapot küldtünk volt szét annak idején, és részt vett a munkában és pedig dicséretre méltó buzgósággal többi közt a kassai reáliskola tanári testülete is, élén magával Gerevich igazgatóval. És ha olvassuk azokat a szempontokat, melyek szerint Gerevich a munkákat megbiráltatni óhajtja, szinte kísértésbe jövünk azt hinni, hogy azok a mi biráló lapjaink kérdő pontjainak hű másolata.

Még csak egy megjegyzést. Szeretném tudni, hogy gondolná Gerevich a revisiót eszközölni: az én katalógusom alapján, tehát felhasználásával, vagy attól teljesen függetlenül? Az elsőre alig vállalkoznék komoly, önérzetes ember, mert hisz az így keletkezett munka mi volna egyéb plágiumnál, nem is említve azt, hogy a szellemi munka is a törvény ótalma alatt áll. A második a kivitelben szinte lehetetlennek bizonyulna. És ha valaki mégis ráadná a fejét és az egész munkát ujból kezdené, mellőzve az eddig elért eredményeket, az bizony, szeliden szólva, nem végezne valami nagyon okos dolgot. Mert a mi nekem tiz évi munkámba került, az bizony neki sem kerülne kevesebb időbe és kevesebb fáradtságba.

A revisiót a mult irodalmára nézve végrehajtotta a tanáregyesület már 1892-ben, és pedig oly alapossággal és körültekintéssel, a melynél nagyobbat emberileg nem kivánhatni, az azóta megjelent irodalmi ujdonságokról pedig beszámolt és a megjelenőkről is hűségesen beszámol az immár időszaki folyóirattá fejlődött Ifjusági Könytárjegyzék.

Mire van tehát szükségünk? Szükségünk van először arra, hogy megszivleljük amit Alexander Bernát az 1892-iki közgyülésen mondott: »A jelen katalógusban meg van adva az alap, melyen tovább haladhatni, le van győzve a kezdet nehézsége, s az ügy a fejlődés rendes utjára terelve.« És szükségünk van másodszor arra, hogy vegyük figyelembe a Jegyzék utmutatását és rendezzük annak alapján, akik még nem rendeztük, ifjusági könytárainkat. Erre a meggyőződésre jutott az ujabb időben, úgy látszik, maga Gerevich is. A kassai kör okt. 9-én tartott üléséről közölt tudósításában ugyanis szóról-szóra ezt olvastam: »Gerevich nagy elismeréssel emlékezett meg a Szemák-féle jegyzékről s azon buzgalomról, melyet e derék kollegánk ebben a fontos ügyben egymaga kifejt, és azon nézetének ad kifejezést, hogy ennek a hasznos vállalatnak jelentőségét azáltal kellene emelni, hogy a ministerium által kifogástalanoknak talált ifjusági könyvek jegyzéke itt tétetnék közzé.« Ez, azt hiszem, elég világos beszéd, a melyért az ügy érdekében tiszta szivből köszönetet mondok, mert a köztünk fenforgó nézeteltérést teljesen megszüntette.

(Budapest.) *Dr. Szemák István.*

II.

Minden tanár és minden szüle, sőt általában minden tanügybarát előtt ismeretes, hogy mily nagy fontosságú az ifjúságnak az olvasmány. Míg kezdetben a játszásra vágyik leginkább, később a kamaszkorban már szivesebben tölti idejét *vonzó* olvasmányokkal. S e vonzó olvasmányok szerfölött mély nyomokat hagynak fogékony lelkében, sőt azt egészen át is alakítják. Mert az ifjú lelke olyan mint a rohanó folyó. Magával ragad mindent, ami belé kerül, legyen az drágakő vagy salak. Éppen azért, mert további gondolkodásmódjára, lelkületére, egyáltalában egész világnézletére oly szerfelett nagy befolyással van az olvasmány: kötelessége a tanároknak gondoskodni arról, hogy a középiskolában, ahol az ifjú lelke még mindenre fogékony, csakis oly olvasmány kerüljön a kezébe, amely tudását növelje, lelkét nemesítse, érdeklődését az emberi társadalmat mozgató nagy kérdések iránt felköltse s az örök erkölcsi törvény igazságait előtte feltárja, hogy így jelleme is erősödjék s az élet viharaihoz edződjék.

Hála Istennek, ilyen olvasmányok már szép számmal vannak a magyar irodalomban, s ezek főleg az újabb évek termékei. Abban sincs hiány, hogy az ifjúság hazaszeretete is kifejlesztessék, erősbíttessék ez olvasmányok által.

Miben rejlik tehát az oka annak, hogy a középiskolai tanárság juliusi nagygyűlésén indítvány merült fel az iránt, hogy az ifjusági iratok olyan approbatio-félén menjenek keresztül s csak a jóváhagyottak legyenek beszerzendők az ifjusági könyvtárakba?

Ez indítványnak két oka volt. Egyik az, hogy így kiküszöböltessenek azon munkák, a melyeknek iránya és tartalma bármi okból is az ifjú lélekre veszélyes. Másik az, hogy ez által a tanárok nagy része, — bár csekély — de megtisztelő honorariumhoz jusson.[1]

Szerény véleményem szerint az indítvány életbeléptetése semmit sem lendítene a már szépen virágzó ifjusági irodalmunkon, sőt — mint alább ki fogom mutatni — határozottan megakasztaná az eddigi egészséges fejlődést.

Nálunk — sajna — a legkitünőbb ifjusági irat sem részesül anyagi támogatásban, nem úgy, mint Francziaországban, hol az Akadémia az ilyeneket szép összegekkel honorálja.

Nincs más módja tehát az ifjusági irónak, mint kéziratát valamelyik kiadó társulatnak felajánlani. Ennek pedig anyagi érdeke is levén, hogy oly munkát ki ne adjon, a mely kelendőségre nem számíthat: hivatásos szakférfiúval alaposan átbíráltatja a munkát, mielőtt kiadásra elfogadná. E bírálatért azonban a szerző semmit sem fizet, akár beválik műve, akár nem. Ez eljárást a

[1] Azt hiszszük, ez a tekintet nagyon is mellékes ebben a fontos kérdésben; a mint hogy csak mellékesen említette maga az indítványozó is. *Szerk.*

kiadóhivatal csak akkor szokta mellőzni, ha tényleg meggyőződött arról, hogy az illető szerzőnek már megjelent hasonló irányú műve kedvező fogadtatásban és nagy kelendőségben részesült.

Ha aztán valamelyik előkelő irodalmi társulat pl. a Franklin vagy az Athenaeum valamely ifjusági művet elfogadott, az már át van bírálva s így nem lehet benne semmi veszélyes az ifjuságra nézve.

Miért kelljen tehát még egyszer azt a kéziratot átnézetni? Ki fizeti a bírálat díját, főleg, ha a biráló nem találja alkalmasnak. Sőt a bírálónak kedvező véleménye esetén is kérdés, mit szól hozzá a kiadó társulat? Hátha nem bizik meg a bírálóban, a kihez a szerző küldötte? Ha pedig a kiadó társulat küldi el bírálatra, úgy mindenesetre saját bizalmi emberéhez küldi, tehát csak marad a statusquo.

Kitünő őre az ifjusági iratoknak Szemák. A melyik munkát ő felvesz ifjusági iratjegyzékébe, (sőt meg is jelöli azon osztályt, a melyben olvasandó) azt bátran meg lehet rendelni az ifjusági könyvtáraknak. Sőt bátran meglehet rendelni az előkelő irodalmi társulatok kiadványát is fenti okokból.

Ha valamelyik ifjusági olvasmány ismeretlen sőt kétes nevű nyomda, vagy szerző saját kiadványa s a Szemák-féle jegyzékben sincs meg — ez már elég előjel arra, hogy az ifjusági könyvtár őre a művet csak azon esetben rendelje meg, ha átolvasása után erre érdemesnek tartja. Nem kell adni semmit sem egy-két lap bírálatára, mert ezek akárhányszor a szerint készülhetnek, a mint a szerző barátja az illető lapnak vagy kritikusnak.

Más baja van ifjusági irodalmunknak és azt hiszem ifjusági íróinknak is, nem az, a mit a temesvári indítvány orvosolni akar.

Ifjusági irataink ugyanis nem ölelik még fel azt az anyagot, a melyet kellene s a melyet idegen művek lefordításával pótolunk. Igy nem a mi életviszonyainkhoz, felfogásunkhoz alkalmazkodnak a Hoffmann-féle mesék, a Flammarion-féle spiritiszta csillagászati olvasmányok stb. Sőt vannak az ifjusági könyvtárakban oly művek is, a melyeknek czímlapja kétes homályban vész el, ellenben tartalmánál fogva inkább valamely kaszárnyában foglalhatna helyet. Sőt vannak olyanok is, melyek erősen vallásfelekezeti színűek. No de ezeken tud segíteni az ifjusági könyvtár őre.

Szükség volna tehát ifjusági irodalmunkban az alapos selejtezésre és a hiányzó tudományágak feldolgozására. Igy főleg a reáliák és általában a természettudományokban. Olyformán lehetne pedig ezt keresztülvinni, hogy egyrészt a kötelező iskolai olvasmányok tárában (melyet az új tanterv rendelt el) adni közre talán életrajz alakjában, másrészt pedig esetleg valódi és fantastikus utazásokban. Mily nagy és újabban mindig növekvő anyag vár így még feldolgozásra a physika, geophysika, chemia, csillagászat stb. stb. köréből.

Ily munkák készítésére azonban sok tanulmány, forrásmunka és idő szükséges. Es azt hiszem, ifjusági íróink nem nehez-

telnek reám azért, ha ki merem mondani, hogy a honorarium bizony igen csekély. Segítene még a dolgon, ha az ifjusági munkák hamar érnének új kiadást. De bizony nem mindenik olyan szerencsés.

Arra kellene inkább módot keresni, hogy miképen lehetne az ifjusági műveknek nagyobb kelendősége.

Szükség volna egy olyan lapra, a mely pártatlanul, rendszeresen ismertesse a megjelent ifjusági iratokat. Mondom, hogy pártatlanul, mert ma már az e fajta művek megjelenésekor is látunk rá példát, hogy névtelen bírálattal egyet-egyet jól kiporoznak.

Egyébként, azt hiszem, hogy az olyan approbatio félével a legkevésbbé emelnők ifjusági irodalmunk színvonalát. Nemcsak azért nem, mert ezt már nem szükséges emelni, hanem mert tankönyveinknél sem tapasztalhatjuk, hogy az approbatio csakis a minőségre lett volna előnyös. Előnyös volt a mennyiségre nézve is, mert soha annyi tankönyv még nem íratott Magyarországon, mint épen az approbatio óta. Ez pedig az igazán jó munkák kelendőségének árt.

És épen ez a hivatalos approbatio szüksége a tankönyveknél leginkább a szerzőkre hátrányos. Egyrészt azért, mert kézirataikat olcsóbban kell eladniok a kiadónak, mert annak koczkázata van. Másrészt tiszteletdíjukat legtöbbnyire csak akkor kapják, ha a tankönyv approbálva van, s ha nincs — fáradságos munkájuk és idejük kárba veszett. Hozzájárul ehhez, hogy a művet csakis nyomtatásban bírálják. Így érthető a kiadó koczkázata s érthető az is, hogy miért kell a kéziratot eladnia a szerzőnek. Már most az az érthetetlen előttem, hogy miért kelljen az ifjusági irodalmat is így megrendszabályozni? Mi szükség van erre?

Az ifjusági iratok hivatalos átbirálása nyomtatásban nehezíti a szerző és kiadó helyzetét és mindenesetre ennek folytán apasztja a jó ifjusági iratok számát.

A tankönyv egészen más. Ott nem szükséges semmi eredeti, új dolog. Elérte a szerző czélját teljesen, ha a már ismert anyagot új és jobb, könnyebb methodikai feldolgozással adja.

Innen érthető, hogy tankönyv oly sok van, mert egyénenként más és más a feldolgozási módszer.

De nem úgy az ifjusági iratnál. Ennél tág teret kell engedni a tudományos, erkölcsi, lélektani stb. igazságok beszövésének, esetleg a regényes alak kellő hátterének megalkotására stb. Ugyan hova lenne az ifjusági iratok színvonala approbatio mellett, ha esetleg olyan bíráló kezébe kerülne, mint a mult évben egyik kritikai lapban író »i« kritikus, ki azt mondja egyik ifjusági munka birálatában, hogy ifjusági munkában nőnek szerepelni nem szabad. Szegény Gaal, szegény Verne . . . halljátok ezt? A ti munkáitok legnagyobb részét e kritikus egyszerüen nem engedélyezhetőnek tartotta volna. S ki biztosítja az ifjusági írókat arról, hogy munkájuk vagy ilyen kritikus, vagy — a mi még rosszabb —

concurrens író kezébe kerül. Akkor pedig rosszasága meg van pecsételve.

Örüljünk, hogy ifjusági irodalmunk ily szépen fejlődik és virágzik és ne igyekezzünk ezt is békóba verni. Őrködjenek az ifjusági könyvtárőrök a felett, hogy haszontalan, pláne erkölcsrontó művek az ifjuság kezébe ne kerüljenek. A selejtes, sőt esetleg pornografikus színezetű munkát felismerni nem boszorkányság.

Egyéni meggyőződésem az, hogy ha az ifjusági iratok approbatióját hivatalosan rendelnék el, nekünk ez ellen tiltakozni kellene, mert mindenre inkább vezethet, mint arra a szabad, egészséges fejlődésre, a melyben ifjusági irodalmunk van.

Hogy e fejlődéssel maga a tanárság is meg van elégedve, mutatja az az elismerés, melyet ifjusági iratokért a temesvári nagygyűlés adott.

Sokkal fontosabb, aktualisabb és az ifjusági irodalomra kedvezőbb volna annak megállapítása, hogy miképen kellene a jó ifjusági iratokat kelendőbbekké tenni?

Hány oly jó munka fekszik évekig a könyvkiadók raktárában, a mely pedig jobb sorsra érdemes.

Szerény véleményem szerint — azonkivül a mit fentebb is jeleztem — a közép-, polgári fiú-, leányiskolákban, tanító- és tanítónő-képezdékben, felsőbb leány-, népiskolákban, egyáltalán minden olyan helyen, a hol akár egyik, akár a másik nembe tartozó növendékek a könyvtárból olvasni valót kapnak: kötelességévé kellene tenni a fenntartó testületeknek, hogy legalább is mily összeget fordítsanak a könyvtárra s a beszerzéseknél minden évben megállapított jegyzék szerint rendeljenek, a mely jegyzéket évenként arra hivatott férfiak Budapesten egybeállítanának.[1] Így talán több ifjusági munka fogyna el. Mert nem mondhatjuk, hogy ifjusági könyvtárainkban hiányzik mindenféle selejtes és megvan minden jó ifjusági mű.

Makay István.

EGYESÜLETI ÉLET.

Szatmár vármegyei kör.

(A physika az új tantervben. Vizsgálatok. Az iskolai év beosztása.)

Körünk decz. 9-én *Ratkovszki* Pál elnöklete alatt ülést tartott, melyen nagybányai és nagykárolyi tagok is voltak jelen.

1. *Kiss* Gábor »*A physika az új tantervben*« czímen előadást tart. Ismerteti a két tanterv közötti különbséget, a mely

[1] Hisz ez még a hivatalos bírálatnál is szigorúbb korlátozás volna s annál nagyobb bajjá is lehetne! *Szerk.*

a czél kitüzésénél előforduló azon határozatlan kitételben van, hogy a mathematika lehetőleg a törvények kifejezésére, nem pedig levezetésökre szolgáljon. Egyrészt helyesli, hogy a mathematikai levezetések a kisérletek rovására tultengésben ne legyenek, de ez már most sincsen meg sem a tanításban, sem a tankönyvekben; de másrészt indokolatlannak tartja a levezetések tulságos kerülését, mert az összetettebb tünemények törvényeinek megállapítására szükséges szigorú pontossággal véghezviendő kisérletekre nincs idő heti 4 órában; továbbá a physikának azon előnyét, — hogy különösen a mechanikában szinte önként nyujtja az alkalmat a deductiókra, s a tanulóknak nagy fáradsággal megszerzett mathematikai ismereteit így lehetne értékesíteni, — nem tartja mellőzhetőnek. A régi utasítást megfelelőnek tartja, az továbbra is megtartandó és pedig a reáliskolai utasítás mind a két nemű intézetre; de az említett határozatlan kitétel magyarázatául és sok összeütközés kikerülésére kibővítendőnek tartja azon tételek felsorolásával, a melyeknél a math. levezetés szükséges.

Ratkovszki elnök helyesnek tartja, hogy a physika tanításában legyen határozottan megszabva, hogy mit kelljen mathematikailag levezetni, hogy egységes legyen a physika tanítása, mert tapasztalat szerint az egyes intézeteknél nagyon eltérő a tanítás. A mathematikai versenyek is ezt tanusítják; az ott adott tételek nagyon magasak, felülmulják a gymnasiumi mértéket. E tételeket nem is szabad tanítani a gymnasiumban, csak legfeljebb magán uton; de épen ezért nem is volna szabad ily tételeket kitűzni az általános versenyre. Kivánatos, hogy a tanterv ne éljen elasztikus kifejezésekkel, hanem praecise szabja meg a mathemathikai levezetéseket; — egyébiránt hozzájárul az előadó nézeteihez s neki a kör elismerését tolmácsolja.

2. Azután dr. *Fodor* Gyula adja elő nézeteit az *évvégi vizsgálatokról* és az iskolai év beosztásáról. Előadásának vázlata a következő: A budapesti kör 1900. márczius 11-iki gyülésén »az évvégi vizsgálatok és osztályozás« kérdésének tárgyalására szólította fel a vidéki köröket. A budapesti körnek megállapodásai a következők:

I. A vizsgálatok mai módja teljesen elejtendő.

II. A tanév két félévből álljon s a mellett szükség esetén a hanyag tanulók szülei értesíthetők.

III. A rendes tanítás legalább junius 15-ig tartson.

Az I. pontra nézve előadónak az az álláspontja, hogy a felsőbb vizsgálatokra való szoktatás czéljából is általában szükségesnek tartja a vizsgálatot. A vizsgálat jelenlegi módját nem veti el egészen, mivel sem a régebben gyakorlatban volt kötelező vizsgálat, sem az u. n. díszvizsgálat nem felelt meg a czélnak. A félévi vagy kis vizsgálat is mint alkalmatlan teher kiment a divatból. Leghelyesebbnek tartja általánosságban a most fennálló rendszert, mert legtöbb szabadságot enged a tanárnak, a ki felhasználhatja a vizsgálatot úgy a tanulókról szerzett tapasztalatai-

nak kiegészítésére, mint összefoglaló ismétlésre s óhajtja az előadó, hogy a Rendtartás is azt tűzze ki a vizsgálat kettős czéljául. Csupán azt kivánná, hogy az elégtelenekkel való foglalkozás kötelezettségét hagyják ki a Rttás illető helyéről.

A II. pontra vonatkozólag a három időszakos beosztást nem tartja helytelennek sem az osztályozás, sem a tananyag beosztása szempontjából. Azonban, ha a kör a féléves beosztás mellett foglalna állást (s ez esetben is határozottan ellenezné a félévi vizsgálatot), akkor az ellenőrzést a következőképen látná jónak: 1. nov. 30-án: *intés;* 2. január 31-én: *félévi értesítő;* 3. márczius 31-én: *intés;* 4. ápr. 30-án *intés;* 5. május 31-én: *intés* (főképen az ismétlők figyelmeztetésére).

A III. pont tárgyalását szükségesnek sem tartja, mivel a Rttás úgyis akképen intézkedik, hogy a vizsgálatok junius 2-ik felében legyenek s így a tanításnak jun. 15-ig kell tartani. Nálunk ez meg is van, s ha mindenütt így alkalmazkodnak a Rtartás intézkedéseihez, akkor újabb rendelkezésre nincsen szükség

Végül függelékképen azt javasolja, hogy a gör. k. és izralita vallású tanulók ünnepi szüneteit tisztán az istentisztelet órájára kell korlátozni, mert a sok kimaradás — kivált az I. osztályban nagyon megzavarja a tanítás egyöntetüségét és eredményességét.

Ezen előadás kapcsán széles vita indult meg a két első pontra nézve, a melyben *Ratkovszki* elnök, *Csóti*, *Jaskovics*, *Kiss*, *More*, *Orosz*, *Fölkel*, *Kurtz* tagok vettek részt. A kör végül a következő, megállapodásokra jutott:

I. A vizsgálatok mai alakjokban fenntartandók; de a föltétlenül elégtelenesek kikérdezésére nézve az imperativ rendelkezés megszüntetendő;

II. Az iskolai év két félévből álljon; határnap január 31-ike, a mikor is a tanulók Értesítőt kapnak; de ezen kivül nov. 30-án, márczius 31-én és május 31-én a szülők a szükséghez képest értesítendők.

A III. pont tárgyalását a kör nem tartja szükségesnek, mivel a Rttás e dologra nézve határozottan intézkedik.

3. A kör dísztagjául választja meg *Hehelein* Károly szatmári prépost-kanonokot, a ki 31 esztendeig működött a középiskolai tanítás terén s ebből 17 évig nagy tudással és kiváló kormányzó képességgel igazgatta a szatmári kir. kath. főgymnasiumot.

4. A kör székhelye a jelen iskolai évben is Szatmáron marad s a tisztviselők is az eddigiek lesznek: Elnök *Ratkovszki* Pál; alelnök: *Jaskovics* Ferencz; pénztáros: dr. *Kurtz* Sándor; titkár: *Orosz* Alajos.

Orosz Alajos
titkár.

VEGYESEK.

Áthelyezés és internátusi igazgató. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minister *dr. Simsay* Kornél munkácsi és *dr. Acsay* István gyöngyösi állami főgymnasiumi rendes tanárokat jelenlegi minőségükben kölcsönösen áthelyezte s utóbbnevezettet a munkácsi állami főgymnasiumi államilag segélyezett internatus igazgatásával is megbizta.

Véglegesítés. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minister *Auerbach* Lipót szegzárdi állami főgymnasiumi rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Öszdöndij pályázatok. A *volt budapesti postaigazgatósági* és postaszakszámvevőségi személyzet feloszlatott temetkezési szövetkezetének alapjánál az 1900—1901. tanév kezdetétől egy 200 koronás ösztöndíjra. Csak a budapesti posta- és távirdaigazg. kerületben alkalmazott állami posta- és távirdatisztviselők, altisztek és szolgák fiai pályázhatnak. A folyamodványok 1901. január 31-ig a budapesti magy. kir. posta- és távirdaigazgatósághoz nyujtandók be.

Gyász. A magyar tanügynek érdemes régi munkását sujtotta a Halál. *Imre Sándor*, a kolozsvári Ferencz József-tudományegyetem nyug. tanára, volt rectora és tiszteletbeli bölcsészetdoctora, a III. oszt. vaskoronarend tulajdonosa, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy-Társaság rendes tagja stb. f. hó 21-én délben, életének 81-ik évében súlyos szenvedés után Hódmező-Vásárhelyen jobb létre szenderült. A megboldogult fiatalabb éveiben a középiskolában szolgálta a magyar kultura s tudományosság ügyét, melynek évtizedekre terjedő munkássággal élt s szerzett nevének tiszteletet, magának sok szerető tanítványt és jó barátot. Áldás emlékére!

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjfizetés és az előfizetés legczélszerűbben és legolcsóbban az *első* számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, melylyel az illető dijnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola).

Tartalom: A középiskolai tanárok anyagi helyzete a külföldön. III. *Fest* Aladártól. — Dr. Gerevich Emil inditványa. I. Dr. *Szemák* Istvántól. II. *Makay* Istvántól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Szatmár vármegyei kör.) — *Vegyesek.*

Budapest. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 13. és 14. szám. 1901. január 6—13.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkesztő
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

85. szám.
1900—1901.

FELHIVÁS

az egyesület összes t. köreihez és tagjaihoz.

Mivel az egyesület Közlönyének szerkesztői tiszte lemondás folytán megüresedett, a választmány a szerkesztői állás betöltésére szavazást tűz ki.

A választási eljárásra nézve az alapszabályok 39. §-a következőleg intézkedik:

> Az igazgatóság tagjainak választásában minden egyesületi tag közvetlenül vesz részt. A választmány hármas candidatióját megküldi a köröknek és a körhöz nem csatlakozott egyes tagoknak. A körök beszedik a szavazatokat és az eredményt tudatják a választmánynyal; a körhöz nem tartozó tagok egyenesen a választmánynak küldik be szavazatukat. A választmány összegezi a szavazatokat s a kinek a legtöbb szavazata van, meg van választva. Egyenlő szavazatok esetében sorshuzás dönt. Szavazni csak a kijelölt tagok egyikére lehet.

A választmány a szerkesztői állásra első, második és harmadik helyen a következő kartársakat jelöli:

1. *Balogh* Péter II. ker. egyetemi kath. főgymn. tanárt;
2. dr. *Zlinszky* Aladár VIII. ker. állami főgymn. tanárt;
3. dr. *Molnár* István VIII. ker. áll. főgymn. tanárt, az egyesület jelenlegi titkárát és gazdáját.

Felkéri a választmány a t. tagokat, sziveskedjenek szavazó jogukat ez esetben gyakorolni s a körhöz tartozó tagok szavazatukat a körökhöz, a többi t. tagok pedig közvetlenül az igazgató-

sághoz (Budapesten, IV. Ujvilág-utcza 2.) 1901. évi februárius 15-éig beküldeni.

A tanári köröket felkéri a választmány a kötelékökbe tartozó tagok szavazatainak összegyűjtésére és a fent említett határnapig való beküldésére. — Megjegyzendő, hogy a szavazás a körök útján is *egyénileg* történik, és csak a szavazásban tényleg résztvettek szavazata számít. Az alapszabályok 30. §. *l)* pontja értelmében pedig a kör »az igazgatósági tagok választásáról szóló jegyzőkönyvhöz a szavazásban résztvettek jegyzékét is beküldi a választmánynak.« A jegyzőkönyvben feltüntetendő, mely jelöltre hány szavazat esett. Egy kör összes szavazatait nem lehet együttességökben az illető körben legtöbb szavazatot nyert jelölt javára számitani, ha a szavazatok megoszlottak.

A ki titkosan kiván szavazni, mind a körnél, mind az igazgatóságnál szavazhat titkosan. Az erre vonatkozó eljárás a Közlöny e számához mellékelt *Szavazólap* jegyzetében olvasható. A szavazásra legczélszerübben e szavazó lapot lehet használni.

Kelt az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület választmányának 1900. évi deczember hó 29-én tartott üléséből.

Hofer Károly
alelnök.

Négyesy László
főtitkár.

IGAZGATÓSÁGI ÜLÉS.

1900. decz 29.

A választmányi ülést megelőzőleg az igazgatóság ülést tartott, melyen főkép folyó ügyek nyertek elintézést.

A vallás- és közoktatásügyi ministerium megküldötte a III. Béla és hitvese emlékére kiadott díszmű egy példányát. Az ajándékot köszönettel fogadta az egyesület.

Tudomásul vette az igazgatóság a budapesti kör új választmányi tagjainak jegyzékét, a rozsnyói és eperjesi körök jegyzőkönyveit.

A segélyzőalap megszavazott két özvegynek 60, illetőleg 50 K segedelmet. Az alap kézi pénztárában van 286 K 89 f. Több késedelmes törlesztőt az igazgatósági ülés határozatából fel fog szólítani az alap ellenőre, kötelességök pontosabb teljesítésére.

A pénztáros összeállította azon egyesületi tagok jegyzékét, a kik a f. évivel együtt már legalább 5 év tagdíjával hátralékban vannak. Ezek száma 73, tartozásuk 4434 K. Közülök 29-czel szemben már régebben is a peres úthoz kellett folyamodni, ellenben

44 újabb adós. Ezeket az igazgatóság nevében a főtitkár fel fogja szólítani hátralékuk rendezésére. Csak ha e felszólítás eredménytelen maradna, fordulna az igazgatóság az egyesület ügyvédjéhez. A köri tagoknak ez emlékeztetést a köri elnök útján küldi meg az egyesület.

Legfontosabb tárgya volt az ülésnek *Rajner* Ferencz szerkesztő lemondása. Ebbeli szándékát a szerkesztő már több izben kifejezte magánúton az elnökség előtt, de eddigelé sikerült állásának megtartására birni. Azonban egészségi állapota és igen nagy elfoglaltsága arra indította, hogy az igazgatóság novemberi ülésén bejelentette lemondását. Ezt akkor az igazgatóság újabb kértére egyelőre függőben tartotta, de a jelen ülésen megújította. Még ez ülésen is megkisérlette *Dóczi* Imre rábirni, hogy az állást legalább az év végéig tartsa meg, azonban a szerkesztő ragaszkodott elhatározásához s az igazgatóságnak meg kellett hajolni okai előtt. Utódjára nézve kikérte az igazgatóság az ő előterjesztését s megállapította a javaslatot, melyet a lemondás, illetőleg az új választás ügyében a választmányi ülés elé kivánt terjeszteni.

Beléptek az egyesületbe: *Budaházy* Tamás, beregszászi áll. főgymn. tanár, ajánlja Orlovszky István; *Kroll* Rudolf, temesvári kath. főgymn. igazgató és *Elekes* Lajos temesvári áll. tanítóképző-tanár, aj. Ries Ferencz; *Hummergruber* Emil szatmári főgymn. tanár, aj. Orosz Alajos; *Abelsberg* József temesvári kegyesrendi tanár, aj. Ries Ferencz; *Dékáni* Kálmán okl. középisk. tanár (jelenleg nevelő Tason a gr. Vay-családnál), aj. dr. Márki Sándor; *Halmos* Győző prém. kanonok, főgymn. tanár Kassán, és dr. *Grosschmied* Géza, a közigazgatási tanfolyam tanára Kassán, ajánlja dr. Gerevich Emil.

Négyesy László,
főtitkár.

A VÁLASZTMÁNY KARÁCSONYI ÜLÉSE.

Az egyesületi életnek évközben nevezetes állomásai a karácsonyi és húsvéti választmányi ülések. Ilyenkor van alkalma az egyesület szélesebb körű képviseletének találkozni és eszmét cserélni, s némely választmányi ülés mind a megjelentek számát, mind a tanácskozások fontosságát tekintve, fölér egy kisebbfajta közgyűléssel; a napi sajtó is olyan figyelemmel kiséri a tárgyalásokat, hogy a gyűlés engedelmével két-három tudósító mindig jelen van.

Az idei első választmányi ülés deczember 29-én d. e. 9 órára volt összehíva az egyesület ujvilág-utczai helyiségébe. Az egyiptomi útján levő *Beöthy* Zsolt helyett *Hofer* Károly, cz. főigazgató, alelnök foglalta el az elnöki széket, kivüle jelen voltak: *Alexander*

Bernát, *Beke* Manó, *Erődi* Béla, *Dóczi* Imre, *Staub* Móricz, *Orlovszky* István (Beregszász), *Himpfner* Béla, *Schürger* Ferencz (Ungvár), *Wagner* Alajos, *Jónás* János (Pozsony), *Gyomlay* Gyula, *Demkó* Kálmán, *Reif* Jakab, *Székely* István (Nagy-Szeben), *Pruzsinszky* János, *Balassa* József, *Reichenhaller* Kálmán, *Balog* Mór, *Göllner* Károly (Pozsony), *Ries* Ferencz (Temesvár), *Bóbita* Endre (Kassa), *Orosz* Alajos (Szatmár), *Balogh* Péter, *Kardos* Albert (Debreczen), *Horti* Henrik, *Kopp* Lajos, *Bozóky* Endre, *Schmidt* Márton, *Éder* Géza, *Rados* Ignácz, *Szende* Gyula, *Andor* Tivadar, *Császár* Árpád, *Hornyánszky* Gyula s bizonnyal még néhányan; azonkivül a tisztikar tagjai: *Vámossy* Mihály a segélyző alap elnöke, *Müller* József pénztáros, *Rajner* Ferencz szerkesztő, *Molnár* István titkár, *Tiber* Ágost a segélyző alap ellenőre és az alulírt főtitkár.

A napirenden aránylag kevés tárgy volt, de fontosak. A legnevezetesebb volt köztük az évi fölterjesztés, továbbá a folyóirat-könyvtár létesítésére vonatkozó indítvány, a mellett általános érdeklődés nyilvánult előre is Székely István fölszólalása iránt a tanári czím ügyében. Ezek voltak a napirend új tárgyai. Volt azonban még két tárgy, a mi a napirendre nem volt kitűzve, de annál élénkebb hatást idézett elő, egyik a szerkesztő lemondása, másik Dóczi Imrének, a debreczeni tanári kör elnökének egy nyilatkozata.

Az ülés mindjárt egy meleg mozzanattal kezdődött. *Hofer* Károly alelnök megnyitó szavaiban előadta, hogy az egyesületnek mindnyájunktól tisztelt és szeretett elnöke: *Beöthy* Zsolt üdülés czéljából kénytelen volt nagyobb útra kelni, de neki külön lelkére kötötte, hogy a választmánynak adja át legszivesebb üdvözletét; hogy pedig az elnök úr gondolatban most is velünk van, mi sem bizonyítja inkább, mint a következő távirat, melyet az alelnök épen az előző este kapott:

»Brindisi. Tanáregyesületnek legmelegebb köszöntéssel boldog ujévet, kitünő sikert kíván Beöthy.«

A választmány meleg éljenzéssel köszönte meg és viszonozta a jókivánatot. A távirati választ és üdvözletet decz. 31-én Kairóba küldte az elnökség.

Ezután a főtitkár tette meg jelentéseit. Ismertette az igazgatóság működését, jelentést tett a belépett (68) és a kilépett (20) tagok számáról, a körök elé tüzött munkarendről, valamint ama tisztelgésről, melynek alkalmával — decz. 6-án — az egyesület igazgatósága testületileg köszönetet mondott dr. *Wlassics* Gyula vallás- és közoktatásügyi minister urnak az állami tanárság anyagi ellátásának megkezdett rendezéséért; ismertette a főtitkár a minister úr kedvező válaszának tartalmát, az ötödéves pótlékokra vonatkozólag nyilvánított szándékát. A választmány egyhangulag tudomásul vette és általános helyesléssel fogadta a jelentéseket.

Általános tetszéssel és lelkes jóváhagyással találkoztak az igazgatóságnak ama javaslatai is, melyekkel az egyesület hálját kívánja leróni gr. Pálffy János fényes alapítványa alkalmából.

A pénztárosi jelentés a bevételeket és kiadásokat junius végétől decz. 28-ig következőleg tünteti fel:

Bevételek:		*Kiadás:*	
Pénztári maradék 1899/900-ról	45.93	A Közlönyért	2490.—
Tagdíj és előfizetés ...	3422.10	Tisztviselők tiszt. díja	700.—
Nagym. V. és K. Ministertől	2000.—	Ügyvitel	147.24
		Körök járuléka	265.60
		Közgyülés költségei ...	88.20
	5468.03	A helyiség költségei	1156.86
		Könyvkereskedés	25.82
		Kirándulási alapnak vissza	200.—
	5073.72		5073.72
Készpénz	394.31		

A pénztáros jelentette egyúttal, hogy dr. *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi minister úr ez évre is 2000 K segedelmet utalványozott a tanáregyesületnek. — A választmány e nagylelkű támogatást köszönettel fogadta s köszönetét feliratban fogja kifejezni.

A nagy mértékben felszaporodott tagdíj-hátralékokra nézve elfogadta a választmány a pénztáros előterjesztéseit. E szerint azokat, a kik a jelen évvel együtt már 5 év óta hátralékban vannak, a főtitkár fogja a választmány nevében felhíni kötelezettségök teljesítésére, s a kiknél e felszólítás eredménytelen maradna, azokat az egyesület ügyvédje fogja felszólítani.

A segélyző alapról a következő jelentés számol be:

A) *Bevétel.*

	kor.	fil.
1. A XXX. kimutatás szerint volt pénztárkészlet ...	827	42
2. Az udvarhelyi kör járuléka 1899/900. évre	30	—
3. Wodianer Artur alapítványa	500	—
4. Temesvári kör alapítványa	1000	—
5. Felvételi díjakból: Tvergyák Sánd., Müller László, Fanell József, Kovalik János, Waldherr József, Weber Jáczint, Weszely Ödön	14	—
6. Irói díjakból: Erdélyi Pál 3 k., Biró Sándor 2·10, dr. Sárkány Lajos 3·75, dr. Platz Bonifácz 3·50, Kreybig Lajos 0·62, Bleyer Jakab 4 k., Babiák Nándor 1·25	18	22
7. Törlesztésből	20	—
Összesen	2409	64

B) *Kiadás.*

						kor.	fil.
1. Földhitelintézetbe						1500	—
2. Pénztáros tiszteletdíja						240	—
3. Segélyezésre: egy özvegynek	50	kor.	=	50			
	3	»	60	»	» 180		
	1	»	70	»	» 70		
Egy megszorult tanárnak	80	»		»	80	380	—
4. Ügyviteli kiadás						2	75
						2122	75
Pénztármaradék a takarékpénztárban						286	89
						2409	64

Budapest 1900. decz. 29.

Vámossy Mihály, s. b. elnök. *Tiber Ágost,* s. b. pénztáros.

A jelentést tudomásul vette a választmány. Nagy tetszéssel és köszönettel fogadta *Ries* Ferenczne k a temesvári kör titkárának felszólalását, a ki a kör nevében 328 kor. 38 fillér újabb alapítványt tett le a választmány előtt a segélyző alap javára.

A tisztviselői jelentések elintézése után az évi felterjesztés tárgyalása következett. Bevezetésül ismertette a főtitkár azokat a szempontokat, melyeknek tekintetbe vételével a javaslatot szerkesztette, ezután pedig felolvasta a felterjesztés javaslatát. A javaslat azzal a ténynyel szemben, hogy a kormány megkezdette az anyagi ügyek rendezését s a minister úr kilátásba helyezte az ötödéves pótlékok emelését is, tartózkodott az utóbbi években annyiszor összefoglalt kérelmek ismétlésétől, de annál melegebben hangoztatta az egyesület köszönetét a minister úr iránt. A legfőbb kérdésekre vonatkozó kérelmek ismétlését ekkép mellőzvén, alkalom nyilt néhány más, szintén jelentős eszme és kérelem előadására, illetőleg ismétlésére. Ilyen eszmék és kérelmek voltak: ösztöndíjalap létesítése tanárok gyermekei számára az állami középiskoláknál befizetett tandíjak 2 és a felvételi díjak 10%-ának felhasználásával; elsőbbség az állami leányinternatusokban tanárok leányai számára; a kir. kath. középisk. tanároknak az államiakéval egyidejű előléptetése; az állami középiskolákhoz polg. iskolákból átlépett tanárok fölmentése a tiszti nyugdíjalapra az illetéknek újból való lefizetése alól; a soronkivüli előléptetések maximális számának megállapítása és kártalanítási czélra való felhasználásának mellőzése, a mint ezt az egyesület 1897 márczius hó 30-án kelt fölterjesztésében már kérte.

A fölterjesztés felolvasását hosszabb és érdekes vita követte, melyben *Székely* István, *Beke* Manó, *Bóbita* Endre, *Orlovszky* István, *Jónás* János, *Kardos* Albert, *Wagner* Alajos, *Rajner* Ferencz, *Schürger* Ferencz, *Alexander* Bernát, *Ries* Ferencz és

a *főtitkár* vettek részt. A felszólalók kivétel nélkül elfogadták alapúl a bemutatott tervezetet, de többrendbeli módosításokat és kiegészítéseket ajánltak, melyeket az előadó főtitkár általában készségesen elfogadott.

Az általános vitának fontos eredménye az, hogy e vita tisztázta az évi fölterjesztések jellegét. A kik még emlékeznek két évvel ezelőtt szerkesztett első efféle fölterjesztésünkre, bizonynyal tudják, hogy abban egyrészt általános középiskolai érdekű és a közoktatási politika terére vonatkozó vélemények, másrészt a tanárság ügyeire vonatkozó kérelmek és javaslatok voltak. Az akkori fölterjesztés bizonyos egyetemességre törekedett s nevezetes tetszéssel találkozott legalább egyesületi körökben; hogy a hova intézve volt, ott is tetszést nyert-e, azt válasz hiányában hivatalosan nem tudhatni. A főtitkár az évi felterjesztésnek azt az egyetemes formáját annak idején maga konstruálta, a nélkül, hogy erre valami utasítása lett volna. Az idei, második fölterjesztésből kizárta a tanügyi szemlét, csak a köszönetet és a kérelmeket foglalta bele. Erre a szerkezetre az indította, hogy mint időközben megtudta, az évi fölterjesztés eredeti czélja az indítványozó szándéka szerint az volt, hogy az év folytán itt is, ott is fölmerült és elfogadott indítványokkal és kérelmekkel ne zaklassa az egyesület minduntalan a ministeriumot, hanem egy évben egyszer egy közös felterjesztésben adja elő az összes kívánságokat. E felfogás alapján készült a mostani javaslat, mely e szerint inkább ügyviteli jellegű volt. Az előadó főtitkár örömmel tapasztalta a fölszólalások tekintélyes részéből, hogy híját érezték a tanügyi résznek. Legelőször *Kardos* Albert pendítette meg azt a gondolatot, hogy a felterjesztés ne csupán a tanárság ügyeivel foglalkozzék, hanem ölelje fel az iskola ügyét is. Majd *Jónás* János egészen tüzetesen kifejtette, hogy ha az évi felterjesztés csak cumulativ folyamodvány akar lenni, akkor egészen eltéveszti a czélját, mert különböző természetű és részben különböző ügyosztályok elé tartozó ügyek egyazon folyamodvány alapján administrativ okokból nem nyerhetnek elintézést. Az évi fölterjesztést ő informativ jellegű jelentésnek képzeli mindarról a nevezetes mozzanatról, a mi a középiskolai ügy terén figyelmet keltett s a tanári közvéleményben kialakult; afféle visszatekintő, véleményező, esetleg javaslatokat tartalmazó jelentésnek, a milyenek más ministeriumokhoz is érkeznek kereskedelmi és ipari kamaráktól. Az ilyen informativ jelentéseknek nem az a czéljuk, hogy elintézést provokáljanak, épen azért nem is kell érzékenykedni a miatt, ha válasz nem érkezik rájok. Ha kérni valónk lesz, azt jövőre is külön felterjesztésekbe kell foglalnunk. Az összefoglaló jelentések czélja csak eszméket felvetni, az eszmék érlelődését előmozdítani. Czéljuk el van érve, ha figyelmet keltettek. Azért indítványozta, hogy a mostani felterjesztést is egészítse ki az igazgatóság olyan szakaszszal, a mely adjon képet az egyesület működéséről, az egyesület tetteiről és tenni akarásáról. *Rajner* Ferencz is a mellett nyilatkozott, hogy az évi felterjesztések

informativ jellegüek legyenek. Választ nem is kell rájuk várnunk; a czél akkor van elérve, ha a fölvetett eszmék a közvéleményben s talán egyes kormányi intézkedésben is megnyilatkoznak. *Alexander* Bernát pedig konkrét módon rámutatott egy tárgyra, a mely a mostani felterjesztésben helyet foglalhatna. Nem tartja kívánatosnak, hogy az évi jelentés egész sereg tanügyi kérdést érintsen, csak egy vagy két legfontosabbat. A mostani jelentés visszapillanthatna a középiskolai tanügy terén legutóbb történt fontos változásra, az új tanterv behozatalára, s felhívná a kormány figyelmét ama kérdések tárgyalására, melyek az igazgatóság kezdeményezéséből most ez ügyben országszerte foglalkoztatják a tanári köröket. Választ e felterjesztésekre nem várunk. A *főtitkár* örömest hozzájárult a javasolt kiegészítéshez, annál is inkább, mert a választmány élénken nyilvánított felfogása megerősítette abban a meggyőződésében, melyet e munkálatok czélja felől az első ily felterjesztés bevezetésében kifejtett.

Még e vita előtt vetette fel egyik felszólaló azt a kérdést, hogy miért nem érkezik válasz az egyesület évi fölterjesztésére, s nem kárbaveszett fáradság-e ezekkel foglalkozni? Jól kidolgozott felterjesztéseket hallani nagy élvezet, de a ministerium válaszát is szeretnők egyszer hallani. Ilyen nagy erkölcsi testület, mint a középiskolai tanárság országos egyesülete, megérdemelné, hogy felterjesztéseire válaszoljanak. Épen a ministeriumnak e magatartásával szemben nem tartja motiváltnak azt a majdnem hálálkodó hangot, melyet a fölterjesztés első része használ. — Az első pontra nézve *Beke* Manó mindjárt megjegyezte, hogy a válasz valószínűleg administrativ okon múlik. Annyi dolgot kérünk egy fölterjesztésben, hogy épen e miatt nem illetékes az elintézésre egyik ügyosztály sem. A felterjesztések jellegéről folyt vitában aztán — mint föntebb láttuk — teljesen tisztázódott, hogy e felterjesztésekre választ nem is szükséges várnunk. — A fölterjesztés meleg hangjára nézve *Wagner* Alajos általános helyeslés közt kiemelte, hogy a köszönetmondás udvarias kötelesség. Minthogy pedig ez a pont szóba került, a főtitkárnak alkalma nyílt kijelenteni, hogy a feliratban kifejezett köszönet nem is egyszerű udvariassági szólam, hanem komoly, férfias és őszinte köszönet a vallás- és közoktatásügyi minister iránt, a ki államférfiui egyéniségének érvényesítésével vívta ki igazaink teljesítésének megkezdését és tüzte ki programmját. A sikert és a derengő reményt legelső sorban az ő erélyének köszönhetjük s kivüle Beöthy Zsolt elnök lankadást nem ismerő fáradozásának, a ki az 1893-iki igéret beváltásához az akkor működött államférfiak támogatását is kieszközölte s az intéző személyiségeknek érveket szolgáltatott. A minister iránt érzett hála egészen spontán fakadt a tények közeli szemléletének hatása alatt; hiszen alig kell említeni, hogy az egyesület fölterjesztéseiben sohasem hiányzott a kellő bátorság. E nyilatkozatban az első felszólaló is megnyugodott, de kifejezte, mily kár, hogy ezeket a dolgokat a távolabb állók nem ismerik,

s mennyire szükséges volna, hogy a Közlöny ezekről tájékozza a tanárságot. Ebben a kívánságban mindnyájan egyetértünk, valamint a t. felszólaló is egyetért velünk abban, hogy gyakran épen a legfontosabb dolgok és tények a legdiszkrétebbek, s kivált tárgyalás alatt levő dolgokról épen nem lehet a nyilvánosság előtt beszélni, tehát a Közlönyben sem. A választmány egyhangú helyesléssel fogadta a főtitkár kijelentéseit s hozzájárult a feliratban választott hanghoz.

A részletekre nézve *Bóbita* Endre megjegyezte, hogy a polgári iskoláktól középiskolákhoz átlépettekre nézve a főszerelem az ötödéves pótlékok visszatartásában áll. Ez az ügy maig sincs rendezve. A felsőbb leányiskolákhoz átlépett tanárok megkapták, a középiskoláknál működők csak egyes esetekben. *Orlovszky* István annyiban helyreigazítással élt, hogy közvetlen tudomása szerint elintézést nyertek e pótlékügyek, de sajnos, nem a kívánt módon; mert az 1893 előtt átlépettek nem kapják meg a polg. isk. éveik után járó pótlékokat, míg az újabban átlépettek megkapják, s ezáltal az a visszás helyzet támad, hogy egyeseknek, a kik 1893 előtt léptek át, 20—25 éves szolgálati idő mellett is maig is csak egy pótlékuk van, míg sokkal fiatalabb embereknek három is, mert olyan szerencsések voltak, hogy később léptek a középiskola szolgálatába. *Bóbita* Endre kijelentette, hogy neki is van tudomása az ügy rendezéséről. A döntés 1897-ben történt. Azonban szintén közvetlen tényt hoz fel, hogy ő megkapta e pótlékot, noha 1893 előtt lépett át. Ez mutatja, hogy az 1893 előtt átlépettekre nézve maig sincs következetes eljárás, tehát sérelmek vannak. Az Orlovszky úrtól említett eset is sérelmes. — A főtitkár hozzájárulása után a választmány elfogadta Bóbita indítványát, hogy a felterjesztés szóvá tegye a visszatartott pótlékok ügyét is.

Székely István nem találta a felterjesztés összhangjába valónak, mint kisszerű dolgokat, a tanárok gyermekei számára létesítendő ösztöndíjalapra a 2%-os és 10%-os levonások kérelmezését. Ezt az észrevételt számszerű adatokkal *Wagner* Alajos, ethikai érvekkel pedig *Beke* Manó igazította helyre. Wagner szerint az összeg nem csekélység, magában a fővárosban legalább 6—8 ezer forintra menne, az egész országban legalább 20 ezer forintra évenként. Beke pedig arra utalt, hogy a tanárok gyermekeire vonatkozó javaslatokat magasabb szempontokból kell tekinteni, nem csupán materiális szempontból. Baj, hogy Magyarországon eddig nem fejlődött ki és még most sem fejlődik egy állandó tanári generatio. Minden oly dolgot nagy dolognak kell tekinteni, a mi ezt a fejlődést előmozdíthatja, azért ő nem csekélyli a javaslatot, de megokolásába kéri e magasabb szempont felvételét. E tekintetben még egy pótlást ajánl. Az állami középiskolákban a tanárok gyermekei tandíj-kedvezményben részesülnek, a nélkül, hogy a szegénységet hatóságilag igazolni kellene. Kérni kell a ministeriumot, hogy ugyane kedvezményt biztosítsa oly intézetekben is, melyekkel szerződéses viszonyban van, a

melyeket segélyez. — A főtitkár igazat adott Székely Istvánnak, hogy a szöveg jelenlegi szerkezetében az említett javaslat nem tűnik fel elég jelentősnek, s azért köszönettel fogadta *Beke* szempontjait, melyek kimélyítik a megokolást.

A soronkivüli előléptetések ügyére vonatkozó kérelmet *Beke* nagyon helyeselte, de szerinte hozzáfüggesztendő: mert a középiskolai tanárság sorsán nem a soronkivüli előléptetés segít, hanem a mi az összes tanárokat egyaránt éri: a quinquennium emelése. *Négyesy* főtitkár azt válaszolta, hogy a fölterjesztés conceptiója értelmében nem akart szólni az ötödéves pótlékról, mint olyan dologról, a mi legfőbb kérelmeink közé tartozik. Egyébként a soronkivüli előléptetések visszás alkalmazását nem az ötödéves pótlék szünteti meg, hanem a helyi, illetőleg működési pótlék, hiszen a soronkivüli előléptetés akkor is mások mellőzésével jár, ha meglesznek az ötödéves pótlékok. — *Kardos* Albert viszont azt szerette volna, ha a felterjesztés nem kerüli a szavakat, hanem egyenesen megmondja, hogy budapesti és fiumei tanárok kártalanítása miatt esik sérelem sok érdemes emberen. *Rajner* ellenezte ezt, mert nincs szükség ellentétek fölemlegetésére; sokkal többet mond az az elvi kijelentés, hogy a soronkivüli előléptetés *semmiféle* kárpótlásra ne használtassék, hanem a személyes pótlékok vezettessenek be. A *főtitkár* felvilágosításul megjegyzi, hogy ez a fölterjesztés rövidség okáért nem ismétli a soronkivüli előléptetésekre vonatkozó érvelést, hanem utal az 1897-iki márcz. 30 án kelt fölterjesztés beható és tüzetes érveire; ott számszerűen ki van mutatva, hány esetben történt a soronkivüli előléptetés budapestiek, illetőleg fiumeiek kedvéért; tehát az igazgatóság nem kerüli a szavakat. Alexander Bernát javasolta, hogy az 1897-iki felterjesztés érvelését foglaljuk bele a mostani jelentésbe is. Ezt elfogadta a választmány.

Még egy nevezetes pontot kivántak többen belefoglaltatni a fölterjesztésbe, t. i. idősebb vidéki tanárok sérelmének orvoslását, a kik fiatalabb fővárosi kartársaik miatt nem juthatnak fel a VIII. fiz. osztály felsőbb fokozataiba. Ezt a kérdést *Kardos* Albert hozta elő, mint olyat, a mi a szegedi gyűlésen is előkerült. Az első rangsorozás alkalmával, úgymond, az idősebb vidéki tanárok sérelmet szenvedtek, mert a magasabb fizetés alapján a fővárosi kartársak foglalták el a felsőbb fokozatokat. Ezt a sérelmet valamikép orvosolni kellene; nem épen a rangsor felbolygatásával, hanem másképen. Ez a sérelem fáj legjobban, ezt nem akarják elfeledni. *Wagner* Alajos kifejtette, hogy a mennyiben sérelem van, azt nem a fővárosiak okozták, hanem maga az 1893 : IV. t.-cz., melynek az átmeneti intézkedésekről szóló szakasza világosan megmondja, hogy a fizetési osztályokba való első besorozásnál nem a kinevezés kelte, hanem az addig élvezett magasabb fizetés adja meg az elsőbbséget. Különben a vidékiek hátraszorulását ő is méltánytalannak tartja. *Rajner* Ferencz azt a nézetét nyilvánította, hogy a múltakért nem lehet már most

megint visszamenni a rangsorra s azt felforgatni. A főtitkár bemutatta *Gerevich* Emilnek ugyane sérelemre vonatkozó levelét és javaslatát. *Schürger* Ferencz is bajnak mondja, hogy a vidéki idősebb tanárok elől el van zárva az emelkedés útja, de a mostani felterjesztésbe incidentaliter nem akarja ezt a kérdést belefoglaltatni. *Négyesy* főtitkár megvallotta, hogy a kérdést nem ismeri, a szegedi gyűlés tagjai nem tájékoztatták az igazgatóságot sem határozataikról, sem azóta tett lépéseikről. Nem világos előtte, hogyan képzelik a sérelem orvoslását: a rangsor kiigazításával-e, vagy pótlékkal. Az eredeti rangsor mostani kiigazítását s ebből minden következmény levonását lehetetlennek tartja, noha az eredeti rangsor összeállítása pl. ő rá nézve is nemcsak sérelmes, hanem törvényellenes volt, a mikor addig élvezett magasabb fizetése ellenére közéje sorozták kisebb fizetésű igazgatóknak. Nem hiszi, hogy ezt az eredeti besorozást meg lehessen igazítani s az ennek alapján történteket megsemmisíteni és újra csinálni, mert az lenne még csak a sérelmek új kútfeje. Viszont nem tudja, pótlékkal is hogyan gondolja rendezhetőnek a szegedi végrehajtó bizottság a dolgot. Az egyesület semmi jogos és méltányos kívánság elől nem zárkózhatik el, de tudnia kell, miben áll az illető kívánság. *Ries* Ferencz, mint a ki jelen volt a szegedi gyűlésen, erre előadta, hogy a szegedi értekezlet küldöttsége kérte a rangsor revisióját olyan alapon, hogy a rangsor a szolgálati idő alapján állíttassék össze. A minister úr felszólította a küldöttséget, számítsák ki, mibe kerülne ez a rendezés. *Kardos* Albert hozzátette, hogy egy lépéssel több is történt, a számítások megtétettek s már a memorandumot be is nyujtották. Nem kellene egyebet tenni, mint a memorandumot elkérni a végrehajtó bizottságtól. — Ezt élénk ellenmondással fogadták, az lévén a meggyőződés, hogy a választmány elvárhatja, hogy a memorandumot önként fogják vele közölni, mire Kardos bejelentette, hogy fel fogják kérni a választmányt a memorandum támogatására. Ez megnyugtatta a választmány tagjait. Végül *Alexander* Bernát álláspontja győzött. Azt mondta, hogy ha ez anyagi kérdést érdemlegesen elő akarjuk mozdítani, akkor nem elég csak per tangentem említeni. Kérni hogy a minister segítsen valami módon, de nem mondani meg, minő módon, nem ér semmit. Ki kell a dolgot nekünk is számítani, kidolgozni és felterjeszteni. Ehhez idő kell, tehát halaszszuk a húsvéti választmányi ülésre, igazoljuk a kérelmet számokkal, positiv adatokkal. A pótlékok ügye úgyis általában függőben van. A ministerium a rangsor-törvény szervezésekor is nagyon idegenkedett a pótlékoktól, csak egy-két szolgálati ágban tartotta meg, nálunk csak egy-két igen kivételes esetben. Mi azóta is kértük a pótlékok némely nemét a rangsor inconvenientiáinak megszüntetésére, de a ministerium nem akart rálépni a pótlékok terére. Még egyszer föl kell tehát egész terjedelmében vetni a kérdést. Meg kell mondani a ministernek, hogy a sok rangsor-visszásság olyan mint tövis a husunkban, tehát húzza ki végre. A hol szük-

séges, rendszeresítse a pótlékokat. Ezt külön tanulmányozni és tárgyalni kell és külön felterjesztésbe foglalni. A soronkivüli előléptetés esetében is, mikor kártalanítás a czélja, mindig forr a vére, hogy mert valaki sérelmet szenvedne, tehát másnak okoznak sérelmet. E pótlék-kérdéseket egy rendszeres munkálatban kell kidolgozni, a húsvéti választmányi ülésre. A választmány általános helyesléssel hozzájárult e javaslathoz.

A felterjesztési vita ezzel véget ért, de egy nagyon megkapó mozzanat következett. A főtitkárnak ama kijelentése után, hogy a feliratban kifejezett hála több az udvariasság tényénél, az ezt fogadott általános helyeslés közepette fölemelkedett *Dóczi* Imre, a debreczeni kör elnöke s egy rövid nyilatkozatot tett. Tanári sérelmekről elég szó esett — mondá — ez ülésen, de kifejezésre jutott a kormány iránt érzett őszinte bizodalmunk és hálás köszönetünk is a kormánynak ama tényéért, hogy a középiskolai tanárság anyagi érdekeinek ápolását és előbbrevitelét gondjaiba vette. Ez az ülés két ízben kifejezte ez irányban a maga véleményét és köszönetét; egyrészt akkor, mikor egyhangú helyesléssel tudomásul vette az igazgatóság testületi tisztelgéséről szóló jelentést, másodízben s még fokozottabb mértékben épen most, mikor a főtitkár az egész gyűlés általános helyeslésével mutatott rá önérzetesen, hogy a feliratban kifejezett hálanyilvánítás komoly és őszinte. Hogy ezek a mozzanatok megragadták az ő figyelmét, annak külön oka van. A debreczeni kör akkor tartotta ülését, mikor az idei költségvetés rendelkezései köztudomásra jutottak. A körben, mint általán a középiskolai tanárság körében jóleső hatást tett a költségvetés és az ülés spontán lelkesedésében táviratilag üdvözölte a minister urat. És e tényéért erős támadásban volt része. Volt középiskolai tanártestület, mely a debreczeni kör e tényét szolgalelküségnek nevezte, s melynek tagjai akként nyilatkoztak, hogy szégyenlik, hogy ők is középiskolai tanárok. A felszólaló kérte a választmányt, engedje meg, hogy jegyzőkönyvbevétel igénye nélkül egy nyilatkozatot tegyen a választmány előtt. Nekik jól esik az, hogy érzésök és gondolkodásuk ezúttal is találkozott a középiskolai tanárság e képviseletének érzésével és gondolkodásával, s jól esik az ebből merített ama tudat, hogy helyesen jártak el, midőn érzésök szerint a társadalmi tisztességnek tettek eleget. Ez nekik a legteljesebb elégtétel. — A kijelentést éljennel és tapssal fogadta a választmány.

Meglepetésszerű az ülés következő, fontos mozzanata is. Négyesy főtitkár az igazgatóság nevében bejelentette, hogy az imént tartott igazgatósági ülésen *Rajner* Ferencz, az egyesület Közlönyének szerkesztője egészségi okokból beadta lemondását. Okai előtt az igazgatóságnak meg kellett hajolnia. Utalva a szerkesztő kiváló érdemeire, melyeket a lap élén a legutóbb lefolyt, küzdelmekben gazdag lustrum alatt az egyesület czéljai s kivált a tanárság anyagi ügyeinek rendezése körül folytatott küzdelemben szerzett, a midőn a folyóiratban eleven tollával, az üléseken pedig tanácsaival és

szakismeretével mindig kész, mindig megbizható és mindig lelkes híve volt az egyesület törekvéseinek, — az igazgatóság nevében indítványozta, hogy sajnálattal látott távozása alkalmából a választmány foglalja jegyzőkönyvébe iránta érzett meleg köszönetét. A választmány ezt elfogadta. A lelépő *szerkesztő* meghatottan mondott néhány búcsúszót. Nem frázis, mondá, hanem annak az embernek az elfogódása szól ajkáról, a ki évek során fáradozván egy ügyért, ebből a munkakörből kiválni készül. Meghatva köszöni a választmány, mint az egyesület képviselete előtt az iránta ismételten nyilvánított bizalmat, támogatást és türelmet. A mit működéséről a főtitkár az igazgatóság nevében mondott, abban barátság és szeretet tulzása nyilatkozik meg; valóban az igazgatóság tagjai közt szeretet és barátság van; ezért köszönetet mond. A választmány tagjai közül *Ries* Ferencz, a temesvári kör titkára adott kifejezést a közhangulatnak. Mint vidéki kartárs emelt szót, mondá; mert a vidéken is, a hol tudomást nyertek a szerkesztő szándékáról, őszintén sajnálják, hogy az ő tollát és buzgóságát jövőre nélkülözni kell az egyesület ügyeiben. A szólót megkérték otthon társai, hogy adjon hangot az őszinte sajnálatnak a szerkesztő távozásán, a köszönetnek lelkes munkásságáért és a reménynek, hogy a Közlöny hasábjait jövőre is szerencséltetni fogja czikkeivel.

Az igazgatóság nevében a főtitkár előterjesztette a teendő intézkedésekre vonatkozó javaslatokat. A szerkesztői állásra a választmány első helyen *Balogh* Pétert (a »memorandum« szerzőjét), második helyen *Zlinszky* Aladárt, harmadik helyen *Molnár* Istvánt jelölte s választási határidőül *febr. 15-ét* tűzte ki, egyszersmind megbizta az igazgatóságot, hogy a beérkezendő szavazatokat bizottságilag összeszámolja, a választás eredményét megállapítsa, nyilvánosságra hozza és az új szerkesztőnek a Közlönyt átadja. A választási eljárás befejeztéig a Közlöny szerkesztésének folytatását szives volt az eddigi szerkesztő megigérni.

* * *

Azután az indítványokra került a sor, de a kitűzött indítványok 4-ike tárgytalanná vált, a mennyiben az évi felterjesztés már magában foglalta.

Négyesy László azt indítványozta, hogy kéressék fel a nmélt. közoktatási ministerium egy központi folyóirat-könyvtár szervezésére. Ebbe a könyvtárba a hazai folyóiratokon kivül járnának a nevezetesebb külföldi (első sorban német, franczia és angol) paedagogiai, iskolaügyi, művészeti és szakfolyóiratok, s a könyvtár a középiskolai tanárok szükségleteit szolgálná, lehetővé tévén, hogy a hazai és külföldi iskolaügy, tudományos és művészeti élet terén mutatkozó mozgalmakról és eseményekről az eddiginél teljesebb, állandó és rendszeres tudomást nyerhessenek, s így a paedagogiával és szaktudományukkal lépést tarthassanak és a művészeti nevelés e nemű föltételeit megtalálják. Tudvalevő, hogy a tanári

karok folyóirat-szükséglete igen nagy, egyes intézetek 30—35 folyóiratot járatnak. S voltakép ez a szám még mindig nem elegendő arra, hogy az intézetek tanárainak speciális szükségletei ki legyenek elégítve. Pedig a folyóiratok túlságosan megterhelik az intézeteknek nem épen nagy könyvtári átalányát, néhol jóformán ki is merítik, mert 3—4 száz forintra rug a költségök. úgy hogy az átalány tulajdonképeni rendeltetésére, a könyvtár gyarapítására alig marad egy kis összeg. Ha Budapesten egy központi fekvésű olvasóterem volna, a hol a tanár a nevezetesebb folyóiratokat mind megtalálná, akkor az egyes intézetek könyvtári átalánya igen nagy tehertől szabadulna fel s a könyvtár fejlesztésére lenne fordítható. Ily könyvtár a külföldön, Reif Jakab értesítése szerint, több felé van, legközelebb Bécsben, sőt az ausztriai tartományi fővárosokban pl. Linczben is. A folyóirat-könyvtár aránylag kevés költséggel felállítható, a folyóiratok előfizetést díján felül az évi szükséglet elég csekély lenne. Ha az egyesüle felajánlja a nm. ministeriumnak a könyvtár kezelését és a köbnyvtárnak olvasóteremül helyiséget bocsát rendelkezésére, az eseteben két igen nevezetes kiadási tétel meg lesz takarítható u. m. egy könyvtártiszt fizetése és egy könyvtári helyiség bérlete legfölebb az egyesületi szállaspénz tekintetében lenne az egyesület, arra utalva, hogy állami hozzájárulást kérjen. Az egyesület elvállalná a folyóiratok kezelésén kivül megőrzésüket is, és helyiségeit minden tanár előtt nyitva tartaná. A folyóiratok kötetekbe gyűjtve az állam tulajdona maradnának. Ha ilymódon az állam a költséget, az egyesület a munkaerőt és helyiséget adná, aránylag csekély befektetéssel jelentékeny kulturális alkotás jöhetne létre, melynek későbbi fejlesztésére nézve pár év tapasztalatai elégséges útmutatást adnának. Az indítványozó késznek nyilatkozott arra, hogy a bécsi e nemű berendezést tanulmányozni fogja. Az egyesület a maga fáradságának azt az erkölcsi hasznát látná, hogy szolgálatot tesz vele a tanárság tudományos szükségleteinek. A köri olvasóterem természetes központul is kinálkozik a sokfelé szétszórt fővárosi tanárok közt, s a fővárosban tartózkodó vidéki tanárok is itt mindig találni fognak kartársakat. Egyáltalán a könyvtár nagy lendületet adna a tanárság szellemi életének.

A választmány egyértelmű helyesléssel fogadta az indítványt; *Jónás* János csak azért szólalt fel, hogy elismerje a gondolat életrevalóságát s javaslatot tegyen arra nézve, hogy a vidéki tanárok is hasznát lássák az intézménynek. E czélból azt az eszmét vetette fel, hogy a Közlöny mellékletéül jelennék meg pl. havonként egyszer egy revue des revues, mely tájékoztatná a vidéken lakókat a folyóiratokban megjelent nevezetesebb tanulmányok tárgyáról és tartalmáról. Az intézményt ez a szemle igen üdvösen egészítené ki. — A választmány ezután meghatalmazta az igazgatóságot, hogy a szükséges lépéseket tegye meg.

Székely István szólalt fel ezután a tanári czím ügyében. Újabb időben több testület lépéseket tett a maga czímének és jellegé-

nek megóvása érdekében. A mérnökök, épitészek óvást tettek és intézkedést követeltek az ellen, hogy pl. a pallérok magukat mérnököknek nevezzék. A fogorvosok a fogtechnikusokkal szemben óvták meg foglalkozásuk czímét. E testületek a decorumát akarták védeni azoknak az állásoknak, melyeket főiskolai studiumok alapján szereztek. A mi czímünkre is ráférne a védelem, mert ezt is derűre borúra bitorolják. Még a legkevésbbé veszedelmes az, ha mindenféle vándor-existentiák, bűvészek, tánczmesterek élnek a »tanár« czímmel, mert itt a visszaélés egészen nyilvánvaló és senkit sem téveszt meg. De tapasztalni a rangkórság jeleit bizonyos iskolafajok részéről, a mennyiben tanároknak czímezik és czímeztetik magukat oly tanerők, a kik nem az egyetemen nyerték képesítésöket. Ez az eset boszantóbb, mert az összetévesztés könnyű, s a közvélemény előtt más tantestületek és egyesületek tényeit sokszor a középiskolai tanároknak tulajdonítják, a mit pedig a középiskolai tanárság nem igényel. Különösen a vidéki tanárság érzi ennek a társadalmi hátrányait. A felszólaló évek óta hallja a csendes, a halk tiltakozásokat, de senki sem akar a darázsfészekbe nyulni. Pedig már ideje volna, hogy történjék valami ez ügyben. Indítványozza, hogy éljen az egyesület felterjesztéssel az illetékes belügyi és közoktatási ministerekhez, hogy amaz a közönséges visszaéléseket megtorolja, emez pedig világosan osztályozza azokat a tanerőket, a kik a tanári czím viselésére jogosítvák.

A felszólalás sok helyeslést aratott s egy-egy találó észrevétele élénk derültséget keltett. *Wagner* Alajos megjegyezte, hogy a belügyministerhez fordulni felesleges, mert a bűvészek és efféle »tanárok« visszaéléseire nézve van tételes törvény: a kihágásokról szóló 1870: XL. t.-cz., mely kimondja, hogy a ki valamely czímet jogtalanul használ, 100 frtig terjedhető pénzbirsággal büntethető. Egyébként e visszaéléseket nem érdemes nagy fontosságuaknak feltüntetni. Az egész gyűlés hozzájárult *Alexander* Bernát felszólalásához, a ki rámutatott arra, hogy mindnyájan humorral veszszük a tárgyat, bár Székely kollégánk felszólalását teljes komolysággal fogadtuk. Nálunk a czímkórság oly nagy, mint másutt a rendjelkórság. Mind nagyobb és nagyobb czímekre törekszenek az emberek. Ma már a »nagyságos« czím is kezd csekély lenni, csak a »méltóságos« czím számít. Nemsokára az is elkopik, azután a »kegyelmes«-re kerül a sor, s oda jutunk, a hol az olaszok vannak, a kiknél t. i. mindenkinek kijár egy kissé jobb borravalóért az »eccellenza« czím. Ha most hivatalosan felszólalunk a mások czímkórsága ellen, könnyen úgy tűnik fel, mintha mi is belementünk volna a dologba, pedig sokkal jobban ismerjük az élet bajait és értékeit, semhogy hiúságokon kapkodjunk. Mindenesetre helytelen dolog, hogy a tanár-czímet illetéktelenek használják, de magának a felsőbbségnek érdeke, hogy a tanári czímet ne engedje bitorolni, annál is inkább, mert a tanárság hivatal, nem czím. Majd lesz bizonynyal, a ki a felsőbb-

séget erre figyelmezteti, s akkor meglesz az eredmény. *Székely* István ez érvelésre visszavonta indítványát, megelégedvén azzal, hogy szóvá tette az ügyet.

A szolgálati pragmatika ügyében volt még egy indítvány, *Bozóky* Endréé, a ki e kérdéssel évek óta foglalkozik. Pár évvel ezelőtt a választmány kiküldött egy bizottságot, melynek tagjai voltak Reif, Gerevich és Bozóky, hogy kisérjék figyelemmel az általános tisztviselői pragmatika haladását s annak idején tegyenek jelentést. Ennek a bizottságnak nem igen akadt dolga s így jelenteni valója sem. *Bozóky* Endre tehát azt indítványozta, hogy küldjön ki a választmány egyvalakit (ne bizottságot, melynek egyik tagja a messzi Kassán lakik), a kit megbizzon azzal, hogy a tanári szolgálat speciális viszonyait egy munkálatban kifejtse oly czéllal, hogy ez a munkálat az általános tisztviselői pragmatika elkészítésekor rendelkezésére álljon az illetékes tényezőknek. Ezt a munkálatot irassa meg az igazgatóság, s abban a formában, a melyben magáévá teszi, tegye közzé a Közlönyben, azzal a felszólítással, hogy azt minden kör vitassa meg, s záros határidő alatt egyesek is küldjék be észrevételeiket. Az így begyülendő anyag adassék ki rendezés és értékesítés czéljából egy kevés tagból álló bizottságnak, melynek feladatává teendő, hogy az elvi fontosságú kérdéseket az egyesületi közgyűlés számára elkészítse. Ha aztán a kérdés minden oldalról kellő alapossággal elintéztetett, e végleges megállapodást a szokott módon terjeszsze fel az egyesület a nm. ministeriumhoz, mely a tanárság egyetemének óhajtásai elől bizonyára nem fog elzárkózni.

A választmány egyhangúlag elfogadta az indítványt és felkérte az indítványtevő Bozóky Endrét, hogy a tanári szolgálat speciális viszonyait feltüntető munkálatot dolgozza ki.

Az ülést az elnök köszönő szavai és az ő éltetése zárták be.

A húsvéti ülés előreláthatólag tanügyi természetű lesz, akkor u. i. már a körök elé tűzött kérdések némely részére nézve el lehet végezni az összegezés munkáját.

Négyesy László,
főtitkár.

SZABÁLYZAT AZ ÖTÖDÉVES PÓTLÉKOKRÓL.

A vallás- és közoktatásügyi minister 1900. évi 4869. eln. szám alatt az ötödéves pótlékok szabályozása tárgyában rendeletet adott ki, a mely sok tekintetben igen szabadelvüen intézkedik s *a jövőre nézve* megszüntet olyan méltánytalanságokat, a melyeknek orvoslását ismételten kérelmeztük.

A szabályzat tehát megnyugtató s annak újabb jele, hogy *Wlassics* Gyula ministerben nemcsak a jóakarat van meg a mi jogos kívánságaink iránt, hanem az érzék is.

Nagyon kivánatos azonban, hogy *a multra nézve* is hasonló intézkedések történjenek.

A szabályzat egész terjedelmében a következő:

1. §.

Az ötödéves pótlék személyhez és rendszeresített álláshoz kötött fizetés természetével biró, nyugdíjba beszámítható, állandó pénzbeli járandóságot képez, mely a jogosultat számításba vehető szolgálati ideje után öt évenkint, legfeljebb öt izben, a megállapított összegben jelen szabályzat határozmányai értelmében megilleti.

2. §.

Ezen szabályzat azon ötödéves pótlékok megállapításánál nyer alkalmazást, melyek az alább felsorolt tan- és nevelő-intézeteknél rendszeresített állásokhoz és ezen állásokra kinevezett véglegesen megerősített tanerőkhöz (igazgatók, rendes tanárok és tanítónők, rajztanárok, tornatanítók, segédtanárok és tanítónők, rendes, segéd- és szaktanítók, kisdedóvók stb.) vannak kötve:

1. Budapesti tanárképző gyakorló főgymnasiuma;
2. állami gymnasiumok;
3. állami reáliskolák;
4. állami felsőbb leányiskolák;
5. állami felső-, nép- és polgári iskolák;
6. állami elemi és polgári tanító-képzők;
7. állami elemi és polgári tanítónő-képzők;
8. állami kisdedóvónő-képzők;
9. állami felső kereskedelmi iskolák;
10. keleti kereskedelmi akadémia;
11. üveg-technikai intézet;
12. m. kir. bábaképző intézetek;
13. sikétnémák m. kir. orsz. nevelő- és tanító-képző intézete Váczon;
14. a siketnémák, Budapest székes-főváros hozzájárulásával fentartott állami iskolája Budapesten;
15. vakok országos tanintézete Budapesten;
16. a képezhető hülyék és gyenge elméjüek budapesti orsz. m. kir. nevelő- és tanintézete;
17. festészeti és szobrászati mesteriskolák;
18. orsz. m. kir. mintarajziskola és rajztanár-képző;
19. m. kir. női festőiskola;
20. orsz. m. kir. iparművészeti iskola;
21. orsz. m. kir. zeneakadémia;
22. orsz. m. kir. szinművészeti iskola;

továbbá a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium kezelése és igazgatása alatt álló közalapítványokból fentartott következő intézetek:

23. a m. tanulmányi alapból egészben fentartott kir. kath. gymnasiumok;

24. ugyanezen alapból részben fentartott kir. kath. gymnasiumok, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. kormány által kinevezett tanerőket illetőleg;

25. ugyanezen alapból fentartott kath. tanítóképzők;

26. Ferencz József nevelő-intézet (rendes tanárai és gondnok);

27. a Bibics-féle alapból fentartott aradi kath. főgymnasium;

28. az orsz. izraelita iskola-alapból fentartott izraelita orsz. rabbi- és tanító-képző;

végre:

29. Alkalmaztatik e szabályzat a következő állásoknál:

a) az államsegélyben részesülő felekezeti, törvényhatósági és községi tanintézetekhez az államsegély terhére, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium által kinevezett tanerőknél;

b) középiskolákkal kapcsolatos állami internatusok felügyelőinél;

c) államilag segélyezett kisdedóvónő-képzőkhöz, kereskedelmi iskolákhoz gyógypaedagógiai intézetekhez a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium által kinevezett tanerőknél, a mennyiben illetményeik állami pénztárból folyósíttatnak és

d) a balatonfüredi »Erzsébet« szeretetház igazgatójánál.

3. §.

Az 1893. évi IV. t.-czikk 6. §-ának utolsó pontjában kimondott azon elv, mely szerint a tanárokat megillető ötödéves pótlékok a magasabb fizetésbe való kinevezés vagy előléptetés esetén nem szüntetendők be, a jelen szabályzat 2. §-ában elősorolt állásokra egyaránt alkalmaztatik.

4. §.

Az előző §. kiegészítéseül kimondatik még, hogy a már kiérdemelt ötödéves pótlék, mint személyhez kötött illetmény ugyanazon összegben, a melyben kiszabatott, megmarad akkor is, ha az illető tanerő a 2. §-ban jelzett bármely állásból ugyanazon §-ban felsorolt más állásba áthelyeztetik vagy (magasabb fizetéssel) kineveztetik.

Áll ezen szabály még azon esetben is, ha valamely akár állami, akár államilag segélyezett községi vagy felekezeti elemi iskolánál vagy hasonló jellegű kisdedóvodánál alkalmazott tanító, tanítónő vagy kisdedóvónő ezen szabályzat alá vont állások egyikére kineveztetik.

Ha azonban valaki oly állásba neveztetik ki, melylyel ötödéves pótlékokra való igény egybekapcsolva nincs, akkor a már élvezett ötödéves pótlék-illetmény megszünik, ha pedig ily esetben az új fizetés kisebb, mint az előbbi állásban élvezett fizetés és ötödéves pótlékok összege együttvéve, az esetben a mutatkozó különbözet a nyugdíjba beszámítható személyi pótlékképen jár

mindaddig, míg az előléptetés, vagy magasabb fizetési osztályba való kinevezés folytán, a nyert fizetési többletbe leendő beszámítás által részben vagy egészben meg nem szünik.

5. §.

Az ötödéves pótlék a fizetés természetével bir és ennek kiegészítő részét képezi, tehát előleges havi részletekben, bélyeges nyugtatványra utalványoztatik, utána szabályszerű szolgálati díj vagy nyugdíjjárulék, valamint kereseti adó fizetendő. Az ötödéves pótlék összege fizetési előlegek engedélyezésénél számba vehető.

6. §.

Végellátás alkalmával az ötödéves pótlékok az 1885. évi XI. t.-czikk 13. §-a szerint a beszámítható javadalmazás megállapításánál figyelembe veendők.

7. §.

Az ötödéves pótlék kiszabásánál beszámítható szolgálati időnek tekintetik azon időtartam, melyet valaki az ötödéves pótlék megállapításától visszafelé terjedőleg a 2. §-ban felsorolt állások bármelyikén szakadatlanul és egyfolytában töltött.

A beszámítható szolgálati idő kezdete a kinevezési rendelet kelte, illetőleg az állás elfoglalásának napja.

A rendszeresített állásban ideiglenes minőségben eltöltött szolgálat közvetlenül reákövetkezett véglegesítés alapján, a korpótlék megállapítása szempontjából, teljesen beszámítandó.

Ha azonban ily szolgálat 5 évnél tovább terjed, akkor az illető a kiérdemelt pótlék vagy pótlékok tényleges élvezetébe csak a véglegesítési rendelet keltét követő hó 1-étől kezdve jut; az ez után következő pótlékok pedig a szabályszerű időpontokban válnak esedékessé.

8. §.

A 2. §-ban felsorolt állomásokon töltött szolgálati idővel — ezen szabályzat életbeléptetése után — egyenlőnek tekintendő azon szolgálati idő is, melyet valaki e szabályzat alá vont állások egyikére történt kineveztetését közvetlenül megelőzőleg felekezeti, törvényhatósági vagy községi tanintézetnél ötödéves pótlék-igénynyel egybekötött állomáson töltött. Ily szolgálattal bíróknak tekintendők:

a) feltétlenül azok, kik az államsegélyben részesülő felekezeti, törvényhatósági vagy községi tanintézetekhez, az államsegély iránt kötött szerződés értelmében a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium által kineveztettek (lásd 2. §.);

b) az 1894. évi XXVII. törvényczikk alapján az országos nyugdij- és gyámintézet kötelékébe felvett tanintézeteknél alkalmazva volt tanerők, ha állásuk korpótlék-igénynyel volt egybekapcsolva; és

c) tanintézetek államosítása folytán átvett tanerők, ha részükre az államosítás tárgyában létrejött szerződésben az ötödéves korpótlékokra vonatkozólag már szerzett igény kifejezetten fentartatik.

9. §.

A szolgálati idő folytonosságának számításánál a tényleges szolgálat nélkül eltöltött azon idő, mely az 1885. évi XI. törvényczikk 9. §-ának határozmányai értelmében nyugdíjba be nem számítható, az ötödéves pótlékok kiszabásánál sem vehető figyelembe.

10. §.

Helyettes tanári, helyettesítő tanítói, óraadói, ösztöndíjas tanfolyam hallgatói minőségben töltött idő be nem számítható.

11. §.

Ha valamely ötödéves pótlék megállapításánál két vagy több tanintézetnél teljesített szolgálati időt kell számba venni, a kétféle szolgálati idő között különbség nem tétetik akkor sem, ha az egyik tanintézetnél 30, a másiknál 40 év kivántatik a teljes nyugdíjhoz.

12. §.

Az első ötödéves pótlék az illető jogosult kinevezési okmányának keltét, illetőleg állása elfoglalásának napját követő hó 1-től, vagy ha ezen nap a hó 1-ére esik, ezen naptól számítandó megszakítás nélkül eltöltött 5 év mulva, a második 10, a harmadik 15, a negyedik 20 és az utolsó 5-ik 25 év mulva válik esedékessé.

13. §.

Az ötödéves pótlékok száma 5-nél több nem lehet.

14. §.

Az ötödéves pótlék 2000 koronán alóli törzsfizetésnél a törzsfizetés 10 százalékában, 2000 korona és ennél nagyobb törzsfizetésnél 200 koronában állapíttatik meg.

Megállapításánál azon fizetés szolgál alapul, melyet az illető a pótlék esedékessége alkalmával élvez, de ha valaki éppen azon időponttal, a mikor a pótlék esedékessé válik, magasabb fizetésbe előlép, (vagy kineveztetik), a pótlék megállapításánál az alacsonyabb fizetés az irányadó.

Ezen időpont alatt nem a kinevezés vagy előléptetés keltének napja, hanem azon nap értendő, a melytől kezdve a magasabb fizetés utalványoztatik vagy esedékessé válik.

15. §.

Mindazoknak, a kiknek már eddig okmányilag vagy állásukból kifolyólag ministeri rendelettel meghatározott összegű ötöd-

éves pótlék biztosíttatott, ezen szerzett igényük továbbra is épségben fentartatik.

A képzőintézetekkel kapcsolatos gyakorló iskolai tanítóknak és tanítónőknek, kik e szabályzat életbeléptetése előtt neveztettek ki és a kik tekintet nélkül fizetésükre, évi 200 koronás ötödéves pótlékban részesíttetnek, ezen igényük továbbra is megmarad; az ezen szabályzat életbeléptetése után kinevezendő ily tanerők korpótlékainak megállapításánál azonban az előző 14. §. határozmányai irányadók.

Középiskolai rendes tornatanítók az 1895. évi május hó 21-én, 27,001. sz. alatt kelt ministeri rendelet értelmében ezentúl is 200—200 korona ötödéves pótlékben részesülnek.

16. §.

Az esedékessé váló ötödéves pótlékot az illető jogosult közvetlen előljárójának (igazgatójának) hivatalos felterjesztése alapján és a ministeri számvevőség által történt megállapítás után, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium utalványozza.

A hivatalos felterjesztéseket két hóval a folyósítandó pótlék esedékessége előtt minden egyes személyre vonatkozólag külön kell megtenni.

Ezen felterjesztésekben ki kell terjeszkedni a szolgálat folytonosságára és azokban az esetleg tényleges szolgálat nélkül töltött időt és annak okát meg kell jelölni.

Az első ötödéves pótlék folyósítását kérő felterjesztésben hivatkozni kell a kinevezési és a véglegesítési rendelet keltére és számára, míg a következő pótlékok iránti felterjesztésekben a hivatkozás csak az előző pótlékot utalványozó rendeletre történik.

Ha oly pótlék megállapításáról van szó, melynél valamely a közoktatásügyi kormány igazgatása alatt nem álló intézetnél eltöltött, és a 8. §. alapján beszámítható szolgálati időt kell számba venni, akkor az illetőtől bekövetelendő oly okmányok is csatolandók a felterjesztéshez, melyek igazolják, hogy az illető tanerőnek előbbeni állásában ötödéves pótlékokra igényjogosultsága volt.

17. §.

Az ötödéves pótlékok tárgyában az ezen szabályzatban megjelölt állami alkalmazottakra nézve eddig érvényben levő összes szabályzatok és ministeri rendeletek jelen szabályzat életbeléptetésének napjától kezdve hatályukat veszítik.

18. §.

Ezen szabályzat 1901. január hó 1-én lép életbe azzal, hogy az ezen szabályzat 4. §-ának első bekezdésében nyujtott kedvezmény, csak a szabályzat életbeléptetése után áthelyezett vagy átlépő tanerőkre vonatkozik.

Budapest, 1900. évi deczember hó 21-én.

A RAJZTANÍTÁS MIBENLÉTE.

A »Műcsarnokban« fejtegetett eszmék olvasásánál még mindig azt látom, hogy rajztanításunk bizonyos tekintetben krizis elé kerülhet. Hogy megint lejtőre ne jussunk, szükséges, hogy körültekintők legyünk.

Művészeknek az általános, harmonikus tanítás keretében tanerőkül való alkalmazása szinte merő lehetetlenség, mert ott minden, de minden csak paedagogiai szempontból és czélból történik és történhetik.

A rajztanítás kifejlesztése nem művészeti, hanem didaktikai, paedagogiai kérdés, mert a rajztanítás a fent említett keretben *nem végczél, hanem eszköz!* Valamint a latin nyelvet sem tanítjuk első sorban azért, hogy a tanulók latinul tudjanak; téved, ki azt gondolja, hogy a rajztanításnak az lehet a végeredménye, hogy a tanuló rajzolni *meg*tanul, lévén az egy oly fogalom, melynek határait nem lehet meghatározni. Itt csak *a tanítás alatt kifejlődő képző hatásról, szellemi erőknek ily szempontból való általános kifejlesztéséről lehet szó.* Még az ipari szakiskoláknál sem végczél a rajztanítás, csakis a legfelsőbb, speczialis rajz-művészeti iskoláknál.

Innen a temérdek félreértés, egyöntetüség hiánya, és ebből folyó eredménytelenség. Annak idején, midőn a rajztanítást a közoktatásba bevenni jónak látszott, alig volt megfelelően képzett tanerőnk; a német iskolából került — többnyire nyelvünket sem értő — tanerők, kik maguk ugyan szépen, azaz kalligrafikusan tudtak rajzolni, a rajztanítás végczélját, rendeltetését, értékét, különböző feladatait alig ismerték, rajztanításra egyáltalán alkalmatlanok voltak. Midőn azután már magunk képeztük erőinket, azok első sorban művészek voltak, kik a rajztanítást szintén nem tudták jelentőséghez, érvényre juttatni, mert azt úgy fogták fel, mint egyes »tehetségesebb« tanulók szakszerű kiképeztetését, és így egy másik extrem állapot keletkezett, mely állapotnak megujulásával fenyeget az ismert műcsarnoki levélben felvetett eszme. Nem, ez sem a feladatunk; hanem csakis az összességnek harmonikus nevelése, *a gondolkodás e neműben való tájékoztatás, önállósítás.* A kézi ügyességnek csaknem a kalligrafiával azonos értéke van, a szellemi proczesszus a fődolog; egy tanulónak rajzképességét szóbeli vizsgálat alapján meghatározni, épenséggel sem lehetetlen.

Rajztanításunk közoktatási helyét, hitelét még csak a jövőben kell megalapítanunk, még pedig nekünk magunknak; czélt úgy és akkor fogunk elérni, ha magunkkal és teendőinkkel tisztába jövünk, egységes elveink lesznek, *egyöntetüen* fogunk eljárni! Egyöntetüséget pedig csakis a paedagogia jelében fogunk találni.

A rajztanítás teendői oly komplikáltak, hogy arról másoknak alig van fogalmuk, gyakran maga a tanszéket ellátó sem ismeri mind egyenkint; e szóban »rajz« oly sok van, egy chaos,

melyet elemeire kell bontani; mindegyik rész egy egész feladat, egy egész embert kivánna külön; s ha e feladatokat egy embernek egyszerre kell — kivált zsúfolt iskoláinkban — megoldania, nem ő a hibás, ha az eredmény nagyon kevés; csoda, ha ő maga a mellett tönkre nem megy.

A rajztanításnál először is annak feladatait kell fölismerni és disztingválni. E feladatok egymás mellett és után a következők:

Primitiv rajzbeli olvasás és írás síkban és térben; kézügyesség itt teljesen értéktelen; primitiv rajzbeli fogalmazás, mi alatt nem compositiot kell érteni, hanem az önálló megrajzolást; a kézügyesség itt is jelentőség nélküli; emelkedettebb rajzbeli olvasás és írás (olvasás alatt mindig a megértést kell érteni); emelkedettebb rajzbeli fogalmazás elemei; az utóbbiak elmélete, stíl-tan, aesthetika különös tekintettel a hazai viszonyokra. Valóban nem kis dolgok! Bármelyikét vegyük tüzetesen szemügyre, lehetetlen nem látnunk, hogy azok mind egytől-egyig par excellence didaktikai és paedagogiai kérdések, melyeknél a művészi szempontból való hozzászólás üdvös leend, de művészi szakszerüség egyoldaluvá tenné. Hisz vegyük csak a jövő elemi iskolai rajztanítást. Ha meglesz, az oly nehéz paedagogiai kérdés, melynél Sokrates-szel mondhatjuk, hogy minél tovább haladunk benne, annál inkább látjuk, hogy mily keveset tudunk. Játékszerű legyen, az bizonyos, de miből álljon? Erre felelni csak a jövő fog, megoldani csak paedagogus rajzolók fogják; már itt is tisztába kell majd jönnünk avval, hogy tulajdonképen mit akarunk, a műérzék kifejlesztésére való alapot letenni, vagy a betüíráshoz analog formaírást tanítani? Nem is érintve a kézügyesség fejleszthetésére való alapot, mert arra szükség nincsen; a kézügyesség úgyis az értelem dirigálásának eredménye, bár a szerepek gyakran és sajnos nagyon korán felcseréltetnek.

Magam is minden izemben művészi gondolkodású vagyok és épp azért tisztán látom, hogy a rajztanítás elsősorban didaktikai és paedagogiai kérdés, szakkérdéssé csak a speciális művésziskolában lesz.

(Budapest) *Boros R.*

IDEGEN NYELVEN TARTOTT RECZITÁCZIÓK ÉS ELŐADÁSOK.

Az élő idegen nyelvek tanítói fáradhatatlanok olyan új és újabb segédeszközök és módok kieszelésében, a melyek segélyével e nyelveknek elméleti és gyakorlati elsajátítását megkönnyíthetnék és a tanítás eredményességét fokozhatnák.

Vagy két évvel ezelőtt »Eingeborene Lehrer für den Unterricht in den modernen fremden Sprachen« cz. a »Die Neueren

Sprachen« cz. folyóiratban közöltem egy ilyen irányú tervet, mely az ú. n. »született,« helyesebben benszülött francziák, angolok, stb. alkalmazását pendítette meg és akkoriban abban és más folyóiratokban élénk és tanulságos vitát eredményezett. A hozzászólók egyike ugyanaz a dr. Martin *Hartmann*, a kitől a napokban Lipcséből két nyomtatványt kaptam, melyek a czímül választott tétellel foglalkoznak és a melyeket kivonatosan e sorokban ismertetek.

Az élő idegen nyelvek tanításának kiegészítése és előmozdítása végett — így fejezi ki a czélt *Hartmann* — évenként benszülött külföldiek által franczia és angol reczitácziók és előadások rendeztetnek a felsőbb tanintézetek növendékei részére. 1899-ben volt az első ilynemű kisérlet, mely a közreműködő *Jouffret* tanár kiválósága folytán teljesen sikerült; az illető 13 városban szólt, összesen 4000 tanuló előtt. Az idén a kereslet már akkora volt, hogy az augusztustól októberig terjedő cziklusra két egyéniséget kellett szerződtetni: Bornecque és Charléty urak személyében, amaz a rennes-i, ez a lyon-i egyetemen maître de conférences. Bornecque 42, Charléty 15 várost látogatott meg, a résztvett tanulók száma 17.000! Ezenkivül mindketten felnőttek részére irodalom- és világtörténeti előadásokat is tartottak nagy sikerrel és a következő irókról és tárgyakról: Michelet, V. Hugo, Tolstoi, Napoléon, Ed. Rostand, a klasszikus és a romantikus dráma.

Ezen rohamosan fokozódott külső siker, a napi és szaksajtó osztatlan elismerése, a tanulók és tanítók körében tett közvetlen megfigyelések, sőt egyes városoknak és iskolai hatóságoknak áldozatkészségben megnyilatkozó érdeklődésük a mellett bizonyítanak, hogy a kezdeményezés sikerült és az intézmény tényleges szükségletnek felel meg.[1] Ezen buzdulva Hartmann, az idegen nyelvű reczitácziónak állandósítását vette tervbe és a folyó téli idényre főleg Délnémetországot és Ausztriát szemelte ki. Körlevelében reczitátorokul ajánlja a franczia részére René Delbost tanárt, az angol részére S. Lewis Hasluck igazgatót; mindkettő kiválóság szakmájában.

Hogy mekkora komolysággal, alapossággal és körültekintéssel járnak el ebben is a németek, bizonyság rá a 20 pontból álló szabályzat »*Grundsätze für die Veranstaltung fremdsprachlicher Recitationen durch geborene Ausländer*«, melynek fontosabb tudnivalói im ezek. Az előadókat csak a legmegbizhatóbb ajánlatok alapján szemelik ki, s kell, hogy az illetők képesek legyenek nyelvi, irodalmi és történeti előadások megtartására is. A hallgatók (tanulók és felnőttek) létszámára való tekintettel kivánatos, hogy kisebb városok a környékbeli iskolákat is bevon-

[1] V. ö.: M. Jouffret, Une expérience pédagogique en Allemagne (Revue Universitaire 1899 nov.); Ed. Gündel, Die Jouffret-Recitationen (Die Neueren Sprachen 1900).

ják, a melyeknek tanulói egy tanító felügyelete mellett mérsékelt jegygyel utaznak. A felsőbb tanhatóság engedélyének megszerzése után, díjtalanul bocsátandó rendelkezésre egy megfelelő tanterem; a tanulók eleve tájékoztatandók tanítóik, a közönség a helyi sajtó útján. Iskolai előadásoknál a díj tanulóként 25 fillér, felnőtteknek 50 f.; a közönség részére rendezett előadásoknál 50 f., illetve 1 márka. Csak olyan városok vehetők fel az utazási tervbe, melyek előadásonként legalább 60 márka jövedelmet biztosítanak. Egy napon esetleg 2 előadás is tartható. — Mivel az idegennyelvi reczitácziók és előadások a tapasztalat tanusága szerint csak akkor eredményesek és maradandó hatásuak, ha a tanulók az előadandó szöveget eleve elolvasták, a főrendező ilyenekről is gondoskodott; eddigelé 2 franczia s 1 angol füzetke jelent meg 48 lapnyi terjedelemben és 25 f.-nyi árban. Tartalmukat alább közlöm. A tanító-személyzet részére ingyen-példányok állnak rendelkezésre; valamint hogy részükre a bemenet is szabad. A helyi rendezők előadásonként vagy 18—20 lapnyit szemelnek ki e füzetkéből és a kivánt számokat (darabokat) idejekorán közlik az előadókkal.

* * *

Látnivaló, hogy a Hartmann kezdeményezte dolog az én jóval messzebb menő indítványom talajából fakad: kezdet, átmenet és surrogatum ott és addig, a hol és a míg amaz még nem valósítható meg. De mi nem ennek okából foglalkoztunk vele, hanem egyszerüen azért, mert minden túlzástól és túlhajtástól eltekintve, a modern nyelvtanítás egy elég ügyes és alkalmas segédeszközének tartjuk, melyet *módjával* mi is értékesíthetnénk, m. p. minden veszedelem és nagyobb befektetés nélkül, mert a kisérletezést, mint oly sokban, ebben is mások végezték el helyettünk. A mi az intézménynek másik, mondhatnám, nemzetközi jelentőségét illeti, mely a különböző népek képviselőinek érintkezésében és megismerésében nyilatkozik meg, arról e szerény keretben méltán eltekinthetünk, mert különben a paritás kedvéért Francziaország részére német felolvasókról kellene gondoskodni. — S azt hiszem, a dolog érdemét illetőleg ebben a véleményben megegyezünk. E tekintetben egy rokon példa önként kinálkozik, a mely egyúttal jelzi a meghonosítás módját is. Értem az Uránia-szinházat. Nem a mutatványos előadásokra gondolok, mert azoknak a különböző értékü látványosságoknak *kötelező* megtekintése talán nem is minden ok nélkül provokálta a kritikát, hanem a Grail k. a. Petőfi estélyére gondolok, mely oly nagy sikert és elismerést aratott. Ugyanő külföldön a magyar iróknak német előadásával tünt ki, de itthon egyelőre akár mellőzhetjük a német és az angol irodalmat, s kisérletképen a franczia nyelvre és irodalomra szoríthatunk, m. p. évente egy cziklusra, a mely a fiú- és leánygyközépiskolák felső osztálybeli növendékeinek alkalmat adna, hogy

jó, szép és igazi franczia kiejtést élvezhessenek. Előkészítő füzetkékről is magunk gondoskodnánk a tantervek követelte irókból vett szemelvények összegyűjtése és jutányos kiadása által.

De ne feledkezzünk meg két dologról, a mely ezt az üdvös szándékot oly könnyen és oly hamar elronthatja. Az egyik a szervezésre vonatkozik és réme »a gseft«. A németeknél *egy* ember kezdte és magánvállalatként viszi is egyelőre, nálunk legjobban szeretném, ha maga a minisztérium venné kezébe a dolgot, és egy alkalmas erő szerződtetése dr. Erődi főigazgató úr útján, akit most annyi szál fűz a francziákhoz, rövid és közvetlen úton volna lehetséges. Első alkalommal legolcsóbban és legszerényebben a kisérletet akár saját franczia erőinkkel is végrehajthatnók az egyetem v. az Eötvös-kollégium franczia professoraival. Másik aggodalmunk a végrehajtást és az anyag kiszemelését illeti, a hol a túlzás és a poseurség kisértenek. Gondoljunk csak a nálunk vendégszereplő idegen színészekre és arra a közönségre, melynek túlnyomó része kultur-társadalmi kényszerből és intellektuális kötelezettségből végigszenvedi ezeket az előadásokat; ne feledjük azt sem, hogy az idegen nyelvek tanítása Németországban jóval intenzivebben folyik mint nálunk. Tehát semmit a forma, a divat és a látszat kedvéért, mindent a valódi ügy és az ifjúság érdekei szempontjából; inkább keveset és könnyüt de jól, mint sokat és nehezet hiába!

Végül közlöm a német vállalat két franczia füzetének tartalmát és az eszmét a jelzett korlátok közt és feltételekkel szaktársaimnak és az intéző köröknek figyelmébe ajánlom.

Az első füzet tartalma: 1) Racine, Athalie 3, 7 (La Prophétie du Grand-prêtre). 2) Molière, Le Bourgeois gentilhomme, 2, 6. 3) La Fontaine, Le Savetier et le Financier. 4) id., Les Animaux malades de la Peste. 5) Béranger, Les Hirondelles. 6) id., Les Souvenirs du Peuple. 7) V. Hugo, Quand nous habitions tous ensemble. 8) id., O Souvenirs! Printemps! Aurore! 9) id., Dolorosae. 10) id., L'Expiation (Retraite de Russie). 11) Sandeau, Mademoiselle de la Seiglière, 4, 2. 12) A. Daudet, Tartarin de Tarascon, 1. 13) id., Les Vieux. 14) id., L'Agonie de la Sémillante. 15) id., Le Sous-préfet aux Champs.

A második füzet tartalma: 1) Racine, Phèdre 5, 6 (Récit de Théramène). 2) id., Britannicus 4, 4. 3) Molière, Le Misanthrope 1, 1. 4) La Fontaine, La Laitière et le Pot au Lait. 5) id., Le Chat et un vieux Rat. 6) V. Hugo, Napoléon II. 7) id., A des Oiseaux envolés. 8) id., La Conscience. 9. M. Jouffret, Symphonie. 10) J. Michelet, l'Alouette. 11) A. Daudet, Lettres de mon Moulin (Installation). 12) id., Nostalgies de Caserne 13) Claretie, Boum-Boum.

Kemény Ferencz.

EGYESÜLETI ÉLET.

Udvarhely-kerületi kör.

(Munkaprogramm. — A tanterv végrehajtásának akadályai. — Ifjusági szinházi előadások.)

Az udvarhely-kerületi kör nov. hó 24-én tartotta rendes havi ülését dr. *Solymossy* Lajos elnöklete alatt.

Az ülés első tárgya volt a kör munkaprogrammjának megállapítása. Dr. *Solymossy* Lajos bemutatta az egyesület igazgatóságától leküldött vita-tételeket s felkérte a tagokat, nyilatkozzanak, hogy ki melyik tétel tárgyalására vállalkozik, vagy kit kérjen fel a kör egyikmásik tétel előadására. Dr. *Solymossy* Lajos elvállalta az 1., *Kovács* Dániel a 3., *Szabó* András az 5. és *Fejes* Áron a 6. tétel előadását. A többi tételek dolgában a kör abban állapodott meg, hogy *Soó* Gáspárt a 2., *Molnár* Károlyt és *Hlatky* Miklóst a 4. s *Gönczy* Lajost a 8. tétel előadására kéri fel.

Ezután tartotta *Barabás* Jenő ily című előadását: »A tanterv végrehajtásának akadályai«. A tantervről az a véleménye, hogy a jelenlegi óraszám kissé sok. Ez nézete szerint az első akadály. Nagyobb akadályt lát a túlterhelésben, melynek úgy a helytelen módszer, valamint a kézikönyvekbe felvett anyag túlságos terjedelme az okozója. A módszert illetőleg indítványozza, hogy az O. K. Tanáregyesület mozgalmat indítson oly magyar paedagogiai könyvtár kiadása dolgában, mely mind az általános módszeres eljárást, mind az egyes tárgyak tanításának módszerét felölelje. A tankönyveket illetőleg pedig azt indítványozza, hogy azok anyaga oly szűkre szoríttassék, hogy a tanuló vele teljesen megbirkózhassék. Mintaképül ajánlja a Stampfel-féle Tudományos Zsebkönyvtárt, melynek füzetei — bár nem készültek a tantervnek megfelelően — bőségesen foglalják magokban egy-egy osztály anyagát. Nagy akadályát a tanterv végrehajtásának továbbá abban látja, hogy oly tanulók kerülnek fel a magasabb osztályokba, kik oda nem valók, kik csak a szülői kényszernek engedve, hajlam nélkül mennek az iskolába. Ezen akadály elhárítása végett indítványozza, hogy a tanuló elbírálásánál ne csak az vizsgáltassék meg, vajjon meg tud-e felelni az illető tárgyból, hanem az is, meg van-e a korához és osztályához mért kellő érettsége s van-e igaz hajlama a tanuláshoz. Ezek elbírálásánál azonban ne döntsön az évvégi vizsgálat, hanem a tanárok egész évi megfigyelése. Azon tanulók, kik az iskolába nem valók, abból eltávolítandók. Végül a nevelésben is lát akadályt, a mennyiben a középiskolai tanárnak kevés az ideje, hogy a neveléssel tüzetesebben foglalkozzék. Az igazi morális neveléssel nem is igen foglalkozhatik, hanem inkább csak az értelmi neveléssel. Azt tapasztalta, hogy a tanulmányokkal való foglalkozás iránti kedv s a kötelességérzet igen csekély az ifjuságnál. Ha ki lehetne találni oly módot,

hogy a tanárok a szülőkkel gyakrabban érintkezhessenek, nagyobb sikerrel lehetne az ifjuság nevelését végezni.

Barabás Jenő előadása hosszabb eszmecserére nyujtott alkalmat. Első felszólaló dr. *Róth* Fülöp volt, ki a szülőkkel való gyakoribb érintkezés megkönnyítése czéljából azt indítványozta, hogy a tanárok bizonyos meghatározott órákban az intézetben tartózkodjanak, hogy a szülők őket felkereshessék s gyermekeik előmenetele dolgában felvilágosítást kérhessenek. *Csehély* Adolf ezen indítványnyal szemben arra utalt, hogy ezzel az eszmével már egyszer foglalkozott a sajtó mint állítólag a vallás- és közoktatásügyi ministeriumban felmerült tervvel. Akkor az egész tanárság állást foglalt e tervvel szemben. Ha a tanárt arra kötelezné, hogy a tanítási órákon kivül is töltsön bizonyos számú órákat az iskolában, szükségtelen terhet rónának reá; mert azok a szülők, kik a tanárral beszélni óhajtanak, lakásán is fölkereshetik.

Dr. *Solymossy* Lajos azt tapasztalta, hogy a szülők érdeklődését fel lehet kelteni, de csak úgy, ha az intézet adja meg rá az alkalmat. A főreáliskola internátusa részéről minden hónap végén megy az értesítés a szülőkhöz s ezek legnagyobb része levélben köszöni meg az igazgató intézkedéseit vagy pedig kijelenti hozzájárulását ez intézkedésekhez. Kívánatosnak tartja, hogy a többi tanulókról is mentől több értesítés menjen a szülőkhöz, még pedig nemcsak a rosszakról, hanem a jókról is, hogy ezzel a szülői ház s az iskola között élénkebb érintkezés létrejöjjön.

Hlatky Miklós teljesen elfogadja az előadó érveit, sőt egyes dolgokban még tovább menne. Ugy véli, hogy nem érünk czélt, ha a tanítás magas czélokat tűz ki. Nálunk a német vagy franczia nyelv tanításában követendő czél nagyobb, mint a porosz középiskolákban. Az irodalomból oly magas czél van kitűzve, melyet a tanuló ifjú teljesen el nem érhet. Önálló olvasmány alapján önálló ítéletet kell alkotnia, a mihez philosophiai képzettsége sincs. Mindenesetre kivánatos a mentől magasabb czél elérése, de számolni kell az eszközökkel is. Azt tartja, hogy a mostani évszám mellett a tanterv magasabb czélja el nem érhető. Vagy a czélt kell leszállítani, vagy a középiskolai kört egy évvel megtoldani.

Kovács Dániel észrevételt tesz az előadónak azon nézetére, hogy a túlterhelés eloszlatására a tankönyvek rövid kivonatai használandók. Kivonatok használata mellett a tanuló könnyen lustaságra szokik. Az a rövid, száraz tananyag, mely az arasznyi kis könyvekben van, nem elégséges és nem is gyönyörködtető, hanem nagyon unalmas. Csak arra jó, hogy a nyolcz osztályon keresztül jött tanuló a főpontokat visszaidézze emlékezetébe az érettségi vizsgálat előtt.

Jánosi Péter még két akadályt lát azokon kivül, a melyeket az előadó felhozott. Az egyik a középiskolába kerülő ifjuság hiányos előkészültsége, a másik a figyelem hiánya. Szükségesnek

tartja, hogy gondoskodás történjék oly eszközökről, melyek a tanuló figyelmét éberebbé teszik.

Dr. *Solymossy* Lajos megerősíti *Jánosi* Péternek azon panaszát, hogy az I. osztályba kerülő gyermekek figyelni nem tudnak. A községi iskolákból kikerülő tanulók, kik már május hóban szétmennek, ha hozzá is voltak szoktatva a figyeléshez, a három havi szünet alatt elfelejtik. Az I. osztályban a tanárnak jó időt arra kell fordítania, hogy a gyermekek figyelni tanuljanak.

Az ülés harmadik tárgya volt a szinügyi bizottság jelentésének tárgyalása. A bizottság négy darabot tűzött ki, melyek közül kettőt a szintársulat elő is adott. A bevezető előadások jelenleg elmaradtak, mert azokat a bizottság nem tartotta szükségeseknek. A bizottságnak ugyanis az a meggyőződése, hogy czélszerűbb, ha akár az irodalom tanára, akár az önképző kör vezetője az illető darabokat vagy rendes órán vagy önképzőköri ülésen részletesen megismerteti. A két előadott darab, u. m. »A czigány« Szigligetitől s »A király házasodik« Tóth Kálmántól, be is vált, az ifjúság meglehetős számban jelent meg. A tanulók elhelyezése azonban sok nehézséggel járt, miért is *Fejes* Áron, a bizottság előadója, azt a kérdést veti fel: nem volna-e czélszerű az előadások folytatását beszüntetni?

Hlatky Miklós, *Bod* Károly, *Szabó* András, *Weinberger* Fanni és *Dózsa* Jakab hozzászólása után dr. *Solymossy* Lajos elnök indítványára a kör abban állapodott meg, hogy kisérletet tesz az iránt, vajjon a hátralevő két darabot lehetne-e este helyett délután megtartatni. A jövőre nézve pedig jobbnak látja a kör, ha az ifjúság a nagyközönséggel együtt megy a szinházba, míg Székelyudvarhely városa nem rendelkezik olyan szinházi helyiséggel, mely alkalmasnak mutatkozik külön ifjusági előadások megtartására.

Csehély Adolf,
jegyző.

Eperjesi kör.

(Gyakorlati előadás. Gróf Pálffy János levele. Folyó ügyek. A központi igazgatóság által kitüzött tételek megvitatása.)

Az eperjesi kör 1900 decz. 19-én *Husz* Ármin elnöklete alatt gyűlést tartott.

Gyülés előtt a szép számmal megjelent tagok meghallgatták *Jakobei* Dezső tagtársnak gyakorlati előadását az I. gymn. osztályban a földrajzból, ki ezzel be akarta mutatni több éven át önállóan követett gyakorlati tanításának induktiv alapelveit, melyek szerint tanitványait — rajzolás segítségével is — a mindennapi szemléletek körébe eső tárgyak helyzetviszonyaiból kiindulva, fokozatosan bevezetni szokta a földrajzi fogalmak ismeretébe ugy, hogy ezek egymásból folyva a térszemlélésnek biztosabb s világosabb alapját képezzék. A kör az előadó igyekvésének helyességét — a felvidéken a nyelvi nehézségek által is több felfogásbeli homályosság eloszlatására különösen szükséges — minél közvetlenebb induktiv módszer alkalmazá-

sában elismeri s a tanulók feleleteit — tekintve azt, hogy ezek nagy számban nem magyar ajkúak — eléggé sikerülteknek találja, mindazáltal a tagok jobban szerették volna, ha a tanulók az egyes földrajzi fogalmaknak még összefüggőbb kifejtésében nagyobb fokú öntevékenységet fejtettek volna ki.

A tanulságos s ügybuzgóságról tanuskodó gyakorlati előadásért a kör az előadónak köszönetet szavaz.

Olvastatik a körnek gróf *Pálffy* Jánoshoz intézett üdvözlő irata, úgyszintén a nemeslelkű alapítónak ezen üdvözletre válaszoló meleg hangú levele, melyben a körnek »az elismerés és tisztelet nyilvánításáért« őszinte köszönetét fejezi ki azon óhajjal: vajha alapítványa a haza javára mindenkoron meghozná azon nemes gyümölcsöket, melyeket neki azzal — »a hazafias tanári kar közreműködésével« — biztosítani óhajt.

Elnök jelenti, hogy a népszerű felolvasások első ciklusa befejeződött s azokból a tanulmányi kirándulási alap javára befolyt jövedelem eddig négyszázötven koronát tesz ki.

A tagok sajnálattal veszik tudomásul, hogy *Beér* Ferencz, körünknek eddig munkás tagja, úgy ebből, mint az Orsz. Tanáregyesületből kilép.

A kör elnököt megbizza, hogy az ifjusági uszoda létesítése ügyében a városi polgármesterrel, az ifjuságnak megfelelő szini előadások rendezése érdekében pedig a városunkban szereplendő szintársulat igazgatóságával annak idején tárgyalásba bocsátkozzék.

Elnök indítványára, hogy a tagok közül valaki a központi igazgatóság által kitüzött tételek (Közlöny 1900. okt. 2—3. sz.) megvitatására vállalkozzék, legközelebbi ülésre *Peskó* Ödön és *Wallentinyi* Samu a 9-ik tétel (Kemény-féle indítvány), dr. *Janicsek* József, valamely későbbi ülésre, a 3-ik tétel (class. régiségtan tárgyalásának időrendje) tanulmányozására jelentkezik.

A kör ezzel összefüggésben elfogadja a szepesi körnek (l. u. o. 8. pont) azon indítványát, hogy tartassanak igazgatói értekezletek, melyekbe a ministerium minden középiskolából egy a tanári kartól választandó tanárt is küldjön ki. Ugyancsak hozzájárul a kör az ung-beregmegyei kör (ungvári osztály) azon indítványához, hogy a középiskoláknál — úgy az államiaknál mint a felekezeti jellegüeknél — az előléptetések egy időben történjenek. E czélból a szükséges lépések megtevésére a központi választmányt. is felkéri.

Dr. Janicsek József,
köri jegyző.

KÖNYV-ISMERTETÉSEK.

A franczia nyelv középső tanfolyama. Olvasókönyv, gyakorlókönyv, szókönyvecske. A leányiskolák III. és IV. osztálya számára szerkesztette dr. *Theisz* Gyula (ugyanezen czím francziául is) Budapest. 1900. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai)

cs. és kir. udvari könyvkereskedésének kiadása. Ára füzve 1 k. 80 f., kötve 2 k. 20 f.

E középső tanfolyam az elemi tanfolyamnak folytatása. Szerkesztésében ugyanazon elvek vezették a szerzőt, mint az elemiben s főczélja a rövidség volt, mint ezeket előszavában is megemlíti. A könyv ugyancsak a szerzőnek Petite Grammaire-jével illetve Kis nyelvtanával kapcsolatban használható s folytonos utalás történik benne e művekre. Az illető nyelvkönyvek megfelelő helyeire történő eme hivatkozások helyeselhetők, mert bár a középső tanfolyam több helyen nyujt is nyelvtani fölvilágosításokat, a megfelelő nyelvi anyagnak olykor-olykor teljes föleleven ítése vagy fölujítása rendesen nem fölösleges, sőt szükséges és hasznos.

Műve anyagát 5 részre osztotta a szerző: 1. A l'école; 2. En famille, 3. A la campagne, 4. Histoire, 5. Poesies. Ez után a szavak képzéséről szóló 7 lapra terjedő gyakorlatok s 42 lapnyi, az egyes pontokhoz tartozó szótár következnek. A szerző az 5 rész egyes pontjai keretében — úgy mint egyéb nyelvkönyveiben is — elébb a prózai vagy költői olvasmányt adja, utána egy vagy több bölcs mondás (maxime) vagy közmondás (proverbe) következik, azután szóbeli s irásos gyakorlatok (exercices oraux et écrits) a megfelelő nyelvtani s társalgási rövid, összefoglaló mondatokkal, a hozzájuk simuló jegyzetekben pedig utasítást találunk arra nézve, hogy mire irányítsuk a tanítvány figyelmét. Mindezeket franczia nyelven adja. A 14. ponttól kezdve már több helyen fordulnak elő az olvasmányok alapján készült, fordításra szánt magyar szövegek s mind alkalmasak irásbeli feldolgozásra.

Könyvünk elejétől végig dicséretes törekvéssel igyekszik alkalmazkodni a III. és IV. osztályi leánynövendékek fölfogásához. Mint a szerzőnek eddigi franczia nyelvi könyveiben is elismeréssel tapasztaltuk, úgy itt is egyszerűbb, könnyebben megérthető, eredményesebben földolgozható olvasmányokról s nyelvi tételekről fokozatosan történik a haladás a nehezebbekre. Itt is ott is teljesen földolgozza a készen lévő anyagot s ez által hathatósan mozditja elő a növendék nyelvi tudását s társalgási készségét.

Az állami felsőbb leányiskoláknak 1887-ben kiadott szervezete a tanítási tervben megkivánja a franczia társalgás és nyelvtan elsajátítását, valamint a tanulók képzettségéhez mért franczia irodalmi remekek megértését. Az egyes osztályoknál azonban nem jelöli meg az irókat s műveiket. A felsőbb leányiskolák tantervének átvizsgálásáról szóló 1899-iki szakjelentés azonban már megszabja, hogy a III. osztályban könnyű mesék, elbeszélések, leírások s versek, a IV. osztályban pedig elbeszélések és olvasmányok legyenek a franczia földrajzból s történetből, továbbá elbeszélő és lantos költemények Perrault Contes de féesjéből, Lafontaine s Florian Fables-jéből, valamint föl legyen véve Erckmann-Chatrian, Souvestre, Töpffer, Durny és Bruno (Le Tour de la France).

Szerzőnk komoly figyelme tárgyává tette a fönti utasításokat s úgy a mesék, az iskolai és családi élet, valamint a falusi világ s a földrajz és történelem köréből bőségesen nyujt prózai és költői olvasmányokat. Szorgosan ügyel arra is, hogy leányok számára irta meg könyvét, de azért természetes, hogy fiúnövendékek is haszonnal forgathatják. Nem ártott volna azonban a franczia földrajzból s az újabbkori franczia történetből valamivel többet nyujtani, ezenkivül Floriantól, Erckmann-Chatriantól, Souvestretől, Töpffertől s Durnytől is adni rövidebb közleményeket. Minthogy azonban így nagyon megnőtt volna a könyv terjedelme s a hiányzó olvasmányok helyett így is bőségesen kapunk közleményeket hasonlóan jeles iróktól s költőktől s végül mivel a szerző épen most egymásután adja ki a revisio-kivánta műveket s így könnyen, olcsón szerezhetők meg: teljesen megelégedhetünk szerzőnk eljárásával, sőt mondhatjuk, hogy egyes a revisio ajánlotta művek helyében a Cours moyenban jobb olvasmányrészleteket kapunk.

Az egyes összefüggő prózai s költői olvasmányoknál ki van téve a szerző neve is; szükségesnek tartanám azonban, hogy ez a történeti rész minden külön olvasmányánál is meglegyen, valamint ne maradjon el a La mère et l'enfant s a Ma Normandie cz. olvasmányoknál sem. Csak így érhető el az a czél, hogy a tanítvány könnyen, játszva tanulja meg az egyes irodalmi ágak művelőinek nevét is.

A vocabulaire teljességre igyekszik. A szavaknak s egyes kifejezéseknek a szövegbe illő magyar jelentését kapjuk s a szavaknak neme is meg van jelölve. Azonban kívánatos lenne a szavaknak közel álló másik jelentését, valamint a rokonértelmű, rokonalakú s néha az ellentétes értelmű szókat is itt-ott feltüntetni, szükséges továbbá, hogy egy szó mellől se maradjon el a nemnek megjelölése, kivéve természetesen azokat a szókat, a hol a jelző úgy is megvilágítja a nemet.

Néhol a kiejtést zárójelben ki kellett volna tenni: pl.: aiguille f. (13. olv.), amitié f. (21. olv.), impatience f. (24. olv.), les moeurs fpl. (43. olv.), Saône (40. olv.) choeur m. (44. olv.).

Itt-ott föl van cserélve a szók neme; pl. traversin f. (14. l.), les moustaches m. (16. l.), étui f. (26. l.) propriétaire f. (és m. 27. l.), intervalle f. (38. l.), les moeurs m. (43. l.), vitre m. (44. l.), enseigne m. (60. l.).

Egy-egy helyen nem ártott volna a szótárt az olvasmányban előforduló néhány kifejezéssel kiegészíteni; pl. conduire (3. olv.), devinette f. (8. olv.), de bonne heure (8.), sommaire m. (16.), passerelle f. (25.), contraction f. (28.).

Némely kifejezést máskép irnék; pl. a 43. lapon: szemei elgyöngültek (szeme elgyöngült), azokkal a nagy pápaszemekkel (azzal a nagy pápaszemmel); a 147. lapon: barátságos kinézés (b. külső); 151. l.: gondtelt (gonddal telt); 154. l.: erőteljes (nagy erejű, erőtől duzzadó) stb.

Sajtóhiba (a szerző is megemlít néhányat) kevés van a könyvben, mindössze a következő lapokon: 33, 37, 73, 101, 109, 124, 147, 151, 154, 155, 162, 171, 172.

A képek elég ügyes nyomásuak s jó szolgálatára vannak a szemléltetésnek; a történeti képek szerzőjét jó lenne megjegyezni. Papiros és nyomása teljesen kielégítő s a könyv ára sem nagy.

Mint látható, könyvünknek sok jó tulajdonsága van s használa lesz franczia nyelvi oktatásunknak. Megjegyzéseim nagyobbrészt olyanok, hogy ezek alapján a javítás illetőleg pótlás könnyen megtörténhetik.

Ezekhez képest dr. Theisz Gyulának »A franczia nyelv középső tanfolyama« czimű művét a leányiskolák III. és IV. osztálya számára hasznos tankönyvnek tartom s mint ilyet melegen ajánlom kartársaim figyelmébe.

(Budapest.) *Dr. Oláh Béla.*

Muret-Sanders: *Encyklopädisches Wörterbuch der englischen und der deutschen Sprache.* Hand- und Schulausgabe. Berlin, Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung, 1900. Mk 14.

Kiállítására nézve elegáns franczia bőrkötésű, testes (első, angol-német része: XXXII + 845, második, német-angol része: XXIV + 889, tehát együtt 1790 nagy 8° r. lapnyi terjedelmű) kötet, — tartalmára nézve a legkitünőbb, a mit a német-angol szótár-irodalom létrehozott: im ez a kis Muret-Sanders! Muret-Sanders ugyanaz az angol-német szótár-irodalomban, mint Sachs-Villatte a franczia-német szótár terén; a két műnek nemcsak kiadója ugyanaz, hanem kiállítása, berendezése, szerkesztési alapelvei is ugyanazok. Mindkettő valóban klasszikus terméke a német tudásnak és szorgalomnak! Mindkettőnek van egy nagy és egy kis kiadása; a nagy kiadásból egy-egy rész 2000—2500 lap terjedelmű s ára 42 márka; a kis kiadás a nagynak iskolai és közhasználatra készült kivonata. Ilyen kivonata az előttünk fekvő kézi szótár a Muret (angol-német) és Sanders (német-angol) nagy szótárának. Második része, a német-angol rész, csak a folyó év tavaszán készült el, míg az első rész már 3 évvel előbb megjelent; amannak szerkesztője *H. Baumann*, az utóbbié *B. Klatt*, — természetesen mindkettőnek számos szakférfiú segédkezett.

Mindkét szerkesztő arra törekedett, hogy a nagy műből, aránylag kisebb terjedelem mellett lehető sokat átvegyen, azaz mindazt nyújtsa, a mi a mai élő nyelvben közhasználatban van, s a régi nyelvből mindazt, a mi a klasszikusok műveiben előfordul, — s nyújtsa mindezt könnyen és gyorsan feltalálhatólag, nyújtsa az illető kifejezést minden szokottabb jelentésében. Kitűzött czéljokat mindketten lehető tökéletesen megvalósították s e mellett a nagy kiadásnak minden előnyét megtartották; nevezetesen adják: az angol részben a kiejtés megjelölését a Toussaint-

Langenscheidt-féle legjobbnak elismert módszer szerint, a német részben a szótagok hosszusági és hangsúlyozási megjelölését; mindkét nyelvben a szók származását, a közép-angolban vagy németben való alakját; a homonymákat, synonymákat, autonymákat. Megjelölik ügyesen alkalmazott jelekkel, melyeknek magyarázata felváltva angol és német nyelven minden lap alján olvasható, hogy az illető szó, illetőleg annak egyik-másik alakja, kapcsolata micsoda szak vagy foglalkozás körében s mily jelentésben használtatik; a főneveknél s igéknél megjelölik számokkal, melyek a bevezetésben *Detached Observations* czím alatt nyújtott nyelvtani ismertetésekre utalnak, hogy a declinatio vagy conjugatio melyik csoportjába tartozik az illető szó. Ezenkivül az angol rész bevezetésében ott találjuk a forrásművek (encyklopaediák, szótárak, irodalomtörténetek stb.), az angol-amerikai pénzek, mértékek, súlyok ismertetését, a kiejtési jelek magyarázatát — s mindkettő bevezetésében a rövidítések magyarázatát. Mert mindkét részben nagyon sok rövidítés van — de ez nem is lehet másként, mikor aránylag kevés helyen sokat akarnak nyújtani. De ha egy kicsit lapozgatunk a szótárban, ha gondosan átolvassuk a mű használatára vonatkozó utasításokat, megnézegetjük a rövidítések magyarázatát, — akkor elég könnyen s elég gyorsan fogunk benne tájékozódni, mert a szerkesztők erre kiváló gondot fordítanak. Igy azon szók, melyeknek két-három különböző értelmök van, teljesen külön czím alatt tárgyaltatnak, jobb homlokukon 1, 2, 3 arab számmal; épp úgy, ha valamelyik szó többféle minőségben szerepel, vastag római számok mutatják az egyes minőséget, pl. *open* szerepel, mint fő- és melléknév, csel.-, és középige, összesen 31-féle jelentésben, melyek számokkal vannak elől ellátva s jellel egymástól elválasztva. E jelentések után következnek újabb kikezdésekben az egyes jelentésekhez fűződő példák, felvilágosítások, azon számmal ellátva, a melyik számú jelentéshez tartoznak; viszont az olyan jelentés után, melyhez példa járul, egy kis lefelé irányuló nyíl van alkalmazva. E példák hosszában balról egy lécz huzódik végig, hogy a kereső azonnal észrevegye s megkülönböztesse őket a jelentésektől; ha valaki siet, csak a szó jelentését nézi meg, ha ideje van, a példákra is kiterjeszti figyelmét.

Az angol részben a kiejtés megjelölése szempontjából, sok tulajdonnév is fel van véve, a fontosabb személyneveknél bővebb adatok is találhatók. Különös figyelem van fordítva az amerikanismusokra, úgy a helyesirás, mint a jelentés terén.

Áttekinthetősége, gazdagsága és megbízhatósága e művet a legkitünőbb e nemű termékek egyikévé teszik, sőt számos szakférfiú egyenesen az angol és német nyelv legtökéletesebb szótárának hirdeti. Ára terjedelméhez s tartalmi gazdagságához viszonyítva mérsékeltnek mondható. Mind kézi használatra, mind mintának hazai szótárainkhoz a legmelegebben ajánlhatom.

(Sárospatak.) *Rácz Lajos.*

VEGYESEK.

Halálozás. A magyar középiskola ismét egy lelkes munkását vesztette. A legujabb iskolák egyikét: a balassa-gyarmati fejlődő gymnasiumot érte közvetlenül a csapás. Vezetője: dr. *Sárffy* Aladár, ki éveken át a lőcsei áll. főreáliskolában tanárkodott s az ifjusági irodalom terén is buzgólkodott s ki igazgatói megbizatással választatott ki a balassa-gyarmati új gymnasium szervezésére, váratlanul elhunyt a férfikor java idejében, 43 éves korában.

Helyreigazitás. A Közlöny multheti számának 336. lapján két leirási hibából eredő tévedést kér helyreigazítani »*A középiskolai tanárok helyzete a külföldön*« czimü közlemény irója. — 1. Romániában a helyettes tanár kezdő fizetése (12 heti óra után) nem 2016 korona, hanem 2016 *lei* vagyis *1955* korona. 2. Ugyancsak Romániában a rendes tanárok 4 korpótléka egyenkint nem 468 K., hanem *648* lei vagyis *628* korona.

Szerkesztői izenet. A szerkesztőt családjában előfordult gyermekbetegség egy időre elzárja a külvilágtól. Az érintkezés nehézsége okozta, hogy az actualis közleményeknek — főleg a választmányi ülésről szóló tudósításnak — szánt lap sem készülhetett el a rendes pénteki határnapig. Ezért most *kettős szám* jelenik meg, kétszeres terjedelemben; előre adván a jövő vasárnapit is.

A köteles óvatosságnak tessék beszámítani azt is, hogy a szerkesztő most kénytelen elhanyagolni a levelezést is. A családokra való tekintetből egyenes válasz nélkül kell hagynia a barátságos szivességnek ama nyilatkozatait, melyek az újév és a szerkesztői lemondás alkalmából fölkeresték. E helyütt, együttesen mond érettök őszinte köszönetet s fejezi ki azt az igaz biztosítást, hogy a baráti és kartársi érzelmeket hasonló melegséggel viszonozza. Szivből kiván boldog új esztendőt, a jövő reménységéből merített erőt a küzdelmekhez és a magyar tanár hagyományos erényeiből fakadó kartársi szeretetet, egyetértést közelebbi barátainak úgy, mint az egész magyar tanárságnak!

A lapot pedig vezetni fogja az új szerkesztő megválasztásáig, illetőleg beigtatásáig. A közleményeket tehát a régi czímre kéri egyelőre továbbra is.

Tartalom: Felhivás az egyesület összes t. köreihez és tagjaihoz. — Igazgatósági ülés. *Négyesy* Lászlótól. — A választmány karácsonyi ülése. *Négyesy* Lászlótól. — Szabályzat az ötödéves korpótlékokról. — A rajztanítás mibenléte. *Boros* R.-től. — Idegen nyelven tartott reczitációk és előadások. *Kemény* Ferenctől. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Udvarhely-kerületi, eperjesi kör.) — *Könyvismertetések:* Dr. Theisz Gyula: A franczia nyelv középső tanfolyama. Dr. *Oláh* Bélától. — Muret-Sanders: Encyklopädisches Wörterbuch der englischen und der deutschen Sprache. *Rácz* Lajostól. — *Vegyesek.* — *Hirdelések.*

Ismerjük meg

E szakmában az

első könyv magyar nyelven

a természet világát!

A

NAGY KÉPES TERMÉSZETRAJZ

a müvelt közönség számára

47 szines tábla, 805 szövegábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben.

Irta: **Dr Vángel Jenő.**

Egy kötetben teljes, ára 30 korona, havi részlet 2 korona.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő.

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem

Nagy ***Képes természetrajz,*** *47 szines tábla, 805 szövegábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben ... 30 K. árban*

fizetendő _____koronás havi részletekben a szállítástól kezdődőleg a ***Gárdonyi és Társa czég*** *pénztáránál Budapesten, mindaddig mig a mű teljes ára törlesztve nincsen és kérem a mű megküldését. Jogában áll a czégnek az esedékes és le nem fizetett részleteket, a portóköltség hozzászámítása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállításkor* ***után****vételtik.*

Lakhely és kelet: _____

Név és állás: _____

SZAVAZÓ-LAP

az Orsz. Középisk. Tanáregyesület szerkesztői állására.

A választmány jelöltjei első, második és harmadik helyen:

1. Balogh Péter;
2. Dr. Zlinszky Aladár;
3. Dr. Molnár István.

Két nevet tessék törülni. Az oly szavazó-lap, melyen egynél több név marad töröletlen, nem számit.

Szavazni csak a jelöltek egyikére lehet.

Szavazni nemcsak a szavazó-lap útján lehet, hanem egyszerüen levélben vagy levelező-lapon is.

A *körhöz tartozó* t. tagoktól a körök gyűjtik be a szavazatokat.

A valamely *körhöz nem tartozó* t. tagok sziveskedjenek a szavazatot közvetlenül az igazgatósághoz küldeni.

A nyilt vagy titkos szavazás útját ki-ki szabadon választhatja.

A ki *nyilt szavazással* él és kisérő levelet nem mellékel, sziveskedjék a szavazólapra aláírni nevét, hogy a szavazat érvényessége meg legyen állapitható.

A ki *titkosan szavaz*, sziveskedjék szavazó-lapját minden aláírás nélkül borítékba zárni s ezt a borítékot egy névjegygyel vagy aláirt levélkével együtt egy nagyobb borítékba tenni, mely a tanáregyesület igazgatóságához czimzendő; e külső borítékra ráirandó: *SZAVAZAT!* Az igy megjelölt levelet a főtitkár nem bontja fel, az ily levél csak a szavazatszedő bizottság ülésén kerül felbontásra. A bizottság a mellékelt névjegyet vagy levélkét csak a belső levél illetékességének ellenőrzésére és a szavazásban résztvettek jegyzékének összeállitására használja fel, e hitelesitési eljárás után a belső levélkéket zárt állapotban összegyűjti és csak azután bontja fel.

A szavazás határideje: február 15.

Czim: Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület Igazgatósága. Budapesten, IV., Ujvilág-utcza 2.

XXXIV. évfolyam. 15. szám. 1901. január 20.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22–24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MI A TEENDŐ?

Orvosok tudják, hogy vannak betegségei a szervezetnek, melyekre gyógyulást csak egy elhatározó vágás adhat. A beteg részt ki kell metszeni. S mentől előbb történik az operatio, annál jobb. Mielőtt a senyvedés nagyobb kárt tett volna a szervezet regeneráló erején. Az igaz, hogy a műtétet sokan ultima rationak szeretik tekinteni s csak akkor szánják rá magukat, a mikor már hosszabb idők keserűsége által győződtek meg, hogy minden más mód hasztalan, mert a betegséget ideig-óráig csillapítani, a fájdalmakat elzsibbasztani lehetett, de az újabb meg újabb kitörést megakadályozni nem.

Az emberi nyomoruságnak ez a gyakori és közönséges képe jut önkéntelenül is az eszembe, mikor év-év után egyszer-kétszer felújulni látom azt a lázas küzködést, mely tanári sérelmek czímén ostromolja a rangsort, de nem annak, hanem csak magának a tanárságnak árt meg. Árt a tanárság testületi szellemének, mert egymás ellen ingerel és sokszor méltatlanul sért; árt a tanárság szellemi ereje tőkéjének, mert felajzott idegekkel kevésbbé lehet gyümölcsöző a munka, melyhez első sorban lelki nyugalom kell; s végül árt a tanárság tekintélyének is, mert a kivül állók nem látják olyan világosan a csendben folytatott hasznos és nagy munkát, mint a mily hamar megunják és elítélni készek a folyton nagy zajjal ismétlődő panaszokat, — kivált, ha azok belső torzsalkodás színét is mutatják.

Becsülettel kivettem a részemet magam is abból a küzdelemből, mely a tanárság igazáért évek óta foly; kötelességem volt

híven számon tartani az elért sikereket, — mert hisz ilyen is volt, ha nem is épen nagy számmal s nem az óhajtott mértékben; bő alkalmam nyilt megfigyelni azt a hatást is, melyet e küzdelem folyása tett arra a művelt társadalomra, melynek közvéleménye kell, hogy segítő társunk, — mondhatnám, egyetlen biztosítéka legyen a mi győzelmünknek. S ha most a komoly számotvetés hangulatában, a köteles tárgyilagossággal meg akarom csinálni a mérleget, nagyon elszomorodik az az én érzésem, melynek melege magához a nagy horderejű kérdéshez fűz.

Mindinkább megerősödik bennem az a meggyőződés, hogy nem jó úton haladunk. Vissza kell térnünk arra az útra, a melyre a magyar tanárságnak már 1893-ban határozottan rá kellett volna lépnie. Végzetes hiba volt, hogy a mikor gróf *Csáky* Albin minister 1893-ban amaz ismeretes alternativa elé állított, a tanárság nem azt választotta, hogy hagyjanak ki bennünket abból a »rendezés«-ből, melyet azóta az 1893. IV. t. cz. neve alatt oly keserves alkalmunk volt kitapasztalni. Férfiakként be kell ismernünk, hogy nem egészen akaratlanul boldogítottak vele bennünket. Elenyésző kisebbségben maradtunk, a kik már akkor figyelmeztettünk a bekövetkezendő veszedelmekre. Nem recriminálni akarok, de a tényekre hivatkoznom kell, mert a ki a helyzetet tisztázni akarja, annak számba kell vennie ez ügyek historicumát is. Ép azért föl kell vetnem azt a kérdést is, hogy mit tettünk azóta. Már 1895-ben, az első nagy memorandumban, melyet oly ritka egyetértéssel s testületi felbuzdulással intéztünk ez ügyben a kormányhoz, tisztában voltunk s ki is mondottuk, hogy az 1893. IV. t. cz. sehogy sem illik rá a mi sajátságos állásunkra. Számot vetve azzal a ténynyel, hogy az akkor még új törvényt hamarosan változtatni nem lehet, módokat kerestünk és jelöltünk meg, a melyek alkalmasok, hogy e törvény fojtó békói tágíttassanak, de kimondtuk e törvényről ismételve, hogy »olyan ruha, mely nem ránk van szabva s ránk sehogy sem illik.«

Van-e azóta is közöttünk valaki, a ki lelkesedne ezért a törvényért? Nem tudjuk-e mindnyájan, hogy testületi bajainknak ez a törvény az áldatlan forrása? Nem látjuk, nem tapasztaljuk-e, hogy minden méltányos kívánságunk ennek a szirtjeibe ütközik? Nem érezzük-e, hogy ügyünk megnyugtató rendezésének ez a törvény a legnagyobb akadálya?

S miért van az mégis, hogy mindig csak közvetve ostromoljuk ennek a törvénynek alapjait, de nem szánjuk magunkat az

egyenes, a határozott támadásra? miért nem teszszük programmunk legfőbb pontjává épen ennek a törvénynek megdöntését?

Én azt hiszem, nemcsak mi egyesülhetnénk osztatlanabb egyetértéssel, hanem jobban meg is értenének s céltudatosabb törekvéssel sikerre is nagyobb kilátásunk volna, ha főkívánságúl azt hangoztatnók már, hogy *vegyék ki a tanárságot mindenek előtt az 1893. IV. t. cz. alól s szüntessék meg a rangsort!*

Ez világos, ez határozott programm volna!

S még hozzá új sem. Hiszen ezt akarjuk folyton, csak nem formulázzuk. Minden vitánk, minden felszólalásunk, minden »sérelmünk«, melyre a jogász egy-egy §-sal vág vissza: csak azt bizonyítja, hogy ez a törvény ránk alkalmazva rossz. *Állásunk se, magunk se tudjuk türni a rangsort!* Már pedig addig, mig ez a törvény áll, addig lesz rangsor is, lesz soronkivüli előléptetés — és ki nem fogyunk a »sérelem«-ből soha.

Ám azt mondhatná valaki, hogy politikának az sem rossz, hogy ha hatásaiban vezetjük ad absurdum ezt a törvényt, melyet megdönteni akarnánk s hogy minden eddigi panaszunk és kérelmünk épen arra jó, hogy a törvény tarthatatlanságát bizonyítsa. Hát én ennek sem fogok ellent mondani. De azt hiszem, hogy ebből a politikából már épen elég volt. Ha a neki szánt hatást el nem érte eddig, aligha fogja ezután. Attól azonban félni van okunk, hogy a folytonos izgalom által teljesen megrontja nemcsak az egymás közti viszonyt, hanem a tanárság szellemét is. Már pedig a mi ide vezet, az nemzetölő politika lesz. Bízom a magyarok istenében, hogy idáig jutni nem fogunk. A magyar tanárságban lesz elég ellentálló képesség, hogy megálljon a helyén úgy, mint eddig is.

De nagy veszedelemnek tartom azt is, ha a művelt társadalomban gyökeret lassan verő tekintélyünk találna kárt szenvedni. Pedig ettől félni már van okom. Nem egyszer volt alkalmam tapasztalni olyan felfogást is, hogy csip-csup igazért viaskodunk, telhetetlenek vagyunk apró előnyök kéregetésében, nagy actiora meg képtelenek. S attól tartok, hogy ez már nem is olyan nagyon elszigetelt felfogás. Mások nem fogják ezt a szemünkbe mondani; én nem tehetek róla, ha itt a magunk bizalmas körében elhallgatni nem tudom.

Úgy érezem, hogy mint a bajokkal küzködő tanárság egy igénytelen tagjának, mint egyesületünk közkatonájának nemcsak

jogom, kötelességem is volt elmondani azt, a mi hosszas tépelődés eredményeként, mint meggyőződés szilárdult meg bennem.

Most, mikor ismét azon a ponton vagyunk, hogy rangsor-sérelmekkel foglalkozzunk s talán egy újabb memorandumot készítsünk, ajánlom, hogy *kérjünk törvény-revisiót, illetőleg a tanárság ügyének rendezésére külön törvényt!*

Szóval: gyökeres orvoslást, miután meggyőződtünk, hogy czélhoz más nem vezet.

Hogy milyen legyen ez a külön törvény s mi legyen benne, arról még beszélhetünk. Csak előbb a fődologban egyezzünk meg. A többire nézve egyelőre csak annyit vegyünk bizonyosra, hogy az uj törvény sem adhat kevesebb előléptetésre jogot, mint a mennyit nyujt a mostani; s hogy azt is ugy kell nyujtania, hogy sorsunk egymásétől függetlenül javuljon.

Embernek ritkán van olyan tiszta öröme, mint volna az enyém, ha e javaslatom elfogadtatnék; de czélnak egyelőre az is elég, hogy a tanárság hányja-vesse meg jól a teendőket s gondolkodjék arról: vajjon nem a nyilt programm-e a legjobb?

Rajner Ferencz.

RANGSOR-PANASZ.

A zala-egerszegi áll. főgymnasium két tanára: *Borbély* György és *Udvardy* Vincze a sajtóhoz fordultak egy kimutatással és felszólalással, melynek czíme »Adatok a középiskolai tanárok sérelmeihez«. A dolgozat Udvardy Vincze munkája s eredetileg a zalaegerszegi »Magyar Paizs«-ban jelent meg, melynek Borbély György a szerkesztője.

A kimutatás rovatokban akarja feltüntetni, hogy az állami tanárok mindenike hány éve szolgál s mi a rangszáma. Mint legszélső adatait említjük, hogy egy 9 éves tanár 3600 koronás fokon, egy másik pedig 29 évi szolgálat után a 2400 koronás fokon van. Hát ez így pusztán oda állítva, megbotránkoztatná a rangsor-készítők igazság-érzése fölött még azt is, a ki nem föltétlen hive annak, hogy minden előléptetés kizárólag csak kor szerint történjék s kétségtelenné tenné, hogy egy igazságos kormánynak módot kell keresnie a mai rangsor teljes revisiójára, járjon az bármi akadályokkal is.

Csakhogy a kimutatásnak egy nagy gyöngéje van. Az, hogy alapul azt veszi: hány éve áll ki-ki a tanügy szolgálatában

s nem azt, hogy mióta van állami középiskolai szolgálatban. E szerint ebből a kimutatásból logikusan csak arra a conlcusióra lehet jutni, hogy az 1893. évi IV. t.-cz. rossz, mert sok méltánytalanság forrása; de arra semmiesetre sem lehet érvül használni, hogy a mai rangsor törvénytelen, tehát újat kell készíteni. Pedig *Udvardy* Vincze — a ki tudtunkkal két évtizednél tovább polgári iskolánál volt rajztanár s csak nagyon rövid idő óta szolgál mint középiskolai rendes tanár — arra a conclusióra jut, hogy a rangsor mostohái »1902-ig a szolgálati évek méltányos figyelembevételével *beillesztessenek* a rangsorba« s szerinte ez kerülne 13.000 koronába. Csak mint lényegtelen adatot jegyezzük föl, hogy a fáradságos dolgozat készítőjének beküldő társa szintén polgári iskolánál kezdte a szolgálatot. Teljesen értjük tehát, hogy a maguk helyzetének érzése keserűséggel tölti el őket s a mai rangsort »sem jónak, sem méltányosnak, sem igazságosnak nem tartják, hanem jogtalanságnak.« A két első negatiot magunk is elfogadjuk magára a törvényre; de a két utóbbit így általános ságban legalább is túlzásnak kell ítélnünk a rangsorra, a melyet egészen hibátlannak persze nem mondunk. Mert a mig a törvény törvény, addig nem lehet jogtalannak mondani azt, a mi rendelkezései szerint történik.

Nem mondjuk, hogy jól van úgy, a mint van; de annyi bizonyos, hogy *törvény szerint* a polgári iskolától és nem állami középiskoláktól átlépetteket máshová, mint a rangsor végére sorolni nem szabad. A ministerium eleinte többször beszurta őket a rangsorba, de ez viszont másoknak sérelmével járt és magát a rangsor elvét támadta meg s *ép ez ellen küzdöttünk* jó darabig.

Zalaegerszegi kartársaink kivánságát tehát a tanárság magáévá nem teheti! Az átlépettek bajain csak esetről-esetre kiszabandó *személyi pótlék* segíthet s különben is az 1893 után átlépettekre áll az is, hogy volenti non fit injuria. Az ő sorsuk legfölebb a törvény ellen szól, de nem a végrehajtás ellen.

Különben következik ebből a törvényből — melynek alkotói aligha ismerték a mi sajátos viszonyainkat — sok másfajta furcsaság is. Talán legfeltünőbb példa, hogy a későbbi *királyi* kinevezés nem emeli, hanem lenyomja a *ministeri* kinevezés alapján régen élvezett rangot s hogy a kit pl. a minister tegnap nevezett ki a gyakorló iskolához, az előbbre jut annál, a ki ugyanazon ministeri kinevezés alapján évekkel előbbre volt rangban is, fizetésben is.

de a kit a király ma nevezett ki igazgatónak! Szaporítani lehetne ad infinitum a példákat, melyek mind azt mutatják, hogy az 1893. IV. tcz. alapján igazságot köztünk tenni nem lehet. A mi jó az egyiknek, sérti sok másnak törvényes jogát. Azért tartom elhibázottnak a szegediek kívánságát ép úgy, mint a zalaegerszegiekét.

A míg a törvény alapján akarnak maradni, nem rangsorfelforgatást, hanem személyi pótlékot kell kérniök. De személyi pótlékot nem azoknak, a kik elől vannak s a kiket hátra tolni nem lehet; hanem mindazoknak — s mentül többnek, mentül nagyobbat, — a kiken méltánytalanság esett!

Ceterum censeo, 1893. IV. t. cz. esse delendam!

(Budapest.) *R. F.*

RAJZTANÍTÁSUNK EGYIK HIÁNYA.

Boros R.-nak a múlt számban megjelent közleménye meghatározza a rajztanítás mibenlétét s ezzel megvilágítja a tanítás czélját is, a mi körülbelül a következőkben foglalható össze: A rajzoktatás, a középiskolának minden más ismeretével együtt egy összefüggő egészet képezzen. Az egyik szakba vágó ismeret, a másik szakba tartozót kiegészítse. Minden ismeretág, a műveltségnek egyik láncszeme; csak egymásra való vonatkozásukban eredményezhetnek általános műveltséget. A középiskolában minden ismeretágnak csak akkor van létjoga, ha a tanuló összes képességeinek harmonikus fejlesztését czélozza. Ennek az elvnek kell tehát megszabnia a rajztanítás czélját, mértékét és minőségét is.

Már a fentemlített közlemény írója megjegyzi, hogy a tanulónak rajzképességét szóbeli vizsgálat alapján meghatározni nem lehetetlen. En még hozzátenném, hogy — sőt szükséges is. Mert micsoda is az a *rajzképesség?*

A rajzképesség áll a következőkből:

1-ször is szemmérték, mely vonatkozhatik hosszuságra, területre, térre. A térbeli méretek arányosíttatnak egy síklapra. 2-szor. A lényeges megkülönböztetése a lényegtelentől. Az alakok lényeges részei és az alakítás folyamatának lényeges mozzanatai fölismerése. 3-szor. Az ok és okozati összefüggés föltalálása a természetben. 4-szer. Czél kitűzése és az eszköz okszerű megválasztása. 5-ször. Az alaki szép és a szín-összhang törvényeinek ismerete. 6-szor. A geometriai ismeretek alkalmazására való készség . . . Látszattani, stíltani szabályok stb. stb. sok mindenféle. Végül több- kevesebb kézügyesség s technikai fogások. Ez az, a mi egy szóval a *rajzképesség.* Szándékosan mondom, hogy

végül a kézügyesség, mert hiszen e nélkül művész is lehet valaki. *A rajzolás szellemi munka* s mihelyt túlsúlyra vergődik benne a gépiesség, (a kézi munka), már akkor czélját tévesztette. Épen minthogy a rajzolás jobbára szellemi tevékenység, szükséges az értelmi vezetés és ellenőrzés, magyarázat és a szóbeli vizsgálat. De mindez tankönyv nélkül lehetetlen.

Felfogásom szerint ezen a téren égető szükségünk van egy jó tankönyvre, mely a rajztanítást biztos mederbe terelje s a tanulónak is mindenkor határozott alapot nyujtson a továbbhaladásra. E fentvallott értelemben már összeállítottam az új tanterv szerint egy illusztrálandó füzetet, (egyelőre a reáliskola III. és IV. osztálya számára), de mielőtt sajtó alá bocsátanám, mégis némi kötelezettséget érzek t. kartársaim itéletét meghallgatni a felől, hogy valjon *egyáltalán szükségesnek tartják-e egy ilyen tankönyv megjelenését, vagy tanítsunk-e ezután is könyv nélkül?*

(Sümeg.) *Hölszky Sándor.*

AZ ISKOLAI FEGYELMEZÉS KÉRDÉSÉHEZ.[1]

I.

Mikor ennek a kérdésnek vitatásába bocsátkozunk, azt hiszem, hogy mindnyájan tudatában vagyunk annak, hogy ez a kérdés épen a kérdések kérdése s olyan, hogy talán nincs is ember, a ki ehhez hozzá nem szólott volna s talán mondhatom azt is, hogy mindenki azzal a meggyőződéssel, hogy érti a dolgot. — Megvallhatjuk azt is, hogy szebbnél szebb elméletek kerültek már felszinre s vitattattak meg jobbról-balról s mégis úgy áll a dolog, hogy ez a kérdés mindig actualis és sohasem elpazarolt az az idő, a mit megvitatására fordítunk. Hogy miért, nem nehéz kitalálni. A fegyelmezés a nevelésnek és oktatásnak alapja s az eredmény sikerére nézve semmi sem oly döntő, mint a fegyelmezés. Hiszen a helyesen fegyelmezett lélek sokkal könynyebben felfogja és megtartja a látott s hallott dolgokat s épen mint a kellően fegyelmezett test, kitartással fogadja a külső hatásokat. — Sohasem rendén kivül való tehát a fegyelmezésről beszélgetni, eszmét cserélni sem magán, sem hivatalos érintkezésben, mert mikor ezt teszszük, a kulturalis előhaladásnak teszünk vele szolgálatot.

A fegyelmezés lényegileg abban a törekvésben nyilvánul, hogy saját magunk, vagy mások akaratát olyan cselekvésekre tegyük hajlandókká, vagy kényszerítsük, melyek egy kitűzött czél szolgálatában állanak; annak elérését, megvalósítását eszköz-

[1] Felolvastatott a sz.-udvarhelyi kerületi tanári körnek 1901. január 12-én tartott ülésén.

lik. A fegyelmezés lényegileg tehát maga is eszköz, melynek alkalmazásával bizonyos czél elérésére törekszünk.

Már a fegyelmezés lényegének ilyen általános definitiójából kitünik, hogy nincs okunk csodálkozni, hogy ha annyi szó-vita folyik erről a kérdésről, mert hiszen a kitűzött czél mineműsége és nagy száma, nemkülönben a fegyelmezendő individuum különféleségе módosítja, teszi változatossá az eljárást, mely a fegyelmezésben nyilvánul.

Specializálva a definitiót, az iskolázás szempontjából azt mondhatjuk, hogy a fegyelmezés lényegileg egyik eszköz arra, hogy a növendékek akaratát olyan cselekvésekre kényszerítsük, melyekkel az iskoláztatás czélját, a nevelést és oktatást megvalósíthatjuk, melyekkel a növendékek elérhetik, hogy vallásos, erkölcsös, nemesen gondolkozó, művelt és értelmes tagjai lesznek a társadalomnak.

Az elmondottak alapján nem lesz nehéz kimondani a fegyelmezés czélját sem, amennyiben ez nem egyéb, mint a növendékek akaratának, cselekvő képességének jó és czélszerű irányba terelése; csak az a kérdés, hogy mivel érjük el ezt a czélt?

Erre a kérdésre röviden megfelelhetünk azzal, hogy »a fegyelmezés eszközeivel.« De bővebb megvitatásra szorul, hogy mik legyenek ezek az eszközök s miképen éljünk velök; rendelkezésünkre állanak-e, vagy szükség van-e reá, hogy más rendelkezésünkre nem álló fegyelmi eszközök után lássunk, vagy esetleg a meglevőkből elhagyjunk.

A fegyelmi eszközök közt mindenesetre első sorban olyanoknak kell lenniök, hogy azokkal az akarat hiányát pótoljuk. Én ezeket *buzdító* vagy *serkentő* eszközöknek nevezném. Másodsorban olyan eszközökre van szükség, melyek a rosz irányba tévedt akaratot helyes irányba terelik. Ezek volnának a *javító* vagy *reparáló* eszközök. Egyiknek alkalmazása a hiány és hanyagság konstatálásánál, másiknak a hiba elkövetésénél lép fel; az első tehát közönségesen is *buzdító*, a második *büntető*, vagy *fenyítő* eszköz.

Mindkét nemű fegyelmezés eszközeit a következőleg csoportosíthatom:

I. Szóval való fegyelmezés eszközei;
II. Testi fegyelmezés eszközei;
III. Iskolai javadalmazástól való megfosztás;
IV. Az intézetből való kizárás.

E négy csoportba, azt hiszem, az összes fegyelmi eszközöket befoglaltam, most vegyük őket külön-külön s lássuk meg röviden, hogy mire mehetünk egyikkel is, másikkal is.

A szóval való fegyelmezés nézetem szerint a legfontosabb és leggyakrabban igénybe veendő eszköz. — A szónál akár támadást, akár védelmet tekintsünk is, hatalmasabb fegyver alig van. Mi adja meg a szónak ezt a hatalmat? Azt hiszem, hogy a közvetlenség. A tanító a növendékkel szemtől szemben áll; egyik

a másiknak szeméből, arczából olvassa a lelkét; a tanítónak közvetlen alkalma nyílik, hogy szavaival épen azokat az idegeket pengesse meg a tanuló lelkében, amik majd akaratát a kivánt irányba fogják terelni; hatalmas, sőt leghathatósabb fegyelmi eszköz a szó, csak tudni kell vele bánni.

A testi fegyelmezés eszközei alatt nem értem épen csak a pálczázást, a mit közönségesen érteni szoktak, hanem értem mind azokat az eljárásokat, melyekkel a tanító a növendéknek külső fájdalmakat, sérelmeket okoz. Ezek természetesen többfélék, főbb nemei a következők: kiállítás, letérdepeltetés, asztal alá bujtatás, (?), ott marasztás, éheztetés, bezáratás, kézzel és pálczával való fenyítés stb. — Ezek az eszközök már akkor vétetnek elő, mikor a szóval való fegyelmezés czélhoz nem vezetett.

Én ezeknek használatát sem tartom nélkülözhetőknek, ha alkalmazásuk czélszerű módon történik. — A testi fegyelmezés alkalmazásával a tanító még mindig közvetlenül bánik el a növendékekkel, úgy hogy a növendék átérzi lelkileg is a tanító törekvését s alkalma van közvetlenül lelkére venni a fegyelmezés indokait s akaratát a helyes irányba mozgósítani.

A mi az iskolai javadalmazástól való megfosztást s az intézetből való kizárást, mint fegyelmi eszközöket, illeti, ezekre nézve véleményem az, hogy mindegyik nélkülözi a közvetlenséget. A tanító egyénisége ezeknél a növendékkel szemben nem érvényesül, épen ezért nagyon csekély a hatásuk; de mindegyiknek van egy nagy hibája s ez az, hogy inkább sújtja a szülőket, mint a növendéket. E miatt nézetem szerint akármelyik csak a legvégső esetben alkalmazandó.

Ha most már arra gondolok, hogy miképen járjunk el a fegyelmi eszközök alkalmazásakor, egész sereg megfontolni való dolog tolul emlékezetembe. Vagy talán közönyös lehet az anyag, a mit fegyelmeznünk kell? Leánygyermek fegyelmezésénél mindenesetre más eszközökhöz kell nyúlnunk, mint fiúgyermek fegyelmezésénél; más az eljárás egy felnőtt ifjú és más egy éretlen gyermek fegyelmezésénél; mig az egyik eljárás sikerre vezetett ugyanolyan korú és nemű növendéknél, a másiknál ugyanez eredménytelen, sőt káros hatású lesz; vagy nem utasítnak bennünket az eszközök megválogatására a fegyelmezendők erkölcsi sajátságai, társadalmi értelmisége, természeti jellemzetességei vagy a körülmények, melyek a fegyelmezést szükségessé tették stb. ezen kivül száz meg száz dolog, úgy, hogy sokszor több, mint a mennyi fegyelmezendővel dolgunk van.

Lehetetlen tehát minden előállható esetre az eljárást törvényszerüleg megállapítani; de nem lehetetlen azokat az általános elveket körvonalozni, melyek között a fegyelmezésnek mozognia kell. Ezek közül különösen figyelemre méltók a következők:

Legelső és legnehezebb feladata a tanítónak az, hogy *a fegyelmezendő anyagot megismerje.*

Ha ezt a feladatot meg akarja oldani, legelső törekvése oda irányuljon, hogy *a növendékben maga iránt feltétlen bizalmat keltsen s győzze meg arról, hogy ő növendékének nem ellensége.*

Igaz, hogy ez nehezen megy, mert, sajnos, hogy a gyermeket már otthon azzal igyekeznek jó útra terelni, hogy megfenyegetik: »majd megtanít a tanító, menj csak iskolába.« — Ebben a tekintetben tehát társadalmilag kell odahatni, hogy a *szülők legalább abban az egyben legyenek segítségünkre, hogy idő előtt ne állítsanak szembe gyermekeikkel.* Jőjjön az a gyermek úgy a tanító elébe, mintha jó barátjához, jó ismerőséhez menne.

De megnehezíti ezen feladat teljesítését az osztályok túlnépessége is; mert túlnépes osztályban phisikai lehetetlenség olyan gyakran foglalkozni egy-egy növendékkel, hogy őt a helyes fegyelmezés szempontjából kiismerhessük. — Arra kell tehát törekedni, hogy egy-egy osztályban 30-nál több tanuló ne legyen. Ebben a tekintetben nem szabad az államnak az áldozatot sajnálni, mert az erkölcsi eredmény dúsan fogja kárpótolni a párhuzamos osztályokra fordított anyagi áldozatot.

Mind ezen nehézségek azonban nem mentik fel a tanítót az alól a kötelesség alól, hogy törekedjék teljes erejéből megismerni tanítványait s ne lankadjon a bizalom megszerzésében való törekvésben.

Ne legyen a tanító egy növendékével szemben sem *előítéletes.* Minden tanulót jónak tartson, azaz olyannak, a ki fel van ruházva a jónak, szépnek és nemesnek befogadására a kellő instinktusokkal. Elsősorban tehát a cselekvésre serkentő fegyelmi eszközökkel próbálkozzék s a büntető eszközökhöz csak akkor folyamodjék, mikor azoknak használata már elkerülhetetlen, azaz a javításra szükség van.

Mindenkor *szeretettel teljes legyen a fegyelmezés.* A növendék érezze a tanító szivének melegét. Meg kell tagadnia magát a tanítónak. Először saját magát kell fegyelmeznie, hogy másokat fegyelmezhessen. — Ez is nehezen megy, de a folytonos gyakorlás meghozza a kivánt sikert. Nem szabad azt mondani: »Én nem birok indulatomon uralkodni.« Ha eleinte nem sikerül is, lassankint meghunyászkodik az indulat az akarat hatása alatt.

A legcsekélyebb eredményt sem szabad kicsinyelni s figyelmen kivül hagyni: a növendéket becsülni kell, hogy ő is megbecsüljön bennünket. Ha a becsülésnek ezt az érzetét felkeltettük a növendékben, fegyelmezésünknek sikere félig biztosítva van.

A legcsekélyebb hibát sem szabad elnézésünkkel nem létezőnek tüntetni fel; hiszen a nagy hibák kicsiből fejlődnek ki. A gyermekekben megvan a hajlandóság tanítójának kijátszására; folyton ébren kell lenni s minden legkisebb alkalommal élni a fegyelmi eszközökkel.

Irányuljon eljárásunk oda, hogy fejleszszük a növendékben *a kötelességteljesítés érzetét;* a hol ezt sikerül kifejleszteni, ott megkönnyebbül munkánk a fegyelmezés terén.

Ne engedjük a növendéket munka nélkül. Gondoskodjunk róla, hogy állandóan foglalkozása legyen. *Keltsük fel benne a munkaszeretetet;* ha ezt sikerül felkeltenünk, nem lesz ideje rendetlenkedni, az eszét rosz sterveken törni. Legtöbb rossznak alapja a tétlenség.

A fegyelmi *eszközökkel való élést nem szabad elhalasztani.* A halasztással együtt jár a megítélés változása is. A hiba más színben tűnik fel s könnyen megtörténik, hogy a fegyelmezés nem lesz megfelelő, a mi ismét baj; mert hatása nem lehet az, a mit várunk.

Élesen és gyorsan bírálja el a tanító a fogyatkozást, tapintatosan válaszsza meg az eszközöket s azonnal alkalmazza.

Ha most már a fegyelmi eszközök alkalmazásának sikerét akarjuk látni, akkor legyen a fegyelmezés *közvetlen* és *nyilvános.*

A közvetlenség alatt én azt értem, hogy a fegyelmezést közvetlen az a tanító gyakorolja, a ki a hibát konstatálta s csak akkor vegye igénybe mások segítségét, mikor a közvetlen fegyelmezéssel többszöri kísérlet után czélt nem ért. Másoknak a beavatkozása lehetőleg ritkán forduljon elő.

Fegyelmi törvényeinkben bizonyos fokozatok vannak megállapítva a fegyelmi eszközök alkalmazásánál: a tanító után az osztályfőnök, majd az igazgató s ismét a tanárkar van utasítva alkalmazni a fegyelmi eszközöket. Én azt óhajtom, hogy úgy az osztályfőnök, mint az igazgató és a tanárkar igénybe vétele csak a közvetlen fegyelmezés hiú kísérletei után lehető legritkábban érvényesüljenek. Ezt indokolni, azt hiszem, felesleges, mert egy cseppet sem szolgál az illető tanító tekintélyének öregbítésére, ha eljárásában s feladatának teljesítésében minduntalan mások segítségére szorul.

Nyilvánosnak kell lenni a fegyelmezésnek, hogy mindenki meggyőződhessék annak alkalmazásáról, módjáról és minőségéről, hogy semmi tér ne adassék a képzeletre, esetleges gyanusításra; de meg csak így érhetjük el a fegyelmezésnek azon lényeges czélját, hogy oktató legyen. A zárt ajtók és négyszemközt való fegyelmezést elítélem. Megeshetik ugyanis, hogy a tanító a fegyelmezendő lelkiállapotának megismerése után arra a tapasztalatra jut, hogy a négyszemközt való fegyelmezés vezethet czélhoz; ám próbálja meg a tanító, de az ilyen ok is arra int, hogy szoktassuk az ilyen érzékeny gyermekeket is ahhoz, hogy ha nyilvánosan hibáztak, legyen lelki erejök a nyilvános lakolás elviselésére is.

Legyen a fegyelmezés *egyéni.* Ez alatt azt értem, hogy a fenyíték lehetőleg csak a fegyelmezendőt érintse érzékenyen. Azaz nem tartom helyesnek, hogy a fenyíték alkalmazásával olyanokat is sujtunk, a kik a hiba elkövetésében nem részesek. Épen ezért a testi fenyíték alkalmazásának előnyt adok az olyan fenyítő eszközök felett, melyek a fenyítendőn kívül a szülőket is sujtják.

Legyen a fegyelmezés *igazságos,* vagyis olyan, hogy a fegyelmezett könnyen belássa, hogy a fenyítéket megérdemelte. Az

ilyen fenyíték bizonyos megnyugvást fog eszközölni a növendék lelkében, s ez a megnyugvás alapja lesz egy más jobb viselkedésnek.

Legyen *szigorú* a fegyelmezés, azaz ne maradjon el soha, mikor arra szükség van. Nem helyeselhetem a büntetés kiállása alól való gyakori felmentést. Ez utat nyithat arra, hogy a növendék a büntetés elengedése reményében fog hibát elkövetni.

Legyen a fegyelmezés *példás, oktató*, hogy a fegyelmezés alkalmazásából ne csak a fegyelmezett, hanem a többiek is levonhassák a tanulságot. A fegyelmezés alkalmazásakor mindenkinek szivét a megelégedés és megnyugvás érzete töltse be.

Legyen a fegyelmezés *körültekintő, okos, bölcs* és *jövőre irányuló*. Sohasem kell elfelejtenünk, hogy nevelésünk nem a multra, hanem a jövőre irányul. Nem a multnak nevelünk, hanem a jövőnek. Az elkövetett hibáért fenyítünk, de abból a czélból, hogy hasonló hiba jövő munkálkodásunkban akadályul ne szolgáljon. Minden mellékes körülményt élesen megfigyelve, az eszközöket okosan kiválasztva bölcsen kell eljárnunk, hogy a növendékek lelkét az a tudat hassa át, hogy nekik egy becsülésre méltó vezetőjük van, kinek intéseit, fenyítékeit nem azért kell elfogadni, mert az felettük áll s velük rendelkezik, hanem azért, mert életünknek útját ő világítja meg s ő segíti őket a tisztességes életre.

(Folytatása következik.)

(Székely-Udvarhely.) *Kovács Dániel.*

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Franczia Társalgó. A társalgáshoz szükséges szólások gyűjteménye, phonetikus átirással és magyarázó jegyzetekkel szerkesztette dr. *Kálmán* Miksa főreáliskolai tanár. Budapest, Lampel Róbert (Wodiáner F. és fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedés. Ára 1 korona.

Dr. *Kálmán* Miksa a pécsi állami főreáliskola 1899/900. évi értesítőjében megjelent programm-értekezését most a fenn idézett czím alatt külön is kiadta és mindjárt megjegyezzük, hogy e kiadással jó szolgálatot tett a középiskolai, főleg a reáliskolai franczia nyelvi oktatásnak, melynek feladata a nyelvnek szóban való használata is.

Ezt a czélt a reáliskolák számára most már érvényben lévő tanterv is kitűzi, hangsulyozván, hogy a franczia nyelv tanításának czélja, az újabb franczia irodalom műveinek biztos nyelvtani ismereten alapuló megértése mellett a gyakorlottság a franczia nyelv szóbeli és irásbeli használatában. És épen a franczia nyelvnek szóbeli használatában való gyakorlottságot érjük el a legkevésbbé.

Miért?

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Erre szerzőnk igen helyesen ezeket válaszolja; »Azon egyszerű oknál fogva, mert épen a mindennapi életben leggyakrabban előforduló szólások és szavak ritkán, vagy épen nem fordulnak elő az iskolai olvasmányokban. A ki tehát a nyelvnek ezt az úgy mondhatni, gyakorlati részét is tudni akarja, annak azt külön meg kell tanulnia«. És itt mindjárt a könyvecske czélja is meg van jelölve: »E czélra kiván szolgálni a Franczia Társalgó, mely tartalmazza mindazokat a szólásokat, melyek a tanulók és a felnőttek mindennapi társalgásához szükségesek«.

A könyv berendezése igen praktikus. Az első kolumna tartalmazza a franczia szólásformát, a második magyar fordítását, a harmadik a franczia szöveg phonetikus átirását.

Mintául egy pár példát ide iktatunk:

Szabad!	Entrez!	Antré!
Montaigne urhoz van-e szerencsém?	Est-ce à monsieur Montaigne que j'ai l'honneur de parler?	Esz a mszjő Monteny kö zsé lonör dö parlé.
En vagyok az.	C'est-moi monsieur.	Sze moa mszjő.

És mily bő anyagot ölel fel e hasznos könyvecske! Találunk benne szólásformákat a látogatásra, a találkozásra, a betegségre, a szép időről, a fürdőzésről, az esőről, a szélről, a viharról, a szinházról, a hangversenyről, a hirlapokról, a szobrászokról, a zsebóráról, a dátumról, az életkorról, a hazára, a vallásra, a középületekre és lakásokra vonatkozó beszélgetéseket. Áttér azután a mindennapi foglalkozásokra. Itt találunk azután ügyesen megválasztott szólásformákat, melyek az alvást, a felkelést, a mosakodást, az öltözködést, a ruházkodást, az étkezést, a játékokat, a dohányzást, a kirándulásokat, a bérkocsi-fogadást, a vásárlást, a pénzváltást, a levélirást, a postát, a telegráfot és telefont tárgyalják.

Szerzőnk még külön fejezetet szentel az iskolai életnek, és ez a legsikerültebb része a könyvecskének. A tanuló e fejezetben mindent megtalál, a mit az iskoláról, az iskolaszerekről, a tanulási időről és a tantárgyakról, az irás- és olvasásról, a különböző tanórákról és a vizsgálatokról tudnia kell. Az utazó közönség pedig az »Uton« czimű fejezetből megtanulhatja mindazokat a szólásformákat, a melyeket utazásközben mint a jegyváltásnál, a szállóban való megszállásnál, a hazautazásnál használhat.

A tartalomban szerzőnk még egyszer elősorolja a beszédformák czímeit, a mi a könyv használhatóságát nagyban könnyíti. Dr. Kálmán még majdnem minden fejezet után igen praktikus, az előfordult beszédformákra vonatkozó magyarázatokkal is szolgál, melyek hasonlóképen nagy előnyére szolgálnak a könyvecskének.

A phonetikai átirás is a czélnak teljesen megfelelő, nem használja pl. szerzőnk a *Passy* által ajánlott és Franczia- és Németországban meglehetősen elterjedt phonetikai jeleket, melyek meglehetősen komplikáltak.

Az idegen nyelvek gyakorlati irányú tanításának, mely mindinkább előtérbe lép és mindinkább tért is hódít, dr. Kálmán könyvecskéje a legjobb szolgálatot fogja tenni. De nemcsak a középiskolai tanulók, a kiknek a »Franczia Társalgó« legelső sorban szánva van, de mindenki, kiknek itt-ott franczia kkal érintkeznie kell, a legnagyobb köszönettel fogadhatja e könyvecskét.

Kívánatos volna, hogy a könyv minél nagyobb elterjedésben részesüljön, hogy a szerző ama tervét is megvalósíthassa, melyet a könyv előszavában megigér, t. i. ha a könyv kedvező fogadtatásra fog találni, akkor nemsokára követni fogja: »a mindennapi társalgáshoz szükségelt szók gyűjteménye is«.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

VEGYESEK.

Halálozás. Az új esztendő első napjai ismét gyászt hoztak. A középiskolának két buzgó munkását ragadta el a halál a munkabiró élet java korában. *Drajko Béla* kegyesrendi tanár, ki a rend budapesti gymnasiumának egyik kipróbált ereje s a Kalasantinum felügyelője is volt, meghalt 46 éves korában. Sokan ismerték, szerették s tisztelték nemcsak tanitványai, hanem fővárosszerte. — A szatmári kir. kath. főgymnasium tanárkara szintén külön gyászlapon jelenti, hogy szeretett kartársa *Majoros Károly*, rajztanár életének 31-ik, tanári működésének 7-ik évében, sorvasztó betegsége daczára is buzgón teljesített munkálkodása közben, elhalálozott.

Szabad liczeum Deésen. A deési áll. gymnasium tanári kara az ifjusági segítő egyesület javára felolvasásokat rendez. Hét előadás van kitűzve. Még pedig: Január 20. Dr. *Boros* G.: A magyar regény fejlődése. — Február 3. *Bodnár* L.: Az idegrendszer működése. — Február 17. *Walton* R.: A magyar dráma fejlődése. — Márcz. 3. *Pandur* J.: A testi nevelés. — Márcz. 17. *Pásztor* I.: A csillagászat kezdetei. — Aprilis 14. *Illés* I.: Nevelés a régi görögöknél és rómaiaknál. — Aprilis 28. *Szendrői* Gy.: Erdély aranykora.

Véglegesítések. »A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minister dr. *Heller* Bernát budapesti II. kerületi állami főreáliskolai, — *Paál* Géza kecskeméti állami főreáliskolai, — dr. *Finály* Gábor, budapesti VII. kerületi állami főgymnasiumi, — *Medveczky* Lajos, budapesti VII. kerületi állami főgymnasiumi ideiglenes rendes tanárokat, rendes tanári minőségökben véglegesen megerősítette.«

Tartalom: Mi a teendő? *Rajner* Ferencztől. — Rangsor-panasz. *R. F.*-től. — Rajztanításunk egyik hiánya. *Hölszky* Sándortól. — Az iskolai fegyelmezés kérdéséhez. *Kovács* Dánieltől. — *Könyvismertetések:* Kálmán Miksa: Franczia Társalgó. *Téri* Józseftől. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Az ATHENAEUM részv.-társ. kiadásában Beöthy Zsolt szerkesztése alatt

ISKOLAI KÖNYVTÁR

czim alatt egy gyüjteményes vállalat indult meg, mely az uj tanterv által kijelölt irányban az ifjuság komoly irodalmi mivelésének szolgálatába lép.

Ezen iskolai könyvtár I-ső része:

Magyar Olvasmányok Tára.

Szerkeszti **BEÖTHY ZSOLT.**

Ezen gyüjteményben eddig a következő munkák jelentek meg, melyeket a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a középiskolai könyvtárakba való beszerzésre ajánlotta:

1. **Petőfi válogatott lyrai költeményei.** Kiadja *Badics Ferencz.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
2. **Petőfi válogatott elbeszélő költeményei.** Kiadja *Badics Fer.* Ára kötve 1 kor
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
3. **Tasso, Megszabaditott Jeruzsálem.** Kiadja *Pintér Kálmán.* Ára kötve 2 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
4. **Beöthy Zsolt, Széchenyi.** Kiadja *Tóth Rezső* ... ... Ára kötve 1 kor. 20 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
5. **Madách, Ember tragédiája.** Kiadja *Alexander Bernát.* ... ... Ára kötve 3 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
6. **Cervantes.** Az elmés nemes **Don Quijotte** de la Mancha. Győri V. fordítása alapján átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos.* Ára kötve ... ... 2 kor. 50 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.
7. **Csokonai Vitéz Mihály válogatott munkái.** Kiadja *Tóth Rezső.*
   Ára kötve ... ... 1 kor. 60 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.

Sajtó alatt vannak:

Katona, Bánk Bán	Kiadja	*Hevesi Sándor.*
Költői szemelvények Berzsenyiből	»	*Váczy János.*
Szemelvények a magyar meseirodalomból.	»	*Koltai Virgil.*

Előkészületben:

Dante, Divina Commedia	Kiadja	*Balog Ármin.*
Gvadányi, Peleskei nótárius	»	*Badics Ferencz.*
Kölcsey Paraenesise	»	*Beöthy Zsolt.*
Szemelvények Széchenyi, Kossuth, Deák beszédeiből	»	*Baráth Ferencz.*
Zrinyi, Sziget veszedelme	»	*Erődi Béla.*
Shakespeare-Petőfi, Coriolán	»	*Hevesi Sándor.*
Kazinczy, Pályám emlékezete	»	*Angyal Dávid.*
Szemelvények Erdélyi János müveiből	»	*Erdélyi Pál.*
Régi magyar mondák	»	*Erdélyi Pál.*
Rokonfaju népek mondái	»	*Gombocz Zoltán.*
Nagy gondolkozók	»	*Waldapfel János.*
Kölcsey válogatott beszédei	»	*Kardos Albert.*
Szemelvények a kurucz-költészet emlékeiből	»	*Badics Ferencz.*
Euclides és Bolyai	»	*Beke Manó.*
Szemelvények a XVI—XVIII. századbeli magyar történetirókból	»	*Moravcsik Géza.*
Szemelvények Széchenyiből	»	*Waldapfel János.*
A magyar novella Jósikáig	»	*Beöthy Zsolt.*
Corneille, Cid	»	*Matskássy József.*

Az árak terjedelmükhöz képest a legolcsóbbra szabatnak.

Kaphatók a kiadó társulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

SZÁZADUNK
MAGYAR IRODALMA KÉPEKBEN.

Széchenyi föllépésétől a kiegyezésig

. . . . . Irta . . . . . .

Endrődi Sándor.

Kiadta az Athenaeum. Ára diszes vászonköt. 6 kor.

Régóta nehezen várt könyv ez az Endrődi Sándoré, amely az ihletett poéta édes szózatával regél; cseveg a magyar irodalom, a **mi** irodalmunk nagyjairól, akiket idáig talán tudósok szemüvegén keresztül néztünk, és most egyszerre mintegy varázsütésre, meglepetve nézzük az ő csodálatosan lebilincselő egyéniségüket. A ragyogó nyelvü, tüzes érzésü poéta, életet, szint varázsol a tudomány szürke vásznára és irodalmunk történetének vezéralakjait mindenek számára érdekessé teszi; bemutatja mint irókat, művészeket és embereket.

Kapható minden **könyvárusnál és a kiadó Athenaeumban., Budapest, Kerepesi-ut 54. sz.**

ATHENAEUM
KÉZIKÖNYVTÁRA
XVIII. KÖTET.

A MAGYAR NYELV
A művelt közönség számára.

Irta: BALASSA JÓZSEF.

Ára kötve 2 kor.

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 16. szám. 1901. január 27.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MI A TEENDŐ?

II.

Mult számunk vezér-czikke fölvetette a javaslatot, hogy újabb és újabb rangsor-panaszok helyett kérjünk törvény-revisiót, illetőleg új törvényt.

A magyar tanár-világnak egyik jeles tagjától, az ország messzi városából, kaptuk rá az első visszhangot. A szerkesztőhöz intézett magán-levél alakjában szól a kérdéshez, de mert olyan megjegyzéseket tesz, melyek a kérdés megvitatása közben bizonyára komolyan latba esnek s mert első tekintetre szinte úgy látszanak, mintha a javaslat ellen szólanának: az ügyért buzgó barátunk bizonyára nem fogja tőlünk rossz néven venni, ha levelének ezt a részét itt közöljük s nehogy a vita folyamán félreértés támadhasson, magunk is fűzünk hozzá pár szót.

A figyelemre méltó levél január 21-iki kelettel így szól:

»Kedves Barátom!

»Mi a teendő?« czímű közleményed hatása alatt figyelmeztetlek a tanárok rangsorba-osztásának egy visszásságára, melyet tudtommal eddig senki nem említett.

Nálunk a tanár, bármennyi ideig szolgáljon is, mint ilyen nem juthat be a VII. rangosztályba, holott megvannak ennek megfelelő illetményei; így pl. a VIII. rangosztály első fokozatába jutott tanárnak 4—5 quinquenniummal 1800 + 400 vagy 500 = 2200—2300 frt alapfizetése van, tehát több, mint a min. titkárnak. A 34—35 éves min. titkár mégis minden hivatalos alkalommal megelőzi az 54—55 éves, nála húsz évvel idősebb, érdemekben megőszült tanárt, a mi természetesen a tár-

sadalomban a tanári pályán végzett munkásság értékét a közvéleményben tetemesen lefokozza.

Ausztriában, véleményem szerint, szerencsésen oldották meg a kérdést, a mennyiben ott a pótlékok nemcsak hogy befolyással vannak a rangosztályozásra, hanem annak egyenesen alapját teszik. Két quinquennium a VIII., négy quinquennium a VII. rangosztályt nyitja meg a tanárnak.

Ennél jobb megoldását a korpótlékos rendszer s a rangsorozás kombinálásának nem tudom elképzelni.

De hát van-e szükség egyáltalán a rangsorozásra? Én azt hiszem, vannak bizonyos szempontok, melyek mellette szólnak. Vannak bizonyos alkalmak, kivált vidéken, a hol a tanárok hivatalosan vagy félhivatalosan összejönni kénytelenek más honoratiorokkal. Ha a tanárok teljesen rangsoron kivül vannak, ily alkalomkor teljesen egyéni felfogás szerint bánhatnak el velük; s minthogy a mi társadalmunkban megvan az a nizus, hogy a tanári állást lehetőleg kevésre értékelje, tartani lehet attól, hogy a tanárokat mindenféle mellőzés és háttérbe szorítás érheti, mely ellen reklamálni nem lehet, minthogy jogos követelést rangra való hivatkozás nélkül e tekintetben nem támaszthatni. Ha független volna a tanár, könnyű volna a dolgon segíteni: egyszerüen nem menne el oda, a hol lenézik. (Válaszszunk valami diplomatikusabb kifejezést; mondjuk: »a hol kellően nem considerálják«.) Így azonban nem igen teheti ki magát annak a sok kellemetlenségnek, a mi ebből folyólag érheti. Budapesten az ilyesmi teljesen mellékes, ott már van egy kis demokráczia; nagy város, a hol az egyéni szabadság sokkal jobban érvényesül.

Szeretjük a tanári állást a biróival összehasonlítani. Nos, hát a birák is rangsorozva vannak.

Ügyvéd, orvos nincs rangsorozva, de tényleg független. Sérelem nem esik rajta, ha bizonyos alkalmakra meg nem hívják. Tetszésétől függ a meghívást elfogadni v. el nem fogadni. Ha a neki juttatott helylyel nincs megelégedve, nem jön másodszor. Szóval, helyzete a társadalomban egyéni felfogás és kölcsönös megalkuvás tárgya, melynek súlyát vagyona, jövedelme, egyéni összeköttetései szabják meg.

A tanárnak rendszerint nincs nagy vagyona vagy fényes magánjövedelme, a mire támaszkodhatnék; szaktudását a nagy közönség nem képes kellően értékelni. Úgy mint más hivatalnok, ő is csak az őt alkalmazó államtól kapja állása tekintélyét: a

maga részéről ezt a tekintélytőkét még öregbítheti személyes kvalitásaival, de az alaptőkét az állam adja neki a kinevezéssel. Ezen szempontból hát jobb, ha rangosztályozva van, mintha társadalmi állása, felbecsülése börzeárfolyamként hullámzik különböző helyi körülmények, az osztályán kivül állók felfogása, rokon- v. esetleg ellenszenve szerint. Ceterum censeo: mégis . . . okos a német, ha osztrák is. Ott a tanárok az új helyzettel kitünően meg vannak elégedve . . .«

E levelet annál szivesebben üdvözlöm, mert conclusiójában az én felfogásomat erősíti meg. Két dolgot említ, s ezek egyike sem új előttem. Ismerem mind a kettőt s azt hiszem, az új törvény igen könnyen segíthetne mind a kettőn. Hiszen magam sem gondolom másképen, mint hogy az a *mi* külön törvényünk igenis legyen összhangban a többi tisztviselők fizetési törvényével, az 1893. IV. t. czikkel. A kapcsolódás mikéntjére jó az osztrák példa is; kár volt mindjárt nem úgy csinálni nálunk is: egyszerre rendezni a fizetések ügyét, de külön törvénynyel, mely számot vet azzal, hogy a tanári állás más valami, mint a tisztán hivatalnoki állás!

Őszintén mondom, a tanári czím nekem a legszebb czímek egyike s akár azt sem bánnám, ha németországi mintára hosszabb derék munkával lehetne csak kiérdemelni s kitüntetés számba menne, a mikor talán még a mi társadalmunk is kellőleg értékelné. S bár nem adok kelleténél többet a külsőségekre, én bizon ott hagynám, vagy legalább is másodszor nem keresném föl azt a társaságot, a mely érezhetően hátravetne, vagy kicsinyelne. S ha a szükség úgy hozná, ezt nyiltan meg is mondanám. Ebben a tekintetben kis városban sem volna nehezebb a dolgom, mint Budapesten. Hisz' ott nagyjából mindig ugyanaz a társaság, ugyanazok a rendezők s ha szükségök van — a mint hogy van — arra az intellectualis erőre, melyet a tanárság képvisel, hamar számot kellene vetniök jogos önérzetem nyilatkozatával.

Ám lehet, hogy erre az én levéliró barátom azt mondaná, hogy nem ismerem a kisvárosi élet és felfogás sok aprólékos kellemetességeit. Lehet. De egy tapasztalat s egy tény mellettem szólanak. Az első az, hogy a hol csak intelligens vidéki társaságokban megfordultam, sohasem tapasztaltam, hogy tanári czímem kevesebb tiszteletet szerzett volna, mint a mennyi megilleti. Ezt örömmel irom a magyar társadalomnak is, de ama vidéki társaknak javára is, kik a czímnek ezt a tiszteletet megszerezték.

A javulás e téren határozott s én hiszem, hogy még nagyobb lesz, ha egyrészt magunk is agilisebbek leszünk, másrészt, ha anyagi ügyeink is javulnak annyira, hogy a társaságban erősebben részt vehetünk.

A mit pedig tudok, az, hogy a tanári állásnak sokféle hátránya mellett az épen az eléggé meg nem becsülhető nagy előnye, hogy függetlenebb, mint bármely más hivatalnoki állás. Még a közönségnek sem annyira rabja, mint az ügyvéd, vagy az orvos. Függetlenség dolgában csak a biró van előnyben azzal, hogy át nem helyezhető; a minek ellenében viszont őt az előléptetés kilátásai tehetik függővé, a mitől nekünk ugyancsak kevés okunk van félni.

Ezeket azonban nem azért mondom el itt, mintha a kettőnk vitájához szükség volna rá. Sőt azt hiszem, kettőnk közt vita sincs, mert ellentétben sem vagyunk. Elmondtam így incidentaliter azért, mert azt tartom, hogy a tanári tekintély megtagadásával gyakrabban vádolják a magyar társadalmat, semmint igazságos volna.

Egyébként jól értem a levelet s iróját. Ő világosan megmondja, hogy a hivatalos és félhivatalos társaságokra gondol, a mikor a tanárság máskörű tisztviselőkkel érintkezik s a mikor »rang« szerint sorolják vagy jelölik ki az embernek a helyét. Azt hiszem, ebben megnyugtathatom az én javaslatom contemplálta állapottal.

Én sem tudom másképen elképzelni, mint hogy *annak az óhajtottam új törvénynek meg kell szabnia a tanári állás helyét és értékét az általános hivatalnoki hierarchiában is.* Erről csak azért nem szólottam előző czikkemben, mert a részleteket egyelőre korainak tartottam. Nem a rangba sorozást perhorrescáltam, ezt szükséges rossznak tartom magam is; hanem csak a ranglétrát állítom olyannak, a mely nem nekünk való, közöttünk jól soha meg nem csinálható s bajainknak örökös forrása lenne, akármiképen csinálnák is!

Azt tartom, *a hivatalnokok rangosztályaival kapcsolatban kell maradnunk annyiban, hogy a szerint kapjuk lakbéreinket s esetleg napidíjainkat is.* Még pedig remélem úgy, hogy az 1893. IV. t. cz. is igyekszik majd ezt a részt összhangba hozni katonáék rendjével, vagy legalább is jobban közeledni hozzá. Az csak nem fog örökké úgy maradni, hogy a VIII. rangosztályú őrnagynak Budapesten nagyobb a lakbére, mint az V. osztályú ministeri tanácsosnak!

S nagyon természetesnek tartom azt is, hogy ha a korpótlék törvényesen is a »fizetés természetével bir«, akkor *a tanár rangját s vele lakbérosztályát is az a fizetés szabja meg, a melyet korpótlékaival együtt élvez.* Világos, hogy az nem lehet igazság, hogy a tanár rangban és lakbérben soha se emelkedjék a VIII. osztályon túl! *Wlassics* Gyula minister különben megmutatta, hogy a tanárt nemcsak becsüli annyira, hanem még a mai mostoha törvény uralma alatt is be tudja vinni a tanárt a VII. osztályba. A legújabb rangsor mutatja, hogy a Paedagogiumban a tanár a kitüntető igazgatói czímhez a »jelleget« s vele a VII. osztályú fizetést is megkaphatja; s ott az 1901-iki budget-javaslat, a mely még igazgatói czím nélkül is beviszi ugyanazon iskola néhány tanárát a VII. fizetési osztályba. Bizonyságai ezek annak, a mit én az 1893. évi pénzügyi bizottság tárgyalásai alapján már régen megirtam: hogy az osztályokba való beosztás mikéntje és aránya az 1893. IV. t.-cz.-ben sem változatlan elvi kérdés, hanem csak budget-kérdés.

Az én tisztelt barátom kivánságait tehát a javasoltam új törvény könnyű szerrel valóra válthatná. Magam is épen úgy gondoltam, mint ő.

Ezt a dolgot bátran olybá vehetjük, a minek az új törvényben benne kell lennie.

De ezzel még csak elvi részeit sem végeztük el az új törvény tartalmának. A legnehezebb elvi kérdés pl. az volna: *vajjon az új, tehát a mi specialis viszonyainkra készülő új törvény az előléptetésnél pusztán és kizárólag csak a kort honorálja-e, avagy juttasson-e módot az ambitió-sarkalta érdemnek s tanári kiválóságnak a gyorsabb haladásra is?*

Én a második alternativával tartok; de azt kikötném, hogy a kort tisztességesen honorálni kell s biztosítani az előlépést; *semmiféle kiválóságnak gyorsabb tempojú haladása ne vehessen el semmit az idősebbektől.* Azt értettem az alatt, hogy egymástól *függetlenül* haladjunk! Ne úgy jutalmazza az állam még igazi kiválóságait sem, hogy másoktól vegye el azt, a mi különben nekik jutna!

Isten ments az újabb zárt soroktól!

Tudom, hogy e pár szóval is nagy viták magvát hintettem el, de ennek a részletkérdésnek fejtegetését máskorra kell hagynom, ez úgy is hosszura nyult czikket már nem terhelhetem vele.

(Budapest.) *Rajner Ferencz.*

AZ ISKOLAI FEGYELMEZÉS KÉRDÉSÉHEZ.[1]

II.

Most már lássuk röviden, hogy fegyelmi törvényeink minő eszközöket bocsátanak rendelkezésünkre s mire megyünk velök?

Első sorban a szóbeli fegyelmezést szabják előnkbe annak különböző fokozataival.

Mint egyéb tekintetben, úgy itt is nagyon fukarkodik az intézkedés ezen fegyelmezési mód alkalmazásának kifejtésével, úgy hogy a fegyelmező egészen a maga józan belátására van utalva. Ez tág tért nyit arra, hogy a szónak nem helyes kezelése folytán a fegyelmező nem ritkán a legkellemetlenebb helyzetbe sodródik. Vagy mit mondjak arról, hogy az egyik szó mint a magnes huzza maga után a többit s a szóáramlat nagyon könnyen fokozza az indulatot, a mely folyton keményebb és keményebb kifejezések szülőanyja, úgy hogy alig tudunk megállapodni s eredményképen konstatálhatjuk, hogy indulatoskodásunk a bámulat s nem ritkán a megbotránkozás tárgya lett, de szavaink hatás nélkül maradtak, mint legtöbb rhetorikai phrasis. Vagy említsem-e, hogy nagyon sokszor túlbecsüljük a hibát úgy, hogy érdemesnek tartjuk egy predikatióra; ennek az eredménye hasonló a predikatiók eredményéhez. Mit kell hát tennünk, hogy a szóbeli fegyelmezés eredményét láthassuk? Őrizkedni kell a predikatiótól; rövid, pár jellemző szóval konstatálni a hibát, megfeddeni s helyesebb magaviseletre utasítni minden hosszabb magyarázás nélkül. Kemény és a jó ízlést sértő kifejezéseket okvetetlenül kerülni kell s ha véletlenül ilyen kiesett a szánkon, egy szelíd kifejezéssel nyomban ellensúlyozni kell erejét. Minden körülmények közt ovakodni kell attól, hogy indulat szóljon belőlünk, még a legnagyobb hibával szemben is. Tudom én jól, hogy ennek kivitele nagyon nehéz, de törekedni kell reá, mert eredményt csak így remélhetünk.

A szónak megvan az az előnye, hogy közvetlen hatása kiszámíthatatlan; hátránya, hogy a milyen biztosan vezethet a sikerre, épen úgy semmisítheti meg összes törekvéseinket.

Ha a szónak sikere nem volna, fegyelmi törvényeink az iskolai kedvezményektől és jótéteményektől való megfosztást irják elő, mint fegyelmi eszközt; végre az intézetből és az ország összes intézeteiből való kitiltást.

Ezekre nézve már fentebb elmondtam véleményemet. Egyszer-egyszer ezekre is szükség van, de minél ritkább esetben alkalmazandók. Ez a két fegyelmezési eljárás teljesen nélkülözi a közvetlenséget, nem a tanító közvetlen rendelkezesétől függ; de nem is tekinthetők oly eszközöknek, melyekkel a növendékekre állandóan hatni tudjunk s így majdnem olyanok, mintha nem is léteznének. Mikor a tanuló ezekre gondol, nem tanítójának mél-

[1] Felolvastatott a sz.-udvarhelyi kerületi tanári körnek 1901. január 12-én tartott ülésén.

tatlankodó arcza tünik fel képzeletében, hanem sokkal inkább a szülőjétől eredhető fenyíték, vagy talán még inkább egy másik iskolának kecsegtető képe.

Így aztán, a mennyiben fegyelmi szabályaink a testi fenyítéket nem ismerik s nem is szólnak róla, a legközelebb említett két fegyelmi eszköz pedig ki van véve a tanító közvetlen rendelkezése alól, a tanító részére, mint kezelhető fenyítő eszköz, csak a szó van fentartva.

Az a kérdés most már, hogy ez elégséges-e? Már előre kimondhatom, hogy nem elég. Mert akármilyen ereje van a szónak, részint azért, mert nem mindenki tud vele bánni s kétélű fegyver; részint pedig azért, mert nagyon gyakran akad olyan fegyelmezendő, a kin a szó nem fog, nem érünk mindig czélt vele. Azt mondhatná valaki, hogy az olyan elem, kit szóval fegyelmezni nem lehet, nem iskolába való, ki kell szorítni, nem kell felvenni. Bizony ez paradicsomi állapot volna, de én azt hiszem, hogy még nagyon sokáig pium desiderium marad. Nem mondom, hogy a helyzet nem javulna, ha ebben a tekintetben a szülők járnának elől és a házi fenyíték alkalmazásában lennének segítségére az iskolának úgy, hogy az iskola már részben fegyelmezett anyagot kapna kezelés alá. Társadalmi úton ezt is el lehetne lassankint érni s ha nem is egészen, de a helyzet minden esetre javulna.

Mire szorul hát a tanító, ha a szóbeli fegyelmezéssel sikert nem ér. — Ez idő szerint meg nem engedett, elő nem írt, hogy ne mondjam, tiltott eszközök ezek a testi fenyítékek. — Hogy ezeket az eszközöket miért száműzte a törvény az iskolából, bizonyosan meg volt az oka. Vagy a humanus felfogással nem tartja megegyeztethetőnek, hogy emberi lényeken épen iskolában testi sértést kövessenek el; vagy attól tartott, hogy ha megengedi a testi fenyítéket, akadhatnak tanítók, kik a törvény védelme alatt túlságba fognak menni. — Egyszóval nincs jogunk testi fenyítékekkel élni a törvény értelmében s így élünk vele a törvény ellenére, mert nem kerülhetjük el.

A testi fenyíték különböző nemeinek feltalálásában különösen a középkori iskolázás volt rendkivül leleményes. És ma is a zárdai és szerzetesi iskolákban lehetne ezekből szép gyüjteményt összeállítni. Az állami és nyilvános élet hatásától nem annyira elzárt magán és felekezeti iskolákban a testi fenyíték szokottabb nemei a következők: kiállítás (szegletbe, falhoz, táblához) rendesen vagy féllábra; letérdepeltetés puszta földre vagy kukoriczaszemre; asztal alá bujtatás; ott marasztalás éheztetéssel vagy a nélkül; bezáratás; a kézzel vagy pálczával való fenyítés több változata: fülhúzás, hajhúzás, fricskázás, tenyeres, körmös adás, felcsapás stb.

Nézzük meg röviden, hogy ezek a meg nem engedett, de tényleg gyakorlatban levő *(?! Szerk.)* eszközök alkalmasak-e fegyelmezésre, gyakorlandók-e ezentúl is, vagy egyáltalában fel kell hagyni velök s hódolni a törvény intézkedésének?!

A mi a *kiállítást* illeti, nézetem szerint alkalmas fegyelmi eszköz, ha alkalmazása úgy történik, hogy a kiállított egyén nem a társai szeme előtt, de a tanító látkörében van. Ezt a büntetést többnyire a figyelmetlenségért szoktuk alkalmazni s ha az a czélunk, hogy az illetőt figyelmezésre szorítsuk, ezt csak ily módon érhetjük el; nem merem ugyan határozottan kimondani, de mégis kérdésbe teszem, hogy nem jobb volna-e a kiállítás helyett a *kiültetést* alkalmazni; mert szerintem nem lehet czélunk a fegyelmezéssel a test sanyargatása, hanem épen az, hogy a mit ő a társai között ülve nem képes teljesíteni, azt tegye meg külön ültetve. Én ezzel nem a szégyenpadot értem, a mi a régi iskolákban szintén meg volt, hanem csak a figyelmezés gyakorlására irányuló fegyelmi eljárást, úgy, hogy feltétlenül megkövetelem a tanítótól, hogy az így kiállítottat el ne felejtse, hanem folytonos kérdéseivel tartsa ébren figyelmét.

Ezzel kimondtam azt is, hogy sem a szegletbe, sem a fél-lábra állítást helyesnek nem tartom, annyival kevésbbé tarthatom czélra vezetőnek a kitérdepeltetést; plane a borsóra vagy kukoriczára való térdepeltetést, asztal alá bujtatást stb. mert mind ezekkel a büntetésmódokkal olyan körülmények közé sodorjuk a növendéket, hogy megfosztjuk a közös foglalkozásban való háborítatlan részt vételtől; ez pedig nem lehet a fegyelmezés czélja.

A mi az *ott marasztást*, mint fegyelmi eszközt illeti, csak akkor tartanám megengedhetőnek, ha rövid időre, a tanító felügyelete alatt, kiszabott feladat vagy elmulasztott feladat megoldásának feltétele mellett éheztetés nélkül történnék. — Ebben az esetben a szülők vagy ellátást adók okvetetlenül értesítendők lennének, hogy miért nem ment haza a tanuló a rendes időre; mert hiszen nekik kötelességük felügyelni arra, hogy a gondjaikra bizott gyermekek el ne tekeregjenek. — Látnivaló, hogy a fegyelmezés ezen módja nagyobb terhet ró a tanítóra, mint a növendékre, mert a tanítót olyan kötelességgel terheli, a mely őt esetleg fontosabb teendőjében tartóztatja fel. Az éheztetést okvetetlenül mellőzendőnek tartom, mert a testnek szüksége van a kellő táplálkozásra, hogy az egyén kellő szellemi munkára képes legyen. Hogy követelhetnénk például attól a tanulótól a délutáni tanítás alkalmával megfelelő szellemi tevékenységet, a ki reggel óta táplálékot nem vett magához. — Magára hagyni ismét nem tanácsos a tanulót, mert az egyedüliség és tétlenség ismét alkalmat adhat neki ujabb meditatiókra, melyeknek eredménye egy ujabb hiba elkövetése lehet.

Következik a *bezáratás*. Ennek a hátránya épen az, mint az ott marasztásnak. Nagyobb erkölcsi hiba elkövetésénél azonban megengedhetőnek tartom, de rövid időre és olyan időben, mikor a rendes foglalkozására ezen kivül még elég ideje marad. A hely ne sötét zug, hanem világos, munkálkodásra alkalmas hely legyen; feladatot kell kitűzni, hogy ezen dolgozzék; a büntetés kiállása után tőle számon kérni. A kulcs a tanítónál legyen és ne az

iskolaszolgánál. A tanító zárja be s ő is ereszsze ki. Éheztetni ilyenkor sem szabad és a szülők vagy ellátás-adók idejében értesítendők.

A mi végre a kézzel vagy pálczával való fenyítést illeti, erre vonatkozó nézetem a következő:

A kézzel való fenyítésnek mindenféle nemét mellőzendőnek tartom. Nem azért, mintha azt gondolnám, hogy megbecsteleníti a fegyelmezendőt, noha ebben is van némi igazság, hanem azért, mert a kéz nem arra való, hogy vele üssünk és másoknak sérelmet okozzunk. A kezet az Isten munkára teremtette s ezt jó, hogy ha mások is így tudják. De mindenki tapasztalhatta, hogy a ki egyet üt, másikat is üt; semmi az indulatot úgy nem fokozza, mintha a sérelmet kezünkkel igyekszünk megtorolni.

A kézzel való fenyítésből akaratlanul is már sok kellemetlen dolog származott. Megfogtam egyiknek a haját, egy csomó haj a kezemben maradt; kész a vád: »a haját kitépte a tanító«; a füléhez nyulok, a füle behasad; »letépte a fülét« stb. Nem is említem a pofont, a mi határozottan valóságos extasisba hozhatja a fegyelmezőt, ismétlem, hogy a kézzel való fenyítés minden nemét okvetlenül mellőzni kell.

A pálczával való fenyítésről már nem mondhatok ilyen szigorú ítéletet; mert nem tartom teljesen mellőzendőnek, ha szükség van reá.

A tenyeres és körmös adást, valamint minden más alkalmazását a pálczának a felcsapáson kivül kizárandónak tartom a fegyelmi eszközök közűl, de csak azért, mert ezek a pálczának az iskola termében állandóvá tételét tételeznék fel, ez pedig alkalmat szolgáltatna arra, hogy olyankor is hozzá nyuljunk, mikor nincs szükség reá.

Minthogy pedig vannak rakonczátlan gyermekek, kiknél külömbféle okok miatt más fegyelmi eszközök sikerteleneknek mutatkoztak, okvetetlenül meg kell kisérleni a pálcza igénybe vételét is. Természetes, hogy mielőtt a tanító ehhez a fenyítékhez nyulna, előbb a rendelkezésre álló eszközöket mind megpróbálja s előkészíti a tanulót, hogyha rendbe nem jön s az eddigi fenyítékekből a tanulságot le nem vonja, kénytelen lesz őt felcsapni. Mikor aztán ez az idő eljött, a tanító behozatja a pálczát s mint magaviseletének természetesen következő büntetését méri a figyelmezendőre a szelid ütéseket. — Ebbe az eljárásba tanítványai bizonyosan bele fognak nyugodni, mert ők is átlátják, hogy más eszköz már nem használt. Ilyen módon a pálczázás nem megbecstelenítő, nem embertelen, sőt olyan kisérlet, mely meg kell, hogy előzze a magasabb fokú s tán igazságtalan büntetést t. i. a jótéteményektől való megfosztást, az intézetből való kizárást, a mikről nézetemet elmondani már volt szerencsém.

Nem tudom ugyanis elképzelni, hogy ha kilátásunk van rá, hogy a pálcza czélszerű alkalmazásával a fegyelmezendő cselekvési irányát megfordíthatjuk, miért foszszuk meg őt a kizárással

attól az alkalomtól, hogy megszerezhesse az életre szükséges kellékeket, a miket az iskola nyujthat. Vagy azt mondják a pálcza ellenzői, hogy válaszszon az ilyen más pályát s ne legyen tanuló! Hát aztán más pályán nem szükséges a tudás és becsületérzés, hát már mindig a rossz gyermekeket adjuk inasnak, vagy minden rossz gyermeket inasnak adjunk?! Próbáljunk meg legalább az alsó osztályokban azokkal is bizonyos eredményre jutni, a kik nem tudományos pályákra fognak menni. Az elemi iskolában pedig okvetetlenül meg kell ezt az eszközt próbálni, mielőtt feladnók reményünket. Természetes, hogy leányiskolákban szó sem lehet semminemű testi fenyítékről, mert ez ellenkezik a női nemnek természetes lényegével, testi szervezetével, gyengédségével.

A mennyiben tehát a pálczázás a fent kifejtett módon nem ellenkezik a humanismussal, és sikerre vezethet; ezenkivül igazságosabb, mint a jótéteménytől való megfosztás és kizárás, nézetem szerint, mint fegyelmi eszköz szintén alkalmas a gyakorlásra.

Szántszándékkal hallgattam el a fegyelmezés eszközei között az időszaki és évvégi minősítéseket; az időszakok közben tartatni szokott ellenőrző konferencziák intéseit, végzéseit.

Szó sincs róla, hogy ezek is befolyással vannak úgy a tanulási képesség, mint a magaviselet irányának megváltoztatására; mivel azonban ezek már nem a közvetlen fegyelmezés eszközei, hanem inkább bizonyos elért eredmények konstatálása, ezért nem tartom szükségesnek ez idő szerint ezekről bővebben beszélni.

Befejezett értekezésemnek rövid summája az, hogy bizony nem elégségesek azok a fegyelmi eszközök, miket ez idő szerint iskoláink fegyelmi törvényei a tanító rendelkezésére bocsátnak, a mennyiben azok pusztán csak a szóbeli fegyelmezés eszközeire szorítkoznak. Az az állapot pedig, hogy a tanító ilyen körülmények között meg nem engedett eszközöket legyen kénytelen igénybe venni, fenn nem tartható. Illetékes helyen oda kell hatni, hogy készüljön a fegyelmezésre is egy olyan forma utasítás, mint a milyen van az oktatásra, legyen ebben feltüntetve a növendékeknél leggyakrabban előforduló minden hiányosság s azoknak minél több remediuma s köztük legyen utasítás adva a pálczának, mint ultima ratiónak okos használatára, megelőzvén a kizárást és jótéteményektől való megfosztást, mely a pálczánál sokkal igazságtalanabb büntetés.

De aztán tartsuk szükségesnek a közönséget minden lehető alkalmat felhasználva felvilágosítni, hogy az iskoláztatásban nem szabad mindent csak a tanítóra bízni s mindenért csak őt tenni felelőssé; ellenkezőleg a házi nevelésnek hathatósan elő kell segítenie a tanító munkáját. Igyekezzenek a szülők már odahaza megkedveltetni az iskolát s hagyjanak fel már egyszer a tanítót gyermekeiknek mumusként odaállítani. Szülői tárgyilagosság, jöjjön el a te országod!

(Székely-Udvarhely.) *Kovács Dániel.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Kassai kör.

(A kassai egyetem kérdése.)

Körünk díszelnöke dr. *Takács* Menyhért, jászóvári praelatus díszgyűlésre hivta össze január hó 17-én Kassa tanár-világát és a tanügy barátait a főgymnasium nagytermébe. Mint a létesítendő kassai egyetem ügyének buzgó apostola teljes odaadással és szakavatottsággal vezeti e mozgalmat, melynek e díszgyűlés is impozáns megnyilatkozása volt. Hogy mily általános és egyszersmind komoly az érdeklődés városunkban e nagyfontosságú ügy iránt, mutatja a nagy számban összegyült közönség, a melynek előkelőségét emelte dr. *Bubics* Zsigmond kassai püspök megjelenése. Jelen voltak még *Szieber* Ede tankerületi főigazgató, *Kozora* Endre kanonok kassai plébános és még számosan; továbbá az összes kassai tanintézetek igazgatói és tanári karai, valamint a sajtó képviselői.

Dr. *Takács* Menyhért díszelnök nyitja meg a gyűlést, üdvözölve a püspök úr ő Excellentiáját, megköszönve neki a tanári kör nevében ügyünk iránt való érdeklődését. Röviden vázolja továbbá azon alkalmat, melyből e díszgyűlést egybehívta. A mult év folyamán ugyanis Kassán mozgalom indult meg egy itt felállítandó egyetem ügyében. Az akkor tartott nagy-gyűlés szerkesztő-bizottságot küldött ki egy egyetemi emlékkönyv megirására, mely felölelve Kassa összes kulturintézményeit, mintegy Kassa kulturájának monografiáját fogja képezni s ez alapon megjelöli azon módokat, melyek mellett Kassán aránylag igen kevés költséggel egy tudomány-egyetem volna létesíthető. A munka befejezéséhez közeledik; egyes czikkei a napi sajtóban is megjelentek, s hogy az ügy minél általánosabb s élénkebb érdeklődést keltsen, felolvasás alakjában a nagy közönség elé terjeszti legfontosabb mozzanatát, a filozófiai fakultás kérdését, a mely az egész ügynek a gerinczét képezi. Tekintve ugyanis azt, hogy Kassának eddig a jogi és a theologiai fakultása már alapjában megvan s a gazdasági tanintézet is, mint az egyetem mezőgazdasági fakultása csak ujjászervezést, illetőleg átalakítást kiván, tulajdonképen csak a filozófiai fakultás szervezése játszsza a főszerepet. Jelen díszgyűlés főtárgya dr. Gerevich Emil köri elnöknek e tárgyra vonatkozó felolvasása volt.

Dr. *Gerevich* Emil előadásában mindenekelőtt az egyetemeknek kulturtörténeti nagy fontosságáról szól. Vizsgálva a külföldi viszonyokat, úgy találja, hogy az egyes nemzetek tudományos haladása mindig lépést tart az egyetemek számával. Tudományos élet csak ott fejlődik és virágzik, a hol melegágyra talál; ilyen melegágyak pedig csak az egyetemek lehetnek. A külföld sokat tesz ebben az irányban s nekünk nem szabad hátramaradnunk, hiszen most a tudományosság az egyetlen fegyverünk, melylyel

harczolva kimutatjuk, hogy nemcsak ország, hanem nemzet vagyunk, életre képes, produktiv nemzet. A külföld számos vidéki egyeteme arányában, ha csupán a szomszédos Ausztriát tekintjük is, Magyarországon legalább 8 egyetemre volna szükség.

Szemlét tartva a külföldi egyetemeken, azoknak három speciesét látjuk az angol, franczia és német egyetemekben. Mig az angol a tudományosságra, a franczia pedig a gyakorlati szakoktatásra fekteti a súlyt, a német mindkettőt egyesítve, tudományt ápol s szakférfiút nevel. Nekünk is ily egyetemekre van szükségünk, ilyen a budapesti és kolozsvári is, ilyen legyen a Kassán felállítandó egyetem is: a magasabb szakoktatás és a tudományos buvárkodás csarnoka.

A jogi, theologiai és mezőgazdasági fakultások a gyakorlati szakoktatás szolgálatában állnak s így a philosophiai fakultás lesz hivatva tudományos góczpontot támasztani. Ha a szervezendő fakultás népességét biztosítani akarjuk, tanárképzéssel és tanárképesítéssel kell azt összekapcsolnunk. Ausztriában 6, Németországban 10 tanárvizsgáló bizottság működik. Bizonyára nálunk sem lesz sok, ha a meglevő két bizottság mellé még Kassán is létesítünk egyet.

Így behatóan foglalkozván a felállítandó egyetem s különösen philosophiai fakultásának jelentőségével, áttér az erre kiküldött bizottság megállapodásaira, melyek az ügy anyagi, illetőleg financziális oldalát tárgyalják.

A költségek zömét, — minthogy a többi három fakultás lényegében már megvan, — a philosophiai fakultás okozná. Hogy a nagyobb költségek a terv megvalósításának ne állják útját, egyelőre csak a főbb szakokból állítsunk fel kathedrákat. Magyar nyelvészetből és irodalomból egy tanszéket, számítva legalább két magántanárra; így a többi szakokból is. A philosophia és neveléstan számára is egyelőre csak egy tanszéket javasolt a bizottság, mert egy magántanárral, kinek közreműködését a bizottság itt számbavette, négy év alatt czélszerű beosztás mellett a tanárjelöltek czéljainak is megfelelően lesznek e fontos studiumok átdolgozhatók. A természetrajzból e tudomány nagy köre mellett egy tanszék kevésnek tünhetik fel, de tekintetbe veendő, hogy a gazdasági facultás a maga külön kollégiumaival épen e tanszéknek hatalmas támaszt nyujtana. Azonkivül 2 magántanárra is számít a bizottság e tanszéknél. A physikából egy rendes a kisérletire, egy magántanár az elméletire; vegytanból egy. Mathematikára két tanszék volna szervezendő, mert e tudomány ma már oly nagy terjedelmű, hogy alapvető részeit sem láthatja el egy tanár. A franczia és angol nyelvre tanszéket nem hoz javaslatba a bizottság, hiszen Kolozsvárt és Budapesten is újabb keletüek e tanszékek; azonkivül bizonyára magántanár is fog akadni e tárgyakra.

Összegezve a dolgokat, egyelőre 12 rendes és 8 magántanár képezné a philosophiai fakultás tanári karát. A rendes taná-

rokat a VII. fizetési osztályba sorozva, mint a minő fizetésök a jogakadémiai tanároknak van, az összes személyi és dologi kiadások évenként körülbelül 100,000 koronát tennének ki. Ily összegnek megfelelő tőke tehát az áldozat, melyet a tudomány e kassai oltára megkiván.

Tekintve azt, hogy Kassa város közönsége egy millió koronát ajánlott fel a létesítendő egyetem költségeire, mely összeg a szükséges épületekre elegendő lesz, csupán évi 100,000 koronát kellene az országgyűlésnek megszavaznia. Ha Kassa város közönsége nem engedi elaludni ez ügyet, a kormány bizonyára módját ejti emez aránylag csekély összeg előteremtésének.

A közönség nagy érdeklődéssel kisérte a felolvasást, dr. *Takács* Menyhért pedig a kör nevében meleg szavakban mondott érte köszönetet *Gerevich*nek.

Strasser Sándor
jegyző.

Debreczeni kör.

(Gróf Pálffy János alapítványa. — A debreczeni polgári iskola kérdése.)

A debreczeni kerületi kör 1901. január 19-én tartotta ez új évben első gyűlését, melyen a tagok igen szép számmal jelentek meg, közöttük dr. *Pröhle* Vilmos és dr. *Vietorisz* József Nyiregyházáról, a kik a nyiregyházi ág. ev. főgymnasium tanári kara nevében meghivták a tanári kört, hogy tartsa egyik tavaszi gyűlését Nyiregyházán.

Dóczi Imre elnök az újév alkalmából üdvözölvén a köri tagokat, óhajtja, hogy nagyobb buzgóság hassa át a kör tagjait, hogy a debreczeni kör foglalja el ismét azt a méltó helyet a vidéki körök között, mely az előbbi években kifejtett élénk munkásságánál fogva megilletné.

Apróbb folyó ügyek elintézése után elnök megemlékszik azon sértésről, melyet egy állami középiskola tanári testülete követett el a körön abból az alkalomból, hogy a debreczeni kör sürgönyileg üdvözölte *Wlassics* ministert az 1901. évi költségvetésnek az állami tanárokra vonatkozó kedvező tételeiért. Elnök kijelenti, hogy miután az orsz. középiskolai tanáregyesület igazgatósága, majd pedig választmánya küldöttséggel, illetve feliratban fejezte ki hálás elismerését *Wlassics* ministernek ugyanezen okból, most már a debreczeni kör a maga eljárását teljesen igazoltnak tekintheti, a méltatlanul szenvedett sértésért a központi igazgatóság és választmány azonos felfogásában méltó elégtételt nyerhetett. — A gyűlés mindenben magáévá tévén az elnök nézetét, napirendre tér a különben is idejét-multa tárgy fölött.

Az elnök aztán lendületes szavakban méltatja azt a milliókra menő fejedelmi alapítványt, melyet gróf *Pálffy* János tett a magyar középiskolai tanulók és részben a tanárok javára. —

A nagylelkű adakozó iránt mély háláját és hazafias hódolatát nyilvánítja a kör.

Az elnök felhatalmazást kér a gyűléstől, hogy a szerkesztőre beadott és beadandó szavazatokat az elnökség számlálhassa össze és az eredményt rövid úton közölhesse a határidőn belől a központi igazgatósággal.

A gyűlés legtöbb idejét *Sinka* Sándor ev. ref. főgymn. igazgató előadása foglalta el. *A debreczeni polgári iskolának sürgős szükségét* fejtegette.

A helyi érdekű, de azért igen fontos kérdés úgy került a gyűlés napirendjére, hogy a debreczeni ipartestület beadványnyal fordult a város tanácsához s az iparos osztály műveltségének alaposabbá tétele végett kérte a polgári iskola felállítását, egyúttal beadványát támogatás czéljából közölte a tanári körrel.

Az előadó örvendetes jelenséget lát abban, hogy az egyes társadalmi rétegekben magukban támad fel a szükségérzet a különböző iskolafajok iránt, azt is örömmel látja, hogy egy laikus testület szakférfiakhoz fordul, mikor iskolaügyben indít mozgalmat. Majd rövid pillantást vetve a polgári iskolának debreczeni történetére, érdekes adatokat közöl azon tankötelesekről, a kik a IV. elemi osztályt elvégzik, és azon osztályokról, melyek e tanuló-tömeget volnának hivatva befogadni. Az adatokból kitünik, hogy nagyon kevés V. és VI. elemi osztály áll e nagyszámú tankötelesnek a rendelkezésére, a kik aztán vagy a középiskolába tódulnak és ott vesztegetik az időt, gátolják a tanítást, vagy egészen iskola nélkül töltenek el egy-két évet, mig a kereskedő- és mester-inasságra megerősödnek. E szerint nemcsak az iparos-osztály szempontjából, nemcsak a helybeli középiskolák zsufoltságának csökkentése végett tartja szükségesnek a polgári iskolát, hanem és főkép azért, mert ettől a felsőbb népoktatási intézettől erkölcsi és szellemi fejlődését várja az egyszerű polgári elemnek, a mely Debreczen lakosságának háromnegyedét teszi és a melynek az elemi népiskola kevés, a tudományos középiskola pedig sok is, nehéz is. Egyébiránt tarthatatlan állapot, hogy akkora város, mint Debreczen, tovább is polgári iskola nélkül maradjon, holott kisebb népességű és ugyanannyi középiskolával rendelkező városokban nagyon elkél, sőt virágzik a polgári iskola.

A kérdéshez többen hozzászólanak, így *Beczner* Frigyes, *Váradi* Károly, *Starck* Andor, dr. *Gulyás* István s behatóbban dr. *Szántó* Sámuel, valamint az *elnök*. A felszólalók mind elismerik a polgári iskola szükségét, de többen hangoztatták, hogy ez épen nem teszi feleslegessé az elemi iskola V. és VI. osztályának a szaporítását, az elnök pedig főkép azt hangsulyozta, hogy csupán négy osztályú és csupán a népoktatás keretében mozgó polgári iskolát kiván, mert ha a polgári iskola hét osztálylyal állíttatnék föl, abból csak egy olcsóbb és silányabb középiskola válnék, mely akaratlanul is károsan hatna vissza a középiskolákra és a felső kereskedelmi iskolára.

A kör ilyen értelemben határoz és miután köszönetet szavaz *Sinka* Sándornak a tanulságos előadásért, megbízza őt és a kör titkárát, hogy a felszólalásokból szerkeszszenek memorandumot, melyet a kör szintén Debreczen városa tanácsához fog benyujtani az ipartestület kérvényének a támogatására.

A körbe és az orsz. tanáregyesületbe új tagokul belépnek *Vörös* Sándor és *Koós* Lajos nyiregyházi ág. ev. főgymn. tanárok.

(Debreczen.) *Kardos Albert*
a kör titkára.

VEGYESEK.

Előléptetés a felsőbb leányiskoláknál. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister *Szentistványi Kottler* Dániel lőcsei állami felsőbb leányiskolai rendes tanárt a VIII-dik fizetési osztály 3-dik fokozatába, — *Gálffy* Anna máramarosszigeti, *Blasovszkyné* Tabódy Sarolta egri, *Bock* Gizella kassai és *Schwarcz* Gabriella pozsonyi állami felsőbb leányiskolai segédtanitónőket a X-dik fizetési osztály 3-dik fokozatába rendes tanítónőkké, — *Kistenmacher* Emilia temesvári, *Tirczka* Klotild máramarosszigeti, *Koncz* Gizella soproni és *Jungné* Zerbs Rozina fiumei állami felsőbb leányiskolai megbizott tanítónőket XI-dik fizetési osztály 3-dik fokozatába segédtanítónőkké kinevezte. Továbbá előléptette az állami felsőbb leányiskoláknál: a VIII-ik fizetési osztály első fokozatába *Dach* János pozsonyi, ugyanazon fizetési osztály 2-dik fokozatába *Riesz* József soproni rendes tanárokat; a IX-dik fizetési osztály első fokozatába *Bründlné* Prohászka Ottilia soproni rendes tanítónőt, *Földi* János lőcsei, *dr. Takács* György budapesti, *dr. Aczél* József fiumei rendes tanárokat és *Fülöpné* Sargavy Erzsébet fiumei rendes tanítónőt; a X-dik fizetési osztály első fokozatába *Serédy* Ilona beszterczebányai s ugyanazon fizetési osztály 2-dik fokozatába *Carvin* Piroska fiumei rendes tanítónőt, a XI-ik fizetési osztály első fokozatába *Radvány* Anna kassai, *Mauricz* Erzsébet temesvári, *Mikovetz-Minkovitz* Matild pozsonyi, *Valkovszky* Viktorin máramaros-szigeti, ugyanezen fizetési osztály 2-dik fokozatába pedig *Trauschenfels* Lucia soproni, *Máhr* Adél kassai, *Grätz* Lujza temesvári és *Kiss* Sarolta kolozsvári segédtanítónőt. (1900. deczember 31—92254. sz.)

Rendes tanári kinevezések. A m. k. vallás- és közoktatásügyi minister dr. *Holosnyay* Irén unghvári kir. kath. főgymnasiumi és *Varannai* István szakolczai kir. kath. algymnasiumi h. tanárokat, a IX-dik fizetési osztály 2-ik fokozatába való sorsolás mellett, ideiglenes rendes tanárokká nevezte ki.

Zenetanítók vizsgáló bizottsága. A m. kir. vallás- és közokt. minister az éneknek mint középiskolai rendkívüli tantárgynak képesítésére rendelt budapesti bizottság elnökévé *Mihalovics* Ödön orsz. zeneakadémiai igazgatót, tagjaivá pedig *Herzfeld* Viktor, *Moravcsik* Géza, *id. Szautner* Zsigmond és *Thoman* István zeneakadémiai tanárokat, továbbá *dr. Irsai* Arthur egyetemi nyilv. rendkivüli tanárt az 1901—1905. évekre terjedő hatálylyal ismét kinevezte.

Der, die, das. Kaptuk a következő című füzetkét: A der, die, das használatának vezérfonala az összes középiskolák számára írta *Glücksmann* Lipót (Székesfehérvár, Singer kiadása, 28 lap, ára 40 fillér). — Szerző a német főnevek nemi meghatározásának kétségtelen nehézségén akar segíteni s e végből a jelentés és »végzet« alapján nemek szerint csoportosítja a főneveket. Szivesen elismerjük ebbeli jó szándékát és lelkiismeretességre törekvő buzgalmát, de nézetünk szerint ennek a dolognak az iskolában aligha szentelhetünk annyi időt és fáradságot. Hisz maga a szerző is azt vallja, hogy kétségtelen, hogy e tekintetben »a tartós gyakorlás a legjobb iskola«. — A -nis végű főnevek között több avult v. helytelen szóra akadtunk, pl. Trocknis, Verdamnis. Sajtóhibák: Ubel (8. l.), Zafer (9. l.), Pate (12. l.), Dehmuth (17. l.), Hass (10. l.) s. m. t. *kf.*

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjjal hátralékban levő t. tagokat kérem, szíveskedjenek a küldött postatakarékpénztári befizetési lappal a tagdíjat befizetni.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. kerületi állami főreáliskola, Markó-u. 20.)

Tartalom: Mi a teendő? II. *Rajner* Ferenctől. — Az iskolai fegyelmezés kérdéséhez. II. *Kovács* Dánieltől. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Kassai, debreczeni kör.) — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

SZÁZADUNK
MAGYAR IRODALMA KÉPEKBEN.
Széchenyi föllépésétől a kiegyezésig
. . . . . Irta . . . . .
Endrődi Sándor.
Kiadta az Athenaeum. Ára diszes vászonköt. 6 kor.
Régóta nehezen várt könyv ez az Endrődi Sándoré, amely az ihletett poéta édes szózatával regél; cseveg a magyar irodalom, a mi irodalmunk nagyjairól, akiket idáig talán tudósok szemüvegén keresztül néztünk, és most egyszerre mintegy varázsütésre, meglepetve nézzük az ő csodálatosan lebilincselő egyéniségüket. A ragyogó nyelvü, tüzes érzésü poéta, életet, szint varázsol a tudomány szürke vásznára és irodalmunk történetének vezéralakjait mindenek számára érdekessé teszi; bemutatja mint irókat, művészeket és embereket.
Kapható minden könyvárusnál és a kiadó Athenaeumban.,
Budapest, Kerepesi-ut 54. sz.

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 17—18. szám. 1901. február 3—10.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Újvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

AZ ISKOLAI FEGYELMEZÉS KÉRDÉSÉHEZ.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

I.

»A testi fenyíték különböző nemeinek feltalálásában különösen a középkori iskolázás volt rendkivül leleményes. És ma is a zárdai és szerzetes iskolákban lehetne ezekből szép gyűjteményt összeállítani. Az állami és nyilvános élet hatásától nem annyira elzárt magán és felekezeti iskolákban a testi fenyíték szokottabb nemei a következők: kiállítás (szegletbe, falhoz, táblához) rendesen vagy féllábra; letérdepeltetés puszta földre vagy kukoriczaszemre; asztal alá bujtatás; ott marasztalás éheztetéssel vagy a nélkül; bezáratás; a kézzel vagy pálczával való fenyítés több változata: fülhuzás, hajhuzás, fricskázás, tenyeres, körmösadás, felcsapás stb.« Igy mondta ezt el Kovács Dániel a Székelyudvarhelyi kör ülésében, sőt közölte az O. T. E. közlönyében is.[1]

Erre a beszédre nekem is van egy két szavam. A mai zárdai és szerzetes iskolák: a piaristák, benczések, premontreiek, cziszterczita, jezsuiták és minoriták iskolái. A közvélemény azt tartja, hogy az ország legjobb középiskolái közé tartoznak. A kik személyes tapasztalás alapján ismerik, tudják róluk, hogy nemcsak emberséges, hanem valóságos atyai módon bánnak növendékeikkel. Hány földhöz ragadt szegény tanulót tettek emberré?! Ki meri azt mondani, hogy ezek a jó paterek leleményesek volnának a testi fenyíték nemeinek feltalálásában;[2] annál képtelenebb szép gyűjtemény összeállításáról beszélni. Nagyon sokan vagyunk uram, akik szerzetesek vezetése alatt végeztük a középiskolát, s épen nem voltunk jobbak a deákné vásznánál, még sem fenyítettek

[1] A »Közlöny« fölkérésre is csak úgy közölte a czikket, mint megtartott köri felolvasást, mely tulzásai daczára is komoly czélt szolgál. Tehát a krónikás tisztet teljesítette. De hogy egyet nem ért vele, mutatták a szerkesztői kérdőjelek. *Szerk.*

[2] Ezt a felolvasó nem a maiakról s főleg nem a magyarokról mondta. Legalább mi ugy értelmeztük. *Szerk.*

meg bennünket testileg soha sem. Tanulói pályánkon soha sem láttuk, sem nem hallottuk, hogy valakit az osztályban megpálcáztak volna; ma sem tudjuk, mi lehet az a fricskázás, tenyeres, körmösadás, felcsapás stb. Ilyeneket nem gyakoroltak a piaristák se Szegeden, se Kecskeméten.

Mindössze annyit tudunk, hogy némelyik heves természetű tanár nyakon, vagy képen legyintette valamelyik szemtelen és tudatlan kis diákot, de biz' egyik sem sántult meg belé; meg azt hallottuk, hogy egyik másik öreg professzor a szobájában megrakta a privatistákat, ha nem tudták a leczkét; de ezt a rend előljárósága sem meg nem engedte, sem nem helyeselte, sőt ha tudomására jutott, útját állta.

Az alsóbb osztályosokat, igaz, ki-kiállították, néha ki is térdeltették; de csak igen rövid időre, s nem a puszta földre, hanem a katedra lépcsőjére, amint ma elgondolom, azért, hogy fel ne fázzanak. Asztal alá bujtatás, kukoriczára térdepeltetés, féllábra állítás ugyan melyik szerzetes iskolában divatozik? Erre ugyancsak kiváncsi vagyok.

A piaristák rendi paedagogiájának alapelve a szeretet; egyenesen tiltja a testi fenyítést, s óvja a tanárt a heveskedéstől, s az olyannak, a ki magán teljesen uralkodni nem tud, azt ajánlja, hogy a katedráról le ne szálljon. Tudjuk, hogy minden szerzet regulája szerint tilos idegen testhez nyulni, hogy verekednék hát a szerzetes professzor!

Mig a szerzetek saját rendszerük és módszerük szerint tanítottak s Európaszerte járta a testi büntetés, soha sem fenyítettek maguk; a büntetés kiszabására külön hivatalos személy s végrehajtására külön szolga volt. A jansenisták iskolái (Port-Royal) teljesen kiküszöbölték a testi fenyítést, pedig jó régen virágoztak. A többi szerzetesek, a kik nagyobb tömeget voltak kénytelenek tanítani és közte sok olyan fiút, a kinek kedve és tehetsége nem volt, nem nélkülözhették egészen, de mindig emberségesen alkalmazták, ennek a konstatálásával tartozunk az igazságnak.

Hazánkban minden szerzet az állami tanterv szerint tanít, a mióta csak van állami tanterv s állami gymnasiumaink, bátran mondhatjuk, hogy szerzetes iskoláinkból fejlődtek s velök teljesen azonosak; különbség csak a tanárok társadalmi és anyagi helyzetében van. Ha *Kovács* utána nézett volna, ilyen igazságtalan vádat nem hozott volna fel a szerzetes iskolák ellen s az állami iskolákról sem merné állítani, hogy az általa felsorolt félszeg és embertelen büntetéseket titkon gyakorolják. Nem mondaná, hogy a szerzetes iskolák a nyilvános élet hatásától el vannak zárva, sőt ellenkezőleg tudná, hogy a felvilágosodás melegágyai voltak mindig, hogy sokkal kevesebb ott a czopf, mint sok más iskolában. Nem beszélne szép gyűjtemény összeállíthatóságáról, holott magam is olyantól tudom, a ki Patakon járt, hogy mi az a plága. (Világért sem akarom ezzel ezt a nagyhirű iskolát kisebbíteni.)

Azt tudom, hogy a szerzetes iskolák ellen a legtöbbet vádaskodnak a ministeriumnál; de nem azért, mintha leleményes büntetők volnának; hanem azért, mert a szerzetest könnyű és divatos dolog bántani; mindjárt kész a botránykrónika, ha nem úgy tanul a gyermek, a hogy a család szeretné. Velünk már jobban csínyján bánnak, mert tudják, hogy állásunktól csak birói úton mozdíthatnak el s a méltatlan támadást van jogunk és módunk megtorolni. (Párbajjal is, már nem egyszer történt.)

Nagy visszaesés lenne a testi büntetés behozatala; emlegetése a német mozgalom utánzása. Keresse az iskola az összeköttetést a szülői házzal, viszont a szülő az iskolával. Bizalmas megegyezés esetén ám gyakorolja a professzor az apa jogait, ha van kedve hozzá s érdemesnek tartja rá a gyermeket; de ezért nem kell törvény a testi büntetésre, sőt a hol előfordul is üldöznünk s végleg törülnünk kell. Ne menjnük hátra, mint a rák!

Nem beszéltem pro domo, s ha kíváncsi rá *Kovács*, alkalom adtán a szerzetes iskola fegyelmezési eszközeit is elmondom.

(Nagy-Szalonta.) *Dr. Móczár József.*

II.

A Közlöny 15. és 16. számában *Kovács* Dániel tagtársunk egy czikket közöl, melyben úgy találja, hogy a pálcza jó fegyelmezési eszköz. Annyira ajánlja e fenyítő eszköz alkalmazását, hogy inkább a »nádpálcza dicsérete« lehetett volna az értekezés illő czíme. Nem tudom, másokra is visszatetsző hatást gyakorolt-e, de én nem mulaszthatom el, megtenni rá észrevételeimet.

Az értekezés abból indul ki, hogy a fegyelmezés definitióját adva, a fegyelmezési eszközöket buzdítókra és büntetőkre osztja. Már az is baj és féloldalú megvilágításba helyezi a tárgyat, hogy nem szól a buzdító fegyelmezésről, mely pedig sokszor többet ér a büntetőnél. Annyival inkább kellett volna ezt is felhoznia, mert hogyha a tanító legelső törekvése, »hogy a növendékben maga iránt feltétlen bizalmat keltsen s győzze meg arról, hogy ő növendékének nem ellensége«, ezen törekvésének a büntető fegyelmezéssel egynesen nyakát szegi; mert kívánni sem lehet a fejletlen gyermeki lélektől, hogy azt, ki őt dorgálja, sőt testileg is fenyíti és soha egy jó szót nem hall tőle, egyébnek, mint ellenségének ne tekintse.

Abban, hogy a szülői háztól várhatja a tanító legfőbb segítségét, teljesen igazat adok, de ezt sem lehet minden gyermeknél kívánni. Hogyan buzdítsa az idegen tanító iránti engedelmességre, tiszteletre, szeretetre az az apa gyermekét, a ki maga is már elvesztette gyermeke részéről mindezeket? Pedig hány ilyen eset fordul elő az életben!

Azt sem irom alá, hogy az osztályfőnök, igazgató és a tanári kar beleavatkozása a fegyelmezésbe teljesen mellőzendő volna. Ezek a felsőbb, a gyermekre ismeretlen forumok nagyon

alkalmasak, képzeletében hatalmasabbaknak látszani, mint tanárja, kivel folytonos érintkezésben van és sokkal inkább is fél az ezen forumok elé jutástól. Utóvégre is, nem a tanító tekintélyének öregbítése a czél, hanem a gyermek megjavítása.

Igaz, hogy általában a rossz megtorlása az elfogulatlanra nézve megnyugtató hatással van és szivét megelégedéssel tölti el, de nagyon nehéz elképzelni, hogy egy gyermek megpálczázása, a vele járó jajgatás és sirás, az érzékeny gyermeki kedélyre, még ha csak szemlélő is, megnyugtató hatással lenne. Sőt inkább felháborító lesz a hatás, mely a szivet megnyugvás helyett szorongással tölti el.

Az iskolai jótéteményektől való megfosztást és a kizárást sem lehet annyira kárhoztatni, mint azt a czikk teszi. Az, hogy nélkülözik a közvetlenséget, még sem elég ok reá, hogy elvessük, mert nagy az elrettentő hatása; és nem is az a czélja, hogy a tanító, »méltatlankodó arczát« tüntesse fel a gyermek képzeletében; elég, ha a szülőktől eredhető fenyíték játszsza e szerepet. Értekező itt ismét abba a tévedésbe esik, hogy nem a gyermek sorsát, megjavulását tartja szem előtt a büntetésnél, hanem a tanító személyét és tekintélyét. Bizony, jósággal és szeretettel nagyobb tekintélyünk lesz, mint azzal, ha minden büntető eszközt kezeinkhez kerítve, mint egy boszuló Jupiter tonans, ránczokba összevont szemöldökkel állunk a remegő gyermek elé.

Abban, hogy a puszta szóval való megdorgálás sok esetben és némely egyéniségeknél nem elegendő, teljes igazsága van az értekezésnek, de így is alkalmazzuk a bezárást és éheztetést vagy büntető feladatok[1] adását. Ezzel megelégedhetünk és nincs szükségünk a középkori iskolák kinzásaira. A kiállítást a czikk szerint azért nem lehet elfogadni, mert »sanyargatjuk« vele a testet (hát a pálczázás nem sanyargatás?) és mert így a figyelem könnyebben szétszóródik; de hiszen a helyette ajánlott »kiültetésnél« nem lehet épen így? És ha utóbbinál is szükség van a tanító folytonos kérdezgetésére, hogy a figyelem meg ne szünjék, nem lehetséges-e azt a felállítással büntetett gyermekkel is végezni?

Nem ajánlható a többi büntetésmód, a térdeltetés, asztal alá bujtatás sem »mert mindezekkel a büntetésmódokkal olyan körülmények közé sodorjuk a növendéket, hogy megfosztjuk a közös foglalkozásban való háborítatlan részvételtől.« De hát nem sokkal jobban megtörténik ez, ha pálczával verjük meg; ez nemcsak magát a delinquenst hozza ki sodrából, hanem felizgatja az egész osztályt is. Az ott marasztásnál nemcsak »újabb meditatiókra«, hanem sokkal valószinübben önmagába térésre, rosszaságának meggondolására fogjuk vezetni a gyermeket.

Nunc venio ad fortissimum! Nem tudom, tréfának fogjam-e fel azt a teljes komolysággal előadott véleményt, hogy miért kell

[1] Paedagogiai szempontból bizon ehhez is sok szó fér. *Szerk.*

mellőzendőnek tartani a kézzel való fenyítést. Czikkiró a kézzel való fenyítést nem azért tartja elvetendőnek, mert az megbecstelenítő, hanem azért, »mert a kéz nem arra való, hogy vele üssünk«. De hát ha az a kéz pálczát tart és avval üt, nem maga a kéz üt mégis? És ha »a kezet Isten munkára teremtette s ezt jó ha mások is igy tudják«, ha az a kéz pálczával üt, akkor már megfelel isteni rendeltetésének? És azok a »kellemetlenségek«! Ismételni sem akarom.

Mily ünnepélyes pillanat ezzel szemben az, »mikor a tanító behozatja a pálczát« stb. És a tanulók »megnyugvással« fogják kisérni a tanár pálczájának »szelid ütéseit«. De akkor már, hogy kényelmesebb legyen, egy derest is kell behozatni az iskolába, melyen a tanár ezt a régi vármegyei hajduhoz méltó functióját végezhesse. De szeretném tudni, ha be is hoznák az iskolákba ezt a »szelid« fegyelmezési módot, tagtársaim közül ki vállalkoznék reá, »felcsapni« szeretett tanítványait? Én részemről nem tenném meg.

S ha a közel jövőben a ministeri utasítások x-ik §-a a pálczának, »mint ultima ratiónak okos használatáról« fog rendelkezni és utbaigazításokat adni, én, mint a szabályszerű követelményeknek megfelelni nem akaró ember — beadom lemondásomat és phonographomban meg fogom örökíteni a jövendő iskolai fegyelmezés változatos zenéjét.

Dékáni Kálmán.

A ZALAEGERSZEGI RANGSOR-PANASZ ÜGYE.

I.

Több napilapnak és a középiskolai tanáregyesület Közlönyének közlés végett megküldött »Adatok a középiskolai tanárok sérelméhez« czimű czikkemmel a középiskolai tanáregyesület közlönyének f. é. 15. számában *R. F.* úr hosszabban foglalkozik.

Mód nélkül örülök, hogy *R. F.* úr egy 22 évig a polgári iskolánál működött s az állami középiskolához csak 3 éve kinevezett rajztanár czikkecskéjét, amely — véletlenül — ugyancsak a polgári iskolától átjött kartárs által szerkesztett lapban jelent meg, szóra méltatta.

Még jobban örvendek annak, hogy *R. F.* úr is kijelenti, hogy az 1893 : IV. t.-cz. rossz, s e kijelentését több példával illusztrálja is.

Mély szomoruságggal tölt el azonban *R. F.* úr ama kijelentése, hogy »a polgári iskolától középiskolákhoz átlépettek, ha mindjárt ministeri kinevezéssel működtek is, — e rossz törvény szerint máshova, mint a rangsor végére nem sorolhatók.« A ministerium, mint *R. F.* úr mondja, eleinte beszúrta ugyan őket a rangsorba, de a ministerium e ténye *R. F.* úr és a vele együtt érzők és gondolkodók nézete szerint a rangsor elvét támadta meg, s »ez ellen küzdöttek jó darabig.« — Végül, hogy az »1893 után átlépettekre áll, hogy volenti non fit iniuria.«

R. F. úr, mint régi középiskolai tanár által irt czikk e részéhez van egy kis hozzászólni valóm.

Miután *R. F.* úr engem már bemutatott, nem akarom élettörténetemet »ab ovo usque ad mala« pertractálni, hanem csak ott kezdem, hogy nem születtem olyan szerencsés csillagzatban, mint sok más. Nem pedig azért, mert mig számosaknak, köztük talán *R. F.* úrnak is sikerült középiskolai képesítőjével állami középtanodáknál kezdeni szolgálatát, addig én és vélem igen sokan sok évi türelmes várakozás, számtalan kisérletezés után juthattunk az előbb szerzett qualificationknál fogva minket régtől megillető helyre. Így jó magam is a 80-as években hasztalan tett kisérletezésekbe belefáradva vártam, míg itt, hol családot alapíték, a polgári iskolának kilátásba helyezett gymnasiummá leendő átalakításával a gymnasiumhoz juthatok. Hála és elismerés *Wlassics* minister úr Excellentiájának, hogy kérésem, kivánságom teljesítve lőn.

Mellesleg említem, hogy társam a tordai unitarius gymnasiumban kezdte pályafutását, mely iskolánál, midőn az állami polgári iskolává alakíttatott át, az unitarius egyház által latin nyelv tanáraként tovább is alkalmaztatott addig, mig sikerült ezt állami szolgálattal fölcserélnie.

Ja! tisztelt *R. F.* úr, voltak ám olyan idők, a milyenek rövidesen lesznek is, midőn több volt az eszkimó, mint a fóka; — pedig a gyomor, mint Menenius Agrippától tudjuk, már a rómaiak idejében is követelte a magáét. Így történt az, hogy engem s velem együtt igen sokakat az életfentartás ösztöne elűzött — kit nevelőnek, kit tanfelügyelőnek, kit gazdának, kit számtisztnek, kit pedig felekezeti és községi gymnasiumokhoz vagy polgári iskolához.

És higyje el *R. F.* úr, hogy nem a mi hibánkon mult, hanem köszönhetjük Trefort minister úr fölfogásának s főleg a Klamarik-érának és általában a középiskolai ügyosztálynak a polgári iskoláktól folyamodók iránt tanusított rideg modorának, hogy az elsőben elfoglalt állásokból vagy egyáltalában nem, vagy csak nagy erőfeszítéssel, talán külső segedelemmel tudtak egyesek a kellő időben átjutni a középtanodákhoz.

Köszönhetjük annak az érának, a mely még az állami polgári iskoláktól így átjutottak legtöbbjétől is törvényellenesen elvonta a polgári iskoláknál szerzett korpótlékait s a pénzügyministernek a közoktatásügyi ministerrel egyetértőleg hozott 62031/87 sz. rendelete ellenére újból befizettette velük a tiszti díjakat. — És bár a tiszti díjakról a fönti rendeleten kivül a 79177/96 sz. rendelet újból is intézkedik, a közoktatásügyi ministeriumban ezt annyira nem ismerik, vagy nem akarják ismerni, hogy p. o. engem 1900 november elején elutasítottak ez irányú kérelmemmel. — De hát hogy is védnék a ministeriumban az így átlépettek törvény által biztosított jogait, midőn a középiskolai tanárok szine-java úgy gondolkodik ma is, hogy a polgári iskolánál a nyugdíjba befizetett összegnek a tiszti díjba való beszámítása nem *jogos*, csak *méltányos!* Pedig jó magam is *jogos* és nem méltányossági alapon kaptam vissza január 7-én ugyanazon törvény és ministeri rendelet értelmében a zalaegerszegi m. kir. pénzügyigazgatóság által hozott végzés alapján a tiszti díjakat, mely törvény és rendeletre hivatkozott kérvényem a közoktatásügyi ministerium által elutasíttatott.

A többektől elvont pótlékok folyósítására nézve Wlassics minister úr kegyesen intézkedett, 1897-ben; a jövőre nézve pedig az eddig követett s általa törvénytelennek elismert állapotot a f. é. január 1-én életbe léptetett rendelettel végleg szabályozta.

E rendelet, míg egyrészt igazságot szolgáltat az eddig a törvény ellenére méltánytalanság és jogtalanságban részesült átlépőknek, másrészt elismeri azoknak a rangsorügybeli álláspontját is és így az abból folyó sérelmeket jogosaknak tartja.

A soká véka alá rejtett világosságot, az elrejtett törvényt nagy jogászészszel nyilvánosságra hozott ezen ministeri intézkedéssel ellentétben *R. F.* úr s a vele együtt érző és küzdő tanárság ama felfogását, hogy még az állami és államilag kinevezett polgári iskoláktól átjött tanárok, azok, kik hosszú évek során önhibájukon kivül, a szerencséseknél talán előbb szerzett qualificatiójuk mellett azoknál sokkal sanyarubb viszonyok között éltek, terhesebb szolgálatot teljesítettek; azok, a kik legtöbbjének szolgálati idejökkel szerzett pótlékaik elvonattak, a kik a nyugdíjba befizetett túlfizetéseket nemcsak vissza nem kapták, hanem az egész tiszti díj újból leendő befizetésére utasíttattak — a rangsor végére illesztessenek: sem collegiális, sem humanus nem lenne még akkor sem, ha az 1893. évi IV. t.-cz. ezek jogait nem biztosítaná. Sőt részemről úgy kartársi, mint emberbaráti szempontból csak örömmel üdvözölném azt a napot, midőn Wlassics minister úr ő Excellentiája nemcsak ezek szolgálati idejének, de bármely nyilvánossági joggal biró felekezeti vagy községi gymnasium, vagy polgári iskolánál — középiskolai qualificatioval töltött időnek a rangsorba leendő beszámítását elrendelné.

Mivel *R. F.* úr és társainak reánk nézve ily szomorú felfogása mellett jogaink védelmére csakis a törvénynyel állhatunk elő, lássuk, mit mond az a sokszor hivatkozott 1893. évi IV. t.-cz.

Az 1893. évi IV. t.-cz. sehol sem szól arról, hogy a polgári iskoláktól átlépettek a rangsor végére illesztendők, hanem igenis a 4. §. azt mondja, hogy: »A rangsort megállapítja a kinevezés kelte.«

Melyik kinevezés kelte? Szól-e erről e § valahol is határozottan? Nem. Hanem mondja azt, hogy: »az, mely őt első helyére lett kinevezésével érte.«

Az idézett törvénynek az átmeneti intézkedéséről szóló 17. §-ának 5. pontja pedig azt mondja: » . . . a rangsor a 4. §-ban foglalt elvek alapján állapítandó meg, azzal az eltéréssel, hogy az *ugyanazon minőségü, de eddig különböző létszámokban vezetett tisztviselők* között az összesített létszámba való első sorolásnál *nem egyedül a rang, hanem a magasabb* fizetés adja meg az elsőséget.

És hogy a szolgálataikat állami kinevezés mellett a polgári iskolánál kezdett tanárokra a törvénynek 4. és 17. §-ai a mi felfogásunk mellett szólnak, igazolja az a tény, mit *R. F.* úr is elismer, hogy az első időben átlépetteket a ministerium bele is illeszté a rangsorba. Azt is tudom, hogy ez időből némelyek pótlékélvezeteiket is megtartották. A ministerium nem követhetett el törvénytelenséget, hanem e tényével is elismerte az állami kinevezéssel polgári iskoláknál működött s átlépett tanárok törvény által biztosított jogát. *R. F.* úr kijelentése után önkénytelenül kérdem, hogy: a ministerium részéről a később átlépettek ellen követett törvénytelen eljárás előidézésében nincs-e egy nem csekély része *R. F.* úr és társainak?

Mivel pedig nemcsak az én meggyőződésem, de a törvény szövegét félremagyarázni nem akarók felfogása szerint is az idézett törvénynek mindkét §-a a velem együtt sujtottak álláspontját igazolja, igazolja azt is, hogy úgy én, mint társaim is e törvény szelleméből reánk nézve is háramlandó javak

elérése érdekében törekedtünk átlépésre, s így reánk a »volenti non fit injuria« elve nem alkalmazható, nem pedig azért, mert mi nem azért léptünk át, mert a sérelembe belenyugodtunk, hanem ellenkezőleg mert jogainkat biztosítva láttuk.

Végül még egyet. Igen komikusan hangzik *R. F.* úr ama kijelentése, hogy tőlem, mint a polgári iskolától nem rég átjöttől, értheti, hogy a keserűség érzete késztet a felszólalásra. Hát ugyan ki szólaljon fel igaz ügyünk védelmére, ha nem jó magunk. Egyről azonban biztosíthatom *R. F.* urat. Engem s hiszem több mást is, nem a rangkórság, hanem a megélhetési viszonyok folytán e rangkórságból reánk is háramló s tőlünk a törvény ellenére elvont anyagi előnyök elérése sarkalnak igazaink keresésére. S ezt a tengeri kigyót, ha jelenlegi közoktatásügyi miniszterünk, a ki az igazság iránti érzékét és irántunk való jóindulatát többször is kimutatta, *a szegediek memorandumát elolvasni kegyes lesz*, akár a rangsorba leendő illesztéssel, akár fizetés természetével biró pótlék alakjában ép oly bizonyosan rendezendi, mint rendezte a pótléküggyet.

(Zalaegerszeg.) *Udvardy Vincze.*

II.

Egyesületi munkásságom közben mindig azt vallottam, hogy nagy baj, ha meg nem szokjuk, hogy egymásban ellenséget ne lássunk. Mint ember azt tapasztaltam, hogy a személyes elkeseredés legkevésbbé gyógyulhat, ha azt hiszi, hogy szóhoz nem juthat. Mint szerkesztő aztán ehhez igyekeztem alkalmazkodni s talán nem róják nekem nagy hibámul, ha az »audiatur et altera pars« elvét néha a legszélsőbb határig alkalmaztam akkor, amikor épen én ellenem kivánt valaki felszólalni.

Udvardy Vincze czikkét is azért közlöm egész terjedelmében. Hiszen nevemnek két kezdő betüje, melyet a multkori czikk alá tettem s melyet válaszoló kollegám 18-szor is megemlít, eléggé világos jelzése volt annak, hogy a szerzőséget titkolni sem okom, sem szándékom. A mit irtam, megirnám ma is — a fenti válasz után. S én nyugodtan hivok föl mindenkit, aki érdekelve nincs, van-e abban komikus él, ha én azt mondom: teljesen értem, hogy a maguk helyzetének érzése keserűséggel tölti el őket s a mai rangsort túlozva is támadják?

Nagyon kérem *Udvardy* Vinczét ne vegye személyes sérelemnek, ha ismét constatálom, hogy subjectivismusa nagyobb mértékben nyilatkozik fenti czikkében is, semhogy ezzel törvényt magyarázni lehetne. Bizonyára ez a lelki hangulat az oka annak is, hogy czikkébe sok olyan dolgot kever, a minek semmi köze a rangsorhoz.

A tiszti díjak ügye s épen úgy a pótlékoké is, egészen külön kérdések. Azokhoz én ezúttal szólani nem fogok. Csupán azt jegyzem meg, hogy *Wlassics* Gyula miniszternek legújabb szabályzata, mely a jövőre nézve szabadelvüen oldja meg a pótlékok ügyét, a rangsort még csak nem is érinti, a mint hogy nem is teheti, mert azzal semmiféle összefüggésben nincs. A törvényre nézve az is közömbös, vajjon én collegiálisan s humanusan gondolkodom-e? Bár biztosítom *Udvardy* Vinczét, hogy a ki engem ismer, e tekintetben vádolni nem fog; s nem vádolna ő sem, ha a tanárság ügyének

szabályozása tőlem függ vala, vagy csak olyan irányító befolyása is lehetne az én felfogásomnak, a mint ő válaszában gondolja.

Meg aztán ténybeli tévedései is vannak. Az, tudtommal, soha sem történt s én nem is mondtam, hogy a polgári iskolától átlépetteket valamikor a mi rangsorunkba beszúrták volna. Az államosított középiskolák tanáraival történt meg s most már nem történik, mert be kellett látni, hogy a törvény ezt nem engedi.

Azt hiszem, a szegediek kívánságait is eléggé ismerem, olvastam azt a bizonyos memorandumot is; de úgy tudom, *Udvardy* Vincze kartársam más malomban őröl, mint ők. A rangsor alapjául a szegediek is csak azt az időt kívánják vétetni, melyet kiki az állami középiskolánál töltött. Nem hallottam s nem olvastam, hogy a polgári iskolai szolgálatot — vagy akármilyen más szolgálatot is — a középiskolaival rangsor tekintetében egyenlő rangunak akarnák tekintetni!

Azoknak a polgár iskoláknál szolgált kartársaknak rossz sorsa iránt, kik a fölös diploma-szerzés idejében tanári álláshoz nem juthattak, én teljes részvéttel és méltánylással vagyok s ép azért sürgetem a személyes pótlékokat, mint egyetlen ma lehetséges segítséget. Sőt érzem is az ő bajukat. Hiszen talán az is hasonló valami, ha valaki diplomájának és középiskolai szolgálatának 18-ik évét is csak egy quinquenniummal kezdi meg!

De mind ez nem a fődolog kettőnk vitájában. A dolog azon fordul meg: *vajjon az 1893. IV. t.-cz. rendelkezései szerint a polgári iskolától átlépettek rangsorát mi állapítja meg?*

Ez a kérdés pedig vitás nem lehet!

Bocsássa meg nekem *Udvardy* Vincze, ha keresetlenül kimondom, hogy törvényt úgy magyarázni s úgy érvelni, a hogy ő akarja, nem lehet s komoly vitában talán megkisérleni sem szabad. Az ő főérve az, hogy a törvény nem tiltja expressis verbis, mert nem is szól külön a polgári iskoláktól átlépett tanárokról. Hát persze, hogy nem; mert nem részletezhet mindent, csak elveket mond ki. De komolyan talán csak nem kételkedik ő sem, hogy az új rangszámot adó kinevezés csakis a tanári kinevezés lehet? s hogy ha X hamarabb lett aljegyző, de például 10 évvel később királyi táblai biró, mint Y, azért a táblai birák sorában csak nem kerülhet Y elé? Talán csak kétségtelen, hogy a táblai birói kinevezés datuma dönt s nem az első állami (aljegyzői) kinevezés?

Megvallom, bennem az a gyanú merül föl, hogy az én vitázó felem tréfásan akar velem szemben érvelni. Hiszen ha nem: akkor minek idézné a 17. §-nak azokat a szavait is, a melyek épen ő ellene szólanak? Hiszen először is a polgári iskolai tanítóság, és a középiskolai tanárság talán még sem nevezhető »ugyanazon minőség«-nek! másodszor meg a tanári állással tudtomnal magasabb fizetés jár, mint a polgáriskolaival, tehát ez alapon is (akár a 4. §. akár a 17. §. rendelkezését nézzük,) az jutna előbbre, a ki ezt a »magasabb fizetést« régebben élvezi!

De végtére, ha a törvényre nézve csakugyan nem tudnám őt meggyőzni, kérem nézze meg azt a pénzügyministeri szolgálati szabályzatot [1] is, mely minisztertanácsi határozattal irányadónak nyilvánittatott az állami szolgálat

[1] Nyomatott a m. kir. államnyomdában. II. kiadás 1896. Ára 2 korona.

minden köreire. Különösen ajánlom szives figyelmébe a *215. § első bekezdését!* No meg a 222. §. második bekezdését is.

Egyébiránt teszek még egy utolsó propositiót. Ha valamelyik átlépett mindezek daczára megmarad abban a hitében, hogy vele törvénytelenség esett: ám forduljon panaszával a közigazgatási birósághoz, ott döntő ítéletet kap, a melynek részrehajlatlanságában talán egyikünk sem fog kételkedni!

(Budapest.) *Rajner Ferencz.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Kolozsvári kör.

(A mathematika a III. osztályban. — Az érzékiség elleni küzdelem.)

A kolozsvári kör jan. 12-én rendes fölolvasó ülést tartott dr. *Márki* Sándor elnöklete alatt.

A folyó ügyek elintézése után dr. *Veress* Vilmos olvasott föl »*A mathematika tanítása a középiskolák III. osztályában*« czímen. Fölolvasó abból indul ki, hogy az új tanterv a váltó-, értékpapir- és éremszámítást a középiskolák III. osztálya számára határozottan előirja. A tankönyvek eddig is foglaltoztak ezekkel a gyakorlati számításokkal, de szakértelem nélkül. Ezt a tankönyvekből vett példákon mutatja ki. A hiba a tanárképzésben van, mert a tanárképzés eddig sem volt tekintettel arra, hogy a jelöltek kereskedelmi és politikai számtani cursust is végezzenek. Arra kéri a kört, fejezze ki azt az óhajtását, hogy 1. a középiskolai számtani tankönyvek a gyakorlati számolás tekintetéből sürgősen revisio alá vétessenek. 2. a math. és phys. tanárjelöltek jövőben kereskedelmi és politikai számtani cursus elvégzésére kötelezteessenek.

A kör az indítvány-tételeket elfogadta.

A gyűlés következő tárgya dr. *Lehmann* Róbertnek »*Az érzékiség elleni küzdelem*« czímű felolvasása volt.

Dr. Lehmann Róbert az »érzékiség« fogalmát analysalva úgy látja, hogy tárgyi értelemben a jó Istenünk alkotásának érzékeink alá eső mindenségében a láthatót, a hallhatót, meg a tapinthatót — az érzékfölöttinek ellentétéül — érzékinek mondjuk; alanyi értelemben pedig az organikus összélet fokozása — vagy csökkenéseként gyönyör avagy fájdalom alakjában jelentkező — *érzeményeket*, valamint az ilyetén gyönyör előidézésére, fölkeltésére, avagy az ilyetén fájdalom csillapítására, elhárítására megfelelően irányuló természeti ösztönöket »érzékiek«-nek nevezzük. Az ember ezen érzeményeinek és természeti ösztöneinek izgalmas vagy legalább is könnyen izgatható folyamatát, mely nemcsak physikai, hanem ethikai szempontból is megfigyelendő, *érzékiség* néven ismerjük és sem erkölcstelennek, sem elfojtandónak, sem megsemmisítendőnek nem tartjuk, mert hát a mi él,

az élni akar és a világrend megállapította határok közt élni is fog, hisz élnie kell. A világrend megállapította határokon túl azonban már bűnt csirázó erkölcsi hiba lévén, a nevelés feladata megakadályozni azt, hogy a gyermek érzéki természetének praevalentiájából az az érzékiség fejlődjék ki, mely, mint az érzékileg kellemes iránti hajlam és minden kellemetlentől való idegenkedés, a testet és lelket megfertőzteti s a testi kéjt legfőbb céljául tűzve ki, a testi életet szétrombolja.

Ezt a gyermekben már a priori meglevő természeti érzékiséget csak egy hatalom birhatja le, a minden hatalomnál hatalmasabb önzetlen, tiszta *szeretet*. Nyerseség, a test kinzására irányuló úgy activ, mint negativ büntetések nem az érzékiséget, hanem a jóra, nemesre, magasztosra törekvés iránti fogékonyságot és hajlamot ölik meg. Kerülni kell a jellemet fertőztető kémkedést és a mindig önzésből eredő árulkodást. A tiszta szeretet fakasztotta éberség azonban a megtévedés helyét és idejét bizton megtalálja s bölcsesége világával, szive melegével az ifjú keblet descriptiv beismerésre birja, s a baj orvosolhatására pragmatikus kutatása eredményének megfelelő módszert alkalmaz. Korai gyermekidőben az orvoslás igen bajos, későbbi ifjukorban ez a bűnszenvedély vagy nemi kicsapongásba megy át, vagy a mechanikus visszaélés megszüntével a képzelemben dúl. A következmények orvoslása minőségüktől, tartalmuktól és terjedelmüktől függ s szakszerű orvosi kezelést kiván. Az iskola feladata inkább csak az okok előzetes elkerülésére, a praecautiora vonatkozik. Ép, egészséges kis gyermeknél a pudendák körül babráló kezecskéjére koppantással sokszor csirájában elfojtható a baj. Kellő fölfogású, éberséggel biró gyermekeknél a pudendák bármely tapogatását csunyának, piszkítónak és tisztátalannak jelölve, megértetjük, hogy azt szégyelnie kell. Később meg úgy a test, mint a szellem, tehát az egész ember harmonikus fejlődésére s természet szerint erős egészségére kell törekednünk, hogy a kéjelgési bűn ingereinek phisikailag és erkölcsileg ellenállhasson. Az ifjú életmódjának, másokkal szemben tanusított magatartásának és viselkedésének folytonos szem előtt tartása mellett főleg arra irányítandó a figyelem, hogy elkerültessék mindaz, a mi a képzeletet sexuális irányban izgathatná, s különösen pedig arra, hogy minden túlhajtott érzékenykedésnek, érzelgősségnek, idegességnek, a képzelem minden erősebb felizgatásának, minden ábrándozó, zárkózott vagy egyébként különczködő magaviseletnek eleje vétessék. A zenében, költészetben való művészieskedés iránti beteges odaadás, valamint a regényolvasás szenvedélye korlátok közé szorítandó. A puhultságban, renyheségben, tunyaságban megnyilatkozó érzékiséggel szemben egyetlen rendszabály az ily hajlamoknak, munkától való idegenkedéseknek, a »horror vacui«-nak idejekorán elejét venni.

Indítvány-tételei a következők:

1. Mondja ki a kör, hogy *Kemény* Ferenczne k, ki e kérdést szőnyegre hozta, elismerő köszönetét fejezi ki.

2. A kör tagjai hivassanak föl, hogy a kérdés egyes részeit — önként ajánlkozva — dolgozzák föl.

3. A választmány kéressék föl, hogy a helybeli középiskolák tanuló ifjusága részére a szabadban való foglalkoztatás és játszóhely megszerzése és berendezése iránti actionak a kormánynál, a törvényhatóságnál és a fenntartó testületeknél leendő megindítása végett az illető tanintézetek tanári karával hivatalos érintkezésbe lépjen.

A kör az indítvány-tételeket elfogadta.

Pálfi Márton
h. jegyző.

Udvarhely-kerületi kör.

(Az iskolai fegyelmezés kérdése.)

Az Udvarhely-kerületi tanári körnek f. évi január hó 12-én dr. *Solymossy* Lajos elnöklete alatt megtartott rendes havi ülésén *Kovács* Dániel felolvasta »Az iskolai fegyelmezés kérdéséhez» czimű értekezését.[1]

Felolvasása befejeztével a következő négy tételt terjesztette a kör elé megvitatás végett.

1. Mondja ki a kör, hogy szükségesnek tartja a közönséget minden lehető alkalommal felvilágosítani a felől, hogy az iskoláztatásban nem szabad mindent csak a tanítóra bízni s mindenért csak őt tenni felelőssé, ellenkezőleg, a házi nevelésnek hathatósan elő kell segítenie az iskolai nevelést. Épen ezért elítéli a kör a napi lapoknak olyan irányú szolgálatát, mint a milyent a »Pesti Hirlap« egyik Esti levelében »Üsd vissza« czímen Tóth Béla hirlapíró e fontos körülmény kellő megfontolása nélkül elkövetett; igyekezzenek a szülők már odahaza megkedveltetni gyermekeikkel az iskoláztatást s hagyjanak fel már egyszer a tanítót gyermekeiknek mumusként feltüntetni; minden olyan ténykedést, mely e kérdésnek akár a napi lapok útján, akár népszerű felolvasások keretében propagandát csinál, örömmel fogad és erkölcsileg támogat a kör.

2. Vitassa meg a kör, hogy elégségesek-e a most rendelkezésre álló fegyelmi eszközök, melyek tulajdonképen csak a szóbeli fegyelmezés eszközeire szorítkoznak, fentartandó-e ez az állapot, hogy a mennyiben a szóbeli fegyelmezés a tapasztalat szerint nem elégséges, a tanító abba a kényszerhelyzetbe kerül, hogy a fegyelmi törvényekben meg nem jelölt s így meg nem engedett fegyelmi eszközökkel kénytelen élni, vagy pedig kivánatosnak tartja-e a kör, hogy készüljön olyan Utasítás a fegyelmezés gyakorlására is, mint a milyen Utasításunk van az oktatás gyakorlására?

[1] Megjelent egész terjedelmében e folyóirat 15. és 16. számában.

3. Helyesli-e a kör, hogy abban a készülendő Utasításban a pálczának fent kifejtett módon való használatára szintén utasítás adassék?

4. Kérjük meg a központot, hogy illetékes helyen hasson oda, hogy a tanító- és tanárképző intézetekben ne mindig csak az oktatás módjait gyakorolják, hanem fordítsanak kellő figyelmet a fegyelmezésben való gyakorlásra is s adjanak alkalmat, hogy a tanító- és tanárjelöltek egész terjedelemben megismerkedhessenek a fegyelmezés módjaival s annak továbbfejlesztésével.

Bod Károly általánosságban magáévá teszi az előadó elveit s mind a négy felhozott pontra helyeslőleg válaszolhat. Panaszkodik a miatt, hogy az érvényben levő fegyelmi szabályzat szerint a tanítónak még az a fegyelmi eszköz sem áll rendelkezésére, hogy a rendetlenkedő tanulót kiállíthatná. Bajnak tartja, hogy a testi fenyíték alkalmazását beszüntették.

Molnár Károly azt tapasztalta, — úgymond — hogy a mostani fegyelmi szabályzatnak a megintések fokozatáról szóló része nem czélszerű, miért is az erről szóló utasítást egy másik utasítással szeretné kicseréltetni. Az iskolában való marasztalást csak egy esetben tartja megengedhetőnek, akkor t. i., a mikor a tanuló feladatát vagy rajzát nem készítette el, mely esetben a tanulót azért kell ott marasztalni, hogy hiányzó dolgozatát az iskolában felügyelet mellett készítse el. Más hibáért az ott marasztalást nem alkalmazná. A testi fenyítéket az alsóbb osztályokban helyénvalónak tartja, ha már a szó nem használ; de csak a szülők belevonásával alkalmazná.

Hlatky Miklós hozzájárul az előadónak azon nézetéhez, hogy a fegyelmezés individuális dolog. A tanulók mindegyikével szemben más eszközzel kell élni. Általános szabályokat itt felállítani nem lehet. Az a meggyőződése, hogy a fegyelmezésnek rendkivül hatalmas eszköze a tanulók szakadatlan szemmel tartása. Az előadó nézeteinek egy pontjához nem járul hozzá, ahhoz, hogy a büntetés lehetőleg rögtöni legyen; mert a büntetőnek lehetőleg hideg vérrel kell büntetnie, a rögtön való büntetéssel pedig ritkán kerüljük ki azt, hogy indulatba jövünk, mely esetben könnyen követünk el igazságtalanságot. A testi fenyítékről az a véleménye, hogy azt csak a legvégső esetben kellene alkalmazni, még pedig csakis a szülők belevonásával.

Jánosi Péter hozzájárul az előadónak azon véleményéhez, hogy a négy szem közt való figyelmeztetés kerülendő, mert alkalmat nyujt a gyanusításra. Nem tartja helyesnek, hogy a tanár, ha egy vagy két intése eredménytelen maradt, az osztályfőhöz vagy igazgatóhoz forduljon.

Dr. *Solymossy* Lajos elnök egyetért az előadóval abban, hogy a fegyelmezés egyik legfőbb kelléke az a meggyőződése a tanárnak, hogy a tanulók mind jóravalók s hogy bennök nem a rosszat kell keresnünk, tévedésüket pedig különböző vérmérsékletüknek kell tulajdonítanunk. Azért a fegyelmezésnek a legjobb

indulatunak kell lennie. A fegyelmezésnek legelső kelléke az, hogy a tanár az egész osztályt folytonosan szemmel tartsa. A tanulót mindig nyilvánosan kell megdorgálni, mert a négy szem között megrótt tanulókat kíváncsi osztálytársaik kérdéseikkel faggatják, a minek az a következménye, hogy az így megrovottak szégyenérzetökben rendesen valami hazugsággal állnak elő. A mi az osztályban való kiállítást illeti, azt nem tartja feleslegesnek; de minden esetre olyan kiállításnak nem adna helyet, a mely testi szenvedéssel járna. Nagy fontosságunak tartja az iskolahelyiség berendezését. Hátrafelé emelkedő padsorokkal ellátott termekben könnyebb a fegyelmezés, mint az olyan termekben, a melyeknek padsorai egyenlő magasságuak. A testi fenyítéket csak abban az esetben tartja alkalmazhatónak, ha a szülő arra felhatalmazta a tanárt. Oly szabályzatok alkotása, a melyek minden egyes fegyelmi esetre utasítást tartalmaznának, nehéz dolog lenne. Azt kívánná, hogy minden egyes előforduló fegyelmi esetben a tanári testület bizassék meg a büntetés kiszabásával.

Az előadó által beterjesztett tételek közül az 1. tételt a kör elfogadja.

A 2. tételre vonatkozólag a kör abban állapodik meg, hogy a rendelkezésre álló fegyelmi módokat nem tartja elegendőknek, hanem kívánatosnak tartja, hogy oly »Utasítás« készíttessék, melyben a nagyobb hibák után járó megtorlás ki legyen fejtve.

A 3. tételre vonatkozólag a kör óhajtja, hogy a készítendő »Utasítás« a testi fenyíték, mint a jótéteményektől való megfosztást s az iskolából való kizárást megelőző eszköz alkalmazásának mikéntjére is kiterjedjen.

A 4. tételhez a kör azon pótlással járul hozzá, hogy óhajtja, hogy a fegyelmezés kérdésével s annak elméleti és gyakorlati megoldásával úgy a központ, valamint minden egyes tanári kör tüzetesen foglalkozzék.

Az ülés elején örvendetes tudomásul vette a kör dr. *Solymossy* Lajos elnöknek azon bejelentését, hogy a székely-keresztúri unitárius gymnasium igazgatója levélben az intézet tanári testületének azon óhajtását nyilvánította, hogy közülök mennél többen tagjai legyenek a körnek.

Csehély Adolf,
jegyző.

Pápai kör.

(Az igazgatói értekezletek.)

A pápai tanári kör jan. 17-én tartotta második rendes gyűlését, melyen *Dr. Kapossy* Lucián elnökölt.

1. A mult ülés jkvének felolvasása és hitelesítése után *Barcsi* József ref. főgymn. tanár rendes tagul ajánlja *dr. Lakos* Béla ref. főgymn. tanárt, mely bejelentést a kör örömmel vesz tudomásul és így a tagok száma 24-re emelkedett.

2. *Kiss* Ernő ref. főgymn. igazgató az 1900. évi nov. 12-iki jkv. 4. pontja alapján megtartja értekezését arra a kérdésre, hogy az egyes tanári karok küldjenek-e képviselőt az igazgatók országos értekezletére? Értekezése alapján az igazgatói Utasításokat véve, kimutatta ennek úgy tulzásait mint hiányait. A tulzásokat sok olyan teendőnek az igazgató kezébe csoportosításában látja, a melyek az egyes tanári karok jogkörébe lennének átteendők. Ilyenek pl. a tanárkari jegyző megválasztása, magántanulók felvétele, az intézeti mellékteendőknek a tanárok közt való felosztása. Szerinte az 5-ik §-ban felsorolt javító, felvételi, pótló és magánvizsgálatok ügyében a tanári karnak nem szabad feladnia tanácskozási és rendelkezési jogát, mert ezen jogoknak az igazgatóra ruházása igen keserüen megboszulhatja magát. Felolvasó úgy vélekedik, hogy a mily mértékben kiterjesztjük az intézet vezetését illető jogokat a tanári testületre, azon mértékben emeljük annak a testületnek érdeklődését az intézet jó hirneve és virágzása iránt. Épen ezért a fentebbieken kivül a tantárgyfelosztást, osztályfőnökök választását, a szertárőri tisztségek elosztását is mind a tanári gyűlés jogkörébe óhajtaná átutalni. Valamint nem tartja helyeselhetőnek az igazgató azon jogát sem, miszerint »ha az igazgató a tanári tanácskozásokban a többség véleményével nem ért egyet, ennek ellenében az általa sürgősnek talált intézkedést azonnal életbe léptetheti.« Felolvasó szerint mindig az a tanárkari határozat, a mit a többség akar, és ez ellen az igazgató is, mint a testület bármely tagja, csak birtokon kivül felebbezhet, hiszen az Utasítások 2-ik §-a is az igazgatóval szemben szintén csak birtokon kivül való felebbezésre ad jogot az egyes tanárnak. Nem méltányos-e, hogy az igazgatónak se lehessen ennél több joga a tanári karnak többségével szemben? A tanári testület határozatánál ne tartsuk többre egy tagja akaratát, mert az valóban sértő vélemény bármely tanári testületre nézve, hogy annak többsége, talán összesége sohasem látja oly jól az intézet javát, mint annak igazgatója. Ezen pontokat emelte ki az igazgató vezetői tisztét tárgyazó utasításokból.

Az igazgató ellenőrzői tisztére vonatkozó pontokat midőn általában meghagyandóknak véli, a legnagyobb erőt mégis az igazgató jó példaadásában látja s azt mondja, hogy a kötelességteljesítés példaadásában ne engedjen úgynevezett vezetői tisztéből az igazgató, legyen példaadó úgy iskolai mint magánéletében és ellenőrzői tisztét legszigorubban magával szemben gyakorolja.

Az igazgató harmadik tisztére, az ügykezelésre vonatkozó teendők közül tulságosnak tartja felolvasó a 45-ik §. kivánalmát, mely szerint »Minden iratnak, melyet az igazgatóság hivatalosan kiad, fogalmazványban is meg kell lenni az irattárban«; szerinte csak az erre érdemes ügyek fogalmazványát őrizzük meg az irattárban. — Természetesebbnek tartaná, ha az évharmados Értesítőket az igazgató helyett az osztálytanár irná alá, ha t. i.

csakis egy aláírással osztjuk ki, mert az állítja ki; ezen dologról különben az Utasítások nem szólanak.

Végül összefoglalva észrevételeit, felolvasó azon véleményben van, hogy mindazon igazgatói teendőket, a mikbe az egész tanári testület is belevonható, ki kellene venni az igazgatók kezéből és visszaadni a tanári karoknak. Ez lelkesítőleg hatna azokra, emelné a testületi szellemet, közös érdeklődést keltene fel az iskola közös ügyei, érdekei iránt, mikor a testület minden egyes tagja érezné, hogy az úgynevezett vezetői tisztből minden egyes tanár kiveszi a maga részét a tanári gyűléseken, és nemcsak rendelkeznek vele, hanem maga a tanári testület intézkedik gyűléseiben a teendők felől. Felolvasó azt véli, hogy seholsem lehet kevésbbé nélkülözni a testületi szellemet, az összetartozás érzetét, mint a tanári karokban és épen azért igen helyén levő, hogy a felvetett kérdésre azt válaszoljuk, hogy a tanár-karok részéről is küldessenek képviselők az igazgatói értekezletre, mert az ő meghallgatásukból és a munkálatba belevonásukból csak haszon várható iskoláink tanügyének emelésére nézve.

Előadó javaslatát a tanári kör egyhangulag elfogadta.

3. A tanári kör tagjai leadják szavazatukat az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny szerkesztőjére.

Makay István.
e. i. tanárköri jegyző.

KÖNYV-ISMERTETÉSEK.

Magyar nyelvtan. I. rész. Közép- és polgári iskolák és felső leányiskolák számára szerkesztette *Négyesy* László. Bpest. Lampel. Ára 90 fillér.

Érdeklődéssel olvasom át *Négyesy* minden iskolai könyvét azért, mert methodikájának szigorú logikája leköt s a tudomány-ág legújabb vívmányait oly ügyesen szövi beléjük, hogy tanulok belőlük; szigorú következetessége leszoktat a bőbeszédről az iskolában; megtanít, hogy ne kapjak elő szóhasználatban se olyanokat, melyek a későbbi ismeret tárgyai, s viszont ha mégis szükségem van rá, mikép fejezzem azt ki, hogy a már ismertetett körben maradjak s ne jőjjek ellenkezésbe a később következőkkel úgy, hogy később magamat és tanításomat javítni kényszerüljek. Valóban, Négyesy, a »mintaiskola« professora, mintaprofessor. S mint a gyakorló-iskola professora hivatása magaslatán áll. Mert, véleményem szerint, a gyakorló-iskola professorai a mintaszerű tanítással az iskolában s a bejáró tanárnövendékek megtanításával a tanítás mesterségére, csak fél hivatásukat teljesítik. Hivatásuk másik és ma még főrésze a mintaszerű tankönyvek írása. Hiszen tanáraink egy jó százaléka a kolozsvári egyetemen nyeri kiképzését, a mely mellett, sajnos, még ma sincs gyakorló-

iskola, s a gyakorlatban mindenik alkalmazza azt a methodust, a melyet legtöbben a régi iskolák régi sablonjában sajátítottak el. S ugyan a pesti egyetem tanárnövendékei közül is hányan járnak a gyakorló-iskolába? S a kik oda jártak is, hányan alkalmazzák az ott látott, sok beszéddel járó inductiv, nehéz módszert?! Beérik azzal a kijelentéssel, hogy az inductio a pesti fejlettebb ifjuságnak való. Pedig már régen megmondta valamelyik paedagogus, hogy minden tanuló az arravalóságot hozza csak az iskolába, a melyet kifejteni az iskola, illetve a tanító hivatása. Az arravalóság többféle, de a kiváló arravalóságokon jónak bizonyult módszer a gyengébbek kifejlesztésénél sem hagy cserben. Ez a szoros inductiv módszer jellemzi Négyesy minden könyvét s így azt is, melyről e helyen akarok megemlékezni.

E nyelvtan az I. osztályok számára készült, tehát a tanítás azon foka számára, mely leginkább próbára teszi a tanító türelmét s ügyességét, mikép ereszkedjék le tudásával oly fokra, hogy tanítványai megértsék, s mikép emelje lassankint tanítása színvonalát, hogy tanítványainak látókörük kiterjesztésével, fogalmi ismeretük bővítésével arányt tartson, nehogy ugrás következtében azaz a tanítás színvonala gyors emelése miatt, tanítványai ne értsék meg s tanítása magoltatássá, gépi munkává süllyedjen, amivel tudvalevőleg csak a kiválóbb arravalóságok tudnak megküzdeni. A nyelvtanítás ezen methodikája nehéz még a fővárosban is, a hol az intelligens szülők gyermekei a legtöbb arravalóságot hozzák magukkal az iskolába; nehezebb, mert több fogalmi kört kell kiszélesíteni, a tiszta magyar ajkú vidéki iskolákban; legnehezebb pedig a nemzetiségi vidékű iskolákban, hol a szót kell először megtanítani, hogy a hozzáfüződő fogalomkört megismertessük, s csak ezután kerül sor a kibővítésre. Épen ezért nagyon fontos a tankönyvnek megválasztása az utóbbi iskolákban. Fő kellék, hogy ne legyen terjedelmes. A nagy tömeg visszariaszt. Az író ne dolgozzék komplikált mondatokkal, sőt lehetőleg az egyszerű mondatoknál is tartsa meg az egyenes szórendet. Magyarázatában alkalmazhatja az egyszerű fordított és kevert szórendet is, de a tételek lehetőleg egyszerű és egyenes szórendű mondatok legyenek. Határozottan tüntesse fel a megtanulandó tételt. Ne dolgozzék sok példával, s a példák legyenek rövidek, jellemzetesek. Mert a hosszú példa kifárasztja az emlékezetet, belevész a szótudás, s vele a megértés. Distingualjon határozottan s distinctioja legyen mindvégig következetes. A következetesség terjedjen ki a szók s a mondatok külső formáira is. Pl. ne irjon *képen* és *képpen*-t vagy *határozó szót* és *határozószót*; tehát vigyázzon a szó leirására. Vigyázzon a szünetjelzésre is, nehogy saját mondattani tanításával jőjjön ellentétbe. (V. ö. Simonyi nyelvtanai olvasmányait és szabályait, főleg pedig olvasókönyveit.) A mellett legyen rendszere világos; könnyen áttekinthető és megérthető. Szóval, mert a nemzetiségi vidékeken az idegen ajkú tanuló főleg az emlézésre van utalva, s elsősorban az emlékezettel

dolgozik, *legyen a könyv könnyen tanulható.* Bizony-bizony az ilyen könyv idealis könyv. S én ilyennek találom számos nyelvtanaink között a *Négyesy* nyelvtanát.

Az inductiv módszer alkalmazása a nemzetiségi vidékű iskolákban végtelen nehéz. A tanulók 90%-a idegen nyelvet tanul. Tehát szót kell tanulnia. Az inductiv tanítás magyarázaton, késztetésen alapszik. Az iskolában hallott szó elröppen, ha meg is marad a fogalomkör. Sőt a megtanult szó is elmosódik az emlékezetből. A tankönyvnek olyannak kell lennie, hogy a tanár magyarázatában előfordult szavakat rögzítse, hogy belőle a tanuló az emlékezetből elröppent vagy elmosódott szókat felujíthassa. A mellett ne legyen terjengős: se sokat, se keveset ne mondjon. Mert kárhozata lesz az inductiv módszernek az a könyv, a melynek szövegét a tanítónak külön kell magyaráznia. Tehát nemcsak tárgyat, de a megtanulásra szánt szöveget is. Inductiv módszer szerint bármely könyvet lehet tanítani, de csak úgy, hogy csak ismétlésre használjuk s nem segédeszköznek. Mihelyt a nem szoros induction épült könyvet segédeszköznek használjuk, tanításunknak deductióvá kell devalvalódnia. Azért ha megmarad is a tanár az inductio mellett, a tanítvány mégis deductive halad. Ebből származott és származik a túlterhelés.

Négyesy könyve tanításánál sem tanár, sem tanuló nem térhet el az inductiótól. Nem amaz, mert nem mondhat mást s nem kell többet mondania, mint a mi a könyvben van; nem ez, mert az van benne leirva, mit a tanár megmagyarázott, megtanított; csak ismertet ismétel s az ismétlésnél a szó nem ismerésében nem akad fenn. S a mi fő, az emlékezetet nem terheli, mert világossága még a tanár magyarázatának meg nem értése, vagy nem helyes megértése esetén is biztos vezérül szolgál. Tehát e könyvet a *nemzetiségi vidékek iskoláinak, az inductiv módszer minden barátjának, s e módszer helyes begyakorlására fiatal tanártársaimnak* legmelegebben ajánlom.

Pár szót a könyv beosztásáról. Az előszón és befejezésen kivül hat részre oszlik. Az I. rész, a bevezetés, szól a beszédről, a beszéd mivoltáról, a nyelvekről. Igen alkalmas a beszéd- és értelem-gyakorlatra az év első heteiben (alkalmasabb a meséknél), a mikor meg akarjuk tudni mindenik tanítványunkról, mennyire birja a nyelvet, mekkora az értelmi fejlettsége, hogy ahhoz alkalmazzuk tanításunk szinvonalát s oszszuk be tárgykörünket. Már ez első beszélgetéseink tárgyszerüek s a mikor tanítványainkat tájékoztatjuk tárgyunkról, őket magukat, tudásukat, értelmi fejlettségüket is megismerjük. Tételek zárják be e részt, a tanultak rövid foglalatja. A II. rész a mondatról, a hangokról, az irásról tanít s tanítását ismét tételekbe foglalja össze. A III. r. a hangokat, osztályozásukat s leirásukat tárgyalja s tételekben foglal össze. A IV. rész a mondatokat osztályozza új, igen helyes felosztással. Zárják a tételek. Az V. rész I. a szók fajtáival, a beszédrészekkel, a II. az ige nemeivel s hajlításával, a III. a név-

szók nemeivel, hajlításával meg ragozásával ismertet meg. Mind a három alrésznél tételek foglalják egybe a tárgykört. A VI. rész a szavak kapcsolatát tárgyalja a mondatban s itt is, mint eddig minden részletnél, a tételek a tárgykört rövid, velős s a megtanulásra igen alkalmasan szerkesztett tételek foglalják össze. Általában a szorosan megtanulandók csak a tételek. Így igaza van a szerzőnek, tankönyve a legrövidebb. S mert nem alkalmazott, hanem felvett példákkal dolgozik, bármely olvasókönyv mellett használható.

Különösen kiemeljük az I. részt helyes felvételéért; a IV-ik részben a mondatok nemeinek új és nagyon helyes felosztását, valamint a mondat részeinek helyes tanítását; az igék ragozásánál az összes igei idők tanítását, melyet gymnasiumokban a latin nyelv tanításánál épen nem nélkülözhetünk, s mert irodalmunkban is megvannak a *várék, vártam vala, vártam volna* stb. alakok; legfőképen pedig a VI-ik részt, a mely nélkül eddig tévesek és hiányosak voltak mondattanaink.

Vannak apróbb észrevételeink, de ezek száma oly csekély, s nagyobb részük olyan egyéni, hogy e helyen ki sem terjeszkedünk rájok. Van azonban egy általános érdekű észrevételünk »az igék« ideinek elnevezéséről Szerzőnk a jelentő módban *folyó történést* (várok), *befejezett történést* (vártam), *mult időt* (várék), s az összeszerkesztett alakok között *folyó történésű mult időt* (várok vala), befejezett multat, (vártam vala), *beálló történést* (irni fogok és irandok); a föltételes módban *folyó történésű* (irnék), és *befejezett történésű* (irtam volna) *föltételes módot* s a fölszólító módban *folyó történésű* (várjak) és *befejezett történésű* (irtam legyen) *fölszólító módot* különböztet meg. S e megkülönböztetés ugyan hányadik lesz a sok közül? S mindenik mily nyakatekert! Egy-kettő megfelel a mondattani használatnak (folyó, befejezett történés, mult idő), de nem felel meg sem a föltételes, sem a fölszólító mód alakjainak megnevezése. Mert alakjára befejezett történésű, de jelentésére nem, mert csak gondolati cselekvés. Irtam volna, pl. soha sem történt meg; irnék bizony nem történik meg soha. Tehát hagyjuk a mondattani használaton alapuló nyakatekert megnevezéseket.

Évezreden át használták a latinban egy grammatikus baklövését, az accusativus elnevezést, s ép oly rég akarják kiküszöbölni, mint helytelent; nem sikerült s nem is fog sikerülni. Így vagyunk a mi igeidői megnevezéseinkkel is. A *jelen, mult régmult* (régen mult) *jövő, jövő mult*, már megrögzött elnevezések éppen úgy a *föltételes jelen, föltételes mult, fölszólító jelen, fölszólító mult;* ne bántsuk őket, ha rosszak is.

Állapodjunk meg csak a várok vala és várék alakok elnevezésére. A megállapodásnál hagyjuk el a philologiai scrupulust; vegyük a legrövidebbet s a leggyakrabban használtat; az *irék* alakra a *történeti v. elbeszélő mult* elnevezést. A várok vala alaknak nincs ily közdivatú neve. Én a *tartós mult* nevet ajánlom.

Szavazzunk. Mert, uraim, könnyű nekünk, a kik csak esetleg a névvel bajlódunk! De vegyék fontolóra annak az idegen ajkú gyermeknek a helyzetét, a ki esetleg iskolát változtat. S hány idegen ajkú gyermek tanulja ma, hála istennek, a magyar grammatikát.

Nem helyeslem a »jel« és a »rag« megkülönböztetést sem Négyesynél. Jel, mint mondja az előszóban pl. az *-n*; rag a *-nek*. Az igéknek mind csak jeleik vannak. Tehát az első személynek jele a tárgyatlan (rectius alanyi) hajlításban *-k*, a többes harmadik személyben *-nak*, *-nek*. Mi különbség akár külső alakban, akár abban a módban, a hogy a szótőhöz ragadnak? könyv-*nek* kötőhangzó nélkül ragad, vesz-*nek*-ben szintén szótőhangzó nélkül. Az helyrag, ez igei személyrag. Már a jelentéshez nincs köze a grammatikának.

Ad vocem kötőhangzó. Csakhogy újra él ismét e könyvben! Sohasem tudtam megbarátkozni az ilyen nyelvészkedéssel: *házam* alapszó: *háza-*; de már *házunk*-ban az alapszó *házu-* stb. Bizony, uraim, az alapszó csak is *ház*, s a mássalhangzóval kezdődő rag hozzáfüzésénél az a magánhangzó nem egyéb, mint az a hang, a mely a szájban keletkezik a folyamatban levő légáramlat folytán, mig a beszédszerv a *z* hangoztatásánál elfoglalt állásából átalakul az *n* hangot adó állásába. Tehát kötő-hangzó (littera thematica). Üdvözlöm Négyesyt, hogy ezen, az utóbbi időben tekintélylyé emelkedett nyelvtani baklövést jóvá tenni van bátorsága.

Helyes, hogy szóképzést nem vett fel. Erre az első osztályban nincs is időnk. De hiánya, hogy a szünetjelzést nem tanítja. Ezt nem taníthatjuk eléggé s tanítását nem kezdhetjük elég korán. Azonban a szünetjelzés csak mondattani lehet. Azt hiszem hát, hogy csak ezért maradt ki az első részből.

A könyv kiállítása csinos; papirja tartós s ára, tekintve, hogy a könyv a czimlappal 82 oldal, a mi tankönyv-piaczunkon hallatlan olcsó: 90 fillér, a mi a Lampel-czéget dicséri.

(Lugos.) *Máthé György.*

Report of the Commissioner of Education for the year 1898—99. *Volume I.* (Washington, government printing office, 1900, XCII + 1248 n. 8. r. lap).

Ismét előttünk fekszik az Egyesült-Államok közoktatásügyi főbiztosának egy hatalmas kötetbe foglalt jelentése, az iskolaügy barátainak őszinte örömére.

Ez a kötet is, talán még inkább mint az eddigiek, az iskola- és közoktatásügy tág birodalmából összegyüjtött eredeti értekezéseket, lenyomatokat, fordításokat és kivonatokat közöl olyan változatosságban, hogy mindenkinek jut valami érdekes és tanulságos. A tárgyi tartalom mellett elismerést és utánzást érdemel a külső technikai elrendezés is, mely a szakembert kellően készíti elő és alaposan tájékoztatja. Értem alatta azt, hogy minden

nagyobb tanulmányt a következő fontos bevezető részek előznek meg: az ugyanazon tárgyról régibb jelentésekben közölt czikkek; az illető országnak rövidre fogott földrajz-statisztikai ismertetése, a felhasznált irodalom és a tanulmánynak a vezéreszmék szerint következő vázlata (topical outline).

Már az utolsó jelentés ismertetésekor (l. XXXIII. évf. 525—28. lap) hangsúlyoztuk e *Report*-ok fontosságát, de egyúttal azt is, hogy e gazdag tárházak specziális és hosszantartó tanulmányozást követelnek és az ismertető beérheti azzal, ha a tartalom vázolásával a különböző szakok képviselőinek figyelmét egyik v. másik fejezetre felhívja.

Ebből a, gondolom, helyes szempontból indulva ki, im közlöm azon főbb s nagyobbára az európai államok közoktatásügyére vonatkozó tanulmányokat és czikkek czimét, melyek nálunk is nagyobb érdeklődésre számíthatnak.

Nagybritannia és Irország közoktatásügye (3—65. lap). — Belgium közoktatásügye 1842-től napjainkig (89—113). — A IV. igen terjedelmes fejezet Közép-Európa közoktatásügyéről szól és a következő részekre oszlik: Poroszország elemi iskolaügyének haladása az 1886—96-iki évtizedben (126—147), melyből a jelentés kiemeli, hogy »feltünő a női tanerőknek szaporodása: 1886-ban 6848, míg 1896-ban 10,271, a mi főleg annak tudandó be, hogy az ifjaknak a német ipar és kereskedelem újabb hatalmas fellendülése révén előnyösebb keresetforrások kinálkoztak.« — Iskolalátogatás és iskolakötelezettség Európában (147—164) és Tanítók és tanárok nyugdíjai és évjáradékai (164—179), a hol a 173. és a 177. lapokon Magyarországról is szó esik — Rein enczyklopédiája nyomán. A kézimunka tanítása Németországban (179—89): felsorolja a német Verein für Knabenhandarbeit 7. kongresszusán és a különböző tanítóegyesületek részéről hozott ezirányú javaslatokat és határozatokat és egy 4 sűrűn nyomtatott oldalra terjedő bibliographiát ad. — A német Fortbildungsschulen és Werkmeisterschulen (189—201). — A porosz tanítóképző-intézeti tanárok képzése (201—3). — Szászország nevelésügye (203—11). — A svájczi elemi iskolák támogatása a szövetségtanács által (211—20). — *A magyar középiskolák története* (220—27) nyolcz sűrűn nyomtatott oldalon kivonatát adja Kemény Ferencz: »*Die Mittelschulen Ungarns etc.*« cz. művének, melyet a szerző a v. és k. minister megbizásából német nyelven irt a millenniumi kiállítás czéljaira és a mely, mint ez az eset is bizonyítja, külföldi rendeltetésének megfelelt. E czikkből, melynek bevezető részébe néhány apróbb hiba csúszott be, érdekesen tudjuk meg azt is, hogy a külföldet különösen mi érdekli: az Eötvös-tervezte (egységes) reformiskola és a »modern high school«-nak nevezett reáliskola tanterve mellett ott találjuk az összes magyar kultuszministerek életrajzait.

A német egyetemek látogatottsága 70 éven át (228—35): Dr. Conrad halle-i egyet. tanárnak a »Jahrbücher für National-

Ökonomie und Statistik« cz. folyóiratban megjelent dolgozata alapján. — Svédország oktatásügye (237—57): Dr. Bergman stockholmi tanfelügyelő munkája nyomán. — Japán állami közoktatásügye R. E. Lewis-tól Shangaiban (259—302): eredeti tanulmányokon alapuló és igen becses monographia. — Bulgária közoktatásügye (524—5). — Iskolapadok illusztrációkkal (611—17). — Spalding püspök beszédei: az amerikai hazafi, az egyetem és a tanító, az egyetem mint a felsőbb élet melegágya (618—47). — Hogyan tanítsuk a polgári kötelességeket? a londoni Review of Reviews nyomán (681—85). — A művészetnek és irodalomnak tanítása az iskolában W. T. Harristől (687—706): az Egyesült-Államok ezidőszerinti közoktatásügyi főkormánybiztosának ez a becses tanulmánya a következő fejezeteket öleli fel: miért kell a művészetet és az irodalmat elemi iskolákban tanítani? Szépség a művészetben v. szépség a természetben? a tragikumnak nevelői értéke összehasonlítva a komikuméval az irodalomban és művészetben; az esztetikai elem a nevelésben (701—706). — Olaszországnak közoktatásügye és reformja 1895—1899-ig Oldrini Al. tanártól (839—70).

University Extension Nagybritánniában Adams Herberttől (959—1055): igen alapos és adatainál fogva becses tanulmány. — Francziaország közoktatásügye (1085—1138), melyből kiemeljük a középiskolákra vonatkozó részt és a középiskolai reformra kiküldött parlamenti bizottság működésének részletes ismertetését (1106 l., 1113. l.: defects of the lycées és f.). — Az Egyesült-Államok iskola- és nevelésügyi folyóiratainak lajstroma (1157—1160) államok és szakok szerint csoportosítva. — Alkalmazott v. nemzetgazdasági földrajz (1189—1208). — A svédgimnasztikának áttekintése (1209—1226).

Az első kötet gazdag tartalmának ez a vázlatos felsorolása, gondolom, ismételten be fogja igazolni ezen kiadványok fokozott jelentőségét, mely nem legutolsó sorban annak a *nemzetközi* szempontnak tudandó be, melyet az egyébként »praktikusoknak« ismert amerikaiak a kulturában évek óta követnek. Hisz még csak nemrég olvastuk, hogy Chicago községtanácsa átiratban fordult székesfővárosunkhoz és nevelő-oktató intézményeinknek részletes leirását kérte, főtekintettel az egészségügyi intézményekre. Ennek ötletéből eszembe jut az is, hogy bizony nem ártana, ha a mi v. és k. ministeriumunk addig is, a míg az általam megpendített külföldi szakosztályt felállítaná, a Commissioner of Education-nak megküldené azon összes kiadványait, a melyeket valamely világnyelven közzétett v. még ezután fog közzétenni.

Nagy és jogos várakozással nézünk a következő évnek jelentései elé, mert számítunk rá, hogy ott többi közt a párisi kiállítással kapcsolatos különböző iskolaügyi kongresszusokról is kimerítő és tárgyilagos beszámolókat fogunk találni.

(Budapest.) *Kemény Ferencz.*

VEGYESEK.

A főtitkár tisztelettel emlékezteti a t. köröket és tagokat, sziveskedjenek szavazatukat a szerkesztői állásra febr. 15-ig beküldeni. Jelöltek: első helyen Balogh Péter, második helyen Zlinszky Aladár, harmadik helyen Molnár István. Szavazni levélben, levelezőlapon vagy névjegyen is lehet.

Véglegesítések. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minister *Incze* Béni és dr. *Csepreghy* Kálmán fiumei állami főgymnasiumi rendes tanárokat rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette, *Jánky* László ujvidéki kir. kath. főgymnasiumi rendes tanárt, *Valló* Albert szegzárdi állami főgymnasiumi ideiglenes rendes tanárt, továbbá *Popovics* Iván budapesti VIII. ker. állami főgymnasiumi rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Áthelyezések. A m. kir. vallás- és közokt. minister dr. *Nicora* János lőcsei kir. kath. főgymnasiumi rendes tanárt jelenlegi minőségben saját kérelmére a szamosujvári áll. főgymnasiumhoz, — *Héger* Ferencz makói áll. főgymnasiumi rendes tanárt ugyane minőségben ugyancsak saját kérelmére a lőcsei kir. kath. főgymnasiumhoz, — *Mihelics* Károly, szamosujvári áll. főgymnasiumi tanárt pedig a közszolgálat érdekében a makói áll. főgymnasiumhoz, — *Gaál* Lajos lugosi áll. főgymn. r. tanárt saját kérelmére az aradi kir. főgymasiumhoz, ugyancsak a IX. fizetési osztály első fokozatába való sorolás mellett rendes tanárrá nevezte ki, illetve helyezte át.

Országos torna-verseny lesz ezidén Budapesten, a pünkösdi ünnepek idején, május hó 26—27-én. Szinhelye ugyanaz lesz, mint volt a millennaris versenynek. A középiskoláknak csak felső négy osztálya vehet benne részt, minimalis 12 és maximális 50 taggal. A fővárosi iskolákra nézve a maximum 80-ban van megállapítva. A végrehajtó bizottság elnöke dr. *Berzeviczy* Albert v. b. t. t., kit *Wlassics* Gyula minister igen meleg szavak kiséretében kért föl e tisztre azon az értekezleten, mely e hó 4-én tartatott s melyen kivülök s a ministerium képviselőin kivül a fővárosi tanácsnak néhány tagja, a sport-egyletek vezetői, az itt székelő két főigazgató, az igazgatók, több tanár és torna-tanító vett részt. *Wlassics* Gyula minister szives szavakkal üdvözölte a meghivottakat, kiknek 1896-iki buzgalmát megköszönve, hasonlót kér ezidénre is. A versenyt főleg mint a nemzeti összetartás egyik tényezőjét méltatja s a végrehajtó bizottság alelnökévé kinevezett *Boncz* Ödön osztálytanácsos által felolvastatván a verseny ügyében kiadott rendeletet, annak intézkedéseit diskussio tárgyául bocsátotta, nem zárkózván el az esetleges változtatástól sem. *Zöllner* vasuti felügyelő annak az ohajtásnak adott kifejezést, hogy a résztvevők maximális száma ne állapíttassék meg, nehogy a kedvet lohaszsza; de a minister azzal nyugtatta meg, hogy ha épen egyes helyekről többen jelentkeznének, a helyhez képest úgy

is fel fognak vétetni. *Kemény* Ferencz négy dologra kéri a figyelmet. Először arra, hogy a tornázásban is nagyon elharapózik a specializálás s azért az összetett versenyek inaugurálását ohajtaná. Szeretné összeegyeztetni a két ellenséges testvért: az athletikát és tornát. Másodszor azt ajánlja, hogy ne magukat a versenyző egyéneket tüntessük ki, hanem az iskolát; a versenyző mintegy a maga iskolájáért szálljon sikra. Harmadik megjegyzése az volt, hogy a birálatot lehetetlen ott a helyszinén rögtönösen jól elvégezni, az eredmény kihirdetése tehát utólag történjék. Végül arra utal, hogy olyan nagy tömeg az aránylag kis helyen nem mutathatja be a játékokat, azért ez hagyassék ki a programmból s helyette pl. a csónakversenynyel tétessék kezdeményező lépés. *Boncz* Odön ezzel szemben azt fejtegeti, hogy a verseny csak a mai tornatanítás miként jét s eredményét mutathatja be, tehát most gyökeres reformokat megvalósítani nem lehet. Lehet talán — s ez a végrehajtó bizottság dolga — némi csoportosítást csinálni a versenyekben, de új programmot csak a jövő ötéves lustrum után adhatnánk, a mikor tornatanításunk is már reform alapján folyt. Most az elmult öt év eredményét lássuk s a végrehajtó bizottság fölkérendő, hogy figyelje meg az eredményt s tanácskozzék utána is, hogy esetleg a torna-tanítás reformjára javaslatot tevén, az új lustrum után új beosztás legyen eszközölhető. *Kovács* János a jury-eljárásra kiván az 1896-ikinál jobb módot. Ejtsék módját, hogy a jury-tagok összehasonlításokat tehessenek a csapat-versenyeknél s a szerint itélhessenek. Ha ez ki nem vihető, inkább ejtsék el a díjazást. Szerinte 1896-ban egy-egy csapat előtt még csak jurytag sem járt. *Porzsolt* Jenő azt hangoztatta, hogy a játékot, melyre egész délutánt szánunk, be kell mutatni. De azt ő is beismerte, hogy nem úgy, mint a mult alkalommal. Hogy miként, azt nem mondta. Pedig nézetünk szerint ezt a kérdést csak úgy lehet megoldani, hogy ne általános játék-versenyt akarjunk, a mire se idő, se hely nincs elég; hanem egy-egy kiszemelt csapattal mutassunk be elegendő térségen egy-két játékot is, díjazás nélkül. Porzsolt Jenő aztán a versenyzők egyéni díjazása érdekében száll sikra, azt tartván a fő éltető rugónak s érvelésében olyat is koczkáztatott, a mi baj volna, ha igaz volna: hogy t. i. a tanuló nem állana ambitióval sorompó elé a maga iskolájáért! *Wlassics* Gyula minister reflektált a felszólalásokra. Rokonszenvesnek itélt egyes dolgokat, a miket *Kemény* mondott, de *Boncz*czal tart, hogy most azt kell bemutatnunk, a mit tanítottunk, a reformokra csak később gondolhatunk. A játékot is be kell mutatnunk, hisz a játék-délutánokkal megelőztük a külföldet. Az egyéni díjazást sem mellőzné. De a súlyt a szabad gyakorlatokra s a csoportok versenyére fektetné. s erre kéri a végrehajtó bizottság figyelmét. A versenyek fő czélját s hasznát pedig abban látja, hogy az ország távol vidékeinek ifjusága találkozik s érintkezik. *Jász* Géza ohajtaná, hogy a végrehajtó bizottságba válaszszanak be vidéki torna-tanítókat is, a mire a minister figyel-

mezteti, hogy a bizottságnak helyi tagokból kell állania, mert gyakrabban ülésezik s munkájával sietnie kell.

Az új rangsor megjelent, mint a Hivatalos Közlöny 4. számának melléklete. A dolog természetéből foly, hogy lényegesebb mondanivaló róla alig lehetne. Egészében olyan, mint volt: nagyobb változás az év folyamán nem történt. Legalább olyan nem, a miről évközben tudomást ne szereztünk volna.

A franczia középiskolai reform és még valami. A párisi »Figaro« legutóbbi számaiban »La réforme de l'enseignement secondaire« czímen Gustave *Lanson* czikkezik a franczia középiskoláknak küszöbön levő reformjáról, érdekesen és a reformra kedvezően, úgy hogy e czikkek elolvasását jó szivvel ajánlhatom kartársaimnak. Engem, e helyen és most, más valami késztet felszólalásra: a befejező czikknek (jan. 26.) következő részlete, mely — kétszeri elolvasásra lévén érdemes — álljon itt eredetiben is. »Monsieur Leygues — írja Lanson — fait un acte d'intelligence et d'énergie qui l'honore, un acte de patriotisme réel et sans tapage, en inscrivant aux programmes de l'enseignement secondaire le devoir d'éclairer la jeunesse sur l'alcoolisme qui menace l'existence même du pays. Une place sera faite dans les programmes de philosophie, d'histoire naturelle et d'économie politique à l'exposé des dangers physiques, moraux et sociaux de l'alcoolisme. — C'est très bien. — Pour assurer le sérieux de cet enseignement on lui donnera un sanction au baccalauréat.« — Francziaországban tehát immár legfelsőbb helyről is küzdenek *az alkoholismus ellen;* a czikkíró hazafias és zajtalan, a miniszter értelmiségét és erélyét dicsérő tettnek minősíti azt, hogy az új középiskolai tantervnek egyik kötelességévé tette az ifjuságnak oktatását és megóvását az alkoholismust illetőleg. A bölcsészet, természetrajz és a nemzetgazdaságtan tanítása közben lehet és kell az ifjakat az alkoholismus testi, erkölcsi és társadalmi veszélyeire figyelmeztetni, és hogy mindezt tanár és tanuló komolyan vegyék, az érettségi vizsgálaton is tartoznak róla beszámolni. — A czikkező hozzáteszi, hogy mindez nagyon szép és üdvös, de szerinte valódi eredményeket csak úgy lehet elérni, ha a tanuló ifjuságot nem csupán a veszélyekre figyelmeztetjük idejekorán, hanem ugyanakkor ellenállásra és önuralomra (self-government) is képesítjük, ha másként nem, társulás révén, iskolai egyesületek segélyével. — Megvallom őszintén, hogy ezeket olvasva, analóg meggyőződés mellett, mégis másra gondoltam, olyan valamire, a mi hazai viszonyaink között jóval sürgősebb az alkoholismus ellensúlyozásánál, mely szerencsére még nem öltött veszedelmes arányokat. Én az érzékiség elleni küzdelemre gondoltam, melyet régebben és azóta ismételve pendítettem meg, és a mely nálunk van olyan fontos, mint ott amaz. Bizony az, ami e tekintetben nálunk történik, legtávolabbról sincs arányban e tárgy egyéni, társadalmi és nemzeti fontosságával: itt is, ott is, elszórva mutatkozik ugyan

némi érdeklődés, de ezzel és ennyivel nem sokra, semmire se mehetünk, mert itt nem alkalmi és egyéni érdeklődésről, hanem kitartó és kollektiv rendszabályokról van szó; amazzal tanuló ifjuságunknak ellenálló képességét ugyan nem fokozzuk és legfeljebb elméleti érdekű munkát végeztünk. Ha a franczia kultuszminister az alkoholismus elleni küzdelmet olyan komolyan karolta fel és egy neves tanférfiú e czélra többi közt az ifjuság körében alakítandó mértékletességi egyesületeket ajánl, akkor azt tartom, mi sem végzünk oktalan v. akár túlzott dolgot, ha az érzékiség elleni küzdelemben szintén a tett mezejére lépünk és az ifjuságot idejekorán hasonló hasznos fegyverekkel látjuk el. Így legyen! *(kf.)*

Tantervrevisio a ref. középiskolákban. Az egyetemes ref. tanügyi bizottság mult év április 20-án a ref. középiskolák tantervének revideálására s javaslattételre egy bizottságot küldött ki, melynek tagjai *Dóczi* Imre alelnök, *Fejes* István, *Radácsi* György, dr. *Antal* Géza, *Váró* Ferencz, *Molnár* Sándor és *Buza* János. E bizottság február 8-ikán tartja gyülését a reformatusok ősi hires iskolájában Sárospatakon.

A jövő évi tankönyvek. A vallás- és közoktatásügyi minister körrendeletben szólítja fel a tanári testületeket arra, hogy a mennyiben a tanterveknek folytatólagos végrehajtása következtében a IV—VI. osztályokban új tankönyvek behozatalára volna szükség, ezeket ezúttal is kivételesen a jövő tanévi értekezleten állapitsák meg. A tanári értekezletnek idevágó megállapodásai azonnal felterjesztendők a tankerületi főigazgatókhoz, kik ebbeli elhatározásukat 8 nap alatt fogják a középiskolákkal közölni. Az említett osztályok többi tantárgyaira, valamint az I—III. és VII. VIII. osztályok tárgyaira vonatkozó eddigi szabályszerű eljárás követendő.

Halál. A magyar középiskolának ismét halottja van. A régibb gárda egyik érdemes tagja dűlt ki sorainkból. A VIII. ker. közs. főreáliskola tanári kara külön gyászlapon jelenti, hogy *Vasvári Benő* főreáliskolai rendes tanár életének 56-ik és tanárságának 27-ik évében rövid betegség után elhunyt. Áldás emlékére és béke hamvaira!

Új könyvészeti munka. A magyar könyvkereskedők egyesülete még a mult év tavaszán elhatározta, hogy kiadja a kiadásában már korábban megjelent 1860—1875. és 1876—1885. »Magyar könyvészet« folytatásaként az 1886—1900. években megjelent magyar könyvek kimutatását, és a munka szerkesztésével *Petrik* Gézát bizta meg, a kinek régebbi könyvészeti művei már évek óta közkézen forognak. Az egyesületnek ez a kiadványa hivatalos jellegű lesz és mint ilyen, megbizható. *Petrik* most fölkéri az összes magyar irókat, különösen pedig azokat, a kik munkáikat a saját költségükön adták ki, hogy sziveskedjenek vele (Budapest, II., Zárda-utcza 59.) az 1886—1900. években megjelent műveiknek pontos czimét — jelezve a terjedelmet (oldal-

szám), évszámot, megjelenési helyet és nyomdát, valamint a könyv bolti árát — az ügy fontossága érdekében mentül előbb közölni, hogy így az esetleges hiányokat még pótolhassa. A munka még ez év folyamán sajtó alá kerül. Ugyancsak *Petrik* Gézának 1712—1960. Magyar bibliographiáját a »Könyves Kálmán« részvénytársaság vette át s a 3200 oldalra terjedő 4 kötetet 95 koronáért hirdeti.

Névsora

azon tagoknak, kik az 1900. nov. 22-től 1901. január 29-ig tagdíjat fizettek.

1892/3-ra: Asztalos Károly.

1895/6-ra: Latkóczy Mihály, dr. Versényi György.

1896/7-re: Balogh Péter (M.-Sziget, 2 k.), Butyka Vilma, dr. Csengeri János.

1897/8-ra: Butyka Vilma (I.), Geday József, Guttenberg Pál, Hensch Béla, Keul Sarolta (még 2 k.), Kolecskáry József, Zolnai Gyula (II.).

1898/9-re: Albert József, Bartos Fülöp, Békési Lila, Biela Mária, Csernó István, Dózsa Jakab (I.), Glass Ferencz (még 2 k.), Hamvas József, Hazslinszky Kálmán, Horti Henrik, Irsa Béla (2 k.), dr. Kelen Ferencz, Keul Sarolta (2 k.), Király Béla (II.), Oheroly Zános, Simon Géza (2 k.)

1899/900-ra: Cserno István (2 k.), Czóbel Gyula, Fekete István (II.), Frankl István, Frick János (I.), Göllner Károly, dr. Haraszti Gyula, Hegedüs István (Pozsony), Holczinger Imre, Hozár János, dr. Kelen Ferencz (2 k.), Kölln Gyula, Láng Nándor (II.), dr. Lehmann Róbert, Lőrincz Gábor, Matics M. András (II.), Mihályi Elemér (II.), Nádor Béla, Németh József, Osztroluczky Gyula, Pap Illés, dr. Schmidt Attila (I.), dr. Schmidt Márton, dr. Schöber Emil, Szijártó Miklós, Szilágyi S. Aladár, Vajda Károly (II.), Wilheim József.

1900/1-re: Adamis Károly, dr. Acsay István, Albrecht János, Alpár Ignácz, dr. Antal Géza, Antolik Károly, Arany Dániel, Aranyosi Miksa, Arató Frigyes, Bajay J. Amand, dr. Bajthay Péter, Bakcsy Gergely (még 6 k.), Balogh Károly, Barabás Jenő (I.), Barák Ferencz, dr. Bartoniek Géza, Bauer Mihály, Bán K. Aladár (I.), dr. Bárdos Remig, Báthory József, Bermüller Ferencz, Besse Dávid, Békefi Remig, Bittera Károly, Bod Károly (I.), Bodosi Lajos (I.), Bolla Lajos, Borsodi Miklós, Brenndorfer János, dr. Chovancsák István, Csajági Béla, Csehély Adolf (I.), Dach János, Dalotti Ödön, Danilovics János, Dassievicz Gyula, Demjanovics Andor (I.), Décsei Janka, Dobay Sándor (I.), dr. Domanovszky Sándor, Dsida Ottó, Eberling József, Embery Árpád (I.), dr. Erdélyi Károly, dr. Erdélyi László, dr. Erdődi Ármin, Faith Mátyás, Fankovich Gyula (I.), Faragó Márton, Fazekas József, Fábry János, Fejes Áron (I.), Fekete Ipoly, Ferenczy István, Félegyházy Antal (I). Finály Gábor, Franzen Alajos, Frecskay János, Gaal Mózes, Gáspár Balázs (I.), Gáspár Károly, dr. Genersich Antal, dr. Geréb József, Geréb Márton, Géresy Imre (I), Gidro Bonifácz, Gönczi Lajos (I.), Greguss Imre (II.), Gyertyánffy István, Győri Gyula, Győrik Márton, Halász Árpád, Halász Gyula, Halász

Náthán, dr. Hankó Vilmos, Hann Károly (I.), Hargita Nándor (I.), Harmath Ödön (I.), Harsia Justinián, Hegedüs Béla, Hegedüs Károly, Heller Bernát, Hettlinger József, Himpfner Béla, Hirschmann Nándor, Hlatky Miklós (I.), Holch Ottó, Hornyánszky Viktor, Högyészi Amand, dr. Ilyefalvi V. Aladár, dr. Imre Lajos, dr. Imre Sándor, Jankovszky Demeter, Jánosy Boldizsár, Jánosy Péter (I.), dr. Jeszenszky István, Jónás János, Kartner Gyula, Katona Mihály, dr. Károly Gy. Hugó, Keith Károly (I), Keleti Gusztáv, dr. Kellemen Károly, Király Pál (Budapest), Kiss E. János, Kiss Kolos Jenő, Kolbai Arnold, dr. Kopp Lajos, Koronczy Imre, Kovács Dániel (I), Kovács Vidor, Kroller Miksa (még 6 k.), dr. Kugel Sándor, dr. Kunos Ignácz, Kutlik Endre, Laukó Albert, dr. Lechner László, dr. Lévay Ede, dr. Losonczi Lajos, dr. Lóky Béla, Löfler József, Magdics Gábor, Maráth József (I.), Marikovszky Menyhért, Markusovszky Sámuel, Martinyi József, Márton Sándor, Márton Jenő, Mészáros Ferencz, Mihályi Elemér, Miller Gyula, Mittelmann Nándor, Molnár Ervin, dr. Molnár István, Molnár József, Molnár Károly (Sz. Udvarhely, I.), Morelli Gusztáv, Nagy József, Nagy Károly (Kolozsvár), Novák Sándor, Obermayer György, Olasz Gyula (I.), Olti Mózes, Orbók Mór, Osztroluczky Gyula, Paal Gyula, Paszlavszky József, dr. Pauer Imre, Pálffy Károly (I.), Pillich Lajos (I.), Pirchala Imre, Polikeit Károly, Posch Árpád, Pólya Ferencz, Pugin Leo, Reibner Márton, Reif Jakab, Reimlinger Gyula, dr. Rencz János, Requinyi Géza, Récsei Lajos Farkas, Répay Dániel, Révy Ferencz, Róna Zsigmond, dr. Róth Fülöp (I.), Rózsa Vitál, Röser Miklós, Rubner Adolf, Sajó Sándor, Sarudy György, dr. Schenek István, Scherer Lajos, Schmidt Ferencz, Schmidt Mariska, Scholtz Ágost, Schrödel József, Skoluda Lajos, dr. Solymossy Lajos (I.), Soó Gáspár (I.), Spaller József (I.), Stern Ábrahám (I.), dr. Stirling Sándor, Straubert Ödön, Szabó András (I.), Szabó Árpád (I.), dr. Szántó Károly, Szelényi Ödön, dr. Szemák István, dr. Szende Gyula, Szentimrei István, Szeremley Barna, Szép Rezső, dr. Szilágyi Albert (I.), dr. Szily Kálmán, dr. Szinnyei József, Szmetana Ágost, Szuppán Vilmos, Tamás Albert (I.), Tamás István, Ternyei Ferencz, dr. Thewrewk Árpád, Tiber Ágost, Tordai György, Torkos László, Tölgyi Gyula, dr. Török István (Kolozsvár), Tuczy János, Uhlyárik Jenő, dr. Vajda Gyula, dr. Varga Bálint, Varga Ottó, Vargha Ida (I.), Vargha Lajos, Vargha Sándor (I.), Virág Oszkár, dr. Wagner Lajos, Weinberger Ferencz (I.), Zala Miksa, dr. Zelliger Vilmos, Zierer Géza, Zorkóczy Samu.

1901/2-re: Bakcsy Gergely (2 k.), Kovalszky Lajos, Kroller Miksa (I.), Putnoky Miklós.

Előfizettek:

1899/900-ra: Karczagi ev. ref. gymnasium.

1900/1-re: Bajai áll. tanítóképző, beregszászi áll. főgymn., békési ev. ref. főgymn., budap. áll. fels. leányisk., budap. II. ker. áll. tanítóképző, budap. VI. ker. áll. főreálisk., Csurgói ev. ref. főgymn. (még 6 k.), Debreczeni áll. főreálisk., dévai áll. főreálisk., Döbrössy Alajos (Pécs), Egri áll. főreálisk., erzsébetvárosi áll. főgymn., Fogarasi áll. főgymn., Halasi ev. ref. főgymn., hódmezővásárhelyi ev. ref. gymn., homonnai fels. keresked. isk. (még 2 k.), Jászberényi áll. főgymn., Kaposvári áll. főgymn., kapuvári áll. polg. isk., kassai prem. főgymn., képviselőházi könyvtár, késmárki ev. lyceum, kis-

martoni áll. polg. iskola, kolozsvári fels. keresked. isk., körmöczbányai áll. főreálisk., Lőcsei áll. fels. leányisk., Marosvásárhelyi ev. ref. collegium, medgyesi ev. gymnas., mezőtúri ev. ref. főgymnas., mezőtúri állami fels. leányiskola, miskolczi ev. ref. főgymnasium, Nagyenyedi Bethlen-főiskola, nagykanizsai f. keresked. iskola, nagykanizsai kath. főgymn., nagykanizsai polg. fiúiskola, nagykárolyi főgymn., Pannonhalmi főiskola tanári kara, pannonhalmi főiskolai tanárjelöltek, pécsi r. kath. főgymn. (még 6. k.) privigyei kath. gymn., Rozsnyói kath. főgymn., Sárospataki ev. ref. főiskola, selmeczbányai kir. kath. nagygymn., sepsi-szentgyörgyi Mikó-collegium, soproni szt. B. r. főgymn. (még 2 k.), szamosujvári áll. főgymn., szarvasi ág. ev. főgymn., szatmári ev. ref. főgymn., szegedi áll. főreálisk., szentesi áll. főgymn., szentgotthárdi áll. gymn., Ungvári kir. kath. főgymn., Zilahi ev. ref. főgymn., zombori áll. főgymn.

1901/2-re: Beszterczei polg. fiúiskola, bpesti II. ker. áll. főreálisk., budap. II. ker. fels. keresked. isk., budap. cziszt. tanárképző, Csurgói ev. ref. főgymn. (2 k.), Erzsébetvárosi áll. főgymn., Homonnai fels. keresked. isk. (6 k.), Kalocsai főgymn., Pécsi főgymn., podolini kath. gymn., Soproni szt. B. r. főgymn.

Budapest, 1901. január 29.

(I.) = I. fele.
(II.) = II. fele.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola.)

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 18. pontja szerint a tagdíj deczember 31-ig fizetendő. A 17. pont szerint pedig, a ki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, a ki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés ez utóbbi módja legczélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, melylyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola.)

Szerkesztői izenet. *Udvarhelyre.* Azt a hírlapi közleményt mi is olvastuk. Az eljárás meg sem lepett, hiszen az a lap tetszeleg újabb időben azzal, hogy az iskolát és munkásait becsmérelje. Azt tartjuk azonban, amilyen hamar e czikkecskék íródnak, ép oly nyomtalanul is tűnnek el. A rossz szándékú tollnak pedig kín volna megszereznünk azt az örömet, hogy tragikusan fogjuk föl s az ízetlenkedés folytatására adjunk alkalmat neki. Az eéffle divatnak csak egyetlen orvossága van: a társadalom komolysága és jó ízlései!

Tartalom: Az iskolai fegyelmezés kérdéséhez. I. Dr. *Móczár* Józseftől. II. *Dékáni* Kálmántól. — A zalaegerszegi rangsor-panasz ügye. I. *Udvardy* Vinczétől. II. *Rajner* Ferencztől. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Kolozsvári, udvarhely-kerületi, pápai kör.) — *Könyvismertetések:* Négyesy László: Magyar nyelvtan. *Máthé* Györgytől. — Volume I.: Report of the Commissioner of Education for the year 1898—99. *Kemény* Ferencztől. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Az ATHENAEUM részv.-társ. kiadásában Beöthy Zsolt szerkesztése alatt

ISKOLAI KÖNYVTÁR

czim alatt egy gyüjteményes vállalat indult meg, mely az uj tanterv által kijelölt irányban az ifjuság komoly irodalmi mivelésének szolgálatába lép.

Ezen iskolai könyvtár I-ső része:

Magyar Olvasmányok Tára.

Szerkeszti **BEÖTHY ZSOLT.**

Ezen gyüjteményben eddig a következő munkák jelentek meg, melyeket a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a középiskolai könyvtárakba való beszerzésre ajánlotta:

1. **Petőfi válogatott lyrai költeményei.** Kiadja *Badics Ferencz.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
2. **Petőfi válogatott elbeszélő költeményei.** Kiadja *Badics Fer.* Ára kötve 1 kor
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
3. **Tasso, Megszabaditott Jeruzsálem.** Kiadja *Pintér Kálmán.* Ára kötve 2 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
4. **Beöthy Zsolt, Széchenyi.** Kiadja *Tóth Rezső* ... ... Ára kötve 1 kor. 20 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
5. **Madách, Ember tragédiája.** Kiadja *Alexander Bernát.* ... ... Ára kötve 3 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
6. **Cervantes.** Az elmés nemes **Don Quijotte** de la Mancha. Győri V. fordítása alapján átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos.* Ára kötve ... ... 2 kor. 50 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.
7. **Csokonai Vitéz Mihály válogatott munkái.** Kiadja *Tóth Rezső.* Ára kötve ... ... 1 kor. 60 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.

Sajtó alatt vannak:

Katona, Bánk Bán	Kiadja	*Hevesi Sándor.*
Költői szemelvények Berzsenyiből	»	*Váczy János.*
Szemelvények a magyar meseirodalomból.	»	*Koltai Virgil.*

Előkészületben:

Dante, Divina Commedia	Kiadja	*Balog Ármin.*
Gvadányi, Peleskei nótárius	»	*Badics Ferencz.*
Kölcsey Paraenesise	»	*Beöthy Zsolt.*
Szemelvények Széchenyi, Kossuth, Deák beszédeiből	»	*Baráth Ferencz.*
Zrinyi, Sziget veszedelme	»	*Erődi Béla.*
Shakespeare-Petőfi, Coriolán	»	*Hevesi Sándor.*
Kazinczy, Pályám emlékezete	»	*Angyal Dávid.*
Szemelvények Erdélyi János müveiből	»	*Erdélyi Pál.*
Régi magyar mondák	»	*Erdélyi Pál.*
Rokonfaju népek mondái	»	*Gombocz Zoltán.*
Nagy gondolkozók	»	*Waldapfel János.*
Kölcsey válogatott beszédei	»	*Kardos Albert.*
Szemelvények a kurucz-költészet emlékeiből	»	*Badics Ferencz.*
Euclides és Bolyai	»	*Beke Manó.*
Szemelvények a XVI—XVIII. századbeli magyar történetirókból	»	*Moravcsik Géza.*
Szemelvények Széchenyiből	»	*Waldapfel János.*
A magyar novella Jósikáig	»	*Beöthy Zsolt.*
Corneille, Cid	»	*Matskássy József.*

Az árak terjedelmükhöz képest a legolcsóbbra szabatnak.

Kaphatók a kiadó társulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

ATHENAEUM
KÉZIKÖNYVTÁRA
XVIII. KÖTET.

A MAGYAR NYELV

A művelt közönség számára.

Irta: BALASSA JÓZSEF.

Ára kötve 2 kor.

SZÁZADUNK
MAGYAR IRODALMA KÉPEKBEN.

Széchenyi föllépésétől a kiegyezésig

. . . . . Irta . . . . .

Endrődi Sándor.

Kiadta az Athenaeum. Ára diszes vászonköt. 6 kor.

Régóta nehezen várt könyv ez az Endrődi Sándoré, amely az ihletett poéta édes szózatával regél; cseveg a magyar irodalom, a mi irodalmunk nagyjairól, akiket idáig talán tudósok szemüvegén keresztül néztünk, és most egyszerre mintegy varázsütésre, meglepetve nézzük az ő csodálatosan lebilincselő egyéniségüket. A ragyogó nyelvü, tüzes érzésü poéta, életet, szint varázsol a tudomány szürke vásznára és irodalmunk történetének vezéralakjait mindenek számára érdekessé teszi; bemutatja mint irókat, művészeket és embereket.

Kapható minden könyvárusnál és a kiadó Athenaeumban., Budapest, Kerepesi-ut 54. sz.

Második kiadás.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE.

Képes diszmű két kötetben.

A legjelesebb szakférfiak közreműködésével

szerkeszté

BEÖTHY ZSOLT.

499 szövegképpel és 77 külön műlappal.

A két kötet ára pompás diszkötésben
40 korona.

Megszerezhető **3 koronás** havi részletfizetésre is.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő.

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem

***A Magyar Irodalom Története,** két pompás díszkötésben 40 K. árban*

*fizetendő ..... koronás havi részletekben a szállítástól kezdődőleg a **Gárdonyi és Társa** czég pénztáránál Budapesten, mindaddig mig a mű teljes ára törlesztve nincsen és kérem a mű megküldését. Jogában áll a czégnek az esedékes és le nem fizetett részleteket, a portóköltség hozzászámítása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállításkor utánvételtik.*

Lakhely és kelet: .....

Név és állás: .....

Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 19. szám. 1901. február 17.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZETEK ÚJ RENDTARTÁSA S A KÖZÉPISKOLA.

A »Hivatalos Közlöny« f. é. 2. számában olvasható a tanítóképző intézetek új rendtartása. Tanulságos olvasmány ez nemcsak a tanítóképző intézetek tanárainak, kiknek első sorban szól, hanem nekünk, középiskolai tanároknak is azon többszörös rokonság miatt, mely a két iskolafaj: a tanítóképző intézet s a középiskola között fönnáll. Az azonos életkor, melyben a tanítóképző intézetbe s a középiskola négy felső osztályába járó tanulók vannak, a számos hasonló tantárgy, továbbá a ministeriumnak azon határozott kijelentése, melyet a szóban levő új rendtartást bevezető soraiban tesz, hogy tudniillik a tanítóképző intézet nemcsak szakiskola, hanem egyúttal *nevelőintézet* is, e két iskolát közel hozza egymáshoz s ennek folytán számos oly közös ügy van, melylyel mindegyiköknek a rendtartása foglalkozik.

Ily körülmények közt méltán kíváncsiak lehetünk arra, vajjon miképen intézkedik a közoktatásügyi ministerium az új tanítóképző intézeti rendtartásban azokról az ügyekről, melyek a középiskolában is szóba jöhetnek? Összehasonlítván a tanítóképző intézeteknek közzétett új rendtartását a középiskolában jelenleg érvényben levő rendtartással, azt tapasztaljuk, hogy a közös ügyek elintézése tekintetében hasonlítanak ugyan egymáshoz, de nem mindvégig egyformák. Az új tanítóképző intézeti rendtartás több módosítást, újítást tartalmaz, határozott haladást jelent a 10—11 évvel azelőtt kiadott középiskolai rendtartáshoz képest. A paedagogiának újabb időben leszürődött több tétele ezen új rendtartás révén gyakorlati megvalósulást fog nyerni, egyelőre azonban csak a tanítóképző intézetekben.

Fontos reformot tartalmaz mindjárt a 2. §., mely szerint *egy-egy osztályba 30 tanulónál több nem vétetik föl.*

Czélszerüen intézkednek a 73. és 74. §§., melyek szerint az ellenőrző és módszeres konferenczián nem évharmadonkint, hanem havonta tartatnak meg. Ezáltal a tanulók ellenőrzése intensivebb lesz; a módszeres tanácskozmányon történő tananyag-előirányzás meg realisabb. A módszeres tanácskozmány keretébe egyébként a tananyag előirányzásán s a szokásos administrativ ügyeken kivül még a következő fontos teendő van felvéve: »Helyet kell találni — így szól e rendtartás bevezetése — a tanártestületi értekezleteken fontosabb nevelésügyi és didacticai kérdések megvitatásának is és nincs az a csekélynek látszó eset, a melynek elintézése alkalmas ne volna rá, hogy a tanári testületek emelkedettebb felfogásának próbája és tükre legyen.«

Az osztályfőnök teendőinek megállapításában ujítás az, hogy az osztályfő a tanítási időn tul is igyekezzék fenntartani az összeköttetést osztálya tanulóival s a tanulókat lehetőleg gyakran keresse föl szállásaikon (71. §.). Különben a tanulók látogatása nem egyedül az osztályfő feladata, hanem az igazgató kötelessége is; a tanártestület többi tagjainak is ajánlja a Rendtartás, hogy minél gyakrabban látogassanak el a tanulókhoz (104. §.). Paedagogiai szempontból szó sem férhet ezen intézkedés helyességéhez. De kiváncsi vagyok arra, vajjon a gyakorlatban végre fogják-e ezt hajtani a Rendtartás kivánságának megfelelő buzgósággal és ha igen, vajjon mily tapasztalatokat fognak e körül szerezni?

A fegyelmezésről szóló intézkedéseket igazi paedagogiai szellem hatja át. »A büntetés legfőbb czélja mindenkor javítás«, ezt köti a 33. §. a tanárok lelkére. A fegyelem kezelésére szintén becses tanácsot ad. A tanár — így szól — a tekintélylyel szeretetet egyesít, az engedelmességet feloldja a kényszer bilincseiből s önkéntes hódolattá nemesíti. Soha szem elől nem téveszti, hogy legjobb fegyelmi eszköz a rendszeres elfoglaltság.

Az évvégi vizsgálat feladatát sokkal jobban határozza meg a tanítóképző intézeti rendtartás, mint a középiskolai. Ez utóbbi szerint a vizsgálat főczélja a tanárnak a tanuló előmeneteléről évközben szerzett tapasztalatait kiegészíteni s a legtöbb középiskolában az évvégi vizsgálat nem egyéb, mint az elégtelen előmenetelű tanulóknak nyujtott utolsó alkalom, melynek segítségével jó részük a bukás hinárjából kimászik. A jó tanulók — pedig ezeknek érdeke előbbre való — a vizsgálatokon unatkoznak s az az idő, mely a rossz tanulók feleltetésével eltelik, nekik mi hasznot sem hajt. A tanítóképző intézeti rendtartás ellenben az évvégi vizsgálat czéljául első sorban az osztály évi munkásságának bemutatását tűzi ki. Ha ez is az évvégi vizsgálat feladata, akkor a jó tanulóknak is van belőle hasznuk, mert az osztály minden tanulójának hasznára válik az, hogy az évi tananyagon a maga egészében végig mennek.

Az »értesítők« kiosztásának ideje ugyanakkorra van kitűzve, mint a hogy azelőtt volt a középiskolában: közvetlenül a karácso-

nyi és husvéti szünet előtt történik. (49. §.). Ezek a napok ünnepiesebbé es jelentősebbé teszik ezt az actust, mint a simpla márczius 31. datum.

Egészségtani szempontból csak helyeselhető a 48. §-nak az az intézkedése, mely szerint a délelőtti második óra után a szünet 15 perczre terjedhet.

Olyasmiről is van szó e rendtartásban, a mi a középiskolaiban hiányzik, sőt a mi egyáltalában a középiskolát illetőleg sehol sincs rendezve: értem a tanszékek betöltésének módját. »Az igazgatói, rendes és segédtanári, továbbá gyakorló-iskolai tanítóállások nyilvános pályázat útján töltetnek be.« (60. §.)

Nagyon üdvös volna, ha a ministerium a középiskolai állások betöltésénél szintén követné ugyanezt az eljárást. Hiszen köztudomásu dolog, hogy a vidéki tanárok közül sokan Budapestre gravitálnak. A budapesti tanári állások jelentékeny részét azonban pályázat nélkül töltik be s így a központtól távollevő vidéki tanár nem is sejti, hol és mikor volna számára alkalom fővárosi tanszékért versenyezni. A középiskolai igazgatói állásokra meg egyáltalában nincs pályázat.

A pályázat-hirdetés a ministerium dolgát is megkönnyítené: megtudná ugyanis ilyen egyszerű és nyilt úton, ki hová vágyódik. És a ministerium eleget tevén a lehetőség határain belül a jogos kivánságoknak, sokaknak munkakedvét fokozná, a minek hasznát csak az iskola látná.

Lehetetlennek tartom, hogy a közoktatásügyi ministerium nem volna hajlandó a középiskolánál is ugyanezt életbeléptetni, valamint hogy be nem venné a középiskolai rendtartásba a többi újításokat is, melyek már benne vannak az új tanítóképző intézeti rendtartásban, ha a középiskolai tanárság ily szellemű kéréssel fordulna hozzá; mert lehetetlen, hogy a közoktatásügyi ministerium azokat a didacticai, iskolaszervezeti s egyéb paedagogiai dolgokat, melyeket a tanítóképző intézetre nézve helyesnek tart, ne tekintse egyúttal üdvösnek a középiskolára nézve is.

(Pécs.) *Kálmán Miksa.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Fiumei kör.

(A classicus régiségek tanítása.)

A fiumei kör január hó 17-ikén tartotta meg ezen évben első felolvasó ülését a tagok élénk érdeklődése mellett.

Fest Aladár mint a kör elnöke üdvözölvén a kör tagjait, megnyitja az ülést és felkéri *Incze* Béni főgymnasiumi tanárt, hogy a mai ülésre kitüzött felolvasását tartsa meg.

Értekező dolgozatában a klasszikus auktorok olvasásához füződő régiségtani fejtegetésekről kiván egyet-mást elmondani;

egy olyan kérdésről, melyet didaktikai szempontból nagyon fontos dolognak kell tekintenünk, ha a növendékeket a római és görög nép életének gondolkodásmódjának felfogására és méltatására akarjuk képesíteni.

Ezen reáliák ismertetésére többféle út és mód állhat a tanítás rendelkezésére. A legegyszerűbb mód volna az, ha a régiségtan alkalmas világos kézikönyvben feldolgozva volna tantárgyaink közé beilleszthető; de ez a sokat hangoztatott túlterhelésen kivül még más nehézségekkel járna. A történelem tanárára sem bizhatjuk a régiségtani vonatkozások fejtegetését, mert a klasszikus irók megértéséhez szükséges archaeologiai magyarázatok sokkal részletesebb, aprólékosabb belemélyedést igényelnek, mint a mennyit a történelem tanára amugy is terjedelmes tárgya mellett azoknak szentelhetne. A kivánt czél elérésére tehát csak egy út kinálkozik t. i. az, hogy az archaeologiai fejtegetéseket magukhoz az olvasmányokhoz kapcsoljuk. A mi már most ezen régiségtani fejtegetések időbeli rendjét illeti, értekező a legujabb gymnasiumi tantervben megállapított sorrend alapján iparkodik a régiségtani oktatást az olvasmányokhoz kapcsolni olyatén módon, hogy a rendszeres archaeologiai oktatás az V-dik osztályban venné kezdetét és a következő osztályokban tárgyalt auktorok szerint fokozatosan bővülvén a VII—VIII. osztályban tárgyalt irókkal kapcsolatban összefoglaló rendszerré füződnék.

Ezen régiségtani fejtegetések kellő megértésére hatásos előkészítő eszköz gyanánt tekinthetők az ujabbi latin olvasókönyvek, melyekben egyes olvasmányok közé felvett képekkel és ábrákkal tiszta szemléleti úton köthetjük le a tanulók figyelmét az olvasmányokban előforduló reáliák iránt.

Ezek alapján tehát régiségtani magyarázatok már az I—II. osztály latin tanításánál is bizonyulnak szükségeseknek. A III. osztályban Cornelius Nepos és Phaedrus életrajzánál szintén nem lehetünk el olyan magyarázatok nélkül, melyek a római állami és magánéletre vonatkoznak. Természetes, hogy itt is csak inkább általános fogalmakkal kellene a tanárnak beérnie egészen a IV. osztályig, hogy a növendék ezen osztály tananyagának elvégzése után végre a latin órákban hallott tárgyi magyarázatokat esetleg kiegészítve a történelmi előadásokban nyert ismeretekkel oly alapot szerezzen, melyre azután a felsőbb osztályokban az állami, hadi, vallási és magánrégiségek rendszerét felépíthesse.

Értekező véleménye szerint rendszeres régiségtani oktatásról az V. osztály előtt nem lehet szó. Evvel az osztálylyal azonban kezdetét vehetik a rendszeres fejtegetések, még pedig a fent említett négy csoportra való tekintettel. — E négy főcsoportnál tekintetbe veendő egymásutánra nézve döntő lesz minden esetre az, hogy az egyes auktorok milyen sorrendben következnek az egyes osztályok szerint.

Az V. osztályban Ciceronak »De imperio Cn. Pomp.« czimű beszédénél a tanárnak bő alkalma nyilik *az államrégiségek* fejtegetésére. A növendék itt megismerkedhetnék a római állami élettel, kormányzattal, törvényhozás módjaival, eszközeivel és végrehajtó hatalmával és lépten-nyomon mély bepillantást nyerhet a politikai életbe. Kapcsolatban Ovidius Fasti-jával a *vallási régiségekre* lehet kiterjeszkedni, bővebb fejtegetések folyamán megismertetve a tanulót az egyes itt szereplő istenségek jellemével, ünnepeivel, kultuszával stb. Az itt esetleg megszakadt fonalat ismét föl lehetne venni a *VI. osztályban* Vergilius Aeneisénél. E költemény főhőse ugyanis mint a római birodalom tradicionális megállapítója egyszersmind főpapja nemzetének, a ki házi isteneivel az elpusztult Trójából megmenekülve, azoknak Itáliában új hazát és tűzhelyet alapít és kinek alvilági bolyongásaival kapcsolatban a tanár növendékeinek *mithologiai ismeretét* kerek rendszerré bővítheti ki. Az államrégiségekre nézve is megtaláljuk a megfelelő kiegészítést *a VII. osztályban* Sallustius Jugurthájánál, valamint Cicero Catilina elleni beszédjeinél, melyekkel kapcsolatban a tanuló összefüggő áttekintést nyerhet a *római alkotmánytörténetre* nézve.

A hadi régiségeket leginkább a *IV. osztály* tananyagához lehetne kapcsolni. Livius könyvei közül különösen kedvező alkalom kinálkozik erre a 21—22 könyv fejtegetésénél, mely a második pún háboruval foglalkozik. Hannibal dicsőséges hadjáratának rajza lépten nyomon feltárja előttünk a római imperatorok hatalmas seregét s hadműveleteit. Különben ez a dolog a növendékek előtt nem lesz egészen új, mert egyet-mást okvetetlenül kellett már hallaniok a IV. osztályban Caesar galliai hadjáratánál. Livius fejtegetésénél nemcsak a római hadsereg szervezetének, felosztásának megmagyarázására van alkalma a tanárnak, hanem kiterjeszkedhetik a hadsereg felszerelésére, hadieszközeire is.

A magánrégiségekre térvén át, értekező nem tartaná szükségesnek, hogy azok is valamely iróhoz kapcsoltassanak. A növendék az alsóbb osztályokban látott és hallott már egyet-mást egyik vagy másik dologról. Ezeket a szórványos ismereteket már most rendszerbe lehetne foglalni a *VII—VIII. osztályban*, rendszeres fejtegetésekben kiterjeszkedve a magánrégiségekre, az apai hatalomra, házasságra, temetésekre, játékokra stb. Ha azonban a tanár itt is a tárgyalandó anyagot valami olvasmányhoz akarná füzni, a kapcsolatot megtalálhatja Cicero Verres elleni beszédjénél.

Értekező dolgozatát felolvasván, a kör elnöke meleg szavakban mond neki köszönetet a komoly szaktanulmányokra valló érdekes felolvasásáért azon óhajának adván kifejezést, hogy ez a fontos kérdés minél sokoldalubb és alaposabb tanulmányozás tárgyává tétessék a többi köröknél is.

A gyűlés vége felé még *Fest* Aladár egy készülőfélben lévő tanulmányából közöl egyes részleteket a fiumei áll. főgymnasium történelmére vonatkozólag. E részletek a nevezett intézet

jezsuita korszakából tartalmaznak érdekes adatokat, az iskola belső életére tantárgy- és órafelosztására nézve. Előadó érdekes magyarázatait még egy néhány ezen időből fennmaradt tankönyv bemutatásával megvilágítva, köszönetet mond a tagoknak élénk érdeklődésökért és evvel az ülést bezárja.

Kubicsek Albert,
mint a kör jegyzője.

Pozsonyi kör.

(Folyó ügyek. — Az osztályozás.)

A pozsonyi tanári kör f. évi január hó 26-án *Pirchala* Imre elnöklete mellett ülést tartott, a melyen a kör számos tagján kivül jelen volt dr. *Fináczy* Ernő min. osztálytanácsos is, mint vendég.

Pirchala Imre elnök jelenti, hogy dr. *Lévay* Ede Budapestre helyeztetvén, megszünt a pozsonyi kör tagja lenni; s minthogy ő a középponti választmánynak a pozsonyi kör részéről kiküldött tagja volt, helyette valakit a választmányba meg kell választanunk.

A kör *Hamvas* Józsefet választotta meg.

Azután az »Egyesületi Közlöny« szerkesztői állásának betöltésére szavaztak a kör jelenlevő tagjai. Határozatba ment, hogy a szavazatokat a távollevő tagok szavazatával kiegészítve fogja a kör idejében beküldeni.

Pirchala Imre elnök a kör egyik multkori határozatához képest, ismertet néhány figyelmünkre érdemes pedagogiai értekezést, melyek a »*Sammlung von Abhandlungen aus dem Gebiete der paedagogischen Psychologie u. Physiologie*« cz. gyüjteményben jelentek meg újabban. Különösen a következő értekezésekre hívja föl a kör figyelmét: *Die Kunst des psychol. Beobachtens; Die Zahl im grundlegenden Rechnenunterricht; Ueber die Schularztfrage; Die Entwickelung des socialen Bewusstseins des Kindes.* Röviden érinti az említett értekezések tárgyát, hozzátévén, hogy az iskola életét érintő kérdésekről igen érdekes elmefuttatásokat s tapasztalati adatokat találhatni bennök.

Dr. *Kugel* Sándor a »*Les Annales politiques et litteraires*« folyóiratnak ismerteti több czikkelyét, nevezetesen a száz éves Legouvé Ernőnek a XIX. századra való érdekes visszatekintését. Ismertet két czikkelyt a Deutsche Rundschauból. Az egyik azon törvényjavaslatról szól, a mely az írói jogokat akarja szigoruan megvédelmezni, oly annyira, hogy ezentul valamely műnek anthologiába való fölvételéhez is meg kell szerezni az író engedélyét.

Ezután dr. *Rencz* János értekezett az *osztályozás módjairól*. A kör deczemberi ülésén *Göllner* Károly az enyhe osztályozás okait fejtegette; s akkor igen sokan azon kivánságnak adtak kifejezést, hogy meg kellene vitatni az osztályozásnál szem előtt tartandó elveket. Előadó ezen fontos kérdésnek tüzetes megvitatására akar alkalmat nyujtani értekezésével.

Értekező az enyhe, illetőleg hamis és felületes osztályzás legfőbb okát abban látja, hogy évenkint 6-szor, 3-szor az ellenőrző, s 3-szor az osztályzó tanácskozásokon kell itéletet mondani a tanulókról. Ez az intézkedés arra vezet, hogy a tanár az iskolában idejének javarészét az osztályzáshoz való adatok gyűjtésére kénytelen fordítani, s főkép a gyenge tanulókkal foglalkozni, különösen népes osztályokban. S megesik, hogy a tanárnak nincs ideje tiszta itéletet formálni magának egy-egy gyenge tanulóról; s ekkor a tanár mindig az enyhébb osztályozáshoz hajlik. Ezért előadó — egyezően a budapesti kör határozatával — leghelyesebbnek tartaná a régi féléves rendszerhez való visszatérést, évi két osztályozással, az ellenőrző tanácskozások megszüntetésével.

Szóvá teszi azután az érettségi vizsgálatokon való enyhe osztályozást, a minek három okát látja: 1. hogy nálunk érettségi bizonyítványt kiván a törvény azoktól is, kik nem lépnek tudományos pályára; 2. hogy a vizsgáló bizottság részben nem elfogult, részben nem illetékes. Mert az a tanár, ki a tanulót 8 éven át tanította, nem lehet annak elfogulatlan bírája; a főigazgató pedig nem mindenben illetékes biró, nem lehetvén mind a 7—8 tárgyban szakember. 3. Az enyhe osztályozás legfőbb oka, hogy nem egyöntetű az eljárás az egész országban, s a bizottság nagyon jól tudja, hogy ha ő meg nem adja az érettségi bizonyítványt annak a gyenge tanulónak, könnyen megszerezheti másutt. Indítványt tesz tehát felolvasó az érettségi vizsgáló bizottságok átalakítására vonatkozólag is.

Ezután rátér felolvasó az osztályozásnál szem előtt tartandó elvek fejtegetésére. Mindenekelőtt utal arra a tapasztalati tényre, hogy a középiskolai előmenetele a tanulónak nem mindig irányadó az egyetemi előmenetelre, s ez az életre. Azt sem szabad feledni, hogy sok tanuló az alsó osztályokban gyenge, s a felsőbb osztályokban jó tanuló lesz, vagy viszont. Azért óvakodni kell végleges itéletet mondani a tanulóról, s ritkán alkalmazandó nevezetesen az alsóbb osztályokban szokásos eltanácsolás.

Figyelmeztet arra a jelenségre, hogy az inkább deductiv okoskodásra hajló tanuló az első két időszakban nem tud boldogulni, de az év végén összeszedi magát; tehát ne tartsuk megmásíthatatlannak azt az elvet, hogy a ki az első két időszakban megbukott, annak a harmadik időszakban is meg kell bukni.

Gyakran egy osztály ismétlése teszi jó előmenetelüvé a tanulót. Érthetetlen tehát, miért félnek a szülők attól, hogy fiaik egy osztályt megismételjenek; s miért óvakodnak a tanárok is oly nagyon, valamely tanulót osztályismétlésre szorítani. Helytelennek tartja előadó, hogy a két tárgyból bukottak is javíthatnak, s rámutat arra, hogy a törvénynek az osztályvizsgálaton s az érettségi vizsgálaton bukottakra vonatkozó intézkedései között milyen anomália van.

Szól azután azon tekintetekről, melyek az osztályozás szigorításánál vagy enyhítésénél számbavehetők. A tanuló erkölcsi magaviseletére vonatkozólag azt az álláspontot foglalja el, hogy az csak két jegy (elégséges vagy elégtelen) között való ingadozásnál eshetik latba az enyhébb vagy szigorubb osztályozás alkalmazására.

Azonban ha valamely tanuló egyik-másik tárgyban kiváló tehetséget árul el, akkor a többi tárgyból enyhébben osztályozandó; sőt egészben véve alkalmazandó ez az enyhébb osztályozás, ha valamely az iskola szoros munkakörén kivül eső dologban (valamely müvészetben) mutat különösebb tehetséget a tanuló. Megtörténik u. i. néha, hogy az egyénnek öröklött hajlama már a középiskolában teljes határozottsággal megnyilatkozik.

Nem tartja azonban jogosultnak felolvasó az enyhébb osztályozás alkalmazására a születési avagy vagyoni kedvező állapotokra való tekintetet, s az arra való hivatkozást, hogy az illetőnek úgy sincsen szüksége arra a bizonyítványra, s ha meg is adjuk neki, nem fogja szaporítani a proletárok számát.

Végül hosszasabban foglalkozik felolvasó két tantárgynak, a magyar és német nyelvnek osztályozásánál számba veendő körülményekkel, a melyeket sajátos nemzeti viszonyaink állítanak elő. Különösen helyteleníti, hogy a német uyelvből egyenlő megitélésben részesülnek a tanulók olyan vidékeken is, a hol egy részük magával hozta a német nyelv birását hazulról, a másik része pedig nem. Ezen eljárás a magyar anyanyelvüekkel, s általában azokkal szemben, kiknek nem volt alkalmuk a német nyelvet az iskolán kivül elsajátítani, határozottan igazságtalanság. — Oda konkludál felolvasó fejtegetéseiben, hogy a magyar és német nyelvben való osztályozásnál ne csak a tanuló tudására legyünk tekintettel, hanem vizsgáljuk azt is, mit produkált az iskolában a tanuló, s mit hozott hazulról magával.

Felolvasó ezek után összegezi értekezésének elfogadásra ajánlott indítványait, melyek a következők:

1. Érettségi vizsgálatot csak a közokt. ministertől felső- és középiskolai tanárokból kinevezett s a kir. főigazgató elnöklete alatt működő bizottságok előtt lehessen tenni, mely egyenlő mértéket alkalmazzon, bármilyen tanítás-nyelvű iskolában végezte a tanuló a 8 osztályú középiskolát. (Felolvasó ezt az indítványt főkép nemzetiségi tekintetben s a tanítás centralizálása tekintetében itéli rendkivül messzeható, fontos reformnak).

2. A tanév két félévből álljon, osztályozással mindenik félév végén, a mostani ellenőrző tanácskozások megszüntetésével; a hanyag tanulók szülői azonban szükség esetén fiaik rossz előmeneteléről értesíthetők máskor is.

3. Ritkán alkalmazandó gyenge előmenetel miatt az alsóbb osztályokban szokásos eltanácsolás; s ne legyen szinte megmásíthatatlan *(?!)* az az elv, hogy a melyik tanuló az első és második

időszakban (az első félévben) megbukott, annak az év végén is meg kell buknia.

4. A ki egy tárgyból az év végén *elégtelen* osztályzatot kapott, az csak azon esetben tehessen javító-vizsgálatot, ha egyéb tárgyakban nem nagyon gyenge; ezen javító-vizsgálathoz az engedélyt — a tanári kar javaslatára — a főigazgató adja meg.

5. Akik két tárgyból kaptak *elégtelen* osztályzatot, azok javító-vizsgálatot ne tehessenek, hanem kénytelenek legyenek az osztályt ismételni.

6. Ha valamelyik tanuló egyik-másik tárgyban (a reál- vagy humán-tárgyakban) különös tehetséget árul el, a többi tárgyból enyhébben osztályoztassék; s egészben véve alkalmazandó az enyhébb osztályozás olyan tanulónál, a ki az iskola szoros munkakörén kivül eső dologban (zene, rajz, festés) kiváló tehetségnek a jeleit mutatja.

7. Az enyhébb osztályozásnak azonban születési vagy vagyoni szerencsés helyzetre való tekintetből helye nincs.

8. Az alsóbb osztályokban a magyar nyelvben, a német nyelvben pedig mindvégig tekintetbe veendő az osztályozásnál, mennyi ismeretet hozott a tanuló magával az iskolába hazulról; nehogy igazságtalanul roszabb osztályzathoz jusson a tanuló azért, mert az illető nyelvben való jártasságot nem szerezte meg otthon.

Pirchala Imre elnök felszólítja a kör tagjait, szóljanak hozzá a felolvasó fejtegetéseihez és indítványaihoz.

Hamvas József a mai harmados rendszert fenntartandónak véli; mert a tanulókat nem árt minél többször figyelmeztetni és sarkalni szorgalmas munkásságra. A bukottakra vonatkozó indítványokat sem fogadja el, mert azt hiszi, hogy ez még inkább enyhítené az osztályozást. — A szellemi kiválóságra való tekintetből alkalmazandó enyhébb osztályozást helyesli, de a születési és vagyoni tekinteteket sem szabad elutasítani. Következőleg a 2. 4. 5. és 7. pont alatt foglalt indítványokat nem fogadja el.

Jónás János elvileg ellensége annak, hogy az iskola kvalifikáljon. Ezért elfogadja az érettségi vizsgáló-bizottság reformjára vonatkozó indítványt; de még az évvégi osztályozásnak is csak informativ természetét tartaná meg; következőleg a bukott tanulók ne legyenek kényszeríthetők osztályismétlésre. — Az érettségi bizottságok reformjára vonatkozó indítványt azért is elfogadja, mert legalább így az egész országban egyforma mértékkel mérnének. — Az iskolaévnek féléves beosztására vonatkozó indítványt is elfogadja, de az ellenőrző tanácskozások fenntartásával. A magyar tanári kar régóta foglalkozik a harmados és féléves rendszer kérdésével; s ez eléggé mutatja, hogy a mai állapottal nincs megelégedve.

Göllner Károly nem szeretné elvileg kimondatni, hogy ne klasszifikáljuk. Ez a tanár egyik legfőbb hivatása. Megszüntetése rossz hatással lenne a tanulók szorgalmára. Az élet folyton sujt, birál, klasszifikál.

Szántó Kálmán szeretné a féléves rendszert, félévi vizsgálattal, mint régen volt.

Pirchala Imre nem helyeselné, hogy az érettségi vizsgálóbizottságokat idegen tanárokból alakítsák meg. Ez az indítvány kevéssé is tartozik az osztályozáshoz. A többi kérdésről lehet vitatkozni, de nehéz őket tételekbe foglalni. Még leginkább elfogadható a magyar és német nyelvnél való osztályozásra vonatkozó indítvány.

Az elnök tekintettel az idő előhaladott voltára azt indítványozza, hogy az indítványokra vonatkozó határozathozatalt halaszszuk a jövő ülésre. — A kör ilyen értelemben határoz.

Pirchala Imre elnök végül meleg szavakkal üdvözölte a kör vendégét, *Fináczy* Ernő min. osztálytanácsost.

Ezután a kör tagjai közös vacsorára gyültek össze, hol kellemes estét töltöttek együtt.

Dr. Rencz János,
a kör jegyzője.

Ung-Bereg vármegyei tanári kör.

(Ungvári osztály.)

(A középiskolai történettanítás az új tantervben.)

Az Ung-Bereg vármegyei tanári kör ungvári osztálya f. évi február 3-án ülést tartott, melyen *Medvigy* János alelnök elnökölt.

Elnök üdvözölvén a megjelent tagokat, először is örömének ad kifejezést a fölött, hogy dr. *Holosnyay* Irén, körünk érdemes titkára, intézetünkhöz rendes tanárrá neveztetett ki. Örömének ad továbbá kifejezést a fölött is, hogy az egyesület igazgatósága és választmánya körünknek hozzájuk intézett kérelmét készségesen teljesítette és a ministerhez felterjesztett titkári jelentésében a kir. kath. tanárok előléptetésénél az államiakkal egyforma elbánást kér. Most már bizton remélhetjük, hogy a legutóbbi előléptetésnél szenvedett abbeli sérelmünket, hogy az állami tanárok közül már az 1873-ban kinevezettek is a VIII. díjosztály I. fokozatában vannak (3600 k.), a királyiak közül pedig még az 1870., 71. és 72. évben kinevezettek is a II. fokozatban (3200 k.) vannak, már a legközelebbi előléptetésnél orvosoltalni fog.

Jelenti azután, hogy köri ülésünk első tárgya a szavazás lesz, a Közlöny szerkesztői állására, melyre az egyesület központi választmánya három tagot jelölt.

A megejtett szavazás után kitünt, hogy a kör összes tagjai *Balogh* Péterre adták szavazatukat.

Elnök most felkéri *Schürger* Ferenczet, hogy »A középiskolai történettanítás az új tantervben« című értekezését előadni szíveskedjék.

Schürger Ferencz erre előadja említett értekezését, mely fővonásaiban a következőket foglalja magában:

A tanáregyesület igazgatósága megbeszélés végett a többi között e tételt is a körökhöz küldte: *A történettanítás új tervének módszeres végrehajtása.* Nem hiszi, hogy ennek előadására valaki vállalkoznék, mert az új tantervnek a történettanításra vonatkozó intézkedése nem eléggé világos és kétfélekép magyarázható. Hogy ezt megvilágítsa, röviden ösmerteti a tantervrevisio vitáját, melyben a történettanítás volt a vezető tárgy. A tapasztalat szerint az egyetemes történelem keretében nem érvényesült úgy a nemzeti elem, a mint annak a nemzeti nevelés szempontjából érvényesülnie kell. Vagy csak érintették, vagy egészen mellőzték, holott a nemzeti és az egyetemes történelem állandó érintkezése mintegy magával hozza e két tárgynak párhuzamos tanítását, melynek feladata kimutatni, hogyan érvényesültek nemzetünk politikai, kulturális és társadalmi fejlődésében azon eszmék, a melyeket az egyetemes történelem az emberiség fejlődésének különböző korszakaiban mint uralkodó eszméket tárgyal. Erre nézve nem volt véleménykülönbség. Mindenki szükségesnek tartotta a nemzeti elem érvényesülése szempontjából a magyar történelemnek intensivebb tanítását az egyetemes keretében. A kivitel módjára nézve azonban két egymással ellenkező nézet domborodott ki. A revisionalis vita előadója, a történelem szaktanárai és az Országos Közoktatási Tanács véleménye oda irányult, hogy az egyetemes történelem Közép- és Ujkorának tanításánál főtekintettel kell lenni a magyar nemzet történetére. Itt az előadó bőven ösmertette az O. K. T. állandó bizottságának jelentését, mely mig egyfelől biztosítja a nemzeti elemnek azon fölényt, mely az iskolai nevelésnél megilleti, addig megtartja történettanításunkban az egyetemes történetet a maga egészében, a mi az igazi történeti képzés szempontjából szükséges is. Ezzel szemben állott azok véleménye, kik nem törődve a didaktikai és methodikai nehézségekkel, az egyetemes történelmet is a nemzetinek alá akarták rendelni s csak az utóbbival kapcsolatban tanítani. Ilyen körülmények között nagy érdeklődéssel vártuk az uj tanterv megjelenését, melytől történettanításunk fellendülését reméltük. És nem hiába. Az új tantervet életbeléptető 1898. évi 32818. sz. min. rendelet bölcsen intézkedik a középiskolai történettanítás reformja ügyében. Míg egyrészt kimondja, hogy nemzeti multunk ismertetése az ifjut a középiskola első osztályától mindvégig elkisérje, addig meghagyja az egyetemes történelmet a maga egészében, *melylyel a VI. és VII. osztályban kapcsolatosan kell tanítani a nemzeti történetet.* Sokat vár azon intézkedéstől, mely *a magyar történelemnek a világtörténet keretébe való szerves beillesztését kisérti meg.* Látjuk ebből, hogy a minister a Közokt. T. véleményét fogadta el. Rendeletében a nemzeti történet intensivebb tanítása érvényesül, a nélkül, hogy a középiskolai nevelő tanításnak oly kiváló tényezője, a milyen az egyetemes történelem, csorbát szenvedne. Míg azonban a min. rendelet egészen világosan jelöli meg a történettanítás jövő irányát, addig

a tanítás tervében a VI. és VII. osztályok tananyag beosztása nincs szabatosan szövegezve és kétféle magyarázatra ad alkalmat. Így: VI. osztály, 3 óra. Egyetemes történet a magyar nemzet történetével kapcsolatosan a westpháliai békéig. VII. osztály, 3 óra. Egyetemes történet a magyar nemzet történetével kapcsolatosan 1648-tól 1871-ig. Ezt úgy is lehet értelmezni, hogy a magyar nemzet történetével tanítandó az egyetemes, a mi pedig a min. rendelet intentiójától távol áll. Minthogy pedig a tantervet szabatosan, félreérthetetlen világossággal kell szövegezni, kéri a ministeriumot, hogy a tanítás tervének a VI. és VII. osztályára vonatkozó intézkedését szabatosabban szövegezze. Pl. így VI. osztály 3 óra. Egyetemes történet *és ezzel kapcsolatosan* a magyar nemzet története a westpháliai békeig (1648), a földrajzi ismeretek ébrentartása mellet. VII. osztály, 3 óra. Egyetemes történet *és ezzel kapcsolatosan* a magyar nemzet története 1648-tól 1871-ig. Ezt senki sem fogja félreérteni. Egészen szabatos különben az O. K. T. szövegezése is.

A mindvégig nagy érdeklődéssel hallgatott előadás után a következő eszmecsere fejlődött ki:

Kovalóczy Rezső: Nem látja azon ellenmondást, melyet előadó vitatott, a ministeri rendelet és az új tanterv között. Szerinte az új tanterv szavait is úgy kell értelmezni, hogy ezentúl a magyar történelem szervesen illeszkedjék az egyetemes történelembe.

Románecz Mihály: A világtörténelem előadásánál kellő sulyt kell fektetni a nemzeti történelem eseményeire; viszont a magyar történelem előadásának pedig kellő világtörténeti hátteret kell adni; amott az egyetemes történelem a vezető, itt pedig a nemzeti történelem. Ezt akarja elérni az új tanterv is; minthogy azonban igaza van előadónak abban, hogy az új tanterv erre vonatkozó szavai nem eléggé világosak, maga is helyesli, hogy a ministeriumot világosabb szövegezésre felkérjük.

Dáni Ede: Az új tantervnek főczélja, a nemzeti történelemnek előkelő helyet adni az egyetemes történelemben. A tanterv intézkedéséből, a 6. és 7. osztályt illetőleg, nem tünvén ki kellőleg, vajjon a világtörténelem, vagy nemzeti történelem legyen-e a vezető: szintén az előadó nézetéhez csatlakozik.

Blanár Ödön: Helyesnek, szükségesnek tartja a kiinduló pontnak, az alapnak pontos megjelölését, miként az előadó kifejtette. Lényeges különbség van a között, vajjon az egyetemes történethez csatlakozzék-e nemzeti történetünk, avagy megfordítva. Ez annál inkább lényeges, mert a világ eseményei hatnak irányítólag nemzeti történetünkre; lényeges azért is, hogy semmi félreértés ne keletkezzék a ministeri rendelet értelmezésében, hanem egységes eljárásra vezessen. Helyesli az előadó álláspontját.

Az elnök köszönetet mond az előadónak értekezéseért: Álláspontjának helyességét már az is igazolja, hogy a ministeri rendeletnek, a történelem tanítására vonatkozó intézkedései félre-

magyarázásokra szolgáltatnak okot, a mint az az előadást követő élénk eszmecseréből is kivehető. Kimondja határozatilag, hogy a kör *Schürger* Ferencz indítványához hozzájárul és kéri a Minister urat, hogy a rendeletnek homályos helyeit világosan szövegezni kegyeskedjék.

Ezután *Blanár* Ödön a következő indítványt teszi:

Nagy ritkán lehetünk tanui olyan lelkileg felemelő ténykedésnek, minő a Gróf *Pálffy* János cselekedete. Egy hazáját forrón szerető, magyar népe szebb jövőjéért buzgólkodó igazi magyar mágnás reánk is gondol, reánk középiskolai tanárokra, kiket mindenki inkább félreérteni szeret. E nemes tett minden utóhatása az iskolát érinti, azt az iskolát, a melyik magyar népünk, magyar hazánk legfontosabb tényezője. Szeretetünk, hálánk, kegyeletünk szól a nemes grófnak s ez irányban üdvözöljük őt. A kör egyhangú lelkesedéssel járul ehhez s az üdvözlő irat megszerkesztésével az indítványozót bizza meg.

Dáni Ede.

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Kisérleti fizika a középiskolák VII. és VIII. osztályai számára. Az új tanterv szerint irták: *Bóbita* Endre és Dr. *Gerevich* Emil. Budapest 1900. Lauffer Vilmos-féle könyvkiadóhivatal. Ára 5 korona. Engedélyeztetett 2173—1900. e. sz. rendelettel.

Szerzők e tankönyve iránt a hivatalos birálat költötte fel érdeklődésemet. Gondosan átolvastam a könyvet én is és azt vettem észre, hogy ez tulajdonképen nem önálló munka, hanem legnagyobb része német tankönyvekből van lefordítva. Egyes fejezetek szóról-szóra, mások egyes részek elhagyásával vagy áthelyezésével, megint mások stilaris átalakítással vagy csak kivonatolva. Itt-ott megesik az is, hogy egy-egy fejezet két különböző könyvből van összehordva.

Az igazság kedvéért megjegyzem, hogy szerzők előszavukban megmondják ugyan, hogy »a legjobb kútfőket használtuk fel kézi könyvünk megírásában. Ilyenekül használtuk: Roiti, Lommel, Jochmann-Hermes, Abendroth és Winter munkáit.«

De először is mindezek elemi tankönyvek, tehát nem kútfők (legfeljebb methodikai szempontból); másodszor könyveket kútfőkül felhasználni egészen mást jelent, mint azoknak egyes fejezeteit lefordítani, kivonatolni s így összefűzni. Megengedem, hogy az anyag azonosságából a tárgyalás hasonlósága is könnyen ered, de itt fordítással van dolgunk, amiről bárki meggyőződhetik, ha az alant felsorolt fejezeteket a megjelölt eredetiekkel összehasonlítja.

I.

Dr. E. von Lommel: Lehrbuch der Experimental-Physik. Leipzig 1893. Johann Ambrosius Barth, czimű könyvből.

Bóbita-Gerevich		Lommel.
11. §.	7. §.	nagyobb része szószerinti fordítás, a gépen való esés, szabad eséssel van összetévesztve.
12. §.	8. §.	egy része szószerinti fordítás.
16. §.	11. §.	kivonat; hiba is van.
17. §.	12. §.	fordítás áthelyezéssel.
19. §.	13. §.	egy részének szószerinti fordítása.
21. §.	16. §.	nehány sor híjával fordítás.
22. §.	17. §.	» » » »
23. §.	18. §.	a bevezető sorok kivételével szószerinti fordítás.
24. §.	19. §.	kivonat.
25. §.	20. §.	csak egy része fordítás.
30. §.	34. §.	nagyobb része szószerinti fordítás.
31. §.	35. §.	majdnem szószerinti fordítás.
32. §.	36. §.	legnagyobb része szószerinti fordítás (hibás is).
43. §.	26. §.	fordítás.
44. §.	27. §.	fordítás.
46. §.	28. §.	csak a végső része fordítás.
47. §.	37. §.	az első része a bevezető sorok kivételével Lommel könyvéből, a többi Jochmann Hermes könyvéből van lefordítva.
49. §.	40. §.	szószerinti fordítás, a végének kivételével.
51. §.	41. §.	majdnem szószerinti fordítás.
52. §.	43. §.	fordítás, kivonat.
56. §.	45. §.	fordítás csekély átalakítással.
57. §.	45. §.	» » »
58. §.	45. §.	» » »
59. §.	45. §.	» » »
60. §.	45. §.	fordítás a végének kivételével.
61. §.	46. §.	fordítás.
71. §.	21., 22. §.	fordítás áthelyezéssel és kihagyással.
74. §.	50. §.	fordítás.
75. §.	51. §.	fordítás.
76. §.	52. §.	fordítás egyes részek kihagyásával.
77. §.	52. §.	» » » »
80. §.	55. §.	szószerinti fordítás a végének kivételével.
87. §.	63. §.	nagyobb része fordítás.
88. §.	65. §.	fordítás az eleje kivételével.

Bobita-Gerevich		Lommel.	
89., 90.	§.	64.	§. kivonat.
97.	§.	67.	§. fordítás.
98.	§.	68.	§. fordítás bővítéssel.
104.	§.	82.	§. fordítás.
105.	§.	83.	§. szószerinti fordítás.
120.	§. 293.,	294.	§. szószerinti fordítás kihagyással.
127.	§.	286.	§. kevés kivétellel szószerinti fordítás.
142.	§.	319.	§. kivonat sorrendváltoztatással.
150.	§.	325.	§. szószerinti fordítás, némi elhagyással.
151.	§.	326.	§. kivonat.
153.	§.	328.	§. szószerinti fordítás elhagyással.
154.	§.	329.	§. fordítás.
156.	§.	330.	§. szószerinti fordítás elhagyással.
159.	§.	330.	§. szószerinti fordítás.
162.	§.	337.	§. kivonat.
163.	§.	342.	§. kivonat.
164.	§.	344.	§. egyes részek kivonatolva.
190.	§.	101.	§. fordítás megtoldással.
191.	§.	102.	§. fordítás.
192.	§.	103.	§. fordítás.
193.	§.	105.	§. szószerinti fordítás.
195.,196.	§.	109.	§. kivonat.
200.	§.	112.	§. kivonat.
201.	§.	113.	§. kivonat.
210.	§.	125.	§. kivonat.
230.	§.	141.	§. fordítás
232.	§.	145.	§. fordítás kevéssel megtoldva.
234.	§.	147.	§. fordítás a bevezető sorok kivételével.
235.	§.	148.	§. szószerinti fordítás.
236.	§.	149.	§. szószerinti fordítás.
244.	§.	164.	§. fordítás.
245.	§.	168.	§. fordítás.
246.	§.	169.	§. fordítás elhagyással.
247.	§.	170.	§. szószerinti fordítás.
256.	§.	188.	§. részben fordítás.
260.	§.	196.	§. fordítás.
261.	§. 198.,	199.	§. szószerinti fordítás.
263.	§.	201.	§. » »
266.	§.	207.	§. csak egy része kivonat.
268.	§.	210.	§. fordítás.
269.	§.	212.	§. fordítás.
271.	§. 213.,	214.	§. fordítás.
272.	§.	216.	§. fordítás.
274.	§.	223.	§. kivonat.
279.	§.	234.	§. csak egy része fordítás.
281.	§.	236.	§. egy része kivonat.

Bóbita-Gerevich		Lommel.
282. §.	238. §.	a jegyzet szószerinti fordítás, a többi nem.
283. §.	239. §.	kivonat.
284. §.	240. §.	kivonat.
286. §.	254., 255. §.	kivonat.

II.

E. Jochmann und O. Hermes: Grundriss der Experimental-Physik. Berlin 1890. Winkelmann.

Bóbita-Gerevich		Jochmann
34. §.	60. §.	fordítás átalakítással és megtoldással.
36. §.	35., $35._a$ §.	egy része fordítás.
37. §.	35., $35._a$ §.	» » »
47. §.	64. §.	a végső része szószerinti fordítás, az eleje Lommeltől való.
213. §.	237. §.	szószerinti fordítás, egy-egy mondat kihagyásával.
214. §.	238. §.	kivonat.
Kosmographia 10. §.	353. §.	fordítás elhagyásokkal.
11. §.	354., 555. §.	fordítás »

III.

Dr. W. Abendroth: Leitfaden der Physik. I., II. Band. Leipzig 1884. S. Hirzel.

Bóbita-Gerevich		Abendroth
39. §. II.	16. §.	szószerinti fordítás, hibás is.
40. §.	16. §.	» » megtoldással.
41. §.	16. §.	» » »
42. §.	16. §.	fordítás.

277. §. I. 5. Abschnitt 11. §. szószerinti fordítás, lényegtelen megtoldással.

Kosmographia 12. §. II. 11. Abschnitt 3. §. szószerinti fordítás, lényegtelen megtoldással.

IV.

W. Winter: Lehrbuch der Physik, zum Schulgebrauche. 1900. München. Th. Ackermann.

Bóbita-Gerevich		Winter
113. §.	165., 166. §.	szószerinti fordítás, lényegtelen megtoldással.
114. §.	167. §.	kivonat.
116. §.	170. §.	egy része fordítás.

Ámbár joggal várhatjuk, hogy magyar tanárok magyar iskolák számára önálló magyar könyveket irjanak, mégis megengedhetőnek, sőt olykor hasznosnak is tartom, ha valóban kiváló idegen nyelvű tankönyvet a magyar iskolák számára lefordítunk. De különböző munkáknak egyes fejezeteit egészben vagy részben lefordítani és ezekből új könyvet összeilleszteni, nem szerencsés dolog. Végre talán még ez is elfogadható, ha a kiszemelt könyveknek methodikailag legjobban feldolgozott fejezeteit kiválogatjuk, ezeket jól lefordítjuk és belőlük, a mennyire ez lehetséges, egy egységes egészet alkotunk. Szerzők, fájdalom, erre nem fordítottak sok gondot. Könyvükben többnyire hiányzanak az eredetieknek methodikai szempontból különösen fontos, magyarázó fejtegetései, hiányzik azok szabatossága és az áthelyezések, kivonatolások és megtoldások sokszor megbontják a logikai rendet. A legnagyobb baj pedig az, hogy szerzők aligha olvasták kellő figyelemmel az eredeti szöveget, mert sok helyen olyan tárgyi hibákat és tökéletlenségeket találtam, melyeknek amott nincs nyoma. Mindennek igazolására a tárgyi hibák és tökéletlenségek közül felsorolom azokat, a melyekről a hivatalos birálat nem számol be, a mint hogy egyáltalában csak kiegészíteni akarom a hivatalos birálatot, mert fontosnak és szükségesnek tartom, hogy mi tanárok tisztában legyünk egy-egy új tankönyv értékével.

Tárgyi hibák és tökéletlenségek.

A 8-ik lapon »A mozgó pont által leirt pálya két pontjának egymástóli távolsága a pont elmozdulási távolságát vagy útját (spatium) állítja elő. Az út hosszát a kezdő és végző pontot *összekötő egyenes hossza méri*«!! Ha tehát a mozgó pont görbe pályán kiindulási helyére visszatért, akkor útjának hossza = 0.

A 10. lapon »Az egyenletes (!) sebesség meghatározásánál »tetszésszerinti egyenlő időközökről« és nem időegységről szóltunk. Ez azért történt, mert nincs kizárva, hogy valamely test vagy anyagi pont hosszabb időközben egyenletesen halad, mig rövidebb időközökre vonatkoztatva az utak nem lesznek egyenlőek.« Tehát az egyenletes mozgás nem egyenletes.

Dimensio helyett mindenütt egységet írnak; pl. a 14. lapon a gyorsulás egysége $[A] = [C]\,[T^{-1}]$, a sürüség egysége $[D] = \frac{[M]}{[V]}$ stb.

A 16-ik lapon függőlegesen felfelé hajtott testek mozgásánál

$$v_t = 0 \text{ vagyis } s_t = v_0 - gt = 0\,.$$

A 37-ik lapon, esés a lejtőn $s = g\,\frac{\sin\alpha}{2}\,.t^2 = \sqrt{\frac{2\,s}{g\,\sin\alpha}}$ talán sajtóhiba.

A 26. lapon »az erő munkaképességét vagy effektusát kapjuk« stb.[1] Munkaképesség = energia és nem effektus. Ugyanott

»1 lóerő = 75 kgm = 75 × 9·81 joule = 736 joule = 736 watt«. A lóerő effectus, a kgmter és a joule munka, a watt pedig effektus.

A 28. lapon »Ps = $\frac{m v^2}{2}$ azaz: Valamely testnek *potentiális energiája* ép *akkora, mint a mozgási energiája*«, (Absurdum).

A 32. lapon »Az egy pontra szög alatt ható mozgások«. Mozgások hatnak pontra szög alatt! Mi ez?

A 33. lapon »Ha pedig az alkotó mozgások különnemüek. az egyik pl. egyenletes, a másik sebesedő, akkor a szerkesztések bizonysága szerint az eredő mozgás oly görbe vonal lesz, mely az állandó sebesség felé hajlik.« Épen megfordítva igaz.

A 44. lapon »Annak kimutatására, hogy a centrifugalis erő a forgási sebesség négyzetével arányosan növekedik, oly centrifugalis gép szolgál, melynél a hajtókereken kivül még egymással kapcsolatban álló[1] kerék van, melyek átmérői 1 : 2 arányban állanak. Mindkét kerék tengelye fölé oly mellékkészülék van helyezve, melyek zsinegre kötött súlyok emelésére vannak berendezve. Ha a két kerék forgásba hozatik, akkor a két-akkora átmérőjü kerék *négyszer* akkora sebességgel forog (!!), ennélfogva a két zsineg végére kötött súlyok a centrifugalis erőtől csak akkor fognak egyenlő sebességgel emeltetni, ha azok úgy állanak egymáshoz mint 1 : 4-hez.« Ez Lommel könyvéből van lefordítva. (36 §. 61, 62 oldal) »... welche nebst dem Schwungrad zwei kleinere Räder besitzt, von denen das eine nur halb so grossen Durchmesser besitzt, als das andere und sich daher von dem nämlichen Schnurlauf getrieben, doppelt so schnell dreht« ... ott a »mellékkészülék« is le van irva, a mi nélkül nem is érthető a kisérlet és hibának nyoma sincs.

Merőleges helyett majdnem mindenütt függélyest irnak.

Az 50-ik lapon »Ehhez képest az egyenközényeknek F, G, H pontjaihoz tartozó diagonalisok hossza az elhajított test végsebességeit, azoknak iránya a mozgás irányait mutatja.« Ez a vízszintes hajításra — a 14. ábrára — vonatkozik, amelyben a parabolikus pálya az ismert módon meg van szerkesztve. F, G, H pontok az elhajított pontnak helyei az első, második, illetve harmadik mp. végén és az említett paralletogrammok a vízszintes és függőleges utak paralletogramnyai.

Az ezen pontokhoz tartozó átlók tudvalevőleg mitsem mutatnak. Különben ez a fejezet Jochmann-Hermes könyvének 35. és 35a §-ából van átvéve, csakhogy ott a következőt olvassuk: »Man setzt die sich gleich bleibende, horizontal Geschwindigkeit mit der sich stetig ändernden vertikalen Geschwindigkeit v, welche dem Körper nach 1, 2, 3 ... Secunden vermöge der Erdschwäre zukommt, zusammen, indem man in den Punkten F, G, H. die Rechtecke konstruirt aus den horizontalen Kompo-

[1] a »két« kimaradt.

nenten c bezüglich den vertikal nach unten gerichtetcn Komponenten g, 2g, 3g, . . . *Die zu F, G, H, gehörigen Diagonalen dieser Rechtecke stellen alsdann durch ihre Länge und Richtung die Endgeschwindigkeit und die Richtung des Geschosses dar*«. Szerzők, úgy látszik, csak az utolsó mondatot fordították le és nem gondoltak arra, hogy ez már nem az elmozdulások egyenközényeire, hanem a sebességek parallelogrammjaira vonatkozik.

Az 54 lapon »Hosszabbítsuk az erőket összehajló végeiken«. Mi ez?

Az 55. lapon »Az eredő erőnek a ható erőktől való távolsága az erők nagyságával fordított arányosságban áll. Ez más szóval azt fejezi ki, hogy az *eredő iránya* 2, 3, 4-szer *nagyobb erőhöz* 2, 3, 4-szer *közelebb áll.*« Az eredő és alkotó erők irányai metszik egymást, mit is értenek szerzők ilyen irányok egymástóli távolsága alatt?

A 43. lapon »Valamely ingának redukált hosszát a felfüggesztési éleknek egymástól való távolsága adja«. Hát két éle is van az ingának?

A 115. lapon »Az oldalnyomás a mélységgel növekedik és azon folyadékoszlop súlyával egyenlő, melyeknek alapját a nyilás felülete, magasságát a nyilás *középpontjának* a folyadék felszínétől mért távolsága képezi«. Talán a nyilás *súlypontjának* a felszintől mért távolsága?

A 116. lapon »A *lefelé* való nyomást még *felhajtó* erőnek is mondják«. Kicsoda?

A 156. lapon. A hullámzás terjedésére vonatkozó rész Winter könyvéből van fordítva, de hibásan.

Winter.	Bóbita-Gerevich.
»In Fig. 217 ist angedeutet wie sich eine in A. ankommende Wellenbewegung nach rechts fortsetzt. Während in I. A. sich zum Gipfel des Berges erhebt, erheben sich nach und nach die vor ihm liegenden Theilchen bis B. und bilden einen halben Berg, die erste Viertelwelle u. s. w.«	»A 115. ábra azt mutatja, miként terjed az A. pontba érkező hullám folytatólag jobbra. — A mig ugyanis az A.-ban levő *részecskék* az I. A.-ban a legnagyobb magasságra emelkednek, addig az *előtte fekvő részecsek* B.-ig *előrehaladnak*, alkotván a hullámhegynek leszálló felét, mint a hullámnegyedek stb.«

Tehát a részecskék haladnak előre, nem a hullámzás terjed! Ezt helyesen így kellett volna fordítani. — Amig ugyanis I.-ben A. a legnagyobb magasságra emelkedik, addig azok a részek, a melyek B.-ig előtte feküsznek, rendre szintén emelkednek, félhullámhegyet — az első hullámnegyedet — alkotván . . .

A 192. lapon »A tárgyak képeinek megszerkesztésénél elég a két végpont képét megszerkeszteni«. Ez csak az egyenes vonal képének megszerkesztésére elegendő.

A 193. lapon Az üvegtükrökről van szó »ily tükröknél rendszerint egy homályos és egy éles képet látunk«. Nem csak két kép keletkezik, hanem több és többet is látunk.

A 204. lapon »A hasábbal végzett kisérletekből kitünt, hogy az eltérítés nagysága bizonyos minimum-érték körül *oscillál*«. Bizony van minimalis eltérés, de ez sehogy sem oscillál. Hogy is oscillálhatna valaminek az értéke egy minimum körül?

A 217. lapon »Miután a szemtől egyenlő távolságban levő esőcseppek a *térben egy köriven* feküsznek«. — Talán gömbön.

A 250. lapon a »Hő mérésére szolgáló eszközöket hőmérőknek nevezzük«. A hőmérővel nem hőt, hanem hőmérsékletet mérünk.

A 265. lapon »Minden folyadék bizonyos hőfoknál forrásba, azaz gőzzé lesz. *Azt a hőfokot, melynél a folyadék gőzzé kezd változni, a folyadék forráspontjának mondjuk.* Pedig tudva levő dolog, hogy a folyadék minden hőfoknál válik gőzzé.

A 302. lapon »Ha egy erős magnesnek (+) sarkával lágy vas érintkezik, az rajta függve marad. Minthogy pedig csak ellenkező sarkok vonzzák egymást, ebből következik, hogy a vasban a mágnes felé fordult végen ellenkező sark keletkezett. Ezt úgy magyarázzuk, hogy a mágnes a vas közömbös *elektromosságát olykép választotta szét, hogy a hasonlót eltaszította, az ellenkezőt maga felé vonzotta*«. Tehát a mágnes elválasztja a lágy vas elektromosságát.[1] Eleinte azt hinné az ember, hogy ez csak tollhiba, hogy »magnességét« helyett, »elektromosságát« áll, de ott van, hogy »a hasonlót eltaszította, az ellenkezőt maga felé vonzotta«, erről pedig mágnességnél szó sem lehet.

A 303. lapon »Ha a mágnestű sarkai által megjelölt irányt a *végtelenig* meghosszabbítjuk, a mágneses meridiant kapjuk.

Hát a mágneses meridian a végtelenig terjed?

A 307. lapon »E hatás egységeül azon mágneses tömegegységet veszik, mely egy más egységnyi tömegre egységnyi (cm.) távolságban egységnyi (1 dm.) hatást fejt ki. Ez Lommel könyvéből van véve, ott pedig ez áll: »Als (absolute) Einheit der Polstärke wurde diejenige festgesetzt, welche auf einen gleich starken Pol in der Entfernung 1. (1 cm.) die Kraft 1 (1 Dyne) ausübt.«

A 325. lapon »Nagyobb potenciálú töltések előállítására az elektromos sürítők vagy kondenzatorok szolgálnak.« A kondenzator nem a potenciált, hanem a capacitást nagyobbítja.

A 361. lapon »A köráram a mágnesre olyképen hat, mintha *annak a felülete az egyik oldalon (jobboldal) positiv, a másikon negativ elektromosságot mutatna.* Hogy itt is a mágnességet helyett elektromosságot olvashatunk ez talán csak tollhiba, de ezt a »jobboldal«-t sehogyan sem lehet megérteni. Lommel-ben így van: »Als ob seine Fläche auf dieser Seite südmagnetisch, auf der entgegengesetzten nordmagnetisch wäre.«

A 369. lapon »Ha zárt vezető közelében mágnességet ébresztünk, abban a mágnesével ellenkező irányú áram indul meg, ha

[1] az állítmány hiányzik.

pedig a mágnesség eltűnik, a zárt vezetőben a mágnes áramaival azonos irányú áram indul meg« stb.

»A mágnes erősödése a vezetőben ellenirányú, gyöngülése pedig hasonló irányú áramot indukál.« Mindez semmit sem fejez ki és érthetetlen, ha a mágnes és vezető viszonylagos helyzetét nem ismertetjük.

A 387. lapon »Holdfogyatkozás alkalmával azt tapasztaljuk, hogy a Földnek árnyéka kúpalakú, annak a Holdra eső *függélyes* átmetszete köralakú. Mivel pedig *csak a gömbalakú testnek az árnyéka lehet kúp.*« A »függélyesnek« itt nincs értelme. Hát igazán csak a gömbalakú testnek az árnyéka lehet kúp, az ellipsoidé, a hengeré, a köralakú vagy elliptikus korongé stb-é nem?

A 392. lapon »Rendszerint a Ferro szigetén, vagy a Páris on, vagy a Greenwichen átvonuló délkört veszik *elsőnek*.« Ez nem az első, hanem a Nullmeridián.

A 393. lapon »A földrajzi szélesség meghatározására párhuzamos körök szolgálnak.« Talán az egyenlítővel párhuzamos körök.

A 395. lapon »Két hely időkülönbségét meg lehet határozni azoknak egymástól való távolságából.« Ez tudniillik csak akkor igaz, ha a két hely ugyanazon szélességi körön fekszik, vagy ha a két helynek távolsága alatt fokokban mért földr. hosszuságbeli eltérését értjük. Két hely egymástóli távolsága alatt pedig nem ezt értjük, hanem, hogy hány km.-nyire van egymástól.

A 405. lapon »A hideg földövek lakóinak pedig, a Nap sugarainak ferde iránya miatt *állandó telük* van.«

Hát ott nincsen nyár?

A 399. lapon »Az éggömb eme ráktérítőjével egyenlőközünek képzelt kört a Földön szintén ráktérítőnek nevezik«. Lejebb ugyanígy van meghatározva a baktérítő is. E szerint minden parallel kör ráktérítő és baktérítő is.

Különben a kosmografiának ezen 12-ik fejezete majdnem szóról-szóra le van fordítva Abendroth könyvéből, csak annyiban tér el, hogy Abendroth e fejezetének végső mondata előre tolatott, a mi által a következő hiba esett meg: »Innét kezdve (t. i. decz. 21-től) a Nap látszólag ismét a világegyenlítő felé közeledik s márczius 21-én azzal újra összeesik. (ez az eltolt mondat). *Ekkor* 15·5°-nyi magasságban delel s a nyugati ponttól (w) 40°-nyira nyugszik le délfelé«. Tehát a Nap márczius 21-én 15·5°-nyi magasságban delel. Ettől eltekintve hű a fordítás, annyira hű, hogy még Abendroth számbeli adatai és megmaradtak, adatok, a melyek az 51°-u szélességre vonatkoznak (a mi körülbelül Drezdának felel meg). A tanuló tehát azt tanulja, hogy a Nap

márczius 21-én és szeptember 23-án 39°-u magasságban delel,
junius 21-én 62·5°-u » »
deczember 21-én 15·5°-u » »

továbbá, hogy a leghosszabb nap 16 óra stb. Mintha ez nálunk Budapesten, Kassán vagy másutt is ugyanúgy volna, mint Drezdában, a hol Abendroth lakik!

De hogy még ezeken kivül is van a könyben tárgyi hiba és furcsaság elég — melyekről nem szól a hivatalos birálat, — annak illusztrálására csak a következőkre utalunk, mert hisz minden hibát e szük helyen fel nem sorolhatunk.

A 19. lapon »a mozgásnak nem volt elég ideje.«

A 21. lapon »Igy ha tömegegységül gramm *alakjában* (!) 1 cm^3 tiszta viznek a tömegét veszszük, akkor erőegységnek azon erő tekintendő, mely egy g.-nyi tömegnek *mp.-kint* (!) egy cm.-nyi gyorsulást kölcsönöz.«

A 22. lapon »ennélfogva a fajsuly $f = \frac{P}{v}$ vagyis oly erőt fejez ki, mely megmutatja, hogy a testek 1 cm^3-jére hány erőegység hat.«

A 26. lapon »a gyorsulás értékét a $= \frac{P}{m}$ azaz *erő és tömeg alakjában* . . . helyettesítjük.«

A 29. lapon »De a mily mértékben fogy a felhajított test sebessége, *ép oly mértékben* fogy mozgási energiája is.«

A 33. lapon »Az eredő mozgás iránya mindig az eredő mozgások közé esik. Ha az alkotó mozgások egyenlő nagyságuak, akkor az eredő mozgás mint átló felezi az egyenközényt.« Olyan átló nincs, a mely ne felezné a parallelogrammot!

A 33. lapon »Az igy talált R' eredőt c_3 sebességgel kössük össze parallelogrammá.«

A 35. lapon »A parallelogrammnak mathematikai úton való szemléltetésére a trygonometria szolgáltatja az alapot«!!

A 41. lapon »Minthogy valamely *tetszésszerinti kis időegységre* (!) vonatkozólag a centralis erőt állandónak vehetjük.

A 76. lapon »A hatás és ellenhatás egyenlősége elvénél fogva nemcsak a Nap vonzza a bolygókat, hanem ezek is vonzólag hatnak a Napra és *ezen analogia révén* a bolygók, valamint a testek általában vonzzák egymást.«

A 102. lapon »A nyujtható testek részei egyszerű összeillesztéssel könnyen egybeforraszthatók.«

A 111. lapon »A cseppfolyós testeknek második alaptulajdonsága a csekély mérvű össszenyomhatóság.« . . . Ez a mozgékonyságnak következménye, *mert a molekulák közötti hézagokat a folyadék mind kitölti.*«

A 303. lapon »Ha *függélyes csúcsra (!)* helyezett . . .«

A 316. lapon »A csúcsokból az elektromosság *nagy erővel* áramlik ki.«

A 317. lapon. »Az elektromos mező minden pontjában levő *e* elektromos tömegre bizonyos erő hat. Az elektromos tömegegységre ható erő a kérdéses *pontnak elektromos intenzitását adja.*«

A 317. lapon »Ha *valamely középpontból* a nivó felületekre merőleges vonalakat huzunk, az erővonalakat kapjuk.«

Idézhetnék még többet, de elég ennyi is.

Ezek után a könyv módszeréről és értékéről már nem maradt mondani valóm.

Budapest *Balog Mór*

VEGYESEK.

A budapesti kör f. hó 20-án szerdán d. u. 5 órakor az egyesület helyiségében ülést tart, melyen dr. *Alexander* Bernát tart előadást »*Az iskolai felügyeletről*«. Előadás után à la carte társas vacsora.

Rendes tanári kinevezések. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minister *Neuberger* István, szakolczai kir. kath. gymnasiumi, — *Czeizel* János és *Nessl* Alajos lőcsei kir. főgymnasiumi helyettes tanárokat a IX. fizetési osztály 2-ik fokozatába ideiglenes rendes tanárokká nevezte ki. (Febr. 11-ről 99358/900. sz.)

Áthelyezések. A m. kir. vallás- és közokt. minister *Kereskedő* László, zalaegerszegi áll. főgymn. rendes tanárt saját kérelmére hasonló minőségben a IX-ik fiz. oszt. 2-ik fokozatába való sorolás mellett a szatmári kir. kath. főgymnasiumhoz rendes tanárrá kinevezte, — viszont dr. *Vida* Sándor, szatmári kir. kath. főgymnasiumi helyettes tanárt, ugyancsak saját kérelmére a zalaegerszegi áll. főgymnasiumnál alkalmazta helyettes tanári minőségben.

Az orsz. tornaverseny végrehajtó bizottsága. A vallás- és közokt. m. kir. minister a f. évi május hó 26. és 27. napjain a magyar tanuló ifjuság részére rendezendő országos tornaverseny végrehajtó bizottságának elnökévé *Dr. Berzeviczy* Albert v. b. t. t. országgyűlési képviselőt, alelnökké *Dr. Boncz* Ödön ministeri osztálytanácsost, előadóvá és titkárrá *Dr. Frankl* István ministeri segédfogalmazót, végrehajtó bizottsági tagokká pedig *Almádi* Géza fő- és székvárosi tanácsnokot, *Báthory* Nándor főreáliskolai igazgatót, *Bernáth* Béla országgyűlési képviselőt, *Dr. Cherven* Flóris czimz. főigazgató főgymn. igazgatót, *Collaud* Ferencz főgymn. tornatanárt, *Dr. Csupor* József fő- és székvárosi fogalmazót, *Devecis* Ferencz fő- és székvárosi műszaki tanácsost, *Dr. Erődi* Béla tank. főigazgatót, *Faller* Ferencz fő- és székvárosi tanácsnokot, *Dr. Gerenday* György kincstári jogügyigazgatósági tanácsost, *Iszer* Károlyt a budapesti tornaclub alelnökét, *Jász* Géza orsz. tornaszövetkezeti titkárt, *Kemény* Ferencz főreáliskolai igazgatót, *Kollár* Lajost a budai tornaegylet alelnökét, *Kovács* Rezsőt a Tornaügy szerkesztőjét dr. *Krasznay* Ferenczet a Magyar Athlétikai Club alelnökét, *Dr. Krepelka* Bélát a Magyar Athlétikai Club titkárát, *Kun* Gyula fő- és székvárosi tanácsnokot, *Lád* Károly polg. iskolai igazgatót, *Maurer* Jánost a Nemzeti Tornaegylet müvezetőjét, *Oherolly* János tornatanárt, *Dr. Ottó* József főreáliskolai tanárt, *Porzsolt* Jenő főgymn. tanárt, *Rajner* Ferencz főreáliskolai igazgatót, *Dr. Rényi* József ministeri fogalmazó s egyetemi magántanárt, *Szabó* Imre országgyűlési képviselőt, *Szemző* Lajos tornatanárt, *Szaffka* Manó tornatanárt, *Dr. Téry* Ödön közegészségügyi felügyelőt, *Dr. Verédy* Károly fő- és székvárosi tanfelügyelőt és *Dr. Czölder* Jánost a budai tornaegylet elnökét, nevezte ki. (Febr. 11-ről 9972. sz.)

Tartalom: A tanítóképző intézetek új rendtartása s a középiskola. *Kálmán* Miksától. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Fiumei, pozsonyi, Ung-Bereg vármegyei kör) — *Könyvismertetés:* Bóbita Endre és Dr. Gerevich Emil: Kisérleti fizika a középiskolák VII. és VIII. osztályai számára. *Balog* Mórtól. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

UJ

középiskolai tankönyvek!

az ATHENAEUM irod. és nyomdai r.-társulat kiadásában.

Enged. szám.

2913/1900. **Aurbacher Ludwig. Ein Volksbüchlein.** Historia von den Lalenbürgern (Szemelvények). Iskolai használatra, bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel. Kiadta **Kemény Ferencz**, reáliskolai igazgató. Jogositott kiadás. Ára kötve 1 K.

4010/1900. **Beleznay Antal. Gyakorlati énektan.** Polgári fiu- és középiskolák számára. I. rész 80 fill., II. rész 70 fill., III. rész 1 K.

481/1901. **Császár Elemér és Váczy János. Magyar olvasókönyv.** Középiskolák I. osztálya számára. Ára 2 K.

Engedélyezés alatt. **Held Fülöp. Földrajzi térképvázlatok.** 2 részben. Egy-egy rész ára 1 K. 50 fill.

Enged. alatt. **Kárpáti Kelemen.** Szemelvények **Curtius Rufus** műveiből.

2551/1900. **Királyi Pál. Magyarország története.** A középiskolák III. osztályának a használatára. Ára 2 K. A középiskolák IV. osztályának a használatára ára 1 K. 60 fill.

5166/1899. **Koltai Virgil dr. Poetika és olvasmányok a poetikához.** A legujabb miniszteri tanterv szerint. Ára 2 K. 80 fill.

Engedélyezés alatt. **Koltai Virgil dr. Rhetorika és olvasmányok a rhetorikához.** A legujabb miniszteri tanterv szerint. Középiskolák számára. Ára 2 K. 50 fill.

338/1901. **Makay István. Fizika** a középiskolák felsőbb osztályai számára. A legujabb miniszteri tanterv alapján. A szöveg közé nyomott 251 ábrával. Ára 4 K.

3114/1900. **Marczali Henrik. Magyarország története.** A középiskolák III. és IV. osztályai számára. Az uj tantervhez alkalmazta **Andor József**. Négy szines térképpel és számos történeti érdekü ábrával. Ára 3 K. 60 fill. A III. oszt számára külön ára 1 K. 60 fill. a IV. oszt. számára ára 2 K.

3674/1900. **Paszlavszky József. Az állattan kézikönyve.** A középiskolák felsőbb osztályai számára. Negyedik kiadás. Három könyomásu szines táblával és 270 szöveg közé nyomott nagyrészt szines képpel. Ára 4 K.

I. 3668/1000. II. 251/1901. **Reichenhaller Kálmán dr. Anorganikus Chemia és Minerologia.** Főreáliskolák és tanitóképző intézetek számára. Harmadik az 1899 iki tantervnek megfelelően teljesen átdolgozott kiadás. I. kötet ára 2 K., II. kötet ára 2 K.

Engedélyezés alatt. **Roseth Arnold.** Szemelvények **C. Julius Caesar** commentarii de bello Gallico czimü müvéből. A gymnasium IV. osztálya számára. Magyarázattal és szótárral ellátva. Ára 2 K. 60 fill.

3169/1900. **Sárkány Lajos dr. Négyszámjegyü logaritmus táblák.** Ára kötve 1 K. 50 fill.

Engedélyezés alatt. **Szuppán Vilmos és Szirtes Ignácz. Constructiv planimatria.** A középiskolák uj tantervei alapján gymnasiumok és külön reáliskolák III. és IV. oszt számára.

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 20. szám. 1901. február 24.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-utcza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

TANULJUNK ANGOLUL.

Voltaképen így kellene kérdeznem: Miért *nem* tanulunk mi angolul? — »Már megint egy új eszme!« hallom; bocsánat, nekem nem új, mert rég gondolkodom és tettem is róla, s azután a régi és a legrégibb is volt egyszer — új, s az talán még sem járja, hogy valamit eleve elítéljünk csupán azért, mert — új. Az ellen is tiltakoznom kell, mintha abban, a mit most egy legrövidebb czikk keretében le fogok írni, külföldieskedés vagy akár csak fontoskodás vezérelne — nem, hanem tisztán az a meggyőződés, hogy az a mit ajánlok: jó, szükséges és lehetséges.

Bizonyosra veszem, hogy e Közlöny XXXI évfolyamában, sőt más magyar folyóiratban is és nem egyszer esett szó az angol nyelvről, irodalmi, tudományos és nemzetközi értékéről általában és reánk magyarokra különösen; de szintoly bizonyos az is, hogy absolute és relative elszomorítóan csekély azoknak a száma, a kik nálunk angolul tudnak, és a miniszteri jelentések tanusága szerint még elszomorítóbb és még csekélyebb azoknak a száma, a kik a középiskolákban tanulják e nyelvet. (Magán úton, főleg újabban, igaz többen foglalkoznak vele.)

»Szentséges Ég, ments meg minket még egy *új* tantárgytól.« Csak hideg vér, uraim, nem erről van szó és nem így.

Most, ugy-e bár az következnék, hogy inditványom érdekében szóljak az angol nyelv és irodalom fontosságáról általában és különösen, azon előnyökről, melyeket ezen újítástól várhatunk, a világkereskedelem és más tényezők érdekében, a meghonosítás módjairól és eszközeiről, stb. stb. És én mégis mindezt mellőzni fogom, vagy ha úgy tetszik kitérek előle azon egyszerű okból, mert olvasóim nagyobb számát olyanoknak tudom, a kik ezzel amugy és nélkülem is tisztában vannak, és a kiket elegendő e fontos tanügyi reformra figyelmeztetni. Ha egy paedagogiai vagy akár szépirodalmi folyóirat e kérdésben plebiscitum rendezésére vállalkoznék, a közélet jeleseinek tollából bizonyára nagyszámú érdekes-

nél érdekesebb véleményeket lehetne összehordani — a javaslat mellett.

Az *Alliance Française* egyik utolsó kimutatása nyomán az európai nyelvek térfoglalásáról és mai elterjedéséről közölhetjük a következő adatokat. Jelenleg beszél *angolul* 115 millió ember, oroszul 80, németül 70, spanyolul 50, *francziául* 45, olaszul 30. Ugyanott olvassuk azt is, hogy 100 évvel ezelőtt kizárólag a franczia nyelv uralkodott, ma pedig — még Oroszországban is — mindinkább a német hódít.

Mi azonban, fent és lent, és iskolaszervezetünkben mindvégig nyakig vagyunk a franczia ságban (a mi természetesen és sajnosan nem zárja ki azt, hogy az eredmény ebben a nyelvben sem kielégítő) és alig jut eszünkbe arra gondolni, hogy az angol nyelv és irodalom kultiválása igen előnyösen egyensúlyozná a kizárólagos franczia kulturából szükségképen ránk háruló egyoldalúságot, hogy amattól nemzeti, társadalmi és emberi jellegünk kedvező befolyást remélhetne, hogy a távolabb vérrokonok vegyülékéből származó utódok analógiájára, a nép-pszychologia érdekei is megkivánják, hogy kulturánk felfrissítéséül és kiegészítéséül a kevésbbé rokont használjuk fel, hogy továbbá a többnyelvüség nem csak az egyénnek, de egyúttal és következésképen a népeknek nemzeti és világértékét is nagyban előmozdítja.

Nem szivesen teszem, de mivel tény, hivatkoznom kell nem Németországra, hanem a szomszédos Ausztriára, a hol az angol nyelv a hét osztályú reáliskola rendes tantárgya.

A maradiaknak pedig, a kik ezt hajtják: tanuljunk meg először jól magyarul, azután francziául, végre — ha marad idő — németül, csak azt mondom, hogy anyanyelvünket az angoltól ép oly kevéssé féltsék mint a francziától.

A megvalósítás módjára most csak annyit, hogy a szükséges tanerők kellő kiképzése után a reáliskolában vagy akár a jövő egységes iskolájában a franczia és az angol szabadon választható kötelező tantárgy legyen.

Szeretném, ha az illetékes és hivatott tényezők és egyesületünk körei, minden külön ajánlás nélkül is, foglalkoznának e kérdéssel.

(Budapest.) *Kemény Ferencz.*

A BUDGET-TÁRGYALÁS.

I. nap, február 14-én.

Az után az élénk érdeklődés után, melylyel a földmüvelési tárcza budgetjének tárgyalása folyt, a Ház a fáradtságnak látható jelei közt kezdte meg a közoktatási vitát. Még jó szerencse, hogy maga *Wlassics* Gyula minister vezette be hosszabb beszéddel a vitát, mert másnak alig sikerült volna a Ház figyelmét a közoktatásnak nálunk még ugyancsak nem népszerű ügyei iránt

lekötni. A minister kizárólag közoktatási beszédet mondott, ki nem terjeszkedvén tárczájának másik ágára, a mely éveken át eléggé dominálta a tárcza budget-vitáit. A minister szólott a közoktatásnak minden ágáról s közte hosszasabban és lelkesen a középiskoláról is.

Az első napon — melynek kisebb fele jutott a közoktatási vitára — nem is volt több felszólalás. A minister beszéde egész terjedelmében így hangzott:

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi minister: T. Ház! Csak eddigi szokásomat követem, midőn a vita elején felszólalok. Igen természetes, hogy ez alkalommal programm-fejtegetésekbe nem fogok bocsátkozni, mert hiszen programmomat úgy általánosságban, mint részleteiben többször volt már szerencsém a t. Ház előtt kifejteni. Ez alkalommal inkább várnom kell a t. Háznak a birálatát, hogy vajjon programmom értelmében járok-e el és azokat a nagy czélokat, a melyeket kitűztem, czéltudatosan, semmit sem koczkáztatva, a haza javára szolgálom-e. Nekem kötelességem, hogy a mennyire csak lehetséges, nap-nap mellett előbbre vigyem hazám kulturális ügyét, előbbre fajsulyban és előbbre annak expansiv erejében is.

T. Ház! Előttem mindig ott van az az intelem, hogy ennek az országnak kritikus ideje nem a nagy titáni erőfeszítések voltak, nem a tatárjárás, vagy török pusztítás, hanem az igazi kritikus idő az, a mikor számon kérik ennek a nemzetnek kulturális értékét, a mikor számon kérik azt az összegyűjtött erőmennyiséget és erőminőséget, a melyet be tudunk vetni a művelt világ versenymérlegébe. Ezért én nem ragadtatom el magam koczkázatos kisérletekre a tanügyi reformok területén, p. o. hogy csak egyet ragadjak ki: a *középoktatást*. Én rombolásra csak akkor nyujtom ki a kezemet, ha tisztán áll előttem az az új modern iskola, a melyről ma annyit beszélünk; ha bizton tudom, hogy ha intézményeink közé illesztjük, úgy ez a tartósságnak bizonyos karakterével bír, és nemzetemnek és hazámnak valóban javára szolgál.

A nagy egységes nemzetek hamarább kisérletezhetnek és koczkáztathatják meg az ilyen radikális reformokat, de ezek sem teszik. Olyan nemzet azonban, a mely — hogy egészen jól fejezzem ki magam — úgyszólván nemzeti alapjának kibővítésén munkálkodik, az a nemzet, a mely a magyar társadalmi erők egységesítésén fáradozik, egy elhibázott kisérlettel a nemzet erejét esetleg derékon támadná meg. Nekem erős hitem, hogy a múlt század végének közös tanügyi reformvajudásaiból ki fog bontakozni az új modern iskola a századnak elején. Azt hiszem, mindinkább biztosabb szemmel tekintjük át azt a művelődési anyagot, a melyre lehet az új iskolát építeni, mindinkább és mind tisztábban látjuk azon nevelési eszközöket, a melyekkel fel lehet vértezni a nemzetet arra a nagy küzdelemre, a mely reája vár. Én, t. Ház, nem akarok itt most bővebben foglalkozni a

modern iskola lényegével; behatóan szólottam egy alkalommal a modern iskoláról a közoktatási tanács ülésén, a hol kifejtettem azt nagy körvonalakban. Körülbelül az volt fejtegetéseim lényege, hogy a reá váró kor küzdelmeire kell az iskolának tudásban, jellemben, legfőkép akaraterőben felvértezni az ifjuságot. A társadalmi élet folyton halad, folyton új problémákat hoz felszínre, igen természetes dolog tehát, hogy az iskolának ezekkel a problémákkal lépést kell tartania. *Nem a letünt korszakok nemzedékének akarunk mi kortársakat nevelni, hanem a mireánk váró korban megállani tudó nemzedéket kell nevelnünk.* »Nem Lajos Fülöp, nem III. Napoleon, nem is a versaillesi assamblée nemzedékének akarunk« — mondja egy kitünő franczia publiczista — »kortársakat nevelni«, hanem mi az új kornak: az új kor irányaira és az új kor küzdelmeire termett nemzedéket kell, hogy oda állítsuk, hogy fel legyenek vértezve mindazon tulajdonságokkal, a melyeknek segélyével szembe állhatnak azon problémákkal, a melyeket az új kor elénk tár. T. Ház! Meg kell tehát vizsgálni a tanítás és nevelés eszközeit, hogy tudunk-e ezekkel oly nemzedéket nevelni, a mely győzelmesen állja ki a modern élet viharos küzdelmeiben a harczot. És erre akartam, t. Ház, mindig ráutalni, hogy ez a vizsgálat most folyik Európaszerte. Franciaországban a Conseil superieur előtt van néhány életerős reformgondolat; Németországban a császár elnöklete alatt tartott nagy ankét óta és ezelőtt is foglalkoztak már a közoktatási reform kérdéseivel. Olaszországban szintén foglalkoznak ezekkel és pedig nagy gonddal tervezik a modern középiskolának reformját és, t. Ház, mi is, egyenes buzdításomra a közoktatási tanácsban, a szaktársulatokban folytonosan foglalkozunk velök, mert azt tartom, hogy nekünk is ki kell vennünk részünket abból a nagy értelmi munkából, a melyet Európa ezen a téren kifejt, ki is veszszük és szakadatlan munkássággal napirenden tartjuk ezt a kérdést. De nem volna helyes, ha idő előtt intézményeink közé iktatnánk egy olyan rendszert, a melyet eddig Európa egyik állama sem mert intézményei közé iktatni. Azután, t. Ház, azzal nem is számolhatok be, hogy az ilyen munkálathoz mennyi előkészítésre, mennyi előmunkálatra van szükség, mert hiszen ez számos oly feltételtől függ, a melyet zajtalan és hangyaszorgalmú munkával lehet csak elérni, mert mit érne az, ha ide hoznék egy törvényjavaslatot, a melyben a modern állami iskola benne van és a modern állami iskola követelményeit nem tudnók kielégíteni — pl. csak egyet mondok — a modern nyelvek tekintetében. Nekünk tehát elő kell készítenünk egész tanári kart erre a nagy czélra, a mely előttünk lebeg. Én bizonyos megnyugvással konstatálhatom azt, igen t. uraim, hogy *az egységes jogositású középiskola eszméjének*, a melyet én voltam bátor ide a Ház vitájába mintegy belevetni, és így azt a gyakorlati politika terére szerencsém volt átvinni, hogy diskusszió tárgyát képezze, *egyaránt hódolnak Franciaországban és Németországban.*

Francziaországban is a két baccalaureatusnak egyesítése, Németországban *a teljes középiskolák egyenjogusítása*, úgylátszik, az a kidomborodott eszme, a melyen akarják felépíteni a modern iskolát. De midőn én lelkesen szólok arról és a modern iskolának mintegy kérdését napirenden kívánom tartani, egyet minden félreértés kikerülése végett ki kell jelentenem és ez az, hogy én *a modern iskolában a gerinczneк a humaniórákat tekintem* és a humanióráknak számüzésével teljesen lehetetlennek tartom a modern iskola felépítését.

Igen szépen mondja egy franczia iró: »Il ne s'agit pas de dèfruire les humanites. Il ne s'agit pas non plus d'humilier devant elles l'enseignement moderne.«

Nem arról van szó, hogy leromboljuk a humanoriákat, de arról sincs szó, hogy a humaniórák előtt elejtessék, megaláztassék a modern nevelés igénye. En erősen meg vagyok győződve arról, hogy a modern élet követelményeit teljesen össze lehet egyeztetni a humaniórákkal úgy, hogy azzal mint gerinczczel építtessék fel. Azonban t. Ház, minthogy Európaszerte forrong a kérdés, nem lett volna helyes, ha erről a helyről ezen budgettárgyalás alkalmával, erről a thémáról nem lett volna szó. Azért foglalkoztam épen e kérdéssel azonnal beszédem elején, hogy igenis napirenden tartsam a kérdést és foglalkozzunk vele.

Azonban addig, míg ez az új iskola kibontakozik, míg annak tiszta képe magunk előtt áll, nem vártam összetett kezekkel azt a csodatevő időt, midőn az bekövetkezik és nem hagytam stagnálni a középiskolai reformot, hanem keresztülvittem *a középiskolai tantervreformot!* És nem lehet kicsinyleni egy tantervreform eredményeit, mert az mindig eredmény, ha bármily kis mértékben birjuk is azt tökéletesíteni, hogy a tudomány-anyagot jobban tudjuk az ifjusággal közölni, hogy az ifjuságnál a tanítás eredménye minél jobb, fajsulyban minél nemesebb legyen. Ezt természetesen nem lehet számokkal kifejezni, mert inponderábiliákról van szó. Én tehát nemzetivé teszem a tanterv tartalmát és hogy ezt iparkodtam gyakorlativá tenni az élő nyelvtanításban is, igen természetes, mert én élőnyelvek oktatásában nem a grammatikai rendszerre, hanem a *közvetlen beszélgetési módszerre kívánom a fősulyt helyezni.* Eszembe jut itt ismét, — nem az én ideám, — egy franczia mondta, hogy olyan furcsa, annyit látunk, kik nyelvtudósok, a kik ismerik a nyelvnek philosophiáját, de reggelijöket nem tudják megrendelni azon a nyelven. Ha mi egy élőnyelvet tanítunk valamely iskolában, akkor ennek az a feladata, hogy azon beszélni is tudjanak.

Ugyancsak a középiskolai reformhoz tartozik, hogy részben keresztülvittem a budapesti *tanárképző-intézetnek reformját* is; a részletes tanulmányi terv, a munkaprogramm most van a tanács kidolgozása alatt. *A tanárvizsgáló szabályzatnak teljes revideálását* rendeltem el, és mert nem akarok ugyan elébe vágni a szakkörök ebbeli megállapodásainak, erre nézve mégis most

csak annyit akarok konstatálni, hogy soknak tartom a vizsgát és a vizsgáknak kevesbítését nagyon óhajtanám ezen rendszerben keresztülvinni, mert különben a tanárjelölt nem mélyedhet el tanulmányaiba. Nem lehet kicsinyleni azt az eredményt sem, melyet az *Eötvös-kollégium* nyujt, a hol t. i. a tanárok egy részét nevelik.

Ennek megszaporított ösztöndíjaival már sokkal nagyobb számban tudunk hivatásuk magaslatán álló tanárokat kiképezni, mint eddig. Igen fogok örvendeni, ha a t. Ház figyelmét e kollégium iránt felhivhatom, mert szándékomban van, hogy minél nagyobb és minél szélesebb körben és még inkább megvalósítsam ennek az intézménynek a czéljait és hogy *hasonló intézményt Kolozsvárott is létesítsek.*

A középiskolákról lévén szó, egyet kell konstatálnom. A mi közoktatási állapotainknak ugyanis az a baja, hogy a legtöbb helyen igen nagy a *túlzsufoltság*, a túlzsufoltság t. i. az, ha egy osztályban sokkal több növendék van, mint a mennyit a törvény megenged. A törvény — gondolom — hatvanban állapítja meg a létszám határát. A francziaországi reform-mozgalom 40-ben, sőt 30-ban akarja megállapítani ezt a számot, én pedig kénytelen vagyok a 60-at is tulhaladni, és bizony mikor kiadom a szigorú utasítást, hogy tartsuk meg a törvényt, gyakran — beismerem — magam is kénytelen vagyok ezt megszegni, mert a szegény szülő, a ki természetesen lelkén viseli gyermekének jövőjét, könyörög: még csak ezt az egyet tessék bevétetni. És aztán jön a másik, az is hangoztatja: még csak ezt az egyet. Ilyenformán aztán 70—72 tanuló is jut egy osztályba. De hát tessék kitérni ez elől. A mennyire lehet, törekszem, hogy párhuzamos osztályok felállításával segítsek ezen a bajon. Csakhogy ma már nem mechanikai a tanítás és a nevelés és arra pedig nagy súlyt kell helyeznünk, hogy az iskolákban ne csak tanítsanak, de neveljenek is. Mondhatom, nagy súlyt helyezek erre, de el kell ismernem, hogy *a mai nagy túlzsufoltság mellett nem képes a tanár ennek a feladatnak megfelelni.* (Igaz! Ugy van! a jobb és baloldalon.) Nem győzöm eléggé lelkükre kötni a tanároknak azt, hogy individuálisan foglalkozzanak az ifjakkal, hogy semmi esetre se legyen az oktatás mechanikus. Minthogy — méltóztatnak tudni — egy osztályban sok szaktanár van, különösen lelkükre kötöm, hogy ne úgy fogják fel feladatukat, hogy »szakmámat előadtam« quasi egyetemileg, de foglalkozzanak az ifjakkal, a mennyire csak tőlük telik, és dicséretükre legyen mondva, a legtöbb megteszi, a mit tehet.

Most egy kisérletet teszek. Ez azonban nem tartozik azok közé a kisérletek közé, a melyekről beszédem elején szóltam, — ez nem valami vakmerő kisérlet — ha intek mindenkit, hogy e helytől, bárki álljon itt, ne követeljen vakmerő rendszerváltoztatási kisérletezéseket; mert a mi hazánk a ki nem forrott radikális reformok meghiusulását élénkebben érezné, mint a nagy

egységes nemzetek. *Kisérletet* teszek a minta-gymnasiumnál *a szülői konferenciákkal.* Új idea, de nem tartom rossznak, hogy t. i. a szülőkkel a tanárok — mondjuk, havonkint egyszer — érintkeznek és megbeszélik gyermekeik dolgait és nevelési kérdésekkel foglalkoznak.

Nem általánosítom most ezt a dolgot, csak kisérletet óhajtok tenni annál a gymnasiumnál, a melynek növendékei, lehet mondani teljesen intelligens családokból valók és így a kellő müveltség nem fog hiányozni azoknál a szülőknél, a kik ezeken a konferenciákon meg fognak jelenni. Nem lehet ezt kicsinyelni; ez az eszme már Európaszerte vitatás tárgya. Az urak folytonosan azt mondják, tegyük gyakorlatiabbá a tanítást, hozzuk közelebb az élethez, hát gyakorlatiabbá teszszük és a konferenciákon a résztvevők kölcsönösen tanulhatnak egymástól, mert nincs intelligens ember, a kitől, bocsánatot kérek, nem lehetne valamit tanulni a nevelés terén is.

A testi nevelésre igen nagy sulyt helyezek, mert teljesen lehetetlen megfelelni a mai korban ránk háruló feladatoknak, ha nem gondoskodunk arról, hogy az ifjú ép testtel is birjon.

A mit sok oldalról ajánlottak nekem, hogy az u. n. szertornázások helyett a szabad levegőn való játék intézményszerüleg hozassék be, abban talán első Magyarország, mert a négy alsó osztályban *a kötelező játékdélutánok* meg vannak honosítva. Távol áll tőlem, hogy én ma az én resszortomhoz tartozó minden kérdésre nyilatkozzam. Főczélom épen az volt, hogy a későbbi viták köréből kikapcsolva, jelezzem teljes objectivitással a modern iskolára vonatkozólag álláspontomat és azt bejelentsem, hogy e kérdést folytonosan napirenden kivánom tartani addig, míg megérlelődik; mégis még néhány részében resszortomnak kivánok a t. Háznak tájékozást nyujtani, a mi kötelességem is.

A felső oktatásról akarok néhány szót szólni. Azt a programmot, melyet a felső oktatásra vonatkozólag kifejteni szerencsém volt, igyekezem fokozatosan végrehajtani. Az egyetemi tanárok fizetésrendezése, a műegyetemi tanterv és vizsgálati szabályzat, az új orvosi szigorlati rendtartás, a szünidő-szabályozása, a tanárképzés reformja: ezek azok, a mikre utalhatok, melyek mint organikus szabályok, ezen a téren már életbe léptek. De ne méltóztassék egy perczig sem kételkedni abban, hogy én attól a programmtól, hogy az egyetemi oktatás törvény által szabályoztassék, egy perczig is eltérjek. Én azt mondtam akkor itt a Ház előtt, hogy ez bonyolult és nehéz kérdés, és határidőre egyáltalában nem vállalkozom, hogy t. i. mikor lehetek abban a helyzetben, hogy az egyetemre vonatkozó törvényjavaslatot a Ház elé terjeszthessem; de igenis, az előmunkálatok a legkomolyabban készülnek, és én óhajtom leginkább, hogy ez a kérdés minél előbb törvényhozásilag megoldható legyen. Egy másik igéretem azonban van, melyet eddig nem váltottam be, és a melyre nézve egész nyiltan és őszintén akarok a t. Ház előtt előzetesen nyilatkozni és ez *a jogi szakoktatás* reformjára vonatkozó

törvényjavaslat. Méltóztatnak tudni, hogy én az erre vonatkozó tervezetet indokolással együtt elkészíttettem, ki is nyomattam, elküldtem a jogakadémiák fenntartóinak, az egyetemek és jogakadémiák tanári testületeinek, a kiktől beérkeztek a vélemények. Én nem tartozom azok közé, t. Ház, a kik azért kérnek véleményt, hogy azt ignorálják, hanem azért kérek, hogy azt meghallgassam és összeegyeztessem a saját álláspontommal; s ha úgy látom, hogy az én álláspontom esetleg oly akadályokba ütközik, melyek az egész reformnak sikerét koczkáztatnák, akkor én az egész reform érdekében kisebb, tehát nem elvi konczessziókat szivesen teszek. Méltóztatnak tudni, hogy milyen megütközéssel vették az előadói tervezetnek azon intézkedését, mely a jogakadémiák székhelyein nem engedte meg a vizsgálóbizottságok működését. Én meg vagyok győződve, hogy ez nem is volna helyes, mert ez a kihagyott jogakadémiáknak körülbelül megszüntét jelentené.

Azért és még egyéb okból ujolag átdolgoztattam ezen javaslatot és azt hiszem, hogy sikerült nekem úgy összeállítani azt a vizsgáló-bizottságot, hogy a vizsgálat theoretikai szinvonalát teljesen meg tudom őrizni, vizsgálati megbizhatóságát minden kételyen felül helyezni és mégis sikerülni fog, hogy minden jogakadémia székhelyén vizsgáló-bizottság legyen. Van ennek módja — nem akarok erre bővebben kiterjeszkedni. — Oly mód ez ugyanis, mely az állam megbizottjának is, ha esetleg a vizsgálat még sem tartatnék olyan szigorral és olyan szinvonalon, mint a hogy tartatni kell, lehetővé teszi az illetőt egy más vizsgáló-bizottsághoz utasítani, de ugyanott. Ebből azonban ne tessék egy perczig sem arra a következtetésre jutni, hogy azokat az alapelveket, melyeket itt a Ház szine előtt kifejtettem, talán feladtam. Nem; én a kötelező tudorság megszüntetése mellett vagyok. Az nem tudományos fok ma már, az egy közönséges államvizsga karakterével biró vizsga, a hogy ma kezeltetik. Én a tudorság, mint tudományos jellegű fokozat mellett vagyok; csak mellesleg jegyzem meg, most foglalkozom azzal is, hogy a politechnikumon is behozassék a műszaki tudorság.

E kérdés is előrehaladott stádiumban van; de a műszaki tudorság is csak tudományos fok lesz, nem pótolja azokat a vizsgákat, melyek a műegyetemen követeltetnek. Kérdezzenek meg a t. képviselő urak bárkit, minő veszedelme ennek az országnak az a bifurkáczió, a külön jogi és külön államtudományi képesítés. Kérdezzenek meg bárkit: a kik bureauk élén vannak és csak az államtudományi vizsgálaton keresztülment ifjakkal dolgoznak. Ezek az ifjak, tisztelet a kivételeknek, mert természetesen ilyenek is vannak, csaknem mind hézagos előkészültséggel birnak. Érzi az ember, hogy a jogi tudásnak még az alapjaiban is tántorognak. Ezt a bifurkácziót pedig, mert akkor igen divatos jelszó volt, csaknem egyhangulag vitték keresztül. Javaslatom szerint a bifurkáczió megszünik és egységes jogi államvizsga lesz.

Ragaszkodom továbbá ahhoz is, hogy a főbb tárgyakból kötelező colloquium legyen, a mit szeminariumokkal, vagy praktikumok-

kal helyettesíteni lehet. Azért késett a reform, mert újra át kellett dolgoznom és mivel szoros kapcsolatban van az egységes gyakorlati vizsgával, mely az igazságügyminister úr hatáskörébe tartozik; mert a mint én be fogom terjeszteni a javaslatot, egyidejüleg az igazságügyminister úr is beterjeszti az egységes gyakorlati vizsgára vonatkozó törvényjavaslatot, a mely megszünteti a külön ügyvédi és külön birói gyakorlati vizsgát, mert az is már régi anomália. Mielőtt ezt tenném, — nem bánom, ha olcsó élczelődéseknek is kiteszem magamat — ezt a javaslatot közölni fogom most ismét valamennyi ügyvédi kamarával és közölni fogom a bíróságokkal és talán az egyetemekkel és jogakadémiákkal, záros határidő alatt kérve véleményt, de közölni fogja az igazságügyminister úr is, természetesen a maga javaslatát, mert méltóztassanak elhinni, hogy ez a néhány hónapi késedelem ily nagyfontosságú reformnál nem késedelem, inkább előny, ha aztán érett reformmal jövünk ide, mert ez nem oly egyszerű kérdés, mikor arról van szó, hogy egy nemzetnek jogászi képzését, jogászi szinvonalát emeljük, fenntartjuk vagy esetleg leszállítjuk.

Még *a népoktatás* területére vonatkozólag óhajtanék néhány tájékoztató szót intézni a t. Házhoz. A népoktatás területén — méltóztassanak megbirálni, helyesen-e, vagy helytelenül — én különösen az iskola beléletére fordítottam az utolsó években figyelmemet. Méltóztatik tudni, hogy a népiskolák 72%-a osztatlan, 27%-a több tanítós és osztott, tehát a népiskola legnagyobb részében ma osztatlan. Igen nagy probléma az, hogy az osztatlan iskola minő tanterv szerint járjon el.

Én nagyon örültem most, hogy mikor 3 vagy 4 esztendő előtt a pedagogusoknak csaknem egyhangú kivánsága volt, hogy az u. n. osztatlan iskola számára külön tanterv dolgoztassék ki, mikor a dolognak részleteire mentek át, meggyőződtek, legalább legnagyobb részben, hogy egy külön osztatlan iskolai tanterv leszállítaná a népiskolát, nem segítene a bajon és hogy sokkal helyesebb, csak az osztott iskolának jó tantervet adni, azután utasításokkal segíteni azon, hogy az osztatlan népiskolában miképen kezeltessék az osztott iskolák tanterve. És ha én akkor abba a pedagogiai áramlatba belesodortatom magam, akkor ma már az a tanterv megjelenik és ma már akár vissza is vonhatnám. Én azonban elküldöttem ezt a tantervkérdést a népiskolai testületeknek és azoknak véleményét is meghallgattam. Mert méltóztassék elhinni, hogy az ilyen reformoknak nagyon rossz az eredményük, ha a bureauknak homályos levegőjéből egyszerre kerülnek ki az életbe. (Igaz! Ugy van!) Hadd dolgozzék velünk mindenki, a ki ahhoz ért. Ezt tettem a középiskolai tantervvel is — és méltóztassék megnézni — minden rázkódás nélkül ment a dolog, mert hiszen *legjobb és legbuzgóbb munkatársaim maguk a tanárok voltak.*

Nagy anomália volt a népiskola belső életére vonatkozólag az, hogy hat osztályú lévén a népiskola, körülbelül az osztatlan népiskolák 60 százalékában és az osztott iskolák 81 százalékában volt meg a törvény által követelt hat éves tanfolyam. Méltóztassék ezt

úgy képzelni, hogy az előírt tárgyak az egyes tanfolyamra nézve nem adattak elő, hanem csak ismétlésekbe bocsátkozva, mondjuk, négy esztendőnek a tanfolyama adatott elő. Erre különös súlyt helyeztem, mert ha egyszer van a népiskolának tanterve, akkor azt végre kell hajtani úgy, hogy az egész művelődési anyaggal távozzék az illető a népiskolából.

Kiadtam egy körrendeletet, — igaz, hogy nagyon jól tudom, hogy az ilyen körrendeleteknek nem szokott sok eredménye lenni, ha nincsenek jól ellenőrizve — de mégis konstatálható, hogy azon ellenőrzés mellett is, a mely rendelkezésemre állt, 166-al emelkedett azon iskolák száma, a melyekben ez ma már következetesen keresztül van vive. Ez nem kicsinyelhető eredmény, mivel olyan sok embernek Magyarországon csak a népoktatás adja meg a tulajdonképeni szellemi táplálékát, fontos tehát, ha e szellemi táplálékot emeltetjük.

Nem kicsinylendő eredmény ha többet tanulva lép ki az ifjú az iskolából; de az is csak imponderabile, a melylyel nem lehet, nem szabad dicsekvőleg beszámolni, csak később az életben látjuk meg, hogy ennek a vetésnek micsoda eredménye lett.

T. Képviselőház! Egy új utasítás van teljesen elkészítve a gondnokságok részére. Folytonos panasz tárgyát képezte, hogy az iskolák beléletébe is bele avatkoznak olyanok, a kik az iskolák beléletére vonatkozólag csakugyan alig lehetnek irányadók. Erről olyan utasítást dolgoztatok ki, a mely az iskolát a társadalommal szerves kapcsolatba hozza, különösen az iskolának — hogy úgy fejezzem ki magamat — külső viszonyaiban, de magának az iskolának beléletében, a tanulmányi rend vezetésében, mégsem a gondnokságot tartom kompetensnek.

Folytonosan küzdenek bizonyos oldalról az állami iskolák ellen. El merem mondani, hogy a valláserkölcsi oktatásra oly gondot fordít a vezetésem alatt álló ministerium, a milyen csak lehetséges. 256,000 koronánál több az, a mit csak a vallástanítóknak fizet az állam, és merem mondani, hogy a vallásoktatás ezekben az állami iskolákban kifogás nélküli.

Alapjában véve nem nagyon jelentékeny dolog, de a mely, azt hiszem, a képviselőházat, a mely annyira érdeklődik az ország kulturális érdekei iránt, mégis érdekelni fogja az, hogy a beiratási díjakat én most eredeti rendeltetésükre, az ifjusági és tanítói könyvtárakra kívánom fordíttatni, mert rendkivüli nagy fontossága van annak, hogy annak az iskolának, annak a tanítónak megfelelő könyvtár álljon rendelkezésére. Csaknem évtizedeken keresztül feledésbe ment ez a régi rendszer, ezt most felujítottam és remélem, hogy ezzel ismét hasznos szolgálatokat tehetünkaz ország kulturális ügyének.

A népoktatás területén, t. képviselőház, kiváló gondot fordítottam a népiskolák elhelyezésének kérdésére. Körülbelül 8 millió korona az, a mit népiskolai épitkezésekre fordítottam, illetve fordítok. Az 1899: XIV. t.-cz. 2 millió koronát adott rendelkezésemre azoknak a népiskoláknak elhelyezésére, a melyek a saját, t. i. az

állam épületeiben voltak elhelyezve. Viszont 5 millió korona van most rendelkezésemre fokozatosan a bérházakban elhelyezett népiskolák felépítésére. Mert valóban az államnak még sem lehet türnie azt, hogy iskolái oly rosszul legyenek elhelyezve. Mert ha az állam a felekezeti és a községi iskolák fentartóit figyelmezteti, hogy jobban, czélszerűbben helyezzék el az iskolákat, azok viszont nagyon könnyen utalhatnak az állami iskola elhelyezésére, hogy előbb jó példával járjon elől a minister. Tehát már égető kérdés volt nemcsak ebből a szempontból, hanem általános paedagogiai és hygieniai szempontból is, hogy ezen a bajon segítsünk. Én lehetőleg úgy akarok ezen segíteni, hogy öt évre felosztom ezt, bevonva a vármegyéket, a vármegyei közigazgatási bizottságokat, sőt felső ellenőrző építési bizottságokat is, úgy hogy az építés a lehető legnagyobb ellenőrzés gyakorlása mellett foganatosíttassék.

És, nem tudom, hogy mennyiben sikerül, mennyiben nem sikerül, de egyúttal az építési terveket olyan alakban dolgoztattam át, a mely — hogy úgy fejezzem ki magamat — a magyaros ornamentikának megfelel, hogy mégis bizonyos magyaros ornamentikával legyenek az iskolai épületek ellátva: mert fájdalom, abban a nézetben vagyok, hogy magyar építési stil ma még nincs, tehát ezt nem irhattam elő, hanem igenis magyar ornamentikát lehetőleg alkalmazandónak tartok.

Az állami elemi népiskolák szervezésénél azokat az irányelveket követem, a melyeket a t. képviselőház előtt többször volt szerencsém kifejteni és a melyeket röviden az u. n. párhuzamos politikának neveztem, azaz, hogy felállítom a népiskolákat, vegyes, tiszta magyar és tiszta nemzetiségi vidékeken. De t. Ház, tekintélyes helyről, a sajtóban is egyszer szememre vetették, hogy túlságosan protezsálom a magyar vidékeket, hogy túlságos súlyt fektetek a tiszta magyar vidékekre és ennek folytán elhanyagolom a nemzetiségi vidékeket. Hát t. képviselőház, én nem hanyagolom el a nemzetiségi vidékeket, de soha sem csináltam titkot abból, sőt egyenesen politikám egyik sarkelvévé tettem azt, hogy én a magyar fajnak kulturális súlyát akarom emelni. Mert ha azt mondjuk mindig, hogy ennek a nemzetnek, és ennek az államnak magyarnak kell lennie, a magyar legyen az, a mely vezessen: hát ha a kulturális faj súlyát elhanyagoljuk, minő értékkel bir ez a magyarság úgyszólván az állami, nemzeti és társadalmi életre, ha azt elhanyagoljuk?

De mivel azt vettem észre, hogy a beiskolázott magyar gyermekek száma nincs arányban a többi nemzetiségek beiskolázott gyermekeinek számarányával, igenis, én bizonyos tekintetben a magyar vidékeket — hogy úgy fejezzem ki magamat — protezsálom. De azért, t. képviselőház, ez nem áll úgy, hogy a nemzetiségi vidékek elhanyagoltatnak, mert pl. utóbb is 297 állami iskola közül 247 községben tiszta magyar volt 97, vegyes és tiszta nemzetiségi 150 község.

De azért, t. képviselőház, szememre vetették azt is, hogy a nagyobb magyar városokban államosítok. A nagyobb magyar váro-

sokban kellett különösen gondoskodni arról, hogy a be nem iskolázott gyermekek megfelelő iskola-helyiséget kapjanak és megfelelő iskolai tanerőkkel láttassanak el.

Hát t. képviselőház, igaz, hogy én Szegeden, Hódmezővásárhelyen — és még sokat tudnék felhozni — államosítottam az iskolákat. De midőn mérlegeltem azt, hogy ezen városoknak milyen nagy áldozatokat kell hozniok, hogy néha megijed az ember, a midőn hallja, hogy 120—180% pótadót fizetnek: akkor lehetetlen volt ezen városoktól megvonnom az államosítást. És legyenek meggyőződve, ezek a városok tetemes áldozatot is hoztak. És én azt hiszem, igen nagy szolgálatot teszek épen azon általam kifejtett magyar kulturális politikának, a mikor ott a nagy városokban eddig be nem iskolázott magyar gyermekek kellő oktatásáról gondoskodom.

Az állami iskolák képének egy érdekes oldalát fogja a t. képviselőház előtt feltüntetni, ha annyit konstatálok, hogy 1901-ben tehát már ezt a budgetet is beleveszem, 3650 állami tanító fog működni, míg 1895-ben csak 1306 ilyen tanító volt, tehát ezeknek a száma csaknem megháromszorosodott. Ma már az az összeg is, a melyet erre fordítunk, a mely 1895-ben 1,860.000 korona volt, ennél 3,121.000 koronával több. Tudom én azt, hogy azok, a kik nem nagyon szeretik az állami iskolákat, azt fogják mondani, hogy bizony ez talán túltengése is már az állami iskolák fejlődésének. Pedig hát még nagyon hátra vagyunk. Én azonban úgy vagyok meggyőződve, hogy egy állami iskola — lehet arról így vagy amúgy itélni — de ha elfogulatlanul akarunk itélni, el kell ismerni, hogy a magyar állam eszméjének helyes, pregnansan kidomborodó képviselője és hogy az oktatás ott azon a szinvonalon áll, a mely szinvonalat más iskolák — általában és nem egyes iskolákról beszélek — alig érhetik el.

Mindenesetre érdekelni fogja a Házat az a kimutatás is, a melyből arról győződtetik meg — mert ez egy igen fontos kérdés — hogy mennyi gyermek nyer oktatást az állami iskolákban 1895-ben például 104.000 tanköteles járt állami iskolákba. 1899-ben 193.316, ma mondjuk tehát 200.000, tehát még egyszer annyi ezen lustrum alatt, mint a mennyi volt ezelőtt Nagyon érdekes az is, t. képviselőház, hogy magyar anyanyelvre nézve szaporodott-e ez a létszám. Pl. 1896-ban magyar járt 64.982, 1899-ben 105.074, tehát 40.000-el több, mint akkor. Német járt 17.700, ma jár 23.142, tehát 10.000 több. Oláh 1.945, ma 119.288, tehát 7000-el több.Tót 16.687, ma 27.637, tehát 10.000-el több. Szerb 1228, ma 1873, tehát csak 645-el több. Horvát 1741-el több. Ruthén 1126-al több.

Igen nélkülözöm természetesen azt, hogy a tanfelügyeletnek kellő személyzetével nem rendelkezem, úgy hogy az iskolalátogatásokat a lehető legpontosabban minden vidékre kiterjedőleg gyakoroltathassam. Én, a mit adminisztrativ tekintetben megtehettem, azt megtettem. Könnyítettem rajtuk, hogy csak ennek a feladatnak éljenek, ennek a feladatnak szenteljék munkásságukat. Behoztam a

pausális utazási átalányt is, de természetesen a rendes kezelésemre álló összeg nem elegendő.

Azért, t. képviselőház, mégis el kell ismernem, hogy az iskolalátogatások tekintetében még nagyon sok a tennivaló és üdvösnek tartanám, hogy ha a közigazgatás rendezésénél megtaláljuk azt a módot, a mely móddal azután a tanítást előnyösen lehessen ellenőrizni. Most tárgyalok a társminister urakkal arra nézve is, hogy a más közigazgatási ágakba tartozó agendák alól, a melyek véletlenül ott a közigazgatási bizottságban a tanfelügyelő vállaira nehezedtek, azok emanczipáltassanak, hogy így idejüket annál inkább az iskolalátogatásnak szentelhessék.

Nem tudom, hogy igen t. barátom, a földmüvelésügyi minister úr, előadta-e a gazdasági ismétlőiskolákra nézve a szükséges tájékozást, de ha nem, én leszek bátor igen röviden konstatálni annyit, hogy ma, életbelépésének negyedik évében, 1439 gazdasági ismétlőiskola van, ezek közül 25—30 olyan, melyben önálló gazdasági szaktanító működik. Igen természetes dolog, hogy ezt némi tekintetben lendületbe hozni csak úgy tudom, ha engem igen t. barátom, a földmívelésügyi minister úr támogat, a ki pedig mindig a leglelkesebben támogat, a miért is neki itt a Ház színe előtt is köszönetet mondok.

Minden ilyen új intézménynek vannak bizonyos ellenségei. Sokszor hallom magam is azt, hogy ezek az ismétlő-iskolák még sem válnak be, de t. Ház, az nem lehet, hogy mindjárt eleinte, rögtön nagy eredményeket létesítsenek. Mindenesetre helyes gondolatból indul ki a gazdasági ismétlő-iskola, a midőn az ismétlő-oktatást gazdasági irányú oktatással fokozni akarjuk. A községek szeretik is a gazdasági szakiskolákat. Méltóztatnak tudni, hogyan túl vannak terhelve nálunk a községek és mégis, a gyakorló területet nem számítva, 83—84.000 korona hozzájárulást adnak a községek ezen ismétlő gazdasági iskolák fenntartásához. A fő az, hogy a néptanítóknak gazdasági kioktatásáról gondoskodva legyen. Erről pedig, a mint mondom, gondoskodva is van.

Meg akarom kisérelni a jövő évben az Alföld nagyobb községeiben a leányok részére külön gazdasági ismétlő-iskolát létesíteni, a hol a konyhakertészetet, baromfitenyésztést, női kézimunkát és a háztartást tanítsák. Méltóztatnak tudni, t. Képviselőház, hogy az országnak bizonyos részeiben a nők nem foglalkoznak — legalább nemrég egy jelentékeny irodalmi műben is olvastam ezt az Alföldre vonatkozólag. És itt kell megfogni ezt az iskolákban, itt, ilyen gazdasági iskolákkal kell hozzászoktatni őket, ha azt akarjuk, hogy a nagy magyar Alföld az országnak és talán Európának is részben konyhakertjévé legyen.

T. képviselőház! Még *a polgári iskoláról* akarok annyit mondani, hogy bár ezek ma is, meg nem reformált rendszerükben nagyon keresett iskolák, hisz' 17—18.000 ifjú és 23—24.000 leány nyeri a polgári iskolában kiképeztetését, mégis szigoruan ragaszkodom a polgári iskolák reformtervéhez. El is mondhatom a reform alapgondolatait.

Lesz egy *négy osztályú polgári iskola*, a mely mint önálló szervezetű befejezett egész és mint népoktatási intézet fog működni. Ezen négy osztály *fölé jön három osztály*, az u. n. felső polgári iskola.

Ennek a felsőnek kettős lesz a feladata. Az egyik, hogy mindazokra a közszolgálati ágakra képesítsen, a melyekre jelenleg megfelelő iskola hiányában a középiskola és a felső kereskedelmi iskola képesít; a másik feladata a közélethez szükséges általános műveltségnek a megszerzése azok számára, a kik felső oktatásban nem részesülnek, a kik egyetemi, műegyetemi s általában felső iskolai kiképzésre nem akarnak menni.

T. Képviselőház! Igen gyakran hallom t. képviselőtársaimtól is, másoktól is, hogy nagyon sokan járnak a gymnasiumokba, s nem járnak más intézetekbe; aztán, mikor reformra kerül a sor — és itt vádolom t. kollegáimat is, de érzem azt, hogy legjobb akarattal tárczájuk iránt tanusított ügybuzgalomból teszik — mikor a reformra kerül a sor, hogy vajjon annak a polgári iskolának adjunk-e valami képesítési jogot, mindig azt mondják, mégis csak jobb a gymnasiumi képesítés és igy lemondanak a polgáriról.

Ennek következtében, mikor azokat a dolgokat kell megállapítani, melyek a minősítési törvénybe tartoznak, nagyobb körben kell biztosítani a polg. iskola képesítő anyagát. Én beismerem teljesen annak az igazságát, hogy tudományos pályára helyesebben és jobban készít elő a gymnasium, úgy, hogy minden állásra az egyes resszortokban a polgári iskolának azt a feljogosítást nem adhatjuk meg, de ha ezt túlozzuk és a reformált polgári iskolának sem adjuk meg a kellő képesítési kört, úgy természetes, hogy a gymnasium lesz mindig az, a mely tulnépessé válik.

A reform e tekintetben lassabban megy két okból: ezt is egész nyiltan tárgyalom. A reform kapcsolatban van a minősítési törvénynyel, tehát valamennyi ministertársammal kell tárgyalnom azt a kérdést; az ilyen kérdések pedig természetesen nem mehetnek olyan gyorsan, mint mikor egy minister hatáskörétől függ valamely ügy elintézése. De ott van az egy évi önkéntesség is, a melyre nézve tárgyalásban állok a hadügyminister urral, mert én úgy óhajtom a felső polgári iskolát létesíteni, hogy *arra az egyévi önkéntesség kedvezménye kiterjesztessék*. Mert ezzel a kereskedelmi iskolákat, a melyekbe most épen az egyéves önkéntesség kedvezménye miatt túlsokan járnak, saját feladatainak vissza lehet adni és viszont azt is hiszem, hogy le lehet terelni a gymnasiumokat is a túlnépesedéstől, mert hisz igen sokan vannak, mutatja a kereskedelmi iskolák nagy látogatottsága, a kik nem pusztán a kereskedelmi czélok, hanem csakis az egyévi önkéntességi jog kedvezményének elérése czéljából járnak a kereskedelmi iskolába.

Addig is, mig a reform keresztülvihető, a polgári iskola terén megtettem azt, a mit megtehetőnek tartottam; az iskolaszékek és gondnokságok számára kiadott utasítást megváltoztattam, itt is ugyanabból a paedagógiai elvből indulva ki, a melyet a népiskolákra vonatkozólag voltam bátor előadni, hogy tudniillik az iskola bel-

életébe ne avatkozzanak bele a gondnokságok. A tanulmányi ügyek vezetését tehát új alapon rendeztem. A kézügyességi oktatásra súlyt helyeztem és némely városban a polgári iskolával kapcsolatban a kézügyességi oktatást fenntartva, így: Kassán, Beszterczén, Resiczabányán, Oraviczán, Galgóczon, Dobsinán, Szombathelyen stb. — Tanittattam kézimunkára a polgári iskolai tanítókat is, erre nézve számukra tanfolyamot tartottam. Volt ilyen Szegeden és aztán Beszterczebányán is. Igy tehát addig is, a míg a polgári iskolai reform a ház elé jöhet, a mi remélem, — az akadályok elháríttatván, — meg fog történhetni, megtettem a szükséges intézkedéseket és mint előbb is említeni voltam szerencsés, azért nagyon keresett az iskola mai szervezetében is.

A felsőbb leányiskolákra vonatkozólag a tanterv szintén már készen áll s ezt szintén közöltem már előzőleg az összes felsőbb leányiskolai tanártestületekkel, mert itt is csak abból indulok ki, hogy a gyakorlat emberei az ő tapasztalataikat oda bevive, czélszerübben tudom megállapítani a tantervet. Ennek alapelveit is közölhetem a t. Házzal. Az első az, hogy a felsőbb leányiskolának, nem a polgári leányiskolákról szólok, hanem a felsőbb leányiskolákról, hogy ezek *karaktere középiskolai legyen.* Egységes tanfolyam lesz minden elágazás nélkül, minden bifurkáczió nélkül, czélja az általános műveltség, tehát különbözik úgy a polgári leányiskolától, mint az u. n. leánygymnasiumtól. A fősúly megszerzését tervben a nemzeti tartalomra, az irodalomra és történetre helyezem, továbbá a német és a franczia nyelv elsajátítására. A német nyelv már az első osztályban, a franczia a másodikban kezdődnék, természetesen itt is csak azon módszerrel, a melyet az előbb voltam bátor kifejteni. *A gymnasiumi irányú leányoktatásra* nézve ma is ragaszkodom ahhoz az elvhez, a melyet a t. Ház előtt már kifejtettem, hogy *nem tartom szükségesnek, hogy az állam ma még leánygymnasiumot állítson föl,* hanem igenis segélyezek egy leánygymnasiumot és ennek következtében annak fennállása biztosítva van, továbbá 2 vagy 3 helyen továbbképző-tanfolyamokkal módot adok arra, hogy a felsőbb leányiskolák növendékei gymnasiumi oktatásban is részesüljenek.

Még csak egy dologról szólok, t. i. a tanítóképzőkről. A muzeumról, a művészetről és az iparművészetről, a gyógypedagógiai intézetekről, a keleti keresk. akadémiáról, a felső kereskedelmi iskolákról és egyebekről, a melyek mind tárczám hatásköréhez tartoznak, ezúttal az idő rövidsége miatt nem beszélek; mindezekre nézve azt hiszem, lesz alkalmam a vita során felhozott észrevételek kapcsán megtenni igénytelen megjegyzéseimet.

Csak *a tanítóképzés* kérdésére óhajtok, mint mondtam, még kiterjeszkedni. Az államnak legalább is négy tanítóképzőre volna még szüksége, hogy azt a tanítóhiányt, a melyet még észlelek, megszüntethessem; de addig is, a míg ezeket felállíthatnám, iparkodtam — ha meg méltóztatnak nézni ezen budgetet, látni fogják — a tanítóképzők befogadási képességét emelni. Ott van a mármaros-

szigeti internátus, ott van a losonczi tanítóképezde, a mely még 50, ott van a znióváraljai, a mely még 30 növendék befogadására bővíttetett ki. Pozsonyban is segíteni akarunk az égető bajon. Baján, Pápán, stb. párhuzamos osztályokkal segítettünk.

A tanítóképezdék szinvonalának emelése rendkívül nagy fontosságú kulturális feladat, mert a milyen a tanító, olyan az iskola. Épen azért én szünidei tanfolyamokat tartok fenn a tanítóképző intézeti tanárok részére és Jénába is elküldtem néhányat, hogy a szünidei tanfolyamokon tovább képezzék magukat. Megbízást adtam továbbá külön tan- és kézikönyvek irására a paedagógiumok számára, mert ezek számára nem lehet tisztán csak a középiskolai tan- és kézikönyveket használni. Tanulmányi kirándulásokat engedélyeztem történelmi emlékekben és természeti szépségekben gazdag vidékekre, a hova az egész paedagógium kivonult s a tanár künn a szabadban odavezeti a hallgatókat a jelentős helyekhez, megbeszélik a történelmi és természeti nevezetességeket, a melyek ott szükségesek. Egyszóval, gondos vezetés mellett, akárhogyan méltóztatnak is ezeket kicsinyelni, ennek megvan a maga haszna és semmi tekintetben sem fogok eltérni ettől a rendszertől. Igen nagy súlyt helyezek azonban e mellett arra, hogy teljesen képzett gazdasági szaktanitók alkalmaztassanak s hogy a mezei és kerti gazdaságban is oktatás adassék. A hol nem volt gazdasági telep, ott intézkedtem, hogy szerezzenek; némely helyen volt, hanem azt nem lehetett semmire sem használni; ott intézkedtem, hogy kicseréltessék az a hely olyannal, a melyet gazdasági települ fel lehet használni.

Mindezeknél azonban fontosabb az új tanterv, a rendtartás és az új képesítő vizsgálati szabályzat. A két utóbbit, t. i. a rendtartást és a képesítő vizsgálati szabályzatot máris kiadtam. A rendtartás kiadásával kapcsolatosan mintegy a lelkökbe akartam a képezdei tanítóknak vésni azt, hogy mi az ő feladatuk: az, hogy a magyar néptanító eszményképét oltsák be a tanítójelöltek ifjú lelkébe; mert ha ez sikerül, hogy az a tanító az ő eszményi hivatásának tudatában, tehát hivatásának szeretetével megy ki oda, akkor áldásos lesz az a munka, a melyet az a tanító kifejt. T. Képviselőház! Minthogy az idő már is előrehaladt, tehát lemondok arról, hogy tárczám többi kérdéseiről ez alkalommal előzetes tájékozást nyujtsak.

Csak arra kérem a t. képviselőházat, hogy a midőn meg méltóztatik itélni intézkedéseim és általában munkám sorozatát, legyenek szivesek benne felismerni azt, hogy mindez egy egységes gondolattól, attól a gondolattól van vezéreltetve, hogy itt, ebben az országban megteremthessük a magyar egységes társadalmat és a magyar egységes társadalom alapján a hatalmas magyar nemzeti államot. Ezt a gondolatot én kicsiny és nagy reformnál, jelentékeny és nem jelentékeny intézkedésnél egy perczre sem tévesztem szem elől. Csak arra kérem a t. Házat, hogy a mikor a magyar kulturának ügyéről van szó, a mennyire emberileg lehetséges, *tegyük félre a pártoskodást és a széthuzást.* Méltóztassanak elhinni, hogy nem a kormányok fogják megoldani a

magyar kultura problemáját: az csak az egész nemzet együttes erejével és munkájával lesz megoldható. Ebben a reményben és óhajban ajánlom a költségvetés elfogadását.

II. nap, február 15-én.

A második nap egy kis napirend-vitával kezdődött, melyet az öreg *Madarász* József indított a kormánypárti és ellenzéki szónokok soráról. A vita azzal végződött, hogy az elnök döntése szerint

Janits Imre jutott szóhoz. A népoktatási politikával foglalkozik. Teljes elismeréssel van a ministernek e téren kifejtett munkássága iránt; örömmel látja, hogy évről-évre többet áldozunk a népoktatásra, de rámutat arra is, hogy még sok a tenni s javítani való. Majd *Beksics* Gusztáv »A magyar politika alapjai« czimű röpiratának azzal a részével polemizál, mely a felvidéken alkalmazandó kultur-politikával foglalkozik. Óva int, nehogy a felvidék kulturális szükségleteit elhanyagoljuk, mert a mi javulás ott nemzeti irányban történt, az csak az eddigi helyes iskolapolitikának köszönhető. A nemzetiségi politika súlypontját a tanítókban s papokban találja, azért ezek nevelő-intézeteiben sürgeti a hathatós állami ellenőrzést. Vázolja, hogy egyes felvidéki népiskola mennyire magyarellenes, hogy a morva határ cseh középiskolája mennyire csalogatja a mi tót fiainkat — tehát kulturpolitikánknak ott leszerelni bűn volna. Sőt inkább mindenüvé állami iskolát sürget. — A költségvetést elfogadja.

Gróf Zichy János volt a második szónok. Gondosan stilizált s nem minden szépség és erő nélküli beszédében a néppártnak azt az ismert tételét fejtegette, hogy a felekezetnélküli állam nem hivatott az ifjuság nevelésének intézésére, mert iskoláiban az alap nem az erős vallásos hit. A népiskolákat a felekezeteknek vindikálja. Majd a kath. autonomia késlekedése miatt támadja a kormányt s a költségvetést nem fogadja el.

Dózsa Endre, a következő szónok, nagy történeti apparatussal bizonyítja, hogy régebben a politikai nemzet-egység a művelődés azonosságában és egységében is kifejezésre jutott. Rámutat, hogy a Thököly-féle intézetnek és milliós alapítványnak, valamint a másfél milliós Gozsdu-alapnak is ezt a czélt kellene szolgálniok, de nincs rá törvényes szervezet, hogy csakugyan azt szolgálják. Nem uralkodó, hanem vezető kulturának lennie kell s ez csak a magyar lehet, olyan irányítással, hogy abban minden faj megtalálja jogos törekvéseihez az eleven erőt. Mert közoktatásunk vezetésében ezt az irányt látja s mert Wlassics minister kipróbált erejét biztos iránytűnek tudja: a költségvetést bizalommal elfogadja.

Boda Vilmos beszédének elején két dologért is megdicsérte a ministert. Először azért, hogy elsőnek szólal föl s irányt próbál adni a vitának; másodszor azért, hogy a millennáris iskolák felállítását halasztani nem engedte s ellenállott a pénzügyministernek, a ki jobban tenné, ha a quota-emelés és a hadügyi követelésekkel szemben gyakorolná a maga gazdálkodó hivatását. Pártja — a függetlenségi párt — nevében is beszél. Nagyjából és egészében nem kifogásolják, hogy a tárcza budgetje másfél millió koronával emelkedik. Az iskolákra szívesen áldoznak; de azt már nem szivesen látják, hogy a központi személyzetet ismét szaporítják. Majd a mi ügyünkre tér át s így folytatja:

Megengedem, hogy a fizetések javítása tárgyában kifejlődött országos mozgalom keretében fordulhatnak elő igények, a melyek a jogosság kellékeit nélkülözik, azonban ezek közé egyátalában nem sorolható azon mozgalom, a melyet *az országos középiskolai tanáregyesület* nagynevű elnöke, *Beöthy* Zsolt vezetése alatt tagjai érdekében indított meg és a melyet a mult évi költségvetési vita alkalmával támogatni magam is kötelességemnek ismertem. Annyira jogosak és méltányosak ezek a követelések, hogy azok egyikét, belátva annak elodázhatatlan voltát, maga a t. vallás-és közoktatásügyi minister úr — a miért hála és köszönet illeti meg, — az 1901. és 1902. évi költségvetés keretében teljesíteni helyesnek találta, a mennyiben a gynasiumoknál, a reáliskoláknál, a felsőbb leányiskoláknál és a tanító-képzőknél az igazgatóknak és a tanároknak létszáma a VII. és VIII. illetve a VIII. és IX. fizetési osztályokban megfeleztetett. Tekintve, hogy az igazgatóknak és a tanároknak eddig csak egyharmada volt magasabb, kétharmada pedig alacsonyabb fizetési osztályban: a tervezet a javulás feltételeivel bir. *Ez azonban a jogos igényeknek csak egyik lényeges része.* A többi még mai napig is teljesítetlen, így, — hogy csak néhányat említsek fel, — a tisztviselők fizetési osztályait az 1893. évi törvényczikk állapította meg, a mely a tanári karra nézve sérelmeket foglal magában. Nekik még azért is küzdeniök kell, hogy a tisztviselők hyerarchiájában méltó helyre jussanak, hogy megkapják azt a helyet, a mely képzettségüknél és munkájuk fontosságánál fogva őket megilleti. Diplomájuk ára, öt egyetemi év anyagi és erkölcsi értéke, a legelső oklevelekével egyenrangú; pályájuk folytonos önképzést és függetlenséget követel. Azt kivánják a tanárok és méltán, hogy *diplomájukat oly arányban értékelje az állam, a mint a többit értékelni még az eddigi eszközökkel is módjában volt.* Azután ott van az, a mit a tanárság a rangbeli emelkedés pótlásául kér, vagyis az ötödéves pótlék emelése. Az egész müvelt Európában magasabb a pótlék mint minálunk; nálunk ez tudvalevőleg 200 korona, míg Ausztriában daczára, hogy a kezdő fizetés is 400 koronával magasabb, az ötödéves pótlék 400—600 frt. A szomszédos kis Romániában, sőt az általunk anyagilag segélyezett Horvátországban is 400 korona a pótlék. Maga a t. vallás- és közoktatásügyi minister úr egy alkalommal szégyenletesen csekélynek mondotta a mostani pótlékot, a melynek új rendezését az 1893-ik évi törvény is kilátásba helyezte. Ezenkivül vannak középiskolai

tanárok, a kik a 80-as évek kedvezőtlen viszonyai miatt, önhibájukon kívül, középiskolai tanári oklevéllel a polgári iskolánál voltak kénytelenek alkalmazást keresni és csak később mentek át a középiskolákhoz. Ezek a kiérdemelt ötödéves pótlékukat elvesztették és igen sokan vannak különösen a községi polgári iskolától átlépettek közül, a kik azt mai napig sem kapták meg, holott a felekezeti középiskolák az állam által nyujtott segélyből úgy tudom mind, de lehet csak nagyobb része a 400 korona korpótlékot mindig kiszolgáltatják.

Tudnék még a lakáspénz csekély voltáról is egyet-mást mondani, így pl. nálunk Szegszárdon a középiskolai, de még a polgári iskolai tanárok is 100—120 koronával több lakbért kénytelenek fizetni, mint a mennyit az államtól nyernek.

De legyen elég ezuttal. A t. vallás- és közoktatásügyi minister úr bizonyára jobban ismeri a középiskolai tanárok panaszait és sérelmeit. Nem kételkedem benne, hogy törekedni fog azokon az állam pénzerejéhez mérten, fokozatosan segíteni.

Majd a polgáriskolai tanerők sorsát ajánlotta a minister figyelmébe s felhozta, hogy még czímök is bizonytalan. A minister erre közbeszólt, hogy »vagy a tanári vagy a tanítói« czim illeti meg őket, nyilván a kétféle diploma szerinti megkülönböztetésre czélozván. Szónok ezután üdvözli a hétosztályú polgáriskola tervét, csak az idejét sürgeti. S ezzel áttér az elemi iskolákra. Üdvözli a főváros közoktatási bizottságát, hogy a német nyelvet ki akarja küszöbölni, csak attól fél, nehogy kárpótlásul azután a középiskolában terjedelmesebben tanítsák. Inkább a magyar nyelv és magyar érzés erősítésén fáradjunk, hogy Szebenben ne hurrogják le a magyar előadást s ne legyen százával a magyarul nem tudó, vagy tanítani nem akaró nemzetiségi tanító. Idáig vezetett — úgymond — az a körültekintő, türelmes, félénk eljárás, a mely különleges magyar nemzetiségi bűnnek minősíthető! — A költségvetést pártállásából kifolyólag nem fogadja el.

A jegyző aztán *Páder* Rezsőt hivta föl, de a Ház neki — egy kis vita után, melyben az ellenzék részéről rosszalták, hogy néhány kormánypárti föliratkozott szónok töröltette magát s az ex abrupto felszólalás kényszerhelyzetébe hozták — megengedte, hogy beszédét másnap mondhassa el.

III. nap, február 16-án.

Páder Rezső a néppárt ismert felfogását fejtegeti. Azzal vádolja a mai iskolát, hogy nem tud nevelni, mert nem a vallás alapján áll. Az szerinte nem elég, hogy a vallástan helyet foglal a tantárgyak közt, ha nem a vallás elvei szerint folyik a tanítás minden tantárgyban; ha pl. a világ teremtéséről mást beszél a hit-

oktató s mást a fizika tanára. Lealázónak tartja azt is, hogy az állami középiskolák kath. hitoktatói nem kapnak rendes tanári fizetést. Említi azon indítványt is, melyet temesvári közgyűlésünkön Kemény Ferencz tett s az abban sürgetett orvoslást a ministertől várja. Keményen ostorozza a mai kort, melynek társadalma zsurnalisztikai nivón áll. Majd sürgeti, hogy a kántortanítóknak összesített egész fizetése vétessék a nyugdíj alapjául. Végül a kath. autonomia ügyével foglalkozik s az autonomia számára reklamálja a püspöki állások betöltését, a tanulmányi alapot s a kir. kath. középiskolákat.

Konkoly-Thege Miklós a szaktudás igaz lelkesedésével beszélt arról, hogy a csillagászat tudománya érdekében is tenni kellene már valamit. Sürgette az egyetem csillagászati tanszékének betöltését jó magyar tudóssal s egy csillagászati muzeum létesítését. A költségvetést elfogadja.

Illyés Bálint kevesli azt, a mit népoktatásunk javára teszünk. Idézi az osztrák trónbeszédnek azt a passusát, hogy a közoktatás az állam legszebb feladatainak egyike s fejtegeti, hogy nálunk a hazafias jó iskola a nemzetnek életföntartó ereje. Elismeréssel van a minister szép törekvései iránt, de a tetteket kevesli, mert az erélyesebb haladáshoz kormányzatunkban nincs sem elég mersz, sem elég pénz. Sürgeti a kisdedóvó törvény végrehajtását, a tanítói fizetések emelését, a tanítói szolgálatidő leszállítását 35 évre, s a felsőbb iskolákban a nemzeti irodalomnak és történelemnek intensivebb tanítását. Majd a művészeti nevelés ügyét ajánlja továbbra is a minister buzgalmába s szeretné e tárczánál látni a szinházak ügyét is. A költségvetést pártállásánál fogva nem fogadja el.

Gróf Tisza István főleg a jogi egyetem ügyével foglalkozik tartalmas beszédben. Bevezetésül konstatálja, hogy a mai korszaknak legmaradandóbb emléke az a törekvés lesz, melylyel a nemzeti culturát fejleszteni igyekezett. Sajnos, hogy az eredmény nem mindig áll arányban az áldozattal. Nagyobb takarékosságot sürget az állami építkezésnél, a fényüzést kerülendőnek tartja, csak a czélszerüség legyen a főszempont, ha nem épen monumentalis középületről van szó. A népiskolai eredménytelenség egyik forrását az administratióban látja. A tanfelügyelői intézmény revisióra s reformra szorul. Ha meglesz a közigazgatási reform, akkor a tanfelügyelőnek az alispáni hivatalba kell beillesztődnie s mai teendőinek külső részein a közigazgatásnak kell osztoznia. Áttérve a jogi oktatásra, nagy bajnak tartja, hogy mai tanrendszerünk szerencsétlen középuton van a tanszabadság és a tankényszer közt. Az ifjuság csak vizsgákra készül s nem foglalkozik mélyebben a tudománynyal. S úgy találja, hogy a jogi tanárok egy része sem él elég komolyan hivatásának; nem úgy mint pl. Berlinben, hol a tudomány nevezetességei is pedáns pontossággal tartják meg óráikat. Másrészt igen nagy baj, hogy egyetemünk túlságosan a német tudomány hatása alatt áll s nem vesz föl elég nemzeti tartalmat, nem érvényesül eléggé a magyar nemzeti jellem és történelmi fejlődés, a jogi tudomány nem tart lépést a magyar közélettel. — A költségvetést elfogadja.

Rátkay László azzal kezdi, hogy a magyarság hangoztatásában örömmel üdvözli társul *gróf Tisza* Istvánt s hogy a maga és pártja nevében szivesen adózik elismeréssel *Wlassics* ministernek, ki tudja kötelességét s jól fölállítja a teendők tételeit. Csakhogy a valóság mögötte marad a programmnak. Jelszavakkal megcsalhatjuk magunkat, de a sorsot nem. Kisdedóvóink ügye szomoruan áll; azt mondják, nincs rá pénz, mely kell katonaságra és khinai kirándulásra. Nagy bajok vannak az elemi iskoláknál is. A nemzetiségi törvényt úgy hoztuk meg, mintha Jellasics a nemzet szívén tartotta volna győztes kardját s diktált volna. Az 1868-iki népoktatási törvényben még arról sem gondoskodtunk, hogy minden iskola tanítsa a magyar nyelvet. Ma is 7000 iskolában nincs V. és VI. osztály, tehát másfél millió magyar nő fel a nélkül, hogy hazájának történetét és alkotmányát tanulná.

Majd így folytatja:

A t. minister úr felemlítette, hogy *modern középiskolákat* akar. Helyes; hiszen az a mód, a melyen 33 év óta középiskoláinkban a tanterveket összeállítottuk, maga a nevetség. Négy nyelvet tanítottunk: a magyar, latin, német és görög nyelvet. De nem akként, hogy e négy nyelv elsajátítható legyen, hanem e négy nyelv szabályait, structuráját, elvont és legnehezebb részét, és mi a következése? Hogy elvégezvén a középiskolai magyar ifjuság a nyolcz osztályt, még magyarul sem tud; fogalmazni sem tud. A szellem tekintetében, t. Ház, azt megtanulja a magyar ifjú, hogy mi volt Carthago sorsa; azt tudja, hogy Rómában az volt az állandó jelszó, hogy »Carthagót el kell törölni.« — miért? Mert kereskedelmi szempontból neki nagy elensége volt; — ezt tudja, de azt, hogy hazájának és fővárosának Budapestnek is van egy ellensége; hogy Budapest is Carthago, és hogy van egy Bécs, a hol minden tekintetben, nemzetiség, kereskedelem szempontjából egyaránt folyton azt hangoztatják, hogy el kell törölni, ezt magyar ifjú, a mikor kilép az életbe, nem tudja!

Ezek után a nemzetiségi iskolák veszedelmes szelleméről beszél; rámutat arra, hogy a sok iskola ellenőrzésére kevés a tanfelügyelő s hogy az 1879-iki törvény daczára is hány tanító nem tud, vagy nem akar magyarul tudni. Végül a Petőfi házra hivja fel a figyelmet s beszédét azzal végzi, hogy majd csak a jövő magyarság kora hozza meg azt a ministert, a kinek lesz bátorsága nem csak akarni, hanem tenni is. A költségvetést nem fogadja el.

Az ülés további részét interpellatiok foglalták el, a következő három napon pedig a Ház szünetelt s a vitát csak 20-án folytatta.

AZ ISKOLAI FEGYELMEZÉS KÉRDÉSÉHEZ.

(Válasz.)

A Közlöny idei 15. és 16-ik számában közölt czikkemre kétfelől kaptam csak visszhangot, de meg vagyok győződve, hogy a kérdés sokkal fontosabb, mintsem az egyes tanárkarok és tanárkörök

könnyű szerrel napirendre térnének felette s egyszerüen mellőznék az udvarhelyi tanári kör azon óhajtását, melyet vitatételeim 4-ik pontjához fűzött.

A visszhangokra vonatkozólag sajnálattal jelentem ki, hogy mindegyik az én czikkemnek futólagos átolvasásából származhatott dissonantia. *Móczár* kollega olyan sérelemért neheztel, a mit én — őszintén mondom — nem követtem el. — Azt mondja, hogy én alaptalan váddal illetem a szerzetes iskolákat. Engedjen meg kedves Kollega, de nekem ez eszembe sem jutott. Az a pár sor, a mi nehezteléset magára vonta, épen nem tartozik lényegileg a kérdéshez, csak historiai bevezetés akart lenni az apróbb fegyelmi eszközök tárgyalásához, de mindez olyan vádaskodó gondolatok nélkül, a milyeneket Kollega úr azoknak tulajdonít. A historiát pedig letagadni alig lehet; persze elfelejtettem, hogy »cur ego amicum offendam in nugis?« Ez volt a bűnöm s ezért bocsánatot kérek. Engedje meg azonban, hagy megjegyezzem, hogy azok között a jó paterek között mégis akadt hát olyan, a ki — nem engedett módon ugyan — de mégis nyakon vágott egy-egy rakonczátlan nebulót; igaz, hogy nem sántult belé, de vajjon nem kaphatott-e fölzúgást vagy esetleg nagyobb bajt is? Erről nem szól a krónika. — Lám, erre én most is hajlandó vagyok abban a nézetben lenni, hogyha az a jó páter inkább felcsapta volna azt a nebulót, sem meg nem sántult volna az illető, sem semmi egyéb baja nem lett volna, mint hogy legfeljebb megvakarta volna a helyét.

Szivesen elhiszem, hogy Kollega úr nem ismeri azokat a fegyelmi eljárásokat, miket én, horrendum dictu, felsoroltam. De hát ebből nem következik, hogy azok nem gyakoroltattak s itt-ott nem gyakoroltatnak. Higyje el nekem, hogy én tudok ilyesmikről, sőt legtöbbnek ipsis oculis tanuja valék. Pedig még nem is soroltam fel mind, a mikről hallottam, mert szinte hihetetlennek tartottam. Felemlíthettem volna, hogy olyan kitérdepeltetések is vannak, hogy a delinquensnek egy-egy darab fát kell tartani a két kezében s ezt karkinyújtva kell ám tartani s ha meglepi az illetőt a fáradság, jaj szegény fejének. Még czifrábbakat is tudnék mondani, de mellőzöm s arra kérem, hogy ne takargassuk a hibákat, mert így nem segítünk rajtuk, az orvos is csak úgy tud gyógyítani, ha megmutatjuk neki a beteg testet.

Azt az igéretét, hogy a szerzetes iskola fegyelmezési eszközeit el fogja mondani, örömmel veszem, mert czikkemnek épen az a czélja, hogy elégtelen fegyelmi eszközeink bővítéséről gondoskodjunk.

A *Dékáni* kollega visszhangjára azzal felelhetnék, hogy megkérjem, hogy olvassa el még egyszer czikkemet, de félek, hogy nem teszi meg, így aztán kénytelen vagyok itt kimutatni, hogy vagy nem akart engem megérteni, vagy alaposan félremagyarázta az én törekvésemet. Nem zengtem a pálczáról olyan dicshymnust, mint *Dékáni* kollega hiszi; nem mondtam, hogy törvénynyel kell szentesíteni a pálcza használatát. Kimutattam, a mit senki sem tagadhat, hogy a pálcza *igazságosabb* fegyelmi eszköz, mint a kizárás s ha már any-

nyira megy a dolog, hogy csak a kizárás volna hátra, igazságosabb eljárás megpróbálni a pálczát s ennek alapján az volt a véleményem, hogy ezt utasításban kell kifejteni, a mi még nem törvény. Nem tehetek róla, ha én humanusabbnak tartom, hogyha egy megérdemelt felcsapással esetleg embert csinálunk a gyermekből, mintha az igazságtalan kizárással proletárt vagy elzüllött existentiát.

Sajnálom, de nem osztozhatom abban a nézetében sem, hogy a tanító tekintélyének öregbítése nem czél, sőt feltétlenül szükségesnek tartom, hogy a tanító törekedjék minden eljárásával a lehető legmagasabb tekintélyre emelkedni tanítványai előtt. — Igazságtalan Dékáni kollega, mikor azt magyarázza ki az én czikkemből, hogy én azt kívánom, hogy a tanító mindig mint Jupiter tonans álljon remegő tanítványai előtt; nem, én ezt nem mondtam, de mondtam azt, hogy szeretettel, a bizalom felkeltésével, munkássággal, igazságos, nyilt és őszinte eljárással győzze meg tanítványait, hogy nekik követésre méltó vezetőjük van. — Nem mondtam azt sem, hogy »az osztályfőnök, igazgató és a tanári kar beleavatkozása a fegyelmezésbe *teljesen* mellőzendő.« Sajnálom, de ki kell jelentenem, hogy az olyan kritika, a milyet Dékáni kollega gyakorolt velem szemben, nem igazságos, nem méltányos és nem méltó ennek a kérdésnek fontosságához.

Jól tudtam én, hogy mikor ezt a kérdést tárgyalom, puskaporon járok, de tárgyaltam azért, mert az a nézetem, hogy a mostani állapot, a mikor a testi fenyíték nincs előírva, de mert megtiltva nincs, annak többféle neme tényleg gyakorlatban van, — és ezt az állításomat hiába vonta kétségbe a szerkesztő úr, mert fenntartom s ha kell urát adom — tehát a mostani állapot fenn nem állhat. *Vagy határozott rendelettel kell eltiltani minden néven nevezendő testi fenyítéket, s ha valaki a tilalom ellen vét, büntetni kell; vagy pedig utasításban kell kifejteni a módját s akkor ehhez kell alkalmazkodni.* Nincs veszedelmesebb a fél rendszabálynál.

Nem találkozunk *Dékáni* kollegával a fogalmak distinguálásában sem, sem akkor, mikor a pofoncsapást és pálczázást egyaránt kézzel való fenyítésnek tartja, sem akkor, mikor azt mondja, hogy a pálczázás is sanyargatás. — Én azt hiszem, hogy az én distinguálásom jobban sikerült, mint a *Dékáni* kollega gúnyja.

Én sem vádolni, sem bántani nem akartam s erről mindenki meggyőződhetik, a ki beleolvasás nélkül olvassa el czikkemet; nem gondoltam én fejtegetésemkor a német mozgalmakra sem; sőt a tanári körben kifejeztem azt is, hogy szántszándékkal nem olvastam fejtegetésemhez semmiféle hasonló kérdéssel foglalkozó dolgozatot csak azért, hogy egyéni nézetet nyilváníthassak. Egyedüli czélom az volt, hogy szerény tehetségemmel használjak az oktatás és nevelés ezen nagyon fontos ágának is, s ha ez a legkisebb mértékben sikerült is, elértem czélomat.

Sz.-Udvarhelyt. *Kovács Dániel.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Kassai kör.

(A kassai egyetem mezőgazdasági fakultása.)

Tanári körünk február 5-én dr. *Takács* Menyhért praelatus elnöklete alatt a városháza nagy termében gyülést tartott, melynek tárgyát az előzőnek folytatásaképen szintén a kassai egyetem kérdése képezte. Jelenvoltak a város előkelőségei közül a főispán, az alispán, polgármester és mások.

Gerlóczy Géza gazdasági tanintézeti tanár olvasott fel a mezőgazdasági fakultásról. Előadásában mindenekelőtt egy gazdasági főiskola fontosságát emeli ki Magyarországra nézve. Magyarország földmivelő állam s mint ilyennek szüksége van tudományosan képzett szakférfiakra. A meglevő gazdasági akadémia és gazdasági tanintézetek még a régi alapokon állanak s a magasabb követelményeknek nem felelhetnek meg, már csak azért sem, mert a hallgatók nagyobb része a meg nem felelő előképzettség miatt a tudományos tanítás befogadására nem is képes.

A főiskola czéljául hármas czélt tüz ki. Elsősorban a gyakorlati téren működő gazdának, illetőleg a nagyobb földbirtokosnak adjon magasabb szakmüveltséget. Most, midőn a téves socialis eszmék a falu népében oly könnyen vernek gyökeret, a földesúrnak mint a nép atyjának, tanácsadójának hivatása magasabb social-politikai eszmékért is küzdeni, nehogy a társadalmi kötelékek szétbomlásnak induljanak. Második czélja a gazdasági iskolai tanárképzés; a harmadik pedig, hogy a földmüvelési ministerium s általában a gazdasági administratio tisztviselőinek szakképzettségét emelje, mert sok oly kérdésben kell dönteniök, melynek szerencsés elintézése által országunkat a nyugati földmivelő- és ipar-államok niveaujára emelhetjük.

Felolvasó azt véli, hogy e czélt legjobban úgy lehet elérnünk, ha a gazdasági főiskolát valamely egyetemmel kapcsolatosan mint annak egyik fakultását állítjuk fel; mert e főiskolától jogi, bölcseleti és természettudományi kiképzést is várunk, másrészt pedig a gazdasági eszmék általános terjesztése is e mellett szól. Nem mellőzendő a főiskolánál a gyakorlati kiképzés sem s ezért egy jól rendezett kisbirtokkal kell azt kapcsolatba hoznunk.

Épen ez utóbbi ok miatt nem czélszerű e tervet Budapesten megvalósítani, mert az intézetet úgy az egyetemmel, mint ily minta-kisbirtokkal kapcsolatba hozni a főváros nagy kiterjedésénél fogva lehetetlen. Erkölcsi szempontból is czélszerübb az új főiskolát vidékre helyezni. Magyar-Óvár, hol már akadémia van, azért nem jöhet szóba, mert más tudományos intézettel nem köthető össze.

Mindezek után úgy gondolja a felolvasó, hogy, ha Kassa törekvéseit a harmadik egyetem ügyében siker koronázza, a mező-

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

gazdasági fakultás számára alkalmasabb helyet nem is találhatunk Kassánál, annál inkább, mert e város a gazdasági tanügynek hozott nagy áldozatai által már is jogot nyert hozzá.

Strasser Sándor
jegyző.

Nyilatkozat.

I.

Balog Mór kartársunk közlönyünk február 17-iki számában a középiskolák VII. és VIII. osztályai számára irt s igen kedvező hivatalos bírálattal approbált *kisérleti fizikánkat* 10 oldalon keresztül *ismertetve* azt állítja, hogy könyvünknek körülbelül egy harmadrésze (326 §. közül 102 §-ra szól a kijelentés) nem más, mint az előszavunkban megnevezett külföldi munkák szószerinti fordítása, vagy gépies kivonatolása.

Balog Mór úr állításait pontról-pontra meg fogjuk czáfolni. De ehhez — mert egy 10 oldalra terjedő vádiratról van szó — idő kell; annál is inkább, mert a szövegek összehasonlításának időt rabló munkájába minden érdeken kivül álló más szakférfiakat is bevontunk.

Addig is, mig a részletes adatok összeállításával elkészülhetünk, nehogy a közvélemény megtévesztve maradjon, kijelentjük, hogy *Balog Mór úr állításai a valóságnak nem felelnek meg.*

A könyvünk iránt érdeklődő szaktársainkat pedig arra kérjük, hogy itéletöket ezen ügyben sziveskedjenek addig függőben tartani.

Kassa, 1901. febr. 20.

Bóbita Endre és Gerevich Emil.

II.

Bóbita Endre és *Gerevich* Emil nyilatkozatára kevés szavam van. Állításaimat föntartom, a czáfolatnak nézek elébe. A pontról-pontra való összehasonlítást elvégezheti mindenki, a ki németül tud. Hogy a közönséget megtéveszteni nem lehetett czélom, annak elég bizonysága az, hogy pontos helyeket jelöltem meg, adatokat idéztem s a czikket aláirtam.

Budapest *Balog Mór.*

Egy császári rendelet.

(A németországi reformerek újabb diadala.)

L'empereur l'a dit. Sic volo, sic jubeo!

Álljunk meg kissé és gondolkodjunk, mert egy legfontosabb középiskolai reformról van ismét szó. II. Vilmos császár, a ki már az 1892-iki emlékezetes berlini iskolakonferenczián megmutatta,

hogy a középiskolák ügye iránt legközelebbről érdeklődik, rendeletet bocsátott ki, melyből megtudjuk, hogy ez az érdeklődés nem volt ötletszerű és laikus, mert élénk bizonyságot tesz róla, hogy a császár-paedagogus éber figyelemmel kísérte mindvégig a dolgok fejleményét, ismeri azt a mindkét részről folytatott elkeseredett tollharczot és a jelen, igazi élet átérzésében és sürgős követeléseinek tudatában ismét kilép és oda áll a reformerek kicsiny, de folyton gyarapodó és lelkes csapatának kellő közepébe, mintha mondani akarná: Küzdj és bízva bízzál!

Valóban felemelő és vígasztaló kép ez. Tehát még sem volt meddő az igazunkba vetett tántoríthatatlan hit, nem hiába folyt az a sok ténta, fogyott annyi rengeteg papiros nálunk és más országokban. Mert jegyezzük meg, hogy a középiskola kérdése ma nemzetközi probléma, melynek megoldásán a népek legjelesebbjei fáradoznak. »Une maladie universelle, une phylloxera pédagogique .... nulle part on n'en est satisfait« írja Pierre de Coubertin ép kapóra megjelent »Notes sur l'éducation publique« cz. legújabb művének »La crise de l'enseignement secondaire« cz. fejezetében.

Nagyon értjük és mélyen átérezzük tehát a német reformerek örömét, hisz most másod izben áll a császár a reformpaedagogusok élére. »Schrittweise erobert er ihnen das Feld, aber mit Consequenz lässt er einen Schritt dem andern folgen ... Fortsetzung folgt«, írja lelkesedéssel egy német paedagogus.

A nevezetes rendelet egész terjedelmében és hű fordításban így szól:

F. évi november 20. előterjesztésére beleegyezem, hogy a középiskoláknak (höhere Schulen) általam 1892-ben megkezdett reformja a következő szempontok szerint fejlesztessék:

1. A *jogosítások* tekintetében abból kell kiindulni, hogy a gymnasium, a reál-gymnasium és a főreáliskola az általános szellemképzésre való nevelésben *egyenlő értékűeknek* tekintendők és a kiegészítés csak annyiban szükséges, a mennyiben néhány tanulmány és pálya még különleges előismeretekre szorul, a melyeknek közlése nem, vagy nem ugyanazon kiterjedésben tartozik mindegyik iskola feladatához. Ehhez képest tekintettel kell lenni a reális jellegű intézetek jogosításának kiterjesztéséhez. Ez egyúttal legjobb útja annak, hogy miként növelhető ezen intézeteknek tekintélye és látogatottsága és hogy hogyan kell a reális ismereteknek nagyobb általánosítására hatni.

2. A három középiskola egyenértékűségének elvi elismerése egyúttal módot nyújt arra, hogy mindegyiknek *sajátosságát* erősebben kidomborítsuk. Tekintettel erre, nem ellenzem, hogy a gymnasiumok és a reálgymnasiumok tantervében a latin megfelelően erősíttessék. Különös súlyt helyezek azonban arra, hogy azon nagy jelentőségnél fogva, melyet az *angol* nyelv ismerete nyert, ezt a nyelvet a gymnasiumokban behatóbban méltassák. Ezért mindenütt meg kell engedni, hogy a görög mellett az Untersekundáig angol pótló tanfolyam legyen; úgyszintén azt is, hogy a hol a helyi viszonyok

mellette szólnak, a gymnasium három felső osztályában az angol kötelezővé váljon a franczia helyett, mely fakultativ tantárgy marad.[1]) Kivánatosnak tartom továbbá, hogy a főreáliskolák tantervében, a mely óraszám tekintetében ezt megengedi, a földrajznak nagyobb tér jusson.

3. A *tanítás gyakorlatában* 1892 óta különböző irányban félre nem ismerhető haladás észlelhető. De még többet kell tenni. A »multum, non multa« intés szellemében főleg az igazgatóknak kell fokozott mértékben arra ügyelniök, nehogy valamennyi tantárgyban ugyanazon fokú követelések támasztassanak, hanem hogy — a különböző intézetek jellegéhez képest — a legfontosabbak közülök az előtérbe lépjenek és mélyíttessenek.

A *görög* tanításban döntő súly a meddő alakiságok kiküszöbölésére helyezendő és főleg az tartandó szem előtt, hogy az esztetikai felfogás mellett, a régi világ és a modern kultura összefüggését feltüntető szemlélődés is érvényre jusson.

Az *újabb nyelvekben* különösen a beszédbeli gyakorlottságra és a legolvasottabb (gangbar) iróknak biztos megértésére kell törekedni.

A *történelmi* tanításban még mindig két hiány észlelhető: az ókori történelem fontos fejezeteinek elhanyagolása és az a kevéssé beható tárgyalás, melyben a 19. század német történelme, a hazára való felemelő emlékeivel és nagy vivmányaival, részesül.

A *földrajzot* illetőleg kivánatos, hogy tanítása mind a gymnasiumban, mind a realgymnasiumban szaktanárokra bizassék.

A *természettudományok* oktatásában a szemléltetést és a kisérletet nagyobb tér illeti meg és a tanítást kirándulásokkal gyakrabban kell élénkíteni; a természettanban és a vegytanban az alkalmazott és a műszaki részek nem hanyagolandók el.

A *rajztanításban*, melynél egyébként tekintettel kell lenni azon képességre, mely a látottakat gyors vázlatban megrőgzíti, a gymnasiumban oda kell hatni, hogy a rendkívüli rajztanfolyamban főleg azok a tanulók vegyenek szorgalmasan részt, a kik a műszaki tudományoknak, a természettudományoknak, a mathematikának vagy az orvostudománynak szándékoznak magukat szentelni.

A *testgyakorlatokon* kivül, a melyeket bőven kell űzni, az *órarend* szerkesztésében is nagyobb figyelemmel kell lenni az egészségre, főleg az eddig rövidre szabott óraközöknek megfelelő elrendezése és lényeges gyarapítása révén.

4. Mivel a záróvizsga *(Abschlussprüfung)* nem váltotta be azon várakozásokat, a melyeket létesítésekor tápláltak s a helyett, hogy megszorította volna, még előmozdította az egyetemi oktatás felé tartó túlzott áramlatot, e vizsga minamarabb eltörlendő.

[1]) Azokat, a kik ezen intézkedéstől a franczia nyelv jövőjét féltik, *Wigge* (Der deutsche Schulmann 1901. jan. füzet 31. l.) imigy vigasztalja meg: »Praktisch ist der Schaden ganz unbedeutend; denn wie allgemein bekannt und allgemein beklagt wird, lernt man ja auf dem Gymnasium im Französischen überhaupt nichts, selbst wenn man es dort 7 Jahre treibt. Das war früher so und ist auch heute noch so. — Tout comme chez nous. —

5. Az *altonai* és a *frankfurti* tantervek szerint berendezett középiskolák azon városokban, a hol ilyeneket létesítettek, az eddigi tapasztalatok szerint egészben beváltak. A reáliskolákat is felölelő *közös alsó tagozat* révén egyúttal nem kicsinylendő társadalmi előnyt is nyújtanak. Ez okból kívánom, hogy a kísérlet ne csak czélirányosan tovább vezettessék, hanem egyúttal ott, a hol a feltételezett viszonyok megengedik, szélesebb alapon kipróbáltassék.

Azt a reményt táplálom, hogy a fentiek értelmében végrehajtandó intézkedések, a melyeknek megvalósításában a tanítóságnak mindenha kipróbált kötelességtudására és szakavatott odaadására számítok, középiskoláinknak javára fognak válni és a maguk részéről is hozzá fognak járulni ahhoz, hogy a humanistikus és a reális irány képviselői közti ellentéteket enyhítsék és egy kiengesztelő kiegyezés felé tereljék.

Adatott Kielben, 1900 november 26-án. A »Kaiser Wilhelm II.« fedélzetén.

*

Ezen alkalommal nem bocsátkozom azon reformok bővebb fejtegetésébe és részletes méltatásába, melyekre e rendelet csábít. A háromféle középiskola egyenlő-értéküségének a rendelet legelső pontjában kifejezett elvi elismerése (a mi éles ellentétben áll azzal a mostoha elbánással, a melyben nálunk a reáliskolákat hatóságok és a közönség még mindig részesítik), melyből mint legközelebbi lépés az egységes jogosítás következik, a záróvizsga eltörlése, az angol nyelvnek kötelező behozatala, a »multum, non multa« elve, az iskolai kirándulások, a rajz és a reformiskolák: megannyi fontos tényezők, melyek higgadt és beható tárgyalásra érdemesek. Különösen nálunk, a hol az egységes jogosítást a legmagasabb helyről hirdették és hirdetik, és a hol a kultuszminister a vajudó középiskolai reformról a napokban így nyilatkozott: »Ez a vizsgálat most folyik Európaszerte és mi is folytonosan foglalkozunk vele, mert azt tartom, hogy nekünk is ki kell vennünk részünket abból a nagy értelmi munkából, a melyet Európa ezen a téren kifejt.«

Ugy legyen! *K. F.*

VEGYESEK.

Véglegesítések. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minister *dr. Viszota* Gyula soproni állami főreáliskolai rendes tanárt, rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Áthelyezés. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minister, *Gross* Albert győri tanker. királyi főigazgatósági tollnokot és *Kobzy* Jánost a kolozsvári tanker. kir. főigazgatósághoz szolgálattételre kirendelt középiskolai tanárt, saját kérelmükre kölcsönösen áthelyezte.

Tanári pályázat. *A budapesti II. ker. állami főreáliskolánál* a jövő tanév kezdetére betöltendő tanári állásra az ábrázoló geometriából és mathematikából; közvetlenül a budapesti II. ker. állami főreáliskola igazgatóságához április hó 15-ig.

Iskolaorvosi kinevezés. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minister *dr. Imreh* Domokost a székelyudvarhelyi áll. főreáliskolához iskolaorvossá és egészség-tanárrá egyelőre tiszteletbeli minőségben kinevezte.

Halálozás. A magyar tanügynek érdemes és nem közönséges munkása halt meg f. hó 16-án Debreczenben. *Kalocsa Róza* neve ismeretes a magyar nőnevelés terén, mert azonkivül, hogy előkelő nőnevelő intézetnek, a debreczeni ev. ref. felsőbb leányiskolának volt az igazgatónője, számos kisebb-nagyobb dolgozatot irt a folyóiratokban és napilapokban, továbbá több iskolai könyvet és ifjusági irodalmi művet is kiadott. Temetése nagy részvéttelmentvégbe; volt és jelenlegi tanítványainak nagy számán kivül megjelentek a középiskolák tanárai és a debreczeni tanári kör küldöttei, mert az elhunyt tagja volt egyesületünknek is.

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 18. pontja szerint a tagdíj deczember 31-ig fizetendő. A 17. pont szerint pedig, a ki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, a ki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés ez utóbbi módja legczélszerübben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, melylyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni szíveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola.)

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni szíveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.

Tartalom: Tanuljunk angolul. *Kemény* Ferencztől. — A budget-tárgyalás. — Az iskolai fegyelmezés kérdéséhez. *Kovács* Dánieltől. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Kassai kör.) — Nyilatkozat. I. *Bóbita* Endre és *Gerevich* Emiltől II. *Balog* Mórtól. — Egy császári rendelet. *K. F.*-től. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

UJ

középiskolai tankönyvek!

az ATHENAEUM irod. és nyomdai r.-társulat kiadásában.

Enged. szám.	
2913/1900.	**Aurbacher Ludwig. Ein Volksbüchlein.** Historia von den Lalenbürgern (Szemelvények). Iskolai használatra, bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel. Kiadta **Kemény Ferencz**, reáliskolai igazgató. Jogositott kiadás. Ára kötve 1 K.
4010/1900.	**Beleznay Antal. Gyakorlati énektan.** Polgári fiu- és középiskolák számára. I. rész 80 fill., II. rész 70 fill., III. rész 1 K.
481/1901.	**Császár Elemér és Váczy János. Magyar olvasókönyv.** Középiskolák I. osztálya számára. Ára 2 K.
Engedélyezés alatt.	**Held Fülöp. Földrajzi térképvázlatok.** 2 részben. Egy-egy rész ára 1 K. 50 fill.
Enged. alatt.	**Kárpáti Kelemen.** Szemelvények **Curtius Rufus** műveiből.
2551/1900.	**Királyi Pál. Magyarország története.** A középiskolák III. osztályának a használatára. Ára 2 K. A középiskolák IV. osztályának a használatára ára 1 K. 60 fill.
5166/1899.	**Koltai Virgil dr. Poetika és olvasmányok a poetikához.** A legujabb miniszteri tanterv szerint. Ára 2 K. 80 fill.
Engedélyezés alatt.	**Koltai Virgil dr. Rhetorika és olvasmányok a rhetorikához.** A legujabb miniszteri tanterv szerint. Középiskolák számára. Ára 2 K. 50 fill.
338/1901.	**Makay István. Fizika** a középiskolák felsőbb osztályai számára. A legujabb miniszteri tanterv alapján. A szöveg közé nyomott 251 ábrával. Ára 4 K.
3114/1900.	**Marczali Henrik. Magyarország története.** A középiskolák III. és IV. osztályai számára. Az uj tantervhez alkalmazta **Andor József.** Négy szines térképpel és számos történeti érdekü ábrával. Ára 3 K. 60 fill. A III. oszt számára külön ára 1 K. 60 fill. a IV. oszt. számára ára 2 K.
3674/1900.	**Paszlavszky József. Az állattan kézikönyve.** A középiskolák felsőbb osztályai számára. Negyedik kiadás. Három kőnyomásu szines táblával és 270 szöveg közé nyomott nagyrészt szines képpel. Ára 4 K.
I. 3668/1000. II. 251/1901.	**Reichenhaller Kálmán dr. Anorganikus Chemia és Minerologia.** Főreáliskolák és tanitóképző intézetek számára. Harmadik az 1899-iki tantervnek megfelelően teljesen átdolgozott kiadás. I. kötet ára 2 K., II. kötet ára 2 K.
Engedélyezés alatt.	**Roseth Arnold.** Szemelvények **C. Julius Caesar** commentarii de bello Gallico czimü müvéből. A gymnasium IV. osztálya számára. Magyarázattal és szótárral ellátva. Ára 2 K. 60 fill.
3169/1900.	**Sárkány Lajos dr. Négyszámjegyü logaritmus táblák.** Ára kötve 1 K. 50 fill.
Engedélyezés alatt.	**Szuppán Vilmos és Szirtes Ignácz. Constructiv planimetria.** A középiskolák uj tantervei alapján gymnasiumok és külön reáliskolák III. és IV. oszt számára.

Az „Athenaeum“ kiadásában Budapest, VII., Kerepesi-ut 54.

Megjelent! *Megjelent!*

DR. HORVÁTH CYRILL

MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE.

I. kötet:

A Régi Magyar Irodalom Története.

Számos szövegképpel és műmelléklettel.

Ára a 755 lapra terjedő nagy 8° alaku munkának füzve 12, kötve 15 korona.

Kapható fenti kiadótársulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

Az Athenaeum Zsebszótárai.

Magyar és Német Zsebszótár.

Tekintettel a két nyelv szólásaira.

— 3-ik kiadás. —

I. rész: Német-Magyar. II. rész: Magyar-Német.

Szerkesztette WOLFF BÉLA.

Minden rész külön csinos vászonkötésben **2** korona.

A két rész erős félbőrkötésben **4** korona.

Franczia és Magyar Zsebszótár.

I. rész: Franczia-Magyar. | II. rész: Magyar-Franczia.

Szerkesztette UJVÁRY BÉLA.

Minden rész külön csinos vászonkötésben **2** korona.

A két rész egy erős félbőrkötésben **4** korona.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár.

Szerkesztette MARGALITS EDE.

Ára csinos vászonkötésben ..... **2** korona.

Ismerjük meg

E szakmában az

első könyv magyar nyelven

a természet világát!

A

NAGY KÉPES TERMÉSZETRAJZ

a müvelt közönség számára

47 szines tábla, 805 szövegábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben.

Irta: **Dr Vángel Jenő.**

Egy kötetben teljes, ára 30 korona, havi részlet 2 korona.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy boritékban alanti czégnek beküldendő.

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem

Nagy Képes természetrajz, 47 szines tábla, 805 szövegábrával, nagy 4-rét alak, stylszerü vászonkötésben ... 30 K. árban

fizetendő ..... koronás havi részletekben a szállitástól kezdődőleg a ***Gárdonyi és Társa czég*** *pénztáránál Budapesten, mindaddig mig a mű teljes ára törleszlve nincsen és kérem a mű megküldését. Jogában áll a czégnek az esedékes és le nem fizetett részleteket, a portóköltség hozzászámitása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállitáskor utánvételtik.*

Lakhely és kelet: .....

Név és állás: .....

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 21. szám. 1901. márczius 3.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-uteza 2. sz. alá.

Szerkeszti
RAJNER FERENCZ
Bulyovszky-uteza 22—24.
(VI. kerületi állami főreáliskola.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGYAR KÖNYVTÁR

LEHETETLEN KÉRDÉSEK.

Közlönyünkben néhány hét óta egy vita foly, melynek több mozzanata ellenállhatatlan, belső tiltakozásra kényszerít engem is és velem együtt bizonynyal többeket is. Én e tiltakozásnak ezennel hangot adok.

Az iskolai fegyelmezésről szóló czikk[1] a testi fenyíték behozatala mellett kardoskodik s különösen a 413. és következő lapokon a pálczázást is a fegyelmezés eszközéül ajánlja. A czikkiró szerint ezt egy készítendő fegyelmi utasításba bele kellene foglalni.

Beszélhet nekem a czikkiró úr, a kinek teljes jóhiszemüségét készséggel elismerem, akármennyit is arról, hogy az utasítás szabályozná és engedélyezné azt, a mi különben tényleg gyakorlatban van s hogy a pálczával fenyítés a többi testi fenyítéknél előnyösebb; az én paedagógiai érzékem tiltakozik az ellen, hogy a pálcza alkalmazását reám kényszerítse akárminő utasítás. Ki hajtsa végre a pálczával való fenyítést? Engem, a ki az iskolában nevelő tanár vagyok, nem utasíthat semmiféle rendelet arra, hogy kezembe vesszőt fogjak és tanítványaimat felvágjam. Ha pap lehetek az iskolában, nem leszek lictor. Vagy tán a pedellus vesszőzze meg a gyereket? Én a tanítványomat ennek a megszégyenítésnek nem engedhetem át. Vagy egymást csapják föl a növendékek? Képtelen gondolat, hogy tanítványainkat alkalmazzuk ilyen durva cselekvésre, a mitől magunk irtózunk, s vagy akaratuk ellen kényszerítsük őket érzésök ellen való dologra, vagy a szivesen vállalkozókban iskolai tekintélylyel neveljük a szeretetlenség vagy tán a boszuállás nemtelen érzelmeit. Elismerem, hogy a czikkiró urat alapjában humánus felfogás vezeti; azt mondja, hogy a mai fegyelmezési eszközök elégtelenek, a vesszö sok esetben hasznossá válnék a gyermeknek; de feledi a czikkiró, hogy a fegyelmezés eszközei közt ma is ott van a szülők értesítése, a szülők kezében pedig ott a vesszö. Csak hagyjuk is ott!

[1] Mely csak a köri élet krónikájaként jelent meg. *Szerk.*

A vita egy újabb fordulatában, a 498. lapon ismét olyasmi kerül elő, a mi ellen teljes érzésem tiltakozik. A czikkíró úr abbeli buzgóságában, hogy kimentse magát ama látszat alól, mintha vádaskodnék a szerzetesrendek ellen, ismét esetekre hivatkozik, mintegy annak az illusztrálására, hogy a testi fenyíték egészen mindennapi valami, s ismét a szerzetesrendeket hozza szóba. Ő talán észre sem vette, de mi olvasók nagyon észrevesszük, hogy a mit ő így a vita hevében mond, az méltánytalanság és igazságtalanság. S én úgy érzem, hogy ez felszólalás nélkül nem maradhat. Tiltakozom itt két tekintetben. Először is nem szabad nekünk azt erősítgetnünk, mintha a magyar középiskolában a testi fenyíték mindennapi dolog volna. Ezt ha ellenségeink mondanák is, akkor is tiltakoznunk kellene; annál kevésbbé szabad ezt magunknak hirdetnünk. Nem az óvatosság, hanem az igazság kedvéért. Lehet, hogy vannak visszaélések, de ha még kétannyi van is, mint a mennyiről a czikkíró úr szól, azok mind elszigetelt jelenségek. A magyar középiskolai tanárság nem verekedik. Másodszor pedig egész határozottsággal kijelenthetjük, hogy e tekintetben a magyar tanárok különböző osztályai közt különbség nincs, Teljesen igazságtalan dolog akármelyik osztályunkat a vitában akár csak példának is emlegetni, kivált ilyen odiózus vitában s azzal mintegy stigmatizálni az illető osztályt. Még ha volnának is egyes visszaélések, azokat az illető tanári osztályra nézve, de még az illető tanári karra nézve is általánosítani hiba és igazságtalanság. A magyar szerzetesrendek eljárása felül áll azon, hogy ilyen modorban hozzuk szóba.

Egyáltalán pedig a testi fenyíték egész kérdését vegyük le a napirendről. Nekünk tanároknak nincs verekedési ügyünk, tehát minek csináljunk magunknak? Ez időszerütlen és lehetetlen kérdés.

De virgis autem, quae non sunt, nulla mentio fiat!

Örvendek, hogy e felszólalásomat t. barátommal, a szerkesztő úrral teljes egyetértésben tehetem. *Négyesy László.*

A NAP NE NYUGODJÉK LE HARAGOTOK FELETT!

Kényes ügyben emelek szót, azért, hogy a további félreértéseknek és keserűségeknek útját álljam. Kérve kérek mindenkit: legyen higgadt, akár szerzetes, akár világi, akár állami, akár felekezeti tanár, s ne tulajdonítson a tanáregyesület vezetőségének (szerkesztőjének stb.) egyes dolgokat, a melyekben ez oly ártatlan, mint a ma született gyermek. Alig tudom érteni az érzékenyebb lelkeknek állásfoglalását az őket érintő esetekben, mert részben alaptalannak, részben pedig hivságosnak tartom felháborodásukat. Egyik esetben sem méltó hozzánk, ha nem maradunk meg a higgadság ösvényén s nem itélünk nyugodtan az előttünk történő, vagy már meg is történt dolgokról.

Ott van mindjárt a közoktatási minister legutóbbi nyilatkozata a felekezeti tanárok vasuti kedvezménye ügyében. Voltak, a kik

rögtön felhozták ellenem: lám, milyen igazságtalan az állam a felekezeti tanárok iránt, s te mégis pártolod a tanáregyesületet! Könnyű erre megfelelni öreg uraink nyelvén: datis, immo concessis praemissis, quare obicitis mihi consequentiam? Vajjon nem tartja-e minden magyar tanár, bárha nem egyesületi tag, méltánytalanságnak az állam eljárását? Pláne maga az egyesület vezetősége nem fejezte-e ki meggyőződését ez ügyben többször is; a mit pedig csak megtehetett, mindent megtett, hogy végre valahára győzelemhez juttassa a felekezeti tanárok méltányos kívánságát. Ha ennyi tett nem elegendő, akkor semmi szóbeli argumentum nem elégséges a vádaskodók és elégedetlenek elnémítására.

De fölszinre került nem rég az iskolai fegyelmezés ügye is, a melynek előadója az egyik vidéki körben előhozakodott a kérdés történelmi megvilágítása végett olyan adatokkal is, a melyekre elég lett volna csupán általánosságban hivatkoznia, minden legcsekélyebb vonatkozás nélkül; mert olyanféle dolgok nemcsak a piaristáknál, vagy a többi szerzetes iskolákban, nemcsak Debreczenben a kalvinistáknál, hanem bárhol is előfordulhattak a multban s előfordulnak a jelenben is, ha ezerszer eltiltják is a tettlegességet az iskolában. Emberek vagyunk s ezt a voltunkat le nem vetkezzük sem világi, sem szerzetes minőségben. Ma is tudok pofozkodó s ütlegelő szerzetesekről, valamint tanítványait bottal verő és kergető állami tanárról; pedig egyébként igen jó tanítók az illetők, jobbak, mint sok szelid, hagyján-forma társuk, a kik sem fegyelmet nem tartanak, sem tudást nem vernek deákjaik fejébe jóságos módszerökkel. Ezzel azonban korántsem akarom az előbbiek eljárását és tetteit dicsérni, sem az utóbbiakat a *jó* tanárok nevére érdemesíteni. Könnyű elítélni valakit egy-egy cselekvése után, még könnyebb felmagasztalni akárkit epétlen volta, szelidsége és aranyos szivjósága miatt. — De nem folytatom tovább ez émelygős prédikációt, mert nem akarok baglyot hordani Athenaebe, azaz kartársaim fejébe; csupán annyit mondok, hogy azok a verekedések bizony előfordultak a multban s előfordulnak mind maig, csakhogy *kisebb mértékben, mint azelőtt.* Azt hiszem, ezt megengedi nékem minden ép szemű és ép fülű kartársam. Nomina sunt odiosa, de nincs is rá szükség, hogy felsoroljuk őket.

Nem is ezen fordul meg a kérdés mivolta, hanem egyrészt azon, vajjon akár a multban, akár a jelenben *rendszer és elfogadott eszköz* volt-e, vagy maig is az-e a verés némely középiskoláinkban? másrészt azon, hogy lehet-e akármely durvaság miatt azt mondani, hogy ez és ez a szerzet vagy ez és ez a gymnasiumi vagy reáliskolai tanárkar fegyelmező eszközei közé sorolta az utóbbi időkben a korbácsot, pálczát, térdelést? Ezen kérdésekre mindnyájan megfelelhetünk, mert tudván tudjuk, hogy legalább a 70-es évek óta bármely tanár csak a maga szakállára verhette deákjait, azóta pedig fokonként tünedezett az iskolából a verekedő tanárok száma s ha van még eset szórványosan arra, hogy

némely tanárok gyakorolják a verekedés módszerét, maguk tudják legjobban, hogy meg nem engedett eszközben lelik kedvöket, s alig hiszem, hogy volna e hazában igazgató, a ki az ilyen tanárokat, bármennyire becsüli is egyéb erényeiket, meg ne róná és el ne marasztalná.

Ime a kérdés a maga egyszerűségében. Bővebb kifejtés itt szükségtelen, hisz' mindegyik kartársam tovább fűzheti gondolatainak sorozatát, a mely bizonyára megindult a fejökben azóta, hogy a kérdés vitatás alá került. Egyesek valóban fűzték is már, a kiknek a szerkesztő a legnagyobb tárgyilagossággal nyitott teret közlönyünkben.

Az egyik igen szépen védte a szerzetes gymnasiumok jóravalóságát, a piaristák rendszerének szelidségét stb. A másik egyéb oldalait fejtegette az ügynek. Majd végre felelt a vidéki előadó úr, helyreigazítva félreértett szavait. Bátran megvallom és nem tagadom: helyreigazítása nélkül is az ő pártján voltam, mert első czikkéből sem olvastam ki semmi irányzatosságot vagy rossz akaratot a szerzetesek ellen.[1] Mint szerzetesnek, persze hogy jól esett nékem is a nagyszalontai ember védelme; de az igazságot ez sem birta bennem elnyomni. A tényállás ugyanis így áll előttem: elfogadható fegyelmi eszköz-e a verés? Szerintem nem! Voltak és vannak-e mind maig példák az ellenkezőre? Felelem: voltak és vannak! Kárhoztatom-e őket? Föltétlenül kárhoztatom, bár az előforduló esetekben igazságos biró tudnék lenni. Úgy hiszem, emez álláspontomhoz bárkivel szemben ragaszkodhatom és így a *summum ius summa iniuria* vádját is elkerülöm.

No már most ugyan mi volt a szerkesztőség hibája a jelzett ügyben némelyek szerint? Az, hogy helyet adott az előadó úr védekezésének s hogy nem foglalt állást a szerzetesek mellett. Innen a felháborodás és fenyegetődzés az egyesületből való kilépéssel.

A nélkül, hogy leczkét akarnék adni bárkinek a tárgyilagosság fogalmáról, ki kell jelentenem, hogy szerzetes társaimat hibáztatom elfogultságuk s érzékenységük miatt. Hát mit kívánunk mi egy szerkesztőtől? Talán azt, hogy állást foglaljon egy hívságos esetben akár ezek, akár azok kedvéért? No még csak ez kellene!! Én a magam részéről nem is szeretném, ha mellettünk szólott volna, mert akkor köteles semlegessége ellen vétett volna! Óneki még abban az esetben is, ha más véleményben volna, mint az egész egyesület, nem tanácsos a vita szabad folyását a saját véleményével megakasztani, hanem mindig csak — kifejezetten a maga nevében szabad szólnia, legfölebb még a megkérdezett Igazgatóság v. Elnökség nevében, hahogy véleménye

[1] Én sem; különben nem közöltem volna, daczára annak, hogy az udvarhelyi kör tárgyalása s határozata után szükségnek tartottam, hogy a kérdés megvitattassék s a tanári közvélemény megnyilatkozásával el is döntessék és ne kisértsen tovább. *Szerk.*

találkozik amazokéval. Szóval neki nehezebb szólania, mint nékem, mert még legegyénibb véleményét is beavatkozásnak, részrehajlásnak stb. minősíthetik, vagy pedig azonosíthatják a középpontéval.

Az egész ügy már most ekkép alakul előttem: nincs összefüggésben a szerzetes és világi oskolák kiválóságával a verés kérdése. Még így sem helyes beszélni: benediktinus v. ciszterci v. prémontrei stb. vezetés alatt jobb-e tanulni, vagy világiak alatt? Az is problematikus kérdés: melyik intézet jobb egy és ugyanazon városban, az állami-e vagy a felekezeti? Mindegyikünk tudhatja, mennyi az adott feleletekben az emberi voltunkból származó, kisebb-nagyobb elfogultság. Alkalmazzuk csak az emberi természetet mélységesen kifejező Bacon-féje idolumokat s tisztán fogjuk látni, minő forrásai vannak az emberi itéleteknek. Az ilyen itélgetésekre szoktam én mondani: ne itéljetek, hogy viszont ne itéltessetek, vagy parasztosan: söpörjön mindenki a háza előtt! . . .

Annyit jól esik látnom, hogy a világ még mindig becsüli a szerzetesek oskoláit, s világi kollégáink is jól tudják, miben rejlik a szerzetesek intézeteinek erőssége, fogyatkozása stb., valamint a saját iskoláik jó vagy rossz oldalait illetőleg sem élnek illusióban.

Mondom: ne az érzékenykedés vezessen bennünket semmiféle ügyben. Lelkünknek érzékenykedő felét hagyjuk mindig otthon, valahányszor közügyről van szó. S vajjon mit kiván a közügy? Azt, hogy még a legkritikusabb esetben is próbáljunk hathatós orvosszerhez nyulni, hogy a vélemények és félreértések tisztázódjanak, a surlódások elsimuljanak; de ne gondoljunk ki sérelmet ott, a hol épen az ellenkezőjét tapasztaljuk. Legfőbb érdeke pedig a mi közügyünknek, hogy a maga igazát minden tanár ott védje, a hol nem gyanusíthatják széthuzással; mert az összesség előtt emel szót, a hol elfogulatlan fülekre talál, nem particularis rokon-érzelmekre. És a mit itt vívunk ki magunknak, arról senki sem vonhatja kétségbe, hogy nem igaz birtokunk; sőt ha lesz idő, hogy jogos birtokunkban háborgatnának, nem kétlem, hogy számíthatunk bármily ruházatu v. felekezetű kartársunk támogatására, nem csupán a »kéz kezet mos« politikájánál fogva, hanem czéljaink azonossága miatt, a veszélyeztetett közérdek szempontjából, amaz elv szerint: hodie mihi, cras tibi.

Ismétlem: nem látom át egyesek visszavonásának jogosultságát, mert 1. a szerkesztő nem vétett a tárgyilagosság ellen, 2. az előadó szavaiból nem lehet következtetni azt, hogy szándékában lett volna akár a szerzetes rendeknek, mint olyanoknak, eljárását bírálni v. kárhoztatni, akár egyeseket sérteni, akár példázgatásai alapján általánosítani, akár azt állítani, hogy a szerzetes rendek intézeteiben a testi fenyítésnek holmi obscurus módjai még mindig divatoznának.

Nincs másban üdvösségünk, mint az összetartásban. A duzzogás, pártoskodás és szétvonás tönkre juttat minden intzéményt.

Bódiss Jusztin.

A BUDGET-TÁRGYALÁS.

IV. nap, február 20-án.

Szőts Pál szerencsének tartja, hogy az egyházpolitikai kérdések már nem nyomják el a közoktatás ügyét s hogy ez nem pártpolitika kérdése. Aztán nagy elismeréssel szól a minister munkásságáról s főleg arról, hogy a népoktatás budgetje alatta mennyit emelkedett; meg arról, hogy reform-tevékenységét az egész vonalra kiterjeszti s olyan nagy anyagot ölel fel. Aztán sürgeti a polgári iskola reformját, melytől a középiskolai tanítás jobb alakulását is várja. Hogy az új polgári iskola a középiskolának levezetője lehessen, az egyévi önkéntességet s a minősítő törvény revisioját kéri a számára. Majd dicséri a ministert a tanítók házának létesítéséért. Örömmel constatálja, hogy a magyar faj a közoktatás egész vonalán előtérben van s szemére veti *Janits* Imrének, hogy a mikor a lutheránus iskolák üzelmeiről szólott, nem emlékezett meg arról, hogy ezen egyház vezetői mennyire buzognak a helyzet javításán. Rámutat, hogy most már a magyar vidékek iskola-ügyére is jó volt a réginél nagyobb figyelmet fordítani. Csak így érhettük el, hogy az iskolába járók közt a magyarság emelkedett legnagyobb százalékkal. Majd az inas-iskolákkal foglalkozik.

A mikor ezzel is végezett, jónak látta ekképen vádolni meg a középiskolát:

Még egy közoktatási dologra bátorkodom a figyelmét felhivni. Ez a dolog első pillanatra talán túlságosan szürke, de közelebbről nézve lehetetlen eltagadni a fontosságát. Értem ez alatt t. Ház, az u. n. tanári jegyzetek dolgát. Tudtommal a t. minister úr, vagy általában véve a kultuszministerium rendeletet bocsátott ki arra nézve, hogy a tanári jegyzetek használatát korlátozza. Ezzel a rendelettel szemben tapasztaltam nem egy helyütt és a fővárosi iskolákból is hozhatnék fel a t. minister úrnak példákat, — nem a felső, hanem a középoktatásról szólok, hogy a tanár urak, bár a tantestületnek maguk ajánlottak tankönyvet, ezt sutba dobják és kötelezik a növendékeket arra, hogy az ő előadásaik nyomán készítsenek jegyzeteket, ezekből tanuljanak és vizsgázzanak. Ez nemcsak azért baj, hogy a t. minister úr engedélyével vizsgázó magántanulók jelentékeny része hanyatthomlok bukik a vizsgán, mert a tanár jegyzeteit nem tanulhatta, hanem nagy baj ez azért, hogy e tanári jegyzetek révén egyszerüen kijátszszák azt a czélzatot, a melyért a tankönyvek approbálását behoztuk. Hiszen, ha a tanár taníthat jegyzetekkel és tankönyv nélkül, az ellenőrzés mindenesetre kisebb, mintha approbált könyvből tanít, és ki vagyunk téve annak, hogy nemcsak a tanterv integritásán esik csorba, de egyidejüleg csorba, még pedig jelentékeny csorba eshetik a hazafias, az erkölcsi szempontokon is, a melyeket a tanár úr működésében ha jegyzetek után taníthat, nem lehet kontrolirozni. Ha az illető tanárnak nem imponál a tankönyv, a melyet ő maga ajánlott a tanári testületnek, keressen

másikat, a mely neki imponál; vagy ha ilyen a magyar tankönyvirodalomban nincs egyáltalában, vegyen magának annyi fáradságot, hogy a saját bölcsességét írja le külön tankönyvbe, approbáltassa azt, és ha approbálták, tanítson abból a könyvből.

S a mikor ilyenforma komoly alapossággal végzett a közoktatásnak olyan fontos fokozatával, mint a középiskola, sociologiai tanszéket sürget az egyetemen s azért is, hogy az egyetemi ifjuság körében baj van, megvádol bennünket: mondván, hogy »az ifjuság legnagyobb része a középiskolából nem hoz magával annyi kötelességtudást, a mennyivel egyetemi kötelezettségeinek eleget tudna tenni.« De azt már elfeledte hozzátenni ez a mi alapos ismerőnk, hogy az ifjuságot nem csak mi neveljük ám, hanem a társadalom példája s az a levegő, a melyben élnek, meg az a kor, mely nem mindig a becsületes munkát honorálja legszivesebben.

Wlassics Gyula minister szólalt föl ezután s biztosította a képviselőket, hogy a mi helyes eszme a vita során fölmerül, azt consideratio tárgyává teszi. Aztán hosszabban nyilatkozik a kath. autonomia ügyében s a néppárti vádak ellenében kimutatja, hogy a kormány becsületesen akarja az autonomiát s nem rajta mulik, ha nem lesz meg. Majd czáfolja a néppártnak azt az állítását, hogy az állam nem volna hivatott az iskolák vezetésére s adatokkal mutatja ki, hogy a tanügy terén nincs állami centralisatio, mert az állami iskola sokkal kevesebb, mint a felekezeti. *Janits* Imrének pedig azt válaszolja, hogy a felvidéki viszonyokat ismeri s tervben is van ott több új állami iskola. A gödingi reáliskola szereplése ellenében internatusokat kell felállítani. Munkácson meg is történt, Rózsahegyen tervben van.

Majd *Boda* Vilmosnak válaszolván, így nyilatkozott:

Boda Vilmos t. képviselőtársam felhozta *a középiskolai tanárok korpótlékának* ügyét. Erre azért kell kiterjeszkednem t. képviselőház, mert nincs e házban senki, a ki jobban méltányolná a középiskolai tanárok munkásságát, mint én magam. Nemcsak az iskolában kifejtett munkásságukat méltányolom, hanem az irodalom terén kifejtett munkásságukat is, mert *nálunk a középiskolai tanárok, lehet mondani, elsőrendű irodalmi tevékenységet fejtenek ki.* De tovább megyek: én még administratio tekintetében is munkatársaimat látom bennük nagy organicus rendeletek megszerkesztésénél, hisz folytonosan középiskolai tanárok segítségével dolgozom ezen a téren is, és mondhatom, nagy buzgalommal és szeretettel teszik és soha se kérik az árát. Ennek következtében a legnagyobb méltánylás az, a melylyel róluk szólhatok. Keresztül is vittem t. Ház, a t. kormány és főleg a pénzügyminister úr segélyével azt, hogy a fizetési osztályokba egyenlően lesznek most beosztva és azt két év alatt, t. i. az idei és a jövő évi költségvetésben keresztül is viszem. A korpótlék kérdésével is foglalkozom, mert azt elismerem, hogy *ilyen alacsony korpótlék nem létezik sehol, még Horvátországban sem. Tehát ezen a korpótlékon segíteni, a mennyire csak tőlem telik, köte-*

lességemnek tartom. Van *Boda* Vilmos beszédében egy tétel, a mit *Rátkay* László t. képviselőtársam azután különösen hangsúlyozott, hogy ne gyötörjük az ifjuságot a német nyelvvel, sőt *Rátkay* nevetségesnek állítja ezt és azt mondja, hogy négy nyelvet tanítunk: magyar, latin, német és görög nyelvet. Először is konstatálni kivánom, hogy a t. képviselő úr azt elfelejtette, hogy a görögöt nem kell tanulni, már a görögöt lehet pótolni, és folyton szaporodik azoknak a száma, a kik nem a görög nyelvre, hanem a görög-pótló tanfolyamra jelentkeznek. De gondolja meg a t. képviselő úr azt, hogy a porosz reálgymnasiumban tanítják a német, franczia, latin és angol nyelvet, a gymnasiumokban pedig tanítják a német, latin, görög és franczia nyelvet, a franczia lyceekben a franczia, görög, német, vagy angol nyelvet, pedig a német és franczia világnyelv. T. Ház! Én talán chauvinista vagyok, de méltóztassék megengedni, abba a hibába sohasem fogok beleesni és ha kényszerítenének is rá, hogy abba a hibába beleessem, teljes erőmmel ellentállanék annak, hogy a német nyelv tanulását kiküszöböljük az iskolákból. Egyet azonban szükségesnek tartok, azt t. i. hogy németül meg is tanuljanak, mert az, hogy végig grammatizálják őket és a mint a múltkor mondtam, ne tudják a reggelit sem megrendelni azon a nyelven, az helytelen dolog, azért az utasításokban és módszerben arra helyezem a fősúlyt, hogy beszélgetéssel és közvetlen módszerrel iparkodjanak hatni, hogy megtanuljanak németül. Igen természetes, hogy azt óhajtom, hogy úgy tanulják meg a német nyelvet, hogy a német gazdag irodalom kincseit is tudják használni.

Ne méltóztassék azután általánosságban azt mondani, hogy a középiskolákból kikerült ifjak nem tudnak fogalmazni. Méltóztassék eljönni az érettségi vizsgálatokhoz, méltóztassanak átnézni azokat a konczeptusokat és meg fognak győződni, hogy az nem így áll. Most *a párisi kiállításon* — mert ott e szempontból is nézték a dolgot — *összehasonlították a különböző nemzetek érettségi dolgozatait és a felett kritikát is mondottak és nincsen okunk szégyenkezni az eredmény felett, a melyet elértünk.* A dolog úgy áll, hogy ha egy hibát az iskolában vagy az iskola eredményében észreveszünk, azt a hibát rögtön általánosítjuk és azt mondjuk, hogy ez általában így van, pedig ez nem igazságos itélet. Az igazságos itélet az, hogy csak kivételesen fordul az ilyen vagy olyan hiba elő, a többség igenis tud fogalmazni és igen sok jól tud fogalmazni. A mi a tanterv nemzeti elemeit illeti, erre nézve is kifogást tesz igen t. *Rátkay* képviselőtársunk; de úgylátszik, hogy ő nem ismeri az új tantervet. Azelőtt a magyar historiát tanították a harmadik és a nyolczadik osztályban, ma pedig a harmadiktól a nyolczadik osztályig tanítják és pedig úgy is, hogy a világtörténelem kapcsolatosan adatik elő a magyar történelemmel. Mintegy a világtörténelem központjává az akkori magyar történelem tétetik, és ez egy igen helyes módszer, mert ezzel analog látjuk magunk előtt a világtörténelem

képét. Továbbá az irodalomtörténetet azelőtt egy évig tanították, most két évig tanítják. Lehetetlen a nemzeti szellem tekintetében többet tenni, ha még az általános műveltségi követelményeknek is eleget akarunk tenni, a melyeknek pedig megfelelni kötelességünk.

A minister ezután gróf *Tisza* István beszédével foglalkozott s constatálta, hogy az építkezések körül ugyanoly intentiók vezetik, de azt ő sem felejtheti, a mit a gróf is mondott, hogy az államnak a szép cultusáért is áldoznia kell. A vizsga-rendet reformálni fogják, de az egyetemi tanárokat meg kell védelmeznie, mert a nagy többség becsülettel tölti be helyét s mert nemcsak a német tudományosság továbbvivői. Nevekkel illustrálja, hogy egyes jogi tanárok milyen eredeti s nagy tudományosságot fejtettek ki. Végül pedig a minister *Páder* Rezső ellenében védte meg az állami iskolát s nem csak érdekes, hanem találó is volt a visszavágása, hogy jó volna, ha a hitoktatók közül sem nyilatkoznék senki sértően más vallásról.

Tisza István gróf félreértett szavainak helyreigazítása czímén szólalt föl s kijelentette, hogy főleg a közgazdasági, közjogi és politikai tudományokban kíván az egyetemtől magyar nemzeti jelleget.

Az ülés további idejét interpellatiók töltötték ki.

V. nap, február 21-én.

Madarász Imre azon kezdi, hogy a magyar közoktatás olyan éremhez hasonlít, melynek egyik oldalán mesteri tetszetős alakok láthatók, a másikon ellenben kezdetleges és homályos körvonalak, puszta ürességekkel és szembeszökő hiányokkal. Az első oldalon van az a sok haladás, mely minden fokozaton észlelhető; másikon az a sok minden, a mi még ma csak terv és óhajtás.

Aztán így folytatja:

Azt kérdem, — és kérdem ezt daczára annak, hogy az igen t. minister úr már e tárgyban előbb említett beszédében nyilatkozott is, de megvallom, hogy ebből én nem tudtam egészen tisztán kivenni sem a tervet, sem azt az időt, a midőn majd ez a tanterv megvalósúl — azt kérdem tehát, mi lesz az egységes középiskola nagy gondolatával és tervével?

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi minister: Én nem beszéltem egységes középiskolákról, hanem csak az egységes jogosítású középiskolákról.

Madarász Imre: Mi lesz ezzel az iskolával, melyet az igen t. minister úr már programmjába is felvett és a melyért, a mint láttuk, a multban olyan nemes hévvel lelkesedett és én hiszem, hogy lelkesedik most is, és a melyre nézve már az 1899-ik évi költségvetés tárgyalása alkalmával az igen t. minister úr így nyilatkozott: »Én most törvényjavaslat alakjában készíttettem el az erre vonatkozó tervet, kellő megvitatás után közzé fogom tenni, méltóztassanak hozzászólni mindazok, a kiket illet. Az egész magyar nemzeti közvélemény érlelje meg a kérdést, mert ezt oly fontosnak tartom« stb. Ime tehát, az egységesen jogosított

középiskolák tanterve már 1899-ben készen volt. Legyen szabad hát most azt kérdeznem, hogy hol van az a tanterv, meg lett-e már vitatva, és ha igen, kik által és mily eredménynyel, és vajjon valószinü-e, hogy az egységes jogosítású iskolának szép eszméje és terve elvégre csakugyan meg fog valósulni itt hazánkban? Vagy talán annak a tanár úrnak lesz igaza, a ki ezt olyan megoldhatatlan problemának tartotta, mint ő szerinte »az egy akol és egy pásztor« ábrándját? Hiszen, ha igaz az, hogy az egységes jogosítású középiskolák eszméjét a korkövetelmény szülte és állította előtérbe, akkor mi sem természetesebb, mint az, hogy ezt a kor követelményeinek megfelelőleg kell elkészíteni, vagyis úgy, hogy az olyan készültséget nyujtson, a mely a kor és a mi sajátlagos viszonyainknak megfelelőleg csakugyan a reális életre képesítsen. Az azután a főkérdéshez képest nagyon mellékes dolog, hogy hány legyen az osztályok száma: de utóvégre is meg kell oldani ezt a kérdést, mert nem lehetünk evvel a kétségen kivül legfontosabb és leghathatósabb közművelődési intézményünkkel folytonos bizonytalanságban, önnön hátrányunkra és kárunkra.

Egy másik kérdés t. Ház — nem is említve a leányok részére felállított különféle tanfolyamokat — mi lesz az u. n. leánygymnasiummal? Tudom ugyan, hogy ennek is más címe van, nevezetesen gymnasiumi jelleggel felruházott felsőbb leányiskola. De szabadjon nekem ezt a kettőt összefoglalni, s illetőleg mint ilyent, ezen egyczélú intézetet: csak leánygymnasiumnak nevezni. Mi lesz ezzel a leánygymnasiummal, a melyre nézve némelyek azt mondják, hogy az egy oly szellemi mozgalomnak a következménye, a melyen mindnyájunknak örülni kell és olyan nagy vivmány, melylyel mindnyájunknak dicsekedni, büszkélkedni lehet? Én erre azt mondom, hogy legyen kinek-kinek az ő hite szerint. En a magam részéről sohsem voltam és nem is vagyok barátja a leánygymnasiumnak, nem pedig azért, mert én nemcsak, hogy örvendetes eseménynek nem tartottam soha, de sok tekintetben határozottan károsnak hittem és hiszem most is azt, hogyha a nő a maga fenséges női hivatásától bármily okon, s bármilyen czímen is elvonatik. En a nőt a család szentélyében valami magasabb, mondhatnám gondviselésszerű őrszellemnek, a gyermekek s a férj boldogítójának, az egyházban, — a családot, mint az egyház tagjait tekintve, — a vallás-erkölcsi élet melengetőjének, ápolgatójának, s felszentelt papjának, és a hazában — a család tagjait, mint a haza fiait nézve — a hazaszeretet hasonlíthatatlan hirdetőjének, tanítójának, lánglelkű apostolának tartottam és tartom. Kérdem tehát, hogy ezen nagy, dicső és magasztos női hivatásának akkor felel-e meg inkább a nő, hogyha diplomájával kezében egyik vagy másik pályán keresi kenyerét, vagy akkor, hogyha mint nő, édesanya minden idejét, minden gondját, minden szeretetét és egész életét az ő családjának, kedves övéinek szenteli?

T. képviselőház! Nem teszek ebben a tárgyban több kérdést, pedig nagyon sokat lehetne tenni; mert kérdés volna tehető

még azokról az előnyökről is, a melyek állítólag az ily fajta diplomával járnak. Azután sokat lehetne beszélni azokról a viszszásságokról, a melyek bekövetkeznének okvetetlenül, hogyha megvalósulna az a különös ábránd, hogy ha a férj és a nő egyaránt kenyérkeresők volnának. De nem teszek e tekintetben több kérdést: mondom, csakis azt akarom mondani, hogy ha már ezen a téren úgyszólván szembekötve odáig haladtunk, hogy a mint egy napilap megjegyzi, ma már Magyarországon még az anyáknak is diplomát kívánunk; s hogy ha szegénységünk folytán odáig jutottunk, hogy a megélhetésért már egész kedélyvilágunkat, a családi élet minden idilljét, minden poesisát, csendjét, boldogságát fel kell áldoznunk; akkor annyit már csak mégis tudnunk kellene, hogy vajjon mi lesz hát ezekkel a leánygymnasiumokkal, mi lesz ezen iskolákkal, a melyek a nőket már kicsiny koruktól kiragadják igazi hivatásuk helyéről, a családból? Kérdem, hogy megmaradnak-e ezek mostani állapotukban, vagy pedig még fejlesztetnek-e? Maradnak-e mostani számukban, vagy pedig még szaporíttatnak-e? Megjegyzem, hogy erre nézve a t. minister úr már nyilatkozott, a mennyiben azt mondja, hogy ezen idő szerint nem akarja szaporítani. De még akkor is van kérdésem. Kérdésem nevezetesen az, hogy szervezetüket illetőleg vajjon milyen viszonyban lesznek ezek mint középiskolák az egységes középiskolával vagy minő viszonyban lesznek, mint gymnasiumok a főgymnasiumokkal, a melyekkel most valósággal társgymnasiumok, daczára annak, hogy az igen t. minister úr már 1896-ban ezeket mondotta: »Távol van tőlem, hogy u. n. konkurrentiát organisáljak, hogy leánygymnasiumokat állítsak fel a főgymnasiumok mellé.« Másutt pedig mintegy a leánygymnasiumok jogosultságának indokolására így szólt: »Mondottam azt is, hogy a nő igazi hivatását én is a családban találom, de azért nem akarom elzárni azt, a ki családhoz nem juthat, hogy tudományosan kiképezze magát és magának állást biztosítson.« De hát t. minister úr, ugyan hogyan tudhatná már az a gymnasiumba beiratkozott tíz éves leányka, vagy honnan tudhatnák akár a szülők, akár a tanárok vagy akár az igen t. minister úr, hogy az a kis leány annak idején családhoz nem juthat? Már pedig a t. minister úr épen ezzel indokolja a leánygymnasiumok létjogosultságát, mert hiszen azt mondja, nem akarja elzárni azt, hogy tudományosan kiképezze magát, a ki családhoz nem juthat. Szerény nézetem szerint ezen egyetlen egy kerdésnek felvetése is teljesen elegendő arra, hogy az igen t. minister úr idézett indokolásának gyengeségét kimutassa, valamint teljesen elegendő arra is, hogy beláthassuk azt mindannyian, hogy a leányoknak igazi hivatásuk teréről, a családtól való elvonatásukat alaposan megindokolni igen-igen nehéz, sőt nem is lehet.

Majd a népiskolai törvény teljes végrehajtását sürgeti; kérdi, hogy mi lesz a tanterv-revisioval s orvosok nyilatkozataival igyekszik

bizonyítani, hogy a gyermekek egészségök rovására túl vannak terhelve órával és tantárgygyal.

A túlterhelés kapcsán így nyilatkozik tovább:

A t. minister úr ugyan mondotta és valóban úgy is van, hogy *a középiskolák tantervének revisiója* már megtörtént és már közzé is tétetett, de az én szerény nézetem szerint ez igazán nem alkalmas arra, hogy ezt a túlterheltséget megszüntesse, annál kevésbbé, mert hiszen azóta is történt már anyagszaporítás, ha jól tudom, a képzőművészetek középiskolában való tárgyaltatásának és bizonyos, kötelező olvasmányoknak elrendelése által. Hát t. minister úr, lehetnek ezek nagyon szép, hasznos és szükséges tantárgyak, a mint hogy el is kell ismernünk, hogy p. o. a művészi érzék fejlesztésére valóban hasznos és czélszerű eszközök is; de csak annyit akarok megjegyezni, hogy ha időről-időre a tanterven kivül újabb és újabb tantárgyakkal szaporítjuk a tananyagot, akkor a túlterheltségtől soha, de soha nem fogunk megszabadulni.

Épen így áll a dolog az imént említett osztott és osztatlan iskolákra vonatkozólag is. Hiába revideáljuk pl. az osztott iskoláknak tantervét, ha a sokkal nagyobb számú — mert az iskoláknak 72%-át teszik — osztatlan iskolákat tanterv nélkül hagyjuk, vagy ha az osztottak tantervére szorítjuk azokat. Jó eredményt sem az egyik, sem a másik esetben el nem érhetünk, de sőt mindegyik esetben ujra visszaesünk a túlterheltségbe, melynek káros és hátrányos volta pedig tagadhatatlan.

Az én szerény nézetem szerint t. ház a már egyszer megállapított tantervtől, mig az kötelezőleg fennáll, eltérni nem volna szabad soha. A tantervet pedig, vagy ha már megvan, annak revisióját úgy kellene készíteni, illetőleg eszközöltetni, hogy előre meg kellene állapítani, hogy a tanterv mennyi és minő anyagot s minő módszer mellett ád feldolgozás végett az iskolának, hogy a túlterheltség ki legyen kerülhető. Ha tehát eddig a túlterheltséget a tananyagnak nagysága és sokasága okozta, semmi sem természetesebb, mint az, hogy az eddigi tananyag mennyiségét kell apasztani; csakhogy nem úgy, hogy ezáltal talán az ismeretek értéke csökkenjen, hanem a rokon tárgyaknak csoportosítása, illetőleg a csoportosított tantárgyak terjedelmének összevonása által. Ha már így összevonjuk és csoportosítjuk a tantárgyakat, akkor természetesen apadni fog a tankönyvek száma is, mert kevesebbre lesz szükség; ha pedig úgy a tananyag, mint a tankönyv kevesbül, akkor lehet kevesbíteni a tanórákat is. Ha ilyen alapon és ilyen forma körvonalozással készíttetnék vagy revideáltatnék a tanterv, akkor azt hiszem, hogy az ilyen tantervvel valamint egyrészről kikerülhető volna a túlterheltség, úgy másrészről az iskolák beléletének fejlődése is biztosíttatnék, a mi fájdalom, most nemcsak, hogy biztosítva nincsen, hanem igenis sok olyan ok és körülmény forog fenn, a mely azt fejlődésében gátolja, akadályozza.

Az eddig mondottakból egész világos tehát, miszerint annak, hogy a mi népiskoláinkban, sőt itt-ott még középiskoláinkban is a tanítás és nevelés sikere, vagyis az iskolának belső szellemi élete nem áll olyan magas fokon, a melyen kellene s a mint azt mindnyájan óhajtanók és szeretnők, főfőoka elsőben is a túlterheltség. Minthogy pedig ez a túlterheltség jórészben a tantervek milyenségétől függ, tehát a jó tantervnek hiánya. Hogy pedig igen t. minister úr ilyen jó tantervekben nagyon, de nagyon szegények vagyunk és nagyon szükölködünk, ezt semmi sem bizonyítja inkább, mint az, hogy az igen t. miniszter úr jelentésének csaknem minden terén újabb és újabb tantervrevisió gondolatával és czélzatával találkozunk.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi minister: Hiszen ez helyes!

Madarász Imre: Helyes, nagyon helyes.

Egy másik ok, mely iskoláink belélete fejlődésének szintén hátrányára szolgál, legalább annyiban, a mennyiben ugyancsak túlterheltségre vezet, az, hogy a t. minister úr — elhiszem, sőt tudom, hogy tisztán jóakaratból és a közművelődésre való tekintetből — mindig talál valamely újabb tantárgyat, a melyet a már revideált tantervben foglalt tantárgyakon kivül még felvétetni óhajt, a mint erre már az imént, a középiskolai tanterv revisiójának kérdésénél rámutatni bátor voltam. Már pedig, ha egyfelől a régi tantervből az egyik vagy másik tantárgyat elhagyjuk, másfelől pedig újabb tantárgyaknak előadása és felvétele által az óraszámot szaporítjuk, vagy a kiszabott óraszámok egy részét ezekre fordítjuk és így a rendes tantárgytól vonjuk el azokat a kellő számú órákat: mindegyik esetben ujból visszaesünk a túlterheltségbe, a melynek pedig káros és hátrányos volta, a mint már többször mondottam, elvitázhatlan, tagadhatatlan.

Bajnak tartja a tanítók gyakori vándorlását s hogy ezt a minister is elősegíti, mert évközben állami iskolához nevezi ki a felekezeti tanítókat. A tanítókat jobban is kellene fizetni; az iskolázást pedig ingyenessé tenni s a 15 kros adót elsősorban eltörölni. Szól még a tanfelügyelet hiányairól s a költségvetést azért nem fogadja el, mert a sok szükségletre a budgetet igen kevésnek tartja.

Lázár György nagy elismeréssel adózik a ministernek. Sürgeti a népiskolai törvény revisióját. Helyesli a minister tervét a polgári iskola reformjára s azt siettetni szeretné.

Majd így folytatja Szeged képviselője:

A legutóbbi napokban t. képviselőház, egy rendeletet olvastam, a melyet a közoktatásügyi minister úr a tanfelügyelőségekhez bocsátott ki, és a melynek czélja az, hogy megszüntesse azon viszásságokat, a melyek a tankönyvek használata és változtatása terén a népiskoláknál fennforognak. Nagyon helyes, czélszerű intézkedés és hálával tartozunk érte a közoktatásügyi minister úrnak. En azonban azon véleményen vagyok, hogy még nagyobb

hálával tartoznánk néki, hogy ha ugyanazon rendeletet a tankerületi főigazgatókhoz is intézte volna, mert az, véleményem szerint, a középiskoláknál még nagyobb baj, mint a népiskoláknál. A népiskoláknál a tankönyvek kérdését t. képviselőház két-három forinttal meg lehet oldani. A tankönyv kérdése azonban a középiskolánál nem így áll, mert ott nem két-három forintba, hanem 20—30 forintba (?) kerülnek azok, és hogyha ehhez még hozzászámítjuk a tandíjakat és egyéb kiadásokat, a melyek az iskoláztatás körül felmerülnek, abban az esetben elképzelhetjük, hogy micsoda óriási teendők nehezednek egy esetleg több gyermekkel megáldott apára.

T. képviselőház! Most áttérek előadásomnak egy másik tárgyára, *a vidéki középiskolai tanárok* előléptetésének kérdésére. Hogy Magyarországon minden állami alkalmazott, de törvényhatósági alkalmazott is — és itt nem teszek különbséget — a ministertől kezdve le az utolsó díjfokozatig rosszul van fizetve, az t. képviselőház, kétségtelen. Ez itt e Házban már többször fel lett említve. Azok a fizetések 50—30 meg 20 évvel ezelőtt állapíttattak meg és azóta vagy nem, vagy csekély részben mentek át változáson, daczára az időközben beállott más viszonyoknak és nehezebb megélhetési körülményeknek. Én, t. képviselőház, igazán nem tudom elképzelni, hogy egy 8, vagy 7-ik díjosztálylyal bíró s esetleg több gyermekkel ellátott családapa miként neveltetheti gyermekeit? Miképen bir eleget tenni elutasíthatatlan társadalmi kötelezettségeinek és miként képes családját eltartani. T. képviselőház! Hogyha ezekhez a nehézségekhez, a melyek elsősorban a fizetések silányságából származnak, még esetleg hozzájárul az a további nehézség, hogy valaki elüttetik a fokozatos előléptetéstől, azon esetben a helyzet természetesen még súlyosabb és a mint én tudom, ez áll ez időszerint a vidéki középiskolai tanárokra nézve is. A mi ugyan nem a minister úrnak mulasztásából, vagy hibájából, hanem régibb idők mulasztásából származik. A vidéki állami középiskolai tanárok körében már régebben nagy az elkeseredés és ennek folytán mozgalom indult meg arra nézve, hogy az állapotukon valamikép segítsenek. A baj t. képviselőház, onnan származik, hogy az 1893. IV. t. cz. nem úgy hajtatott végre, a mint annak szelleme a törvény szóhangzatából és a törvényhozás akkori tárgyalásaiból kitünik. Ezen törvényczikk valóságos szóhangzata és intentiója ellenére a fővárosi és fiumei tanároknak előnyére a vidéki tanárok teljesen elüttettek a nyolczadik rangosztályba való emelkedéstől, daczára annak, hogy *Wekerle* Sándor akkori ministerelnök a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával világosan kijelentette, hogy a javaslat egyik alapvető intézkedése az, hogy a rangosztályokba való sorozásnál a főváros és a vidék között külömbséget nem tesz. A rangsor ezen helytelen megállapításának következménye t. képviselőház az lőn, hogy a két-három esztendős fővárosi és fiumei tanárok rangsor dolgában elébe

helyeztettek a 20—25 éves vidéki tanároknak és ennek következése ismét az lőn, hogy a törvénynek meghozatala óta 98 fővárosi és 10 fiumei tanár léptettett elő a 8-ik rangosztályba, mig a vidéki állami középiskolai tanárok közül egyetlen egy sem (?!) Ennek következése az, t. képviselőház, hogy a fővárosi és vidéki középiskolai tanároknak drágasági pótlékát a helytelen rangsorozás folytán a vidéki középiskolai tanároknak kell megfizetni. Kérem a cultusminister urat, kegyeskedjék orvosolni ezen nehézségeket nemcsak azért, mert ez igazságtalanság a középiskolai vidéki tanárokra nézve, hanem azért is, mert oly tanártól, a ki törvényes igényeire nézve kielégítve nincs, a ki belsőleg folytonosan háborog, következetes, alapos, intensiv tanítást reményleni nem lehet.

Végül pedig a harmadik egyetemet sürgette s azt igyekezett bizonyítani, hogy erre legjobb hely Szeged lesz.

A költségvetést elfogadja.

Marjay Péter azon kezdi, hogy a minister ellen kifogása nincs s azt tartja, hogy Magyarország közoktatása jó kezekben van. De a tévedésektől ő sem ment. Pl. tévedés volt az »erdélyi püspök« czím kimondása is. Viszont a katholikusok sem lehetnek megelégedve az autonomiáról tett nyilatkozataival. A protestans autonomia is szenved a középiskolák államsegélye révén, pedig ezek az iskolák a nélkül is megállották helyöket. Csak e csatározás után tér tárgyára s nem pusztán nemzeti, hanem egyúttal vallásos nevelést is sürgetvén, így nyilatkozik a középiskoláról:

A mi mostani nevelési rendszerünk szerint taníttatjuk mi a gyermekeinket népiskoláinkban mindenféle tudományokra s a középiskolában építjük tovább azokat a népiskolában lerakott alapokat. A középiskolákban tanítunk rengeteg mathezist és fizikát és a professor urak oly nagy erőt fejtenek ki e téren a tanulókkal szemben, hogy azt követelik, hogy a gymnasiumnak minden növendéke legalább is született mathezista vagy fizikus legyen. Pedig azt szeretném tudni, hogy maguk a tanár urak közül is, — kivéve azt a szaktanárt, a ki a tantárgyat tanítja — a nyelvek, az irodalom, vagy történet tanárai közül melyik érti a mathezist vagy fizikát csak úgy, a mennyire azt a gyermekektől megkivánják? Tanítunk t. Ház a gymnasiumban minden realis tudományt, de azt kérdem én a t. minister úrtól és mindenkitől, a ki a vallásos jelszót a nevelésben mosolyogva fogadja, kicsinyléssel birálja, azt kérdezem én mindenkitől, a ki a vallást a nevelésben csekély fontosságunak tekinti, hogy mikor a mathezis kalkulusait és a fizika tantételeit az életsorsnak kegyetlen keze kérlelhetetlenül keresztülhuzogálja, azt kérdezem, hogy a mikor a mathezis és a fizika a való életben a rosszakaratú emberek, vagy pedig a sorsnak hozzájárulása és kérlelhetlen hatalma következtében olyan eredményt hoznak ki, hogy az előre kiszámított kétszer kettő nem mindig négyet mutat, hanem a sors keresztülhuzogálja a mathezis ezen tantételeit és annak a megélni akaró embernek a számításait, akkor mi tartja meg az

embert a reá zuduló számtalan sorsharaggal, ezeknek következményeivel, a csalódásokkal, az ezerféle bántalmakkal és az emberi erőt lenyügöző akadályokkal szemben? T. Ház! Azt tartom, hogy a vallásos nevelés tanítja meg az embert élni tudni. A vallásos nevelés tanítja meg az embert arra, hogy megvalósítsa a megirott, örökké igaz szavakat: Megmondotttam ember, hogy küzdj és bizva bizzál! A vallásos nevelés adja meg az embernek azt a nélkülözhetetlen, azt az elmulaszthatatlan drága kincset, azt a lelki erőt, a mely lelki erőre nekünk ebben a sanyarú világban, ebben a nyomoruságos életben a legnagyobb szükségünk van.«

Ezek után szemére veti a tanfelügyelőknek és szolgabiráknak, hogy kisdedóvókat pressionáltak olyan szegény községekben, melyek a költséget meg nem bírják s melyek erre kötelesek sem lettek volna. Majd a népiskolával foglalkozik, a hol túlterhelést és rossz olvasókönyveket talál. Felületességgel vádolja a tanfelügyelőket s aztán ismét ellenünk mennydörög ilyenformán:

A középiskolai tanításról szólva, ismét csak azt mondhatom t. Ház, a mit a népiskolai tantervről és tanításról mondottam: sőt erősebben fejezem ki magam és azt mondom, hogy az, a mi ott történik, valóságos emberkínzás. Látom, hogy a legbuzgóbb tanulók, a legszorgalmasabb, legeszesebb gyermekek gymnasiumi tanulmányaik alatt a napnak majdnem minden idejét, minden óráját tanulásra használják: esti 11—12 óráig is elgyötrik magukat, ha minden napra el akarnak készülni: már pedig a becsületes, az önérzetes tanuló ifjú ember minden napra el akar készülni és a vége az, hogy egy váz áll előttünk akkor, a mikor sikerül aztán az érettségi vizsgát letenni. Itt jut eszembe az is t. Ház, hogy helytelennek és érthetetlen dolognak kellene tartanunk azt, hogy az érettségi vizsgán a tanulókat elbuktatják, sőt némely helyen egész rendszert csinálnak ebből. Ez méltatlan bántalma a szülők anyagi helyzetének, a szülők jóakaratának, erőszakos szétjeltépése a szülők reményének és sokszor az ifjú emberek egész életvilágának, egész jövőjének. Mert t. Ház vagy megérdemelte az a tanuló ifjú, hogy a gymnasium nyolczadik osztályában készültségénél és tudásánál fogva helyet foglalhasson, vagy nem. Ha nem érdemelte meg, vétek volt odáig ereszteni: vétek volt legyezgetni és pénzt szedni tőle, hanem idejében el kellett volna küldeni más pályára. Ezt hozná magával a tanítás őszintesége, nem pedig azt, hogy a szigort csak a VIII. osztályban mutogassák, 18—19 éves önérzetes ifjakkal és a szülőkkel szemben. Azt hiszem t. Ház, hogy a t. minister úr ebben a tekintetben nem parancscsal, nem rendelettel, hanem figyelmeztetéssel igen sokat tehetne és sok szülőt megszabadítana egész élete fogytáig tartó keserüségtől, sok ifjat megmentene a társadalom számára. Mert p. o. azért, mert valaki nem tudott jól elkészülni a mathematikából vagy fizikából — a mathematikát azért emlegetem olyan sokszor, mert mindig utáltam egész életemben (vagy úgy?!)

a ki gyengén áll abból, azt elbuktatni és proletárrá tenni én szerintem igazságtalanság, méltánytalanság és vakmerőség az emberi jogok ellen: mert azért, hogy valaki nem jó mathematikus, még lehet belőle jó pap, kiváló ügyvéd vagy minister is.

Kifogása van még a képviselő úrnak sok egyéb ellen is, a költségvetést pedig majd csak akkor fogadja el, a mikor azt tapasztalja, hogy korholó tanácsainak eredménye lesz.

Major Ferencz a néppárt álláspontját s azt fejtegette, hogy Magyarországon a közoktatás csak keresztény szellemű lehet. Azután így folytatta:

T. képviselőház! Legyen szabad áttérnem röviden *a középiskolai oktatásra.* E tekintetben annál is inkább óhajtok felszólalni, mert a t. minister úr tudja, hogy én voltam az, a ki tavaly és három év előtt egyedül reagáltam azon ideájára, hogy *az egységesen képesítő középiskolák* eszméje itt e házban beszéltessék meg. Én részemről nem vagyok hive annak az irányzatnak, a mely a középiskolákat megosztani kivánja és pedig olyképen, hogy az egyikben a modern nyelvek, a másikban a klasszikus nyelvek, a harmadikban reáliák taníttassanak, sőt még tovább menve, — a miről később akarok szólani, — még egy másik tulajdonképeni középiskola is legyen, a mint azt a t. minister úr tervezi, t. i. a polgári iskoláknak a kiépítése, tehát jönne a háromhoz még egy negyedik középiskolai irányzat. Részemről szintén pártolom a t. minister úrnak abbeli véleményét, hogy egységes és nemzeti legyen a fundamentuma a nemzet művelésének és ezt az egységes nevelést épen a középiskolában kivánom kidomborítani, azaz, hogy egy bizonyos fokig már ott meglegyen az egységes oktatás. Én akkor a t. ministerelnök úrnak azt mondottam, hogy hat osztályig egységesen legyen a középiskola és azután osztódjék meg bifurkációs irányban, a realiák és humaniórák irányában. De ha e tekintetben, — mondjuk — a tanterv beosztása szempontjából nehézségek merülnek fel, abba is szivesen belemennék, hogy legyen egységes középiskola négy osztálylyal, azaz, hogy legyen mindenhol, a hol szükség van rá, nem polgári iskola, hanem egy ilyen négy osztályú iskola, a mely alapját képezi úgy a középiskola további folytatásának, mint esetleg egyes szakiskolákba való menetelnek, így pl. a kereskedelmi vagy bányászati akadémiákba stb. vagy más állami hivatali pályákra szolgálna ez mint egységes előkészítő iskola. És megmondom, hogy miért. Először azért, hogy egységes tanterv legyen, egységes alapja legyen az egész országban a középosztály művelődésének, másodszor azért, mert nem mindenütt lehet 8 osztályt felállítani, de négy osztályt lehet. A tanulók pedig nem azért szaporodtak a polgári iskolákban 18,000-re, hogy oda akartak volna menni, nem azért, hogy azon iskolát nagyon kedvelték, de mivel nem volt más, a hova menjenek. A szülők akarják taníttatni gyermekeiket, de mivel nincs középiskola, kénytelenek a polgáriba küldeni gyermekeiket. Már

pedig a polgári iskola tulajdonképen semmire sem képesít, azért tartanám fontosnak, hogy legyen egy négy osztályú egységes iskola.

Még azt is concedálnám, a mibe talán nehezen mennek bele, hogy a latin nyelvnek a tanítása csak a 3—4-ikben kezdődjék, vagy egyáltalában az 5-ikben. Ezt csak felemlítem, nem mondom, hogy töröljük el a latin tanítást és kezdjük csak a 3-ik vagy negyedikben, a fő az, hogy legyen egy egységes iskolánk, és ki legyen kerítve egy egészszé, a melyben a történelem és egyéb nemzeti tantárgyak foglaljanak helyet, a melyben közgazdasági, politikai és egyéb praktikus ismeretek taníttatnának, mely praktikus ismeretek elkelnek az ifjuságnak. Még abba is belemegyek, hogy az alsó négy osztályba a német nyelv taníttassék intensivebben, mert tagadhatatlan, hogy közgazdasági szempontból ennek tudásától nem zárkózhatunk el. Szóval, t. minister úr, felszólalásom oda irányul, hogy ne méltóztassék a középiskolák széttagolását forszirozni az által, hogy a polgári iskolákat hét osztályra akarja emelni, hanem tessék az alsó osztályokat egy megfontolt és alaposan megbeszélt — nem mondhatom, hogy abba mik vétessenek fel, mik nem — nem is akarok e tekintetben praejudicálni, átalakítani, az az egyesítení, miért is igen megfontolandó dolognak tartom, hogy a helyett, hogy a polgári iskolák fenntartassanak és kiépíttessenek 7 osztályra, egy egységes négy osztályú iskola állíttassék fel minél több helyen. Ez azért is szükséges, hogy a nemzeti erők ne pusztuljanak el, mert a kik a polgári iskolába járnak, ha bár határozott tehetséggel bírnak pl. a jog, a technika, az orvosi vagy bölcsészeti szak iránt, tovább menni nem tudnak és így ezek az erők mind elvesznek a társadalomra és a nemzetre. Azért a lehetőséget meg kell adni, hogy az ily tehetségek is érvényesülhessenek.

Én tehát az első fokon az egységes oktatás mellett vagyok. Tessék az egységes oktatást a negyediken túl azután bifurkatiónak, vagy trifurkatiónak tenni ki, ez különben megfontolás tárgya. Az alsóbb oktatást tehát én feltétlenül egységesen óhajtom megoldani, mert ellenkező esetben a közoktatás terén még nagyobb zavar fog beállani, főleg a polgári iskola hét osztályúvá tételével, mert akkor a ministeriumnak nem lesz más dolga, mint a polgári iskolákból kikerült növendékek jó részével pótvizsgálatokat tétetni, mert hiszen igen sok fog kívánkozni jogi, orvosi, vagy a bölcsészeti pályára. Azt hiszem nem lehet czélja közoktatásunknak, hogy ilyen annomáliát teremtsen.

Igy van ez az életben, méltóztassék t. minister úr egy kissé körültekinteni, ezt a tapasztalat napról-napra bizonyítja.

Részemről tehát a polgári iskoláknak kiépítése ellen vagyok, mert az csak bonyolultabbá tenné közoktatásunkat, s egyáltalában nem valósíthatná meg azt a czélt, a melynek megvalósítását óhajtjuk, hogy t. i. közoktatásunk lehetőleg egységes legyen.

T. Ház! Még *a tanárképzőkről* akarok egy pár szót szólani. A tanárképzéseknek az az iránya, a melyet a t. minister úr

támogat, hogy ugyanis internatusok létesíttessenek, mint a milyen az Eötvös-kollegium, mindenesetre nagyon helyes, a mennyiben feltétlenül kívánatos, — és bárcsak minden szakmán keresztülvihető lenne, — hogy az egyetemi hallgatók necsak tisztán az egyes tudósok előadásait hallgassák, hanem nevelési szempontból és bizonyos gondozásban és támogatásban részesüljenek; mert valljuk be, ma már, sajnos, nem nagy része hoz az érettségi után annyi vallási és erkölcsi erőt a középiskolából, a mely őt azután biztosíthatná az egyetemi nagy szabadság mellett is megállhatni, és így egy része elpusztul. E tekintetben az Eötvös-kollégium nagyon jó szolgálatot tesz; ezért ohajtom én ezen internátusok behozatalát, főleg a tanárképzésre való tekintettel, mert hisz' a tanárok vannak hivatva később az ifjuságot nemcsak tanítani, de nevelni is, óhajtom, hogy ezen intézmények minél nagyobb mérvben kiterjesztessenek.

T. Ház! Ha már a tanárképzésnél vagyok, legyen szabad a t. minister urat figyelmeztetnem és kérnem, a mi felett már sokakkal beszéltem és ez *a tanári vizsgák* dolga. Erre vonatkozólag bátor vagyok megjegyezni, hogy én ellensége vagyok a sok zaklató vizsgának, mert az határozottan a tanítás és tanulás hátrányával jár. A tanárjelölt kollokvál az egyetemen, azután doktorátust tesz, majd jön a tanárképesítés, ott teszi a második évben az első, a negyedik évben a második szakvizsgát, és egy évi gyakorlat után a paedagógiai vizsgát. Nem tudom, hogy az első szakvizsga, a mikor az illető a tanulmányokba csak belekóstol, mire jó, vagy mire kell, annak absolute nincs értelme, hogy ő már a második évben kezdetleges ismereteiből vizsgát tegyen, a mikor neki a negyedik év elvégeztével ugyan oly irányban szakvizsgát kell tenni, majd azután a paedagógiai vizsgát.

A minister úr igen jól tudja, hogy az egyetemen tulajdonképen tanárokat nem képeznek, ott az egyes tanárok a ő tantárgyuk kedvencz részleteit adják elő és így a tanárképzőben kell pótolni az egyetemi tanítás hiányait; az egyetemi tanszéken tudósokat nevelnek a muzeumok levéltára és más tudományos intézetek számára, tudósokat nevelni, a mi nem tanárrá való képzés. Ez nagyon fontos dolog és örömmel hallom, hogy Kolozsvárott is szándékoznak az Eötvös-collégiumhoz hasonló tanárképző internátust felállítani, a mi nélkülözhetetlen is.

T. Ház! A tanárokról lévén szó, legyen szabad még egy megjegyzést tennem arra nézve, hogy milyen fontos az, hogy *a tanárjelölt a kollegiumban megszeresse az iskolát.* Igen sok kár háramlik abból, hogy a tanár nem szereti eléggé az iskolát és inkább a tudományok mint abstrakt dolgok művelését tartja főfeladatának, a tanítást pedig csak mellékesnek. Nagyon fontos, hogy a tanár oda legyen nőve az iskola padjaihoz és ismerje a tanulók egyéniségét és jellemét. A tudományok abstrakt művelése sokszor felületesen némileg a stréberségre is ad alkalmat, és nyügnek tartja magára az iskolát és egyetemi katedrákról

álmodik. Természetes meghajolva a jogos aspiratiók előtt, kiket tudományosságuk avat fel reá.

A túlzsufoltságra nézve is van egy pár szavam. Föltétlenül osztom azt a véleményt, hogy azok a nagy kívánalmak, a melyeket az ifjusággal szemben támasztunk, túlterheltséget idéznek elő és miért. Először azért, mert az iskolák túlzsufolása mellett, a mikor 60—80 tanuló van egy iskolában, a tanár nem foglalkozhatik minden egyes tanulóval annyit, a mennyit kellene, nem ismerheti annak hajlamait, tehetségeit, a minek folytán a tanítás inkább leczkeszerű lesz. Pedig a leczkeszerű tanítás nagy baj és legjobban előmozdítja a túlterheltséget. Épen azért kívánatos, hogy a rokon tantárgyak lehetőleg egy kézbe kerüljenek, hogy annál nagyobb alkalma legyen a tanárnak, a tanítványt és egyéniségét megismerni. A parallel-osztályokkal való visszaélést én nem pártolom. Budapesten az egyik középiskolában — az 5-ik kerületben, gondolom — három parallel-osztályzat van s a tanulók száma több mint ezer. Ezer hallgató felett fegyelmet gyakorolni és áttekintést szerezni majdnem lehetetlen, úgy hogy az oktatás leczkézéssé válik, a valláserkölcsi nevelés pedig szerény óhajjá válik, a mi pedig nem lehet feladata középiskolai oktatásunknak.

A tanárokról szólva, még egy dolgot kívánok felemlíteni és ez az, hogy kívánatos dolog, hogy *a tanári állás niveauja emeltessék*, emeltessék pedig azáltal, hogy *úgy dotatióban mint rangban* olyan állást foglalhasson el a tanár, a melyet hivatásánál fogva megérdemel. Ennek azon üdvös következménye lesz, hogy jobb elemek mennek a tanári pályára és sokan mennek majd olyanok, a kik, hogy egy közmondással éljek, ezüst kanállal nevelkedtek fel. Nem akar ez megszólás lenni, csak azt akarom vele mondani, hogy jönni fognak a tanári pályára majd a társadalom minden osztályából azon reménynyel, hogy azon a pályán reá megélhetés és tekintély vár. Azért én nem tudom eléggé hangsúlyozni, hogy a t. minister úr lehetőleg oda hasson, hogy úgy a rangfokozatban való előléptetés, mint dotatió tekintetében a tanári kar lehetőleg istápoltassék és ily módon a lehető legjobb karra tehessünk szert.

Az inas-iskolákról kimutatja, hogy nem biztosítják iparosaink s kereskedőink intelligentiáját. Majd helyesen mutat rá, hogy az iparos-szakiskolákba vagy állami ipariskolába kár bizonyos iskolák elvégzésétől tenni függővé a fölvételt. Reformálni kell a kereskedelmi iskolát is; a keleti akadémiát pedig fejleszteni s kivált fölszerelését javítani. Az iskolák szomszédságára is figyelmet kér. Végül pedig az orvosi egyetem építkezéseiről beszél s a botanikus kert helyén állami közkórházat sürget; azon kivül a külső üllői úton megfigyelő osztályt kér létesíteni. A külön tiszti orvosi vizsgálatot pedig törlendőnek tartja. A költségvetést nem fogadja el.

Rakovszky István a néppárt álláspontját fejtegette ügyes beszédben. Bevezetésében kegyelettel emlékezett *Mócsy* Antalról, kinek tanügyi tudását a néppárt nélkülözi, aztán támadta a mai felfogást, mely a ministeré is. Úgy találja, hogy a minister új magyar culturát akar, mely kosmopolitikus — és nem az ősi magyar culturát, mely keresztény volt. Az egyházpolitikai törvények előadójától nem is várt egyebet. Pedig vallás nélkül tekintély sincs s ha ez nincs, anarchia van. Például állítja az angol nevelést, mely a vallásnak és a tekintélynek nagy tiszteletére van épitve. Majd azt igyekezett kimutatni, hogy a gróf *Tisza* István beszéde s a ministeré közt ellentét van s egyúttal támadta a Tiszákat is. Majd a congrua és a kath. autonomia ügyeivel foglalkozott, utóbbiról azt mondván, hogy alapok nélkül, iskolák nélkül s a főpapok kinevezésébe való befolyás nélkül el sem tudja képzelni.

Wlassics Gyula minister azonnal válaszol Rakovszkynak s kijelenti, hogy ő egészen más politikának a hive. A keresztény cultura valami általános, a kereszténység az egész világé, de nekünk ezen belül magyar nemzeti kultura kell. Ő most sem lehet más, mint a ki volt előadói minőségében, mert politikai meggyőződése nem változhatik a szerint, hogy milyen állásban van. Az autonomia ügyében czáfolja aztán előtte szólót. *Madarász* Imrének azt válaszolja, hogy ő sok olyan dolgot sürget, a mi már megvan. *Lázár* Györgyöt figyelmezteti, hogy a középiskolában nem változtatják sürün a könyveket, de természetes, hogy az új tanterv új tankönyveket von maga után. *Marjay* Péternek azt válaszolja, hogy a felekezeti középiskoláknak igenis azért adják meg az államsegélyt, mert e nélkül nem tudnának megfelelni az 1883. XXX. t.-cz. követelményeinek. A népiskolai 15 krokat el fogják törölni.

Major Ferencz képviselő közbeszólására kijelenti, hogy *a tanári vizsgálatok számát apasztani kell,* a mint már bevezető beszédében is mondta.

Az általános vita ezzel véget ért s kezdődött

A részletes vita.

Az első felszólaló *Rakovszky* István volt, ki a dologi kiadásoknál pazarlást lát s e felszólalást fölhasználja, hogy ismételve az autonomiáról nyilatkozzék.

A közoktatási tanács tételénél

ismét *Rakovszky* István kér szót. A nagy túlterhelést panaszolja fel s mert a hibát nem a tanárokban, hanem az anyag nagyságában látja, ezirányú reformot vár a közoktatási tanácstól, mert a mostani rendszer csak féltudós, de egészen kóros embereket tud nevelni. A szülői conferentiáktól nem vár semmit.

Wlassics Gyula minister rámutat, hogy a tananyagot vagy óraszámot kevesbíteni nem lehet; más országokban sincs különben.

A vasárnapi szünetről adott rendelettel s játékdélutánokkal akar segíteni. S ez alkalomból azt feleli *Szőcs* Pálnak, hogy jegyzetekből tanítani tiltva van s ő csak concret esetre intézkedhetik.

Az egyetem tételénél

gróf *Zichy* János az egyetem katholikus jellegét vitatván, először is óvást emel az ellen, hogy a budgetben szerepel, azután pedig a kereszt ismeretes kérdését veti föl s elitéli az egyetemi tanácsot határozatáért, a ministert pedig hibáztatja, hogy nem a jogi fakultás álláspontját fogadta el.

Rakovszky István ennek a kérdésnek tárgyalását más napra kéri s a Ház beleegyezik.

VII. nap, február 23-án.

Rakovszky István a ministert támadó beszédben dicséri a vallásos kath. ifjuságot s jelzi, hogy a kereszt-kérdést napirenden fogják tartani. Határozati javaslatot is nyujt be, hogy a kormány utasittassék az ifjuság kérésének teljesítésére.

Wlassics Gyula minister tiltakozik az ellen, hogy az egyetemi tanácsot istentelennek mondják azért, mert a kereszt kifüggesztése ellen nyilatkozott. Maga is meghajlik a kereszt előtt, de ragaszkodik ahhoz, hogy az egyetem állami tanintézet. Az ifjuság kereszt-kérvénye nem is fordult meg előzőleg a ministeriumban. Az egyetemnél adták be s ott mondtak véleményt róla. Ha nála adják be, valószínüleg ő is leküldi. Különben a keresztet a tantermekben még a jogi facultás sem akarja kitüzetni; csak azt, hogy a doctori avatásoknál a kereszt legyen az asztalon. A többi fakultás is a status quo fenntartását kívánja s így fog dönteni ő maga is. Annál is inkább, mert a keresztet annak jeléül követelik, hogy az egyetem katholikus jellegü; holott már Deák Ferencz kimutatta, hogy az állami.

A minister ezen kívül szólt arról is, hogy az olasz tanszék ügyével még nem foglalkozott eléggé arra, hogy dönthessen, de az ajánlott Farinelli nem osztrák, hanem született olasz. A mire

Kossuth Ferencz azzal felelt, hogy mindegy: akár osztrák, akár piemonti, de nem magyar. Szükség nélkül ne hozzunk idegent, a ki nem tud magyarul s nem ismeri a magyar nyelvet. Annál kevésbbé hozzunk most, mikor van derék magyar pályázó.

Sághy Gyula két dolgot akar megjegyezni. Az egyik, hogy az egyetemi tanácsnak kötelessége a maga véleményével együtt terjeszteni föl a fontos ügyeket, tehát az eljárás correct volt; a másik, hogy a jogi facultás csak a történeti tradicio tiszteletéből kivánta az új aulába is kitétetni a keresztet, de távol állott tőle a felekezetiség ép úgy, mint a napi politika.

Buzáth Ferencz azt sürgeti, hogy a gyógyszerészek az egyetemen rendes hallgatókul vétessenek föl s hogy nekik is legyenek ösztöndíjaik.

Vészi József szintén a mellett szólal föl, hogy az olasz tanszék magyar emberrel töltessék be, hogy az idegen irodalmak magyar előadásban magyar ember lelkén átszüröddve jussanak a magyar ifjuság elé.

A műegyetem tételénél

Major Ferencz a szomoru munkás-viszonyok miatt sürgeti a műegyetem épitkezéseit.

A tankerületi főigazgatóságok tételénél

Komlóssy Ferencz a mi ügyünkben mondott nagyobb beszédet. Igy szólt:

T. Ház! Ennél a tételnél nem az egységes jogosítású középiskolákról akarok szólni, hanem tisztán *a tanügyi emberek anyagi és erkölcsi helyzetéről.* Meg akarom világítani azoknak helyzetét annyival inkább, mert tiz éves a mozgalom, mely ebben az irányban megindult és még nincsenek a tanárok kielégítve. Teszem ezt annál szivesebben, mert meg vagyok róla győződve, hogy *a ki a középiskolai tanároknak s általában a tanügyi embereknek helyzetéről beszél, azoknak erkölcsi és anyagi javát akarja, az egyúttal a magyar culturát, a magyar müvelödést és nemzeti nevelést akarja megizmosítani.* Óhajtom, hogy a tanügynek minden férfia, az őt illető dotátióban, erkölcsi elismerésben részesüljön, hogy gondmentesen élhessen hivatásának. Kiindulok abból, hogy ha összehasonlítjuk Európa összes művelt államaiban a tanférfiak helyzetét a mi tanférfiaink helyzetével, azt látjuk, hogy Magyarország a leggyengébben fizeti az ő tanügyi férfiait és azt látom, hogy míg mindenütt Európában a fizetés a kvalifikátióval van arányban, addig Magyarországon ez nincs meg. De ha így van a dolog, akkor minek keressen fel valaki egyetemet és végezzen curzusokat, a mikor esetleg a népnevelési törvény által megkivánt vizsgákkal is magasabb rangfokozatot érhet el, mintha egyetemet végzett volna?

Hogy mily visszásságban vannak e téren Magyarországon, hogy a tanügy férfiai mennyire nincsenek honorálva és mennyire nincs méltányolva működésük, az egy igen egyszerű esetből látható. Míg pl. megkívánjuk, hogy a tanító négy középosztályon kivül négy képezdei osztályt végezzen, tehát összesen nyolcz osztályt, s maximális fizetésképen 400 frtot kap, addig egy altiszt, a kinek az 1873-iki törvény biztosítja a hivatalszolgai vagy vasuti stb. alkalmazást, a ki elvégezett négy elemi osztályt, aránylag sokkal jobban van dotálva. Sőt vegyünk egy négy középosztályt végzett fiatalembert, ha dijnoki vagy irnoki pályára lép, kap 600 frt minimális fizetést; a tanító pedig, a ki a gymnasiumnak megfelelő nyolcz osztályt végzett, kap 400 frtos fizetést, és ez megmarad, ha 40 esztendeig szolgált is; az elismerés pedig abban nyilvánul, hogy kap 40 év mulva 400 frtot, esetleg ezüst, nem is arany éremkeresztet.

Engem nem a népnevelés ezen munkásai érdekelnek ebből az alkalomból, most nem róluk akarok szólani, de *a középiskolai tanárokról* kívánok megemlékezni, a kiknek anyagi és erkölcsi helyzetére hívom fel a minister úr figyelmét. Nem akarok rekriminációkba bocsátkozni. Hiszen mindenki tudja, hogy a t. minister úr ezt a kérdést figyelemmel kíséri és lehetőleg megteszi, a mi tőle telik. De felhivom figyelmét annál inkább, mert meg vagyok róla győződve, hogy ezek hallatára a mennyire lehetséges, ezen a helyzeten jövőben is fog javítani.

Vegyük csak a középiskolai tanárok helyzetét. A segédtanár — és ez a visszásság — nem neveztetik ki, hanem megbízást kap; nem kap fizetést, hanem honoráriumot; nem tesz esküt, tehát hivatalából bármikor elbocsátható, holott bármely jogot végzett fiatal ember alkalmaztatik állami hivatalra, mondjuk joggyakornoknak, esküt tesz, e szerint hivatalos közeg lesz, meg van a fix alkalmazása, fizetést húz, ok nélkül állásából elmozdítani nem lehet. Már most kérdem, hogy miért nem intézkedett még a tanügyi kormány az iránt, hogy a segédtanárok helyzetén, a kik pária számba jönnek, javítva legyen? Miért nem tesznek ezek hivatalos esküt? Miért nem neveztetnek ki rendszerint, ha már a kvalifikációjuk meg van és miért kapnak csupán megbízást a tanításra?

A mi a rendes tanárokat illeti, ezek helyzete, fizetése az 1893. IV. t.-cz. által meg lett állapítva. Nincs kifogásom elvileg az ellen, hogy a tanárokat rangosztályba sorozták, tekintettel arra a viszonyra, a melyben vannak, tekintettel a felfogásra, a melyet a társadalom tanusít a tanári személyzettel szemben, a mennyiben még most sem tudja eléggé méltányolni a középiskolai tanárok helyzetét, állását, hivatását, ezekre való tekintettel helyénvalónak találom, hogy rangosztályba sorolták őket, csak *azt nem találom helyénvalónak, hogy a nyolczadik fizetési rangosztálynál előbbre nem mehetnek.*

T. Ház! Ugyanoly egyetemi kvalifikátió mellett, melylyel a bírák, akár járásbírák, akár törvényszéki bírák, egészen a hetedik rangfokozatig mehetnek, miért zárják el épen a tanár előtt az előhaladást? Hiszen ugyanolyan egyetemi kvalifikátióval rendelkeznek, mint a bírák. A jogvégzett emberek előtt, különösen, a kik biráskodási téren alkalmazva vannak, nyitva állnak a magasabb fokozatok, a törvényszéki biró lesz esetleg királyi táblai biró, vagy megkapja a czímet és a jelleget, királyi táblai biró lesz curiai biró, vagy megkapja a czimét és a jelleget. Miért nem lehetne ezt kiterjeszteni a tanári karra is, mint, a hogy a t. minister úr megigérte azt, hogy megadja a tanároknak az igazgatói, az igazgatóknak a főigazgatói czímet, de minden jelleg és fizetés nélkül? A t. minister úr emlékszik arra az esetre, hogy a mult esztendőben a paedagogium egyik tanárát, a ki 8. osztályba volt, a 7.-be emelte és a fizetését is felemelte. Ha tehát megvan a praecedens, akkor arra kérem, hogy *nyissa meg a tanárok*

előtt a 7. rangosztályt és akkor az ő igényeik teljesen ki lesznek elégítve. Ha ezt nem teszi, akkor arra kérem, hogy *a quinquenniumot 200 koronáról 400 koronára emelje fel*, a mint ez megvan a legtöbb államban, és a minek illusztrálására legyen szabad felemlítenem a következőt. A korpótlék rendezését, felemelését maga a tanári testület óhajtja és Európa összes államaiban a korpótlék által javult a tanárok helyzete. Nem akarom Európának összes államait párhuzamba állítani, csak Ausztriára, Poroszországra, a kis Szerbiára és Romániára terjeszkedem ki. Míg Magyarországon a tanárok ötödéves pótléka évenként 200 korona, addig Ausztriában a pótlék két quinquenniumban 400, három quinquenniumban 600 korona, Poroszországban 9 trienniumban 360 korona, Szerbiában 5 quinquenniumban 582 korona, Romániában 4 quinquenniumban 468 korona. A quinquennium ilyen emelése által elérték ezen államok azt, hogy mig Magyarországon a rendes tanár kap 4600 korona maximális fizetést, addig Ausztriában 5400, Poroszországban 6480, Szerbiában 5238, Romániában 6704 koronát. A maximális fizetésnél Magyarországot véve alapul, Szerbia ad tanárainak 638 koronával többet, Ausztria 800 koronával többet, Poroszország 880 koronával többet és a kis Románia 2104 koronával többet.

Ismerem a minister úrnak azon intézkedését, mely szerint ő már az idei költségvetésbe is egy kis javítást hozott be a tanárok fizetésének emelése czéljából. Midőn 1893-ban a törvény alakulóban volt, a tanárok megmozdultak és tiltakoztak előre a tervezett törvényjavaslatban foglalt fizetésmegállapítás ellen. Az akkori minister, gr. *Csáky* Albin azon kijelentéssel nyugtatta meg akkor őket, hogy egy részét majd meghagyja a 9. rangosztályba, de felét a 8-ikba fogja sorozni, az igazgatók előtt pedig megnyitja a 7-ik rangosztályt, és a másik felét a 8-ikba fogja meghagyni; és kijelentette azt is, hogy ezt tiz év alatt keresztül fogja vinni. A tanárok ebbe belenyugodtak. És mi történt? Egészen a mai napig nem történt semmi 1893. óta. A kezdeményezésért az elismerés a minister urat illeti, de ez még nem nyugtathatja meg a tanárokat, mert hiszen 1903-ban ezen igéretet úgyis be kellett volna váltani. A kötelező lejár, azt ki kell fizetni. Az érdem annyiban a minister úré, hogy ő kezébe vette a dolgot és eleget fog tenni a Csáky-gróf által tett kötelező igéretnek. De ennél sokkal egyszerübb volna ezen kérdést megoldani a quinquenniumnak a felemelésével: ez a legegyszerübb megoldás, a melyben a tanárok is megnyugodnának.

Ezek után t. képviselőház, a középiskolai rendes tanároknak abba kellene helyezni ambitiójukat, hogy igazgatók legyenek. Erre kellene törekednie a középiskolai tanárnak a rendes viszonyok közt. De mit látunk nálunk Magyarországon? *Az igazgatói állásra nem törekszik senki;* rendszerint fiatal embernek kell átengedni a terrenumot; és miért? Mert bevett szokás szerint az illető igazgatót nem nevezik ki, hanem csak megbízzák

az igazgatói teendőkkel, tetszés szerint 1—3 esztendeig. Experimentálnak vele ebben az állásban, a mi önérzetes, igazi tanügyi szakférfiura nézve megalázó dolog és így már ezért sem vállalhatja el az igazgatói állást. Én tehát azt kérdem, hogy ha egyszer az a tanár képesítve van az igazgatói állásra és ha administratiónk összes ágazataiban a minister urak megtalálják a maguk emberét és kinevezik azonnal arra az állásra rendes minőségben, a melyre kvalifikáczióval bír, miért kelljen épen az igazgatói állások betöltésénél experimentálni az illető tanárral, miért kell őt két-három esztendeig függőben tartani?

De nemcsak ezért nem vállalkoznak sokan az igazgatói állásra, hanem azért sem, mert ha egy tanár igazgató lesz, tanári fizetésében degradáltatik; nem többet kap, hanem kevesebbet. Így pl. egy tanár, a kinek 1600 frt fizetése van, ezenkívül négy ötödéves pótléka, tehát 2000 frtja, nem vállalkozik igazgatói állásra, mert ha igazgató lesz, akkor a 8-ik fizetési osztály második rangfokozatába kerül, tehát kevesebbet kap, mint a mennyit kapott, a mikor rendes tanár volt.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi minister: De a korpótléka megmarad!

Komlóssy Ferencz: Igen, de a korpótlékot megadják neki személyi pótlék czímén, (?) de fizetésben mégis keveset kap. Eltekintve ettől, részesül talán az az igazgató valami erkölcsi elismerésben? Ambitio tárgyát képezheti-e az az igazgatói állás? Az igazgató helyzete a legkritikusabbnak mondható, a törvény értelmében a következőkből áll. Az igazgató az iskolákra vonatkozó törvények és hatósági rendeletek végrehajtója; a tanári testület elnöke; képviselője a tanintézetnek a hatóságok, szülők, gyámok és általában a közönség irányában; a tanintézet irodai ügyeinek vezetője; a tanintézet tudományos és fegyelmi állapotának ellenőrzője ezért első sorban felelős; tehát a legfontosabb kerül az utolsó helyre; és ez, sajnos, megfelel a valóságnak is.

Tehát a középiskolai igazgató első sorban irnok, fogalmazó, házfelügyelő, iktató, kiadó, pénztárnok, ellenőr és csak ezek után lesz tanár. És mikor a törvény őt ilyen sokoldalú működési körrel látja el, talán van neki a törvény által biztosított közjogi állása is? Sajnos, Magyarországon se a tanárnak, se az igazgatónak közjogi állása nincs, mert nincs olyan törvény, a mely őt a hatósági közegek közé sorozta volna. Az 1878-ik évi V. t.-cz. megmondja és elősorolja a hatósági személyeket: a szolgától fel egészen a ministerig mindenki benne van, csak a tanár vagy igazgató nincs. Már pedig annak az igazgatónak a szülőkkel és növendékekkel szemben a hatóságot kell képviselnie, hiszen nemcsak a gyermekekkel érintkezik, hanem a szülőkkel is. És mig a gyermekeket be kell vezetni a gymnasiumba, addig a szülőknek nagy részét hozzá kell nevelnie a középiskolához.

Azt hiszem, hogy *ha valahol van helye és értelme annak, hogy az állással egyúttal a tekintélyt is emeljük, a tanári nevelő*

pályán van ennek a helye. Azért is felhivom a minister úr figyelmét ezen visszásságokra, kérve őt, szíveskedjék ezeket sanálni.

A mi pedig a budapesti közepiskolák tanárainak viszonyait és igazgatóinak helyzetét illeti, legyen szabad a következőkre reflektálnom.

A 1883 : XXX. t.-cz. 2. §-ában meg van állapítva, hogy a középiskola 8 osztályból áll, hogy a középiskolában 480 tanulónak van helye 12 tanerővel. De nagyon megváltoztak a viszonyok Budapesten és ma már egyes gymnasiumokban 17—18, sőt 26—30 tanár működik, a tanulóknak száma pedig 480 helyett 600-tól egész 1000-ig emelkedik. Már most mikor az igazgatónak ennyi tanerővel kell dolgoznia, ennyi tanulóra felügyelnie, kérdem, nem érdemelné-e meg az igazgató, hogy valamivel jobban dotáltassék, mint egy vidéki igazgató, pl. egy algymnásiumnak vagy alreáliskolának igazgatója, a kinek fizetése teljesen egyenlő a budapesti állami főgymnásiumok igazgatóinak fizetésével.

Azonkivül, mint minden hivatalban, a tanári pályán is meg van állapítva a szünidő és ezt az izgazgatóknak is igénybe lehet venniök, de a viszonyok oly kedvezőtlenek nálunk, különösen a fővárosi iskoláknál, hogy az igazgató nem szakíthat magának a szünidőre semmi szabad időt, mert helyettest a nyári időre alig talál, a törvény pedig nem gondoskodik arról, hogy az igazgatónak legyen helyettese. Vegyen példát a t. minister úr a fővárostól. A főváros már régen belátta, hogy az osztályoknak és a tanerőknek szaporításával gondoskodni kell az igazgatóról is annyiban, hogy neki helyettes adassék és a főváros minden egyes iskolánál számfeletti tanítót alkalmaz, a ki az igazgatónak kezére játszik, ő vezeti az administratiót, és ha szükség van, egyúttal helyettesíti az igazgatót.

Attérek még a főigazgatók helyzetére, mert azt lehetne gondolni, hogy miután a főigazgatói állás a legtekintélyesebb és a legmagasabb állás, a melyet tanügyi férfiú elérhet, hogy talán itt éri el azt, a mi ambicióját kielégíti. Hát sajnosan kell konstatálni, hogy Magyarországon, a hol körülbelül másfél ezer tanár van alkalmazva, és mindössze 12 főigazgató működik, tehát minden 90—100 emberre eshetik egy ilyen állás, sokkal kevesebb a fizetése, sokkal rosszabbul jár, mint mikor igazgató volt. Illusztrálom ezt a következő adatokkal: Egy budapesti igazgatónak van 2.400 frt. fizetése és mondjuk 5 ötödéves pótléka, a teljes fizetése tehát 2.900 frt. Kinevezik főigazgatónak VI. fizetési osztályba, tehát kap 2500 frtot plus 300 frtot, összesen 2800 frtot, vagyis kevesebbet, mint mikor igazgató volt. De ez nem elég.

Molnár Jenő; Hát akkor minek pályázik?

Komlóssy Ferencz: Nem pályázik, hanem kinevezi a minister. De talán megváltozik a helyzet évek multán és ő többet kap, mint mikor igazgató volt. Ezt nem fogja elérhetni, mert míg az az igazgató 30 évi szolgálat után megkapja a 2.900 frtnyi

fizetését, addig a főigazgató 40 évi szolgálat után kap 3000 frtot, tehát 100 frttal kap többet, ha 40 esztendeig szolgál.

T. képviselőház! Ezek tények, a melyek elől kitérni nem lehet. Ezek olyan ügyek, a melyeket rendezni, a melyeket sanálni kell.

De azt mondhatná valaki, t. képviselőház, hiszen ott van az elismerés. Hát kijelentem, hogy a tanári pályán, akár mint egyszerű tanár, akár mint igazgató, vagy főigazgató működött valaki, erkölcsi elismerésre nem igen számíthat. Hiszen látjuk, hogy más pályákon a kir. tanácsosi címet bőven osztogatják, fürdőorvosoknak, dohánygyár-igazgatóknak, és mindenféle apróceprő polgármestereknek. De én még nem láttam tanárt, vagy igazgatót, a kit ilyen czimmel diszítettek volna fel. És így vagyunk az érdemrendekkel is. A Ferencz-József rendet megkaphatja boldog-boldogtalan. És csak nagy ritkán kapja meg a tanár. Tudomásom van róla, hogy a középiskolai tanárok közül vagy három-négyet dekoráltak, de ha dekorálnak is valakit, rendszerint azok közül veszik, a kik népoktatási intézetek élén állottak. A kereskedelmi felső iskoláknál is gyakrabban történtek ilyen kinevezések.

Hát t. minister úr, én ezeket nem rekrimináczióként mondottam. Én egyszerüen feltártam a helyzetet, úgy, a hogy van, hogy a t. minister úr figyelmét erre az ügyre irányozzam.

T. ház! Magyarországnak két hadserege van, az egyik a szellemi hadsereg, a mely a tollal kezében küzd, a másik, a mely karddal a kezében védi a hazát. Ha nézem azt a hadsereget, a mely karddal kezében harczol, azt látom, hogy annak a dotáczióról meglehetősen van gondoskodva, hogy elismerésben is részesül, és az illetők nagy számmal dekorálva is vannak. Iparkodjék a t. minister úr az ő hadseregét is emelni erkölcsi és anyagi téren egyaránt, ez nemcsak neki lesz büszkesége, hanem büszkesége lesz az országnak is.

Ezek daczára is a tételt megszavazom.

A gymnasiumok tételénél.

Papp Sámuel történelmi, nemzetiségi és méltányossági indokokból állami gymnasiumot kér Torda városának.

Major Ferencz a nagy szünidő meghosszabbitását kivánja s eközben két furcsaságot is mond. Az egyik, hogy a vizsgák körülbelül egy hónapot vesznek igénybe; a másik még különösebb állitás, hogy a vizsga csak arra szükséges, hogy a tanár terrorismust gyakorolhasson a gyermekekre.

Rakovszky István szintén azt ajánlja, hogy a vizsgák junius elején legyenek.

VIII. nap. február 25-én.

Wlassics Gyula minister fölszólalására a szegedi gymnasium épitésére fölvett összeg a felsőbb leányiskolára iródik át, mert a gymnasium a leányiskola épületét kapja.

Bartha Miklós arra kéri a ministert, hogy Békés-Gyulán még ezidén nyissa meg a gymnasiumot. Aztán így folytatja:

Igen nehéz és súlyos vádak emeltetnek a gymnasiális rendszer ellen és ezek között különösen súlyos vád irányul a túlterheltetés ellen. Ez valóban megfelel az igazságnak. És nagyobb szánalommal alig tudok nézni lényt, mint az úgynevezett jeles tanulót, a kit, ha a család körében látok, mondhatom, hogy az emberszeretettel járó minden fájdalom uralkodik rajtam, mert látom, hogy az életnek, a vidorságnak rózsái teljesen hiányoznak annak a szegény tanuló gyermeknek arcáról, látom, annak a gyermeknek nervozitását, érzékenységét, a tántorgását egyik könyvtől a másikhoz, örökös futását, örökös félelmét, hogy talán nincsen eléggé elkészülve. Ezen vádon, remélem, az a tervezett reform, a melyet a kultuszminister úr exposejában a háznak erőteljes szavakban megigért segíteni fog; és segíteni fog talán azon a másik vádon is, hogy osztályokba vannak sorozva, egymáshoz vannak lánczolva ezek a szerencsétlen lények. A tanügyi vezetés által megállapíttatik most egy bizonyos pedagogiai szinvonal és annak a gyermeknek, akármilyen tehetségtelen, akármilyen hanyag, azt a megállapított szinvonalat el kell érnie és a másik gyermeknek, akár milyen tehetséges, akár milyen szorgalmas is, le kell szállnia ahhoz a megállapított szinvonalhoz. Összelánczolják továbbá egy osztályba ugyanazon tárgyakat; egyik gyermek úgy mint a másik, együtt kezdi és együtt végzi azt az osztályt. Hiába észleli a tanár, hogy ez az egyik gyermek talán a mathesisben kiváló tehetségekkel bir, hogy annak már nem is a második osztályba kellene járni a többivel együtt, hogy a tudománynak ezt az ágát tanulja, hanem talán a harmadik, vagy negyedik osztályba, mert oda érett meg az ő mathematikai képessége és tehetsége, nem, az a gyermek oda van lánczolva a többihez, neki tuczatembernek, átlagembernek kell lenni, azon túl nem szabad emelkednie, uniformiroztatik minden gyermeknek tehetsége.

Én képzelek olyan rendszert, a hol az a gyermek, a kinek különös képességei vannak a historiai tantárgyak tanulására, már a hatodik osztályosokkal tanulja együtt a históriát, holott nincsenek elég képességei a természettudományok tanulására és ezeket csak a harmadik osztályosokkal tanulja. Ezt a megosztását a képességeknek és a tananyagnak el tudom képzelni, és ha a minister úr igért reformjában ez is elő fog fordulni, azt igen melegen fogom üdvözölni.

A másik vád, a mely a gymnasiális rendszer ellen fennforog, hogy onnan csupa gyámoltalan, az élethez absolute nem érett, mankón járó gyermekek jönnek ki. Én ezt a vádat is igaznak tartom, de nem igazságosnak, mert én a gymnásiumtól teljes bevégzettséget, azt t. i., hogy egyenesen adja át növendékeit a gyakorlati életnek, nem kivánok, mert tudom, hogy a gymnasium inkább előkészítési tanfolyam a magasabb műveltséghez, az egyetemhez, vagyis — és erre különös súlyt helyezek, t. minister úr — a gymnasium meleg-

ágya azoknak a funkcióknak a melyeket közvetlenül és hivatásszerüleg az állam részére kell, hogy az egyedek elvégezzenek. A gymnasium akkor, mikor honoratiorokat nevel, tulajdonképen az állami organisatio számára belső tartalmat nevel. Épen azért szükségesnek tartom a gymnasialis rendszer fenntartását, mert a magyar kulturának ezen az úton és ezen az alapon az képezi a tulajdonképeni sarkkövét.

De ha így van, és ha a gymnasium az állam számára, az állami organisatio beltartalmára nevel egyéneket, akkor annak a gymnasiumnak, mint csirának magában kell foglalnia az állami életnek egész lelki structuráját és egész szellemvilágát, tehát akkor annak a gymnasiumnak — és ezt kérem a bekövetkezendő reformnál figyelembe venni — első sorban magyarnak kell lennie, úgy a tannyelvet, mint a szellemet illetőleg. A gymnasium adja meg a gyermeki kedélynek azt a magas ethikai egységet, a melynél fogva az onnan kikerülő ember más szempontokból nézi saját életének hivatását, mint az olyan, a ki a gyakorlati élet számára alkalmazott iskoláiban nőtt fel; annak magasabb rendű lelki műveltségének és felfogásának kell lennie, ez a hazafiságot nemcsak külső máz szerint kell, hogy viselje lelkében, az a legmagasabb fokú alturismust kell ápolni, mert a hivatásos államszolgálat nehéz, sok tudást kiván, és kevés fizetéssel jár. Ez a hivatás nem egyéb tulajdonképen, mint az élet munkásságának állandó önfeláldozása. Erre a gymnasium kell, hogy kitanítsa a növendékeket, azt a nagy kötelességérzetet, a melylyel hazánk iránt tartozunk, különösen a gymnasium kell, hogy a gyermeki kedélybe beleoltsa.

Már most magyar állam vagyunk, nemzeti kulturáról, nemzeti egységről, a nemzeti kultura egységéről beszélünk és beszélt igen szépen a minister úr exposéjában, és ezzel szemben azt látom, hogy Magyarországon — nem tudom épen szám szerint megmondani — Szebenben, Brassóban, Segesvárott, Beszterczén, Naszódon, Balázsfalván, Meggyesen, Belényesen — nem jut valamennyinek neve eszembe, de körülbelül 10—12 gymnasium és középiskola van, a melyek tannyelve nem magyar és a melyeknek a szelleme sem magyar. Ezek a gymnasiumok nevelnek a magyar állam számára tanárokat, katonatiszteket, hivatalnokokat, ügyvédeket, orvosokat, mérnököket, vagyis épen azt a középosztályt, a mely műveltségével, tudásának szinvonalával irányt ad az országnak és vezeti az országot. Ebből a 10—12 gymnasiumból évenként, mondjuk 200 ember teszi le az érettségit. Tehát mi törvényhozásilag és kormányzásilag türjük azt, hogy egy 200 embernyi invásió jön neki a magyar államnak idegen gondolatvilággal. Ez egy ék, a mely folytonosan nagyobbra és nagyobbra tágítja azt a szakadást, a melynek egy történelmileg egységes államban nem volna szabad meglenni. Hát bocsánatot kérek, én semmiféle népnek sem a nyelvét, sem a kulturáját nem hogy üldözni szeretném, de ellenkezőleg mindegyiket a maga helyén a legnagyobb mértékben méltányolom. De már azt, hogy mi németet vagy románt . . .

Ha úgy tetszik, oláht neveljünk a magyar állam szolgálatára, ez, bocsánatot kérek, nem járja, mert hiszen akkor a magyar kultura egységéről, és a magyar nemzeti egységről beszélni csak hiú ábránd. Mert ha valaki Schiller vagy Göthe szellemében nevelkedik, abból lehet jó német, lehet igen becsületes derék munkás és tehetséges ember is, de nem lehet magyar ember és nem alkalmas arra, hogy a magyar állam nemzeti érdekeit kiszolgálja. Ma a ki minket kiszolgál, annak össze kell forradnia testében lelkében, szivében, összes indulataiban a mi történelmünkkel, a mi hagyományainkkal, a mi régi jó szokásainkkal, a mi irodalmunkkal. Annak Vörösmartyt, Petőfit, Eötvös József bárót és Madách Imrét kell ismerni, nem pedig csak Göthét, Schillert, Lessinget. Már pedig a t. minister úr akár mennyire akarja ellenőrizni tanfelügyelői útján azokat a gymnasiumokat, én a ki magam is tanultam olyan gymnasiumban és azóta is figyelemmel kisérem azon gymnasiumoknak egész gondolatvilágát, szervezetét, azt a szellemet, a melyet az a tanári kar, a mely különösen a szász gymnasiumokból, a nagy németországi egyetemekről hozza a maga tudását, az a magyar állam számára hivatalnokokat, ügyvédeket és tanárokat nevelni nem tud.

Mi azt tanuljuk és a mi lelkünk azzal a mondással, azzal a parancsolattal van kiképezve: »Hazádnak rendületlenül légy hive óh magyar.« De azokban a szebeni, segesvári és megyesi iskolákban és gymnasiumokban azt a dalt énekli minden gyermek a tanárának vezetésével, hogy »Was ist des Deutschen Vaterland.« Bocsánatot kérek, ha valamelyik gyermek így nő fel, hogy az ő hazája Németország és ennek igazolására elhozhattam volna egy olvasókönyvet, a mely nem a gymnasiumokban ugyan, de a polgári iskolákban szerepel, a melynek első kérdése az, hogy: »Was ist dein Vaterland?« És arra a felelet: »Deutschland«, akkor más eredményt ne várjunk. Egész generátiók így nőnek fel t. minister úr, legalább az erdélyi szászok között. Tudom, hogy itt törvényhozási intézkedésre van szükség. De miután reformot igért a minister úr, szeretném, ha megnyugtathatná a t. képviselőházat azzal, hogy az ő reformjának egyik sarkköve az lesz, hogy ezekben a középiskolákban és különösen a gymnasiumokban a nyelv és a szellem magyar lesz. Magát a tételt elfogadom.

Szájbely Gyula a kőszegi algymnasiumnak kiegészítését kéri nyolczosztályuvá.

Rakovszky István pártolja a kőszegi gymnasium ügyét s helyeselvén Bartha Miklós beszédét is, »a modern cultura gályarabjai«-nak nevezte a tanulókat. Aztán így szól:

A felekezeti, törvényhatósági és községi iskolák segélyezésénél a t. minister úr egészen helyesen magasabb tételt állított be, mint tavaly. Ez is azt jelenti, hogy a minister úr ezeknek a fontosságát méltányolja. Ebből a szempontból itélve meg a kérdést, kérem a t. minister urat, legyen olyan szives a tanárok irányában is egyenlő igazságot szolgáltatni, velök szemben egyenlő méltányossággal eljárni és őket ugyanazon kedvezményekben része-

síteni, melyeket az állami tanárok élveznek. Az állami tanárok, mint a többi államhivatalnokok, kedvezményes menetjegygyel utazhatnak s ebből a felekezeti, törvényhatósági és községi iskolák tanárai ki vannak zárva. En ennek ratióját nem vagyok képes felfogni. Az a tanár ugyanazt a kötelességet teljesíti, ugyanabban szakmában dolgozik, ugyanúgy megfelel kötelességeinek, sőt a minister úr fegyelmi fennhatósága alatt áll, legalább a katholikusok, és a fizetés is ugyanaz; és én azt hiszem, hogy a méltányosság és igazságosság is azt követeli, hogy az a szegény tanár, miután tiz hónapon át az iskola poros levegőjét szivta, utazni akar, minthogy nem olyan fényes az ő állása, ugyanabban a kedvezményben részesíttessék, a melyben az állami tanárok részesülnek. A t. minister úr talán azt fogja nekem mondani, hogy ez a kérdés nem tartozik egyedül az ő ressortjába. Tökéletesen igaz; de ha ilyen nyomós indokkal lép fel t. kollégájával, a kereskedelmi minister úrral szemben és ez a dolog a ministertanács elé kerül, nem hiszem, hogy kisebbségben maradna.

Nem akarom ezen tételnél a szegény népiskolai tanítók részére is kérni ezt a kedvezményt, a kik valóban a cultura napszámosai, mert tudom, hogy a ministertanácsban ezt a kérdést már egyszer eldöntötték és ezt egyhamar helyrehozni nem lehet, hacsak a t. többség kebeléből törvényjavaslat alakjában nem kerül ez a kérdés ide a Ház asztalára, a mire úgy látszik, nincs kilátás. Azért nagyon kérem a t. minister urat, méltóztassék legalább oda hatni, hogy legalább *a felekezeti, törvényhatósági és községi középiskolák tanárai ugyanazon méltatásban, ugyanazon elismerésben és ugyanazon bánásmódban részesüljenek a menetjegyek tekintetében*, mint a többi állami iskolák tanárai.

Wlassics Gyula minister a következő beszédben válaszolt a fölszólalóknak:

T. Ház! Csak igen röviden akarok válaszolni a felszólalt képviselő uraknak.

Mindenekelőtt Bartha Miklós képviselő úrnak a gyulai gymnasiumra vonatkozólag tett felszólalására azt jegyzem meg, hogy idei költségvetésemben már bizonyos összeg fel van véve arra az esetre, ha azok a feltételek, a melyek a gymnasium felállítására szükségesek, teljesíttetnek. Igen természetes, hogy ha azok teljesíttetnek s a gymnasium kategóriájára nézve a kellő megállapodás létrejön, akkor semmi akadálya nincsen annak, hogy Gyulán ez a gymnasium létesüljön.

Nem hagyhatom észrevétel nélkül a t. képviselő úrnak a túlterhelésre vonatkozólag tett megjegyzéseit. Ez a kérdés évről évre ismétlődik. Erre nézve kifejtettem már álláspontomat s azért nem is fogok most erről bővebben szólani. Csak egyet jegyzek meg. A mennyiben ugyanis tantervi túlterhelést méltóztatnak gondolni, azt határozottan tagadom. Tessék csak összehasonlítani bármely ország tantervével a miénket, s meg méltóztatnak látni, hogy nem lehet mondani, hogy e tekintetben túlterhelés van.

Egyet igenis elismerek, hogy t. i. osztályonkint és esetleg tanáronkint előfordulhat a túlterhelés, de tantervszerű túlterhelés egyáltalában nincsen. A mai művelődési anyag mellett teljesen lehetetlen az óraberendezést másként tenni. De van igenis egy hathatós szer, amint már mondottam, hogy t. i. iparkodjunk a gyermekeknek testi épségét fejleszteni, hogy elbirhassák ezeket a terheket. E tekintetben ismételten hangsulyozom, hogy senki sem tett annyit, mint a mostani közoktatásügyi kormány. Hiszen behoztuk a kötelező játék-délutánokat és a vasárnapot mentesíteni akarjuk minden foglalkozástól. Azt hiszem tehát, e tekintetben jogos panaszt emelni alig lehet.

A t. képviselő úr felhozta azt is, hogy milyen nehéz egységes kulturai irányt teremteni, ha vannak középiskolák, melyeknek nyelve nem magyar. Nagyon jól tudja a t. képviselő úr, hogy én a rendeleti jog körén belül ezt meg nem szüntethetem, mert hiszen ott van a nemzetiségi törvény s azok annak védelme alatt állanak.

Madarász József: Meg kell változtatni a nemzetiségi törvényt!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi minister: Csak azt constatálom, hogy ezen nemzetiségi iskolák a lehető legszigorubb felügyelet alatt vannak s épen néhány héttel ezelőtt a felügyeletnek egészen új rendszerét állapítottam meg, úgy, hogy a lehető legszigorubb felügyelet alatt kell, hogy legyenek. S legyen róla meggyőződve a képviselő úr, hogy ezen iskoláknak egy részében a hazafias érzést melegen ápolják. Hiszen a magyar irodalmat magyar nyelven kell előadni, Vörösmartyról, s általában nagy költőinkről ott beszélni kell. Természetesen ahhoz, hogy mindez megtörténjék, szigorú ellenőrzés szükséges. Ha azután előfordul az, mint a képviselő úr mondja, hogy olyan tankönyv is van, a mely arra a kérdésre, hogy mi a hazád, azt mondja: Németország, az egyszerüen elkobzandó, ha tudomásomra jön.

Sőt a legszigorúbb intézkedések is tehetők és teendők, mihelyt ilyen visszaéléseket tapasztalunk.

Szájbely képviselő úr a kőszegi gymnasiumra vonatkozólag szólalt fel. Erre nézve csak annyit mondok, hogy még e tekintetben mindazt, a mit a képviselő úr mondott, utolsó stádiumában nem ismerem.

Természetes, hogy a kérdéssel foglalkozni fogok. De kénytelen vagyok constatálni, — és ezt a t. képviselő uraknak figyelmükbe is ajánlom, — hogy rendkivül sok már a gymnasium az országban. A mi absolut számukat illeti, el lehet mondani, hogy az nagyobb, mint Ausztriában. De elismerem, hogy a mi elhelyezésüket illeti, még mindig jogos kivánalommal léphetnek fel egyes vidékek arra nézve, hogy ott gymnasium állíttassék. A csonka gymnasiumokra nézve kifejtettem álláspontomat; magam is azon nézeten vagyok, hogy a csonka gymnasiumok lehetőleg kiépítendők, mert hiszen természetes, hogy a csonka gymnasium

nem felelhet meg feladatának, sőt el lehet mondani, hogy a proletáriátus keletkezésének egyik oka a csonka gymnasiumokban található meg.

A mi Rakovszky képviselő úrnak az *utazási kedvezményekre* vonatkozó felszólalását illeti, erre nézve mindig az volt az álláspontom, hogy ezt lehetőleg elő kell mozdítani, de épen a kereskedelemügyi minister úr azon nézeten van, hogy ha a községi és felekezeti tanítóknak is megadjuk az utazási kedvezményt, ezzel az összes községi hivataloknak egész zsilipjét nyitjuk meg és akkor ők is azzal a kívánsággal léphetnek fel, hogy e kedvezmények rájuk is kiterjesztessenek. A kereskedelmi minister úr tehát ezt inkább financialis szempontból nem tartotta teljesíthetőnek. Mindenesetre méltóztassék figyelembe venni, hogy ha csak pusztán a tanítókról lenne szó . . .

Rakovszky István: Csak azokról!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi minister . . . . és ez nem vonná maga után a többi tisztviselők igényét is, akkor könnyebben belemehetne a kereskedelmi minister úr a kérés teljesítésébe, de így ez az akadály forog fenn.

T. Ház! Kötelességem, — minthogy látom, hogy *Komlóssy* t. képviselő úr is megérkezett és az ő beszédére még nem reflektáltam — igen röviden, igazán csak néhány perczig igénybe venni a t. ház figyelmét, hogy az ő beszédjére is válaszoljak.

A t. képviselő úrnak egyszer már azt mondottam, a midőn a tanári fizetések folytonos emeléséről szólt, hogy: Vous prêchez au converti, megtértnek prédikál, mert hiszen engem nem kell arra biztatni, s a mennyiben csak módjában van az országnak, a tanári fizetések emelését mindenesetre szivünkön hordozzuk. A t. képviselő úr azt mondja, hogy magasabb fizetési osztályokba helyezzük a tanárokat. E tekintetben az 1893 : IV. t.-cz.-hez kell magunkat tartanunk; majd ha e törvény revizió alá kerül, magam is azt hiszem, hogy *ezen osztályzat határán*, a melybe a tanárok ma vannak sorozva, *nem maradhatunk meg*, mert magam is abban a nézetben vagyok, hogy a tanári állást nagy hivatásához mérten úgy anyagilag, mint erkölcsileg megfelelő *magasabb polczra kell helyezni*. Különben 1901-ben magasabb fizetési osztályba jut ezen budget keretén belül is 11 igazgató, 81 tanár; két év alatt 22 igazgató és 162 tanár, minthogy összekapcsoltam két évre vonatkozólag e rendezés keresztülvitelét. Még csak egy kérdésére akarok reflektálni a t. képviselő úrnak, arra t. i., hogy az igazgatói állásokra miért neveznek ki helyetteseket, s miért nem neveznek ki végleges igazgatókat. Én továbbra is fenntartom ezt a gyakorlatot, a melyet azért követek, mert nagy a különbség a közt: jó tanárnak, vagy jó igazgatónak lenni. Valaki igenis lehet jó tanár, de rossz adminisztrator, és rendszerint csak az igazgatói állásban, — ez már a ratio educationisban is benne van — lehet ezen igazgatói tehetséget kipróbálni, tehát én próbaévre szoktam kinevezni az igazgatókat, mert ha ez idő alatt nem

válik be, akkor könnyű az illetőt tanári állásba visszahelyezni, míg nehéz a kinevezett igazgatót ismét tanárrá tenni.

E tekintetben tehát mondhatom, hogy semmi sem győzött meg engem arra nézve, hogy az eddigi rendszertől eltérjek.

Azután, hogy az igazgatók és tanárok érdemeinek elismerésétől elzárkoznék a kormány, mint a t. képviselő úr megjegyezte, az legkevésbbé sem mondható, mert igen sok tanárt igazgatói cimmel ruházok fel, és több igazgatót, a kik azt megérdemlik, a főigazgatói cimmel láttam el, hogy ezáltal is emeljem társadalmi állásukat.

Az sem felel meg a dolgok valódi állásának, a mit a képviselő úr az igazgatók szünidejére vonatkozólag mondott, t. i., hogy az igazgató nem mehet szabadságra, mert folyton ott kell lennie az irodában. Kérem, hiszen a törvényben nincsen minden megirva; a törvény bizonyos dolgokat szabályoz, de minden egyes részletkérdést nem ölel fel. Igenis, az igazgatót helyettesíti egy tanár és soha sem fordult elő e tekintetben panasz, mert mindig lehet arra a helyettesítésre, arra az időre tanárt kapni. (?!)

Szomorú volna, ha a kollégiálitás olyan volna, hogy még ezt sem lehetne elérni. Tehát az, hogy az igazgató soha sem mehetne szabadságra, absolute nem felel meg a tényállásnak.

Papp Samu képviselő úr a tordai gymnasium ügyét hozta fel. Erre nézve azt vagyok bátor jelenteni, hogy *a tordai gymnasium* dolgában Torda-Aranyos vármegye bizottságához a napokban egy leiratot intézek, a melyből látható, hogy a kérdést komoly consideratio tárgyává teszi a közoktatásügyi kormányzat.

Major Ferencz és Rakovszky István t. képviselő urak előhozták, hogy a *nagy szünidőt hosszabbítsuk* meg azért, hogy az ifjak fürdőre előbb mehessenek és azt kivánják, hogy a nyári vakáció ezért hosszabbíttassék meg. Ezt az 1883 évi: XXX. t.-cz. megváltoztatása nélkül nem tehetném, mert az 1883: XXX. t.-cz. 20-ik §-a kimondja, hogy az évi szorgalmi idő 10 hónap és az évi nagy szünidő julius és augusztus hónapban tartatik; a vizsgálati rendtartás értelmében pedig junius 15-éig kell a szorgalmi időnek tartani, és azután következnek az ismétlések. Igy tehát nem helyezhetem kilátásba, hogy e tekintetben rövid idő alatt pláne törvényhozási kezdeményezést tegyek. Hanem azt elismerem, hogyha észreveszszük, hogy az egyes iskolákban ok nélkül visszatartják az ifjakat a városban, vagy legfeljebb egy kis formális előadás miatt, mondjuk junius 24—25-ikéig tartják vissza, administrativ úton lehet intézkedni annyiban, hogy mikor az ifjú szabadul, akkor egyúttal fel is mentessék az ottan való tartózkodás alól.

Ezeket voltam bátor az előadottakra megjegyezni. Kérem a tétel elfogadását.

* * *

A népiskolák segélyezésénél gróf Benyovszky Sándor az összeg felemelését javasolta, hogy a szegény községek iskoláin segíteni lehessen. De az eredeti tételt fogadták el.

A felekezeti tanítóképzők tanárainak fizetésének kiegészítésénél *Thaly* Kálmán azt a méltányosságot sürgeti, hogy *a nem állami iskoláktól átlépett tanároknak régi szolgálatuk után is korpótlék adassék*, a mit a minister a jövőre nézve megadott, de ok nincs, hogy a multra nézve megtagadjon. Szerinte csak 13 ilyen tanár van, a mi aligha úgy van, de a szám nem is lehet mérvadó, a mikor az egyenlő elbánás nagy elvéről van szó.

A kereskedelmi iskolák segélyezésénél ugyancsak *Thaly* Kálmán szólalt föl s *a debreczeni kereskedelmi iskola* ügyét hozta szóba, sajnálattal emlékezvén meg arról a szenvedélyes hirlapi polemiáról, melyet ez iskola czime érdekében folytattak. Helyesli hogy az akadémia czimet ez iskoláktól elvették, de mert a debreczeniek is akarnak felsőbb tanfolyamot szervezni, azt kérdi, hogy így megkaphatják-e ők is az akadémia czimet? *Wlassics* Gyula minister erre azt válaszolta, hogy egyelőre elég, ha Budapesten és Kolozsvárott lesz kereskedelmi akadémiánk; az pedig igazán rossz szokás, hogy az iskolák belügyét mindjárt a nyilvánosság elé viszik.

A képzőművészet és ipar tételénél *Pichler* Győző kifogásolja, hogy a mikor az állam 123.500 korona segélyt vesz föl, maguktól a művészektől adó czimén jóval többet hajt be. Majd a mintarajziskolát támadja s ezt csak elemi képzőnek, a mesteriskolát betetőzőnek mondván a középiskolát (akadémiát) sürgeti. Azért nincs nemzeti vonás művészetünkben, mert egyrészt fiatal művészeink kénytelenek külföldön tanulni; másrészt nálunk a művészetbe is belejátszik a politika s nemzeti dicsőségünk sok története megfestetlen marad. Beszéde további folyamán pedig a »Nemzeti Szalon« franczia kiállítása kapcsán fölmerült művész-háborút hozta szóba s ezzel másnapra is kiterjedő polemiát idézett föl, a melyben főleg *Hock* Jánossal viaskodott. A vitában kevés volt a nevelési mozzanat. Legfölebb Hocknak az a túlzása, melyet úgy lehetne értelmezni hogy, a művésznek — kinek isteni ereje magától fejlődik, iskola sem kell.

Utolsó nap, február 26-án.

Az ülésnek csak kisebb része jut a közoktatási tárczának. A müvészháboru vitája folytatódik, melyben *Pichler* Győző és *Hock* János képviselőkön kivül részt vesznek *Vészi* József, *Berzeviczy* Albert, végül pedig *Wlassics* Gyula minister, a ki meghajtotta zászlaját a franczia művészet előtt; jelezte, hogy új szervezetű művészeti tanácsot fog alakítani s a maga művészeti politikáját így jellemezte:

Ezért t. ház, én itt kérem a t. ház figyelmét, itélje meg az én művészeti politikámat, hogy helyes-e az, vagy nem? Azt gondolom, hogy a ki ezen a helyen ül és nem törekednék azon, hogy a mai társadalomnál egy sokkal műértőbb társadalom keletkezzék, nagyon elhibázná feladatának teljesítését. Sőt annak, ki e helyet foglalja el, minden erővel arra is kell törekednie, hogy

megteremtse a mennyire lehet már a mai társadalomban a műérzéket. De a jövőre a társadalmat mindezekre úgy készítse elő, hogy milieuje lehessen a művészeti életnek. Mert sem állam, sem egyes maecenások nem fognak művészetet teremteni. Művészetet csak akkor lehet teremteni, ha a műízlés iránti érzék a társadalomban fölébresztetik, csak az ilyen társadalmak szoktak szülni nagy művészi genieket, igazi művészi tehetségeket. Ezért én a mai társadalomnak, hogy úgy mondjam electrisálására nagyon szükségesnek tartom, hogy minden művészeti társulat törekedjék a vidéken minél több kiállítást rendezni, én pedig iparkodom a vidéken muzeumokat, művészi egyleteket alapítani, képeket küldök az egyes muzeumokba, szóval egész működésemmel arra törekszem, hogy ezen országban eleven művészi közfelfogás és művészi köztudat keletkezzék.

És t. Ház, mint említettem, én a jövőre is dolgozom. Elkövetek mindent, hogy az iskolákban az irodalom, történelem stb. tanításánál a művészi szempontok domboríttassanak ki. Nem új tárgyat hoztam be, mint a budget egy más tétele alkalmával szememre vetették, hogy ezzel is fokoztam a túlterhelést, midőn az iskolákba a művészettörténeti előadásokat behoztam. Ez nem kötelező. Nem ez az én politikám fősuly-pontja, hanem az, hogy minden egyes tárgynál a művészi szempontok kidomboríttassanak, hogy már az ifjak lelkében megfogamzzék a művészet iránti érzék. Én, t. Ház, ezért szemléltető képeket viszek be úgyszólván 17 ezer népiskolába és hogy ha a t. képviselő úr mégis azt mondja, hogy mi félünk bizonyos történeti korokat lefesteni, ezzel szemben biztosítom a t. képviselőházat, hogy bizony nem félünk; mert minden, a mi a magyar nemzet történetében nagy és nevezetes, mindaz ott fog függni az iskolák falain szemléltető képekben. Nekem tehát ezt szememre nem lehet vetni, valamint nem vetheti elődeimére sem, kiket itt megvédeni kötelességem, mert mi a történeti események iránt kellő érzékkel birunk és iparkodunk is az ifjuságban felkelteni azon érzést, nemcsak a művészeti, hanem a hazafiság tekintetében is.

Persze a kormánynak, midőn a jövő társadalom előkészítésén munkál, ez oly tevékenysége, mely az iskolán megy keresztül és a melynek nem lehet azonnal eredményét is látni, mert ez is azon kormányzati tevékenységek közé tartozik, melyekről egyszer *Szilágyi* Dezső t. barátom így nyilatkozott: A kormánynak olynemű tevékenységet is kell kifejtenie, mely nem rövid lejáratú sikerekre számít, a mely minden irányban megérleli, előkészíti a sikert és kézről-kézre adja azt a feladatot, melynek gyümölcseit csak idők multán szabad várni, melynek teljességét az illető kormány és parlament meg sem éri, a mely azonban végeredményében a nemzet kincstárává, igazi erőgyarapodásává válik. Ha mi folyton és következetesen felköltjük és ápoljuk a művészet iránti érzéket az iskolában, akkor ennek az országnak lesz műértő és lesz művásárló közönsége. És akkor elismeréssel fognak majdan megemlékezni

ezen korszaknak azon tevékenységéről, hogy az iskolában megkezdettük jó előre azt a munkát, a melylyel műértő társadalmat alkothatunk és szervezhetünk.

Arra nézve, a mit a t. képviselő úr a művészi oktatásra és nevelésre mondott, megjegyzem, hogy részletesen kifejtettem, miben vannak a hiányok; sőt tovább megyek; egyik budgetemben fel is volt már véve egy ilyen iskolára bizonyos összeg, a mikor azt az iskolát boldogult Munkácsy Mihály állásával kapcsolatban akartam szervezni. Azután ennek a közvetlen oka megszünt. Akkorában a müvészekkel tárgyaltam a kérdést; vitatkoztunk, hogy milyen legyen ez az iskola; és ha majd erről tiszta, megállapodott nézet fog leszürődni, nem fogok késni a törvényhozás elé jönni javaslatommal.

Az egyházak segélyezésénél felszólalt még *Buzáth* Ferencz, kinek beszédére *Wlassics* Gyula minister reflektált. S ezzel a vita véget is ért.

Az Erzsébet-nőiskola telkéről, továbbá *a tanitói nyugdij-alapról* és az 1894-ben ohajtott *tanári nyugdijintézetről* szóló jelentéseket a a Ház felszólalás nélkül tudomásul vette.

VEGYESEK.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közokt. minister *Dr. Császár* Elemér budapesti I. ker. áll. főgymnásiumi rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Rajztanári vizsgák. A rajztanárvizsgáló bizottság elnöksége figyelmezteti az 1899/1900 tanév végén javító- vagy ismétlő képesítővizsgálatra utasított jelölteket, hogy a folyó tanév végén tartandó képesítővizsgálatra jelentkezés iránti kérvényüket f. évi márczius hó 15-ig nyujtsák be az elnökségnél.

Bucsuzó tanár ünneplése. *A szegedi állami főreáliskola* tanártestülete és ifjusága *Vánky* József tanárnak 30 éves szolgálata után végleges nyugalomba vonulása alkalmából f. é. márczius hó 2-án, búcsú-ünepélyt tart az intézet tornatermében.

Két nyugalmazott tanár halála. *A kisujszállási ev. ref. főgymnasium* tanári kara külön gyászlapon jelenti, hogy *Keszi Hajdu* Lajos nyugalmazott gymnasiumi tanár s igazgató, kit az 1848—49-iki szabad eszmék buzgó terjesztéséért az abszolut kormány kötél általi halálra, majd kegyelemből 20 évi várfogságra itélt, s ki 1856-ban történt kiszabadulása óta 36 éven át szolgálta az intézetben áldásos sikerrel a nevelés ügyét, és 1891-ben nyugalomba vonult: folyó év február hó 24-én életének 88-ik évében, rövid szenvedés után elhunyt. — *A pozsonyi ág. hitv. evang. lyceum* tanári kárának gyászlapja pedig azt jelenti, hogy *König* Hugo, nyug. lyceumi tanár, 43 évi áldásos működése után, nyugalomba vonulásának ötödik, életének 71. évében, f. é. február hó 19-én jobblétre szenderült.

Tartalom: Lehetetlen kérdések. *Négyesy* Lászlótól. — A nap ne nyugodjék le haragotok felett! *Bódiss* Jusztintól. — A budget-tárgyalás (Vége.) — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

UJ
középiskolai tankönyvek!

az ATHENAEUM irod. és nyomdai r.-társulat kiadásában.

Enged. szám.	
2913/1900.	**Aurbacher Ludwig. Ein Volksbüchlein.** Historia von den Lalenbürgern (Szemelvények). Iskolai használatra, bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel. Kiadta **Kemény Ferencz**, reáliskolai igazgató. Jogositott kiadás. Ára kötve 1 K.
4010/1900.	**Beleznay Antal. Gyakorlati énektan.** Polgári fiu- és középiskolák számára. I. rész 80 fill., II. rész 70 fill., III. rész 1 K.
481/1901.	**Császár Elemér és Váczy János. Magyar olvasókönyv.** Középiskolák I. osztálya számára. Ára 2 K.
Engedélyezés alatt.	**Held Fülöp. Földrajzi térképvázlatok.** 2 részben. Egy-egy rész ára 1 K. 50 fill.
Enged. alatt.	**Kárpáti Kelemen.** Szemelvények **Curtius Rufus** műveiből.
2551/1900.	**Királyi Pál. Magyarország története.** A középiskolák III. osztályának a használatára. Ára 2 K. A középiskolák IV. osztályának a használatára ára 1 K. 60 fill.
5166/1899.	**Koltai Virgil dr. Poetika és olvasmányok a poetikához.** A legujabb miniszteri tanterv szerint. Ára 2 K. 80 fill.
Engedélyezés alatt.	**Koltai Virgil dr. Rhetorika és olvasmányok a rhetorikához.** A legujabb miniszteri tanterv szerint. Középiskolák számára. Ára 2 K. 50 fill.
338/1901.	**Makay István. Fizika** a középiskolák felsőbb osztályai számára. A legujabb miniszteri tanterv alapján. A szöveg közé nyomott 251 ábrával. Ára 4 K.
3114/1900.	**Marczali Henrik. Magyarország története.** A középiskolák III. és IV. osztályai számára. Az uj tantervhez alkalmazta **Andor József.** Négy szines térképpel és számos történeti érdekü ábrával. Ára 3 K. 60 fill. A III. oszt számára külön ára 1 K. 60 fill. a IV. oszt. számára ára 2 K.
3674/1900.	**Paszlavszky József. Az állattan kézikönyve.** A középiskolák felsőbb osztályai számára. Negyedik kiadás. Három kőnyomásu szines táblával és 270 szöveg közé nyomott nagyrészt szines képpel. Ára 4 K.
I. 3668/1000. II. 251/1901.	**Reichenhaller Kálmán dr. Anorganikus Chemia és Minerologia.** Főreáliskolák és tanitóképző intézetek számára. Harmadik az 1899-iki tantervnek megfelelően teljesen átdolgozott kiadás. I. kötet ára 2 K., II. kötet ára 2 K.
Engedélyezés alatt.	**Roseth Arnold.** Szemelvények **C. Julius Caesar** commentarii de bello Gallico czimü müvéből. A gymnasium IV. osztálya számára. Magyarázattal és szótárral ellátva. Ára 2 K. 60 fill.
3169/1900.	**Sárkány Lajos dr. Négyszámjegyü logaritmus táblák.** Ára kötve 1 K. 50 fill.
Engedélyezés alatt.	**Szuppán Vilmos és Szirtes Ignácz. Constructiv planimetria.** A középiskolák uj tantervei alapján gymnasiumok és külön reáliskolák III. és IV. oszt számára.

Második kiadás.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE.

Képes diszmű két kötetben.

A legjelesebb szakférfiak közreműködésével

szerkeszté

BEÖTHY ZSOLT.

*

499 szövegképpel és 77 külön műlappal.

*

A két kötet ára pompás diszkötésben

40 korona.

Megszerezhető **3 koronás** havi részletfizetésre is.

Levágandó és levelezőlapra ragasztva vagy borítékban alanti czégnek beküldendő.

T. Gárdonyi és Társa czégnek

Budapest, VII., Miksa-u. 8.

A fenti előrajz alapján megrendelem

A Magyar Irodalom Története, *két pompás díszkötésben 40 K. árban*

fizetendő _____koronás havi részletekben a szállítástól kezdődőleg a ***Gárdonyi és Társa*** *czég pénztáránál Budapesten, mindaddig mig a mű teljes ára törlesztve nincsen és kérem a mű megküldését. Jogában áll a czégnek az esedékes és le nem fizetett részleteket, a portóköltség hozzászámítása mellett, postai megbizással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét esedékessé teszi. Az első részlet a szállításkor utánvétetik.*

Lakhely és kelet: _____

Név és állás: _____

Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 22. szám. 1901. márczius 10.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

A VOLT SZERKESZTŐ BÚCSÚJA.

Rajner Ferencz főreáliskolai igazgató, Közlönyünknek több mint négy éven át érdemes és buzgó szerkesztője, a következő levéllel búcsúzik az igazgatóságtól és az egyesület tagjaitól:

Méltóságos elnök úr! Mélyen tisztelt Igazgatóság! A sorsnak különös önkénye az, hogy, a mire egyesületi működésemben mindig törekedtem, ép most, távozásomkor nem teljesíthetem kötelességemet. Nem jelenhetek meg a mai ülésen.

Nemcsak hogy beteg gyermekeim mellől távozhatnám nehezen, hanem a sok átvirrasztott éjszaka és kiállott apai izgalmak után a magam idegzete is annyira meg van támadva, hogy — érzem — komoly értekezleten nem állhatnám meg helyemet, annál kevésbbé tudnék búcsúzni attól a társaságtól, a melynek minden egyes tagjához az együttes munkából fakadt tiszteleten kivül a barátság érzelmei is fűznek.

Lemondani egy nemes munkakörről, melyhez éveknek becsületes törekvései kötnek, s lemondani akkor, mikor a munka befejezve nincs s még a küzdelmek ideje foly: nem lehet férfiút kielégítő sors. De ma is úgy érzem, ezt tenni kötelességem volt, mert megfogyatkozott erőkkel nem tudnék az Egyesületnek annyira hasznára lenni, a mint kell, s a mint akarnám. A búcsúzás melancholiáját lelkemben elnyomja az a megnyugvás, hogy az egyesületek életének az a legjobb fönntartója, ha a fáradt erőt új, frisebb erők válthatják föl, s hogy utódomban Egyesületünk olyan kezekre bízta a Közlönyt, kinek munkája a köz javára bizonyára meg fogja haladni az enyémet.

S ebben a megnyugvásban benne van az én búcsúzásomnak egész hangulata is. Nem kell hozzá fűznöm egyebet, mint őszinte köszönetemet azért a szives barátságért, melylyel a mélyen tisztelt Igazgatóság könnyüvé és kedvessé tette nekem a munkát, s azért a jóakaratért, melylyel törekvéseimnek csekély eredményeit fogadni és méltányolni szives volt.

De a hála érzetét táplálom Egyesületünk egésze iránt is, azért, hogy ambitiót nevelő bizalmával ismételve megtisztelt volt, s hogy gyöngeségeimet nem éreztetvén, kis erőmet növelte.

Nagyon kérem a mélyen tisztelt Igazgatóságot, találja módját, hogy ebbeli köszönetem tudomására juthasson az Egyesület egészének is, a melyhez közvetlenül fordulnom most nincs meg a szükséges nyugalmam.

Ezzel a kéréssel vagyok a mélyen tisztelt Igazgatóságnak

Budapesten, 1901. évi márczius 6-án

leköteleztett hive

Rajner Ferencz.

AZ ÚJ SZERKESZTŐ BEKÖSZÖNTŐJE.

Megköszönve igen tisztelt tagtársaim szíves bizalmát, melylyel engem e Közlöny szerkesztőségének reám ruházása által kitüntettek: igyekszem számot vetni feladatainkkal, hogy tudjam magam mihez tartani nehéz munkámban.

Azt gondolom, Közlönyünk akkor fogja jól betölteni hivatását, ha minél hatásosabban közreműködik *egy erős és egészséges tanügyi közvélemény* megalkotásában. E közvéleménynek főleg két irányban kell határozottan kialakulnia: először a középiskolai oktatás alapvető kérdéseire nézve, másodszor a középiskolai tanárság anyagi és erkölcsi fölvirágoztatására, consolidatiojára nézve. E czélokért alakult Egyesületünk is, ezeket a czélokat kell szolgálnia Egyesületünk Közlönyének is.

Egy erős, egészséges középiskolai tanügyi közvélemény kifejlődése és fennállása első rangú szükséglet középiskolai oktatásunk újabb fejlődésében. Parlamentális államéletet élünk, pártok és személyek váltogatják egymást kulturpolitikánk intézésében is. Csakhogy nemzeti kulturánk alapvető kérdései nem afféle, időnként változtatható politikai kérdések, melyeket veszély nélkül át lehetne engedni politikai pártjaink zsákmányául vagy épen egyes politikai személyek egyéni meggyőződésének kisérletező mezejéül. A politikai vezetés módszerére, a szükséges reformok keresztülvitelének módozataira nézve, sőt a tanügyi közvélemény irányítására nézve sem lehet kétségbe vonni a közoktatás vezetőinek a jogát. De véleményem szerint magokat a közoktatás alapvető kérdéseit nem a tanügyi kormány van hivatva megszabni. Ezeket a közvéleménynek kell megteremnie és megérlelnie. A közvélemény termi, a kormány végrehajtja, megvalósítja az eszméket, terveket, reformokat. A hol nincs így, ott vagy a közvélemény gyönge, vagy a kormány erőszakos.

A tanügyi közvéleménynek és a kormányzó hatalomnak ezt a viszonyát a dolog természete határozza meg, s a tanügy érdeke kivánja. Ha valahol, hát a tanügy terén van szükség nagy körültekintésre és óvatosságra. Itt a reformok hatását sem azonnal, sem kézzel-

fogható határozottsággal nem lehet látni, mégis a legmélyebben beleválg a nemzeti életbe. Egy egész nemzedéknek vagy nemzedékeknek kifejlődése mutatja csak meg, helyes volt-e valamely reform, vagy sem. A kisérletezés az emberi lélekkel kényes és nehéz dolog. A legszivósabb conzervativizmus is helyén van e téren, sokkal inkább, mint a hebehurgya kisérletezés, az ok nélküli kapkodás. Ezt a conzervativizmust pedig nem képviselhetik az egymást szakadatlan sorban váltogató tanügyi kormányaink, főleg a mi politikai viszonyaink közt, hol egy-egy közoktatási minister multja sokszor oly távol áll a közoktatástól. Ezt a tanügyi conzervativizmust senki más nem képviselheti, mint a tanügy munkásainak összesége, a tanügyi közvélemény. Ennek van állandósága, mert van szerves fejlődése. Ez, ha igazán egészséges, mélyen járó közvélemény, akkor megbizható is: legjobban látja a bajokat, legjobban el tudja találni orvoslásuk módját is. A reformok végrehajtása is biztosítva van, ha azokat a közvélemény érlelte meg. Az emberek a saját eszméiket látják megvalósítva a reformban, szívesen és lelkesedéssel hajtják végre. Ettől pedig igen sok függ, sőt az egész reform sikere ettől függ.

Tagadhatatlan, hogy újabb tanügyi kormányzatunkban határozott hajlandóság mutatkozik a közvélemény meghallgatására. En részemről — megvallom nyiltan — a bajt inkább a másik oldalon látom. Még nem elég erős a mi tanügyi közvéleményünk; még nincs a járatos eszmék igazságáról egészen meggyőződve, inkább csak meggyőzetve, még pedig nem is annyira okoktól, mint inkább tekintélyektől; még nagyon hajlandó a mi közvéleményünk jelszavak után indulni, vagy tekintélyek szavára esküdni. Szóval nagyon is vezethető. Nem akar ez vád lenni. Hiszen egészséges és erős közvéleményt nem lehet máról holnapra csinálni. Ehhez idő kell, jó sok idő, munkában és elmélkedésben gazdag idő. A mi modern közoktatásunk pedig még maga is nagyon fiatal életszerve államéletünknek; nem is fejlődhetett még ki benne az az erős és egészséges közvélemény, mely mindnyájunk ideálja kell, hogy legyen. Tanárképzésünk eddigi egyenetlen, sokszor válságokkal küzködő fejlődése szintén nem volt alkalmas erős és mélyen járó tanári közvélemény fejlesztésére. Minden decennium egészen más tanári nemzedéket szült, az előbbihez igen kevéssé hasonlót. Minduntalan meg-megszakadtak a hagyomány szálai, zavarva volt a szerves fejlődés. Mindezen kedvezőtlen körülmények daczára is jóval túl vagyunk már, úgy hiszem, a kezdet nehézségein; de a czélnál még nem vagyunk.

Egyik legszebb hivatása volna Közlönyünknek, hogy organuma, sőt istápolója lenne ennek a közvéleménynek. Elegendő tér és a tagok lelkes munkássága kellene hozzá. Anyag a feldolgozásra van bőven. Egész sora áll előttünk a vajudó, megoldásra váró kérdéseknek: kulturpolitikai, kormányzati, szervezeti, módszertani kérdések. Itt van ministerünk kedvencz ideája: *az egységes jogosítású középiskolai rendszer*, annak várható jó és

rossz oldalai, megvalósításának nehézségei. Itt van az *új tanterv*, a róla szerzett tapasztalatok közlése, a nehézségek megbeszélése. Itt van egy egész sereg megoldásra váró *módszertani* kérdés: a mi gyakorló iskolánk inductiv módszere mennyiben alkalmazható a közönséges iskolai praxisban? szükség van-e egyöntetű módszeres eljárásra egy egész iskola vezetésében, avagy kiki a saját esze után indulhat-e? milyen módszer vezethetne leginkább czélhoz a zsúfolt osztályokban? az élő nyelvek tanításában felkapott direkt módszer beválik-e a gyakorlatban? a magyar stilus-érzék fejlesztésének útja és módja; az erkölcsi és iskolai fegyelmezés módjai; a görögpótló tanfolyamon szerzett módszertani tapasztalatok. Itt van továbbá az iskolai *felügyelet* kérdése. Itt van újabban a *műérzék fejlesztésének* a kérdése: nem a fejlesztés szükséges és hasznos voltának a bizonyítása, ezen már túl vagyunk, sőt mondhatom, rég túl voltunk; hanem a miként kérdése. Itt van a *zsúfoltság*, mai iskolai életünknek egyik súlyos betegsége: vajjon bevárjuk-e az ország pénzügyeinek és politikusaink gondolkodásának jobbrafordultát, vagy pedig egy országos társadalmi actiót próbáljunk indítani s legalább is az aláirók ezreivel ellátott kérvényben szólaltassuk meg magokat a szülőket, kiknek gyermekeit a zsúfolt osztályok sok tekintetben tönkre teszik? — *A tanárság anyagi és erkölcsi consolidatiójának* a kérdését sem szabad levennünk a napirendről mindaddig, mig a tanárság számára ki nem vívtuk azt a positiót, mely tanulmányainál és nemzeti missiójánál fogva méltán megilleti. E részben óvakodjunk attól, hogy egyéni érdekeink szerint itéljük meg a helyzetet. Ezzel csak ártunk az ügynek. Ártunk a túlzással, türelmetlenséggel is. Mikor odáig jutottunk, hogy ministerünk maga a szószólónk a képviselőház színe előtt, akkor már nem lehet messze a győzelem. Csak türelmetlenségünkben magunk ne rontsuk el dolgunkat. Az erőszakos, türelmetlen kérelmező nem rokonszenves jelenség; sokkal több sympathiára és sikerre számíthat az érvekkel harczoló, nyugodt, férfias, s ha kell, energikus fellépés.

A felsoroltakon kivül számtalan kisebb-nagyobb kérdés vár még megoldásra. A középiskolai tanárság azt a legnemesebb, legönzetlenebb feladatát végzi e kérdéseken való önkéntes, buzgó munkálkodásával, a melyért sok művelt embernek elismerését kivívta már eddig is, és a mely nagyban hozzá fog járulni az anyagi ügyekért vívott küzdelmeinek sikeréhez is. Előbb-utóbb be kell látnia mindenkinek, hogy a mit mi végzünk, az jóval több a közönséges napszámos munkánál, több még a kötelességek lelkiismeretes teljesítésénél is.

Midőn e nemes munkára ezennel szerkesztői tisztemből kifolyólag is fölhivom igen tisztelt Tagtársaimat, még csak egyre vagyok bátor kérni mindenkit, a ki e Közlöny munkásai sorába lép. Én fontos kérdésekben nem fogom útját szegni az élénkebb eszmecserének, nem fogom meggátolni a polemiát sem, ha az ügy megérdemli vagy megkivánja a harczot. Csak egyet fogok föltét-

lenül megakadályozni: azt, hogy egymás személyét sértegessük, vagy osztályokat, rendeket pellengére állítsunk. A magyar tanárság különböző osztályokból áll, melyeket egybeforrasztani a legfontosabb tanügyi problemák egyike, szétbontani a legkiáltóbb közoktatási hiba. En úgy látom, e tekintetben jó úton haladunk. Bár még kissé érzékenyek vagyunk a másik kritikája iránt, rossz szándéktól tartunk olyankor is, midőn annak valójában nyoma sincs: egészben véve mégis olyan lélekemelő látvány az országos pártoskodások közt a tanárság békés, lelkes egyetértését látni, hogy az a legőszintébb örömmel töltheti el a középiskolai oktatás minden barátját. Ezt az egyetértést tovább ápolni legszebb hivatásomnak fogom tartani e Közlöny útján is.

Hatalmas középiskolai tanügyi közvélemény fejlesztése és a különböző elemeknek a nemzeti művelődés nagy eszméjében való egybeforrasztása: ez a két főeszme fog irányt adni szerkesztői munkásságomnak. Boldog volnék, ha tisztelt Tagtársaim munkásságát e két eszme szolgálatában jól közvetíthetném. Kérem e munkámban hazafias, szives támogatásukat.

Balogh Péter.

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Magyar olvasókönyv. Közép- és polgári iskolák I. osztálya számára szerkesztette *Négyesy László dr.*, 21 képpel. Ára fűzve 2 k.; kötve 2 k. 50 fill. Lampel. Enged. szám: 2230/1900.

E könyvnek czélja, mint szerkesztője az Előszóban megjegyzi, »megvalósítani az új tantervet, különösen a nemzeti szempont hathatós érvényesítésével« s »megőrizni a régi tanterv czélzatából azt, a mi a revisio után elhomályosult s a mi az új rendelkezések keretében fenntartható«. Négy szakaszra oszlik.

Az első szakasz a mesék birodalmába vezet s fokozatosan ismerteti a mesék különböző fajait. Nyelvezete a meséké: rövid, világos, tiszta mondatok. De ezekben is van különbség. Mert úgy vannak a mesék összeválogatva, hogy *a tárgyi fogalmak megismerése után következzék az elvont fogalmak ismertetése.* A ki az alsó fokon, különösen idegen ajkú tanulókkal, nyelvtanítással foglalkozik, tudja, minő módszertani praktikus elv nyilatkozik meg ez összeállításban. Egyik olvasókönyvünk az Igazság és Hamisság cz. mesével kezdődik. Mennyi időt vesz igénybe e két, nem is oly ismeretlen, elvont fogalom megértetése, mikor még tanítványaink nyelvkészletét, felfogó képességét, szellemi fejlettségét sem ismerjük. S akkor is kérdés, sikerült-e magunkat megértetni.

E könyvben az első mese igazán a mesék világába viszi a tanulót az állatok, a törpe ember, a sárkányok, a griffmadár s az embernél nagyobb emberek csudálatos dolgaival; felkelti a tanulók *képzeletét* s vele együtt *tudásvágyát.* A második mese az állatokat

szerepelteti emberi tulajdonságokkal; tehát a képzelet munkásságát *irányítja*. A harmadik mese már tudást, emberi szokásokat tulajdonit az állatoknak; tehát *fogalmi átvitelre tanít*. Majd az ember lép fel a mesében felsőbbségével s a mese lassankint átalakul költött személyek mesés történetévé s az átalakulás körében a tárgyi fogalmak köre bővül az elvont fogalmak körével; tehát, a mint megtanította saját tulajdonságunk átvitelét állatra, tárgyra, úgy vezet rá nem érzékelhető fogalmaknak érzékelhető, azaz tárgyas elképzelésére. Majd történelmi személy lép fel a mese világításában s a Krisztus-mondákban a vallásos érzés ápolása.

Feltünik, bár nem egész következetességgel, a mondatok praktikus összeállítása. Nagyobb részt egyszerű, mellérendelt mondatok, ritkábban egyszerű alárendeltek is. S már az első mesében igen szépen sorakoznak egymás mellé a jelentésükre különböző mondatnemek.

Módszer tekintetében minden mesénél ad: a) *tárgyi magyarázatot*; b) *szóismertetést*; c) *nyelvi sajátságot*. Ezeket később bővíti is a tartalomra vonatkozó kérdésekkel. Az *összefoglalásban* előkészít az írásművek elméletére is, mely így az I. osztálytól kezdve fokozatosan épül fel. Szóismertetése pontos és alapos. Nyelvi sajátságok megkülönböztetése és betanítása nélkül nyelvet tanítani nem lehet. Fontos ez a magyar nyelv tanításánál még a magyar ajkú tanulók számára is azért, hogy annak jelentőségét az idegen nyelveknél is belássa, elsajátítására törekedjék.

A tartalmi kérdések bár könnyebbségünkre vannak, ne gondoljuk, hogy csak a tanítónak akarnak útmutatóul szolgálni. A tanulót vezetik rá az egymásutánra; megtanítják a helyes gondolkozásra; *memento*-k, mik képesítik a hosszabb tartalmú tárgykörök elbeszélésére. E kérdésekben kialakul a *szerkezet* is, a mi csak a tanítás és tanulás ilyen módszerével lehet a tanuló vérévé úgy, hogy, mikor a Szerkesztéstanra, a legnehezebb tárgykörre, kerül a sor, már az lényegében sajátja.

E kiváló előnyök daczára van kifogásom e rész ellen. Az első mese igen hosszú. Több mese egyenlő jelentésű (3. 4. 5.), a mi kitünik a tartalmi magyarázatból is. Vagy a »Kőmives Kelemenné« vagy »A gonosz mostoha« elmaradhatna. Inkább az első, hogy legyen példa a mese irodalmi feldolgozására. »János vitéz« az I. osztály számára tulságos hosszú; egészében a IV-ik osztályba való, vagy a III-ikba magánolvasmányul.

A második szakasz *hun és magyar mondákat, történeti elbeszéléseket* tartalmaz. Verses és prózai kidolgozás váltakozik benne. Kezdi Arany szép verse: Rege a csodaszarvasról, ősmondákkal, követi Keveháza (Aranytól), melyet csak a történeti kapocs kedvéért vehetett fel a szerkesztő. Aztán Atilla-mondák következnek a krónikások s Priskos rhetor után. Zárják e sorozatot: Etele hun királyról (Tompától) s egy részlet Aranytól »Attilát haza várják« czimmel.

A magyar mondákat részben saját, igen sikerült átdolgozásában adja a szerkesztő a krónikák, Hartvik, Ekkehard, Szt. Gellért

legendája után; más része Jókai történeti könyvéből van átvéve. Költői részletek, melyek a kellő helyeken, a prózai feldolgozás után következnek: »Árpád a honfoglaló« és »A hű jobbágy« Garaitól; »A buvár Kund« Vörösmartytól; Szt. László füve« és »Szt. László« Aranytól; »Ősidőkből« és »Galamboskő« Tompától.

E prózai és költői részletek bemutatásában kettős czél lebeghetett a szerkesztő szeme előtt: bemutatni ugyanazon tárgyat, a prózairó és a költő feldolgozásában, s nemzeti mondáinkat minél szinesebb képben tüntetni fel az ifjuság fogékony lelke előtt. Az első az előrelátó és előre gondoló szakember helyes módszere, a második a magyar tanár szent kötelessége, melyet az utasítások is előirnak. De ezt az előirást ily intensiv képben még senki sem rögzítette meg. E mondákat rendesen prózai elbeszélésben ismertetik tankönyviróink, a mi kevésbbé vagy épen nem foglalkoztatja a *képzeletet*. Nem helyeselhetem történelmi tankönyviróinknak azt az eljárását, hogy mondáink himporát mindenütt letörölni igyekeznek. Minden más nép kultiválja mondáinak szinezését; ha nincs, teremteni igyekezik. Mi, a mink van, azt is feláldozzuk a látszólagos történelmi igazságnak. Pedig bennök nagy nemzeti, mondhatnám államfentartó erő rejlik. Kincs e himpor, mely, hivatva van nemcsak költészetünket virágzásában fentartani, de egyetlen helyes alapja fejlésnek indult művészetünknek is.

Még a VIII-ik osztályban sem vagyok barátja a minden áron oknyomozó igazságok tanításának. Hagyjuk csak azt az egyetemek és szakirodalom számára! Mert hogy ennek sokszor minő hátrányos hatása van, tudjuk mi, kik nemzetiségi vidékeken vagyunk a nemzeti szellem őrei, fentartói, terjesztői.

Nem fejezhetem ki eléggé, mily jól eső érzéssel, lelki gyönyörrel láttam e könyvben változatos összeállításban testet ölteni azt, mi már régóta szemem előtt lebegett, de neki alakot adni nem tudtam, azt t. i: *mi volna a leghelyesebb eljárás, minél nagyobb mértékben kelteni fel a tanulni kezdő ifjuság érdeklődését nemzeti mondáink iránt úgy, hogy inkább képzeletét mint tudását, vagy legalább mindkettőt egyaránt foglalkoztassuk.* Ez Négyesynek kiválóan sikerült.

Árnyoldalai e résznek: 1/a túlzott részletezés. 2. »Keveháza« fontos szolgálatot tesz a történelmi fonál átvezetésére, de a sok nép- és földrajzi név miatt, talán még a vers nyelvezete miatt is (szó- és gondolatalakzatok) az I. osztály számára nehéz olvasmány. 3. Az »Atilla udvarában« igen hosszadalmas. 4. »A magyarok a szt. galleni kolostor alatt« cz. czikk semmi lényegessel nem gazdagítja sem a tudást, sem a képzeletét. 5. A »Szt. Gellért püspök« cz. részletet rövidebbre lehetett volna szabni. 6. »A buvár Kund« nyelvezete nehéz, jobb lett volna helyette a »Korona és kard« mondája, a mit sajnálattal nélkülözünk. Különben ez árnyoldaloknak feltüntetett pontok egyéni véleményen alapulnak, melyek felett pro et contra lehet vitatkozni.

A harmadik rész *a magyar földről és népéről* szól. Könnyed kidolgozású, jellemzetes olvasmányok Krizától, Bársonytól, Mikszáthtól,

Petőfitől, Gyulaitól, stb., azonfelül népdalok. Mellőzi tehát a részletes, tárgyilagos, tudományos leírásokat, melyek más olvasókönyvekben oly nehézzé teszik e fontos részlet tárgyalását. Egy-egy jellemzetes kép mindenik olvasmány, melyek összegéből a tanuló képzelete kiszinezi azt, a mit maga is látva ismer.

A IV. rész pár *görög regét* ismertet a homerosi hymnusok ill. a Cox-Komáromy Görög regék után. Nem nomenclaturák ez olvasmányok sem, hanem folyékony, könnyed, többnyire párbeszédes elbeszélések, a minő alakban egyszer dr. Csengeri J. is megkezdette volt kidolgozásukat.

Úgy hiszem, ez ismertetés után e könyv figyelembe ajánlása felesleges. De felvetek egy praktikus kérdést: A tankönyviró még a szünetjelzésekben is úgy közölje-e a fölvett részletet, mint az iró szünetjelezte? Véleményem az, hogy a mennyiben a tankönyvirónak kötelessége a mondattani szünetjelzés, ha a felvett részletben ettől eltérést lát, javítania kell. Pl. a »Rege a csodaszarvasról« két első sora: »Száll a madár, ágrul ágra, Száll az ének, szájrul szájra«, hol Arany a phonetika alapján a sor középen feltette a vesszőt, pedig mondattani szünetjelzés szerint nem kell, mert sem szórendi szakaszokat, sem a diaeresist nem jelezzük vesszővel. Így az »ágrul ágra« »szájrul szájra« hiányos mondatok volnának; de ez fölösleges. Tankönyvben tehát így volna közlendő: Száll a madár ágrul ágra. Száll az ének szájrul szájra.

Összefoglalom hát a mondottakat. A könyv nyelvezete kitünően eltalálja az első osztály gondolkozása szinvonalát; következetesen emelkedik a szinezésben; nemcsak a tudásvágyat, hanem a képzeletet is öntudatosan fejleszti. Módszerének fősajátsága: keveset eleinte, többet s pontosabban később; nem hagyni egyetlen fogalmat magyarázatlanul, mi arra szorulhat. Szóval e könyv a tanításunkban üdvösen terjedő nemzeties iránynak egyik ékesen szóló apostola.

Csakhogy igen terjedelmes is (220 oldal), drága is. Tisztelettel kérjük hát a szerzőt, szíveskedjék az elősoroltak alapján a második kiadást megrövidíteni vagy egy másik kiadást adni a vidéki iskolák számára. A könyv alakja jól van kiválasztva: inkább széles, mint vastag; képei sikerültek, nyomása tiszta, papirja tartós.

(Lugos.) *Máthé György.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülések.

1901. február 14-én.

A február hó 14-én tartott ülés főtárgya az évi jelentés végleges megállapítása volt. A főtitkártól bemutatott szöveget pár csekély módosítással egyhangulag elfogadta az igazgatóság, s a jelentés már most felterjesztetik.

A kolozsvári kör javaslatát, mely a számtan tárgyi körök szerinti tanításának megfelelő biztosítására a tanárképzésben intézkedéseket sürget, véleményadás végett a körökhöz teszi át az igazgatóság.

A pénztáros 128 régibb hátralékos tagtárshoz szétküldte a főtitkártól aláírt leveleket a tagdíjak megsürgetésére.

A segélyző alap egy özvegynek 50, egy most elhunyt özvegy árvájának 60 korona segedelmet adott.

A temesvári kör az alapot 328 k. 34 fillér aranynyal gyarapította, számos régibb alapítása folytatásaképp. Az igazgatóság köszönetet móndott a példás buzgóságért.

Tiber Ágost, az alap pénztárosa, inditványozza, hogy az alap gyarapítására az igazgatóság márczius végén hangversenyt rendezzen a középiskolák, valamint az állami fels. leányiskola tanulóinak közreműködésével. Az igazgatóság köszönettel fogadta az eszmét és a rendezésre felkérte Tibor Ágostot, a ki a teendők elintézését áldozatra kész búzgósággal ezúttal is elvállalta.

Az Orsz. múzeum és könyvtárbizottság felkérte az egyesületet, hogy képviseltesse magát a bizottságban. Az igazgatóság az egyesület képviselőiül Alexander Bernát, Angyal Dávid, Gerecze Péter és Négyesy László tagokat kérte fel, illetőleg küldte ki.

1901. márczius 6.

Az ülés legfontosabb tárgya a szerkesztőség átruházása volt.

A főtitkár bemutatta a szavazatok összeszámítására kiküldött bizottság (Badics Ferencz, Müller József, Négyesy László) működéséről felvett jegyzőkönyvet, mely szerint a szerkesztői állásra beadatott 512 érvényes szavazat; ebből Balogh Péterre esett 352, Zlinszky Aladárra 94, Molnár Istvánra 66 szavazat. Az igazgatóság tudomásul vette a jelentést s ez eredmény alapján *Balogh Péter* II. ker. egyetemi kath. főgymn. tanárt megválasztott szerkesztőnek jelentette ki. Az elnök az igazgatóság nevében örömének adott kifejezést, hogy az egyesületi Közlöny és a vele kapcsolatos fontos érdekek ügye oly buzgó és avatott kezekbe jut; a megválasztott szerkesztő eddig is kitünő szerepet vitt az egyesület életében is, elismerésre kötelezte a tanárság nevezetes részét; méltán remélhetni, hogy ez új hatáskörben is ki fogja érdemelni a magyar tanárság elismerését és hálá-ját. — Az új szerkesztő köszönetet mondott a bizalomért és a meleg üdvözletért; igérte, hogy tehetsége szerint teljesíteni fogja kötelességét; a Közlönyre nézve ez évben már semmi újitást nem kiván kezdeni, a jövő évre nézve majd annak idején lesznek kívánságai; egyébként kérte az igazgatóság támogatását.

Ezután felolvasta a főtitkár Rajner Ferencz volt szerkesztő búcsúzó levelét, mely a Közlöny mai számában olvasható. Az igazgatóság ezúttal is meleg köszönetét foglalta jegyzőkönyvbe a lelépett szerkesztő iránt sok évi odaadó, lelkes fáradozásáért, s legközelebbről azért a nagy szivességéért, hogy lemondása óta is két hónapnál tovább vitte a Közlöny szerkesztését, noha egészségi állapota és

hivatalos elfoglaltsága mellett ez a munka reá nézve már túlságosan terhes volt. Az igazgatóság óhajának adott kifejezést, hogy az igazgató úr mielőbb nyerje vissza teljes egészségét s a tanárság közügyeit ezentúl is támogassa gazdag tapasztalataival és kipróbált tollával.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr ő nmlga megküldötte a ministerium mult évi működéséről szóló jelentését és a megfelelő statisztikai nyomtatványt 2 példányban. Az igazgatóság a kegyes figyelemért köszönetet mond.

Az évközi második választmányi ülést áldozócsütörtökre tűzi ki az igazgatóság.

A közgyűlés helyére nézve az igazgatóságban az a vélemény, hogy az idén a választások miatt ne tartsuk a közgyűlést vidéki intézetben, hanem Budapesten. De erre nézve végleges határozat később lesz.

Három szerzetes tagtársnak neheztelő felszólalására (a Közlöny 498. lapján foglaltakra vonatkozólag) az igazgatóság kijelentette, hogy teljesen egyetért azzal a czikkel, mely a Közlöny mult számában »Lehetetlen kérdések« czímmel a főtitkár tollából megjelent.

A betegsége miatt akadályozott pénztáros irásban küldötte be ama hátralékosok jegyzékét, a kik a felszólításra fizettek. A többiekre nézve legközelebb tesz előterjesztést. Egyébként az idén tagdíj fejében 576 koronával több folyt be, mint tavaly a megfelelő időben, azonban a tavalyi év pénzügyileg aránylag rossz volt.

Tiber Ágost, a segélyző alap elnöke, több örvendetes dolgot jelenthetett. Így a kaposvári állami főgymnasium igazgatója: *Danilovits* János úr, 100 koronát küldött, mint a gymnasiumtól rendezett hangverseny jövedelmét. Az igazgatóság szives köszönettel fogadta az alap javára ez összeget. Az igazgató úr leveléből érdemes ideirni ezt a szakaszt:

Vajha a többi intézeteknek tanárkarai is követnék szerény példánkat, nem kellene restelnünk, hogy alapunk 2—3 évtized alatt csak 26,331 koronára növekedett. Ha körülményeink megengedik, kisebb összegekkel még növelni fogjuk alapítványunkat.

Látni e tényből, hogy nemcsak a temesváriak, kassaiak, pozsonyiak, eperjesiek s még néhány más városbeli kartársaink tudnak az alap javára néha igazán tekintélyes összeget előteremteni, hanem ugyanezt tudják tenni mások is. Valóban az egyes tanári testületeknek is módjukban áll ilyen eszközökkel a nemes czélhoz hozzájárulni. Mi sem óhajtunk egyebet, mint hogy a kaposvári kollegák óhaja teljesüljön és minél sürübben kapjon az alap ilyen kisebb alapítványokat. Az igazgatóság maga is rendez e hó 29-én a segélyző alap javára a fővárosi redout kis termében hangversenyt, melyre a budapesti tanárok figyelmét felhivjuk.

Az igazgatóság fájdalmas részvéttel vett tudomást Vasváry Benő, dr. Sárffy Aladár és Majoros Károly kedves kartársaink haláláról.

Felvette e két ülésen az igazgatóság a következő új tagokat: Dr. *Keil* Alajos VI. ker áll. főgymn. trt. aj. Négyesy László; *Kovács*

Géza VII. ker. áll. főgymn. tanárt, aj. Morvay Győző; *Király* Béla soproni ev. lyceumi tanárt, aj. Müller József; *Szepesi* Géza rozsnyót prém., *Adamis* Gusztáv, *Krebsz* Ernő, *Schablik* Károly ág. ev. főgymni tanárokat, aj. Hazslinszky Rezső; *Gyarmathy* József, *Horváth* János és *Jankovics* József munkácsi kartársakat, aj. Király Gyula; *Miklósicza*. Simon kassai áll. főreáliskolai hittanárt, aj. Gerevich Emil.

Négyesy László,
főtitkár.

Szepesi kör.

(Az igazgatói értekezletek. — Küzdelem az érzékiség ellen.)

A szepesi kör. f. hó 3-án tartotta első ülését Lőcsén az áll. főreáliskola tanácskozó termében.

I. A folyó ügyek elintézése után *Walther* Béla főreáliskolai igazgató tartott felolvasást *az igazgatói értekezletekről*.

A mindvégig nagy figyelemmel kisért felolvasásában, értekező mindenekelőtt az egyes tankerületekben tartandó ig. értekezletek szükségszerüségé, igyekszik kimutatni. Erre nézve három főokot hoz fel: 1. hogy az egyes iskolák paedagogiai és didaktikai müködése, administrativ vezetése, legalább az egyes tankerületeken belől lehetőleg egységes legyen; 2. hogy a ministerium egyes fontosabb tanügyi kérdések előkészítésénél rendelkezzék teljesen megbízható, a szükséges tudományos képzettséggel és gyakorlati tapasztalattal biró informativ közegekkel (a mi azért nem zárja ki a közokt. tanács működését, hanem azt előkészítené, megkönnyebbítené); 3. hogy a tanári testületeknek is legyen egy forumok, a mely előtt esetleges terveiket kifejthessék.

Ezen czéloknak megfelelően az igazgatói értekezletek szervezése a következő lenne:

1. *Tagjai*, a tanker. főigazgató elnöklete alatt az illető tankerület összes gymnasiumainak és reáliskoláinak igazgatói és minden egyes iskola részéről 1—1 r. tanár, kit a tantestületek az aug. havi alakuló értekezleten, titkos szavazás útján, egyszerű szótöbbséggel 1—1 évre megválasztanak. Az ig. értekezlet jegyzői a rangban legfiatalabb igazgató és tanár.

2. *Ideje és helye:* Évenkint egyszer a husvéti szünidő alatt legfeljebb 2 napi tartammal, évenkint a tankerületnek más városában.

3. *Tárgyai:* α) A ministerium által kitűzött, általános tanügyi kérdések. β) A főigazgató által kitűzött és főleg az illető tankerületben egyöntetű eljárás elérésére vonatkozó tanügyi és administrativ kérdések. γ) Az egyes tantestületek által felvetett tanügyi kérdések (kizárvák az egyes igazgatók vagy tanárok személyes ügyei).

4. *Tárgyalási mód:* Az egyes tárgyalandó kérdések decz. 1-ig a főigazgatónak irásban bejelentendők, ki azokat decz. 15-ig közli az értekezlet összes tagjaival és egyúttal minden egyes kérdésre az igazgatók közül 1—1 előadót kinevez. Az egyes tantestületek hiv. úton nem tárgyalhatják a kérdéseket; de privát megbeszélés útján akár igazgatójuk, akár választott képviselőjük véleményét irányíthatják.

Az ig. értekezlet az előadó referádájának meghallgatása és az ezt követő vita után nyilv. szavazás útján bizonyos megállapodásra jut. Az érte-

kezlet jegyzőkönyvét a főigazgató egyéni nézete kiséretében julius 1-ig a ministeriumhoz felterjeszti.

5. *Költségek:* Az elnöklő főigazgató, valamint a tényleg megjelenő igazgatók és tanárok utiköltségei megtérítendők és napidíjakat is kapjanak.

Nagyon kívánatos volna, hogy az összes jegyzőkönyvek évenkint 1—1 kötetben a ministerium által kiadatnának és ezt az ig. értekezletek összes tagjai, az összes középiskolák és a felekezeti stb. intézetek főhatóságai megkapnák.

Az ily módon szervezendő igazgatói értekezletek az igazgatók és tanárok személyes érintkezése, eszmecsere, idegen intézetek megismerése révén rendkivül üdvös hatásuak lehetnének.

A tetszéssel fogadott értekezésért a kör midőn *Walther* Bélának köszönetet szavaz, *Fischer* Miklós csak azt a kérdést veti fel, vajjon emez ig. értekezleteket nem helyettesíthetik-e az egyesületi gyülések, ha pedig nem, akkor oly értelemben kivánná Walther javaslatát módosítani, hogy az 1. pontban felvétessék az is, hogy a hivatalos kiküldötteken kivül részt vehessen az értekezleten bármely más tanár is, természetesen a maga költségén és tanácskozási joggal, de szavazati jog nélkül. A 4. pontra nézve pedig értekezővel ellentétben azt indítványozza, hogy a kitüzött kérdéseket az egyes tantestületek hivatalosan tárgyalják s megállapodásukat jegyzőkönyvileg tudassák az elnökkel; az értekezletre küldött igazgatók és tanárok pedig ne utasítás, hanem képviseleti alapon vegyenek részt az értekezleten.

A kör *Fischer* Miklósnak indítványát elfogadja és *Walther* Béla javaslatát az említett indítvány betoldásával fogadja el, csak a czímre nézve határozza meg, hogy ezen értekezletek ne »igazgatói értekezletek«-nek, hanem »tankerületi értekezleteknek« neveztessenek.

II. *Az érzékiség ellen való küzdelemről* ugyancsak *Walther* Béla ig. értekezett. Előadó mindenekelőtt számos adattal igazolja, hogy az időelőtti és a megengedhető mértéken túl kifejlődött érzékiség a mai ifjuságban megvan és azután hangsúlyozza, hogy a jövő nemzedékek egészséges testi és szellemi, főleg pedig erkölcsi fejlődése érdekében az érzékiség ellen való küzdelmet az államnak, a társadalomnak, az iskolának és a szülői háznak fel kell vennie. E helyen csak az iskolának és evvel kapcsolatban a szülői háznak feladatáról és teendőiről akar szólani.

Az iskola és a szülői ház az érzékiség ellen való küzdelmet két irányban kell, hogy folytassa: 1. czélszerű testi nevelés, 2. szellemi-erkölcsi nevelés által.

A testi nevelés főczélja az, hogy a testet kellőképen edzze és annak ellenálló képességét fejleszsze. Czélravezető eszközök: sok mozgás a szabadban, iskolai játékok és kirándulások, a természet megkedveltetése, uszás, korcsolyázás, az alvás szabályozása, egyszerű, de tápláló élelmezés stb.

A szellemi-erkölcsi nevelés főczélja az, hogy ifjuságot az érzékiség káros és veszélyes következményeivel megismertessük és akaraterejét annyira fejleszszük, hogy a megismert jót követni és az érzékiség kisértéseinek ellentállani képes legyen. Eszközei többfélék:

a) A tanítás és felvilágosítás. Mellőzve minden titokzatosságot és álszégyent, a szülők kötelessége gyermekeiket a kellő pillanatban felvilágosítani és az érzékiség veszélyeire őszintén és komolyan figyelmeztetni. Ugyan-

ezt tegye meg az iskolában az egészségtan tanára, leányiskolákban egy idősebb tanítónő.

β) Az erkölcsre való hatás. Az igazi vallásosság, a tiszta erkölcs megvédik a fiatalságot az érzékiségtől. E téren különösen a lelkészek és hitoktatók működhetnek eredményesen, kik a szentirás alapján fejtegethetik a házasság szentségét és a boldog házasság előfeltételeit. Nagy fontosságuak e tekintetben az ifj. olvasmányok is.

γ) Positiv jó példák a szülők és tanárok részéről.

δ) Minden rossz példának és az érzékiségre ingerlő eszköznek eltávolítása. E tekintetben különösen a főváros és a nagy városok veszedelmesek az ifjuságra; miért is nagyon kivánatos, hogy — a ki csak teheti — adja serdülő fiait és leányait a veszedelmes kor tartamára kisebb vidéki városokba, természetesen teljesen megbizható családba vagy jól vezetett internatusba.

ε) Az akarat nevelése. Ennek az a czélja, hogy a serdülő ifjú v. leány képes legyen az érzékiség kisértéseinek ellentállni és azt cselekedni, a mit e szével és szivével jónak és követendőnek megismert.

ξ) Törekedjünk mindkét nembeli ifjuságot minél tovább gyermekies ártatlanságban megtartani. Tudja meg az ifjuság idejekorán, a mit tudnia kell; de nem mint titkolni való bűnt egymástól vagy a cselédektől, hanem komoly formában szülőitől és tanáraitól. De azért őrizzük meg lelkének és szivének gyermekies ártatlanságát, szüzies tisztaságát. Inkább legyen a 17—18 éves ifjú vagy leány gyermekiesen naiv szavaiban és tetteiben, mint erkölcsileg megmételyezett, ki a flirtet már művészettel űzi. Ezen czél elérésére minden eszközt fel kell használnunk és egyet sem szabad kicsinylenünk. Ide tartozik az ifjuság ruházata is. Igen sok szülő idő előtt megengedi gyermekeinek a felnőttek ruházatát és a felnőttek társaságába való bevezetését és ezzel már a priori lehetetlenné teszi a gyermekies ártatlanság megőrzését.

Előadó ezek alapján ismételten hangsúlyozza az érzékiség ellen való küzdelem fontosságát és erre való tekintettel indítványozza: »A szepesi kör az érzékiség ellen való küzdelem kérdését a jövő nemzedékek egészséges fejlődése érdekében oly rendkivül fontosnak tartja, hogy felkéri az O. K. T. E. igazgatóságát, tűzze ki ezen kérdést a folyó évi közgyülés napirendjére és tárgyaltassa ottan, természetesen zárt ülésben.«

Stromp József, mint a kör jegyzője.

Kolozsvári kör.

(Az elemi iskola, mint a középisk. előkészítője.)

A Kolozsvári kör február 9-én rendes felolvasó ülést tartott *Kiss Sándor* alelnök elnöklése alatt. Felolvasó *Felméri Albert* volt, ki *az elemi iskoláról, mint a középfokú iskola előkészítőjéről* tartott felolvasást.

Szerinte a tankötelezettség igen korán kezdődik. Innen a sok sápadt, vézna, egészségtelen gyermek. Ma, midőn a katonakötelezettség 21-éves korban kezdődik, semmi sem akadályoz abban, hogy a tankötelezettség csak a 7-ik évben kezdődjék. Igaz, hogy a gyermekek nem egyformán fejlődnek s vannak a kik megbirják, sőt javukra szolgál, ha 6-éves korukban az iskolába

mennek, ezeket nem kell eltiltani, de kötelezni csak a 7-éveseket kell. A középfokú oktatás szempontjából is szükséges, hogy a gyermekek érettebbek legyenek. Másik baj az, hogy nincs organikus összefüggés az elemi iskola és a gymnasium között; meglehetős nagy űr választja el a kettőt, melyet átugorni igen sok gyermeknek nem sikerül. Innen van, hogy az I. gym.-ban 30—35% bukik. Ennek oka az, hogy a tanterveket úgy készítik a ministerium egyes szakosztályaiban, hogy egymásról nem vesznek tudomást. Az elemi iskolában pl. kevés sulyt fektetnek a memoriára, tankönyvet alig használnak, míg a gymn. I. osztályában már a memoriát a legnagyobb mértékben igénybe veszik. Baj az is, hogy még az elemi iskolák tanterve sem egységes és így a különböző osztott és osztatlan iskolákból összekerült növendékekkel nehéz boldogulni az első gymnasiumban. A bajok orvoslására a következő indítványt terjeszti a kör elé: »Mondja ki a kör: 1. hogy a népiskolai tanítás a betöltött 7-ik évvel kezdődjék; 2. hogy úgy az osztott, mint az osztatlan elemi iskolák alsó négy osztálya részére egységes foglalkozási terv állapítandó meg, mely nemcsak a népiskola V—VI. osztálya, hanem a középfoku oktatás érdekeinek szempontjából is ne a sokféle, hanem csak a szükséges elemi ismeretek: értelmes olvasás, írás, beszélés és számolás elsajátítására és begyakorlására szoritkozzék és pedig sulyt fektetve az értelmi tehetségek egységes fejlesztésére s különösen az emlékező tehetség nagyobb gyakorlására.« Kimerítő eszmecsere után a kör az indítványt elfogadta.

Dr. Márki Sándor dr. Csengeri Jánosnak, a szinügyi bizottság elnökének, nevében felhivja a kört, hogy az ifjusági előadások alkalmával tartani szokott bevezető magyarázatok összegyüjtéséről, kinyomatásáról és a tanulók kezéhez juttatásáról gondoskodjék a kör megterhelése nélkül. A kör a szinügyi bizottságot felkéri, hogy erre vonatkozólag indítványt tegyen.

Biró Sándor, jegyző.

VEGYESEK.

Dr. Erődi Béla kitüntetése. A budapesti tankerület főigazgatója, dr. Erődi Béla, a párisi világkiállításon a középiskolai tanügyi osztály rendezésében kifejtett sikeres buzgóságáért a III. osztályú Vaskorona-rendet kapta. Nagy és fárasztó munka volt ez a rendezés; odaadó munkát, nagy körültekintést kivánt, minőre alig is lehetett volna hamarjában alkalmasabb embert találni, mint dr. Erődi Bélát. De volt is sikere munkájának: a magyar középiskolai oktatásügyet oly világításban ismerhették meg a franczia és a többi idegen nemzetek oktatásügyi vezéremberei, mely nem hogy szégyent nem hozott a sokat gáncsolt magyar nemzetre, hanem általános elismerést vivott ki számára. Manapság, mikor a népek becsülése és sympathiája ha nem is döntő, de mégis igen fontos szerepet játszik a politikai ügyek kialakulásában; nem lehet eléggé méltányolnunk az olyan munkásságot, mely hazánk iránt elismerést, rokonszenvet költ a külföldön. Dr. Erődi Béla főigazgató hazafias munkája kétszeres hálára kötelezte le ép a középiskolai oktatás munkásait, kiknek munkáját oly szép módon mutatta be.

Igazgatói czím. Ő felsége a középiskolai tanügy körül szerzett érdemeiért az igazgatói czímet adományozta *Matskásy* József VI. ker. áll. főreáliskolai tanárnak, ki a párisi világkiállításon a magyar középiskolai osztály rendezésében is buzgó munkatársa volt dr. Erődi Béla tankerületi főigazgatónak.

Véglegesítések. A vallás- és közoktatási minister *dr. Gyiszálovics* Vidor és *Myskovszky* Ernő nagybányai áll. főgymnasiumi és dr. *Klein* Félix temesvári állami főreáliskolai rendes tanárokat rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közokt. minister a hajdúnánási ev. ref. gymnasium V. és VI. osztályainak a nyilvánossági jogot az 1900/1 tanévtől 1902/3. tanévig bezárólag terjedő három évre folytatólag megadta.

Kérelem a köri jegyzőkhöz. Az új szerkesztő arra bátorkodik fölkérni a vidéki körök jegyzőit, illetve titkárait, hogy a köri ülésekről a Közlönynek szánt tudósításaikból, minthogy azok nem jegyzőkönyvek, hagyjanak el minden olyan dolgot, melyek mint nem általános érdekűek, a tanárság egészét kevésbbé érdekelhetik s tisztán a körnek belügyéhez tartoznak. Igy aztán annál több tér jut az általános érdekű eszmecserék, határozatok közlésére. Ezek közül az új, eredetibb eszméket lehetőleg hűen és részletesen szükséges előadni, a kevésbbé újakat, a közkeletüeket csak röviden vázolni. Kéri továbbá arra is őket, hogy a felolvasásokról lehetőleg magoktól a felolvasóktól szerezzenek be kivonatot, mert minél több kézen mennek keresztül a szerző eszméi — előbb a titkárén, majd a szerkesztőén — annál inkább veszítenek eredetiségökből. Technikai okokból végül kivánatos, hogy tudósításaikat féloldalra írt és jókora margóval ellátott lapokon küldjék be.

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjjal hátralékban levő t. tagokat kérem, sziveskedjenek a küldött postatakarékpénztári befizetési lappal a tagdíjat befizetni.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. kerületi állami főreáliskola, Markó-u. 20.)

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjfizetés és az előfizetés legczélszerűbben és legolcsóbban az *első* számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, melylyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola).

Tartalom: A volt szerkesztő búcsúja. *Rajner* Ferencztől. — Az új szerkesztő beköszöntője. *Balogh* Pétertől. — *Könyvismertetés:* Négyessy László dr.: Magyar olvasókönyv. *Máthé* Györgytől. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülések s köri tudósítások (szepesi, kolozsvári kör.) — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

ATHENAEUM
KÉZIKÖNYVTÁRA
XVIII. KÖTET.

A MAGYAR NYELV

A művelt közönség számára.

Irta: BALASSA JÓZSEF.

Ára kötve 2 kor.

SZÁZADUNK
MAGYAR IRODALMA KÉPEKBEN.
Széchenyi föllépésétől a kiegyezésig
. . . . . Irta . . . . .
Endrődi Sándor.
Kiadta az Athenaeum. Ára diszes vászonköt. 6 kor.

Régóta nehezen várt könyv ez az Endrődi Sándoré, amely az ihletett poéta édes szózatával regél; cseveg a magyar irodalom, a mi irodalmunk nagyjairól, akiket idáig talán tudósok szemüvegén keresztül néztünk, és most egyszerre mintegy varázsütésre, meglepetve nézzük az ő csodálatosan lebilincselő egyéniségüket. A ragyogó nyelvü, tüzes érzésü poéta, életet, szint varázsol a tudomány szürke vásznára és irodalmunk történetének vezéralakjait mindenek számára érdekessé teszi; bemutatja mint irókat, művészeket és embereket.

Kapható minden könyvárusnál és a kiadó Athenaeumban, Budapest, Kerepesi-ut 54. sz.

XXXIV. évfolyam. 23. szám. 1901. március 17.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

REFLEXIÓK A BUDGET-VITÁHOZ.

A középiskola reformja.

Tanulságosnak tartom egy rövid visszatekintést vetni az imént lefolyt költségvetési vitára. Lássuk, mint gondolkodnak hazánk művelődési viszonyairól az ország törvényhozói.

Az idén kivételesen a közoktatás ügye uralkodott a vitában, nem az egyházpolitika. Örvendetes jelenség. Bár ezután is így volna! Lassanként talán kifejlődnék parlamentünkben egy bizonyos kulturpolitikai iskolázottság, nemzeti művelődésünknek mélyebb felfogása, modern államéletünkben való nagy szerepének az átértése. Sajnos, ma még inkább csak a jóakaratot látjuk. De ez is jó kezdetnek, ezért is hálával kell lennünk. Meg kell gondolnunk, hogy Magyarország multja túlnyomóan közjogi és fegyveres harczokból állt, ezek pedig sem nagy nemzetgazdákat, sem nagy kulturpolitikusokat nem termelnek.

Jellemző, hogy nagyobb szabású államférfiaink a legritkább esetben szólalnak föl a cultus-budget tárgyalásánál. Miért? Tán mert a kormányzatnak ez az ága nem nagy fontosságú a nemzet életében? Korántsem. Hanem azért, mert ők nincsenek meggyőződve annak a fontosságáról. Hangoztatják ugyan a nemzeti kultura fontosságát olykor-olykor, ha egy-egy tanítói vagy tanári küldöttség előtt kell szónokolniok, de még sincsenek róla igazán meggyőződve. Látni kell ezt az igazságot, legapróbb vonatkozásaiban is szemlélni, belenevelődni vagy beledolgozni magát. E nélkül csak jóakaratú dogma a nemzeti kultura fontosságáról mondott szó, mely hatásos szónoklatokat teremhet ugyan, de gyümölcsöző tetteket nem.

»Előttem mindig ott van az az intelem, hogy ennek az országnak kritikus ideje nem a nagy titáni erőfeszítések voltak, nem a tatárjárás vagy törökpusztítás, hanem az igazi kritikus idő az, a mikor számon kérik ennek a nemzetnek kulturális értékét, a mikor számon kérik azt az összegyűjtött erőmennyiséget és

erőminőséget, a melyet be tudunk vetni a művelt világ versenymérlegébe.« Ezeket a nagy fontosságú szavakat mondta Wlassics Gyula közoktatási minister bevezető budget-beszédjében. Nagyon jó volna efféle igazságokat gyakrabban hangoztatni, sőt ki is fejteni a magyar képviselőház előtt. Meg lehetne mondani az ellenzéknek, hogy a magyar értelmiséget nem közjogi helyzetünk változása fogja erőhöz juttatni, hanem az, ha képesek leszünk jellemes férfiakat nevelni. Az incompatibilizmust sem fogja a világnak egy törvényhozója sem megakadályozni semmiféle szigorú paragrafusokkal, hanem csak a puritán erkölcs vethet gátat neki. Tiszta választást is csak a polgárok tiszta jelleme eredményezhet. Jó közigazgatást sem az államosítás fog első sorban teremteni, hanem a hivatalnokok igazságszeretete és kötelességtudása. Még ipart és kereskedelmet sem lehet csupán pénzzel teremteni; tanultság, megbizható jellemesség kell ide is, szóval nevelés. Hiú törekvés is mindent törvényektől és szabályoktól várni. A törvény megszabhatja, hogy és mi módon kell eljárni, de önzetlenséget, becsületességet, kötelességtudást a végrehajtásban csak neveléssel lehet az emberekbe plántálni. Jó törvényünk van nekünk elég, csak a jó végrehajtás hiányzik.

Az efféle igazságok hangoztatása nem gyakorlatias budgetbeszéd, az igaz, inkább csak akademikus discussio. De azt hiszszük, erre volna most nekünk első sorban szükségünk, a kulturpolitikának erre az elemi iskolájára.

Wlassics minister bevezető nagy beszédjében az első helyet foglalja el a *középiskoláról* szóló rész. Ebben is legnagyobb figyelemre tarthat számot a középiskola *reformjáról* szóló fejtegetés. Erős a hite a ministernek, »hogy a mult század végének közös tanügyi reformvajudásaiból ki fog bontakozni az új modern iskola a századnak elején.« Az új iskolának »a reá váró kor küzdelmeire kell tudásban, jellemben, legfőkép akaraterőben felvértezni az ifjuságot. A társadalmi élet folyton halad, folyton új problemákat hoz felszínre, igen természetes dolog tehát, hogy az iskolának ezekkel a problemákkal lépést kell tartania. Nem a letünt korszakok nemzedékének akarunk mi kortársakat nevelni, hanem a mireánk váró korban megállani tudó nemzedéket kell nevelnünk.« Az új iskola gerinczének a humaniárokat tekinti a minister. Az új iskola felállítását azonban nem tartja égető szükségnek; nem ragadtatja el magát koczkázatos kisérletekre a középiskolai reform terén. Ezt a nagy, erős nemzetek sem teszik, annál kevésbbé tehetjük mi, kik még úgy szólván a nemzeti lét alapjainak a kibővítésén munkálkodunk, s a társadalmi erők egységesítésén fáradozunk. Egy elhibázott kisérlet ránk végzetes lehetne. Addig is azonban, mig az európai művelt közvéleményben kialakul az új iskola eszméje, az *egységes jogosítású középiskolai reformon* dolgozik, mely eszme egész Európában mind nagyobb népszerüségnek kezd örvendeni. Ezt készítette elő a legutóbbi középiskolai *tantervrevisió* is.

Ezek főbb vonásaiban Wlassics minister nézetei a középiskolai reformról.

Az egységes középiskola hiveit aligha fogja kielégíteni a minister programmja. Még a nevét is gondosan kerüli, mindenütt csak úgy beszél róla, mint az *új modern iskoláról*, s egyátalán nem igéri megalkotását, hanem azt a jövő számára tartja fenn. Részemről csak helyeselni tudom a minister ovatosságát e fontos közoktatási reform terén. Nincs még ez az eszme teljesen megérve; nem tudjuk még kellő realitással elképzelni, minő legyen ez az egységes középiskola.

Sok ága-boga van ennek a kérdésnek. *Sociális szempontból* természetesen igen nagy haszon volna, hogy egy középiskola készítsen elő minden pályára, ne kelljen már a kis gyermeknek pályát választani.

De lássuk csak tovább a kérdést: *milyen lenne az egységes középiskola tanterve?* Vagy úgy olvasztanák össze a gymnasium és reáliskola tantervét, hogy a tananyag azért nem szaporodnék: ez esetben értékes művelődési elemek esnének áldozatul, a latin, görög, angol, ábrázoló mértan valamelyike, melyek igen szükséges forrásai nemzeti közművelődésünknek. Vagy oly tantervet készítenének az új iskola számára, melyben minden megvolna, a mi a mai gymnasium és reáliskola tantervében megvan: ez esetben azonban akkorára nőne az anyag, hogy a tanulót agyonnyomná, avagy még valószinübben, ex omnibus aliquid ex toto nihil, a legnagyobb felületességet eredményezhetné. A sociális előnyöknek tehát közművelődésünk adná meg az árát; az iskoláztatás és pályaválasztás kényelmének a gyermek lelki műveltségének a tartalmassága esnék áldozatul. Azt hiszem, a mainál több felületességet már meg nem bir közművelődésünk.

Mindkét esetben előállana az a baj is, hogy *minden szakiskolára mindenkinek egyaránt kellene akaratlan is készülnie:* a leendő mérnöknek tán latinul tanulnia, a jogásznak, papnak, tanárnak behatóan foglalkoznia a mértani rajzzal és mathematikával, az orvosnak szintén nagyobb mértékben, semmint műveltsége nélkülözhetetlen elemei megkivánnák, olyan előkészítő studiumokkal, melyek pályájához nem föltétlen szükségesek. Szóval az egységes középiskola tantervi oekonomiája nem volna jó; pedig manapság, mikor annyira meggyűlt a műveltség anyaga, ugyancsak gondos számítással kell megválogatni a tanulnivalókat s nem szabad a szervezetnek föláldozni a tantervet.

Ha egységes alapon elágazó felsőbb tanfolyamokkal, vagyis *bi-* vagy *trifurcatióval* akarnók megvalósítani az egységes iskolát, akkor két súlyos baj származnék. Egyik a nyelvtanulásnak legalább részben a felsőbb osztályokban való kezdése, a mi psychologiai hiba volna, mert a nyelv elemeinek elsajátítása a memoria dolga levén, az alsóbb osztályokba, kisebb gyermekeknek való, felsőbb osztályú tanulónak pedig inkább értelmi munkát kell adni. Másik

hiba volna az iskola egységének a megbontása, mely ellen most, a görögpótló tanfolyam behozatala óta is annyi a panasz.

Ezeket és sok más nehézséget ma még alig lehet sikeresen megoldani, úgy hogy ezzel együtt az egységes iskolát is ma még megoldhatatlan problemának kell minősítenünk. Meg kell várnunk, mig a kor műveltségének egész iránya, szükségletei megváltoznak: akkor tán lehetséges lesz kielégítő megoldást találni. A dolog mindenesetre első sorban a classicus nyelveken fordul meg.

Addig is mi a teendő? Kiválogatni, megrostálni a mai kor művelődésének nélkülözhetetlen elemeit, ezeket minden iskolában egyformán kötelezőkké tenni; az egyes iskolák jellegzetes disciplináit, melyek inkább a felsőbb szaktanulmányokra szolgálnak előkészítésül (latin, görög — ábrázoló mértan, behatóbb mathematika — behatóbb természettudományok), ezeket nem egy azon iskola különböző tanfolyamain — kivéve tán csak az egy középiskolával biró helyeket — hanem inkább különböző középiskolákban tanítani. Más szóval: a nevelésben, a művelődés közös elemeiben közelebb hozni egymáshoz a különböző iskolákat, de meghagyni a különböző iskola-typusokat, aztán valamennyit a lehető legnagyobb mértékben *egységes jogosítással* ruházni föl. Ez az álláspontja, legalább a főelvekre nézve, a ministernek is, ezt hirdette a Közoktatási Tanács is, a nyelvekben még nagyobb változatosság megengedésével. Azt hiszem, ez idő szerint ez a leghelyesebb, a mit az iskolareform terén tehetünk. A közös tárgyakkal, a művelődés legfontosabb elemeinek a közösségével megőriznők a magyar társadalom művelődésének az egységét, a mi nélkül egyek nem lehetünk, egymást soha meg nem érthetjük. Viszont egyes iskolatypusok jellegzetes disciplinái, főleg a felsőbb osztályokban, csak egy határozott irányban készítenék elő a tanulót a felsőbb tanulmányokra, s ezzel az egész tanfolyam oekonomiája gazdaságosabb volna. Végül az a szabadság, hogy a magán úton vagy rendkivüli tanfolyamokon végzett tanulmányok és kiegészítő vizsgálat alapján bármely iskola-typusból föl lehessen lépni a főiskolai tanulmányok bármely ágára: meglehetősen segítene a pályaválasztás nehézségein.

Mindez részint benne van, részint következik a Wlassics képviselőházi beszédéből. Nélkülözzük azonban beszédében annak előadását: miképen képzeli ő az egységes jogosítású középiskolai rendszer behozatalát. s hogy egyáltalán be akarja-e hozni a közel jövőben, vagy pedig ezt is a távol jövő problemájának tartja. Mert mostanában kevés szó esik nálunk még az egységes jogosítású középiskoláról is. Mintha aludnék a dolog. Kár volna pedig elaludnia, mert nagy paedagogiai vagy didaktikai nehézségekbe nem ütköznék a behozatala, inkább törvény-módosításokkal volna összekötve, s egyrészt jelentékeny kulturalis nyereséggel járna, másrészt sociális előnyei, a pályaválasztás megkönnyítése is nagyon megérdemelnék a ráfordított fáradságot.

Még egy körülményre kell fölhivnom az érdeklődők figyelmét. Wlassics erősen hangsúlyozza, hogy mi is részt akarunk

venni abban a nagy nemzetközi kulturális munkában, mely a legkiválóbb gondolkodók vezetése mellett a jövő középiskolájának megalkotása érdekében folyik; de másrészt óva int a középiskolai oktatás terén a kisérletezéstől. Ebben némi ellenmondás van. E munkához, a jövő középiskolájának kigondolásához, odatartozik a kisérletezés is. Wlassics valószinüleg olyan kisérletezést értett, mely az egész középiskolai oktatásra kiterjedne. Ily értelemben természetesen nem szabad kisérleteznünk. De annál nagyobb szükség volna egy-egy megfontoltabb tervnek *egyes* iskolákon való kipróbálása, a mint az pl. Németországban is erősen folyamatban van. E nélkül nincs jogunk azt mondani, hogy komolyan részt veszünk a jövő középiskolája problemájának a megoldásában. Legfeljebb figyelemmel kisérjük a mások munkáját, hogy aztán a kész eredményeket átvegyük. Csakhogy az ilyen megoldás nem vezethet sikerre. A mi számunkra mások nem kisérletezhetnek, mert a mi viszonyaink, társadalmunk és nemzeti kulturánk szükségletei mások. Nekünk magunknak kell a magunk számára kisérletezni, természetesen figyelembe véve a mások kisérleteit is. Még pedig kisérletezni okosan, megfontoltan, úgy, hogy még amaz egy-két intézet növendékeinek se ártsunk vele, hol néhány új iskola-typussal próbát tennénk.

(Folytatása következik.)

Balogh Péter.

A TANÁRSÁG EGY JOGOS KÍVÁNSÁGA.

A magyar középiskolai tanárság minden évben megtámadja egyszer-kétszer az 1893 : IV. törvényczikket s az ezzel megállapított rangsort, mert tapasztalta, hogy az egy olyan ruha, mely a középiskolai tanárságra sehogy sem illik, s mivel egyhamarjában nem remélhette a törvény revisióját, módokat keresett és jelölt ki a törvény hiányainak pótlására az ezen törvény által a középiskolai tanárságon ejtett sérelmek orvoslására. Innen-onnan tíz éve tart már e küzködés, de eredménye vajmi csekély!

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny volt szerkesztője a f. iskolai évi 15. számban ily bevezetés után azt hangoztatja tehát: »hogy vegyék ki a tanárságot mindenekelőtt az 1893 : IV. t.-cz. alól és szüntessék meg a rangsort!«. »Kérjünk törvényrevisiót, illetőleg a tanárság ügyeinek rendezésére külön törvényt!« Hogy milyen legyen ez a törvény és mi legyen benne, annak fejtegetését máskorra hagyja a szerkesztő.

Ezzel szemben a Közlöny 16. számában a magyar tanárvilág egyik jeles tagja figyelmeztet a tanárok rangsorba osztásának egy kis viszásságára, melyet az 1893 : IV t.-cz. magában involvál. »Nálunk, úgymond, a tanár, bármennyi ideig szolgáljon is, mint ilyen, nem juthat be a VII. rangosztályba, holott megvannak megfelelő illetményei; így pl. a VIII. rangosztály első

fokozatába jutott tanárnak 4—5 ötödéves pótlékkal 1800 + 400 vagy 500 = 2200—2300 frt alapfizetése van, tehát több, mint a ministeri titkárnak (a VII. rangosztály 2. 3. fokozatában). A 34—35 éves ministeri titkár mégis minden *hivatalos* alkalommal megelőzi az 54—55 éves, nála húsz évvel idősebb, érdemekben megőszült tanárt, a mi természetesen a társadalomban a tanári pályán végzett munkásság értékét a közvélemény előtt tetemesen lefokozza.«

Ebben a nyilatkozatban nagy igazság rejlik, a fizetési törvénynek nagy fogyatékosságát tünteti ki s világosan konstatálja az egyik súlyosabb sérelmet, azt a nagy csorbát, melyet az 1893. IV. t.-cz. a tanárságon, illetőleg annak tekintélyén ejtett.

Ausztriában, folytatja az illető tanár, az ötödéves pótlékok, melyek, mint tudva van, a fizetés természetével birnak (s a nyugdíjba is beszámíttatnak) nemcsak hogy befolyással vannak a rangosztályozásra, hanem annak egyenesen alapját teszik. Két ötödéves pótlék a VIII., négy pótlék a VII. rangosztályt nyitja meg a tanárnak. S minthogy vannak bizonyos alkalmak, kivált vidéken, a hol a tanárok *hivatalosan* vagy *félhivatalosan* összejönni kénytelenek más honoratiorokkal s *ha a tanárok teljesen rangsoron kivül állnak*, ily alkalomkor teljesen egyéni felfogás szerint bánhatnak el velük, s minhogy a mi társadalmunkban megvan az a törekvés, hogy a tanári állást lehetőleg kevésre értékelje, tartani lehet attól, hogy a tanárokat mindenfelé mellőzés és háttérbe szorítás érheti, mely ellen reklamálni nem lehet, minthogy jogos követelést rangra való hivatkozás nélkül e tekintetben nem támaszthatni: a *tanároknak tehát szükségük van a rangsorozásra* s ők úgy mint más hivatalnokok csak az öket alkalmazó államtól kaphatják meg állásuk tekintélyét.

Erre a szerkesztő is a második czikkben kijelenti, hogy a rangsor fenntartását ő is szükségesnek tartja, kijelenti pedig e szavakkal: »annak az óhajtottam új törvénynek is meg kell szabni a tanári állás helyét és értékét az általános hivatalnoki hierarchiában.«

Annyi mindenesetre tény, hogy az 1893 : IV. t.-cz. a VIII. rangosztály első fokán 1800 frt. fizetésel és már 4—5 ötödéves pótlékkal rendelkező ősz tanárt rangban hátrább helyezi a VII. fizetési osztály 2. 3. fokán levő, fiatal ministeri titkárnál, pedig ha a tanár fizetése már 2200—2300 frtot tesz ki (mert az ötödéves pótlékok egészen a fizetések természetével birnak), akkor a ministeri titkárral legalább is egyenlő rangban kellene állnia.

S így van ez a középiskolai igazgatókkal is. A tanári pályán egy 20—25 évig működő igazgató belekerül okvetlenül a VII. fizetési osztály 2 fokozatába 2200 frt. fizetéssel és 300—400 frt ötödéves pótlékkal 2500—2600 frt fizetéssel, de valószínűbben belejut már a VII. rangosztály 1. fokába 2400 frt. fizetéssel a 400—500 frt ötödéves pótlékkal = 2800—2900 frt fizetéssel s mégis rangja kisebb lesz, mint pl. egy fiatalabb törvényszéki

elnöké, kinek fizetése a VI. rangosztály 2. fokán csak 2500 frt; az idősebb igazgatóé tehát felülmulja ezét 300—400 frttal is, és mégis marad a VII. rangosztályban és hivatalos és félhivatalos alkalmakkor, mikor a »rangsor« szerint jelölik ki az emberek helyét, a nála sokkal fiatalabb elnök mögé kerül. S ezt mind az okozta, hogy az 1893 : IV. törvény nem veszi figyelembe a fizetés természetével biró ötödéves pótlékokat és így pótolhatatlan rést, nagy csorbát és jogtalan sérelmet ejt a középiskolai tanárok és igazgatók tekintélyén.

Akár lesz a középiskolai tanárság óhajának megfelelőleg a közeli időben törvényrevisió, akár nem, kultuszminiszterünknek ezen evidens sérelmen mielőbb okvetlenül segítenie kell. Hisz a tanárság érdekeit ő mindig a szívén hordta és a hol csak lehet, már méltányosság- és igazságérzeténél fogva is, mindenha kész a tanárság tekintélyén akarva vagy nem akarva, de jogtalanul ejtett sérelmeket orvosolni.

Az incompatibilitásra vonatkozó törvény alapján az orsz. képviselők ellen halomszámra tett följelentések következtében ezen törvény már is revisió alatt áll, a fizetési törvény revisiójára is mihamarább sor kerülhet, csak akarja a törvényhozó testület.

S ha revisió lesz, akkor a tanárokon az 1893 : IV. t.-cz. által elkövetett mellőztetést és sérelmeket feltétlenül meg kell szüntetni, hogy a tanárság elégedetlenségének már egyszer vége legyen és a tanárokat, az ötödéves pótlékok meghagyása mellett, mert előmenetelük nincs, a birákkal egy rangba és fizetési osztályba (hisz qualificatiójuk is egyforma!) kell helyezni, akár a VII.-be, akár máshová, az igazgatókat pedig a törvényszéki elnökökkel (s a tanfelügyelőkkel, mert ezek a mostani törvény szerint feljuthatnak a VI. rangosztályba is, pedig nincs egyetemi képesítésük!) a VI. vagy más valamely rangosztályba kell sorozni, meghagyva azoknak is ötödéves pótlékaikat, mert azoknak sincs úgyszólván semminemű előmenetelük, mig a törvényszéki elnökökből, még működési helyükön is, kuriai birák is lehetnek. Ehhez hasonlóan az idősebb főigazgatók is az V. rangosztályba mennének ministeri tanácsosi czimmel. Ne féljen a közoktatásügyi ministerium a tanférfiakat ugyanazon fizetésben és czímben részesíteni, mint a minőben az igazságügy emberei részesülnek!

És ha egyhamar törvényrevisió nem is lenne, a közoktatási minister úr a középiskolai igazgatók és tanárok ama jogos kívánságát, hogy a fizetésöknek megfelelő rangosztályba emeltessenek, a fizetésbe beleértve az ötödéves pótlékokat is, a most fennálló törvény korlátai között is, anélkül, hogy annak sorompóit sérteni vagy lerombolni kellene, suo iure et sua auctoritate, akkor is teljesítheti, ha akarja, mert az semminemű kiadást az állam részéről nem igényel. Ismerve közoktatásügyi ministerünk subtilis érzékét a jog és igazság iránt, ezen jog- és igazságszereteténél fogva, de a tanárok iránt mindenkor tanusított jóakaratánál és

nagybecsű törekvésénél fogva is, melylyel ő minden lehetőt megtesz a tanárok érdekében még akkor is, ha fizetésük, nem pedig csak tekintélyük emeléséről van szó, reméljük, hogy a tanárok és igazgatók szóban levő jogos követelésének érvényt fog szerezni.

Terjesztesse fel a főigazgatók által most cumulative, jövőre pedig minden egyes alkalommal egyenkint azon igazgatók jegyzékét, a kiknek fizetése az ötödéves pótlékokkal már kitesz 2500 frtot s azokat emelje a VI. fizetési osztályba, akár főigazgatói czímmel, akár anélkül, olyformán, hogy midőn minden év végén az állami és kir. kath. középiskolák igazgatói és tanárainak lezárt rangsora közöltetik, az ilyen igazgatók a VI. fizetési osztálynak megfelelő csoportjában, fokozatában soroltassanak fel, akár összevéve ötödéves pótlékaikat fizetésükkel, akár azokat külön kitüntetve. S ha már úgyis a VI. rangosztályba kerültek, a rang *külső* jelzése végett, megadhatja nekik a kultuszminister úr *a főigazgatói czímet is*, legalább azon igazgatóknak, a kik ellen 20—25 évi működésük alatt sem hivatali, sem társadalmi tekintetben semmi kifogás nem fordult elő, mert a társadalom előtt e czímmel mindenesetre nagyobb tekintélyük lesz.

Nem kell attól tartani, hogy ha az összes 20—25 évig kifogástalanul működő 50—55 éves igazgatóknak akkor, midőn azok a VI. rangosztályba kerülnek, megadatik egyúttal a főigazgatói czím is, hogy ez által túlságos sok lesz azoknak száma; legfeljebb 15—20, de semmi esetre sem több, mint a mennyi az országban az összes, sokszor náluk sokkal fiatalabb és rövidebb ideig működő törvényszéki elnökök száma.

Ma míg a pénzügyministerium csaknem minden pénzügyigazgatót királyi tanácsossá tesz (főigazgatóink között pedig 4 van, ki mindeddig nem bírja e czímet), addig a kultusministerium 70 állami és kir. kath. középiskolai igazgató közül csak 5 igazgatónak ajándékozta a főigazgatói czímet és vannak 25—30, sőt 40 év óta kifogástalanul működő derék igazgatók, a kiknek már 2500—2900 frt illetményük van és még sem emeltettek a VI. rangosztályba s nem kapták meg e czímet.

Terjesztesse fel a cultusministerium hasonlóképen mindazon tanárok névsorát, a kiknek az ötödéves pótlékokkal már akkora fizetésük van, hogy beleillenek a VII. rangosztály kereteibe, ezeket emelje szintén oda együtt vagy külön tüntetve fel fizetésüket és ötödéves pótlékaikat, s ha a törvényszéki birák egy bizonyos százaléka a helyi előléptetési rendszer alapján kir. itélőtáblai birói czímet és jelleget kap, kapja meg az ilyen tanárok egy bizonyos százaléka is az igazgatói czímet, főkép azok, kik ellen hivatali és társadalmi tekintetben mi kifogás sem merült fel hosszú működésük alatt. Jelenleg a tanárok között csak 5 czimzetes igazgató van, 3 állami és 2 kir. kath. középiskolánál.

Az igazgatók és tanárok ama kivánsága tehát, hogy fizetüknek (az ötödéves pótlékokat is hozzáértve) megfelelő rangosztályba soroltassanak, teljesen jogos és az eddig tapasztaltak

után van remény, hogy kultuszministerünk *ezen jogos követelésnek* eleget fog tenni, mert az igazgatók és tanárok tekintélyének emelése csak a tanügynek és a társadalomnak fog javára szolgálni, a mennyiben az igazgatók és tanárok ambitióját és agilitását csak növelni fogja s akkor a hivatalos és félhivatalos összejöveteleknél az igazgató és a tanár mindig meg fogja kapni az őt megillető helyet. X. Y.

IGAZGATÓK ÉS TANÁROK MINT ÉRETTSÉGI KORMÁNYKÉPVISELŐK.

Az 1883. évi XXX. t.-cz. alapján a vallás- és közoktatásügyi minister 18514/84. sz. a. kelt rendeletével adta ki utasítását a felekezeti középiskolák érettségi vizsgálataihoz kirendelendő kormányképviselők számára.

Az akkor még új intézmény 1885. junius havában lépett életbe s immár 15 évi tapasztalat meggyőz minden tanférfiut arról, hogy ez kitünően és eredményében áldásosan bevált intézmény. Ugy tapasztalható azonban, hogy míg az első években nagyrészt egyetemi tanárokat bízott meg a minister e fontos kiküldetéssel, addig az utóbbi években az autonom felekezetek érettségi vizsgálatainál inkább jog- és theologiai akadémiai tanárok képviselik a kormányt. Egyik-másik évben elvétve egy-egy középiskolai tanár nevét is olvashatjuk a kormányképviselők nevei között.

Az idézett utasítás 1. pontja szerint »a kormányképviselők *rendszerint* a felsőbb iskolák tanárai, vagy más *kiváló szakférfiak* köréből vétetnek.« Nincs ugyan benne az utasításban, de a gyakorlat azt mutatja, hogy — valószinüleg a felekezeti féltékenykedést és idegenkedést kikerülendő, — a ministerium rendesen olyan vallású kormányképviselőt küld az érettségi vizsgálatokhoz, a milyen vallású az illető autonom felekezeti iskola. Valószinüleg ez az oka annak, hogy utóbbi időben *több helyre* is ugyanazon kormányképviselő volt kiküldve, mert mindegyik főgymnasiumhoz nem jut külön-külön. Az elmult 15 év azt a tapasztalatot is mutatja — s talán ezért nem jut minden helyre külön kormányképviselő — hogy az egyetemi tanárok elfáradván a május és junius hónapokra eső tanár-vizsgálatokon: nem igen törekednek a kormányképviselői megbízásért s tényleg számuk erősen megcsappant.

Szerény véleményem szerint a nélkül, hogy az utasítás megsértetnék, lehetne segíteni egyrészt azon, hogy egy ember a több intézethez való küldetéssel ne terheltessék (mert az irásbelik átvizsgálása rengeteg munka egy intézetnél is), másrészt a különböző iskolák tanárai között szoros kapcsolatot s a tanügyre oly előnyös tapasztalatokkal járó ismeretséget lehetne létrehozni.

Az utasítás ugyanis a kormányképviselő személyére nézve azt mondja, hogy »*rendszerint*« (tehát nem minden esetben) felsőbb iskolai tanár legyen. Ez nem zárja ki azt, hogy középiskolai igazgatókat és tanárokat fölös számmal ilyenekül megbizzanak, annyival is inkább, mert — hála Istennek — a magyar középiskolai igazgatók és tanárok között igen szép számmal vannak »*kiváló szakférfiak is*,« mint az Utasítás ezt megkivánja arra az esetre, ha az illető nem felsőbb iskolai tanár.

Vizsgáljuk csak: mik a kormányképviselők teendői s okvetlen szükséges-e ahhoz, hogy az illető felsőbb iskolai tanár legyen?

Igen természetes, hogy ma már a felsőbb iskolai tanár sem lehet *polyhistor*, hanem csakis egy-két tárgyban *szakember*. Sőt a jogi és theologiai akadémiai tanárok plane olyan tárgyban szakemberek (jog, bölcsészet, szentirás-olvasás, dogmatika, egyháztörténet stb.) a melyek *egyike sem érettségi tárgy*, sőt a középiskolákban nem is taníttatik.

A kormányképviselő teendője: az érettségi irásbelik (magyar, latin, német, görög, számtan) átvizsgálása; a szóbeli vizsgálatokon jelen lenni, ha óhajtja: kérdést is tehet. Egyébként kötelessége felügyelni, hogy a minister által 10288/1884. sz. a. kiadott érettségi utasítás §-ai megtartassanak, s hogy általában áll-e az érettségi vizsgálat azon a szinvonalon, a melyet az 1883. évi XXX. t.-cz. megállapított. Tapasztalatairól a ministeriumnak jelentést tesz. Ha pedig nem tudna valamelyik vizsgázó felett a bizottsággal megegyezni, a kormányképviselői utasítások 24. §-a. alapján azon tanuló érettségi bizonyítványának — vagy, ha a vizsgálat nem állott a kellő szinvonalon: az összes vizsgázók bizonyítványának — kiadatása ellen tiltakozik s erről jelentést tesz.

A többi a minister és az illető főhatóság dolga. Utóbbi ugyanis vizsgálatot indít s ennek alapján vagy kiadatja az érettségit, vagy visszatartja. Mindkét esetben jelentést tesz a ministernek.

Általános tapasztalat — és ez igen természetes — hogy a kormányképviselők szoktak is kérdéseket tenni a vizsgálatokon, még pedig szaktárgyaikból sokszor igen is mélyreható kérdéseket, úgy hogy némelyik kérdés bátran beillenék egyetemi vizsgára is.

A középiskolai igazgató és tanár miért ne tudná e functiókat végezni, különösen ha — mint az Utasitás kivánja — kiváló szakférfiu. Először is magyar nyelvből és irodalomból vizsgázott az egyetemen, mert e nélkül tanári oklevelet nem nyerhetett. Ezenkivül szaktárgya vagy a humaniórákhoz vagy a reáliákhoz tartozik. Valamelyikből tehát elég alapos kérdéseket tud a szóbeli vizsgálaton feltenni. Ugyanazon helyre lehetne küldeni egyik évben humanus, másik évben reális szaktárgyú igazgatót vagy tanárt.

Minő nagy hasznát látná ennek a középiskolai oktatás! A kiküldött igazgatók és tanárok oly intézetek belső életével, muzeumaival, tanáraival ismerkednének meg, melyeket különben sohasem láthatnának és az ismerkedés folytán nagy mértékben

gyarapítanák tapasztalataikat, ismereteiket, a mi a tanügyre lenne előnyös. Alkalom adatnék az egyes tantárgyak módszereinek, általában a tanításban tapasztaltaknak megbeszélésére.

Ajánljuk ez eszmét — egyelőre legalább kisérletkép — az intéző körök figyelmébe.

(Pápa) *Makay István.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Udvarhely-kerületi kör.

(A középiskolai tanulók egyenruhája.)

Az Udvarhely-kerületi tanári körnek f. évi február hó 9-én dr. *Solymossy* Lajos elnöklete alatt megtartott rendes havi ülésén *Bod* Károly ev. ref. koll. tanár a középiskolai tanulók uniformisának kérdéséről értekezett, mely kérdéssel kapcsolatban egy középiskolai ruhaegylet alapításának eszméjét pendítette meg.

Értekező már csak az együttlakással (internátussal) egybekapcsolt intézetek családias jellege miatt is melegen óhajtja az egyforma ruházatkészítő egyesület létrehozását, főkép, ha általa honi — sőt, a mennyiben csak lehetséges — helybeli iparosokat pártolunk. Értekező nem rajong semmiféle uniformisért; a polgári és társadalmi életben való egyenlőség elvével és korunk demokratikus irányzatával sem igen egyeztethető össze. Mégis egy helybeli ruhaegyesület létrehozása, a jelzett módon és feltételek mellett, értekező meggyőződése szerint csak örvendetes jelenség, hasznos és üdvös kezdeményezés lenne; de az egyforma ruházkodást kötelezővé tenni a tanulókra, elhibázott lépés lenne és a szülőkre ilyen czimen jogtalan terhet mintegy ráerőszakolni nem szabad. Az iskolák szerint való megkülönböztetés különböző szinű karszalagok által könnyen történhetnék, ámbár teljesen fölösleges; mig az osztályok — és talán az előmenetel szerint — külső jelvények által való kitüntetés helytelen és elitélendő. Minthogy a szerénység kiváltképen az ifjuság disze, a czifra és fényes uniformis nemhogy a lélek ezen nemes tulajdonságát fokozná, hanem ellenkezőleg a hiuságnak istápolója, dédelgető melegágya szokott lenni: épen ezért minden effélét kerülni kellene.

Fejtegetéseit az értekező azon javaslattal végezte, hogy tegyen a tanári kör kisérletet a ruhaegylet megvalósítása iránt és a módozatok további megbeszélése, valamint a kivitel részleteinek megállapítása végett küldjön ki a helybeli és a körben képviselt középiskolák tanáraiból álló 9 tagú bizottságot.

E javaslat élénk eszmecserére szolgáltatott alkalmat.

Hlatky Miklós az egész kérdést elejtendőnek tartja, mert nem barátja az egyenruhának, mivel az ember értékét az ember belső értéke szabja meg, nem pedig a külső ruha.

Kovács Dániel csak olyan törekvést pártolna, mely nem egyenruhát, hanem honi gyártmányból készült jó és olcsó öltönyt igyekeznék szerezni az ifjuságnak.

Molnár Károly nem idegenkednék a magyar motivumokkal diszített egyenruhától, mely a magyar hazafiságnak külső kifejezése lenne.

Dr. *Solymossy* Lajos elnök azon nézetben van, hogy ezt a kérdést el lehetne odázni, a mig a budapesti egyetem ifjusága részéről a magyar egyenruha behozatala iránt megindított mozgalom ügye eldöl, mely mozgalomba az összes középiskolákat is bele akarják vonni.

Szabó Árpád az olcsó egyenruha mellett szólal fel; de csak azon esetre tartja czélszerünek, ha az minden egyes tanulóra kötelező lenne. Ajánlja, hogy a kérdés tanulmányozása bizottságra bizassék.

Bod Károly előadó megtartván záróbeszédét, azt hangsulyozza különösen, hogy a tervezett egyenruhát olyannak képzeli, mely a polgári ruhától nem nagyon különbözzék.

Erre a kör a kérdés tanulmányozására 9 tagú bizottságot választott.

Csehély Adolf, jegyző.

Eperjesi kör.

(Küzdelem a tanulók érzékisége ellen.)

Az eperjesi kör 1901. febr. 22-én gyülést tartott, melyen több folyó ügy elintézése után *dr. Wallentinyi Samu* felolvassa értekezését az igazgatóságtól megvitatásra kitüzött ama tételről: micsoda eszközök és módok volnának alkalmasak az ifjuság ellenálló képességét az érzéki kisértésekkel szemben fokozni.

Felolvasó először azzal a kérdéssel foglalkozott, vajjon van-e oka és alapja e kérdés tanulmányozása szükségének. Arra az erdményre jutott, hogy e métely megvan a fővárosi és vidéki ifjuságban egyaránt. A bajt orvosolni főleg az iskola részéről, fölötte nehéz. Az orvoslást első sorban a családban kell keresnünk. A gyermekbe otthon, a szülői hajlékban csepegtessék bele a feddhetetlen erkölcsiséget; ha a gyermek nem kapja meg a szülői házban az erkölcsi alapot, hiábavaló akkor az iskola minden erőlködése. Az iskola is tehet azért valamit a baj elhárítására. Tehet azzal, hogy a tanulókban, a mennyire lehet, fejleszti az akaraterőt, hogy szilárd jellemekké neveli őket. A másik eszköz volna a baj elhárítására a testi nevelés, a játék, a sport űzés. A tanuló szabad idejében friss levegőt szívjon, futkározzék, játszszék a helyett, hogy otthon unatkozva rosszban törje a fejét, elernyedjen a teste s előtérbe lépjenek nála az érzéki érdekek. Indirekt eszközök, a melyekkel megóvjuk a tanulókat az érzéki kisértésektől, ha óvjuk őket az erkölcstelen olvasmányoktól s különösen a léha szindaraboktól, a melyek megmételyezik a tanuló fogékony lelkét.

Az ifjuság erkölcstelenségének okát különben a mai társadalomban kell keresnünk. A métely mélyen befészkelte magát az egész társadalomba. Hasztalan beszélünk mi a gyermeknek erkölcsről, hiába állítunk szeme elé erkölcsi ideálokat, nemes jellemeket, a mikor kilépve az iskolából mindennek ellenkezőjét látja, tapasztalja a társadalomban, a melynek ő is elválaszthatatlan tagja. Beteg társadalmunkat kellene első sorban kigyógyítani, ez magával hozná az ifjuság erkölcsi megujhodását is.

A tárgy fontosságánál fogva is nagy érdeklődéssel hallgatott felolvasónak állításaihoz és indítványaihoz a kör hozzájárul s az érzékiség fokozódó elharapódzásában a testi és lelki romlás oly veszélyeit látja, melyeket a tanárnak — lehetőleg nevelői gondoskodásának kiterjesztésével — iparkodnia kell mielőbb felismerni és elhárítani.

Szutórisz Frigyes szerint a tanárnak bármily igyekezete ezen nagy erkölcsi hibák orvoslásában nem vezethet megfelelő eredményre, mivel a fennforgó baj oly általánosodó társadalmi baj, mely ellen egyesnek küzdeni igen nehéz.

Csengey Gusztáv szükségesnek tartja, hogy a tanár a tanulót oly esetben, mindőn rajta az önfertőzés nyomait veszi észre, a következmények feltárásával a rossz hajlamoktól lehetőleg rettentse el, s e végből, az ifjú végromlásának megelőzése végett, annak szülőit is nagyobb vigyázatra figyelmeztesse.

Dr. Körösy György czélszerünek, sőt a középiskolai renntartás szellemében a tanár teljesítendő hivatásának tartja, hogy ez a tanulókat lakásaikon meglátogassa, házi viszonyaikat megismerje, ezeken szükséghez képest javítani iparkodjék s így őket melegebb érdeklődésével saját egyéniségéhez és közvetlenebb nevelő czéljaihoz közelebb emelje.

Ludmann Ottó — ezen eljárásnak a helybeli evang. gymnasiumban szokott gyakorlására hivatkozva — az ily látogatások szükségét és fontosságát szintén hangsulyozza.

Kubányi Béla — részben a szülői conferentiákra gondolva — igen kivánatosnak tartja, hogy a tanár a tanuló kiismerése, továbbá egyöntetübb és biztosabb nevelése érdekében a szülőkkel minél gyakrabban érintkezzék.

Elnök a korai nemi visszaélés esetében erélyes tanári és szülői beavatkozásnak szükségét szintén elismeri s pártolja Csengey indítványát.

Párkányi Gyula szerint az érzéki ösztönök korai tultengésének elejét vehetik az iskolai orvosok is, mindennél azonban jobban az a fáradozáshoz szoktatni tudó munkaszeretet, mely komolyságával a tanuló gondolatait és érzéseit leginkább képes a bünös hajlamoktól eltéríteni s megjavítani.

Dr. Janicsek József az érzéki kisértések ellen szükséges ellenállási képességet, mint az iskola részéről nyujtható egyik igen jelentékeny ellenszert, főleg a tanuló tudatának azon szabályozottságában s érzelmeinek azon fegyelmezettségében és erősségében keresi, melyeket együttvéve első sorban egyrészt a kisebb tananyagra szorítkozó, de annál bevésőbb tanítás adhat; másrészt a mit az alsó osztályokban minél kevesebb tanár alkalmazásával, minél egyfélébb, egyöntetübb és mélyebb lélektani benyomások és állapotok, nemkülönben azon főbb erkölcsi tanok fejleszthetnek ki, melyeket osztályonként fokozatosan és közösen kellene tanítani.

Gömöry János beismeri, mily üdvös e czélból, ha egy-egy tanár a tanulókat az egész gymn. tanfolyamon keresztül vezetheti.

A kör többi tagja is ezt vallják. Megjegyzik azonban, hogy több tanár alkalmazásának az osztályokban az az előnye van, hogy a gyenge tanár tanító-nevelői gyengeségét a többi tanár paedagogiai erényei kipótolhatják.

Dr. Janicsek József,
köri jegyző.

VEGYESEK.

Halálesetek. *Hanthó* Lajos nyug. főreáliskolai igazgató f. évi márczius hó 4-én 67 éves korában meghalt Aradon. — *Király* Béla soproni ág hitv. evang. lyceumi tanár f. évi márczius 6-án meghalt Sopronban, 41 éves korában, 17 évi tanári szolgálat után.

Pályázatok. A szegedi áll. főreáliskolánál *természetrajz-földrajzi* tanszékre márczius 31-ikéig;

a nagykikindai áll. főgymnasiumnál *mathematika-physikai* tanszékre május 1-ig;

a nagykikindai áll. főgymnasiumnál *latin-német nyelvi* tanszékre május 1-ig;

a nagykikindai áll. főgymnasiumnál *torna-tanítói* állásra május 1-ig.

A kérvények a vallás és közoktatási ministeriumhoz czimezve az illető iskola igazgatóságához intézendők.

Nyilvánossági jog. A m. k. vallás és közoktatási minister a karczagi ev. ref. gymnasium V. és VI. osztályának a nyilvánosság jogát 1900/1. 1901/2. és 1902/3. tanévekre is megadta.

Figyelmeztetés. A budapesti tanári kör f. évi márczius 20-ikán d. u. 5 órakor az egyesület helyiségében (IV. Ujvilág-utcza, 2. III.) ülést tart, a melyen *dr. Chovancsak* István, a kör alelnöke, értekezik *a gymnasium és reáliskola viszonyáról*. Előadás után társas vacsora à la carte.

Kérelem a köri jegyzőkhöz. Az új szerkesztő arra bátorkodik fölkérni a vidéki körök jegyzőit, illetve titkárait, hogy a köri ülésekről a Közlönynek szánt tudósításaikból, minthogy azok nem jegyzőkönyvek, hagyjanak el minden olyan dolgot, melyek mint nem általános érdekűek, a tanárság egészét kevésbbé érdekelhetik s tisztán a körnek belügyéhez tartoznak. Igy aztán annál több tér jut az általános érdekű eszmecserék,

határozatok közlésére. Ezek közül az új, eredetibb eszméket lehetőleg hűen és részletesen szükséges előadni, a kevésbbé újakat, a közkeletüeket csak röviden vázolni. Kéri továbbá arra is őket, hogy a felolvasásokról lehetőleg magoktól a felolvasóktól szerezzenek be kivonatot, mert minél több kézen mennek keresztül a szerző eszméi — előbb a titkárén, majd a szerkesztőén — annál inkább veszítenek eredetiségökből. Technikai okokból végül kívánatos, hogy tudósításaikat féloldalra írt és jókora margóval ellátott lapokon küldjék be.

Figyelmeztetés és kérelem. Az alapszabályok 18. pontja szerint a tagdíj deczember 31-ig fizetendő. A 17. pont szerint pedig, a ki valamely körnek tagja, a tagdíjat az illető kör pénztárosánál, a ki pedig nem tagja valamely körnek, egyenesen az egyesület pénztárosának fizeti. A tagdíjfizetés ez utóbbi módja legczélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt *postatakarékpénztári befizetési lappal* történik, melylyel a t. tagok a tagdíjat az ott helyben levő postahivatalnál az egyesület javára *teljesen díjtalanul* fizethetik be. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve. A tisztelt előfizetők az előfizetési díjat szintén a befizetési lappal fizethetik. Kérem a t. tagokat és előfizetőket, hogy a tagdíjakat és az előfizetési díjakat minél előbb befizetni sziveskedjenek. A tagdíjfizetésre az 1. számmal szétküldött postatakarékpénztári befizetési lapok 1900. január 1-én túl is használhatók. Ezek használata alkalmával azonban *a forint és krajczár értékjelzés áthúzandó és helyette korona és fillér tüntetendők ki.* A m. kir. posta-takarékpénztár *az 1900. január 1-től kezdve minden befizetési lappal történt befizetést korona-értékben történtnek vélelmez és igy is könyvel el.*

Az 1899. évi 917 ig. számú körrendelettel a m. kir. postatakarékpénztár utasította az összes postahivatalokat, hogy a régi befizetési lapokat továbbra is fogadják el. Minthogy előfordult, hogy ennek daczára egyes postahivatalok a régi befizetési lapokat visszautasították, a m. kir. postatakarékpénztár 1900. évi 53/ig. számú rendelete alapján kérem a tisztelt tagtársakat és előfizetőket, hogy a régi befizetési lapok elfogadását az idézett körrendeletekre való hivatkozassal követeljék a postahivataltól és ha az ennek daczára vonakodnék a befizetési lapot elfogadni, akkor a hivatal ellen közvetetlenül az illetékes posta- és távirda-igazgatóságnál emeljenek panaszt

Müller József, pénztáros.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni sziveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola.)

Tartalom: Reflexiók a budget-vitához. *Balogh* Pétertől. — A tanárság egy jogos kívánsága. *X. Y.*-tól. — Igazgatók és tanárok mint érettségi kormányképviselők. *Makay* Istvántól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások (udvarhely-kerületi, eperjesi kör.) — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

A tanári testületek becses figyelmébe ajánlom a jövő tanévre

POLGÁR GYÖRGY

Ókori Hitéleti és Művészeti Régiségek Képgyűjteménye

cz. szemléltető művének kézikönyvül leendő behozatalát, főleg **az ókor és a művészetek története, a class. nyelvek, görög-pótló tárgyak és a rajz mellé.** A könyvben, mely a vallási és művészeti régiségek **állandó** szemléltetésére s a műérzék és műizlés felkeltésére egyaránt alkalmas, 715 nagy, sikerült ábra van, 13 ivből áll s ára **kötve** mégis csak **3 kor. 20 fillér. A jobb módúak** megvehetik, a **szegényebbeket** lassankint az ifj. vagy segélyegyleti könyvtár láthatná el. Megküldetett minden tanintézetnek.

Megrendelhető alulírt bizományosnál, Miskolczon. — A birálatok igen kedvezők.

Engedélyeztetett a középiskolákra a 36,232/1896. sz. min. rendelettel.

Ha az iskola maga rendeli meg, szintén 25% **árelengedésben** részesül, mint a könyvkereskedők, úgy, hogy egy példány **kötve** és **portomentesen** csak 2 kor. 80 fillérbe kerül.

LÖVY JÓZSEF FIA KÖNYVKERESKEDÉSE MISKOLCZON.

ooo AZ „ATHENAEUM" RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSÁBAN ooo

UJABBAN MEGJELENT:

MAGYAR ÉS NÉMET KÉZI SZÓTÁR

TEKINTETTEL A KÉT NYELV SZÓLÁSAIRA.

I. Német-magyar rész.

ooo Szerkesztette: ooo KELEMEN BÉLA, o áll. főreáliskolai tanár. o

Bolti ára szép félbőrkötésben 7 korona 50 fill.

Kelemen Béla Kézi Szótára előreláthatólag ugyanoly kedvező fogadtatásra számíthat, aminőben Zsebszótára részesült. A Kézi Szótár **lehető teljességben** öleli fel a magyar és német nyelv közkeletü szókincsét és e mellett tág teret juttat a két nyelv **szólásainak** is. A Kézi Szótár a nyelvtani alakokat is közli és ugy német, mint magyar szó- és szóláskincse minden izében világos, helyes és modern.

A **Kézi Szótár** I. kötetének ára pompás félbőrkötésben csak **7 kor. 50 fill.** Ezen olcsó ár mellett minden tanuló megszerezheti ezt a jeles segédkönyvet.

Tanároknak saját használatukra 4 korona 50 fillérért szállítunk egy példányt.

ATHENAEUM r.-t. könyvkiadó-osztálya.

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

JEGYZÉKE

mindazon

Gymnasiumi és Reáliskolai Tankönyveknek,

melyek az **uj tanterv** alapján a **IV., V. és VI.** osztályokban a jövő **1901/1902.** tanévben használatba vehetők.

Megjelentek és részben még sajtó alatt vannak az

ATHENAEUM

irodalmi és nyomdai r. társulat kiadásában

Budapest, VII., Kerepesi-ut 54.

Magyar.

Poetika és olvasmányok a poetikához. A legujabb miniszteri tanterv szerint. Szerkesztette *dr. Koltai Virgil.* ... ... Ára K. 2.80

Rhetorika és olvasmányok a rhetorikához. A legujabb miniszteri tanterv szerint. Középiskolák számára szerkesztette *dr. Koltai Virgil.* (Engedélyezés alatt.) ... ... » » 2.50

Poetika. A költői műfajok elmélete. Olvasmányokkal. Középiskolák használatára. Irta *Névy László.* Ötödik átdolgozott kiadás. » » 2.80

Rhetorika. A prózai műfajok elmélete. Középiskolák és magánosok használatára. Irta *Névy László.* Negyedik kiadás. ... ... » » 2.—

Olvasmányok a rhetorikához. Középiskolák használatára. Szerkesztette *Névy László.* Harmadik kiadás. ... ... » » 2.80

Magyar stilisztika. Középiskolák számára. Irta *dr. Dengi János.* Második teljesen átdolgozott kiadás. ... ... » » 1.60

Olvasmányok a magyar stilisztikához. Középiskolák számára. Szerkesztette és stilisztikai jegyzetekkel ellátta *dr. Dengi János.* Második teljesen átdolgozott kiadás. ... ... » » 2.—

Szerkesztéstan, olvasmányokkal és szerkezeti magyarázatokkal. A gymnasiumok V. osztálya számára. Irta és szerkesztette *dr. Dengi János.* ... ... » » 2.40

Rhetorika, a prózai műfajok elmélete. Olvasmányokkal és ezek magyarázatával. Középiskolaai használatra, irta *dr. Dengi János.* Uj kiadás. ... ... » » 3.20

Magyar verstan. A hangsulyos és időmértékes versek ismertetése. Középiskolák és magánosok számára. Irta *dr. Dengi János.* » » 2.40

Költői olvasmányok, románczok, balladák és költemények. A gymnasiumok V. oszt. számára szerkesztette és magyarázó jegyzetekkel ellátta *dr. Dengi János.* ... ... » » 2.40

Magyar költészettan. Irta *Greguss Ágoston.* I. rész: **Verstan.** Átdolgozta és olvasókönyvvel ellátta *Csengeri János.* ... ... » » 3.20
II. rész: **Költeménytan.** Átdolgozta *dr. Csengeri János.* » » —.80

Magyar olvasmányok.

A megszabaditott Jeruzsálem. Irta *Torquato Tasso*. Forditotta *Jánosi Gusztáv*. Magyarázta *Pintér Kálmán*. ... Ára K. 2.—

Széchenyi és a magyar költészet. Irta *Beöthy Zsolt*. Magyarázta *Tóth Rezső*. ... » » 1.20

Cervantes. Az elmés nemes *Don Quijotte* de la Mancha. *Győry Vilmos* forditása alapján átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos*. ... » » 2.50

Csokonai Vitéz Mihály válogatott munkái. Kiadta *Tóth Rezső*. » » 1.60

Költői szemelvények Berzsenyiből. Kiadja *Váczy János*. ... » » 1.80

Az oktató mese és Szemelvények a magyar meseirókból. Kiadja *dr. Koltai Virgil*. ... » » 1.40

Latin.

Latin mondattan. Irták Bartal Antal és Malmosi Károly. A negyedik jav. kiadást sajtó alá rendezte *dr. Gyomlay Gyula*. » » 3.20

Latin gyakorlókönyv a mondattanhoz. A mondattan vázlatával. A középiskolák III. és IV. osztálya számára. Szerkesztették *Bartal A.* és *Malmosi K.* ... » » 1.80

Latin nyelvtan. Gymnasiumok számára. Irta *Szamosi János*. Harmadik rövidített kiadás. ... » » 2.40

Latin olvasókönyv Livius-, Ovidius- és Phaedrusból. A középiskolák III. és IV. osztálya számára. Szerkesztették *Bartal A.* és *Malmosi K.* 3. kiadás. ... » » 1.20

Szótár a Bartal-Malmosi-féle olvasókönyvhöz. (Livius és Ovidiusból.) ... » » —.40

Szemelvények C. Julius Caesar Commentarii de Bello Gallico cz. művéből. Magyarázattal és pótlással ellátva szerkesztette *Roseth Arnold*. ... » » 2.60

Szemelvények Qu. Curtius Rufus Macedoni Nagy Sándor története cz. művéből. Szerkesztette és magyarázta *Kárpáti Kelemen*. (Engedélyezés alatt.) ...

Anthologia Latina. Bevezetéssel, magyarázatokkal és metrikai függelékkel ellátta *Pirchala Imre*. Ötödik kiadás. ... » » 1.60

M. Tulli Ciceronis de imperio Gnaei Pompei oratio ad Quirites (Pro lege Manilia). Magyarázta *dr. Kont Ignácz*. » » 1.—

M. Tulli Ciceronis pro Archia Poëta. Magyarázta *dr. Geréb József*. (Előkészületben).

Titi Livi ab urbe condita liber XXI. és XXII. Bevezetésekkel és magyarázatokkal ellátták *Bartal A.* és *Malmosi K.* Harmadik kiadás. ... » » 1·80

Jegyzetek Titus Livius XXI. és XXII. könyvéhez. Irták *Bartal A.* és *Malmosi K.* ... » » 1.40

P. Vergili Maronis Aeneidos libri XII. Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta *Pirchala Imre*. I. kötet (I—VI. ének) Harmadik kiadás. ... » » 1.40

Jegyzetek Vergilius Aeneisének I—XII. énekéhez. Irta *Pirchala Imre*. Második kiadás. ... » » 1.60

Görög.

Görög nyelvtan. Összehasonlító nyelvészeti alapon iskolai használatra. Irta *Dóczi Imre*. Második átdolgozott kiadás. ... » » 3.20

Görög nyelvtan. Gymnasiumok számára. Irta *Szamosi János*. Negyedik rövidített kiadás. Budapest, 1901. ... » » 3.—

Görög olvasókönyv. A gymnázium V. oszt. számára. Szerkesztette *Szamosi János*. Harmadik kiadás. Ára. K. 1.60
Görög alaktan. A homerosi nyelv alapján iskolai használatra. Irta *Roseth Arnold*. gymn. tanár. » » 1.60
Homeros Odysseiája. Bő szemelvényekben kiadta és bevezetésekkel ellátta *dr. Csengeri János*. Második javított kiadás. » » 2·80
Jegyzetek Homeros Odysseiájához. Irta *dr. Csengeri János*. » » 2.—
Görög prózai szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon műveiből. A gymnasiumok felsőbb osztályai számára szerkesztette, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *dr. Geréb József*. » » 3.—

Görögpótló tankönyvek.

Magyar irodalmi olvasókönyv. Szerkesztette *dr. Badics Ferencz*. I. kötet, a gymn. V. oszt. számára. » » 2.40
II. » » VI. » » » » 2.40
Aischylos Agamemnonja. Görögből fordította s jegyzetekkel kisérte *dr. Csengeri János*. » » 1.—
Homeros Iliása. Bő szemelvényekben fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *dr. Csengeri János*. » » 2.80
Homeros Odysseiája. Bő szemelvényekben fordította s jegyzetekkel kisérte *dr. Gyomlay Gyula*. » » 2.40
A görög vallás és művészet. Irta *dr. Geréb József*. » » 2.—
Az ókori művészet története. Irta *Ménard René*. Franciából. Második kiadás. » » 1.80

Német.

Német olvasókönyv. Az olvasmányok alapján készült fordítási gyakorlatokkal. Irta *Albrecht János*, főgymnasiumi tanár. I. rész a gymn. V. oszt. számára. » » 2.—
II. » » VI. » » » » 2.—
Német nyelvtan. Beszédgyakorlatokkal. Irták *Fleischhacker Mór* és *Kárpáti Károly*. Harmadik javított kiadás. 1901. » » 2.—
Gyakorlati kézikönyv a német nyelv tanításához. Irta *dr. Heinrich Károly*. 2 javított és tetemesen rövidített kiadás. » » 2.—
Német olvasó- és gyakorlókönyv teljes nyelvtannal. Közép- és polgári iskolák alsóbb osztályai számára. Irta *Orosz Alajos*, főgymn. tanár. Második kiadás 1901. » » 2.60
Német nyelvkönyv. Olvasókönyv, gyakorlókönyv, nyelvtan. Középiskolai használatra szerkesztette *Simonyi Zsigmond*. Második, javított kiadás, osztrák helyesírással. » » 2.—
Német nyelvtan. Középiskolai használatra. Irta *Simonyi Zsigm.* Második javított kiadás. Osztrák helyesírással. » » 1.—
Módszeres német nyelvtan közép- és polgári iskolák számára. Irta *Virányi Ignácz*, főreálisk. tanár. A negyedik javított kiadást sajtó alá rendezte *Ruprecht Alajos*, főgymn. tanár. » » 1.80
Német olvasó- és gyakorlókönyv. Közép- és polgári iskolák kezdő osztályai számára. Szerkesztette és átdolgozta *Virányi Ignácz*, állami főreáliskolai rendes tanár. Második kiadás. » » 1.60
Aurbacher. Ein Volksbüchlein. Historia von den Lalenbürgern. Szemelvények. Iskolai használatra bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel kiadta *Kemény Ferencz*. Jogosított kiadás. » » 1.—

Franczia.

A franczia nyelv módszeres tankönyve. Szerkesztette *Hofer Károly*, kir. főreálisk. igazgató, czimzetes főigazgató.
I. rész. Hetedik bővített és javított kiadás. » » 1.60
II. » Ötödik javított kiadás. » » 1.80

Rendszeres franczia nyelvtan a verstan rövid vázlatával. A középiskolák felsőbb osztályai számára. Szerkesztette *Hofer Károly* főreáliskolai igazg., czimzetes főigazgató. Negyedik javított kiadás. ... Ára K. 2.40

Gyakorlókönyv. *Hofer Károly* rendszeres franczia nyelvtanához. Szótárral ellátta *Hähn Adolf*. ... » » 1.80

Franczia olvasókönyv. Középiskolák alsó osztályai számára. Szerkesztette *Hofer Károly*, kir. főreálisk. ig. czimz. főig. Szótárral és jegyzetekkel ellátta *Hähn Adolf*, főreálisk. tanár. Hatodik javított kiadás. ... » » 2.—

Uj franczia társalgási nyelvtan iskolai és magánhasználatra. Irta *Isoz F. S.*, a budapesti egyetemen a franczia nyelv gyakorlati kurzusának előadója és a cs. és kir. kadét-iskola franczia tanára. Második kiadás. Első rész. ... » » 2.40

Történelem.

Magyarország története. A középiskolák III. osztályának használatára irta *Király Pál*, főgymnásiumi igazgató. ... » » 2.—
A IV. osztály számára. ... » » 2.—

Magyarország története. Irta *Marczali Henrik*. Az uj tantervhez alkalmazta *Andor József*. I. A középiskolák III. oszt. számára. Három térképpel és számos történeti érdekü ábrával. » » 1.60
II. A középiskolák IV. osztálya számára. Egy szines térképpel és számos történeti érdekü ábrával. ... » » 2.—

Természetrajz.

Az állattan kézikönyve. A középisk. felsőbb osztályai számára irta *Paszlavszky József*. Negyedik kiadás. Három könyomásu *szines* táblával és 270 szöveg közé nyomott *nagyrészt szines* képpel. ... » » 4.—

A növénytan kézikönyve. A középiskolák felsőbb osztályai számára. Irta *Paszlavszky József*, számos nagyrészt *szines* képpel. (Sajtó alatt).

A növényország tankönyve *dr. Thomé O. W.* munkája alapján középiskoláink tanterve értelmében. Irta *dr. Borbás Vincze*. Harmadik magyar kiadás. A szöveg közé nyomott több mint 60 fametszettel. ... » » 3.20

Természettan.

A physikai és mathematikai földrajz alapismeretei. Irta *Balog Mór*. ... » » 1.—

Mennyiségtan.

Constructiv planimetria. Irták *Szuppán Vilmos* és *Szirtes Ignácz*. A gymn. és reáliskolák III. és IV. osztálya számára. » » 3.—

Mértan. A középisk. felsőbb oszt. számára. Irta *dr. Sárkány Lajos*. Második, az uj tanterv szerint átdolg. kiadás. (Sajtó alatt).

Algebra középiskolák számára. Irta *dr. König Gyula*. A második kiadást átdolgozta *dr. Beke Manó*. ... » » 3.60

Általános számtan (Algebra) középiskolák számára. Irta *Mauritz Rezső*. Negyedik kiadás. ... » » 2.80

Négyszámjegyü logaritmus-táblák. Összeállitotta *dr. Sárkány Lajos*. ... » » 1.50

Ábrázoló geometria. A reálisk. felső oszt. számára. Irta *Fodor László*. 3. az uj tanterv szerint átdolg. kiadás. (Sajtó alatt).

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 24. szám. 1901. márczius 24.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Evi tagdij 8 kor.

AZ EGYESÜLET VÁLASZTMÁNYÁNAK FÖLTERJESZTÉSE.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!
Kegyelmes Urunk!

Midőn két évvel ezelőtt hozott határozatunkhoz képest az elmúlt évről is bátorkodunk összefoglaló fölterjesztésünket Nagyméltóságod színe elé juttatni, ez alkalommal olyan kormányzati tények hatása alatt állunk, melyek legelső sorban és legközvetlenebbül a hála szavait idézik ajkunkra.

I. Két ilyen tény az, a mivel Nagyméltóságod ez elmúlt évet megjelölte, s megjelölte — hiszszük — mintegy határküszöböt múlt és jövő közt.

Egyik emlékszerű ténye Nagyméltóságodnak az 1901-iki költségvetésnek ama rendelkezése, mely évtizedes kérelmeink teljesítését inaugurálni van hivatva; másik pedig, hogy a Tanítók Házát megalkotni s kedvezményeit a tanárok gyermekeire is kiterjeszteni méltóztatott.

Egyesületünknek a lefolyt évben Temesváron tartott XXXIV. rendes közgyűlése egyhangú lelkesedéssel kimondotta, hogy Nagyméltóságodnak ez utóbb említett, de köztudomásúvá előbb vált, époly nagylelkű mint bölcs elhatározásáért mély hálát érez, s megbízta az alulírt választmányt, hogy az egyesület eme hálaját a jelen feliratban Nagyméltóságod elé terjeszsze. Kérjük Nagyméltóságodat, fogadja kegyes gondoskodásáért az egyesület hálás köszönetét.

A tárgyalás alatt levő állami költségvetésnek anyagi helyzetünk rendezésére szánt intézkedése hasonló hatást tett. Egyesületünk állandó képviselete, az igazgatóság sietett az egyesületünkben nyilvánult közérzésnek Nagyméltóságod előtt kifejezést adni; végtelen örömünkre szolgál, hogy a hála általános és mély érzelmeit e sorainkban ismételni szerencsések lehetünk.

Ha ezúttal még nem is történt meg mindaz — nem a mit kívántunk, hanem — a mit a közérdek kíván, de az eddig tett lépésben biztos jelét látjuk annak, hogy a nagyméltóságú államkormány tudomást szerzett arról, mit kíván ez ügyben a közérdek s a tanárkérdés rendezését beillesztette az állami feladatok és kormányzati teendők közé. És ez a tanárságnak alárendelt helyzetéből kiemelését, anyagi helyzetének végleges rendezését jelenti, szóval a többi lépések megtételét helyezi kilátásba. Mert a tények és viszonyok tanulmányozása meg fogja győzni a nagyméltóságú kormányt arról, hogy a kibontakozásnak azok az eszközei és módjai vannak, melyeket a szükségletek nyomása alatt mi czélravezetőknek ismertünk fel és 1895 óta memorandumainkban és felterjesztéseinkben újra és újra kifejtettünk. Nagyméltóságodnak egyesületünk képviselete előtt és utóbb a törvényhozás termében tett nyilatkozata pedig, mely újabb hálára kötelez bennünket, határozott biztosítást nyújt arra, hogy ügyeink rendezésének legfontosabbik föltételével, az ötödéves pótlékok emelésének eszméjével Nagyméltóságod foglalkozni meg nem szűnt, s hogy ez ügyben a szükséglethez és lehetséghez képest cselekedni kész.

Ily körülmények közt és ebben a perczben nem azt mérlegeljük, a mi még hátra van, hanem örvendünk annak, a mi megtörtént. És őszinte, mély hálát érzünk Nagyméltóságod iránt, a ki valóra váltott egy régibb igéretet, mély hálát az egész nagyméltóságú kormány iránt, melynek feje az 1900. évi költségvetés tárgyalásakor kijelentette, hogy a nagyméltóságú minisztérium foglalkozni fog ügyünkkel,s szavának tiszteletét ez esetben is tettel biztosította. Erős a hitünk és bizodalmunk, hogy, ha majdan a XX. század nagy feladatai a magyar tanárt készen találják, ez eredménynek dicsősége a jelen kormány működéséhez és első sorban Nagyméltóságod személyéhez fog fűződni.

A nagy gondolatoknak és elhatározásoknak megvan az a varázserejök, hogy nemcsak közvetlen tettekben öltenek testet, hanem nagy gondolatokat és elhatározásokat ébresztenek. Ime

midőn Nagyméltóságod a tanárság anyagi helyzetének javításán fáradozik, midőn a Tanítók Házát szervezi: felbuzdúl egy nagy szív, egy igazi nagyúrnak nagy szíve, s párját ritkító fényes alapítványt tesz a magyar tanárság javára. Nem tagadhatjuk meg magunktól azt az örömet, hogy Pálffy János grófnak eme tündöklő tettéről a legmelegebb hála érzelmével meg ne emlékezzünk Nagyméltóságod előtt is, a hol szívünket bizodalommal szabad feltárnunk. Hiszszük, hogy a mi hálánk szerény szava megleli az útat az alapító nagy szívéhez, de úgy érezzük, hogy e tetthez egészen méltó csak az ország hálája lehet.

II. Anyagi helyzetünk rendezésének folytatását tehát Nagyméltóságod erős kezeiben tudván, erre vonatkozó kérelmeink ismétlésétől ezúttal bízvást tartózkodhatunk. Engedje meg azonban Nagyméltóságod fölterjesztenünk néhány kérelmet, melyek nem javadalmazásunk egyetemes rendezését illetik, hanem azon vagy egészen kivül esnek, vagy csak a végrehajtásra vonatkoznak.

Több ízben volt szerencsénk Nagyméltóságod előtt hangoztatnunk, hogy mind tanügypolitikai, mind szocziál-politikai szempontból szükséges volna a nemzet intelligencziáját nevelő középiskolai tanári kar fejlesztését akként intézni, hogy ez a testület a társadalomnak különféle osztályaiból nyerje a maga kiegészítését. Nem épen az állás tekintélyének emelése sürgeti a tanárság összetételének ily irányban fejlesztését, legalább nem első sorban, hanem az iskolának az a feladata, hogy az életre neveljen. A kapcsolatot az elevenen lüktető élet és az iskola közt, a tanítás és nevelés egészséges szellemét, impulsiv hatásoktól megtermékenyülését ez a személyes kapcsolat a különböző életkörökkel biztosíthatja legjobban. Ennek kiegészítésekép viszont szükség lenne egy állandó törzsre, mely a magyar tanárkarban a hagyományt képviselje. Itt is a személyi tényezőkre gondolunk. Előmozdítandónak véljük a tanári tradicziók folytonosságának személyi tényezőkkel biztosítását. Azt hiszszük, Németország nagy haladását és vezérszerepét mind a tudományok művelése, mind a nevelésügy terén nem kis mértékben annak is köszönheti, hogy ott úgyszólván tanári családok, tanári nemzetségek képződtek, a tanárszülők gyermekei, unokái is nemzedékről nemzedékre az iskolának és tudománynak szentelik életöket. Minden tényező, a physiologiaiaktól kezdve a sokkal fontosabb erkölcsi és szokásbeli tényezőkig, sőt ama jóformán gazdasági körülményig, hogy a fiú örökli atyja könyvtárát és tudós eszkö-

zeit, tehát e tekintetben is bizonyos hagyományt vesz át, — közrehat egy olynemű kiválasztás eszközlésében, a mely az egyéniségnek a hivatással legbensőbb összeforrását eredményezi. A hivatás szeretete az ily egyéneknél nem pusztán személyes lelkesültség dolga, hanem úgyszólván természeti szükség, az a levegő, a mely nélkül nem élhetnek. Nálunk — világi tanárságról beszélve — ilyen törzs és ilyen családi folytonosság nincs s azért a tradicziő gyenge. A tanártestület fejlődésében a folytonosság, mely a hagyományt biztosítaná, másrészt a sokoldalúság, mely az iskolának az élettel való kapcsolatát szolgálná, igen szerencsésen egészítené ki egymást és sokkal egészségesebb viszonyt eredményezne a mainál, a mikor a tanárság összetétele társadalmi tekintetben meglehetősen egyoldalú s a mellett mégis híjával van az állandóságnak. — Mi azt hiszszük, hogy mihelyt a pálya vonzóbb lesz mint ma, mind a sociális sokoldalúság, mind az állandóság minden látszólagos ellentét mellett is természetszerűleg és egymástól feltételezve be fog következni, mert ha a pálya versenyképes lesz, nemcsak arra lesz meg a készség, hogy a vezető osztályok erre a pályára is küldjék fiaikat, hanem a pályán működő szülők is szívesen tartják meg a pályán gyermekeiket. Addig is azonban, míg helyzetünk végleges rendezése el nem következik, magas figyelmébe ajánljuk Nagyméltóságodnak azt a két javaslatot, illetőleg eszmét, mely e tárgyra vonatkozólag köreinkben felmerült, s a személyi folytonosság czélját kitünően szolgálná.

Az egyik eszme az, hogy a tanárok fiai számára állami ösztöndíjalap létesíttetnék; ez alap az állami középiskoláknál befizetett tandíj 2%-ának és a felvételi díj 10%-ának felhasználásával az államkincstár minden újabb megterhelése nélkül létrehozható, a mennyiben a tanulói létszám folytonos emelkedésével járó tandíjnövekedés tetemesen meghaladja e csekély százalékot. Ezt mint alázatos kérelmet ezennel fölterjesztjük Nagyméltóságod elé.

Másik alázatos kérelmünk az: méltóztassék kegyesen intézkedni arra nézve, hogy a középiskolai tanároknak egyetemre vagy tanítónőképző-intézetbe járó leányai az állami internatusokban ugyanazon kedvezményt élvezzék, mint a népoktatási intézetek tanítóinak leányai, vagyis több egyenlő minősítésü pályázó közt az ingyenes ellátásra való felvételnél elsőbbségben részesüljenek. — E két intézkedés méltóan fogja kiegészíteni azon rendelkezések sorozatát, melyek a tanárok családja érdekében Nagy-

méltóságod kormányzata alatt történtek, a mellett hivatva lesz az iskolai tradiczió képződését hathatósan előmozdítani.

Többi kérelmeink a meglevő törvényes intézkedések következetesebb és méltányosabb végrehajtására vonatkoznak. A végrehajtásban mutatkozott nem egyenlő elbánás olyan ellentéteket támaszt, s olyan indulatok keletkezését alkalmas előidézni, melyeket a tanári kartól távol szeretnénk látni. Minthogy nem új intézkedések létesítése, hanem csak a meglevők következetes és méltányos végrehajtása van szóban, e kérdések megoldása a nagyméltóságú Minisztériumtól legnagyobbrészt alig kíván új tárgyalásokat.

Ily szempontból mély tisztelettel kérjük Excellentiádat, hogy azt a nagy hálára méltó intézkedését, melylyel a költségvetés-szerű előléptetéseknél a fizetési többletet az illető év január hó 1-étől kegyeskedett utalványozni, méltóztassék kiterjeszteni a kir. katholikus középiskolák tanáraira is, és intézkedni, hogy ezek az állami tanárokkal elvileg minden tekintetben egyenlő elbánás alá eső tanárok előléptetésök esetén a fizetési többletek kiutalványozásának időpontjára nézve is teljesen egy vonalban haladjanak állami kartársaikkal. Ez a rendelkezés sok elégületlenséget fog eloszlatni és sokakban hálás érzelmeket kelteni.

Az egyenlő elbánás szempontjából legyen szabad megemlítenünk a visszatartott pótlékok ügyét is. Azon kartársaink ötödéves pótlékainak megállapításánál ugyanis, a kik az 1893. é. IV. t.-cz. meghozatala előtt léptek át polgári iskoláktól a középiskolákhoz, a polgári iskolánál töltött évek nem számíttatnak be, az az után átlépettek polgári iskolai évei ellenben beszámíttatnak. Ez a kétféle eljárás oly anomaliákat von maga után, hogy valakinek huszonöt évi szolgálata után is csak egy ötödéves pótléka van, s hogy a ki tovább szolgált polgári iskolánál, szerencsésebb annál, a ki régebben szolgálja a középiskolát. Ily anomaliákra mind az igazgatók, mind a tanárok létszámában több példa találkozik. Mély tisztelettel és bizalommal kérjük Nagyméltóságodat, hogy azt a méltányossági felfogást, mely Nagyméltóságodnak az 1893 óta átlépettekre vonatkozó magas rendeletében megnyilatkozott, kegyeskedjék kiterjeszteni az 1893 előtt átlépettekre is, hiszen a többi iskolanemnél, ú. m. a tanítóképzőknél, kereskedelmi iskoláknál és felsőbb leányiskoláknál minden megszorítás nélkül nyert a kérdés megoldást.

A fizetésrendezésről szóló 1893. é. IV. t.-cz.-nek a tanári pálya természetéhez sok tekintetben nem simuló rendelkezéseit

a végrehajtás még nehezebben megszokhatókká teszi. A soronkívüli előléptetések, melyek tulajdonkép az érdemesültség jutalmazására szánvák, gyakran az érdemesültek rovására kárpótlásúl használtatnak fel, részben helyi pótlék gyanánt egyes drága városokban, például Budapesten és Fiumében működő tanárok részére, részben személyi pótlék gyanánt, hosszabb szolgálati idővel az állami létszámba átlépett tanárokra nézve. Ez ügyben 1897. márczius hó 30-án 143. szám alatt Nagyméltóságodhoz fölterjesztést bátorkodtunk intézni, mivel azonban a soronkívüli előléptetések intézménye legutóbb is kárpótlási czélokra használtatott, legyen szabad újból is Nagyméltóságodhoz folyamodnunk e viszásság ügyében s fölemlíteni régibb fölterjesztésünk okait. Az 1893. é. IV. t.-cz. az előléptetésekre nézve két elvet statuál: az anciennitást és az érdemesültséget. Ugyanazon fizetési osztály egyes fokozatai közt az előlépés kizárólag a szolgálati idő tartama, vagyis az anciennitás szerint történik, míg a felsőbb fizetési osztályba, a törvény egyenes szavai szerint, »e mellett« a szakképzettség érdemesség és alkalmazhatóság a döntő. A soronkívüli előléptetést csak kitüntetésnek rendeli a törvény. S azért az oly (legutóbb is előfordúlt) előléptetések, melyek szemlátomást kárpótlásúl szolgálnak, érthető elkeseredést okoznak. A kárpótlás elve mint előléptetési jogczím a törvényben ismeretlen. Nem tudunk más módot annak a legnagyobb tiszteletre méltó méltányossági tekintetnek érvényesítésére, melyet a nagyméltóságú Minisztérium e kárpótlásszerű előléptetésekkel kielégíteni törekszik, mint a helyi, illetőleg működési pótlékok rendszeresítését. Mély tisztelettel és bizalommal kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék a soronkívüli előléptetésekre nézve úgy, mint a katonaságnál is gyakorlatban van, egy lehetőleg alacsony százalékszámot mint maximumot megállapítani s a soronkívüli előléptetésnek pótlék helyettesítéséül felhasználását megszűntetni.

III. Bármily röviden és szerényen is, legyen szabad megemlékeznünk Nagyméltóságod előtt is arról a munkásságról, melyet egyesületi és köri tanácskozásainkban jelenleg folytatunk. A tantervrevisio óta a tanterv kritikájától tartózkodtunk, ellenben behatóan foglalkoztunk az újabban fölmerült eszmékkel és kezdeményekkel. Örömünkre szolgál jelezni, hogy, míg egyrészt ezzel Nagyméltóságod óhajtását tartottuk tiszteletben, addig másrészt az a régibb irány, mely tantervek készítésében, általános elvi kérdések fejtegetésében nyilvánúlt, helyet engedett soraink

közt annak a munkásságnak, mely konkrét kérdésekkel konkrét alapon foglalkozik. A tanárképzés reformja, a művészeti nevelés, a testi nevelés, az ifjúsági színielőadások ügye, a polgári és felsőbb leányiskolák reformja voltak legutóbbi fölterjesztésünk óta a tanácskozások központi kérdései. E kérdések egy része azóta megoldást is nyert, más részök a tapasztalat kritikája alatt áll; a tárgyalások Közlönyünkben a nyilvánosság elé kerültek s annak idején hozzájárúltak a nézetek tisztázásához. Ezúttal főkép ez évi munkásságunk anyagára bátorkodunk rámutatni.

A tárgyalás alatt levő kérdések legnagyobb része a tanterv módszeres végrehajtására vonatkozik. Legsürgősebbnek véltük ezt a kérdést két tanúlmány, a történettanítás és a classica philologia körére nézve fölvetni. A történettanítás tervének az a conceptiója követeli meg a tanügyi közvélemény beható foglalkoztatását, mely szerint a magyar történelem szervesebben illeszkedik bele az egyetemes történelem tárgyalásába, sőt az egész történeti tanításnak mintegy középpontját teszi. Szükségesnek látjuk a tapasztalat embereinek megszólalását e kérdésben, hogy lássuk, mily irányban és mily mértékben mutatkozik a tervbe vett szerves egység gyakorlati megvalósítása lehetségesnek. A classikus tanúlmányok körében régi és eddig még nem eléggé részletezett kérdés a régiségtani rész szerepe, nevezetesen az: mikor és milyen egymásutánban kapcsolódjék e régiségtani ismeretek iskolai feldolgozása az olvasmányokhoz, a hová az újabb methodikai elvek szerint tartozik? A tanulók önmunkásságra nevelésének érdeke vetette föl egy harmadik sarkalatos tárgyra vonatkozólag is a vitakérdést, nevezetesen megbeszélés tárgyává tettük: hogyan és mily mértékben lehetne az ifjúságot a természeti tanulmányok körében gyakorlatilag foglalkoztatni?

Nagy mértékben előtérbe nyomúl jelenleg közvéleményünkben az iskolai felügyelet kérdése. Az egész egyesület foglalkozik az iskolai felügyelet helyes szempontjainak kitűzésével. Az újabb időben extensiv irányban is annyira megnövekedett s talán bensőleg is fejlett iskolai élet valószínűleg sok olyan értékes tapasztalatot érlelt, a mire a felügyeletre vonatkozó utasítások készítése idején alig lehetett gondolni; másfelől a tanár munkájának megítélése mind az eljárás, mind az eredmény szempontjából oly finom és sok tapintatot kívánó munkásság, melynek szempontjait csak a tanárság meghallgatásával lehet helyesen körvonalozni. A felügyelet elveinek e megvitatása hozzájárulhat a

különböző főigazgatói kerületek eljárásának egységesítéséhez. Az igazgatói munkakörre nézve ezt az egységesítést, illetőleg a tanulságok kicserélését, hivatva lenne közvetíteni az igazgatói értekezletek intézménye, melynek eszméje szintén tárgyalás alatt van.

Hazafiúi örömmel emeljük itt ki egyesületünk némely vidéki köreinek abbeli buzgólkodását, hogy az illető városban a tudomány terjesztését társadalmi úton is, szabad lyceumszerű intézmény létesítésével és fentartásával szolgálják, s e téren kiváló sikert érnek el. Előadásaikat a helyi társadalom nagy érdeklődéssel kíséri. Lehetetlen hazafias elégtétellel nem látni azt, hogy egy-egy kiválóan német nyelvű és fejlett kulturájú vidéki nagyvárosban a tanári köröktől rendezett szabad-lyceumi magyar előadások 130—150 főnyi állandó közönségökkel új positiót foglaltak a magyar kulturának. Ha ez az egészséges és több helyen már évek tapasztalatai szerint bevált kezdemény a nagyméltóságú kormány részéről is figyelemben részesülhetne, a siker bizonynyal még szebb lehetne.

Munkásságunkból ezúttal röviden csak e néhány pontot emelve ki, s fentartva magunknak a szerencsét, hogy az eredményekről legközelebbi felterjesztésünkben számot adhassunk, kérjük Nagyméltóságodat, hogy mind hálás köszönetünket, mind alázatos kérelmeinket, mind pedig munkálkodásunkról szóló szerény megemlékezésünket kegyesen fogadni méltóztassék.

Kelt Budapesten 1901. márczius hó 6-án.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmánya nevében

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgái:

Beöthy Zsolt, elnök. *Négyesy László,* főtitkár.

REFLEXIÓK A BUDGET-VITÁHOZ.

A zsúfoltság.

Miután a mult alkalommal nehány reflexiót fűztem a középiskolai reform országgyűlési tárgyalásához, még az iskola belső életének, továbbá a tanárképzésnek és a tanárság helyzetének a tárgyalásához akarok néhány gondolatot fűzni.

Leghálásabb tere a képviselő urak közoktatásügyi felszólalásainak az *iskola belső élete.* Iskolába mindnyájuk járt, ahhoz hát — úgy hiszik — hozzá tudnak szólni: mi történik ott hasz-

nos vagy káros dolog? De jellemzők ezek a felszólalások is. Igen sokszor azt az iskolai életet bírálják, dicsérik vagy gáncsolják, a melyben még magok a képviselő urak jártak. Szidják a túlterhelést, a mely őket nyomta; bírálják azt a tantervet, a mely szerint ők tanultak; leszólják a sok mathematikát és fizikát, melytől annyit szenvedtek; kifogásolják, hogy az iskolában nem fektetnek elég súlyt a nemzeti szellemre, a mi régen alapos vád lehetett, ma már nem az. Még a tankönyvek helyett jegyzeteknek a használása is szóba került s méltán részesült elítélésben. Érettségi vizsgálatokon a bukások nagy százaléka is támadás tárgya volt, és nem minden alap nélkül.

Legkiemelkedőbb mozzanata volt az iskola belső életére vonatkozó felszólalásoknak a *zsúfoltság* általános felpanaszolása. Es a legmeglepőbb az egész ide vonatkozó vitában, hogy maga a miniszter mondta a legerősebb kritikát erről a tarthatatlan, iskolasorvasztó állapotról. Elpanaszolta a képviselőház előtt, hogy másutt legfeljebb 40-ben van megállapítva egy-egy osztály tanulóinak a maximuma, nálunk 60-ban, s ezt a számot is kénytenek vagyunk túllépni. Meg is magyarázza a képviselőknek a baj lényegét. »Ma már nem mechanikai a tanítás és nevelés, arra pedig nagy súlyt kell helyeznünk, hogy az iskolában ne csak tanítsanak, de neveljenek is. Mondhatom, nagy súlyt helyezek erre. De el kell ismernem, hogy a *mai túlzsúfoltság mellett nem képes a tanár ennek a feladatnak megfelelni.*«

Az ember szinte megdöbbenve áll meg e szavaknál; szinte ámulva kérdi magában: ezt a miniszter mondja, nem pedig valamelyik zsörtölődő professor?

Nem lehet súlyosabb kritikát mondani Magyarország középiskolai oktatásáról, mint a mit Wlassics miniszter mondott: hogy a mai viszonyok közt a tanár nem képes feladatának megfelelni. Valóban 60—70 tanulóból álló zsúfolt osztályokban tiszta képtelenség a középiskolai nevelő tanítás. Gépies elemi tanítást, olvasást vagy irást, talán lehet valahogy végezni ilyen népes osztályokban is; de nevelő, egyénekkel foglalkozó, középiskolai intensiv tanítást végezni lehetetlen.

Ám ha ilyen nagy a baj, s a minister ezt látja és beismeri, mért nem segít rajta? — fogja a legtöbb paedagogus tovább fűzni reflexióit. Hiszen lehet a bajon segíteni. Ki segítsen hát, ha nem a közoktatásügy legfőbb vezetője, a ki első sorban felelős a bajokért is?

Szó sincs róla, nagy felelősség terheli a ministert az ilyen tarthatatlan, egész művelt Európában hallatlan, szégyenletes állapot miatt. És nekünk nem hivatásunk őt e felelősség súlya alól kiszabadítani próbálgatni. De viszont az sem feladatunk, hogy olyan bajokért is őt tegyük felelőssé, a melyeken a legjobb akarattal sem áll hatalmában egy tollvonással segíteni. A ki az iskolát igazán szereti, az nem gyűlölködik, nem gáncsoskodik, hanem igyekszik maga is munkálkodni az iskola bajainak orvoslásán.

Nekem úgy tetszik, hogy mikor Wlassics a képviselőházban ily leplezetlen nyiltsággal rámutatott a bajra: ezzel a felelősség jó részét áthárította magára a törvényhozásra. Sőt mintha egyebet is tett volna ezzel a nyilt föltárásával a bajnak. Mintha oda akarta volna kiáltani a képviselőknek, kormányférfiaknak, a tanügy embereinek, az egész nemzetnek: Segítsetek! Én magam nem vagyok elég erős a baj orvoslására, segítsetek!

Valóban a magyar középiskolák zsúfoltsága oly mélyen gyökerező egészségtelen tünete közoktatásunknak, hogy azt egy ember, ha még oly hatalmas is, meg nem gyógyíthatja. Két úton is meg kell indulni az orvoslásnak: az egyik út minél több iskola és parallel osztály felállításához vezet, ez tehát pénzkérdés; a másik út a középiskolába, illetőleg a gymnasiumba tóduló, de nem oda való elemek levezetése volna gyakorlatias irányú szakiskolákba.

Ha ma a törvényhozás 40-ben állapítaná meg egy-egy osztály létszámának a maximumát, ez egyszerre olyan összeggel szöktetné föl a középiskolai budgetet részint parallel osztályok nyitása, részint új iskolák állítása, részint új tanárok fizetése czímén, hogy erre *sokoldalú erős nyomás nélkül* a kormány a mostani pénzügyi viszonyok közt semmiesetre sem fogja magát egyhamar rászánni. A közoktatásügyi miniszter kérése, panasza, vészkiáltása nem elég, azt látjuk. Akkor hát segítségére kell sietni másoknak is, minden számbavehető témyezőnek. Az országgyűlés szónokainak a támogatása bánatos, félénk panaszokon túl nem terjed. Újságczikkekben, emlékiratokban föl kell világosítani a képviselőket a baj nagyságáról, fölrázni őket melancholikus búsongásukból, a tettek mezejére kell őket csalogatni. De valószinüleg ez sem lesz elég. Magához a nemzet művelt társadalmához kell appellálni, tanulóink szüleihez! Fel kell világosítani őket gyűléseken és hirlapi czikkekben, micsoda baj háramlik a zsúfoltságból gyermeke fejlődésére. Meg kell velök értetni, hogy igen sok esetben a zsúfoltság az oka gyermeke gyönge előmenetelének; a zsúfoltságnak a következménye az is, hogy még a jobb tanulók értelmi és erkölcsi nevelése is messze mögötte marad annak a szinvonalnak, melyet a középiskolai tanárság normális viszonyok közt el tudna érni. A zsúfoltságnak a következménye sok esetben az is, hogy ma a szülői ház és az iskola között nincs meg a szükséges összhang. Ha aztán sikerült a szülőket felvilágosítanunk ebben a kérdésben, nem lesz nehéz a vidéki körök útján ezerekre menő aláirásokat gyűjteni az 1883. évi középiskolai törvény 17. szakaszának a megváltoztatása iránti kérvényhez. A művelt osztálynak ily hatalmas megnyilatkozása elől, kapcsolatban a helybeli képviselők támogatásával, nem zárkózhatna el sokáig a kormány. A tanárságnak emez együttműködése a művelt társadalommal gyermekük nevelése érdekében, a társadalomnak e bevonása az iskolaélet szabályozásának a munkájába bizonyára jótékony hatással volna az iskola és a társadalom viszonyára is.

A pénzkérdésen kivül van a zsúfoltság megszüntetésének egy másik akadálya is: a tanárhiány. Minden 3 új osztály megnyitása 5 új tanár alkalmazását tenné szükségessé; pedig a tanárhiány még mindig tart, daczára, hogy a bölcsészethallgatók száma, ha aránylag nem is, de absolut véve nagy emelkedést mutat. A vallás- és közoktatási ministerium legutolsó jelentése szerint az 1898/9. tanévben még mindig kénytelenek voltak az iskolafenntartók az összes tanári létszám 12·2%-át oklevél nélküli helyettes tanárral tölteni be, mint 1894 óta minden esztendőben. E téren az iskolaügy fokozatos fejlődése mellett alig is várható addig lényegesebb javulás, mig a tanári állást egyenértékűvé nem teszik a társadalom szemében is a többi egyetemi pályákkal. A zsúfoltság kérdésének a megoldása bizonyos tekintetben föltételezi a tanárkérdésnek a megoldását is. Ez utóbbi nélkül amaz sem oldható jól meg. Addig azonban, mig a tanárhiány megszünik, esetleg a tanárság önkéntes vállalkozásával úgy lehetne segíteni a bajon, hogy a tanárok kétharmad részének óramaximumát 20-ra emelnék, a megtakarított tanerők *rendes* tanári fizetését pedig a két órai többlet honorálására fordítanák. Ez a fiatalabb, munkabiróbb tanárokat tisztességes mellékkeresethez juttatná, a zsúfoltság orvoslásának a személyi nehézségét pedig valahogyan mégis elhárítaná. Ez intézkedésnek kivételes és ideiglenes jellegét azonban mindenképen föl kellene tüntetni; ellenben, ha a tanárság egyszer ezt a kötelezettséget magára vállalná, az alól csak fokozatosan, a tanárhiány szünésével és a miniszterium kezdeményezésére szabadulhatna föl. Mindez törvényben volna szabályozandó úgy az állam vezetése alatt álló, mint a községi és felekezeti iskolákra vonatkozólag is.

A szükséges eszközök előszerzésén kivül van a zsúfoltság megoldásának más nehézsége is. Ez a febris gymnasialis. Nálunk mindenki gymnasiumba, középiskolába küldi a fiát. Igy történik aztán, hogy noha nálunk aránylag nem kevesebb a középiskolák száma, mint pl. Ausztriában; Budapestnek aránylag van annyi középiskolája, mint pl. Berlinnek: mégis sokkal nagyobb nálunk az osztályok zsúfoltsága, mint Ausztriában vagy Berlinben.

Ennek a bajnak látszólag az volna legegyszerübb megoldása, hogy elegendő számmal kellene fölállítani középfokú szakiskolákat. Csakhogy a dolog nem olyan egyszerű, mint a milyennek látszik. A magyar középosztályban nincsenek meg az előföltételei egy virágzó középfokú szakoktatásnak. Nincs virágzó iparunk és kereskedésünk, nincsenek pályájukhoz ragaszkodó iparosaink és kereskedőink, azért nincs és nem is lehet virágzó szakoktatásunk. Ez a kérdés nem közoktatási, hanem társadalmi és nemzetgazdasági probléma első sorban, azért meglehetősen kivül esik a mi munkakörünkön, nincs is hatalmunk a kérdés gyökeres megoldásához. Ez egy nagy, hazánk egész jövőjét mélyen érintő politikai probléma, melyen mostanában hazánk legelső nemzetgazdái emésztik magukat. Iskolával ipart és kereskedelmet

nem teremthetünk. Ide első sorban tőke kell, melyet takarékossággal, munkával, életrevalósággal lehet megszerezni, azután iskolák segítségével istápolni, gyámolítani. Ez a természetes fejlődés.

Meg kell azonban engednünk azt is, hogy szakiskolák előzetes fölállítása közrehathat az iparos és kereskedő szellem fejlesztésében; vágyat ébreszthet az iparűzésre és kereskedésre, midőn az iparűzés és kereskedés czélját, eszközeit, hasznát megismerteti a nemzet ifjuságával. Nem természetes útja ugyan az ipar és kereskedelem kifejlődésének, olyan, mint mikor valaki könyvből tanul lovagolni; de a mi viszonyaink közt ezt a módot is föl kell használni, csakhogy igazolható mértékben, alkalmas városokra szorítva.

Sokat azonban még nagy ideig ne várjunk a szakiskoláktól a középiskola zsúfoltságának enyhítésére. Nem szivesen fogja abba küldeni a fiát a magyar középosztály ezentúl sem mindaddig, mig virágzó iparunk és kereskedelmünk nem lesz. Addig tehát alig követhetünk más politikát, mint hogy nemzetgazdasági törekvéseink támogatására, ha kell, kissé erőszakoljuk is a középfokú szakiskolák fölállítását a középiskolák mellett; ezzel egyidejüleg azonban nem fojtjuk el a társadalomnak más irányú művelődési hajlamait sem, hanem állítunk elegendő középiskolát s legfeljebb arra ügyelünk, hogy főleg azoknak felsőbb osztályaiból kellő szigor által elereljük az oda nem való elemeket; végül pedig, ha majd iparunk és kereskedelmünk annyira megerősödik, hogy fölöslegessé válik a középiskolák előbbi nagy száma, akkor átalakítjuk lassankint ezek egy részét is, főleg természetesen a reáliskolákat, szakiskolákká.

A zsúfoltság megoldására tehát szerintem sincs más alkalmasabb mód, mint a már sokszor hangoztatott eljárás: egyrészt a középfokú szakiskolák erősebb fölkarolása, noha én ezt bizonyos tekintetben viszonyainkkal össze nem egyeztethető eljárásnak tartom; másrészt parallel osztályok nyitása és új iskolák fölállítása, kapcsolatban a tanárhiány lehető orvoslásával. Ezeket a jól ismert módokat azonban minél előbb meg kell ragadnunk. Minden évi mulasztás ezen a téren egy nemzedéknek a megrontása.

(Folytatása következik.)

(Budapest.) *Balogh Péter.*

KÖNYV-ISMERTETÉSEK.

Magyar és német kézi szótár, tekintettel a két nyelv szólásaira. Szerkesztette *Kelemen* Béla állami főreáliskolai tanár. I. Német-magyar rész. Budapest 1901. Az Athenaeum kiadása.

Pár éve, hogy ugyane helyen (lásd a középiskolai Tanáregyesületi Közlöny XXXI. évfolyam 8. és 24. számait) *Kelemen*

(Wolff) magyar-német és német-magyar zsebszótárait ismertettem. Rámutattam a mű jelességeire, melyek úttörővé teszik szótárirodalmunkban, s ama reményemnek adtam kifejezést, hogy az új szótár rövid időn otthonossá fog válni iskoláinkban. Ez a jóslatom be is teljesedett. Nem rég ugyanis már harmadik kiadásban jelent meg a Kelemen-féle zsebszótár s hatása minden újabban megjelent szótárainkon észrevehető.

Ez a szép siker arra ösztönözte a szerzőt, hogy egy nagyobb arányú munkával is szerencsét próbáljon.

Így készült a *Magyar-német kézi szótár*, melynek első — német-magyar — része nem régen hagyta el a sajtót.

Nagyszabású, 512 három hasábos lapra terjedő munka ez, a Ballagi »teljes szótára« után a legnagyobb német szótárunk. A Ballagié is csak terjedelemben mulja felül, de a felölelt szóanyag sokoldalúságában és gondos feldolgozásában, a nyelvtani utasítások roppant bőségében kétségtelenül a Kelemen munkáját illeti meg az első hely.

A jelen szótár nem egyszerű bővítése a szerző »zsebszótárának.« Mint előszavában a szerző elmondja: »A kis szótár anyagát gyökeresen át kellett dolgoznom, tetemesen gyarapítva a példák és szólásmagyarázatok számát is, kiterjeszkedve sok mindenre, a mi kisebb terjedelmű munkában nem találhatott helyet. Kerülni iparkodtam mindent a mi elavult s a mit szótáraink nagy része eddig fölösleges teherként hurczolt magával. Hogy minden oly kifejezést mellőztem, mely az erkölcsi vagy illem- érzéket sérthetné, talán nem is kell mondanom. Annál nagyobb figyelemmel voltam mai műveltségünk összes köreinek, a tudományok különböző ágainak, a hivatoskodásnak, a törvénykezésnek, a kereskedelemnek és tőzsdének, a hadseregnek, a mesterségeknek nyelvére, csak azt zárva ki, a mi tisztán szakszerű«.

A mi a kézi szótár beosztását illeti, e tekintetben ugyanazon a csapáson halad, mint a zsebszótárban. Vagyis nem csupán szavakat ad, hanem szólásokat is, s a szavak mellett grammatikai utasításokat közöl. A főneveknél meg van mondva a birtokos eset és a többes szám végződése, a mellékneveknél a rendhagyó közép- és felsőfok, az igéknél pedig kivétel nélkül közölve vannak az összes alakok, melyeknek ismerete a ragozáshoz szükséges. Az erős és rendhagyó igéknek még külön teljes táblázatát is adja a szerző a függelékben (487—508 lapig.).

A hol a német szó megszakítása a magyar embert zavarba ejtheti, a szótár erre nézve is útba igazitja: a czímszó után szögletes zárójelben találjuk az elválasztást pl. *darin* [dar-in], *darum* [dar-um], *davon* [da-von], *hinunter* [hin-unter]. Ugyancsak jelezve van, a hol szükséges, egyes szavak kiejtése is, főképen az idegen szavaké, mint például: *bureau* [buró], *foyer* [foajé]. Egy szóval Kelemen kézi szótára a nyelvtani fölvilágosításoknak oly nagy tömegét nyujtja, melyre a külföldi szótárirodalomban is alig tudok példát.

Nem szabad megfeledkeznem a fraseologiai rész gazdagságáról sem. A szerző figyelme kiterjedt a költői szólásmódokra ép úgy, mint a hivatalos irály megszokott, sablonszerű fordulataira. Egyes czikkek, minők pl. *geben*, *nehmen*, *ziehen*, *Fuss*, *Hand*, *Kopf*, egész kis szólásgyüjteményt tartalmaznak. S mily ügyesen van e gyüjtemény elrendezve. A kereső nem jár úgy, mint pl. Ballagi szótáránál, a hol el kell olvasnia az egész czikket, mig megtudja, hogy az, a mit keres, nincs benne. Kelemennél egy pillantás már tájékoztatja az embert a leghosszabb czikk tartalmáról is. De ez csak külsőség.

Még érdekesebbek a fraseologiai adatok *nyelvi* szempontból. A szerző meg van győződve, hogy nyelvünk épségét és gyökerességét az idegenszerű szólások és szófüzések veszélyeztetik s ezeknek irtogatásában teljes szivvel-lélekkel csatlakozik orthologusainkhoz, a miről a szóban levő szótár minden lapja bizonyságot tesz. »Mindenütt lehetőleg hiven — mondja Kelemen — de jó magyarsággal, nyelvünk szellemének megfelelően iparkodtam a német szólásokat átültetni«.

A mi a mű külső kiállítását illeti, arról is csak jót mondhatok. Papirosa finom, nyomása tiszta, melyért a kiadó czég csak dicséretet érdemel.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

Franczia könyvtár; szerkesztik: Dr. *Theisz* Gyula és *Matskássy* József: Madame de Sévigné: Lettres choisies. Bevezetéssel ellátta *Kemény* Ferencz, reáliskolai igazgató (3 f.). Pierre Corneille: Cid. Magyarázta dr. *Pekár* Károly, főreáliskolai tanár (10 f.), Octave Feuillet: Le Village. Magyarázta *Ballenegger* Henrik, a budapesti állami felsőbb leányisk. tanára (12 f). Megjelentek Budapesten, Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében. 1901. Minden füzet ára kötve 70 fillér.

1. A »Franczia könyvtár«-ban ismét 3 füzet jelent meg, melynek czímeit fönn közöltük. A vállalat harmadik füzetében Sévigné asszony legszebb és legérdekesebb leveleinek gyüjteményét találjuk, mely levelekről Demogeot, Franciaország leghiresebb irodalomtörténésze, teljes joggal ily elragadtatással nyilatkozik: »C' est dans ses léttres qu'il faut aller chercher le style français par excellence tout plein, de la saveur gauloise du XVII. siècle et purifié par toutes les élégances d' une société d' élite.«

Minden tekintetben találó és helyes Demogeot itélete, mert Sevigné levelei nemcsak a »grand siècle«-nek örökké tartó fényes emlékei, hanem a franczia próza-irodalom legszebb és legelragadóbb remekei. Nemcsak a leányához, Madame Grignan-hoz intézett leveleiben, a melyben az anyai szeretet oly megható képét

látjuk, de a többi levelekben is, melyeket pl. nagybátyjához, gr. Roger de Russy Rabutinhez intézett, a XVII. század franczia irodalmának, továbbá e kor udvari és társadalmi életének legközvetlenebb és legauthentikusabb leirását találjuk, melyeknek érdekességét még az a körülmény is emeli, hogy Sevigné asszony személyes benyomásait és tapasztalásait irja meg. A Sevigné asszony vaskos kötetet képező levelezéseiből Kemény a legjellemzőbbeket, számszerint 25-öt, közli, melyek részben irodalmiak, részben egyes személyekre, mint Turenne és Lavois halálára vonatkoznak; a többi az udvari vagy a társadalmi életet irja le. Sajnáljuk, hogy Sévigné három igen jellemző levelét nem találjuk e gyűjteményben, t. i. az 1690. január 15-éről keltezettet, melyben Boileaunak oly pompás rajzát találjuk; az 1689. febr. 21-ikit, a középiskolai franczia irodalom tanításának szempontjából oly érdekes lett volna, melyben t. i. Sévigné asszony Racinenak a saint-cyri növendékek által eljátszott »Esther« tragoediájának előadását oly élénken ecseteli; végül egyik legjellemzőbb levelét, az 1671. ápr. 26-án irottat, melyben Vatel Condé herczeg udvarmesterének szomorú esetét tárgyalja, amaz esetet t. i., hogy Vatel, mivel a tengeri halak nem érkeztek meg kellő időben, öngyilkossá vált. E levelek hiánya kétségkivül a könyv szükre szabott keretének tulajdonítható. De a kivonatokban közlött levelekből is fogalmat nyerhetünk ama sokoldaluságról és gazdag anyagról, mely Sevigné teljes levelezését oly érdekessé teszi.

A mi a műnek iskolai használatát annyira emeli, az a levelezéshez fűzött nyelvi magyarázatok, de még inkább a levelekben előforduló személyek ismertetése, mely utóbbi nélkül e levelek alig érthetők.

A könyvecske értékét még növeli amaz érdekes és találó, La Fayette asszonynak Madame de Sevignéről írt portraitjának közlése, valamint ama két levélnek közzététele is, melyekben Grignan asszony Moulceau elnökhöz intézett levélben és Grignan grófnak Coulangeshez intézett levelében Sevigné asszony halálát a legmegindítóbb módon közlik.

Mint a gyüjtemény eddig közrebocsátott többi füzeteiben, úgy ennek a füzetnek végén is számos tételt találunk, melyek irásbeli gyakorlatok kidolgozására igen alkalmasak. E tételek részben a közlött levelek franczia nyelven való összefoglalásai, részben egyes levelek fordítása magyarból francziára.

2. A fent említett művek között határozottan legbecsesebb Corneille *Cid*-je, melynek olvasását a reáliskoláknak kiadott új tanterv a VII. osztály számára ajánlja.

Igaz, hogy Alexander Bernát a Franklin-Társulatnak általa kiadottt »Jeles irók iskolai tára« cz. vállalatában a »Cid«-et egy igen szép és érdekes bevezetéssel, valamint Corneille életét és működését tárgyaló essaievel már közrebocsátotta, de a Franczia könnyvtár szerkesztői abból a helyes szempontból indultak ki

hogy az iskolai olvasmányul szánt klasszikus munkákból álló gyüjteményből Corneille »Cid«-jének nem szabad hiányoznia, tehát teljes joggal vették föl e művet is gyüjteményükbe.

Mily fontosságot tulajdonítanak a németek e műnek, már abból is kitünik, hogy pl. a Velhagen és Klasing czég e művet két ízben is kiadta, először Benecke Albert, másodszor dr. Carel magyarázataival.

E mű valóban megérdemli azt a megbecsülést, melyben nemcsak korában, hanem még most is részesül. Az első kiváló franczia classikus tragoedia e mű, melyről kortársainak véleménye abban a közmondásban összpontosult: »Beau comme le Cid«. A XVII. században e tragoediának páratlan hatása volt, de még ma is megbámuljuk e műben Corneille-nek költői szép irályát, habár ma már a cselekvésnek annyi összetorlódását, mint e darabban tapasztaljuk, valószinütlennek tartjuk. De ne feledjük el, hogy Corneille idejében az idő és hely egységét is szigoruan megkövetelték, melynek értelmében a darab cselekvésének 24 óra alatt egy és ugyanazon helyen kellett lefolynia, mely szabályt Boileau imigy fejezi ki: »Qu' en un lieu, en un jour un seul fait accompli Tienne jusqu' à la fine le théâtre rempli.« (Boileau »Art poétique. III.)

A XVII. században nem volt darab, melyet annyira dicsértek, de a melyet egyszersmind annyira gáncsoltak volna, mint Corneille *Cid*-jét. Ma már teljesen objective itélhetünk a darabról és e tekintetben leghelyesebben és legtárgyilagosabban itél róla Gérusez: Il jeta sur les passions de ses personnages — mondja Gerusez irodalomtörténetében — quelques teintes ardentes de ce ciel du Midi. Le langage de ses deux amants ressemble à une musique melodieuse et noble. Il y a dans cette tragédie quelque chose de jeune, de frais qui va jus qu' à l' âme et adoucit l' enthusiasme.« A mi a Pekár-féle »Cid« kiadást illeti, arról azt jegyezhetjük meg, hogy szövege gondosan van átrevideálva, de minden vigyázat mellett csúsztak be kisebb sajtóhibák. Így a 16. lap 6. sorában Si l' offeuseur van szedve, Si l' offenseur helyett; a 63. lap 14. sorában *Don Eernand* van *Don Fernand* helyett és végül a 78. lap 18. sorában *assez de peinez* helyett *assez de peines* olvasandó.

Irásbeli gyakorlatokat elég bőven találhatunk e füzetben, első sorban Cid harczának a mórok ellen prózában való leirását, fordításul Corneille életrajzát, továbbá a darab tartalmát is fordításra szánta a magyarázó, legalább erre mutatnak ama közbeszúrt számos franczia kifejezések, melyek a szöveg fordítását nagyban meg fogják könnyítni.

A mű végén közlött és nagy szakavatottsággal készült nyelvi és tárgyi magyarázatokról csak dicséretest mondhatunk.

3. A harmadik művecske, melylyel foglalkozni akarunk, a Feuillet Octave »Le Village« cz. vígjátéka, magyarázta Ballenegger Henrik.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Ballenegger nevével már találkoztunk e gyüjteményben, a mennyiben már korábban Töpffer genfi novelláit magyarázta (ismertetését lásd a »Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny« XXXIII. évfolyam, 33. számában), most pedig Feuillet Octavenak, a szellemes regény- és vigjátékirónak, »Le Village« cz. egyfölvonásos vígjátékát adta ki magyarázatos jegyzetekkel.

Feuillet nálunk nem ismeretlen, sőt egyes színművei, mint »Dalila«, »Julia«, »Egy szegény ifjú története« (Le roman d' un jeune homme), »A Sphinx«, »Egy párisi regény« cz. darabjai a nemzeti színház állandó repertoire darabjai, sőt ha nem csalódunk, »Le Village«-t is előadták már a nemzeti színházban. A darab egyszerű, de érdekes tárgyánál és ügyes lefolyásánál fogva mindenkinek tetszeni fog és mindazoknak, kik a modern, finom franczia társalgási nyelvvel meg akarnak ismerkedni, a legmelegebben ajánlhatjuk.

Nyelvi és tárgyi magyarázatok itt sem hiányoznak, ép úgy a fordításokul szánt gyakorlatoknál sem.

A mi a szóban lévő füzetek külső kiállításait illeti, a tiszta nyomásról, helyes beosztásról, jó kötésről az előbbi füzeteknél már elmondott helyeslő itéletünket csak ezen alkalommal is ismételhetjük.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Székely-udvarhelyi kerületi kör.

(Az actiók tana.)

Az udvarhelyi kerületi kör márczius hó 9-én tartotta rendes havi ülését dr. Solymossy Lajos elnöklete alatt, mely ülésen a kör több fontos belügyének tárgyalása után *Szabó* András értekezett az *actiók tanáról*. A *körök* feladata — nézete szerint — ennél a kérdésnél nem lehet egyéb, mint megvitatni *Bódiss* Jusztin fejtegetései alapján különösen a gyakorlati tanítás szempontjából, hogy a felállított actiós elmélet mennyiben könnyíti vagy nehezíti a tanítást, előmozdítja-e annak sikerességét, vagy talán homályosságánál és bonyolódottságánál fogva útvesztőkbe viszi a tanulót; egyszerüsíti-e az amúgy is nehéz grammatikai tanítást, vagy talán még complicáltabbá teszi. Mert az elméletnek — mint olyannak — helyessége vagy helytelensége fölötti határozathozatal nem lehet a körök feladata. De azért a *gyakorlati szempont megvilágítása* czéljából nem zárkozhatunk el a kérdés *elméletének* akármilyen rövid tárgyalása elől sem, mert csak így nyerhetünk tiszta képet s mondhatunk itéletet az elmélet s annak gyakorlati kivitele közt található congruens vagy ellenmondó esetekről s vonhatunk következtetést arra nézve, hogy melyiknek tekintsünk el esetleges fogyatékosságaitól a másik-

nak javára s általában, hogy szükséges-e egyikből föláldozni valamit a másik előnyéért.

Az elmélettel röviden foglalkozva, elismeri *Bódiss* kételyeinek igazságát, a melyek, — ha az ember mélyebben belemerül a kérdésbe — csakugyan olyan természetüek, hogy megingathatják az actiós elméletnek a legerősebb hiveit is, mert bizony az egyes iróknál némely igealakok ez elmélet szerint vagy *sehogysem*, vagy csak erőltetve magyarázhatók meg. De igen sok a bizonytalanság és ingadozás a grammatikában is úgy az egyes igealakok magyarázatában, mint a *technicus terminusokban*. Ott van pl. a latinban a *perfectum historicum* elnevezés! Perfectum itt: *mult* (tempus), holott az a *bevégzettség* (actio perfecta) elnevezésére szolgál (praesens *perfectum*, praeteritum *perfectum* és futurum *perfectum*). A *praesens perfectummal* kapcsolatos magyarázat is nagyon zavaros. Ha ez *praesens* értelmét elvesztette s *elbeszélő multtá* változott (perf. hist.) s ha praesens jelentése csak néhány igénél van meg (*odi*, *memini* stb.), miért ne nevezhetnők el a *vixi*, *regnavi* alakokat *mult* időknek, minthogy valósággal úgyis azok, talán *praeteritum historicum*-oknak. A *consecutio temporum*-nál ez elkerülhetetlen, mert a kettős elnevezések amúgy is elég bajjal járnak, különösen azoknál a tanulóknál, a kik egyszer a régi elnevezéseket tanulták. A tanításban nem lehet mindig a nyelvek történetére hivatkozni, hogy t. i. a *perfecta actio* a jelenre nézve csak a nyelvek ősibb korszakában mutatkozott tisztán, később pedig *actióbeli* functióját elvesztette s *temporalis functiót* vett fel.

Distinguáljunk, s könnyítsünk az elnevezésekkel is ott, a hol a gyakorlati szempont megkivánja, s a *perfectum* kifejezést ne használjuk *idő* elnevezésére, mint a hogy grammatikáink teszik. Az *actiót* is némelyek *status actionis*-nak magyarázzák, mintha bizony könnyen megérthető volna a »cselekvés állapota,« mások plane *modus actionis*-nak s ezzel sok zavarra adnak okot az igemódok megértetésénél. Helyesebb mindenesetre a *qualitas actionis* elnevezés.

Daczára azonban ezeknek és ezekhez hasonló eseteknek, az actiós elméletnek mégis nagy hasznát veszszük a gyakorlati tanításnál, csakhogy a kétséges eseteknél nagyon óvatosan és körültekintéssel kell eljárnunk, s nem szabad lépten-nyomon analysálásokba bocsátkoznunk; adjunk a tanulóknak csak annyit, amennyi szükséges arra, hogy a dolgok velejét világosan láthassák, hogy biztos vezérfonalakat nyerhessenek, s csak ezeknek biztos kezelése után térjünk a coincidentiákra. Megkönnyíti, világossá és következetessé teszi az actiós elmélet az igeragozást, de különösen az u. n. »consecutio temporum« és igenevek tanát, melyeket tárgyalni és megértetni a nélkül — mondhatni — teljes lehetetlenség. A cons. temporumnál a fő- és mellékmondat cselekvéseinek egymáshoz való viszonyát (elő-, egy- és utóidejüség); a conj. igealakjainak helyes használatát csak a qualitas actionis

teszi világossá, mely a magyarral kapcsolatosan annál is inkább érthető, mivel itt a mellékmondatban az igealakok úgyis csak a qualitas actionist fejezik ki — időt pedig sohasem. — Igy vagyunk az igenevekkel (inf. partic.) kifejezett cselekvéseknek a mondat állítmányához való viszonyításánál is. Csakhogy ha az igenevek csak a cselekvés *qualitását* fejezik ki s a mondat állítmányához való elő-, egy- és utóidejüséget, időt pedig sohasem, akkor használják grammatikáink kivétel nélkül a helyes kifejezéseket s ne emlegessenek ezeknél *praesenst* meg *futurumot.*

Értekező *Bódiss* Jusztinnak fejtegetéseit, a melyek arra vonatkoznak, hogy az olvasmányokban a felállított *actio*-elméletnek igen gyakran ellentmondó oly jelenségekkel találkozunk, melyek annak helyes voltát s tanainak igazságát nagy mértékben csökkentik s néhol meg is döntik — teljesen elfogadja; tehát az actios tanítást egyedül üdvözítőnek el nem ismerheti; azonban annak alkalmazását *didaktikai* szempontból részletesen kifejtett nézetei alapján czélszerünek és helyesnek tartja, mert a tanítást csak világosabbá és rendszeresebbé teszi az actiós módszer; csakhogy, mivel sokszor kétes, az elméletnek nem egyszer ellenmondó esetekkel is van dolgunk, kivánatos, hogy ott, a hol szükséges, tételeit megrostáljuk; az aprólékoskodást és szőrszálhasogatásokat kerüljük s csak annyit adjunk belőle a tanulóknak, a mennyi felfogásukat könnyebbé és világosabbá teszi; a következetességhez pedig tulságosan ne ragaszkodjunk, mert biz' itt is, mint minden szabálynál, nagy számmal akadunk kivételekre s még legújabb nyelvtanaink is sok dolognak világosabb kifejezésére szorulnak, pedig ha egyebekben eltéréseik egymástól lehetnek s kell is hogy legyenek, de a *technicus terminusok*ban lehetőleg teljes egyöntetüségre kellene törekedniök.

Igaz, hogy az *actiós* rendszertől — a Gyomlaitól felhozott okokból — sokan idegenkednek s talán azért is tud oly későre gyökeret verni tanításunkban, pedig feltétlenül szükséges volna, hogyha a tanítás egyöntetüsége végett *egységes eljárásra és módszerre juthatnánk úgy a tankönyvek, mint a tanítás terén.*

A kör Kovács Dániel és Nosz Gusztáv felszólalásai után egyhangulag hozzájárul az előadó álláspontjához. *Kovács* Dániel általában helyesli az actió-képzés szerint való tanítást s kivánatosnak tartja, hogy az iskolai grammatikák, a hol lehet s így különösen az activum, participiumnál és infinitivusnál érvényesítsék, de nézete szerint nem lehet mindig alkalmazni, így pld. a passivumnál és supinumnál sem. *Nosz* Gusztáv szerint, minthogy bizonyos értelmi fejlettséget tételez fel, csak a tanítás felső fokán alkalmazható sikerrel.

(Székelyudvarhely.) *Szabó Árpád*
jegyző-helyettes.

VEGYESEK.

Erődi Béla ünneplése.

Szépen ünnepelte Budapest főváros tanársága főigazgatóját, Erődi Bélát, abból az alkalomból, hogy ő Felsége a párisi kiállítás körül szerzett érdemeinek elismeréseül a III. osztályú vaskorona-renddel tüntette ki. Az ünnepen imposánsan nyilatkozott meg a főigazgató iránti őszinte tisztelet, és öröm töltötte be a sziveket, mert úgy érezték, hogy főigazgatójuk kitüntetésével a tanárságot is érte a megtiszteltetés.

A fővárosi tanárság f. hó 19-én este 8 órakor a vigadó földszinti éttermében ünnepi lakomára gyült össze, melyen minden budapesti középiskola képviselve volt, még azok is, melyek nem tartoznak a főigazgató fennhatósága alá. A lakomán mintegy kétszázan vettek részt, az asztalfőn *dr. Erődi* Béla ült mellén a vaskorona-renddel, mellette *Molnár* Viktor miniszteri tanácsos, *Beőthy* Zsolt, a tanáregyesület elnöke, *Hofer* Károly főigazgató, *Hoffmann* József miniszteri osztálytanácsos, *Cherven* Flóris cz. főigazgató foglaltak helyet.

Az első felköszöntőt, melyet állva hallgattak végig, *Hofer* Károly főigazgató mondta a királyra. Utána *Cherven* Flóris Wlassics Gyula közoktatási minisztert köszöntötte fel. Majd ismét *Hofer* Károly szólalt fel, s mint a tankerület Nestora köszöntötte föl az ünnepeltet.

Erődi Béla hosszabb beszédben köszönte meg az ünneplést. Elmondta a magyar közoktatásügy szereplését a párisi kiállításon. Kiemelte annak a nagy jelentőségét, hogy mi magyarok a külföld előtt méltóképen mutatkozzunk be. Erre nekünk különösen szükségünk van, mert alig ismernek bennünket, s kevés a jó barátunk. A magyar kiállításnak nagy sikere volt, s ez főleg annak tulajdonítható, hogy rendszeres, világos és áttekinthető volt, s így mindenki rögtön tájékozódhatott, s hű képet kapott az állapotokról. Mindenki, a ki a kiállítást látta, a legnagyobb elragadtatással nyilatkozott róla, a jury a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott, s kitüntetésekkel halmozta el a magyar kiállítást. A legtöbb nagy kitüntetést a magyar kiállítás kapta. Utólag is levelekben folyton a legnagyobb elismerés hangján írnak, s ennek illusztrálására a legkiválóbb franczia tanügyi férfiaktól néhány levelet be is mutatott. Hogy ez a kiállítás oly fényesen sikerült, köszöni első sorban a vallás- és közokt. miniszter ő nagyméltóságának, Dr. *Wlassics* Gyulának, a ki őt az első pillanattól fogva munkájában pártfogolta, irányította és támogatta, kinek hálával és köszönettel tartozik, s e hálának és köszönetnek adva kifejezést kivánja, hogy Isten őt a magyar tanügy javára sokáig éltesse. (Lelkes éljenzés.) Köszöni továbbá ő Excellentiája tanácsosának, *Molnár* Viktor miniszteri tanácsosnak, ki mindenben támogatva kezére járt, hogy a siker el ne maradhasson. Köszönti és élteti őt (hosszas éljenzés). Köszöni végül munkatársainak, a magyar tanárságnak, kik lehetővé tették, hogy a kiállítás méltó legyen Magyarországhoz, s hű képét adja a mai állapotoknak. Köszöni ezt a mun-

kát, köszöni ezt a buzgóságot, s a lelkes ragaszkodást, mely ma is megnyilatkozott. (Hosszan tartó éljenzés).

Ezután *Négyesy* László állott fel szólásra. Beszédét, melyet sűrűn szakított meg a helyeslés és lelkes éljenzés, az ünnep jelentőségének feltüntetése czéljából helyén valónak látjuk egész terjedelmében közölni.

»Tisztelt Uraim! A tankerület Nesztora bölcs és meleg szavakkal ünnepelte a főigazgatót. Engedjék meg, hogy én, mint a tankerület kebelén kivül álló tanár, mint a tanáregyesület tisztviselője, a tanférfiút, a tanárt üdvözöljem benne.

Üdvözöljem benne, mint magyar tanár, a magyar tanárok egyik legkiválóbbikát s hogy úgy mondjam, a magyar tanárság egyik ritka typusát.

Sok jogczime van neki arra, hogy tiszteletünk a legelső magyar tanárok közé iktassa. »Megizzadta vaspályáját« mint a költő mondja. Kezdte az elején s fokonként emelkedett ama polczra, melyen ma tiszteljük; és minden lépcsőfokot tisztes munkával vívott ki. Szavával a kathedrán, tollával az irodalomban, administrativ tevékenységével az igazgatói és főigazgatói munkakörben mindenkor a komoly, szolid és sikeres munka példaképe volt. Mindenütt első, ki munkába állt és mindenütt utolsó, ki elfáradt.

Ám tehetségre, jellemre, buzgalomra kiváló tanférfiaink mások is vannak. E czímen is az elsők egyike, de nem ritka, nem is egyetlen. A miben ő sajátos, ritka, becses typus, azt másban lehetne megállapítanunk. Egyrészt érdeklődésének és tehetségének bámulatos sokoldalúságában és a gondolatközlés eszközeinek tüneményszerű gazdagságában, másrészt, a mi mindennek koronája, abban a nemzetközi érzékében, melylyel a magyar kulturának, a magyar tanügynek bekapcsolását az európai kulturába, az európai tanügybe oly kitünő sikerrel szolgálja. Bármily sok téren kiváló ő, sehol sem kiválóbb és sehol maradandóbb munkát nem végzett, mint ezen a téren.

Kedves barátunk! Épen az imént olyan munkakörből tértél meg közénk, melyben ezzel a te ritka tehetségeddel diadalt arattál édes hazánknak, diadalt a téged megbizó tanügyi kormánynak, és diadalt nekünk is, a nemzeti kultura szegény napszámosainak, magyar tanároknak.

Magyarország a szellemi munka terén még nem export-állam, a tanügy terén sem az. De te a népek piaczára kivitted a magyar kultura árumintáit, felhivtad rájok a figyelmet, a birálatot, a méltánylást s elérted azt, hogy tárgyai lettek az egész mivelt világ előtt az összehasonlító becslésnek és a megbecsülésnek. Nem gondolunk arra, hogy e téren egyhamar a kivitelre dolgozzunk; elég, ha a belföldi szükségletet kielégítjük. De te megszerezted nekünk azt a meggyőződést, hogy a tanügyi munka, a mit mi a mi házi szükségleteink ellátására végzünk, általános szempontból is kielégítő, jó, versenyképes. Te azt a nagy nemzetközi vásárt nagyobb szerencsével jártad meg, mint a kalmárok. Mert azzal, a mit odavittél, nem fogyott meg az, a mi itthon van: a mi tanügyi törekvéseink készlete és

mégis csereértéket hoztál haza azért a portékáért, a mit itthon hagytál. Meghoztad nekünk azt a tudatot, azt az örömet, hogy a munka, melyet végzünk, az út, a melyen haladunk, a népek elfogulatlan ítélete szerint is üdvös, biztos és alkalmas arra, hogy nemzetünket a művelt népek közösségében tiszteltté tegye.

Ezért az örömért, magyar tanári egyéniségednek ezért a diadaláért a magyar tanárok országos egyesülete a legfelsőbb kitüntetés alkalmából mély tisztelettel köszönt téged. Isten éltessen!«

A hosszan tartó zajos éljenzés lecsillapulása után *Beke* Manó egyetemi tanár, mint a Budapesti Tanári Kör elnöke, szólalt föl. Elmondta, hogy Erődit mindig olyan föladatok megvalósításával bízták meg, a mit rajta kivül senki sem tudott volna olyan jól megoldani. Ilyen volt a fiumei igazgatóság, kolozsvári főigazgatóság, s végül a budapesti főigazgatóság. Kívánja, hogy ebben a minőségben is sikerüljön neki még egy munkát: a tanári összetartást, kartársi együttérzést még teljesebbé tenni.

Kőrösi Sándor a fiumei tanári kar megbízásából a fiumeiek nevében köszönti az egykori fiumei igazgatót.

Erődi Béla régi, hű, fáradhatatlan munkatársát, Matskássy Józsefet köszönti fel.

Wagner Alajos igazgató *Hoffmann* József osztálytanácsost üdvözli meleg és lelkes szavakkal.

A tanárság még *Beöthy* Zsoltot kivánta hallani, a ki ma nem szándékozott ugyan beszélni, de a közóhajnak engedve, körülbelül a következőket mondotta: Engedjék meg, hogy a sok szép szó közt, mely itt elhangzott, egy egyszerű szóval én is hozzájáruljak az üdvözléshez. E mai nap ünnep, egy férfiú életpályájának ünnepnapja. E mai nap azonban olyan, hogy a magyar tanárság ünnepének is tekintjük. Erődi ünnepe a mi ünnepünk is, mert ő is a magáénak tekintette a tanárság minden ügyét. Ez a kapocs, a mely összeköti a tanárságot Erődi Bélával. Ünnepeljük most, hogy ő Felsége munkásságáért, melylyel a közoktatás ügyét oly kiválóan szolgálta, dicsőségre vezette, őt kitüntette. Úgy látom, hogy a kitüntetés e módjában mi magunkra nézve symbolikus értelmet találhatunk. Tanárnak vaskorona-rend. A tanári pálya terhes pálya, megilleti tehát a tehernek, a munkának a symboluma, méltán tüntették ki azzal, a mi mindnyájunk munkájának a koronája. A vaskorona a mi koronánk. A mi szellemi munkánk igazi vasmunka, ennek a koronája a vaskorona. A szellemi erőfeszítésnek, a vasmunkának igazi példája Erődi Béla, a kit Isten sokáig éltessen. (Lelkes éljenzés.)

Végül *Hahóthy* Sándor Hofer Károly főigazgatóért üríti poharát.

Lelkes hangulatban maradt együtt a társaság a késő éjjeli órákig, s lelkes hangulatban oszlott el. *W. O.*

Az országos középiskolai tanáregyesület igazgatósága f. évi márczius hó 27-én, szerdán este $7^1/_2$ órakor a fővárosi vigadó kis termében segélyző alapja javára jótékonyczélú hangversenyt rendez, melynek műsora: 1. Magyar népdalok. Három szólamban énekli a

m. kir. állami felsőbb leányiskola énekkara, Hackl N. Lajos énektanár vezetése alatt. 2. a) Bach—Taussig: Toccata és Fuga. b) Beethoven: Sonata quasi una fantasia op. 27. Nr. 2. Előadja: Nagy F. Géza tanár és zongoraművész. 3. Georges Bizet: »Carmen.« Micaela ária. Énekli: Fábry Anna úrhölgy, az orsz. m. kir. zeneakadémia növendéke. Davidoff: Versenymű. Előadja: Schiffer Adolf gordonkaművész és az orsz. m. kir. zeneakadémia tanára. 5. a) Chopin: Ballada op. 47. b) Liszt Tarantella di bravura. A portici némából. Előadja: Nagy F. Géza tanár és zongoraművész. 6. a) Schubert: »Die böse Farbe«, b) Schumann: Widmung. Énekli: Fábry Anna úrhölgy. 7. a) Haydn: Adagio. b) Popper: Elfentanz. Előadja: Schiffer Adolf gordonka-művész és az orsz. m. kir. zeneakadémia tanára. 8. Vadrózsa. Énekes tündérjáték egy szakaszban, magánénekkel és női karokkal, zongorakisérettel. Szövege Váradi Antaltól, a zenét szerzé Poldini Ede. Tanította és vezeti Hackl N. Lajos tanár. A nyitányt zongorán előadják Radó Emma VI a) és Radó Klára IV a) oszt. növendékek. Vadrózsa Félegyházi Anna VI b), herczeg Jandl Mariska V b), boszorkány Bak Elza VIII. és Kármán Irén III b) oszt. növendék. A karokat énekli a m. kir. állami felsőbb leányiskola énekkara. Jegyek a rendezőségnél (Ujvilág-utcza 2) és Rózsavölgyi és Társa zeneműkereskedésében, valamint este a pénztárnál kaphatók. Jegyek árai 6, 4, 2 és 1 kor. A jótékony czélra való tekintetből melegen ajánljuk a budapesti tanárságnak ez úgy szólván házi mulatságát a fővárosi tanárok és családtagjaik szives figyelmébe.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatási miniszterium, az *Országos nőképző-egyesület által fenntartott budapesti leánygymnasiumnak* a nyilvánossági jogot, valamint érettségi vizsgálat tartásának a jogát az 1900/901—1902/903. tanévekre folytatólag megadta.

A vallás- és közoktatási miniszterium a *debreczeni kegyes tanitórendi gymnasium* ötödik és hatodik osztályának a nyilvánosság jogát az 1900-901. tanévre folytatólag megadta.

Pályázat. A körmöczbányai áll. főreáliskolánál *mennyiségtan-ábrázoló mértani* tanszékre márczius 31-ig.

Megerősítés. A vallás- és közoktatási miniszter dr. *Malonyai* Dezső budapesti V. ker. állami főreáliskolai rendes tanárt ezen minőségében véglegesen megerősítette.

Halálesetek. *Parrach* Gedeon kecskeméti nyugalmazott ev. ref. főgymnasiumi tanár f. hó 14-én 65 éves korában meghalt Kecskeméten. Negyven évig szolgálta az iskolát, 4 év óta nyugalomban volt.

Turzó Ferencz nyitrai róm. kath. főgymnasiumi tanár, nyitra-egyházmegyei áldozópap, életének 30-ik, tanárkodásának 7-ik évében meghalt f. hó 10-ikén.

Tartalom: Az egyesület választmányának fölterjesztése. — Reflexiók a budget-vitához. *Balogh* Pétertől. — *Könyvismertetések:* Kelemen Béla: Magyar és német szótár. *Téri* Józseftől. — Dr. Theisz Gyula és Matskássy József: Franczia könyvtár. *Téri* Józseftől. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás (székely-udvarhelyi kerületi kör.) — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

∘∘∘ AZ „ATHENAEUM“ RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSÁBAN ∘∘∘

UJABBAN MEGJELENT:

MAGYAR ÉS NÉMET KÉZI SZÓTÁR

TEKINTETTEL A KÉT NYELV SZÓLÁSAIRA.

I. Német-magyar rész.

∘∘∘ Szerkesztette: ∘∘∘ KELEMEN BÉLA, ∘ áll. főreáliskolai tanár. ∘

Bolti ára szép félbőrkötésben 7 korona 50 fill.

Kelemen Béla Kézi Szótára előreláthatólag ugyanoly kedvező fogadtatásra számíthat, aminőben Zsebszótára részesült. A Kézi Szótár lehető teljességben öleli fel a magyar és német nyelv közkeletű szókincsét és e mellett tág teret juttat a két nyelv szólásainak is. A Kézi Szótár a nyelvtani alakokat is közli és ugy német, mint magyar szó- és szóláskincse minden izében világos, helyes és modern.

A Kézi Szótár I. kötetének ára pompás félbőrkötésben csak 7 kor. 50 fill. Ezen olcsó ár mellett minden tanuló megszerezheti ezt a jeles segédkönyvet.

Tanároknak saját használatukra 4 korona 50 fillérért szállítunk egy példányt.

ATHENAEUM r.-t. könyvkiadó-osztálya.

SZÁZADUNK MAGYAR IRODALMA KÉPEKBEN.

Széchenyi föllépésétől a kiegyezésig

. . . . . Irta . . . . .

Endrődi Sándor.

Kiadta az Athenaeum. Ára diszes vászonköt. 6 kor.

Régóta nehezen várt könyv ez az Endrődi Sándoré, amely az ihletett poéta édes szózatával regél; cseveg a magyar irodalom, a mi irodalmunk nagyjairól, akiket idáig talán tudósok szemüvegén keresztül néztünk, és most egyszerre mintegy varázsütésre, meglepetve nézzük az ő csodálatosan lebilincselő egyéniségüket. A ragyogó nyelvü, tüzes érzésü poéta, életet, szint varázsol a tudomány szürke vásznára és irodalmunk történetének vezéralakjait mindenek számára érdekessé teszi; bemutatja mint irókat, művészeket és embereket.

Kapható minden könyvárusnál és a kiadó Athenaeumban, Budapest, Kerepesi-ut 54. sz.

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 25. szám. 1901. március 31.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Evi tagdij 8 kor.

AZ IGAZGATÓI ÉRTEKEZLETEKRŐL.

(Felolvastatott az Ung-bereg-vármegyei körben.)

A szepesi körnek 1899-ik évi október 1-én Lőcsén tartott rendes ülésén egyik érdemes kartársunk, *Deésy* Károly, »A középiskolák ellenőrző hatóságáról« értekezett. Vizsgálódásai során arra az eredményre jutott, hogy a magyar tanügyre nézve üdvös lenne, ha a főigazgatók működése-köre időnkint változnék s őket más és más kerületbe helyeznék át; valamint oly iskola-csoportnál, hol most az egész országban csak egy ministeri biztos az ellenőrző, ezt, például három évenkint, más és más biztossal váltanák fel.

Ezen alkalommal történt, hogy *Walther* Béla lőcsei áll. főreáliskolai igazgató kartársunk, hozzá szólván a kérdéshez, Deésy kettős indítványához nem járult hozzá. Helyükbe új indítványt terjesztett elő, mely szerint a főigazgatók elnöklete alatt *igazgatói conferentiákat* tartsunk, melyekbe a minister minden intézetből egy, a tanári kar által választott rendes tanárt is küldjön ki.

Ez indítványt a szepesi kör elfogadta s az Orsz. Középisk. Tanáregyesületnek 1900 évi julius 3-án és 4-én Temesvárott tartott XXXIV. évi rendes közgyűlésének végén a többi indítvány közé vétette föl. Azonban a közgyűlés ebben a kérdésben nem döntött, hanem a vidéki köröknek adta ki tárgyalás végett, hogy a magyar tanárvilágnak ez intézményről való nézetei és óhajai napvilágra jussanak, az eszmék surlódásában kiformálódjanak s egy bizonyos határozott irányban közmeggyőződéssé szilárduljanak.

A kezdeményezés, tudtommal, voltakép a pozsonyi köré. Itten hozták legelőször szőnyegre ez intézményt s vitatták meg jelentőségét s fölállításának szükségességét. Itt az 1895. évi január hó 5-én tartott köri ülésen *Schönvitzky* Bertalan dr. előadó

kartársunk fejtegetésének főtárgyául nem ugyan az igazgatói értekezletet, hanem a Közoktatásügyi Tanácsot választván, miután kimutatta az akkori Közokt. Tanács hibáit, azt a kérdést vette fel, van-e szükség közoktatásügyi tanácsra, s ha igen, milyen legyen a szervezete? Erre nézve *Alexander* Bernáttal szemben, a ki megoldottnak látta volt a Tanács szervezetét, ha azt tisztán tanácsadó testületté alakítják át: a Tanácsnak állandó szervezetéül *oly intézményt tartott csak elfogadhatónak, a melynek tagjait a középiskolákra nézve a főigazgatók* (illetőleg kormánybiztosok, kormányképviselők), *igazgatók és kiválóbb tanárok képeznék.* S az erre megindult eszmecsere eredményeképen *Pirchala* Imre, akkor gymnasiumi igazgató, elnök többi között kimondta, hogy oly állandó intézmény felállítására van szükség, a melyben a középiskolai ügyeket *a főigazgatókból és az iskolafenntartó testületek képviselőiből, továbbá igazgatókból és kiválóbb tanárokból álló testület intézné.* (Az igazgatók és tanárok év-cyklusok szerint váltakozhatnának.)

Történelmi hűség s a magunk tüzetesebb tájékozódása kedvéért meg kell még jegyeznünk, hogy a pozsonyi körnek e mélyebben járó eszmecseréje s elvi magaslatra emelkedett megállapodása Országos Közoktatási Tanács-unk legválságosabb idejében ment végbe.

Ekkor történt, hogy *Eötvös Loránd* báró, minister, hivatkozván a porosz közoktatásügyi ministerium szervezetére, mely szerint a mi Országos Közoktatási Tanács-unk által végezni szokott functiókat is mind annak kebelében intézik el, Közoktatási Tanácsunkat feloszlatta. De már 1895-ben *Wlassics* Gyula minister 3828. elnöki számú rendeletével azt újra feltámasztotta halottaiból s e legújabb szervezés értelmében: a tanács elnöke a a vallás- és közoktatásügyi minister; a másodelnököt és alelnököt a király, a 10—12 előadó tanácsost, s még legfölebb 50 tagot, a minister nevezi ki, valamennyit 5 – 5 évre. Az elnökök, a titkár s az előadó tanácsosok együtt képezik az állandó bizottságot; az üléseken résztvevő ministeri tisztviselők végre csak tanácskozó, de szavazati joggal nincsenek fölruházva. Az ekként szervezett Tanács jogköre a vallás- és közoktatásügyi minister ügykörébe tartozó iskolák elvi kérdéseire szorítkozik, de *az administrationalis ügyek hatáskörén kívül esnek.*

A pozsonyi körnek az igazgatói conferentiákra vonatkozó elvi kijelentése tehát épen azon időpontra esvén, midőn az Orsz. Közoktatásügyi Tanácsot megszüntették s a midőn ezt esetleg egy új tanügy-kormányzati intézménynyel kellett pótolni, mindenesetre *időszerű* volt. De azért, bár a Tanácsot azóta visszaállították, a szepesi kör indítványa is nem kevésbbé *actualis;* mert tény, hogy ez eszme hódít, nem egy kitünő paedagógusunk elméjét foglalkoztatja, s most már országszerte megindul annak széles és mély mederben való megvitatása és paedagógiai önczélján kivül tanáraink alkotmányos jogkörének kiszélesbítését is

czélozván, természetes, hogy hozzá az egész magyar tanárvilág legmelegebben ápolt óhajai fűződnek.

Lássuk már most: *mi lenne az igazgatói értekezleteknek föladata és munkaköre, s ehhez képest mint erkölcsi testületnek milyen helyet kellene elfoglalnia tanügyi kormányzatunkban?* Mert ha olyan feladatokat tudna megoldani és olyan munkakört betölteni, a melyek által a magyar tanári kar mindenoldalú munkásságának s ezzel karöltve hazai közoktatás- és nevelésügyünknek szinvonala emelkednék: akkor ez intézménynek s benne a tanárok részvételének minden kétségen felül van létjoga.

Szerény nézetem szerint a tanári állás összes tisztviselői állásaink közt a legdemokratikusabb. Kell is ennek maradnia. Ha valakinél, a tanárnál, mint a szellem munkásánál, szükséges, hogy magasztos, de nehéz munkájában aristokratikus intézmények, százrétű hivatali feljebbvalóságok ne zavarják; ne legyenek lépten-nyomon a sarkában, ne nyűgözzék le szellemét, hanem szabad röptöt engedjenek lelkének. Mert a lélek szabad szárnyalására a tanárnak van legnagyobb szüksége, mivel tanítványait is meg kell erre tanítania. Helyesen mondotta egykor *Alexander* Bernát, hogy lehet az egyik tanár talán egy kicsit tudósabb, a másik talán egy kicsit ügyesebb; de valamennyien a műveltség egy szinvonalán állunk. Az igazgató vezetője ugyan az intézetnek, de tulajdonképen csak primus inter pares. Bajtársa, munkatársa a tanárnak s ez viszont segítő munkatársa az igazgatónak, még pedig a tanügyi élet minden fokán át: fegyelem, tanulmány és administratio tekintetében is. A különbség csak az, hogy az igazgató ellenőriz és irányít. S mennél helyesebben és egységesebben tudja irányítani a sok tudós elmét, annál jobban találta el a vezetés titkát. Igazgató és tanár a különféle tanácskozásokon egy és közös munkát végeznek. A különbség csak az, hogy az igazgató tiszte a végrehajtás, az ügykezelés, no meg a végnélküli felelősség. Nincs egymás közt titkolni valójuk, nem is szabad lenni; mert hiszen mindnyájunk legsajátabb és legszentebb közös érdeke, hogy gyermekeinkből szeretett hazánknak tudomány, nemzeti szellem, valláserkölcs és jellem dolgában minél derekabb nemzedéket neveljünk.

Ép ezért, hogy e nagy és közös munkára ifjabb tanáraink is minél alaposabban s minél többoldaluan előkészülhessenek és arra minél képesebbekké váljanak, megkivánják tőlük újabban, már a tanári vizsgálatokon, tanügyi törvényeinknek is az ismeretét. Ugyanezért az igazgatóknak adott Utasítások 40. §-ának függeléke kimondja, hogy az igazgató *administrationális ügyekben is* igénybe veheti a tanárok segédkezését. Én ez intézkedést rendkivül fontosnak tartom s megvallom, hogy szerettem volna, ha arra középiskolai tanárainkat törvényerejüleg kötelezzék, különösen a nagyobb intézetekben, a túlzsufoltakban, melyeknél az igazgatónak óriási anyagot kell mindig a kiszabott időre feldolgoznia s kétszer-háromszor akkora munkát végeznie, mint más,

kisebb intézetek igazgatóinak. És e meggyőződésemet, bár a munkafelosztás és az ezen alapuló gyorsabb, biztosabb, tüzetesebb és alaposabb elintézés elve is, de első sorban és per excellentiam az sugalja, hogy valamint tanárokat, úgy *igazgatókat is nevelnünk kell.* Erre ép oly gonddal kell az alkalmas egyéneket megválasztanunk s jövendő hivatásukra előkészítenünk, mint amarra. Mert, bár jól tudom, hogy az igazgatói kinevezések a legnagyobb körültekintéssel szoktak megtörténni, mégis előfordult nem régiben, hogy egy új igazgató a reá szakadó nagy teher alatt összeroskadt, belehalt; és előfordulhat, hogy egy-egy új igazgató, nem levén addig soha sem alkalma volt igazgatóját helyettesítenie s ez által az igazgatói administrationális ügyekben gyakorlódnia, a szomszéd városbeli középiskola igazgatóját kéri föl, hogy az általa földeríteni nem tudott hibára, a neki megküldött ügyiratok alapján, rábukkanjon.

Már most, ha tanár meg igazgató saját intézetük életén belül fegyelmi, tanulmányi meg administrationális téren is bajtársi közös munkára hivatvák; ha már saját intézetük körén belül is a tanárnak lépten-nyomon lehetőleg tért kellene nyitnunk az igazgatói ügyvitelben való gyakorlódására: — *én az igazgatói conferentia első és egyetemes föladatának tartanám, hogy épen egy-egy iskolai év tapasztalataiból bölcs tanulságokat vonna le s döntés czéljából elvi határozatokat* ***kezdeményezne*** *a nm. ministernél és e rendkivül fontos munkába közösen bevonná a tanárvilágot is képviseletileg; második és közvetett föladatának pedig azt tartanám, hogy a tanároknak,* ha egyébiránt hivatásuk és hajlamuk rávezetné, *mintegy további igazgatói, illetőleg ministeriumbeli magasabb tisztviselői iskolául szolgáljon s ekként az igazgatói értekezleteken ipso facto helyük legyen.*

Így lehetne messze jövendőre biztos ágyát megvetni a magyar tanügy fokozatos tökéletesedésének s egyszersmindenkorra hivatott erők által való öntudatos vezetésének.

A mi az igazgatói értekezletek munkakörét illeti, ennek rendszeres tárgyalását s kifejtését, egy rövid értekezés keretébe szorítani nem lehetséges. Méltóztassék tehát megengedni, hogy inkább csak eszmekeltésül, csupán röpke aperçukkel és vázlatos összefoglalással szolgáljak.

E tekintetben az igazgatói conferentiák első teendőjének tartanám, hogy vitassák meg azon tanügyi és administrationális ügyeket, a melyekre törvény vagy határozott rendelkezés még nincsen, a melyeknek tehát elintézése módja *kétséges.* Továbbá vitassák meg azokat az ügyeket, melyekre nézve talán már van szabályrendeletünk, de ennek végrehajtása *nem egyöntetű,* a hány az intézet, annyiféle. Mindezeket az igazgatói conferentiáknak folyton evidentiában kellene tartaniok *s mindezekre nézve a nm. ministeriumtól évről-évre döntvényeket kellene provokálniok.*

Ilyen eset nem egy van, de száz. Töméntelen itt a teendő. Induljunk csak ki önmagunkból. Ime, a mi mult tanévi esetünk.

A záró conferentiánkon sajnosan konstatáltuk, hogy némely kevésbbé lelkiismeretes tanulónk a megbukás szégyenét s törvényszerű következményét, az ismétlést, úgy akarja elkerülni, hogy nem jön el az évvégi vizsgálatokra, vagy ha néhányra eljön is, látván, hogy ama tárgyakból már meg kell buknia, nem jön el a többi vizsgálatra, s orvosi bizonyítványt terjesztvén be, az osztályozást kijátszsza és jogot nyer a következő tanév elején magán-, vagy épen pótló-vizsgálat letételére s a még rendelkezésére álló szünetidő felhasználásával néha imilyen-amolyan eredménynyel le is teszi. Holott nyilvanvaló, hogy az egész eljárás szemfényvesztés; a mi annál bántóbb és demoralizálóbb, mert ugyanakkor egy másik, jó érzésű, de talán gyönge tehetségü tanuló, visszariadván ily szédelgéstől, egy év elvesztésével, az osztályt megismétli. Ettől indítva, fölkértük a nm. ministeriumot, hogy az évvégi vizsgálatok jelen rendszerét kegyeskedjék revisió alá venni és főleg a 29,062/1885-iki rendelet intézkedéseit akképen megváltoztatni, hogy az osztályozás kijátszása lehetetlenné váljék.

Ha ez idő szerint már megvolna az igazgatói conferentia intézménye, ez már a nagy szünetidőben okvetetlenül megformulázta volna az e tárgyban szükséges elvi javaslatot, a nagyméltóságú ministerium pedig azt, akár változatlan, akár bölcs belátása szerint való módosított s tökéletesített szövegezésében, legott e tanév elején haladéktalanul közölhette volna az összes középiskolákkal — *döntvény* alakjában.

Epen ilyen kétséges eset volt a történelmi tantervnek különböző szövegezése az állandó bizottságnak a középiskolai tantervek revíziójáról szóló jelentésében, meg magokban a tanítás terveiben, s ennek következtében különböző a felfogásuk, magyarázatuk és alkalmazásuk, a miről csak nem régiben köri ülésünkben folytattunk eszmecserét, s kértünk döntvényt.

Ugyanilyen például a polgári, kereskedelmi vagy katonai iskolákból gymnasiumba lépés, avagy épen tiszteknek gymnasiumi felvételi vizsgálatai esetén a felvételi vizsgálaton a megelőző iskolák s a gymnasium tantervi különbözetének minden egyes estre alkalmas, éles és minden kétséget kizáró megállapításának a szükségessége. Ilyen pl. annak eldöntése: ajánlható-e olyan magántanuló tandíjmentességre, ki egy tárgyból megbukott, de két hónap mulva (jó-ra) javított?

Magamnak — bocsánat, úgy akarám magamat kifejezni, hogy magunknak — természetesen mindezen kérdésben megvan a saját meggyőződésünk. Csak az a baj, hogy ezen és hasonló számos esetben tiz intézet huszféleképen vélekedik és százfelé húz. A mi nem egészséges állapot. Az igazgatói conferentia menten orvosolná ez egészségtelen állapotot.

Ugyanez áll azon esetekre is, melyekre már van szabályrendeletünk, de ennek végrehajtása nem egyöntetű. Ilyen, hogy sokat ne kelljen keresgélnünk, pl. a felügyelet kérdése, értvén ezen a tanulóknak nemcsak tanulmányi, hanem erkölcsi felügye-

letét is, tehát minden irányú nevelői fegyelmezését. Megvallom, e kérdés megoldását és helyes alkalmazását a tanuló egész életére kihatónak tartom. Ép e rendkívüli jelentőségénél fogva intézkedik Rendtartásunk is róla főképen 13., 15., 16. és 29. §-aiban. E paragrafusok szelleme első sorban úgy hozná magával, hogy a tanuló, a mint elhagyja a szülői házat s belép az iskolába, a mig csak az iskolát el nem hagyja, folytonos felügyelet és erkölcs-nemesítő hatás alatt álljon, nemcsak az előadások alatt, hanem azokon kivül is. Tudom, hogy a felügyeletnek és fegyelmezésnek nem szabad oly szélsőséggé fajulnia, mely szerint tanulóink akarat nélküli bábokká váljanak, vagy épen szolgáknak nevelődjenek. Ez már a másik elfajulás lenne! Medium tenuere semper beati.

Ha már a felügyelet kérdése paedagogiai nézőpontból ily nagyfontosságú, pedig szerény nézetem szerint ilyen: lehet-e elképzelnünk, hogy az igazgatói conferentia annak s az ehhez hasonló eseteknek országosan egyöntetű szabályozását munkakörébe ne vonná?

Ezek szerint tehát az *igazgatói értekezletek munkakörének thémái lennének például: a)* az iskola *fegyelmi vezetésére* vonatkozólag: felügyelet a 10 percz alatt, rossz időben a teremben, illetőleg folyosón, jó időben az udvaron; felügyelet reggel 8, s délután 2 óra előtt; felügyelet az iskolán kivül s a szünet-időkben; tanulók lakás-viszonyai; a tanulók külső megjelenése; a tanulók egészségi viszonyai; a szülőkkel, kosztadókkal való érintkezés; tanulók mulatságai: korcsolyázás, táncztanulás, szinházbajárás; vallás-erkölcsi nevelés, templomba-járás egyöntetű szabályozása; a hazafias nézőpontok érvényesítése; igazgatói látogatások; a kollegiális szellem ápolása; a tanárok nyilvános élete, társadalmi s irodalmi tevékenysége stb. — *b)* az iskola *tanulmányi* ügyeire vonatkozólag: tanárköri élet; ellenőrző, módszeres tanácskozmányok; a tanterv s tanmenet megtartásának ellenőrzése; a tanárok egyöntetű eljárása, irásbeliek és rajz pontos kezelése; rendes tanórákon kivül való órák meggátlása; tananyag okvetetlen elvégezése; módszeres utasítások különösen fiatal tanárok részére; a tudományoskodás meggátlása az iskolában; rövidség, világosság az előadásban; rövidség, jellemzetesség a szabad gyakorlatoknál (hosszadalmasság eltiltandó); jegyeztetés megszüntetése; referáltatás helytelensége stb. *c)* az iskola *administrativ vezetésére* vonatkozólag: iktatók egyöntetüsége; irattár kezelése; tárgymutató szerkezete; a körözött kizáratások pontos jegyzéke stb. Mindezeken kivül volnának még például: a túlterhelés; a középiskolai nevelés-tanítás ideális iránya; a főigazgatói intézmény centralisatiója; a tanárok fegyelmi vizsgálatainak demokratikusabb és humanusabb alapon való újjászervezése (I-ső forum az eddigi, II-ik az igazgatói conferentia, III-ik a ministerium); a tanárság helyzetének mielőbbi javítása erkölcsi és anyagi szempontból egyaránt, de ezzel karöltve és ennek arányában az igazgatók

eddigi subtilis helyzetének és decorumának meg hatáskörének is az emelése, a mi természetesen maga után vonná a főigazgatókét is; az egységes középiskola és a tanári pragmatika nehéz kérdései stb. stb.

Teljesen fölösleges még további részletekbe bocsátkoznunk. A ki ezek iránt érdeklődik, ott van a *Kemény* Ferencz kartársunk által felhalmozott gazdag anyag, ott vannak továbbá az igazgatói értekezletek életrevalóságának s nagy jelentőségének örök emlékeiként a porosz Directoren-Conferenzen hatalmas évfolyamai.

Vizsgáljuk meg végre egy futó pillantással: *milyen helyet kellene elfoglalnia az igazgatói conferentiának tanügyi kormányzatunkban?*

E kérdésben a legnagyobb ellenfelünk nekünk az Országos Közoktatásügyi Tanács. Általában fejtegetésemnek ez a legkényesebb s legnehezebb kérdése.

A porosz királyságban az igazgatói értekezletek intézménye kitünően bevált. Igen, de ott nincs különálló Közoktatási Tanács, hanem ennek ügyköre a ministeriumba van beolvasztva, a mint ezt nálunk Eötvös Lóránd báró is tervezte volt. Ezen a csapáson következetesen tovább haladva, az igazgatói conferentia eszméje elé elvi akadály nem gördült volna s azóta talán már testet is öltött volna.

Amde nálunk van Országos Közoktatásügyi Tanács, de nincs igazgatói conferentia, és azért nincs, mert amaz van. Még főigazgatói conferentiára sem szorultak! Illetőleg, hogy a valósághoz hívek legyünk, már egyszer-kétszer összegyülekeztek a mi igazgatóink is, pl. a Klamarik-féle jubileumkor — az ünnepség emelése czéljából; vagy pl. egy évre rá, mikor Csáky gr. ministertől az igazgatói pótlék visszaállítását s az igazgatói conferentia életbe léptetését kérték — hasztalanul; avagy a mikor pl. a görög nyelvet pótló tárgyak tantervéről volt szó, hát az e czélra egybeállított nagy bizottságban egy-két főigazgatónak is — adtak helyet. (Igazgatóra nem emlékszem.)

Ha az igazgatói conferentiát meg akarnók teremteni, akkor ez először is, utazás meg napidíjak czimén, pénzkérdést képezne. De hát a XX-ik század emberének egyszersmindenkorra tisztában kell lennie s megbarátkoznia azon gondolattal, hogy jól rendezett államban a művelt intézmények pénzbe kerülnek s ezek közül a kulturális intézményektől kell ezt legkevésbbé sajnálnunk. Másodszor, némi elvi összeütközés mutatkoznék az igazgató meg az igazgatói conferentia hivatása között; mert az igazgató nálunk ez idő szerint első sorban nem kezdeményező s véleményező, hanem csak végrehajtó közeg. Ez azonban csak látszat. A szabad királyi városok polgárainak személyenkint nem volt törvényhozó joguk, de képviselője útján minden egyes sz. kir. városnak, mint testületnek, volt. Az igazgatók gyülését is, mint intézeteik által kiküldött *erkölcsi testületet*, méltán megillethetné a kezdeményezés

meg véleményezés joga. Harmadszor, az igazgatói értekezletek nyilván érintenék a Közoktatásügyi Tanács ügykörét, sőt úgy lehet, jogkörébe is vágnának. De e nehézségen az által lehetne segítenünk, hogy e két intézmény functiójának jellegét élesen megszabnók és különválasztanók. Vagy még inkább, e nehézség rögtön megszünnék, ha az Országos Közoktatásügyi Tanácsot azonnal eltörülnők.

Kényes és nehéz helyzet. Egyrészt, jelenlegi vezérünk és ministerünk, — teljes méltánylást érdemlő conservativ nézőpontok által vezérelve, melyek szerint az állami életben semmiféle, még oly avult és immár be nem váló, különben tiszteletreméltó intézményt sem szabad lerombolni, mig a tervezett új intézmény eszméje az elmékben ki nem forrott, hogy annak helyébe aztán diadalmasan bevonuljon, — Közoktatásügyi Tanácsunkat új életre szólította s királyi meg ministeri kinevezésekkel újjászervezte; másrészt, a kor intő szava, a haladás szelleme és Európa egyik legnagyobb és legműveltebb vezérnemzetének ragyogó példája mindannak érdekében, a mi nekünk legdrágább, a magyar nemzeti kultura és ezzel a magyar nemzeti állam nagy jövőjének érdekében a régi helyébe egy új, életerős és messzire kiható intézmény felállítására kényszerítenek.

Én bizom tudós vezérünk és szabadelvű ministerünk szellemének mélységében.[1]

Románecz Mihály.

REFLEXIÓK A BUDGET-VITÁHOZ.

Az olvasók szíves elnézését kérem a hosszura nyult reflexiókért. Még csak a tanárkérdés képviselőházi megbeszéléséhez kell néhány gondolatot fűznöm.

Minden tanárember tudja, hogy középiskolai oktatásunknak két — nem: gyönge oldala, hanem: igazi súlyos betegsége van. Egyik a zsúfoltság, másik a tanárkérdés. Nehéz megitélni, melyik

[1] Szabad legyen e gondosan irt előadás kapcsán felhivnom a köröket a következő szempontok figyelembe vételére és tárgyalásba vonására: Hogyan osztandó meg a munkakör egyrészt a tanártestületi conferentiák és igazgatói conferentiák közt, másrészt az Országos Tanáregyesület, a Közoktatási Tanács és az igazgatói értekezletek közt? Mennyiben helyettesítheti egyik a másikat, különösen: az ország művelt társadalmi osztályainak *különböző rétegeiből* alakított, meglehetős *független* s a *legkiválóbb gondolkodókat* egyesítő Közokt. Tanácsot fölöslegessé tehetik-e a kormánytól és részben egymástól is *hivatali függésben levő* és *nem összeválogatott*, hanem hivatalból feljogosított tagokból álló ig. értekezletek? E német eredetű intézmény szükségének a vizsgálatánál nem lehet mellőzni a német és a magyar tanügyi administratió egybevetését sem. *Szerk.*

súlyosabb baj. Mindegyik elegendő arra egymagában is, hogy teljesen elölje középiskolai oktatásunknak különben sem erős szervezetét.

Elegendő tudományos és gyakorlati képzettséggel rendelkezik-e a magyar középiskolai tanárság a reá váró nagy feladatok megoldására? Van-e tanárainkban kellő lelkesedés, kellő dispositio hivatásuk betöltésére? Biztosítva van-e a tanárság jövő fejlődése, a tanári succrescentia? Ezek azok a nagy kérdések, melyeket együttvéve *tanárkérdésnek* nevezhetünk.

Mi tanáremberek nagyon jól tudjuk, hogy e kérdések egyikére sem lehet kielégítő feleletet adni.

Volt idő, a tanárbőség ideje, mikor a tanárképzés úgy elméleti, mint gyakorlati irányban a legszebb virágzásnak indult; de aztán a nemsokára beállott tanárhiány a tanárjelöltek képzésének erőszakos megszakítását és a jelölteknek időelőtti alkalmazását vonta maga után, s ezzel egyszerre be volt vágva útja még a tanárképzés lehetőségének is. Úgy látszik, hogy ez abnormis állapotok lassankint javulni fognak, legalább a bölcsészet-hallgatók nagy számából ezt lehet következtetni. Csakhogy a tanárság szinvonalát e sorvasztó állapotok igen nagy mértékben és igen hosszú időre lesülyesztették. És még a mostani javulás állandóságában is, kérdés, ha lehet-e bízni.

A második kérdésre sem adhatunk kielégítő választ. A középiskolai tanárságból ez idő szerint hiányzik a kellő dispositio ahhoz, hogy nyugodtan, rugékony szellemi energiával, magasabb szárnyalással szentelhesse magát hivatásának. Végzett tanulmányainak és nagy nemzeti fontosságú munkájának az állam és társadalom részéről való silány honorálása a méltatlan bánásmód keserüségét fakasztja lelkében. Az új fizetésrendező törvény okozta anomáliák még izgatottabbá, egymás iránt is ingerlékenynyé tették a tanárságot. A felekezeti és községi tanárok legtöbbször még az államiak mögött is elmaradnak javadalmazás tekintetében, a mi szintén nem szolgál a nyugalom ápolására.

Ilyen viszonyok közt ki tarthatná biztosítottnak a tanárság jövő fejlődését? Régen a hároméves egyetemi cursus, most pedig az Eötvös-kollégium, meg a rögtöni, sőt időelőtti alkalmazás csalogatja a tanári pályára az ifjuságnak azt a részét, melynek legfőbb életczélja — a kenyér. Most is, mint régen, épen azok az ifjak nem keresik fel a tanári pályát, a kik a leggondosabb nevelésben részesültek, és a kiknek módjukban volna magokat jól kiképezni jövő pályájukra. Magok a tanárok sem adják gyermekeiket tanári pályára, nem fejlődhetik ki az egyes tanári családokban sem bizonyos tanári traditió, hiányzik egy egészséges tanári succrescentia lehetősége. A kik föl is keresik a tanári pályát, a tanárhiány miatt jobbára még most is képzetlenül, idő előtt lépnek a kathedrára. Milyen romlást okoztak s mennyit fognak még rombolni ez abnormis állapotok középiskolai oktatásunkon, míg majd egy jobb időszak bekövetkeztével mindez

megváltozik! Ezt mi tudjuk, mi látjuk igazán, középiskolai tanárok.

Ezek az eszmék lassanként kezdenek átmenni a köztudatba is. A képviselőház budget-vitájából is azt látjuk, hogy nem hiányzik a jóakarat a tanárkérdés megoldására egy párton sem. Mekkora különbség a régebbi és a mai felfogás közt! Trefort, a különben érdemes közoktatási miniszter, alig mulasztott el vagy egy alkalmat a tanárság nyilvános megleczkéztetésére, csipkedésére. A képviselő urak közt is inkább olcsó élczek czéltáblája volt régebben a tanár, semmint becsülés tárgya. Ma a közoktatásügy minisztere valósággal elhalmozza elismerésével a középiskolai tanárságot; munkatársait látja bennök, kiknek folyton segítségökkel dolgozik nagy organikus rendeletek megszerkesztésénél is, és a kik nagy buzgalommal és szeretettel, önzetlenül dolgoznak neki. Folyton hangoztatja a tanári javadalmazás elégtelenségét; a tanári munka erkölcsi elismerésére pedig egyenesen fölhívja a képviselőházat és a művelt magyar társadalmat. A képviselők is: Boda Vilmos, Komlóssy Ferencz, Lázár György, Major Ferencz és mások, szinte vetélkednek a tanárság megbecsülésében, jogos kívánalmaik hangoztatásában. Megértik kívánságainkat, átveszik és felhasználják érveinket, legbuzgóbb szószólói érdekeinknek.

A legnagyobb hála illeti meg részünkről az elismerő szép szavakért és ügyünk pártolásáért úgy a minisztert, mint a képviselő urakat. Eddig ahhoz voltunk szokva, hogy ha a kormány valamely kívánságunkat nem teljesíthette, hát megtagadta a kérés jogosságát is, czáfolgatta érveinket is. Most egy lépéssel tovább jutottunk. Nem teljesítik ugyan kívánságainkat mind és azonnal most sem, de legalább elismerik azok jogosságát, kilátásba helyezik teljesítésöket. Nem szabad kicsinyelnünk ezt a lépést. Nem szabad azzal hozakodnunk elő, hogy minek a szép szó, mikor tettekre van szükség. Az üres, a hazug, az áltató szót nagyra becsülni bizonyára botorság volna részünkről. De azokat az őszinte, meleg szavakat, melyek úgy a miniszter, mint az egyes képviselők ajkáról elhangzottak, önmagunk ellen való bűn volna kicsinyelnünk. A ki barátait nem tudja megbecsülni, becsüléssel megtartani, az nem érdemli meg, hogy jó barátjai legyenek.

A tanárkérdés rendezése olyan nagy pénzügyi és politikai feladat, melyet nem lehet máról holnapra megoldani; a megoldás lassuságáért pedig nem szabad egyes vezető férfiakat, a kik talán legjobb akaróink, könnyedén elítélni. A tanárkérdés megoldását czéltudatos, következetes, soha nem lankadó actióval kell előkészíteni, megérlelni és dülőre vinni. Úgy szólván egész politikai közvéleményt kell ez ügyben teremtenünk, melyből aztán nehézség nélkül fog kiindulni a tanárkérdés megoldása. Képviselőket, bizottsági tagokat, minisztereket, miniszteri tisztviselőket kell meggyőznünk a tanárkérdés létezéséről, megoldásának égető szükségéről. E nélkül czélt nem érhetünk.

Nagy nehézségeket rajzoltam. De szolgáljon megnyugtatásul, hogy e nehézségek egy részén már túlvagyunk. Csakhogy azért van még dolgunk elég. Megnyugtatásunkra szolgál, hogy miniszterünk a nagy feladat megoldásán együtt dolgozik velünk, sőt ő áll az élünkön. Úgy látszik, a tanárkérdés tényege, a tanári állás emelése javadalmazás és erkölcsi elismerés tekintetében, immár a megoldás útjára lépett. Ezzel pedig lassanként megoldódik az egész kérdés.

Most még, véleményem szerint, a tanárkérdés felfogásának a mélyítésén kell dolgoznunk. Ehhez tartozik a többek között első sorban annak a hangoztatása, hogy a tanárképzés módozatain és intézményein javító munkálatokat és reformokat végezni ez idő szerint meglehetős hiábavaló munka. Jó a jó tanárvizsgálati szabályzat, a czélszerüen berendezett tanárképző intézet, az egyetemi előadások tervszerüsége: de csak úgy jó, ha van a ki ez intézményeket becsületesen föl is használja a maga képzésére. Ma még mindig akkora tanárhiány van az iskolákban, bár a javulás jelei mutatkoznak már, hogy tulajdonképeni tanárképzésről beszélni még ma is korai dolog. Legmeggyőzőbb bizonyítéka a tanárhiánynak az a számadat, mely a legutóbbi min. jelentésben van, hogy 342 helyettes tanár közül még mindig 287 az oklevél nélküliek száma. Valószinű, hogy ez állapotok lassankint javulni fognak, s akkor majd nem kell a tanárjelölteket sem az egyetem padjairól elkapkodni. Akkor majd lehetségessé válik a rendszeres tanárképzés is. Akkor lesz majd ideje a tanárképzés reformján dolgozni. Addig azon dolgozzunk, hogy lehetővé váljék a tanárképzés.

A tanárképzés reformja terén sem látom a helyes irányt kellőkép kidomborítva sem a képviselőházi beszédekben, sem a tett intézkedésekben. Nagyon sokat foglalkozunk az elméleti képzéssel, igen keveset, majdnem semmit a paedagogiai gyakorlattal. Határozottan merem állítani, hogy nálunk az elméleti képzés, főleg ennek szaktudományi oldala, már körülbelül két évtized óta tűrhetően áll. Az egyetem bölcsészeti karának majd minden szakján van egy-két kiváló erő, kitől tanulhat, a ki tanulni akar. Valamivel többet kívánni meg egy-egy tudomány disciplináiból a tanárvizsgálati szabályzatokban, vagy valamivel kevesebbet: ez igen másodrendű kérdés. Hanem a mi nálunk már régóta nagyon gyönge lábon áll, sőt sohasem is állott erős lábon: az a tanárképzésnek gyakorlati oldala. Tudósokat képeztünk és képezünk most is, nem pedig igazi, középiskolai tanárokat, jó nevelőket. Ilyen körülmények közt aztán hasztalan hangoztatjuk, hogy a tanárnak nemcsak tanítania kell, hanem nevelnie is. A tudós mindig csak tanítani fog. A nevelést csak az fogja igazán feladatának ismerni, a kit arra magát is ráneveltek. A jó nevelőnek is tudományra van elsősorban szüksége, de nála nem czél a tudomány, hanem csak eszköz a nevelés szolgálatában.

A gyakorló iskola igen jó szolgálatokat tett ezen a téren, de nagyobb népszerüségnek csak igen rövid ideig örvendett; látogatása pedig sohasem volt kötelező. Az Eötvös-kollégium, ez a kitünő tanárképző intézmény, a jelöltek gyakorlati kiképzésére szintén sokkal kevesebb gondot fordit, mint az elméletire. Általán a mi tanügyi irányadó köreinkben a tanári hivatásra való előkészítést megoldottnak tartják a jó elméleti képzéssel. Nagy tévedés ez, a minek a belátásáért, úgy látszik, még sokat kell fizetnünk.

Paedagogiai seminariumokra volna szükségünk nagyobb számmal, de a gyakorló iskola mellett legalább is még egy paedagogiai seminariumra a fővárosban és egyre a másik egyetemi székhelyen, Kolozsvárott, melyekben a közönséges, tényleges középiskolai tanitásban szereznének gyakorlatot a jelöltek. E gyakorló intézetek valamelyikének a látogatását pedig kötelezővé kellene tenni a jelöltekre, — persze, majd ha lehetséges lesz.

Mélyíteni kell a közfelfogást abban az irányban is, hogy a tanári javadalmazások emelése elsősorban nem a *méltányosság* kérdése, a mint azt hangoztatni szokás, hanem igazi *szükség*, politikai, kulturális szükség. Nem erősebb jogczimet keresünk ez állítással kivánságaink teljesítésére, hanem az igazságot akarjuk konstatálni. Művelt nemzeti intelligentia nélkül nincs virágzó nemzeti élet, erős középiskolai tanárság nélkül nincs művelt nemzeti intelligentia, a tanári állás emelése nélkül nincs erőteljes középiskolai tanárság. A consequentiák e lánczát nem lehet áttörni. Ezt kell folyton hangoztatni, variálni, bizonyítani, kifejteni. Nemcsak méltányos a középiskolai tanárkérdés megoldása, hanem több annál, szükséges.

Még pedig megoldása az egész vonalon. Nem ér sokat, csupán az állami szolgálatban álló tanárok ügyét rendezni. Törvényileg kell rendezni és biztosítani a felekezeti és községi tanárok ügyét is. Ha az álllam beavatkozott a községi és felekezeti tanítók fizetésének a kérdésébe, ép olyan joggal és kötelezettséggel kell beavatkoznia a községi és felekezeti tanárok javadalmazásának a kérdésébe is. Nem szüséges államosítanunk a középiskolai oktatást, de föltétlenül szükséges rászorítani a községi és felekezeti iskolafentartókat, hogy iskoláikat a kellő szinvonalon tartsák. Ezt pedig egyebeken kivül csak kellő tanári javadalmazás útján érhetik el. Ha a jó közigazgatás állami, a jó igazságszolgáltatás pedig országos érdek: akkor ép oly joggal állíthatjuk, hogy a jó középiskolai oktatás meg nemzeti érdek. Ezt biztosítani kell a községek- és felekezeteknél is. Ha államosítottuk az igazságszolgáltatást, ha államosítani fogjuk a közigazgatást: akkor ép úgy kötelességünk legalább államilag gondozni az egész közoktatást is.

A mint a tanári állás a kellő szinvonalra lesz emelve a tisztviselői hierarchiában, rövid idő mulva normális állapotok fognak beállani a tanárság fejlődésében is: lehetséges lesz a jó

tanárképzés, biztosítva az egészséges tanári succrescentia. A tanárkérdés meg lesz oldva. Minél előbb jőjjön el ez az idő! — ez a kívánság legyen reflexióim befejezése.

(Vége.)

(Budapest.) *Balogh Péter.*

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Franczia könyvtár. 11. szám: Racine **Athalie,** magyarázta *Téri* József főreáliskolai tanár. Lampel Róbert. 1901. ára 70 fillér.

A *Franczia Könyvtár*, melyben az ismertetendő Athalie-kiadás megjelent, valóban hézagot pótló vállalat, mert e vállalat keletkezése előtt igen kevés oly franczia iskolai auctor állott a franczia nyelvet tanítók és tanulók rendelkezésére, mely honi termék lett volna, s az a kevés is aránylag véve drága volt. De azt tartom, hogy hasznosságát még fokozni lehetne, ha a szerkesztő urak: *Theisz* Gyula dr. és *Matskássy* József hajlandók volnának a következő egy-két reformot az ezentul megjelenendő művek kiadásánál alkalmazni.

Első javaslatom az, hogy a jegyzetek külön füzetkében legyenek. A tanuló, mikor a szöveg megértésén fáradozik, maga elé tehetné a magyarázatokat és meg volna kímélve a lapozgatástól, mely felnőtt embernek is unalmas, hát még gyermeknek.

Továbbá szerintem jó volna, ha a szövegben valami jellel volnának ellátva azok a helyek, melyekre nézve felvilágosítás található a jegyzetben. Evvel megtakarítaná a tanuló azt az időt, melyet ily jel hijján oly dolgok magyarázatának a keresésével tölt el, melyek várakozása ellenére nincsenek a jegyzetek közt.

A szerkesztők figyelmébe akarnám ajánlani még azt is, hogy másképen dolgoztassák fel munkatársaikkal azokat a műveket, melyek iskolai olvasmányul szoktak szolgálni, és másképen azokat, melyek házi olvasmánynak vannak szánva. Az iskolai olvasmánynál nem oly nagy baj, még ha kelleténél kevesebb is a jegyzet, ott a tanár, megmagyaráz ő szükség esetén mindent, a mi felvilágosításra szorul. De másképen áll a dolog a házi olvasmányokkal, melyekkel önálló olvasáshoz akarjuk első sorban a tanulókat szoktatni. Itt előny a sok magyarázat: el kell hárítani a tanuló útjából az összes akadályokat, hogy lehetőleg könnyen folyjék a munkája.

A kiadó-czéghez is volna szavam. El kell ugyan ismerni, hogy 70 fillér — a mennyiben a Franczia Könyvtár 1—1 számának az ára meg van állapítva — a többi hasonló magyar kiadvá-

nyokhoz képest olcsóságot jelent. De még ezt az árt is le lehetne szállítani, ha máskép nem, hát olyan módon, hogy a kiadó fűzött példányokat is bocsátana forgalomba. Ilyen módon minden füzet 10—20 fillérrel, tehát 15—30 %-al lehetne olcsóbb, a mi szűkös viszonyaink közt jelent valamint.

Miután az egész Franczia Könyvtárra vonatkozó szerény véleményemet elmondtam, áttérek a 11. számra, az *Athalie*-ra, mely épen most hagyta el a sajtót. *Téri* József, ezen Athalie-kiadvány magyarázója, egyebek közt a Franczia Könyvtárnak is annyi füzetét ismertette már a szaksajtóban, hogy teljesen tisztában van e vállalat intentióival, és azon volt, hogy kifogástalant nyujtson. A legjobb franczia szövegkiadást, a Hachette-féle »Les grands écrivains de la France«-t vette alapul, és gondosan őrködött a fölött, hogy az új szedésnél sajtóhiba ne csuszszék be, hogy az általa nyujtott szöveg hű mása legyen a mintául vett franczia szövegnek. De talán jó lett volna, ha az interpunctio ill. a felkiáltó jel használata tekintetében nem követte volna a szerzőt. Racine a szinpad számára írta művét. Ott úgyis eltalálják a dolgot, de idegen nyelvű tanulóra nézve csak könnyítés, ha a felkiáltó jel is figyelmezteti őt arra, hogy felszólító mondattal van dolga.

Jegyzetek szép számmal vannak, és minthogy az Athalie olyan mű, melyet kellő haszonnal csak az iskolában lehet olvastatni, nem is kellenek hozzá jegyzetek oly nagy számban, milyet a házi olvasmányról való szóltamban szükségesnek mondtam. A meglevő jegyzeteket jellemzi a szabatosság és rövidség, a mi paedagogiai szempontból igen helyes, mert a terjedelmes jegyzetek elvonják a tanuló figyelmét a fő dologtól, a szövegtől. Tapasztalatból tudom, hogy a tanulók el sem olvassák a bőbeszédű magyarázatokat.

Azon t. kartársaknak, kik az *Athalie*-t olvastatják, s ezek nagy számmal lehetnek, hiszen tudvalevőleg Athalie a régi s az új tantervben egyaránt a reáliskolai VII. és VIII. osztály számára ajánlott olvasmányok sorában van, a legmelegebben ajánlhatom a Franczia Könyvtár 11. számaképen megjelent Athalie-t.

(Pécs.) *Kálmán Miksa.*

VÁLASZ BALOG MÓR ÚR KÖNYVISMERTETÉSÉRE.

Balog Mór úr e lapok 19. számában a középiskolák VII. és VIII. osztályai számára irt kisérleti fizikánkról 10 oldalra terjedő ismertetést közöl, a melyben azt állítja, hogy könyvünk 326 §-a közül 107 az előszóban megnevezett forrásokból van összehordva: »egyes fejezetek szóról szóra, mások egyes részek elhagyásával vagy áthelyezésével, megint mások stiláris átalakítással vagy csak

kivonatolva«. Ezután következik a fejezeteknek felsorolása összehasonlítás végett.

Ezen összehasonlítás ellenőrzése czéljából 3 szakembert kértünk fel, kiknek nyilatkozata alant olvasható. Nyilatkozatuk alapján mi megadtuk B. M. úrnak a kellő választ minden egyes §-ra vonatkozólag, s a tárgyi hibákra kiterjedőleg is. Minthogy azonban Közlönyünk ez idő szerinti szerkesztője válaszunkat túlságos hosszunak találta, mely a Közlönyből kiszorítana más közlendőket, azért mi, engedve a szerkesztő kívánságának, elállunk — nem szivesen bár — előbbi terjedelmes válaszunk közlésétől és csupán annak rövid kijelentésére szorítkozunk, mit a bizalmi szakemberek konstatáltak fáradságos összehasonlítások közben, a miért nekik e helyen is őszinte köszönetet mondunk.

Bizalmi embereink állítása szerint B. M. úr a legnagyobb szőrszálhasogatás mellett is a 107 fejezetre terjedő vádból *csak 22 esetben közelítette meg állításaival az igazságot, 85 esetben nem.* A 22 eset is olyan §-okra vonatkozik, melyekben nagyszigorú mathematikai deductiókról van szó, tehát melyek a legtöbb fizikai könyvben azonos tartalmuak és menetüek, vagy olyanokra, melyekben az átvett — többnyire constructiv ábrák magyarázata s a velök szorosan összefüggő képletek levezetése — az alkalmazott módszer miatt nagyobb eltéréseket nem engedett meg. Mindezt nyiltan a kútfők megnevezése mellett tettük, azért, hogy mindenütt a legjobb módszert alkalmazva, a tanulók kezébe általuk megérthető és czélszerüen használható könyvet adhassunk. Felfogásunk szerint a jó fizikai könyvnél nem annyira az eredetiség, mint annak methodikai feldolgozása és használhatósága a fődolog. Ezt pedig könyvünkről az elfogulatlan hivatalos birálat is előnyösen elismerte és konstatálta.

A mit B. M. úr ismertetésére a részletes kritikában és a fenti összegezésben mondottunk, azt bizalmi embereink a következő nyilatkozatban erősítették meg:

Nyilatkozat. *A szerzők felkérésére a szövegeket pontról pontra összehasonlítottuk és konstatáljuk, hogy a mit a szerzők könyvük eredetiségére vonatkozólag fentebb elmondottak, a valóságnak megfelel. — Kassa, 1901. márczius 7. Gerecz Lajos s. k. Strasser Sándor s. k. Valló Vilmos s. k. a fizikából képesített tanárok.*

Hogy ezek után a többi szaktársainknak is alkalmuk legyen meggyőződniök, minő alapon nyugosznak B. M. úr állításai, a Közlönyhöz mellékelünk mutatóul egy pár ábra nélkül való szöveget a saját könyvünkből magyarul és az idézett német forrásművekből németül, hogy így a tárgyi azonosság figyelembe vétele mellett beszéljen maga a szöveg.

A B. M. úr féle tárgyi hibákra és tökéletlenségekre, melyek — mellékesen mondva — legtöbbször ártatlan sajtóhibák-

ból szövődnek össze, a tér szűke miatt nem terjeszkedhetünk ki. Ezek különben is B. M. úrnak egyéb állításai mellett nagyon is alárendelt jelentőségüek.

Ezek után az egész ügyet szaktársaink elfogulatlan bírálata alá bocsátjuk.[1]

Kassán, 1901. márczius hó 24.

Bóbita Endre és *Gerevich Emil.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Budapesti kör.

(Az iskolai felügyeletről.)

A körnek f. évi február hó 20-án tartott ülésén számosan voltak jelen; a többek közt: *Leövey* Sándor közigazgatási biró, *Beöthy* Zsolt, *Erődi* Béla és mások.

Az ülés főtárgya *Alexander* Bernát előadása volt *az iskolai felügyeletről.* Szóló előadja, hogy az iskolai felügyeletről már egyszer értekezett, a milleniumi tanügyi congressuson. Mikor a kör elnöke egy ily tárgyú előadás tartására felszólította, akkor ezt a körülményt nem hallgatta el. Azóta a kérdés körül új momentum nem keletkezett, s akkor is a kérdés fejtegetésében csupa magától értetődő dolog került szóba.

A főigazgató nálunk, hol az iskolai administratio centralizálva van, az államhatalomnak végrehajtó közege. Mint ilyen, ellenőrzője az iskola munkájának. Ebben az állásában fontos ügyek tartoznak hatáskörébe, s így kell, hogy a főigazgató a kormány bizalmas embere legyen, kell azonban, hogy a főigazgató a tanárságnak is bizalmas embere legyen; mert hiszen a tanárság az ő közvetítése útján érintkezik a kormánynyal.

Csakis igaz és igazságos emberben bizunk. Hogy tehát a főigazgató ennek a kettős bizalomnak hordozója lehessen, kell, hogy igaz és igazságos ember legyen. Ő az élet organuma, a mennyiben a szabályzatok holt tartalmát ő eleveníti meg. Ennek a két irányú bizalomnak megfelelőleg könnyű megállapítani a kérdés tárgyalásának keretét.

[1] Szerkesztői kötelességemnek tartom e *Válasz* közlése és a hozzátartozó *Mellékletnek* a Közlönyhöz csatolása alkalmával megjegyezni a következőket. Gerevich Emil tagtársunknak olyan nagy érdemei vannak egyesületünkkel szemben, Bóbita Endre tagtársunk is olyan buzgó tagja egyesületünknek, hogy jogukat az egyesület Közlönyének a hasábjain való védekezésükre föltétlenül respektálnom kellett. Másrészt azonban első védekezésük annyira részletes és terjedelmes volt, hogy közlését Közlönyünknek szűkre szabott terjedelme sehogy sem bírta volna meg. Fogadják érte köszönetemet, hogy első, terjedelmes czáfolatuk közlése helyett beérték a fentebbi, rövides Válasz közlésével. Ezzel ezt az ügyet a Közlöny hasábjain befejezettnek nyilvánítom. *Szerk.*

A főigazgatónak vannak administrativ és paedagogiai teendői. Az elsők tárgyalásába ez alkalommal nem kíván belebocsátkozni. Nézete az administratióról az, hogy a legjobb administratio a legkevésbbé érezteti uralmát. Az az iskola a legjobb, melyet legkevésbbé kell administrálni. Az irodai teendők túlságos felszaporodása most már talán nem adhat okot a panaszra, hiszen az administrativ teendők lehető apasztására ki van adva a jelszó. Annyi azonban mindenesetre áll, hogy a tömérdek írás, a túlságos administrálás a főigazgatói állást bürokratikus intézménynyé alakíthatja át. Ott, a hol a tanügy decentralizálva van, fontosabb az administratio kérdése. Nálunk a főigazgató paedagogiai hatáskörére fektetendő nagyobb súly.

A paedagogiai teendőkről általános dolgokat könnyen lehet mondani. Első és legfontosabb momentum az, hogy a főigazgató tanulja megbecsülni a tanárok egyéniségét. A tanügy terén egyetemes érvényességű tételek, dogmák nincsenek. Az utasítások oly általánosak, hogy az egyéniségnek szabad mozgást engednek, s ezért sokféleképen valósíthatók meg. A főigazgató állását, positióját a saját egyéniségének köszöni, s ha charakterét érvényesíteni akarja, akkor be kell látnia, hogy a milyen jogosult az ő charaktere, épen olyan jogosult a tanáré is. A tanári egyéniség érvényesülését nem lehet szűk korlátok közé szorítani. Minden erre irányuló törekvés despotikus jellegénél fogva veszedelmessé válhatik. A főigazgató legkiválóbb egyéni tulajdonsága legyen, hogy tudjon idegen egyéniségeket respektálni és felösmerni.

Ennek az első követelménynek közvetlen folyománya az, hogy a főigazgatónak tapintatosnak kell lennie. Sok függ attól, hogyan érvényesíti nézeteit. Ne a fölebbvalót érvényesítse a tanárokkal szemben, hanem, a mennyiben ő is tanár, tudós, paedagogus, a hasonlókkal szemben a jobb belátásnak törekedjék érvényt szerezni. A ki ex cathedra szól a tanárokhoz, az semmit sem fog elérni. A siker alapföltétele az, hogy a főigazgató a tanárt kollegájának tekintse. A hol a helyes kollegiális érzés uralkodik, ott a főigazgató mindent keresztülvihet. Nem pajtáskodást kell a kollegiális viszony alatt érteni, hanem azt, hogy tanügyi kérdésekben az egyenlőség alapjára kell helyezkedni.

A főigazgatónak legalább is egy tudományban szakembernek kell lennie. Ez különben az egyedüli út a paedagogiai belátáshoz is. Az igazi philosophiához az út e concret tudományokon át vezet. Az ember nem kezdi a dolgot magán a philosophián. A mit a philosophiáról mondanak, az áll a paedagogiáról is. Maga a paedagogia a többi tudományoktól elkülönítve nem is képzelhető el. A paedagogiai bölcseség az exact szaktudáson alapszik. Pusztán szakember — pusztán paedagogus, ez két szélsőség, melyek mindegyike alkalmas arra, hogy a főigazgatói tisztben kárt okozzon.

Ezzel eljutottunk a felügyelet problemájához. Némelyek szerint az egész intézménynyel fel kellene hagyni, s az iskolákat

szakemberekkel kellene ellenőriztetni. Erre vonatkozólag sokféle javaslat és mellettük sokféle ok szólaltatott meg. Némelyek szerint, minthogy a főigazgató nem lehet minden irányban szakember, kell, hogy kétféle főigazgató, egy a humániórák számára s egy a reáliák számára, ügyeljen fel váltogatva az iskolára. Mások szerint a főigazgatók tevékenysége pusztán administrativ legyen.

Ezek körül a számítások körül azonban van egy kis hiba. A szakfelügyelet kettéválasztása nem elegendő. Tulajdonképen vagy tízféle szakfelügyelet volna szükséges. Ennyi embert alkalmazni azonban visszás állapot lenne, a mennyiben az iskolára nézve zaklatással járna, s különben sem kívánatos, hogy a középiskolában a szaktanítás teljesen érvényesüljön. Némileg paradoxonnak hangzik az az állítás, hogy a fiukat szakemberek minden szakszerűség távoltartásával neveljék. A középiskola akkor teljesíti hivatását, ha egy egységes organismus, ha benne a tanárok közt teljes összeműködés van. De ha ezt elő akarjuk mozdítani, akkor a kizárólagos szakfelügyelet megvalósítása ebből a szempontból hiba lenne.

A középiskoláknak szükségük van a főigazgatókra. Az ő megfigyelésük első sorban annak megállapítására irányuljon, hogy milyen az iskola szelleme. Ezt puszta szakember nem bírja megállapítani, mert ez nem pusztán szakkérdés. Ezért előadó ellene van a szakfelügyelet tetszetős eszméjének. A főigazgatótól megkívánja, hogy minden tárgyban képes legyen a tanítás miként jéről tudomást szerezni. Erre az álláspontra felemelkedni az olyannak, a ki egy bizonyos tudományban már is szakember, nem okozhat nehézséget. A philosophiának sok mindenféle tudományból kell ismereteit összegyűjtenie; de csak az képes rá, a ki egynémely tudományban a kor szinvonalán áll.

Ezeknek alapján kívánatosnak tartja az előadó, hogy egy-egy tankerületben egy-egy főigazgató legyen, a ki állandó ráhatással egy czél felé viszi az alája rendelt iskolákat azokkal az eszközökkel, melyeket jóknak ítél.

Hogy a főigazgató a tanárság minden ügyét-baját ismerje, azért a tanárság köréből kell kiemelkednie. Így azután a tanár kollegája volt s az is marad. Hogy hivatását mentől jobban betölthesse, ne terheltessék túlságosan az administratióval és legyen szakember-paedagogus.

Tekintsük most a kettős bizalmi állásnak másik oldalát. A főigazgató legyen a tanárság bizalmi embere, képviselője fölfelé. Előadó kijelenti, hogy teljesen objective beszél, nem gondol semmiféle személyre, semmiféle adott viszonyokra.

A magyar középiskolai tanárságnak egy nagy baja van, a melyet a hozzátartozók nagyon jól ismernek. Ez a baj még a fizetés kérdésénél is sokkal fontosabb. A fizetés elégtelensége nem pusztán a tanárságnak baja, hanem általánosabb jellegű; de az, a mit előadó a tanárság legfőbb elkeserítőjének tart, nem ilyen általános jellegű, hanem a tanárságnak speciális baja. A magyar

tanárság körében nem ok nélkül az a nézet van elterjedve, hogy *a tanári érdemnek nincs meg az elismerése.* Ez a tudat pedig alkalmas arra, hogy kiöljön az emberekből minden ambitiót. És tényleg nincs kellő elismerés. A ki lanyhán végzi tanári kötelességeit, annak ideje marad más úton protectiót keresni. Vannak ugyan kivételek; de nálunk egyedül a tanári érdem nem elég, csupán akkor, ha protectióval egyesül. Magyarországon a tanári érdem az előhaladás szempontjától túlságosan keveset, a protectió pedig túlságosan sokat nyom a latban.

Nem pénzbeli elismerést kiván ő a tanárnak. Van ennek számos módja, csak egyet említ, mely nem is a legfontosabb, az igazgatóságra való kinevezést. Igaz, hogy ezt az állást nem mindenki ambitionálja. A kormány e dologban nem egészen hibás, mert nem ismeri a tanárokat. Hogy a kormány a tanárokat megismerje, erre való a főigazgató. Ő képviselje a tanárokat fölfelé egyénenkint és egyetemlegesen. Itt van valami hiba, itt kell, hogy bizonyos mulasztások legyenek; itt van a magyar bürokratiának egyik gyászos következménye, a mennyiben a magasabb fokon álló az alantast teljesen elnyomja. Sem fönt nincs meg a hajlandóság arra, hogy a hivatott részről jövő felvilágosítások meghallgattassanak, sem pedig lentebb nem adják meg ezeket a felvilágosításokat úgy, a hogy megadni kellene.

Egy olyan, csupa képzett tagokból álló nagy testület, mint a magyar tanárság, mely egészen a kormány kezeiben áll, csakis morális eszközökkel lelkesíthető; paragrafusokkal ezt megtenni nem lehet. A paragrafusokon alapuló rendszerrel a testület erkölcsét fenntartani nem lehet. Vezetni kell azt, pártatlanul, igazságosan és méltányosan. A tanárság hihetetlenül el van keseredve, nem hisz, nem bízik már semmiben és senkiben. A tanárságot nem fűzik az iskolához azok a kötelékek, melyek munkáját annyira becsessé teszik.

A főigazgatói kérdésben korábban mondottak maguktól értetődő dolgok voltak. Az utóbbi szempontok nem egészen ismeretesek; mert ha ismeretesek volnának, akkor szerintük és nem ellenük cselekednének. Minden érdemtelen előléptetés, minden igazságtalanság egy csepp méreg a tanárság vérében.

Befejezésül még csak a következőket jegyzi meg: a tárgyalt eszmék talán szépek, de az eszméknek megfelelő emberek vagy egyáltalán nincsenek, vagy csak kivételesek, s ez a rendszer, mely ilyen tökéletes embereket követel, nem lehet jó! Talán jobb lenne egy másik rendszer? Előadó más rendszert, mely egyéni kiválósághoz kötve nincsen, nem ismer. Azt a szellemet, melyet az iskolába be kell vinni, csakis szellem ébresztheti; kiváló egyéniségek nélkül ez lehetetlen. Hiszi, hogy az ország tanárságából ilyen egyéniségek mindenkor ki fognak kerülni, s a főigazgatók egy nem épen utolsó kötelessége a kellő succrescentiáról gondoskodni, s a figyelmet az érdemre irányítani.

Az előadás nyomában kifejlődött rövid eszmecsere kapcsán *Demkó* Kálmán igazgató utal az administratio túltengésére, mely a főigazgatók munkásságát teljesen absorbeálja.

Elnök az előadottakat még kiegészíti azzal, hogy nálunk az administratio sem egységes, mert mindegyik főigazgató a maga útján halad, s köztük az érintkezés megszünt. Ez az érintkezés annál inkább szükséges lenne, mert a mit egyes ember megmondani restel, azt egy egész testület nyomatékkal képes megmondani. Előadó legszebb szavaira az a megjegyzése, hogy bármint kereste is, nem tudta megtalálni az érdem jutalmazásának módozatait. Az anyagi jutalmazás lehetőségét a törvény tönkre tette. Más módot kell keresni, s ezt a tanári közszellemben találjuk meg, mely azonban most még nincs meg, de a melyet vállvetett működéssel meg lehetne alapítani. Ezek után előadónak szép előadásáért és a kör munkásságának ily hathatós támogatásáért a kör nevében hálás köszönetet mond.

Dr. Bozóky Endre,
a kör titkára.

Ung-bereg-vármegyei kör.

(Igazgatói értekezletek.)

Az Ung-Bereg vármegyei kör ungvári osztálya márczius 3-ikán tartotta *Schürger* Ferencz elnöklete alatt rendes havi ülését, melynek főtárgyát Románecz Mihály főgymn. igazgató felolvasása tette az *igazgatói értekezletekről*, melynek kapcsán a következő indítványt terjeszti a kör elé:

1. Az igazgatói conferentia intézményét a felolvasásában tárgyalt feladatokkal és munkakörrel megbízva, mielőbb meg kell teremteni. 2. Ha az Orsz. Közokt. Tanácsot továbbra is meghagyják, maradjon meg ennek ezután is véleményező jellege; ez esetben az ig. conferentiát a kezdeményezés joga illeti meg. 3. Ha az Orsz. Közokt. Tanácsot, mint intézményt, megszüntetik, az igazgatói connferentia kezdeményező és véleményező jogot is gyakoroljon.

A hozzászólások során *Blanár* Ödön az igazgatói értekezletek életbe léptetését szükségesnek tartja. Mi, tanárok, elmondhatjuk bajainkat, tapasztalatainkat az igazgatóknak, azok előadják az ig. értekezleten, mig eljut a ministerhez, ki ily úton közvetlenebbül s alaposabban megismerheti a kormányzására bizott tanügy életének minden mozzanatát, a tanférfiak minden baját s jogos óhajait. Ha valamennyi ügyértő és ügybuzgó embernek életrevaló gondolata felhasználódik, csak akkor lehet nemzeti tanügyet teremteni.

Könye Nándor szintén örömmel járul hozzá az indítványokhcz, melyeknek nagy fontosságot tulajdonít. Az életbe léptetni kivánt igazgatói értekezletek tárgya közé tartoznék a jegyzői teendők körülirása és a munkafelosztás alapján való megoldása. Pl. a módszeres

értekezletek alkalmával úgy lehetne könnyíteni a jegyzőn, hogy az osztályfők kimutatásaikat melléklet alakjában csatolnák a jegyzőkönyvhöz.

Schürger Ferencz szintén elfogadja az igazgatói értekezletek eszméjét, melyektől különösen tanítási rendszerünk egyöntetüségét várja. Az igazgatók leginkább ismerik a tanításnál, valamint az ifjuság vallás-erkölcsi fegyelmezésénél előforduló nehézségeket s így csakugyan ők vannak arra hivatva, hogy kölcsönös megállapodás útján irányt adjanak. Hozzájárul az előadó indítványaihoz, mint elnök pedig a maga részéről indítványozza, hogy a kör *Románecz* Mihály igazgatónak nagy gonddal és alapossággal készült felolvasásáért elismerését és köszönetét jegyzőkönyvileg fejezze ki, s mivel a dolgozatot általános érdekünek tartja, óhajtja, hogy annak egész terjedelemben való közlésére kérje a kör Közlönyünk szerkesztőjét.

A kör tagjai az elnöki nyilatkozatot és indítványt egyhangulag helyeselték és elfogadták.

(Ungvár.) *Fülöp Árpád.*

Kassai kör.

(Küzdelem az érzékiség ellen)

A kassai kör február 26-án dr. *Gerevich* Emil elnöklete alatt rendes havi gyűlést tartott. Tárgyát dr. *Mosánszky* Jenő főreáliskolai orvos és egészségtan-tanár felolvasása képezte az *ifjuság megvédéséről az érzéki kisértések ellen.*

Mindenekelőtt a kérdés nagy fontosságát emeli ki az ifjuságnak úgy testi mint szellemi fejlődésére nézve. Egyedüli eszközünk ezen ellenálló képesség fokozására a nevelés, de az a nevelés, mely már a bölcsőnél kezdődik. Ezért fontos, hogy különösen a felsőbb leányiskolákban a jövendő anyára való tekintettel a neveléstant, különösen a gyermeknevelést is fölvegyék a tantervbe. A nevelést testi és szellemi nevelésre osztva, mindkettővel behatóan foglalkozik. Számos apró momentumot említ fel a testi nevelésben, melyek az érzéki vágyakat felkeltik. Ilyenekül jelöli meg a testi fenyítékek több módját is. A tornázást ajánlja, de úgy, hogy az a gyermeket érdekelje és ne váljék unottá előtte. A szellemi nevelésben erősen hangsulyozza a valláserkölcsi irányt. Ezenkivül óvakodjunk a tanításban a gyermeket megterhelni, mert ezáltal izgatottá, fogékonyabbá lesz. Gondosan ügyeljünk általában az erkölcsre s e tekintetben kérlelhetetlen szigorral járjunk el.

Dr. *Gerevich* arra utalva, hogy a felsőbb leányiskolák tantervében a neveléstan is helyet foglal, mint azt a felolvasó kivánja, köszönetet mond *Mosánszkynak*, s kimondja a körnek ama határozatát, mely szerint az egyesület Közlönyének a szerkesztője fölkérendő az értekezés közlésére.

(Kassa.) *Strasser Sándor*
jegyző.

VEGYESEK.

Pályázatok. *A szegszárdi* áll. főgymnasiumnál két tanári állásra, u. m. 1. *classica philologiai*, 2. *természettan-mennyiségtani* tanszékre hirdettetik pályázat, május 1-ig.

A budapesti VI. ker. áll. főgymnasiumnál *tornatanítói* állásra hirdettetik pályázat, április 30-ig.

Kirohanás a tanárság ellen. Nem meglepő ránk nézve az afféle támadás a tanárság ellen, mely a *Magyar Köztisztviselő* ez idei 2. számában foglaltatik, de mégis jó, ha tudomást veszünk róla, hogy lássuk, ki az ellenségünk, ki a barátunk.

Az említett lapban *Rév Mór* úr értekezik a köztisztviselői jog egységéről, s értekezésének nyugdíjról szóló részében érthetetlenül epés, egyúttal azonban nagy tájékozatlanságra és kenyérirígységre valló támadásokat intéz a tanárság ellen. Azt a kérdést veti föl egyebek közt, hogy mivel érdemelte ki magának a tanárság a 30 évi nyugdíjképesség kedvezményét: talán a háromhavi szabadság, vagy a privát órákból (?!) és vizsgadíjakból befolyó mellékjövedelem igazolja ezt a kiváltságot, avagy a 16—20 órai napi munkaidő, szemben más tisztviselő 50 órai munkaidejével? Az ötödéves pótlékokat is valami kivételes kedvezménynek tartja; sőt azt találja, hogy az előlépési kilátások is igen kedvezők a tanárságnál, kedvezőbbek, mint más tisztviselőknél. E fényes anyagi javadalmazás mellett tehát Rév Mór úr nem tartja megokoltnak a tanárság 30 évi nyugdíjképességét, neki mindenáron egység kell a nyugdíjazásban is.

Kár volna a Rév Mór úr érveinek a czáfolatával tölteni a Közlöny hasábjait. Miféle czáfolatot is érdemel egy olyan czikk, mely tisztán a hivatalos órák *számával* méri a végzett munka nagyságát, és a mely még manapság is fényes privátákat, vizsgadíjakat képzel tanári mellékjövedelem gyanánt, s a tanárok fényes előléptetési viszonyait irígyli. Ez a tájékozottság teljesen lefegyverez bennünket. Itt nincs mást tenni, mint tanulni Rév Mór úrtól, megtanulni, hogyan *nem* szabad küzdenünk a magunk igazáért. Sajnáljuk, hogy a *Magyar Köztisztviselő* ilyen tanulságok elvonására ad alkalmat czikkeivel.

Hangverseny. Az országos középiskolai tanáregyesület igazgatósága folyó hó 27-ikén esti $^1/_2 8$ órakor a fővárosi vigadó kis termében hangversenyt rendezett, melynek művészi sikerét úgy a közönség, mint a lapok kivétel nélkül elismerik. *Nagy Géza* zongoraművész bámulatos technikájával, *Schiffer Adolf* gordonkaművész finom szép játékával, *Fábry Anna* énekesnő pedig szép megjelenésével, valamint gyönyörű hangjával és átérzett énekével gyönyörködtette a közönséget.

Meglepő élvezetet nyujtott az áll. felsőbb leányiskola 120 növendékből álló énekkara, mely Hackl N. Lajos tanár vezetése alatt úgy a Kurucz dalok, valamint a »Vadrózsa« énekes tündérjáték előadásával valósággal elragadta a közönséget.

Kár, hogy ezen sok fáradsággal rendezett hangversenynek anyagi sikere nem áll párhuzamban az erkölcsi sikerrel, mert a tiszta jövedelem körülbelül csak 120 korona, melyet a fölülfizetések

biztosítottak, s itt első sorban köszönettel kell megemlítenünk a *Ferencz József-internatust*, melynek érdemes kormányzója, dr. *Demeczky Mihály*, minthogy növendékei a husvéti szt. gyakorlatok miatt a hangversenyre el nem mehettek, 70 koronát biztosított a segélyző alapnak a jegyek megváltásaképen.

Felülfizettek még: Beöthy Zs. 6 kor., Rajner Ferencz 6 kor., Wodiáner Artur 8 kor., Balogh Péter 6 kor., dr. Cherven Flóris 4 koronát. A hangverseny rendezése körül *Tiber* Ágost II. ker. főreáliskolai tanár, a segélyző alap pénztárosa, fáradozott.

Tanárok albuma. Szolnokról újból értesítést kaptunk, melyben arról adnak hirt, hogy *Szigeti* Henrik szolnoki fényképész vállalkozása az összes középiskolai tanárok albuma, már készül; de mivel még többen nem küldték be fényképeiket, a vállalkozó újból fölkéri a tanárokat fényképeik beküldésére. Csinos dolog lenne ez az album, ha sikerülne az *összes* középiskolai tanárok arczképeit összegyűjteni benne. Csakhogy ez igen nagy munka volna!

Helyreigazítás. A Közlöny mult számának legfontosabb közleményébe, a fölterjesztésbe, egy kis hiba csúszott be. A fölterjesztés eredeti szövegében így van: »*Ha ezúttal még nem történt meg mindaz . . .*« A Közlöny azonban (586. l. második bekezd.) ezt a mondatot a revisio elnézése folytán így hozta: »Ha ezúttal még nem *is* történt meg mindaz . . .«

Szerkesztői üzenet. A Közlöny legközelebbi száma a husvéti ünnepek miatt csak két hét mulva, április 14-ikén, fog megjelenni.

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjjal hátralékban levő t. tagokat kérem, szíveskedjenek a küldött postatakarékpénztári befizetési lappal a tagdíjat legkésőbb május elejéig befizetni. Azon t. tagoktól, kiktől május 4-ig a tagdíj nem jut kezemhez, *május 5-én postamegbizás útján fogom a tagdíjat bekérni.* Ha a t. tagok közül valaki a postamegbizást nem kivánja, kéretem, szíveskedjék erről engem értesíteni.

Müller József, egyesületi pénztáros.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni szíveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II. Áldás u. 4.)

Tartalom: Az igazgatói értekezletekről. *Románecz* Mihálytól. — Reflexiók a budget-vitához. *Balogh* Pétertől. — *Könyvismertetés:* Téri József: Franczia könyvtár. *Kálmán* Miksától. — Válasz Balog Mór úr könyvismertetésére. *Bóbita* Endre és *Gerevich* Emiltől. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások (budapesti, ung-bereg-vármegyei, kassai kör.) — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Megjelent és a m. kir. közoktatásügyi Miniszter úr által 2942—1898. sz. alatt engedélyeztetett „Magyar Harmonia“ sopran, alt, tenor és basszus szólamokra irt karénekek szemelvényes gyüjteménye. — I. kötet. Iskolai vegyeskarok számára szerkesztette DEÁK GERŐ. — Ára 1 korona 80 fillér. — Kapható a szerkesztőnél Szászvároson, (Hunyadmegye).

PÁLYÁZAT.

Az iglói ág. hitv. evangelikus áll. segélyezett főgymnásiumban az 1901—1902 tanévben egy **rajz-mennyiségtani** tanári állás üresedik meg, melyre ezennel pályázat hirdettetik.

Ezen tanári állás betöltésének joga a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister urat illeti meg.

A tanári állásra pályázhatnak oly protestáns vallásu tanárok, kik a rajz- és mennyiségtanból középiskolák számára nyertek tanári képesitést.

A nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister urhoz intézett kérvények, a vallást, életkort, végzett tanulmányokat, tanári képesitést, katonai kötelezettséget, eddigi szolgálatokat igazoló okmányokkal együtt, 1901. évi május 31-ig küldendők be alulirott egyházfelügyelőhöz.

A rendes tanár javadalmazása 2400 kor. törzsfizetés, mely az iglói főgymnásiumban töltött szolgálati évek sorrendjében 2800 és 3200 koronára emelkedhetik, továbbá az iglói főgymnasiumban való hivatalba lépés évétől számitott öt, 200 – 200 koronát tevő ötödéves korpótlék és 400 kor. lakbér valamint az érettségi-, felvételi- és magánvizsga dijakból az iglói főgymnasiumban fennálló szabályrendelet értelmében az illető tanárt megillető rész.

Nem okleveles pályázók, helyettes tanári minőségben 1600 korona fizetéssel fognak alkalmaztatni.

A kinevezett tanár jogos és köteles tagja az 1894. évi XXVII. t.-cz. alapján létesitett országos tanári nyugdijintézetnek és állását 1901. évi szeptember 1-én tartozik elfoglalni.

Szepes-Iglón, 1901. évi márczius 24-én.

Topscher György,
egyházfelügyelő.

---

ooo AZ „ATHENAEUM“ RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSÁBAN ooo

UJABBAN MEGJELENT:

MAGYAR ÉS NÉMET KÉZI SZÓTÁR

TEKINTETTEL A KÉT NYELV SZÓLÁSAIRA.

I. Német-magyar rész.

ooo Szerkesztette: ooo
KELEMEN BÉLA,
o áll. főreáliskolai tanár. o

Bolti ára szép félbőrkötésben 7 korona 50 fill.

Kelemen Béla Kézi Szótára előreláthatólag ugyanoly kedvező fogadtatásra számithat, aminőben Zsebszótára részesült. A Kézi Szótár **lehető teljességben** öleli fel a magyar és német nyelv közkeletű szókincsét és e mellett tág teret juttat a két nyelv **szólásainak** is. A Kézi Szótár a nyelvtani alakokat is közli és ugy német, mint magyar szó- és szóláskincse minden izében világos, helyes és modern.

A **Kézi Szótár** I. kötetének ára pompás félbőrkötésben csak **7 kor. 50 fill.** Ezen olcsó ár mellett minden tanuló megszerezheti ezt a jeles segédkönyvet.

Tanároknak saját használatukra 4 korona 50 fillérért szállitunk egy példányt.

ATHENAEUM r.-t. könyvkiadó-osztálya.

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

MELLÉKLET

a TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY XXXIV. évfolyam 25. számához.

Hogy az érdeklődő szakférfiaknak alkalmuk legyen meggyőződniök, minő alapon nyugszanak Balog Mór úrnak a Tanáregy. Közlöny idei, XXXIV. évf. 19. számában Fizikánkról mondott birálatának egyes állításai, ide iktatunk mutatványul egy pár ábra nélkül való szöveget a saját könyvünkből, mellé nyomtatva a forrásul használt német munka megfelelő fejezetét. Beszéljen maga a szöveg!

Bóbita-Gerevich:

214. §. **A hősugarak felbontása. A fény- és hősugarak azonossága.** Kisérletek igazolják, hogy a Naptól fény- és hősugarak érkeznek hozzánk, mely utóbbiakat a hasábok ép úgy törik és visszaverik, mint a fénysugarakat.

Ha a diatherman kősóprizma által létesitett szinképet érzékeny thermoszkoppal vizsgáljuk, meggyőződünk róla, hogy a szinképben a hősugarak egyenlőtlenül oszolnak meg. Mig a szinképnek ibolya részében legkevesebb hősugár található, addig a vörös része felé azok hatása mindinkább nagyobb és maximumát a vörösön túli láthatatlan részében éri el.

A szinképnek látható részében található hősugarakat, melyek törékenységre nézve a fénysugarakéval egyeznek meg, *világos hő-*

Jochmann Hermes:

§ 238. **Prismatische Zerlegung der Wärmestrahlen, Identität von Licht- und Wärmestrahlen.** Zwischen den Gesetzen der Fortpflanzung des Lichtes und der strahlenden Wärme findet vollständige Uebereinstimmung statt. Beide verbreiten sich in *gerader Linie.* Die *Intensität der Wärmestrahlen nimmt, wie Melloni* durch Versuche am Thermomultiplikator nachwies, wie die der Lichtstrahlen, im *umgekehrten Verhältnis des Quadrats der Entfernung von der Wärmequelle ab.* Die Wärmestrahlen können wie die Lichtstrahlen *zurückgeworfen* und *gebrochen* werden; die *verschiedenen Arten von Wärmestrahlen unterscheiden sich,* wie die verschiedenfarbigen Lichtstrahlen, *durch den verschiedenen Grad ihrer Brechbarkeit.* Zur prismatischen Untersuchung der Wärmestrahlen muss man sich eines *Steinsalzprismas* bedienen, da dieses für alle Arten von Wärmestrahlen in gleichem Grade durchgänglich ist, während Glasprismen einen Teil derselben (die sogenannten dunklen Wärmestrahlen) verschlu-

sugaraknak nevezzük, a láthatatlan ultra-vörös részében lévő kevésbbé törékeny hősugarak *sötét hősugarak* név alatt ismeretesek.

A hősugaraknak e két neme ép úgy, mint a különböző szinű fénysugarak a törékenységnek különböző foka által van jellemezve.

Ha ily módon a különböző hőforrások sugarait felbontással vizsgáljuk, tapasztalhatjuk, hogy alacsonyabb hőfoknál azok csakis sötét hősugarakat bocsátanak ki.

A vörös izzásnál amazokhoz a vörös hősugarak járulnak és csak a tökéletes fehér izzásnál 2000 C^0-on túl jelennek az összes látható hősugarak.

A közelebbi vizsgálódásokból kitünt, hogy a fény- és hősugarak nemcsak azok terjedésében, visszaverődésében és törésében, hanem a sarkitás-, kettőstörés-, elhajlás- és találkozásban is teljesen megegyeznek, minélfogva mondhatjuk, hogy a hő- és fénysugarak egyeredetüek s az aether gyors rezgésének a következményei, csakhogy a hősugaraknál az aether rezgése a testek molekuláinak rezgése által van indikálva. A mig valamely test hőmérséklete aránylag alacsony, a belőle kiinduló sugarak aránylag kevés számú rezcken. Erzeugt man ein Sonnenspektrum mit Hilfe eines Steinsalzprismas und bringt eine thermoelektrische Säule, oder ein empfindliches Thermometer mit geschwärzter Kugel nach einander in die verschiedenen Teile dieses Spektrums, so findet man, dass die blauen, violetten und ultravioletten Strahlen fast gar keine wärmende Wirkung ausüben, dass dieselbe im gelben Teil des Spektrums (der für das Auge am hellsten erscheint) gering, in den roten Strahlen dagegen am grössten ist. Bringt man die thermoelektrische Säule in den *dunklen* Raum *jenseits des roten Endes des Spektrums*, so beobachtet man auch dort noch eine Wärmewirkung, die sich weit über das sichtbare Spektrum hinaus erstreckt. Die grösste Wärmewirkung findet sogar noch jenseits des Endes des sichtbaren Spektrums statt. Es giebt also nicht nur unsichtbare Strahlen jenseits des violetten Endes des Spektrums (§ 152), sondern auch jenseits des roten Endes existiren Strahlen von *geringerer Brechbarkeit* und *grösserer Wellenlänge* (§ 178) als die roten Strahlen, welche für unser Auge unsichtbar sind, entweder weil unser Sehnerv für Strahlen von dieser Wellenlänge unempfindlich ist, oder weil die lichtbrechenden Medien unseres Auges für dieselben undurchsichtig sind und dieselben absorbieren, bevor sie zur Netzhaut gelangen. Wie die ultravioletten Strahlen durch ihre fluorescenzerregenden und chemischen Wirkungen (§§ 152 und 153), *so sind die diesseits des Rot liegenden, dunklen Strahlen des Sonnenspektrums durch ihre Wärmewirkungen erkennbar.*

gésből állanak és így látószervünkkel nem vehetők ki. Ezek az úgynevezett sötét melegsugarak. Ha pedig a test elég magas hőmérsékletű, a belőle kiinduló sugarak úgy a látó, mint érző szervünkre is hatnak. Ezek a látható, vagy világos sugarak.

(E fejezet Balog Mór szerint *kivonata* Jochmann Hermes 238. §-ának. V. ö. ezzel!)

Untersucht man auf gleiche Weise die Strahlen verschiedener anderer Wärmequellen durch Zerlegung mittelst des Steinsalzprismas, so findet man, dass im allgemeinen jede Wärmequelle um so mannigfaltigere und besonders um so mehr von den brechbaren und sichtbaren Strahlen des Spektrums aussendet, je höher ihre Temperatur ist. So senden Körper von niederer Temperatur nur diesseits des roten Endes des Spektrums liegende, dunkle Strahlen aus. Bei der Temperatur des Rotglühens beginnen die am wenigsten brechbaren, sichtbaren Strahlen aufzutreten; bei gesteigerter Temperatur kommen mehr und mehr Strahlen von grösserer Brechbarkeit hinzu, bis bei voller Weissglühhitze alle Gattungen sichtbarer Strahlen vertreten sind, während zugleich die dunklen Strahlen in entsprechendem Grade ihre Wirkung verstärkt haben. — Wasser und Alaun verschlucken alle dunklen, jenseits des Rot liegenden Wärmestrahlen, während sie die sichtbaren Strahlen fast ungeschwächt hindurchlassen; bei einer Auflösung von Jod in Schwefelkohlenstoff findet das Umgekehrte statt. Es erklärt sich also, wie trotz der Identität von Licht und strahlender Wärme ein undurchsichtiger Körper diatherman und ein durchsichtiger Körper für gewisse Wärmestrahlen adiatherman erscheinen kann.

Wie in den Erscheinungen der Fortpflanzung, Zurückstrahlung, Brechung und Dispersion, so zeigt sich auch in den Erscheinungen der *Interferenz* und *Polarisation* (§§ 179, 182 u. ff.) eine so vollkommene Uebereinstimmung zwischen Licht- und Wärmestrahlen,

dass unzweifelhaft Licht und Wärme nur als zwei verschiedene Wirkungen derselben Aetherschwingungen betrachtet werden müssen. *Mit dem Nachweis der Identität von Licht und strahlender Wärme ist aber zugleich der Beweis geführt, dass die ältere Vorstellung von der Existenz eines Wärmestoffes verworfen werden muss und die sogenannte mechanische Theorie der Wärme, wonach dieselbe in einem Bewegungszustand der Körperteilchen besteht, die allein mit den Erscheinungen der Wärmestrahlung vereinbart ist.* Denn wenn die von der Sonne zur Erde gelangenden Wärmestrahlen nicht in der Ausströmung eines materiellen Stoffes, sondern wie die Lichtstrahlen in Aetherschwingungen bestehen, so ist es nicht denkbar, dass ein *Wärmestoff* in dem von den Strahlen getroffenen Körper durch dieselben in unbegrenzter Quantität *erzeugt* werden kann, was dem Begriff des Stoffes widersprechen würde. Eine Bewegung kann keinen Stoff, wohl aber wieder einen *Bewegungszustand* der Körperteilchen erzeugen.

Bóbita-Gerevich:

245. §. **Elektromos kapaczitás.** Ha két különböző potenczialú gyűjtőt vezetőleg összekötünk, köztük a pontenczial kiegyenlitődéseig elektromos áramlás indul meg. Különböző sugarú gömbvezetők különböző mennyiségű elektromosságot igényelnek, hogy egyenlő potenczialig megtöltessenek, még

Lommel:

168. **Elektrische Kapacität.** Stellt man zwischen zwei isolierten Leitern von verschiedener elektrischer Spannung eine leitende Verbindung her, so wird positive Elektricität von dem Körper von höherem Potential auf denjenigen von niedrigerem Potential überströmen, bis das Potential auf beiden Körpern, die durch die Verbindung jetzt zu einem einzigen Leiter vereinigt sind, überall das gleiche geworden ist,

pedig a nagyobb sugarú gömb többet, mint a kisebb sugarú.

Az elektromosságnak azt a mennyiségét, mely valamely vezető pontencziálját egységnyivel magasabbra képes emelni, a vezető kapaczitásának nevezzük.

E meghatározáshoz képest valamely vezetőnek V pontencziálra való megtöltéséhez kivánt E elektromos mennyiség, egyrészt a pontencziál nagyságától, másrészt a vezető C kapaczitásától függ, mindkettőtől egyenes arányosságban, vagyis:

$$E = CV, \text{ miből}$$

$$C = \frac{E}{V}, \text{ azaz}$$

Valamely vezető kapaczitása a rajta lévő electromos tömegnek a pontenciálhoz való arányától függ.

(Ez a fejezet Balog Mór szerint Lommel 168. §-ának a *fordítása*. V. ö. túloldalon!)

ähnlich, wie sich in zwei mit Wasser gefüllten Gefässen, die man durch eine Röhre in Verbindung setzt, das gleiche Niveau herstellt.

Wie aber ein Gefäss von grösserem Fassungsraum eine grössere Wassermenge aufnehmen muss, um bis zu einem bestimmten Niveau gefüllt zu werden, so wird auch z. B. eine Kugel von grösserem Radius eine grössere Elektricitätsmenge erfordern, um bis zu einem bestimmten Potential geladen zu werden, als eine kleinere Kugel, d. h. sie hat ein grösseres elektrisches Fassungsvermögen. Man versteht unter diesem Fassungsvermögen oder der elektrischen *Kapacität* eines Leiters diejenige Elektricitätsmenge, welche erforderlich ist, um sein Potential um eine Einheit zu erhöhen. Die Elektricitätsmenge E, welche ein Leiter beansprucht, um bis zu einem bestimmten Potential V geladen zu werden, ist demnach gleich dem Produkt aus seiner Kapacität C und diesem Potentialwert, oder es ist $E = CV$. Man kann deshalb auch sagen, die Kapacität eines Körpers ist das Verhältnis der auf ihm vorhandenen Elektricitätsmenge zu seinem Potential, oder

$$C = \frac{E}{V}.$$

Die Erde verhält sich wie ein Reservoir von so ungeheuer grossem Fassungsvermögen, dass alle künstlich erzeugten Elektricitätsmengen, auf ihre Oberfläche ausgebreitet, ihr Potential nicht merklich zu erhöhen vermögen: ihre Kapacität ist sozusagen unendlich gross.

Der Begriff der elektrischen Kapacität ist verwandt mit dem

Begriff der Wärmekapacität, d. i. der Wärmemenge, welche notwendig ist, um die Temperatur eines Körpers um 1° C. zu erhöhen. Während aber die Wärmekapacität nur von dem Stoff und dem Gewicht des Körpers bedingt ist, ist die elektrische Kapacität von dem Stoff des Leiters unabhängig; sie hängt vielmehr ab von seiner Grösse und Gestalt, und wird sogar, wie sich bald ergeben wird, durch die Gegenwart anderer Leiter im elektrischen Felde beeinflusst.

Bóbita Gerevich:

127. §. **A hangskála és nemei.** A zenei hangoknak oly sorát, melyeknek egymásutánja hallószervünkre kellemesen hat, *hangskálának* mondjuk.

Ha a sziréna központi köreiben a nyilások száma rendre: 24, 27, 30, 32, 36, 40, 45, 48 és azokat ráfuvással egymásután hangozásra birjuk, oly 8 hangot kapunk, melyek a zenében *dur-* vagy *diátonikus skála* (fokozatos) név alatt ismeretesek.

Az elsőt alap- vagy *prim*-hangnak nevezzük, a többieket rendre: *secund-*, *terz-*, *quart-*, *quint-*, *sext-*, *septim-* és *oktávnak* mondjuk.

A skála egyes hangjait a zenében betükkel jelölik meg, igy pl.

C D E F G H A c

c d e f g h a c¹

Lommel:

293. **Tonleiter.** Die erste Lochreihe unserer Sirene enthält 8, die zweite 10, die dritte 12, die vierte 16 Löcher. Wird die erste und dann die vierte Lochreihe angeblasen, so erhält man zwei Klänge, welche in der Musik als *Grundton (Prime)* und *Oktave* unterschieden werden. Die Oktave macht also in derselben Zeit doppelt so viele Schwingungen, als der Grundton. Lässt man beide Töne gleichzeitig erklingen, so verschmelzen si ungestört zu einer angenehmen Gehörempfindung: sie bilden eine *Konsonanz*. Eine Konsonanz ist erfahrungsgemäss um so vollkommener, je einfacher das Verhältnis der Schwingungszahlen der beiden zusammenklingenden Töne sich ausdrücken lässt. Nächst dem Einklang (1 : 1) bilden Oktave und Grundton die vollkommenste Konsonanz, denn ihr Schwingungsverhältnis ist das denkbar einfachste, nämlich 2 : 1. Die nächst vollkommene Konsonanz wird erhalten durch die erste und dritte Lochreihe; der von letzterer er-

A fenti számokból, mint az egyes hangok rezgési számaiból meghatározhatjuk a skála egyes hangjainak az alaphanghoz való relativ magasságát.

Oszszuk ugyanis a fenti számsor egyes számait 24-el, akkor kellő rövidítés után a skála egyes hangjai számára a következő arányszámokat kapjuk:

C	*D*	*E*	*F*	*G*	*A*	*H*	*c*
1	9/8	5/4	4/3	3/2	5/3	15/8	2

Ezen arányszámok segítségével képesek vagyunk bármely alaphangra vonatkozólag a többi hangok rezgési számait meghatározni.

Ha most a fenti arányszámok mindegyikét a megelőzővel osztjuk, a *hangközt* vagy *intervallumot* kapjuk.

Ez alatt azt a számértéket értjük, mely kifejezi, hogy a sorban álló valamely hang hányszor több rezgést végez, mint az előtte álló.

Ezt a fenti arányszámokra vonatkoztatva lesz:

C	*D*	*E*	*F*	*G*	*A*	*H*	*c*
9	10	16	9	10	9	16	
8	9	15	8	9	8	15	

Ezen számértékekből világos, hogy a diátonikus hangskálában 3-féle intervallum fordul elő, u. m.:

$$\frac{9}{8}, \frac{10}{9} \text{ és } \frac{16}{15}.$$

zeugte Ton steht zum Grundton in dem Schwingungsverhältnis 12:8 oder 3:2 und heisst die *Quinte* des Grundtones. Die erste und zweite Lochreihe geben das schon etwas rauher klingende Schwingungsverhältnis 10:8 oder 5:4. Der höhere Ton wird die *grosse Terz* des Grundtones genannt. Man bezeichnet den Grundton mit dem Buchstaben *C*, seine grosse Terz mit *E*, die Quinte mit *G*, die Oktave mit *c*. Den angenehmen Zusammenklang dreier oder mehrerer Töne nennt man einen *Accord*. Grundton, grosse Terz und Quinte *(CEG)* bilden zusammen den *C* dur-Accord. Indem man je zwei Lochreihen der Sirene noch in anderer Weise zusammenklingen lässt, ergeben sich noch andere Konsonanzen. Die vierte und dritte Lochreihe geben das Schwingungsverhältnis 16:12 oder 4:3, dasjenige der *Quarte;* wir bezeichnen die Quarte von *C* mit *F*. Die dritte und zweite Reihe liefern das Verhältnis 12:10 oder 6:5. Wir nennen hier den höheren Ton die *kleine Terz* des tieferen und bezeichnen ihn in Beziehung auf den Grundton *C* mit *Es*. Überblicken wir vorläufig diese Reihe von Klängen, welche auch bei geänderter Drehungsgeschwindigkeit ihre musikalische Eigenart beibehält, so erhalten wir, wenn die kleine Terz weggelassen wird, folgende Zusammenstellung, wo unter der Bezeichnung des Klanges sein Schwingungsverhältnis zum Grundton angegeben ist:

C	*E*	*F*	*G*	*c*
1	5/4	4/3	3/2	2.

Um den Anforderungen der Musik zu genügen muss jeder Klang

Ezek közül az utolsót, mint legkisebbet, félhangnak mondjuk, a többi kettőt egész hangok intervalluma gyanánt veszszük.

Hogy az ily módon nyert skálában egyenletesebb átmenet legyen, az egész hangok közé félhangokat iktatunk, miáltal a következő 12 hangból álló úgynevezett *chromatikus hangskálát* kapjuk:

C Cis, D Dis, E, F Fis, G Gis, A, B, H, c.

Azonban mint fentebb láttuk, az úgynevezett egész hangok intervalluma sem egyenlő, mert *C* és *D*, *F* és *G*, *A* és *H* hangok $\frac{9}{8}$-ban úgynevezett *nagy egész hangban*, *E* és *F*, *G* és *A* hangok $\frac{10}{9}$-ben vagy *kis egész* hangban különböznek, tehát a chromatikus hangskála sem egyenletes.

E körülmény nagy hátrányt rejt magában, mert lehetetlenné teszi, hogy a skála bármely hanggal kezdődhessék.

Igy pl. ha a skálában tiszta terczek vagy quintek szerint haladunk, nem kapunk tiszta oktávát.

E bajon nem új hangoknak közbeszurásával, hanem az úgy-

wieder der Grundton eines *C*dur-Accordes sein, d. h. man muss von jedem Ton aus wieder in Terzen und Quinten aufsteigen können. Nun müsste die Quinte von G $^3/_2$mal soviel Schwingungen machen als G, also $^3/_2 \times {}^3/_2 = {}^9/_4 = 2^1/_4$. Der so gefundene Klang ist höher als die Oktave c; wir nehmen daher, um innerhalb der Oktave zu bleiben, die nächst niedere Oktave des Tones $^9/_4$, deren Schwingungszahl $^9/_8$ ist; den entsprechenden Klang bezeichnet man mit D und nennt ihn die *Sekunde* von C. Die grosse Terz von G hat die Schwingungszahl $^3/_2 \times {}^5/_4 = {}^{15}/_8$; sie heisst die *Septime* des Grundtones und wird mit H bezeichnet. Der Quinte des Tones F entspricht die Schwingungszahl $^4/_3 \times {}^3/_2 = 2$: die Oktave von C ist also zugleich die Quinte von F. Die grosse Terz von F besitzt das Schwingungsverhältnis $^4/_3 \times {}^5/_4 = {}^5/_3$, wird mit A bezeichnet und *Sexte* genannt. So erhalten wir die *diatonische* (Dur-) *Tonleiter*, welche innerhalb einer Oktave aus folgenden Tönen: Grundton oder Prime C, Sekunde D, grosse Terz E, Quarte F, Quinte G, Sexte A, Septime H, Oktave c besteht, mit den in der folgenden Reihe darunter gesetzten zugehörigen Schwingungsverhältnissen:

$$\begin{array}{cccccccc} C & D & E & F & G & A & H & c \\ 1 & {}^9/_8 & {}^5/_4 & {}^4/_3 & {}^3/_2 & {}^5/_3 & {}^{15}/_8 & 2. \end{array}$$

Dividiert man die Schwingungszahl jedes dieser Töne durch die des vorhergehenden, so erhält man das *Intervall* der beiden Töne, d. h. die Zahl, welche angibt, wie vielmal grösser die Schwingungszahl des Tones ist,

nevezett *mérsékelt skálával* szoktak segiteni.

Ezt az által kapják, hogy a hangolásnál az oktáv hangokat tisztáknak veszik, a többi hangoknál fellépő intervallumbeli hibákat egyenletesen osztják fel.

Az ily módon mérsékelt skálát *egyenletes lebegésünek* nevezzük.

Miután a chromatikus skálában 12 hang van, a *mérséklési intervallumot* úgy kell megválasztani, hogy az 12-szer véve tényezőül, tiszta oktávhoz vezessen.

Ha x a keresett intervallum, akkor kell, hogy $x^{12} = 2$ legyen, a miből

$$x = \sqrt[12]{2} = 1{\cdot}05946.$$

Ehhez bépest a mérsékelt chromatikus skálában a rezgési arányszámok a következők lesznek:

C	1
Cis	$\sqrt[12]{2}$
D	$\sqrt[12]{2^2}$
Dis	$\sqrt[12]{2^3}$
E	$\sqrt[12]{2^4}$
F	$\sqrt[12]{2^5}$
Fis	$\sqrt[12]{2^6}$
G	$\sqrt[12]{2^7}$

als die des nächst niedrigeren. In der folgenden Reihe sind die Werte dieser Intervalle in der zweiten Zeile zwischen die in der ersten Zeile stehenden Tonzeichen gesetzt:

C D E F G A H c

$^{9}/_{8}\ ^{10}/_{9}\ ^{16}/_{15}\ ^{9}/_{8}\ ^{10}/_{9}\ ^{9}/_{8}\ ^{16}/_{15}$.

Man sieht, dass die Intervalle in der diatonischen Tonleiter keineswegs gleich sind. Die Intervalle zwischen Terz und Quarte und zwischen Septime und Oktave ($^{16}/_{15}$) sind bedeutend kleiner als die übrigen. Man sagt daher, das Intervall von *E* zu *F* und von *H* zu *c* betrage einen *halben Ton*, während man die übrigen Intervalle als solche *ganzer Töne* rechnet. Um ein Fortschreiten nach gleichmässigeren Intervallen möglich zu machen, müssen daher zwischen den ganzen Tönen noch halbe Töne eingeschaltet werden, und die ganze aus zwölf Tönen bestehende Tonreihe einer Oktave (die *chromatische Tonleiter*) lautet alsdann:

C Cis D Dis E F Fis G Gis A B Hc.

Da jedoch auch die ganzen Töne keine gleichen Intervalle besitzen, sondern von *C* zu *D*, von *F* zu *G*, von *A* zu *H* um einen *grossen* ganzen Ton ($^{9}/_{8}$), von *D* zu *E* ung von *G* zu *A* um einen *kleinen* ganzen Ton ($^{10}/_{9}$) fortgeschritten wird, so sind auch in der chromatischen Tonleiter die Intervalle nicht einander gleich, ein Übelstand, der es unmöglich macht, von jedem beliebigen Ton als Grundton aus in gleicher Weise aufzusteigen. Schreitet man z. B. in reinen Terzen fort, so kommt man zu einer unreinen Oktave, ebenso beim Fortschreiten nach reinen Quinten. Da aber

Gis	$\sqrt[12]{2^8}$
A	$\sqrt[12]{2^9}$
B	$\sqrt[12]{2^{10}}$
H	$\sqrt[12]{2^{11}}$
c	2

Különös jelentőségüek azok a hangok, melyeknek relativ rezgésszámai a természetes számok arányában növekednek *(harmonikus hangskála)*, melyeket közönségesen *harmonikus felső hangoknak* neveznek.

A zenei hangszerek hangolásánál alapul rendszerint az a_1 hang, az úgynevezett *kamarahang* (kammerton) abszolut magasságát használják, melynek hangját oly normál-hangvilla állapitja meg, mely *Scheibler* szerint *mp.*-kint 440 rezgést végez.

A fizikusok oly normál-hangvillát vesznek alapul, melynél a mérsékelt *a mp.*-kint 430·5 rezgést végez.

Ha több hang kellemesen hangzik össze, azt mondjuk róluk, hogy *accordot* képeznek, ellenben széthangzók, vagy disszonáns hangok. Két hang annál jobban hangzik össze, mennél kisebb számok fejezik ki azok relativ magasságát. die Oktave die vollkommenste Konsonanz bildet, deren Unreinheit am unangenehmsten empfunden wird, so opfert man lieber die Reinheit der übrigen Töne, indem man sie, wie die Musiker sagen, etwas ober- oder unterhalb ihrer von der diatonischen Tonleiter geforderten Höhe »schweben« lässt, und hält die Reinheit der Oktaven mit Strenge aufrecht. Eine solche Ausgleichung heisst *Temperatur*. Die *gleichschwebende Temperatur*, welche die einfachste und verbreitetste ist und allen musikalischen Instrumenten mit fester Stimmung (z. B. dem Piano) zu Grunde liegt, nimmt alle Intervalle einander gleich; da in der chromatischen Tonleiter 12 Tonstufen vorhanden sind, so muss das Intervall eines Halbtones so gewählt werden, dass es, zwölfmal wiederholt, zur reinen Oktave führt, d. h. zu einer Schwingungszahl, welche doppelt so gross ist als diejenige des Grundtones, d. h. wenn x das gesuchte Intervall bezeichnet, so muss $x^{12} = 2$ sein. Dieses Intervall wird daher ausgedrückt durch die Zahl $\sqrt[12]{2} = 1{,}05946$. Man gelangt so zur *gleichschwebenden Tonleiter* mit folgenden Schwingungsverhältnissen:

C	1,00000	*G*	1,49831
Cis	1,05946	*Gis*	1,58740
D	1,12246	*A*	1,68179
Dis	1,18921	*B*	1,78180
E	1,25992	*H*	1,88775
F	1,33484	*c*	2,00000
Fis	1,41421		

in welcher jede Schwingungszahl aus der des vorhergehenden Halbtones durch Multiplikation mit der Zahl 1,05946 erhalten wird,

Jegyzet. Az ember hallóképessége mintegy 11 oktávára terjed ki, melyek közül a zenében mintegy 9 oktáva használatos, melyeknek rezgési száma 16 és mintegy 4000 között áll.

(Ez a fejezet Balog Mór szerint *kevés kivétellel szószerinti fordítása* Lemmel 293. §-ának. V. ö. a másik oldalon!)

Bóbita-Gerevich:

263. §. **Az elektromotoros erő.** Az érintési elektromosság egyenes ellenmondásban áll avval, a mit a kétféle elektromosságnak kölcsönösségére az eddigiekben tapasztaltunk. Itt ugyanis az egymással érintkező fémek ellentétes elektromossággal telnek meg és kölcsönös vonzás daczára sem egyesülnek egymással, hanem az érintkezés tartama alatt potenciálkülönbségöknek változatlan megtartása mellett egymástól különváltan maradnak.

E tapasztalati tényt úgy magyarázhatjuk meg, hogy az egymással érintkező testek oly szétválasztó erő hatása alatt állanak, mely a positiv elektromosságot az egyikbe, a negativ elektromosságot a másik fémbe hajtja.

Az elektromosságoknak e szétválasztása és a potenciálkülönb-

Lommel:

201. **Elektromotorische Kraft.** Durch die Entdeckung Volta's war eine Thatsache festgestellt, welche den Erfahrungen, welche man bis dahin hinsichtlich des Verhaltens der Elektricität gemacht hatte, zu widersprechen schien: zwei verschiedene leitende Körper, welche sich berühren und sonach miteinander in leitender Verbindung stehen, laden sich mit entgegengesetzten Elektricitäten, welche sich trotz ihrer gegenseitigen Anziehung nicht miteinander vereinigen, sondern während der Berührung mit unverändertem Spannungsunterschied getrennt gehalten werden. Um diese Trennung zu bewirken, muss eine Arbeit geleistet werden, deren Ergebnis die potentielle Energie des bewirkten Spannungsunterschiedes ist und deren Grösse durch eben diese Potentialdifferenz gemessen wird. Man nennt diese Arbeitsgrösse »*elektromotorische Kraft.*«

ségnek a létesítése bizonyos munka árán jön létre. E munka nagyságát, melyet az általa létesített potenciálkülönbséggel mérünk, *elektromos erőnek* nevezik.

(E fejezet is B. M. szerint *szószerinti fordítása* Lommel 201. §-ának. Lásd!)

E mutatványok közlése után egyszerüen utalunk a Tanáregyesületi Közlönynek mostani, XXXIV. évf. 25. számában közzétett Válaszunkra s az egész ügyet szaktársaink elfogulatlan birálata alá bocsátjuk.

Kassán, 1901. márczius 24-én.

Bóbita Endre és Gerevich Emil.

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 26. szám. 1901. április 14.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

MAGY. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Evi tagdij 8 kor.

A SZÜLŐI ÉRTEKEZLETEKRŐL.

Érdekes kisérlet szinhelye volt f. évi márczius 25-ikén a tanárképző intézet gyakorló iskolája. Ekkor tartották meg az első *szülői értekezletet*, melyről Wlassics közoktatási miniszter a képviselőházban is megemlékezett.

A nélkül, hogy az újításon látatlanban is mohón kapnánk, vagy hogy vele szemben előre is idegenkedést éreznénk: szükségesnek tartom higgadtan fontolóra venni, van-e szükség ez új intézményre, s mit várhatunk tőle, mire használhatjuk föl.

Az iskola és a szülői ház közös czélra törekszenek: gyermekeink nevelésére. Közös czélt pedig csak vállvetett, együttes munkával lehet sikeresen szolgálni. Ha már egy fát két kertésznek kell nevelnie: egyiknek a törzset és ágakat, másiknak a gyümölcsképződést, akkor mindenesetre nagy hiba volna, ha a két kertész nem törődnék egymás munkájával, hanem egymástól függetlenül akarná a fa fejlődését irányítani. Ezt a hibát a mai nevelési rendszer lépten-nyomon elköveti. Igen sokszor még egymás ellen is dolgozik a két kertész. Maga az iskola az ő szakrendszerével, a kellő egyöntetű működés biztosítását elhanyagolva, a legtöbb esetben még jobban fokozza a bajt. A szegény gyermek lelki világát tiz felé is rángatják; az apperceptiv folyamatokat lelki fejlődésében inkább zavarják, mint elősegítik; egy egységes világnézet kifejlődését, mely pedig alapja a határozott, erős charakternek, akaratlanul is rendkivül megnehezítik. Ez okból csak helyeselni lehet minden oly kisérletet, melynek az a czélja, hogy az iskola és szülői ház együttműködését biztosítsa.

Kérdés, mire volna szükség ez együttműködés biztosítása érdekében. Első sorban mindenesetre a nevelés czéljának és eszközeinek egyöntetű felfogására volna szükség. Ha abban sem értenek egyet iskola és szülői ház: mire és hogyan kell nevelni a gyermekeket, akkor aztán hiányzik még az alap is az együtt-

működésre. Szükség volna tehát bizonyos közös paedagogiai képzettségre, legalább a főbb elvekben megegyezésre.

Másod sorban arra volna szükség, hogy a szóban forgó konkrét esetben a két nevelő fél kölcsönösen ismerje egymás nevelői gyakorlatát is, természetesen szintén legalább a főbb vonásokban. A szülői háznak tudnia kellene, mit tanul gyermeke az iskolában, micsoda ismereteket és érzelmeket oltanak ottan a lelkébe, hogy aztán ezekre építse a maga nevelői gyakorlatát, ez ismereteket és érzelmeket ébren tartva, kiegészítve, a cselekvés terén szoktatás által folyton alkalmazva is. Mert az iskola csak bizonyos nemes *gondolkodásmódot* plántálhat át a gyermeki lélekbe. E gondolkodásmódnak megfelelő nemes *cselekvésmódra* szoktatni a gyermeket már a szülői ház van első sorban hivatva. — Viszont az iskolának, ha nem gépies, hanem intensiv nevelő tanítást akar végezni, ismernie kell: micsoda képzeteket, micsoda testi és lelki dispositiókat, micsoda vérmérsékleti sajátságokat hozott a gyermek a szülői házból az iskolába, szóval ismernie kell tanítványai egyéniségét, hogy ehhez szabja a maga eljárását. Ezekről pedig a szülők vannak hivatva fölvilágosítást adni az iskolának.

Harmad sorban arra is szükség volna, hogy az iskola és a szülői ház egymás munkájáról ne egyszerüen csak tudomást vegyenek, hanem azt, a közös czél magasztosságától áthatva, kellő jóakarattal befolyásolják: a helyes eljárást elismerésökkel erősítsék, a helytelen eljárást birálatukkal gyöngítsék, kiküszöböljék. Különösen nagy fontossága lehet e biráló együttműködésnek bizonyos újítások kipróbálásánál, ellenőrzésénél. Ilyen volt pl. a gyakorló iskolában tartott szülői értekezleten a játékdélutánok hatásának, vagy a gyakorló iskolai inductiv módszer hatásának méltatása a gyermekre.

Kérdés azonban, az együttműködés e három rendbeli szükségletét ki lehet-e elégíteni a szülői értekezletek útján. Nem nehéz belátni, hogy nem mindenik szükséglet kielégítésére alkalmasak a szülői értekezletek. Még legjobban el lehet a szülői értekezleteken érni azt a czélt, hogy az iskola és szülői ház között a nevelés főbb elveire nézve bizonyos egyöntetű felfogás jöjjön létre. E czél elérésére az iskola alkalmas népszerű paedagogiai előadásokat tarthatna a szülők számára, hasonlókat a szabad lyceumi előadásokhoz. Valószinű, hogy az egyes iskoláktól meghívott, érdekelt szülők buzgóbban eljárnának e paedagogiai előadásokra, mint a szabad lyceum e fajta előadásaira, mert hiszen abban az iskolában, attól a paedagogustól hallgatni a nevelés kérdéseinek a fejtegetését, a hol és a ki gyermekét neveli, bizonyára nagyobb vonzóerővel hat rá, mert közvetlenebb érdekösszeköttetésben áll vele, mint a szabad lyceum előadásai.

A paedagogiai ismereteknek ez a terjesztése-módja igazán szép és hasznos működése volna az iskolának. Hisz tudvalevő dolog, mennyire el van nálunk hanyagolva a gyermeknevelés ismerete. Erre a nagy feladatra tervszerüen vagy egyáltalán elő

sem készítik a polgárokat, vagy ha tanítanak is egyik-másik iskolában neveléstant, ez az ifjuságnak olyan időszakára esik, a mikor még gyermeknevelésről beszélni vele igen korai dolog. Ha valahol, itt van igazán helye a felnőttek oktatásának. Az iskola és szülői ház közeledésének, összeműködésének igen fontos tényezői lehetnének az iskolák tanárainak e fajta, jól megválogatott és megfontolt előadásai.

Magától értetődik, hogy ha a thema alkalmas volna rá, eszmecserét is jó volna róla a szülőkkel folytatni. Ezzel egyrészt jobban megismernők a szülők felfogását a nevelés kérdéseiről, jobban hozzászabhatnók eszükjárásához mondanivalóinkat, a mi ily népszerű tudományos előadásokban főfontosságú dolog. Másrészt azonban tanulhatnánk is a művelt és okos szülőtől, épen mint a hogy a képzett gazda is nem egyszer tanul a tanulatlan, de sokat tapasztalt és józan gondolkodású földmívestől.

Az iskola és szülői ház együtt-működésének második föltétele, t. i. hogy a két nevelő fél ismerje némileg egymásnak ne csak nevelési elveit, hanem nevelői *gyakorlatát* is: már kevésbbé valósítható meg a szülői értekezleteken. Erre inkább az az eljárás volna alkalmas, egyrészt, hogy a szülők olvasgassák el gyermekeik iskolakönyveit és jelenjenek meg olykor az iskolai előadásokon is, a mi az iskolaéletnek kissé szabadelvübb felfogása mellett épen nem olyan veszedelmes dolog, mint talán némelyek hiszik. Másrészt a tanárok szintén nem a szülői értekezleteken ismerhetik meg a szülők nevelő gyakorlatát, hanem a szülőkkel egyenkint és minél gyakrabban való személyes érintkezés által. En a tanítványaimmal minden év elején meg szoktam üzenni a szülőknek, hogy a hétnek mely órájában beszélhetnek velem gyermekeikről a tanári szobában. A meghatározott órában rendesen van látogatóm, néha több is. E látogatásokat igen alkalmas módon föl lehet használni arra is, hogy tájékoztassuk tanításunk módjáról a szülőt, meg arra is, hogy kikérdezzük őt a gyermek egyénisége felől, a saját nevelő gyakorlatáról. Itt-ott egy kis útmutatást is van alkalom adni a szülőnek. Mondhatom, sok hasznát vettem tanári eljárásomban az érintkezés e rendszeresítésének. A mondott czélra ez az eljárás sokkal alkalmasabb a szülői értekezleteknél, mert egymás nevelő gyakorlatának a megismerése egészen egyéni érintkezést föltételez, értekezletek tárgyai inkább csak közérdekű, általánosabb themák lehetnek.

Legkényesebb pontja az iskola és szülői ház együttműködésének a harmadik föltétel: egymás működésének közvetlen befolyásolása, irányítása, birálása. A szülők eljárásának birálata, még ha megvan is tanár és érdekelt szülő közt a kellő bizalom, nem a szülői conferentiákon történhetik a legalkalmasabban, hanem inkább a már említett beszélgető órákon. Legfeljebb bizonyos általánosan elterjedt nevelési hibákat lehetne és kellene a szülői értekezleten előadás formájában birálat tárgyává tenni. Az iskola munkásságának *általános* és *objectiv* birálatát, menten minden

személyi vonatkozástól, a miről itt szó lehet, a szülők mai paedagogiai ismeretei mellett nem is lehet várni a szülőktől. Ehhez a legtöbb esetben sem elegendő általános műveltségök, sem kellő elfogulatlanságuk nincs. Odáig legfeljebb egészen művelt szülők tudnának fölemelkedni, hogy egyes reformoknak a hatását gyermekeiken meg tudnák figyelni. És még ezek is ritkán tudnák azt elfogulatlanul mérlegelni. A legtöbb esetben az a szempont volna irányadó előttük: könnyítés-e az új eljárás, vagy megterhelés. Minő hatása van az újításnak a gyermek lelke fejlődésére; intellectualis fejlődését segíti-e jobban elő, vagy a morálist; hogy illeszkedik bele az új anyag már meglévő képzettömegeibe: minderre a szülői conferentiáktól — legalább egyelőre — hasztalan várnánk kielégítő feleletet. Hanem panaszt — azt hallanánk eleget. Néha még a tanár eljárását is eszébe jutna birálgatni vagy egy elkeseredett szülőnek; személyes torzsalkodásoknak is lehetnénk szemtanui. Ez aztán, a helyett, hogy használna az iskolai nevelés ügyének, inkább ártana. Az ellentét tanár és szülő között, a mi manapság elég helytelenül a legtöbb helyen fennáll, még élesebb lenne. Erre pedig semmi szükségünk nincsen.

Véleményem szerint tehát a szülői értekezletek egyelőre főleg arra volnának fölhasználhatók, hogy a tanárok alkalmas népszerű előadások által fölvilágosítsák a szülőket a mai iskola föladatairól, eszközeiről, módszereiről, valamint általában a nevelés főbb elveiről és a szülők közreműködésének módjairól. A szülői értekezleteket aztán alkalmas módon egészíthetnék ki az iskola igazgatójától és minden egyes tanárától tartott *beszélgető órák*, melyeken közelebbről megismerkedhetnének egymás nevelő gyakorlatával tanár és szülő. Itt lehetne helye annak is, hogy egy-egy intelligens és elfogulatlan szülőt megkérdezhetne az igazgató vagy még inkább a tanár valamely újítás hatásáról is.

Általán a szülői értekezletek vezetése a legnagyobb körültekintést és tapintatot kivánja. Jól vezetve sokat használhat, rosszul vezetve még többet árthat.

(Budapest.) *Balogh Péter.*

A RANGSOR-REVISIÓRÓL.

Ez a nagy fontosságú kérdés, melytől az egész középiskolai tanárság belső nyugalma, békéje függ, már a választmány karácsonyi ülésén is szóba került. Akkor Alexander Bernát indítványára az a határozat hozatott, hogy mivel a választmány ebben a kérdésben még nincs kellőkép tájékozódva, másrészt pedig a dolog igen nagy fontosságú: azért a kérdést a választmány a húsvéti ülésen külön fogja tárgyalni és esetleg az idevágó bajok orvoslását külön fölterjesztésben fogja kérelmezni.

Minthogy a második választmányi ülés ideje közeledik, időszerűnek tartom e helyen is fölvetni és szóvá tenni ezt a fontos ügyet.

Készséggel elismerem, hogy a fővárosiak legnagyobb része teljes jóhiszeműséggel állítja az első rangsorról és annak folyományairól, hogy az a törvénynek megfelel és hogy a törvény szerint azt másképen nem is lehetett volna csinálni. Azt azonban merem állítani, hogy a kik így gondolkodnak, azok nem ismerik jól a törvényt, nem hatoltak be annak lényegébe.

Hogy mi volt a törvénynek intenciója és határozottan kifejezett czélja, azt már más helyen elég bőven kifejtettem a pénzügyi bizottság jelentésének és Wekerle kijelentéseinek idézésével. Ez alkalommal a fővárosiak egyedüli — de ez is csak vélt — erősségét, a 93. IV. t.-cz. 17. §-a 5. pontját, akarom megvilágítani és azt kellő értékre leszállítani. Szól pedig ezen pont következőleg: »az egy és ugyanabban a szakban és *egy és ugyanabba a fizetési osztályba* sorozott állásban alkalmazott állami tisztviselők az egyes igazgatási ágazatokon belül lehetőleg egy összesített létszámba foglalandók, a mely összesített létszámba való foglalás alkalmával a rangsor a 4. §-ban foglalt elvek alapján állapítandó meg, avval az eltéréssel, hogy az ugyanazon minőségű, de eddig különböző létszámokban vezetett tisztviselők között az összesített létszámba való első sorozásnál *nem egyedül a rang, hanem a magasabb fizetés adja meg az elsőséget.*«

A törvénynek félremagyarázói téves okoskodásukat erre alapítják, állítván, hogy a törvény rendeli, hogy az első beosztásnál *egyedül* a magasabb fizetés adja meg az elsőséget. Csakhogy ezen állításuk mellett is elkerülte figyelmöket az, hogy ezen pont csak *az egy és ugyanabba a fizetési osztályba sorozottakra* (pl. a IX. fiz. osztályba, vagy a VIII. fiz. osztályba sorozottakra) szól. Bölcsen elhallgatják azonban ugyanazon 17. §. 1. pontját, a mely a következőleg hangzik: »azok az állami tisztviselők, a kiknek fizetési osztályát (napidíj-osztályát) törvény állapította meg, *csak abba a fizetési osztályba sorozott állásokra oszthatók be, a mely az illető törvény szerint őket megilleti.*«

Már pedig a tanárok 1893 előtt, tekintet nélkül magasabb fizetésökre, törvény szerint valamennyien a IX. fizetési osztályba tartoztak, tehát a törvény fönti 17. §-a 1. pontja szerint magasabb (VIII.) fizetési osztályba egyáltalán nem is voltak *beoszthatók;* mert a VIII. fiz. osztályt a tanárok részére csak a 93. IV. t.-cz. nyitotta meg, illetőleg rendszeresítette, magasabb fizetési osztályba pedig a törvény 5. §-a szerint csak *kinevezés* útján juthat a tisztviselő (tanár), nem pedig egyszerű besorolás útján.

A törvénynek ezen minden kétséget kizáró rendelkezése ellenére mégis valamennyi budapesti tanárt korábbi magasabb fizetésök alapján fiktiv adatokkal *beosztották* — és nem *kinevezték* — egyenesen a VIII. fiz. osztályba, sőt annak is második fokozatába, a mi újabb törvényellenesség, mert a törvény 5. §-ának

harmadik bekezdése szerint a kinevezés is az illető fizetési osztály legalsó fokozatába való sorozással történik.

A míg tehát az első beosztásnál a VIII. fiz. osztályba *kinevezett* egy pár vidéki tanár a törvénynek megfelelően — a *kinevezés valódi dátumával, 1893. III./31.* — a fiz. oszt. legalsó fokozatába soroztatott, addig a budapestieket nem a VIII. fiz. osztályba történt kinevezés keltével — a mi ugyancsak az előbbi 93. III./31. — hanem hamisan *első tanári kinevezésük* keltével sorozták be. Igy esett meg az az absurdum, hogy az 1893. IV. t.-czikkel rendszeresített VIII. fiz. oszt. tanári állásokra a budapestiek 1893, vagyis a törvény hozatala előtt neveztettek ki — pl. 1873, 1874. stb. években. — Sőt még a legutolsó rangsorban is a VIII. fiz. osztályba sorozott fővárosi tanárok a következő felirat alatt szerepelnek: »Jelenlegi állomására *kineveztetett.*« (Igy 1866. XII/16. — 1892. IX/9-ig.) Hát hogy ez mennyire igazságos és törvényes, annak megítéléséhez nem sok jogi érzék kell!

A vidéki tanárokon az első beosztással elkövetett igazságtalanságot még jobban megvilágosítja a tanári rangsornak összehasonlítása — pl. a birói val. A birák az 1871. XXXII. tcz. folytán különböző mérvű illetményekben részesíttettek — Budapesten 2000 frt, vidéken 1500 frt. fizetésben — *de azért mindannyian a VIII. fiz. osztályba tartoztak.* Ezeknek rangsorozása egészen az 1893. IV. tcz.-nek megfelelően történt. A birák tehát beosztattak a fentemlített 17. §. 1. pontja szerint a VIII. fiz. osztályba, és pedig tekintet nélkül azelőtti állomáshelyükre vagy magasabb fizetésökre, szigoruan első kinevezésük alapján (a mint azt különben a 93. IV. tcz. 4. §-ának b) pontja is előirja).

Az 1893. IV. tcz. a birákra nézve is két fizetési osztályt állapított meg, a VIII. és VII-iket, minek folytán a rangidősebb birák (legnagyobbrészt vidékiek, csak 3 budapesti) a VII. fiz. osztályba *neveztettek ki*, azonban a törvénynek megfelelően 1893. V/14-iki dátummal — lévén ez magasabb fizetési osztályba való előlépés — tehát nem, mint a fővárosi tanárok, a VIII. f. osztályba 1893. előtti dátummal. Tessék csak megnézni az első birói rangsort (»Igazságügyi Közlöny« 1894. I. sz. melléklete), a melybe beletekintve ugyancsak szembe tünik, hogy a fővárosiak legnagyobb része a VIII. f. osztályban szétszórva és a rangsor vége felé van, az első fővárosi a 185. — De találunk a miénktől egy kis eltérést a fiz. osztályok feliratában is, ugyanis a VII. fiz. osztálynál következő a felirat: »A VII. fizetési osztályba *kinevezett* kir. törvényszéki birák . . .«; a VIII. fiz. osztálynál pedig: »A VIII. fiz. osztályba *tartozó* kir. törvényszéki birák . . .«

Ebből látnivaló, hogy a birák szigoruan első kinevezésök kelte szerint osztattak be és fizetési különbözetüket a törvény 10. §-a szerint pótlékként kapták. A 10. § ugyanis következőleg hangzik: »Az állami tisztviselők fizetése — a fegyelmi büntetés esetét kivéve — le nem szállítható. Ha az V—XI. fizetési osz-

tályokba tartozó valamely állami tisztviselő oly állásra helyeztetik el (soroztatik be, kineveztetik, illetőleg előléptettetik), a mely állással egybekötött fizetés eddigi fizetésénél csekélyebb lenne, az új és a régi fizetés közöttti különbözetet *a fizetés természetével biró személyi pótlékként kapja meg.*« Ezen § rendelkezése szerint kellett volna a fővárosi tanárokat is rangsorozni, fizetési többletüket pótlék gyanánt megadni.

Ezenkivül azonban a törvény 2. §-ának c) pontja a budapesti és fiumei biráknak még külön 400 frt. működési pótlékot is biztosít. A pénzügyi bizottság jelentése (1893. jan. 9.) ezt az intézkedést a budapestieknél adminisztrativ szolg. érdekekkel is indokolja, de a fiumeieknél ez külön nincs indokolva; így tehát ez a pótlék tulajdonképen drágasági pótlék, a mit különben a pénzügyi bizottság jelentése is határozottan kifejez és így ugyanazon joggal megillette volna a budapesti és fiumei tanárokat is. És hogyha a fővárosi tanárok magasabb járandóságaikat a 1893. IV. t.-cz. hozatala alkalmával nem fizetés, hanem drágasági pótlék czimen élvezték volna, mint korábban, úgy ezt tőlük ép oly kevéssé lehetett volna elvenni, mint a hogy nem vették el a biráktól.

A fővárosiak korábbi drágasági pótléka azonban hogy, hogy nem, néhány évvel az 1893. IV. tcz. hozatala előtt egyszer csak fizetéssé alakult át; és így az, a mi a fizetési törvény előtt a fővárosiaknak előnyére volt, a törvény megalkotásánál épen hátrányukra szolgált — értem a fővárosiak összességét, nem egyeseket —; mert drágasági pótlékuk nem lévén, az a tárgyalás folyamán szóba sem jött. — Igy estek el a fővárosi és fiumei tanárok a drágasági pótléktól, a mi kétségkivül őket is ép oly joggal megilletné, mint a birákat. És azt hiszem, hogy ha a fentieket annak idején azok, a kiknek alkalmuk volt a tárgyalások menetét figyelemmel kisérni, kihasználták volna, most nem volnának ezen sajnálatos és romboló hatású állapotok.

De ettől eltekintve, a tanárokat épen úgy kellett volna rangsorozni, mint a birákat, vagyis szigoruan első kinevezésök szerint, a mint azt a 4. §. *b*) pontja rendeli, és a fővárosiak- és fiumeieknek előző és a törvény szerint őket megillető fizetéseik közötti különbözetet — épen úgy mint a biráknál — ugyancsak a törv. 10. §-a szerint fizetés természetével biró személyi pótlékként kellett volna kapniok.

Látnivaló ezekből, hogy egy kis jóakarattal és igazságérzettel mily sok keserüségnek és elégedetlenségnek lehetett volna elejét venni, hogyha a rangsort a törvény rendelkezései szerint állították volna össze. Hanem sajnos! ez másképen történt. Épen azok, a kiknek feladatuk lett volna a törvény által nyujtott minden kedvezményt előnyünkre kiaknázni — a mint az más hivatali ágazatokban meg is történt — és kötelességük érdekeinket megvédelmezni, épen azok magyarázták a törvényt hátrányunkra.

Igaz, hogy azzal, hogy a fővárosiak magasabb járandóságait nem pótlék czímen, a mint kellett volna, hanem a vidékiektől elvont fizetésben adták, 1893 óta 100,000 koronánál többet takarítottak meg! De nem nagyon lélekemelő és az államnak legkevésbbé sem szolgál diszére, hogy az épen csak a tanárokon takarékoskodjék, a kikkel az 1893. IV. t.-cz. aránylag a legmostohábban bánt, és hogy ennek daczára még azt sem adják meg, a mit a törvény szerint nemcsak hogy megadhattak volna, de sőt meg is kellett volna adni.

No de ez a multnak hibája, nem is akarok ezért senkit sem vádolni, mert: de mortuis nihil, nisi bene, és a multban szenvedett veszteségekért már úgysem lehet kárpótlást kapni. De a multban elkövetett hibát — ha már egyszer elismerik — helyre is kell hozni; a mi talán nem is annyira lehetetlen, sőt épen időszerű most a fiz. rendezési törvény végrehajtásának utolsó órájában ott venni fel a fonalat, a hol azt összekuszálták és a törvény rendelkezései szerint most végrehajtani azt, a mit kezdetben kellett volna t. i. a rangsort törvényes alapon összeállítani — ezt követeli a jog, törvény, igazság!

A rangsor kiigazítását azonban nem csupán a vidékiek érdeke követeli, hanem, hogyha egy kissé mélyebben behatolunk a kérdésbe, a fővárosiaké is; mert csak ezen az alapon érhető el az a szintén általános kivánalom, hogy a fővárosiak drágasági pótléka visszaállíttassék, melyhez a rangsorban hátrakerülő fővárosiaknak pótlékok által való kártalanítása az első lépés volna; de ennek a bővebb fejtegetése jelen czikkem határain kivül esik.

A rangsor kiigazításával a tanárok nagy része 50—100, sőt némelyek még több helylyel is előbbre kerülnének és elfoglalnák az őket törvény szerint megillető helyet; a hátrább került fővárosiak pedig a különbözetet fizetés természetével bíró pótlékként kapván, szintén nem szenvednének sérelmet.

És hogyha figyelembe veszszük azt, hogy az egész kérdés fontosságához képest nevetségesen csekély 20,000 koronával megoldható — a mely összeg is évről-évre csökkenne, — és hogy az évi többlet a fentemlített és a vidékieken megtakarított 100,000 koronából évekre kitelik, úgy hogy ezt számításba véve, az állam tényleg többet nem is adna, mint a mennyit a törvénynek szabályszerű végrehajtása mellett kellett volna adnia: úgy azt még akkor is meg kellene tenni, hogyha a rangsor kiigazítását csak pusztán az igazság követelné, és ha nem is füződnék ahhoz oly fontos érdek, mint a tanárság megzavart nyugalmának és békéjének helyreállítása.

Azon reményben, hogy ezzel sikerült a kételyeket eloszlatnom és a vidékiek igazságos követeléséről a fővárosi kartársakat — és talán az intéző köröket is — meggyőznöm, zárom soraimat azon őszinte kéréssel, ne tekintsenek minket ellenségeknek, hisz mindenkinek megvan a joga a törvény szerint őt megillető kedvezményeket követelni; és a midőn ezen törekvésünk a vidé-

kieket — sajnos! — a fővárosiakkal ellentétbe helyezni látszik, ne tekintsék ezt ellenük irányuló támadásnak, hanem önmagunk és családunk jövője iránt tartozó kötelességnek.

(Szeged.) *Szemerjay Károly.*

AZ IFJUSÁGI ORSZÁGOS TORNAVERSENYRŐL.

(A versenyt rendező szakbizottság szives figyelmébe.)

A napokban érkeztek meg az orsz. tornaverseny tájékoztató és kérdő ivei. A midőn először olvastam az idén tartandó orsz. tornaverseny módozatairól, igaz örömérzés fogott el, látva, hogy az egyéni versenyek háttérbe szorításával a tömeges versenyek lépnek előtérbe s ez által az igazi helyes útra tereltetnek tornaversenyeink.

Az egyes intézetek elbirálását illetőleg igaz s helyes itéletet nem nyujthatott az eddigi rendszer. Egyes versenynemekben kiválók mindig akadtak még olyan intézetekből is, a hol a tornatanítás rendszeresen nem is taníttatott; s különösen nagy előnyben voltak ezekben az egyéni versenyekben a fővárosiak.

Mi vidékiek kettős czélt akartunk elérni mindig egy ilyen versenyen való megjelenésünk alkalmával. Résztvenni a versenyben s egyuttal megtekinteni a főváros nevezetességeit, melyeknek megtekintésére többnyire a verseny előtt volt csak időnk. A mi ifjaink az úttól elcsigázva s a sok járkálástól agyonfáradva állottak ki versenyre azokkal a budapesti fiúkkal, kik az otthoni megszokott ágyban megpihenve, friss erővel el is nyerték a babért az egyéni versenyekben.

De a tömeges versenyek miatti örömöm nem volt hosszantartó, csak addig tartott, a mig a megküldött programmot át nem olvastam. Hogy az eddig tartott orsz. versenyek alkalmával hátrányban voltunk a fővárosiakkal szemben, az elvitázhatatlan tény, de ha a mostan megküldött programm legalább a sorrendben változtatást nem szenved, akkor a sokat, de nem ok nélkül emlegetett hátrány megkétszereződik.

A megküldött programm szerint a vidékiek egészen háttérbe szoríttatnak a versenyen. Mert igaz ugyan, hogy a szabadon bemutatott játékban és a szabad gyakorlatokban a fővárosi ifjuság nem is vesz részt, hanem átengedi a teret a vidéki ifjuságnak; ez azonban kétes értékű figyelem a vidékiekkel szemben, mert e gyakorlatokban kifáradva kerülnek aztán össze mérkőzésre a fővárosiakkal. Aztán meg e fontos gyakorlataik bemutatására *a tornatér szélét* jelölte ki a bizottság.

De van más baj is. A programm szerint az első nap sorrendje ez: 1. Felvonulás. 2. Oszlopokba állás (Hymnus). 3. Szabad gyakorlatok. 4. Csapattornázás a szereken. 5. Egyes intézetek által szabadon választott szergyakorlatok kézi szerekkel. 6. *Össze-*

tett (intézeti) verseny. 7. Egyes intézetek által szabadon választott játékok bemutatása, stb.

Már ez a sorrend ily egymásutánban maga is czélszerütlen. De még olyanabbá teszi a csillag alatti külön *megjegyzés*, a mely ezt mondja: *A programm 6. pontja az 5. és 7-ik pontokkal egyidöben a tornatér szélén tartatik meg.*

A régebben megküldött utasítás azt mondja, hogy a tornaversenyben a főváros maximum 80 tanulóval vehet részt, s ezt bizonyára be is tartják, a vidék maximum 50 tanulóval, a mit igen kevés intézet tarthat meg, hanem átlag 24—28 tanulóval fog megérkezni. A fővárosi intézetek tehát eleget tehetnek annak a kivánalomnak, hogy a programm 5—7. pontjait egyidőben végezzék, mert 80 tornászból akad 10—12 csapattornázó, 15—20 játékos, s 10 összetett versenyben résztvevő. A vidék azonban a maga 24 tornászával nem teheti ezt meg. Sőt még ha nem is egyidőben, de egymás után végeznők a gyakorlatokat, ily összeállítással akkor is majdnem képtelenség eredménynyel versenyezni a fő (összetett) versenyben. Mert nálunk, miután kevesen leszünk, az összetett versenyben résztvevők ezt megelőzőleg a csapattornázásban is résztvesznek, tehát egészen elcsigázva vesznek részt a főversenyben.

Azt hiszem, több vidéki kartársam nevében kérhetem meg az igen tisztelt fővárosi tornatanár kollegákat, hassanak oda, hogy a programm sorrendje ilyenformán módosíttassék: 1. A csapattornázás a szereken a második nap 4-ik pontjában vétessék elő s az abban jó és jeles eredményt elérők legalább is oklevéllel díjaztassanak, s ezt versenybiróság előtt végezzék. 2. Az összetett verseny az első nap 4-ik pontjául vétessék fel s ez után lennének az egyes intézetek által választott szabad gyakorlatok és játékok, de ne a tornatér szélén, hanem lehetőleg elől. E két utóbbi lehetne aztán egyszerre is.

Én szivesen elhiszem, hogy a bizottságot nem az vezette a programm ilyforma összeállításánál, hogy a vidék háttérbe szoríttassék, hanem csak időt akartak nyerni, hogy egyszerre 2—3 pontot is elővéve, a programmnak valamennyi pontja elvégezhető legyen. Szerintem azonban ez egymás után is elvégezhető. Az ifjuság pedig látva, hogy minden egyes mutatványa komoly elbirálás alá esik, nagyobb ambitióval végzi azokat.

Ne akarják, hogy ismét gazdag, de szomorú tapasztalatokkal megterhelve s letörve távozzunk el a versenyről, a melyre oly nagy ambitióval készültünk. Kérve kérem tehát az igen tisztelt szakbizottságot a vidékiek érdekében, hogy a programmnak általában ajánlott módosítását fogadják el, a jelentkezési határidőt pedig május 1-ig hosszabbítsák meg.

(Pozsony.) *Michnay Gyula.*

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Útmutatás a tankerületi főigazgatóságok, középiskolák és más tanügyi hatóságoknak adminisztrálásához. Irta: *Firbás Nándor*, a szegedi tankerület kir. főigazgatóságának tollnoka. Bpest, 1901. Lampel Róbert (Wodiáner F. és fia). Ára 1 korona.

A tanügyi adminisztrácziő terén már nem egy munka jelent meg; de olyan irányú, mint a Firbás Nándoré, tudtammal legalább még eddig nem látott világot. Minden középiskolai igazgató örömmel üdvözölheti e kétives kis füzetet, mely világos képét adja az *iktatónak*, az *irattár* miként való kezelésének és a *tárgymutatónak* (index). Ki ne érezte volna jóformán teljes tájékozatlanságát az irodai teendők körül, a mikor igazgatóvá lett? Sem a főigazgatók, sem az igazgatók számára kiadott Utasítás nem ad részletes útmutatást az irodai teendőkben, minek következménye az, hogy a kezdő, de legtöbb esetben a régi direktorok sem ismerik ki magukat az aktahalmazok között, s ha valamire szükségük van, se vége, se hossza nincs a kellemetlen keresgélésnek. Ettől a lélekölő munkától teljesen megóv bennünket Firbás Útmutatója, s tapasztalásból mondhatom, hogy az általa megállapított rendszernek kitünő hasznát veszem, mert alkalmazása óta az irattárban bármely ügydarabot könnyű szerrel megtalálok. Megjegyzem, hogy nemcsak a főigazgatóságok és középiskolai igazgatók, hanem a polgári és felső kereskedelmi iskolák, valamint a tanítóképző intézetek igazgatói, nemkülönben a kir. tanfelügyelőségek is feltétlenül használhatják ezen Útmutatást, melyet, mint hézagpótlót, minden tanügyi hatóságnak szives figyelmébe ajánlok. A kis munkához dr. Platz Bonifácz tanker. főigazgató melegen ajánló előszót irt.

(Szeged.) *Cserép Sándor.*

VEGYESEK.

Nyilatkozat. Rév Mór úr multkori közleményünkre a következő nyilatkozatot küldte be: »Tekintetes Szerkesztőség! Az *Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny* folyó évi 25-ik számában *Kirohanás a tanárság ellen* czim alatt megjelent közlemény folytán engedje meg a tekintetes Szerkesztőség, hogy a következő nyilatkozatot tehessem:

A *Magyar Köztisztviselő* f. é. 2. számának 73. lapján a nyugdíj-törvény birálatánál azt a kérdést tárgyaltam, helyes-e, hogy a tanároknak teljes nyugdíjigénye 30 évi szolgálat után beáll, míg más köztisztviselőnél a teljes nyugdíjra való jogosultság 40 évi szolgálati időt kiván; és oda konkludáltam, hogy a többi közigazgatási

ágak is megérdemelnék azt a kedvezményt, a melyben a tanárok részesülnek. Értekezésem e részét a következőképen fejeztem be: »Lehet, hogy animozitást olvasnak ki e sorokból a tanárok ellen, de a ki higgadtan gondolkodik, be kell látnia, hogy a tanárok anyagi helyzete nincs más köztisztviselő anyagi helyzete mögött. Mi nem kívánunk a magunk javára olyan előnyt, a mit másoknak készséggel meg nem adnánk. Mi a jogegyenlőség elvi alapján állunk és kívánjuk az igazság és logika nevében, hogy a nyugdíjigény megállapításánál a szolgálati idő *minden köztisztviselőre nézve egyenlő legyen.* Nagyon jól tudjuk, hogy a tanár kulturmissziót teljesít, — *de mi is azt teszszük.* Azt is tudjuk, hogy a tanárok megbirják a törvény által nyujtott kedvezményt, — de nekünk is jól esnék.«

Ezekből világos, hogy czikkem e részének czélja az volt, hogy a köztisztviselői jog megteremtésével *a nyugdíjazás tekintetében a tanárok jogait vegyék alapul.* Ez jelen nyilatkozatom tárgyi része, erre fektettem a fősulyt és ezen jogi álláspontom helyességének a megvédésére felveszem a harczot bárkivel.

A b. lapjukban megjelent közlemény *személyes vonatkozású* részére tisztelettel kijelentem, hogy tudásomat és tájékozottságomat nemcsak szivesen, de örömmel is bocsájtom tárgyilagos birálat alá, de azon állítás ellen, hogy a kenyéririgység adta volna kezembe a tollat, tiltakozom. A tanári kar hivatásánál és munkájánál fogva a legmesszebb menő tiszteletet érdemli, és ezen tisztelettel nemcsak én, de minden jóérzésű magyar ember teljes őszinteséggel adózik. S ha a kritika alá vett czikkem félreértésre szolgáltatott okot, azt én sajnálom a legjobban.

Még csak azt bátorkodom megjegyezni, hogy szerintem a *Magyar Köztisztviselőt* méltatlanul éri a vád, mert az értekezést teljesen a saját inicziativámból irtam meg; mert a *Magyar Köztisztviselő* a kifogásolt czikket bizonyára abból a polgárjogból kifolyólag adta ki, a melyet úgy e folyóiratnál, mint a jogi szaklapoknál teljesített irodalmi munkálkodásom által magamnak kivivtam, és igy a czikkből származó esetleges odiumot teljesen a magam részére kérem.

Midőn azon reményemnek adok kifejezést, hogy b. lapjuknak ellenem irányuló támadását jelen nyilatkozatommal enyhíteni szivesek lesznek, maradtam alázatos szolgájuk *Rév Mór* m. kir. pénzügyi fogalmazó.

Szivesen veszszük tudómásul Rév Mór úr nagyrabecsülésének kifejezését a tanárság iránt s nyilatkozata után nincs okunk kételkedni törekvéseinek jóhiszeműségében sem; de azt megengedi nekünk Rév Mór úr, hogy argumentatiója nem a legszerencsésebb volt. Mi azt valljuk, hogy Magyarországon mindenféle tisztviselő-osztály rosszul van fizetve, azért mindegyiknek elismerjük azt a jogát, hogy helyzetén törekedjék javítani, sőt bennünk, ha kell, bármikor lojális szövetségesekre fognak találni a többi osztályok is. De ehhez a fegyverbarátsághoz föltétlenül szükséges, hogy egymás hivatásának speciális nehézségeit és igényeit respektáljuk, továbbá, hogy argumentumainkat ne egymás rovására válogassuk össze.

Kinevezések a VIII. fiz. osztályba. A vallás- és közoktatási miniszter az idei költségvetés előirányzatához képest a következő 71 állami és 28 kir. kath. gymn. tanárt nevezte ki a VIII. fiz. osztály 3. fokozatába: *Perényi Ferencz* jászberényi áll. főgymnasiumi, *Hegedüs Pál* szegedi, *Jaszencsák Sándor* debreczeni állami főreáliskolai, *dr. Schelling Kornél* fehértemplomi, *Hettlinger József* pancsovai áll. főgymnasiumi, *Téri József* székesfehérvári állami főreáliskolai, *Faragó Lajos* pancsovai áll. főgymnasiumi, *dr. Vajda Emil* győri, *Koronczy Imre* székesfehérvári áll. főreáliskolai, *dr. Layer Antal* losonczi áll. főgymnasiumi, *Tompa Árpád* székelyudvarhelyi, *Beczner Frigyes* debreczeni, *dr. Türr Lajos* nagyváradi, *Kiss József* pécsi állami főreáliskolai, *György Lajos* losonczi, *Pintér Ede* kaposvári állami főgymnasumi, *Szépréthy Béla* brassói állami főreáliskolai, *Tafferner Béla* lugosi állami főgymnasiumi, *Zerdahelyi Ödön* szegedi állami főreáliskolai, *Prilisauer Adolf* és *Baló Gyula* kaposvári, *Kiss Lajos* lugosi, *Mészáros Lajos* zombori, *Pósch Jenő* budapesti VIII. kerületi, *Rettegi Károly* lugosi állami főgymnasiumi, *Klimó Mihály* budapesti VI. ker. állami főreáliskolai, *Erdélyszky Mihály* nagyszebeni állami főgymnasiumi, *Csehély Adolf* székelyudvarhelyi, *Kappel György* nagyváradi, *Székely Salamon* aradi, *Kátay Lajos* szegedi, *dr. Szilágyi Albert* székelyudvarhelyi állami főreáliskolai, *Kárpáthy Gusztáv* nagyszebeni állami főgymnasiumi, *Zsámár Lajos* pécsi állami főreáliskolai, *Csics Gyula* szolnoki állami főgymnasiumi, *Bauer József* lőcsei állami főreáliskolai, *Latkóczy Mihály* budapesti VII. ker. állami főgymnasiumi, *Förster Rezső* lőcsei, *Mailand Oszkár* dévai állami főreáliskolai, *dr. Perényi József* budapesti VI. kerületi, *Seemann Kálmán* soproni, *dr. Kardos Albert* debreczeni állami főreáliskolai, *Balázsovics Norbert*, *Pólya Ferencz*, *Szalay István* és *Derzsi Kovács Ferencz* szentesi, *dr. Iványi Ede* szolnoki, *Bécsi Márton* kaposvári, *dr. Zindl Béla* budapesti VI. ker., *Dergács Sándor* nagybányai, *Várhelyi Ferencz* szolnoki és *Reimlinger Gyula* losonczi állami főgymnasiumi, *Göllner Károly*, *Knüppel Gyula* és *Bittera Károly* pozsonyi, *Szontagh Gusztáv* és *dr. Jahn Károly* brassói áll. főreáliskolai, *László Dávid* erzsébetvárosi áll. főgymnasiumi, *Waldherr József* és *Perjéssy Lajos* verseczi, *Jablonszky Flóris* egri, *Raidl Sándor* brassói, *Bonyhádi Ede* kassai, és *dr. Berkeszi István* temesvári, *Dékány Lajos* verseczi, *Gerecz Lajos* kassai áll. főreáliskolai, *dr. Alföldy Dénes* erzsébetvárosi, *Bournáz Ede* nagyszebeni áll. főgymnasiumi, *Szemerjay Károly* szegedi, *Dalotti Ödön* pozsonyi áll. főreáliskolai és *Könye Nándor* ungvári áll. alreáliskolai rendes tanárokat; *Szobissek József* pozsonyi, *Fasztusz Elek* szatmári, *Parcsetics Vincze* ujvidéki, *Paulik József* trencséni, *Spotkovszky Károly*, s. a. ujhelyi, *Nátolya Antal* ungvári, *Chovancsák Dániel* trsztenai, *Gyulaffy József* lőcsei, *Lehóczky József* szatmári, *Párkányi Gyula* eperjesi, *Muszkalay Antal* trencséni, *Kun Ignácz* beszterczebányai, *Albrecht János* pozsonyi, *Jurkovics Emil* beszterczebányai, *Pogány Gyula* ungvári, *Hunyady László* temesvári, *dr. Reiser György* szatmári, *Droppa József* beszterczebányai, *dr. Fibiger Sándor* ungvári, *Faith*

István beszterczebányai, *Tuhrinszky Károly* eperjesi, *Roskovics Emánuel* ungvári, *Vojtás Mátyás* selmeczbányai, *Sirokai Albert* ungvári, *Pósch Árpád* pozsonyi és *Kovács István* lőcsei kir. gymnasiumi, továbbá *Háslinger Ferencz* és *Rieger Imre* aradi kir. főgymnasiumi rendes tanárokat.

Örömmel közöljük e kinevezéseket, mint a közoktatási kormány régi igéretének részleges beváltását és főkívánalmaink egyikének teljesedésbe indulását. Örvendetes ujítás e kinevezéseknél, hogy *a kir. kath. iskolai tanárok kinevezését az államiakéval egyszerre foganatosítja a miniszterium*, meghallgatva egyesületünknek ebbeli méltányos kérését. Már nem ilyen osztatlan öröm fogja kísérni a most első izben foganatosított amaz intézkedést, mely szerint a *fővárosi tanárok közül egyetlen egyet sem léptetett elő soron kivül a miniszterium*, csak 8 *idősebb, de középiskolai állami szolgálatba később került* vidéki tanár lépett elő soron kivül. Ez eljárással kapcsolatban vissza kellett volna állitani a fővárosi és fiumei tanárok részére a korábbi működési pótlékot, egyelőre legalább korlátolt mértékben. E nélkül a vidékiek után most a fővárosi tanárokon van a sor zúgolódni, érdekeikért sorompóba lépni. Meg kell végül azt is jegyeznünk, hogy érthetetlen, *miért nem részesültek az igazgatók ép úgy előléptetésben, mint a tanárok*. Remélhetőleg nemsokára be fog következni ez is.

Rendes-tanári kinevezések. A vallás- és közoktatási miniszter *Czunya Sándor* sümegi áll. alreáliskolai, *Azary Miklós* munkácsi áll. főgymnasiumi, *dr. Vida Sándor* zalaegerszegi áll. főgymnasiumi, *Barla Szabó Titusz* lőcsei áll. főreáliskolai, *Szirtes Henrik* dévai áll. főreáliskolai, valamint *Mátrai Vilmos* miskolczi kir. kath. gymnasiumi helyettes tanárokat rendes tanárokká nevezte ki.

Felsőbb leányiskolai kinevezések. A vallás- és közoktatási miniszter *Manyák Alajos* trencséni felsőbb leányiskolai igazgatót a VII-dik fizetési osztály harmadik fokozatába, továbbá *Miller Gyula* máramarosszigeti, *Czigler Ignácz* kassai, *Cs. Papp József* dr. kolozsvári, *Travnik Zsigmond* trencséni, *Boga Imre* máramarosszigeti, *Mösl Gusztáv* kassai és *Szlimák Lajos* soproni felsőbb leányiskolai rendes tanárokat a VIII-dik fizetési osztály harmadik fokozatába nevezte ki.

Igazgatói kinevezés. A király *Romanecz* Mihály ungvári kir. kath. főgymnasiumi rendes tánárt a VIII. fiz. osztály 2. fokozatába sorolással a nevezett középiskola igazgatójává nevezte ki.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatási miniszter a *békési* ev. ref. gymnasium VII. osztályának, továbbá a *kézdivásárhely-kantai* r. k. gymn. V. és VI. osztályának a nyilvánossági jogot az 1900—1901. tanévre, úgy szintén a *zentai* közs. főgymnasiumnak, mint nyolcz osztályú középiskolának, a nyilvánossági jogot és az érettségi vizsgálatok tartásának a jogát az 1900/901. tanévtől az 1902/903. tanévig bezárólag terjedő három évre megadta.

Halálesetek. *Potássy János* nagyváradi áll. főreáliskolai tanár f. hó. 4-én meghalt, életének ötvenedik évében.

Dr. Halász Ignácz kolozsvári egyetemi tanár, a kitünő nyelvtudós és kiváló paedagogus, f. hó 9-ikén meghalt Budapesten. Halála

súlyos veszteség úgy a magyar nyelvtudományra, a melynek egyik legmunkásabb és legtehetségesebb művelője volt, mint a középiskolai oktatásügyre is, melyet régebben mint középiskolai tanár sikeres tanítással, újabban pedig, mint egyetemi tanár, a középiskolai tanárjelöltek képzésével és jeles iskolakönyveivel szolgált. A gyermeknevelésnek mindenkor lelkes bajnoka volt. Már székesfehérvári reáliskolai tanár korában lefordította Grimm gyermekmeséit, azután pedig sok magyar gyermekmesét gyűjtött össze és adott ki *Móka bácsi* név alatt. Még iskolai magyar nyelvtanain is meglátszik az ifjuság szeretete. E könyvek egyszerű, világos, rövid előadásamódja olyan emberre vall, a ki igen jól ismerte a gyermeki elmét; ilyen jól pedig csak az ismerhette, a ki szerette is a gyermeket. A kitünő tudós, a lelkes nevelő és a szerény, munkás ember egyaránt megérdemli, hogy a magyar középiskolai tanárság hálás kegyelettel őrizze meg a derék bajtárs emlékezetét!

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjjal hátralékban levő t. tagokat kérem, sziveskedjenek a küldött postatakarékpénztári befizetési lappal a tagdíjat legkésőbb május elejéig befizetni. Azon t. tagoktól, kiktől május 4-ig a tagdíj nem jut kezemhez, *május 5-én postamegbizás útján fogom a tagdíjat bekérni.* Ha a t. tagok közül valaki a postamegbizást nem kivánja, kéretem, sziveskedjék erről engem értesíteni.

Müller József, egyesületi pénztáros.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni sziveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II. Áldás u. 4.)

Tartalom: A szülői értekezletekről. *Balogh* Pétertől. — A rangsor-revisióról. *Szemerjay* Károlytól. — Az ifjusági országos tornaversenyről. *Michnay* Gyulától. — *Könyvismertetés*: Firbás Nándor: Útmutatás a tankerületi főigazgatóságok, középiskolák és más tanügyi hatóságoknak adminisztrálásához. *Cserép* Sándortól. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Megjelent és a m. kir. közoktatásügyi Miniszter úr által 2942—1898. sz. alatt engedélyeztetett a

„Magyar Harmonia“

sopran, alt, tenor és basszus szólamokra irt karénekek szemelvényes gyüjteménye. — I. kötet. Iskolai vegyeskarok számára szerkesztette DEÁK GERŐ. — Ára 1 korona 80 fillér. — Kapható a szerkesztőnél Szászvároson, (Hunyadmegye).

Átiró Hangrajz

(Phonetika Transscriptoria).

Különös tekintettel a magyar nyelvhangok kifejlődésére szóban és irásban.

Irta **DUNAY FERENCZ.**

A magyar nyelvészeti tudomány világirodalmi jelentőségü terméke. Korszakalkotó mű, a mely szerzőt, ki életének 50 munkabiró esztendejét szánta rá e nagy munka megirására, a világ legnagyobb nyelvészei közé emeli, s hivatva van arra, hogy a magyar nyelvészeti tudományt egy csapásra jelentés tényezővé tegye a nemzetközi szaktudomány szemében. A nagy mű a különböző nemzeti irásmódok hangértékének felismerésére egy egyetemes kulcsot állapit meg, s a nyelvhangok természetét hiven kifejező irás segitségével **biztossá** teszi a **nyelvhangzás alapos tanulmányozását.** Nélkülözhetetlen eszközt teremt meg a tudományok számára, gyakorlati szempontból pedig páratlanul elősegiti az élő nyelvek sikeres megtanulását. Az élő nyelvek hangzásának oly általános érvényü, egyetemes jelrendszerét állapitja meg, a milyen egyetemes érvényü jelrendszere a zenehangjegy az énekszónak.

Megrendelhető:

Ára 8 kor. **Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cs. és k. u. könyvkereskedésében**

Budapest, Andrássy-út 21. szám.

Kerüljük a Germanizmust!

Magyaros szerkesztésre vezető •

német-magyar betürendes szólásgyüjtemény.

A nyelvőri irodalom nyomán szerkesztette

Szigeti József.

Ára ..... 60 fillér.

A tanári testületek becses figyelmébe ajánlom a jövő tanévre

POLGÁR GYÖRGY

Ókori Hitéleti és Művészeti Régiségek Képgyüjteménye

cz. szemléltető művének kézikönyvül leendő behozatalát, főleg **az ókor és a művészetek története, a class. nyelvek, görög-pótló tárgyak és a rajz mellé.** A könyvben, mely a vallási és művészeti régiségek **állandó** szemléltetésére s a müérzék és müizlés felkeltésére egyaránt alkalmas, 715 nagy, sikerült ábra van, 13 ivből áll s ára **kötve** mégis csak **3 kor. 20 fillér.** A **jobb módúak** megvehetik, a **szegényebbeket** lassankint az ifj. vagy segélyegyleti könyvtár láthatná el. Megküldetett minden tanintézetnek.

Megrendelhető alulirt bizományosnál, Miskolczon. — A birálatok igen kedvezők.

Engedélyeztetett a középiskolákra a 36,232/1896. sz. min. rendelettel.

Ha az iskola maga rendeli meg, szintén 25% **árelengedésben** részesül, mint a könyvkereskedők, úgy, hogy egy példány **kötve** és **portomentesen** csak 2 kor. 80 fillérbe kerül.

LÖVY JÓZSEF FIA KÖNYVKERESKEDÉSE MISKOLCZON.

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 27. szám. 1901. április 21.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. -- Évi tagdij 8 kor.

A GYMNASIUM ÉS REÁLISKOLA VISZONYA.

(Felolvastatott a budapesti kör márcz. 20-iki ülésén.)

Megvallom őszintén, soká huzódoztam e kérdés szőnyegre hozatalától. Érzem, hogy ez egy nagyszabású, nagyterjedelmű kérdés, az egész középiskolai oktatás reformjának a kérdése, melyet a nem rég lezajlott közoktatásügyi vitában maga a kultuszminister úgy állított oda, mint közéletünknek talán legéletbevágóbb kérdését, melynek megoldásánál a legnagyobb óvatossággal kell eljárnunk, mert »egy elhibázott kisérlet — mint mondja — a nemzet erejét esetleg derékon támadná meg.« De huzódoztam még azért is, mert érzem, és be is vallom őszintén, hogy azok után, a mik e kérdésben már elmondattak, azon valóságos irodalom után, mely hozzá fűződik, én a magam részéről új momentumot felhozni nem igen tudok.

Hogy mindennek daczára én mégis felvetem itt e kérdést, azt azzal indokolom egyrészről, hogy bizonyos tekintetben point d' honneur-nek tartom a budapesti körre nézve, miszerint az egész művelt nyugot közoktatásának eme, talán a legaktuálisabb kérdésével szintén foglalkozzék, véleményének nyilvánításával állást foglaljon, s így esetleg hozzájáruljon a kérdésnek nálunk is tisztázásához és végleges rendezéséhez; másrészt indokolom még azzal is, hogy én a kör felolvasásait sohasem tekintettem úgy, mint a szőnyegen levő kérdés minden részleteinek felölelését a felolvasó részéről, hanem inkább úgy fogtam fel, hogy egy kérdés felvetésével indítsa meg a felolvasó a vitát, adjon mintegy impulsust az eszmecserére, melynek összegezése azután reprezentálni fogja a kör nézetét. Ily értelemben kérek elnézést, ha ezen felolvasásom kissé rapszodikus és a felvetett kérdés nagy fontosságához képest talán nagyon is fogyatékos.

Félszázad múlt el azóta, hogy a helytartó-tanács erélyes fellépése és sürgetése folytán megnyilt az ország legelső reálisko-

lája Budapesten, a belvárosban. Alig van nálunk modern iskolai intézmény, melynek fejlődése érdekesebb és tanulságosabb volna. Idegen intézmény volt, nem nemzeti kormány hozta létre, nem csoda tehát, hogy az ország fővárosának hatósága soká vonakodott ily terhet magára venni. (Attól különben mindig vonakodnak, — manap talán még jobban mint valaha.)

Nagyon messze vezetne célomtól és igen túlmenne mai felolvasásom keretén, ha itt részletesen fel akarnám tüntetni azt a fejlődési proczesszust, melyen a reáliskolai intézmény félszázados multja alatt végigment; hogy bővült ki négyből hatosztályúvá, hogy éri el népszerüségének tetőpontját a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején, hogy áll be újra a visszahatás azon nagy nemzetgazdasági válság folytán, mely a hetvenes évek közepe után hazánkat érte, hogyan bővül ki 8 osztályuvá 1875-ben és simul mindinkább a gymnasium szervezetéhez, mig végre az 1883. XXX. t.-cz. stabilizálta a mai állapotot; mindezt részletesen és behatóan megirták már sokan, többi között igen szépen irja meg Kemény X. Ferencz kollegám abban a szép és mondhatom tanulságos monographiában, melyet 1897-ben a bpesti belvárosi reáliskoláról bocsátott közre, melynek félszázados története rendkívül híven tükrözteti vissza magának az intézménynek fejlődését hazánkban. Ha az ember ezt a fejlődési proczesszust végig tanulmányozza, áttekinti, önkénytelenül is felmerül a kérdés, hogy vajjon csakugyan az volt-e a helyes irány, melyet a reáliskola fokozatos fejlődésében követett, midőn mindig jobban és jobban elhagyva a reális irányt, mindinkább a humaniórák kezdtek benne dominálni, úgy hogy ma csakugyan inkább ezek képezik a gerinczét, mint a reáliák. Nagyon nehéz volna ezt a kérdést eldönteni, de praktikus eredménye nem is igen volna. úgy hogy a kérdés ezen oldalával, mely különben is igen elterelne a czélomtól, ez alkalomból itt nem foglalkozom, hanem a kérdés mostani stádiumára megyek át és itt is megigérem, hogy a bevezetésben elmondottakhoz híven — igen rövid leszek.

A középiskola czélja megadni a tanulónak az általános műveltséget, mely alapul szolgáljon neki magasabb tanulmányai folytatására. Nagy kérdés már most, hogy ezen általános műveltséghez melyik út vezet legbiztosabban. Én azt hiszem, hogy mindig kisebb körre szorul azok száma, a kik meg vannak arról győződve, hogy ezen általános műveltségre az út kizárólag a klaszszikus humaniórákon át vezet. Oda vezet a realiák beható tanulmányozása is, oda vezet sok más út is, és szerintem az individuális fejlődésnek határozott elölését, elnyomását jelentené, ha ezen utak akármelyikének is kizárólag vindikálnák ezt a privilegiumot. Épen azért, a ki egy kissé figyelemmel kiséri a középiskolai kérdés különböző fázisait és fejlődését a nyugati államokban, az meglehetősen tisztán látja már, hogy e problema nem az úgynevezett *egységes* középiskolában fogja végleges megoldását találni, hanem a különfajta középiskolai typusok egyenjogusítása

az egyetemi tanulmányokkal szemben domborodik ki az egész vitából s ez néz mindjobban a megvalósulás elé. És ez így van helyesen, ez a természetes fejlődés. Minél jobban fejlődik a társadalmi élet, annál jobban ágaznak el szükségletei, igényei, útjai, melyek azonban mind ismét egy harmonikus egészszé egyesülnek s alkotják a nemzet kulturáját. Ha az iskola csakugyan az élet iskolája akar lenni, akkor a társadalmi élet ezen fejlődését kell híven visszatükröznie, ahhoz alkalmazkodnia. Az úgynevezett egységes középiskola, bármennyire hangzatos és tetszetős is a név, s bármennyire ragadta is meg és dominálta jó ideig — sőt dominálja bizonyos mértékben még ma is az irányadó köröket nemcsak nálunk, hanem a nyugati államokban is — az egységes középiskola mondom, szerintem *visszaesést* jelezne, egy a modern társadalmi igényekkel homlokegyenest ellentétben álló *visszafejlődési processust*, és mondjuk ki őszintén — pour toucher le mot — a sokak által egyedül üdvözítőnek tartott gymnasium egyeduralmát. A kik az egységes középiskolát hangoztatták és hangoztatják olyan fennen, azok soha nem értettek alatta mást, mint a gymnasiumot. De valljunk be itt még egyet őszintén, és ez az, hogy az az egész nagy küzdelem és vita, mely nálunk csakúgy, mint a nyugoti államokban folyt és folyik ma is a reáliskola és a gymnasium közt, *egy* dologra redukálható, egy igazi motivuma van, az a *féltékenység*, melylyel minden régibb intézmény a fiatalabb iránt viseltetik s a mely féltékenység a kulturális intézményekben csak oly erősen megvan, mint a milyen mélyen gyökerezik a társadalmi osztályokban. Generációk, sőt századok küzdelme szükséges gyakran, mig a félvállról nézett vagy pláne lenézett jövevény méltólag foglalhatja el az őt megillető helyet a társadalomban.

Igy vagyunk a reáliskolai intézménynyel is. Alig hogy megszületett, megindultak ellene a támadások; és a mi különös és méltán gondolkodóba ejtheti az embert, elhangzottak e támadások nem egyszer épen azon magasabb intézmény, a polytechnikum részéről, melynek főkontingensét hivatva van épen a reáliskola szolgáltatni. Mikor még csak hat osztályú volt a reáliskola, és sokkal inkább a realiák képezték gerinczét, mint manap, akkor is már azt hangoztatták a polytechnikum tanárai, hogy a gymnasium jobban készíti elő a növendékeket a technikai pályákra, mint a reáliskola.

Erre vonatkozólag legyen szabad itt felhoznom egy passust Klamarik J. *A mayyarországi középiskolák újabb szervezete* cz. munkájából, ott a hol a reáliskolai oktatás tervét ismerteti a 70-es években (157 l.). »Ez időben egy nevezetes tévedéssel találkozunk. A polytechnikum tanárai a reáliskolák ellen szavukat emelték fel. Azt hangoztatták, hogy habár realista tanítványaik a mathematikából többet tudnak, mint a gymnasiumi tanítványaik, mégis a gymnasisták többre viszik polytechnikumi tanulmányaik folyamán; tehát a klassikai nyelvekben van meg ama kimond-

hatatlan valami, a mi az észt kifejleszti, megvilágosítja. Mi is elismerjük — folytatja tovább — a klasszikus nyelvek és irodalmak szellemképző erejét, de ez esetben másban találjuk okát, hogy a reálisták a polytechnikumon miért voltak feltünően gyöngébbek, mint a gymnasisták. Először is a reáliskolába általában csekélyebb tehetségü s hazulról is kisebb müveltségü tanulók kerültek, mint a gymnasiumba; de a fő ok az volt, hogy a polytechnikumba lépő akkori reálistáknak hiányzott ama két év, mely legnevezetesebb az ifjú egyén szellemi fejlődésében, t. i. a VII. és VIII. osztály éve, azaz a 16 és 17 éves kor, mely két évben nyilik meg tulajdonképen az ifjú egyén esze, mely két év a mindennapi szemlélés és tapasztalás alapján még akkor is fontos volna, ha az ifjú egyáltalán nem járna iskolába. Nem csoda tehát — mondja végre — ha az akkori reáliskolai tanárok nemcsak rangbeli, hanem a közvélemény előtti reputatiójuk inferioritásán is segíteni kivántak s minden alkalmat megragadtak a reáliskolának valóságos középiskolára való emelésére. Igy jött létre a nyolcz éves reáliskola, mely most már tisztán középiskolává lett.«

Hogy a reáliskola ezen szervezetében teljesen megfelel czéljának, és feladatának, az általános müveltségnek, épen oly hathatós faktora lett, mint a gymnasium, azt igen könnyü volna akár statisztikai adatokkal is bebizonyítani, ha összeállítanók azok neveit, kik többé vagy kevésbbé kiváló mértékben munkálkodnak magasabb szellemi kulturánkon. Az ember azt hihetné, hogy a támadások végre megszüntek. Pedig ellenkezőleg. Néhány esztendeje mult el, hogy megint egy ilyenfajta animózus nyilatkozat hangzott el, és pedig megint a polytechnikum rektora részéről, a mely nyilatkozat méltán gondolkozóba ejthette a szülőket és joggal megdöbbentette a reáliskolai tanárokat. Daczára hogy a reáliskolák 8 osztályura fejlesztettek, a tantervben, ha eltekintünk a francziától és a latintól, alig van külömbség a két fajta középiskola között, a mi külömbség pedig van, az a reáliák javára esik a reáliskoláknál, daczára mindennek nyiltan hallottuk hangoztatni azt, hogy a gymnasiumból kikerült tanulók a polytechnikumon is jobban beválnak, mint a reálisták.

Hát a ki fáradságot vett magának, hogy behatóbban informálja magát a dolgok valódi tényállása és mibenléte felől, az könnyen meggyőződhetett róla, hogy ilyenfajta nyilatkozatok mily könnyelmüen esnek néha, s mennyire tehetnek szolgálatot bizonyos körök velleitásának, de a nemzet kulturájának csak kárára és romlására lehetnek. Méltóztassanak csak tekintetbe venni az arányt, a mely van az ország körülbelül 110 teljes gymnasiuma és 25 teljes reáliskolája között. A gymnasium előtt nyitva állván minden magasabb tanulmány és pálya, megengedem én, hogy könnyen kikerülhet a gymnasiumi abiturienseknek elég tekintélyes kontingense, kik igazi, speciális hivatással birván a technikai tanulmányok iránt, kiválnak a polytechnikumon

az aránylag csekélyebb számú reáliskolák növendékeivel szemben, kiknek egyedül a polytechnikum lévén nyitva, oda kénytelen menni a java csak úgy, mint a gyöngébb része, ez utóbbi pedig tudvalevőleg mindig túlnyomó. Fölösleges azt talán itt hosszasan fejtegetnem, hogy nem a klasszikus humaniórák mélyebb és behatóbb tanulmányozása folytán válnak ki egyes gymnasisták a technikai tanulmányokban, hanem a specialis hivatás folytán, melyet ők — mivel gymnasiumot végeztek — szabadon követhetnek is.

Ha egyéb körülmény nem volna is, úgy ez maga bizonyítja legeklatánsabbul, hogy mennyire kárára van a nemzet kultúrájának, ha elzárjuk egyesek elől az utat, hogy magasabb tanulmányaikat oly irányban folytassák, melyre speciális hajlamot éreznek. Ha a reáliskolai tanulók előtt szintén nyitva volna minden egyetemi tanulmány, akkor volna csak egészen igazságos és méltányos az összehasonlítás.

(Vége következik.)

(Budapest.) *Dr. Chovancsák István.*

A PÁRISI ISKOLAÜGYI KONGRESSZUSOKBÓL.

A legutóbbi párisi világkiállítással kapcsolatban, mint azt már a Közlöny tavalyi évfolyamában jeleztük, számos nemzetközi iskolaügyi kongresszust is tartottak, a melyekben hazánk is képviselve volt, még pedig mind hivatalos kiküldöttekkel, mind magánszemélyekkel.

Immár röviden be akarunk számolni a fontosabb kongresszusok eredményéről.

A középiskolai oktatás nemzetközi kongresszusa.

Ennek a kongresszusnak 303 tagja volt. Ebből 31 hivatalos kiküldött, 272 részvevő; 183 franczia, 120 idegen; 260 férfi, 43 nő. A *határozatok* (voeux), melyeket ez a kongreszszus megérlelt és a melyek tanácskozásainak az eredményét teszik, a következők:

1. *A középiskolai oktatásnak módszerei különbözősége révén kell a különböző társadalmi szükségletekhez alkalmazkodnia.*

2. *Az University Extension jellege az legyen, hogy a tudományos szellemet a társadalom különböző rétegeibe bevigye.*

3. *Kívánatos, hogy a középiskolák vezetésében és administratiójában, de mindenkor a felsőbb hatóságok ellenőrzése mellett, a középiskolák önkormányzatának, valamint helyi és vidéki jellegének nagyobb tér jusson.*

4. *A középiskolák tanárai elméleti és gyakorlati paedagogiai képzésben részesüljenek; erre szolgálnak: a neveléstudomány története, a módszerek megvitatása és számos tanítási gyakorlat.*

5. *A tanulók önállósága (initiative) mind jobban elő-*

mozdítandó a következő tényezők segélyével: a tantervek egyszerüsítése, a gyakorlatoknak kevésbbé gyors egymásutánja, csekélyebb számú tanárnak hosszasabban tartó működése főleg a kezdő fokon, a tanításnak szabatosabb alkalmazkodása a tanulók szellemi képességeihez. Ezeken kivül a kézimunka és a szabadban gyakorolt testedző játékok fontos eszközök a tanulók önállóságának kifejlesztésére.

6. Az iskolának a családhoz való közelítése érdekében kivánatos, hogy a mennyire a mai viszonyok megengedik, a férfi mellett a nő is résztvegyen a gyermek tanításában.

7. A tanulók nemzetközi levelezése, melyet immár három év tapasztalata üdvösnek igazolt be, érdemes rá, hogy az összes iskolai hatóságok támogassák teljes erővel, mert nem csupán az élő idegen nyelvek gyakorlásának becses eszköze, hanem a szellem általános képzését, valamint a nemzetközi érintkezést is elömozdítja.

I. nemzetközi kongresszus a testi nevelés érdekében.

A *theoretikusoknak* eme kongresszusa a következő osztályokra oszlott: 1. filozofiai, 2. alkalmazott biologiai, 3. technikai, 4. paedagogiai osztály, 5. propaganda.

A napirend nagyon sok tartalmas és értékes tételből állt. Több igen érdekes előadást tartottak, csaknem kizárólag a *tudományos alapon nyugvó* testi nevelés érdekében. A záróülésen a következő pozitiv javaslatokat fogadták el:

1. A testi nevelés érdekében minden második évben nemzetközi kongreszus tartandó valamely európai nagyvárosban.

2. »Commission internationale permanente de l'éducation physique« néven egy állandó bizottság alakíttatik, melyben minden nemzet képviselve van egy bizottsági taggal. (A bizottság elnöke az olasz Mosso, titkára maga a kongreszusa főtitkára, Kemény.)

3. Minden bizottsági tag az alkalmas erök és hivatott személyek megnyerésével egy állandó országos bizottságot fog alakítani saját országában a testi nevelés érdekében.

4. Ez a bizottsági tag fogja képviselni a következő nemzetközi kongreszusokon az országos bizottságot.

5. Egy nemzetközi folyóirat kiadása a testi nevelés elömozdítására nagyon időszerü volna.

6. Kivánatos, hogy a testi nevelés elömozdítására minden országban egy állami központi hivatal szerveztessék.

II. nemzetközi kongresszus a testi nevelés érdekében.

Ezt a kongresszust a franczia *tornatanítók* országos egyesülete rendezte, s mint látható az I. e nemü kongresszussal többféle ellentétben áll.

E kongresszusnak legfontosabb határozatai (kiválogatva és megrövidítve) a következők:

1. A tornát a nép- és középiskolák minden vizsgálatán meg kell kívánni s ki kell terjeszteni a lányok vizsgálataira is.

2. A tornaórákat lelkiismeretesen ki kell használni, számukat a maximumra kell emelni.

3. A tornatanítást az abnormis gyermekek nevelésében fontos szerep illeti meg.

4. A tornatanítók illetményei minden irányban javítandók, nyugdíj-jogosultságuk a 25. szolgálati évvel kezdődjék.

5. A tornatanítót anyagi és erkölcsi tekintetben egyaránt a többi tanerők mellé kell emelni.

6. A tornatanítói képesítő vizsgálat tudományosan mélyítendő, s szigorúbb és magasabb elbírálás alá vetendő.

7. Férfi és női tornafelügyelőket kell kinevezni minden iskolafaj számára.

8. A növendékeket a felnőttek gyakorlataitól és versenyeitől, valamint a sportegyletek működésétől távol kell tartani.

9. A községeknek tornacsarnokokat kellene fölállítaniok, hogy ott az iskolából már kikerült ifjúság vasár- és ünnepnapokon gyakorolhassa magát; a tornatanítók élénk érdeklődéssel és aktiv részvétellel támogassák ezt az intézményt.

10. A tornázás minden fokon ép oly kötelező legyen a lányokra is, mint a fiúkra; tantervüket össze kell egyeztetni a hygienia és physiologia követelményeivel.

11. A nélkül, hogy ki kellene zárni azokat a külföldi rendszereket és gyakorlatokat, melyek a hazai viszonyokkal összeegyeztethetők, a franczia torna, mint irányadó alap, megtartandó.

12. A gyógytornázást specialista orvos felügyelete alatt tornatanárok vezessék.

(Folytatása következik.) *K. F.* után.

FRANCZIA NYÁRI TANFOLYAMOK GRENOBLEBAN.

Julius hóban indul meg a franczia nyelvi tanfolyamok negyedik cyclusa a grenoblei egyetemen. A látogatók száma Grenobleban is gyorsan nő. A mult nyáron a párisi kiállítás vonzott oda sok paedagogust és egyetemi hallgatót; a ki most megy, az nyugodtabban fogja magát a tanulmánynak szentelhetni. Különösen a németek és osztrákok használják fel e tanfolyamokat gyakorlati nyelvi ismereteik bővítésére. Grenobleban ők dominálnak, Genfben a sokféle nemzet közt inkább elvesznek. Magyarok Genfben 1899-ben csak négyen voltak, Grenobleban 1900-ban hatan. Ha mindenben utánozzuk német sógorainkat, ebben sem kellene mögöttük elmaradnunk; itt nincs mit féltenünk tőlük.

A mig a genfi egyetem csak egy összefüggő tanfolyamot tart julius közepétől augusztus végeig, Grenobleban számot vetnek a különböző országoknak eltérő nyári szüneteivel, s július elejétől október hó végeig négy kurzust tartanak, melyek mind-

egyike egy-egy hónapra terjed. A grenoblei programm bővebb, a mennyiben többoldalú, s az irodalmi szakon kívül ott főleg augusztus és szeptember hónapokban sok jogi, természettudományi és közgazdasági irányú előadás is van.

A grenoblei egyetem már szétküldötte az idei programmot. Azok közül, a kik tavaly különösen érdekes és tanulságos előadásokat tartottak, most is szerepelnek: *Boirac* rektor kisérleti lélektannal; *Crozals* dékán Renanról tart 3 órát; *Morillot* Lamartine regényeiről és Chateaubriand emlékiratairól 4—4 előadást; *Chabert* Napoléon történetének Grenoblera vonatkozó részeit ismerteti; *Hauvette* a franczia közoktatásügyi miniszternek tavaly kiadott rendeletéről értekezik: La Simplification de la syntaxe française. *Marcel Reymond* művészettörténeti előadásokat tart a régibb és a modern korról. A programm különben oly gazdag, hogy azt egészen le kellene nyomtatni, hogy az ember kellőképen tájékozódjék. A csoportosításban csak az a kár, hogy a tanáremberre nézve érdekesebb előadások épen az első és utolsó hónapra esnek.

Megfontolandó volna, nem kellene-e a tanáregyesületnek a miniszteriumban közbenjárnia, hogy azokból a megtakarításokból, melyeket elérnek azzal, hogy a tanári kinevezések és előléptetések nem újévkor, hanem később történnek, minden nyáron néhány már alkalmazásban levő franczia tanár úti segélyt kapjon egy ilyen tanfolyam látogatására.[1] Mindenki nem tölthetett hosszabb időt Francziaországban, s a fizetéséből ugyan nehezen futja. A ki akár a genfi, akár a grenoblei vagy más tanfolyamot megismert, szinte sajnálja, hogy azt többször nem látogathatja. Annak praktikus haszna más úton el nem érhető.

Bővebb felvilágosítást a grenoblei viszonyokról a hozzá intézett kérdésekre ad *Marcel Reymond président du Comité de patronage des étudiants étrangers. 4. Place de la Constitution.* Programmot különben e sorok irója is adhat, a ki egyéb tudakozódásra is szivesen felel.

(Debreczen). *Horvay Róbert.*

AZ IFJUSÁGI ORSZÁGOS TORNAVERSENYRŐL.

Ez alatt a czím alatt panaszkodik a Közlöny legutóbbi számában Michnay tornatanár úr a megtartandó ifjusági tornaverseny programmja ellen, mint a mely a vidéki intézeteket — véleménye szerint — egészen háttérbe szorítja.

Azt hiszem, hogy czikkében fölemlített érvei részint félreértésen, részint a tárgynak nem beható tanulmányozásán alapulnak.

Mint a versenyrendező bizottságnak egyik fő intéző tagja, sietek e helyen M. úr aggodalmait szétoszlatni. Mind a végre-

[1] Efféle megtakarításokat egyesek rovására nem szabad eszközölni, efféle megtakarításokkal tehát nem lehet a tanfolyam látogatóit sem támogatni. *Szerk.*

hajtó bizottság, mind a szakbizottság a programm összeállításában azon volt, hogy a versenyen a vidéki intézetek lehetőleg teljesen érvényesüljenek s a programmból mindazt bemutathassák, a mit bemutatni óhajtanak. Mivel pedig ez a törekvés az idő és tér hiányában mindekkoráig nem volt megvalósítható, a bizottság abban állapodott meg, hogy a fővárosi intézetek a szabadon választott szabadgyakorlatok és a játék bemutatásában csak annyiban vesznek részt, a mennyiben a vidéki intézetek mellett épen helyük lesz. Ez intézkedésből egyebet, mint a vidéki vendégek iránt tanusított udvariasságot kiolvasni nem lehet.

Arról pedig szó sem lehet, hogy a vidékiek e gyakorlatok után kifáradva kerülnek mérkőzésre a fővárosiakkal, mert a most sajtó alatt levő Tudnivalók *a tornatanárokat eléggé figyelmeztetik, hogy az összetett versenyre kijelölt tanulóikat sem a szabadon választott szabadgyakorlatok, sem a játékok bemutatásához ne bocsássák.* A mi máskülönben sem volna lehetséges, mert az összetett verseny a fennemlített tömeges gyakorlatokkal *egyidőben, de nem egy és ugyanazon a helyen* tartatik meg, s így egy időben két helyen egyszerre nem működhetnek. A tornatér két (szűkebb) szélén csak az összetett versenyek folynak, mely idő alatt a terület többi részén (tehát majdnem az egész pályán) mutatják be *egymás után* először a szabadon választott szabadgyakorlatokat és azután a játékokat. Ezen beosztás czélszerű mind a szakkörök és a birálók szempontjából, a kik a terület szélein szakadatlanul egymásután bemutatott összetett versenynek zavartalan szemlélői és nyugodt birái lehetnek, mind a nagyközönség szempontjából, a mely a versenyzőknek reá nézve nem oly érdekes, sőt egyhangú és hosszadalmas munkájától az ugyanakkor a középen működőknek mutatványaihoz fordulhat.

Képtelenség még gondolatban is olyan kivihetetlent föltételezni, hogy valaki tornaverseny alkalmából a szabadon választott szabadgyakorlatokat és a játékokat a tornatér szélén akarná bemutatni.

Ha valamely nagyobb vidéki intézet pl. 30 tanulóval megjelenik a versenyen, *a 10 versenyzőjén kívül* fennmaradt 20 tanulójával részt vehet a szertornázásban, a szabadon választott szabadgyakorlatokban és a játékban, valamint az egyéni versenyben és a játék-versenyben is. Tehát mindenben vehet részt, a nélkül, hogy versenyző tanulóit akármiben is előzetesen kifárasztaná. Kisebb számú csoport a programm minden pontjában nem vehet részt, de teszése szerint pihent erővel abban vehet részt, a miben részt venni óhajt. Ismétlem tehát, *hogy a most megtartandó tornaversenyen minden intézet teljesen pihent erővel, egyenlő esélyek, pártatlan bíróság előtt vesz részt a versenyen.*

Az összetett versenyt, mint külön pontot, megtartani nem lehet és nem is kívánatos, mert akkor az ünnepély $4^1/_2$ óra alatt sem volna lebonyolítható; így is eltart közel 3 órán túl, továbbra kiterjeszteni az ünnepélyt nem szabad, legalább nem tanácsos,

sem az ifjuság, sem a nagyközönség, sem az ünnepély sikere érdekében. Időt e hosszú verseny birálatához nem igen nyernénk az által, ha a szertornázást (12 percz mindössze) másnapra helyeznők át. Arról pedig, hogy a szabadon választott szabadgyakorlatok és a játékok országos verseny alkalmából egyidőben, egyszerre, egy és ugyanazon a helyen megtarthatók legyenek, szó sem lehet.

Mind a végrehajtó bizottság, mind a szakbizottság behatóan tárgyalta a különféle eshetőségeket a programm megállapításakor, mig végre a meglevőt fogadta el, a mely szerint az összes intézetek egyenlő mértékben érvényre juthatnak, a nélkül, hogy a programm egyik-másik pontja szaktekintetben háttérbe szorulna.

Végül pedig, ha valamely intézet a kérdőívet a kitűzött határidőre még be nem küldhette, azt a miniszterium kellő megokolással tudomásul veheti, ez által a részletes programm összeállítása pár napi halasztást szenved, a mi nem akadály. M. úr és esetleg más aggódó szakemberek megnyugodhatnak a központi bizottság alapos munkájában, a melylyel a végleges programm készült. *A most sajtó alatt levő Tudnivalók pedig a torna- és kisérő tanároknak az egész tornaverseny lefolyásáról minden tekintetben pontról-pontra a legbővebb tájékozást nyujtják olyannyira, hogy a Tudnivalóknak, valamint a már szétküldött versenyszabályoknak gondos áttanulmányozása után minden torna- és kisérő tanár helyes képet szerezhet magának az ünnepély lefolyásáról, rendezéséről, az e körül kifejtendő saját fontos kötelességeiről és jogairól, úgy hogy senkinek a tornaversenynyel szorosan összefüggő ügyre vonatkozólag semmi kérdeznivalója nem lesz. Tegye meg kiki a Tudnivalókban közölt kötelességeit s a verseny minden tekintetben szabályosan és igazságos alapon mindenek megelégedésére fog megtartatni.*

(Budapest.) *Dr. Ottó József.*

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

Szüts Izsó: A rajzoktatás reformja. (A műizlés nevelése.) Elő- és utóirattal közzé teszi *Mártonfy Márton* iparoktatási kir. főigazgató. Budapest, 1901. Lampel Róbert. Ára 1 kor.

A magyar sz. korona országainak térképe, az új megyei beosztás tekintetbe vételével. Iskolai és magánhasználatra tervezte és rajzolta *Hátsek Ignácz.* Lampel Róbert. Budapest, 1901.

Franczia könyvtár, szerk. *Theisz Gyula* és *Matskássy József:* Madame de Sévigné, Lettres choisies, magyarázta *Kemény Ferencz;* Barante, Jeanne d'Arc, magy. *Theisz Gyula;* Pierre Corneille, de Cid, magy. *Pekár Károly;* Jean Racine, Athalie, magy. *Téri József.* Budapest, 1901. Lampel Róbertnél. Egy-egy füzet ára 70 fillér.

Német könyvtár, szerk. *Theisz Gyula* és *Matskássy József:* Lessing, Minna von Barnhelm, magy. *Theisz Gyula.* Budapest, 1901. Lampel Róbertnél. Ára 70 fillér.

Firbás Nándor: Útmutatás a tank. főigazgatóságok, középiskolák és más tanügyi hatóságoknak adminisztrálásához. Budapest, 1901. Lampel Róbertnél. Ára 1 kor.

Weszely Ödön: Stilisztika középiskolák, polgári iskolák és felsőbb leányiskolák számára. Negyedik, javított kiadás. Ára 2 kor. Budapest, 1901. Lampel Róbertnél.

Az állatok világa, 20. füzet. Brehm Alfréd »Tierleben« cz. művének magyar átdolgozása. Szerk. *Méhely Lajos.* Budapest. Légrády testvérek. Egy füzet ára 80 fill.

Pethes János: Gyermekpsychologia. Szülők, tanítók és tanítónövendékek számára. Ára 3 kor. Budapest, 1901. Lampel Róbertnél.

Iskolai könyvtár. Magyar olvasmányok tára, szerk. Beőthy Zsolt. Athenaeum kiadása. *Váczi János:* Berzsenyi Dániel költői és prózai művei. Ára 1·80 kor. — *Koltai Virgil:* Az oktató mese és szemelvények magyar meseirókból. Ára 1·40 kor.

Magyar Könyvtár, szerk. Radó Antal: 213. szám: *Multatuli (E. H. Dekker),* Szaidsa és egyéb elbeszélések, ford. Gábor Ignácz. — 223—224. szám: *Mikszáth Kálmán,* A jó palóczok. — 230. szám: *Petőfi Sándor* elbeszélő költeményei, I. — 231—232. szám: *Edmond Rostand,* Cyrano de Bergerac, dráma 5 felvonásban, ford. Ábrányi Emil.

Ókori Lexikon, 11. füzet (Eos — Eumenes). Szerkeszti *Pecz Vilmos.* Budapest, Franklin-Társulat. Egy-egy füzet ára 1 korona.

Dr. Némethy Károly: Földrajz a középiskolák használatára. Első füzet: Magyarország. Negyedik, átdolgozott kiadás, 118 ábrával. Budapest, a Stephaneum nyomása, a szerző kiadása (Trencsén).

VEGYESEK.

A Magyar Nyelvőr kérdései. A Nyelvőr következő újabb kérdéseket intézi nyelvünk barátaihoz: 1. Az év milyen napjaihoz füződnek bizonyos mondókák? p. *Mátyásront, ha talál, ha nem talál, csinál* (febr. 24); *bornak szent Márton a birája* (nov. 11); v. ö. Nyr. 28 : 7. — 2. Járja-e még s milyen jelentésben a *mál* szó, akár magában, akár összetételben, p. *hegymál, padmál, rókamál?* — 3. Milyen jelentésben élnek a *padló, padmaly, padlás, padozat, pad* szavak? 4. Hogyan nevezik a ház tetőszékének egyes gerendáit? *(szelemen, dúcz, ágas* stb.) 5. Milyen gyümölcsnevek vannak vidékenként? *(morkolyaszilva, bálintalma, dinkaszőlő* stb.) 6. Hogyan szólítják egymást a rokonok, ismerősök, falubeliek, idegenek? *(apám, apámuram, ángyomasszony, bátyámuram, urambátyám, nászuram, földi* stb.; *te, maga, kend, kigyelmed* stb.) 7. Hogyan nevezik az *üres kalászt?* 8. Hol élnek még és milyen jelentésben a *nyék* és *pagony* szavak? Egyéb erdőelnevezések *(berek, liget, eresztvény, avas* stb.)? 9. Milyen idegen szavakat használ a nép? 10. Milyen elnevezései vannak a népnek a fehérneműre? Minden egyes választ külön nyolczadívre tessék írni!

Eötvös munkái. *Az Országos Eötvös-bizottság* végrehajtó és irodalmi osztálya legközelebb tartott ülésében elhatározta, hogy Eötvös

József összes munkáinak első végleges teljes kiadását még e tavaszszal megindítja. E művek kiadási jogát ugyanis báró Eötvös Loránt az országos Eötvös-alapra ruházta, hogy a kiadás jövedelme a *Tanítók Házára* fordíttassék. A *Tanítók Házában* — Budapesten és Kolozsvárott — szegénysorsú tanárok és tanítók jó élőmenetelű gyermekei nyernek részben ingyenes ellátást főiskolai tanulmányaik alatt. Igy e nagybecsű munkák terjesztése egyrészt irodalmi, másrészt hazafias és humánus kötelesség. A nemzet, melyért Eötvös oly rendkivül sokat tett bizonyára segíteni fogja az ő kezének munkáját, mely halóporában is jólétünkön és haladásunkon munkálkodik. Munkáinak terjesztésére szövetkezett az Országos Eötvös-Bizottság, melynek elnökei Vaszary Kolozs, Wlassics Gyula, gróf Károlyi Tibor, Jókai Mór, Beöthy Zsolt s mások, tagjai pedig a magyar irodalom és művelödés, a hazafiság és jótékonyság összes barátjai és munkásai. Az új kiadás, melyben vagy négy kötetnyi oly munka lesz, mely eddig napvilágot nem látott, 20 kötetben jelenik meg, félévenként 5—5 kötet. A 20 kötet ára 40 frt, mely összeg félévi 10 frtos részletekben is törleszthető. *A bizottság kéri a gyüjtöket s azokat, a kik még előfizetni szándékoznak,* hogy iveiket s előfizetéseiket mielőbb juttassák a bizottsághoz (Tanítók Háza, Szentkirályi-utcza 47. sz.), mert a nyomtatás már megkezdődik, s a Bizottság az előfizetőknek a munkákat szebb kiállításban szándékozik megküldeni, mint a minőben üzleti forgalomba kerülnek.

Az első rangsor fiktiv adataihoz. Szemerjay Károlynak a rangsor-revisióról irott czikke (Közlöny 26. sz.) — azt hiszem — mindenkit meggyőzött róla, hogy az első rangsor törvényellenesen jött létre, hogy a fővárosi tanárok fiktiv dátumok alapján jutottak a VIII. fizetési osztály élére. — Az első rangsorban feltüntetett dátumok azonban nemcsak azért fiktivek, mert az 1893. évi IV. tczikk előtt a tanárságra nézve nem létezett VIII. fizetési, illetve díjosztály, a mint azt kétségbevonhatatlanul bebizonyította az említett czikk, hanem más szempontból, a mely elkerülteSzemerjay figyelmét. Az első rangsorban ugyanis a fővárosi tanárok neve után az első kinevezés vagy alkalmazás dátuma olvasható, holott a fővárosi tanárok legnagyobb része a vidéken jutott első kinevezéséhez vagy alkalmazásához, s közülök nem egynek a neve után álló dátum idején nem hogy VIII. fizetési osztálynak megfelelő fizetése lett volna, hanem esetleg 6—700 frttal szolgálta a községet, vagy pedig 8—900 frttal rajztanárkodott az államnál. Nem akarok neveket említeni, tehát csak fölvett példákkal fogom bizonyítani az első rangsornak fiktiv dátumaiból folyó igazságtalanságait. Két tanár pl. együtt szolgált vidéken egy és ugyanazon állami iskolában, tegyük föl, 1872. óta; az egyiket 1892-ben felviszik Budapestre. Az első rangsor aztán hogy bánt el ezzel a két egyenlő szolgálati idejű s egymástól érdemben sem különböző tanárral. Az egyiket, minthogy a rangsor előtt egy évvel véletlenül följutott a fővárosba, odatette a VIII. fizetési osztály elejére az 1600 frtos fokba, utána irta az 1872. évet, mintha fővárosi tanár-

sága már akkor kezdődött volna; a másikat, a ki vidéken maradt, leszorította a VIII. fizetési osztály végére és megbélyegezte az 1893. év dátumával, mintha az egyetem padjairól akkor került volna tanári székbe. — Még bántóbbá vált a helyzet, ha az a Budapestre felvitt tanár fiatal ember, esetleg a vidéken maradt tanárnak tanítványa volt. Komikusnak mondhatnók, ha nem lett volna annak idején oly keserves, hogy az első rangsor idősebb tanárnak tüntette föl a tanítványt, mint a tanítót.

A komikum talán megszünt, de a keserűség megmaradt; ezt akarta eloszlatni a vidéki tanárok mult évi szegedi értekezlete, ezt kell gyökerestül kiirtani a tanárság szivéből a közoktatási kormánynak. *Kardos Albert.*

Véglegesítés. »A vallás- és közokt. m. kir. miniszter *Sinczky* Géza nagyszebeni állami főgymnasiumi és *Hegedüs* Izidor győri áll. főreáliskolai rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősitette.«

Pályázat. A *zalaegerszegi* áll. főgymnasiumnál 1. *classica philologiai*, 2. *magyar-latin* nyelvi tanszékre pályázat van hirdetve május 15-ikéig.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1901. január 29-től április 9-ig tagdíjat fizettek.

1886/7-re: Vargha Ferencz.

1890/1-re: Czink Lajos (2 K.).

1891/2-re: Bulyovszky Sándor, dr. Joó Imre (II.), dr. Waldfogl Károly.

1892/3-ra: dr. Joó Imre (I K.) Kotunovics Győző, Nagy Ödön, dr. Waldfogl Károly.

1893/4-re: Gecsányi Gusztáv (I.), Kotunovics Győző, Nagy Ödön (2 K.), Rákosi Adolf, Ujlakán Sándor (5 K.), dr. Waldfogl Károly (I.),

1894/5-re: Kőrösi Sándor, Lenkei Henrik (II.), Nagy Elek (Debreczen), Oláh Gyula (I.) (10 K.), Rákosi Adolf, Toncs Gusztáv, Vajda Ignácz (még 2 K.).

1895/6-ra: Markovics Sándor, Nagy Elek (Debreczen), Patek Béla, Porubszky Pál, Schultz Imre, Toncs Gusztáv, Vajda Ignácz (3 K.).

1896/7-re: Asztalos József, dr. Kein Félix (I.), Latkóczy Mihály, Leffler Sámuel (II.), Markovics Sándor, Metz Vilmos, Nagy Elek (Debreczen) (I.), Pausinger Sándor (I.), Szemerjay Károly, Szlaboczky Imre, Vértess József.

1897/8-ra: Bodnár Virgil, (II.), Bogsch László, Butyka Vilma (2 K), dr. Csengeri János, Gaál Lajos, Gerecz Lajos (II.), Horay István, Kovalóczy Rezső, Latkóczy Mihály, Leffler Sámuel, Markovics Sándor (7 K), Metz Vilmos, Szlaboczky Imre.

1898/9-re: dr. Bartók Jenő, dr. Csepreghy Kálmán, Geiger Alajos, Gerecz Lajos, (I.), dr. Gulyás István, (II.), dr. Hetyei Szende, Imre Lőrincz, Irsa Béla (még 6 K.), Kalkbrenner Antal, Keul Sarolta (2 K.) Krausz Sándor, Laczkovich Ilona, Metz Vilmos, Nagy Károly, (Kassa) (I.), Stark Andor, Szlaboczky Imre (I.), Vass Domokos, dr. Zolnai Gyula (I.).

1899/900-ra: Angheben Albin (I.), Balázsovics Norbert (II.), Bátori Ármin (I.), Bohner Jákó, Bürner Sándor, Centis Henrik (2 K), Csomár István, Dunay Zoltán (még 2 K), Elek Lajos, Farkas Ignácz, dr. Farkas Róbert (II.), Fenyves Albert, Frenyó Lajos (2 K), Fülöp Áronné (II.), Geiger Alajos, Geöcze Zoárd, Grosschmiedné-Ratkovszky Margit (II.), Gross Leopoldina, dr. Gulyás István, Gyalui Farkas, Harmath Gergely, Hausner Ignácz (II), Hazslinszky Rezső (2·50), dr. Holosnyai Irén (még 1 K.), dr. Janicsek József (II.), Janny Gyulai, Incze Béni, Kalocsa Róza (II.), Kecskeméthy Lajos (II.), Király Lajos, Klein Ferencz, Klein József, Kohányi Ferencz, Kubicsek Albert (2 K.), Laczkovich Ilona, Lähne Vilmos, Makoviczky György, dr. Mikola Sándor, Mecz Vilmos, Molnár János (I).), dr. Nagy Zsigmond (II.), dr. Negovetich Arthur (II.), Nyers Károly, Reinfuss Ede (még 5 K.), Román József, dr. Ruzitska Béla, dr. Schilling Lajos, dr. Schmidt Attila (II.), dr. Sebestyén Károly, Sinka Sándor (II.), Szabó Adorján, Szántó Soma, Szentimrey Ákos, dr. Széchy Ákos, Szuchy Endre, dr. Terner Adolf, Tomory Imre, Vajsz Gyula, Vakó Vilmos (II.), Vékony Antal (2 K.), dr. Victorisz József (még 6. K.), Vozáry Gyula (még 2 K.), Wirtschafter Márk (II.), Zambra Péter (II.), Zágróczky Jolán, Zimmermann Gyula, Zvér Ferencz (II.).

1900/1-re: dr. Abt Antal, Adorján Ferencz, dr. Alexander Bernát, Altmann Jakab, dr. Alexics György, Andor Tivadar (I.), Ávéd Jákó, Babaré Adil, Baczoni Albert, Balassa János, Balás Árpád (II.), Balázsy Czirill (I.), Bánk Aladár (II.), dr. Becker Á. Fülöp, Beczner Frigyes, dr Beőthy Zsolt, Belányi Tivadar, Béndek József, Biró Béla, Bittenbinder Miklós, Bock Gizella, Bodnár Bertalan, Borsos István, Bóbita Endre, Bródy Frigyesné, Burián János, Buza János (6 K.), Bürner Sándor (2 K.), Cserép Sándor, Čidićné K. Albertina (2 K.), Csillag Vilmos, Csizik Gyula, dr. Cs. Papp József, Czigler Ignácz, Daru Mihály (2 K.), de Gerendo Antonina, Dergáts Sándor, Dischka Győző, Dittrich Vilmos, Dobay Sándor (II.), Domokos Jenő, Dóczy Gedeon (II.), dr. Dudek János, Dudinszky Emil, Dunay Zoltán (2 K.), Eltscher Simon, Endrei Ákos, Esztegár Gergely, Fankovich Sándor, Faragó János, dr. Farkas Gyula, dr. Farkas Róbert (I.), Fazekas Sándor, Fejér Lajos, Fekete Gábor, Fest Aladár, Fesztóry Lajos, dr. Fináczy Ernő, dr. Gärtner Henrik, Geiger Alajos (I.), dr. Gerevich Emil, dr. Gerlóczy Géza, Gonda István, Gross Leopoldina, György Aladár, György Lajos, Greifl György, dr. Halász Ignácz, Halmi László, Haraszthy Gyula, dr. Haraszti Gyula, Harmos Zoltán, Harzer József, Hlatky József, Heinrich Józsa, Hofmann Arnold, Hofrichter József, Hollós Lipót, dr. Holosnyai Irén, dr. Horvay Róbert, dr. Horváth Czézár, dr. Horvát Dezső, Horváth Mátyás, Hölszky Sándor, dr. Janicsek József (1 K.), dr. Janovits Jenő, Jaskó Károly, Joris Máté, dr. Kapossy Lúczián, dr. Kardos Albert, dr. Kassai Gusztáv, Kálmán Miksa, Kárpáthy Gusztáv, dr. Kárpáti Károly, Kelemen Ferencz, Kempf József (I.), Kirchknopf András, Kis Ernő, Kiss Lajos (Miskolcz), Kohányi Gyula, Kolacskovszky Elza, Kosztka György, Kovaliczky Antal, Kovács János (Budapest), Kovácsy Béla, Körmendy József, Köveskúty Jenő, Krantz Béla, Kratochvill Péter, Krausz Vilmos (II.), Kritza János (2 K), Kuncz Elek, dr. Kúthy József, dr. Lakos Béla, Lasz Samu, Laukonidesz Modeszt, Láng Margit, Láng Nándor (I.), dr. László Mihály, Lähne Vilmos (2 K.), Luger Valér, Lukács János, Mandola Aladár (2 K.), dr. Márki Sándor, Metz Vilmos,

dr. Mikola Sándor, Mitrovics Gyula (Debreczen), Molecz Béla, dr. Molnár Szulpicz, Moravszky Ferencz, Mozog István, Möszl Gusztáv, Münster Tivadar, Nádasdy Alajos, Németh Illés, Novotny S. Alfonz, Nyers Károly, dr. Oprisa Pál, Pap Illés (7 K.), Pataki Vilmos, Paulay Ödön, Pásztory Endre, dr. Pecz Vilmos, Petrányi Gyula, dr. Petz Gedeon, Péchy Zsigmond, Pintér Kornél, Pogány Gyula, Pogány Kornél, Porcs János, dr. Pruszinszky Pál, Pusibrk Vazul, Ravasz Árpád, Lic. Rácz Kálmán, Rákos Adolf, Ráth E. Ferencz, Rokszer Ilka, Roller Béla, dr. Rosenberg Mór, Roseth Arnold, Rosztóczy Leo, Samarjay Mihály, Sarudy Ottó, dr. Sándorffy Nándor, Schill Salamon, dr. Schneller István, Schuch József, Schurina István, Schürger Ferencz, Sebestyén Gyula, Simon Béla, Sinka Sándor, Spitkó Lajos, dr. Steiner József, Stöhr Antal, Strasser Nándor (2 K.), Szabó Ádám, Szabó Gábor, Szalay Gyula, Szautner Zsigmond, dr. Szántó Sámuel, Szegfy Emy, dr. Szekeres Kálmán, Szölgyémy Ferencz, Szutor Zoltán, dr. Takács Menyhért, Tanfi Iván (I.), Telegdy Bertalan (2 K.), dr. Terner Adolf, Téri József (5 K.), K. Tóth Pál, Ujlaky Ödön (I.), Unger Emil, Vajdafy Géza, dr. Vajda Gyula (Kolozsvár), Vajda Károly, Valkovszky Miklós, Valnicsek Béla, dr. Vermes Lajos, Véber Antal, dr. Vietorisz József (2 K.), Virkler Endre, Vizy Ed. Lénárt, Vlahovics Emil, Vojnits Döme, Volenszky Gyula, Vozáry Gyula (6 K.), dr. Vutkovich Sándor, Weszely Ödön, Winter József, Zambra Péter (I.), Zimmermann Gyula, Zsuljevits Ernő.

1901/2-re: dr. Alexics György (2 K.), Balás Árpád (I.), Becsek Sándor, Dóczy Gedeon (I.), Kiss Dénes, dr. Klug Lipót, Krauch Vilmos (I.).

Előfizettek:

1899/900-ra: Dobsinai polg. fiuiskola, Nagyrőczei polg. és fels. keresked. iskola (még 2 k.), Zsolnai reáliskola.

1900/1-re: Beszterczebányai fels. leányiskola, Burghardt Rezső, Csiksomlyói r. k. főgymn., czeglédi áll. főgymn., Géresi Kálmán, Gyulafehérvári r. kath. főgymn., Gyürky Ödön, H.-nánási ev. ref. gymnasium (II.), Kecskeméti ev. ref. főgymn., kézdivásárhelyi r. k. főgymn., kisszebeni gymn., kolozsvári ev. ref. főgymn., M.-Szigeti r. k. gymn., Nagybecskereki főgymn., nagyrőczei polg. és f. keresked. iskola (6 K.), nagyszalontai gymn. (5 K.) Orsz. Közoktatási tanács, Ó-Kanizsai polg. iskola, Rózsahegyi főgymn., Szakolczai főgymn., szászvárosi Kún-kollegium, szegedi áll. főgymn., szegedi kegyesr. főgymn., szegedi f. keresked. iskola, székely-udvarhelyi főreáliskola, sz.-udvarhelyi r. k. főgymn., szilágysomlyói r. k. gymn., Temesvári f. keresked. iskola, trsztenai gymn., Varga Mihály, váczi főgymn., Zalaegerszegi f keresked. iskola.

1901/2-re: Budapesti ev. ref. főgymn., H.-nánási ev. ref. gymn. (I.), Rimaszombati prot. főgymn.

Budapest, 1901. április 9-én.

(I.) = I. fél év.
(II.) = II. fél év.

Müller József,
egyesületi pénztáros.
(V. ker. főreáliskola, lakása: II. Áldás-u. 4.)

Tartalom: A gymnasium és reáliskola viszonya. Dr. *Chovancsák* Istvántól. — A párisi iskolaügyi kongresszusokról. *K. F.* után. — Franczia uyári tanfolyamok Grenobleban. *Horvay* Róberttől. — Az ifjusági országos tornaversenyről. Dr. *Ottó* Józseftől. — Beküldött könyvek. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Az ATHENAEUM r. társulat kiadásában megjelenő

Iskolai Könyvtárban

= **ujabban** a következő számok jelentek meg: =

8. sz. **Berzsenyi Dániel Költői és Prózai müvei.** Szemelvények. Közzéteszi *dr. Váczy János.*
Ára kötve ... ... 1 kor. 80 fill.

9. sz. **Az Oktató Mese és Szemelvények Magyar Meseirókból.** Szerkesztette *dr. Koltai Virgil.*
Ára kötve ... ... 1 kor. 40 fill.

10. sz. **Katona József Bánk-Bánja.** Magyarázta *dr. Hevesi Sándor.* Ára kötve ... ... 1 kor. 80 fill.

E vállalat rövid időközökben folytattatik.

Kapható a kiadó, ATHENAEUM r. társulatnál Budapesten, VII., ker., Kerepesi-ut 54. szám, = valamint minden könyvkereskedésben. =

ATHENAEUM
KÉZIKÖNYVTÁRA
XVIII. KÖTET.

A MAGYAR NYELV

A művelt közönség számára.

Irta: **BALASSA JÓZSEF.**

Ára kötve 2 kor.

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 28. szám. 1901. április 28.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

A GYMNASIUM ÉS REÁLISKOLA VISZONYA.

(Felolvastatott a budapesti kör márcz. 20-iki ülésén.)

(Folytatás.)

Én a magam részéről minden összehasonlítgatást, egymás fölé való emelést, túlliczitálást a két fajta középiskola közt kicsinyesnek, ízetlennek tartok. Érdekében állhat az, mint mondottam, egyes körök velleitásának, de a nemzet kultúrájának érdekét nem mozdítja elő. Annak csak egy igazi érdeke lehet: megnyitni az utat mindenki előtt, a ki magasabb szakképzettségre vágyik, nem zárkózni el senki elől, aki egyik vagy másik irányban speciális hivatást érez és különben pedig a magasabb tanulmányokhoz megkivántató általános műveltség szinvonalának megfelel. A nemzet magasabb kultúráját nem az az egynéhány fényes tehetség teszi ki, kik úgyszólván vezéreivé váltak szakmájuknak, ezeket úgysem az iskola neveli; hanem kiteszi a szerény, komoly és lelkiismeretes munkásoknak nagy tömege, melynek számát holmi kicsinyes féltékenységgel apasztani akarni olyan luxus, melyet a magyar kultura magának meg nem engedhet.

Nem én hangoztatom itt először ezt az igazságot távolról sem; elmondották ezt ennél sokkal ünnepélyesebb alkalommal, többi között akkor is, midőn ezeréves fennállása után az egész nemzet mintegy beszámolt a kulturájával; elmondotta ezt ekkor egy nagy pedagogusunk, dr. Kármán Mór, és pedig oly pregnansul, annyira áthatva nemzeti kulturánk iránti mély érzettől, hogy én ezt a gondolatot itt legfölebb körülirhatnám, de jobban kifejezni nem tudom. A középiskola tanulmányi rendjénél dr. Kármán Mór, mint előadó, többi között ezeketmondja:

»Általában csak szegénységgel menthető, ha az ifjuságot különböző művelődési szükségletek kielégítésére nem utalhatjuk sajátos tanulmányi renddel biró intézetekbe, hanem egyazon intézetbe összetereljük. Semmiféle irányt, mely eleget tesz a köz-

nevelés ama főfeladatának, hogy a nemzeti öntudat egységét biztosítja s egyébként is megfelel, értelmi fokozatát tekintve, a középiskolai oktatás szinvonalának, nem szabad úgy sujtani, hogy jogosultságra nézve egy más iránynyal szemben alább rendeltessék. Nem szabad előnyt adni egyik iránynak sem az egymással való versenyzésben; ez mindenképen meggátlása az egészséges fejlődésnek. Egyes tudományos körök velleitásai ebben senkit el nem téveszthetnek. Németországban pl. az egyetemi orvosi fakultások nyiltan kimondották, hogy főképen az orvosok társadalmi állása és tekintélye teszi kivánatossá, hogy csupán gymnasiumból jövő ifjak bocsáttassanak e pályára. Ha az állam az ilyen követeléseket támogatja, akkor korántsem a közérdeket szolgálja, hanem csakis egy osztály kivánságának felel meg. Számos tapasztalat bizonyítja, hogy egyes tudósok vezetői lettek szaktudományuknak, bár nem a gymnasiumon nevelkedtek. E körülmény meglátszott talán rajtok s általános műveltségük bizonyos hiányain, de a szakszerűség követelményeinek talán annál jobban megfeleltek. Az egyetemnek nem szabad elzárkóznia egyetlen kellőképen előkészült embertől sem, bármily irányban nyerte az illető műveltségét.

A magasabb tudományos oktatást általában úgy kell szerveznie minden népnek, hogy oda bárki is, a ki magasabb szakképzésre vágyódik, megtalálja az utat és módot. Az államnak pedig, a mi a társadalmi állásokat illeti, nem volna szabad más mértéket alkalmaznia, mint a tiszta selectio útját, úgy, hogy azok, kik a vizsgálatoknak legjobban tudnak megfelelni, bármily módon is készültek, hozzá is juthassanak az illető állásokhoz. A szabad művelődés útjának üdvös megnyitása volna ez; az egyéniség igazi érvényesülése különben a közművelődés érdekéből is fontos; hadd gazdagodjék műveltségünk azáltal, — mondja végre — hogy különböző irányban és sokféle módon készült egyének dolgoznak épületének emelésén.«

A tanügyi kongresszus annak idején egyhangulag és lelkesen fogadta el dr. Kármán Mór határozati javaslatát, hogy t. i. »társadalmi vagy tanulmányi jogosultságuk tekintetében a különfajta középiskolák közt minden különbség megszüntetendő«. És mégis azt látjuk, hogy azóta egy lépéssel előbbre nem jutottunk. A gymnasium terhein könnyítettek már jóval előbb az által, hogy a klasszikus nyelvek egyikét, még pedig a nehezebbikét, a görögöt, fakultativvá tették; újabb időben megnyitották az egyetem kapuit a leánytanulóknak is, még pedig hol két, hol háromévi gymnasialis tanfolyam elvégzése alapján; a reáliskoláknál maradt minden a régiben, mintha csak egy szisztematikus antipathia vagy legalább is nemtörődés vezetné az irányadó köröket az intézménynyel szemben. Ne csodálkozzék hát senki, ha a dolgok ilyetén állása mellett bizonyos lassú hanyatlást veszünk észre a reáliskoláknál, nem a tanulók számát illetőleg, legalább is nem a fővárosban, hol minden iskola betelik, hanem

a ki egy kissé behatóbb figyelemmel kiséri ezen iskolák beléletét, az meggyőződhetik róla, hogy évről-évre gyöngébb, mondhatnám selejtesebb elemmel telik meg a reáliskola. Az intelligens szülő természetes, hogy mind inkább a gymnasiumba küldi gyermekét, de nem ám a klassikus humaniórák iránti lelkesedésből, megengedem, hogy akad ilyen is, de ezeknek a száma aránylag nagyon csekély, hanem tisztán praktikus szempontból, gyermekének jövője szempontjából, mert hiszen ha gymnasiumot végzett, nyitva áll előtte minden magasabb tanulmány. Reáliskolába csak akkor küldi, ha vagy a gymnasiumból kiszorult, vagy pedig nem igen latolgatja a jövő eshetőségeit, — ilyen szülő pedig nagyon sok van, — vagy talán még azért is, mert közelebb lakik valami reáliskolához.

Azt mondhatná mindezekkel szemben valaki, hogy hiszen a reáliskolai tanulónak is megvan adva a mód és lehetőség, hogy magasabb tanulmányait a tudományegyetemen is folytathassa; hiszen azért szervezték a reáliskolában a latin nyelvi tanfolyamokat. Ez igaz. De nézzük egy kissé közelebbről ezt az intézkedést. A gymnasiumnál azt látjuk, hogy mindenképen könnyíteni igyekszik a kormány a terhein; fakultativvá tesz egy nehéz tárgyat, a görögöt; tesz helyébe olyat, a mivel aránylag könnyebben birkóznak meg a tanulók; a reáliskoláknál ellenben attól teszi függővé a tudományegyetemre való bocsáttatást, hogy megtoldja még a terheit egygyel, még pedig nem épen a legkönnyebbel, t. i. a latinnal. Ez mindenesetre viszás mérték. Az egyik részen minden előny és még az a tendenczia, hogy a terheken könnyítsenek, a másik oldalon restringált előnyök és tetejébe még nagyobb teher. Amde jól van; elismerjük, hogy jó intentio vezette itt a kormányt; de az bizonyos — az eredmény vagy jobban mondva eredménytelenség nagyon is mutatja — hogy a kormány ezen intézkedése is mindez ideig félszeg intézkedés maradt, melynek radikális megoldása elől, úgy látszik, szándékosan elzárkózik. Egy tanfolyam, mely nincs szerves és szoros kapcsolatban azzal az iskolával, melynél felállíttatott, jól és eredménynyel funkczionálni soha sem fog. Ha a tanuló azt látja, hogy őt tanítják ugyan iskolájában a latin nyelvre, de tanulmányai eredményéről nem az vizsgálja, a ki tanította, nem is annál az iskolánál, hanem egészen idegen bizottság elé kerül — ez az illető iskolára nézve mindig bizonyos megaláztatás, a tanulók pedig bizalommal ilyet felkarolni nem fognak soha. A mi argumentumot én ezzel szemben hallottam, az engem meggyőzni nem tudott. Soha sem tudtam belátni, hogy miért ne vizsgázhatnának a latinból a reáliskolai tanulók saját iskolájukban a rendes érettségit megelőzőleg vagy követőleg az érettségi vizsgáló bizottság előtt; megvan itt is minden megkivántató garanczia, a főigazgató és a min. biztos, az intézet tanári testülete és maga a latin nyelvet előadó tanár, ki rendszerint gymnasiumi tanár. Ez nem egyszerüen hiusági kérdés, nagy visszaható ereje van

ennek magára az intézkedésre. Megengedem én, hogy tán nem ez az egyetlen oka annak a gyarló eredménynek, melyet a reáliskolai tanulók a latinban felmutatnak, de mindenesetre szintén egyik oka, melyre már nagyon sokan rámutattak, de mindig süket fülekre találtak. Ha csakugyan szivén fekszik a tanügyi hatóságnak a reáliskolák és azok tanulóinak érdeke, ne zárkózzék el semmiféle, ha még oly csekély javítás elől, mely előmozdíthatja intézkedésének sikerét. Mert mindenesetre különös színben tünhetik fel a tanügyi hatóság, ha egyrészről csak panaszokat hangoztat az eredmény, vagy jobban mondva eredménytelenség felett, másrészről azonban következetesen és ridegen elzárkózik oly módosítás elől, melyet egyesek úgy, mint testületek és körök már nem egy izben hangoztattak és kérelmeztek. Bajos volna azt előre megmondani, hogy csakugyan minden bajon segítve volna-e e tekintetben, ha a reáliskolai tanuló saját intézeténél tenné a vizsgát a latin nyelvből s azon tanár előtt, ki őt tanította és vezette; ezt én itt határozottan állítani nem merném; egy azonban bizonyos, és ez az, hogy még nem próbáltuk meg, mennyit segítene a bajon; pedig — mint említettem — a kérdés ilyetén megoldása igen egyszerű, s keresztülvitele semmi akadályba nem ütközik.

A mondottakat összefoglalva én a magam részéről tisztán látom az egész reáliskolai kérdést: vagy megmarad az eddigi állapot, s akkor továbbra is tanui leszünk annak a lassú dekadenciának, mely a reáliskoláknál tényleg észlelhető, — vagy pedig segít a kormány a bajon azáltal, hogy a reáliskolát is minden tekintetban a gymnasiummal egyenjogú középiskolának deklarálja. Az első alternativáról nem beszélek; ezt a luxust a magyar kultúra magának meg nem engedheti, ennek még a látszatát is vissza kell utasítania egy kormánynak, melyet áthat a nemzet kultúrájának ez eszméje; — az utóbbi alternativát ellenben, t. i. az egyenjogusítást, joggal elvárhatja először is a *reáliskolai intézmény maga*, mely mai szervezetében épen olyan egyenértékű faktora a középiskola elé tüzött általános műveltségnek, mint a gymnasium, — elvárhatják joggal *a reáliskolai tanárok*, kik teljesen ugyanazzal a szakképzettséggel, intelligentiájuk egyugyanazon niveaujával szolgálják a reáliskolát, mint gymnasiumi kollegáik, — elvárhatják *a szülők*, kik ugyanazt az áldozatot és költséget hozzák, mint a gymnasiumi növendékek szülői, — és elvárhatják végre *a tanulók*, kik ugyanazzal a fáradsággal, épen olyan hosszú ideig és ugyanazokal a szellemi eszközökkel, mint gymnasiumbeli társaik, küzdenek s érik el az általános műveltség azon niveauját, mely a felsőbb tanulmányok folytatására képessé teszi őket.

Nagyon szeretünk mi minden nagyobb szabású kérdés megoldásánál a külföldre hivatkozni; onnan várjuk az impulsust és az initiativát. Mindnyájunk előtt bizonyára ismeretes a német császár rendelete, melyet 1900. deczember 2-án kiadott a gymna-

siumok és reáliskolák egyenjogusítására vonatkozólag. Fényesen tanuskodik ez arról, hogy ott az államhatalom mily magasan felette áll bizonyos körök vitáinak és kicsinyes féltékenységének, s mily erélylyel nyúl bele a vitába, mikor arról van szó, hogy tekintélyét vagy niveauját emelje bármely intézményének, mely a nemzet kulturáján dolgozik. Nekünk is megmutatja a követendő irányt a rendeletnek mindjárt a bekezdése, mely igy szól: Bezüglich der *Berechtigung* ist davon auszugehen, dass das Gymnasium, das Realgymnasium und die Oberrealschule, in der Erziehung zur allgemeinen Geistesbildung als *gleichwerthig* anzusehen sind und nur insofern eine Ergänzung erforderlich bleibt, als es für manche Studien und Berufszweige noch besonderer Vorkenntnisse bedarf, deren Vermittlung nicht oder doch nicht in demselben Umfange zu den Aufgaben einer jeden Anstalt gehört. Dementsprechend ist auf die *Ausdehnung der Berechtigungen* der realistischen Anstalten Bedacht zu nehmen. *Damit ist zugleich der beste Weg gewiesen das Ansehen und den Besuch dieser Anstalten zu fördern* und so auf die grószere Verallgemeinerung des realistischen Wissens hinzuwirken.«

Ily irányban resumálom én is indítványomat: Mondassék ki a gymnasium és reáliskolának teljes egyenjogusítása az egyetemi tanulmányokkal szemben; hogy azonban a reáliskolai tanulók oly pályákra is léphessenek, melyeknél a latin nyelv tudása elkerülhetetlenül szükséges, a latin nyelvi tanfolyamok szerveztessenek a reáliskoláknál olyformán, hogy ott a latin nyelvből érettségi vizsgálatot is lehessen tenni. Ilyen formában ajánlom indítványomat elfogadásra azzal a kérelemmel, hogy a Budapesti kör szólítsa fel a Igazgatóságot, hogy ezt a kérdést a többi köröknél is napirendre tűzze és ily értelemben azután felirjon a magas kormányhoz.

— Vége. —

(Budapest.) *Dr. Chovancsák István.*

A PÁRISI ISKOLAÜGYI KONGRESSZUSOKBÓL.

(Folytatás.)

A modern nyelvek tanítása ügyében tartott nemzetközi kongresszus (Congrès international de l' enseignement des langues vivantes). Julius 24—28-ig.

Ezt a kongresszust, melyen mintegy 200 személy vett részt, nagyrészt franczia férfiak és nők, az *Idegen nyelvek terjesztésére Franczíaországban alakult társaság (Société pour la propagation des langues étrangères en France)* és e társaság titkára, *Deniker* készítette elő, *Bossert* közoktatásügyi főfelügyelő nyitotta meg. A kongresszus csakhamar a következő 3 osztályra vált szét, melyek elkülönítve, de egyidejüleg tartották üléseiket: I. osztály:

módszerek. II. osztály: műszaki és kereskedelmi oktatás. III. osztály: segédeszközök a modern nyelvek terjesztésére; nemzetközi kérdések.

Hogy azt a nagy és gazdag területet, melyen e kongresszus mozgott, lehetőleg szemléletesen állítsuk az olvasó szeme elé, a következőkben az eredeti tervezet alapján és tárgyi csoportosításban el fogjuk sorolni azon tételeket és kérdéseket, melyeket meg akartak világítani.

I. osztály. Módszerek.

a) Paedagogiai elvek, melyek szerint a modern nyelveket tanítani kell: *1. Egyéni és tömeges tanítás. 2. A modern nyelvek tanításának psychologiai alapja: α) az érzékek által való felfogás: a hallás és látás erre vonatkozó szerepe, β) a szervek által való visszaadás: a kéz (helyesírás) és a beszélő szerv (társalgás) mozgása. 3. A szavak megtanulására melyik a legjobb eszköz? 4. Az ösztön és a gondolkodás szerepe a nyelvek tanulásánál. 5. Vajjon az a tanuló, a ki idegen nyelvet tanul, ugyanolyan helyzetben van-e, mint a gyermek, a mely anyanyelvét tanulja? 6. A modern nyelvek tanulásánál fölmerülő nehézségek. A gyermekben a »jó szándék«-ot föl kell ébreszteni.*

b) Minő része van az irásbeli és a szóbeli tanításnak; a könyv használata: *7. Megengedhető-e, hogy egyszerre kezdjük meg a tanítás e két faját? 8. A kiejtés szerepe és fontossága. 9. A szöveg phonetikus átirásának alkalmazása. 10. Az előadás (récitation) és a szóbeli fordítás szerepe. 12. Társalgási gyakorlatok. 12. Mennyiben és mily mértékben kell a társalgási gyakorlatoknál előforduló nehézségeket elosztani és fokozatosan emelni? 13. Mikor kezdhetjük a fordítást? 14. A szóbeli összgyakorlatok: a hangok átirása (phonation), olvasás, előadás, ének. 15. A játékok. 16. Irásbeli gyakorlatok: α) az idegen nyelvben való közvetlen gyakorlatok, β) fordítások. 17. A helyesírás tanítása: a psychoexperimentalis módszer alkalmazása. 18. Adjunk-e a tanulóknak (módszeres vagy rendszeres) könyvet kezükbe? 19. Mikor engedhetjük meg a szótár használatát?*

c) Nyelvtani tanítás, szemléltető tanítás: *20. A nyelvtani tanítás lényege, jó és rossz oldala. 21. A szemléltető tanítás lényege, jó és rossz oldala. 22. Vajjon a modern nyelveket csak ezen módszerek egyike szerint kell-e tanítani vagy összeolvaszthatjuk-e azokat? 23. Az összeolvasztás lehetőségének alapja: egyszerre kezdődjék-e a tanítás mindkét faja? Ha nem, melyiket illeti az elsőbbség és mikor nyilik tere a másiknak? 24. Nyujthatjuk-e a nyelvtani tanítást konkrét formában, elmélettől menten? 25. A szemléltető oktatás segítői:* a) *kis iskolai muzeum a leçon de choses* czéljából, b) *fali táblák és képek,* c) *a phonograph.*

d) Irodalmi tanítás: *26. Hogyan lehet az irodalmi ismereteket elsajátitani: külön módszer útján-e vagy a közönséges mód-*

szer természetes fejlesztése által? 27. A modern humaniorák; a a modern és az ókori nyelvek szerepe a középiskolai oktatásban.

e) Azon intézetek, melyekben a modern nyelveket tanítani kell; a módszer megválasztása ezen intézetek rendeltetése, a tanulók kora és képessége szerint: *28. A kitűzött czél gyakorlati legyen-e vagy nevelő értékű? 29. Milyen nyelveket tanítsunk? 30. Hol tanítsuk azokat? 31. Ugyanaz legyen-e a módszer:* a) *valamennyi nyelvre,* b) *valamennyi intézetre nézve? 32. Egyszerre kezdhetjük-e két vagy több nyelv tanulását? 33. Lehetséges-e a nyelv tanulására kiszabott évek számát csökkenteni az által, hogy a megtanulására szentelt heti órák számát emeljük?*

f) Különféle indítványok: *34. A nyelvek a népiskolában. 35. A nyelvek a felvételi vizsgáknál. 36. A különféle tantárgyakat, melyeket a gyermek tanulóévei alatt tanul, egymás mellé kell rendelni. 37. A tanárok szakszerű kiképezése.*

II. osztály. Műszaki és kereskedelmi oktatás.

a) Különös módszerek, melyek megfelelnek a modern nyelvek műszaki és kereskedelmi czélokból való tanításának (1—7. tétel).

b) Felnőttek számára nyitott tanfolyamok (8—10. tétel).

c) Külföldi ösztöndíjak, társalgási esték, előadások, irodalmi és zene-esték, szini előadások, énekegyesületek, olvasótermek, könyvtár, polyglott egyesületek (11—14. tétel).

III. osztály. Nemzetközi kérdések.

a) Utazási és külföldi ösztöndíjak: 1. *Hasznuk és kedvező befolyásuk a nemzetközi érintkezésre.* 2. *Állami és magánösztöndíjak.* 3. *Korábbi ösztöndíjasok egyesületei.*

b) A tanulók cseréje különböző országok iskolái és családjai között: *4. Jó és rossz oldalai. 5. Előmozdításának útja és módja. 6. A nemzetközi egyesség haszna. 7. E czélra szolgáló bizottságok alakítása. 8. Tanulmányutak.*

c) Nemzetközi cserekönyvtárak; ujságok és folyóiratok cseréje: *9. Hasznuk és nehézségeik. 10. Szabályszerű ügymenet biztosítására szolgáló intézkedések.*

d) A tanulók nemzetközi levelezése; fontossága és szervezése; levelezés tanulók és felnőttek között (11—13).

e) A világnyelv kérdése; a világnyelv szükségessége, lehetősége és haszna; mesterséges vagy valamely már meglevő nemzeti nyelvet válaszszunk-e; a különböző rendszerek előterjesztése (14—17).

f) A propaganda eszközei: *18. A modern nyelvek előmozdítására szolgáló egyesületek alapításának haszna valamennyi nagyvárosban; nemzetközi és kölcsönös összeköttetésük; tanárcsere; ezen intézmények anyagi, erkölcsi és szellemi haszna. 19. Tanítás a kaszárnyában. 20. Szünidei tanfolyamok külföl-*

diek számára. 21. A modern nyelvek ápolására szolgáló önképző köre a tanulóknak. 22. Világszövetség alapítása a modern nyelvek tanítói számára. 23. Világakadémia terve és indítványa. 24. Kongresszusoknak időszakonként való tartása a modern nyelvek tanítása ügyében.

A vita.

Ezen óriási tervezet összegező előadása után az első osztály tevékenységével fogunk kissé részletesebben foglalkozni.

Az I. osztályban elfogadták az elnöknek, *Schweitzer*nek, azt a praktikus indítványát, hogy a napirenden levő 37 kérdés közül a rokon tartalmuakat összefoglalják.

Phonetika. Miután a phonetikai iskola előharczosa, *Passy* P. maga kifejtette az iskola alapelveit és hasznát, e fontos kérdés felett igen tanulságos vita keletkezett. Dán részről a módszer kedvező eredményeit igazolták, mig egy skandináv tanítónő kinövéseire és eredménytelenségére hivatkozott. *Walter* igazgató (M.-Frankfurt) elfogadta a phonetikát a kezdőtanításban, mig Passy felszólalására a phonetikának a tanításban való rendszeres és alapvető alkalmazása czéljából *Bechtel A.* (Bécs) a következő alapos aggodalmakat fejezte ki: A phonetikai átirás elsajátítása teher a tanulóra és tanítóra nézve egyaránt; azonkivül a phonetikusok még nem egyeztek meg a hangok jelölésének valamely egységes rendszerére nézve sem, úgy hogy az embernek minden alkalommal az illető phonetikai átirásba előbb bele kellene tanulnia.

A 3—5. ponthoz: *Laudenbach*, a Lycée Saint-Louis tanára és *De la méthode directe dans l'enseignement des langues vivantes* czímű jutalmazott pályamű szerzője, kifejtette módszerének alapelveit. Szerinte alkalmazható volna az a mód, a melyen a természet a gyermeket anyanyelvére tanítja, a nyilvános és magántanításra is; a nyelvgyakorlatoknak azonban valamely szöveghez kell fűződniök. — *Walter* igazgató (M.-Frankfurt) megvilágította azt az újító módszert, melyet alkalmaz: A tanulók a tanítást praktikus hangtani tanfolyammal kezdik, a mely emlékelendő kis költeményekhez és történetekhez fűződik; a szavakat így sajátítják el a tanulók. — *Bechtel* (Bécs) az 5. kérdést tárgyalta: vajjon alkalmazható-e a *méthode maternelle* az osztálytanításban is? Ugy találja, hogy ez a szemléltető eszközök legokosabb alkalmazása daczára sem állhat a való élettel egy fokon. A házi nevelés társalgási módszerénél követett szakadatlan használata az idegen nyelvnek az iskolai tanításban lehetetlen.

A 8—10. pontnál *Klinghardt* (Kiel) kifejti ama tanítási módnak alapvonalait, melyet kipróbált és *Ein* (ill. *Drei weitere) Jahr Erfahrungen mit der neuen Methode* czímű röpiratairan leírt. E szerint a kezdő tanításnak hangtaninak kell lennie és phonetikai szövegen alapulnia; csak ezután mehetünk át a szokásos orthographiával írott szöveg olvasására és irására. —

A 11. pontra nézve *Winkler* tanár (M.-Ostrau) abban a nézetben van, hogy a beszédgyakorlatok egyaránt kisérhetik a grammatizáló mint az analytikus tanítást; itt a »személyes mozzanat« ügyes értékesítésén fordul meg a dolog. — A 16. pontnál *Walter* igazgató a következő eszközöket sorolja fel, melyeket alkalmaz: dictées, feleletek idegen nyelven ugyanolyan nyelven tett kérdésekre, a nyelvtani átalakítás, a résumé (tartalmi összefoglalása tanult vagy olvasott szövegnek), idegen nyelven való elmondása oly történetnek, melyet a tanító és a tanuló anyanyelvén mondott el, végre idegen nyelven irott kis értekezések. *Bechtel* hangsúlyozta az idegen nyelvű szövegek utánzásának és elmondásának fontosságát, a mi lehetővé teszi a nyelv szellemébe lassanként való behatolást, míg az anyanyelvből való fordítások *(thèmes)* megnehezítik az idegen nyelv alakjainak és fordulatainak megszokását.

A 20—24. pontnál *Ritschel* igazgató (Plan) kifejti a *méthode Gouin*-nek mint lényegében psychologiai módszernek alapelveit és hasznosságát, a melynek nyelvi és nyelvtani középpontja az ige. *Amyot* (Páris) megokolta a szemléltető és nyelvtani módszer egybefüzésének üdvös hatását, de a felszólalók és a hallgatók többsége azon nézet felé hajlott, hogy tulajdonképen a nyelvtani tanítás csak akkor kezdődhetik, a mikor számára az imitativ tanfolyam elegendő anyagot készített elő.

A 26—27. pontnál *Duranquet* (Páris) a klasszikus nyelvek tanításának elsőbbségét és a görögnek fakultativ jellegét követeli, a modern nyelvek tanítását a harmadik helyre utalná. E nézetet különböző nemzetek képviselői támadták meg, a kik általános helyeslés közt bebizonyították, hogy a modern kulturnyelvek tanítása ma már a klasszikus nyelvek tanításával egyenlő értékű képző elemeket nyujt.

A 28. pontnál *Klinghardt* azt bizonyítja, hogy az új módszer czélja nem kizárólagosan gyakorlati és hogy nem kicsinylendő nevelő érték van abban a végczél gyanánt felállított követelményben és a vele járó testi és szellemi munkában, mely szerint az idegen nyelvek tanításának a czélja érteni és beszélni a nyelvet. *Wendt* tanár azt a követelményt állította fel: »Csak az idegen nyelv segélyével kell tanítani.«

E kongresszus eredményeit a következő határozatok *(conclusions)* tartalmazzák, melyeket a záróülés csaknem egyhangulag mint kivánalmakat *(voeux)* elfogadott:

Miután az idegen nyelvek tanulásának czéljául nemcsak a tanulók lelki müveltségének gyarapítását kell kitüzni, hanem oly eszközt is kell nekik nyujtani, melyet az életben használhatnak, a kongresszus a következő kivánságokat fejezi ki:

1. Az összes tanítók törekvésének oda kell irányulnia, hogy a tanulók az idegen nyelvet értsék és beszéljék is, meg azon olvasni és irni is megtanuljanak.

2. A tanítóknak tanítás közben lehetőleg törekedniök kell az idegen nyelv használatára.

3. Az idegen nyelvek tanítóinak azon idegen nyelveket, melyeket tanítanak, nagyon jól kell ismerniök, és pedig nemcsak nyelvtani és irodalmi szempontból, hanem phonetikai tekintetben is.

4. A kezdőtanítás szókincse lehetőleg konkrét legyen; és tekintettel arra a közvetlen haszonra, melyet a tanulónak belőle húznia kell, a legnagyobb gondossággal kell azt megválogatni.

5. A beszélt nyelvek tanítása közben a grammatika önként kínálkozik. Természetes tehát, hogy azt mindjárt kezdettől fogva tanítsuk, úgy azonban, hogy a szabályokat a beszélt vagy irott nyelv példáiból vonjuk el.

6. A szem és a fül emlékezetének egyidejű gyakorlása czéljából a helyesirás tanítását minél előbb meg kell kezdeni. Az új szavakat, melyeket a tanító czélszerüen a táblára ir fel, a tanulókkal leiratjuk, de csak akkor, ha már fülük által elsajátították és szóbeli használatukat begyakorolták.

7. Annak elkerülésére, hogy a tanulók anyanyelvük hangsúlyozását és kiejtését az új nyelvre át ne vigyék, tanácsos könyvet csak akkor tenni elébük, ha a kiejtésről már helyes fogalmat szereztek.

8. Mivel a thème főeredménye az, hogy a tanulók saját nyelvüket idegen szavakba öltöztetik, nem pedig az, hogy megszokjanak valamely idegen nyelven irni, azért az teljesen elejtendő (sera complètement abandonné). Irásbeli gyakorlatként kezdetben az idegen nyelven tett és az osztályban előkészített kérdéseket fogunk adni, melyekre a tanulók a beszélt nyelven már megtanult formák alkalmazásával fognak felelni. Azután elbeszéléseket fogunk adni. Az anyanyelvből való fordítások a tanfolyam végére maradnak.

9. Az idegen nyelvek tanulásának a gyermekek előtt való vonzóbbá tételére rövid és egyszerü költeményeket és könnyü dalokat kell velük tanultatni, melyeknek szókincsét előre megmagyaráztuk. Ezeket a költemény-gyakorlatokat a tanulók korához és nyelvismereteihez mérten fogjuk beosztani, hogy végre az irodalom tanításához jussunk, melyet az idegen nyelven kell adnunk.

A következő 10 pontnak, mely a módszerre vonatkozik, érdekes története van. A franczia lycée-k és collége-ek modern nyelvi tanárai a kongresszus beleegyezésével külön bizottsággá alakultak, melynek nevében *Sigwalt* tanár meglehetősen radikalis tételeket terjesztett elfogadás czéljából a kongresszus elé. E tételek tárgyalása folyamán az ellentétek szenvedélyesen ütköztek egymásba. Egyike ezen tételeknek, mely a leghevesebb ellenmondásokra talált, a következőképen hangzik: »A mennyiben a modern nyelvek tanításának czélja adva van és elő van irva, *a tanítók múlhatatlanul szabadon választhatják a módszert.* E szabadságnak jogosultsága és határa »a tanuló érdeklődése«, mely azon alapszik: 1. hogy olyan tanára legyen, ki meg van győződve

tanítása értékéről, 2. hogy az a módszer, a melybe a tanuló már beleszokott, eltérés nélkül folytatódjék.« — Miután Francziaország hivatalos képviselői a kongresszuson, oly személyiségek, mint Bréal és Rabier, e javaslatok ellen tiltakoztak, a kongresszus megelégedett a következő határozat hozatalával:

10. Tekintettel arra, hogy a tanár tanításáért felelős és a felelősséggel karöltve jár a szabadság, a kongresszus helytelennek ítéli a tanító bárminő befolyásolását a módszer megválasztásában. Mivel ezenfelül az előterjesztett különböző és egymással versenyző módszerek egyike sem bizonyította be elsőbbségét, a kongresszus tartózkodik, hogy valamely módszert különösen ajánljon.

K. F. után.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az igazgatóság ülése ápr. 19-én.

Az ülés csupa folyó ügyeket intézett el.

Müller József pénztáros jelenti, hogy a befizetések rendesen folynak; a hátralékosokra nézve felhatalmazást kér, hogy azoknak is küldhessen figyelmeztetést, kik valamely vidéki körhöz tartoznak; jelenti továbbá, hogy a hátralékosakról a karácsonyi választmányi ülés megbizása alapján összeállított jegyzéket újból revideálni kell, mert azóta többen megkezdték a fizetést, a kiket perelni nem volna méltányos. Az igazgatóság humánus, de egyúttal az egyesület érdekeit szemmel tartó revisio alá veszi a jegyzéket.

Tiber Ágost, a segélyző alap pénztárosa, jelentést tesz az igazgatóságtól a segélyző alap javára márczius 27-ikén rendezett *hangversenyről*. Művészi tekintetben a hangverseny teljesen sikerült, a mit a közreműködők odaadó buzgalmának és tehetségeinek kell köszönni. Anyagi tekintetben azonban a hangserseny nem felelt meg a hozzá füzött várakozásunknak, noha némi hasznot mégis hozott. A hangverseny összes bevétele 390·40 K., kiadása 231·20 K., tiszta jövedelme tehát 159·20 K. A segélyző alap pénztári készlete ez idő szerint 511·36 K. — Az igazgatóság az összes közreműködőknek, a rendező Tiber Agost pénztárosnak, valamint a felülfizetőknek jegyzőkönyvi köszönetet szavaz. Felülfizettek a Közlöny 25. számának 631. lapján kimutatottakon kivül: a VI. ker. áll. főreáliskola tanári kara 20 K., Müller József 5 K., Singer és Wolfner 10 K., Toldi Lajos 10 kor.

Négyesy László főtitkár jelenti, hogy Bozóky Endre I. ker. áll. főgymn. tanár elkészült a szolgálati pragmatika tervezetével. Az igazgatóság Molnár István titkárnak adja ki a tervezetet, hogy róla az igazgatóságnak jelentést tegyen.

Bemutatja továbbá a főtitkár *Kardos* Albert debreczeni főreáliskolai tanár indítványát, hogy a rangsor-kiigazítás ügyét

tüzze ki az igazgatóság a legközelebbi választmányi ülés napirendjére. Az igazgatóság a kérdés tanulmányozására egy, a főtitkárból, titkárból, szerkesztőből, továbbá Reif Jakab V. ker. áll. főreáliskolai tanárból álló bizottságot küldött ki.

Végül az igazgatóság egyes felmerült kívánságok folytán még egyszer megfontolás tárgyává tette a legközelebbi választmányi ülés napját; minthogy azonban alkalmasabb napot nem talált, megmaradt a korábbi megállapodásnál, mely szerint a legközelebbi vál. ülés május 16-ikán, áldozó csütörtökön délelőtt 9 órakor lesz. *bp.*

Kolozsvári kör.

(A klasszikus olvasmányok és a régiségtan.)

Tanári körünk április hó 13-án tartotta meg idei ötödik felolvasó ülését dr. *Márki* Sándor, egyet. tanár elnöklete alatt, 38 tag részvétele mellett.

Dr. *Márki* S. elnök az őszinte fájdalom hangján emlékezik meg a kolozsvári egyetem és egyesületünk halottjáról dr. *Halász Ignácz*-ról, kinek hirtelen és korai elhunyta gyászt hozott a hazai nyelvtudományra s a középiskolai tanárképzésre. A tanári kör részvétének jegyzőkönyvileg s az özvegyhez intézendő átiratban ad kifejezést.

Fogarassy Albert nagy-enyedi tanár *A klasszikus olvasmányokhoz mikor és milyen egymásutánban kapcsolódjék a régiségtan tanítása?* czímen tartott felolvasást. Nézete szerint tévedés a régiségtan tanítását egyes auctorokhoz kötni, s még nagyobb baj volna, ha ugyanazon olvasmány ugyanabban az osztályban még változó tanárok mellett is megmaradna több éven át, mert az egymás nyomába lépő osztályok minden segítő eszközt — szószedetet, jegyzetet, fordítást — örökölhetnének.

Fődolog a régiségek csoportosításának helyes egymásutánja, s ennek az a haszna: a) hogy minden tanár tudja, hogy mihez kösse, mire alapítsa a soron levő tanítanivalókat; b) meglesz az osztályok során fölfelé a folytonosság; c) épen ezen az alapon nemcsak több, hanem összefüggőbb, rendszeresebb ismeretanyagot lehet gyűjteni; d) ezt az anyagot a gymn. tanfolyam végső osztályaiban egymásból folyó, kiegészítő és magyarázó csoportokba lehet foglalni; e) ha pedig ugyanazon tárgy, a felsőbb osztályban épen az olvasmány kapcsán ismét előfordul, már úgy tekintjük, mint rendszeresen tárgyalt s inkább csak fölelevenítésre szolgáló tudnivalót. Azonban a régiségtani ismeretek mennyisége a helyes egymásután tetemes segítsége mellett sem lehet több, mint a mennyi az olvasmányok kapcsán közölhető. Az olvasmányokhoz csatolt tájékoztató bevezetések rövidek, ne pedig egész tanulmányok legyenek. Elég, ha épen csak annyit adnak, a mennyi nélkül az olvasmányhoz nem lehet hozzáfogni. A többit elvégzi a tanár. E bevezetések mellett is szükséges megállapítani, hogy

a régiségtan tanítását mely olvasmányokhoz s milyen terjedelemben kapcsoljuk. *A régiségek csoportjai* a természetesnek látszó fokozat szerint a következők: irodalmi, hadügyi, vallásügyi. állami, jogügyi, családi és magán-, végül pedig müvészeti régiségek.

A régiségek s olvasmányok kapcsolatáról szólva megjegyzi, hogy régiségekkel már a két első osztályban is találkozunk csekély mértékben; később a Corn. Nepos életrajzai s Phaedrus meséi adnak hasonló anyagot. A *hadügyi* régiségek áttekintő összefoglalása Jul. Caesarral, a *vallásügyieké* pedig legtermészetesebben Ovidiussal kapcsolatban történhetik. Ide esnék, főleg a Fasti kapcsán, a rómaiak életében oly nevezetes szerepet játszott ünnepek és ünnepi játékok ismertetése. — Az *állami* régiségek Sallustiussal, Ciceroval, a főcsoport pedig Liviussal, a *jogügyiek* Ciceroval, a történeti ismeretek Xenophon és Herodotos nyomán volnának tárgyalhatók. A *családi és magán*-életről szóló régiségek szórványosan csaknem az összes latin olvasmányokban felbukkannak, de egy sincs olyan, hogy kapcsolatában összegezhetnők a rendre szerzett ismereteket. Annál alkalmasabbak a görög olvasmányok közül az Odysseia s Herodotosnak némely részei. A görög élettel kapcsolatban különösen Horatius, Livius és Vergilius olvasása közben nem lesz nehéz és erőltetett dolog a *rómaiak életét* is áttekinteni. Az *irod.* régiségek összefoglalásánál kétségtelenül Horatiust illeti meg az elsőség (ódák, satirák, epistolák). Tacitussal kapcsolatban át kell tekintenünk a *császári kor régiségeit.* Plato életének ismertetésével pedig a *görög és római philosophia* történetét. — A *müvészeti* régiségek összegezésére a legjobb Horatius, továbbá Cicero IV. Verrinája.

Végül előadó az állami és az ev. ref. középiskolák tanterve közötti eltérést említi, mely az Ovidius, Sallustius és Livius elhelyezésében mutatkozik, majd pedig a görög-pótlóról emlékezik meg néhány szóval, melynek nem hive.

A hozzászólások során *Balogh Károly* kifejti, hogy a class. irodalom tanítását és ismertetését megnehezíti, hogy bő magyarázatokhoz kell fordulni s ezekkel együtt egész encyklopaediát kell a tanítványokkal közölni. Határozott körvonalat kell vonni a class. irodalom és a régiség ismertetésének határai között, hogy megtudhassuk, mennyit adjunk a régiségekből. A régiségtant nem csupán a class. nyelvekkel kapcsolatban, hanem a legfontosabb részeit a világtörténelemhez s a vallásos eszmék historiájához kell füzni. Pl. az állami regiségek a történelem körébe vonandók s a nyelvészek csak utaljanak a tört. tanulmányokra.

Dr. Erdélyi Károly kivánatosnak tartja, hogy e kérdés a tanártestületek figyelmébe ajánltassék azért, hogy 1—4 évi turnusokban a tapasztalat alapján a régiségek tárgyalásának sorrendje megállapítható legyen.

Dr. Török István kivánatosnak tartja, hogy a régiségtan anyaga a régi rendszertől eltérőleg állapíttassék meg, de úgy, hogy az külön tárgyként ne szerepeljen. A történelemmel kap-

csolatban tanított dolgok a class. nyelvészet kisegítőjéül szolgálnak s a tört. és nyelvészeti tanárok között az anyag tárgyalásában meglegyen a kellő összhang, mert a két tantárgy kölcsönös támogatása okvetetlenül szükséges.

Előadónak a hozzászólókkal megegyező zárószava után elnök kijelenti, hogy a kör hozzájárul az értekező fejtegetéseihez, s miután a fölszólalások bővebben megvilágították a kérdést: kívánatos, hogy az értekezés valamelyik szakfolyóiratban megjelenjék, hogy a régiségtan tanításának kérdése az országos érdeklődést felköltse. Értekezőnek pedig tanulságos és mély tanulmányról tanuskodó felolvasásáért köszönetet mondva, a gyűlést bezárta.

Felméri Albert,
jegyző.

125. szám.
1900—1901.

A TAVASZI VÁLASZTMÁNYI ÜLÉS NAPIRENDJE.

Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület *választmánya*, 1901. május hó 16-án, áldozó-csütörtökön reggel 9 órakor az egyesület helyiségében (IV. Ujvilág-utcza 2. sz.) ülést tart, a következő napirend szerint.

1. Hivatalos jelentések.
2. Társadalmi actio a zsúfoltság ellen. Előadó *Balogh Péter.*
3. Indítványok:
   a) *Kardos Albert* indítványa a rangsorkiigazítás ügyében.
   b) Indítvány a működési pótlék visszaállítása ügyében.
   c) *A kolozsvári kör* indítványa a nem állami tanárok nyugdíjalapja mérlegének évenkénti közzétételére nézve.
   d) A közgyűlés idejének megállapítása.

Budapesten, 1901. ápr. 25.

Négyesy László,
főtitkár.

VEGYESEK.

A mostari érettségi bizonyítvány érvenyesítése. A vallás- és közoktatásügyi miniszter f. évi 23554. szám alatt kelt rendeletével a *mostari főgymnasium* által kiadott osztály- és érettségi bizonyítványokat Magyarországon is államérvényeseknek nyilvánította oly feltétellel, hogy a mostari gymnasiumból a magyarországi középiskolákba átlépő ifjak a tantervi különbözetből, különösen a magyar nyelvből és irodalomból, valamint Magyarország történetéből fölvételi, illetőleg kiegészítő érettségi vizsgálatot kötelesek tenni, még pedig átlépéskor annál a középiskolánál, a hol tanulmányaikat folytatni kívánják, kiegészítő éretségi vizsgát pedig az általa kijelölendő középiskolánál:

továbbá a mostari főgymnasium oly mohamedán vallású tanulóinak, kik a görög nyelv helyett rendes tantárgyként az ó-arab nyelvet tanulták, úgy osztály-, mint érettségi bizonyítványaikat Magyarországon szintén államérvényeseknek nyilvánította, oly megszorítással azonban, hogy az ily tanulók, ha magyar egyetemen a bölcsészeti kar philologiai szakára kívánnának lépni, valamely, a miniszter által kijelölendő főgymnasiumnál a görög nyelvből kiegészítő érettségi vizsgálat letételére fognak kötelezetni.

Horvátországból. A horvát-szlavón országos kormány kiadásában Zágrábban megjelenő *Nastavni Vjesnik* (Tanügyi Közlöny) cz. paedagogiai szaklapnak, mely kizárólag a középoktatás ügyét szolgálja, f. évi 3. (márcziusi) számában *Tanügyi hirek* között (511—515 m.) *A. Pisarević* tanár hosszabb czikkben foglalkozik főleg Közlönyünk nyomán középoktatásunk jelenlegi állapotával általában s egyesületünkkel különösen. Behatóan ismerteti a költségvetés országgyülési tárgyalásával kapcsolatban a miniszter úr beszédét, első sorban kedvencz eszméjét: az egységes jogosítású középiskolát, az új tantervet, a tanárképző intézet új szervezetét, a közvetlen módszer behozatalát a modern nyelvek tanításában, a zsúfoltság kérdését, a gyakorló főgyimnasium szülői conferentiáit, a kötelező játék-délutánokat, továbbá egyesületünk s köreink működését és sikereit erkölcsi és anyagi tekintetben; különösen kiemeli az idei költségvetési törvényben elért sikerünket. Ez utóbbi már csak azért is érdekli a testvérország középiskolai tanárait, mert ebből erőt meríthetnek és ezt érvül használhatják fizetésök rendezésére irányuló törekvéseikben. Ugyanis a 200 frtos pótlékok mellett és javadalmazásuk jóval mögötte marad a magyar tanárénak, a mennyiben a *helyettes tanító* évi fizetése 540 frt., a *valóságos tanítóé* 900 frt és megfelelő lakáspénz; a tanári czim meg csak 5 évi rendes tanítói működés után adományoztatik.

Gy. V.

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi minister *Paczák János* pozsonyi kir. kath. főgymnasiumi és *Niedermann Ignácz* győri állami főreáliskolai rendes tornatanítókat jelen minőségükben kölcsönösen áthelyezte.

Haláleset. *Liszka Béla* kecskeméti áll. főreáliskolai tanár, a kecskeméti Katona-kör titkára, f. hó 17-ikén meghalt szivszélhűdésben, 44 éves korában. A megboldogult egyike volt legkiválóbb tanárainknak. Régebben az irodalom terén is munkálkodott, ő adta ki Greguss Ágost Aesthetikáját is csupán hátramaradt jegyzeteiből és az egyetemi előadásai alapján kibocsátott ivekből. Élte delén ragadta el a halál. Áldás emlékezetére!

Figyelmeztetés. A Közlönynek összes évfolyamai (1867—1900.) megszerezhetők Bermüller Ferencz ny. főgymnasiumi tanárnál (Buadpest II., Donáti-utcza 4.) 3 koronájával.

Tartalom: A gymnasium és reáliskola viszonya. (Folytatás.) Dr. *Ohovancsák* Istvántól. — A párisi iskolaügyi kongresszusokból. (Folytatás.) *K. F.* után. — *Egyesületi élet:* Köri tudósitások. (Az igazgazgatóság ülése, kolozsvári kör.) — A tavaszi választmányi ülés napirendje. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Az ATHENAEUM r. társulat kiadásában megjelenő

Iskolai Könyvtárban

= **ujabban** a következő számok jelentek meg: =

8. sz. **Berzsenyi Dániel Költői és Prózai művei.** Szemelvények. Közzéteszi *dr. Váczy János.*
Ára kötve ... ... 1 kor. 80 fill.

9. sz. **Az Oktató Mese és Szemelvények Magyar Meseirókból.** Szerkesztette *dr. Koltai Virgil.*
Ára kötve ... ... 1 kor. 40 fill.

10. sz. **Katona József Bánk-Bánja.** Magyarázta *dr. Hevesi Sándor.* Ára kötve ... ... 1 kor. 80 fill.

E vállalat rövid időközökben folytattatik.

Kapható a kiadó, ATHENAEUM r. társulatnál Budapesten, VII., ker., Kerepesi-ut 54. szám, = valamint minden könyvkereskedésben. =

ATHENAEUM
KÉZIKÖNYVTÁRA
XVIII. KÖTET.

A MAGYAR NYELV

A művelt közönség számára.

Irta: **BALASSA JÓZSEF.**

Ára kötve 2 kor.

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 29. szám. 1901. május 5.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-uteza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Evi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A CLASSICUS OLVASMÁNYOK ÉS RÉGISÉGTAN KAPCSOLATA.

(Felolvastatott a kolozsvári kör ápr. 13-iki ülésén.)

Elvállaltam a fejtegetését, nem merem mondani megoldását egy olyan kérdésnek, mely rég megszületett, de keresztviz alá még nem került; azaz még nem iktatták be a törvényesen bevett s immár megoldást követelő napi kérdések sorába. Oka talán az volt, hogy a classicus olvasmányok megértéséhez szükséges tudnivalókat hosszú ideig csak úgy tekintették, mint épületeknél az állványt, melyet a munka befejezése után el kell bontani. Ma már inkább úgy tekintik, mint kiállításoknál a tárgyak befogadására emelt stilszerű épületeket, melyeknek a kiállítás után is megmarad önálló művészi értékök. Sőt sokan vannak, a kik az így szerezhető ismereteket épen olyan értékeseknek tartják, mint a classicus olvasmányok alaki és tartalmi szépségeinek megismerését. Talán igen sokat mondanak, de az tagadhatatlan, hogy a régiségek világánál mintegy feltámad a görög és római élet; az olvasmányok visszakapják azt a talajt, környezetet, a melyben születtek; tanulóink lelke nem holt, hanem élő anyagot vesz magába.

Minél egységesebb, rendezettebb ez az anyag a maga féléségeiben, annál tisztább, maradandóbb a hatása, nagyobb az értéke. Ez az elrendezés, osztályozás az u. n. archaeologiák, régiségtanok keretében meg is történt. Az a kérdés, hogy megtörténhetik-e a classikus olvasmányok kapcsán is? Lehet-e úgy csoportosítani a régiségeket, hogy a classicusokhoz vagy részeikhez kapcsolva rendszeresen ismertessük?

E kérdés jogosultságát sok minden igazolja; leginkább az az ismeretes körülmény, hogy még akarva is nehéz olyan olvasmányt szerkeszteni, a melyben csak egyféle régiség fordul elé. Épen ezért sokszor olyan dolgokat kell ismertetnünk, a melyeket

csak később, mondhatnám, törvényes helyükön várnánk; viszont sokszor kell ismételnünk olyanokat, a melyeket a maguk helyén rendszeresen letárgyaltunk. Bele szól még a dologba az olvasásra kiszemelt darabok változtatása, a tanulók arravalósága, a tanár egyénisége, talán más irányú meggyőződése stb.

Nem egyszer hallottam, hogy a régiségek tanítását egyes auctorokhoz vagy részeikhez kötni annyi, mint egyrészt a tanár kezét kötni meg, másrészt az olvasmányok megválasztását igen szűk határok közé szorítani. Ebben van is valami igaz. Egyik auctorhoz s annak is némely részéhez, tartalmuk alapján, könnyebb odakapcsolni a régiségek egyik-másik csoportját, mint a másikhoz. A tanár azonban nem teheti, hogy ugyanazon osztályban mindig ugyanazt a darabot olvastassa csupán azért, mert a nevezett czélokra legalkalmasabb. De ez a baj csak akkor volna igazán baj, ha a tanárok osztályhoz volnának kötve, akár csak annyira is, mint régen voltak. Ma már nem rendes körülmény az, mikor a classica litteratura tanára egymásután több évig is ugyanabban az osztályban marad.

Nagyobb bajnak látszik a másik. Azt maga a tanítás érdeke is megköveteli, hogy ugyanaz az olvasmány ugyanabban az osztályban még változó tanárok mellett se maradjon meg több éven át. Elég azt említenem, hogy így az egymás nyomába lépő osztályok minden tilos segítő eszközt örökölhetnek egymástól. Ez a régebbi időkben nem is volt ritka eset. Öt-hat éves szószedetek, elsárgult jegyzetek, éktelen nyelvezettel gyártott fordítások, u. n. puskák, vándoroltak kézről-kézre, hogy maguk is szaporítsák a régiségek számát.

A bajon, véleményem szerint, csak úgy lehet segíteni, ha a változtatás elvének megóvása mellett az olvasnivalók megválasztásánál lehetőleg a másik czélt is szem előtt tartjuk, de a nélkül, hogy egyiket is alárendelnők a másiknak. Ezt ma már nem nehéz megtennünk. A classicus olvasmányok választéka erre a czélra eléggé gazdag és eléggé kipróbált. Szükség esetén és kellő óvatossággal szaporítani is lehet. Az aztán, hogy egyik olvasmányban kevesebb a vonatkozás a fennforgó régiségek csoportjára, mint abban, a melyik leggazdagabb, a tanár ügyességében mindig megleli helyes kiegyenlítését.

De megleli mindenelőtt épen abban, a mi fejtegetésünk tárgya: *a régiségek csoportosításának didaktikailag helyes egymásutánjában.* Hiszen az kétségtelen, hogy az egyes csoportokat itt sem lehet csak úgy ötletszerüen rántani elő. Szükségképen bizonyos természetes fokozat szerint kell azoknak egymásután következniök. Az irányadó elv itt sem lehet más, mint a könnyebbről nehezebbre haladás elve, a tanulók kora és fejlettsége szerint. Így hát a kezdő fokra az egyszerű, elbeszélő természetű, bővebb fejtegetésre nem szoruló régiségek közlését kell tennünk. A továbbiak a szerint következnének, a mint ehhez közelebb vagy távolabb állanak.

Az ily alapon nyugvó egymásután megtartása mellett nem eshetik meg az a baj, hogy a természetes haladás rendjén elő nem készített nehézségek legyőzése érdekében tanárt és tanítványt fárasztó kinos magyarázatokkal kezdjük építeni a házat a tetején. Az eredmény a legtöbb esetben a tanulók elkedvetlenedése s a tanár bosszusága az eredménytelenség miatt.

Az egymásután megállapításának közetlen hasznai a következők: 1. minden tanár tudja, hogy mihez kösse, mire alapítsa a soron levő tanítnivalókat; 2. meglesz az osztályok során fölfelé a folytonosság; 3. s épen ezen az alapon nem csak több, hanem összefüggőbb, rendszeresebb ismeret-anyagot lehet gyüjteni; 4. ezt az ismeretanyagot a gymnasiumi tanfolyam végző osztályaiban egymásból folyó, egymást kiegészítő és magyarázó képcsoportokba lehet foglalni; 5. ha ugyanazon tárgy a felsőbb osztályban, épen az olvasmány kapcsán, ismét előfordul, úgy tekintjük, mint már rendszeresen tárgyalt s inkább csak ismétlésre szoruló tudnivalót.

Mondanom sem kell, hogy a régiségtani ismeretek mennyisége a helyes egymásután tetemes segítsége mellett sem lehet több, mint a mennyi az olvasmányok kapcsán elszórva volna közölhető a minden irányú megvilágítás, mondhatni, megelevenítés érdekében, azon általánosan ismert oknál fogva, hogy a gymnasium sehol és semmiben sem törekedhetik rendszeres bevégzettségre, hanem csak a tudomány iránti érzék fölébresztésére és ápolására. De a régiségek bőséges ismertetése nem volna helyes még azért sem, mert túllőnénk a czélon, s magát az olvasmányt másodrendű szerepre sülyesztenők, a mint ez a görögpótló egyik-másik ágában történik.

Kérdés azonban, hogy a mikor itt így rendezgetjük s huzogatjuk az olvasmányok mellé a régiségeket: nem döngetünk-e legalább is félig nyitott ajtókat? Hiszen ma már alig van, tudtommal nincs is, olyan gymnasiumi classicus, a mely rászorulna a mi jóakaratunkra, a melylyel lelkiismeretesen meg akarjuk állapítani az ő természetes jutalékát a régiségekből. Hát az iskolakönyveknek sokszor félkönyvre menő bevezetései és kétharmad lapra terjedő jegyzetei mire valók? Megkapja ott minden tanuló, sőt még a tanár is mindazt, a mit az olvasmánynyal kapcsolatosan tudni, tanulni kell. Mire való hát itt az »egymásután« megállapítása? Ez a kifogás sem egészen alaptalan, épen azért számolnom kell vele.

A bevezetésekben és jegyzetekben foglalt régiségtani anyag csakugyan nem kér útmutatást a kapcsolatra nézve, mert mindig szorosan az olvasmányhoz simul. Az egymásutánban sem téved, mert nem jön előbb, mint olvasmánya. Másrészt világos az is, hogy tájékoztató bevezetéssel, rövid útmutatást adó jegyzetekkel fölszerelt kiadásoknak mindig megvolt, ma is megvan a hasznuk, a mennyiben nagyobb alaki és tárgyi nehézségek esetén megmentik a tanulót olyan munkától, melyet vagy csak nagy után-

járással, vagy a szükséges segédeszközök híján egyáltalán nem tudna elvégezni. Arra is jók épen ezért, hogy megmentsék a tanulási kedvet, mely a minduntalan felbukkanó nehézségektől, különösen a gyengébb tanulókban, könnyen megriadhat.

Azonban sehogysem tudom hasznosnak, gyümölcsözőnek tartani az olyan tanulmányféle bevezetéseket, a lefordítás határáig menő jegyzeteket, melyek az olvasásra szánt darabot át meg át dolgozzák nemcsak bő tartalmában, gondolataiban, hanem előre megvilágítják minden oldalról, rámutatnak minden érdekességére, tanulságára s ezzel mintegy letejfölözik a tanuló elől, vagy kevésbbé prózai hasonlattal szólva: úgy tesznek, mint azok, a kik a regényolvasónak előre elmondják a regény meséjét és végét.

Jobb volna, ha csak annyit adnának, a mennyi nélkül az olvasmányhoz nem lehet fogni. Adnák röviden az iró életrajzát, az illető nép irodalmában, esetleg (magasabb osztályban) a világirodalomban elfoglalt helyét; rámutatnának azokra a vivmányokra melyek hatása alatt és között az olvasmány termett s talán pár szóval az olvastatás czélját is jeleznék. Minden egyebet hagynának az olvastatás folyamára, hogy a tanulók a tanár vezetése mellett inkább magok jőjenek rá az olvasmány érdekességeire, tanulságaira; ne veszítsék el a munka és fáradság legbecsesebb jutalmát: azt a tudatot, hogy ezek fölfedezésében nekik is van valami részök és érdemök.

Többet is mondhatnék, de gondolom ennyi is elég annak bizonyítására, hogy a tulságosan bő és minden irányban kimerítő bevezetések, a minden kis nehézséget, fejtörést félretoló jegyzetek többet ártanak, mint használnak a classicus olvasmányok rendjén és kapcsán szerezhető ismereteknek, főleg akkor, ha magát a jegyzetet is meg kell magyarázni, a mire nem egy példa akad.

De másfelől azt is ki merem mondani, a mi épen főczélom volt, hogy az ilyen sokat markoló, de keveset szorító kiadások nem hogy fölöslegessé tennék, hanem épen szükségesebbé teszik annak a megállapítását, hogy a régiségtan tanítását mely olvasmányhoz milyen terjedelemben kapcsoljuk. A czélszerüen tagolt bevezetéseket s kellő didaktikai érzékkel készült jegyzeteket is könnyebben be lehet illeszteni a tanítás menetébe a régiségtan utmutatása mellett.

És itt ismételnem kell azt, a mit már fennebb érintettem: hogy a régiségek csoportjainak egymásutánját az olvasmányok egymásutánja csak annyiban vezetheti, a mennyiben velök a természetes didaktikai fokozat feltétele is érvényesülhet.

Miután megkisérlettem a fejtegetésem útját álló akadályok félretolását s egyúttal lehetőleg bebizonyítottam az »egymásután« *szükséges* voltát, elérkeztem a *lehetőség* kérdéséhez, a mint azt már előre fölvetettem.

Vajjon el lehet-e osztani, ki lehet-e kerekíteni a régiségek csoportjait nemcsak az olvasmányok, hanem az osztályok szerint is úgy, hogy újra-tárgyalásuk és kibővítésük többé szükséges ne

legyen? Erre határozott nemmel kell felelnem. Nemcsak nem lehet, de nem is szabad. Hogy miért nem lehet, arra már fennebb is rámutattam. Itt csak röviden ismétlem, hogy nincs olyan nagyobb terjedelmű classicus olvasmányunk, a melylyel kapcsolatban a régiségeknek csak egy csoportjával találkoznánk. Nagyobb részük olyan, hogy teljes megértésük érdekében többfélére is ki kell terjesztenünk figyelmünket.

De nem is szabad a régiségek egyes csoportjait úgy letárgyalnunk, hogy azokra többé akár vissza se térjünk, mert a mindig résen álló feledés öblös csövén sok elpárolog; de másfelől újabb olvasmányoknál újabb tudnivalókkal gyarapodik az egyszer már összefoglalt anyag.

Szó sem lehet hát egyébről, mint arról, hogy a különböző csoportokat a fennemlitett didaktikai elvek megóvása mellett a szerint kapcsoljuk az olvasmányokhoz, a mint természetök szerint inkább egyeztethetők.

(Vége következik.)

Fogarassi Albert.

A PÁRISI ISKOLAÜGYI KONGRESSZUSOKBÓL.

(Folytatás.)

Az emberbaráti kongresszus (Congrès de l'Humanité).

Ez a kongresszus (szept. 23-tól okt. 2-ig) a következő 5 osztályra oszlott: 1. femininismus, 2. socialoekonomia, 3. egészségügy, 4. ethika, paedagogia, philosophia, 5. journalistika, propaganda. — A következőkben azokat a határozatokat és tételeket adjuk, melyek a közoktatás- és nevelésügyre vonatkoznak.[1]

1. A gyermekek nevelésének és a felnőttek erkölcsi tökéletesítésének czélja az akaratnak az általános emberszeretetig való fokozása legyen.

2. A testvériességre és emberiességre való nevelés a tanterv minden fokán és valamennyi tanintézetben érvényesüljön.

3. A tudományos erkölcstant, melynek czélja a physikai, erkölcsi és értelmi épség, a népiskolákban, a felsőbb iskolákban, a kerületi hatóságoknál (?) és a kaszárnyákban egyaránt tanítani kell.

4. Az egészségtant és az egészségügyet ugyanazon okból, mint a biologiai ismereteket és az erkölcstanítást is, szintén elő kell adni; de természeti törvényeken kell alapulniok és a sexualismust vagy a nemek törvényes viszonyát tekintetbe kell venniök.

5. Az emberiség történetét újból részrehajlatlanul meg kell írni, mely alkalommal a katonai tetteket és a hódításvágyat érdemök szerint meg kellene bélyegezni.

[1] L. Vodoz A. új folyóiratát: »*L'Humanité*« (Paris, 1901. január 29. l.)

6. A vérontásra vonatkozó elbeszélések és képek a tankönyvekből kiküszöbölendők.

7. A nők a történelem színe előtt nyerjék el az őket megillető jogokat és méltánylást, épen úgy gondosan ki kell mutatni befolyásukat a tudományra, békére és erkölcsre.

8. A gyermeknevelés mindég vegyes legyen.

9. Anyáknak, nevelőnőknek és mindazoknak, a kik a gyermekek lelkiismeretét irányítják és nevelik, tekintettel a világbékére és az oktatás érdekében ismerniök kell és meg kell érteniök az igazságosság, a népjog, a jóság és a valódi testvériesség alapelveit.

10. A szépnek tanát és ismeretét minden fiú- és leányiskolában és a nevelés egész vonalán, még a fegyházakban is tanítani és ápolni kell, hogy a szépnek szeretetét a szivekbe beoltsuk, megértését és megvalósítását előmozdítsuk, megszokottá tegyük, továbbá az izlést és a tettekben, lényegben és alkotásban való tökéletességre való törekvést fejleszszük.

11. A rendes iskolákon kívül mintegy kiegészítőül és függelékül oly független intézeteket kell alapítani, melyeknek az a különös céljuk, hogy erkölcstanítás segélyével jóságra neveljenek.

12. A háztartás, gazdaság, ipar és kereskedelem tanfolyamai normál-tanfolyamoknak tekintendők, azaz olyanoknak, melyek a társadalom normalis életéhez feltétlenül szükségesek.

13. A gyermeki bünügyek terén a baj okát kell kutatni, hogy a javulást előidéző büntetés helyébe sajátságos és különös paedagogiai és egészségügyi eljárás lépjen.

14. A coëducatio elvének kell érvényesülnie.

15. A vegyes iskolákba felveendő gyermekek lehetőleg fiatalok legyenek; a felvehetőség határa a kisdedovodákból való kilépéshez legyen kötve.

16. A tekintélyen alapuló módszert a meggyőzésen alapuló helyettesítse; a büntetéseket és jutalmazásokat az iskolákból egészen ki kell küszöbölni.

17. A nevelő törekedjék növendékeiben az érzelmi s az értelmi világot párhuzamosan fejleszteni és nem egymás rovására.

18. A nevelőknek ügyelniök kell, hogy tanítványaik testi fejlődését ne akadályozza a szellemi fejlődés.

19. Az igazság tisztelete és a természet ismerete minden nevelés alapja.

20. Habár mindegyiknek teljes nevelő oktatásban kell részesülnie, mégis a férfi és nő közötti különbséggel hivatásuk és működésük tekintetében számolni kell.

21. Az erkölcstanítást kizárólag a kölcsönös felelősség *(solidarité)* és igazságosság elveire kell alapítani.

22. A mennyiben a nevelő egyúttal tanító akar lenni, első sorban neki magának kell azt gyakorolnia, a mit tanít.

23. Ha a tanító téved, inkább vallja be nyiltan hibáját, mintsem meghamisítsa tanítványai itéletét.

24. Hogy a munkakedv *(travail attrayant)* tényleg megvalósuljon és ennek folytán a munkások az ipari rabszolgaságtól megszabaduljanak, a gyermekeket külön gyermekotthonokban *(familistères)* kell nevelni, a hol a tanítók kötelességszerüen megfigyelik és kikutatják az ápolásukra bizottaknak különböző képességeit.

25. Az emberbaráti kongresszus magát a gyermekek és az ifjuság védőjének nyilvánítja.

K. F. után.

AZ IFJUSÁGI ORSZÁGOS TORNAVERSENYRŐL.

Az ifjusági országos tornaversenyről a Közlönyben lefolyt vita kiegészítéseül, magának a versenynek az érdekében s lehető figyelembevétel végett, legyen szabad néhány észrevételt tennem.

A versenyt rendező bizottság amaz intézkedése, melynélfogva az eddig szokásos egyéni versenyek helyébe a csapatversenyeknek enged nagyobb tért, egészen helyes, sőt üdvös. A csapatversenyek egyrészt gyorsabban lebonyolíthatók s ennélfogva a verseny sikerét jobban biztosítják, másrészt megakadályozzák, hogy egyes tornatanárok specialisták képzésére fektessék a fősulyt, s ennélfogva az egész középiskolai tornaoktatásra jótékonyan hatnak. Azonban nem mondhatjuk ugyanezt két teljesen ellentétes versenynemnek összetételére, s ennek minden előzetes hirdetés nélkül főversenynyé emelésére. A magas ugrás és sulydobás annyira ellentétesek és annyira ellentétes képességet és képzettséget kivánnak, hogy vidéki tornatanárnak eszébe sem juthatott soha, hogy ezek valaha egy versenyben összeköttetnek. A sulydobásra rendesen a nehézkes, durvább izomzatú tanulók hajlandóbbak, ellenben a magas ugrásban rendesen a mozgékonyabb, simább izomzatú gyerekek képezik magukat. A rendező bizottságban pedig a tornászati szakközegek bizonyára nem ötletszerűleg indítványozták és fogadták el, hanem előzetes megfontolás után, s ennélfogva ők képzés dolgában időelőnyt nyertek.

A főversenyre van még egy másik megjegyzésünk is. A napokban szétküldött »Részletes versenyszabály« a sulydobásnál azt mondja: »A dobás $7^1/_4$ klg. sulyú vasgolyóval állásból, ugrással, vagy nekifutással, de egy kézzel történik.« Ez ismét meglepetést tartalmaz a vidékiek számára.[1] A középiskolai tanulók számára kiadott országos versenyszabályok 7 klg. sulyú vasgolyót írnak elő és »nekifutás« nem említtetik. Miskolcz közvetlen közelében vasgyár van, s mégis egy hét telik bele, míg egy $7^1/_4$ klg. sulyú vasgolyót kapunk. És most mi történik azon iskolákkal, kiknek levelezésbe kell bocsátkozniok a golyó beszerzése

[1] Miért volna épen csak a *vidékiek* számára meglepetés ez az intézkedés? Ha a vidéki tornatanárokra nézve meglepetés ez, akkor bizonyára meglepetés ama fővárosi tanárokra nézve is, a kik nincsenek bent a bizottságban. Még itt is ellentétet keresünk főváros és vidék között? *Szerk.*

iránt, mert gyakorlatokat tartani a $7^1/_4$ klg. sulyú vasgolyóval mindenesetre kell. Nézetünk szerint szabályul kellene felállítani, hogy a versenyszabályokat a versenytartás évének szeptember haván túl megváltoztatni nem szabad. »Nekifutás« szintén nem volt az eddigi versenyeken, s most midőn lesz, azt is szükséges volna tudni, hogy a vasgolyó lendítés-vétel alkalmával csipőn alól bocsátható-e, nekifutás alkalmával pedig az eldobás előtt a másik kéz segélyül vehető-e, illetve érintheti a vasgolyót, mert ellenkező esetben a vasgolyó kezelése igen nehézzé, sőt veszélyessé is válhatik.

A versenyjátékok közt mindenesetre leglátványosabb és legérdekesebb lesz a füleslabda-játék. Itt szintén óhajtanánk egy pár dologgal tisztába jönni. A versenytéren ugyanis ugyanazon időben egyszerre több helyen fog a verseny folyni. Mi tehát a verseny szabályos és rendes lefolyása érdekében óhajtanok a füleslabda-játéknál az oldalhatárok pontos megjelölését és annak kimondását, hogy az oldalhatárokon kivül dobott labda nem számít és büntetésül visszaadatik, — a gurulást természetesen nem számítva. Ez sok kellemetlenségnek elejét venné és a tribün közönségét is megmentené a rettegéstől. A derékdobás szintén kétféleképen van gyakorlatban, vagy úgy, hogy az eldobás pillanatában csak az egyik kéz érinti a labdát, vagy pedig mindkét kézzel egyszerre történik a dobás. Erre nézve egységes eljárást és előzetes tájékozást kérünk, mert lényeges dolog.

A versenyszabályok utalnak dr. Ottó József »Ifjusági játékok« czimű könyvére, ott pedig ezeket olvassuk: »Egy-egy bevett kapu egy pontot számít.« Gyakran megesik, a mint a két párt egymásnak a labdát két kézre fogva dobálja, hogy az egyik párt a másikat egészen beszorítja a saját kapuja mögé. Ilyenkor aztán, ha a labdát csak a két pózna között dobták be (tehát nem a póznák fölött), az ellenpárt egy pontot nyert. De mi lesz akkor, ha az ellenpárt a labdát nemcsak a póznák között, de *fölötte* dobja be; mert ez az eset is előfordulhat. Ezt szintén szükséges tisztázni.

Vidéken többféle sulyú és szerkezetű füleslabda van használatban, a versenyt rendező bizottság tehát bizonyára gondoskodni fog labdáról, hogy a verseny egyenlő eszközök mellett egyenlő esélyekkel folyjon le. A játékkönyvben közölt $2^1/_2$ klg. sulyú labdát tudomásul veszszük és elfogadjuk. Azonban ismerni akarjuk a fülnek a labda felületétől számított hosszát is, mert ez igen lényeges. Szebb dobásokat csakis hosszú fülű (24—30 cm.) labdával lehet tenni, mert ennek jóval nagyobb röpítő erőt lehet adni, mint a rövid fülűnek.

A játék szépségéről levén szó, nem hagyhatjuk említés nélkül a füleslabdával való dobások minőségét. Legtávolabb lehet dobni, ha a labda 45 fok szög alatt röpíttetik el. Azonban ennél alacsonyabb dobások is megengedhetők. De ha a versenyző csapatok nagyon lapos dobásokkal veszik egymást üldözőbe, a játék igen rút kinézést nyer, s ezenfelül sűrűn fordulhatnak elő

hatalmas mellbe-ütések, orr-bezuzások, sőt még a kar- és lábficzamodások is gyakorlatba jöhetnek. A füleslabda-játékversenyekhez tehát, épen mint a labdarugáshoz, jó szemmértékkel bíró, pártatlan és szakértő versenybirákat kérünk.

(Miskolcz.) *Simon Gábor.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Pozsonyi kör.

(Szabad lyceum. — Az iskolai felügyelet.)

A pozsonyi tanári kör f. hó 13-án *Pirchala Imre* elnöklete mellett gyűlést tartott.

I. Az ülés elején *Pirchala Imre* elnök jelenti, hogy a tanáregyesület igazgatósága köszönetét leiratban fejezte ki a körnek a segélyegylet részére ez idén is beszolgáltatott 40 koronáért, mint a kör részéről a segélyegyesület számára három évvel ezelőtt felajánlott 1000 korona évi kamatjáért.

Jelenti továbbá az elnök, hogy a pozsonyi *Szabad lyceum* befejezte ezidei előadásait. Az elnök indítványára, a kör köszönetet mond *Hirschmann Nándor* köri pénztárosnak, *Hamvas József* köri titkárnak, *Antolik Károly* főreáliskolai igazgatónak a helyiségért, végül a közreműködő *előadóknak* az élvezetes előadásokért.

Jónás János alelnök indítványára azután köszönetet mond a kör az elnöknek, ki legelső sorban járult hozzá a *Szabad lyceum* sikeréhez.

Azután *Hirschmann* Nándor köri pénztáros beszámol a *Szabad lyceum* három évi működésének bevételeiről és kiadásairól s ennek alapján a *Szabad lyceum*nak ezidei vagyonáról.

A pénztáros kimutatása a következő:

	Bevétel.	*Kiadás.*	*Maradék.*
1898/9.	947·12 K.	316·10 K.	631·62 K.
1899/900.	627·82 K.	295·56 K.	332·26 K.
1900/901.	536·50 K.	367.34 K.	169·16 K.
Összesen:	2112·04 K.	979·00 K.	1133·04 K.

Az 1133·04 K. maradék takarékpénztárban van elhelyezve. A *Szabad lyceum* vagyonához tartoznak még a 252·47 K. értékben beszerzett skioptikon-képek is.

Szóba került azután a fennmaradt összegnek hova fordítása. *Jónás* János alelnök azt indítványozza, hogy ezen összegből fizesse le a kör a tanári segély-egyesület számára évekkel ezelőtt megszavazott 1000 koronás alapítványát; a még fennmaradó 133·04 K. összeget pedig tartsa meg a kör a *Szabad lyceum*, vagy ennek megszünése esetén esetleg a jövőben előálló hasonló czélú intézmény számára.

Többek hozzászólása után a kör ilyen értelemben határozott.

II. Ezután *Pirchala* Imre kir. főigazgató, a kör elnöke értekezett az *iskolai felügyeletről*. Fölemlíti előadó, hogy a középiskolákra való felügyelet kérdése aránylag ritkán vetődött fel a tanügyi irodalomban és egyesületi életünkben, úgy hogy mikor az egyesület legutóbbi közgyűlése a köröknek ezt a kérdést tárgyalásra ajánlotta, ez sok helyütt csodálkozást keltett. Ez némileg azt a látszatot keltheti, mintha a felügyelet a legjobban rendezve volna. Mindazonáltal itt is volna javítni való, s érdemes erről a kérdésről is néha elmélkedni. Előadó egyébként már évekkel ezelőtt hozzászólott ehhez a kérdéshez.

Rámutat azután előadó arra a jelenségre, hogy mig közoktatásunk régóta idegen példák után indul, addig az iskolai kormányzás és felügyelet elütő minden más országétól, bár alapjában ezt is idegen minta után szerveztük. A főkülönbséget abban látja, hogy a középiskolákra való felügyelet sehol sincs annyira elkülönítve nemcsak a közigazgatás többi ágától, hanem még a közoktatás más tényezőitől is; sehol sincs a közigazgatás oly laza összefüggésben az iskolák tulajdonképeni kormányzásával; s maga a kormányzás sehol sincs oly erősen centralizálva, mint nálunk.

Röviden ismerteti az osztrák Landes-Schulbehörde-k és a porosz Provincial-Schulcollegium-ok szervezetét. Közös jellemvonásuk, hogy be vannak illesztve a közigazgatás szervezetébe; elnökük a Statthalter, vagy az Ober-Praesident; a nagyobb tartományokban egy osztályfőnök vagy Oberregierungsrath az ügyvezető alelnök; ezen hivatalokba be vannak osztva a tanárokból kikerült Landes-Schulinspektor-ok vagy Provincial-Schulrath-ok. Ezek együttesen tanácskoznak, szóbelileg referálnak, bizonyos ügyekben tanácskozás útján döntenek, véleményeiket és javaslataikat fölterjesztik a miniszteriumhoz.

A mi főigazgatói intézményünket tudvalevőleg a *Ratio educationis* léptette életbe. Mintául megalkotásánál a franczia *université* és az ennek részeit alkotó *academie*-k intézményét vették, melyek tudvalevőleg nem egyes főiskolák voltak, hanem az egész közoktatásnak országos és területi hatóságai. A *Ratio educationis* értelmében a főigazgató a saját kerületében az egész közoktatásnak feje volt a legfelső foktól a legalsóig. Hogy ez állásnak diszt adjanak, az akkori felfogás szerint egy-egy főurral vagy praelatussal töltötték be. Az 1806-ki második *Ratio* ki is mondja, hogy a főigazgató legyen »vir ordinis conspicui«. Sok dologban rendelkezési, mindenben nyomatékos véleményezési joga volt a főigazgatónak.

Vázolja azután röviden a változásokat, melyeken az intézmény keresztülment az 1883. törvény meghozataláig, mely a mai állapotot megteremtette.

Ma a főigazgató csupán a középiskolákra való felügyelettel van megbizva. Feladata, hogy a középponti kormány rendelkezé-

seit az egyes intézetekkel közölje, keresztülvitelöket ellenőrizze, tapasztalatairól jelentést tegyen; legfőbb feladata azonban a tanítás és nevelés ellenőrzése, vezetése és irányítása.

Egymással az egyes főigazgatók semmiféle, a középponti kormánynyal hivatalból csak irásbeli érintkezésben vannak.

Ez az előadó szerint az intézmény gyenge oldala, mely lehetetlenné teszi, hogy a középponti kormány ezen organumának kellő hasznát vegye. Mert ha a főigazgatói jelentések a legfigyelmesebb olvasóra találnak is a miniszteriumban, még sem lehetséges, hogy valamely általánosabb érvényű ügynek a tárgyalásakor mindazok a jelentések s ezeknek épen oda vonatkozó pontjai fejében legyenek valakinek, s így a kérdés eldöntésénél érvényesülhessenek.

Ebből ered, mint Alexander Bernát is kifejtette a budapesti körben, a tanároknak az a hite is, hogy igazgatói és más fontosabb állások betöltésénél az ő tanári érdemeik nem igen esnek latba; mert bár az, a ki a tanár működését ismeri, még oly kedvezően referálhatott is róla, kérdés, vajjon az, a ki valamely állás betöltésénél a javaslatot teszi, tud-e erről a referatumról, vagy emlékszik-e rá. Különben is az irásbeli érintkezés mindig nehézkes és hézagos.

Az is hiánya a szervezetnek, hogy a főigazgatóknak — kik a tényleges állapotot személyes tapasztalatból ismerik — hivatalból nincsen szavuk akkor, mikor az állapotok javításáról, reformokról van szó; és ők maguk a kormány intentióiról csak úgy értesülnek, mint bármely ujságolvasó. Ezzel a reformoknak az életbe való átvitele nagyon meg van nehezítve.

Tanügyi kormányzásunk és felügyeletünk rendjét nem alakíthatjuk át idegen példák után, mert ez összefügg történetileg fejlődött egész kormányrendszerünkkel. De nagyban tökéletesítené a felügyeleti szervezetet az az intézkedés, ha a főigazgatók évenkint legalább egyszer-kétszer egybehivatnának, az osztály főtisztviselőivel tapasztalataikról tanácskoznának, és az eléjök terjesztett dologi és személyi ügyekről véleményt mondanának. Sok mindent lehetne így egyszerübben és alaposabban elintézni.

Attér még arra a kérdésre, a mely már többször szóba jött: nem volna-e jobb a szakszerű felügyelet, nevezetesen külön érettségi felügyelők a human- és reáltárgyakra, esetleg még külön felügyelők a rajzoktatásra, talán a testgyakorlásra is. A két fő tárgycsoportra való szakfelügyelet megvan Ausztriában; és itt még megjárja, mert ezek a felügyelők egy hivatalban működnek, együtt tanácskoznak és gremiumban határoznak. De nálunk az ilyen megosztás egészen megbontaná az egységes vezetést, és a már amúgy is túlságba vitt szakszerüséget az egységes nevelés kárára végletbe vinné.

A felügyelet gyakorlatának módjáról nem akar értekezni, mert arról való nézeteit a jelenlevők úgyis gyakorlatból ismerik. Erre nézve inkább a tanárok véleményét szeretné hallani.

A kérdéshez legelőször dr. *Wagner Lajos* szólott hozzá, a ki az előadótól ismertetett és szerinte is súlyos bajok orvoslása czéljából azt kivánná, hogy a főigazgatók hivatalból tagjai legyenek a Közoktatási Tanácsnak.

Pirchala Imre elnök a főigazgatóknak a Közoktatási Tanácsban való részvételétől valami nagy eredményt nem várna, mert ez a testület hivatalos formában nem tárgyal.

Hegedüs István szerint nem sokat lendítene a mostani állapotokon, ha a főigazgatók a Közoktatási Tanácsban részt vennének; mert ez a testület személyi ügyekkel nem foglalkozik. Sokkal többet várhatnánk attól, ha a főigazgatók egymással összeköttetésben állanának, s a személyi dolgok közöttük szóba jönnének. Nálunk a mostani állapot miatt az előhaladás rendesen az illető tanár nevének a sajtó útján ismeretes voltához van kötve, s nem a tanári működés érdeméhez.

Rencz János dr. abban a véleményben van, hogy ezen főigazgatói összejövetelek legnagyobbrészt csak akademikus természetű eszmecserékre szorítkozhatnának; s a hangoztatott bajt ezen összejövetelek aligha orvosolhatnák. Abban sem lát bajt, hogy a főigazgatók a középponti kormánynyal csak irásbeli érintkezésben állanak; ez különben is így van minden ügyosztálynál. A baj forrását abban találja, hogy nálunk a különböző fokú iskolák egymástól teljesen el vannak különítve. Pedig mint az előadó is mondotta, a régi magyar főigazgatónak a hatásköre nemcsak a középiskolákra terjedt ki. Azt mondaná egészséges reformnak, ha — a tanfelügyelői intézmény megszüntetésével — a népiskolákat a középiskolák alá rendelnék; ilyen módon azután a középiskolákat a vidéki főiskolák alá, s ezeket a fővárosi egyetem alá kellene rendelni. Ez a reform aztán egyszerre orvosolná a szakszerű felügyelet hiányából származó bajokat, valamint a személyi ügyek elintézésének tökéletlen voltát és sok mást is. Ennek a gyökeres reformnak azonban két dolog állja útját: először, hogy kellő számú egyetemünk nincsen, másodszor, hogy az autonom iskolák szivósan ragaszkodnak sokszor az állami érdekekbe ütköző jogaikhoz.

Végezetül még *Hamvas* József szóvá tette a *hadi tengerészeti akadémia* felvételi vizsgálatainál szokásos és a magyar tanulókra sérelmes eljárásokat.

A kör ez évi utólsó ülése május havában lesz.

Dr. Rencz János,
a kör jegyzője.

VEGYESEK.

A Bóbita-Gerevich és Balog Mór közötti polemia, melyet a Közlönyre nézve a 25. számban befejezettnek nyilvánítottunk, mint előre látható volt, folytatódik a Közlönyön kivül. Azt hiszszük, nem

tekinthető a vita tovább fűzésének, ha az azóta történtekről e helyen megemlékezünk.

Mindenekelőtt az történt, hogy Balog Mór egy önálló füzetet adott ki a saját költségén, épen mint Bóbita és Gerevich tették, a melyben egymás mellé állítja a Bóbita-Gerevich-féle fizikának és forrásainak inkriminált helyeit, hogy az olvasók saját szemökkel győződjenek meg állításainak valóságáról. Ezt a füzetet a szerző kérésére a Közlöny mai számához mellékelve kapják olvasóink. Ha a Bóbita-Gerevich füzetét mellékeltük, a Balog Mór füzetét is méltányosnak tartottuk mellékelni.

Ennek a füzetnek a kiadásával azonban Balog Mór nem elégedett meg, hanem hasonlóan a Bóbita és Gerevich eljárásához, szintén fölkért néhány szakembert, hogy vizsgálják meg állításainak a megbizhatóságát. A fölkért szakférfiak aztán a következő nyilatkozatot állították ki Balog Mór részére:

Balog Mór főreáliskolai tanár a Bóbita-Gerevich-féle Kisérleti természettanra vonatkozólag a közte és a szerzők között felmerült kritika ügyében azzal a kérelemmel fordul hozzánk, hogy vizsgáljuk meg, vajjon a könyvvel szemben felhozott vádjai megfelelnek-e az igazságnak? Minthogy magunkat Balog Mór főreáliskolai tanárral szemben épen oly objectiv álláspontón állóknak érezzük, mint a megtámadott szerzőkkel szemben, az elbirálást elvállaltuk s az ügy beható megvizsgálása alapján a következőket jelentjük ki:

a) Azok a helyek, melyeket Balog Mór mint német tankönyvekből fordítottakat megjelölt, tényleg az illető könyvekből vétettek át, sok helyen az eredetiben elő nem forduló tárgyi hibákkal és más helyeken a tárgyi hibákkal együtt.

b) Meggyőződtünk arról, hogy hazai szerzők műveiből is egész fejezetek vétettek át a forrás megnevezése nélkül.

c) Meggyőződtünk arról, hogy a kérdéses könyvben sok az olyan természetű súlyos tárgyi hiba, melyet középiskolai tankönyvben megtürni nem lehet, s a melyek semmi esetre sem tulajdoníthatók a szedőknek, mint azt a szerzők védekezésükben állítják.

d) Végül szükségesnek tartjuk abbeli véleményünket is nyilvánítani, hogy Balog Mór főreáliskolai tanárnak fáradságos és lelkiismeretes munkáját olybá veszszük, hogy a középiskolai tanügynek vele elismerésre méltó szolgálatot tett, melynek jó hatását reméljük a tankönyvirodalomra.

E nyilatkozatunk közzétételét Balog Mór főreáliskolai tanárnak megengedjük. Budapest, 1901. április hó 28-án. *Grúber* Nándor, a IV. ker. főreáliskola tanára, s. k. Dr. *Kacsoh* Pongrácz, a VIII. ker. áll. főgymnasium tanára s. k. *Kont* Gyula, a VI. ker. felső keresk. iskola tanára, s. k. *Mikola* Sándor, az ág. ev. főgymnasium tanára, s. k. *Szíjártó* Miklós, a gyakorló-főgymnasium tanára, s. k. *Wagner* Alajos, az V. ker. áll. főgymnasium igazgatója, s. k.

Végül történt ez ügyben még egy harmadik lépés is. A budapesti tanári kör április 17-iki felolvasó ülésén Bozóky Endre, a kör

titkára, indítványt tett, hogy a tankönyvirodalom és tankönyvbirálat érdekében a kör foglaljon állást ebben a kérdésben, mert szerinte azzal, hogy a szerkesztő már a 25. számban lezárta a vitát, ez az ügy befejezve egyáltalán nincs. A kifejlődött eszmecserében két kérdés lépett előtérbe: egyik maga a polemia ügye volt, másik a szerkesztő eljárásának a bírálata. Az első kérdésben, noha többen szóltak mellette is, mégis mint nem egyesületi ügyben, a kör nem tartotta magát illetékesnek állást foglalni. A szerkesztő eljárásával szemben pedig, a ki a vitát a Közlönyben tovább fűzni a rendelkezésére álló tér hiánya miatt nem engedte ugyan, de a ki Balog Mórnak is már előzőleg megigérte, hogy füzetét a Közlönyhöz csatoltatja, épen, mint Bóbita-Gerevich csatolták, — a kör nem látott okot bizalmatlanságra, maga az indítványtevő is visszavonta indítványát, azért a tankönyvbirálat érdekében sem tartotta szükségesnek a Kör ez ügyből kifolyólag valamiféle állást foglalni.

E köri ülésről csak a Közlöny jövő száma fog beszámolni, de alkalomszerünek láttuk az ügy többi mozzanatának kiegészítésére előlegezni ezt a kis tudósítást. Midőn a budapesti körnek a szerkesztő eljárása iránt kifejezett bizalmát köszönettel regisztráljuk, még csak azt kell hozzátennünk e tudósításhoz, hogy őszintén sajnáljuk, ha valaki — bár csak pillanatra is — azt hitte, hogy a szerkesztő a vita lezárásával állást akart foglalni a vitában, vagy épen az irodalmi tankönyvbírálat útjába akart volna akadályt gördíteni. A szerkesztőt a Közlöny szük terjedelme egyszerüen kényszerítette a vita lezárására akkor, mikor véleménye szerint már elég anyag állt a szakemberek rendelkezésére, hogy magoknak az ügy állásáról véleményt formálhassanak. Ellenkezőleg, a Közlöny szerkesztője maga is szükségesnek tartja tankönyvirodalmi kritikánk színvonalának emelését, s csak örülni fog, ha magas irodalmi színvonalon álló könyvbirálatokkal — ha még oly szigorúakkal is — tisztelik meg a munkatársak.

Az orsz. ifjusági tornaversenyre megtörténtek a bejelentések. Összesen 63 főgymnasium, 16 főreáliskola, 12 tanitóképző intézet, 7 polgári és felső kereskedelmi iskola jelentkezett. Az összes résztvevők száma 3500 körül lesz, ezekből 2500 vidéki tanuló. Szabadon választott szabadgyakorlatokat 48 intézet, szabadon választott játékokat 41 intézet fog bemutatni, játékversenyt pedig 68 intézet kiván rendezni (49 füleslabdát, 7 csalogatót, 11 kótyát). A kótyára nézve a tornaügyi albizottság utolsó ülésén azt határozta, hogy az érdekelt intézetekkel még néhány az elbirálásra és méretekre vonatkozó megállapodást fog közölni. Ugyanez ülésen azt is elhatározták, hogy a tornázókat 26 oszlopba fogják fölállítani s a szabadgyakorlatok után ugyanannyi, mellvédővel ellátott különítmény áll rendelkezésükre. A gyülekezés a Szabadság-téren (az Ujépület helyén) lesz.

Némi szóbeszédre adott alkalmat egyes lapokban, hogy a fővárosi középiskolák közül csak a II. ker. áll. főreáliskola és a II. ker. kir. kath. főgymnasium és a vele kapcsolatos Ferencz József-nevelőintézet nem jelentkezett a versenyre. Az előbbi intézett tornatanára

beteg, elmaradásán tehát senki sem ütközött meg; ellenben a II. ker. kir. kath. főgymnasium és a vele kapcsolatos Ferencz József-nevelőintézet elmaradásához különféle commentárokat fűztek. Egészen hiteles forrásból veszszük azt az értesítést, hogy a II. ker. kir. kath. főgymnasium elmaradásáról közölt hír nem felel meg a valóságnak; úgy a gymnasium, mint a vele kapcsolatos internatus növendékeiből kellő számú tanuló vesz részt a versenyben. Valószínüleg onnan származott ez a hír, hogy az intézet bejelentése a bejelentések hirlapi közzététele után érkezett be a bizottsághoz.

A verseny gondos előkészítéséből és a résztvevő tanulók nagy számából bizton remélhetjük, hogy az idei orsz. tornaverseny minden tekintetben sikerülni fog. Csak az óhajtandó, hogy az eddigi tapasztalatok és kivánalmak fölhasználásával igyekezzenek a rendezők és az egyes intézetek vezetői a verseny sima, sőt lelkes lefolyását mindenképen biztosítani, s a benne rejlő erkölcsi mozzanatokat a nevelés érdekében jól kihasználni.

A rang. Ez alatt a czím alatt közöl a *Magyar Paedagogia* legutóbbi (4.) száma egy kis czikket a *Vegyesek* közt, s erősen elitél rang-keresése miatt egy »tekintélyes lapban« megjelent közleményt, mely azt fejtegette, hogy az igazgatók és tanárok állásával nem egyeztethető ugyan össze a rangsor, de ha már beosztották oda őket is, akkor adják meg nekik a megillető helyet; különösen méltányosnak tartaná a megtámadott czikkiró, hogy ha már némely igazgatónak és tanárnak a pótlékaival együtt akkora fizetése van, a mely megfelel a VI., illetve a VII. fiz. osztálynak, akkor az állás decorumának emelése érdekében nevezzék is ki az illető igazgatókat és tanárokat a VI., illetve a VII. fiz. osztályba.

Azt hiszszük, a megtámadott czikk teljesen helyes alapon áll, kivánsága nagyon is összeegyeztethető a tanárhoz illő szerénységgel. Nem kivánja a rangot, de ha már beleszorítottak bennünket a rangsorba, adják meg nekünk azt a helyet, a mely — nem is képzettségünknél és hivatásunk előkelő voltánál, hanem csak *tényleg élvezett* — fizetésünknél fogva bennünket megillet. E kivánalomnak főleg vidéken van kiváló fontossága, hol a tanári testületnek gyakran kell hivatalosan is reprezentálnia, és a hol a tanári testületnek egyetemi qualificatio nélküli tisztviselők mögé hátraszorítása nem válik a tanári állás és foglalkozás tekintélyének emelésére a vidéki közönség szemében. Már pedig erre a tekintélyre nagy szüksége van vidéken az iskolának, *az iskola munkája sikerességének is*, nemcsak az igazgatók és tanárok hiúságának. Ezt vagyunk bátrak figyelmébe ajánlani a M. P. czikkirójának, a ki, úgy látszik, nem ismeri eléggé a vidéki társadalmi életet és ebben a középiskola szerepét.

Megerősítés. A vallás- és közoktatási miniszter *Privorszky Alajos* temesvári és *Dsida Ottó* győri áll. főreáliskolai rendes tanárokat rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

Tartalom: A classicus olvasmányok és régiségtan kapcsolata. *Fogarassi* Alberttől. — A párisi iskolaügyi kongresszusokból. (Folytatás.) *K. F.* után. — Az ifjusági országos tornaversenyről. *Simon* Gábortól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Pozsonyi kör.) — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

PÁLYÁZAT.

A pozsonyi ág. hitv. evang. államilag segélyezett lyceumnál a jövő 1901/1902. iskolai évvel az állammal kötött szerződés értelmében egy állandó **segédtanári állás** töltendő be, mely a lyceummal szerves összefüggésben álló és az 1901/1902. iskolai évvel megnyitandó középiskolai internatusban rendszeresitett alpraefectusi állással van egybekapcsolva. Mint segédtanár a megválasztott a lyceumban heti 10—12 órát köteles adni, mint internatusi alpraefectus az internatusban lévő lyceumi tanulók felett tanulmányi és fegyelmi tekintetben az internatus főpraefectusával egyetemben az összes felügyeletet tartozik gyakorolni, mely rendbeli kötelességeit részletes szabályzat állapitja meg.

Javadalmazása 1600 Korona havi részletekben előre fizetve és az internatusban teljes ellátás (butorozott lakás, fütés, világitás, mosás és a tanulókkal élelmezés).

Pályázhatnak ez állásra oly nőtlen ágostai hitv. evang. tanárjelöltek, kiknek német nyelv és más tantárgy a szakmájuk, kik legalább szakvizsgálatukat már letették, és kik egy internatusban való működéshez magukban kedvet és képességet éreznek.

A kellően felszerelt és a pozsonyi ág. hitv. evang. egyházközség előjáróságához czimzett folyamodványok 1901. évi május hó 20-ikig a lyceum igazgatójához nyujtandók be.

A megválasztott állását f. évi aug. 15-én tartozik elfoglalni.

Pozsony, 1901. évi április hó.

M. T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

Günther M. Vilmos,
kir. tanácsos, egyházi és iskolai felügyelő.

PÁLYÁZAT.

A kisujszállási államilag segélyezett ev. ref. főgymnasium Igazgatótanácsa pályázatot hirdet egy

természetrajz-földrajzi

tanszékre.

Pályázhatnak ev. ref. vallásu tanárok és tanárjelöltek. A másutt töltött, tiz évet meg nem haladó szolgálati évek a korpótlékba beszámittatnak, s a rendes tanár az országos nyugdijintézetnek tagja lesz. A rendes tanár törzsfizetése 2400 kor., lakpénze 400 kor. a főgymnasium pénztárából havi előleges részletekben. Oly pályázó, ki már legalább öt évi sikeres rendes tanári működést tud igazolni, 2800 kor. törzsfizetéssel fog alkalmaztatni. A törzsfizetés idővel 3200 kor.-ig emelkedhetik.

Oklevéllel nem biró tanárjelöltek helyettes tanárul alkalmaztatnak, 1600 kor. fizetéssel, szintén előleges havi részletekben.

A kérvények a nm. vallás- és közokt. m. kir. Minister urhoz intézendők, s kellően fölszerelve f. évi junius 1-ig nyujtandók be alólirott elnökhöz.

A kinevezett tanár hivatalát f. évi szept. 1. napján tartozik elfoglalni.

Kisujszállás, 1901. április 18.

Gulyás Lajos,
igazgatótanácsi elnök.

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

MELLÉKLET A TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY XXXIV. ÉVFOLYAM 29-IK SZÁMÁHOZ.

BÓBITA ENDRE ÉS DR. GEREVICH EMIL

URAKNAK

VÁLASZUL

A FIZIKAI TANKÖNYVÜKRE VONATKOZÓ ISMERTETÉSEM FOLYTÁN

MEGJELENT

VÉDEKEZÉSÜKRE.

IRTA:

BALOG MÓR

FŐREÁLISK. TANÁR.

BUDAPEST, 1901.

KORVIN TESTVÉREK KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZETE.

RÉVAY-UTCZA 14.

Nyilatkozat.

Balog Mór főreáliskolai tanár a Bóbita-Gerewich-féle Kisérléti természettanra vonatkozólag a közte és szerzők között felmerült kritika ügyében azzal a kérelemmel fordul hozzánk, hogy vizsgáljuk meg, vajjon a könyvvel szemben felhozott vádjai megfelelnek-e az igazságnak?

Minthogy magunkat Balog Mór főreáliskolai tanárral szemben épen oly objectiv álláspontón állóknak érezzük, mint a megtámadott szerzőkkel szemben, az elbirálást elvállaltuk s az ügy beható megvizsgálása alapján a következőket jelentjük ki:

a) Azok a helyek, melyeket Balog Mór mint német tankönyvekből fordítottakat megjelölt, tényleg az illető könyvekből vétettek át, sok helyen az eredetiben elő nem forduló tárgyi hibákkal és más helyeken a tárgyi hibákkal együtt.

b) Meggyőződtünk arról, hogy hazai szerzők műveiből is egész fejezetek vétettek át a forrás megnevezése nélkül.

c) Meggyőződtünk arról, hogy a kérdéses könyvben sok az olyan természetü sulyos tárgyi hiba, melyet középiskolai tankönyvben megtürni nem lehet, s a melyek semmi esetre sem tulajdoníthatók a szedőknek, mint azt a szerzők védekezésükben állítják.

d) Végül szükségesnek tartjuk abbeli véleményünket is nyilvánítani, hogy Balog Mór főreáliskolai tanárnak fáradságos és lelkiismeretes munkáját olybá vesszük, hogy a középiskolai tanügynek

vele elismerésre méltó szolgálatot tett és melynek jó hatását reméljük a tankönyvirodalomra.

E nyilatkozatunk közzétételét Balog Mór főreáliskolai tanárnak megengedjük.

Budapest, 1901. április hó 28-án.

Grúber Nándor,
a IV. ker. főreáliskola tanára, s. k.

Mikola Sándor,
az ág. ev. főgymnasium tanára, s. k.

Dr. Kacsoh Pongrácz,
a VIII. ker. áll. főgymnasium tanára, s. k.

Szijártó Miklós,
a gyakorló-főgymnasium tanára, s. k.

Kont Gyula,
a VI. ker. felső keresk. iskola tanára, s. k.

Wagner Alajos,
az V. ker. áll. főgymnasium igazgatója, s. k.

Első helyen köszönetet mondok tisztelt kartársaimnak, kik az összehasonlítás fárasztó munkájától nem riadtak vissza és alapos vizsgálat után, igaz meggyőződésük szerint a fenti nyilatkozatot kiállították.

Megvallom, hogy nem szívesen kértem ki szakférfiaknak itéletét, mert az ilyen ügyekben, melyekben maga a betü dönt, kivül állóknak nyilatkozatát nem tartom helyén valónak; ez esetben azonban meg kellett hajlanom a kényszer előtt. Mert a kassai főreáliskola három tanárának nyilatkozatával szemben, elő kellett állanom ismert fizikusok döntésével, annál is inkább, mert egyes napi lapok az ügyet már a tájékozatlan nagy közönség elé is vitték.

Az itt közölt nyilatkozat ugyan fölöslegessé tesz minden további bizonyítást, de hogy az olvasó maga is az emelt vádjaim igaz voltáról meggyőződhessék *szöveget* is közlök, de csak annyit, a mennyi állításaimnak bizonyítására szükséges és elegendő.

Közlök először szemelvényeket a Bóbita-Gerevich féle »Kisérleti fiziká«-ból és megfelelőket a Czógler, Wagner, A. Sattler, Lommel, Jochmann-Hermes, Abendroth és Winter-féle fizikai tankönyvekből.

Közzé teszem továbbá és ujból majdnem egész terjedelmében azt a »Mellékletet« is, a melyet B. és G. urak saját védekezésükre a »Közlöny«-hez csatoltak, de *rendezve*, rendezve úgy, hogy közvetetlenül a magyar szöveg *mellé* jusson a megfelelő német eredeti, nem pedig, mint a »Mellékletben« volt, oly távol tőle, hogy az összefüggést csak keresve találjuk.

Végre még egy ujabb sorozatot állítottam össze, olyan tárgyi hibákból, melyeket eddig sem a hivatalos birálat, sem pedig az én ismertetésem nem emlitett fel.

És ezzel részemről véglegesen befejezettnek tekintem az ügyet.

Budapest, 1901. május hó 1-én.

Balog Mór
főreáliskolai tanár.

I.

A felső sorban a B.—G.-féle szöveg
alatta pedig a Czógler-féle szöveg } olvasható. *)

Bobita-Gerevich 48. A forgó test energiája. Tehetetlenségi nyomaték.

Czógler Alajos „Természettan" 93. Tehetetlenségi nyomaték.

Az **m** tömegü és **v** sebességgel mozgó testnek mozgási energiája
Az **m** tömegü és **v** sebességgel mozgó test eleven ereje

a 23. §. szerint $\frac{1}{2}$ m. v^2. Ez azonban csak a haladó mozgásra
$\frac{1}{2}$ m. v^2. Ez azonban csak a haladó mozgásra

érvényes, hol a test minden egyes pontjának ugyanakkora sebessége
nézve áll, hol a test minden egyes pontjának ugyanaz a sebessége

van. Ámde a forgó mozgásnál a tengelytől különböző távolságban
van. Forgó mozgásnál a tengelytől külömböző távolságokban

álló részecskék, különböző sebességgel mozognak, tehát a forgó
levő anyagi részecskék különböző sebességekkel birván, a forgó

test mozgási energiáját kapjuk, ha az egyes anyagi pontok mozgási
test eleven erejét úgy kapjuk, hogy minden egyes anyagi részecske eleven

energiáját külön-külön kiszámitjuk és azokat összeadjuk.
erejét külön-külön fejezzük ki s emez eleven erőket összeadjuk.

Vegyük fel, hogy valamely rideg testnek szilárd tengelye van s a tengelytől $r_1, r_2, r_3, \ldots r_n$ távolságban fekvő $m_1, m_2, m_3, \ldots m_n$ tömegű részecskék $c_1, c_2, c_3, \ldots c_n$ sebességgel mozognak, akkor a forgó test mozgási energiája lesz:

Ha tehát az $r_1, r_2, r_3 \ldots$ távolságokban levő részecskék tömegei $m_1, m_2, m_3 \ldots$ megfelelő sebességeik pedig $c_1, c_2, c_3 \ldots$ a forgó test eleven ereje.

$$E = {}^1/_2\, m_1 v_1^2 + {}^1/_2\, m_2 v_2^2 + \ldots + {}^1/_2\, m_n v_n^2 \text{ **)}$$
$$W = {}^1/_2\, m_1 c_1^2 + {}^1/_2\, m_2 c_2^2 + {}^1/_2\, m_3 c_3^2 + \ldots .$$

Ha itt a forgás sebességet ω szögsebességgel fejezzük ki, akkor 33. §. szerint $v_1 = r_1 \omega$, $v_2 = r_2 \omega$. . $v_n = r_n \omega$, akkor
De mivel az előbbeni pont szerint $c_1 = \omega r_1$, $c_2 = \omega r_2$, $c_3 = \omega r_3$, . . .

$$E = {}^1/_2\, \omega^2 (m_1 r_1^2 + m_2 r_2^2 + \ldots + m_n r_n^2)$$
$$W = {}^1/_2\, \omega^2 (m_1 r_1^2 + m_2 r_2^2 + m_3 r_3^2 + \ldots .)$$

*) A hiányzó szöveg-részek helyein pontok vannak szedve. — **) A szövegben c-vel jelölik a sebességet.

A zárójelben foglalt szorzatok összegét tehetetlenségi nyomatéknak
A zárójelben levő kifejezést a test tehetetlenségi nyomatékának

nevezzük és T-vel jelöljük, e szerint:
nevezzük; ha rövidség okáért

$$m_1 r_1^2 + m_2 r_2^2 + \ldots + m_n r_n^2 = E\,(m r^2) = T \ldots 1)$$
$$m_1 r_1^2 + m_2 r_2^2 + m_3 r_3^2 + \ldots = \ldots\ldots = T \ldots 1)$$

Ennek figyelembe vételével
teszszük, a test eleven ereje

$$E = {}^1/_2\ \omega^2\ E\,(m r^2) = {}^1/_2\ \omega^2\ T \ldots\ldots 2)$$
$$W = \ldots\ldots\ldots = {}^1/_2\ \omega^2\ T \ldots\ldots 2)$$

E kifejezés értelmében állandó w szögsebesség mellett a forgó
Miután változatlan w mellett a forgó

test mozgási energiája csakis a forgó test tehetetlenségi nyomaté-
test eleven ereje csakis *T*-től

kától függ.
függ.

A forgó test mozgási energiájának e kifejezését az energia általános kifejezésével egybevetve látjuk, hogy itt T mint a tömeg
előre is gondolhatjuk, hogy T bizonyos tömegnek

helyettesitője lép fel.
megfelelő valamelyes dolgot jelent;

A tehetetlenségi nyomaték jelentésének közelebbi felismerésére
hogy mechanikai jelentőségét közelebbről megismerjük,

képzeljük, hogy a tengelytől egységnyi távolságban oly
képzeljünk a forgástengelytől egységnyi távolságban fekvő pontban egyolyan

M tömeg van összpontositva, mely ω szögsebességgel forogva egy-
M tömeget konczentrálva, mely ω szögsebességű forgásnál egy-

maga ép akkora energiát fejt ki, mint az egész forgó test, vagyis
magában éppen akkora eleven ereje van, mint az egész testnek, azaz

hogy $\frac{1}{2}$ M ω^2 = E, a midőn is T = M, azaz:
hogy ${}^1/_2$ M ω^2 = W; e kifejezést a 2) alattival összehasonlitva látjuk, hogy T = M, azaz

A tehetetlenségi nyomaték oly ideális tömeget képvisel, mely
a test tehetetlenségi nyomatéka olyan tömeget képvisel, mely

a tengelytől egységnyi távolban elhelyezve ugyanazon szögsebesség
a tengelytől egységnyi távolságban konczentrálva forgás közben

mellett ugyanakkora energiára tenne szert, mint maga a forgó test stb.
ugyanazon eleven erővel bír, mint az egész test.

Bóbita-Gerevich. 183. §. A fény elhajlása és a hullámhossz meghatározása.

Czógler Alajos 243. §. A fény hajlása (diffractiója).

A fény az átlátszatlan testek szélei mellett elhaladva, részben
A fény az átlátszatlan testek szélei mellett haladva

a testek árnyékába is behatol és ebben fénytalálkozást hoz létre.
e testek árnyékába is behatol s ebben interferenczíát hoz létre.

E tüneményt, melyet először Grimaldi (1665) figyelt meg, a fény
Eme tüneményeket, melyek rendkivül változatosak, Grimaldi olasz jezsuita tanulmányozta
elhajlásának (inflexio) nevezzük.
először, — — — — —

Ha sötét szobába bevezetett napsugarakat keskeny résen át
Sötét szobába függélyes keskeny résen napfényt vezetünk . . . .
ernyőre fogunk fel, a réssel szemközt álló ernyőn egy intenzív, a
. . . . . a réssel szemközt egy intenzív, a
résnél jóval szélesebb fehér sáv keletkezik, körülötte pedig több
résnél szélesebb fehér csík keletkezik, mellette felváltva elmosódott
keskenyebb szines csíkot láthatunk . . . . . .
szélü, sötét és szines világos csíkok vannak,

E tüneményt Huygens elvének (117. §.) és a fénytalálkozásnak
E tünemények Huygens elvének s az interferenciák elvének
együttes alkalmazásából Fresnel (1826) szerint a következőleg fejthet-
együttes alkalmazásával a következőleg fejthetők
jük meg.
meg.

A keskeny A B résen (204. ábra) merőlegesen beeső C D E F
A keskeny A B résen (178. ábra) merőlegesen beeső C D E F
fénysugárnyalábnak megfelelő A B síkhullámot osszuk 12 egyenlő
nyalábnak megfelelő A B síkhullámot osszuk 12 egyenlő
részre, melyek új hullámok középpontjaiul tekinthetők, melyekből a
részre, s mindegyik részt tekintsük
fénysugarak minden irány felé indulnak ki. A sugárnyalábot, mely
elemi hullámok kiinduló pontjául. Az eme hullámoknak
eredeti irányát a nyílás mögött is megtartja direkt-nek (C D E F),
. . . . . .
minden más fénynyalábot, elhajlítottnak nevezzük. Az ábrában azon
az elhajlitott sugarak, melyek közül az ábra azokat
A B L M sugárnyaláb van feltüntetve, mely a direkt fénysugarakkal
tünteti elő, melyek a beeső sugarakkal
α hajlítási szöget zár be. A direkt sugarak
α szöget zárnak be. A beeső sugarakkal párhuzamos elemi sugarak között
útkülönbség nélkül érkezvén az ernyőre, erősítik egymást s a középső
útkülömbség nincs, tehát az ernyőn találkozva egymást erősbítik s a középső
élénk világos csíkot adják. A hajlított fénysugarak azonban
élénk világos csíkot adják. Azonban a hajlított fénysugarak
$A K = A B \sin A B K \sphericalangle = A B \sin \alpha$ útkülönbséggel találkoznak.
A K útkülömbséggel találkoznak . . .
A főbb esetek itt:
a következő esetek állanak elő.

1. Ha α valamely csekély értékénél A K bizonyos homogén-
a) Midőn α oly kicsiny, hogy A K bizonyos homogén-

fényre a fényhullámhossz felével, azaz $\lambda/_2$ vel egyenlő, akkor a szélső
fényre nézve csak $\lambda/_2$, a szélső

elemi sugarak (A L és B M) kioltják egymást, míg a közbeesők
elemi sugarak (A L és B M) egymást egészen kioltják ugyan, de a közbülsők

nem; ennélfogva ezek bizonyos erősségü fénynyé tevődnek össze,
még bizonyos erősségü fénynyé tevődnek össze.

mely azonban a középsőnél jóval gyengébb.

2. Ha α szög akkora, hogy
b) Az erősebben hajlított sugarakra nézve α már akkora lehet, hogy

A K $= \lambda$, akkor B M és 6 sugár útkülönbsége $\lambda/_2$
A K egy egész hullámhossz. Ekkor B M és 6 útkülönbsége $\lambda/_2$,

ezek tehát kioltják egymást. Ugyanilyen útkülönbség van 1 és 7,
de ugyanez áll az 1 és 7,

2 és 8, 3 és 9 stb. sugarak között. E szerint páronkint az összes
2 és 8, 3 és 9 stb. sugarakra nézve, tehát az összes

sugarak kioltják egymást, azért e helyre esik az első sötét csík.
sugarak kioltják egymást. s az első sötét csíkot adják.

3. Ha α valamely nagyobb értékénél A K $= 3\frac{\lambda}{2}$, az egész
c) Midőn α akkorra, hogy A K már három félhullámhossz, a

nyalábot 4 és 8 sugarak három részre osztják. Ekkor
nyalábot három egyenlő részre osztva képzelhetjük s ekkor

ugyanis B M és 8 között az utkülönbség $2\frac{\lambda}{2}$, tehát a nyalábnak
B M és 8 közötti útkülönbség λ, tehát *b*) szerint a nyalábnak

e sugarak közé eső $^2/_3$ része sötétséget ad, míg 8 és A L közötti $^1/_3$
B M és 8 közötti $^2/_3$ része sötétséget szül, míg a 8 és A L közötti $^1/_3$

rész, melyre nézve a szélső sugarak útkülönbsége $\lambda/_2$ az 1. pont értel-
rész, melyre nézve a szélső sugarak útkülönbsége $\lambda/_2$, *a*) szerint

mében még némi fényt képvisel. De mivel erre a nyalábnak csak
némi fényerőt ad, mely azonban 9-szer csekélyebb mint az *a*) esetben

$^1/_3$ része hat, ennélfogva erőssége 9-szer kisebb.
mert most a nyalábnak csak $^1/_3$ része hat, tehát a tágasság 3-szor, az erősség tehát $3^2 = 9$-szer kisebb.

4. Ha A K $= 4\,\lambda/_2$ a csík sötét, ellenben
d) A szög még további növekedésénél A K $= 4\,\lambda/_2$, a csík sötét; ezután

$5\,\lambda/_2$ esetén világos ugyan, de az elsőnél 25-ször gyengébb.
A K $= 5\,\lambda/_2$, a csík ismét világos, de már 25-ször gyengébb,

Szóval a csíkok sötétek vagy világosak, a
mint *a*) esetben és igy tovább. Szóval a csíkok sötétek vagy világosak, a

szerint, a mint a szélső sugarak útkülönbsége 2 n. $\lambda/_2$ illetve $(2\,n + 1)\,\lambda/_2$.
szerint, a mint a szélső sugarak útkülönbsége 2 n. $\lambda/_2$, illetve $(2\,n + 1)\,\lambda/_2$.

A tüneménynek e nemü értelmezése lehetővé teszi a fény
A tárgyalt tünemény lehetővé teszi

hullámhossznak pontos meghatározását. Ugyanis A B K derékszögü
λ-nak pontos meghatározását. Ugyanis

háromszögből

$$A K = A B \sin \alpha.$$

A K = A B sin A B K = A B sin α,

Mivel az első sötét csíkra nézve $A K = \alpha$, tehát $\lambda = A B \sin \alpha$,
s mivel az első sötét csíkra nézve A K = α, λ = A B sin α,

hol A B és α pontosan mérhetők.
hol A B és α igen pontosan mérhetők.

Bóbita-Gerewich 282. §. Peltier-féle tünemény.

Czógler Alajos 405. §. A Peltier-féle tünemény.

Peltier (olv. Peltyié) 1834 évben kimutatta, hogy a hőelektromos elem hatása
Peltier kimutatta, hogy egy hőelektromos elem hatása

megfordítható, vagyis az elemen átvezetett áram a forrasztás helyet
megfordítható, azaz, hogy egy az elemen keresztül vezetett áram a forrasztás helyet

vagy melegíti, vagy hűti, a mint az áram iránya ellenkező, illetve
vagy felheviti vagy lehűti, ha az áram iránya ellenkező

hasonló azzal, melyet maga az elem adna, ha a forrasztás helyein
amaz áraméval, melyet maga az elem adna, ha a forrasztáshelyet

hőmérsékleti különbséget létesítenénk*). E tüneménynek kisérleti
hevítenők, illetve hűtenők. A kisérlet

kimutatására a 308. ábrabeli készülék szolgál, melynél w a bizmut-
végrehajtható a 265. ábrában látható eszközzel, melyben w a bizmut-

antimon elem egy differenciális légthermométernek zárt szárába van
antimon elem egy érzékeny léghőmérő zárt szárába van

beforrasztva.
forrasztva.

Ha most az elem két végét egy galvánteleppel kötjük össze, a thermométer melegedést fog jelezni, ha az áram az antimontól a bizmutba megy, ellenben lehűlést tapasztalunk.

Az elem felhevülésénél a víz a nyilt szárban emelkedik; az ellenkező történik a lehülésnél.

A lehűlés első pillanatra ellenkezni látszik az energia meg-
A lehűlés ellenkezni látszik az erély meg-

maradási elvével. Azonban itt figyelembe kell venni, hogy ezúttal
maradási elvével. Azonban meg kell gondolnunk, hogy éppen

ép a kihűlés az, mely a lehűlést okozó árammal ellentétes irányu
a forrasztás-hely lehűlése ismét alkalmat ad arra, hogy egy, a hűtő árammal ellenkező

áram létesítésére törekszik.
hőelektromos áram keletkezzék, ...

*) E három szó „hőmérsékleti különbséget létesítenénk“ eltér Czógler szövegétől, de meg is rontja a mondat értelmét.

Jegyzet. A Peltier-féle tünéményből magyarázható ki a Volta-féle ívnél a positiv szénkúpnak erősebb felmelegedése, a melyből olykor 30—40 voltnyi ellenáram keletkezik (Edlung 1868). Hogy ebből kifolyólag a fényív állandó maradhasson, oly elektromos forrást kell alkalmazni, mely a szénkúpokon legalább 40 voltnyi potenciálkülömbség létesítésére és fentartására képes.

Lommel.

(364. oldal legalul).

Auf Peltier'sche Wirkung lässt sich auch die höhere Erwärmung der positiven Kohle beim Volta'schen Flammenbogen zurückführen (Wild); es entspringt daraus eine elektromotorische Gegenkraft (Edlung 1868) von 35 bis 40 Volt, welche dem ursprünglichen Strome entgegenarbeitet. Damit der Flammenbogen sich dauernd erhalte, muss man daher eine Stromquelle anwenden, welche an den Kohlenspitzen einen Spannungsunterschied von mindestens 40 Volt unterhält.

De tévedne az, ki hinné, hogy ezen mutatványokkal egyuttal ki is merítettem néhai Czógler Alajos physikájából átkölcsönzött fejezetek sorozatát. Már csak anyagi érdekeim szempontjából is tartózkodnom kell valamennyi bizonyitó szövegnek szószerint való idézésétől vagy szembeállitásától, azonban annyival tartozom lelkiismeretességemben megtámadott hírnevemnek, hogy legalább szám szerint idézzem azokat a fejezeteket, melyek Czógler és Bóbita-Gerevich munkáiban vagy teljesen egyező vagy részben egyező részleteket tartalmaznak:

Bóbita—Gerevich:	*Czógler:*
72 §	79 §
78	112, 113
143	199
190	280
240	329
Kozmografia 6	99 (Foucault)

A felső sorban a B—G féle szöveg } olvasható.
az alsó sorban Wagner szövege }

Bóbita-Gerevich 62. §. A merev testek egyensúlyáról általában.

Wagner 47. §. Az ellensúlyozás általános föltételei.

A merev testre ható tetszés szerinti erőknek hatását a
A merev rendszer különböző pontjaiban támadó erőknek a hatását
44. §. szerint egy eredő erővel és eredő erőpárral helyettesít-
egy eredő erő s egy eredő erőpár együttes hatásával pótol-
hetjük. Ehhez képest valamely szabad merev rendszer
hatjuk, tehát a szabad merev rendszeren működő erők ha-
ellensulyban van, ha úgy a reá ható erők eredője, mint
tásai egymást ellensulyozzák ha úgy az eredő erő, mint

az eredő erőpárnak a nyomatéka a nullal egyenlő. Mert ha csak
az eredő erőpárnak a nyomatéka nulla. Ha csupán

az eredő erő a nullal egyenlő, akkor a test az eredő erőpár hatása
az eredő erő nulla, akkor a test forog,

alatt forgásba jön. Ha pedig csakis az eredő erőpár nyomatéka = 0,
ha pedig csakis az eredő erőpár nyomatéka nulla,

akkor a test haladó mozgást fog végezni.
akkor a test haladó mozgást végez.

Ha a merev rendszer egyik pontjában meg van erősítve, akkor
Ha a merev rendszernek egyik pontja szilárd, akkor

az e pontba helyezett erők eredőjének hatását a szilárd pont
a kérdéses pontba helyezett erők eredőjének a hatását a szilárd pont

ellenállása ellensúlyozza. Ha még hozzá az eredő erőpár nyomatéka
ellenállása ellensulyozza; ha még az eredő erőpár nyomatéka

is = 0, akkor a rendszerre ható tetszés szerinti erők
is elenyészik, akkor a rendszer különböző pontjaiban támadó erők hatásai

egymással egyensúlyban vannak, ellenkező esetben a test a
egymást ellensulyozzák, ellenkező esetben pedig a test a

megerősítési pont körül forog. . . . stb.
szilárd pont körül forog. . . . stb.

Bóbita-Gerevich 79. §. Az ütközésről általában.

Wagner 63. §. Az ütközésről általában.

Ha valamely mozgó test utjában más nyugvó, vagy mozgó
Ha valamely mozgó test utjában más nyugvó, vagy mozgó

testtel találkozik, a mozgás III. törvényéből kifolyólag kölcsönös
testtel találkozik, akkor a két

hatás fejlődik ki, melyet ütközésnek mondunk . . .
test kölcsönös hatását ütközésnek nevezik . . .

Ha az ütköző testek rugalmatlanok, akkor az ütközés alkal-
Ha a két test tökéletesen rugalmatlan, akkor az ütközés alkal-

mával nyert új alakjukat és sebességüket állandóan megtartják.
mával nyert új alakjukat s közös sebességüket továbbra is megtartják . . . .

Ha azonban az ütköző testek tökéletesen rugalmasak pl. elefántcsont-
Ha azonban a két test tökéletesen ruganyos

golyók, akkor az ütközésnél nyert uj alakjukat és közös sebességöket
akkor az ütközésnél kapott uj alakjukat s közös sebességüket

csak végtelen rövid ideig tartják meg, ...
csupán egy pillanatig tartják meg, ...

Bobita-Gerevich 99. §. A víz mozgató ereje. Vízi kerekek.

Wagner 82. §. A viz mozgató ereje.

A víz kinematikai és helyzeti energiája, különböző gépek kere-
A víz kinetikai és helyzeti energiáját különböző gépek kere-

keinek forgására használható fel. Megkülönböztetünk vízszintes és
keinek a forgatására használjuk. Megkülönböztetünk függőleges és

függélyes kerékkel mozgatott motorokat. A vízszintes kerekeket turbi-
vízszintes kerekeket, ... A vízszintes kerekeket turbi-

náknak is szokás nevezni. Ezek rendszerint nagy esésü, de kevés
náknak is nevezik. A turbináknak nagy esésü, de kevés

vízmenynyiséget igényelnek, azért leginkább hegyi patakoknál alkal-
vízmennyiségre van szükségük, miért is leginkább hegyes vidékeken alkal-

mazhatók. A függélyes kerekek lehetnek felül-, középén-
mazzák.*) A függőleges kerekek vagy felül csapók, vagy középen csapók

és alulcsapók. A felül csapó
vagy alul csapók; mind a háromnak a kerületén lapátok vannak. A felül csapó

vízi keréknél a víz felülről esik a fiókszerü lapátokba s a kereket
kerekeknél a viz felülről esik a fiókokat alkotó lapátokba és

úgy mozgási, mint helyzeti energiájával forgatja. Ezt
úgy kinetikai mint helyzeti energiájával forgatja a kerekeket. A felül csapó

is főleg hegyi patakoknál és ott alkalmazzák, hol a csekély
kerekeket leginkább hegyi patakoknál alkalmazzák, a melyeknél

mennyiségü víznek nagy esése van. A középén
a vízmennyiség ugyan csekély, de a víznek nagy esése van. A középen

csapó kerekeknél a víz oldalvást jut be a felfelé hajló lapátokba
csapó kerekeknél a víz oldalvást ütközik a lapátokba

s a forgatás munkáját a víznek ugyancsak mindkét nemü
a munkát tehát itt is a víznek kinetikai és helyzeti

energiájával végzi. Ilyen kerekeket rendszerint kisebb esésü
energiája végzi. A középen csapó kerekeket kisebb esésü

folyók mentén alkalmaznak. Az alul csapó kerekeknél a lapátok a
folyók mentében használják. Az alúl csapó kerekeknél a lapátok a

kerületre merőlegesen állanak s egyszerü síklapokat képeznek.
kerületre merőlegesek s nem alkotnak fiókokat . . . . .

. . . . . Ily kerekeket főleg nagy
Kis esésü nagy

folyók mentén alkalmaznak (dunai malmok). Itt a víz a kerék
folyók mentében alkalmazzák, a hol a víz a kerék alsó

lapátjaihoz való ütődéssel, tehát tisztán mozgási energiájával végzi
lapátjaihoz ütődik és csupán kinetikai energiával fejt

a forgatás munkáját . . . . .
ki munkát . . . . .

*) Ez a mondat Wagner-nál a fejezet végén az utolsóelőtti kikezdésben található.

Bóbita-Gerevich 253. §. Az elektromos kisülés nemei.

Wagner 199. §. Az elektromos kisülés.

Az ellenkező elektromossággal megtöltött vezetőknek külön-
. . . . az ellenkező nemű elektromosságokkal megtöltött vezetőknek külön-
böző potencziálok felelnek meg; az egyik vezető potencziálja t. i.
böző potentiálok felelnek meg; az egyik vezetőnek a potentiálja
positiv, a másiké negativ . . . . .
positiv, a másiké negativ.

A (+) elektromosság a magasabb felszini felületről az
A positiv elektromosság a magasabb értékü niveaufelületektől az
alacsonyabb felé, ellenben a negativ elektromosság az ala-
alacsonyabb értékűek felé, ellenben a negativ elektromosság az ala-
csonyabb felszínfelületről a magasabb értékü felé igyekszik jutni . . . .
csonyabb értékü niveaufelületektől a magasabb értékűek felé igyekszik jutni s
Ha a szemben álló vezetők potencziál különbsége elég nagy, akkor
ha a potentiál különbsége elég nagy, akkor
az ellenkező nemű elektromosságok a vezetőket elválasztó szigetelő
az ellenkező nemű elektromosságok a két vezetőt elválasztó elszigetelő
rétegen keresztül is egyesülnek. A ki-
rétegen keresztül egyesülnek; az ellenkező nemű elektromosságok ily ki-
sülésnek e nemét, mely rendszerint fényhatás vagy villamos szikra
egyenlitődést
kiséretében megy véghez, disruptiv kisülésnek nevezzük. (Miben áll
disruptiv kisüléseknek nevezik. A disruptiv
az utólagos kisülés vagy residium?)
kisülést csattanó fényes szikra, az ugynevezett elektromos szikra kiséri.

2. Ha az elektromos gép két gyüjtőjét vezető huzallal
Ha az elektromos gép két gyüjtőjét valamely vezető drót
kötjük össze, akkor az ellenkező elektromosságok kiegyenlitődése
köti össze, akkor az ellenkező nemü elektromosságok kiegyenlítődése
— a gép működése közben — folytonosan megy véghez. Ez az
a drótban folytonos; a drótban elektromos áram
áramos kisülés . . . . .
halad tovább . . . . . .

Az elektromos kisülésnek harmadik neme az, mely a vezetők
Az elektromos kisülés egy harmadik faja az
csúcsain keresztül megy véghez, a melyet konvektiv kisülésnek nevezünk.
u. n. convectiv kisülés.
A convectiv kisülés oly csúcsos vezetőknél lép föl, melyeknek a potentiáljuk nagy.
Mint már említve volt, a csúcsokban az elektromos sűrűség igen
A csúcsban az elektromosság sűrűsége igen
nagy, minélfogva a szomszédos levegő részecskék is egyenlően elek-
tetemes, úgy hogy a környezet levegőrészecskéi is elek-

tromosak lesznek és így ellöketnek, mely alkalommal
tromosakká lesznek. Az elektromos levegőrészecskék ellöketnek. mely alkalommal
a vezető elektromosságának egy részét magukkal viszik. A
a vezető elektromosságának egy részét magukkal viszik. A convectiv
kisülésnek e neme szépen jelentkezik az elektromos tojásnál . . . .
kisülés igen szépen mutatkozik a Geissler-féle csövekben . . . .

Ehhez hasonló módon jártak el Bóbita—Gerevich munkájuk 60., 64., 212. §§-ban, hol a megfelelő szövegrészeket a Wagner-féle kézikönyv 30, 48 (vége felé) és 163. §-ban találhatjuk.

Bóbita—Gerevich.

169. §. *Esti és hajnali pír.*

Megfigyelések. Égő gyertyát vagy lámpát nagyobb tömegü vízgőzön át sárgásvörösnek fogjuk látni. A Nap és Hold ködös időben, valamint felkeléskor és lenyugváskor vörös színben látszik.

E jelenségek magyarázata abban áll, hogy a vízgőz főleg a vörös- és sárgaszínű sugarakat bocsátja át, még pedig nagyobb sűrűség mellett leginkább a sárga, csekélyebb sűrűség mellett főképen a vörös színű sugarakat.

A levegőben lévő vízgőzöknek ezen tulajdonságán alapúl az *esti* és *hajnali pír.*

Ugyanis este a kisugárzás folytán a Föld felszíne és a levegő lehül, ennélfogva a párák kezdenek köddé sűrűsödni. Ha a levegőben kevés pára van, ilyenkor a vékony ködréteg főleg a vörös szinű sugarakat bocsátja át, azért élénk esti pír keletkezik. Ha a levegő páratelt, akkor a ködképződés nagymérvű s a keletkezett vastag ködréteg a Nap sugarait vagy egyáltalán nem bocsátja át, vagy csak kis mértékben, csakis a sárga fénysugarakat ereszti át s ily módon gyenge halványsárga

A Sattler*

55. §. 73. és 74. oldal.

Versuche und Beobachtungen: Wasserdampf, der vor einem brennenden Lichte oder zwischen uns und der Sonne vorüberzieht, erscheint gelblichrot. Sonne und Mond erscheinen an nebelichten Tagen, sowie beim Auf- und Untergang rotgelb.

Erklärung: Der Wasserdampf lässt, wenn er aus der Nebel- in die eingentliche Dampfform, oder umgekehrt aus der Dampf- in die Nebelform übergeht, nur die roten und gelben Lichtstrahlen hindurch; und zwar die gelben bei starker, die roten bei geringerer Verdichtung.

Das Abend- und Morgenrot ensteht auf ähnliche Weise durch die in der Luft enthaltenen Wasserdämpfe. Am Abend werden Erdboden und Luft kälter, die Dämpfe gehen in Nebel über und lassen bei geringer Verdichtung von dem Lichte der nur wenig über dem Horizonte stehenden Sonne vorzugsweise die roten Strahlen durch. Ist die Luft aber überreich an Dämpfen, so tritt die Verdichtung derselben zu Nebel viel früher und stärker ein, und es zeigt sich daher gar kein oder ein sehr blassgelbes Abendrot, ein Vorbote des bald eintretenden Regens.

Am Morgen verdunstet das

*Leitfaden der Physik und Chemie für obere Classen von Bürgerschulen, Höheren Töchterschulen etc. Braunschweig. Vieweg, 22. Aufl.

esti pír jelentkezik, mintegy előhirnöke a bekövetkezendő esőnek.

A reggeli órákban rendszerint kevesebb vízpára van a levegőben, azért a hajnali pír rendszerint élénk (!) szokott lenni.

Bóbita—Gerevich.

177. §. *Két szemmel való látás. A stereoskop.*

Ámbár mindkét szemünkben a külső tárgyaknak egy-egy képe jön létre, mi a tárgyakat mégis csak egyszeresen látjuk.

Ez onnan van, mert a képek mindkét szemben egynemüek és a retinahártyának megfelelő helyeire esnek, ellenkező esetben a tárgyakat is kétszeresen kellene látnunk.

A két szemmel való látás igen jelentékeny segítségünkre van a távolság megítélésében. Félszemmel csak bajjal tudunk pl. a tűbe cérnát fűzni, mert a távolságra nézve csalódunk, míg két szemmel sokkal biztosabban tehetjük meg azt.

A két szemben keletkező képek azonban mégsem teljesen egyenlők. A jobb szem a tárgynak a jobb oldaláról, a másik a tárgynak bal oldaláról lát többet, minélfogva két szemmel a tárgynak nem csupán felénk fordított részét látjuk, hanem jobbról és balról azoknak háta mögé (!) is látunk. Innét van, hogy a tárgynak szemeink előtt tömören vagy plasztikusan jelennek meg.

Ezen alapúl a *tömörlátó* vagy *stereoskop* (192. ábra). Ez belsejében sötétre festet kamarából áll, mely középfallal két részre van osztva. E részek a szemtől elfordult végeiken, a fénysugarak befogadására nyitva állanak. A nyitott csövek végeibe a tárgynak *ab* és *a'b'* képeit helyezzük, me-

Wasser langsam und durchläuft den Übergang aus Nebel- in Dampfform erst, wenn, die Sonne schon hoch steht. Das Morgenrot ist daher weniger lebhaft als das Abendrot.

A Sattler.

52. §. Seite a 7. 8.

8. Obgleich in jedem Auge ein Bild entsteht, so sehen wir doch die Gegenstände einfach, weil die Bilder derselben in beiden Augen gleichartig sind und auf gleich gelegene Stellen der Netzhaut fallen; andernfalls sehen wir alles doppelt. — *Schielen* (vergl. l. c.)

Von einem *Körper* sind die Bilder in beiden Augen aber doch *etwas* verschieden. Mit dem rechten Auge sieht man etwas mehr von der rechten Seite, mit dem linken etwas mehr von der linken Seite desselben. Zwei Bilder von einem Gegenstande, die den beiden Bildern auf der Netzhaut entsprechend gezeichnet sind, sieht man *körperlich* (plastisch), wenn sie nebeneinander jedem Auge zum Anblicke getrennt so dargeboten werden, dass die einander entsprechenden Teile sich decken.

Hierauf gründet sich das *Stereoskop* oder der *Körperseher* (Fig. 151). — Ein inwendig geschwärzter Kasten, welcher durch eine Zwischenwand in zwei Teile geteilt wird, ist auf der oberen Seite offen, damit Licht eindringen kann. In diesen Kasten bringt man Bilder, welche den Gegen-

lyek a tárgyat úgy tüntetik fel, a mint azt egy-egy szemmel látjuk. A képekről jövő fénysugarak *P* és *Q* törőszögeikkel egymásfelé néző hasábokra esnek, melyek a fénysugarakat oly módon törik, hogy a két kép *AB*-ben összeolvad. Az igy nyert kép a tárgyakat ugyanazon állásában megnagyobbítva és plasztikusan mutatja.

stand so darstellen, wie er jedem Auge einzeln erscheint. Die Bilder werden durch die beiden Hälften einer Konvexlinse betrachtet, deren Schnittflächen voneinander abgewandt sind. Diese Linsenhälften brechen die Lichtstrahlen so, dass beide Bilder zu einem vereinigt werden und *körperlich*, *aufrecht*, *vergrössert* und *entfernt* erscheinen.

További párhuzamos szövegek egyebek közt még a

Bóbita—Gerevich	Sattler
64	2. §. 4. pont
225	57.
226	57.
227 §§.	59. §§.

Bóbita-Gerevich.

61. §. *A tengerek áradása és apadása.*

Hogy az árapálynak periodikus visszatérése a Hold napi mozgásával összefüggésben van, azt már a régiek is felismerték.

Newton e tüneményt a gravitatió törvényéből magyarázta ki, kimutatván, hogy az árapály egyrészt a Hold vonzásából, másrészt a Hold és a Nap vonzásának együttes hatásából keletkezik.

A Hold *M* (35. ábra) a Földnek feléje fordult *A* részét erősebben vonzza, mint annak *C* középpontját és ezt ismét erősebben, mint a Földnek tulsó oldalán, tehát *B*-nél levő részét. Midőn a két égi test egymás felé mozog, a mi főképen pályáik kereszteződésénél történik feltünően, ilyenkor az *A*-nál lévő víztömeg mozgékonyságánál fogva a vonzás hatásának erősebben engedelmeskedik, mint a Földnek szilárd részei, tehát itt a víz emelkedik, mig *B*-nél lévő víztömeg mintegy visszamarad.

Ennek természetes következménye, hogy a víztömegnek a

Lommel.

46. §. *Ebbe und Fluth.*

Dass die periodische Wiederkehr von Ebbe und Fluth mit der Mondperiode in Zusammenhang steht, wurde schon frühzeitig erkannt.

Newton erklärte die Erscheinung aus dem Gravitationsgesetz.

Der Mond *M* (Fig. 44.) zieht die ihm zugewendeten Wassertheile *A* des die Erde umgebenden Oceans stärker an als den von ihm entfernteren Erdmittelpunkt *C*, und diesen wiederum stärker als die Wassertheile *B* der abgewendeten Seite. Indem Erde und Mond sich gegeneinander bewegen, was ja in der That beim Durchlaufen ihrer Bahnen in jedem Augenblick geschieht, wird das bewegliche Wasser in *A* dem starren Erdkörper vorauseilen, das Wasser in *B* hinter im zurückbleiben.

Die Folge davon ist, dass der Druck des Wassers gegen die

Föld felületére gyakorolt nyomása úgy *A*-nál, mint *B*-nél kisebb lesz, tehát a víz emelkedik (áradás), míg az ezen pontoktól 90°-nyi távolságban álló részeken a víz ugyanakkor sülyed (apadás).

Miután a Föld 24 óra alatt megfordul a tengelyén, azért az árapály mintegy óriási hullám, ugyancsak 24 óra alatt körülfutja a Földet, létesítvén a tengernek minden egyes pontján két áradást és két apadást.

Az árapály keletkezéséhez a Nap vonzó hatása is hozzájárul, bár nagy távolságánál fogva a Hold vonzásánál kisebb mértékben.

Midőn azonban a Hold és a Nap *MC* egyenes vonalba esnek, vagyis együttállásban (conjunctió) és ellenállásban (appositió), ekkor vonzó hatásaik összegével hatnak a Föld felületére, ilyenkor az úgynevezett szökő ár keletkezik. Ellenben ha a két égi test egymástől 90°-nyira, tehát negyed állásban van, akkor az árapály legkisebb mértékben nyilvánul. Ez a gyönge ár. A szökő és a gyönge ár havonkint kétszer váltja fel egymást.

Ha az egész Föld vízzel volna borítva, úgy a naponkinti árapály, valamint a havonkinti szökő és gyönge ár szabályszerüen ismétlődnének. Mivel azonban a tengerek száraz földekkel vannak megszakítva, a tüneménynek szabályszerü ismétlődése többé-kevésbbé módosul.

Bóbita-Gerevich.

47. §. *A rideg testek forgó mozgása. Maradandó, vagy szabad tengely.*

5. sor.

Ha a test tömege a forgás tengelye körül egyenletesen van

Erde hin sowohl in *A* wie in *B* eine Verminderung erleidet, und das Wasser sowohl an der dem Mond zugekehrten als auch an der von ihm abgekehrten Seite steigt (Fluth), an den um 90° davon entfernten Punkten aber sinkt (Ebbe). Während der 24 stündigen Umdrehung der Erde um ihre Axe umkreist jene Anschwellung nebst Senkung (die Fluthwelle) den ganzen Erdball, und bringt an jedem am Meere gelegenen Ort täglich ein zweimaliges Steigen und Sinken des Wasserspiegels hervor. Nicht nur der Mond, sondern auch die Sonne giebt zu einer Fluthwelle Anlass, die jedoch trotz der viel grösseren Masse der Sonne wegen ihrer grösseren Entfernung schwächer ist als die vom Mond bewirkte.

Bei Voll und Neumond, wenn beide Gestirne in derselben Geraden *MC* stehen, addiren sich ihre Wirkungen und erzeugen die höchsten Fluthen, Springfluthen, zur Zeit der Viertel, wenn Sonne und Mond um 90° von einander abstehen, fällt Mondfluth und Sonnenebbe zusammen, und es entstehen die niedrigsten Fluthen, Nippfluthen; diese Abwechselung in der Fluthhöhe tritt in jedem Monat zweimal ein.

Dieser regelmässige Verlauf der Erscheinungen, welcher stattfinden würde, wenn die ganze Erdoberfläche vom Ocean bedeckt wäre, erleidet übrigens durch die Gestaltung der Continente mancherlei Abänderungen.

Lommel.

37. §. *Kreiselbewegung.*

Ist die Masse eines starren Körpers, der sich um eine Axe dreht,

eloszolva, akkor maga a tengely a forgásból eredő centrifugális erőtől semmi külső hatást nem kaphat, mert minden egyes részecskére ható centrifugális erőből származó hatásnak vele egyenlő és ellenkező irányu ellenhatás felel meg, melyek egymással egyensulyt tartanak.

Az ilyen forgás-tengelyt *maradandó* vagy *szabad-tengelynek* nevezzük.

Miután a szabad-tengely körül forgó molekulák mindegyike — tehetetlenségénél fogva — forgási síkját igyekszik megtartani, azért maga a tengely is megtartja a térben való helyét, minélfogva a test a külső erő hatása ellenében annál nagyobb ellenállást fejt ki, mennél nagyobb a forgó test tömege és a részek forgási sebessége, vagyis mennél nagyobb a forgó testnek *eleven ereje.*

Innét van, hogy nagytömegü és elég gyors forgásban lévő *pörgettyü* (26. ábra) még akkor sem esik le, ha annak tengelye a vízszintes síkkal hegyes szöget képez.

A gyorsan forgó és a vízszintes síkkal hegyes szög alatt álló pörgettyü, a külső erő (nehézségi erő) hatása alatt nem esik ugyan le, de tengelye nem tarthatja meg eredeti irányát, hanem mindinkább lassúdó forgása közben a függélyes tengely körül kúpfelületet ír le (27. ábra).

Hogy a szabad tengely megtartja a térben való irányát, annak kimutatására a *Bohnenberger-féle készülék* (28. ábra) szolgál.

Ez egy gömbből áll, mely három gyűrűbe olyképen van befoglalva, hogy tengelye tetszésszerinti helyzetet vehet föl. Ha a gömböt a tengelyére csavart zsinórral gyors forgásba hozzuk, úgy a gömb tengelye forgás közben állandóan párhuzamos marad eredeti irányával, bárhogy is fordítjuk vagy hajlítjuk a készüléket,

rings um die Axe gleichmässig vertheilt, so wirkt auf diese keine aus der Drehung entspringende Kraft, da ja die Schwungkraft eines jeden Massentheilchens durch die gleiche und entgegengesetzte Schwungkraft des gerade gegenüberliegenden Massentheilchens aufgehoben wird; in diesem Falle wird die Axe eine *freie* Axe genannt.

Da jedes um eine freie Axe kreisende Massentheilchen vermöge der Trägheit in seiner zur Axe senkrechten Drehungsebene zu verharren strebt, so zeigt in Folge dessen auch die freie Axe das Bestreben, ihre Richtung im Raum zu bewahren, und setzt daher einer äusseren Kraft, welche sie aus dieser Richtung bringen will, einen um so grösseren Widerstand entgegen, je grösser die Wucht der Drehungsbewegung ist. Daher kommt es, dass ein hinlänglich rasch sich drehender Kreisel nicht umfällt, selbst wenn seine Axe schief steht (Fig. 36.)

. . . . . .

. . . . . Die Wirkung der störenden Kraft (nämlich der Schwerkraft) auf den Kreisel äussert sich vielmehr dadurch, dass die Axe in einer zur Richtung der störenden Kraft senkrechten Richtung ausweicht und in langsamer Bewegung die Oberfläche eines Kegels beschreibt.

Das Bestreben einer freien Axe, ihre Richtung im Raum beizubehalten, lässt sich durch *Bohnenbergers Rotationsapparat* (Fig. 39) nachweisen, welcher aus einer Kugel besteht, deren Drehungsaxe, vermöge ihrer Aufhängung, in drei ineinander drehbaren Ringen unbehindert jede beliebige Stellung annehmen kann. Versetzt man die Kugel durch Abziehen einer auf ihre Axe gewickelten Schnur in rasche Umdrehung, so bleibt die Axe mit sich selbst

mert e közben a gömb súlypontja változatlanul egy helyben marad.

Ha azonban a gömb tengelyére A-nál súlyt függesztünk, úgy az forgás közben a súly hatása alatt sem fog lehajolni, hanem eredeti irányát megtartva a függélyes vonal körül kúpfelületet fog leírni.

A forgó testek e tulajdonsága alapot nyújt a *napéjegyenlőségi pontok előnyomulásának* a megfejtésére.

Ugyanis a Föld A B forgási tengelye az ekliptikára, vagyis a Földnek évi pályájára $66^1/_2{}^0$-nyi szög alatt hajlik, tehát az ekliptikának M N tengelyével $23^1/_2{}^0$-nyi szöget képez. A Földnek tengelye évi keringése közben megtartja a térben való irányát, vagyis mindig a *sarkcsillag* felé néz. De évszázadok folyama alatt a tengely némi szabályos helyzetváltozást tüntet fel.

Ennek okát a föld alakjában találhatjuk meg. A Nap vonzó hatása ugyanis az egyenlítő alatti duzzadtabb tömegre valamivel nagyobb, mint a sarkok felé eső lapultabb részeire. E vonzás túlsúlya olynemü zavaró hatással fog nyilvánulni, mely a Föld tengelyeit az ekliptikára merőlegesen igyekszik állítani. E külső hatás alatt a Föld tengelyének P Q iránya M N merőleges, vagyis az ekliptikának tengelye körül mintegy 26,000 év alatt kúpfelületet súrol, miközben a Föld tengelyének P sarka az ekliptika

parallel, wie man auch den ganzen Apparat drehen und neigen mag.

Jochmann-Hermes.

64. §. 62. old., 1-ső sor.

Wird bei A ein Übergewicht angebracht, so sinkt das Ende A der Drehungsaxe nicht herab, wie es der Fall sein würde, wenn der Körper in Ruhe wäre, sondern die Drehungsaxe A B beginnt sich um die Vertikallinie langsam so zu bewegen, dass sie in immer gleicher Neigung gegen dieselbe verharrend, nach und nach einen Kegelmantel durchläuft.

Diese Eigenschaft rotierender Körper dient zur Erklärung der astronomischen Erscheinung der sogenannten *Präcession der Nachtgleichenpunkte.*

Die Erde dreht sich um eine Axe A B, welche gegen die Ebene der Ekliptik oder der jährlichen Erdbahn E K unter einem Winkel von $66^1/_2{}^0$ oder gegen deren Normale N M um $23^1/_2{}^0$ geneigt ist. Während der jährlichen Umlaufsbewegung der Erde behält die Erdaxe ihre Richtung im Raume unveränderlich bei, oder ist stets nach demselben Fixstern gerichtet. Im Laufe einer langen Reihe von Jahren zeigt jedoch die Richtung der Erdaxe eine langsame regelmässige Änderung.

Diese wird dadurch hervorgebracht, dass die Sonne und der Mond durch ihre Anziehung auf die Theile des an den Polen abgeplatteten Erdkörpers seine Axe senkrecht zur Ebene der Ekliptik zu stellen streben. Infolge dessen stellt sich die Erdaxe nicht wirklich senkrecht zur Ekliptik, sondern ihre Richtung P Q beschreibt um die Normale N M in der Zeit von etwa 26,000 Jahren einen Kegelmantel, indem der Pol der Erdaxe P sich um den Pol der Ekliptik N in immer gleichem Abstand von $23^1/_2{}^0$ im Kreise

tengelyének N sarka körül kört ír le. A Föld tengelyének ezen a kúp felületén véghezmenő mozgása maga után vonja a napéjegyenlőségi pontoknak az ekliptikán való elmozdulását oly módon, hogy azok évenkint mintegy 50 ívperczczel nyugatra előnyomulnak és 26,000 év alatt az egész ekliptikát megkerülik (siderikus és tropikus Napév).

bewegt. Eine Folge davon ist, dass die sogenannten Frühlings- und Herbstnachtgleichenpunkte oder die Punkte, in welchen der Himmelsäquator die Ekliptik an der Himmelskugel durschneidet, auf der letzteren langsam fortschreitet und in der Zeit von 26,000 Jahren, nachdem sie die ganze Ekliptik durchlaufen haben, wieder zu ihrer ursprünglichen Stellung zurückkehren (siderisches und tropisches Sonnenjahr).

Bóbita—Gerevich.

39. §. *A rideg testre ható erők összetételéről általában.*

Ha a külső erők rideg testre hatnak úgy azok összetételénél az erők nagyságán és irányán kívül, figyelembe kell venni az erők támadási pontjait is és ezek tekintetbe vételével első sorban azt kell megállapítani, mely esetekben lehet és mikor nem lehet az egyes ható erőket eredő erővel helyettesíteni. Ennek eldöntése után meg kell határozni az eredő támadási pontját és végül megállapítani, mi lesz az erők hatásának megfigyelhető eredménye?

Ha valamely rideg testre ugyanazon egyenesben fekvő, A és B pontokban (16. ábra) támadó két egyenlő nagyságú, de ellenkező irányú erő hat, úgy ezek egymást ellensulyozzák és igy az erők hatásának az eredménye legfeljebb a test anyagi pontjainak belső feszültségében lesz érezhető, de külső mozgásban nem fog nyilvánulni.

Következtetés. Ugyanazon egyenesben működő egyenlő nagyságú és ellenkező irányú erők hatásai a rideg testen ellensúlyozák egymást.

Tegyük fel, hogy a rideg test A pontjára (17. ábra.) P_1 erő hat és tegyük fel, hogy ezen erőhöz,

Abendroth.*

16. §. (29. old.)

Wirken Kräfte auf einem Körper, so ist ausser der Richtung und Grösse der Kräfte auch die Lage der verschiedenen Angriffspunkte zu beachten und alsdann zu untersuchen, in welchen Fällen sich hier mehrere Kräfte durch eine Resultante ersetzen lassen, in welchen Fällen nicht, wo alsdann diese Resultante angreifen müsste, oder was im andern Falle der Erfolg der Wirkung der Kräfte sein wird.

Fällt die Verbindungslinie der Angriffspunkte A und B (Fig. 18) zweier gleichen, aber entgegengesetzt gerichteten Kräfte mit den Richtungen dieser Kräfte zusammen, so heben sich die Kräfte auf, d. h. sie können keine Bewegung des Körpers veranlassen (nur eine Spannung oder Pressung im Innern des Körpers.

Wirkt nun auf einen Punkt A (Fig. 19.) eine Kraft P_1 und fügt man an einem andern Punkte B dessel-

*Leitfaden der Physik II. Bd. Lpz. 1884. S. Hirzel.

ugyanazon egyenesben fekvő B pontban még két más P_1-el egyenlő és egymással egyensulyt tartó P_2 és P_3 erő járul, ennélfogva az előbbiek szerint föltehetjük, hogy P_1 és P_2 egymással egyensúlyban vannak, tehát a B pontban támadó P_3 erő most eredő alakjában lép fél, mely P_1 erő hatását pótolni képes. De mert ezen erők támadási pontjai ugyanazon egyenesben vannak, ezért mondhatjuk, hogy:

A merev testben az erő támadási pontjául az erő irányában eső bármely pont választható.

Bóbita—Gerevich. 113. §.

156. oldal.

. . . . . .

A 115. ábra azt mutatja, miként terjed az A pontba érkező hullám folytatólag jobbra.

A míg ugyanis az A-ban levő részecskék az I. A-ban a legnagyobb magasságig emelkednek, addig az előtte fekvő részecskék (!) B-ig előrehaladnak, alkotván a hullámhegynek leszálló felét, mint a hullámnegyeddel. A mi alatt ezen részek a II. szerint B-től C-ig terjednek az A és B közötti részek a hullámhegy legmagasabb pontjáig emelkednek s aztán megfelelőleg sülyednek, úgy, hogy a hullámhegy csúcsa A pontból B-be megy át.

Míg ily módon a III. szerint B-től C-ig terjed, az A és B közötti részek lesülyednek, alkotván a hullámvölgynek első felét és miközben a IV. szerint a hullámvölgynek legmélyebb pontja B-ig terjed, az alatt a hullámvölgynek

ben Körpers in der nämlichen Geraden, in welcher P_1 wirkt, die beiden Kräfte P_2 und P_3 so hinzu, dass jede von ihnen gleich P_1, beide aber einander entgegengesetzt sind, also sich aufheben; so kann man nach dem vorigen Satze jetzt auch P_1 und P_2 als die sich aufhebenden Kräfte betrachten und es bleibt nun als Resultante P_3, welche also dieselbe Wirkung hervorbringen würde, wie ursprünglich P_1, d. h. man kann an die Stelle einer Kraft (P_1) eine gleiche und gleichgerichtete Kraft (P_3) setzen, welche in derselben Richtung wie die erste an einem in dieser Richtung gelegenen andern Punkte (B) angreift, der mit dem ersten Angriffspunkte (A) fest verbunden ist.

Wilhelm Winter*) 166. §.

293. oldal.

. . . . . .

In Fig. 217 ist angedeutet, wie sich eine in A ankommende Wellenbewegung nach rechts fortsetzt.

Während in I. A sich zum Gipfel des Berges erhebt, erheben sich nach und nach die vor ihm liegenden Teile bis B und bilden einen halben Berg, die ersten Viertelwelle. Während in II. von B aus dieselbe Bewegung sich nach C fortpflanzt, steigen nach und nach die zwischen A und B liegenden Teile bis zum Kamm des Berges, und sinken dann entsprechend herab, so dass der Kamm von A nach B fortgerückt ist.

Während in dieser Weise in III. der Berg AC fortrückt, sinken die Teile zwischen A und B nach abwärts, so dass die erste Thalhälfte entsteht, und während in IV. dieser Teil sich ebenso fortpflanzt, rückt zwischen A und B der Grund des Thales von A nach

*) Lehrbuch der Physik 5. *Auflage* München (Ackermann).

második fele *C*-ig emelkedett, a hullámhegy pedig előrehaladt *D*-ig stb.

E szemléltetésből egyuttal kitünik, hogy mi alatt az eredetileg megütött részecske az egyensulyú helyzet körül egy teljes lengést végez, az alatt, a hullámhegy egy teljes hoszszal előre haladt.

Bóbita-Gerevich. 116. §.

159. oldal.

. . . . a hullámvonalnak megfelelőleg *B* és *C* pontok között légritkulás *C* és *A* pontok között pedig légsürüsödés van, miből kifolyólag a levegő *E* pontban a legritkább, *D*-ben pedig a legsürűbb, míg *B*, *C* és *A*-ban a levegő normális sürűsségü.

A hullámvonalon látható jelekből is kitűnik, hogy a levegőrészecsek sebessége *A*, *B* és *C*-ben a legnagyobb és mindig a kisebb nyomás felé halad.

Ezekkel szemben *E* és *D* pontok időleges nyugalomban vannak, míg a közbeeső pontok sebessége változó és annál kisebb, mennél közelebb esnek azok a *E* illetve *D* pontokhoz.

A szabad levegőben a hullámmozgás a rezgő pont körül minden irányban egyenletesen terjed, minélfogva mindazon részecskék, melyekhez a rezgés egyidejüleg érkezik, oly gombfelületen (hullámfelület) feküsznek, melynek középpontjában a rezgő pont van.

B fort, indem ein Teilchen nach dem andern zum Grund des Thales hinab rückt und dann wieder entsprechend nach aufwärts geht.

Während dieser Zeit hat einerseits der Punkt *A* eine vollständige Schwingung nach auf- und abwärts gemacht, andererseits die Welle sich gerade um ihre Länge *AE* fortpflanzt: während der Schwingungsdauer eines Teilchens pflanzt sich die Welle um ihre eigene Länge fort.

Winter 170. §.

297. §.

. . . Ist zwischen *B* und *C* Fig. 220. ein Wellenthal und zwischen *C* und *A* ein Wellenberg, so ist in *E* die Luft am dünnsten, in *D* am dichtesten in *B*, *C* und *A* hat sie die normale Dichte und Spannung.

In *B*, *C* und *A* haben die Lufteilchen die grösste Geschwindigkeit und zwar stets in der Richtung, dass sie von der Stelle des höheren Druckes auf die Stelle des niedrigeren Druckes hinströmen; in *E* und *D* haben sie momentan gar keine Bewegung, und die dazwischen liegenden Teilchen bewegen sich in dem Sinne, welcher der Druckverteilung entspricht, um so schwächer, je näher sie an *E* resp. *D* liegen.

Da sich bei gleichförmiger Beschaffenheit der Luft die Bewegung nach allen Richtungen gleich rasch fortpflanzen muss, so wird sich nach einer gewissen Zeit die Bewegung fortgepflanzt haben bis zu allen Punkten einer *Kugel*oberfläche, in deren Mitte sich der tönende Körper befindet.

II.

Bóbita-Gerevich urak a Tanáregyesületi Közlöny 25. számához fűzött mellékletükben 4 fejezetnek magyar és német szövegét közlik s ezzel be akarják bizonyitani, hogy vádjaim alaptalanok. Kérdem, a 107 inkriminált fejezetből miért közölnek csak 4-et, hiszen az egy ívnyi mellékleten könnyen elfért volna legalább 8 fejezet is. Kétséget nem szenved, hogy a

szerzők célukra a legalkalmasabb négy fejezetet választották ki; hanem hiába, még ez a négy fejezet is csak az én állításaimat bizonyítja, mihelyt a dolog rendje szerint a fordított magyar szöveg mellé *oda* helyezem az eredeti németet, a hova való. Mert tudni kell, hogy az a bizonyos melléklet mesterileg van szerkesztve, első pillanatra még a szakembert is félrevezetheti, azért, mert amit pl. a magyar szöveg első oldalán olvasunk, annak német eredetije csak a túlsó, második oldalon található, az ottani magyar szövegnek német eredetije ismét csak a 3. vagy 4. oldalon van s igy tovább, hogy az összehasonlítás annál nehezebb legyen. Azután itt is, ott is több német szöveget közölnek mint a mennyit fordítottak, másutt meg elhagyták a magyar szöveghez való eredeti németet, a mint az a következőkből minden kétségen felül kiviláglik.

A Bóbita-Gerevich-féle melléklet kellőleg rendezve.

B.—A. 127. §.

. . . . 17. sor. . . . .

(*Magyar szöveg* **7.** *old. 17-ik sor.*)

Ha most a fenti arányszámok mindegyikét a megelőzővel osztjuk, a *hangközt* vagy *intervallumot* kapjuk.

Ez alatt azt a számértéket értjük, mely kifejezi, hogy a sorban álló valamely hang hányszor több rezgést végez, mint az előtte álló. Ezt a fenti arányszámokra vonatkoztatva lesz:

C	*D*	*E*	*F*	*G*	*A*	*H*	*c*
9	10	16	9	10	9	16	
8	9	15	8	9	8	15	

Ezen számértékekből világos, hogy a diátonikus hangskálában 3-féle intervallum fordul elő, u. m.:

$$\frac{9}{8} \quad \frac{10}{9} \quad \text{és} \quad \frac{16}{15}.$$

(*Magyar szöveg* **8.** *oldal, 1. hasáb.*)

Ezek közül az utolsót, mint legkisebbet, félhangnak mondjuk, a többi kettőt egész hangok intervalluma gyanánt veszszük.

Hogy az ily módon nyert skálában egyenletesebb átmenet legyen, az egész hangok közé félhangokat iktatunk, miáltal a következő 12 hangból álló ugyneve-

Lommel §. 293.

. . . . . .

(*Német szöveg* **8.** *old.* **7.** *sor alulról*)

Dividirt man die Schwingungszahl jedes dieser Töne durch die des vorhergehenden, so erhält man das *Intervall* der beiden Töne, d. h. die Zahl, welche angibt, wie vielmal grösser die Schwingungszahl des Tones ist,

(**9.** *oldal, 2. hasáb*)

als die des nächst niedrigeren. In der folgenden Reihe sind die Werte dieser Intervalle in der zweiten Zeile zwischen die in der ersten Zeile stehenden Tonzeichen gesetzt:

C	*D*	*E*	*F*	*G*	*A*	*H*	*c*
$^{9}/_{8}$	$^{10}/_{9}$	$^{16}/_{15}$	$^{9}/_{8}$	$^{10}/_{9}$	$^{9}/_{8}$	$^{16}/_{15}$	

Man sieht, dass die Intervalle in der diatonischen Tonleiter keineswegs gleich sind.

(*Német szöveg* **9.** *oldal, 2. hasáb.*)

. . . . . Man sagt daher, das Intervall von *E* zu *F* und von *H* zu *c* betrage einen *halben Ton*, während man die übrigen Intervalle als solche *ganzer Töne* rechnet. Um ein Fortschreiten nach gleichmässigeren Intervallen möglich zu machen, müssen daher zwischen den ganzen Tönen noch halbe Töne eingeschaltet werden, und die ganze aus zwölf Tönen bestehende Tonreihe einer Oktave

zett *chromatikus hangskálát* kapjuk:

C Cis, D Dis, E, F Fis. G Gis, A, B, H, c.

Azonban mint fentebb láttuk, az úgynevezett egész hangok intervalluma sem egyenlő, mert *C* és *D*, *F* és *G*, *A* és *H* hangok $\frac{9}{8}$-ban úgynevezett *nagy egész hangban*, *E* és *F*, *G* és *A* hangok $\frac{10}{9}$-ben egy *kis egész* hangban különböznek, tehát a chromatikus hangskála sem egyenletes.

E körülmény nagy hátrányt rejt magában, mert lehetetlenné teszi, hogy a skála bármely hanggal kezdődhessék.

Igy pl. ha a skálában tiszta terczek vagy quintek szerint haladunk, nem kapunk tiszta oktávát.

E bajon nem uj hangoknak közbeszúrásával, hanem az úgy-

(*Magyar szöveg* 9. *oldal*, *1. hasáb.*)

nevezett *mérsékelt skálával* szoktak segíteni.

Ezt az által kapják, hogy a hangolásnál az oktáv hangokat tiszták veszik, a többi hangoknál fellépő intervallumbeli hibákat egyenletesen osztják fel.

Az ily módon mérsékelt skálát *egyenletes lebegésünek* nevezzük.

Miután a chromatikus skálában 12 hang van, a *mérséklési intervallumot* úgy kell megválasztani, hogy az 12-szer véve tényezőül, tiszta oktávhoz vezessen.

Ha x a keresett intervallum, akkor kell, hogy $x^{12} = 2$ legyen a miből

$$x = \sqrt[12]{2} = 1{\cdot}05946.$$

Ehhez képest a mérsékelt chro-

(die *chromatische Tonleiter*) lautet alsdann:

C Cis D Dis E F Fis G Gis A B Hc

Da jedoch auch die ganzen Töne keine gleichen Intervalle besitzen, sondern von *C* zu *D*, von *F* zu *G*, von *A* zu *H* um einen *grossen* ganzen Ton ($^9/_8$), von *D* zu *E* und von *G* zu *A* um einen *kleinen* ganzen Ton ($^{10}/_9$) fortgeschritten wird, so sind auch in der chromatischen Tonleiter die Intervalle nicht einander gleich, ein Übelstand, der es unmöglich macht, von jedem beliebigen Ton als Grundton aus in gleicher Weise aufzusteigen. Schreitet man z. B. in reinen Terzen fort, so kommt man zu einer unreinen Oktave, ebenso beim Fortschreiten nach reinen Quinten. Da aber die Oktave die vollkommenste Konsonanz bildet, deren Unreinheit am unangenehmsten empfunden wird, so opfert man lieber die Reinheit der übrigen Töne, indem man sie, wie die Musiker sagen, etwas ober- oder unterhalb ihrer von der diatonischen Tonleiter geforderten Höhe „schweben" lässt und hält die Reinheit der Oktaven mit Strenge aufrecht. Eine solche Ausgleichung heist *Temperatur*. Die *gleichschwebende Temperatur*, ... da in der chromatischen Tonleiter 12 Tonstufen vorhanden sind, so muss das Intervall eines Halbtones so gewählt werden, dass es, zwölfmal wiederholt, zur reinen Oktave führt, d h. zu einer Schwingungszahl, welche doppelt so gross ist als diejenige des Grundtones, d. h. wenn x das gesuchte Intervall bezeichnet, so muss $x^{12} = 2$ sein. Dieses Intervall wir daher ausgedrückt durch die Zahl $\sqrt[12]{2} = 1{\cdot}05946$. Man gelangt so zur *gleich-*

matikus skálában a rezgési arányszámok a következők lesznek:

C	1
Cis	$\sqrt[12]{2}$
D	$\sqrt[12]{2^2}$
Dis	$\sqrt[12]{2^3}$
E	$\sqrt[12]{2^4}$
F	$\sqrt[12]{2^5}$
Fis	$\sqrt[12]{2^6}$
G	$\sqrt[12]{2^7}$
Gis	$\sqrt[12]{2^8}$
A	$\sqrt[12]{2^9}$
B	$\sqrt[12]{2^{10}}$
H	$\sqrt[12]{2^{11}}$
c	2

Különös jelentőségüek azok a hangok, melyeknek relativ rezgésszámai a természetes számok arányában növekednek (*harmonikus hangskála*), melyeket közönségesen *harmonikus felső hangoknak* neveznek.

A zenei hangszerek hangolásánál alapul rendszerint az a_1 hang, az úgynevezett *kamarahang* (kammerton) abszolut magasságát használják, melynek hangját oly normál-hangvilla állapítja meg, mely *Scheibler* szerint *mp.*-kint 440 rezgést végez.

A fizikusok oly normál-hangvillát vesznek alapul, melynél a mérsékelt *a mp.*-kint 430·5 rezgést végez.

schwebenden Tonleiter mit folgenden Schwingungsverhältnissen:

C	1,00000
Cis	1,05946
D	1,12246
Dis	1,18921
E	1,25992
F	1,33484
Fis	1,41421
G	1,49831
Gis	1,58740
A	1,68179
B	1,78180
H	1,88775
c	2,00000

Dr. Wagner Alajos, Physika. *94. §.* **143.** *old. felül.**)

„Különösen érdekesek azok a hangok, melyeknek relativ rezgésszámai a természetes számok 1, 2, 3, 4, 5 stb., a melyek az úgynevezett *harmonikus hangskálát* alkotják s a melyeket *harmonikus felső hangoknak* neveznek."

Lommel *294. §.**)

Als Grundlage für die Stimmung der musikalischen Instrumente wird in der Regel der sogenannte Kammerton (das ungestrichene a) gewählt, welches durch eine Normalstimmgabel angegeben wird. Ein reines *a* von 440 Schwingungen liegt der von Scheibler vorgeschlagenen Stimmung zu Grunde . . . . . .

Für die Rechnung sehr bequem ist die physikalische Stimmung welche . . . . . das temperirte *a* sonach zu 430·5 Schwingungen annimmt.

*) Ezen eredeti szöveget B. és G mellékletükben nem közölték.

Bóbita-Gerevich.

245. §. *Elektromos kapaczitás.*

Ha két különböző potenczialu gyüjtőt vezetőleg összekötünk, köztük a pontenczial kiegyenlítődéseig elekromos áramlás indul meg.

Különböző sugarú gömbvezetők különböző mennyiségü elektromosságot igényelnek, hogy egyenlő potenczialig megtöltessenek, még pedig a nagyobb sugaru gömb többet, mint a kisebb sugaru.

Az elektromosságnak azt a mennyiségét, mely valamely vezető pontenczialját egységnyivel magasabbra képes emelni, a vezető kapaczitásának nevezzük.

E meghatározáshoz képest valamely vezetőnek V potenczialra való megtöltéséhez kivánt E elektromos mennyiség, egyrészt a potenczial nagyságától, másrészt a vezető C kapaczitásától függ, mindkettőtől egyenes arányosságban, vagyis:

$$E = CV, \text{ miből}$$

$$C = \frac{E}{V} \text{ azaz}$$

Valamely vezető kapaczitása a rajta lévő electromos tömegnek a potenczialhoz való arányától függ.

Bóbita-Gerevich.

263. §. *Az elektromotoros erő.*

Az érintési elekromosság egyenes ellentmondásban áll avval, a mit a kétféle elektromosságnak kölcsönösségére az eddigiekben tapasztaltunk. Itt ugyanis az egymással érintkező fémek ellentétes

Lommel.

168. *Elektrische Kapacität.*

Stellt man zwischen zwei isolierten Leitern von verschiedener elektrischer Spannung eine leitende Verbindung her, so wird positive Elektricität von dem Körper von höherem Potential auf denjenigen von niedrigerem Potential überströmen, bis das Potential auf beiden Körpern, die durch die Verbindung jetzt zu einem einzigen Leiter vereinigt sind, überall das gleiche geworden ist,

. . . . . .

z. B. eine Kugel von grösserem Radius eine grössere Elektricitätsmenge erfordern, um bis zu einem bestimmten Potential geladen zu werden, als eine kleinere Kugel, d. h. sie hat ein grösseres elektrisches Fassungsvermögen. Man versteht unter diesem Fassungsvermögen oder der elektrischen *Kapacität* eines Leiters diejenige Elektricitätsmenge, welche erforderlich ist, um sein Potential um eine Einheit zu erhöhen. Die Elektricitätsmenge E, welche ein Leiter beansprucht, um bis zu einem bestimmten Potential V geladen zu werden, ist demnach gleich dem Produkt aus seiner Kapacität C und diesem Potentialwert, oder es ist $E = CV$. Man kann deshalb auch sagen, die Kapacität eines Körpers ist das Verhältnis der auf ihm vorhandenen Elektricitätsmenge zu seinem Potential, oder

$$C = \frac{E}{V}.$$

Lommel.

201. §. *Elektromotorische Kraft.*

Durch die Entdeckung Volta's war eine Thatsache festgestellt, welche den Erfahrungen, welche man bis dahin hinsichtlich des Verhaltens der Elektricität gemacht hatte, zu widersprechen schien: zwei verschiedene leitende

elektromossággal telnek meg és kölcsönös vonzás daczára sem egyesülnek egymással, hanem az érintkezés tartama alatt potencziálkülönbségöknek változatlan megtartása mellett egymástól különváltan maradnak.

Körper, welche sich berühren und sonach miteinander in leitender Verbindung stehen, laden sich mit entgegengesetzten Elektricitäten, welche sich trotz ihrer gegenseitigen Anziehung nicht miteinander vereinigen, sondern während der Berührung mit unverändertem Spannungsunterschied getrennt gehalten werden.

Dr. Wagner Alajos.

Physika. 201. § 324. old. 20-ik sor felülről.

E tapasztalati tényt úgy magyarázhatjuk meg, hogy az egymással érintkező testek*) oly szétválasztó erő hatása alatt állanak, mely a positiv elektromosságot az egyikbe, a negativ elektromosságot a másik fémbe hajtja.

A most megismert tapasztalati tényt aképpen magyarázhatjuk meg, hogy az egymással érintkező különböző fémek oly szétválasztó erőknek székhelyeivé lesznek, melyek a positiv elektromosságot az egyik s a negativ elektromosságot a másik fémre hajtják.

Lommel:

Az elektromosságoknak e szétválasztása és a potenczialkülönbségnek a létesítése bizonyos munka árán jön létre. E munka nagyságát,**) melyet az általa létesített potenczialkülönbséggel mérünk, *elektromos erőnek* nevezik.

Um diese Trennung zu bewirken, muss eine Arbeit geleistet werden, deren Ergebniss die potentielle Energie des bewirkten Spannungsunterschiedes ist und deren Grösse durch eben diese Potentialdifferenz gemessen wird. Man nennt diese Arbeitsgrösse »*elektromotorische Kraft.*«

Bóbita-Gerevich a czáfolás szándékával közölt mutatvány-szövegüket a tankönyvük 214. §-ával kezdik és kimutatni törekszenek, hogy ezen fejezetük biráló megjegyzésemmel ellenkezően nem volna a Jochmann-Hermes-féle munka 238. §-ának kivonata.

Állításom igazolására szolgáljon itt a következő szószerinti idézés, melyet azonban már a B.-G. 213. §-ával kezdek, mivel ez a fejezet a 214-ikkel összefügg és a Jochmann-Hermes 237. §-ának nemcsak kivonatát, hanem *fordítását* képezi:

Bóbita-Gerevich.

213. §. *A testeknek hősugarakat átbocsátó képessége. A hősugarak nemei.*

Különböző testek a hősugarak iránt hasonlóan viselkednek mint

Jochmann-Hermes.

§. 237. *Diathermanität verschiedener Gattungen von Wärmestrahlen.*

Wie die verschiedenen Körper einen verschiedenen Grad der

*) A *testek* sz) itt hibás. de valamiben csak el kellett térni Wagner szövegétől, az utolsó sorban megint visszatértek a „*fém*"-re.

**) Arbeitsgrösse-t itt nem „munka nagyságá"-val, hanem munkamennyiséggel kellett volna forditani.

a fénysugarakkal szemben, vagyis a testek a hősugarakat különböző mértékben bocsátják át. Igy pl. a fémek ép ugy áthatatlanok a hősugarakra, mint a fénysugarakra nézve. Ellenben pl. a kősó a hősugarakkal szemben olyképen viselkedik, mint az átlátszó test a fénysugarakkal szemben.

Kisérletek igazolják, hogy u. a. test a különböző hőforrások sugarát különböző mértékben bocsátja át. Az üveg pl. a Nap hősugarait meglehetősen gyengítetlenül bocsátja át, de a lángtól vagy izzótesttől eredő sugarakat már kevésbbé, a Lesslie-féle koczkán átmenőket pedig még kevésbbé bocsátja át. A víz a nap hősugarait részben átbocsátja, de a Lesslie-féle koczkán átmenőket teljesen elnyeli, stb.

Melloni e nemü kisérletekből

azt következtette, hogy a hősugaraknak különböző nemei vannak, melyek iránt a különböző diatherman testek ép úgy viselkednek, mint az átlátszó szines testek a különböző fénysugarak iránt.

Durchsichtigkeit für Lichtstrahlen besitzen, so sind dieselben auch für Wärmestrahlen nicht in gleichem Grade durchgänglich

So sind z. B. die Metalle für Wärmestrahlen ebenso adiatherman, wie undurchsichtig für Lichtstrahlen, dagegen verhält sich *Steinsalz* gegen Wärmestrahlen ebenso, wie ein vollkommen farbloser und durchsichtiger Körper gegen Lichtstrahlen . . . . . .

Ein und derselbe Körper kann für die von *verschiedenen Wärmequellen* ausgesendeten Strahlen in *verschiedenem Grade* diatherman sein . . . . . .

Farbloses Glas lässt z. B. die Sonnenwärme ziemlich leicht hindurchgehen, weniger gut die von einer Flamme oder von einem glühenden Körper ausgesendeten Strahlen, noch weniger die eines *Leslie'schen* Würfels. *Wasser* lässt die Sonnenwärme teilweise hindurchgehen, absorbiert aber vollständig die von einem *Leslie'schen* Würfel ausgesendeten dunklen Wärmestrahlen . . . . . .

Aus der verschiedenen Diathermanität desselben Körpers für die Strahlen verschiedener Wärmequellen (z. B. der Sonne, einer Öl- oder Weingeistlampe, einer glühenden Spirale von Platindraht, eines erhitzten, geschwärzten Metallblechs u. s. w.) schloss Melloni, dass es verschiedene Arten von Wärmestrahlen oder Wärmefarben gebe, gegen welche sich die verschiedenen diathermanen Körper ebenso verschieden verhalten, wie färbige, durchsichtige Körper gegen die verschiedenen Gattungen von Lichtstrahlen.

E fejezetnek folytatását képező 214. §. illetőleg 238. §§-at, míg B. G. könyvéből egész terjedelmében közlöm, a Jochmann-Hermes-féle könyvből azonban csak azokat a részeket állítom vele szembe, melyek a kivonatolás vádját igazolhatják:

Bóbita-Gerevich.

214. §. *A hősugarak felbontása. A fény- és hősugarak azonossága.*

Kisérletek igazolják, hogy a Naptól fény- és hősugarak érkeznek hozzánk, mely utóbbiakat a hasábok ép úgy törik és visszaverik, mint a fénysugarakat.

Ha a diatherman kősóprizma által létesített szinképet érzékeny thermoszkoppal vizsgáljuk, meggyőződünk róla, hogy a szinképben a hősugarak egyenlőtlenül oszolnak meg. Mig a szinképnek ibolya részében legkevesebb hősugár található, addig a vörös része felé azok hatása mindinkább nagyobb és maximumát a vörösön túli láthatatlan részében éri el.

A szinképnek látható részében található hősugarakat, melyek törékenységre nézve a fénysugarakéval egyeznek meg, *világos hősugaraknak* nevezzük, a láthatatlan ultra-vörös részében lévő kevésbbé törékeny hősugarak *sötét hősugarak* név alatt ismeretesek.

A hősugaraknak e két neme ép úgy, mint a különböző szinü fénysugarak a törékenységnek különböző foka által van jellemezve.

(*Magyar szöveg* **2**. *old. 1. hasáb*)

Ha ily módon a különböző hőforrások sugarait felbontással vizsgáljuk, tapasztalhatjuk, hogy alacsonyabb hőfoknál azok csakis sötét hősugarakat bocsátanak ki.

A vörös izzásnál amazokhoz a vörös hősugarak járulnak és csak a tökéletes fehér izzásnál 2000 C^0-on túl jelennek az összes látható hősugarak.

Jochmann-Hermes.

238. §.

Die Wärmestrahlen können wie die Lichtstrahlen *zurückgeworfen* und *gebrochen* werden; . . . . . .

Erzeugt man ein Sonnenspektrum mit Hilfe eines Steinsalzprismas und bringt eine thermoelektrische Säule, oder ein empfindliches Thermometer mit geschwärzter Kugel nach einander in die verschiedenen Teile dieses Spektrums, so findet man, dass die blauen, violetten und ultravioletten Strahlen fast gar keine wärmende Wirkung ausüben . . . . in den roten Strahlen dagegen am grössten ist . . . Die grösste Wärmewirkung findet sogar noch jenseits des Endes des sichtbaren Spektrums statt. Es giebt also nicht nur unsichtbare Strahlen jenseits des violetten Endes des Spektrums (§ 152), sondern auch jenseits des roten Endes existiren Strahlen von *geringerer Brechbarkeit* und *grösserer Wellenlänge* (§ 178) als die roten Strahlen, welche für unser Auge unsichtbar sind, . . . die *verschiedenen Arten von Wärmestrahlen unterscheiden sich*, wie die verschiedenfarbigen Lichtstrahlen, *durch den verschiedenen Grad ihrer Brechbarkeit.*

(*Német szöveg* **3**. *oldal 2. hasáb*)

Untersucht man auf gleiche Weise die Strahlen verschiedener anderer Wärmequellen, . . . so findet man, dass Körper von niederer Temperatur nur diesseits des roten Endes des Spektrums liegende, dunkle Strahlen aus (senden). Bei der Temperatur des Rotglühens beginnen die am wenigsten brechbaren, sichtbaren Strahlen aufzutreten; . . . bei voller Weissglühhitze alle Gattungen sichtbarer Strahlen vertreten sind.

A közelebbi vizsgálódásokból kitünt, hogy a fény- és hősugarak nemcsak azok terjedésében, visszaverődésében és törésében, hanem a sarkítás-, kettőstörés-, elhajlás- és találkozásban is teljesen megegyeznek, minélfogva mondhatjuk, hogy a hő- és fénysugarak egyeredetüek s az aether gyors rezgésének a következményei, csakhogy a hősugaraknál az aether rezgése a testek molekuláinak rezgése által van indikálva. A mig valamely test hőmérséklete aránylag alacsony, a belőle kiinduló sugarak aránylag kevés számu rezgésből állanak és igy látószervünkkel nem vehetők ki. Ezek az úgynevezett sötét melegsugarak. Ha pedig a test elég magas hőmérsékletü, a belőle kiinduló sugarak úgy a látó, mint érző szervünkre is hatnak. Ezek a látható, vagy világos sugarak.

Wie in den Erscheinungen der Fortpflanzung, Zurückstrahlung, Brechung und Dispersion, so zeigt sich auch in den Erscheinungen der *Interferenz* und *Polarisation* (§§ 179, 182 u. ff.) eine so vollkommene Uebereinstimmung zwischen Licht- und Wärmestrahlen, dass unzweifelhaft Licht und Wärme nur als zwei verschiedene Wirkungen derselben Aetherschwingungen betrachtet verden müssen . . . . . .

Ez a pár sor csak ismétlés.

Tárgyi hibák és tökéletlenségek újabb sorozata,

a melyek eddig sem a hivatalos birálatban, sem pedig az én ismertetésemben nem voltak felemlitve.

A 3. oldalon: „A molekulák mozgástanának részei: a ***hangtan*** vagy ***akusztika*** a *fénytan* vagy *optika* és a *hőtan*, mert ezeket a fizikusok a világ éther hullámzó mozgásai gyanánt fogják fel.“

A 4. oldalon: „Mivel pedig a kg. egy dm^3 4-C°-u víznek a sulyát jelenti, ennélfogva a *g* mint ***tömegegység*** $1cm.^3$ 4-C°u viz ***sulyával*** egyenlő.“

A 21. oldalon: „Miután a Föld vonzó ereje 1 gr. tömegnek 981 $\frac{cm.}{sec^2}$-nyi gyorsulást kölcsönöz, annak nagysága tehát 981 din.“

A 28. oldalon: „A testek munkaképességét vagy hatásképességét általánosan energiának mondjuk. De mert az energia nagysága a test munkaképességének felel meg, ezért az energiát is a munkaképességgel mérjük.“ — Tehát az energiát is energiával mérjük.

A 32. oldalon: „Következtetés. Az egy pontra szög alatt ható mozgások eredőjét irányra, nagyságra és sebességre nézve azon parallelogramm átlója képviseli, melynek oldalait az alkotó mozgások ***sebességei*** (!) alkotják.“

A 44. oldalon: „Feladat. A föld 24 óra alatt vagy 86164 ***csillag mp.*** alatt fordul meg a tengelyén.“

A 83. oldalon: 64. §. „*b*) Ha két különböző ***ferdeségü*** oszlopot asztalra állítunk, a ***kevésbbé ferde*** állva marad, a ***ferdébb*** (38. ábra) eldül, mert sulyponti vonala vem esik többé a megtámasztási lapra.“

Ebből aztán következik, hogy minden ferde oszlop eldül, ha melléje egyenes oszlopot állítunk az asztalra, mert „a kevésbbé ferde állva marad, a ferdébb eldűl.“ A 38. ábra nem is felel meg a *b*) pont szö-

vegének, mert két különböző magasságu ferde oszlopot ábrázol. Ez a 64. fejezetnek eleje (a *b.* pont kivételével) szószerint megegyezik szerzőknek felsőbb leányiskolai Phisikájuknak 16. fejezetével és ez megint nem más, mint a már említett Sattler-féle könyvnek 2. §. 4. pontjának fordítása.

A 106. oldalon: „a csavarási rugalmasság modulusa azt az egységnyi karon működő erőt fejez ki, mely a hengeralaku ***egységnyi atmetszetü*** és hosszuságu pálczának egységnyi szöggel való elcsavarodását idézheti elő.“ — Ez hibástul van lefordítva Abendroth könyvéből, a fejezet eleje pedig Czógler könyvéből.

A 107. oldalon: „Az ütközés irányát a közös érintkező síkra, az érintkezési pontban ***képzelt egyenes*** adja.“

A 138. oldalon: „Következtetés. A levegőnek a Föld felületére gyakorolt nyomása oly nagy, mint 76 cm-nyi magas higanyoszlop ***hidrosztatikai*** nyomása.“

A 140. oldalon: (Szivornyás barometer). „E készüléknél a csőnek mindkét szára egyenlő átmetszetü, minélfogva a légnyomás változásakor a rövidebb csőben a higany ugyanannyival emelkedik, a mennyivel a hosszabb szárban ***emelkedik.***“

A 218. oldalon: „A flint üvegből készült hasábnak szóróképessége mintegy kétszer akkora, mint ugyanazon törőszöggel biró korona üveg, (krownüveg) ellenben törés mutatójuk a szóróképességgel korán sem arányos.

Ha tehát ***két ily hasábot*** ellenkező fekvés mellett teszszük össze, ugy azok egymásnak szinszórását tökéletesen megsemmisítik, de felmarad a két hasáb eltérésének a különbsége. *Két ily hasáb* együttesen *achromatikus hasábot* képez.“

A 252. oldalon: a Ruttherford-féle maximum-minimum hőmérő, mely tudvalevőleg csak vizszintes helyzetben alkalmazható, ***függőleges*** helyzetben van ábrázolva, ez persze a szedő hibája, annál is inkább, mert ez az ábra szerzőknek már 1896-ban megjelent két könyvében is függőlegesen van elhelyezve.

A 260. oldalon: „ pv. = RT; azaz: Minden gázra nézve a nyomás és a térfogat szorozata az abszolut hőmérséklettel arányos.

R. érték, ***mely minden gázra nézve egyenlő (?)*** a Mariotte-Gay-Lussac egyesített törvénynek állandóját adja.“ — Ez a hiba Lommel könyvében is megvan „Die für alle Gase gleiche Grösse R. nennt man die Constante des M.-G.-L. Gesetzes.“ Különben az egész 193 fejezet a Lommel-féle könyv 105 fejezetének fordítása.

A 261. oldalon: „Ehhez képest valamely gáznak sürüsége alatt azt a számértéket értjük, mely kifejezi, hogy valamely gáz hányszor nyom többet, mint ***ugyanannyi*** és u. a. körülmények között lévő levegő, illetve hidrogén.“

A 261. oldalon $\frac{V}{Vo} = \frac{p}{po}(1 + \alpha t)$ és $\frac{do}{d} = \frac{Vo}{V}$ hibás kifejezések vannak.

A 288. oldalon: „A levegőnek áramlásán alapul a légfűtés, a melynek alapelvét a 239. ábrában látható készülék szemlélteti.“ — De ez az ábra, valamint a hozzá fűzött magyarázat is ***nem a légfűtésre, hanem a gőzfűtésre vonatkozik.***

A 266. oldalon: „Magas hegyeken a víz 100 C-°on alul ***is*** forr“. Ez az *is* szócska bizonyára véletlenül csuszott a szövegbe és bizonyára ép oly véletlenül B. és G. uraknak a III. osztály számára irt könyvüknek szövegébe ***is.***

A 337. oldalon: „Ha egy rézlemezt hígitott kénsavba merítünk (280. ábra,) annak *kiálló* ***végén szabad*** (+) a folyadékba merülő ***végén szabad*** (—) ***electromosság jelentkezik“.*** És ugyanez olvasható szerzőknek mind a négy tankönyvében.

A 344. oldalon: „Most a katód lapjára a lemásolandó tárgynak gipszből vagy viaszkból készült negativ lenyomatát helyezzük, miután azt pl. ***forró stearinba való mártással jó vezetővé tettük.“*** Persze, mert a stearin kitünő vezető és aztán vajjon mi lesz a viaszkból készült negatívból a forró stearinban?

A 348. oldalon: „ . . . . . az áram a közelében álló mágnestűt a mágneses meridiánból kitéríti, még pedig vagy jobbra, vagy balra, a szerint, a mint az áram a tű felett vagy alatt halad.“ — A áram iránya egészen mellékes?

A 357. oldalon: „Joule törvényéből következik, hogy valamely vezeték annál több meleget fejleszt, mennél ***rövidebb*** az és mennél kisebb annak vezetőképessége.“

A 384. oldalon: „A tető s a talpponton átmenő és a látókörre merőleges síkok az éggömböt legnagyobb körökben metszik, melyek az *illető megfigyelési hely* ***délkörei.“***

XXXIV. évfolyam. 30. szám. 1901. május 12.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

AZ ÚJ POROSZ TANÁRVIZSGÁLATI SZABÁLYZAT.

(Felolvastatott a budapesti kör ápr. 17-iki ülésén.)

Az új porosz tanárvizsgálati szabályzat 1898. szeptember 12-én lépett életbe. Vele egyelőre befejeződött a porosz középiskolákra vonatkozó reformok sora, melyeket a híres 1890-iki berlini conferentia megindított.

Mielőtt ismertetésébe bocsátkoznám, a porosz tanárképzés menetéről, (melyet még egy 1890-ből való rendelet szabályoz,) kell néhány szót előrebocsátanom. A porosz tanárképzés két részből áll: a tudományos képzésből és a gyakorlati képzésből. A tudományos képzést az egyetem, illetőleg bizonyos szakokra nézve a műegyetem végzi 3 év vagy helyesebben 6 félév alatt. Külön tanárképzőintézet bárminemű alakban, mely az egyetemen kívül vagy avval együtt végezné munkáját, nincsen; *egyelőre* külön tanulmányterv sincs előirva a tanárjelöltek részére. Ők csak, mikor vizsgálatra jelentkeznek, kötelesek kimutatni, hogy szakmájuknak megfelelő egyetemi tanulmányokat folytattak és általános műveltségüket gyarapító előadásokat is hallgattak. Hangsúlyozom, hogy csak *egyelőre* nincsen előírva valamely kötött tanulmányterv, de az ismertetendő szabályzat megjegyzi a vonal alatt, hogy a miniszterium fenntartja magának ily tanulmánytervek kibocsátását. A szabadság e tekintetben tehát egyelőre sokkal nagyobb a poroszoknál, mint minálunk, a hol már a törvény is előírja bizonyos collegiumok kötelező látogatását.

E három éves, illetőleg hat féléves egyetemi tanulmányokra következhetik akármikor a tanárvizsgálat letétele, mely nem áll, mint nálunk, több állomásból, hanem jóllehet két főrésze van, egyszerre teendő. E tanárvizsgálat sikeres kiállása után köteles még a jelölt, hogy alkalmazható legyen, magát két évi gyakorlati képzésnek alávetni. Az egyik év az úgynevezett *seminariumi* év, melyet vagy valamely paedagogiai seminariumban, vagy egy

a seminariumi év czéljainak megfelelő módon berendezett teljes, azaz 9 évfolyamú középiskolában tölt a jelölt, a másik pedig az ú. n. *próbaév*, melyet akármilyen középiskolában, rendesen épen nem a seminariumi év czéljaira berendezett intézetben tölt.

Mig tehát a tudományos képzés tartama egy évvel rövidebb, mint nálunk, addig a gyakorlati képzés ideje egy évvel hosszabb. A gyakorlati képzés nem végződik vizsgával, hanem mind a seminariumi, mind pedig a próbaév leteltével az illető igazgató jelentést tesz a hatóságnak a jelölt tevékenységéről és gyakorlati képességeiről.

Vizsgálat tehát tulajdonképen csak egy van, mely a gyakorlati képzést megelőzi. Ezt a vizsgálatot szabályozza épen az itt ismertetendő szabályzat.

A vizsgálat czélja, mint a szabályzat első pontja kiemeli, a középiskolai tanársághoz szükséges tudományos képesítés megállapítása.

E kifejezés, »tudományos képesítés«, korántsem jelenti azt, hogy a vizsgálat nem volna tekintettel az iskola szükségleteire, sőt a vizsgálat terjedelmét és formáját meghatározó 8. §. egyenesen kimondja, hogy a vizsgálat összes részeiben tekintettel kell lenni a középiskolai oktatás szükségleteire, és e tekintetek kifejezésre jutnak egyik-másik részletes követelmény formulázásában is. Sőt már a vizsgálóbizottság összetételében is nyilvánul e tekintet az iskolára, a mennyiben a vizsgálóhatóságról intézkedő 2. §. azt mondja, hogy a vizsgálóbizottság egyetemi tanárokból és az iskola embereiből teendő össze, sőt a bizottság elnöke az iskola embere legyen.

A vizsgálat két részből áll: az általános vizsgálatból és a szakvizsgálatból. Ezek azonban, mint már említettem, nem hosszabb időközök által elválasztott vizsgálati állomások, mint például a mi alapvizsgálatunk és szakvizsgálatunk, hanem csak az egyszerre teendő vizsgálatnak szakaszai. Mind a két rész irásbeli és szóbeli vizsgálatból áll; az irásbeli természetesen megelőzi a szóbelit.

A tudományszakok száma, melyekből vizsgálatot tenni lehet, (ha a bennünket nem érdeklő lengyel és dán nyelveket nem számítjuk) tizenöt: 1. keresztény vallástan, 2. philosophiai propaedeutika, 3. német, 4. latin, 5. görög, 6. héber, 7. franczia, 8. angol, 9. történelem, 10. földrajz, 11. tiszta mennyiségtan, 12. alkalmazott mennyiségtan, 13. physika, 14. chemia és mineralogia (ezek együttvéve egy szakot alkotnak), 15. növénytan és állattan (ezek is egy szakot tesznek).

E szakok közül legalább hármat kell a jelöltnek választania. Ezeket szabadon választhatja, de avval a korlátozással, hogy a következő kapcsolatoknak okvetetlenül elő kell fordulniok: latin és görög; franczia és angol; történelem és földrajz; hittan és héber; tiszta mathematika és physika; chemia-mineralogia és physika vagy chemia-mineralogia és botanika-zoologia. Megjegy-

zendő még, hogy az első három kapcsolatban bármely tárgy helyébe léphet a német nyelv és hogy az alkalmazott mathematika csak a tiszta mathematika mellett választható.

Minden szakból a képesítésnek kétféle foka szerezhető: ú. n. elsőfokú képesítés, mely az illető tárgynak az összes osztályokban való tanítására képesít, vagy másodfokú képesítés, mely csak az első 6 osztályra (Unter-Secundáig) terjed ki. Philosophiai propaedentikából, héberből és alkalmazott mathematikából, melyek csak a felső osztályok tárgyai, természetesen csak elsőfokú képesítés szerezhető; a növénytan-állattanból (mely felsőbb osztályban nem fordul elő) az elsőfokú képesítés azt jelenti, hogy a jelölt mélyebbrehaló tudományos készültséget mutatott.

Mint már említettem, a szabályzat megköveteli, hogy a jelölt legalább három szakmából tegyen vizsgálatot. Ezek közül legalább egyből elsőfokú képesítést kell szereznie. A ki e minimumot teljesíti, »elégséges« osztályzattal állotta meg vizsgálatát; a ki pedig legalább két tárgyból kapott elsőfokú képesítést, az jó vagy esetleg kitünő bizonyítványt is kaphat. Három szakmánál többet tetszése szerint választhat a jelölt, illetőleg eredeti szakmáihoz hozzászerezhet később ú. n. bővitő vizsgával újabb képesítést. E bővítő vizsgálat arra is szolgálhat, hogy már szerzett másodfokú képesítését elsőfokuvá emelje, illetőleg bizonyítványa osztályzatát javítsa. Ily bővítő vizsgálat legkésőbben hat évvel az első vizsgálat után tehető.

Az a körülmény, hogy a jelölt három szakmát köteles választani, az iskola szempontjából bizonyára előnyös, mivel így könnyebben sikerülhet egy osztály tanítását kevés kézben concentrálni, illetőleg a rokon szakokat egy kézben egyesíteni. Vajjon a mi egyetemi tanítási és tanulási viszonyaink mellett ajánlatos volna-e a porosz példa utánzása, és nem sülyedne-e a szakok szaporítása mellett a jelöltek tudományos készültsége intensitas dolgában, arról nehéz véleményt mondani. Meglehet, hogy a teher nagyobbodásával növekednék az erő megfeszítése is, és az eredmény egy-egy szakban átlag ugyanaz volna, mint most. Annyi bizonyos, hogy a porosz tanárság tudományos színvonala a három szakma mellett is elég magas.

A kétféle képesítés rendszere azonban mindenesetre kevésbbé helyes, mint a mi praxisunk, mely képesítés dolgában nem tesz különbséget az alsó-középső és felső osztályok között. A mi gyakorlatunk bizonyára azon a meggyőződésen alapszik, hogy egyfelől az alsó vagy középső osztályok többnyire ép oly erős tudományos készültséget követelnek a tanár részéről, mint a felsőbbek, és hogy másfelől oly intézetben lehetetlen az oktatás szellemének szükséges egysége, a melyben a tanári testület két heterogen csoportra oszlik, egy felsőbbrendü és egy alsóbbrendü készültséggel ellátottra.

A mi a porosz tanárvizsgálat részleteit illeti, a következőket kell kiemelnünk.

Irásbeli házi dolgozatot csak kettőt kap a jelölt, egyet az általános vizsgálatra, egyet pedig a szakvizsgálatra abból a tárgyból, a melyből elsőfokú képesítést kiván. Zárthelyi irásbeli dolgozat nem okvetlenül szükséges, de a bizottság akármikor követelheti, ha jónak látja. Az idegen nyelvekből rendszerint adnak zárthelyi dolgozatot. A zárthelyi thémának olyannak kell lennie, hogy kidolgozása legfeljebb három óráig tarthat.

Az irásbeli dolgozatoknak, különösen a zárthelyieknek e reductiója a porosz tanárvizsgálatban mindenesetre figyelemre méltó. Nálunk, azt hiszem, túlságosam sok az irásbeli vizsgálat és nem egy tárgyból adnak oly zárthelyi thémát, melyről a kitűzött idő alatt épen az tud legnehezebben irni, a ki az illető területen mélyebbreható tanulmányokat tett és a ki nem képes arra, hogy csak valamely kisebb compendium megfelelő fejezetét emlékezetből excerpálja.

A vizsgálati követelmények mértékére nézve a porosz tanárvizsgálati szabályzaton mindenekelőtt azt a feltünő vonást veszszük észre, hogy a szabályzat e mértéket csak nagy általánosságban szabja meg, és nem részletezi a követelményeket pontról-pontra, kérdésről-kérdésre, mint a mienk teszi.

Lássuk ezt néhány példában.

Az *általános vizsgálat* követelményeinek mértékéről csak ezeket mondja a szabályzat (10. §.):

»Az általános vizsgálat nem szakszerű ismeretek kimutatására való, hanem annak bizonyítására, hogy van a jelöltnek az illető területeken oly általános müveltsége, mely középiskolai tanártól követelhető. E szerint a jelöltnek házi dolgozatában nemcsak kellő tudást és az illető tárgyról értelmes itélőképességet kell kimutatnia, hanem azt is kell bizonyítania, hogy nyelvileg helyes, logikailag rendezett, világos és eléggé ügyes előadásra képes. A *szóbeli* vizsgálaton követelendő, hogy a jelölt 1. a vallástanból ismerje a szentirás tartalmát és összefüggését, általános áttekintése legyen a keresztény egyház története felett és tudja felekezetének főtanait; 2. a philosophiából ismerje történetének legfontosabb tényeit, a logika és psychologiai főtanait, és bizonyítsa, hogy valamely jelentékenyebb philosophiai munkát értelmesen olvasott; 3. a paedagogiából ismerje annak philosophiai alapjait és fejlődésének legfontosabb jelenségeit a 16-odik századtól kezdve, és mutassa, hogy jövendő hivatásának feladatai iránt is van már némi érzéke; 4. a német irodalomból bizonyítsa, hogy általános fejlődésmenetét különösen 18-adik századbeli virágzáskorának kezdete óta ismeri és hogy mióta az iskolát elhagyta, is olvasott már a maga továbbképzésére e korból való munkákat. — Azok a jelöltek kik a vallástanból, philosophiai propaedeutikából vagy a németből szereznek képesítést, az általános vizsgálat alól fel vannak mentve az »illető szakban.«

Ez általános vizsgálat, melynek részletes követelményeit ily summarius módon adja a szabályzat, mint látjuk, felöleli

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

nagyjából a mi paedagogiai vizsgálatunkat és alapvizsgálatunk irodalmi részét, melyhez még hozzájárul a nálunk nem ismert vallástani vizsgálat.

Nem sokkal részletezőbbek az egyes szakokból való szakvizsgálatok mértékét szabályozó paragraphusok. Ezek közül mint a legérdekesebbeket, a német nyelvre, latin és görög nyelvre és a tiszta és az alkalmazott mathematikára vonatkozó paragraphusokat akarom szószerint való fordításban bemutatni:

Német. Oly jelöltektől, kik a *német oktatásra* akarnak képesítést szerezni, követelendő *a)* a *második fokozatra:* az újfelnémet elemi nyelvtan biztos ismerete és tájékozottság az újfel-német irodalmi nyelv történetében; beható foglalkozás az ujabb irodalom klasszikus műveivel, különösen az ifjuság képzésére alkalmas területeiben, és az új-felnémet irodalom fejlődésének áttekintése. Azonkívül kimutatandó tájékozottság a rhetorika, poetika és metrika elemeiben (in den Grundzügen; valamint az iskolára nézve fontos antik és germán mondákban; *b)* az *első fokozatra* azonfelül: oly tájékozottság a közép-felnémetben, melynél fogva a jelölt könnyebb munkákat nehézség nélkül tud olvasni és grammatikai és lexikalis pontossággal magyarázni; az egész német irodalom fejlődésmenetének, legalább a középfelnémet és ujabb kort illetőleg, bővebb olvasmányon alapuló ismerete; jártasság a poetikában és német metrikában, valamint a rhetorika azon tanaiban, melyeknek ismerete szükséges a felső osztályokban készítendő német dolgozatokhoz való útmutatás czéljából; azonkívül még a jelölt szabad választása szerint *vagy* tájékozottság a történeti nyelvtan főeredményeiben és a gót és ó-felnémet nyelv elemeinek ismerete, *vagy* pedig a képesítés a philosophiai propaedeutikából.

Latin és görög. Azoktól a jelöltektől, a kik a latin és görög nyelvből akarnak képesítést szerezni, követelendő *a)* a *második fokozatra:* a latin és görög nyelvtan biztos ismerete és oly gyakorlottság a két nyelv irásbeli használatában, melynél fogva a jelölt megfelelő szövegeket nyelvtanilag helyesen és legalább latinra, jelentékenyebb stilistikai fogyatékosságok nélkül tudjon fordítani; a klasszikusok tervszerű és alapos olvasásán alapuló képesség a gymnasiumok secundája (VI. és VII. osztály) számára alkalmas iróknak grammatikai és lexicalis tekintetben pontos megértésére és — kiválóan nehéz helyeket nem tekintve — folyékony fordítására. A római és görög történelmet, ideszámítva az irodalomtörténetet, a régiségeket, a mythologiát és metrikát, annyira ismerniök kell a jelölteknek, hogy a középfokon olvasandó iskolai írók magyarázatában is az idevágó legfontosabb dolgokat adhassák és az oktatáshoz való előkészületükben jó segédeszközöket kellően felhasználni tudjanak; b) az *első fokozatra* azonfelül: összefüggő és tudományos alapon nyugvó ismeretek a latin és görög grammatikából, készség a latin nyelv szabad irásbeli használatában, grammatikai biztosság a görög nyelv irásbeli

használatában, gyakorlottság a latin beszédben; olvasottság a római és görög klasszikusokban, különösen azokban, melyek a gymnasiumi olvasmány köréhez tartoznak és tudományos iskolázottság a magyarázás methodusában, jártasság a metrikában, a mennyiben a gymnasiumokban olvasandó költőket illeti, valamint gyakorlottság a versek megfelelő előadásában; a görög és római irodalom általános fejlődésének ismerete, különösen virágzásuk korszakaiban; tudományos továbbművelődésre képesítő tájékozottság a görög és római történelem főkorszakaiban, a görögök és rómaiak államintézményei, magánélete, vallása és mondái, valamint philosophiája körül; jártasság az archaeologiában, a mennyire az oktatásnak czélszerüen választott szemléltető eszközökkel való hathatós támogatásához szükséges. Azonkívül a jelölteknek ki kell mutatniok, hogy van áttekintésök a philologia fejlődésmenete felett.

Tiszta mathematika. Azoktól, kik a *tiszta mathematikából* akarnak képesítést szerezni, követelendő *a)* a *második fokozatra:* az elemi mathematika biztos ismerete és tájékozottság a sik analytikai geometriájában, különösen a kúpszeletek főtulajdonságai közül, valamint a differential és integralszámításban; *b)* az *első fokozatra* azonfelül: oly tájékozottság a felsőbb geometria, arithmetika és algebra, a felsőbb analysis és analytikai mechanika tanaiban, hogy a jelölt ezen területek valamelyikéből egy nem túlságosan nehéz feladatot önállóan kidolgozni tudjon.

Alkalmazott mathematika. Azoktól, kik az *alkalmazott mathematikából* akarnak képesítést szerezni, a *tiszta mathematikából* való képesítésen kivül követelendő: Az ábrázoló mértan ismerete a centralisprojectio tanáig bezárólag és megfelelő ügyesség a rajzolásban; tájékozottság a technikai mechanika, különösen a graphostatika módszereiben, az alsóbb geodaesiában és a felsőbb geodaesia elemeiben, valamint a megfigyelési hibák kiegyenlítésének elméletében.[1]

A részletes követelményeknek e bemutatott példái mind igazolják, a mit előre megjegyeztem, hogy a porosz tanárvizsgálati szabályzat csak általánosságban szabja meg a követelmények mértékét és a pontos részletezéstől tartózkodik. Tagadhatatlan, hogy ezen eljárással szemben a mi szabályzatunk a maga túlságos részletezésével bizonyos kicsinyességet mutat és előre is valamely compendiumszerű anyag lekérdezésének a jellegét adja a vizsgálatnak. Másfelől azonban meglehet, hogy a mi viszonyaink, különösen a tudományos kézikönyveknek és általában a tudományos traditiónak hiánya megokolttá teszik a pontról-pontra való

[1] Érdekes az a megegyezés, mely az alkalmazott mathematikára vonatkozó e vizsgálati követelmények és azon kívánságok között van, melyeket két évvel ezelőtt a budapesti tanári kör jelenlegi elnöke Beke professor, egy a tanárképzésről szóló felolvasásában hangoztatott (L. Országos Tanáregyesületi K. XXXII. évf. 281—285. l.)

részletezést, mely a vizsgára készülő jelöltnek biztos direktivát ád munkájában.

A részletes követelményeknek fentidézett példái minden szűkszavuságuk mellett kettőt bizonyítanak: először is, hogy a követelmények aránylag mérsékeltek és hogy kellő tekintettel vannak az iskola szükségleteire.

A porosz szabályzatnak még egy-két intézkedését kell kiemelnem, mely a nem sikerült vizsgálat esetére vonatkozik. Ha a vizsgálat nem sikerült, akkor a vizsgálat teljes vagy részleges ismétlésének időpontja dolgában a bizottság határoz; ez tehát nincsen, mint minálunk, előre egyforma időhöz (egy év) kötve, hanem bizonyára a mutatkozó hiányokhoz mérten változik a terminus. Másfelől azonban nem lehet a vizsga ismétlését későbbre, mint legfeljebb két évre halasztani, a mi, azt hiszem, helyes óvóintézkedés a vizsgának nemcsak felesleges, hanem egyenesen készültségükre nézve káros húzása — halasztgatása ellen, melyet a mi jelöltjeinknél gyakran látunk.

Evvel végére értem ismertetésemnek, mely nem lehetett más, mint azon pontok kiemelése, melyekben a szóbb forgó szabályzat eltér a mienktől.

Waldapfel János.

A CLASSICUS OLVASMÁNYOK ÉS RÉGISÉGTAN KAPCSOLATA.

(Felolvastatott a kolozsvári kör ápr. 13-iki ülésén.)

(Folytatás.)

Ezek után vegyük és vizsgáljuk rendre a régiségek csoportjait a természetesnek látszó fokozat szerint.

Első csoportnak kell vennem az *irodalmi régiségeket*, nem azért, mert talán ezekben látom az első fokozatot, hanem azért, mert ez a csoport a classicusokhoz adott bevezetésekben szükségszerüen megelőzi minden iró olvastatását, de a műremek méltatásával egyszersmind be is fejezi. Az már a dolog természetéből folyik, hogy a tanulónak, mielőtt valamely mű tanulmányszerű olvasásához fog, meg kell ismerkednie az iróval, sőt egy pár képben látnia kell még azokat az irodalmi, esetleg másféle viszonyokat is, melyek között a munka született. Az iró szellemi műhelyébe is be kell tekintenünk, de csak akkor, a mikor már megismertük magát a munkát, a mely onnan kikerült. Ez lesz a legjobb kalauzunk az iró megértésében. Az csak természetes, hogy ennek a csoportnak irónkint szerzett anyagát a gymnasiumi tanfolyam egyik végző osztályában össze kell foglalnunk, rendszeres egészszé kell összeolvasztanunk.

A második csoportba esnek a *hadügyi régiségek*, mint olyanok, a melyek a serdülő kor küszöbén álló tanuló értelmi

fejlettségével, szellemi látókörével könnyebben összeférnek, mert nem kivánnak sem reflexiót, sem fejtörő okoskodást. Épen ezért ezt tekintem az egymásutánban *a kezdőfoknak*.

A hadügyi régiségek ismertetésének rendjén itt is ott is találkozunk vallásos cselekvényekkel (auspiciumok, áldozatok stb.), s így ezekről nem nehéz az átmenet *vallásügyi régiségekre*, annyival inkább, mert ekkor már az ókor történetének rendszeres tanítása is napirenden van; a tanuló is olyan korú, hogy a vallás titkaiba immár volt alkalma betekintenie. Mind az ókor történetének tanulása, mind a görögtanulás megkezdése, mind a római és görög vallás sokszoros kapcsolata és összekeveredése ajánlja, sőt követeli, hogy a rómaiak és görögök vallására vonatkozó régiségeket egyesítsük, azaz párhuzamosan tárgyaljuk, akármelyik iróhoz is kapcsoljuk. Az már önként érthető, hogy ebben a csoportban is tetemes részök van az eddig szórványosan szerzett és itt összefoglalt ismereteknek. Ez volna a harmadik csoport, de csak a második fokozat.

A hadügyi és vallásrégiségek együttesen és külön is annyiszor érintik az államhatalom egyik-másik tényezőjét (praetor, consul, senatus, comitia stb.) s követelik legalább rövid ismertetését, hogy ezekből már jókora készlettel megyünk a negyedik csoportra, illetőleg harmadik fokozatra: *az állami régiségekre*. Ebben a készletben van a királyság és a korabeli intézmények ismerete, még pedig, főleg a történettanulás eredményeképen, nemcsak a rómaiaknál, hanem a görögöknél is. Ezt kell összefoglalni és kiegészíteni a demokratikus köztársasági államforma főtényezőinek, intézményeinek ismertetésével.

Megjegyzem, hogy az állami régiségek fő címe alatt áll a jogügy is. Ennek részei a *polgári törvénykezés* (judicia privata), és a *fenyítő törvénykezés* (judicia publica). Úgy általános, nagy vonásokban, ezeket is be kell illesztenünk az oktatás keretébe.

Mikor aztán megismertük görögünket, rómainkat a harczban, a templomban, az oltárnál, az ágorán, az areiopagoson, a forumon, a praetor előtt, a curiában, a comitiumban, s tanítványaink is már embernyi korba jutottak: önként következik *a családi és házi viszonyok*, a magán és társadalmi élet ismertetése, tehát az ötödik csoport, azaz a negyedik fokozat. Ide tartoznak: a házasság (elválás), a családi élet, a napi foglalkozás, a nevelés, ruházat, a társadalmi érintkezés, a szórakozások különféle nemei, a temetkezés stb., egyszóval annak a megismerése, a hogy a görög és római az állami és nyilvános élet körén kivül önmagának, övéinek és felebarátainak élt, a hogy az életből távozott.

Most következnék a régiségek menetrendjében feltagolt első csoport összefoglalása az ötödik fokozaton, az irodalmi régiségek összefoglalása. Az irók műveiben a népek életének legnemesebb terméke, a népek szelleme jelenik meg úgy, a mint az iró lelke azt magába szívja, mint méh a virág mézét, s aztán a formák

szépségének sejtjeibe szüri le. Mi is ezt a példát követjük, midőn a régiségek legnemesebb fajának egyik részét ott foglaljuk össze, a hol jó rendén már az egész gymnasiumi életre tekinthetünk vissza.

Az irodalmi régiségek tulajdonképen a művészeti régiségek közé tartoznak. Némely fajnemben nem is szabad elválasztani azoktól. Igy hát ezekről is természetes az átmenet az utolsó csoportra, a hatodik fokozatra, a szorosabb értelemben vett *művészeti régiségekre*, némelyek szerint *művészi oktatásra*.

Mi lehet ennek a czélja? Legegyszerübben azt mondhatnók, hogy a képzőművészeti régiségek ismertetése legjellemzőbb és legjelesebb alkotásaiban. A kik mélyebb s szerintök valódi értelmezését akarják adni: azok legfeljebb egy félév alatt, talán heti egy órán, 2 félórás leczkében szeretnék kioktatni tanítványaikat, a görögök és rómaiak képzőművészetének legalább főbb titkaiban; képesekké akarnák tenni őket arra, hogy bele tudjanak pillantani az alkotó művész lelkébe, hogy lelkök abba a világba varázsolódjék, a melyben az alkotó lelke élt, mikor művét megteremtette. Meglehet, hogy akad minden osztályban egy-két áldottabb tehetségü tanuló, a kinek ennyi idő is elég arra, hogy érdeklődése feltámadjon, természetes hajlama művészi érzékké fejlődjék, de ez az érzék ennyi idő alatt semmiféle tehetségnél sem fejlődhetik annyira, hogy vele a fennemlített czélhoz jussunk. Erre a gymnasium nem adhat elég alkalmat. Mennyivel kevésbbé lehet aztán szó a közepes vagy épen gyenge tanulóknál valami számbavehető eredményről, a mikor a többi tárgy s főleg az érettségvizsgálatra készülés minden idejöket, erejöket lefoglalja?! Az ilyenfajta művészi oktatást leginkább külföldön, főleg Németországon hangoztatják, kellegetik. Azonban én egyetlen értekezést sem olvastam, pedig sokat átnéztem, a mely ezt az erőszakolt kérdést a megoldásig vitte volna. Nem is viheti a gymnasiumi tanítás feladatának alapos felforgatása nélkül. Maradnunk kell tehát a művészeti régiségek szerényebb cziménél és körében. Ez nem annyira követelő, de azért elbirja a másik czélnak is bizonyos minimumát, ha a tanulók tehetségviszonyai kedvezők.

Az összefoglalásban itt is csak úgy kell tennünk, mint a többi csoportoknál. Gondosan összegyűjtjük az olvasmányok kapcsán szerezgetett ismereteket, kiegészítjük és lehetőleg a fejlődés rendszerébe illesztjük. Igy aztán egy kis művészettörténeti áttekintést is nyerünk.

Ez volna a régiségek oktatásának *egymásutánja* csekély véleményem szerint. Ennek fonalán kisértem meg a *kapcsolat* kérdésének megoldását, vagyis hogy a régiségek egyes csoportjai mely irókhoz, mely művekhez kapcsolandók.

Megvallom, hogy a kapcsolat helyes megoldását tartom a kérdés nehezebbik részének. Könnyű volna akkor, ha a tanítás tervében (az államiban) is szigorú következetességgel megvalósult volna a természetes fokozat elve. De hát ez bizony csak úgy nagyjában valósult meg, a minek talán nem is egészen a terv-

készítők az okai, hanem az anyag természete. A készen talált irodalmi művek nem elég rugalmasak, hogy kényünk-kedvünk szerint szabhassuk az elvek merev formáihoz. Úgy kell hát vennünk a dolgot, a mint van, s meg kell elégednünk a megközelítő lehetőséggel.

Első megállapítni való az, hogy melyik olvasmánynyal kezdjük, azaz kezdhetjük a régiségek kapcsolatos összegezését a természetes fokozat megtartásával. Régiségekkel már a két első osztályban találkozunk. Lehetetlen s nem is szabad kikerülnünk, hogy akár a Róma alapítására, akár a királyok történetére vonatkozó mondák olvastatásában lépten-nyomon előforduló néprajzi, vallási, családi vagy állami régiségekről egy szó felvilágosítást se adjunk, már csak az érdekesség emeléséért is. Azonban ez az anyag oly csekély, hogy összegezésről szó sem lehet.

A III. osztály az, a hol először találkozunk eredeti összefüggő olvasmánynyal a latinban. A két első osztálybeli olvasmányok alkalmazottak és mondva-csináltak. Itt az olvasni valót Cornelius Nepos életrajzai és Phaedrus meséi adják. Ha végig gondoljuk a Corn. Nepos neve alatt ismert életrajzok tartalmát, azt látjuk, hogy legalább nagyjában egyszerre a görög és római világ kellő közepébe vezetnek. Bemutatják a görög nemzet legdicsőbb korszakát, a perzsa háborukban vivott szabadságharczát, aztán a leggyászosabbat: a peloponnesusi háborút; a rómaiak történetéből pedig a legválságosabbat, de a nemzeti jellem megismerésére legalkalmasabbat: a pun háborúk idejét. E közben itt is, ott is sokszor belepillanthatunk a két nép életének mindenféle nyilvánulásába. Azonban egyik sem alkalmas arra, hogy kapcsolatában valamelyik régiségcsoportot összegezhessük. Mindenből adnak valamit, de csak kóstolóba. Mindamellett alig lehetne jobb bevezetést találni a régiségekhez. Phaedrus is elbir egypár képet, főleg a magánélet köréből, s ráadásul megadja az alkalmat arra, hogy a jambusi vers megismerésével bekopogtassunk a classicus kor költészetének ajtaján.

Voltaképen a negyedik osztályban, Julius Caesarnál, találunk eléggé alkalmas megálló helyet egyik s épen a kezdőfokú régiségcsoport elhelyezésére. A gallus háború történetének kapcsán igen jó alkalom kinálkozik nemcsak a Jul. Caesar hadviselési rendszerének megismerésére, hanem az addig gyűjtött összes római hadügyi régiségek rendszeres összefoglalására, áttekintésére.

De hát mit tegyenek azok, a kik Q. Curtius Rufus *Alexander Magnusát* olvastatják? Itt már kevésbbé természetes az elhelyezés. Nagy Sándor hadjáratainak történetéhez csak párhuzamszerüen lehet odakapcsolni a rómaiak hadügyi régiségeit. Vagy aztán meg kell várni velük Liviust, a mi kissé későcske olyan tárgynál, a mely a IV. osztályig eléggé megérett az összegezésre.

Ugyancsak Julius Caesarral, azaz intézményeinek ismertetésével kapcsolatosan ismertethetjük a római kalendariumot, általán az időszámítást.

A vallásügyi régiségek áttekintése legtermészetesebben társulhat Ovidiussal. Metamorphosis-ában és Fasti-jában kifogyhatatlan bőséggel tárulnak elénkbe mind a görög, mind a római nép mythosai, az egész vallásos életet érintő vonatkozásaikban. Azonban eme régiségek összegezése nem történhetik a negyedik, hanem csak az ötödik osztályban, nemcsak azért, mert igen sok volna egy osztálynak, hanem azért is, mert a római vallást, a mint a csoportok megállapításánál is említettem, csak a görögök vallásával együtt lehet teljesen áttekinteni. E nélkül csonka és szintelen volna. A köztársaság vége felé a görög istenek már teljesen meghódították Rómát, annyira, hogy még a legeredetibb italiai istenségek is azonosultak egyik vagy másik görög társukkal. Így látjuk ezt a római classicusokban is. A másik ok az, hogy az ötödik osztályban kezdődik a görög nyelv s oda esik az ó-kor története is. — Mindkettő hozzájárul a csoport kiegészítéséhez. Ide esnék természetesen, főleg a Fasti kapcsán, a rómaiak életében oly nevezetes szerepet játszott ünnepek, ünnepi játékok ismertetése is. A még fennmaradó hiányokat majd kipótolja a rómaiak közül különösen Vergilius, a görögök közül Homeros, esetleg (az olvasmány választása szerint) Herodotos vagy Sophokles.

Az állami régiségek csoportját igen jól elbirják Cicero, Livius és Sallustius. De melyikhez kapcsoljuk a főcsoportot? Ciceronak az ötödik osztályba eső beszédei keveset birnak meg belőle, de oda különben is bőven elég a vallási régiségek gazdag csoportja. Sallustius a VII. osztályba esik, hol már részben a befejező összegezések kezdődnek. Világos tehát, hogy Liviushoz kapcsoljuk, még pedig az állam szerkezetére, kormányzására vonatkozókat.

A jogügyi régiségeket aztán okvetetlen Ciceróval párosítjuk, a VII. osztályban. Nagyobb könnyebbségünkre lesz mindkettőben az ókor történetének révén szerzett e nemű ismeretek számottevő mennyisége. Részint ez, részint Xenophon és Herodotos arravaló részei megadják az alapot arra, hogy a rokon természetű görög régiségeket is ezekkel egyidejüleg tárgyaljuk.

A családi és magánéletről szóló régiségek szórványosan csaknem az összes latin olvasmányokban felbukkannak, de egy sincs olyan, hogy kapcsolatában összegezhetnők a rendre szerzett ismereteket. Annál alkalmasabbak a görög olvasmányok közül az Odysseia s Herodotosnak némely részei. És a görög élettel kapcsolatosan, s fölhasználva különösen Horatiusnak alkalmasabb költeményeit, hivatkozva a Livius és Vergilius olvasása alkalmával megismert képekre: nem lesz nehéz és erőltetett dolog kiegészíteni, áttekinteni a rómaiak életét is.

Az irodalmi régiségek összefoglalásánál kétségtelenül Horatiust illeti meg az elsőszülöttségi jog. Még ódái közt is akad egynéhány (pl. IV. 9.), a mely jó kalauz az áttekintés munkájában. Sikerrel használhatjuk némely satiráját (pl. I. 10-et), de mindenekelőtt és tárgyszerüen az epistolák második könyvét.

Mielőtt az utolsó csoportra térnénk, még van egy kis pótolni valónk egyfelül Tacitus, másfelől Plato kapcsán.

Tacitussal kapcsolatban át kell tekintenünk a császári kor régiségeit s ez igen jó alkalom a végső visszapillantásra, akár egy kis elmélkedésre is a római birodalom emelkedésének és hanyatlásának okairól, a miben jó szolgálatot tehet Montesquieu hasonló című műve. A visszapillantásban segítségül hivhatjuk még Vergilius Aeneiséből a VI. könyvet s abból főleg a hősök szemléjét.

Plato valamelyik művének olvastatása s főleg életének ismertetése igen jó alkalom a görög, s a mennyiben volt, a római philosophia történetének rövid áttekintésére. Ebben a munkában alkalomszerüleg Cicero valamelyik philosophiai műve is fölhasználható.

A művészeti régiségek összegezésére sincs jobb alap a classicus olvasmányok között, mint Horatius legutóbb említett művei. De legtárgyszerübb a Cicero IV. Verrinája. Ennek vezetése mellett, némi kiegészítésekkel, bekalandozhatjuk a görög képzőművészetnek akár egész mezejét; átmehetünk abba a korba is, a melyben a görög múzsa magához emelte, idomította a vaskosabb római szellemet, házasságra is lépett vele a coëmtio és usus alapján. Ennek a házasságnak gyümölcse a görög-római művészet.

Ezzel be is fejezhetném felolvasásomat, de még két dologra kell egy pár rövid megjegyzést tennem. Egyik az a különbség, a mi a classicus olvasmányok elrendezésében az állami és némely, pl. a reformált felekezeti intézetek között volt eddig, s úgy látom, lesz ezután is. A Convent alkotta terv szerint tanító intézetek számára épen most készül a javaslat. Ismerem ugyan, de mivel még nem simult össze benne minden eltérő nézet, én sem vonhattam be fejtegetésem keretébe. Felötlőbb különbség csak Ovidius, Sallustius és Livius elhelyezésében mutatkozik. Ovidiust nem osztja meg két osztályra; a mi határozottan a jó tulajdonságai közé számítható. Sallustiust nem hagyja a VII. osztályra. Tekintve ennek az irónak syntacticáját s egész nyelvezetét, jobb ha közelebb esik a IV. osztályhoz. Egyébiránt ez a különbség nagyon keveset változtat a régiségek és olvasmányok kapcsolatán.

Másik a görögpótló, melynek én sehogy sem tudok hive lenni. Hogy miféle okokból, azt ezúttal nem mondhatom el, mert akármilyen terjedelmes fölolvasás kitelnék belőle. (Előre nem látható esetekre készen is vagyok vele.) Ha tudnám s hihetném, hogy hosszú életű lesz, ha nem látnám az állami tanítás tervéhez függesztett miniszteri rendelet szavai közt, hogy az egész nem egyéb, mint átmeneti kisérlet az u. n. egységes jogosítású középiskolára, akkor érdemlegesen kellene foglalkoznom vele is. Igy azonban elég annyit mondanom, hogy a régiségek egymásutánjának és kapcsolatának megállapításában, mint vendégnek, alkalmazkodnia kell a házi szokásokhoz. Azaz a görögpótlós

gymnasiumok már csak a tanítás egységének megóvása érdekében sem csinálhatnak kétféle menetrendet a classicus olvasmányokkal kapcsolatos reáliák elosztásában.

(Vége.)

(Nagy-Enyed.) *Fogarassi Albert.*

VEGYESEK.

Dr. Fináczy Ernő közoktatásügyi miniszteri osztálytanácsost az egyetem bölcsészeti kara 27 szavazattal — majdnem egyhangulag — candidálta, még pedig egyedül őt magát, az üresedésben levő neveléstudományi tanszékre. Ez a candidálás, pályázat nélkül, egyenes *meghivás* a szóban levő kathedrára; tehát olyan kitüntetés, a mi nagyon keveseknek jut a tudomány hivatott művelői közül is osztályrészül. A középiskolai oktatásügyet a legközelebbről érinti ez a meghivás. Ha Fináczy enged a megtisztelő meghivásnak, akkor benne az egyetem kiváló képzettségű, fáradhatatlan és lelkes munkaerőt fog nyerni, a kinél alkalmasabb emberrel manapság alig tölthetnék be a neveléstudomány kathedráját Csakhogy a mi az egyetemre nyereség, az a miniszterium középiskolai ügyosztályára veszteség, még pedig igen súlyos veszteség volna. Administrativ tehetséget csak kapna helyébe a miniszterium a közoktatásügy munkásai közül, de szervező tehetséget, a ki az iskola jelentőségét és feladatait a modern nemzeti kulturában oly mély belátással fogná föl, mint Fináczy, igen nehezen lehetne találni. Pedig az előttünk álló szervezeti reformok és az iskolaélet intensiv fejlesztésének napról-napra égetőbb szüksége épen ily szervező és irányító tehetséget kiván a középiskolai ügyosztály számára. Midőn azért szívből gratulálunk dr. Fináczy Ernő osztálytanácsosnak az őt ért kitüntetésért, nem nyomhatjuk el aggodalmainkat bekövetkezhető távozása miatt, főleg a távozásával bekövetkezhető személyi változások miatt.

Görög és latin nyelvi oktatásunk a párisi világkiállításon. A *Revue universitaire* f. é. márcz. 15-i száma közli *Pichon* René és *Mouceaux* Pál, a Lycée Condorcet, illetőleg a Lycée Henri IV. rhetorika tanárának jelentését a görög és latin nyelvi oktatásról a külföldön a legutóbbi kiállításra beküldött adatok nyomán. (L'enseignement du grec et du latin à l'étranger. Rapport de la Commission d'enquête sur l'organisation de l'enseignement secondaire à l'étranger, d'après les documents figurant à l'Exposition universelle.) Kiemeljük a jelentésnek a hazai közoktatásügyre vonatkozó megjegyzéseit. — Az előre bocsátott általános megjegyzések hivatkoznak arra, hogy ez irányban a kiállítás nem nagy anyagot nyujtott. Németország nem szerepelt a közoktatásügyi csoportban, Svájcz, Ausztria és Spanyolország valamint Belgium és Hollandia a görög és latín oktatást illetőleg nem állított ki semmit, Norvégia, Svédország és Magyar-

ország az oktatás ez ágát szűk térre szorította, hogy annál inkább feltüntesse technikai és ipari oktatásának haladását. A Magyarországra vonatkozó megfigyeléseket a következő szavakkal összegezi: »A budapesti középiskolák dolgozati füzeteiben oly nemű gyakorlatokat vettünk észre, melyeket eredményesen kisérelhetnénk meg nálunk is: ezek fejtegetett olvasmányoknak elemzései latin nyelven, a római történelem összefoglalásai Titus Livius és Sallustius nyomán, oly rögtönzött feladatok, melyek középhelyet foglalnak el a fordítás és a tulajdonképeni compositio között, mely egyebütt mint nálunk nem található.« A zárszó két csoportot különböztet meg a klasszikus nyelvek oktatásának módszerére való tekintettel. Az egyik a grammatikai és formalis módszert követők csoportja, melyet Nagy-Britannia és Oroszország képvisel; a másik a történelmi és archaeologiai módszert követőké, a hová az Egyesült-Államok, Kanada, Magyarország és Olaszország tartoznak. A franczia közoktatás egyrészt erkölcsi és philosophiai, másrészt irodalmi módszere más országban nem igen található. (K. K. L.)

Megemlítjük e helyütt azt is, hogy a Közlöny mult számaiban megjelent czikkeket *A párisi iskolaügyi kongresszusokról* Kemény Ferencznek »Der deutsche Schulmann« (Meyer, Dessau) idei januáriusi és februáriusi számában megjelent jeles beszámolójából fordíttattuk a szerző szivessége folytán.

Az orsz. ifjuságí tornaversenyre vonatkozólag több új kivánság és panasz érkezett a szerkesztőségbe, melyeket e helyen közlünk és a rendező bizottság figyelmébe ajánlunk. A legfőbb panasz, hogy a szükséges útmutatásokat, intézkedéseket későn küldik meg az intézeteknek. Így Eperjesről arról adnak hirt, hogy csak márczius 28-ikán kapták a kérdőiveket s már április 15-ikére be kellett küldeni, de mivel közbeesett a husvéti szünet, alig volt alkalma a tornatanárnak próbát tartani, ki milyen versenyre alkalmas. Ezt pedig az olyan tornatanár, a ki nem az athletikára fektetí a súlyt, próba nélkül nem tudhatja. A súlydobásra vonatkozó szabályok váratlan megváltoztatása is aggodalmat kelt több tornatanárban is. Türelmetlenül sürgetik a tájékoztató »Tudnivalókat« is, a minek szétküldésére immár csakugyan elérkezett az idő. Egy vallástanár az ifjuság morális ellenőrzését sürgeti a versenyek idején. Egyéb apró kérdések is fölmerültek, így pl. hogy szabad-e szöges czipőt és futó nadrágot használni.

A kedélyek megnyugtatására és esetleg figyelembe vétel végett közöljük e kivánságokat és panaszokat, de egyúttal az ügy érdekében elnézésre, türelemre kérjük az érdekelt tornatanár kollegákat is. Egy ily országos ünnep rendezése ezernyi apró bajjal, sok idegességgel jár, melyeken filozofiai nyugalommal megküzdeni maga a fél siker.

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjjal hátralékban levő t. tagokat kérem, sziveskedjenek a küldött postatakarékpénztári befizetési lappal a tagdíjat legkésőbb május elejéig befizetni. Azon t. tagoktól, kiktől május 4-ig a tagdíj nem jut kezemhez, *május 5-én postamegbizás útján fogom a tagdíjat bekérni.* Ha a t. tagok közül valaki a postamegbizást nem kivánja, kéretem, sziveskedjék erről engem értesíteni.

Müller József, egyesületi pénztáros.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni sziveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II. Áldás u. 4).

Tartalom: Az uj porosz tanárvizsgálati szabályzat. *Waldapfel* Jánostól. — A classicus olvasmányok és régiségtan kapcsolata. (Folytatás.) *Fogarassi* Alberttől. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

PÁLYÁZAT.

A kecskeméti államilag segélyezett ev. reform. főgymnasiumhoz az 1901—902-dik iskolai évre egy mennyiségtan-természettani tanszékre pályázat nyittatik, melyre a kinevezés joga az állami szerződés értelmében a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumot illeti.

A tanszék javadalma, ha rendes tanár neveztetik ki, 2400 korona törzsfizetés, 480 korona lakásbér és ötizben 200—200 korona korpótlék és jogosultság arra, hogy a kinevezendő rendes tanár szolgálati évei arányában a főgymnasiumban rendszeresitett 2600, 2800 és 3200 korona törzsfizetéssel s a két utóbbi esetben 600 korona lakbérrel javadalmazott fokozatba előlépjen. A fokozatba helyezésnél az ezen intézet szolgálatában helyettes és rendes tanári minőségben töltött évek egészben; a más protestáns iskola szolgálatában töltött rendes tanári évek $^3/_4$ részben; a más jellegű, állami, községi vagy más felekezeti iskolában töltött rendes tanári évek $^2/_4$ részben; a korpótlék folyósításánál pedig bármely hazai középiskolában rendes tanári minőségben töltött évek teljesen beszámíttatnak. E szerint nincs kizárva a lehetőség, hogy a kinevezendő tanár egyenesen a 2600, vagy 2800 koronás fizetési fokozatba neveztetik ki és pedig eddigi rendes tanári szolgálatának a korpótlékba beszámításával.

Ha helyettes tanár neveztetik ki: javadalma 1600 korona.

A kinevezett rendes tanár jogos és kötelezett tagja az országos tanári nyug- és gyámintézetnek, azonban a tanszék után a fenntartó testületre kirótt nyugdíjjárulék 40%-át a tanár tartozik viselni.

A kellőleg felszerelt, t. i. születési, a képesítést, eddigi tanári szolgálatot, hadkötelezettségi viszonyt és egészségi állapotot igazoló okmánynyal ellátott s a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett kérvények folyó évi május 20-ig alulirotthoz nyujtandók be.

Csak ev. ref. vallásúak pályázhatnak.

A megválasztott tanár állását f. évi szeptember 1-én elfoglalni köteles.

Kecskeméten, 1901. április 28.

Mészáros János,
ev. ref. lelkész, az igazgató- és egyháztanács egyházi elnöke.

TANKÖNYVIRODALMI UJDONSÁGOK

AZ ÚJ KÖZÉPISKOLAI TANTERV SZERINT.

Magyar olvasókönyv a középiskolák III. osztálya számára. Magyar művészek képeivel. Irta **Balogh Péter.** Sajtó alatt.

Magyar nyelvtan a középiskolák III. osztálya számára. Irta **Balogh Péter.** Sajtó alatt.

Magyarok története. Második rész. A mohácsi veszedelemtől a legujabb időkig. A magyar birodalom általános ismertetése tekintettel a közös ügyekre és Ausztriára. Középiskolák IV. oszt. számára. Képekkel. Irta **dr. Szigethy Lajos.** Ára 2 korona. Engedélyezés alatt. Mutatványpéldánynyal már most is szolgálhatunk.

Földrajz a gymnasiumok III. osztálya számára. Amerika és Ausztrália, a mathematikai és fizikai földrajz alapismeretei. = Képekkel. = Irta **dr. Simonyi Jenö.** Ára 1 korona 60 fillér. Engedélyezés alatt.

Földrajz a reáliskolák III. osztálya számára. Irta **dr. Simonyi Jenö.** Képekkel. Ára 1 korona 20 fillér. Engedélyezve 1900—3571. szám alatt.

A mathematikai és phisikai földrajz elemei a reálisk. IV. oszt. számára. Irta **dr. Simonyi Jenö.** Ára 1 K. 20 fill. Engedélyezve 1900—4189. sz. a. Simonyi mindhárom könyvéből mutatványpéldánynyal már most is szolgálhatunk.

Növénytan chémiával, a gymnasiumok IV-ik osztálya számára. Szines és szinezetlen képekkel. Irta **dr. Perényi József.**

Növénytan a reáliskolák V. oszt. számára. Szines és szinezetlen képekkel. Irta **dr. Perényi József.**

Rendszeres német nyelvtan a gymnasiumok V—VIII. és reáliskolák III—VIII. osztálya számára. Irta **Timár Pál.**

Német olvasókönyv II. rész, a gymnasiumok V—VI. és a reáliskolák III—IV. osztályai számára. Irta **Timár Pál.** = Magyarázó jegyzetekkel és rövid verstani vázlattal.

Balogh Péter és Timár Pál előbb felsorolt négy könyve a Balogh Péter szerkesztette **Egységes nyelvkönyvek** czimü tankönyvsorozatunkban jelenik meg.

Számtan a középiskolák alsó osztályai számára. Irta **dr. Beke Manó.** Ötödik, az új tanterv szerint teljesen átdolgozott kiadás. Ára 2 korona 40 fillér. Az előbbi kiadás engedélyezési száma 1899—1370.

A magyar irodalom története szemelvényekkel. Harmadik, az új tanterv szerint átdolgozott, bővített kiadás, a középiskolák VII. és VIII. osztálya számára. Ára 5 kor. 60 fill. A második kiadás engedélyezési száma 1897—36. Irta **dr. Horváth Cyrill.**

Tiszteletpéldánynyal kivánatra készséggel szolgálunk.

BUDAPEST, **SINGER és WOLFNER** **Andrássy-út 10.**

könyvkiadóhivatala.

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 31—32. szám. 1901. május 19.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Evi tagdij 8 kor.

TÁRSADALMI ACTIO A ZSÚFOLTSÁG ELLEN.

(A május 16-iki vál. ülésen tartott előadás.)

Két nagy baja van jelenlegi középiskolai oktatásunknak, melyek miatt nem tud kellő eredményt elérni; két súlyos, évek óta tartó, hamar és könnyen nem is orvosolható baj. Mindkét baj elhárítása nagy áldozatokat követel a nemzettől, nemzeti kulturánk forró szeretetét államférfiainktól; sok nemes lelkesedést, állhatatos kitartást kiván tőlünk is, a középiskolai oktatás egyszerű munkásaitól. Ez a két baj: *az iskolák zsúfoltsága* és *a tanári tisztviselő osztály kialakulásának nehézségei.*

A mai választmányi ülés munkarendjét jóformán teljesen ennek a két bajnak a tárgyalása tölti ki. Az én feladatom ezúttal az iskolák zsúfoltságának sokat vitatott kérdését *egy új stádiumba, a társadalmi actio terére vinni át,* vagy legalább oda vitelét meghányni-vetni.

Nem szándékozom a zsúfoltság kérdését egész terjedelmében tárgyalás alá venni. Erre semmi szükség nincsen. Hiszen évek óta annyit vitattuk már ezt a dolgot, hogy a kérdés állásával mindenki tisztában van. Tudjuk, hogy Európa egyetlen művelt államában sincs 60-ban megállapítva a törvényes maximum, csak nálunk; a legtöbben 40 körül van, Poroszországban az alsó osztályokban 50 ugyan, de panaszkodnak is ellene eleget és folyton sürgetik leszállítását. Francziaországban is mozgolódnak, hogy 40-ről 30-ra szállítsák le az osztályok létszámának a maximumát, mint a hogyan az Svájczban van. Mit szólnának a külföldi paedagogusok a mi állapotainkhoz, ha megtudnák, hogy még a 60-on is túlmegyünk egész 68-ig, meg azon is túl. Bizony nagyon helyesen tette *Erődi Béla* főigazgató a párisi iskolaügyi congressus alkalmával, hogy egy előkelő franczia paedagogus ez irányú puhatolózásaira megszégyenülve hallgatott. Ha ezt és egyéb ilyen házi bajt megtudnak a francziák és a többi államok tan-

ügyi képviselői, aligha hozunk haza annyi grand prix-t a congressusról.

Hogy 60—70 tanulóból álló osztályt vezetni micsoda képtelen vállalkozás: azt sem szükséges ez alkalommal fejtegetni, tudja mindenki, a ki próbálta, és csaknem mindenki próbálta itt közöttünk. Csak nem régen szólt rendkivül érdekesen és találóan ezekről a nehézségekről *Posch Jenő* tagtársunk az Egyetértés febr. 24-iki számában, éles megfigyeléssel rajzolva meg a tömegek psychologiáját és a tömegtanítás technikáját. Az önkénytelen zörej és egyéb akaratlan rendzavarás, minő pl. csak a köhögés vagy az akaratlan mozgás lármája is, ily nagy tömegben már maga is akkorára növekszik, hogy a tanításnak — kivált bizonyos időszakokban — a legkomolyabb akadálya lehet. Hát még az a psychologiai természetű baj, hogy egy-egy észre nem vett és meg nem torolt fegyelmetlenségi eset tiz mást von maga után, a mi szintén csak népes osztályokban válhatik igazán komoly bajjá, hol sok fegyelmetlenség kerülheti el a legéberebb tanár szemét is. Azután hova lesz ily népes osztályokban a tanár egyénisége? Hiszen az egyéniség érvényesülésének megvannak a maga fizikai és fiziologiai föltételei, minő pl. a tanár hanghordozásának modulatiói, arczának kifejezése, szemének hatása a tanítványokra és sok más efféle apróság. Hova lesz mindez akkora távolságban, a mekkora 70 tanuló befogadására szükséges? A tanár itt nem beszél, hanem kiabál; arczkifejezésének, szemének fiziologiai hatásából az osztálynak legalább fele semmit sem vesz át; szóval semmiképen nem érvényesülhet egyénisége.

Mindezeket a bajokat és nehézségeket mi, tanáremberek, nagyon tudjuk, látjuk, érezzük. Czikkeztünk is róla mintegy két évtized óta eleget, a nélkül, hogy a kérdést csak egy lépéssel is előbbre vittük volna. Azaz mégis előbbre vittük valamivel. Azzal, hogy meggyőztük — nem a baj létezéséről, mert azt elég látni, hanem a baj nagy veszélyeiről, az egyéni nevelést és intensiv tanítást lehetetlenné tevő akadályairól a közoktatásügy jelenlegi vezetőjét, Wlassics Gyula minisztert és közvetlen munkatársait is. Ő maga tárta fel főleg idei költségvetési beszédeiben legbátrabban a zsúfoltság bajait, maga panaszolta el a képviselőháznak legigazabban e nagy baj súlyos következményeit. Tenni ő sem tud, segíteni a bajon nem engedi — a mint mondják — az ország pénzügyi helyzete; de legalább nyiltan föltárja a valót, s ezzel útját egyengeti a tényleges orvoslásnak. Azt hiszem, csak intentióját valósítjuk meg, ha ezt a kérdést újból napirendre hozzuk.

Nem csekély áldozatot kivánna az országtól e baj orvoslása, kellő számú iskola fölállítása: az kétségtelen. Sajnos, az új fajta miniszteri jelentésekben nem találhatni meg azokat az adatokat, melyekből az áldozat nagyságát pontosan ki lehetne számítani. Annyi azonban pontos számítás nélkül is kétségtelen, hogy mil-

liókról volna szó a befektetésben, de körülbelül 1—2 millióról volna szó még az évi rendes kiadásokban is. Olyan áldozat ez, melyre a magyar politikai világ az iskola érdekében nem fogja magát egy könnyen rászánni, még ha nem egyszerre, hanem csak részletekben kellene is ez összeget a költségvetésbe beállítani.

Annyi ezekből a hozzávetőleges adatokból is látszik, hogy itt nem egy közönséges cultusminiszteri intézkedésről van szó, hanem egy olyan nagy szabású kulturpolitikai alkotásról, melynek megvalósítására évek küzdelmes munkája szükséges minden arra hivatott tényező részéről. Ez alkotásra a magyar politikai világot elő kell készítenünk, meg kell érlelnünk. Közvéleményt kell első sorban teremtenünk a kérdés mellett, a mely aztán sürgesse, folyton napirenden tartsa azt s átvigye a politikai köztudatba. E nélkül tehetetlen erőlködés lesz a mi szavunk. Czikkezni fogunk magunk közt a zsúfoltságról még néhány évtizedig, a nélkül, hogy a kérdést csak egy lépéssel is előbbre vinnénk.

Persze könnyebb a feladat nagyságára rámutatni, mint megoldásának a részleteit teljesen reális alapon kidolgozni. Mindazáltal azt hiszem, azzal is sokat nyertünk már, ha a feladat nagyságát igaz valóságában megértettük. Legalább nem fogunk kisszerű eszközökkel nagy czélokért küzdeni; nem fogunk néhány jelentéktelen lépésünktől teljes sikert várni. A siker alapföltétele a kitartás, a kitartás táplálója a nehézségeket ismerő, azért mindjárt el nem csüggedő remény.

A kérdés megindításának módozataira és mozgatásának részleteire nézve a gyűléstől várok néhány hasznavehető eszmét. Magam csak anyagot akarok adni az eszmecserének, mikor egy konkrét javaslattal lépek a választmány elé.

Abból indulok ki, hogy a zsúfoltság kérdésének a megoldására első sorban, mint említettem, *közvéleményt kell teremteni*, mely aztán ezt a kérdést is beiktassa a megoldandó sürgős politikai kérdések közé. Közvélemény teremtésére e kérdésben nekünk tanároknak igen hathatós eszköz áll rendelkezésünkre: a társadalom ama részének, mely fiait zsúfolt iskoláinkba járatja, a személyi érdeke és érdedlődése az iskolának afféle bajaiban, melyek gyermekei haladását veszélyeztetik. Hisz a zsúfoltság megszüntetése első sorban nem is a tanárok érdeke, ha már személyi érdekekről kell szólni, hanem sokkal inkább a szülők és gyermekeiknek az érdeke. Föl kell világosítanunk a szülőket, hogy gyermekeik előmenetelének micsoda leküzdhetetlen akadálya az iskolák zsúfoltsága. Ez a leghathatósabb, de egyúttal legjogosultabb argumentum a zsúfoltság ellen. Nem lesz szülő, a ki bármiféle tisztességes mozgalmat ne támogatna, ha felvilágosítjuk a zsúfoltság bénító hatásáról gyermeke nevelésében.

Ezt a felvilágosítást meg lehet és meg kell tennünk a sajtó útján is, meg lehet tennünk iskolai értesítők és iskolai összejövetelek útján is, de meg lehet tenni egyenesen e czélból összehívott gyűléseken is. Minden eszközt meg kell ragadnunk. Egy-

egy eszköz magában sohasem elég a társadalom befolyásolására, közvélemény teremtésére.

És hogy ennek az egész actiónak némileg állandó jelleget és konkrét formát adjunk, helyesnek tartanám, ha egyelőre *egy nagyszabású kérvénynek benyujtására az országgyüléshez nyernök meg a müvelt magyar társadalom lehetőleg nagy részét.* Ezt a kérvényt sok emberrel alá kellene iratni, a szülők és más érdeklődők ezreivel. A kérvény szövege teljes fölvilágosítást nyujtana a társadalomnak a zsúfoltságról és annak veszélyeiről; az egész actio megindítása és vezetése szintén bőséges alkalmat adna ily irányú felvilágositásokra és hirlapi czikkek irására, gyülések tartására; a polgárok ezreinek a szava pedig mégis csak nagy nyomatékkal esnék a kormány elhatározásának a mérlegébe is.

Az egész actiót egyesületünk indíthatná meg és vezethetné tovább a legalkalmasabban. Az igazgatóság mint e kérdés központi bizottsága vezetné az egész actiót, megszövegezné a kérvényt, megfontolás tárgyává tenné, micsoda más tényezőket vonjunk bele a mozgalomba, szóval megtenné mindazokat az intézkedéseket, a melyek a mozgalom egyöntetű, sikeres lefolyása érdekében szükségesek. A választmánynak és a közgyülésnek aztán a szokásos módon jelentést tenne az eredményről. Igen nagy feladat várna e mozgalom végrehajtásában a körökre. Tulajdonképen ők volnának az egész actio tényleges mozgatói a közönséggel szemben. Gyülést hínának össze, akár szülői értekezletet, ebben a tárgyban; lehetőleg bevonnák a társadalom legbefolyásosabb elemeit, a reprezentativ szerepeket ezeknek adnák; szóval az egész mozgalmat a körök vinnék át a valóságba.

Micsoda pompás alkalom volna ez a mozgalom az iskola és szülői ház kulturális érdekszövetségének a megerősítésére, a társadalom érdeklődésének és rokonszenvének az iskola iránt fölébresztésére! Olyan rideg ma nálunk a társadalom felfogása és érzése az iskolával szemben! Ha e tekintetben ezzel a mozgalommal némi javulást tudnánk létrehozni, ez maga, a zsúfoltság megszüntetésére irányuló mozgalom meghiusulta esetén is, elég jutalom volna fáradozásainkért.

Még egy dolgot említek a mozgalom megindítása mellett. Újabb időben a tanárság kénytelen volt nagyon is sok mozgalmat indítani a saját érdekei mellett. Kissé tán rossz hírbe is jöttünk ezért a dolgokat csak messziről néző emberek előtt. Ezek a mozgalmak közvetve szintén az iskola érdekében is voltak ugyan, de ezt nekünk nem mindenki volt hajlandó elhinni. Egyéni önzést, czélzatosságot láttak ebben az argumentatióban. Ha most az iskola zsúfoltságának megszüntetésére indítunk mozgalmat, minden bizonynyal kedvezőbb szinben fogunk a közvélemény előtt megjelenni, mint eddigi mozgalmainkkal. Lássanak bennünket igazi mivoltunkban. Lássák, hogy ha nem türtük is szó nélkül sokszor türhetetlen helyzetünket, de azért tudunk mi magasabban

is járni, az iskoláért is lelkesedni. Ez csak javunkra lehet minden tekintetben.

A kérvényt véleményem szerint a vallás- és közoktatási miniszterhez kellene intézni, nem az országgyűléshez. A miniszter ebben a kérdésben olyan határozott állást foglalt el, hogy megkerülése nem is szükséges, de nem is volna lojális eljárás. Igaz ugyan, hogy kérésünk tárgya nem valósítható meg a miniszterium hatáskörében, hanem törvényhozási actust tesz szükségessé. Ez az actus azonban a minisztertől indulhatna ki legalkalmasabban. Különben is ama mellékczélunk, hogy a közérdeklődést minél inkább megnyerjük a középiskolai oktatásügy részére, a mi a lehető nagy mértékű nyilvánosságot kívánja, elérhető akkor is, ha nem az országgyűléshez, hanem a miniszterhez nyujtatjuk be a kérvényt.

Még csak azt kell fontolóra vennünk, nem fog-e ez a mozgalmunk bénítólag hatni anyagi érdekeinkért kifejtett mozgalmainkra. Ez is, az is anyagi áldozatot kiván a középiskola javára; lehet-e reménlünk e kétféle áldozat meghozatalát egyszerre.

Már fentebb rámutattam, hogy ez ideálisabb szinezetű mozgalom nemcsak épen bénító hatással lesz anyagi törekvéseinkre, hanem bizonyos tekintetben támogató hatással is. Azonfelül azt is meg kell gondolnunk, kogy a zsúfoltság bajainak a megszüntetése, mely előzetes törvényhozási actust is föltételez, nagyobb áldozatokkal is jár: sokkal később juthat a megvalósulás stádiumába, mint anyagi ügyeink rendezésének jutni kellene. Végül a költségvetésnek dologi és személyi tételei nem igen szoktak zavarólag hotni egymásra; egyik is emelkedhetik, a másik is, sokkal inkább, mint ugyanazon összeg erejéig csak a dologi, vagy csak a személyi kiadások. Azért azt hiszem, ez az aggodalom ne gátoljon bennünket a mozgalom megindításában. Ha azonban mégis azt vennők észre, hogy a conflictus a két érdek között kikerülhetetlen, mindig módunkban lesz a mozgalom tempóját lassítani.

Ezek alapján a következő indítványt vagyok bátor a választmány elé terjeszteni:

Utasítsa a választmány az igazgatóságot, hogy a jövő iskolai év folyamán terjeszszen részletes javaslatot a választmány vagy közgyülés elé egy országos társadalmi actio indítása ügyében az osztályok létszáma maximumának 60-ról 40-re való leszállítása érdekében.

Ajánlom indítványomat elfogadásra.

(Budapest.) *Balogh Péter.*

SZÜNIDEI FRANCZIA NYELVI TANFOLYAMOK.

A genfi tanfolyam.

Mint minden évben, úgy az idén is Genfben julius 16-tól augusztus 28-áig tartó szünidei kurzus tartatik, melynek egy heti tantárgy-beosztása a következő:

Littérature moderne	1 óra
Littérature classique	1 »
Lecture analytique d'auteurs français modernes	1 »
Rhétorique et discussion	1 »
Méthode d'enseignement du français	2 »
Psychologie et pédagogie	1 »
Stylistique	2 »
Syntaxe française; gallicismes; questions d'usage	1 »
Diction et lecture expressive; prononciation	2 »
Összesen:	12 óra

A mi az egyes előadásokat illeti, ezek közül kiemeljük a következőket:

Études sur le théâtre, tartja Bouvier Bernát, a genfi egyetem tanára.

Etudes sur les moralistes français, tartja ugyanazon tanár.

Analyse littéraire et commentaire critique des morceaux choisis d'écrivains français au XIX. siècle; tartja ugyanazon tanár.

Le français enseigné aux étrangers; a) *La langue maternelle;* b) *Les méthodes actuellement en usage;* c) *La méthode normale*, tartja Zbinden egyetemi tanár.

Psychologie et pédagogie appliqué; tartja Mercier Henrik egyetemi tanár.

Syntaxe française, gallicismes, questions d'usage; tartja ugyanazon tanár.

Diction et prononciation tartja Thudichum tanár.

Ezen előadásokon kivül még *Band-Bovy* Dániel a genfi festőkről fog egy három előadásból álló cyclust tartani, mely előadással a Genfben levő Roth-féle muzeum látogatása lesz egybekapcsolva.

A részvételi díj az egész kurzusra 40 fr.

Részletes fölvilágosítást e kurzusra vonatkozólag Bouvier Bernát egyetemi tanár, ki az egész kurzus igazgatója, ad. Lakásra, élelmezésre vonatkozó tudósítások a *Bureau officiel des renseignements*-nál (Genf 3. place des Bergues) kaphatók.

A neuchateli Akademia tanfolyamai.

A neuchateli akademiával összefüggésben lévő »Seminaire de français moderne pour étrangers« az idei nagy szünidőben két franczia nyelvi tanfolyamot rendez, mely *Dessoulavy* P. a seminarium igazgatója vezetése alatt fog állani.

Az első cursusnak, mely julius 15-től augusztus 10-ig fog tartani, a programmja a következő:

A. Langue française. Emploi des temps, d'après *Sensine*. Étude des propositions avec travaux écrits (10 leçons).

B. Exercices d'orthographe (4 leçons).

C. Exercices pratiques de composition (8 leçons).

D. Exercices oraux (comptes rendus, improvisations, conversations (10 leçons).

E. Interprétation d'auteurs: *E. About* (Le roi des montagnes) et *F. Sarcey* (Le siège de Paris) (8 leçons). Total 40 leçons. MM. E. Junod et Max Dessoulavy.

F. Conférences d'histoire contemporaine. *La guerre franco-allemande* (8 conférences). M. E. Farny.

G. Conférences de littérature française (4 conférences). Mme Zebrowski, prof. agrégé.

a) Le génie de Chateaubriand d'après Atala;

b) La Provence, Mistral et Mireille;

c) Le paysan français, d'après George Sand;

d) *Histoire d'un merle blanc* par Alfred de Musset.

H. Conférences littéraires sur le XVIIme siècle (4 conférences). M. E. Junod.

I. Cours théorique et pratique de diction (8 conférences). M. E. Ragonod.

A második kurzuson pedig, mely augusztus 12-től szeptember 7-ig tart, a következő előadásokat fogják tartani:

A. Langue française. Cours de syntaxe historique (16 leçons).

B. Exercices de style (8 leçons).

C. Exercices d'improvisation (8 leçons).

D. Interprétation d'auteurs: *Cyrano de Bergerac, Le gendre de M. Poirier. Nouvelles genevoises* (8 leçons). Total 40 leçons. MM. E. Du Bois et P. Dessoulavy.

E. Conférences de littérature (*Chanson de Roland, Molière, Vigny Musset)* (4 conférences). M. E. Du Bois.

F. Vie politique des écrivains français au XIXe siècle (8 conférences). M. C. Robert.

G. Exercices de prononciation (8 conférences). M. E. Steiner.

H. Cours théorique et pratique de diction (4 conférences). M. E. Ragonod.

Minden kurzuson való részvételi díj 25 frank.

A párisi „Alliance Française“ tanfolyama.

Franczia ország legkiválóbb iróinak és tudósainak, minők: *Boissier Gaston, Claretie, Gréard, Lavisse, Paris Gaston, Vandal, Bréal* Mihály, *Parmentier, Le Myre de Vilérs, Fontein* és mások protectorsága alatt álló »Alliance Française« vagy mint magát nevezni szereti »Association nationale pour la propagation de la

langue française dans les colonies et à l'étranger«, két cursusból álló szünidei tanfolyamot rendez; még pedig az első 1901. julius 1-től julius 31-ig tart, a második augusztus hó 1-től e hó 31-ig. Az előadások, melyek az »École coloniale« nagy termében tartatnak, részben irodalmiak, részben nyelvtaniak, melyekhez még számos gyakorlati előadások járulnak. Az előadások befejeztével a hallgatók irásbeli és szóbeli vizsgálatot állhatnak, melynek sikeres letevéséről diplomát kapnak. Az »Alliance Française« székhelye Paris (címe: 45 Rue de Grenelle) és a hozzá intézett kérdésekre a legkészségesebben felel. —*i.*

EGYESÜLETI ÉLET.

A választmány ülése.

— 1901. május 16-án. —

A tavaszi választmányi ülésen, mely ez évben a nagyhétről áldozócsütörtökre maradt, aránylag kevesebben jelentek meg, mint máskor; a vidéki tanárságot mindössze *Fest Aladár* fiumei, *Fazekas Sándor* debreczeni igazgatók és *Kardos Albert* debreczeni tanár képviselték személyesen; e névsor azonban kezesség arra, hogy a vidéki érdekek méltóan képviselve voltak. Budapestről itt voltak *Beöthy Zsolt* elnök, *Hofer Károly* alelnök, *Négyesy László*, *Müller József*, *Balogh Péter*, *Vámosy Mihály*, *Schmidt Ágoston*, *Molnár István* igazgatósági tagok, *Beke Manó* egyetemi tanár és a bpesti kör elnöke, *Demkó Kálmán*, *Molnár Sándor*, *Rajner Ferencz*, *Rozeth Arnold*, *Lévay Ede*, *Balassa József*, *Gerecze Péter*, *Reif Jakab*, *Chovancsák István*, *Szőke Adolf*, *Rados Ignácz*, *Pruzsinszky János* választmányi tagok, s a budapesti tanárság köréből *Gyomlay Gyula* és *Waldapfel János*. Rombauer Emil, Róth Márton, Orlovszky István és Jónás János kimentették elmaradásukat.

Az *elnök* megnyitó szavaiban a napirend két legfőbb tárgyára: a zsúfoltságra és a rangsor-revisióra utalva kiemelte, hogy az egyik pont a magyar iskolának, különösen a magyar középiskolának olyan baján kíván segíteni, egy olyan sebét orvosolni, a melyből az iskolai életnek úgyszólván legtöbb viszássága következik, a mely munkánk sikerének úgyszólván legnagyobb gátja; a másik a középiskolai tanárság állását illeti, azokat a sérelmeket, melyeknek érzését a rangsor összeállítása és alkalmazása keltette fel. Ez igen fontos tárgyak megbeszélésébe a maga részéről nem kíván előzetesen beleszólani, de egy igen szerény, azonban szerénységében is igen komoly kérést bocsát — úgymond — előre. Kéri, hogy úgy a tanügyi kérdést, mint a magunk állását illető tanácskozásainkban ne téveszszük szem elől, hogy az igazság és a jog harczának melyek a legjobb szövetségesei. Az igaz-

ságnak és a jognak vannak békében megvalósítható törekvései és vannak olyan törekvései, melyeket csak harczczal, csak küzdelemmel érvényesíthetni. A mi igazaink békében érvényesíthetők és érvényesítendők. Azonban ahhoz, hogy békében érvényesüljenek, szükséges pontosan megkülönböztetni azokat a tényezőket, melyek az igazság békés érvényesülését és azokat, melyek harczi érvényesülését támogatják. Ennek szivünkön viselésétől függ sikerünk. Az igazságnak mind a békés, mind a harczi küzdelemben szövetségesei az egyetértés és a kitartás; de a harmadik szövetséges a szerint változik, a mint békében vagy harczczal kell-e törekvéseinket megvalósítani. Ez a harmadik szövetséges a harczban a szenvedés ereje, a békés törekvések útján a mérséklet ereje. E kettő megkülönböztetését kívánja a bölcs belátás. A mi békés törekvéseinket támogassa ez a három: a mi egyetértésünk, a mi kitartásunk, a mi mérsékletünk. Akkor szépen fog lefolyni ez a tanácskozás, de azontúl is olyan eredményei lesznek, a milyenek az igazságot megilletik.

Hivatalos jelentések.

Az éljenzéssel fogadott elnöki szavak után a *főtitkár* tett *jelentést* a lefolyt időszak legnevezetesebb eseményeiről, az évi felterjesztés felküldéséről, a szerkesztőváltozásról, a körök működéséről és a tagváltozásokról. Bozóky Endre elkészítette a szolgálati pragmatikát, az igazgatóság kiadta Molnár István titkárnak, a ki szintén elkészült jelentésével. A többi teendőket ez ügyben az igazgatóságra bízta az ülés. Felolvasásra került *Ávéd Jákó* gyulafehérvári igazgató kedves és érdekes levele, melyben értesíti az elnököt, hogy 126 korona alapítványnyal lerója kötelezettségét az egyesület irányában. Az összeget az igazgatóság az alapítványhoz csatolja, Ávéd Jákó igazgató úrnak pedig szives érdeklődéséért és nagylelkű alapítványáért köszönetet mondott a választmány. A többi jelentést is tudomásul vette az igazgatóság.

Ezután *Müller József pénztáros* terjesztette elő jelentését.

Az igazgatóságnak sikerült az egyesületi helyiség kérdését is kedvezőleg megoldani. A helyiségből a háztulajdonos (az egyetemi alap) egy keveset a szomszéd lakáshoz csatol, s ennek fejében engedményekre volt hajlandó. *Molnár István* titkár beható, tervrajzzal és számszerű adatokkal motivált munkálatot készített ez ügyben és kimutatta azt az összeget, a mit a helyiség a jelenlegi viszonyok közt az egyesületre nézve ér. Fáradozásainak köszönhető első sorban az a kedvező eredmény, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszterium az egyesület ajánlatát elfogadta, úgy hogy az eddigi 1900 K. helyett ezentúl 1060 K. lakbért fizetünk. A jelentést a választmány jóváhagyó tudomásul vette és *Molnár István* titkárnak buzgóságáért köszönetet mondott. Ezzel az egyesületi helyiség kérdése az egyesülethez is méltó, anyagilag is kedvező megoldást nyert.

Tiber Ágost bemutatta a kimutatást a segélyző alap állásáról, melynek adatai ezek:

A) *Bevétel.*

	kor.	fil.
1. A karácsonyi kimutatás szerint volt	2409	64
2. A temesvári körtől	328	34
3. Kamatokból	110	97
4. Pozsonyi körtől alapítványa kamatai fejében	40	—
5. A kaposvári főgymn. tanárkara alapítványa	100	—
6. Az igazgatóság által rendezett hangverseny jövedelme	159	20
7. Singer és Wolfner adománya	10	—
8. Toldy Lajos adománya	10	—
9. Hornyánszky Viktor adománya	20	—
10. Lederer Ábrahám 4, Hettlinger József 2 kor. adománya	6	—
11. Irói díjakból: Bódiss Jusztin 41 kor., Beöthy Zs. 6 kor., dr. Steiner Ant. 1·75, Biró Sándor 3·25, Rácz Lajos 1·25	53	25
12. Felvételi dijakból	66	—
13. Törlesztésből	44	—
Összesen	3357	40

B) *Kiadás.*

1. A karácsonyi kimutatás szerint volt	2012	05
2. Három özvegynek segély	160	—
3. Egy elhalt özvegy temetési költségeire segély	60	—
4. Földhitelintézetbe	500	—
5. Ügyviteli kiadás	4	42
Összesen	2736	47
Marad tehát készlet a takarékpénztárban	620	93
	3357	40

A választmány örömmel látja, hogy a segélyző alap az utóbbi években szépen gyarapodott (igen közel jár a 30 ezer K.-hoz), noha a segélyezést is nagyobb mértékben gyakorolta. A buzgó elnöknek és pénztárosnak köszönetet mondott.

Apróbb tárgyak és indítványok.

A többi kisebb tárgy az ülés végén került szóba s hamar elintézést nyert. A kolozsvári kör indítványát őszre halasztotta a választmány s illetőleg rábizta az igazgatóságra. Az igazgatóságot bizta meg a közgyülés előkészítésével is, tudomásul vévén, hogy a közgyülés ez évben Budapesten lesz. A működési pótlékra nézve bejelentett indítvány pedig a rangsorrevisio ügyének keretében elintézést nyert.

A zsúfoltság elleni actio.

A tisztviselők jelentése után *Balogh Péter* előadására került a sor: *Társadalmi actio a zsúfoltság ellen.* (Az előadás szövege a Közlöny mai számának elején olvasható.)

Az előadást élénk és tartalmas eszmecsere követte.

Gerecze Péter melegen üdvözli a fölvetett eszmét s mindenben hozzájárul az előadó propositióihoz. Nem osztozik az előadó aggályaiban. Anyagi törekvéseinket nem hogy hátráltatná ez az actio, hanem inkább elősegíti, mert ha tényleg leszállítják a maximumot, ez több iskolát és több tanárt fog majd megkívánni, elegendő tanárt pedig csak úgy kapunk, ha kívánatossá teszik a tanári állást. Attól sem tart, hogy a minisztert kellemetlenül érinthetné, ha az ő megkerülésével az országgyűléshez intéztetnék folyamodás. Hisz a mozgalmat úgy kell szervezni, hogy azt tulajdonkép a társadalom vezesse; ez esetben pedig csak természetes, hogy ez nem a közoktatási miniszterhez fordul kérésével, hanem az országgyűléshez.

Kardos Albert annál szivesebben hozzájárul az előadó propositióihoz, mert ugyanezen tárgyról ő is tartott előadást a debreczeni körben és körülbelül hasonló eredményekre jutott. Arról fölöslegesnek tartja vitatkozni, a miniszterhez intézzük-e a kérvényt vagy az országgyűléshez; hanem intézzük mindkettőhöz. Az előadó indítványait két indítványnyal kivánja kiegészíteni. Legelső lépésnek azt ajánlja, intézzen az Egyesület fölterjesztést a miniszterhez, hogy a hirhedt 1894-iki rendeletet, mely a törvényben megszabott 60 maximális létszámot 68-ra emelte föl, helyezze hatályon kivül, s általán intézkedjék, hogy egyelőre legalább a törvényt szigorúan tartsák meg e részben. Másodszor nemcsak a létszám leszállításának a kérését tartja szükségesnek, hanem egyrészt, hogy a népiskolai törvényt teljesen hajtsák végre, mindenütt állítsák föl a népiskola V. és VI. osztályát, s azonfelül állítsanak föl kellő számú polgári és szakiskolát. Ezzel elvezetjük a középiskolába tóduló elemek egy részét más iskolákba, s mindjárt kisebb lesz a zsúfoltság.

Rajner Ferencz elfogadja a Kardos indítványait. Az előadó intentióját méltányolja, de egy súlyos aggodalmát el nem nyomhatja. Nem látja az előadásban határozottan körvonalazva, mikép gondolja az előadó a mozgalom vezetését. Úgy látja, az Egyesületre akarja bizni a mozgalom vezetését. Ezt nem tartja helyesnek. Az egyesület megtette kötelességét, ha elvileg kimondja, hogy károsnak tartja a zsúfoltságot s módokat ajánl megszüntetésére. Társadalmi mozgalom indítása e kérdésben szerinte nem lehet sem az Egyesület, sem a tanártestületek feladata. Bízzuk a mozgalom megindítását teljesen a társadalomra, mi legfeljebb támogassuk ezt a mozgalmat. Egyedül azt tartja az Egyesület feladatának, kérjük a minisztert, hogy 60-nál többet ne vegyen be egy-egy osztályba.

Pruzsinszky János melegen pártolja az előadó indítványát. A zsúfoltság megoldásához több tanárra lesz szükség, azért kivánatossá kell tenni a tanári pályát is. Elfogadja azt az indítványt is, hogy kérvényt intézzünk a miniszteriumhoz a törvény megtartása érdekében. Valóban csak a mi indolentiánkat mutatja, hogy eddig még nem tettük szóvá, hogy a maximális létszámot 60-ban megállapító törvényt egyszerű miniszteri rendelettel helyeztek hatályon kivül.

Beke Manó csak néhány érvet akar szolgáltatni a készítendő kérvényhez. Fölhivja a vál. figyelmét azokra az érvekre, melyeket maga a miniszter szolgáltatott a zsúfoltság ellen egyik min. jelentésében. Ott csoportosítva van a tanulók előmenetele az osztályok létszáma alapján: 40-en aluli létszámú osztályokban, 40—60 közötti létszámú, végül 60-on felüli létszámmal biró osztályokban. Az eredmény az, hogy minél kisebb a létszám, annál jobb a tanulók előmenetele. A zsúfoltság tehát első sorban a tanulókat sújtja, a kik saját hibájukon kivül nem mutathatnak föl zsúfolt osztályokban oly eredményt, mint a kevesebb létszámú osztályokban. Az osztályok zsúfoltsága mellett fölhivja a gyűlés figyelmét az intézetek zsúfoltságára is osztályokkal. Ez szintén lényeges baj. Nemcsak az administratio válik ily zsúfolt intézetekben rendkivül nehézzé, hanem az az értékes, moralis kapocs sem fejlődhetik ki ily nagy tömegű ifjuságban, mely a későbbi társadalmi életben oly nagy szerepet szokott játszani. Nagyon idegen marad egyik tanuló a másikra. Azért aztán később a társadalom is könnyebben szétmállik. A mai zsúfolt intézetek nem teljesítik a társadalom egységesítése tekintetében azt a feladatot, melyet tőle joggal várhatnánk.

Fest Aladár a zsúfolt osztályokat inkább a tanulókra tartja bajnak, mint a tanárra, mert aránylag sokan elbuknak közülök. A maximum leszállítása tekintetében bizonyos fokozatot kiván szem előtt tartandónak. Elégedjünk meg azzal, ha 50-re leszállítják a maximumot. A mai, 60-ra számított osztályokban szinte kellemetlen volna az az üresség, mely 40 tanuló mellett oda beköltözne.

Balogh Péter záróbeszédében nagy hálával fogadja az értékes hozzászólásokat. Nem csalatkozott abbeli reményében, hogy értékes gondolatokat, becses argumentumokat fognak kapni e vitából a kérdés megoldására nézve. Igy nagyon helyesnek tartja Kardosnak azt az indítványát, hogy első lépésül azt kérjük a minisztertől, hogy a 60-nál ne menjen túl a fölvételnél. Igen értékeseknek tartja a Beke szolgáltatta argumentumokat is, s azokat majd a kérvénybe okvetlen fölveendőknek tartja. Azt, hogy mi paedagogusok ne 40-ben, hanem 50-ben kérjük megállapíttatni a maximumot, nem tartja elfogadhatónak. Mert valószinünek tartja ugyan, hogy ha ebben a kérdésben fognak elérni valamely eredményt, az úgyis compromissum lesz a mostani állapot és a mi kivánalmunk közt. De nekünk ezúttal nem ezt a

compromissumot kell megcsinálnunk, hanem paedagogiai szempontból állítani föl a maximumra vonatkozó kívánalmat. Az 50 maximum már sok, ily tömegen a tanár rendszerint már nem uralkodhatik az ő egyéniségével. A 40 körül járó maximum a többi európai államokban azt mutatja, hogy mindenütt ezt tartják paedagogiai szempontból a szélső határnak. Azt az aggodalmat sem osztja, hogy az egyesület ne volna hivatva ily társadalmi actio vezetésére. A tanártestületeket nem, de az egyesületet erre illetékesnek tartja, sőt nagyon méltónak az egyesülethez az efféle működést. Egyébként ő sem úgy képzeli ez actio vezetését, hogy a tanárság magát tolja előtérbe a vezetésben. De valakinek meg kell indítani a mozgalmat, mert a társadalom magától meg nem mozdúl; aztán tovább is dolgozni kell folyton valakinek, nemcsak reprezentálni, s a munka nehezebb részének a végzésére megint csak a tanárokat tartja hivatottaknak, mert az bizonyos szakértelmet kiván.

Végül *Beöthy Zsolt* elnök fölteszi a kérdést, az indítványokra vonatkozólag. Ezek szerint a vál. ülés a következő indítványokhoz járult hozzá egyhangulag:

1. Legelőször is az egyesület kérvényt intéz a miniszterhez az 1894-iki rendelet hatályon kivül helyezése és a törvényben kimondott 60 maximalis létszám megtartása ügyében.

2. Az egyesület a körök útján társadalmi actiót indít a mostani 60 maximális létszámnak 40-re való leszállítása érdekében.

3. A szerkesztendő kérvény mind a közoktatási miniszterhez, mind az országgyüléshez benyujtandó.

A rangsor-revisio.

Már a karácsonyi választmányi ülésen indítvány történt arra nézve, hogy az egyesület a maga részéről is írjon fel és támogassa a vidéki tanárok mult évi szeptember 30-iki szegedi értekezlete végrehajtó bizottságának a miniszteriumhoz a rangsor revisiója ügyében fölterjesztett memorandumait. A választmány akkor még nem ismerte e memorandumok tartalmát és javaslatait s óvatosságból nem tehette, hogy fölterjesztéssel támogasson egy ügyet, melyet nem ismert s melylyel megismertetni nem is akarták; de kijelentette készségét, hogy a mennyiben a végrehajtó bizottság munkálatait megismerni alkalma lesz, tavaszi választmányi ülésén tárgyalni fogja s mindent el fog követni, hogy e jogos kívánságok kielégítését előmozdítsa.

Kardos Albert választmányi tag, ki a szegedi értekezlet végrehajtó bizottságának is tagja, márczius hó végén rendelkezésére bocsátotta az igazgatóságnak a végrehajtó bizottság felterjesztéseit, valamint azon hirlapi czikkeket, melyeket a szegedi végrehajtó bizottság tagjai actiójuk értelmezése ügyében karácsony óta írtak; másfelől április hó végén a szerkesztő megkapta a szegediektől készített kiigazított rangsor-tervezetet; a végrehajtó

bizottság egyik tagja pedig azzal is jelét adta közeledésének, hogy az egyesület Közlönyében is kifejtette nézeteit. Igy az anyag meglehetősen összegyült s az igazgatóságtól kiküldött bizottság: *Balogh Péter*, *Molnár István*, *Négyesy László* és *Reif Jakab* hozzáfoghatott feldolgozásához. Mivel azonban az adatok még sok vitás kérdés tisztázására nézve hiányoztak, ez a bizottság a mult szombaton tartott ülésében nem tudott végleges megállapodásra jutni, s az egyes tagok álláspontja közt egyelőre tetemes különbségek voltak, melyek az anyag további tanulmányozása nélkül nem voltak eloszlathatók. A bizottság erre megbizta *Négyesy Lászlót*, hogy állítsa össze a számbajöhető érveket az összes vitás pontokra nézve egy jelentésben s azt terjeszsze az igazgatóság elé. A főtitkár ezt a munkálatot a máj. 16-án reggel tartott igazgatósági ülésre elkészítette. A munkálat egy javaslattal végződik arra nézve, mit tegyen ez ügyben az egyesület. A főtitkár kérte az igazgatóságot, hogy ezt a javaslatot tegye magáévá, a munkálatnak fejtegető és bizonyító részét pedig, melynek csak rövid foglalatát ismertette az igazgatósági ülésen, legyen szabad neki a választmányi ülésen egész terjedelmében tisztán a maga személyes véleményeképp, a maga nevében bemutatnia. Az igazgatóság a conclusiókép szolgáló javaslatot egyhangulag elfogadta s megbizta a főtitkárt, hogy előadói munkálatát a választmánynak bevezetés- és a kérdés megvilágításakép a maga nevében, azután pedig a záradékúl szolgáló javaslatokat elfogadás végett az igazgatóság nevében bemutassa.

A választmányi ülésen ez ügy tárgyalása *Kardos* Albertnek következő kettős indítványához fűződött:

»*1. Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület választmánya foglalkozván a vidéki állami tanároknak Szegeden 1900. szept. 30-án tartott értekezletén fölsorolt panaszokkal és elhangzott kívánságokkal, ismételten kijelenti, hogy méltánytalannak és veszedelmesnek tartja a soronkivüli előléptetésnek olynemü alkalmazást, hogy az előléptetés szenvedett sérelmek kárpótlására s főkép a budapesti és fiumei tanárok kívánatos drágasági pótlékának a helyettesítésére szolgáljon.*

2. Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület választmánya kijelenti, hogy az 1893. évi első rangsor a fizetési törvény szövegének és intentiójának félreértésével állíttatott össze, minek következtében az idősebb vidéki tanárok a fővárosi álllami tanárok kedveért méltatlanságot s ma már alig kiszámítható anyagi kárt szenvedtek; a választmány tehát szives készséggel támogatja a szegedi értekezletnek e sérelem orvoslása véget a vallás- és közokt. miniszteriumhoz benyujtott kétrendbeli memorandumát, sőt a maga részéről is fölterjesztést intéz a közoktatási kormányhoz az első rangsor által okozott sérelem méltányos jóvátétele végett.

Négyesy főtitkár előadói jelentése legelőször is összeállította a szegedi értekezlet végrehajtó bizottságának érveit s azután elemezte az érveket, főkép azért, hogy tisztán lásson e kérdések-

ben a választmány, s hogy tudja, melyik érvnek mily hasznát veheti akkor, ha az egyesület támogatni akarja a kérelmet. Arra az eredményre jutott, hogy nincs ugyan egyetlen kétségbevonhatatlan érv sem, mely alapot adna, hogy az első rangsor összeállítását törvénytelennek mondhassuk, de kétségtelen, hogy a vidéki öregebb tanárok nagy rövidséget szenvedtek az által, hogy a legfelsőbb fokozatokat már a rangsor megnyiltakor egy zárt tömeg ellepve tartotta, oda tehát emelkedni épen nem, vagy alig lehetett; másfelől az újabb intézkedések közül mind az, hogy kezdetben a fővárosi állásokra még a pályázatokat is a VIII. fiz. osztályra hirdették, mind pedig az, hogy soronkívül igen sok tanárt léptettek elő s valamennyit csupán a fővárosból és Fiuméból, — méltánytalanul és rendkívül megrontotta a vidéki tanárok előlépési esélyeit. Kiemelte, hogy e sérelmek sürgős orvoslást kivánnak.

Azután vizsgálat alá vette az orvoslásnak azt a módját, melyet a szegediek ajánlanak, megjegyezvén, hogy az első besorozás törvényes volta felől az egész vita csak akadémikus jellegű lehet, mert hiszen a szegedi bizottság maga is kijelenti kérvényében, hogy a megtörtént kinevezések megsemmisítését nem kívánja, mert a kinevezést visszavonni nem lehet. Szóval olyasmit nem kérnek, a mi az alkotmányos miniszteriumra nézve erkölcsi lehetetlenség lenne, t. i. hogy 8 év óta követett eljárását desavouálja és intézkedéseit visszavonja. A szegediek positiv javaslata lényegében az, hogy *1902-ben, mikor a tanárok felerésze már a VIII. fiz. osztályban lesz, a VIII. fiz. osztálynak akkori egész létszámát újra rendezze el az összes állami szolgálati évek alapján.* Ezzel sok vidéki tanár jól jár, 45 fővárosi tanár hátrább szorul ugyan, de nem szenved semmi rövidséget, mert a különbözetet fizetés természetü személyi pótlék alakjában megkapná, s ez az egész rendezés nem is sokba kerülne, mintegy 20 ezer K-ba. — A főtitkár azt bizonyította, hogy ez a javaslat bármily szerény, jóhiszemű és méltányos, mégis kivihetetlen. Egyrészt a tételes törvénybe ütközik, másrészt szerzett jogokba. Az 1893. é. IV. t.-cz. 5. §-ának első bekezdése világosan megmondja, hogy az alsóbb fizetési osztályból a felsőbbikbe *kinevezés* útján jut a tisztviselő. Maguk a szegediek elismerik, hogy az eddig történt kinevezések *érvényesek*. A törvény 4. §-ának harmadik pontja szerint pedig a kinevezéseknél a rangsort megállapítja *a)* a legfelső elhatározásnak, illetőleg *b)* a kinevezési okirat keltének napja. A IX. fiz. osztályból a VIII. fiz. osztályba kinevezett tanár tehát csak kinevezésének kelte alapján foglalhat ott helyet. Minden kinevezés valamely időpontban történt, a szegediektől is elismert eddigi kinevezéseknek is megvan a maguk historiai dátuma, azt megváltoztatni, a megtörtént vagy megtörténendő kinevezéseket antedatálni nem lehet, pedig antedatálásra szorulnánk, ha át akarnók a rangsort alakítani, mivel a törvény kinevezési dátumokat követel a rang alapjául a felsőbb fokozatban, sehol sem szolgálati datumokat. Másrészt szerzett

jogok sérelme támadna egész özönnel. A hátraszorulók közül csak azok nem vesztenének, a kik 1800 frtban vannak, az 1600-asok vesztenének akkor is, ha az 1400-asok közé szorulnának le, akkor is, ha csak az 1600-asok közt kerülnének hátrább, mert előlépési kilátásaik megromlanának. Nekik mostani ranghelyük is szerzett joguk. Mikor ők kinevezést kaptak, azzal nemcsak az illető fokozattal járó javadalomra szereztek jogot, hanem jogot szereztek a ranghelyre is, virtualis jogot az előlépésre. A legelső hátraszoruló tanár, ha panaszával a közigazgatási birósághoz fordul, onnan olyan decisiót nyer, mely az egész új rangsort halomra dönti és a régit visszaállítja, a mely bármily sok kifogás alá esik is méltányosság szempontjából, de jogerős.

Ám ha az orvoslásnak ez a módja nem vezethet eredményre, mást kell keresni, mert egy lehetetlen czél után futni hasztalan erőtékozlás. Az a méltó keserüség, mely a vidékiek panaszában felhangzik, egyebet érdemel, mint hogy hiú ábrándokkal kecsegtessék; olyan módokat kell megkisérleni, melyek legalább lehetségesek, s azokért küzdeni egyetértéssel, vállvetve, kölcsönös bizalommal. Javítani kell a mai megromlott rangsort, törekedni arra, hogy az előléptetések jövőre ne forgassák ki jellemében a rangsorozatot, s hogy a tanári szolgálat különleges viszonyainak megfelelő pótlékok rendszeresíttessenek, a kárpótlások pótlékok alakjában történjenek; a vidéki tanárok sérelmeit ezen eszközökkel mielőbb orvosolják.

Emez előadói jelentés után, melyet a főtitkár a maga nevében mutatott be, előterjesztette az igazgatóság határozati javaslatát, melyet a választmány egyhangulag elfogadott, a mint alább következik.

A jelentéshez először *Kardos Albert* szólt hozzá, nagy köszönetet és elismerést mondva azért a nagy buzgóságért, mely tán — úgymond — még a tárgy érdemét is felülmúlja s a mely e kérdés részleteit élesen megvilágítja. Sokalta azonban a fejtegetésekben a negativ részt s kivánta, hogy a szegedi értekezlet czéljainak előmozdítására a főtitkár a hibásnak kimutatott javaslat helyett konkrétebb javaslatot tegyen, mint tett.

Rajner Ferencz kiemelte, hogy az utolsó kivánság benne van a határozati javaslatban. Felszólalt azonban főkép azért, mondá, hogy mint nem érdekelt fél, a ki már az igazgatóságnak sem tagja, elismerést fejezzen ki a főtitkár iránt, nemcsak e nagyterjedelmű munkálat alapos és nagy körültekintésre való elkészítéséért, hanem azért az erkölcsi bátorságért is, hogy egymagában kiállott és a saját felelősségére megmondta e kényes kérdésben az igazat s magára vállalta érte az odiumot. Indítványozta, hogy a választmány ezért fejezze ki neki köszönetét.

A *főtitkár* kijelentette, hogy a köszönetnyilvánítás e perczben nem is időszerű, mert az a szinezete lehetne, mintha a választmány az ő előadásával azonosítaná magát. (Megjegyzendő, hogy ez a munkálat épen nem olyasvalami, a mit nem tehetne

magáévá esetleg más is; kiadása technikai okokon múlik, de el van téve a levéltárba, s ha kiadását kívánják, közzé is tehető.) Az igaz, hogy szivesebben írt volna ezzel az erővel pl. egy értekezést; de utóljára itt is az igazságot kereste, kereste pedig igazságszeretettel és jóakarattal. Azt hiszi meg is találta, s ez maga elégtétel neki, valamint az a privát jó vélemény, melyet iránta a felszólaló tanusított. Egyszerüen kötelességét teljesítette, s ha valahányszor egy-egy kötelességet talán nem rosszul teljesít, mindjárt köszönet járjon érte? Határozottan kérte a választmányt, hogy legalább ezúttal ne fejezze ki hivatalosan elismerését. Erre az *elnök* megjegyezte, hogy a főtitkár e nyilatkozata után azt mondhatja a választmány, hogy tehát hivatalos kötelességének oly buzgósággal tett eleget a főtitkár, hogy ezért a választmány neki köszönetet mond, s ezzel a határozatot kimondotta.

Gerecze Péter eredetileg önálló indítványt akart tenni a fővárosi működési pótlék fölevenítése ügyében, mely el nem vétetett, csak kimult; de a melynek hiánya rendkivül káros hatással van sokféle irányban. Nehogy azonban úgy tünjék fel a vidéki sérelmek orvoslására vonatkozó tárgyalás után ez a kérdés, mintha a fővárosi tanárság mindjárt ellensúlyozni akarná a vidékiek kívánságait a saját kívánságaival, azért kijelentette, hogy nem fog önálló indítványt tenni, felszólalását ennél a czimnél elmondja, s kivánságát az igazgatóság határozati javaslatában kifejezve látja. Ezután előadta érveit.

Szerinte a fővárosi működési pótlék egész története azt bizonyítja, hogy a kormánynak nem állott szándékában a fővárosi tanári állás régi dotatióját leszállítani. Ezért tette be a fizetésrendező törvény életbeléptetésekor a fővárosi és fiumei tanárokat a VIII. fiz. osztályba, s ezért léptette őket később is elő soron kivül, bár a törvény intentióji ellen és a vidéki tanárok rovására. A vidéki tanárság jogos zúgolódása azonban mindinkább ráterelte a miniszteriumot a fővárosiak soronkivüli előléptetésének a megszüntetésére. Az idei kinevezésekkel végre eljutottunk a törvényes állapothoz, egyetlen fővárosi és fiumei tanárt sem léptettek elő soron kivül (csak 7—8 vidékit); de ezzel egyúttal eljutottunk oda, hogy a törvény teljesen ad absurdum van víve. Törvényes állapot, de lehetetlen helyzet, mely a fővárosi tanárság szinvonalának nagy sülyedését fogja maga után vonni. A fővárosi (és fiumei) élet drágaságát elismerte a törvényhozás is, mikor itt a birák részére működési pótlékot állapított meg. A drágaság megitélésénél nem épen csak a piaczot kell tekintetbe venni, hanem az egész életet: iparczikkeket, közlekedést, üdülést. A fővárosi tanárság különlegés missióját hazánkban méltányolnia kellene a kormánynak, nem leszállítani oly alacsonyra dotatióját, a minő a hetvenes évek óta nem volt. Szeretné megkérdezni a minisztertől és mindazoktól, kik erre a kérdésre hivatva vannak döntő befolyást gyakorolni: vajjon elvállalják-e a felelősséget a fővárosi tanárság javadalmazásának leszállításából

folyó sülyedéseért a fővárosi tanárság szinvonalának. Ezen a bajon a törvény szerint nem lehet másképen segíteni, mint a régi fővárosi (és fiumei) működési pótlék visszaállításával.

Kardos Albert hozzájárult Gerecze conclusiójához, de érvelését nem kívánta érinteni.

Beöthy Zsolt szerint, hogy a budapesti középiskolai tanári karban igazi tanári szellem, igazi tanári összetartás nem kaphat lábra, annak is egyik főoka azokban van, a miket Gerecze Péter fejtegetett.

A választmány egyhangulag hozott határozata a következő:

Az egyesület kimondja, hogy az 1893. é. IV. t. cz. a tanárság sokszerű viszonyaihoz képest szükkörű és hiányos volt, s e hiányoknak igen káros következményeit érezzük; továbbá a törvény hibás végrehajtása miatt is sok mellőzés érte a tanárokat, különösen a vidékieket. Az egyesület állást foglal újból is a soronkivüli előléptetéseknek nagy mértékü és kárpótlásszerü alkalmazása ellen. Sürgősnek tartja az egyesület azon vidéki tanárok sérelmeinek orvoslását, kik az eddigi rendszer áldozatai voltak, sürgősnek egyáltalán a tanárság különleges viszonyai követelte különleges rendelkezések megtételét: első sorban a megfelelő pótlékok rendszeresítését, úgymint a fizetésökben sérelmet szenvedett tanárok számára a fizetés természetü pótlékok, a drága városokban szolgáló tanárok számára pedig a működési pótlékok rendszeresítését. Ez irányban felterjesztéssel járul a nm. miniszter úr elé, s kérni fogja a vidéki tanárok ügyében ő nagyméltóságát, hogy a mennyiben az ott levő kérvény javasolta intézkedéseket megtennie nem volna hatalmában, a sérelmek orvoslását vegye szokott bölcsesége és nagylelküsége szerint fontolóra s tegyen meg a mellőzött vidéki tanárok érdekében mindent, a mint a szerzett jogok sérelme nélkül tenni lehet.

Kommentár helyett hozzáfüzte a főtitkár az igazgatóságnak azt az észrevételét, hogy ez a határozat sokkal liberálisabb is a szegedi végrehajtó bizottság javaslatánál, mert nem már élvezett fizetést akar átváltoztatni, alábbszállítani, hanem elégtelenebbül javadalmazott kartársainknak akar új javadalmi alapot szerezni.

Az ülés az elnöknek azzal a vidékiekhez intézett kérésével végződött, hogy a tárgyalás egész menetéből megérthették, hogy a mit mi igazságnak tartunk, igyekszünk a legnagyobb méltányossággal egyesíteni, ők is azt tegyék: a mit igazságnak tartanak, egyesítsék méltányossággal. Az ülés az elnök éltetésével oszlott szét.

Négyesy László,
főtitkár.

Budapesti kör.

(A gymnasium és reáliskola viszonya.)

I) A f. é. márczius 20-án megtartott felolvasó ülésen a tárgy érdekessége daczára csak 12-en voltak jelen; pedig 280 taghoz, személyekre szóló meghivó küldetett szét.

Dr. *Beke Manó* elnök jelenti, hogy mult ülésünk óta körünk életében két nevezetes esemény történt, t. i. körünk két érdemes tagjának legmagasabb helyről való kitüntetése. Dr. *Erődi Béla* kir. tan. főigazgató és *Matskássy József* főreáliskolai czimzetes igazgató, a kik méltó elismerésben részesültek, körünk diszei közé tartoznak. Mindkettő nemcsak a magyar középiskola ügyének, hanem a magyar kulturának, a magyar névnek dicsőséget szereztek. Utólagosan bejelenti, hogy dr. *Erődi Bélát* tiszteletére a budapesti tanárság — és nem a budapesti tanári kör, mint némelyek hitték — bankettet rendezett, melyen a kör nevében üdvözölte is az ünnepeltet.

Ez elnöki bejelentést helyeslőleg vette tudomásul a kör.

Ezután dr. **Chovantsák István** alelnök tartotta meg előadását *a gymnasium és reáliskola kölcsönös viszonyáról* (l. a Közlöny 27. és 28. számait).

Az előadáshoz igen érdekes vita füződött, melyben a jelenvoltak legnagyobb része részt vett, de a tárgyalás be nem fejeztetett, azért elhatároztatott, hogy az előadás közöltetvén, a benne foglalt eszmék útjokra bocsáttatnak s egy későbbi alkalommal újból tárgyalás alá fognak vétetni.

II) A kör f. é. ápr. 24-én többek jelenlétében folytatólag tárgyalta a kérdést.

Dr. *Beke Manó* elnök a fontos kérdés kulturális és gazdasági oldalát statisztikai alapon fejtegeti, s arra az eredményre jut, hogy a reáliskola tényleg teljesített kulturmissziót, s így az fenntartandó és fejlesztendő intézmény.

Rajner Ferencz a teljes tanszabadság hivének vallja magát, s ennek alapján a reáliskola jogainak terjesztését kivánja. Az érettségire vonatkozólag csatlakozik az előadó véleményéhez.

Rados Ignácz a reáliskolai tanulók túlterhelésén oly módon kiván segíteni, mint az a gymnasiumban a görögpótlóval történt, vagyis a franczia mellett facultativ tárgygyá tenné a latint.

Balogh Péter nem tartja az egyenjogusítás kérdését egykönnyen megoldhatónak. Az egyenjoguság elvi kimondása és törvénybe iktatása még nem annyi, mint az egyenjoguság tényleges megvalósítása. Hogy az egyenjogusításnak gyakorlati haszna is legyen, ahhoz a két középiskola tantervének, de tán szervezetének a módosítása is szükséges volna. Ezzel aztán ott állanánk a legnehezebb reformkérdések előtt.

Dr. *Bozóky Endre* a polgári iskolák továbbfejlesztésében a reáliskola veszedelmét látja.

Dr. *Waldapfel János* szerint a középiskolai reform megoldása csak úgy lehetséges, ha az oktatás egy törzsből indul ki és aztán az iskola sokfelé szétágazik.

Müller József a teljes egyenjogusítás mellett érvel.

Dr. *Weszely Ödön* a kérdés praktikus és kulturális oldalait világítja meg. Szerinte a középiskolának egy typusúnak kell

lennie. A reáliskola mesterséges fejlesztése helyett a gymnasiumnak kellene engedményeket tennie.

Dr. *Molnár István* ugyancsak a teljes egyenjogusítás, illetőleg a teljes tanszabadság mellett volt.

Előadó válasza után elnök összefoglalja a vita eredményeit. Ennek értelmében a kör egyhangulag állást foglal *a két iskola teljes egyenjogusítása mellett, minden fenntartás nélkül*, és szótöbbséggel kívánatosnak jelenti ki, hogy addig is, a míg az egyenjogosítás keresztülvíve nincsen, segíteni kell a fennálló bajokon oly módon, hogy a reáliskolai latinisták saját intézetüknél tegyenek a latinból érettségi vizsgálatot. Szükségesnek tartja e kérdésben az egész tanügyi közvélemény megnyilatkozását, s óhajtja, hogy az igazgatóság a kérdést állandóan napirenden tartsa. Elnök köszönetet mond az előadónak és a vitában résztvetteknek.

A kör f. év junius 5-én d. u. 5 órakor tisztujító közgyűlést tart. Annak előkészítésére *Rajner Ferencz* igazgató vezetése alatt bizottságot küld ki, melynek tagjai: Müller József, Balogh Péter, Balassa József és Rados Ignácz.

Dr. Bozóky Endre,
a kör jegyzője.

Budapesti kör.

(Az új porosz tanárvizsgálati szabályzat.)

A f. évi ápr. 17-én tartott ülésen körülbelül 32-en voltak jelen, többek közt dr. *Beöthy Zsolt*, *Hegedüs István*, *Hofer Károly*, dr. *Wagner Alajos*, *Müller József*, *Rados Ignácz*, *Balogh Péter*, dr. *Négyesy László* stb.

Elnök megnyitván az ülést, átadja a szót dr. **Waldapfel Jánosnak**, ki *az új porosz tanárvizsgálati osztályzatot* ismerteti. (L. a Közlöny múlt számában.)

Az előadás befejeztével számosan részletkérdéseket intéztek az előadóhoz, melyeket az rögtön elintézett.

Dr. *Beke Manó* elnök megjegyzi, hogy a porosz szabályzatban sok dolog jobban van meg, mint a mienkben, de sok dolog még most sincsen jobban. Igaz, hogy a kérdés nálunk sem áll még azon a fokon, a melyen állania kellene, de tudomása szerint folyamatban vannak erre vonatkozó tanácskozások, és számos bizonyítékunk van arra, hogy miniszterünk, ki semmi nagyobb reformot nem intéz el meghallgatásunk nélkül, nézeteinket ebben a fontos kérdésben is meg fogja hallgatni. A tanárság maga tudja legjobban, mit kíván a tanárképzéstől az iskola, ő ismeri legjobban, milyen hiányokkal lépett annak idején az egyetemre s milyenekkel hagyta el azt. A most hallottak alapján ne alkossunk hirtelenében ítéletet. Így a csupán nagyjából körvonalazott követelmények dolgában sem hajlandó előadó véleményét elfogadni.

Ezek az általánosságok vizsgálónak és vizsgáltnak túlságos szabadságot adnak, a mi összeütközésekre vezethet. Megnyugtatóbb a követelményeknek pontos körvonalozása. Mostani szabály-

zatunkban a követelmények maximumánál is több van felvéve, s ez egyik fő hibája. Részletezés kell, mert kézikönyveink nincsenek, mondja előadó; de ezt az érvet sem fogadhatja el döntőnek. Hiszen a hol kézikönyvek rendelkezésre állanak, ott sem lehet egy bizonyos könyvet megjelölni. Helyes az a törekvés, mely a tanárképzést az iskolához közelebb hozni törekszik. Ez irányban történt is már valami, de még nem történt meg mindaz, a mi szükséges volna. A tanárképző intézet szervezésével oly organumot kaptunk, mely a tanárképzésnél az egyetemi oktatás hibáit és hiányait pótolni van hivatva. Ez elvben nagy dolgot jelent. Eddig a jelölt ki volt szolgáltatva az egyetem véletlenjének, szeszélyének. Az egyetemnek elvitathatatlan joga van a tudományoknak a tanárképzésre való tekintet nélküli tárgyalására, s így e tekintetben nem is hibáztathatjuk. Két út állott a rendelkezésre: vagy gondoskodni egy tisztán tanárképző intézetről, vagy az egyetemi oktatás hiányait pótolni. Ezt az utóbbit választották. De a középiskola szempontjából kívánatos dolgok mindegyikéről még ma sem történt gondoskodás. E tekintetben még sok a tennivaló. Kívánatos, hogy a tanárvizsgálatoknál a középiskolai tanárság is elfoglalja az azt megillető helyet. Előadó kiemelte a 3 szaktárgy előnyeit. Tapasztalatból tudja, hogy a német jelöltek rendesen a mathematikát, physikát és chemiát, vagy a leíró természettudományokat csoportosítják. Számos német professorral volt alkalma találkozhatni, s azt találta, hogy a legtöbb a megerőltetést és kitartást igénylő mathematikát, physikát sutba dobván, a leíró természettudományokra adta magát. Így a nehezebb szaktárgyak háttérbe szorulnak. A német tanárság rengeteg létszáma mellett is aránylag kevés azon középiskolai tanárok száma, kik tudományszakukat önállóan tovább művelik. Ezt a luxust Németország megengedheti, a mennyiben a tudományok tovább művelését első sorban az egyetemekre bízza. De ha mi a tanárképzésnél a szakszerüség rovására intézkednénk, akkor ennek a magyar tudomány vallaná kárát. A 3 szaktárgy nálunk mindaddig nem tehető kötelezővé, míg az egyetemek számát kellőleg nem szaporítottuk.

Hegedüs István azt veszi észre, hogy a középiskolához való közeledés eszméje közhelyeslésre talált. A legújabb szervezkedés is erre irányul. Nem akar előre itéletet alkotni, csupán egyre figyelmeztet. Csak két egyetemünk van. A megélhetés küzdelmei elvonják a tanárt tudománya művelésétől. Heroikus lélek, kiváló ambitió viszik ma a tanárt arra, hogy tudományával tovább foglalkozzék. Ha már most nyomni akarnak bennünket arra, hogy a középiskolához közeledjünk, akkor tudományban szegényebbek leszünk. Tanárképzőnk már is rendőri intézkedéseket tesz. U. i. abban, hogy némely egyetemi tanárok felszólíttatnak előadások tartására, mások nem, a tanári működés elbírálását látja. Az elnök úr nagyon ügyesen provokálta a közvéleményt. Szóló nagy barátja a nyilvánosságnak; de már most is előre látja,

hogy a középiskolához való közeledés majdan közhangulattá lesz, s az egyemet tanárképző intézetté törekszenek majd alakítani. Ha pedig az egyetem tanárokat fog képezni, akkor oda jutunk, a hol most az egyetem mint jogászokat képző intézet áll. A csekélyszámú szellemi gárdának kötelessége dolgozni, nem pedig a tanárképzéssel pepecselni; mert ezzel a tudomány szoríttatnék szűkebb körre. Neki hivatása hallgatóiba a classicismus egészét átönteni; s ha sikerült az embert megmozgatnia, benne a tudományos individuumot fölébreszteni, akkor az illető képes lesz az észrevett hiányokat önerejéből pótolni.

Elnök azt hiszi, hogy előtte szóló őt félreértette. Nem kívánja, hogy az egyetem azt tárgyalja, a mit a jelölt a középiskolában felhasználni fog; de kívánsága, hogy a jelölt a tanárképzés folyamán a középiskolai anyaghoz is hozzájusson. Azt, hogy erre őt az egyetemi tanár tanítsa, egy szóval sem mondotta. Erre való a tanárképző intézet, melyet jól működő intézménynek tart, s reményli, hogy külső hibái majd kicsiszolódnak. Épenséggel nem kívánja az egyetemi tanár munkakörének szükebbre szorítását. Végül köszönetet mond előadónak.

Az előterjesztések során *Bozóky Endre* titkár szóba hozza azt az irodalmi affairet, mely egyfelől Gerevich és Bóbita, másfelől Balog Mór között legutóbb fölmerült. Véleménye szerint — bár a Közlöny szerkesztője a Közlönyben a vitát befejezettnek nyilvánította — ez az ügy a Közlönyhöz mellékelt czáfolattal a szakértők előtt befejezve még teljességgel nincs. A végleges tisztázás mindkét félnek egyaránt érdekében áll, de érdeken áll különösen Balog Mórnak, kiről tudjuk, hogy önzetlenül, csupán az igazság érdekében emelt szót, és a ki a napisajtóban úgy van feltüntetve, mint könnyelmüen és alaptalanul támadó. Véleménye szerint az volna a leghelyesebb eljárás, ha mindkét fél bizalmi embereiből egy jury alakulna s az döntene a vitás ügyben. Arra kéri a kört, hogy ebben a kérdésben a tankönyvirodalom és tankönyvbirálat érdekében állást foglaljon.

A kör beható vita alá vette a titkár indítványát. A vita során két kérdés lépett előtérbe: egyik a Gerevich-Bóbita és Balog Mór közt folyó irodalmi polemia ügye, másik a szerkesztő eljárásának bírálata a polemia megszakítása miatt. Az első kérdésre nézve az a felfogás lett csakhamar uralkodóvá, hogy irodalmi vitákba a kör, mint ilyen, nem avatkozhatik be, mivel az nem egyesületi ügy. A másik kérdésben, a szerkesztő eljárásának a bírálatában, a kör illetékes ugyan véleményt mondani s ezt a jogát a kör annál inkább köteles gyakorolni, mert a mostani hivatalos bírálatok semmiképen sem pótolhatják a szigorú, de tárgyilagos irodalmi bírálatot, a mire e kör tagjainak véleménye szerint nagy szükség van. Minthogy azonban a vita során kiderült, hogy a szerkesztő előzőleg Balog Mórnak is megigérte volt, hogy állításainak bizonyítását és újabb részletek közlését tartalmazó füzetét mellékletkép a Közlönyhöz engedi csatoltatni (l. a Közlöny 29. számát); minthogy továbbá az indítványozott állásfoglalás a polemia szerkesztői elintézésének kérdésében bizalmatlan-

ságot foglalna magában a szerkesztővel szemben, a mit pedig senki sem akart kifejezni, annál kevésbbé, mert ő ez ügyet örökségkép vette át elődjétől, a polemiát az ügy elmérgesedésének meggátlása végett és a Közlöny csekély terjedelme miatt zárta be, egyébként pedig maga is szükségesnek tartja tankönyvirodalmi kritikánk szinvonalának emelését: azért az indítványtevő titkár visszavonta indítványát s a kör a szerkesztő eljárásával szemben sem látta szükségesnek állást foglalni.

Dr. Bozóky Endre,
a kör jegyzője.

Szepesi kör.

(Actiók tana. — A tanulók foglalkoztatása a term. rajzban.)

A szepesi kör április hó 21-én Iglón rendes ülést tartott, melyen Róth Márton elnöklete alatt 24 tag vett részt.

I. A folyó ügyek elintézése után **Kiss Albert** iglói tanár olvasta fel *Actiók az igeidőkben* cz. értekezését. Fejtegetéseinek eredményét a következő pontokban foglalta össze:

1. Az igealakok actio-kifejező sajátsága nem önkényes belemagyarázás eredménye, hanem a tudományos kutatás által igazolt tény; az actio-képzők ősrégi elemek, a cselekvésnek épen háromféle milyenségét jelzik s lényegesen különböznek a későbbi, hasonló functio jelzésére használt képzők s egyéb járulékoktól.

2. Az actio-képzők által megjelölt eredeti cselekvés-minőség idő folytán különféle értelem-módosulásokon ment ugyan keresztül, de az értelem-árnyalatok úgy a viszonyítatlan, mint a viszonyított igealakokban mindvégig többé-kevésbbé megőrizték eredeti jellegüket, úgy hogy egyes igealakoknak eltérő s látszólag szabálytalan használata az actiók alapján rendszerint megfejthető s visszavezethető eredeti jellegükre.

3. A mennyiben mégis előfordulnak oly igealakok is, melyeknek használata az actiók alapján sem magyarázható meg, ez nem az actiók rovására irandó, hanem annak tulajdonítandó, hogy az illető esetekben az irók nem az actiót, hanem csupán az időfogalmat akarták hangsúlyozni, szem elé állítani.

4. Az actio tanításában az inductiv módszert kell követni, mely a szemmellátható egyszerű nyelvtényekből indul ki s úgy jut folytonos összehasonlítás és megkülönböztetés, elemzés és összerakás útján újabb kapcsolatokhoz és tanulságokhoz.

5. Az actiók helyes tanítása a tanulóban nem bizonytalanságot, érthetetlenséget és homályt fog szülni, hanem határozottságot, világosságot, biztosságot az alakok használatában. Az actiók nélkül a görög és latin ige használatának mechanismusa elsajátítható ugyan, de nyelvi belátáson alapuló megértése nem.

6. Az actiók czélszerű fejtegetése, a mellett, hogy nem egyéb, mint a gymnasiumi tanítás egyik sarkalatos elvének, a dolgok lényeg szerint való megértésének gyakorlati megvalósí-

tása: kiváló szolgálatot tesz a gymn. nyelvek egymásra vonatkoztatott, párhuzamos tanításánál is.

7. Föltétlenül szükséges azonban a terminus technicusok egyöntetüsége, sőt azonossága. Minthogy pedig az idő és actió egyesítése alapján támadt, különben szabatos meghatározást nyújtó elnevezések hosszadalmasságuk és nehézkességük miatt a gyakorlatban czélszerüeknek nem bizonyultak, ajánlatos az actiók keretében is régi elnevezések megtartása oly módon, hogy magyarázatul mindig melléjük állítandók a magyar elnevezések is.

8. Az actiók tanítása rendszeresen a II. osztályban kezdődik a szóképzéssel kapcsolatban, de azért a terminus technicusok már az I. osztályban tanítandók; a III—IV. osztályban a viszonyított igealakok actiói kerülnek sorra a mellékmondatokkal kapcsolatban.

9. A mi az actiók fejtegetésének mértékét illeti, itt higgadt mérsékletre van szükség. Csak ott bocsátkozzunk fejtegetésükbe, hol ezt az elmélyedéstől várható becses tanulságok megokolttá teszik. Örökösen az actiókon nyargalni ép oly hiba volna, mint egyáltalán tudomást sem venni létezésükről.

A kör *Kalmár Elek* hozzászólása után a beható tanulmányon alapuló értekezés egyes pontjait mind magáévá teszi, értekezőnek mélyreható tanulmányáért köszönetet mond.

II. Az ülés következő pontját **Róth Róbert** iglói tanárnak *A gymnasiumi tanulók gyakorlati foglalkoztatása a természetrajzban* cz. felolvasása képezte, melyben felolvasó igen szépen fejtegeti, miképen lehetne a természetrajz tanításának körében a tudományost a hasznossal egyesíteni.

A tanulók gyakorlati foglalkoztatására nézve pedig a következő javaslatát terjeszti a kör elé:

1. Az I. és II. osztály tanulói a tanár személyes vezetése mellett lehetőleg többször ránduljanak ki, és a növények valamint az állatok megfigyelésén kivül az I. osztálybeliek gyűjtsenek növényeket, egy tanév alatt 20—30 fajt; a II. osztály tanulói 15—20 faj növényen kivül gyűjthetnek még 20—30 faj rovart is — lehetőleg a kártékonyak közül, — melyeknek kellő praeparálása, gyűjteménybe való elhelyezése a tanár útmutatása és közös megbeszélés szerint a tanulók házi feladata.

2. A IV. osztályban a tanulók az I. és II. osztályban szerzett gyüjtemény alapján határozzák meg — a növény-meghatározó és kézi nagyító segítségevel — a környékükön előforduló legnevezetesebb növényeket, számszerint 15—20 fajt.

A téli hónapokban a szaktanár dolgozó szobájában készítsenek gombamintákat, 10 darabot az ehető, 10-et a mérges gombák után. Tavaszszal ismerkedjenek meg a gyümölcsoltás gyakorlati fogásaival. A növénytani tanítás sikeresebbé tételére létesíttessenek iskolakertek.

3. Az V. osztály gyakorlati foglalkoztatása: a tanárral való kirándulásokon szerzett tapasztalatok alapján az állatmegfigyelés —

különösen a madarak és rovarok életmódjának szemmeltartása kertben, réten, erdőben; a II. osztályban kezdett rovargyűjtemény kiegészítése 15—20 fajjal, melyek némelyikéből, p. o. cserebogárból, a fejlődés mind a négy stadiuma: (pete, lárva, báb és a kifejlett rovar) bemutatható; a téli hónapokban a tanár dolgozószobájában útmutatás az állatok kitömésére 1—2 madáron.

4. A VI. osztály tanulóinak adjunk módot és alkalmat arra, hogy az egyszerű chemiai gyakorlatokat sajátkezüleg is végezhessék, természetesen a szaktanár felügyelete mellett és annak dolgozószobájában; csiszoljanak egy pár ásványt és kőzetet p. o. malachitot, serpentint, állítsák össze a kristály-rendszerek egyes fontos alakjait — összesen 14 drb. kristály-mintát.

A kör felolvasónak egyes pontozatait magáévá teszi és neki gondos tanulmányáért köszönetet mond.

Stromp József,
a kör jegyzője.

Kolozsvári kör.

(Az állami ipari szakiskola. — A kolozsvári unitárius kollegiumi épület tervezete.)

A kolozsvári tanári kör április 27-én tartotta dr. *Márki Sándor* elnöklete alatt hatodik felolvasó közgyűlését az áll. ipari szakiskolában.

I. Minthogy a gyűlés alkalmából körünk tagjai az ipari szakiskola berendezését, szervezetét és munkakörét is óhajtották megismerni, az elnök fölkérésére **Magyar Endre** igazgató szabad előadásában visszapillantást vetett a hazai iparoktatás multjára és fejlődésére.

II. Ezután **Pákey Lajos**, városi főmérnök tartott felolvasást az ő tervezete szerint készült *kolozsvári unitárius kollegiumi épületről.* A feszült figyelemmel hallgatott érdekes előadás meggyőzte a gyűlés tagjait, hogy nem csupán az építőművész, hanem egy kiváló paedagogus áll előtte, ki e szép és monumentális épület tervezése közben bebarangolta a művelt világ ide vonatkozó irodalmát összes fejlődésében s nagy tudását nemcsak a falak erősségében, hanem a beosztás, elhelyezés, berendezés és fölszerelés czélszerű kivitelében is szerencsésen érvényesítette.

Felméri Albert,
jegyző.

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Franczia olvasókönyv. A reáliskola V—VI. osztálya számára. Szerkesztette *Macher* Ede főreáliskolai tanár. Pozsony 1901. A szerző sajátja. Ára 3 Kor.

Jó franczia olvasókönyvekben — főleg a reáliskola felsőbb V—VI. osztályai számára — bizony nem igen gazdag tankönyv-

irodalmunk. Még ma is legelterjedtebb Hofer »Franczia olvasókönyve« (II. rész), de ennek is annyi hiánya van, hogy ez is már nagyon rászorul a javított és teljesen átdolgozott kiadásra. Számos használatban levő olvasókönyv a nyelvtannal van összekapcsolva. Továbbá legtöbb franczia olvasókönyvben, és ebben a hibában Hofer olvasókönyve is szenved, nem igen lehet válogatni az alkalmas olvasmányokban, több olvasmány pedig oly hosszú, hogy abból csak egyes töredékeket lehet átvenni.

Tudvalevőleg a reáliskolák számára kiadott új tanterv a jövő 1901/2 tanévben az V. és VI. osztályban is életbe lép, mely körülmény is új franczia olvasókönyv szerkesztését tette szükségessé. Azért helyesen járt el Macher Ede pozsonyi főreáliskolai tanár, midőn elhatározta magát az imént említett körülmény tekintetbe vételével, egy új Franczia Olvasókönyv szerkesztésére. Macher olvasókönyvét teljesen az új tantervhez alkalmazta, a mennyiben megtaláljuk benne mind amaz olvasmányokat, melyeket az új tanterv követel; így részleteket *Fénelon* »Télémaque«-jából, Florian »Don Quichotte«-jából, Perrault Contes de Féces-jából (Le Chat botté), *Bruno* »Le Tour de France«-ból, Madame Witt-nek a mai franczia nyelvre átirt »Chanson de Roland«-nak egy részét (Roland à Roncevaux), Plutarqueból Coriolant és Alexandre le Grandot. Mind a kettő fordítás Plutarque Vies des hommes celèbres-jéből, *Ségur*-ből Napoléon à Moscou és a Passage de la Beresina cz. olvasmányokat, Thierstől Napoléon à Sainte Hélène« *Barante* »Jeanne d'Arc« cz. művének egy igen érdekes részletét, Sévigné-nek 6 igen jól kiválogatott levelét.

A természettudományi olvasmányokban is igen bővelkedik olvasókönyvünk; vannak benne *Figuier* és *Carrigues*, *Monpvel* (Le Soleil, la Terre et la Lune), *Maigne* (Les Métaur) *Buffon* (Le Chien, L'Oiseau-mouche, Le Cygne), *Barrau* és *Martin* (L'Industrie et l'Agriculture de la France), *Rambeaud* (Des Arts), *Reclus* (Paris) műveiből jól megválogatott szemelvények. Ép úgy jól vannak kiválasztva a költői olvasmányok. Képviselve van ezekben *La Fontaine* 10 legjobb meséivel, *Florian* 5, *Lamartine* 7, *Coppée* 3, *Victor Hugo* 5, *Béranger* 7, *Chenier*, *Arnault*, *Reboul*, *Déroulède*, *Prudhomme* és *Dupont* egy-egy költeménynyel. Kár volt *Labiche* (La Grammaire) cz. darabjából és *Molière* (L'avare) cz. vígjátékából mutatványokat fölvenni, mert főleg az utóbbi teljes olvasását az új tanterv a VII. osztály számára írja elő, míg Labiche egy teljes művének elolvasását csak házi olvasmányul ajánlhatjuk a VII. és VIII. oszt. tanulóinknak.

Becses rész, nagy gonddal és lelkiismeretességgel készült a könyvhöz csatolt függelék is, melyben a tanuló az iróra, továbbá az olvasmányra vonatkozó rövid és találó bevezetés után a nehezebb kifejezések magyarázatát leli, míg külön fejezetben az olvasmányokban előforduló főbb nyelvtani sajátságok összefoglalatját találjuk.

A verstanra szerzőnk összesen 4 oldalt szentel. Igaz, hogy a legfőbb tudnivalót megtaláljuk abban, de a franczia ütemek tárgyalását, a vers héroique fejtegetését stb. nem szabadott volna mellőznie, talán a szerző az olvasókönyv egy újabb kiadásánál, melynek minél előbb való megjelenését kívánjuk, e hiányokat pótolni fogja.

A könyv kiállítása igen csinos, szép nagy betűkkel van nyomtatva, sajtóhibáktól ment, kár, hogy a szerző nem adta ki művét mindjárt kötött alakban, melyben újabban az összes tankönyvek megjelenni szoktak.

Az olvasókönyv minél több iskolában való elterjedését óhajtjuk; buzdítással már arra is, hogy a szerző az olvasókönyv második részét a (VII. és VIII. osztályok számára) minél előbb kiadhassa.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

VEGYESEK.

Helyreigazítás. Utolsó számunk »Az új porosz tanárvizsgálati szabályzat« czimű közleményének első mondatába hiba csuszott be: E mondat ugyanis így olvasandó: Az új porosz tanárvizsgálati szabályzat 1898. szept. 12-én kelt rendeletből kifolyólag 1899. április 1-én lépett életbe.

Áthelyezés. A vallás- ás közokt miniszter *Kiszelák Ferencz* nagyváradi áll. főreáliskolai r. tanárt a kecskeméti állami főreáliskolához helyezte át.

A Bóbita-Gerevich és Balog Mór közti polemiában még egy *Utolsó szó* jelent meg a Közlöny *mellett*, csak magától Bóbita Endrétől, a ki Utolsó szavával kijelenti, hogy a támadott czikkeket, a kosmographiára vonatkozó négy czikk kivételével, mind ő maga irta, Gerevichnek azokban nincs része. Hivatkozik Bóbita a szerkesztőre is, hogy ők nem rendezték el *mesterségesen* a magyar és német szöveget, hanem külön-külön küldték be a saját fejezetöket és a német könyv incriminált fejezetét. Ez igaz. Az egymás mellé állítást a nyomda végezte, mely csak az egymás mellé állításra kapott utasítást, de az egymás mellé állítás mikéntjére nem. Végül azt a vádat emeli Bóbita a Balog Mór mellett nyilatkozó szakférfiak ellen, hogy mint concurrens tankönyvirók, nem illetékesek az ő könyvük elitélésére. Ezzel szemben kötelességünknek tartjuk konstatálni, hogy a hat szakférfi közül tudtunkkal csak kettő írt fizikát. Reméljük, az Utolsó szó csakugyan utolsó volt a Közlöny *mellett* is.

Kormányképviselők és miniszteri biztosok. A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter az autonom felekezeti középiskolák f. évi rendes érettségi vizsgálataihoz az 1883. évi XXX. t.-cz. 23. §-ából kifolyólag a következő kormányképviselőket küldötte ki:

1. A dunamelléki ev. ref. egyházkerületben: a budapesti ev. ref. főgymnasiumhoz *dr. Ilosvai Lajos* budapesti müegyetemi ny. r.

tanárt, a müegyetem e. i. rektorát; a halasi főgymnasiumhoz *dr. Fröhlich Izidor* budapesti egyetemi ny. r. tanárt; a kecskeméti főgymnasiumhoz *dr. Székely György* sárospataki ev. ref. főiskolai tanárt; a nagykőrösi főgymnasiumhoz *dr. Öreg János* debreczeni ev. ref. főiskolai tanárt.

2. A dunántuli ev. ref. egyházkerületben: a pápai főgymnasiumhoz *dr. Kovács Pál* kecskeméti ev. ref. jogakadémiai igazgatót s a csurgói főgymnasiumhoz *dr. Csiky Lajos* debreczeni ev. ref. főiskolai tanárt.

3. A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben; a sárospataki és a miskolczi főgymnasiumokhoz *dr. Szádeczky Lajos* kolozsvári egyetemi ny. r. tanárt; a rimaszombati egyesült protestáns főgymnasiumhoz *Nagy Gyula* országos levéltárnokot, a Magyar Tudományos Akademia tagját.

4. A tiszántuli ev. ref. egyházkerületben: a debreczeni főgymnasiumhoz *dr. Szádeczky Gyula* kolozsvári egyetemi nyilvános rend. tanárt; a máramarosszigeti főgymnasiumhoz *dr. Ferenczi Zoltánt*, a budapesti egyetemi könyvtár igazgatóját; a hódmezővásárhelyi főgymnasiumhoz *dr. Schilling Lajos* kolozsvári egyetemi ny. r. tanárt; a szatmári főgymnasiumhoz *Kenessey Béla* kolozsvári ev. ref. főiskolai igazgatót, a kisújszállási főgymnasiumhoz *Géresi Kálmán* debreczeni tankerületi kir. főigazgatót; a mezőtúri főgymnasiumhoz *Farkas József* budapesti ev. ref. főiskolai tanárt.

5. Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerületben: a zilahi főgymnasiumhoz *dr. Pap Tibor* máramarosszigeti ev. ref. jogakadémiai igazgatót; a kolozsvári főgymnasiumhoz *dr. Erdélyi Pált*, a kolozsvári egyetemi könyvtár igazgatóját; a marosvásárhelyi főgymnasiumhoz *dr. Baczóni Lajos*, debreczeni ev. ref. főiskolai tanárt; a szászvárosi főgymnasiumhoz *dr. Bartha Béla* debreczeni ev. ref. jogakadémiai igazgatót; a székelyudvarhelyi főgymnasiumhoz *Szőts Farkas* budapesti ev. ref. főiskolai tanárt; a sepsiszentgyörgyi főgymnasiumhoz *dr. Ballagi Aladár* budapesti egyetemi ny. r. tanárt és a nagyenyedi főgymnasiumhoz *dr. Antal Géza* pápai ev. ref. főiskolai igazgatót.

6. A dunáninneni ágost. hitv. ev. egyházkerületben: a pozsonyi főgymnasiumhoz *Fischer Miklóst*, az iglói ágost hitv. evangelikus főgymnasium igazgatóját és a selmeczbányai főgymnasiumhoz *Hörk József* pozsonyi ág. hitv. ev. főiskolai tanárt.

7. A dunántúli ágost. hitv. ev. egyházkerületben: a soproni főgymnasiumhoz *Markusovszky Sámuelt*, a pozsonyi ágost. hitv. ev. főgymnasium igazgatóját.

8. A bányakerületi ág. hitv. ev. egyházkerületben: a budapesti főgymnasiumhoz *dr. Gömöry Oszkár* vallás- és közoktatásügyi ministeri tanácsost; a szarvasi főgymnasiumhoz *Wigand János* szegzárdi állami főgymnasiumi igazgatót és a békéscsabai főgymnasiumhoz *dr. Horváth Ödön* eperjesi ág. hitv. ev. jogakadémiai igazgatót.

9. A tiszai ágost. hitv. ev. egyházkerületben: az iglói főgymnasiumhoz *dr. Szlávik Mátyás* eperjesi ág. hitv. ev. theol. akad.

igazgatót; a késmárki főgymnasiumhoz *M. Dietz Sándor* budapesti egyetemi ny. rk. tanárt; a rozsnyói főgymnasiumhoz *Walther Béla* lőcsei állami főreáliskolai igazgatót; az eperjesi főgymnasiumhoz *dr. Petz Vilmos* budapesti egyetemi ny. r. tanárt, s a nyiregyházai főgymnasiumhoz *dr. Széchy Károly* kolozsvári egyetemi ny. r. tanárt.

10. Az erdélyrészi ág. hitv. ev. egyházkerületben: a nagyszebeni főgymnasiumhoz s az ottani főreáliskolához *dr. Heinrich Gusztáv* miniszteri tanácsost, budapesti egyetemi ny. r. tanárt; a medgyesi főgymnasiumhoz *dr. Böhm Károly* kolozsvári egyetemi ny. r. tanárt; a segesvári főgymnasiumhoz *dr. Schneller István* kolozsvári egyetemi ny. r. tanárt; a brassói főgymnasiumhoz *dr. Petz Gedeon* budapesti egyetemi ny. rk. tanárt; s a beszterczei főgymnasiumhoz *Rombauer Emil* czim. főigazgatót, a brassói állami főreál. iskola igazgatóját.

11. Az unitáriusok egyházkerületében: a kolozsvári főgymnasiumhoz *Kuncz Elek* kolozsvári tankerületi kir. főigazgatót.

12. A görög keleti román metropolita érsek egyházi főhatósága alatt álló brassói főgymnasiumhoz *Kuncz Elek* kolozvári tanker. kir. főigazgatót.

13. A görög keleti szerb patriarcha egyházi főhatósága alatt álló ujvidéki főgymnasiumhoz *dr. Margalits Ede* budapesti egyetemi ny. r. tanárt.

II. A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter továbbá az alább megnevezett középiskoláknak f. é. rendes érettségi vizsgálataihoz *miniszteri biztosokul* a következőket küldötte ki:

1. A budapesti fő- és székvárosi tankerületben: az V-ik kerületi állami főgymnasiumhoz *dr. Hampel József* budapesti egyetemi ny. r. tanárt.

2. A budapesti vidéki tankerületben: a kalocsai kath. főgymnasiumhoz *dr. Wolafka Nándor* makariai püspököt, debreczeni kisprépost-plébánost.

3. A pozsonyi tankerületben: a lévai kath. főgymnasiumhoz *dr. Finászy Ernő* vallás- és közoktatásügyi ministeri osztálytanácsost.

4. A beszterczebányai tankerületben: a rózsahegyi kath. főgymnasiumhoz *dr. Vutkovich Sándor* pozsonyi királyi jogakadémiai tanárt.

5. A kassai tankerületben: az eperjesi kir. kath. főgymnasiumhoz *dr. Dégen Gusztáv* országgyülési képviselőt.

6. A debreczeni tankerületben: a debreczeni főreáliskolához *dr. Beke Manó* bpesti egyetemi ny. r. tanárt.

7. A kolozsvári tankerületben: a csiksomlyói kath. főgymnasiumhoz *dr. Czobor Béla* budapesti egyetemi ny. rk. tanárt.

8. A nagyváradi tankerületben: az aradi kir. főgymnasiumhoz és állami főreáliskolához *dr. Márki Sándor* kolozsvári egyetemi ny. rendes tanárt.

9. A szegedi tankerületben: a zombori állami főgymnasiumhoz *dr. Asbóth Oszkár* budapesti egyetemi ny. r. tanárt.

10. A székesfehérvári tankerületben: a veszprémi kath. főgymnasiumhoz *dr. Kisfaludy A. Béla* budapesti egyetemi ny. r. tanárt, a tudomány-egyetem e. i. rektorát.

11. A győri tankerületben: a győri állami főreáliskolához *dr. Marczali Henrik* budapesti egyetemi ny. r. tanárt.

Szerkesztői üzenet. A Közlönyt ezúttal az anyag nagy terjedelme miatt kettős számban adtuk ki, ezért aztán a legközelebbi szám csak június 2-ikán fog megjelenni.

Kérelem a köri jegyzőkhöz. Az új szerkesztő arra bátorkodik fölkérni a vidéki körök jegyzőit, illetve titkárait, hogy a köri ülésekről a Közlönynek szánt tudósításaikból, minthogy azok nem jegyzőkönyvek, hagyjanak el minden olyan dolgot, melyek mint nem általános érdekűek, a tanárság egészét kevésbbé érdekelhetik s tisztán a körnek belügyéhez tartoznak. Igy aztán annál több tér jut az általános érdekü eszmecserék, határozatok közlésére. Ezek közül az új, eredetibb eszméket lehetőleg hűen és részletesen szükséges előadni, a kevésbbé újakat, a közkeletüeket csak röviden vázolni. Kéri továbbá arra is őket, hogy a felolvasásokról lehetőleg magoktól a felolvasóktól szerezzenek be kivonatot, mert minél több kézen mennek keresztül a szerző eszméi — előbb a titkárén, majd a szerkesztőén — annál inkább veszítenek eredetiségökből. Technikai okokból végül kivánatos, hogy tudósításaikat féloldalra irt és jókora margóval ellátott lapokon küldjék be.

Figyelmeztetés és kérelem. A tagdíjjal hátralékban levő t. tagokat kérem, sziveskedjenek a küldött postatakarékpénztári befizetési lappal a tagdíjat legkésőbb május elejéig befizetni. Azon t. tagoktól, kiktől május 4-ig a tagdíj nem jut kezemhez, *május 5-én postamegbizás útján fogom a tagdíjat bekérni.* Ha a t. tagok közül valaki a postamegbizást nem kivánja, kéretem, sziveskedjék erről engem értesíteni.

Müller József, egyesületi pénztáros.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni sziveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II. Áldás-u. 4).

Tartalom: Társadalmi actio a zsufoltság ellen. *Balogh* Pétertől. — Szünidei franczia nyelvi tanfolyam. —*i.*-tól. — *Egyesületi étet:* A választülése. (Budapesti, szepesi, kolozsvári kör.) — *Könyvismertetés:* Macher Ede: Franczia olvasókönyv. A reáliskola V—VI. osztálya számára. *Téri* Józseftől. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

AZ „ATHENAEUM“ RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSÁBAN

UJABBAN MEGJELENT:

MAGYAR ÉS NÉMET KÉZI SZÓTÁR

TEKINTETTEL A KÉT NYELV SZÓLÁSAIRA.

I. Német-magyar rész.

Szerkesztette: KELEMEN BÉLA, áll. főreáliskolai tanár.

Bolti ára szép félbőrkötésben 7 korona 50 fill.

Kelemen Béla Kézi Szótára előreláthatólag ugyanoly kedvező fogadtatásra számíthat, aminőben Zsebszótára részesült. A Kézi Szótár lehető teljességben öleli fel a magyar és német nyelv közkeletű szókincsét és e mellett tág teret juttat a két nyelv szólásainak is. A Kézi Szótár a nyelvtani alakokat is közli és ugy német, mint magyar szó- és szóláskincse minden izében világos, helyes és modern.

A Kézi Szótár I. kötetének ára pompás félbőrkötésben csak 7 kor. 50 fill. Ezen olcsó ár mellett mindenki megszerezheti ezt a jeles könyvet.

ATHENAEUM r.-t. könyvkiadó-osztálya.

Az ATHENAEUM r. társulat kiadásában megjelenő

Iskolai Könyvtárban

= **ujabban** a következő számok jelentek meg: =

8. sz. **Berzsenyi Dániel Költői és Prózai művei.** Szemelvények. Közzéteszi *dr. Váczy János.*
Ára kötve ... 1 kor. 80 fill.

9. sz. **Az Oktató Mese és Szemelvények Magyar Meseirókból.** Szerkesztette *dr. Koltai Virgil.*
Ára kötve ... 1 kor. 40 fill.

10. sz. **Katona József Bánk-Bánja.** Magyarázta *dr. Hevesi Sándor.* Ára kötve ... 1 kor. 80 fill.

E vállalat rövid időközökben folytattatik.

Kapható a kiadó, ATHENAEUM r. társulatnál Budapesten, VII., ker., Kerepesi-ut 54. szám, = valamint minden könyvkereskedésben. =

Magyar Történeti Életrajzok.

A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának segélyezésével kiadja a Magyar Történelmi Társulat.

A Magyar Történeti Életrajzok

eddig megjelent köteteiből az ATHENAEUM részvénytársulat könyvkiadó osztályában a következő kötetek kaphatók:

Minden kötet számos szövegképpel és műmellékkel van ellátva.

Bethlen Gábor és udvara. *Gindely A. és Acsády Ignácztól.*	Ára	6 K.	40 fill.
Mátyás király Élete. *Fraknói Vilmostól.*	»	9 »	60 »
Kovacsóczy Farkas. *Szádeczky Lajostól.*	»	3 »	20 »
II. Rákóczy György. *Szilágyi Sándortól.* ...	»	4 »	80 »
Nagy Lajos. *Pór Antaltól.* I—II. k.	»	16 »	— »
I. Rákóczy György. *Szilágyi Sándortól.* ...	»	10 »	— »
Weiss Mihály. *Mika Sándortól.*	»	6 »	— »
Gróf Gvadányi József. *Szécsy Károlytól.* ...	»	8 »	— »
Corvin János. *Dr. Schönherr Gyulától.* ...	»	8 »	— »
Gróf Zrinyi Miklós, a költő. I. k. *Dr. Széchy Károlytól.*	»	8 »	80 »
Herczeg Eszterházy Pál nádor. *Bubics Zsigmond és Merényi Lajostól.*	»	7 »	20 »
Gróf Széchenyi István. I. k. *Zichy Antaltól.*	»	16 »	— »
Gróf Széchényi István. II. k. *Zichy Antaltól.*	»	9 »	60 »
Szenczi Molnár Albert. *Dr. Dézsi Lajostól.*	»	6 »	40 »
Gróf Zrinyi Miklós, a költő. II. k. *Dr. Széchy Károlytól.*	»	8 »	— »
Magyar író és könyvnyomtató a XV. században. *Dr. Dézsi Lajostól.*	»	8 »	— »
Werbőczy István. *Fraknói Vilmostól.*	»	9 »	60 »
Balassa Bálint. *Erdélyi Páltól.*	»	6 »	40 »
Gróf Zrinyi Miklós, a költő. III. kötet *Dr. Szécsy Károlytól.*	»	9 »	60 »
Mária Terézia. 1717—1780. *Marczali Henriktől.*	»	8 »	— »
Pápai Páriz Ferencz. *Dr. Dézsi Lajostól.*	»	3 »	20 »

Minden kötet számos szövegképpel és műmellékkel van ellátva.

Budapest, az Athenaeum könyvnyomdája.

MELLÉKLET A TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY XXXIV. ÉVFOLYAM 31-IK SZÁMÁHOZ.

UTÓLSÓ SZÓ

BALOG MÓR UR VÉDEKEZÉSÉRE.

IRTA

BÓBITA ENDRE.

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.
1901.

UTÓLSÓ SZÓ BALOG MÓR VÉDEKEZÉSÉRE.

Balog Mór ur Közlönyünk 19. számában Kísérleti Fizikánkról azt állította, hogy annak 326 §-a közől 107 az előszóban megnevezett forásokból van összehordva.

Bár ezen vád — ha igaz is volna, — nem csökkentheti egy tankönyv értékét, mégis Balog Mór ezen állítására a Közlöny 25. számában szöveg összehasonlítással megadtuk a kellő választ.

A mi válaszunk után a napi sajtó is megemlékezett Balog Mór úr vádjairól, — de nem az ő javára. Így született meg aztán B. M. urnak az a védekező füzete, melyet Közlönyünk 29. számához mellékelt.

Ezt a védekező füzetet 6 fővárosi fiz. tanár »Nyilatkozata« nyitja meg, melyben a nyilatkozó urak nemcsak azt jelentik ki, hogy B. M. urnak mindenben igaza van, hanem teljesen le akarván minket és könyvünket nyaktilózni, azt is kijelentik, hogy könyvünkben »sok az olyan természetű súlyos tárgyi hiba, melyet középiskolai tankönyvben megtürni nem lehet«; továbbá, hogy B. M. úr eljárásával »a középiskolai tanügynek elismerésre méltó szolgálatot tett, melynek jó hatását reméllik a tankönyvirodalomra«. Szóval, mint hőst ünneplik B. M. urat a nyilatkozó fővárosi fizikusok, ki vitézlő fellépésével megtisztítja középiskolai tanügyünket a vidéki tankönyviróktól s azok könyveitől.

A nyilatkozó urak állításaival szemben csak annak a kijelentésére szorítkozunk: hogy minket e nyilatkozat nem lepett meg, mert soha sem ringattuk magunkat abban a reményben, hogy könyvünk a fővárosi konkurrens tankönyviró-kollégáknak tessék. De B. M. ur mindenesetre nagyobb mértékben tarthatott volna tárgyilagos meghallgatásra igényt, ha teljesen érdektelen felekre bizza védelmét.

B. M. ur régi vádjaival Közlönyünk 25. számában s az ehhez csatolt mellékleten végeztünk. Ehhez sem elvenni valónk, sem hozzátenni valónk most a nyilatkozat után sincs.

De van a nyilatkozatban két uj dolog is. Azt mondják u. i. a nyilatkozó urak, hogy a tárgyi hibák »semmi esetben sem tulajdoníthatók a szedőknek, mint azt a szerzők állítják«. Itt az igazság ellen azt a kis vétséget követik el a nyilatkozó urak,

hogy mi nem tagadtuk a tárgyi hibákat, hanem azt mondtuk, hogy ezek »*legtöbbször*« ártatlan sajtóhibákból szövődtek össze. Ez pedig nagy különbség. Ezt az állításunkat most is fentartjuk. Hogy egypár komoly tárgyi hiba benmaradt könyvünkben, az egy 26 ivre terjedő nagy munka első kiadásánál szinte természetes. Hiszen B. M. ur még az általunk megnevezett jeles német munkákban is talált benmaradt tárgyihibákat.

Súlyosabb természetű a nyilatkozó urak azon vádja, hogy mi magyar szerzők műveiből egész fejezeteket vettünk át a forrás megnevezése nélkül. Ezt a vádat, mint minden alapot nélkülözőt, teljesen visszautasítjuk. Itt a nyilatkozó urak tulliczitálják még B. M. urat is, a ki csak egyes paragrafusok azonosságát akarja ránk sütni: a Czógler-fizikából 9-et, a Wágner-fizikából 7-et; és ezt czélzatosan egyes kiszakított mondatok egybevetésével akarja bizonyítani.

Oly eljárás ez, melyet komolynak nem lehet tekinteni, mert hiszen a tárgyi azonosság és esetleg az ábra azonossága kikerülhetlenül magával hozza, hogy a szövegek egyes mondatokban megegyeznek. Ily egyezéseket egy kis jóakarattal felfedezhetett volna B. M. úr bármely könyvek között. Mert a tankönyvírónak minden szak- és tankönyvet előre kellene átolvasni s evidenciában tartani oly czélból, hogy valahogy hasonló szerkezetű és tartalmu mondatot ne irjon le. Oly elv ez, melyre B. M. úr méltán kérhetne szabadalmat.

Mi ebben a kérdésben B. M. úr nézeteit soha sem fogjuk magunkévá tenni, hanem kerülve minden további polemiát, felkérjük a könyvünk iránt érdeklődő *elfogulatlan* s *érdektelen* szaktársainkat, szerezzenek maguknak a közvetlen összehasonlítás által tiszta képet ugy a régi, mint főkép az újabb vádakról, akkor kellőkép megértékelhetik azt a hajszát, melyet B. M. urék könyvünk ellen megindítottak. Hiszen úgy a Czógler, mint a Wágner fizikája minden iskolában kéznél van. Az összehasonlítás tehát nem lesz nehéz.

Itt csak egy pár esetre mutatunk rá. A 72. §-t B. M. úr szerint Czógler 79. §-ából vettük át. Összehasonlítottuk a két szöveget s azt találtuk, hogy az ábra azonosságán kívül Czógler is, meg mi is ezzel a mondattal kezdjük a §-t: »az ék kemény anyagból készült hasáb.« S ez elég B. M. urnak s társainak azon állításukhoz, hogy Czóglerből plagizáltunk.

Kozmografiánk 6. §-áról szintén azt állítja B. M. úr, hogy Czógler 99. §-a szerint van írva. A kozmografiát, tehát ezt a

§-t is Gerevich írta. Munkája közben Czógler könyve kezében sem volt. Az ábra azonos a Czóglerével, mert a Foucault ingakisérletének elméleti bebizonyításánál úgy a hazai, mint a külföldi könyvekben ez az ábra van általánosan elterjedve. Kérjük már most az érdektelen szaktársainkat, hasonlítsák össze e két §-t Czóglerben s a mi könyvünkben, s ismét meg fognak győződni, mily igazság vezeti B. M. urat és társait.

Még egy Czógler-vád: könyvünk 183. §-át összehasonlítva Czógler 243. §-ával, több hasonló szerkezetű mondatot szed össze; a többi között ezt: »Ha sötét szobába bevezetett napsugarakat keskeny résen át ernyőre fogunk fel, a réssel szemközt álló ernyőn egy intenziv, a résnél jóval szélesebb fehér sáv keletkezik, körülötte pedig több keskenyebb színes csikot látunk.« Kérdünk most minden elfogulatlan s érdektelen fizikust, hogy miként lehet ezt a tüneményt más szerkesztésű mondattal leírni! Hiszen 100 könyv közül 99-ben fogjuk így találni. És B. M. úr ilyen erőszakosan összeállított mondatok egybevetésével teszi azt a nagy szolgálatot középiskolai tanügyünknek? Nekünk, vidéki szerény tanférfiaknak, valóban fogalmunk sem volt a tanügyi érdemek szerzésének ezen módjáról.

Ezen §-nál is jónak látta B. M. úr elhallgatni, hogy az azonos ábra miatt annak betüire való folytonos hivatkozás miatt lehetetlen volt a szövegben nagy eltéréseket tennünk.

Még csak a Wagner-fizikára vonatkozó állításra akarunk egy jellemző adatot felemlíteni. Legújabban azt írja B. M. úr, hogy könyvünk 60. §-ának megfelelő szövegrészeit megtalálta a Wagner-féle kézikönyv 30. §-ában. Első ismertetésében pedig (Közlöny 19. szám 466. l.) ugyanezen paragrafusunkról azt állította, hogy a végének kivételével Lommelből fordítottuk. Hol itt az igazság? Ha Lommelből fordítottunk, akkor minek szövegeztünk volna Wagnerből; vagy, ha Wagnerből szövegeztünk, akkor minek fordítottunk volna Lommelből? Védőjét bizonyára nincs szándékában B. M. urnak meggyanusítani, világos tehát, hogy Lommel, a müncheni egyetem professzora s az ottani akademia tagja volt elég vakmerő, a szerző megnevezése nélkül a Wagner-féle szövegezéshez. Ime minő absurdumokra lehet a B. M. úr állításai nyomán következtetni!

Nézze meg csak jól B. M. ur az idézett szövegeket s azt fogja tapasztalni, hogy a mennyi hasonlatosság van a mi szövegezésünk és a Wágner-szövegezés között, ugyanannyit fog találni a Wágner és a Lommel szövegezése között is. Nem akarunk mi

ezzel fegyvert kovácsolni a Wágner-féle könyv ellen; csak annak demonstrálására hoztuk fel, a mit fentebb állítottunk, hogy azonos tárgyu §-oknál bizonyos hasonlatosságot fel lehet fedezni bárminő két fizikai tankönyv között.

Még csak egy megjegyzést a B. M. úr védekezésére. Válaszának 23. lapján azt állítja u. i., hogy mi czáfoló mellékletünket mesterileg szerkesztettük, mely még a szakembert is félrevezetheti. Köszönjük B. M. úr bókját, de el nem fogadhatjuk, mert mi nem is szerkesztettük a mi czáfoló mellékletünket, hanem az illető munkákból kivágtuk az eredeti lapokat és szóról szóra lenyomattuk, egy betű változtatás nélkül. Erről meggyőződhetik B. M. úr a Közlöny szerkesztőségi kéziratgyüjteményben. Tőlünk tehát távol állott a félrevezetési szándék, mert mi minden mesterkélés nélkül, tiszta bort öntöttünk a pohárba. Hogy azonban B. M. úr nem így járt el, hanem mesterségesen összeszedett mondatokat állított egymással szemben, arról kiki meggyőződhetik, ha a B. M. úr válaszát megnézi.

Ezzel nyugodtan bizzuk ügyünket az elfogulatlan s érdektelen közönségre. Nekünk ebben az ügyben B. M. úrhoz több szavunk nincs.

Bár Gerevich irótársam nem óhajt elzárkózni a felelősség alól, mégis látva azt a hajszát, a mely könyvünk ellen megindult, kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a B. M. úr által inkriminált összes §-ok, a kozmografiára vonatkozó négy pont kivételével, az én tollam alól kerültek ki.

Ezért irtam én magam alá emez utolsó szót s azt hiszem, hogy eme kijelentésemmel a könyvünk ellen megindított hajsza indítékainak is sikerült a méregfogát kihuznom.

Kassa, 1901. május 7.

Bóbita Endre.

JEGYZÉKE

mindazon

Gymnasiumi és Reáliskolai Tankönyveknek,

melyek az **uj tanterv** alapján a **IV., V. és VI.** osztályokban a jövő **1901/1902.** tanévben használatba vehetők.

Megjelentek az **ATHENAEUM irodalmi és nyomdai r. társulat** kiadásában Budapest, VII., Kerepesi-ut 54.

Engedélyezési szám:

Magyar.

5166/99. **Poetika és olvasmányok a poetikához.** A legujabb miniszteri tanterv szerint. Szerkesztette *dr. Koltai Virgil.* ... ... Ára K. 2.80

Eng. alatt. **Rhetorika és olvasmányok a rhetorikához.** A legujabb miniszteri tanterv szerint. Középiskolák számára szerkesztette *dr. Koltai Virgil.* ... ... » » 2.50

5886/98. **Poetika.** A költői műfajok elmélete. Olvasmányokkal. Középiskolák használatára. Irta *Névy László.* Ötödik átdolgozott kiadás. » » 2.80

17630/79. **Rhetorika.** A prózai műfajok elmélete. Középiskolák és magánosok használatára. Irta *Névy László.* Negyedik kiadás. ... ... » » 2.—

6342/93. **Olvasmányok a rhetorikához.** Középiskolák használatára. Szerkesztette *Névy László.* Harmadik kiadás. ... ... » » 2.80

15476/83. **Magyar stilisztika.** Középiskolák számára. Irta *dr. Dengi János.* Második teljesen átdolgozott kiadás. ... ... » » 1.60

9713/94. **Olvasmányok a magyar stilisztikához.** Középiskolák számára. Szerkesztette és stilisztikai jegyzetekkel ellátta *dr. Dengi János.* Második teljesen átdolgozott kiadás. ... ... » » 2.—

11137/86. **Szerkesztéstan,** olvasmányokkal és szerkezeti magyarázatokkal. A gymnasiumok V. osztálya számára. Irta és szerkesztette *dr. Dengi János.* ... ... » » 2.40

26434/92. **Rhetorika,** a prózai műfajok elmélete. Olvasmányokkal és ezek magyarázatával. Középiskolai használatra, irta *dr. Dengi János.* Uj kiadás. ... ... » » 3.20

17095/85. **Magyar verstan.** A hangsulyos és időmértékes versek ismertetése. Középiskolák és magánosok számára. Irta *dr. Dengi János.* » » 2.40

137/86. **Költői olvasmányok,** románczok, balladák és költemények. A gymnasiumok V. oszt. számára szerkesztette és magyarázó jegyzetekkel ellátta *dr. Dengi János.* ... ... » » 2.40

588/96. **Magyar költészettan.** Irta *Greguss Ágoston.* I. rész: **Verstan.** Átdolgozta és olvasókönyvvel ellátta *Csengeri János.* ... ... » » 3.20
II. rész: **Költeménytan.** Átdolgozta *dr. Csengeri János.* » » —.80

Magyar olvasmányok.

3202/900. **A megszabaditott Jeruzsálem.** Irta *Torquato Tasso.* Forditotta *Jánosi Gusztáv.* Magyarázta *Pintér Kálmán.* ... ... » » 2.—

3202/900. **Széchenyi és a magyar költészet.** Irta *Beöthy Zsolt.* Magyarázta *Tóth Rezső.* ... ... » » 1.20

Engedélyezési szám:

2444/900. **Cervantes.** Az elmés nemes *Don Quijotte* de la Mancha. *Győry Vilmos* fordítása alapján átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos*. ... Ára K. 2.50

2444/900. **Csokonai Vitéz Mihály** válogatott munkái. Kiadta *Tóth Rezső*. » » 1.60

Költői szemelvények Berzsenyiből. Kiadja *Váczy János*. » » 1.80

Az oktató mese és Szemelvények a magyar meseirókból. Kiadja *dr. Koltai Virgil*. » » 1.40

Katona József. Bánk-bán. Magyarázta *dr. Hevesi Sándor*. » » 1.80

Latin.

1854/87. **Latin mondattan.** Irták Bartal Antal és Malmosi Károly. A negyedik jav. kiadást sajtó alá rendezte *dr. Gyomlay Gyula*. » » 3.20

16969/81. **Latin gyakorlókönyv a mondattanhoz.** A mondattan vázlatával. A középiskolák III. és IV. osztálya számára. Szerkesztették *Bartal A.* és *Malmosi K.* » » 1.80

628/99. **Latin nyelvtan.** Gymnasiumok számára. Irta *Szamosi János*. Harmadik rövidített kiadás. » » 2.40

17630/79. **Latin olvasókönyv Livius-, Ovidius- és Phaedrusból.** A középiskolák III. és IV. osztálya számára. Szerkesztették *Bartal A.* és *Malmosi K.* 3. kiadás. » » 1.20

17630/79. **Szótár a Bartal-Malmosi-féle olvasókönyvhöz.** (Livius és Ovidiusból.) » » —.40

1141/901. **Szemelvények C. Julius Caesar Commentarii de Bello Gallico** cz. művéből. Magyarázattal és pótlással ellátva szerkesztette *Roseth Arnold*. » » 2.60

Eng. alatt. **Szemelvények Qu. Curtius Rufus Macedoni Nagy Sándor története** cz. műveből. Szerkesztette és magyarázta *Kárpáti Kelemen*.

3336/99. **Anthologia Latina.** Bevezetéssel, magyarázatokkal és metrikai függelékkel ellátta *Pirchala Imre*. Ötödik kiadás. » » 1.60

Eng. alatt. **M. Tulli Ciceronis de imperio Gnaei Pompei oratio ad Quirites (Pro lege Manilia).** Magyarázta *dr. Kont Ignácz*. » » 1.—

Eng. alatt. **M. Tullius Cicero védőbeszéde A. Licinius Archias ügyében.** Magyarázta *dr. Geréb József*. » » —.60

52.032/91. **Titi Livi ab urbe condita liber XXI. és XXII.** Bevezetésekkel és magyarázatokkal ellátták *Bartal A.* és *Malmosi K.* Harmadik kiadás. » » 1·80

1440/82. **Jegyzetek Titus Livius XXI. és XXII. könyvéhez.** Irták *Bartal A.* és *Malmosi K.* » » 1.40

19990/82. **P. Vergili Maronis Aeneidos libri XII.** Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta *Pirchala Imre*. I. kötet (I—VI. ének) Harmadik kiadás. » » 1.40

19990/82. **Jegyzetek Vergilius Aeneisének I—XII. énekéhez.** Irta *Pirchala Imre*. Második kiadás. » » 1.60

Görög.

12373/87. **Görög nyelvtan.** Összehasonlító nyelvészeti alapon iskolai használatra. Irta *Dóczi Imre*. Második átdolgozott kiadás. » » 3.20

Eng. alatt. **Görög nyelvtan.** Gymnasiumok számára. Irta *Szamosi János*. Negyedik rövidített kiadás. Budapest, 1901. » » 3.—

7043/900. **Görög olvasókönyv.** A gymnázium V. oszt. számára. Szerkesztette *Szamosi János*. Harmadik kiadás. » » 1.60

26177/90. **Görög alaktan. A homerosi nyelv alapján** iskolai használatra. Irta *Roseth Arnold*. gymn. tanár. » » 1.60

1175/98. **Homeros Odysseiája.** Bő szemelvényekben kiadta és bevezetésekkel ellátta *dr. Csengeri János*. Második javított kiadás. » » 2·80

Engedélyezési szám:

43151/89. **Jegyzetek Homeros Odysseiájához.** Irta *dr. Csengeri János.* Ára K. 2.—

1301/97. **Görög prózai szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon műveiből.** A gymnasiumok felsőbb osztályai számára szerkesztette, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *dr. Geréb József.* » » 3.—

Görögpótló tankönyvek.

18960/91. **Magyar irodalmi olvasókönyv.** Szerkesztette *dr. Badics Ferencz.* I. kötet, a gymn. V. oszt. számára. » » 2.40

13437/93. II. » » VI. » » » » 2.40

Aischylos Agamemnonja. Görögből fordította s jegyzetekkel kisérte *dr. Csengeri János.* » » 1.—

55583/91. **Homeros Iliása.** Bő szemelvényekben fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *dr. Csengeri János.* » » 2.80

55583/91. **Homeros Odysseiája.** Bő szemelvényekben fordította s jegyzetekkel kisérte *dr. Gyomlay Gyula.* » » 2.40

55583/91. **A görög vallás és művészet.** Irta *dr. Geréb József.* » » 2.—

Az ókori művészet története. Irta *Ménard René.* Franciából. Második kiadás. » » 1.80

Német.

9705/92. **Német olvasókönyv.** Az olvasmányok alapján készült fordítási gyakorlatokkal. Irta *Albrecht János,* főgymnasiumi tanár. I. rész a gymn. V. oszt. számára. » » 2.—

18342/93. II. » » VI. » » » » 2.—

272/901. **Német nyelvtan.** Beszédgyakorlatokkal. Irták *Fleischhacker Mór* és *Kárpáti Károly.* Harmadik javított kiadás. 1901. » » 2.—

255/98. **Gyakorlati kézikönyv a német nyelv tanításához.** Irta *dr. Heinrich Károly.* 2 javított és tetemesen rövidített kiadás. » » 2.—

1694/901. **Német olvasó- és gyakorlókönyv teljes nyelvtannal.** Közép- és polgári iskolák alsóbb osztályai számára. Irta *Orosz Alajos,* főgymn. tanár. Második kiadás 1901. » » 2.60

3569/99. **Német nyelvkönyv.** Olvasókönyv, gyakorlókönyv, nyelvtan. Középiskolai használatra szerkesztette *Simonyi Zsigmond.* Második, javított kiadás, osztrák helyesirással. » » 2.—

3569/99. **Német nyelvtan.** Középiskolai használatra. Irta *Simonyi Zsigm.* Második javított kiadás. Osztrák helyesirással. » » 1.—

2057/97. **Módszeres német nyelvtan** közép- és polgári iskolák számára. Irta *Virányi Ignácz,* főreálisk. tanár. A negyedik javított kiadást sajtó alá rendezte *Ruprecht Alajos,* főgymn. tanár. » » 1.80

34011/93. **Német olvasó- és gyakorlókönyv.** Közép- és polgári iskolák kezdő osztályai számára. Szerkesztette és átdolgozta *Virányi Ignácz,* állami főreáliskolai rendes tanár. Második kiadás. » » 1.60

2913/900. **Aurbacher.** Ein Volksbüchlein. Historia von den Lalenbürgern. Szemelvények. Iskolai használatra bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel kiadta *Kemény Ferencz.* Jogosított kiadás. » » 1.—

Franczia.

6433/97. **A franczia nyelv módszeres tankönyve.** Szerkesztette *Hofer Károly,* kir. főreálisk. igazgató, czimzetes főigazgató. I. rész. Hetedik bővített és javított kiadás. » » 1.60

8717/90. II. » Ötödik javított kiadás. » » 1.80

20791/91. **Rendszeres franczia nyelvtan** a verstan rövid vázlatával. A középiskolák felsőbb osztályai számára. Szerkesztette *Hofer Károly* főreáliskolai igazg., czimzetes főigazgató. Negyedik javított kiadás. » » 2.40

53881/91. **Gyakorlókönyv.** *Hofer Károly* rendszeres franczia nyelvtanához. Szótárral ellátta *Hähn Adolf.* » » 1.80

Engedélyezési szám:

3487/900. **Franczia olvasókönyv.** Középiskolák alsó osztályai számára. Szerkesztette *Hofer Károly*, kir. főreálisk. ig. czimz. főig. Szótárral és jegyzetekkel ellátta *Hähn Adolf*, főreálisk. tanár. Hatodik javított kiadás. ... Ára K. 2.—

4711/94. **Uj franczia társalgási nyelvtan** iskolai és magánhasználatra. Irta *Isoz F. S.*, a budapesti egyetemen a franczia nyelv gyakorlati kurzusának előadója és a cs. és kir. kadét-iskola franczia tanára. Második kiadás. Első rész. ... » » 2.40

Történelem.

979/901. **Magyarország története.** A középiskolák III. osztályának használatára irta *Király Pál*, főgymnásiumi igazgató. ... » » 2.—

A IV. osztály számára. ... » » 2.—

3114/900. **Magyarország története.** Irta *Marczali Henrik*. Az uj tantervhez alkalmazta *Andor József*. I. A középiskolák III. oszt. számára. Három térképpel és számos történeti érdekü ábrával. » » 1.60

II. A középiskolák IV. osztálya számára. Egy szines térképpel és számos történeti érdekü ábrával. ... » » 2.—

Természetrajz.

3674/900. **Az állattan kézikönyve.** A középisk. felsőbb oszt. számára irta *Paszlavszky József*. Negyedik kiadás. Három könyomásu *szines* táblával és 270 szöveg közé nyomott *nagyrészt szines* képpel. » » 4.—

Eng. alatt. **A növénytan kézikönyve.** A középisk. felsőbb oszt. számára. Irta *Paszlavszky József*, számos nagyrészt *szines* képpel.

10264/86. **A növényország tankönyve** *dr. Thomé O. W.* munkája alapján középiskoláink tanterve értelmében. Irta *dr. Borbás Vincze*. Harmadik magyar kiadás. A szöveg közé nyomott több mint 60 fametszettel. ... » » 3.20

Természettan.

3560/900. **A physikai és mathematikai földrajz alapismeretei.** Irta *Balog Mór*. ... » » 1.—

Vegytan.

1718/901. **Chemia és mineralogia.** Főgymnásiumok VI. oszt. számára. Irta *dr. Reichenhaller Kálmán*. Az 1899-iki tantervnek megfelelő első kiadás. ... » » 3.—

I. 13868/901. **Anorganikus chemia és mineralogia.** Főreáliskolák és tanitóképző int. számára. Irta *dr. Reichenhaller Kálmán*. Harmadik az 1899-iki tantervnek megfelelően átdolg. kiadás. I. kötet. » » 2.—

II. 251/901. Ugyanaz II. kötet ... » » 2.—

Mennyiségtan.

Eng. alatt. **Constructiv planimetria.** Irták *Szuppán Vilmos* és *Szirtes Ignácz*. A gymn. és reáliskolák III. és IV. osztálya számára. » » 3.—

Eng. alatt. **Mértan.** A középisk. felsőbb oszt. számára. Irta *dr. Sárkány Lajos*. Második, az uj tanterv szerint átdolg. kiadás.

216/98. **Algebra** középiskolák számára. Irta *dr. König Gyula*. A második kiadást átdolgozta *dr. Beke Manó*. ... » » 3.60

899/97. **Általános számtan** (Algebra) középiskolák számára. Irta *Mauritz Rezső*. Negyedik kiadás. ... » » 2.80

3169/900. **Négyszámjegyü logaritmus-táblák.** Összeállitotta *dr. Sárkány Lajos*. ... » » 1.50

Eng. alatt. **Ábrázoló geometria.** A reálisk. felső oszt. számára. Irta *Fodor László*. 2. az uj tanterv szerint átdolg. kiadás.

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 33. szám. 1901. junius 2.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Evi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

AZ ORSZÁGOS IFJÚSÁGI TORNAVERSENYRŐL.

Látványosságnak is gyönyörű volt a pünkösdi ifjúsági tornaverseny. Négyezer szépen kiöltözött, derék magyar fiúnak a felvonulása iskolák szerint szép katonai rendben; a fölállított hatalmas csapat a maga viruló szineivel; felséges hymnusuk, megható hazafias imájuk megzendülése és felharsogása az Isten szabad ege alatt; azután a tornázás változatossága, a játékok elevensége, a versenyek izgalmai: mindez igazán fölemelő és feledhetetlenül kedves benyomást tett a látványosság nagyszámú szemlélőire.

Nekünk azonban az országos ifjúsági tornaverseny nem látványosság volt, hanem ünnep, nem szórakozás, hanem a legkomolyabb elmélkedés alkalma. A mint ott állottunk szemtülszembe Magyarország művelt ifjúságának testileg a szine-javával, a kik majd bennünket fölváltanak hazánk szolgálatában; a mint bemutatták nekünk erejöket, ügyességöket, életrevalóságukat és frisseségüket: lehetetlen volt ünnepi elfogódás nélkül tekinteni erre a viruló, hivatásáról még csak álmodozó kedves tömegre, mely ma még csak játszik erejével és ügyességével, de holnap már dolgozni fog velök a nemzetnek, társadalomnak, családnak.

És a mint az ember belemerül mutatványaik szemléletébe, elfojthatatlanul tolulnak elméjébe a gondolatok: mire való mindez? mi hasznát veszi majd mindennek a nemzet és család? így kell-e az ifjúság nevelését irányítani vagy máskép?

A XIX. század tudós paedagogiai rendszerei nagyon elhanyagolták volt a test nevelését. A lélek volt nekik az ember; a szellem nevelése — főkép ismeretekkel való bőséges ellátása — volt a nevelés ideálja. Ma már máskép kezdünk gondolkodni. Egész embert akarunk nevelni, nem pusztán a szellemet kimüvelni. Az ismeretek bőségének az értéke kezd előttünk kellő értékére leszállani. Olybá tünik föl nekünk ma már az ismere-

tekkel való túltömése a gyermeknek, mint a karácsonyfa teleaggatása csillogó gyümölcsökkel. Nem fa az, hanem csak szép játékszer. A csillogó gyümölcs rajta szép, de nem a fa termése. Maga a fa élettelen eszköz.

A nemzetnek manapság — de tulajdonképen minden időben — igazi, életerős emberekre, erős jellemekre van szükségök, nem csillogó bábokra. Azért kezd átalakulni a paedagogia felfogása is a nevelés czéljáról és eszközeiről. A test táplálja a lelki erőket, azért nagy gondot fordítunk a testi nevelésre. Minden lelki erőt a jelenben ható és a népek egész jövőjét irányító nemzeti eszme szolgálatába szeretnénk állítani, azért a tanítás középpontjává teszszük a nemzeti tárgyakat. Azt akarjuk, hogy a mi ismeretre szüksége van az ifjúnak, azt is a maga erejéből ismerje meg, ne készen vegye át mestereitől: ezért térünk át mindjobban a szemléltető és kitaláltató módszerre a közlő módszerről. Szóval kezdünk kibontakozni az egyoldalúság nyügeiből. Az ész mellett a szivet sem hanyagoljuk el, a szellem mellett a testet is neveljük.

Nem athletikára van az ifjúságnak szüksége, nem a nyers erő kultuszára, hanem általában erős, egészséges, edzett testre. Ki kell fejleszteni az ifjúságban az erős, egészséges férfitest ideálját, hogy ambitiója legyen a szép lélek mellett a szép, de férfiasan szép, erős, szivós test is. Erre van szüksége a felnőtt embernek is, a nemzetnek is. Munkabíró férfiak kellenek, a kiknek testök össze nem roskad az emésztő szellemi munkában.

Örömmel látjuk, hogy gyermekeink testi nevelésében is ez a szempont az irányadó. A hajmeresztő mutatványok mindinkább háttérbe szorulnak; előérbe lép a testet és lelket egyaránt üdítő játék, azután meg a test szivósságát fejlesztő gyakorlatok, minők a futás, ugrás, nyáron az úszás, télen a korcsolyázás és más hasonló sportok.

Azután — valamint a lélek nevelésénél nem szabad megfeledkezni a testről, úgy a testi nevelés közt se hanyagoljuk el a jellemképzést. Erre a torna bőséges alkalmat ad. A legtöbb játék pártok küzdelmében áll: jól meg kell tanítani rá az ifjúságot, hogy közös czélokat csak vállvetett közös munkával lehet elérni, melyben az egyes alája kell, hogy rendelje akaratát a közösségnek. Efféle társadalmi erények gyakorlására az iskolának alig van jobb eszköze, mint a tornajáték. Micsoda erős, férfias elhatározás kellett, teszem azt, ahhoz, hogy a derék pozsonyi reálisták oda álljanak bábjaik elé és testükkel fogják föl a hatalmas labdaütéseket, csak hogy megvédjék bábjokat a feldöntéstől! A ki így tud türni testi fájdalmakat játékból, az majd fog tudni türni igazán, egy nagy eszme szolgálatában is. A játék erkölcsi mozzanatainak kihasználása szempontjából is csak helyeselhetni azt az újabban divó eljárást, hogy a rendes tanárok közül alkalmaznak valakit a torna tanítására. De akár így, akár amúgy: az igazgatóknak mindenesetre nagy figyelmet kellene fordítaniok a torna erkölcsi mozzanataira. Egy kis útmutatással, sok esetben

csak a figyelem ráirányításával — megengedem, hogy gyakran magoktól is — igen jól elvégezhetik ezt a feladatot hivatásos tornatanáraink is. Nem mély paedagogiai képzettség kell ide, mint inkább egy kis gyermekszeretet és gyakorlati érzék a férfijellem szépségei iránt.

De vajjon szükség van-e a testi nevelés érdekében ép a *versenyekre?* Az újabb paedagogia nem szivesen alkalmazza a nevelésben a versenyt. Kényes eszköz, az bizonyos, melylyel igen csinján kell bánnunk, különben több kárt teszünk vele, mint hasznot. Torzsalkodás, irigykedés és egyéb nemtelen indulatok fölhajszolása lehet az eredmény a verseny túlhajtásából. A testi erő tán gyarapodni fog a szenvedélyes versenyben, de az erkölcsiség rovására. Mindez igaz, de csak a verseny túlhajtására áll. Egy kis nemes verseny nem árt, sőt használ. És hogy csakugyan nemes legyen, arról is lehet gondoskodni. Inkább csak egy kis összehasonlítás, az erők összemérése egy-egy kellően és ritkán rendezett verseny, mintegy ellenőrzése önmagunknak. Ez pedig szükséges. Ha mindig csak a saját munkáját látja az ember, úgy beledolgozhatja magát bizonyos téves irányokba, hogy soha abból ki nem fog vergődni.

Miért is őrizkednénk annyira a versenyektől? Hisz az egész élet nem egyéb, mint folytonos verseny, folytonos küzdelem másokkal. Ne zárjuk el hát az ifjúságot az iskolában sem attól, a mit egész életén át kell majd gyakorolnia, sőt tanítsuk meg szépen, nemesen versenyezni is. Erre pedig a tornaversenyek szerfölött alkalmasak.

És mily gyümölcsözővé lehet tenni a nevelésre nézve épen egy ilyen országos tornaversenyt az ország szivében, a művelődés góczpontjában! Jól föl is használták ifjaink ez alkalmat a főváros nevezetességeinek a megtekintésére is. Az egész ünnepek alatt, sőt előtte és utána is, folyton lehetett találkozni egyenruhás diákcsapatokkal, a mint tanáraik vezetése alatt hol ezt, hol amazt a nevezetességét látogatták a fővárosnak. Persze, Budapestnek vannak másféle nevezetességei is, melyeket nem volna tanácsos megmutogatni ifjainknak. Föl is panaszolják az itt-ott előforduló kihágásokat a tornaversenyek ellenségei s ezek miatt elejtenék az egész versenyt minden jó hatásával együtt. Mintha bizony mindazt el kellene törülnünk a föld színéről, a mivel vissza lehet élni. Micsoda szép és nemes dolog maradna akkor a világon?

Ha paedagogiai okok nem, hát az az óriási közönség, még inkább pedig annak a közönségnek kitörő lelkesedése, szivének dobogása, szemének ragyogása az ifjúság láttára — mindenkit meggyőzhetnek róla az országos és kerületi tornaversenyek üdvös voltáról. Az ifjúságban az iskolát is megszereti tán lassanként ily módon közönségünk. Erre a szeretetre pedig nagy szüksége van jelenleg az iskolának. De nem holmi sentimentális okokból van szüksége a közönség rokonszenvére, hanem nevelő hatása kifejthetése czéljából. Mindjárt könnyebb lenne a mi dolgunk,

nagyobb az eredmény, jobbak közoktatási állapotaink, mihelyt jobban megszeretné az iskolát a magyar társadalom.

Azért hát félre a kicsinyes aggodalmakkal, azokat tegyük el a jövőre tapasztalataink tárházába, és mondjunk őszinte hálát első sorban *Wlassics* miniszternek, mint az egész verseny megteremtőjének, továbbá azoknak, a kik ezt a szép országos ünnepet annyi fáradsággal rendezték, és azoknak a szerény munkásoknak ott az iskolák tornaudvarain, a kik az ünnepet csinálták.

(Budapest.) *Balogh Péter.*

SZÜKSÉGES-E AZ IGAZGATÓI ÉRTEKEZLET?

(Felolvastatott a debreczeni kör máj. 5-iki ülésén.)

Az ujjászervezett tanáregyesület életében nem a legutolsó örvendetes jelenség az, hogy az egyesületi munkásság maga hoz felszinre fontosabbnál fontosabb iskolai kérdéseket, maga a tanárság termel újabbnál újabb tanügyi eszméket. Szivesen fogadják az egyesületnek vezetősége és vidéki körei a felsőbb helyről kiinduló eszmemozgalmakat, készséggel segédkezik a közoktatási kormány terveinek megvitatásában, reformjainak megérlelésében, de nem várják az ujjmutatást, az irányítást felülről, a tanárságnak elég tartalmas a lelke, hogy elmélkedésre alkalmas tárgyakat nyújtson az egyesület tagjainak, azonfelül eléggé megerősödött az önérzete, hogy a saját gondolataival kezdeményezőleg lépjen föl.

Igy termett a tanárságban magában az igazgatói értekezlet eszméje, így hajtott az ki régi csirájából az egyesület egyik körében, a szepesi körben, a melynek indítványára a temesvári közgyűlés elfogadta, az igazgatóság pedig kitüzte ez új intézmény kérdését a folyó egyesületi év munkaprogrammjába. S hogy az igazgatóság felfogása ezúttal sem járt messze a tagokétól, mutatja az a körülmény, hogy a vidéki körök egymásután tüzik ki napirendjükre e tárgyat, a pápai, szepesi, ungvári kör már foglalkozott is vele, legközelebbre pedig várhatjuk a temesvári s udvarhelyi körnek idevonatkozó felolvasását.

A kik eddig fejtegették a kérdést, mind örömmel üdvözölték, megannyian szükségesnek nyilvánították az igazgatói értekezlet létesítését, nem is szólva *Kemény Ferenc*ről, a ki már évekkel ezelőtt részletes munkálatot dolgozott ki és tett közzé (Tanáregy. Közl. XXVIII. évf.), a ki rajongással látszik viseltetni ez új intézmény iránt. Csak a szepesi körben szólalt fel egy hang, *Fischer Miklósé*, hogy vajjon az igazgatói értekezletet nem helyettesíthetnék-e az egyesületi gyülések, továbbá az új szerkesztő, *Balogh Péter*, füzött néhány óvatosságra intő megjegyzést Románecz Mihály értekezéséhez (Tan. Közlöny XXXIV. 616.), a mely a fentebb említett felolvasások közül eddigelé egymaga jelent meg teljes szövegében.

Azonban a kétségnek és aggodalomnak ez az egy-két szava is elég volt, hogy megerősítsék az én bár régi, de ingadozó véleményemet ez idegen intézménynek felesleges, sőt veszedelmes voltáról. Engedje meg a t. kör, hogy e külön véleményemet, e *votum separatumot*, akarom a mai alkalommal előterjeszteni s tőlem telhető rövidséggel okadatolni.

Mi is akar lenni az igazgatói értekezlet? Az eszme megpendítői és továbbterjesztői előtt bizonyára a német, illetve porosz Directoren-Conferenz példája lebeg, s ezt vagy ehhez nagyon hasonló intézményt akarnak a magyar tanügy földjében meghonosítani. — E szerint időhöz nem kötve, de évenkint legalább egyszer összegyülnének a középiskolák igazgatói s valamelyik főigazgató vagy miniszteriumi főtisztviselő elnöklete alatt tanácskoznának a középiskola belső és külső életének minden lehető, kis és nagy kérdéséről. Az eszme magyar hivei mindenesetre kivánatosnak tartják, hogy az igazgatói értekezletekre minden tanári kar küldjön egy tanármegbizottat is, továbbá megengedik, hogy ezek az értekezletek necsak országosak, hanem tankerületiek, tisztán államiak vagy tisztán felekezetiek lehessenek, sőt más szempontokból is decentralizálódhassanak.

Az igazgatói értekezlet — akár az országos, akár a részleges — munkakörébe vonhatna Kemény Ferencz szerint mindent, a legfontosabb pedagogiai és didaktikai kérdéseken, pl. a vallásoktatáson és a tanárképzésen kezdve le egészen a tanárok és tanulók egyenruhájáig s annak a világra szóló kérdésnek az eldöntéséig, hogy vajjon mi történjék azzal a tanárral, a ki az igazgatójának iskolán kívül nem köszön.

Az eszmének újabb fejtegetői tartózkodnak az ilyen túlzásoktól; a pápai felolvasó, *(Kiss Ernő)* főkép az igazgató hatáskörének a szabályozását, illetve korlátozását várná az igazgatói értekezlettől, a szepesi kör, *(Walther Béla)* kizárandónak tartja a személyi ügyeket, de azért tárgyakul ez is kitüz mindenféle általános vagy tankerületi érdekű tanügyi és administrativ kérdést, az ungvári kör előadója, *(Románecz Mihály)* már szorosabbra határolja az igazgatói értekezlet munkakörét, főfeladatát abban látná, hogy *egy-egy iskolai év tapasztalataiból bölcs tanulságokat vonna le s döntés czéljából elvi határozatokat kezdeményezne*, második feladatát abban keresné, hogy a *tanároknak igazgatói, illetőleg miniszteriumi magasabb tisztviselői iskolául szolgáljon.*

S micsoda hatást várnak az új intézmény megvalósításától a hivei? Hogy Kemény Ferencz az egész iskolai életnek üdvös átalakulását reméli, az természetes, hisz' ő minden kérdést az igazgatói értekezlettel oldat meg s így minden bajt is azzal orvosoltat. A pápai és szepesi kör szerint a testületi szellem, az összetartozás érzete fejlődnék, erősödnék, üdvös eszmecsere támadna; Románecz különösen azt emeli ki, a mit a többiek is rendkivüli nyomatékkal hangsulyoznak, hogy az igazgatói érte-

kezletek egyöntetűbbé tennék az iskolai életet, egységesebbé a vezetést s így legalább egy-egy tankerületben öltenének azonos képet az iskolák.

Tagadhatatlan, hogy az igazgatói értekezletnek kijelölt munkakörben ott található majdnem minden oly tárgy, mely tanügyi embert érdekelhet, az is bizonyos, hogy az iskola embereinek mentől sűrűbb érintkezése, komoly tanügyi kérdéseknek minél több helyen és forum előtt való vitatása csak kívánatos dolog, szóval az igazgatói értekezletnek a czélja is nemes, de én mégis ellene szavazok, pedig én rólam már szemrehányáskép emlegetik, hogy túlságos tisztelője vagyok a tanári összejöveteleknek, a tanügyi vitáknak.

Ellene vagyok, mert először is felesleges. Nincs az igazgatói értekezlet munkakörébe utalt olyan akár fontos, akár jelentéktelen tárgy, olyan magasztos vagy nevetséges kérdés, melyeket immár fennálló, kellően szervezett, némi multtal is dicsekedhető tanügyi intézményeink épen olyan jól, vagy még jobban tudományosan fel ne dolgozhatnának, a gyakorlati életre elő ne készíthetnének. Ez intézmények közül csak kettőt hadd említsek, a Közoktatási Tanácsot és a mi Egyesületünket. Az iskolának minden nagy ügye, a szervezet, a tanítástery, az ehhez való utasítások, a rendtartás, mind a Közoktatási Tanács kohóján megy keresztül, legtöbbször egyenest onnan kerül ki. S vajjon a Közoktatási Tanács a mai szervezetével, mely szerint magában foglalja az egész közoktatásnak legkiválóbb munkásait az egyetemi tanártól az elemi iskolai tanítóig, midőn helyet juttat az állami és felekezeti tanintézetek legkülönbözőbb képviselőinek, midőn kebelébe fogadja a szaktudomány s a politika (szorosabb értelemben: a kultur-politika) kiválóságait, nem nyujt-e több biztosítékot, hogy a középiskolai kérdéseknek is megtalálja a helyes megoldását, hogy a középiskolát kellő harmóniába hozza a közoktatás egyéb ágaival, általában a nemzeti közművelődés követelményeivel?

Érezte a már meglevő Közoktatási Tanács s a létesítendő igazgatói értekezlet közötti összeütközést az egyik értekező, Románecz Mihály, de az ellentét elhárítására nem tud más konkrét javaslattal előállani, mint hogy töröljük el a Közoktatási Tanácsot. Bocsánatot kérek; ez beleütközik a logika legegyszerűbb törvényeibe! Egy sikeresen működő, majdnem teljesen bevált közoktatási szervezetet megölni csak azért, hogy a vérével kisérletet tegyünk egy másik testnek az életbehozatalára — ez hiba, ez bűn volna. Annál nagyobb hiba, mert a megszüntetett Közoktatási Tanács helyébe mindjárt vagy négy új testületet kellene felállítani, t. i. a középiskolai igazgatói értekezleten kivül még felsőbb leányiskolai, polgári iskolai, elemi iskolai igazgatói értekezletet. Míg tehát a Közoktatási Tanács fennáll, teljesen fölösleges, az anyagi és szellemi erőnek hiábavaló pazarlása volna az igazgatói értekezletnek, mint hivatalos testületnek, a létesítése.

Sőt ha *tabula rasá*-n állanánk, mint a hogy a régi Közoktatási Tanács 1894. évi megszüntetésekor állottunk, akkor is a magunk részéről inkább választanók a szabadabban funkczionáló, szélesebb körből alakított Közoktatási Tanácsot, mint a nagyon is hivatalnok v. legalább hivatali emberekből szervezett igazgatói értekezletet. Épen ezért nem talált viszhangra sem a tanárságban, sem a miniszteriumban dr. *Schönvitzky Bertalannak*, illetve a pozsonyi körnek eszméje, mely szerint a régi Közoktatási Tanácsot ilyen főigazgatókból, igazgatókból és tanárokból álló testületnek kellett volna felváltania.

De még szükségtelenebbé teszi a tervezett új intézményt a mi országos tanáregyesületünk. A míg az általános nagy tanügyi kérdések, az elvi megállapodások természetes jó helyükön vannak a Közoktatási Tanácsban, addig minden egyéb középiskolai ügynek, de az összeseknek is leghivatottabb vitázó foruma az Országos Középiskolai Tanáregyesület akár a maga ünnepies közgyűlésével, akár szaktudományban, pedagogiai belátásban nem szükölködő választmányi üléseivel, akár a részletmunkát végző, az anyagot összehordó és feldolgozó vidéki köreivel. Hát van-e olyan tanulmányi, módszertani, szervezeti nagy kérdés, vagy olyan adminisztratív, szolgálati és anyagi apró dolog, melyeket köreink tárgyalás alá ne foghatnának, melyeket az Egyesület az iskola, a tanárság, sőt az egész nemzeti közmívelődés szempontjából meg ne vitathatna, döntésre elő ne készíthetne? Hiszen Egyesületünk valóságos jobbkeze volt és lehet a közoktatási miniszteriumnak és a Közoktatási Tanácsnak, melyeknek, hogy például csak az új tanítástervet említsem, megbecsülhetetlen szolgálatot tettünk önzetlenül, igazán csak az iskola magasztos érdekétől vezetve.

Bizony, bizony helytelen cselekedetet művelünk, ha mi, tanáregyesület, előállunk az igazgatói értekezlet eszméjével s a megvalósítása mellett agitálunk, valóságos szegénységi bizonyítványt állítunk ki magunkról és meggondolatlanul magunk alatt vágjuk a fát.

Mert mi volna más az igazgatói értekezlet, mint konkurrens intézmény, mely megakasztaná egyesületi életünknek az utóbbi években oly biztató fejlődését, a tanári közszellemnek egészséges irányát, a testületi összetartozásnak a kivánatos megerősödését. Az évenkint tartandó értekezletek ugyanis lefölöznék a mi munkakörünkbe eső tárgyaknak a szine-javát, úgy hogy mi vagy kénytelenek volnánk az igazgatói értekezleteken kicsépelt szalmát újra csépelni, vagy oly különös, távoli v. aprólékos tárgyakra fordítanunk figyelmünket, a melyek az igazgatói értekezletnek mindent befogadó napirendjéről véletlenül lemaradtak.

Azonban ne nézzük a dolgot az egyesület önző szempontjából! Ha az új intézmény mindazon czélokat, melyeket egyesületünk az alapszabályokba foglalt, sikeresebben szolgálná, minden fontolgatás nélkül föl kellene áldoznunk a még oly virágzó egyesületi életet is. De ez az, a miben én nagyon tamáskodom.

A dolgokkal ismerősök előtt nem is kell bizonyítgatnom, hogy akár az iskola elvi kérdéseiben, tanulmányi és fegyelmi ügyekben, akár a tanárság szolgálati és személyes viszonyaiban sokkal függetlenebb, önállóbb, az iskolához és tanársághoz méltóbb, de azért teljesen tárgy- és szakszerű véleményt fog nyilvánítani egy autonom testület, egy szabad társuláson alapuló egyesület, mint egy hivatalosan vagy félhivatalosan összeállított értekezlet, melynek adminisztrativ tisztet betöltő tagjai mindig hajlandók a közöttük legmagasabb állású kormányhivatalnok után indulni.

A tanári közszellemet, a testületi összetartozást sem szolgálná jobban, mint egyesületünk és körei. Ennek a czélnak az igazgatói értekezlet már csak azért sem felelhetne meg nagyobb mértékben, mert az igazgatói értekezlet tagjai minden valószinüség szerint csak a miniszterium közvetlen vezetése és rendelkezése alatti igazgatókból és tanárokból telnének ki, és semmi garancziánk sincs, hogy az igazgatói értekezlet épen úgy magába fogadná és egyenlő tagokul egyesítené az államiakkal együtt a szerzetes és autonom felekezeti tanárokat, mint azt Egyesületünk teszi. Sőt ha az állam csupán a maga embereiből szervezné az igazgatói értekezletet, ez újabb elkülönölést vonna maga után a tanári társadalomban, a szerzetes és felekezeti iskolákat külön igazgatói értekezlet tartására utalná.

Vannak azonban az igazgatói értekezletnek — így szólnak a hivei — specziális czéljai, melyeket más intézmény útján bajos vagy lehetetlen elérni. — Ott van mindjárt az, a mit Románecz annyira hangsúlyoz, t. i. hogy az igazgatói értekezlet szolgálhatna a tanároknak igazgatói iskolául. Szerettem volna, ha az értekező e gondolatát bővebben kifejti, mert az általánosan odavetett szavakból bajos elképzelni, hogy az évenkint 2—3 napig tartó igazgatói értekezleten hogy sajátíthatná el a tanár az igazgatói kvalifikácziót. Rátermettség kell arra első sorban, azonkívül az igazgatói irodában szerzett huzamos gyakorlat.

Hátra van még az igazgatói értekezletnek az a hivatása, melyet legfontosabbnak hirdetnek a hivei. Egységet kell teremteni az iskolák adminisztrácziójában, egyöntetüséget kell létesíteni az iskolai életben, a szolgálati viszonyokban. Hát én azt mondom erre: pokolba az egységgel és egyöntetüséggel, kivált ha ez a szolgai sablont s az irásmunka oktalan szaporodását jelenti! Meggyőződésem szerint, középiskoláink immár túlontúl egységesek és egyöntetüek, a sablon minden egyéniséget letörölt róluk, még a régi, a hagyományokban gazdag intézeteket is kivetkőztette minden karakterisztikus sajátságukból. Ha pedig olyan aprólékos, rendkívül speciális és ritka kérdéseket is egységesen és általánosan akarnak szabályozni, a milyeneket e végett Kemény Ferencz és Románecz Mihály utalnak az igazgatói értekezlet elé, akkor Isten ments ettől s minden hasonló intézménytől. Mert miféle eseteket akar pl. szabály alá fogni Kemény? Többek között a *tanár s tanulók közti verekedést*. Hát lehet erre norma? Hiszen

a hány eset, ha ugyan előfordul csak egy is a modern iskolai életben, annyi szabály. Románecz pedig még arra nézve is általános intézkedést, döntést kíván: *ajánlható-e olyan magántanuló tandíjmentességre, ki egy tárgyból megbukott, de két hónap múlva (jó-ra) javított?*

Ugyan kérdem, mit végezzen akkor az egyes tanári kar és mire való az a hires magyar józan ész, ha ilyen lehetetlen vagy haszontalan ügyek szabályozását és elintézését egy száz vagy több tagú testületre kellene bíznunk, melynek csak egyszeri összejövetele és tanácskozása több száz, esetleg ezer korona költségbe kerülhet. E költségnek csak felével is ugyancsak meg lehetne szilárdítani anyagilag a mi tanáregyesületünket, a melynek fokozódó szükségleteire először is állandósíhatná, másodszor emelhetné a közoktatási miniszter azt a 2000 koronás segítséget, melyet minden esztendőben, mint rendkivüli kiadást utal ki számunkra, holott mi immár 34 esztendeje szolgáljuk egyesületünkkel a magyar kulturát és vagyunk hű munkatársai a kormánynak a középiskolai oktatás minden kisebb-nagyobb ügyében.

De egyesületünknek nem annyira anyagi támogatásra van szüksége, mint erkölcsi erőkifejtésre, a tanárság erkölcsi erejének a kifejtésére. S mi tanárok mit teszünk? Mozgalmat indítunk egy oly intézmény érdekében, harczba viszszük szellemi fegyvereinket egy oly testületnek a felállításáért, mely egyesületünket megbénítaná működésében, fenyegetné fejlődésében, talán fennmaradásában is. Bizony jobb volna, ha mi tanárok ezt a szellemi erőt egyesületünk fölvirágoztatására, az egyesületi élet kiterjesztésére és intenzivebbé tételére fordítanók, ha arra törekednénk, hogy közgyüléseink az utóbbi évek magaslatáról le ne sülyedjenek, hogy választmányi üléseink továbbra is a legkomolyabb tanácskozások szinhelyéül szolgáljanak, hogy köreink mentül jobban behálózzák az országot egyik végétől a másikig. Mert az mégis szégyen, hogy nagy vidéki központokon, két-három középiskolának a székhelyén, mint Szegeden, Győrött, Székesfehérvárt, Pécsett, Miskolczon — Brassót, Nagyszebent nem is említve — máig sem keletkezett egy-egy tanári kör. A mig ezeket a czélokat el nem érjük, ne is beszéljünk igazgatói értekezletről, ne állítsunk magunknak konkurrens intézményt.

Mindezek után legjobbnak látnám, ha a körök, sőt az egész tanáregyesület levennék napirendjökről e kérdést, kimondván, hogy az igazgatói értekezlet, melynek minden feladatát a Közoktatási Tanács és az Orsz. Középisk. Tanáregyesület teljes mértékben elvégezheti, felesleges, szükségtelen, sőt könnyen károssá válható intézmény, és mint ilyennek a megvalósítása sem általános tanügyi, sem s főkép speciális tanáregyesületi szempontból nem kivánatos.

(Debreczen) *Kardos Albert.*

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Balogh Péter: **Magyar olvasókönyv** a középiskolák II. oszt. számára. Bp. 1900. Singer és Wolfner. Ára 2 K. 40 fill. Engsz. 1900—2640.

Balogh Magyar olvasókönyvének II. része, úgy az *anyag kiválasztása*, mint *az előadás* szempontjából méltó párja az I. résznek. Az Utasítások szerint készülve, annak holt betüibe azzal a czéllal igyekezik életet önteni, hogy már az alsó osztályokban a tanuló az olvasottak alapján némi fogalmat nyerjen az irodalmi műfajokról. Így ez egyéni szempont általános mívelődésünkben igen lényeges tényezővé válik, mert hiszen középiskolai alsó osztályu tanulóinknak alig 40%-a jut a felsőbb osztályokba, a hol az irodalmi műfajok részletes tárgyalás alá kerülnek. Fontos anyaggyűjtés szempontjából azokra is, kik majdan tervszerű, fokozatos előkészítés alapján magasabb képzésben részesülnek, mert a tanár útmutatása után a szabályok közvetlen levonására összeállítására s így önálló gondolkozásra képesülnek. Igy nyilatkozik meg e könyvben az inductiv módszer.

Az I. szakasz *meséi, példázatai, közmondásai* tanításainak elvonására már szellemileg elég érett a II. osztályu tanuló. S a szerző nemcsak a magyar irodalom legkiválóbb mese- és példázatiróitól vesz fel példákat, hanem megismertet egy pár görög példázattal s a görög bölcsek egy pár jellemző mondásával is.

E mesék, példázatok rövid, de könnyen megtartható és felfogható volta legalkalmasabb kiinduló az életbölcselem csirájának felébresztésére s tanításuk utóhatását tekintve, a praktikus életre nélkülözhetetlen szükségesek.

Az említettem szempontból: a tanulság önálló levonásából és ez által az életbölcselem szikrájának kipattantása szempontjából nagyon helyesnek tartom, hogy a szerző a tanulságok hozzáfüzését nagy részben mellőzte. Csak nagy részben mondom, mert a verses példázatoktól eltekintve, a melyekben a tanulság a versbe van foglalva s így el nem hagyható, oda van az irva a 13. 14. 15. sz. czikkeknél. S így ezekben nem értek egyet a szerzővel. Az az írói sajátosság, hogy pl. Győry a mese vagy példázat után a tanulságot is leírja, paedagogiai szempontból nem irányadó.

E részletnél a kiválasztásra az volna a megjegyzésem, hogy az 1. 2. 15. számuakat, mint a tanulás ezen a fokán már nagyon ismerteket, jó lett volna más kevésbbé ismertekkel helyettesíteni, mert az ujság ingere is nagy eszköze a tudásvágy felkeltésének. Ellenben nagyon czélszerünek tartom, hogy mind mesét, mind példázatot versben is közöl. Itt jegyzem meg, hogy e könyvben a többi szakaszokban is, igen helyesen, sokkal nagyobb tért foglalnak el a versek, mint az I. kötetben. Nyelvi műérzékünk felkeltésére ez az egyetlen eszköz s ettől remélem hivatalos nyelvhasználatunk s irályunk megjavulását is. Hiszen a versrhythmus s a szónoki

numerus lényegében egy. De e czélra csak a jelen s a mult század legkiválóbb költői szolgálhatnak; a Péczely József, sőt még a Czuczor versei is, mint irodalmi reliquiák, csak izelítők legyenek úgy, mint ez olvasókönyvben találjuk.

A magyar történelmi elbeszélésekben a szerző Pauler után a tatárjárást, Csuday után a nápolyi hadjáratot, Jókai regényes felfogásával Kis Károly történetét, Salamon után a török népről, Vaszary vallásos, hazafias, egyszerüségében végtelen hatásos nyelvezetével a Hunyady János és László történetét, Varga, Jókai, Csánky után Mátyás király történetét és jellemzését, Varga után a Dózsa-lázadást, s Jókai után a mohácsi vészt beszéli el. Történelmi valóság adathalmaz nélkül, regényes szinezés a valósággal kiváló szépen egyesülnek az előadásban, különös ismertető jeléül a szerző kiválasztó érzékének és előadó művészetének. Ez a rész könyvének legszebb, legsikerültebb részlete. Emelik szépségét, hatását a közbeszurt költemények. Kont Garaytól, Both bajnok özvegye, Szibinyáni Jank, Mátyás anyja Aranytól, Hunyady Czuczortól. A vallásosságra és hazafiasságra lelkesítő összhatás annyira meglepett, hogy nem tudom, helyesen teszem-e, hogy bizonyos elvi szempontból kifogást teszek ellene. Első észrevételem, hogy Balogh, tekintve az I. kötet tartalmát is, nemzeti történelmünkből egy igen nagy részletet mellőzött. A Könyves Kálmán korától Nagy Lajos koráig csak a tatárjárásról szól, de nem egyszersmind IV. Béla honszervezéséről is. Második, hogy a történelmileg fontosabb részleteknek feláldozta e hosszú korszak mondai részletét. Történelmi könyveink, még a III. IV. oszt. tankönyveink is, a mondai részleteket vagy mellőzik, vagy igen rövidre szabják. Olvasókönyveink nagyon alkalmas terül szolgálhatnak erre s talán inkább itt volna helyük is, czéljuk is. Ismertetésük nemzeti szempontból nélkülözhetlen. Harmadik, hogy mívelődéstörténetünk ismertetését úgy az Árpádok, mint az Anjouk, vegyes és nemzeti királyaink korszakából teljesen mellőzte. Véleményem szerint olvasókönyveinkben e szempontok nem hagyhatók figyelmen kivül. Hogy a könyv tartalma ne nagyobbodjék, én elhagynék az első szakaszból pár mesét; rövidebbre fognám a nápolyi hadjárat nem ép oly fontos elbeszélését, s a harmadik szakaszt, a görög-perzsa háborukat, egészében megrövidíteném a nélkül, hogy a czikkek czímein változtatnék, minthogy e történelmi tények ismeretét is megköveteli általános mívelteségünk. Így e könyv nemcsak alkalmas előkészítője lenne a III. osztály új tantervi magyar történelmi tananyagának, hanem úgy általános míveltségi, mint nemzeti szempontból a történelmi tudás igen hasznosan kiegészítő eszköze.

A Magyar föld és népe, a negyedik szakasz, képekben kiegészítője az I. könyvben tanultaknak, csakhogy az Alföld ismertetése részletezőbb, tárgyiasabb; felöleli a más-más évszaki viszonyt, ilyenek: Tisza, Vándorélet, Téli világ Petőfitől, Réten Szemerétől, Családi kör, Az ó torony Aranytól, Téli hajtóvadászat Bársony-

tól, Szüretünk Lévaytól; kibővül az állatvilág ismertetésével: Madárvilág az Al-Dunán, Remete vadkan, Téli hajtóvadászat, Halászat télen; felöleli a Dunántúlról a Balatonnak, vidékének ismertetését s lakosainak népéletét szokásait, sajátosságait; életképeket közöl a Palóczföldről s röviden ismerteti a Székelyországot, népét s költészete ismertetőjéül közli Kőmives Kelemenné verses történetét. Tehát részben kiegészíti az I. oszt. földrajzi és természetrajzi ismereteit s igen ügyesen simul a II. oszt. természetrajzi anyagához is, ennek egyszerű leírását a szépprózai leirás példájával bővíti s így szélesbíti a tanuló látókörét, másrészt pedig a részletekbe behatolásra, a tárgyiasabb megismerésre ösztönöz.

Az *Utazás Palóczországban* czikket azonban nem tartom sikerült választásnak. Ötletes apróság *írói egyéni* vonásokkal s érzülettel, de sem a népre nem általános ismertető, sem kizárólagos népies egyénit nem tartalmaz, olyat pl., minőt A gyarmati vásár czikk. Aztán úgy a Szt.-Anna tavának, mint a Homoródalmási barlangnak képe ma már egészen más, mint a hogy a Jókai leirásából megismerjük. Gaal leírása a székely népről elég jellegzetes. Kár, hogy székely ember létére a székely népet ő is telepített népnek tekinti (»Valójában nem a hunnok utódai, hanem szintén magyarok«), a mely történelmi kérdést még nagyon sokan nem tartunk eldöntöttnek.

A *Kőmives Kelemenné* verses történetében feltünt e közlés: »Vessen a hintómnak négy kereke *szálkát.*« Alól: »Szálkát vet: darabokra törik.« A Kriza Vadrózsáiban: »Vessen a hintómnak négy kereke *szakát.*« Ez a székely kifejezés s ez ma is használatos. Szakát vet a kerék = a kerék talpának egy részlete: szaka a két fentő (küllő) között kiugrik, minek következtében a kerék nem foroghat. Ha mind a négy kerék szakát vet, a továbbmenés lehetetlen. Ez a jellegzetes s az idézett hely is így értendő.

A költemények összeválasztása szintén részletező, hangulatkeltő. Helyes, hogy legalább a Hymnust már a II. osztályban tanittatni kívánja. Csak minél előbb!

A Magyarázatokban, mint említettem, előkészít az irodalmi oktatásra; a költők életrajzai, a felvett költemények alapján jellemzetes egyéni vonásokkal bővülnek; a képmagyarázat némileg a festőik életrajzára is kiterjed; bővül a tárgyi és szemléltető ismertetés is. Igy példaszerű útmutatást látok bennök a művészeti oktatás fokozatos fejlesztésére. Művészeti jelentéstant tanítanak, hogy a képek megértésére képesítsenek.

Nyomdahibát keveset vettem észre; 37. l. »meggondatlansága«; 61. l. »tanácskozanak«; 89. l. »svájcziákkal,« 98. l. keresztül«; 104. l. »harczb a«. A szünetjelzés felette gondos, csak az 1. l. fel. 3. sorban »képmását« után a vessző felesleges, mert »szájában a húsdarabbal« a kapcsolt mondatban állapothatározó; a 7. l. »oda lent magát, hogy mulatja?« a vessző felesleges: egy mondat; a 28. lapon »fekete vasárnap« szót magyarázni kel-

lett volna; a 37. l. »Endre és Johanna hálószobájukba tértek, kipihenni a nap fáradalmait« egy mondat, a vessző felesleges, mert »kipihenni« czélhatározó s ennek, mint igei fogalomnak, tárgyi bővülete »fáradalmait«, melynek birtokos jelzője »nap«; u. o. alulról 3. sorban »holttestét« után pontosvonás teendő, mert a gondolatmenet változik s azután következik a felsorolás a kapcsolt mondatokkal; az 50. l. »Hunyad alatt« után vesszőt nem kell írni, mert ma már diaeresist nem választunk el vesszővel; a 69. l. »kutyanemzetséget« értelmezőt vesszővel el kell különíteni; a 77. l. alul 3. s. »magához« után kettőspont teendő, mert nyomatékos magyarázó, rövidített mondat következik rá: »a halál«; 96. l. »lett tele« h. magyarosabb »telt meg«; a 115. l. »a piacz megtelik emberekkel« magyarázatra szorul. Itt megjegyzem, hogy, ha már a görögös leírást alkalmazzuk »Themistokles« helyett, nehogy »Thémistokles«-t olvassunk, Themistoklés volna irandó, s így a többi görög szóknál is, úgy mint a berlini íróknál kezd általánossá lenni. A 122. lapon miért »áthéniak«? E szerint »pestiak« volna helyes.

Ez apróra szedett hiányok, hibák azonban legkevesebbet sem vonnak le e kiváló gonddal, nagy buzgalommal, kitünő szakértelemmel és határozott paedagogiai elvek és czélok alapján készült mintaszerű olvasókönyv érdeméből, melyet igen-igen ajánlok tanártársaim figyelmébe.

(Lugos.) *Máthé György.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Debreczeni kör.

(Idegen nyelvek tanítása. Igazgatói értekezlet.)

A debreczeni kerületi körnek legutóbbi gyűlése valóságos ünnepszámba ment. Nyiregyházán május 5-én folyt le e gyűlés, melyre a kör debreczeni tagjai közül tizenhatan rándultak át *Dóczi Imre* egyházker. felügyelő, elnök vezetése alatt, rajtok kívül megjelent 5 nagykállai tanár és a nyiregházi ág. ev. gymnasiumnak egész tanártestülete. A tagokon kívül részt vett a gyűlésen több érdeklődő, köztük *Bencs László*, a város polgármestere.

Dóczi Imre elnök meleg hangon üdvözli a nyiregyházi ág. ev. tanári kart, mely már többször adott alkalmat a debreczeni tanári körnek komoly eszmecserére, egyúttal baráti érintkezésre s így a testületi szellem erősítésére.

Elnök aztán végigtekint a középiskolai oktatás legújabb jelenségein, azokon a kérdéseken, melyek a tanáregyesületet és a vidéki köröket foglalkoztatták, felemlíti a fegyelmezés, az érzékiség elleni küzdelem, a szülei értekezlet kérdését, melyeket a debreczeni kör tagjainak a figyelmébe ajánl. De a középiskolai tanügy terén legfontosabb jelenségnek tart egy külföldi eseményt,

a német császár híres rendeletét, mely bizonyára hatalmas lépéssel viszi előbbre a középiskolák egyenjogosításának eszméjét a megvalósulás felé.

I. Napirendre két felolvasás volt kitüzve. Az elsőt dr. *Pröhle Vilmos* nyiregyházi ág. ev. gymn. tanár tartotta a *középiskolai idegen nyelvtanításról.* A felolvasó kiindul a tanítástervnek meghatározásából, melylyel az idegen nyelvtanítás célját megszabja. Szerinte a célra nézve nagyobb különbség nem mutatkozik a klasszikus és modern nyelvek között, minthogy mindegyik nyelvre nézve célunk irodalmi művek olvasása s ezek nyomán idegen népek szellemi életével való megismerkedés. Ebből azt következteti, hogy az eljárásnak sem szabad nagyon eltérőnek lennie az élő és holt nyelv tanításában, annál kevésbbé, mert tulajdonkép bármely idegen nyelv tanulásához ugyanaz a lelki tevékenység szükséges, t. i. az, a mely a gondolattól elvezet az idegen nyelvformához, vagy megfordítva az idegen nyelvformától a benne rejlő gondolathoz.

Majd azt fejtegeti, hogy mi volna a legtermészetesebb nyelvtanulás az iskolában. Bizonyára az, a mely szerint a gyermek megtanul beszélni, vagy az, a melyet az idegenbe került gyermek, illetve felnőtt ember kénytelen követni. Ennek a tanulásnak azonban az iskolában hiányzik majdnem minden feltétele, azért más eljárásról kell gondoskodni. Elismeri, hogy egyedül üdvözítő módszer nem szabható meg, de azt mégis sajnálja, hogy az 1900. évi párisi nemzetközi kongresszus semmineműű határozott megállapodásra nem jutott módszer tekintetében.

A maga részéről a következő eljárásban látja a legtöbb biztosítékot. A tanítás alapjául összefüggő olvasmány szolgáljon, kezdetben mentől könnyebb szövegű költemény vagy mese, de a tanítás ne induljon meg az olvasással, hanem a szöveg szavainak és mondatkáinak betanításával. Az egész eljárás folyamán a közvetítő nyelvet mentől szükebb térre kivánja szorítani, épen azért az idegen nyelvre való fordítást egészen mellőzné, az anyanyelvre való fordítást is csak ellenőrzés céljára használná, annál fontosabbnak tartja az idegen nyelven föltett kérdésekre adott feleletet vagy még inkább az idegen olvasmány tartalmának ugyanazon a nyelven való reproductióját.

Az önálló felfogású, gondolatébresztő, kellemes formájú dolgozat nagyobb vitát vont maga után, melyet *dr. Gulyás István* ev. ref. gymn. tanár nyitott meg. Elismerése nyilvánítása mellett sem ért mindenben egyet az előadóval. Sokkal nagyobb különbséget lát a klasszikus és modern nyelvek között a tanításnak akár céljára, akár módszerére nézve. Nem hive az olyan direkt módszernek, mely az anyanyelvet, mint közvetítőt, teljesen ki akarja küszöbölni.

Kardos Albert némi ellentétet lát e bevezetés és a dolgozat második fele között, a mennyiben a bevezetésből azt várná az ember, hogy az előadó a régi rendszeres grammatika bajnokául

fog föllépni. Az előadó ajánlotta eljárást általában véve helyesli, csak az anyanyelvre való fordításra helyez nagyobb súlyt, mert a fordítással járó összevetés teszi teljesen tudatossá akár az idegen, akár az anyanyelv birtokát.

Dr. *Horvay Róbert* áll. reálisk. tanár, fontosabbnak tartja az összefüggő olvasmányt, mint a milyennek az értekező feltüntette. Nem is fél attól, hogy az olvasmány az elemzés, a feldolgozás következtében elvesztené képző vagy nevelő hatását. Helyesli a szókincs gyarapítására szolgáló fali táblákat, sőt a szemléltető eszközöknek még több tért juttatna a tanításban.

Dr. *Petzkó Ernő* ev. ref. gymn. tanár, a párisi kongresszust csak üdvözölheti azon álláspontjáért, hogy a módszert a tanári hivatással járó szabadságból és egyéni felelősségből folyónak nyilvánította.

Schurina István nagykállai gymn. igazgató kifogásolja a fordítás elhanyagolását avagy épen teljes mellőzését. Szerinte fordítás nélkül nincs tudatos nyelvtanulás.

Dóczi Imre elnök az előadás és a felszólalások tartalmát összegezvén, főkép a felmerült ellentéteket akarja elsimítani. A maga részéről föltétlen híve az összefüggő olvasmánynak; továbbá nagyon fontosnak tartja a reciprok fordítást. Különben teljes elismerést és igaz köszönetet nyilvánít a maga és a kör nevében dr. *Pröhle Vilmos*nak a mélyen járó és gondosan kidolgozott tanulmányért.

II. A második felolvasó *Kardos Albert* volt, a ki a központi igazgatóságtól az idei munkaprogrammba felvett *igazgatói értekezlet* kérdésében mondott véleményt. Az értekezés fölöslegesnek tartja ezt az új intézményt, mert az igazgatói értekezletre ruházandó fontosabb teendőket sokkal nagyobb hivatottsággal elvégzi az *Orsz. Közokt. Tanács*, sőt veszedelmet is lát az igazgatói értekezletben, mert könnyen megbéníthatja működésében és fejlődésében épen a mi országos tanáregyesületünket.

A tetszéssel fogadott előadáshoz elsőnek *Váradi Károly* piarista gymn. igazgató szól hozzá; helyesli az egésznek a gondolatmenetét, de főkép azon részletével ért egyet, mely elitéli az iskolák egyöntetüségére, a sablonos egységesítésre való törekvést.

Miután még *Pogány Kornél* is kifejezte az előadó nézeteihez való csalatkozását, az elnök köszönetet mond *Kardos Albertnek* az élénken és hatásosan megírt felolvasásért s a kör nevében kijelenti, hogy az igazgatói értekezletet feleslegesnek tartja, felállításától számbavehető hasznot nem vár, azért e tárgyat leveszi a napirendről.

Gyűlés után a nyiregyházi ág. ev. tanári kar vendégekül látta a kör összes tagjait. Fényes társasebédet rendezett tiszteletükre, melyen megjelentek Nyiregyháza vezető férfiai, a város polgármestere, képviselője, főbb hivatalnokai, számos ügyvéd, orvos, továbbá a gymnasium kormányzó tanácsának a tagjai. A felköszöntőkből örömmel tapasztalhatta minden tanáremberr azt a

kiváló érdeklődést, melylyel Nyiregyháza intelligens társadalma viseltetik a tanügy iránt, valamint azt az őszinte becsülést, melyet az ottani gymnasium tanárai és általában a tanárság iránt érez.

(Debreczen.) *Kardos Albert.*

Kolozsvári kör.

(Szövetkezetek az iskolában. — Az iskolák jogi helyzete.)

Körünk május 15-én tartotta *dr. Márki* Sándor elnöklete alatt idei utolsó közgyűlését.

Dr. *Gidófalvy* István kir. közjegyző felolvasást tartott »Szövetkezetek az iskolában« cz. alatt. Az iskolai szövetkezetek czélja az összetartás erősítése, az egymás bajával való törődésre szoktatás s a felebaráti szeretet ápolása. Az egyes iskolákban alakítandó iskolatársak szövetkezete segélyt nyujtana tanszerekben, tandíjak befizetésében, kirándulásokkor s támogatná a tanulmányaikat tovább folytató társakat, stb. A segélyezés becsületbeli tartozás volna, melyet a segélyezett 1%-os kamattal tetszés szerinti időben fizetne vissza. A tanulótársak lennének a szövetkezet r. tagjai 6 koronás részes jegygyel, melyet 5 év alatt havi 10 filléres részletekben fizetnének be. A tagsági jog az iskola elhagyása után nem évül el, hogy a tanulók nagykorukban is állandó és munkás érdeklődéssel viseltessenek volt iskolájuk iránt. Ily szövetkezetek Angliában és Francziaország számos intézetében áldásosan működnek. Nálunk is nagy szükség van ilyenekre. Végül bemutatta a kolozsvári ev. ref. kollegiumi szövetkezet alapszabályait.

A felolvasást élénk vita követte, melynek során *Kozma* Ferencz, dr. *Schneller* István, dr. *Sárkány* Lajos, dr. *Erdélyi* P. s *Balogh* K. szóltak a kérdéshez, kik mindnyájan örömmel üdvözölték az üdvös eszme fölvetését s életbeléptetését szerencsés gondolatnak tartották. A kör elhatározta, hogy az ügy propagálását jövő évi munkakörébe felveszi s erre vonatkozólag szélesebb akciót indít a többi körök s az anyaegyesületnél.

Dr. *Széchy* Ákos az iskolák jogi helyzetéről értekezett. S miután ismertette a kérdés történelmi multját, örömmel jelezte az igazságügyi m. kir. miniszter 26.642—1898. sz. a. rendeletét, mely szerint az 1878. V. trvcz. 270. §-a 2. pontja és a 461. § szempontjából a bármilyen nyilvános jellegű iskolánál működő tanítók *közhivatalnokoknak* tekintendők. A döntvény védi ezután a tanító személyét. De szükség van még egy olyanra is, a mely az iskolát *hatóságnak* jelentse ki, mert ennek megtörténtével az iskolák jogi helyzete tisztább képet nyer s annak szorgalmazásával, hogy az iskola hatósági jellege és a tanítónak, mint hatósági közegnek, jogvédelme törvényeinkben is kifejezésre találjon az idők folyamán, úgy az iskola, mint a tanítói állás tekintélyét, becsülését fogja emelni.

A tartalmas értekezésért körünk köszönő elismerését fejezte ki.

Felméri Albert,
jegyző.

VEGYESEK.

Az orsz. ifjusági tornaverseny.

Az idei országos tornaverseny minden tekintetben igen sikerült; hozzáfogható a multban egy sem volt. A programm összeállítása nagy haladást jelent a multhoz képest, a rendezés pedig jóformán kifogástalan, a mi egy ilyen nagyszabású versenynél igen nagy dolog. Az első napon csak a futás közben volt egy kis zavar, mert nagy nézőközönség nyomult be a pályára, de aztán csakhamar kivonult onnan s a rend helyre állt. A második napon azonban elejétől végig mintaszerű rend volt, a minőről azok, kik tornaversenyeket szoktak látni, még álmodni sem mertek.

A szabadgyakorlatokat ezúttal először mutatták be ellentétes mozdulatokkal a legpontosabb, legszabatosabb kivitelben. József kir. herczeg kettőt megismételtetett közülök. A szabadon választott szabadgyakorlatokban sok intézet remekelt; nagyon szép eredményt értek el egyes intézetek a játékban is.

Az összetett verseny fődíját, a bajnoki zászlót, a *szabadkai* közs. gymnasium nyerte el. A játékversenyekben, melyeket ezúttal először karoltak fel nagyban, 60 intézet versenyzett, még pedig a *füles labda*, a *csalogató* és a *kótya* versenyében. Ez utóbbit, ezt a tiszta magyar versenyjátékot, ezen alkalommal először játszották. A játékversenyekben a következő intézetek győztek:

A kótyajáték versenyében: a *budapesti IX. ker.* ev. ref. és *lőcsei kir. kath. főgymnasiumok* versenye eldöntetlen; a *sárospataki* ev. ref. főgymn.; *székelyudvarhelyi* róm. kath. főgymn., *székelykeresztúri* áll. tanítóképző és *znióváraljai* áll. tanítóképző.

A csalogató versenyében győztek a *kecskeméti* ev ref. főgymn., a *máramarosszigeti* ev. ref. főgymn. és a *nagyszebeni* áll. főgymn.

A füles labda versenyében győztek: a *kisujszállási* ev. ref. főgymnasium, a *kiskúnfélegyházi* áll. tanítóképző, az *aradi* áll. tanítóképző, a *temesvári* kath. főgymnasium, az *ungvári* kir. kath. főgymnasium, az *iglói* kath. főgymnasium, a *csáktornyai* áll. tanítóképző, a *debreczeni* ev. ref. főgymnasium és *eperjesi* kir. kath. főgymnasium versenye eldöntetlen maradt; az *aradi* kir. kath. főgymnasium és a *beszterczebányai* kir. kath. főgymnasium versenye eldöntetlen maradt; a *miskolczi* felső kereskedelmi iskola, a *rimaszombati* főgymnasium, az *aradi* áll. főreáliskola, a *kassai* kath. főgymnasium, a *temesvári* áll. tanítóképző, a *kaposvári* áll. főgymnasium, a *szabadkai* községi főgymnasium és a *soproni* ág. ev. főgymnasium versenye eldöntetlen maradt; az *érsekujvári* kath. főgymnasium, a *körmöczbányai* áll. főreáliskola, a *szatmári* kir. kath. főgymnasium, a *békéscsabai* ág. ev. főgymnasium és az *eperjesi* ág. ev. főgymnasium versenye eldöntetlen maradt; a *pozsonyi* áll. főreáliskola, a *nyiregyházi* ág. ev. főgymnasium, a *miskolczi* ev. ref. főgymnasium, a *selmeczbányai* ág. ev. lyceum, a *kecskeméti* kath. főgymnasium és a *késmárki* ág. ev. főgymnasium versenye eldöntetlen maradt; a *debreczeni* áll. főreáliskola.

Az egyéni versenyzők száma olyan nagy volt, hogy nevük fölemlítéséről le kell mondanunk. Derék ifjú mind, megérdemelték a jutalmat.

A legfőbb díjakat azonban, az önfeláldozó munka nemes öntudatát, a buzgó tornatanítók, továbbá azok a férfiak nyerték, a kik a rendezés és vezetés óriási munkáját annyi ügyszeretettel, annyi lankadatlan fáradsággal végezték, főkép *dr. Ottó József* tornatanár, továbbá *Bély Mihály* és *Collaud Ferencz* tornatanárok, mint főrendezők.

Nagy elismerés illeti azokat a derék igazgatókat és tanárokat is, a kik, mint gondos atya, kisérték gyermekeiket a versenyekre. Olyan jól esett látni azt a gyöngéd gondoskodást, a mit ezek a férfiak tanusítottak tanítványaik ügye iránt. A lefolyt versenyeknek nem legutolsó szépségű mozzata volt ez a látvány.

Filozofiai társaság. Dr. *Bokor József* és mások fáradozásai folytán magyar filozofiai társaság alakult a fővárosban. A társaságnak az a czélja hogy, a filozofiai tudományokat művelje és terjeszsze, a filozofáló szellemet a tudományok más ágaiban is meghonosítsa, a magyar filozofálás irodalmi emlékeit összegyüjtse, föltárja.

Elnökül egyhangulag *Emmer Kornél* orsz. képviselőt választották meg, alelnökök *Bokor József* és *Böhm Károly* lettek, titkár *Lázár Béla*, pénztáros *Jász Géza*. Választottak azonkívül 15 fővárosi és 10 vidéki választmányi tagot, kiknek jó része középiskolai tanár, újabb bizonyságául annak a sokat hangoztatott igazságnak, hogy minden tudományos mozgalom és intézmény a középiskolai tanárság támogatásával jön létre és virágzik föl.

Melegen ajánljuk az új társulatot kartársaink jóakaró támogatásába. A magyar tudományosság addig nem nyer mélyebb tartalmat, értékesebb eredetiséget, a mig át nem hatja az újabb, tudományosabb filozofiai szellem. Mélyebb szempontokra, igazi tudományos módszerre van szüksége a magyar tudománynak; ezekben pedig a filozofálás igen nagy segitségére lehet.

Előléptetések. Az idei költségvetés terhére a következő középiskolai igazgatók és tanárok léptek elő:

Igazgatók: 1. A VII. fiz. osztály első fokozatába: dr. *Laky Mátyás* temesvári áll. főreáliskolai, dr. *Kuthy József* cz. főigazgató, székesfehérvári, dr. *Badics Ferencz* kir. tanácsos, budapesti gyakorló főgymnasiumi igazgatók, dr. *Gyomlay Gyula* budapesti gyakorló főgymnasiumi tanár, *Fest Aladár* fiumei főgymn. igazgató;

2. A VII. fiz. osztály második fokozatába: *Gresits Miksa* losonczi főgymnasiumi, *Lenner Emil* győri főreáliskolai, dr. *Gerevics Emil* kassai főreáliskolai igazgatók, dr. *Mika Sándor* budapesti gyakorló főgymnasiumi tanár, *Rombauer Emil* brassói főreáliskolai, Fazekas Sándor debreczeni főreáliskolai igazgatók.

Tanárok: 1. A VIII. fiz. osztály első fokozatába: *Hlatky Miklós* székelyudvarhelyi főreáliskolai, *Csonka Lajos* dévai főreáliskolai, *Végh Endre* kaposvári főgymnasiumi, *Berky Gusztáv* temesvári főreáliskolai, *Kosztka György* pécsi főreáliskolai, *Themák Ede* temesvári főreáliskolai, *Fankovich Gyula* székelyudvarhelyi fő-

reáliskolai, *Hekinger István* pécsi főreáliskolai, dr. *Nemes Imre* id. igazgató, fogarasi gymnasiumi, *Lukácsi György* nagybányai főgymnasiumi, *Pálffy Károly* székudvarhelyi főreáliskolai, *Baczonyi Albert* kassai főreáliskolai, *Requinyi Géza* pécsi főreáliskolai, *Hann Károly* székudvarhelyi főreáliskolai, *Vizy Ferercz* körmöczbányai főreáliskolai, *Molnár József* győri főreáliskolai, *Ambrus Mór* losonczi főgymnasiumi, dr. *Wagner Lajos* pozsonyi főreáliskolai, *Hlatky József* körmöczbányai főreáliskolai, *Huzsik Jakab* fehértemplomi főgymnasiummi, *Kurovszky Adolf* lőcsei főreáliskolai, *Forberger Vilmos* lőcsei főreáliskolai, *Láng István* temesvári főreáliskolai tanárok;

2. a VIII. fiz. osztály második fokozatába: dr. Prém József bpesti V. ker. főreáliskolai, *Homolya István* nagyváradi főreáliskolai, *Lichtenegger József* bpesti V. ker. főgymnasiumi, *Hajduczky József* dévai főreáliskolai, *Weiss Károly* pozsonyi főreáliskolai, *Szőke Adolf* bpesti I. ker. főgymnasiumi, *Zimmermann Gyula* debreczeni főreáliskolai, *Hickl József* nagybányai főgymnasiumi, *Bellaágh Aladár* körmöczbányai főreáliskolai, *Bodrogi Lajos* kecskeméti főreáliskolai, *Domokos Jenő* debreczeni főreáliskolai, *Wälder János* temesvári főreáliskolai, *Vajda Viktor* kecskeméti főreáliskolai, *Csonka Ferencz* szegedi főreáliskolai, *Klincsek József* egri főreáliskolai, dr. *Bäumel Ede* budapesti II. ker. főreáliskolai, *Dömötör László* aradi főreáliskolai, *Mozog István* fiumei főgymnasiumi, *Krécsy Béla* bpesti VI. ker. főreáliskolai, *Lenkei Henrik* bpesti V. ker. főreáliskolai, *Németh Kelemen* jászberényi főgymnasiumi, *Still Nándor* bpesti VI. ker. gymnasiumi, *Borostyán Béla* dévai főreáliskolai, *Gyurits Gyula* pancsovai főgymnasiumi, *Csernus Gerő* fehértemplomi főgymnasiumi, *Habina János* bpesti VI. ker. főreáliskolai, *Nádasdy Alajos* debreczeni főreáliskolai, *Kolbai Károly* pozsonyi főreáliskolai, *Fesztóry Lajos* id. igazgató szolnoki főgyimnasiumi, dr. *Vajda Károly* bpesti 1. ker. főgymnasiumi, dr. *Simon József Sándor* losonczi főgymnasiumi, *Wolf Árpád* kassai főreáliskolai, *Egyed Mózes* dévai főreáliskolai, *Kiss Lajos* szegedi főreáliskolai, *Kuts István* nagykikindai főgymnasiumi, *Kovaliczky Antal* debreczeni főreáliskolai, *Balugyánszky Béla* bpesti VIII. ker. főgymnasiumi, *Szinte Gábor* bpesti VIII. ker. főgymnasiumi, dr. *Cserép József* bpesti VIII. ker. főgymnasiumi, *Szitnyai Elek* bpesti VII. ker. főgymnasiumi, *Roseth Arnold* bpesti V. ker, főgymnasiumi, *Pechány Adolf* bpesti V. ker. főreáliskolai, *Holosnyai Ambrus* kecskeméti főreáliskolai, *Sáphy József* jászberényi főgymnasiumi, *Baranyi Balázs* jászberényi főgymnasiumi tanárokat;

3. A IX. fiz. osztály első fokozatába: *Telts Gusztáv* lugosi főgymnasiumi, *Egri Gyula* fehértemplomi főgymnasiumi, *Centis Henrik* fiumei főgymnasiumi, *Cselei József* szentgotthardi gymnasiumi, dr. *Pekár Károly* lőcsei főreáliskolai, dr. *Láng Nándor* bpesti I. ker. főgymnasiumi, dr. *Viszota Gyula* soproni főreáliskolai, *Schmidt Győző* szentesi főgymnasiumi, dr. *Duda János* lugosi főgymnasiumi, *Faragó József* soproni főreáliskolai, *Makoviczky György* munkácsi főgymnasiumi, Rodt Lajos beregszászi gymnasiumi, *Treszkony János* szentesi főgymnasiumi, *Páll Bogdán* szamosújvári főgymnasiumi, *Kosári*

István beregszászi gymnasiumi, *Borbély György* zalaegerszegi főgymnasiumi, *Décsi György* székesfehérvári főreáliskolai, dr. *Rózsa Géza* egri főreáliskolai, *Finta Ferencz* szamosújvári főgymnasiumi, dr. *Kovács Gyula* temesvári gymnasiumi, *Auerbach Lipót* szegszárdi gymnasiumi, *Karsai Gyula* szamosújvári főgymnasiumi, *Bátori Ármin* dévai főreáliskolai, *Vargha Lajos* pozsonyi főreáliskolai, *Molnár Gyula* bártfai gymnasiumi, dr. *Csapkay István* fiumei főgymnasiumi, *Lévay Ede* bpesti VIII. ker. főgymnasiumi, dr. *Lázár Béla* VII. ker. főgymnasiumi, dr. *Horvay Róbert* debreczeni főreáliskolai, *Kniesner Agost* egri főreáliskolai, *Lukács Lajos László* szegedi gymnasiumi, *Czobel Gyula* pozsonyi főreáliskolai, *Márton Jakab* körmöczbányai főreáliskolai, *Konts József* losonczi főgymnasiumi, dr. *Kovács Zoltán* győri főreáliskolai, dr. *Szabó Ernő* győri főreáliskolai, *Balló Emil* kecskeméti főreáliskolai, dr. *Sebestyén Károly* bpesti VII. ker. főgymnasiumi, *Pálos Ede* győri főreáliskolai, *Sebők Sámuel* zalaegerszegi főgymnasiumi, *Szappanos Péter* szegedi gymnasiumi, dr. *Szőcs Géza* nagyszebeni főgymnasiumi, *Telbisz György* aradi főreáliskolai, *Dancs Ferencz* temesvári gymnasiumi, *Örvény Iván* székesfehérvári főreáliskolai, *Handlos Gyula* erzsébetvárosi főgymnasiumi, *Mihelics Károly* makói főgymnasiumi, *Balázsy Czirill* szamosújvári főgymnasiumi, *Domonkos Károly* szamosújvári főgymnasiumi, *Kiss Pál* erzsébetvárosi főgymnasiumi, *Hegyi József* gyöngyösi főgymnasiumi, *Haugh Béla* szegszárdi gyimnasiumi, *Szabó Ferencz* szegszárdi gymnasiumi, *Mattyasovszky Endre* bpesti VI. ker. gymnasiumi tanárok.

Tornatanítók előléptetése. 1. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Collaud Ferencz* VII. ker. és *Tomcsányi Béla* VIII. kerületi állami főgymnasiumi, valamint *Preiszner Béla* brassói állami főreáliskolai tornatanítót a X. fizetési osztály első fokozatába, továbbá *Ádámy Gyula* kaposvári állami, *Gspann Károly* rózsahegyi kath., *Kabáczy Mihály* munkácsi állami főgymnasiumi és *Alt Henrik* debreczeni állami főreáliskolai tornatanítót a X. fizetési osztály 2. fokozatába léptette elő.

2. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Szeiberling Mátyás* veszprémi és *Müller Károly* kath. főgymnasiumi tornatanítót a X. fizetési osztály I., továbbá *Vandruska Antal* sátoralja-ujhelyi, *Szolomayer János* nagykárolyi, *Komoróczy Miklós* rozsnyói és *Heuberger Rezső* budapesti kegyesrendi kath. főgymnasiumi tornatanítót a X. fizetési osztály 2. fokozatába léptette elő.«

Véglegesitések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Harsia Jusztinián*, *Pintér Kornél*, *Ulmanek Gyula*, *Stiller János* és *Pásztor József* gyöngyösi áll. főgymnasiumi rendes tanárokat, továbbá *Hoffmann János* trsztenai kir. kath. algymnasiumi rendes tanárt rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

Magyar művelődéstörténeti tanfolyam. A vallás- és közoktatási miniszter 29275/1901. sz. a. a következő rendeletet intézte a főigazgatókhoz és az autonom felekezeti egyh. főhatóságokhoz:

»A középiskolai tanárok számára a mult években rendezett szünidei rendkívüli tanfolyamok sikere arra késztet, hogy ezen intéz-

ményt a jövőben is fenntartsam s lehetőleg a középiskolai tantervekben felkarolt anyag mindennemű vonatkozásaira kiterjeszszem.

A folyó tanév nagy szünidejének julius hó 1—23. napjain *magyar művelődéstörténelmi* tanfolyam megtartását határoztam el, a mely a tudomány és közoktatás történetét (kiváló figyelemmel a művelődéstörténeti kútfőkre), a középiskolai könyvészetet, a könyvnyomtatás történetét és az ötvösség történetét fogja a tanfolyam időtartamához mért terjedelemben felölelni.

Részt vehetnek e tanfolyamban középiskolai tanárok, első sorban a történelemből, magyar nyelv- és irodalomból képesítettek. A folyamodók a fölvételért hozzám intézendő kérvényeiket közvetlen előljáróságuknál tartoznak benyujtani junius hó 1-ig. Az állampénztárból vagy a tanulmányi alapból díjazott, összesen 20 vidéki tanár személyenként 100 korona segélyben fog részesülni.

A tanfolyam előadásai részint az egyetem bölcsészeti karán, részint a Magyar Nemzeti Muzeumban, részint az Iparművészeti Muzeumban fognak megtartatni.

A tanfolyam vezetésével dr. *Békefi Remig* budapesti tudomány-egyetemi ny. rendes tanárt biztam meg.

Az első jelentkezés folyó évi julius hó 1-én (hétfőn) reggeli 8 órakor történik a budapesti kir. tudomány-egyetem központi épületében«.

Pályázat tanári állásokra. A vallás- és közoktatási miniszterium a következő tanári állásokra hirdet pályázatot:

Az iskola neve	Szaktárgyak	Határidő
1. Aradi kir. kath. gymnasium	mennyiségtan	junius 16.
2. Brassói áll. főreáliskola	mennyiségtan	junius 16.
3. Czeglédi áll. főgymnasium	latin és magyar (v. gör.)	junius 16.
4. Dévai áll. főreáliskola	franczia és német	junius 16.
5. Nagyváradi áll. főreáliskola	magyar és német	junius 18.
6. Temesvári áll. gymnasium	latin és német (v. gör.)	junius 16.
7. » » »	történelem és latin	»
8. » » »	természetrajz s földrajz	»
9. » » »	szabadkézi és mért. rajz	»

Pályázat iskolaszolgai állásra. A temesvári áll. gymnasiumnál második rendes szolgai állásra pályázat hirdettetik junius 31-ig.

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a felsőlövői ág. ev. gymnasium VII-ik osztálya részére az 1900/901. tanévre a nyilvánossági jogot megadta.

Görög olvasókönyv. Maywald József tagtársunk arról értesíti a görög nyelv szaktanárait, hogy tekintettel az új tantervre, mely a VI. osztályban a jövő tanévtől kezdve *a görög lyrikusok* olvasását

is elrendeli, görög olvasókönyve VI. osztályú részének harmadik kiadása, *a tanterv követelte lyrai szemelvényekkel megbővítve*, már sajtó alatt van és a kellő időre okvetetlenül megjelenik.

Közgyülés. A budapesti tanári kör folyó június hó 5-ikén (szerdán) délután 6 órakor tartja tisztújító évi közgyűlését az egyesület újvilágutczai helyiségében (2. sz.).

Halálesetek. *Sajósy Alajos* egri nyug. róm. kath. főgymnasiumi rendes rajztanár és akademiai festő f. évi május 24-ikén meghalt Egerben életének 65. évében. Az elhunyt kartárs atyai jó szivére hálás kegyelettel gondol minden tanítványa és ismerőse; mint festőművésznek is jó neve volt az egész környéken, számos sikerült oltárkép fogja hirdetni emlékét az egyszerű, falusi nép előtt is.

Grexa Gyula Lóránd jászóvári premontrei kanonok, nagyváradi főgymnasiumi tanár folyó évi május hó 28-ikán meghalt Kassán életének 32-ik, áldozó papságának 8-ik, tanári működésének 7-ik évében.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni sziveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II. Áldás-u. 4).

Tartalom: Az országos ifjusági tornaversenyről. *Balogh* Pétertől. — Szükséges-e az igazgatói értekezlet? *Kardos* Alberttől. — *Könyvismertetés:* Balogh Péter: Magyar olvasókönyv. *Máthé* Györgytől. — *Egyesületi étet:* Köri tudósitások. (Debreczeni, kolozsvári kör.) — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Századunk
Magyar Irodalma Képekben.
Irta:
ENDRŐDI SÁNDOR.
Ára díszes vászonkötésben 6 korona.
Megjelent az Athenaeum r. t.-nál és kapható minden könyvkereskedésben

178—1901.
Előlj. sz.

Pályázati hirdetés tornatanári állásra.

A nagyenyedi ref. Bethlen-kollégiumnál a rendes tornatanári állás 1901. szept. 1-re be fog töltetni.

A megválasztandó tanár kötelességei: *a)* A testgyakorlás tanitása s a kirándulások vezetése a főgymnasium összes osztályaiban. *b)* A testgyakorlás módszerének közlése s a gyakorlatok vezetése a kollégiummal kapcsolatos néptanitóképző intézetben, ideértve az elemi s gyakorló iskola testgyakorlásának vezetését is.

Rendes fizetése az intézet pénztárából, havi előleges részletekben 1600 kor. évi törzsfizetés ötödévenként korpótlékkal, melyek közül az 1-ső, 2-ik és 4-ik 200—200 koronával, a 3-ik és 5-ik 400—400 koronával számittatik és lakás természetben, vagy 400 kor. szálláspénz. A megválasztandó az 1894. évi XXVII. t.-czikk által létesített nyugdijintézetnek köteles tagja. A másutt töltött szolgálati évek korpótlék szempontjából nem számittatnak be. A megválasztandó tornatanár egy évi próbaidő után lesz állandósíthatóvá.

A pályázóktól megkivántatik, hogy a vivásban, valamint a többi sportnemekben jártasak legyenek. A vivásból adandó leczkékért önkényt tanulók az Előljáróság külön határozata szerint szabályzandó díjakat fognak fizetni.

A pályázók életkoruk, vallásuk, képzettségük, képesitettségük s eddigi szolgálataikról szóló okiratokkal fölszerelt folyamodásukat a kollégium Előljáróságához f. évi **julius hó 15-ig** terjeszszék be.

N.-Enyeden, 1901. május 22.

Zeyk Dániel, s. k.
főgondnok.

Székely Ödön, s. k.
előlj. jegyző.

179—1901.
Előlj. sz.

Pályázati hirdetés.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollégium főgymnasiumánál az 1901—1902. isk. évre három helyettes tanár alkalmaztatik 1600 kor. évi fizetés, az internátusban egy külön szobából álló lakás s a konviktuson teljes koszt javadalmazással.

A megválasztandó tanítási kötelezettségén kivül az internátusi felügyeletben is köteles részt venni.

Pályázhatnak legalább alapvizsgálatot sikerrel állott ev. reform. vallású tanárjelöltek, kik a természetrajz, mennyiségtan, történelem vagy német nyelv s más ezekkel kapcsolható tárgyak tanitására jogosultak.

Gymnasiummi és egyetemi végzett tanulmányokról, szolgálatról és esetleg torna vagy más rendkivüli tárgy tanitására való képzettségről szóló okmányokkal kellően felszerelt folyamodások a Bethlen-kollégium Előljáróságához Nagyenyedre f. évi julius 15-ig beküldendők.

Nagyenyed, 1901. május 22.

Zeyk Dániel, s. k.
főgondnok.

Székely Ödön, s. k.
előlj. jegyző.

TANKÖNYVIRODALMI UJDONSÁGOK

AZ ÚJ KÖZÉPISKOLAI TANTERV SZERINT.

Magyar olvasókönyv a középiskolák III. osztálya számára. Magyar művészek képeivel. Irta **Balogh Péter.** Sajtó alatt.

Magyar Nyelvtan a középiskolák III-ik osztálya számára. Irta **Balogh Péter.** Sajtó alatt.

Rendszeres német nyelvtan a gymnasiumok V—VIII. és a reáliskolák III—VIII. osztálya számára. Irta **Timár Pál.**

Német olvasókönyv II. rész, a gymnasiumok V—VI. és a reáliskolák III—IV. osztályai számára. Irta **Timár Pál.** Magyarázó jegyzetekkel és rövid verstani vázlattal. Ára 3 kor. 50 fill.

Balogh Péter és Timár Pál előbb felsorolt négy könyve a Balogh Péter szerkesztette **Egységes nyelvkönyvek** czimű tankönyvsorozatunkban jelenik meg.

Magyarok története. Második rész. A mohácsi veszedelemtől a legujabb időkig. A magyar birodalom általános ismertetése tekintettel a közös ügyekre és Ausztriára. Középiskolák IV. osztálya számára. Képekkel. Irta **dr. Szigethy Lajos.** Ára 2 kor. Engedélyezés alatt. Mutatványpéldánynyal már most is szolgálhatunk.

Földrajz a gymnasiumok III. oszt. számára. Amerika és Ausztrália, a mathematikai és physikai földrajz alapismeretei. Képekkel. Irta **dr. Simonyi Jenő.** Ára 1 korona 60 fillér. Engedélyezve 1901—1542. szám alatt.

Földrajz a reáliskolák III. osztálya számára. Irta **dr. Simonyi Jenő.** Képekkel. Ára 1 korona 20 fillér. Engedélyezve 1900—3571. szám alatt.

A mathematikai és physikai földrajz elemei a reáliskolák IV. osztálya számára. Irta **dr. Simonyi Jenő.** Ára 1 korona 20 fillér. Engedélyezve 1900—4189. szám alatt. Simonyi mindhárom könyvéből mutatványpéldánynyal már most is szolgálhatunk.

Növénytan chémiával, a gymnasiumok IV. osztálya számára. Szines és szinezetlen képekkel. Irta **dr. Perényi József.**

Növénytan a reáliskolák V. osztálya számára. Szines és szinezetlen képekkel. Irta **dr. Perényi József.**

Számtan a középiskolák alsó osztályai számára. Irta **dr. Beke Manó.** Ötödik, az új tanterv szerint teljesen átdolgozott kiadás. Ára 2 kor. 40 fill. Az előbbi kiadás engedélyezési száma 1899—1370.

A magyar irodalom története szemelvényekkel. Harmadik, az új tanterv szerint átdolgozott, bővített kiadás, a középiskolák VII. és VIII. osztálya számára. Ára 5 kor. 60 fill. A második kiadás engedélyezési száma 1897—36. Irta **dr. Horváth Cyrill.**

Tiszteletpéldánynyal kivánatra készséggel szolgálunk.

BUDAPEST, **SINGER és WOLFNER** könyvkiadóhivatala **Andrássy-út 10.**

Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 34. szám. 1901. junius 9.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. -- Évi tagdij 8 kor.

ADALÉKOK AZ ÉRETTSÉGI VIZSGÁLATHOZ.

— A magyar irodalom kérdései. —

Az érettségi vizsgálatnak kettős feladata volna: 1. meggyőződést szerezni a vizsgálatot tevőnek itélőképességéről; 2. kipuhatolni az előirt tudománycsoportokban való ismeretkörét. Ehhez járul még, főkép a magyar irodalomban, mint 3. követelmény: a vizsgázónak szerkesztő és előadó tehetségét megitélni.

Mindezen czélok elérését az irásbeli és szóbeli vizsgálatok egyképen hivatva vannak szolgálni.

Az érettségi vizsgálatra azonban a kérdéseket az a tanár adja a tanulónak, a ki őt egész évben, sőt esetleg nyolcz éven át tanította. Ez a tanár pedig ezen idő alatt mindig (nagyobb vagy kisebb terjedelmű) leczkéket kérdezett a tanulótól. S az érettségi vizsgálatokra kiküldött miniszteri biztosok és a főigazgatók részéről általános a panasz, hogy a vizsgáló tanárok leczkekérdéseket adnak fel az érettségi vizsgálaton is.

És ez a panasz teljesen jogos. Mert az ilyen kérdésekre adott feleletekből az érettségi vizsgálatnak előbb ismertetett feladatai el nem érhetők. Ha én pl. ilyen kérdéseket adok a vizsgálatot tevőnek: *Pázmány Péter és művei, Vörösmarty époszai, Mária Terézia uralkodása, A levegő víztüneményei* stb., ezen kérdésekre a tanuló azt a leczkét mondja el a tankönyvből, a melyet az év folyamán tanult. S ebből a feleletből elbirálhatom az illető tankönyv jóságát és a maturans szorgalmát, de a vizsgálatot tevőnek az illető tudományban való ismeretkörét, itélőképességét, szerkesztő és előadó ügyességét egyáltalán nem itélhetem meg.

Minden tárgynál jogos az ilyen leczkekérdések ellen való panasz; de leginkább hibáztatható ezen eljárás a magyar irodalomnál. Mert a magyar irodalomnak az érettségi vizsgálaton nyolcz évi tananyagot kell felölelni. Még pedig nem olyanképen, hogy minden osztály tananyagából külön-külön teszünk kérdéseket;

hanem olyan módon, hogy meggyőződést szerezhessünk, vajjon az alsóbb osztályokban tanult nyelvtani ismereteit és az irásművek elméletére vonatkozó tanulmányait képes-e a maturans a magyar irodalom termékeinek megitélésénél alkalmazni.

A latin és a mathematikai vizsgálat is nyolcz évi tanulmányra terjed ugyan ki; de a latin nyelvnél egy alkalmas szövegnek a fordításából minden irányban kipuhatolhatjuk az illető maturans tudását; a mathematika pedig deductiv tudomány lévén, egyes részei lánczszemekhez hasonlóan függnek össze, melyeket egymásból kiszakítva nem lehet felfogni. A történelmi vizsgálat a maturansnak kisebb idő alatt való tanulmányaira terjed ugyan, mindamellett egészen leczkeszerű. Kérdések feladása itt sem helyes. Még a fizikánál van erre legtöbb ok.

A legfontosabb mindenesetre a magyar irodalom az érettségi vizsgálaton. Ez az egész vizsgálatnak a gerincze. A magyar irodalmi vizsgálatból kell a legtöbb adatot nyernünk a vizsgálatot tevő érettségének megitéléséhez. Ugy ismeretköréhez, mint itélőképességéhez, nemkülönben szerkesztési és előadói ügyességéhez a maturansnak ez a vizsgálat szolgáltathatja a legtöbb adatot. Főképen a magyar irodalomnál kell tehát arra törekedni, hogy olyan kérdéseket kapjon a maturans, melyek az itt érintett képességeket próbára teszik.

Ismeretes dolog, hogy egyes buzgó tanárok az egyes tárgyakból az érettségi vizsgálatra jól kigondolt kérdéseket készítettek, melyek egyes intézeteknél hagyományosan átöröklődnek és folyton javíttatnak. Ismerek főigazgatói kerületet az országban, a hol a főigaztató az ilyen elkészített kérdéseket előre be is követeli. De bizony az ilyen kérdések legnagyobbrészt csak arra való gondosságból készültek hogy a tananyag — ismétlések elkerülésével — alkalmasan felosztassék, a tanulók nagy számához képest 40—50 részre. Mintha bizony az érettségi vizsgálaton nem felelhetné több tanuló is ugyanazt a tételt.

Léteznek efféle kérdések a magyar irodalomból is. De a melyeket én ismerek, azok egyáltalán nem elégítettek ki. S az érettségi vizsgáló bizottságban való többszöri szereplésem rákényszerített, hogy a magyar irodalomra vonatkozólag ezen kérdésről sokat gondolkozzam. Igyekeztem olyan kérdéseket konstruálni, melyek a magyar irodalomból az érettségi (irásbeli és szóbeli) vizsgálaton a maturansnak föladhatók s melyekből a vizsgálatot tevőnek előbb említett képességei alkalmasan próbára tehetők. Ilyen irányban kivánok az itt következő pontok közlésével az érettségi vizsgálatokhoz *adalékokat* szolgáltatni. Zárójelben megjelölöm röviden a kitüzött kérdések főbb pontjait is, a hol szükségesnek találom a tájékoztatást.

1. *A magyar vallásos lira története.* (Középkori egyházi énekeink; a protestans kor vallásos lirája; E. Báthori I. prózai zsoltárai; Balassi B. istenes énekei; Szenczi Molnár zsoltárfordítása; a 17. század egyházi költészete; Faludi F. egyházi

énekei; Rádai Pál himnusai; Székács J., Mindszenti G. és Tárkányi B.)

2. *A legfontosabb viták a magyar irodalomban.* (A hitvitázó irodalom; az óklasszikai iskola prozódiai tollharcza; a politikai vitairodalom a 18. század végén; a lexikon-per; Széchenyi és Kossuth polemiája; Révai és Verseghy tollharcza; az összehasonlító nyelvészet vitái.)

3. *A legfontosabb latinul irott magyar irodalmi termékek.* (Középkori krónikáink; a 18. század latin nyelvű nagy történetirói; Czwittinger, Wallaszky, Bél M., Horányi E. munkái; a nyelvtudósok: Erdősi, Szenczi Molnár Albert, Sajnovics, Révai, Gyarmathy művei.)

4. *A csodás elem a magyar époszokban.* (Temesvári Pelbárt, Zrinyi, Gyöngyösi, Bessenyei, Csokonai, Székely Sándor, Vörösmarty, P. Horvát E., Debreczeni M., Arany.)

5. *Komikus magyar eposzok.* (Vida György, Dorottya, Ludas Matyi, Helység kalapácsa, Elveszett alkotmány, Nagyidai czigányok.)

6. *Klasszikai versformáju eposzaink.* (Fazekas M., Székely Sándor, P. Horvát E., Czuczor, Vörösmarty, Garay, Debreczeni M., Arany.)

7. *A történelem mint magyar költök forrása.* (Szabács viadala; Tinódi, Ilosvai, Zrinyi, Gyöngyösi, Bessenyei, Kisfaludy S., Vörösmarty, Kisfaludy K. drámái, Katona, Arany balladái, Petőfi balladái, Jósika, Eötvös, Kemény regényei stb.)

8. *A magyar szerelmi líra története.* (Virágénekek, Balassi B., Amade L., Csokonai: Lilla dalai, Kisfaludy S. Himfy szerelmei, Vörösmarty, Petőfi, Vajda J., Gina emléke, Szerelem átka stb.)

9. *Pesszimisztikus költöink.* (Szkárosi Horváth András, E. Báthori I. prózai zsoltárai; a szombatosok énekei; Anyos Pál; Petőfi Felhői, Apostola; Czakó Zs.; Vajda János, Madách Imre.)

10. *Szatirikusaink.* (Apáti Feddő-éneke, Sz. Horváth A., Sztáray vallási dialogusai; Kurucz gúnydalok; Faludi, Gvadányi; Kisfaludy K., Czuczor, Vörösmarty, Petőfi, Vajda J., Gyulai P. szatirái).

11. *Tankölteményeink.* (Temesvári Pelbárt, Horvai, Gyöngyősi Rózsakoszorúja, Bessenyei, Csokonai, Kazinczy, Kiss I., Vörösmarty, Arany, Vajda J., Reviczky, stb.)

12. *A magyar elégia története.* (Mátyás király halálára; jeremiádok, Zrinyi elégiái, Petrőczy Kata Szidonia, Kölcsey, Csokonai, Vörösmarty, Petőfi »Cziprus-lombok«, Tompa, Arany allegorikus elégiái, Vajda J. »Sirámok« stb.)

13. *A magyar verselés története.* (A középkori költemények verstechnikája; a protestáns kor verselése, Balassi versalakjai, Sz. Molnár Albert zsoltárai; Erdősi kisérlete; Tinódi, Zrinyi, Gyöngyösi; Faludi és Amáde; a francziás, németes, deákos és magyaros iskola; a debreczeniek; Kisfaludy S., Vörösmarty, Petőfi, Arany.)

14. *Tendentiosus költőink.* (Temesvári Pelbárt, Zrínyi, Bessenyei, Kisfaludy K., Vörösmarty, Petőfi, Arany, Vajda Péter, *Eötvös*, Fáy stb.)

15. *A magyar népszínmű története.* (Népies alakok a középkori miszteriumokban. a protestáns kor vallásos dialogusaiban, az iskolai drámákban; Kisfaludy K., Gaal József, Vörösmarty, Szigligeti, Tóth E., Csepreghy stb.)

15. *A ballada története.* (Nyomai a középkori töredékekben, Szilágyi és Hajmási, Kurucz balladák, Kölcsey, Kisfaludy K., Czuczor, Vörösmarty, Garay, Petőfi, Arany balladái; a népballadák.)

17. *Az aesopusi mese története.* (Pesti G., Heltai, Péczeli J., Fáy A. stb.)

18. *Költőink, kik a költészet minden ágában működtek.* (Sztáray, Bessenyei, Kisfaludy S. és Károly, Csokonai, Eötvös, *Vörösmarty*, Szász Károly.)

19. *Költőink, kik csak a költészet egyik ágában működtek.* (Balassi B., Tinódi, Amade, Berzsenyi, Virág, Kazinczy, Dayka, Bacsányi, Katona, Szigligeti, Jósika, Kemény stb.)

20. *Tudós költőink.* (Temesvári P., Zrinyi, Faludi, Bessenyei, Kazinczy, Kölcsey, az ó-klasszikai iskola, Bolyai, Vajda P., Bajza, Czuczor, Vörösmarty, Eötvös, Kemény, Arany, Madách, Gyulai P. stb.)

21. *A magyar szinház története.* (Az iskolai dráma; Felvinczy Gy., Kelemen L., Kolozsvár, A nemzeti szinház, A népszinház.)

22. *Irodalmi társulataink.* (Bessenyei-Révai »Jámbor szándék«; a m. t. akadémia létrejötte, működése, elnökei, főtitkárai; Kisfaludy-társaság; szakegyesületek stb.)

23. *Irodalmi centrumok.* (Hiánya a 18. századig; Keszthelyi Helikon; Debreczeni kör; Kassa; Bécs; Komárom-Péczeli; Széphalom; Kármán, Révai, Kisfaludy K. törekvése Pestet irodalmi centrummá tenni.)

24. *A német irodalom hatása a magyar irodalomra.* (A protestans kor, Szenczi M. Albert, A sentimentalismus irodalma a 18. század végén: Kármán, Kazinczy, Kölcsey, Kisfaludy S.; Kisfaludy K. Vörösmarty, drámái; Petőfi, Madách.)

25. *A franczia irodalom hatása a magyar irodalomra.* (Haller L., A franczia iskola; a franczia romanticismus: Vörösmarty, Czakó, Hugo K., Petőfi, Eötvös; az újabb franczia dráma: Csiky, Herczeg F.)

26. *Az angol irodalom hatása a magyar irodalomra.* (Széchenyi; *Katona*, Vörösmarty, Kisfaludy K. drámái; Petőfi és Byron: Jósika és Scott; Arany balladái.)

27. *Az olasz irodalom hatása a magyar irodalomra.* (Az irás eltanulása; Argiros királyfi; Zrinyi, Kisfaludy S., Csokonai.)

28. *A latin irodalom hatása a magyar irodalomra.* (A latinos iskola; Gyöngyösi, Berzsenyi.)

29. *Kritikusaink és esztetikusaink.* (Zrinyi, Gyöngyösi, Szenczi M. A. előszavai; Kölcsey és Berzsenyi; Kármán; Szemere P., Bajza, Erdélyi J., Gyulai P., Greguss A., Beöthy Zs.)

30. *A magyar irodalom viszonya a népköltészethez.* (A mű- és népköltészet szétválása; a népköltészet virágzása a 17. század végén; a népköltészet gyüjtése régebben, a 18. század végén, a 19. században; Balassi, Amade, Csokonai, Kisfaludy K., Czuczor, Tompa, Petőfi, Arany költészetének érintkezése a népköltészettel.)

31. *A legfontosabb műfordítások a magyar irodalomban.* (Bibliafordítás, Középkori gyönyörködtető munkák; Haller János; Kazinczy, Báróczy, Péczeli, Virág; a Kisfaludy-társaság kiadásai; Szabó J., Győry V., Szász K., Baksay, Radó stb.)

32. *A politikai irodalom története.* (Zrinyi, Bethlen M., a felvilágosodás irodalma, Széchenyi, Kossuth, Eötvös, Kemény.)

33. *A magyar hirlapirodalom és legkiválóbb hirlapiróink.* (Politikai hirlapok; a szépirodalom organumai; folyóiratok; Kármán, Bajza, Pákh, Arany; Kossuth, Kemény, Csengery stb.)

34. *A magyar irodalomtörténetirás története.*

35. *A magyar nyelvtudomány története.*

36. *A magyar történetirás története.*

37. *A magyar regény története.*

38. *A nyelvujítás története.* (Geleji Katona, Faludi, Kazinczy kora; a 19. sz. második felének támadása a nyelvujítás ellen: a Nyelvőr.)

39. *Legfőbb erkölcstani műveink.* (Magyary I., Apor, Faludi F., Kölcsey, Eötvös »Gondolatok«.)

40. *Minő eszmeáramlatok hatottak nemzetünkre a történelem folyamán, s az irodalomban micsoda hatást idéztek elő?*

Azt hiszem, az itt kitűzött tételek mind olyanok, melyekből a maturansnak a magyar irodalomban való ismeretkörét, továbbá itélőképességét, szerkesztői ügyességét és előadó tehetségét egyképen megitélhetjük. Minden tételnek igen terjedelmes a köre, s azt a hitet látszik kelteni, mintha részletes, aprólékosabb kérdést egyáltalán nem lehetne adni a jelöltnek. Nyilvánvaló azonban, hogy a tanár a tétel bármely pontjánál megállíthatja a tanulót, s részletesebb elemzést kivánhat tőle.

Ezen tételek természetesen még untig szaporíthatók. Ámbátor azt hiszem, hogy az itt érintett pontok felölelik a magyar irodalom minden jelentősebb mozzanatát.

Ajánlom tehát ezen tételeket t. szaktársaim szíves figyelmébe.

(Pozsony.) *Dr. Rencz János.*

A FRANCZIA SYNTAXIS EGYSZERÜSÍTÉSÉRŐL.[1]

A franczia közoktatásügyi miniszter 1900. julius 31-én a franczia Közokt. Tanács javaslatára kibocsátott rendeletét a franczia syntaxis tanításának egyszerüsítéséről (a mi lényegében a franczia helyesirás egyszerüsítése is. *Szerk.*) visszavonta, s 1901. febr. 26-án erre nézve újabb rendeletet adott ki. Időközben ugyanis az Akadémia, mely nyelvi kérdésekben illetékes forum, közölte megjegyzéseit a miniszterrel. Erre összeültek a Conseil Supérieur és az Akadémia kiküldöttei és közösen megvitatták a nyelvi egyszerüsítések módozatait. Ezeket a miniszter, mint végleges határozatokat, 1901. febr. 26-iki rendeletében életbe léptette.

A tankerületbe küldött köriratban el van mondva, hogy az Akadémia elvileg helyeselte az 1900. julius 31-iki rendelettel életbeléptetett újítást, és habár a Conseil Supérieur előterjesztése és az Akadémia nézete közt bizonyos pontokban eltérés van, mindazáltal a nyelvtani nehézségek egyszerüsítésében egyetért a két testület.

A miniszter köriratban tudatja a tanárokkal, tanítókkal s a vizsgálóbizottsági tagokkal, hogy ezen rendeletével nem akarja mellőztetni a mondattan alapvető szabályait, hanem csakis könnyebbé és világosabbá óhajtja tenni az ifjúságnak, valamint a külföldieknek a franczia nyelv kezdő tanítását azáltal, hogy megszabadítja a fölösleges nehézségektől. Rámutat a némely iskolákban szokásos tollbamondott szövegre, mely általában üres mondatokból áll, melyekben főleg a helyesirási sajátosságok vannak felhalmozva. Ily gyakorlat nem érdekli a tanulót, s hova-tovább ráviszi a tanítót, hogy az ily tollbamondást elhagyja. Ne szedjük össze mesterkélten a tollbamondandó szöveget, hanem használjuk fel a jeles irókat, így majd a nyelvtani ismeret rövidítésével az izlést is finomítjuk.

A Conseil választmánya, rámutatott a körmönfont s gyakran téves szabályokra, melyek a kezdő oktatást nehezítik s az értelmi fejlődést sem viszik előbbre. A syntaxisnak könnyítése azonban nem vonja maga után a franczia nyelv óraszámának a megszorítását. Ellenkezőleg, mivel a nyelv hajlékonysága, finomsága, világossága nem függ a helyesirási sajátosságoktól, hanem erre csakis a nagy irók tanítanak, azért a helyesirás egyszerüsítése által nyert időt a remekirók olvasására, magyarázására kell használni, mert az ezekben való gyakorlat alkalmas segédforrás a nyelv elsajátítására.

A miniszternek határozata azonnal életbe lép.

A mult év juliusi s a f. é. februári határozat közt nincsen lényeges különbség. Bár egyes szakaszok kimaradtak, lényeges módosulás nem történt. — Összehasonlítva a Közlöny jelen

[1] Vö. a Közlöny idei évf. 5. sz.

évfolyamának 5. számában közölt juliusi határozatot az újabbal, azt látjuk, hogy az újabb rendelet elhagyta a *Substantif* fejezetből az *oeuvre* és *période*-ra vonatkozó részt, azután a *Pluriel des substantif* fejezet harmadik bekezdésétől az *article*-ig terjedő részt.

Az Adjectiv fejezetből a következő mondatok maradtak el: »De megegyeztethető a legközelebbi főnévvel is, pl.: *un courage et une foi nouvelle. Tout* minden melléknévvel megegyeztethető, pl. *des personnes tout* v. *toutes heureuses; l'assemblée tout* v. *toute entière*«.

A *Participe* fejezetből elmarad a második bekezdés első mondata s a harmadik bekezdés teljesen. Úgyszintén az *Adverbe* fejezet 4—5. bekezdése.

A *Substantif* fejezetben az *aigle*-re vonatkozó rész így javítandó: *aigle* mint jelvény (enseigne) nőnemű, egyébként használva himnemű, pl. *les aigles romaines.*

Az *Adjectif* fejezetben közbeszúrandó, hogy »*se faire fort de* kifejezésben a melléknév megegyeztethető: *se faire fort, forte, forts, fortes de.*«

Ugyanabban a fejezetben *aucun*-nél hozzáteendő, hogy »csakis tagadólag használva egyeztethető egyes v. többes számú főnévvel.«

A *Verbe* fejezethez tartozik a következő szakasz: A valóságos és látszólagos alany közti különbség, pl. *sa maladie sont des vapeurs.* Nem helyén való dolog az ilyfajta szerkesztésre szabályt adni, mert ezt az olvasmányok magyarázásánál helyesebben el lehet sajátítani. Ez szerkesztéstani s nem is nyelvtani kérdés. Az ige egyeztetése, ha *un de ceux (une de celles) qui* előzi meg. Hogy mily esetben kell a relativ mondat igéjét többesbe v. egyesbe tenni, az a nyelvnek oly finomsága, mely sem a kezdő oktatás körébe, sem a vizsgálatokra nem tartozik.

A *Participe* fejezetnél betoldandó: »az *avoir*-ral szerkesztett részesülő változatlanul maradhat a megelőző tárgynak a nemre való tekintetbe vevése nélkül, ha a mult részesülőt infinitif v. part. présent v. passé követi, pl. *les fruit que je me suis laissé* v. *laissés prendre; les sauvages que l'on a trouvé* v. *trouvés errant dans les bois.* Ha gyűjtőnév előzi meg a part. passé-t, tetszés szerint egyeztethető a gyűjtőnévvel v. a complement-nal, pl. *la foule d'homme que j'ai vu* v. *vues.*«

Ezen egyszerüsítések jegyzéke után, a Commentaire-ben, az újabb írókból vett példák vannak elsorolva, annak a bizonyítására, hogy a jelen határozatban felsorolt egyszerüsítésekre a minisztert a közhasználatban beállott változás vitte rá.

bn.

EGYESÜLETI ÉLET.

Pápai kör.

A pápai tanári kör f. hó 4-én tartotta ez iskolai évben harmadik rendes közgyűlését.

1. *Barcsi József*, főgymn. tanár, a kör pénztárosa, előterjeszti az 1900—1901. iskolai évről való számadását, a melyből örömmel győződött meg a kör, hogy vagyona jelenleg (három évi működés után) 315 korona 20 fillér. Midőn a tanári kör e számadást átvizsgálta, tudomásul veszi s pénztárosnak a fölmentvényt megadja, egyúttal jegyzőkönyvi köszönetét fejezi ki neki fáradságos és eredménydus munkálkodásaért.

2. *Barcsi József* főgymn. tanár lelkes hangon hivja fel a gyülés figyelmét arra, hogy tekintettel kedvező anyagi helyzetünkre s főleg azon nemes czélra, a melynek szolgálatában az Országos Középiskolai Tanári Segítőegyesület áll, adakozzunk ennek tőkéjéhez bizonyos összeget, a mint ezt régebben igértük is.

A tanári kör ez indítványt nagy lelkesedéssel elfogadja s áthatva azon érzettől, a melyet e nemes hivatású egyesület minden tanárember szivében kelt: ezen czélra 100 koronát szavaz meg s utasítja az Elnökséget ez összeg befizetésére.

3. *Sarudy György* főgymn. tanár szintén meleg hangon ajánlja pártfogásába a tanári körnek a Tanítók Házát, a mely áldásos működését már meg is kezdette.

A tanári kör e czélra is igaz örömmel szavaz meg szintén egyhangulag 50 koronát s utasítja az Elnökséget ennek befizetésére.

4. *Barcsi József*, főgymn. tanár indítványozza, hogy a Szabad Lyceum részére meghozatott néhány nagyobb könyvről, tekintettel arra, hogy a Sz. L. a tanári kör kebelében működik, határozzon a tanári kör, még pedig olyformán, hogy ajándékozza ezt az Ev. Ref. Főiskola könyvtárának.

Tanári kör ez indítványt magáévá teszi.

5. *Dr. Kapossy Lucián*, főgymn. tanár, elnök indítványára a tanári kör köszönetet mond az Ev. ref. Főiskola Gazdasági Tanácsának azért a szivességért, hogy a Szabad Lyceum előadásaira a termeket rendelkezésünkre bocsátotta és világító anyaggal is ellátta.

6. Végül dr. Kapossy indítványára elhatározta a kör, hogy a következő (ezen iskolai évben utolsó) rendes közgyűlését néhány nap mulva ejti meg s ennek tárgya a tisztujítás lesz.

Makay István,
e. i. tanárköri jegyző.

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Német Könyvtár. Szerkesztik dr. Theisz Gyula és Matskássy József. Budapest, Lampel Róbert (Wodianer F. és Fia) cs. és kir. udv. könyvkereskedés kiadása. 1900. — 1. Gustav Freytag, Bilder aus der deutschen Vergangenheit. Jegyzetekkel és magyarázatokkal ellátta *dr. Gyulai Ágost* főgymn. tanár. — 2. Goethe, Dichtung und Wahrheit. Szemelvényes kiadás, magyarázta *Tiber Ágost* főreáliskolai tanár. — 5. Aurbacher, Ein Volksbüchlein. Szemelvényes kiadás, magyarázta *Endrei Ákos* főgymn. tanár. — 6. Heinrich Kleist, Michael Kohlhaas, történeti elbeszélés. Magyarázta *dr. Vajda Gyula* áll. felsőbb leányisk. tanár. — 7. Heine, Uhland, Lenau költeményeiből. Magyarázta *dr. Kohlbach Bertalan* főgymnasiumi tanár. — Minden egyes kötet ára 70 fillér.

A Német Könyvtárt nagyon életrevaló vállalatnak tartom. A közös iskolai olvasmány a tanulók nagy részének nyelvbeli gyengesége, valamint az iskolai megbeszélés természetes lassú haladása miatt aránylag kevés anyagot ölelhet fel. Az irodalmi oktatásnak tehát kitünő eszköze lehet, ha az iskolai könyvtárak a növendékeknek idegen jeles írókat is nyujtanak, tájékoztató bevezetésekkel és a nehézségeket eloszlató jegyzetekkel. A gyüjtemény egyik-másik kötete természetesen iskolai közös olvasmányul is szolgálhat.

1. A gyüjtemény előttem levő köteteiből a Freytag kulturtörténeti munkáiból való Gyulai-féle szemelvényeket tartom a leghasznosabb munkának. Nagyon helyes szempont, hogy a kiadó főleg azokra a darabokra volt tekintettel, melyekben a magyarságnak is van szerepe. Ugy éreztethetjük legjobban növendékeinkkel a nagy európai kulturközösségbe való tartozásunkat, ha idegen iróban láttatjuk vele a magyar nemzet szereplését, még ha ez iró esetleg nem a legbarátságosabb szinben tünteti is fel ezt a szereplést. Nem árt az ilyen kevésbbé hizelgő tükörbe is néznünk! A jegyzetek nagyon gondosak és tájékoztatók. Az efféle botlások, mint teszem: *Mars* (ez ős-latin istenség!) *a görög mythologia istensége*, szót sem érdemelnek. A tanulónak könnyítés lett volna, ha a szövegben valami utalás történik arra, hogy a passushoz valami jegyzet füződik. Így nagyon sokszor hiába lapoz hátra a tanuló, végre is megunja. Azonkivül a szövegen itt-ott könnyíthetett volna a kiadó. E mellékes és a dolog velejét nem érintő megjegyzések azonban az igen gondos és kellő paedagogiai tapintattal készült művecske értékét nem akarják csökkenteni, inkább csak egy második kiadásnál való tekintetbe vételre pályáznak. Kivánatos, hogy minél több olvasójuk akadna e kulturképeknek, melyeket több illusztráczió is diszít.

2. A Tiber-féle Dichtung und Wahrheit kiadásnak a VIII. oszt. tanuló Goethe tárgyalásánál jó hasznát veheti. A kiadó az irodalomtörténetileg érdekesebb részeket szakította ki; bevezetése és jegyzetei, ha nem is nyujtanak sokat, mégis rásegíthetik a tanulót Goethe e munkájának élvezésére.

3. Endrei könyvére, az Aurbacher Volksbüchlein-jére sincs sok megjegyezni valóm. Kifogásolom, hogy ez elbeszéléseket, melyek telvék provincialismusokkal és nagyon is népies, sokszor nem is irodalmi fordulatokkal, a kiadó nem dolgozta egy kissé át. Minek pl. a magyar tanulót ilyesmivel terhelni: Es battet nicht, a mi annyit tesz, hogy nem sikerül. Ez csak akadálya lehet a könyv használhatóságának, a mit különben nem tartanék nagyon sajnálatosnak, mert Aurbacher elbeszéléseinél — daczára, hogy Tantervünk ez irót még névleg is felsorolja — van sokkal jobb és becsesebb, hasonló jellegű ifjusági olvasmányunk; minek igazságáról mindenki meggyőződhetik, a ki ez igénytelen, de a mellett a magyar tanulónak mégis az olvasmány értékét messze fölülmuló nehézségeket nyujtó darabokat elolvassa. Egyébiránt véleményem szerint a Tanterv nem is kontemplálta azt, hogy Aurbachert, mint olyat, a tanulók kezébe adjuk, hanem hogy az olvasókönyv szórakoztatóul tőle is hozhat egyet-mást. Károsnak persze az olvasmányt, így tömegesen sem mondhatnám, de könnyen csömört okozhat. Egy Aurbacher-gyüjteményt a gyereknek kezébe adni olyasmi, mintha a Fliegende Blätter több évfolyamát egyfolytában akarnók élvezni. Hetenkint egyszer egy szám épen elegendő; az Aurbacher-ből is csak egy-egy közbeszúrt darabka.

4. A Vajda-féle Kohlhaas bevezetése bizony kissé sovány ra sikerült, de azért elég jól tájékoztat és a kiadónak is kellő tájékozottságáról és izléséről tanuskodik. A bevezetés e helye nem egészen világos előttem: *Kleist az elbeszélés fővonásait Haft krónikája szerint tárgyalja és mégis Kohlhaas tragikuma a költő előadásában annak jelleméből folyik.* Mintha a valóság soha tragikus jellemet nem teremtene! A jegyzetek jók és elég bőven advák. Nem egészen korrektek: *der Schlucker, nyomorék; auf dem Gesichte zeigte sich eine Röthe fleckig, elkékül; die gegen ihn auf die Bahn gebrachten Beschuldigungen, felmerült vádak.* — A Luther leveleiből és egyéb egykori forrásokból való hosszabb idézeteket feleslegeseknek tartom. Ez idézetekhez már ódon nyelvüknél fogva is több jegyzet kellene, mint a megmagyarázott szöveghez, a melyhez ez idézetek felvilágosításul szolgálnak.

E klasszikus novella méltán foglal helyet a Német Könyvtárban; tanulóink is remélhetőleg megbarátkoznak e jeles művel nehéz és zordon stilusa daczára.

5. Vajmi kevés jót mondhatok a gyüjtemény 7. füzetéről, mely Heine-, Uhland- és Lenauból ad szemelvényeket. Attól egészen eltekintek, hogy Heinét minden költői nagysága daczára hazájában sem tekintik olyan költőnek, kinek olvasását — kevés

darabja kivételével — *az ifjuságra* nézve kivánatosnak tartanák. De az itt adott szemelvényeket nemcsak a szigorú paedagogus mondaná szerencsétleneknek. A Lyrisches Intermezzo XI. költeményének a Szemelvényekbe való felvételét említem csak! Azonkívül merem állítani, hogy az adott költemények nagy része a tanulóra mindvégig érthetetlen marad. E költemények annyira összefüggnek Heinenek, a legsubjectivebb írók ez egyikének, lelki életével és érzelmi világával, hogy ennek legalább hozzávetőleges ismerete nélkül e versek csengő-bongó, üres szók maradnak és igazán gyümölcsöző olvasásuk lehetetlen. Mi sem nehezebb, mint lyrai költőt tanulónak magyarázni; kiadónk a dolog könnyebb végét fogta és egyáltalában nem magyaráz. Összesen *egy* oldalra terjedő jegyzetei nem a *költeményt* magyarázzák, hanem csak némelyes nyelvi vagy tárgyi felvilágosítást adnak. Egyébiránt a mit a »Bevezetés«-ben olvasunk, nem teszi nagyon sajnálatossá előttünk a kommentár elmaradását. Stilusának jellemzésére szolgáljanak csak a következő idézetek: Heine szül. 1797-ben Düsseldorfban, *mely 1808-ban teljesen jutott franczia befolyás alá.* A győztes stb. nép fiával érintkezve, *korán szokott ahhoz. Esprit lett a veleszületett élcz és* oly satirikust teremtett Heineből, minőt nem *látott a világ Aristophanes, Rabelais, Cervantes és Swift óta (!)* stb. stb. — Az Uhland-féle költemények hogy mire valók, nem tudom. Bizvást mondhatom ugyanis, hogy nincs olvasókönyv, mely az itt felvett 12—13 darabot (Schäfers Sonntagslied, Des Knaben Berglied, Einkehr, Der gute Kamerad, Bertrande Born, Das Glück von Edenhall, des Sängers Fluch stb.) ne tartalmazná. Melyik magyar középiskolai tanuló ne ismerné már e verseket tanulmányai első éveiből. Leggyengébb azonban a Lenauval foglalkozó rész. A Bevezetésben ilyen jellemzések: *Epikája mesteri.* (Punktum. Egyéb semmi.) *Faustja sok szépet tartalmaz, a don Juan a gondolkodó sensualista Lenau-t mutatja be.* Vagy mily izléssel: Lenaut gazdag nagyszülei Bécsbe vitték, *hogy belőle osztrák Beamtert faragjanak.* A jegyzetek úgyszólván semmit sem adnak. Itt-ott egy fordulatot vagy szót magyaráznak, teljesen ötletszerüen. Micsoda magyarázatos kiadás pl. az, melyben Lenau egy gondolataiban és nyelvében egyaránt olyan felette nehezen megérthető költeményéhez, mint a Sturmesmythe, egy árva magyarázó szó sem fűződik! Eltekintve attól, hogy a költemény érzelmi és gondolati világába nem vezet be, — a mi elismerem, hogy nehéz feladat, — még csak a legszükségesebb nyelvi felvilágosítást sem adja. Egy felvilágosító szó sem az ilyen helyekhez, melyek bármelyikünknek elég nehézséget okoznának a fordításnál: *Ihre* (der See) *Wellenpulse sind versunken. Dunkle Wolken hauchen schwer in stürmischer Beklommenheit herüber. So weinen aus ihr banges Weh.* Ugyan mire való a »magyarázó és jegyzetes« kiadás, ha nem az ilyen nehézségek eloszlatására?

(Budapest.) *Timár Pál.*

VEGYESEK.

Helyesirásunk reformja. Tudvalevőleg az Akadémia nem régiben bocsátotta közre reformált helyesírási szabályait, melyekben nem egy hasznos újítás van és általában minden eddigi helyesírási munkálatánál gondosabb és teljesebb munka. Azokat a fontosabb újításokat azonban, melyekért már körülbelül egy évtizede küzdenek nyelvtudósaink, most sem fogadta el az Akadémia. Ilyenek különösen 1. az egyszerű *c* használata a *cz* helyett, 2. a névelő összeirása a rákövetkező kötőszókkal és névmásokkal egy összetett szóba (*aki, ahogy, amint*), 3. a hosszú (kettőztetett) mássalhangzók rövidített irásmódja a hasonulás eseteiben is (*királlyal, asszonnyal*), 4. a magyar közbeszédben meghonosodott vagy nem latin betűkkel iró népek meg nem honosodott idegen szavainak magyaros helyesirással való irása (*egzekvál, filokszéra*). A magyar nyelvtudósok nagy többsége már rég ez újítások mellett foglalt állást, iróink és hirlapjaink tekintélyes száma is ezt a helyesirást követi munkáiban, az Akadémia azonban nem akarja elfogadni.

Ez a kérdés most új, ránk nézve különösen fontos stádiumba jutott. A reform a Közoktatási Tanács előtt van, azzal a czélzattal, hogy az ajánlja a reformokat a miniszternek az összes iskolákba való kötelező bevezetésre. E szerint tehát az iskolák nem az Akadémia helyesirását követnék, hanem azon alapuló külön, miniszterileg elrendelt helyesirásuk volna, a mely megegyeznék a nyelvtudomány követelményeivel és iróink nagy részének használatával. Ez ügyben a Tanácsban most folynak a bizottsági tárgyalások.

Nem volna példátlan eset, hogy a közoktatási miniszter beleavatkozzék az iskolai helyesirás kérdésébe. A franczia közoktatási miniszter ugyanezt, sőt ennél többet tett, mikor az iskolában a múlt év őszén a franczia syntaxis tanításának egyszerüsítését rendelte el (vö. idei évf. 5. sz.), e tavaszon pedig ismét új rendeletet bocsátott ki ez ügyben (l. mai számunk *A franczia syntaxis egyszerüsítéséről* cz. czikkét). A porosz és osztrák közoktatási miniszterek szintén adtak ki rendeleteket a helyesirás ügyében.

A miniszter beleavatkozásának az iskolai helyesirás kérdésébe főleg két dolog adja meg a jogosultságát. Egyik az, hogy a tervezett helyesirási reformokat a legilletékesebb tényező, a nyelvtudomány és az Akadémia nyelvtudományi bizottsága, már évek óta sürgeti ellenben az Akadémia nem-nyelvtudósai folyton meghiúsitják, mert többségben vannak. A miniszter tehát egyszerüen azt tenné, a mi Wlassicsnak egész kormányzását jellemzi, hogy *szakkérdésben a szakférfiak tanácsára hallgatna*. Ez adná meg rendeletéhez a helyes, szilárd alapot. De hogy joga is megvan a miniszternek a beavatkozásra, az kétségtelen, mert épen a tervezett reformok egytől-egyig a helyesirás egyszerüsítését és könnyítését czélozzák, tehát *erősen didaktikai jellegüek és értékűek*. A *cz* helyett *c*-t irni egyszerübb és könnyebb dolog; *akit, amit, amint*-et, irni helyesebb, mint *a kit, a mint*-et; *asszonnyal* irásmódja semmi nehézséget nem okozna

többé, míg az *asszonynyal* irásmódja sok keserves órát szerzett tanítónak és tanulónak egyaránt; *egzekúció* és *licitáció* is sokkal könnyebb irásmód magyar gyermeknek, mint *executio* és *licitatio*.

Szóval az iskola érdekében nagyon kivánatos volna, hogy a miniszter elfogadja és életbe léptesse a Közoktatási Tanács készülő félben levő javaslatát, még pedig minél előbb.

Válasz „k. r."-nek. A Sárospataki Lapok ápr. 1. számában a Közlönyben márcz. 17-én megjelent »Igazgatók és tanárok mint érettségi kormányképviselők« cz. czikkemre *k. r.* aláirással megjegyzések tétettek, a melyekre válaszom a következő: Részben vaskos tévedésre, részben a legnagyobbfokú önteltségre mutatnak *k. r.* azon állításai, hogy a középiskolai tanároknak nincs elég általános, bölcsészeti műveltségük, nem foglalkoztak általános bölcsészeti paedagogiával, és nem ismerik a gymnasiumi paedagogia felett álló főiskolai paedagogiát. És hogy mindezen, általa igen okosaknak és bölcseknek hitt állításokat betetőzze, még azt is kimondja, hogy a középiskolai tanárt könnyen levehetik a lábáról kollegái. És még egy csomó frázist és felületes állitást koczkáztat meg.

Mellőzve a lényegtelent, körülbelül ezek *k. r.* állításának essentiái, a melyeknek kellő világitásba helyezésétől úgy megijedt a S. L. is, hogy a szabad véleménynyilvánitás nagy dicsőségére válaszomat nem vette fel. Ugyanazért idő- és helyszüke miatt csak röviden jegyzem meg *k. r.* ezen állításaira a következőket:

Ha a középiskolai tanároknak, a kik — mint tudjuk — általános paedagogiát és általános bölcsészetet hallgatnak, az általános bölcsészeti paedagogiával pedig (a melyben benne van bizonyára a főiskolai is) gyakorlati órákon is foglalkoznak, végül országos vizsgáló bizottság előtt ezen tárgyakból tanári vizsgát, esetleg még doktorátust is tesznek, *k. r.* szerint nincsen meg ezen tárgyakban a kellő általános műveltségük és ismeretük és igy nem tudnak felemelkedni arra a bizonyos magasabb filozofiai álláspontra: ebből az látszik, hogy *k. r.* ezen műveltséget vagy a mucsai kántornál, vagy a homokdobogói lelkésznél keresi és talán az ő szája ize szerint való ezen kivánalmakat meg is találta. Azt meg minden tanügyi ember tudja, hogy a mai paedagogia bölcsészeti alapon áll és hogy az egyetemen nem elemi iskolai paedagogiát adnak elő. A mi pedig a középiskolai tanárképviselő meggyanusitását illeti, erről jobb lett volna hallgatni. A diákember sorsa az érettségin legfeljebb a kormánybiztos jó szivén, engedékenységén, vagy szigoruságán fordul meg, nem pedig hivatali állásán.

Ez alkalommal felemlítem még, hogy a középiskolai igazgatók és tanárok érettségi kormányképviselőül való kiküldetése igen fontos a középiskolai tanügyre azért is, mert az ilyen kiküldött az érettségin hallottakat és tapasztaltakat saját szaktárgyában és általában nevelési és tanitási rendszerében, methodusában gyümölcsözőleg értékesitheti; az ugyanolyan fokú, bár más szinezetű (állami, községi, felekezeti, törvényhatósági) középiskolák tanulóinak szellemi képzettségét, az iskola belügyét, administratióját megismerni. *(Makay I.)*

Osztrák középiskolákban tartott népszerű előadások. A félhivatalos *Fremdenblatt* f. é. május 26-iki száma dr. *Hartel* osztrák vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletét közli, melyben elismeréssel szól a középiskolákban szülők, tanulók és szélesebb körök számára tartott különféle nyilvános előadásokról. A szülők számára tartott előadásokkal a bécsi középiskolákban tettek először kisérletet. Az előadások aktuális kérdésekre vonatkoztak (»a gymnasium jelentősége korunkban«, »iskola és szülői ház«, »vizsgáztatás és osztályozás«); czéljuk volt »a szülők előtt a középiskolák szervezetét és specialis berendezését a jelenkor tükrében megvilágítani, a szervezetre és tantervre vonatkozó téves nézeteket eloszlatni, egyoldalú, nem ritkán rosszakaró kritikával szemben védekezni, továbbá a módszertan és neveléstan egyes részeit megbeszélni, melyek hatásos alkalmazásánál a szülők közreműködése nem nélkülözhető.« Hasonló előadások általánosan megvilágíthattak oly kérdéseket, melyek a szülők informálására rendelt beszélő-órákon (Sprechstunde) nem kerülhetnek szóba. Szülők és helyetteseik sürűn látogatták e népszerű előadásokat, sőt a közvélemény ez intézkedés általánosítását is hangoztatta. Egyes tantestületek a tanulók összesége vagy nagy része, sőt a szülők előtt is hygienikus és más, a fegyelmet és rendtartást érintő kérdéseket fejtegettek (a szeszes italok élvezésével való visszaélés). Ezekhez csatlakoznak a nagyobb közönség előtt tartott népszerű tudományos előadások. — A rendelet hivatkozik a középiskolák nyelvi, történeti és természetrajzi tanárainak tanulmányutak czéljából (Olaszországba, Görögországba, Franciaországba és Angliába, a bel- és külföld nevezetesebb vidékeire) nyujtott segélyezésekre. Örömmel látja, hogy a segélyezettek visszatérve, tapasztalataikat és ismereteiket előadások és szemléltetések útján, főkép skioptikon segélyével, az iskolán túl is terjesztik és ezzel a folyóiratokban és hirlapokban megjelent közlések után itélve a közönség kívánságának tettek eleget. Az említett előadásokban új eszközt lát a min. rendelet »az iskola és szülői ház kivánatos közeledésére és azon sok tekintetben még fennálló előitélet megtörésére, hogy az ifjúság nevelésének legfontosabb tényezői közt csak hivatalos érintkezésre volna szükség.« Felhívja az iskolai hatóságot, hogy ilynemű előadások tartását ott, a hol a helyi viszonyok megengedik, előmozditsa, *elfajulásukat megakadályozza.* Mindennemű kényszer kerülését ajánlja és az évi jelentéseknek ezen ügyre való kiterjesztését kívánja. *(K. L.)*

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Albert János* nagykikindai áll. főgymnasiumi rendes és *Krizs Miklós* fogarasi áll. főgymnasiumi helyettes tanárt kölcsönösen áthelyezte.

Véglegesítés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. *Kovács Zoltán* győri állami főreáliskolai rendes tanárt rendes tanári minőségében végleg megerősítette.

Haláleset. *Buday József* verseczi áll. főreáliskolai igazgató meghalt életének 70-ik, verseczi igazgatóságának 23-ik évében Verseczen, junius 1-én.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik f. é. április 12-től május 29-ig tagdíjat fizettek.

1889/90-re: Hekinger István (még 2 K.).

1890/1-re: Czink Lajos (1 K.), Hekinger István, Streitmann Antal (II).

1891/2-re: Hekinger István, Streitmann Antal.

1892/3-ra: Hekinger István (2 K.), Streitmann Antal.

1893/4-re: Droppa József, Gecsányi Gusztáv (II.), Streitmann Antal.

1894/5-re: Gecsányi Gusztáv (I.), Grünwald Miksa, Oláh Gyula (II.), Streitmann Antal.

1895/6-ra: Grünwald Miksa, Palotay Antal (II.), Rákosi Kristóf, Streitmann Antal, Tóth István (még 6 K.).

1896/7-re: Grünwald Miksa (I.), Holosnyay Ambrus (még 2 K.), dr. Kein Felix (II.), Nagy Elek (Debreczen), (II.), Palotay Antal, Patek Béla (I.), Pausinger Sándor (II.), Streitmann Antal, Toncs Gusztáv, Tóth István.

1897/8-ra: Butyka Vilma (még 2 K.), Holosnyay Ambrus, dr. Kein Félix (I.), Kubányi Béla (II.), Nagy Elek (Debreczen), Palotay Antal, Pausinger Sándor (I.), Streitmann Antal, Szivós Mihály, Udvardy Ignácz.

1898/9-re: Bogsch László, dr. Fodor László, Fogarasi Albert, Graef János (4 K.), Kalkbrenner Antal (még 3 K.), Keul Sarolta (1 K.), Kolecskáry József, Kubányi Béla (I.), Lángh János, Makláry Pap Miklós (II.), Molnár Gyula, Nagy Elek (Debreczen), Sebesztha Károly (I.), Streitmann Antal, Suták József, Szivós Mihály, Szlaboczky Imre (II.), dr. Szombathy István (még 6 K.), dr. Taufer Jenő (I.), Udvardy Ignácz, Vörös Mihály.

1899/900-ra: Berecz Gyula, Békési Lila, Bournáz János (6 K.), Bozsenik Béla, Cseh Lajos (II.), Cserno István (4 K.), Csóti Márk, Ecsedi Jenő (II.), Fiók Károly, dr. Fodor László, Fogarasi Albert, dr. Friml Aladár, Gaál József (még 2 K.), Gurncsevics Lajos, Hám József, Hikl József, Horti Henrik, Incze, Irsa Béla (2 K.), Kalkbrenner Antal (2 K.), Kovács Béla, Kozma József (II.), Kulcsár Endre (II.), Kuncz Kornél, Ludmann Ottó (II.), Makláry Pap Miklós (6 K.), Nagy Elek (Debreczen) (I.), Németh Károly, Oberst József (II.), Orosz József, Pálosi Dénes (I.), dr. Pekár Károly, Redlich József (II.), Streitmann Antal, Strompf László, Suták József, S. Szabó József (II.), Szabolcska Mihály (I.), Szalai Mátyás, Szentkláray Jenő, Szivós Mihály, Szlaboczky Imre, dr. Szombathy István, Udvardy Ignácz, Udvardy Vincze (még 2 K.), Vass Domokos, Versényi Gábor, Végh Kálmán, Vértessy Sándor, Voggenhuber Oszkár (II.), Vörös Mihály, Wigand János.

(Vége következik.)

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni sziveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II. Áldás-u. 4).

Tartalom: Adalékok az érettségi vizsgálathoz. Dr. *Rencz* Jánostól. — A franczia syntaxis egyszerüsítéséről. *bn.*-től. — *Egyesületi étet:* Köri tudósitás. (Pápai kör.) — *Könyvismertetés:* Theisz Gyula és Matskássy József: Német könyvtár. *Timár* Páltól. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

PÁLYÁZAT.

A nyiregyházi államilag segélyezett ág. h. evang. főgymnasiumnál az 1901—1902-ik iskolai évre egy **magyar-latin** nyelvi tanszék fog **helyettes tanárral** betöltetni.

Javadalma: 1600 korona.

Az ág. hitv. evang. pályázók kellőleg felszerelt kérvényei a nyiregyházi ág. hitv. evang. főgymnasium igazgatóságánál folyó évi junius hó 20-ig nyujtandók be.

A megválasztott helyettes tanár állását f. évi szept. 1-én elfoglalni köteles s helyét időközben el nem hagyhatja.

Nyiregyházán, 1901. május 24.

Leffler Sámuel
főgymnasiumi tanácsjegyző.

dr. Meskó László
főgymnasiumi felügyelő.

ATHENAEUM
KÉZIKÖNYVTÁRA
XVIII. KÖTET.

A MAGYAR NYELV
A művelt közönség számára.
Irta: BALASSA JÓZSEF.
Ára kötve 2 kor.

Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 35. szám. 1901. junius 16.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

EGYÖNTETŰ ELJÁRÁS A NEVELÉSBEN.

»A nevelés ügyében, hol a személyiség érdemétől kell várni a legjótékonyabb hatást, kétségkivül csakis káros kisérlet volna parancs után járó egyöntetüségre kényszeríteni a tanárok eljárását. De annál szükségesebbnek kell vallani, hogy maguk a tanártestületek át legyenek hatva azon meggyőződéstől, hogy közös munkában fáradoznak, hogy minden egyes tanár buzgalmának eredménye társainak kiegészítő munkálódásától van feltételezve. A tanári karok egyértelmű munkásságára számot tart az iskola, a köznevelés feladata; ha nem tud minden egyes a közös czél érdekéből mind a tárgyak felfogásában, mind a követendő tanmenetre nézve nemes önmegtagadással meghajolni az összesség határozatai előtt, meg nem valósulhat teljességgel és részleteiben a tananyag megfelelő és életrevaló szervezése. A módszeres értekezleteknek, a melyek helyes irányozását az igazgatók legszebb tisztének kell tekinteni, jut a feladat e közösség tudatát ápolni . . .«

Ez idő szerint még nincsenek meg az új *Utasítások*, régieknek pedig már-már csak történelmi értékük lesz. Ki törődnék ily körülmények között a régi *Utasítások*-kal?

E sorok bevezető idézete, miként ezt talán még tudja a középiskolai tanárság, a most átalakulófélben lévő régi *Utasítások* egyik vezéreszméjét fejezi ki.

Eleshetik-e ezen vezérlő idea, ha már a régi forma megdőlt is? Avagy tán a jövendő új középiskolában nem lesz már szükséges, hogy a tanártestületek át legyenek hatva azon meggyőződéstől, hogy közös munkában fáradoznak, hogy minden egyes tanár buzgalmának eredménye »társainak kiegészítő munkálódásától van feltételezve?« A bekövetkezendő »új aerában« tán már nem fog számot tartani az iskola, a köznevelés feladata a tanári karok egyértelmű munkásságára? Egészen fölöslegessé válik-e majd akkor, hogy minden egyes tanár a közös czél érdekéből mind a

tárgyak felfogásában, mind a követendő tanmenetre nézve nemes önmegtagadással meghajoljon az összesség határozatai előtt a végből, »hogy teljességgel és részleteiben a tananyag megfelelő és életrevaló szervezése megvalósulhasson?« És nem lesz-e akkor már az igazgatók »legszebb tiszte« a módszeres értekezletek helyes irányozása és ennek révén egy-egy testületben a közösség tudatának ápolása?

Egészen lehetetlen, még csak el sem képzelhetni, hogy a készülő új *Utasítások* a régieknek eme vezérlő és szervező gondolatát elejtsék, annál kevésbbé, mert hiszen az még ma sincs megvalósítva, sőt megközelítve sincs. Mert megvan-e ma középiskolai tanári testületeinkben az a tudat, hogy közös munkában fáradoznak? Hogy egyik tanárnak a másik munkáját kell kiegészítenie? Hogy minden tanárnak az összes tárgyakkal törődnie kell? Tud-e ma már minden tanár a közös czél érdekéből a tárgyak felfogásában és a követendő tanmenetre nézve nemes önmegtagadással meghajolni az összesség határozatai előtt? Helyesen irányozzák-e ma már igazgatóink a módszeres értekezleteket? Ápolják-e vajjon igazán ez értekezletek a közösség tudatát a tanártestületekben?

Megfelelünk mindezekre.

Ma a tanári munkát csakis az elért *tanítási* eredmény arányában becsülik meg. A tanár nevelő képességét és így nemesebb értelemben *egyéniségét* mai középiskolánk nem tudja értékelni. Ma minden középiskolai tanár szükségképen csak arra törekszik, hogy a maga tantárgyának tanítási eredményét minden gondolható maximumokra vigye fel. Egyik tanár a másik munkájával nem törődik; az a tudat, hogy közös munkában fáradoznak, sohasem hiányzott talán annyira középiskolai tanártestületeinkben, mint napjainkban. Kiki — az eszközök megválogatása nélkül — csakis azon akadályok leküzdésében töri magát, a melyek a tanítási eredmény maximumának elérésében gátolhatnák. Hogy egyik tanár a másik munkáját kiegészíteni törekednék — az ilyesmi nem fordul elő. Meghajlás az összesség előtt, közös czél, közös nevelő-tanítói czél tudata — mindez manapság ismeretlen. Módszeres értekezleteink ma csak tanártestületi ülések, melyeken a bevégzendő tananyagot szárazon felsorolják. És ez értekezleteknek a régi »Utasítások« szellemében való irányzására igazgatóink ma — mondhatni — képtelenek. Ennek sokféle oka lehet, de oka minden bizonnyal az igazgatóknak irodai munkával való elnyügözése is: ez okozza ugyanis, hogy igazgatóinknak a módszeres értekezleteknek a fentemlített irányban való vezetéséhez szükséges megfigyelésekre, tapasztalatok szerzésére, avagy esetleg épen elméleti tanulmányokra idejük nem jut. Mai középiskoláink nagyobbára zsúfoltak és épen ez a legfőbb nyüge vezetőiknek, ez szaporítja az irodai munkát is.

Ámde nem minden mulik azért a vezetőkön. Mindenesetre kívánatos, hogy az igazgatói zárójelentések mindazon akadályok felsorolására is kiterjeszkedjenek, a melyek épen a

nevelő-tanító oktatásnak állották útját. Adja tanujelét minden középiskolai igazgató a maga zárójelentésében, hogy csakugyan komoly dolognak tekinti a nevelve tanítást. Középiskolai tanártestületeinknek pedig immáron ki kell bontakozniok a szakrendszeres nem bánomságból és egymással való nemtörődésből. A hol csak tehetjük, foglaljunk állást a nevelve tanítás mellett, lássa a közoktatási kormány minden testületi, egyesületi, vagy bármely más megnyilatkozásunkban, hogy a *nevelés czéljából való* vállvetett munkát és mindenképen való szövetkezést mi tanárok tartjuk első sorban fontosnak. És a mennyire csak tehetjük, igazán tanítsunk is nevelve. Akkor megnyerjük tán a közönséget is hamarabb nagy és fontos vállalkozásunkhoz munkatársaknak; akkor tán mint igazi nevelőkért, mint gyermekeik nevelőiért a szülők szállanak síkra értünk, látván komoly törekvésünket; akkor majdan a zsúfoltság ellen való küzdelmünkben új erőkre és fegyverekre nyilik kilátásunk.

(Pozsony.) *Posch Árpád.*

SZÜNIDEI TANFOLYAMOK NÉMETORSZÁGBAN.

A nyári szünidei tanfolyamok rendezésével és rendszeresítésével ma már Európaszerte versenyeznek az egyetemek. Németország, Svájcz és Francziaország e tekintetben nagy buzgóságot fejtenek ki s ez üdvös mozgalom kezd nálunk is gyökeret verni. E nyár folyamán tanügyi kormányunk több tanfolyamot rendeztet, így előadásokat fognak tartani a középiskolai tanárokra való tekintettel a *magyar művelődés történelméből*, a tanító-képző intézeti tanárok részére pedig a *psychologiából* s ezzel rokon tudományokból. Mindkét tanfolyamot az ország fővárosában rendezik, s az előbbinek vezetője *Békefi Remig*, az utóbbié pedig *Pauer Imre* lesz. Ezeken kivül még Kassán is lesz tanfolyam a kereskedelmi iskolák számára, hol a chemia és áruismeret, kereskedelmi szokások és kereskedelmi számtan »ujdonságaiból« fognak előadásokat tartani. E tanfolyamok rendezése nálunk miniszterünk kezdeményezésére történik. Tanügyi kormányunk áll e mozgalom élén; ez állapítja meg az előadandó studiumokat, választja ki az előadókat s jelöli meg a jelentkezettek közül meghatározott számban (12—20-ig) azokat, kiket méltóknak itél a tanfolyam látogatására s az adandó segély (100—200 korona) elnyerésére. Mindenesetre köszönettel tartozunk miniszterünknek azért, hogy a szünidei tanfolyamok eszméjét hazánkba átültette, azoknak rendezését és vezetését — még anyagi áldozatok árán is — kezébe vette. Szerettük volna azonban, ha ez eszme propagálása és megvalósítása a hivatalos jelleg mellőzésével társadalmi úton történik s egy olyan actiót lehetett volna ez ügyben megindítani, mely a szünidei tanfolyamok iránt nemcsak a tanügy munkásai, hanem a mívelt közönség körében is élénk érdeklődést idézett volna elő. Tartani lehet attól, hogy e tanfolyamok abban

a formában, melyben tervezve vannak, igazi hivatásuknak, rendeltetésüknek teljesen megfelelni nem fognak. Nézetem szerint a tanfolyamoknak kettős czélt kell szolgálniok: a szakismeret kiegészítését és fokozását, s az általános míveltség emelését és terjesztését. A külföldi tanfolyamok programmjainak összeállítása ez elven alapszik. Az előadandó studiumok úgy vannak megválasztva s az előadások is olyan alakban történnek, hogy ott szakember és laikus egyaránt megtalálja azt, a mi őt közelebbről érdekli. Kiki tetszése szerint választ a hirdetett előadásokból s a tanfolyamon való részvételt sem az előre megállapított szám, sem pedig valamely előképzettség megkövetelése nem korlátozza. Mindenkinek jogában áll beiratkozni, s ha az előirt díjakat lefizette, végig hallgathatja az összes előadásokat. A tanfolyamoknak ilyenszerű szervezése aztán látogatottá teszi az előadásokat, s nemcsak a tanügyi férfiak és nők, hanem a tudományok iránt érdeklődő mívelt közönség is nagy számmal keresi fel a tudományoknak egy-egy nevezetes metropolisát, hol ismeretet és okulást szerezhet s a legtöbbször kellően üdülhet is. Egyik-másik egyetemi város e tekintetben nagy hirnévre emelkedett, hová nemcsak a hazaiak, hanem külföldiek is ellátogatnak, s mintegy találkozó helyévé válik egy pár hétre a mivelt európai, sőt amerikai népek, nemzetek képviselőinek, a kiknek a folytonos érintkezés által bőséges alkalmuk nyilik arra, hogy a tudományos kérdések mellett socialis és nemzeti kérdéseket is megvitassanak s egymásnak felvilágosítással szolgáljanak a hazai kulturális törekvésekről, politikai, társadalmi és közállapotokról. Mennyi tapasztalatot, okulást, ember- és népismereteket lehet szerezni s nemzeti szempontból is mily szép hivatást lehet betölteni ilyen alakban szervezett szünidei tanfolyamokon. Vajha e szép hivatás betöltése végett is hazánkból minél többen vehetnének részt külföldi tanfolyamokon!

Jelen alkalommal a nyár folyamán Németországban rendezendő nevezetesebb szünidei tanfolyamok programmját szándékozom ismertetni.

A jenai tanfolyam.

A németországi tanfolyamok között legismertebb nálunk s európai hirnévre tett szert a *jenai* tanfolyam, melynek éltető szelleme, vezérlő lelke dr. *Rein*, a nagynevű herbartista, az ottani paedagogiumi seminarium igazgatója s egyetemi tanár. A vezért működésében egy nagy bizottság támogatja, mely úgy van megalkotva, hogy abban Európa minden mívelt országa, sőt Amerika is egy-egy nevezetesebb tanár által képviselve van, a kik aztán hazájukban a tanfolyam eszméjét terjesztik s annak híveket szereznek. Ily szervezés mellett érthető az, hogy a jenai tanfolyamon a legkülönbözőbb nemzetbeliek és nemzetiségüek nagy számmal jelennek meg, a kik maguk közt akár egy nemzetközi béke-konferenciát is tarthatnának.

A programmban hirdetett előadások öt csoportot képeznek:

I. *Természettudományi* csoport tárgyai: I. Növénytan, előadó dr. *Detmer*, egyet. tanár. 2. Népszerű csillagászattan, dr. *Knopf*, tanár. 3. A modern természettan alapfogalmai, dr. *Auerbach*, tanár. 4. Geologiai jellegző alakulatok, dr. *Walther*, tanár. 5. Növénytani mikroskopikus műveletek s növénytani physiologiai kisérletek, dr. *Detmer*. 6. Praktikus gyakorlatok a hely- és időmeghatározásban, dr. *Knopf*. 7. Állattani praktikus tanfolyam, dr. *Ziegler*. 8. Vizsgálatok a spektral és polarisatio készülékekkel, dr. *Gänge*.

II. *Paedagogiai* csoport tárgyai: 1. Általános didaktika, előadó dr. *Rein*, egyet. tanár. 2. Különös didaktika, gyakorlatokkal, *Lehmensick* és *Landmann*, igazgató-tan. 3. Az erkölcsi jellemképzés tana (hodegetika), dr. *Just*, altenburgi igazgató. 4. Abnormis jelenségek a gyermekek lelki életében, mutatványokkal, dr. *Trüper*, igazgató. 5. Gyermek-psychologia, dr. *Spitzner*, lipcsei tanár.

III. *Theologiai* csoport tárgyai: 1. A gyakorlati theologia alapkérdései, előadó dr. *Zimmer*, tanár. 2. A jelenkor vallásos áramlatai, dr. *Braasch*, ev. püspök. 3. Az egyházi művészet történelme Németországban, *Bürkner*, ev. püspök. 4. Egyháztörténelem, *Arnold*, boroszlói tanár. 5. Keresztyénség és darwinismus, dr. *Braasch*, püspök. 6. Az ó-szövetségi tudomány jelenlegi állása, *Baentsch*, tanár. 7. A vallásbölcsészet főpontjai, *Flügel*, lelkész. 8. A nevelő vallástanítás főproblémái, dr. *Thrändorf*, auerbachi tanár.

IV. *Történelmi* és *bölcsészeti* csoport tárgyai: 1. Német irodalomtörténet, a 19-ik század 2-ik felének költészete, előadó dr. *Bruinier*, kristianiai egyet. tanár. 2. A Faust-gondolat fejlődése, u. az. 3. Német művelődés-történet főfázisai, dr. *Steinhausen*, egyet. könyvtáros. 4. Bevezetés a bölcsészetbe, dr. *Scheler*, egyet. m.-tanár.

V. *A nyelvi csoport* tárgyai: 1. Német nyelvi elemi tanfolyam külföldiek részére, *Lehmensick* és *Landmann*. 2. Előhaladottak részére német nyelvi előadások, dr. *Bruinier*, kristianiai egyet. m.-tanár. 3. Angol beszélgetési gyakorlatok irodalmi művek alapján, *Dodd* K., manchesteri igazgatónő.

Ezeken kivül az »*Evangelikus Diakonia-Egyesület*« is rendez ingyenes, nyilvános felolvasásokat dr. *Zimmer*, tanár vezetése mellett. A tárgyalandó és vitatkozásra kerülő kérdések a következők: 1. A nevelés czélja, alaptételei s eszközei, dr. *Zimmer*, tanár. 2. A vallás-erkölcsi nevelés, *Schreiber*. 3. A tudásra való nevelés, *Vogel*. 4. A művészi nevelés, *Henck*. 5. A játék, *Meche*. 6. Nevelés a gyakorlati életre, *Jetter*. 7. A társadalmi életre való nevelés, *Wigge*.

Lesznek tanulmányi kirándulások Jena környékére, Schwarzburgba, Weimarba, Dornburgba és Eisenachba.

Az *előadások* — az aug. 12-én megnyiló theologiai tanfolyam kivételével — augusztus 5-én kezdődnek s 17-én érnek véget. A nyelvi tanfolyam augusztus 24-én záródik be.

Költségek: 1. Beiratási díj 5 márka; tandíj 12 órás előadásért 10—15 márka, 6 órás előadásért 5 márka; a nyelvi tanfolyamért (18 óra, 6 kirándulás) egyenként 30 márka. Lakás-

ról a titkár gondoskodik; átlagos hetibér a lakásért reggelivel együtt 10 márka; teljes ellátásért (pension) 25 márka. A hallgatók részére a nyilvános könyvtár és olvasó-terem rendelkezésre áll. Tudakozódásra felvilágosítással szolgál dr. *Schnettgerné*, Jena, Gartenstrasse 2.

A greifswaldi tanfolyam.

A *greifswaldi* tanfolyam is, melynek már 7 éves multja van, olyan szervezetű, hogy azon férfiak és nők, tanügygyel foglalkozók s a tudományok iránt érdeklődők, hazaiak és külföldiek egyaránt részt vehetnek s ott ismereteiket tudományos alapon kiegészíthetik, a tanultakat felujíthatják s magukat bizonyos irányban tovább képezhetik. Különös súlyt helyeznek a modern nyelvek és irodalom felkarolására.

A közrebocsájtott programm szerint a következő előadások lesznek: I. 1. A hang- és beszélő szervek alkata és működése, mutatványokkal, előadó dr. *Landvis*, orvos-tanár. 2. A hangtan és német kiejtéstan alapvonalai, gyakorlatokkal, dr. *Siebs*, tanár. 3. A dráma a jelenkori német irodalomban, dr. *Siebs*. 4. Az új felnémet mondattan alapvonalai, dr. *Bruinier*, kristianiai egyet. m. tanár. 5. Goethe Faustjáról, u. az. 6. Német nyelvi gyakorlatok, u. az. 7. Szemelvények az angol nyelvtörténetből, dr. *Konrath*. 8. Angol novellisták, *Lovel*, cambridgei egyet. tanár. 9. Angol beszélgetési gyakorlatok, *Lovel* és *Todd*. 10. André Chénier, klassicismus és romanticismus, *Monod*, párisi tanár. 11. Franczia nyelvi gyakorlatok, u. az. II. János envangeliumából válogatott szakaszok, dr. *Czemer*. III. 1. Psychologiából, dr. *Rehmke*, tanár. 2. Korszerű paedagogiai kérdések, u. az. IV. 1. A német történelem a tanításban, dr. *Bernheim*, tanár. 2. Augustus kora, dr. *Seeck*, tanár. 3. Poroszország az 1848—49-iki forradalom idejében, dr. *Ulmann*, tanár. V. 1. Válogatott fejezetek a physikai földrajzból, dr. *Credner*, tanár. 2. Földrajzi kirándulások, u. az. VI. 1. Újabb haladások a villamosság terén, mutatványokkal, dr. *Richarz*, tanár. 2. Gyakorlatok a physikai demonstratiókban, dr. *König*, tanár. 3. Az emberi és állati test alkotása s működése, mutatványokkal, dr. *Rosemann*, egyet. m. tanár. 4. A növények belső szervezete, mikroskopikus mutatványokkal, dr. *Schütt*, tanár. VI. Latin nyelvi tanfolyam kezdők részére, dr. *Kroll*, tanár.

A tanfolyam hallgatói részére kiállítást rendeznek a német irodalom legújabb jeles termékeiből, melyeket dr. *Siebs* fog megbeszélés tárgyává tenni. Modern nyelvekből (német, franczia, angol) magánórák vehetők. Rendelkezésre állanak: az egyetemi szertárak, gyűjtemények, muzeumok, könyvtár. Kirándulások lesznek a Keleti-tenger partjaira, fürdőhelyekre, Rügen szigetére s Kopenhágába stb. A tanfolyam julius 15-től augusztus 3-ig fog tartani. *Költségek*: Az összes előadások látogatására jogosító jegy ára 20 márka; lakás és teljes ellátás hetenként 18—25 márkába kerül; egy szoba bére egy hétre 5—8 márka. Felvilágoítást ad *Siebs* tanár, Greifswald, Stephaniestrasse, 8/9.

A marburgi tanfolyam.

A *marburgi* tanfolyam a modern nyelvek művelését tüzte ki czélul s a programm is e czélnak megfelelő gyakorlati s elméleti studiumnak köréből van egybeállítva. Két tanfolyam lesz, az egyik tart julius 8-tól 26-ig, a másik augusztus 5-től 23-ig.

A *juliusi* tanfolyam tárgyai:

I. *Német nyelv:* 1. A hangtan physikai alapjai, mutatványokkal, előadó dr. *Schaum*, egyet. m.-tanár. 2. Bevezetés a művészies előadásba s szabad előadási gyakorlatok. 3., Gyakorlatok a német hangtanban, dr. *Schröder*. 4. Herder élete, dr. *Kühnemann*. 5. A német iskola-ügy történelme, dr. *Knabe*, igazgató. 6. A keresztyén egyház apostoli korszaka, *Knopf*, egyet. m.-tanár. 7. Társalgási gyakorlatok.

II. *Franczia nyelv:* 1. Franczia komédia-írók a 18-ik századból, előadó *Gallio*, tanár, franczia akadémiai tag. 2. Zola Emil és Daudet Alfonse, *Delbost*, tanár. 3. Franczia művek olvasása, előadása, u. az.

III. *Angol nyelv:* 1. Angol hangtan, előadó Tilley W., tanár. 2. Tennyson: Király-idylljei, *Knapp*, oxfordi tanár. 3. Társalgás angol nyelven.

Az *augusztusi* tanfolyam tárgyai:

I. *Német nyelv:* 1., Német szinpadi nyelv (vonatkozással Sieb hasonló czímű művére), előadó dr. *Viëtor*, tanár. 2. Paedagogiai psychologia (megbeszélés kiséretében), dr. *Natorp*, tanár. 3. Német irodalomtörténet. 4. A modern nyelvek tanításának régi és új módszere, dr. *Viëtor*. 5. Iskolai egészségtan, dr. *Bonhoff*, tanár. 6. Az embernek a föld felszinétől való függése, dr. *Schmidt*. 7. Németnyelvi gyakorlatok.

II. *Franczia nyelv.* 1. A 17-dik század szellemesei, előadó dr. *Doutrepont*, namuri tanár. 2. Franczia irodalom, *Gillot*, egyet. tanár. 3. Franczia nyelvi társalgás.

III. *Angol nyelv.* 1. Angol hangtan, előadó *Tilley W.*, egyet. tanár. 2. Angol irodalom, *Tripp*. 3. Angol nyelvi társalgás.

A tanfolyamok hallgatói tanulmányi kirándulásokat tesznek s díj nélkül látogathatják a muzeumi gyüjteményeket stb.

Költségek. Egy-egy tanfolyam díja 30 márka. Lakásbér egy hóra 20—30 márka, teljes ellátással 90—120 márka.

Érdeklődőknek felvilágosítással szolgál *Cocker A.* titkár, Marburg, Villa Cranston.

(Sz.-Udvarhely.) *Fejes Áron.*

AZ IFJÚSÁGI TORNAVERSENY TANULSÁGAI.

Úgy a testgyakorlás szakemberei, mint a paedagogusok egyhangulag elismerték, hogy a milleniumi tornaverseny tanulságait a mostani rendezés nagyon szépen érvényesítette. Ez tény. A külső rendezés remek volt. Könnyítette ezt az is, hogy a tornatanítók és tanárok majdnem teljesen ki lévén zárva a

bíróságból, teljesen iskolájoknak szentelhették munkájokat, s így a fiuk közt is jobban biztosítva volt a rend. De nem lévén birák a tanárok, nem volt úgy alkalmuk heveskedni sem, mint 1896-ban, a mikor bizony megesett, hogy a magok növendékét nagyon is pártolták az idegennel szemben. Ez pedig a fiuk előtt nem volt valami épületes dolog. Jövőre is ki kell hagyni a versenyző fiuk tanárait a bíróságból.

De a birókat aztán úgy kell megválasztani, hogy teljesen ismerjék a szabályokat és erélyesek legyenek nemcsak a fiukkal, de a tanárokkal szemben is. Most ki volt ugyan adva utasításul, hogy a tanároknak a tér szélén a különítményben a helyük, mégis sokan ott voltak a csapatversenyeknél, s itt-ott ugyancsak megkörnyékezték a birót. A játékversenyeknél az a sajnálatos dolog is megesett, hogy egy-egy gyengébb birót a két versenyző intézet tornatanítója ugyancsak elkinzott, s a rövid 15 percznek jó része szóvitával telt el. Ha a biró erélyes, felfüggeszti a játékot addig, míg a 10—10 fiun kivül mindenki ott nem hagyja a pályát.

A versenybírák helyzetét könnyíteni kell azzal, hogy szigorubb szabályokat alkalmazunk, a melyekkel a bíró magát mindenféle beavatkozástól biztosan védheti.

Mindezeknél fontosabb azonban, a mit megszivlelésre ajánlok minden jövőbeli tornaverseny rendezőségének, egy olyan erkölcsi momentum, melyet ha figyelmen kívül hagyunk, teljesen megingatjuk növendékeink bizalmát az eredmény realitásában és a tanárság, de főleg a tornatanítók igazságosságában. Jövőre ki kell mondani és pedig a leghatározottabb módon vagy azt, hogy a versenyt megelőző próbán és a kivonulásban köteles részt venni a versenyző csapat minden egyes tagja, a miért a torna- és a kisérő tanárok szigorúan felelősek, és a mi ellenőrzendő is lesz; vagy pedig azt, hogy a próba és a kivonulás fáradalmai alól a versenyzők fel vannak mentve. A kettő közül valamelyiket okvetetlenül ki kell mondani, mert a verseny egyenlő előfeltételeket kiván. Ha megengedjük a könnyítést, akkor a fiuk egy helyen álljanak be a kivonuló csapatba, mert az egyáltalában nem volt épületes látvány, hogy minden 100 lépésnyire előugrott egy-egy tornaruhás fiu az út mellől s beállott a csapatba. A jámborabb felfogású tanárnak meg volt mit hallgatni a növendékeitől, hogy hát ezeknek szabad ilyet csinálni, mi meg már elfáradtunk a verseny előtt. Természetesen, ha a próba és a kivonulás kötelező az egyes fiura, akkor azzá kell tenni minden egyes intézetre nézve is.

Legjobb lett volna a próbát egészen külön napra tenni; mert egész délelőtt próba s egész délután torna: ez kissé túlságos megerőltetése volt az ifjúságnak, nem csak a versenyzőknek, hanem a többieknek is.

(Debreczen.) *Horvay Róbert.*

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Iskolai könyvtár. Magyar Olvasmányok Tára, 9. szám: **Az oktató mese és szemelvények a magyar meseírókból.** Szerkesztette *dr. Koltai Virgil.* Budapest, az Athenaeum kiadása, 1901. Ára 1 K. 40. fill.

A revideált tanterv a középiskolai olvasmányok között kétszer említi a mesét: a II. osztályban általánosságban a »tanító meséket« és a IV. osztályban »Heltai meséit«. Mind a két osztályban van a mesék olvastatásának bizonyos, bár egymástól elütő értéke. A II. osztályban, persze az I-ben is, morális hatásuk kétségtelen: a hirtelen és drasztikus formában fellépő igazságszolgáltatás mindig nagy örömet és megelégedést kelt a gyermeki lélekben, az állatok sajátosságainak rajza pedig kívánatos tápláléka a gyermeki szív naivitásának, élénkítő hatása még a természetrajz tanításának is javára válik. A IV. osztályban a meséket már más szempontból kell olvastatni. Négyesy László az ő Stilisztikájában nemcsak Heltaitól közöl szemelvényeket, hanem igen jó összeválogatásban majd valamennyi magyar meseirótól, kiknek máskülönben is jelentősebb helyök van az irodalomban, a Példák Könyvétől Greguss Ágostig. Ezek a szemelvények kiválóan alkalmasak, szinte nélkülözhetetlenek a magyar stilus fejlődésének legszembeötlőbb vonásaiban való ismertetésére. A tanulók értelmi fokához alkalmazkodva pedig sehol nem lehet ennek inkább helye, mint a magyar stilus tanában. Az így olvasottak, a kellő módon felfrissítve, elegendő alapul szolgálnak a mesének, mint irodalmi műfajnak tárgyalásánál is, sőt némi kiegészítéssel a középiskolai magyar irodalomtörténeti tanítás szempontjából is kielégítő anyagot nyujtanak.

Koltai könyvének bevezetése és az egyes szemelvények elé irt irodalomtörténeti tájékoztatás is mutatja, hogy sem az I—II., sem a IV. osztály számára nem készült, hanem minden bizonnyal a VI. osztály számára, hol a meséről mint költői műfajról esik szó. Terjedelménél fogva Koltai könyve természetesen nem szolgálhat iskolai olvasmányul. Kérdés, lehetséges-e vagy ajánlatos-e a tanulókkal mint házi olvasmányt otthon olvastatni? A magam részéről nemmel felelek. A mese általában egyike a jelentéktelenebb műfajoknak, és véleményem szerint nem szabad a magánolvasmányokra szánt időből egy, vagy akár egy fél hónapot a mese számára lefoglalni, mikor még 8—10 műfaj van, melyek a mesénél hasonlíthatatlanul fontosabbak. A revideált tantervben a VI. osztaly számára összeállított olvasmányok ezt különben is lehetetlenné teszik. Nem is baj, mert a tanulók az I—IV. osztályig annyi magyar német, latin vagy franczia mesét olvastak, hogy eléggé széles alapon indukálható a mese elmélete. Koltai könyve, az én nézetem szerint, a középiskolára nézve

inkább luxus-munka, és mint ilyen elég gyakori jelenség a legujabb magyar paedagogiai irodalomban, mely pedig valójában és belső tartalmában oly szegény.

A könyvbe fölvett mese-szemelvényeket 19 oldalra terjedő bevezetés előzi meg. Ez a bevezetés a középiskolai tanulásra nézve sok fölöslegest és — hisz legföljebb házi olvasmányul szolgálhat — sok érthetetlent is tartalmaz. Az oktató mese elmélete kapcsán a szerző megemlékezik De la Motte-ról, Batteaux Károlyról, a svájczi német iskoláról stb.; mind oly személyek és fogalmak, melyek a VI. osztály tanulói előtt ismeretlenek, és mert a szerző nem szólhat róluk bővebben, ismeretlenek is maradnak. Egyáltalán fölösleges középiskolának szánt könyvben a mese elméletének történetét Aristotelestől Szász Károlyig fejtegetni, különösen ha a szerző — egyébiránt helyesen — ezen elméletek közül egyet sem fogad el. Mellékesen jegyzem meg, hogy saját elméletében ellenmondás van: az oktató mese általános meghatározásában mint jellemző tulajdonságot említi az »egyszerű cselekvényt,« két alfajának, az allegoriának és parabolának, jellemzésében pedig »szövevényes« és »bonyolultabb cselekvényről« beszél. Talán az is fölösleges, hogy iskolás fiúknak magyarázzuk, hogy miféle haszonnal jár a meséknek az iskolában való olvasása, valamint azt sem okvetetlenül szükséges tudniok, hogy »az ú. n. Contes devots-k . . . tartalmuk, s előadásuknál fogva — erkölcsjavító — czéljuknak épen ellenkezőjét eredményezték, mert felizgatták az érzékiséget.« A bevezetés végén a szerző azt mondja, hogy a »mese szerepét úgy a külföldi, mint a hazai irodalomban a dráma és regény vette át.« Ez nem egészen világos beszéd. A következő kijelentés talán nem is egészen helyes: »A mai sajtóviszonyok és alkotmányos közintézmények feleslegessé teszik az igazságnak allegoriában való hirdetését, s innen van, hogy a meseirodalom napjainkban nem talál művelőkre, legfeljebb csak mint allegoria.« En legalább úgy látom, hogy a magyar meseirók nem azért fejezték ki az igazságot allegorikus módon, mintha nem merészeltek volna nyiltan szólni — hisz az egyes mesék értelmét bőven és a korabeli viszonyokra alkalmazva fejtik ki, — hanem mert az elvont erkölcsi igazságokat szerették költői mezbe öltöztetni. Manapság egyszerüen azért nem művelik önállóan, mert korunk izlése megváltozott, nem szereti a didaktikus, moralizáló poézist.

Koltai könyve összesen tiz irótól közöl állat- és másféle oktató meséket. Hallertől Péczelyre az átmenet nemcsak stilus, de felfogás tekintetében is hirtelen; Négyesi azt Mikes leveleiből vett példázatokkal ügyesen elkerüli. A mesék megválogatása ellen paedagogiai szempontból általában nem lehet kifogást tenni, abban a tekintetben a könyv bátran használható. Talán kimaradhattak volna *Apolló és Flutus* és *Az unalom* Fáytól, *A lúd, a kánya és a róka* Czuczortól. A szemelvények egy-egy csoportja előtt a szerző az illető iró életrajzát közli, kitől a mesék

származnak. Ez helyes, csakhogy fölösleges és czéltalan ezt oly terjedelemben adni, mint a szerző teszi. Haller életrajza pl. negyedfél oldalt foglal el, a közölt példák száma pedig négy, Péczely életének és működésének ismertetése ötödfél oldalra terjed, a mesék száma öt. Sok olyan dologról esik szó, melyek még ily terjedelmű életrajzokban is bizvást elmaradhattak volna. Oly fontos-e pl. a tanulóra nézve, hogy Haller könyvét »erős kath. irányzata daczára a protestáns iskolák növendékei is olvasták«, hogy Fáynak a *Jelenkor*ba irt czikkei közül »egyik-másik külön is megjelentek (így!)«, hogy Gregnss miféle iskolakönyveket irt és hogyan állta meg helyét az egyetemen, hogy Czuczornak miféle izetlenségeket kellett tűrni »a társaság kedvelése és némi külsőségek miatt, a melyek a szerzetesi szabályzattal nem igen egyeztek meg« (Czuczor szerelmi népdalai, »vigyázatlanul nyilvánított nézetei«, melyeket »besúgott egy világi pap ellensége, Derczih, a ki az egyetemen theol. tanár volt«), hogy Czuczor »kiadatlan művei közül sokat közölt dr. Koltai V. 1884-ben a Magyar Korona cz. lapban«, mikor — a mit tisztán megemlít — összes műveit legújabban Zoltvány Irén adta ki, stb. stb. Elegendő lett volna, ha a szerző az egyes írók életét csak a leglényegesebb mozzanatokban pár sorban közölte volna, részletesebben csak meseíró működésökre kellett volna kiterjeszkedni, hisz munkálkodásuk egyéb irányairól más olvasmányok kapcsán esik szó. Az írók életének rendszeres és a mennyire középiskolában lehetséges és czélszerű, tüzetesebb tárgyalása az irodalomtörténet feladata. Odavaló, de csak módjával, a bibliographia is, mely itt különösen ilyen terjedelemben egészen felesleges. Az egyes írók meseíró működésének jellemzése nagyon általános, tanulók számára elvont, mert nem támaszkodik elég világosan a közölt mesékre, sőt Hallernál és Gregussnál egyenesen oly mesékre történik hivatkozás, melyek nincsenek a könyvben.

Az egyes szemelvények végén jegyzetek állanak, melyeket jobb lett volna, mert alkalmasabb, az egyes mesék után közölni, minthogy a könyv nem szolgál iskolai olvasmányul. A jegyzetek leginkább szó- és tárgyi magyarázatokból állanak, ezek között több a fölösleges, pl. pokolbeli fejedelmek (23. l.), Martinuzzi (36. l.), Jupiter (56. l.), Olymp (63. l.) stb.; ismétlés fordul elő 56. l. 20. jegyz. és 88. l. 7. jegyz. Jobb lett volna a két hasonló hely egymásra vonatkoztatása. Az ilyen vonatkoztatások, melyekre nálunk kevés súlyt fektetnek, nagyban hozzájárulnak az ismeretek mélyítéséhez. Minerva először a 61. lapon van említve, de csak a 89. lapon megmagyarázva; a klasszikus nevek irásmódja túlságosan görögös pl. Vulkanosz (89. l.). Nincs megmagyarázva interes (50. l.), vámkerekü-kalap (53. l.), skorbutos (83. l.) stb. A feltünőbb nyelvjárási, hangtani, alak- és mondattani sajátságok magyarázatára a szerző nem fektet súlyt. Négyesy szemelvényei az ilyfajta jegyzetek következtében ebből a szempontból is tanulságosabbak.

A könyv végén helyén lett volna a közölt mesék alapján tüzetesebb összefoglaló áttekintése a magyar mese fejlődésének, irodalomtörténeti, nyelvtörténeti és főleg kulturtörténeti tartalmának és jelentőségének. A bevezetés végén lévő »A mese a magyar irodalomban« czimű fejezet ezekből a szempontokból vajmi keveset nyujt.

Véleményem szerint Koltai könyve nem készült a kellő paedagogiai elmélyedéssel. Ugyanazon hibákban szenved, mint legtöbb iskolai kiadványunk: az iskolán kivül még vagy a szaktudományt vagy az irodalom népszerüsitését akarják szolgálni. Vagy ha tudatosan nem is, mindig olyan sajátosságokat viselnek magukon, melyek itt vagy ott helyesek, de a paedagogiában értéktelenek. Viszont kevés oly tulajdonsággal dicsekedhetnek, melyek paedagogiai átgondoltságról, vagy egyáltalán paedagogiai érzékről tanuskodnának. E nélkül pedig akármit a világon, de jó könyvet az iskola számára nem lehet irni.

(Sopron.) *Bleyer J.*

VEGYESEK.

Fölhivás. Az országos középiskolai tanáregyesület ezévi közgyűlését f. évi julius hó 2—3-ikán Budapesten tartja. A budapesti tanári kör a közgyülésre feljövő vidéki kartársak érdekeiről gondoskodni óhajtván, egy bizottságot küldött ki.

Alulirott, mint ezen bizottságnak elnöke, tisztelettel felkérem a vidéki Kartárs urakat, sziveskedjenek a *Közlöny*-höz mellékelt jelentkező lapot kitöltve, legkésőbb f. hó 21-ig alulirotthoz beküldeni, hogy a kedvezményes vasuti és a szállásjegyeket idejekorán szétküldhessük. Ha valakinek valami külön kivánsága lenne, kérem azt is a jelentkező lapra irni, hogy minden kivánságot a lehetőségig figyelembe vehessünk.

Dr. Demkó Kálmán,
a VIII. ker. áll. főgymnasium igazgatója.

Az Iskolatársak Egyesületéről esett szó a kolozsvári körben. Örömmel üdvözöljük az eszmét annál is inkább, mert az iskolán kivül álló körből jő. A társadalom előkelő köreinek az iskola belső élete iránt tanusított érdeklődése nálunk nagyon ritka, annál örvendetesebb tehát, ha egy-egy nyilvánulásával találkozunk.

A szép és nemes czél, melyet dr. *Gidófalvy* István, kir. közjegyző, előadásában kitüzött, nemcsak külföldön, hanem nálunk Magyarországon is meg van valósítva. *Iskolatársak egyesülete* alakult Budapesten *Hofer* Károly intézetében, az V. ker. reáliskolán, már évekkel ezelőtt (tán 10 év előtt) dr. *Beke* Manó kezdeményezésére, és ennek mintájára létesült 1894-ben Temesvárott a reáliskolán ugyanilyen intézmény, mely pár év óta áldásosan működik. Nagyon cso-

dálom, hogy ez intézményről Kolozsvárott megemlékezés nem történt, holott napilapokban és e lap hasábjain is volt már többször róla említés.

A mi a kolozsvári indítványt illeti annak első része, hogy t. i. a tanulók egymás segélyezésére tőkét alkossanak, megoldást nyer az iskolák *segélyző alapjában*, melyre a miniszterium a beirásnál engedélyezett egy csekély összeget. Az évi *egy korona* összeget e czélra akár havi 10 filléres részletekben is nehéz lesz beszedni, ha a szülők kötelezve nincsenek a megfizetésére, kényszer alkalmazása pedig meg nem engedhető.

Az Iskolatársak Egyesülete megvalósítja a másik igen szép és nemes czélt: egyesíti az intézet tanítványait az »intézeti napon« és évi csekély 2 K. járulékból tőkét teremt, melynek kamataiból egy szegény jeles tanuló az egyetemi első évben *teljes ellátásban* részesül.

A Temesvári Iskolatársak Egyesületének közgyűlése, illetve »intézeti napja« jun. 29-ikén van. A 7 év óta fennálló egyesületnek 4000 K. vagyona van; 4 év óta 200—200 K.-val segélyez, és az iskolatársak egymást erkölcsileg is támogatják.

Az intézeti nap ünneppé válik, lélekemelő ünneppé, melyen az iskola munkájának eredményét látja egyrészt, a tanítványok hálaját és szeretetük megnyilvánulását másrészt.

Tudtommal eddig ilyen egyesület nálunk a budapesti és temesvári reáliskolain kivül van a budapesti kereskedelmi akadémián és — most alakul — a leánygymnasiumban is.

Nyomtatott alapszabályainkat a miniszterium megerősítette; és mivel óhajtandó, hogy e nemes czélu intézmény mennél több iskolánál létesüljön, szivesen szolgálunk az érdeklődőknek felvilágosítással. (Perényi Adolf, Temesvár.)

Miniszteri elismerés. *Polgár György*, miskolczi kir. kath. gymnasiumi igazgatónak a tanügy terén 25 év óta kifejtett buzgó munkálkodásáért a vallás- és közoktatási miniszter elismerését fejezte ki.

Rendes tanári kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Róth Aladár* bonyhádi ág. h. gymnasiumi és *Nasch Fülöp* vágujhelyi alreáliskolai helyettes tanárokat ugyanezen középiskolákhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte.

Véglegesítés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Perlaky Gábor* aradi kir. főgymnasiumi rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Tóth István* okl. tornatanítót a budapesti VI. ker. állami főgymnasiumhoz ideiglenes rendes tornatanítóvá nevezte ki.

Pályázatok. A budapesti VI. ker. állami gymnasiumnál *magyar-latin* tanszékre pályázat hirdettetik július 2-ig.

A székesfehérvári áll. főreáliskolánál *tornatanítói* állásra hirdettetik pályázat július 15-ig.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik f. é. április 12-től május 29-ig tagdíjat fizettek.

(Vége.)

1900/1-re: Abonyi Károly, dr. Alföldy Dénes, Amberg József, Ambrus Mór, Andor Tivadar (II.), Arnhold Nándor, Bajzáth Lajos, Balázsovits Norbert, Balló Aurél, Balog Mór, Balugyánszky Béla, Barcsi József, Barla Szabó Titusz, Bauer György, Bauer József, Báthory Nándor (Késmárk), Bellóczy Sándor, Bencze Zsigmond, Benke István, Berecz Gyula, Bergmann Ágost, Berkovics Arnold, Berky Zoltán, Besze Mihály, Binder Jenő, Bodola László, Bodor István, Borostyáni Béla, Bódiss Jusztin, Bóka Péter, Bóth István, Breznyák János, Bruck Ferencz, Bruckner Károly, Budaker G. Károly, Buzássy Ábel, Chovancsák Dániel, Csókán Lajos, Csóti Márk, dr. Csuday Jenő, Danka Placzid, Daru Mihály (2 K.), dr. Demko Kálmán, Dékáni Kálmán, Dénes Ferencz, Dobos Ferencz, Dörre Tivadar, Draskóczy Gábor, Ecsedi Jenő (I.), Elekes Károly, Elek Lajos, Faragó Lajos, Farkas János, Fekete István (I.), dr. Ferenczy Alajos, dr. Fésüs György, Fischer Miklós, Fludorovics Zsigmond, Fogarasi Albert, Földi János, Frenyó Lajos, Futó Mihály, dr. Gaál Kelemen, Gaál József (I.), Gáspár János, Gáty Zoltán, Gebé János, dr. Gerecze Péter, Gerő Vilmos, Géresy Imre (II.), Glass Ferencz (2 K.), Glatz Ferencz (I.), dr. Gömöry Elek, Gömöry János, Görög Gyula, Graiziger Cornel, Grätz Lujza (I.), Gresits Miksa, Groszbauer József, Grusz Ede, Grünwald István, Guhr Márton, dr. Gulyás István, dr. Gyiszálovics Vidor, Habina János, Hadik Richard, Halász László, Halmi János, dr. Halmos Béla, Hassák Vidor, Haupt Mihály, Hain József, Hámon Ferencz (I.), dr. Hegedus Izidor, Hikl József, Hlavatsek András, Hoch Ferencz, Holecz János, Holló Alajos, Horváth Sándor, Husz Ármin, Jablonszky Flóris, Jakab Ödön, Jakobinyi Péter (2 K.), Jancsó Géza, Jankó Gyula, Janovszky László, Jezsovics Károly, Józsa Menyhért, Izák János, Kalmár Elek, Kalmár Jolán (II.), Karai Sándor, Kardhordó László, dr. Karl K. Lajos, dr. Káplány Antal, Kecskeméty M. Lajos, Keil Alajos, Kemény Ferencz, Kempf József (II.), Kende Ferencz, Kiss Albert, Kiss Gábor, Kiss Sándor, Klemens Tr. János, Klein Pál, Klimkó Mihály, Klimó Mihály, dr. Klupáthy Jenő, Kondor József, Kopcsay János, Koritsánszky János, Kotunovics Sándor, Kovács Géza, Kovács István, dr. Kovács Zoltán, Kovácsy Zoltán (3 K.), Kölln Gyula, dr. Köröss Endre, Kövi Imre, Králik Gusztáv, Krécsy Béla, Kroll Rudolf, Krompaszky Béla, Kurovszky Adolf, Kutrucz Rezső, Kún László, Lakatos Ottó, dr. Laky Mátyás, dr. Láng István, Lähne Vilmos (még 6 K.), dr. Lehmann Róbert, Lencsó János, Lichtenegger Győző, Linkess Miksa, Ludmann Ottó (II.), Lukácsi György, Maczki Valér, Mandula Aladár (2 K.), Marcsek Andor, Marcsiss János, Marsits Rozina (I.), Marusák Pál, Matics M. András (I.), Matskássy József, Mauritz Elza (I.), Mauritz Matild (I.), Mátray Gyula, dr. Mázy Engelbert, Mészáros Lajos, dr. Mikó Pál, Mikus László, Misz Olivér, Molnár Béla, dr. Moravcsik Géza, Nagy József (Debreczen), Nagy Vilmos, Németh József, Németh Vilmos, Niedermann Ignácz, Niedermayer Gyula, Niernsee József, Nikházi Frigyes, Obendorf Károly, Oberle Károly, Osváth Ferencz, dr. Pallagi Gyula, Pap Lajos, Parcsetits Vincze, Pákh Károly, Pálos Ede, Párkányi Gyula, dr. Peczkó Ernő, Perényi Adolf, dr. Perényi József, Perényi Vilmos, Peskó Ödön, Petényi István, Petrovics László, Pfeiffer János (I.), Pfeiffer Mihály, Plischka

Norbert, Polyákovits Alajos, Réthei Prikkel Marián, Privorszky Alajos, dr. Pruzsinszky János, Pszotka Ferencz, Rados Ignácz, Ratkovszki Pál, dr. Reiser György, Renner János, Réthy K. Gábor (I.), Révai Manó, Roboz Ármin, Roch Gyula, Róth Róbert, Róth Márton, Safáry Irma, Samu István, Sáfrány Lajos, Schermann Samu, Schlott Gyula, dr. Schmidt Attila (5 K.), Sebestyén Dávid, Spotkovszky Károly, Stancsa Gyula, Stern Ábrahám (II.), Stéberl Ernő (I.), Still Nándor, Stiller János, Straub L. Gyula (I.), Strasser Nándor (még 6 K.), Streitmann Antal, Stromp József, S. Szabó József (I.), Szafkay Ede, Szantner Antal, Szekeres Ödön, dr. Szelényi Károly, dr. Szerelemhegyi Tivadar, dr. Széchy Ákos, Szépréthy Béla, Szikla Gábor, Szirtes Ignácz, Szivós Mihály, Szkunzevics Kornél, Szlaboczky Imre, Szmutny Rezső, Szőke Béla, dr. Szombathy István, Szuchy Endre, Szukovszky Mihály, Szutorisz Frigyes, Szűcs Lajos, Tafferner Béla, Tanfi Iván (2 K.), Telegdy Bertalan (2 K.). Tell Anasztáz, Teltsch Kornél, Teveli Mihály, Téry József (még 3 K.), dr. Theisz Gyula, Thern László, Thoma Teréz (I.), Timár Pál, Timár Péter, Tiszó Lajos, Toperczer Rezső, Török Péter, Udvardy Ignácz, Udvardy Vincze, (I. fele.), Uferbach Jenő, Ulmanek Gyula, Vandrák Gyula, dr. Varga Damján, dr. Vas Antal, Vass Károly, Váradi Károly, Váró Ferencz, dr. Vida Károly, Végh Kálmán, Vértessy Sándor, Vitális István, Vittkó Károly, Vörös Mihály, Votisky Károly, Wagenhoffer Titusz, dr. Wallentinyi Samu, Walther Béla, Walton Róbert, dr. Wargha Samu, Wick Béla, Wilim Ferencz, Zachár Gusztáv, Zsoldos Benő, Zvér Endre, Zvér Ferencz.

1901/2-re: Décsy Károly, Hoffmann Mátyás, Medveczky István, dr. Molnár Szulpicz.

1902/3-ra: Putnoky Miklós.

Előfizettek:

1900/1-re: Alsólendvai polg. isk., Balázsfalvi főgymnasium, belényesi főgymnasium, Cs.-somorjai polg. iskola, czeglédi polg. isk., Érsekújvári főgymnasium, Jakobei Dezső, Karczagi gymnasium, kassai főreáliskola, K.-kúnfélegyházi gymnasium, kolozsvári r. kath. főgymnasium, kolozsvári unit. főgymnasium, kőszegi polg. iskola, Lőcsei főgymnasium, M.-vásárhelyi kath. gymn., modori polg., isk., Nagyszombati főgymn., naszódi főgymn., nyitrai főgymn., Pápai szt. B. r. székház, Stampfel Károly, S. a. ujhelyi főgymn., szegedi f. keresked. isk., szombathelyi főgymn., Teutsch Frigyes (Segesvár), tordai unit. gymn., trencséni főgymn., Ujvidéki kir. k. főgymn., Zentai főgymn., zirczi apátság.

1901/2-re: Kőszegi polg. isk., Siklósi polg. iskola.

Budapest, 1901. május 29-én.

(I.) = I. fele.
(II.) = II. fele.

Müller József,
egyesületi pénztáros.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. Kérem a körök t. pénztárosait, hogy a mennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni szíveskedjenek.

Müller József, egyesületi pénztáros.
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II. Áldás-u. 4).

Tartalom: Egyöntetű eljárás a nevelésben. *Posch* Árpádtól. — Szünidei tanfolyamok Németországban. *Fejes* Árontól. — Az ifjusági tornaverseny tanulságai. *Horvay* Róberttől. — *Könyvismertetés:* Koltai Virgil, Az oktató mese és szemelvények a magyar meseirókból. *Bleyer* J.-tól. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

PÁLYÁZAT.

A nyiregyházi államilag segélyezett ág. h. evang. főgymnasiumnál az 1901—1902-ik iskolai évre egy **magyar-latin** nyelvi tanszék fog **helyettes tanárral** betöltetni.

Javadalma: 1600 korona.

Az ág. hitv. evang. pályázók kellőleg felszerelt kérvényei a nyiregyházi ág. hitv. evang. főgymnasium igazgatóságánál folyó évi junius hó 20-ig nyujtandók be.

A megválasztott helyettes tanár állását f. évi szept. 1-én elfoglalni köteles s helyét időközben el nem hagyhatja.

Nyiregyházán, 1901. május 24.

Leffler Sámuel
főgymnasiumi tanácsjegyző.

dr. Meskó László
főgymnasiumi felügyelő.

Pályázat.

Az **iglói ág. hitv. evangelikus** áll. segélyezett **főgymnasiumban** az 1901—1902. tanévben egy **rajz-, mennyiségtani tanári állás** üresedik meg, melyre ezennel pályázat hirdettetik.

Ezen tanári állás betöltésének joga a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urat illeti meg.

A tanári állásra pályázhatnak oly protestáns vallásu tanárok, kik a rajz- és mennyiségtanból középiskolák számára nyertek tanári képesitést.

A nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz intézett kérvények, a vallást, életkort, végzett tanulmányokat, tanári képesítést, katonai kötelezettséget, eddigi szolgálatokat igazoló okmányokkal együtt 1901. **julius hó 28-ig** küldendők be alulirott egyházfelügyelőhöz.

A rendes tanár javadalmazása: 2400 korona törzsfizetés, mely az iglói főgymnasiumban töltött évek sorrendjében 2800 és 3200 koronára emelkedhetik, továbbá az iglói főgymnasiumban való hivatalba lépés évétől számított öt, 200—200 koronát tevő ötödéves korpótlék és 400 korona lakbér, valamint az érettségi, felvételi és magánvizsgadíjakból az iglói főgymnasiumban fennálló szabályrendelet értelmében az illető tanárt megillető rész.

Nem okleveles pályázók helyettes tanári minőségben 1600 korona fizetéssel fognak alkalmaztatni.

A kinevezett tanár jogos és köteles tagja az 1894. évi XXVII. t. cz. alapján létesített országos tanári nyugdíjintézetnek és állását 1901. évi szeptember elsején tartozik elfoglalni.

Szepes-Iglón, 1901. évi junius 10.

Topscher György,
egyházi felügyelő.

Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

XXXIV. évfolyam. 36. szám. 1901. junius 23.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 2. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A SZEGEDI KÉRVÉNY.

Sérelmek, kérvények. Ezekből áll legújabban a tanárságnak egész egyesületi munkássága, ezek foglalják le egész érdeklődését. Még csak nem régiben is a tanári állás emelése, helyzetünk javítása volt a czél; ma már ez is szinte háttérbe szorul a sok sérelem és a sérelmek orvoslásának a sürgetése mellett.

Baj volt az is, hogy ideálisabb czélok helyett a tanári állás emeléséért kellett és kell küzdenünk folyvást; de ez a czél mégis oly szoros összefüggésben van a középiskolai oktatás czéljaival és eredményeivel, hogy az elérésére fordított időt és munkásságot nincs okunk sajnálni. A tanárság sociális problemája ez, melyért hogy küzdenünk kell, sajnos dolog, de szükséges a középiskolai oktatás jövője érdekében. Sőt mindennél szükségesebb. Tantervi és szervezeti reformoknál, tanárvizsgálati szabályzatoknál összehasonlíthatatlanúl szükségesebb.

A mire legújabban rá van kényszerítve a tanárság: az örökös sérelmek fölpanaszolása és orvoslásuk sürgetése, ez a munkásság már nemcsak baj, hanem igazi nagy veszedelme a tanárság közszellemének. Ez a küzdelem szerzett és veszendőbe menő jogainkért kötelesség önmagunk és családunk iránt, de a középiskolai oktatás általános szempontjából mindenesetre meddő, sőt káros dolog. Meddő azért, mert ha czélt ér is ez a küzdelem, nem emeli a tanári állást, csak egyesek szerzett jogait adja vissza, a mit soha sem lett volna szabad még csak vitássá is tenni. Káros azért, mert elvonja a tanárság munkaerejét más fontosabb feladatoktól; elkeseríti a kedélyeket, megrontja a közszellemet.

Mióta az új fizetési törvényt ránk is kiterjesztették, azóta soha ki nem fogyunk a sérelmekből. A nem állami iskolákból az államhoz átjött tanárok nyugdíjügye, pótlékai, rangsorozása; a soronkívüli előléptetések fölhasználása kártalanításra drágasági pótlék helyett: mindez folyton izgalomban tartott egyeseket és

csoportokat, lefoglalta egyesületi munkásságunknak jó nagy részét. Legújabban a fővárosi tanárok kezdik visszakövetelni elveszett működési pótlékukat. A vidéki tanárok szegedi értekezlete pedig egy egészen új sérelmet panaszolt föl, s egy egészen új, szinte meglepő javaslattal lépett föl a vidéki tanárság sérelmének az orvoslására.

A vidéki tanárság sérelme a szegedi kérvény szerint az, hogy 1893-ban törvényellenesen osztották be a fővárosi tanárokat mind a VIII. fizetési osztályba a vidékiek előtt, s később is törvényellenesen léptették elő a fővárosi tanárokat soron kívül a vidékiek rovására elveszett működési pótlékuk recompensatiója gyanánt. Az orvoslás az volna, hogy az 1893 óta vezetett rangsort teljesen újra kell csinálni, gyökeresen revideálni, a tanárokat tisztán *első* állami kinevezésük dátuma alapján újra kell rangsorba osztani.

Meglepő állítások, feltünő javaslat. Hát megeshetett akkora sérelem, sőt a sérelmek szakadatlan lánczolata majdnem tíz esztendőn keresztül, hogy a törvényt folyton hibásan hajtották végre? És ha megesett, hát szándékos volt a hiba vagy szándék nélküli, a törvény félremagyarázásából vagy nem ismeréséből fakadó?

Sajnos, de minden a mellett bizonyít, hogy a miniszterium kilencz esztendei gyakorlata hibás volt; nem felelt meg a törvény betüinek sem, annál kevésbbé intentiójának. Nehéz dolog a törvénymagyarázat, kivált nekünk a jogi tudományokban járatlan tanáremბereknek. De a mennyire mi látjuk a helyzetet, a dolog csakugyan úgy áll, hogy a törvény szerint más eljárást kellett volna követnie a miniszteriumnak, mint a mit tényleg követett.

A pünkösdi választmányi ülés behatóan tárgyalván a szegediek panaszait és kivánságait, egyhangulag kimondta, hogy »méltánytalannak és veszedelmesnek tartja a soronkivüli előléptetésnek olynemű alkalmazását, hogy az előléptetés szenvedett sérelmek kárpótlására s főkép a budapesti és fiumei tanárok kivánatos drágasági pótlékának a helyettesítésére szolgáljon«; kimondta továbbá, hogy »az 1893. évi első rangsor a fizetési törvény szövegének és intentiójának félreértésével állíttatott össze, minek következtében az idősebb vidéki tanárok a fővárosi állami tanárok kedveért méltatlanságot s ma már alig kiszámítható anyagi kárt szenvedtek; a választmány tehát szives készséggel támogatja a szegedi értekezletnek e sérelem orvoslása végett a vallás- és közokt. miniszteriumhoz benyujtott kétrendbeli memorandumát, sőt a maga részéről is fölterjesztést intéz a közoktatási kormányhoz az első rangsor által okozott sérelem méltányos jóvátétele végett.«

Ime tehát a választmányi ülés az igazgatóság előterjesztése alapján, a mely pedig soha nem szokta szem elől téveszteni azt a mérsékletet, mely egy nagy értelmi és erkölcsi tőkét képviselő testületnek minden körülmények között kötelessége, kénytelen

volt a miniszterium kilencz esztendei eljárását hibásnak, méltatlannak, sérelmesnek minősíteni.

Valóban, a ki végig tekint ezen a kilencz esztendei administrativ eljáráson, sőt magának a törvénynek a tanárokra való alkalmazása történetén, lehetetlen más eredményre jutnia, mint a mire a választmányi ülés jutott.

A törvény intetiója, a mint ez Pulszky Ágost előadó ismertetéséből, a miniszterelnök felszólalásából, de a törvény rendelkezéseiből is kitünik, az volt, hogy ugyanazon functiót teljesítő tisztviselők közt akár vidéken vannak alkalmazva, akár a fővárosban, törzsfizetés tekintetében ne legyen semmi különbség, hanem a drágább viszonyok közt működő tisztviselő megfelelő pótlékokkal — kárpótoltassék a nehezebb megélhetési viszonyokért. Ez elvnek megfelelően a bírákra nézve pl. úgy hajtották végre a törvényt, hogy a magasabb fizetéssel (2000 frttal) alkalmazott *fővárosi* bírák a kisebb fizetésű (1500 frtos) *vidéki* bírákkal együtt osztattak be kinevezési dátumuk alapján a VIII. fiz. osztályba (1400 frt), de mivel fizetésük a törvény szerint le nem volt szállítható, a törvény 17. §-a fizetés természetével biró *személyi pótlékot* állapított meg részükre fizetésük többlete erejéig. Ugyanezt a személyi pótlékot állapítja meg a törvény 10. §-a az összes tisztviselőkre nézve is az esetben, ha eddigi fizetésüknél kisebb fizetésű rangosztályba soroltatnának.

Ezek ellenére mit tettek a tanárokkal? A miniszteriumnak esze ágában sem volt a fővárosi és vidéki tanárokat egyenlően osztani be a fizetési osztályokba s aztán a fővárosiakat személyi pótlékkal kártalanítani; sőt ellenkezőleg eleintén egyenesen az volt a miniszterium szándéka — a törvény világos intentiója ellenére — hogy a VIII. fiz. osztályba csak fővárosi tanárokat oszt be, a vidékieket pedig mind a IX. osztályba. Csak később, a vidékiek zúgolódására, osztottak be néhány vidéki tanárt is a VIII. fiz. osztály végére, a fővárosi tanárok után. Wekerle és az előadó fennen hirdették a képviselőházban Hévizy felszólalására, hogy a törvény nem tesz különbséget vidéki és fővárosi tanár között; a közoktatási miniszterium eljárása azonban egyenesen meghazudtolta a miniszterelnököt és a törvényt. Miért? Ki tudná azt megmondani? Azt hiszem, azért, mert miniszteriumunkban nem ismerték jól a törvényt.

A tanárok első beosztása tehát nem felelt meg a törvény intentióinak és rendelkezéseinek, ez kétségtelen. Az akkori fiatalabb fővárosi tanárok a rangsor élére kerülvén, útját állják a náluk idősebb tanárok törvényszerű előhaladásának, ez is kétségtelen.

De a törvény későbbi végrehajtása ép oly kevéssé felelt meg a törvény intentióinak, mint az első beosztás. Csakhogy itt már nem is felelhetett meg a nélkül, hogy a fővárosi tanári állást le ne fokozza, a mi pedig soha senkinek sem volt szándékában. E részben t. i. megfeledkeztek a fővárosi és fiumei tanárok szá-

mára törvénybe iktatni a *működési pótlékot*, a mit a törvény 2. §-a a birósági alkalmazottak számára megállapít. Ez tisztán megfeledkezés vagy a törvény félreértése lehetett, nem pedig tudatos eljárás. Soha semmiféle nyilvános gyülekezetben, sem előttünk ismeretes miniszteri audientiákon nem volt arról szó (de azt hiszszük, a minisztertanácsban sem volt), hogy a fővárosi tanári állás javadalmazását csökkenteni kell. A fizetésrendezés ilyen törekvést egyenesen kizárt. Sőt a miniszterium maga is fenn akarta tartani a fővárosi tanárság magasabb dotatióját, de működesi pótlék nélkül a fizetési törvény kereteteiben, azért kezdetben még a pályázatokat is úgy irta ki a fővárosi állásokra, persze a törvény intentiói ellenére, hogy azok a VIII. fiz. osztályba való kinevezéssel vannak egybekötve. Később is egy ideig folyton soron kivü lléptették elő a fővárosba és Fiuméba áthelyezett tanárokat, ismét a törvény intentiója és világos rendelkezései ellenére. A fővárosi soronkivüli előléptetések száma azonban a vidéki tanárság zúgolódása következtében folyton fogyott, mig végre az idei kinevezésekben egészen fölhagytak vele, sőt legnagyobb meglepetésünkre ép ellenkezőleg, csakis vidéki tanárokat léptettek elő soronkivül, ismét recompensatiókép, de ezúttal a más iskoláknál eltöltött hosszabb szolgálati idő recompensatiójakép.

A miniszteriumnak azt a mulasztását tehát, hogy elfeledte a fővárosi működési pótlékot törvénybe foglaltatni, holott azelőtt megvolt ez a pótlék, csak később olvasztották bele a fővárosiak törzsfizetésébe, — eleintén a vidéki tanársággal fizettették meg a törvény ellenére, most pedig a fővárosi tanársággal fizettetik meg a törvénynek megfelelően ugyan, de a fővárosi középiskolai oktatás kontójára, s minden törvényhozó és kormányzó tényező intentiója ellenére. A törvény meg nem tartása sérelmes volt a vidéki tanárságra, megtartása sérelmes a fővárosi tanárságra. És ez a kiegyezhetetlen ellentét onnan van, mert a törvény hiányos, a működési pótlék nincs benne.

Tehát sem a törvény legelső végrehajtása, sem későbbi alkalmazása nem volt helyes; mai alkalmazása törvényes ugyan, de a fővárosi tanárságra hiányosságánál fogva egyenesen vészhozó, melyért a legsúlyosabb felelősség terheli a közoktatási miniszteriumot.

Azt hiszem, ezekre nézve közöttünk, tanárok között, nincs nézeteltérés. Más kérdés természetesen, hogy a *személyi és működési pótlék nélkül* lehetett-e másképen rangsorba osztani a tanárokat, mint a hogy beosztották. Nem lehetett. Erről nem lehet vitatkozni sem. A fővárosi tanárok fizetését nem lehetett leszállítani. De ép abban van a sérelem, hogy a törvény ellenére figyelmen kívül hagyták a személyi pótlékokat. A mit személyi pótlékként kellett volna megadni, azt magasabb fiz. osztályba való sorolással adták meg a többiek rovására; a mit pedig működési pótlékként kellett volna megadni a fővárosiaknak, azt soronkívüli előléptetéssel adták meg nekik a vidékiek rovására. Ez a törvényes és világos

magyarázat. De egyedül ez a helyes és igazságos álláspont is. Még ha a törvény nem úgy intézkednék, hogy a drágább helyeken szolgáló és az élvezett fizetésnél alacsonyabb fizetésü rangsorba került tisztviselőket pótlékokkal kell kárpótolni, nekünk akkor is ezt az eljárást kellene kérnünk, a mint hogy 1896-iki memorandumunkban csakugyan ezt is kértük. Ez az eljárás felel meg a tanári állás természetének.

Csakhogy — quid tunc? Hogyan lehetne és kellene segíteni ezeken a bajokon, s orvosolni a sérelmeket?

A szegediek kérvénye a legtermészetesebb, de egyúttal legradikálisabb megoldást ajánlja. Ha kilencz esztendeig tévesen és méltánytalanul járt el a miniszterium, a tizedik esztendőben korrigálja meg összes eddigi hibáit: revideálja a rangsort.

Az egyesület igazgatósága, majd később a választmánya is igen behatóan foglalkozott az orvoslás módjaival. Megbeszélte első sorban a szegediek kérvényében ajánlott módot: a rangsorrevisiót, melyre törvényes alapot ma már bajos találni, minthogy ídejét multa a dolog, és a mely eljárás az egész mostani rangsort felforgatná, sokakat szerzett jogaiban sértene, hátra helyezne. Szó volt arról a megoldásról is, hogy az 1893-ban a rangsor élére állított fővárosi tanárokat külön csoportban kellene tartani a rangsorban. Lényegében ugyanezt jelentené, de tán keresztülvihetőbb volna az a megoldás, hogy ezen fővárosi tanárok állásait, mostani helyüket meghagyva, számfeletti állásoknak tekintenék s a többieket ezek tekintetbe vétele nélkül osztanák be a törvényszabta fokozatokba, úgy hogy ezzel az 1800 frtos fokozatban levő állások száma megnövekednék. Szó volt az igazgatók hasonló sérelmeiről is. De ezen tervelgetések közben az igazgatóságtól kiküldött bizottság minduntalan olyan nehézségekre bukkant, hogy helyesebbnek tartotta ezt a kérdést nyilt kérdésnek hagyni, illetve az orvoslás módjának kitalálását arra bizni, a ki a hibát elkövette és a ki azt egyedül teheti jóvá: a miniszteriumra.

Nem is lett volna sok értelme annak, hogy egyesületünk akár az egyik, akár a másik megoldási mód mellett erősen exponálja magát, mikor az egyesületnek úgy sincs módjában az ajánlott orvoslási módokat megvalósítani. Ily körülmények közt czéltalan, egyesületi életünkre káros dolog lett volna magunkra vállalni egy olyan megoldásért a felelősséget, melylyel nem az egyesület, hanem a miniszterium tartozik a tanárságnak. Az egyesület kimondta, hogy a törvény eddigi végrehajtása hibás és sérelmes volt s a sérelmek orvoslása nagyon kivánatos a tanárság békéje és az igazság érdekében. Ezzel állást foglalt a szegediek kérvénye mellett; megadta annak a szükséges erkölcsi támogatást; véleményt mondott, a kérvényezőkre kedvezőt, az ügy érdemében. Ennél többet reputatiója veszélyeztetése nélkül nem tehetett.

Oly megoldási mód mellett való erősködés, melynek kivihetőségéhez vagy kivitelének jogosságához szó férhet, az egyesület

részéről nagy hiba volna. Ezzel tönkre tehetné a megbizhatóságába, tárgyalásainak komolyságába vetett hitet. Egy oly egyesület szavára, mely határozatait kellő megfontolás és körültekintés nélkül igen is könnyen — hogy ne mondjam: könnyelműen — hozza, senki sem adhat sokat. Egy ily egyesület aztán nem is tudná méltóan képviselni a tanárság anyagi és erkölcsi érdekeit; nem érdemelné meg az összes tanárság bizalmát sem. Az egyesület reputatiójára a tanárságnak nagy szüksége van, a fölött őrködni kell.

A hozott határozattal azonban az egyesület nem tartja a dolgot a maga részéről sem elintézettnek, sőt inkább fölvette azt jövő munkarendjébe azon kérdések közé, melyeket állandóan napirenden kell tartani és megoldásukat sürgetni. Ha azonban czélt akarunk érni, nem szabad köztünk megbontani a régi egyetértést, a mire a szegedi gyülekezet oly nagy hajlandóságot mutatott. A sérelmet szenvedőknek szükségük van az egyesület támogatására, az egyesületnek is szüksége van az egész tanárság bizalmára.

Ebből az okból nem tudtam helyeselni *Szemerjay* tagtársunknak azt a polemikus czikkét sem, melyet a főtitkár ellen intézve előbb a Közlönynek küldött be, utóbb pedig, mikor a Közlöny a közlést a fentebbi okokból megtagadta, a *Nemzeti Iskola* június 8-iki számában adott ki. Szemerjay tagtársunknak támadása a főtitkár ellen, a ki mindenkor a legnagyobb odaadással vitte az egyesület ügyeit, a mostani esetben is igazságtalan. Nem a sérelmek orvoslása ellen emelt a főtitkár szót, hanem a szegediek kérvényében ajánlott orvoslási módnak a nehézségeire mutatott rá. Ez kötelessége volt az egyesülettel és az egyesület többi tagjaival szemben. De a támadásnak nem is volt meg a kellő alapja. Hiszen Szemerjay tagtársunk ott sem volt a választmányi gyűlésen (pedig ott lehetett volna), nem is ismerte a főtitkár érvelését, csak annak igen rövid ismertetését. Ily alapon polemiát kezdeni, véleményem szerint, nem szabad. A választmány állásfoglalása után, úgy gondolom, nem is volt helyes taktika Szemerjay tagtársunktól polemiát kezdeni ebben az ügyben. Ezzel csak árthat az ügynek. Egy polemia ebben a kérdésben könnyen azt a látszatot adhatja a dolognak, mintha a választmány a szegediek ellen foglalt volna állást, azért támadják a főtitkárt, e kérdés előadóját. Pedig a dolog ép ellenkezőleg van: a választmány lényegileg a szegedi kérvény mellett volt, mikor az abban hangoztatott sérelmet a maga részéről is elismert es orvoslását épen a főtitkár előadása alapján fölöttébb kivánatosnak mondta ki.

Nem tudhatjuk, mi lesz a sorsa a szegediek kérvényének. Annyi azonban bizonyos, hogy az abban fölsorolt sérelmek, de meg a többi sérelmek is — egyebek közt a fővárosi és fiumei tanárok sérelme — orvoslást kivánnak. Anyagi helyzetünket állásunknak megfelelően javítani sürgős követelés; de mindennél sür-

gősebb a szenvedett sérelmeket orvosolni. A csekély javadalmazás nélkülözésekkel küzdő, szegény emberré teszi a tanárt; de a folytonos ingadozás a törvény alkalmazásában és az ebből eredő sérelmek vérig sértik, a végletekig elkeserítik.

(Budapest.) *Balogh Péter.*

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Endrei Ákos: **Német nyelvkönyv** I. k. 3. kiadás. 1901. **Német nyelvkönyv** II. k. 2. kiadás. 1901. **Német nyelvkönyv** III. k. 1. kiadás. 1900. **Rendszeres német nyelvtan.** 1899. Valamennyi Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadása.

A szakférfiak és a nagy közönség évek óta hangoztatják a modern nyelvek középiskolai tanításában a gyakorlati czélt, mely különösen a gymnasiumokban nem részesült a legutóbbi időkig kellő figyelemben. Az új középiskolai tanterv ennek az iránynak kíván nagyobb teret biztosítani midőn a német nyelvi és irodalmi oktatás czélját, mindkét középiskolára nézve egyöntetüen a következőkben határozza meg: »Czél: az újabb német irodalom műveinek biztos nyelvtani ismereten alapuló megértése *és gyakorlottság a nyelvnek irásbeli és szóbeli használatában.*«

Az új követelmény nagy lendületet adott a tankönyvirodalomnak. Kiadók és tankönyvírók egyaránt elegendő oknak tartották a gyakorlati czél előtérbe helyezését, hogy új tankönyvekkel jelenjenek meg a könyvpiaczon, s néhány év alatt a módszeres német nyelvkönyvek egészen elszaporodtak. Ezek között a megjelenés sorrendjében az első helyet foglalják el Endrei Ákos könyvei, melyek 1897 óta már több kiadásban is forognak közkézen s a legelterjedtebb iskolai könyvek közé tartoznak.

Egyik tanügyi folyóiratunk hasábjain már az első kötet megjelenése alkalmával jeleztem, hogy a könyv sok czélszerű újítást tartalmaz. A szerző igazán gyakorlatiasabbá teszi a tanítást, helyesen szemelte ki s állította össze a szükséges nyelvtani anyagot, ügyesen szerkesztett nyelvtani táblázataival pedig megkönnyítette a tanár és tanuló együttes, összefoglaló munkásságát. Művében a lehető legnagyobb gondossággal és következetesen alkalmazza az analytikus-direkt módszert s apróknak, jelentéktelenek látszó újításai (a praepositiók, igék vonzatának jelölése, a melléknevek fokozásának, a kötőszók helyzetének, a szók kiejtésének, hangsulyozásának stb. feltüntetése) is nagy előnyei ezeknek a könyveknek különösen a teljesen magyar-ajkú vidékeken.

Azóta elhagyták a sajtót a szerzőnek felsőbb osztályokra szánt német könyvei is. Megjelent az I. kötetnek immár harmadik kiadása a reáliskolák I—II., a gymnasiumok III—IV., a II. kötet a reáliskolák III—IV., a gymnasiumok V—VI., a

III. kötet a reáliskolák V—VI. osztályai számára; a rendszeres német nyelvtan a középiskolák felsőbb osztályu tanulóinak és sajtó alatt van a nyelvkönyvek IV. kötete a középiskolák VII—VIII. osztályai számára.

Az első kötet az első kiadás megjelenése óta nem ment keresztül nagyobb változáson. Igyekezett a szerző minden tekintetben az új tantervhez alkalmazkodni, a nyelvtani anyaggal össze nem függő, külön csoportosított s eddig még feldolgozatlan olvasmányokat is ellátta beszéd- és nyelvgyakorlatokkal, hogy a tanár munkáját ez által is megkönnyítse. Meg kell itt jegyeznünk, hogy a tartalmi összefoglalásul szolgáló német kérdések szorosan hozzátapadnak ugyan az olvasmány szövegéhez, mindazáltal a kezdő tanulókra nézve a kérdésekre való feleletek meglehetős nehézséggel járnak. Különösen tapasztalható ez ott, a hol a kérdés nagyobb általánosságban mozog, esetleg az olvasmány egy-egy nagyobb gondolati egységére vagy összetett mondatára vonatkozik. Igaz, hogy ezen könnyen segít a tanár, de segíthetne a tankönyviró is, ha eleintén, teljesen a német szöveghez tartva magát, az olvasmányt egymás mellé rendelt egyszerű mondatokra bontaná s kérdéseit nem az eredeti szövegre, hanem az így átalakított magyar mondatokra vonatkoztatná. Helyes volna ez különösen a nyelvtani anyaggyűjtés szempontjából is, mert ilyen módon, ha a megfelelő formák az illető olvasmányokban kellő számmal föl nem találhatók, azokat a tárgyalás és feldolgozás folyamán az olvasmányokba bele lehet vinni.

A II. kötet főérdeme, hogy olvasmányai nagyrészt a gyakorlati téren mozognak, de helyet találnak a kötetben olyan olvasmányok is, melyek a német földet és népet ismertetik (az »Eine Reise nach Berlin« czimüt kihagynám, untatja a növendékeket), melyek a görög-római történelemmel foglalkoznak, s van néhány magyar vonatkozásu is. A beszédgyakorlatokban itt már a szerző nem tartja magát annyira a szöveghez, fokozatos kitérésekkel igyekszik a növendékeket önállósághoz szoktatni. Sajnosan tapasztaltuk azonban, hogy e kötet második kiadása mellől a szótár elmaradt. Elmaradt pedig azért, mert a könyvet polgári és felsőbb leányiskolák használatára is alkalmassá kellett tenni s e czélból a szerző specialiter leányoknak szánt olvasmányokat is vett fel, a mi a szótár meghagyása mellett a könyvet nagyon terjedelmessé s esetleg drágává is tette volna. A szótár elmaradása határozottan a könyv értékének a rovására történt, mert a III—IV. reáliskolába járó tanulónak — bármily kitünő iskolai szótáraink vannak is — még szüksége van speciálisan az olvasmányokhoz szabott szótárra, hogy a szónak megfelelő jelentését teljes határozottsággal ingadozás nélkül alkalmazhassa. A szótár helyett inkább a beszélgetési gyakorlatokat hagytam volna el. Az ilyen beszélgetési gyakorlatoknak, melyek nem az olvasmányok szövegéből indulnak ki, nagy fontosságot nem tulajdonítok: a nyelvi készséget fejlesztik ugyan, de a haszon nincs arányban

azzal a fáradsággal, melylyel a begyakorlás jár. Maguk a szövegek elég praktikusak, de némelyiknek hibája, hogy nem alkalmazkodhatik a különböző vidékek speciális viszonyaihoz, vagy nem veszi figyelembe a növendékek tárgyi ismereteit. Az előbbiekhez tartozik a »Das Mittagessen im Hofe« című olvasmányhoz kapcsolt, melyben bizony olyan ételekről is van szó, a milyenekről némelyik gyerek még csak nem is hallott; az utóbbiak közé sorozható a hadseregről szóló, a melynek a szervezetével a mi tanulóink nincsenek tisztában, mert gymnasistáink ismerik ugyan töviről hegyire a római hadsereget, de a mienkről fogalmuk sincsen. A szócsoportok összeállítása helyes, a tankönyviró nemcsak a tanárnak jár vele a kezére, hanem a növendékek szókészletének megszilárdítását és kiegészítését is hathatósan előmozdítja.

A III. kötet az új tanterv szerint a reáliskola V—VI. osztályának van szánva. Nagy erőssége a bevezetés, mely a német verstant és a stilisztika leglényegesebb részeit összefoglalóan tárgyalja. Különös tekintettel van a magyar és német stilus eltérő jelenségeire, s gondos áttekintésben nyujtja azt az anyagot, a mit az olvasmányok folyamán a tanuló megismert. Eddig használt tankönyveinkben ezt nem találtuk meg. vagy legalább nem abban a mértékben, mint az a középiskolai oktatásban szükséges. A Heinrich-féle könyvek adnak ugyan stilisztikát, rhethorikát, poetikát és irodalomtörténetet is, azonban olyan nagy terjedelemben, hogy azok ilyen nagy arányokban a középiskolában föl nem dolgozhatók, de fölöslegesek is, mert olyan dolgokra is bőven kiterjeszkednek, a melyek minden nyelvre nézve azonosak. A kötet olvasmányai gondosan és tüzetesen vannak feldolgozva: a tárgyi jegyzeteket a nyelvi magyarázatok követik, tartalmi összefoglalásul beszélgetési és fordítási gyakorlatokat ad, ezek után foglalnak helyet az irásbeli thémák, a melyekben a szükséghez képest utalás történik a nyelvtanra és stilisztikára. Maguk az olvasmányok is változatosak és érdekesek, a tanulók gondolatkörében mozognak. Nagy érdemük, hogy a tanító eljárás folyamán a kellő fokozatossággal használhatók fel. Ugy a prózai, mint a költői olvasmányok keretében szinte észrevétlenül haladhat a tanár a legegyszerübb meséktől a legnehezebb történelmi értekezésekig, a legkönnyebben érthető költői művektől a klasszikus német irodalom legfenségesebb termékeiig.

A *Rendszeres német nyelvtan* a német nyelvkönyvekben az olvasmányokkal kapcsolatban tárgyalt nyelvi jelenségeknek és szabályoknak összefoglalásaul és kiegészítéseül szolgál. Csak a lényeges, különösen a magyartól eltérő nyelvtényeket tárgyalja tüzetesen s függelékül a német verselés szabályait ismerteti. Hivatalos birálói szemére vetették a szerzőnek egyrészt, hogy módszere nem mutat lényeges változást, másrészt, hogy olyan nyelvi jelenségekre is kiterjeszkedik, a melyek a ma beszélt német nyelvben már nem használatosak. Egyik kifogást sem tartjuk elég alaposnak: rendszeres nyelvtanban a módszert nem is keressük,

ott csak nyelvtényekre van szükségünk, másrészt a középiskolában nem annyira a ma beszélt nyelvet tanítjuk, mint inkább az irodalmi nyelvet, melynek minden jelenségére utalnunk kell.

De hiánya a Rendszeres német nyelvtannak, hogy a középiskolában tanított egyéb idegen nyelvekre nem terjeszkedik ki. Ezt sem az írónak rójuk fel, mert hiszen neki a könyvét úgy kellett megszerkeszteni, hogy minden középfokú iskola igényeinek megfeleljen. Ha a francziára hivatkozik, nem értik a gymnasisták, ha a latinra, nem értik a reálisták s bármelyik nyelvre való utalás fölösleges a polgári iskolába járó tanulóknak, a kik sem latinul, sem francziául nem tanulnak. Ezt a hiányt tehát annak az általánosan helytelen iránynak kell betudnunk, hogy ugyanegy tankönyvet engedélyeznek gymnasiumok, reáliskolák, polgári iskolák, felsőbb leányiskolák stb. számára.

Találunk Endrei könyveinek fordításul szolgáló magyar szövegeiben helyenként kevésbbé magyaros fordulatokat is. Azt hiszszük azonban, ezek sem gondatlanságból maradtak a könyvben, de azokat a tanítási munka megkönnyítése czéljából (különösen szórendi tekintetben) tudatosan alkalmazza s megbizik abban, hogy a tanár a bevégzett fordítás után azokat, a megfelelő magyaros kifejezésekkel helyettesíti is. Kivánatos azonban, hogy ezt zárójel között maga a szerző is megtegye.[1]

De mindezek a hiányok, továbbá az orthographia helyenkénti következetlensége, az, hogy a jegyzetekben egyik-másik kifejezés találóbbal is volna felcserélhető, olyan csekély hibák, melyeket a könyvek gondos átnézése után a szerző maga is észrevesz s újabb kiadásban bizonyára korrigálni is fog. Ezek keveset vonnak le olyan könyvek értékéből, melyek megszerkesztése igazi paedagogusra vall. Endrei nemcsak a saját czéljaival van tisztában, de ismeri a nyelvtanítás és tanulás minden nehézségét, a melyeket a tanár és tanuló útjából elhárítani legfőbb törekvése. Helyes irányelvek vezetik, a czél felé törekszik, még pedig olyan ösvényen, melyen azt legkönnyebben meg lehet közelíteni. S hogy ez így van, azt nemcsak a könyvek elterjedtsége s a szakférfiak véleménye, de különösen az a körülmény is igazolja, hogy újabban megjelent német nyelvkönyveinken — némelyiken talán túlságosan is — meglátszik az Endrei könyveinek a hatása. A laikus ezt észre sem veszi, a szakember előtt ez is csak Endrei könyveinek az értékét emeli.

(Makó.) *Madzsar Gusztáv.*

[1] Egészen helytelen eljárás a fordítás kedveért hibásan fogalmazni a magyar mondatokat. A tanuló szeme előtt csakis a helyes szövegnek szabad állnia, különben megszokja a hibát. Inkább *előszóval* alakítsa át a tanár a mondatokat úgy, a mint azokat le kell fordítani idegenre. *Szerk.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Az igazgatóság ülése jún. 19-én.

Az igazgatóság főkép a közgyűlés előkészítése czéljából tartott ezúttal ülést *Beöthy Zsolt* elnöklete alatt.

A *főtitkár* javaslatai alapján mindenekelőtt megállapították a közgyűlés munkarendjét, mely mai számunkban olvasható.

Azután *Demkó Kálmán* főgymn. igazgató tett előterjesztést a rendező bizottság működéséről. Az egyesület 300 igazolványt kapott a fölutazó tagok és családtagjaik részére, a mely igazolványok két heti érvényességgel Budapestre és haza megszakítás nélküli utazásra érvényesek. Ingyen lakást, a szokásos évvégi tatarozások miatt, csak az Eötvös-collegium ajánlhatott föl körülbelül 12 személy számára. Néhány vendéglőben (István főherczeg) némi árleengedést ajánlottak föl.

Végül elintéztettek a rendes folyó ügyek, s az igazgatóság búcsút vett a külföldre induló elnöktől, kit a közgyűlés vezetésében *Hofer Károly* alelnök fog helyettesíteni. *b.*

Pápai kör.

1. A mult ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után dr. Kapossy Lucián ismerteti a Tanítók Házának alapszabályait s ennek alapján kéri a gyűlést, mondjuk ki határozatilag, hogy a mult ülésen a Tanítók Házának megszavazott 50 korona mint pártoló tagsági díj adományoztatott, az ezzel járó jogok és kedvezmények élvezésének fönntartásával. A tanári kör ez indítványt magáévá teszi s kimondja, hogy a Tanítók Házának ezen adománynyal pártoló tagja lett.

2. Győri Gyula főgymn. tanár, a tanári kör kebelében működő Szabad Lyceum jegyzője, felolvassa terjedelmes és minden mozzanatra kiterjedő jelentését a Lyceum 1900—1901-ik évi működéséről. E jelentésből kiderül, hogy a Lyceumban 15 felolvasás volt olykor oly nagyszámu közönség jelenlétében, hogy az előadó terem szüknek bizonyult. Hozzájárult a hallgatóság növekedéséhez azon körülmény is, hogy az előadások ingyenesek voltak.

E jelentés tudomásul vétele mellett elhatározza a tanári kör, hogy az 1901—1902. iskolai évben is fönntartja a Szabad Lyceumot.

3. Dr. Kapossy Lucián elnök úgy a maga, mint tisztviselőtársai nevében lemond s kéri a kört, hogy a mult ülés határozatához képest ejtse meg a tisztujítást.

A gyűlés egyhangulag nagy lelkesedéssel az 1901—1902. évre is megválasztja a jelenlegi tisztikart.

Makay István,
e. i. jegyző.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

Dóczi Lajos munkái, III. kötet: Széchy Mária, történeti színmű, 2. kiadás. Budapest, Wodianer F. és fiai.

Magyar Könyvtár, szerk. Radó Antal. 214—215. szám: *Shakspere*, Othello, ford. Mikes Lajos. — 216. szám: *Zrinyi Miklós*, Az török áfium ellen való orvosság, Ferenczi Zoltántól. — 217. szám: *Bársony István*, Szól a puska. — 218. szám. Angol elbeszélők tára, ford. Marquis Géza. — 235. szám: *Petőfi Sándor* költeményei. Románczok, Lenkei Henriktől. — 240. szám: *Petőfi Sándor* elbeszélő költeményei, II. Radó Vilmostól. — 242—245. szám: *Mikszáth Kálmán*, Szent Péter esernyője.

Vértesi Arnold, Istenért és szabadságért. Regény. Budapest. Franklin-Társulat. 1901. Ára 2 K. 40 f.

Gaal Mózes, Aranyos köd. Budapest. Franklin-Társulat, 1901. Ára 2 K. 40 f.

Mouton Jenő (Merinos), Cougourdan Marius, ford. Sárossy Béla. Budapest. Franklin-Társulat, 1901. Ára fűzve 3 K.

Gyöngyösy László, Arany János élete és munkái. Budapest. Franklin-Társulat, 1901. Ára 5 Kor.

Brehm: Az állatok világa, 21. füzet. Magyarra többek közreműködésével átdolgozza *Méhely Lajos*. Budapest, Légrády testvérek. Ára 80 f.

Wirth Gyula: Praeparatio Cornelii Nepotis vitae-hez (Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias, Cimon, Lysander. Alcibiades, Thrasybulus). III. és IV. füzet. Budapest, 1901. Lampel Róbert. Egy-egy füzet ára 50 f.

Kis Könyvtár, szerk. Benedek Elek, 32. kötet: *Mosdóssy Imre*, Út az ingoványon. Budapest, Lampel Róbert. Ára vászonkötésben 50 fill.

Kempis: Krisztus követéséről, ford. *Pázmány Péter*, magyarázta *Bellaagh Aladár*. Budapest, Lampel Róbert. Ára vászonkötésben, tokban 1 K. 60. f.

Hanusz István, A növények világából, értekezések, szines képekkel. Budapest, 1901, Athenaeum. Ára 3 K.

AZ

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLET

1901. július hó 2-án és 3-án Budapesten

tartja

XXXV. ÉVI RENDES KÖZGYŰLÉSÉT

a következő rend szerint:

Július 1-én, hétfőn.

Este 8 órakor ismerkedő-este a Wampetics-féle állatkerti vendéglőben (a városligetben).

Július 2-án, kedden.

A közgyűlés első napja.

Délelőtt 9 órakor választmányi ülés a M. Tud. Akadémia heti üléstermének egyik mellékтermében. A jelen értesítés a t. választmányi tagoknak meghivóul szolgál; külön meghivók ez ülésre nem mennek szét.

Délelőtt 10 órakor közgyűlés a Magyar Tudományos Akadémia heti ülésteremben.

Napirend.

I. *Hofer Károly* elnöki megnyitó beszéde.

II. Hivatalos jelentések.

Négyesy László főtitkár évi jelentése.
Müller József pénztáros évi jelentése.
Tiber Ágost évi jelentése a segélyző alapról.
A számvizsgáló bizottság jelentése.
Költségelőirányzat 1901/2-re.

III. Előadások.

1. *Rombauer Emil* (Brassó): A középiskolák felügyelete és vezetése.
2. *Jónás János* (Pozsony): A szabad egyetem és a középiskolai tanárság.

1 órakor társasebéd az István főherczeg-szálló első emeleti termében.

4 órakor a Magyar mechanikai és elektrotechnikai vállalat physikai és chemiai tanszergyárának, valamint üvegtechnikai intézetének megtekintése. A találkozás módját a délelőtti ülés folyama alatt lesz alkalom megállapítani.

Este tetszés szerinti programm.

Július 3-án, szerdán.

A közgyűlés második napja.

Délelőtt 9 órakor a közgyűlés folytatása, az Akadémia heti ülésteremben.

Napirend:

I. Előadások.

1. *Balogh Péter* (Budapest): Az iskolai helyesirás kérdése.
2. *Walther Béla* (Lőcse): Az ifjúság erkölcsi óvása.
3. *Makay István* (Pápa): A felekezeti tanárok bajai.

II. Indítványok.

1. Az igazgatóság előterjesztése két tiszteleti tag választása iránt.
2. Egyéb indítványok, a mennyiben a közgyűlés megnyitásáig benyújtatnak.

III. A közgyűlés berekesztése.

1 órakor társasebéd az István főherczeg-szálló első emeleti éttermében.

Esetleges kirándulások a Margitszigetre vagy a főváros környékére összebeszélés szerint.

VEGYESEK.

Támadás egyesületünk ellen. Nem nagy, nem erős, nem is nagyon komoly a támadás, melylyel *dr. Margalits Ede* egyetemi tanár a *Magyar tudományosság* cz. röpiratában megtiszteli egyesületünket; de mégsem hagyhatjuk szó nélkül, mert a legnagyobb mértékben igazságtalan, minden alap nélkül való. A magyar tanárság anyagi és szellemi helyzetéről beszél egyebek közt a horvát nyelv és irodalom professora (mert szeret sok mindenhez hozzászólni), beszél a tanárok mellett szépen, melegen. Egyszer csak egészen váratlanul oda veti néhány sorban: »Volna egy ősrégi egyletük, az országos tanáregylet, melynek hivatása volna megvédeni a tanárság érdekeit. Hogy ezt a hivatását mikép töltötte be, *arra bizonyítékul szolgál a magyar középiskolai tanárság mai anyagi és szellemi helyzete.* Ez beszél, ez megfelel a föltett kérdésre. Valaki azt mondotta ez egyletről, hogy *csak a tagdíjak beszedésében fejtett ki és fejt ki nagy erélyt.* Sarcasmusnak épen elég, valóságnak sok volna, ha úgy volna.«

Ha minden fejtegetése ilyen alapos a professor úrnak, mint ez a megjegyzése a tanáregyesületről, akkor könyvecskéje nem nagy nyereség a magyar tudományosságra. A tanáregyesület egyetlen alkalmat el nem mulasztott újabban, hogy szavát fölemelje a tanárság érdekeinek a megvédésére. Tette ezt kellő nyomatékkal, de természetesen a jó izlés határai közt, a mi egy ily erkölcsi testületnek első sorban önmaga iránti kötelessége. Ha némelyek — köztük Margalits tanár úr is — olyan eredményeket várnak az egyesülettől, a minők sokszorosan meghaladják erejét, ez csak azt bizonyítja, hogy nincs helyes fogalmuk az egyesületi életről, az egyesülettől méltányosan és józanul megkívánható szolgáltatásokról. Az egyesület igenis fontos anyagi és szellemi eredmények elérésében munkált közre sikerrel csak a legújabb időben is. Hanem sokan vannak, a kik indolentiájukat az egyesületi élet iránt az egyesület gáncsolásával takargatják, vagy a kiket a sértett hiúság vezet az egyesület megszólásában. Ezek az urak természetesen mindig olyan követeléseket fognak fölállítani az egyesülettel szemben, a melyeket lehetetlen elérni, csak hogy jogczímet erőszakoljanak ki magoknak az egyesület gáncsolására s az egyesületi élettől való visszalépésre. Ilyen követelés teszem azt az is, mely a tanárság összes anyagi és szellemi bajaiért a tanáregyesületet teszi felelőssé. Az pedig egyenesen szégyen — a volt tagokra, hogy az egyesületnek tagdíjhátralékok behajtásával is kell vesződnie. Nem kívánjuk, hogy Margalits tanár úr elárulja, ki az a »valaki,« a kinek a hátralékok behajtása terén olyan keserves tapasztalatai vannak, de azt hiszszük, ha az utóbbi évek tagdíj-hátralékosainak a névsorát közzé tennők, nem volna nehéz kitalálni annak a valakinek a nevét.

Játékdélutánok. Az alsó osztályokba már bevezetett kötelező játékdélutánokat a miniszterium a jövő tanévtől kezdve ki akarja terjeszteni a felső osztályokra is, e végből rendeletet intézett az összes főigazgatóságokhoz és tanártestületekhez a szükséges tervek

elkészítése czéljából. E rendelet ismét tovább fejleszti egy lánczszemmel azt a tervszerű programmot, melyet Wlassics a testi nevelés érdekében megállapított. A mai satnyuló nemzedék testi neveléséről bizony helyes dolog gondoskodni, mert itt igen fontos nemzeti érdekek forognak koczkán. Sajnos dolog azonban, hogy még játszani is kényszeríteni kell tanulóinkat. Nagyon kényes dolog ez a kényszer, és igen kívánatos lenne, hogy az a végrehajtásban csak amolyan szelid erkölcsi kényszer legyen, különben a játék teljesen elvesztené játékjellegét és czélját tévesztené.

Közgyülés. *A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület* f. évi augusztus hó 27. és 28. napjain Karczagon tartja 18. rendes közgyülését. A tárgysoron szerepel egyebek közt a szolgálati pragmatika ügye (Horváth Ferencz az előadója), az Edison-féle fonograf legújabb alakjának a bemutatása (Karai Sándor), a revideált konventi tanterv végrehajtása, az alakítandó országos ref. tanáregyesület kérdése, a tanári fizetési fokozatok eltörlése, a vizsgálatok ügye (Rácz Lajos), a természetrajzi gyakorlatok paedagogiai fontossága (Hemző Lajos), előterjesztés a tanulmányi kirándulásokról sat.

Ünneplések. *Platz Bonifácz* szegedi tankerületi főigazgató és cisterczi rendi áldozópap 30 évi tanári működése emlékére e hó 16-ikán Baján szép ünnepet rendeztek az érdemes és tudós főigazgató bajai rendtársai. Az ünnepen nagy közönség volt jelen. Volt tanártársai nevében Fölker Gusztáv gym. igazgató, volt tanítványai nevében Bogdanovics Luczián budai gör. kel. püspök, a közönség nevében pedig Hegedüs bajai polgármester üdvözölte az ünnepeltet.

Vas Antal bártfai áll. gymnasiumi igazgató 25 éves tanári szolgálata emlékére a bártfai gymnasium tanári testülete és ifjusága összefogva a város közönségével, e hó 13-ikán szép ünnepet rendezett a közkedveltségben álló igazgató tiszteletére.

Jezsovics Károlyt, a selmeczbányai ág. hitv. ev. lyceum igazgatóját, 40 éves tanári szolgálata évfordulója alkalmából ünnepelte f. hó 12-ikén első sorban az intézet tanári kara és ifjusága, azután régi tanítványainak és számos tisztelőinek a sokasága.

Véglegesítés. A vallás- és közokt. miniszter *Berky Zoltán Béla* győri állami főreáliskolai rendes hittanárt rendes hittanári minőségében véglegesen megerősítette.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *dr. Friml Aladár* trencséni kir. kath. főgymnasiumi rendes és *Hubertus Sándor* beszterczebányai kir. kath. főgymnasiumi helyettes tanárokat folyó évi szeptember hó 1-én kezdődő hatálylyal saját kérelmükre kölcsönösen áthelyezte.

Tartalom: A szegedi kérvény. *Balogh* Pétertől. — *Könyvismertetés:* Endrei Ákos: Német nyelvkönyv I. II. III. és Rendszeres német nyelvtan. *Madzsar* Gusztávtól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Az igazgatóság ülése, pápai kör.) — Beküldött könyvek. — Az Országos Középiskolai Tanáregyesület 1901. julius hó 2. és 3-án Budapesten tartandó XXXV. évi rendes közgyülésének programmja. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Az „ATHENAEUM“ r.-társulat kiadásában megjelent:

„Athenaeum“ kézikönyvtára XVIII. kötet.

A MAGYAR NYELV

A művelt közönség számára . . . .

IRTA BALASSA JÓZSEF.

Ára kötve . . . . . 2 korona.

Kerüljük a Germanizmust!

Magyaros szerkesztésre vezető •

német-magyar betürendes szólásgyüjtemény.

A nyelvőri irodalom nyomán szerkesztette

Szigeti József.

Ára . . . . . 60 fillér.

BEÖTHY ZSOLT.

A Magyar Irodalom Kis Tükre.

Szellemi életünk fejlődésének áttekintése.

Ára díszes vászonkötésben 4 korona.

Második bővített kiadás.

Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXIV. évfolyam. 37. szám. 1901. junius 30.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, Ujvilág-utcza 7. sz. alá.

Szerkeszti
BALOGH PÉTER
I., Országház-utcza 12. szám.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

A VÉGLEGES RANGSORBA-OSZTÁS EREDMÉNYEI.

Az idei előléptetésekkel megindult a tanárság végleges elhelyezése az új fizetési osztályok és fokozatok kereteiben. Ez némi biztonságot nyujt számítások megtételére, s így a tanári állásnak, mint életpályának, megismerésére. Azt hiszem nem végeztem hiábavaló munkát, midőn egyrészről áttekinthető képben összefoglaltam az állami tanárság jelenlegi helyzetét, másrészről bízva a költségvetés tárgyalásakor tett miniszteri igéretben, kiszámítottam, hol leszünk 1902-ben. E két számítás mellett közlök egy harmadikat, mely akkor lenne reális, ha csak kor szerint, mindig az állami szolgálati éveket véve alapul, történtek volna a kinevezések.

Számításom alapjául a vallás- és közoktatásügyi miniszterium f. évi január 15-ikén kelt 2062. sz. magas rendeletével kibocsátott rangsorozatot veszem. A január 15-iki állapot szerint volt összesen 68 és 680 tanár és igazgató. Azóta kineveztek 9 tanárt; úgy hogy e pillanatban[1] van 68 és 689 igazgató és tanár.

E számból a VII. fizetési osztályban volt: 27 igazgató, a VIII-ban 41. Mig a VIII. oszt.-ban 240, a IX-ben 440 tanár. Felesleges az egyes fokoknak állását elmondanom; az részletesen megvan a rangsorban.

A husvéti s nagyon megkésett májusi kinevezések szerint, a most működő 68 igazgató s gyakorló iskolai tanár és 689 rendes tanár így van csoportosítva:

a VII.	fiz.	oszt.	4800	K.	fokában	van	13	igazg. és gy.	isk. tanár;
	»	»	4400	»	»	»	10	»	» »
	»	»	4000	»	»	»	4	»	» »
a VIII.	»	»	3600	»	»	»	24	»	» »
	»	»	3200	»	»	»	17	»	» »
						Összesen:	68	igazg. és gy.	isk. tanár.

[1] A dolgozat május 12-ikén küldetett be. *Szerk.*

Vagyis az *igazgatók* létszámában az említettem rangsorból a VII. fiz. oszt. 13 száma a 4800 K.
23 száma a 4400 K. fokozatba lépett;
a VIII. fiz. oszt. 10 száma a 4000 K.,
27 száma pedig a 3600 K. fokozatba fog előlépni.

Más szavakkal, a ki 3 évig igazgató, annak lesz 3600 K., a ki 9 évig igazgató, annak lesz 4000 K., a ki 14 évig, annak 4400 koronája, és hogy valaki a 4800 K. maximális fizetésbe jusson, annak 20 évig kell igazgatóskodnia. Feltéve, hogy valaki már 15—16 éves rendes tanárkodása után igazgató lesz: 35 évi működés után jut el arra a magas polczra, — melynél többet a középiskolai tanári munkásság nem nyujthat! Bizony nem valami kecsegtető kilátások.

Lássuk most magokat a *tanárokat*. A kinevezés és előléptetés után van:

a VIII.	fizetési	osztály	3600 K.	fokában	104 tanár;
»	»	»	3200 »	»	100 »
»	»	»	2800 »	»	107 »
a IX.	»	»	2600 »	»	216 »
»	»	»	2400 »	»	162 »
			Összesen:		689 tanár.

Ha a rangsor megfelelő számait, illetőleg azokat veszszük, a kik nem soron kivül, hanem rendesen haladtak előre, akkor kiderül, hogy 104 tanár több mint 25 éve rendes tanár; azaz a jelen állapot szerint 26 szolg. évvel jutunk a 3600 K., 204 tanár több mint 20 éve rendes tanár, tehát 20 évvel a 3200 K. fokba kerülünk. Minő kedvezőtlen viszonyok! 4 évi egyetemi tanulás, 3—6 évi gyakorlat után leszünk rendes tanárok, s 20, illetve 25 évig kell még dolgoznunk, hogy a 3200—3600 K. fokot elnyerhessük!

Tovább vizsgálódva, a IX. oszt. 94 száma jutott be a 2800 K. fokba, vagyis 12 szolgálati év kell e fokhoz, mig a 2600 K. fok már a 4-dik szolg. évvel elérhető.

Ez a jelenlegi állapot. És ez nem sokkal javul a jövő évben sem. Többen leszünk ugyan minden fokozatban, de öregebbek is leszünk egy évvel. Nem tekintve az igazgatók állományát, a tanárok állománya — 689 számot véve fel s ép oly előhaladást mint az idén — igy fog megoszolni:

A	3600 K.	fokban	lesz	129	tanár,
»	3200 »	»	»	108	»
»	2800 »	»	»	139	»
»	2600 »	»	»	174	»
»	2400 »	»	»	136	» és a kinevezendők.

Összesen 686 és a kinevezendők (3-al kevesebbet vettem az igazgatók miatt, kikkel fogy a status).

Ha most e számokat a szolgálati évek szerint összehasonlítom, s kiindulásul ép úgy, mint az előbbiben, április 1-jét veszem,

1902-ben 3600 K. fizetése lesz annak, ki 25 évig szolgált; 3200 K., ki 19 évig; 2800 K., ki 9 évig, és 2600 K., ki 4 évig szolgált. Valamivel jobb, mint az idei, de még mindig elég szomorú állapot.

Pedig, ha nem lettek volna a soronkívüli kinevezések, az arány sokkal kedvezőbb lenne, nem ugyan a 2800 koronás, hanem a magasabb fokokban. Ha mindenki kor szerint haladt volna előre, akkor ez lenne a végleges állapot: 9 szolg. év után 2800 K., 15 szolg. év után 3200 K., és 23 szolg. év után 3600 K. Ez állításom számszerű igazolására felvettem az egész tanári statust, különböző források, de leginkább régi rangsorok szerint; összeállítottam a jelenben szolgáló 689 tanár szolg. éveinek számát: és arra a természetes eredményre juttam, hogy a szolg. évek számának szaporodásával fogy az alkalmazott tanárok száma. E szabály alól csak a 23—25 szolg. év tesz kivételt.

E fáradságos munkám eredménye, 1901. április 1-re vonatkoztatom az adatokat, ez:

0—1	évig	szolgál	41	10—11	évig	sz.	21	20—21 évig sz. 11
1—2	»	»	42	11—12	»	»	19	21—22 » » 6
2—3	»	»	59	12—13	»	»	22	22—23 » » 9
3—4	»	»	43	13—14	»	»	24	23—24 » » 24
4—5	»	»	40	14—15	»	»	12	24—25 » » 25
5—6	»	»	31	15—16	»	»	12	25—26 » » 12
6—7	»	»	41	16—17	»	»	16	26—27 » » 8
7—8	»	»	31	17—18	»	»	13	27—28 » » 10
8—9	»	»	34	18—19	»	»	12	28—29 » » 10
9—10	»	»	26	19—20	»	»	17	29— felül » 18

E szerint, ha a 689 tanár csak kor szerint haladt volna előre, akkor a 3600 K. fokban levő 104 tanár a 23 éven felüli; a 3200 fokban levő a 15 éven felüli, s a 2800 K. fokban levő a 9 éven felüli szolgálatban levők közül kerülne ki. Ez arány a jövő évben még kedvezőbben alakulna. De e helyett mit tapasztalunk?

A 3600 K. legfelső fok 104 száma a legkülönfélébb szolgálati évesekből kerül ki. A 25 szolg. évnél idősebbek mind benne vannak, a 24-ből 8, 20—24 évesekből 8, 16—20 évesekből 9, 12—16 évesekből 8, 8—12 évesekből 13; összesen 38 olyan kartárs, ki koránál fogva még nem e csoportba való.

A 3200 K. fokban bent vannak a 20 évnél idősebbek, a 19 évesekből 7, 16—19 évesekből 2, 12—16 évesekből 10, 8—12 évesekből 7, 6—8 évesekből 8; összesen 27 fiatalabb tanár.

A 2800 K. fokban van az összes 12 évnél idősebb és 20 ennél fiatalabb.

A soronkívüli kinevezések miatt a 3600 K. foknál 38, a 3200 K. foknál 27, a 2800-nál 20, azaz kereken 85 helylyel szorul minden rendesen haladó kollega hátrább azok előnyére, kiket soron kivül neveztek ki, a mi összesen 6 évi szolgálatnak

felel meg. Más szavakkal a 30 évi szolgálatnak $^1/_5$ részét várakozással tölti el. Nem kis tőke ez nekünk, nem lehet tehát csodálni, hogy oly szivósan küzdünk a méltányos megoldásért.

Rendes viszonyokat véve, a tanár

5	évig	élvezne	2400 K-t.
4	»	»	2600 »
6	»	»	2800 »
8	»	»	3200 »
7	»	»	3600 »

Járandóságai kitennének e szerint 90,000 K-t. E helyett kap:

5	évig	2400 K-t,
7	»	2600 »
9	»	2800 »
4	»	3200 »
5	»	3600 »

Ez megfelel: 86,200 K-nak. Vesztesége tehát 3800 K. Ez bizony tőkepénzeseknél kicsi összeg, de nálunk több mint egy évi illetmény.

Ime röviden számítgatásom eredménye. Lehet, hogy nem végeztem vele valami gyümölcsöző munkát; de azt hiszem, módot adtam annak megitélésére, milyen előmenetellel kecsegtet a mi életpályánk.

Természetesen e számítás csak a mai állapotra szól, jövőre nézve kevés időre némi javulás, majd azonban visszaesés lesz. Javulás, a mennyiben a teljes létszámnak pár évig emelkednie kell; de visszaesés, mihelyt a fejlődő intézetek mind teljesek lettek.

Jelenlegi kartársaink közül a mostani 7—9 szolgálati évesek lesznek a legjobb helyzetben, ők a 2800 K. törzsfizetést hamarább fogják megkapni, mint a 2-dik ötödéves pótlékot, a 3200 K-t hamarább, mint a 3-dik ötödévest, a 3600 K-t pedig 22—23 szolgálati évvel. Már a jelenleg 3—4 évesek 10—11; 16—17, 23—24 évvel jutnak elé; s a legfiatalabbak 11—13; 18—20, 25—26 évre. De addig, reméljük, más úton — a tisztviselők helyzetének általános rendszerezésével — fog javulni a helyzet.

(Pozsony.) *Göllner Károly.*

EGYSZERŰSÍTÉSEK A FRANCZIA HELYESIRÁSBAN.

(Repertorium.)

Közlönyünkben már két izben[1] szó esett azon fontos helyesirási és nyelvtani reformokról, melyeket a francziák anyanyelvük érdekében életbe léptettek. Előre volt látható az, hogy ez a

[1] L. a jelen évfolyamnak 5. és 34. számát.

mozgalom úgyszólván nemzetközi visszhangra fog találni, mert hisz lehetetlen, hogy a művelt államok, melyeknek iskoláiban a franczia nyelvet tanítják, előle elzárkózzanak. E téren mi sem maradtnk el, sőt mondhatnám, hogy a legelsők közül foglalkoztunk a kérdéssel és nyilvánítottuk véleményünket. Értem azt az értekezletet, melyet a budapesti reáliskolák igazgatóinak és franczia nyelvtanárainak bevonásával dr. *Erődi* Béla főigazgató november 23-án tartott meg, és a melyben e sorok irója szerepelt előadóként. Ez az értekezlet, melynek részletes jegyzőkönyve a tanügyi kormánynak terjesztetett fel és melynek eredményeiről hosszasabban számoltam be a Lipcsében megjelenő »Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung«-ban, beható tanácskozás után abban állapodott meg, hogy a reformnak meghonosítását a jövő iskolaévre tűzte ki, a mikorra, előreláthatólag, a reform Franczia-országban is véglegessé válik, és ennek érdekében több előkészítő lépésre és adminisztrativ intézkedésre hivta fel a közokt. minisztérium figyelmét. Hogy mily helyes nyomon járt ez a határozat, mi sem bizonyítja jobban, mint a febr. 26-iki kelettel megjelent újabb és az eredeti, júl. 31-iki rendeletet helyettesítő rendelet, mely a reformot végleg szentesíti.

Időközben a különböző országok szakemberei irodalmilag is foglalkoztak a reformokkal, melyekről számos füzet, könyv stb. jelent meg. Mindezeknek czélja, hogy az újításokat ismertessék, magyarázzák, s részben kritikailag is megvilágítsák.

Azt hiszem, nem végzek felesleges munkát, a mikor a következőkben összeállítom az e kérdéssel foglalkozó műveket és értekezéseket, melyekből t. kartársaim már a szünidők alatt alapos tájékozást nyerhetnek, a mi annál szükségesebb, mert a reformok meghonosítása elől mi sem térhetünk ki. Egy erre vonatkozó konkrét *indítványt* egyidejüleg az Orsz. Tanáregyesülethez terjesztek be.

I. Önálló művek.

1. *Orthographe.* La Nouvelle syntaxe dans l'enseignement (Bordeaux 1900, imprim. Gounouilhou, 24 p., Extrait du Journal officiel).

2. *La Réforme de l'orthographe* (Angers 1900, imprim. Paré, 11 p., Extrait du Journal officiel).

3. *Simplification de l'enseignement de la syntaxe française en vue des examens* etc., arreté ministériel du 31 juillet 1900 (Paris 1900, Larousse, 11 p., és Delalain Frères 15 p. ára 10 cent).

4. *P. Schumann:* Die amtliche Verordnung des französischen Unterrichtsministeriums über die französische Grammatik vom 31. Juli 1900. 3. Aufl., vermehrt um den Ausschussbericht von M. P. Clairin (Blasewitz 1900, A. Arnold, 32 lap. Ára 1 márka).

5. *E. Rodhe:* La nouvelle réforme de l'orthographe et de la syntaxe françaises. Texte de l'arrêté ministériel avec avant-propos et commentaire (Lund 1900, H. Möller, 52 lap).

6. *O. W. Ebstein* Paris: Neueste officielle Vereinfachung der französischen Orthographie und Syntax. Nach der Verordnung des französischen

Unterrichtsministers vom 31. Juli 1900 (Berlin 1901, C. Regenhardt, 41 lap. Ára 1 márka).

7. *La syntaxe* française simplifiée. Livret contenant: 1° l'arrêté ministériel du 31 juillet 1900; 2° des extraits du rapport présenté au conseil supérieur par M. Clairin; 3° la liste annexée à l'arrêté ministériel; 4° un répertoire alphabétique des tolérances admises. (Montpellier, imprimerie Firmin et Montane, l' Hérault édit., 23 lap.)

8. *I. Hertel:* Erlass des franz. Ministers etc. die Vereinfachung der franz. Grammatik betreffend (Dresden 1901, Bleyl & Kammerer, 12 lap, ára 20 f.)

9. *H. Heim:* Die amtlichen Schriftstücke zur Reform der französischen Syntax und Orthographie mit Einleitung und Anmerkungen. Inhalt: I. Einleitung. II. Allgemeine Bemerkungen. III. Der Antrag Clairins. IV. Der Ministerialerlass vom 31. Juli 1900. V. Das Begleitschreiben Clairins. VI. Der Bericht der Académie Française. VII. Der Ministerialerlass vom 26. Februar 1901. VIII. Anmerkungen (Marburg 1901, Elwert, ára 1 márka).

10. *Ugyanattól* tanulók részére: De amtlichen französischen Bestimmungen vom 26. Februar 1901. über die Vereinfachung der Syntax und Orthographie (u. o. ára 20 f.).

II. Értekezések.

1. Eine Reform der französischen Syntax und Orthographie von *A. Bechtel.* (Zeitschrift für das Realschulwesen, Wien, XXV. évf. 577—593. lap 1900. nov.)

2. Die Reform der französischen Syntax von *A. Bechtel.* (Z. f. d. Realschulwesen, XXVI. évf. 266—284. lap. 1901. május.)

3. De neueste orthographisch-syntaktische Reformerlass des franz. Unterrichtsministeriums von *W. Greif.* (Z. f. d. Gymnasialwesen, LV. évf., 10—17. lap.)

4. Zur neuen franz. Rechtschreibung von *Lotsch* (Neuphilolog. Centralblatt 1900. 12. sz.).

5. Kritische Bemerkungen zu den franz. Sprachreformen von Dir. *Fr. Kemény* — Budapest (Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung Leipzig, 1901. jun.).

Mindezek közül leginkább a Heim-féle füzetet (I : 9) és Bechtel második értekezését ajánlom, mert ezek az újításokat végleges alakjukban mutatják be.

(Budapest.) *Kemény Ferencz.*

KÖNYV-ISMERTETÉS.

Eine Vorlesung für junge Männer über Keuschheit. Zugleich Warnungs- und Belehrungsschrift für Eheleute, Eltern und Vormünder. Von Prof. dr. *Sylvester Graham.* Mit Beigaben von dr. Shearman. *Siebente* Auflage. Mit einem Vorwort von Carl Griebel. — Leipzig, Th. Grieben's Verlag, 1900. 106 lap. Ára 1 márka 20 f.

Mielőtt a hazai és a külföldi paedagogiai sajtóban az érzékiség elleni küzdelmet megindítottam, de azután is, több ilyen

irányú művet tanulmányoztam. Az, a melyet most akarok ismertetni, a legbecsesebbek közül való, sőt eleve kijelentem azt is, hogy mind tartalmi, mind alaki előnyeinél fogva oly kiváló *elméleti* ellenszer, hogy magyar nyelven való kiadását és az iskola és ifjuság körében való *ingyen* terjesztését társadalmi és állami érdekeltségénél fogva egyenesen a tanügyi kormány kötelességének tartom. Ez nem túlzott nagyot-mondás, sem pedig a német hetedik kiadás okozta megtévesztés, hanem egyedül a komoly olvasás szülte meggyőződés, mely a könyvnek minden lapjából, a szerzőnek megannyi, sok évi megfigyelésen alapuló tapasztalatából és abból a határt nem ismerő felebaráti szeretetből szürődött le, mely tollát mindvégig irányítja. Mekkora kétségbeesés, de egyúttal mennyi melegség szól ebből a kis műből, melynek puszta olvasása mély lélektani hatással jár és száműzi a szennyes gondolatokat. Hány új dolgot tanul belőle még a felnőtt is (a kikhez a szerző első sorban fordul), mert a szerző, manap szinte kihalt erkölcsi vakmerőséggel, szembeszáll a hazug és kényelmes, mert kellemes hagyományokkal és balvéleményekkel, és az erkölcsösséget, az ethikai állapotot, érzést és gondolkodást egy egyéni küzdelem díja gyanánt állítja oda, mint a milyen valóban. Szomorú könyv, komor olvasmány ez, melyet sokan sóhajtva köszöntenek majd, mely azonban a keserű pilulához hasonlóan utóbb jó hatással van: megtisztítja a testet és a szellemet.

Immár magára a könyvre térve rá, annak 106 lapjából a tulajdonképeni felolvasásra épen a fele, 53 lap jut; a többit érdekes bevezetések és pótlások teszik. Ezekhez tartoznak azok a nagyobbára az orvos-szerző gyakorlatából merített adatok (71.—102. l.), melyek a felolvasásnak egyes állításait igazolják bővebben, úgyszintén a szövegben előforduló idegen műszók alfabetikus magyarázó jegyzéke (103.—105. l.).

Most, hogy a művet tartalmilag is ismertetni készülök, azt veszem észre, hogy azok közé tartozik, melyekre egy német biráló az »*unrecensierbar*« kifejezést alkalmazta. Valóságban ide kellene iktatnom mindazon helyeket, melyeket a könyv tanulmányozása közben magam is »megczeruzáztam«, de minthogy ez némileg, legalább az olvasó türelmével és e folyóirat terjedelmével szemben, visszaélés számba menne, beérem azon fontosabb szempontok, eszmék és tanácsok felemlítésével, melyek szerzőnknek sok tekintetben önálló felfogását kellően jellemzik és az olvasót egyúttal tartalmilag is tájékoztatják, hogy azután a szükséghez képest az eredetihez folyamodjék.

Lássuk mindenekelőtt, mint, vélekedik a szerző a dolog *mikéntjének* alapvető kérdését illetőleg. Nehogy az ifjuság figyelmét e tárgyra felhivjuk — irja a 7.—8. lapon — és nehogy lelküket nyugtalanítsuk, hosszú időn át nagy bölcsen azt vallották, hogy e dologban legjobb az ifjuság tájékozatlanságát és tudatlanságát megőrizni. Meg vagyok róla győződve, hogy ez alapos tévedés. A kellő módon közölt igazság sohasem árthat!

Csak a *mikor* és *hogyan* kérdésén fordul meg a dolog. Az időt illetőleg határozottan azt vallom, hogy mihelyt az ifjú szellem a dolgot komolyan megérteni képes; mód és eljárás dolgában a tárgy, a mennyire lehet, tudományos szempontból tekintendő. Mielőtt a társadalom legfőbb javát elérné, kell, hogy a boncztan és az élettan a nevelésnek közönséges tárgyaivá legyenek, alapjai összes oktató és kormányzó rendszereinknek, házi és társadalmi szokásainknak.

A beavatkozás miként jét illetőleg a szerzővel mi is azt valljuk, hogy könyveknél többet ér a szülők, gyámok és nevelők szóbeli közlése, mely számol az ifjak korával és a többi körülményekkel. Ennek azonban legelső alapfeltétele, hogy ők maguk is helyesen és világosan lássanak, hogy saját erkölcsi felfogásuk nemes és tisztult legyen; máskülönben helyén való lesz a szerzőnek ez a kifakadása: »Ach! wie viele Eltern werden *unwissentlich* thätige Mitarbeiter an der Zerstörung ihrer Kinder und ihrer Rasse!« — Ezért részletesen fejtegeti a táplálkozás, nemzés, az akaraterő, a szellemi és erkölcsi képességek és az egész idegrendszer közötti szervi összefüggést. Graham szerint 3 főbaj van, melyek mindegyike ellen külön-külön is kell küzdeni; ezek: az ifjuságnak önfertőzése (40. l. f.), a korai nemi érintkezés és a nemi mértéktelenség és visszaélések a házaséletben. Szerintem s a modern viszonyok között főleg ez az utóbbi körülmény érdemel figyelmet, mert az, a mit a szerző »*eheliche Keuschheit*« szóval jelöl, bizony nagyon kihalófélben van, pedig ha valahol, úgy itt lehetetlen: vizet prédikálni és bort inni. Valamint izolált és gyors eredmények sem lehetségesek.

Szerzőnk szerint a legnagyobb veszedelmek és leggyakoribb bajok, a melyek az ifjuságot otthon és a nyilv. tanintézetekben érhetik, a következők: alkalmatlan táplálkozás (túlságos és egyoldalú húsélvezet); mértéktelenség (»Übernährung ist eine mächtige Ursache früher Wollust«); a kellő mozgás hiánya és az agynak tulságos foglalkoztatása; erkölcstelen szórakozások és olvasmányok. Mindezekkel behatóan foglalkozik és sok okos és követésre méltó dolgot mond el róluk.

A mikor e sorokat irom, itt Budapesten törvényt ültek és érdem szerint ítéltek társadalmunknak egy olyan tipusa felett, a melyet a napi sajtó joggal és találóan »*aszfaltbetyár*« elnevezéssel illetett. Számos utazásomon tett megfigyeléseimen alapuló meggyőződésem az, hogy sehol a világon nincsen annyi szép és kaczér asszony és annyi aszfaltbetyár, mint nálunk. Hiresek, helyesebben hirhedtek is vagyunk miatta még messze országokban is. Budapestnek légköre szaturálva van a *flirt* baczillusával; az ártatlanságot elegendő az utczára vezetni, hogy a járókelők viselkedése, tekintete megfertőztesse. Ebben része van a köznek, a családnak, de az iskolának *is*; nem is szólva az orvosokról s főleg a háziorvosokról, a kik hivatva volnának a családok egészségügyi tanácsadói és barátai lenni, de a kikre jórészt ráolvashatni

Aurbachernek ezt a kegyetlen aforizmáját: Die Ärzte leben von der Unmässigkeit, die Advocaten vom Unfrieden der Menschen.

A mikor, ép egy esztendő előtt, az érzékiségre vonatkozó indítványaimat a Tanáregyesület elé terjesztettem, minden személyi hiuságtól menten, kizárólag az a megyőződés vezérelt, hogy — bármint vélekedjünk is magáról az ügyről — ezek a dolgok nincsenek rendjén! Tudtam és tudom azt is, hogy itt *egy* csapással, *egy* rendszabálylyal, *egy* tényezőnek segélyével, sőt csupán miniszteri rendelettel sem lehet boldogulni, hanem igenis valamennyi arra hivatott tényezőnek hosszú kitartó munkájára és együttműködésére van szükség. Feszólalásom, őszintén szólva, nem talált olyan élénk és biztató visszhangra, melyre érdemes és sajnos, rászorult; néhány vidéki körben (Kolozsvár, Lőcse) ugyan szóvá tették, Budapesten, úgy tudom, nem, de az érdeklődésen kivül tényeket, tetteket hiába keresünk. Meglehet, hogy ezeket az idei közgyűlés hozza meg.

A mikor Destournelles báró nálunk előadást tartott a hágai békekonferenciáról, az Akadémia disztermében egybegyült előkelő közönséget arra kérte, hogy ne mosolyogjanak s ne vonjanak vállat, ha a békéről esik szó. Ugyanerre kérem én is t. kartársaimat a mi problemánk érdekében, melynek megoldása bizony nem kevésbbé nehéz, mint amaz.

(Budapest.) *Kemény Ferencz.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Debreczeni kör.

(Az elemi és középiskola viszonya. Évzárás.)

A debreczeni kerületi kör. f. hó 16-án tartotta évzáró gyűlését, melyen a tagok a vizsgálatok szorgos ideje daczára szép számmal jelentek meg, de a melyen az elnök és alelnök akadályoztatása miatt *Fazekas Sándor* főreálisk. igazgatónak jutott a vezetés tiszte.

A gyűlésnek legfőbb tárgya volt *dr. Nagy Zsigmond* ev. ref. főgymn. tanár felolvasása, a ki a tanáregyesületi igazgatóság megbizásából foglalkozott *az elemi és középiskola viszonyával.* A kérdés úgy jutott tanáregyesületünkhöz, hogy a muraközi tanítókör a hat osztályú népiskola ügyét tárgyalván 1900. évi közgyűlésén, ez alkalommal hozott határozatait közölte egyesületünk igazgatóságával s ezt arra kérte, hogy az elfogadott tételek egyikét, t. i. *»érettebb ifjúsággal felsőbb iskola könnyebben boldogúl«* tűzze ki napirendre.

Dr. Nagy Zsigmond több oldalról fejtegeti a maga elé tüzött kérdést; gondolatmenetét dolgozatának teljes szövege lesz hivatva visszaadni. Itt csak azt említjük meg, hogy nemzeti szempontból szivesen látná az összes iskolák államosítását, hogy föltétlen hive

a hat osztályú elemi iskolának, melyet már csak a demokratia szellemének megerősítése végett is szükségesnek tart, de a melyek elvégzését főkép egységes nemzeti alapműveltség biztosítasa érdekében követeli meg minden egyes tanulótól.

Előadásához a következő tételeket fűzi:

1. Az 1868. évi XXXVIII. czikknek a hat osztályú elemi iskolára vonatkozó része az egész országban mielőbb teljesen végrehajtandó. A hat osztályú nemzeti elemi iskola nyújtotta műveltség az a minimalis szellemi kincs, melynek megszerzését az állam köteles minden polgárára nézve biztosítani.

2. Csak a hat osztályú teljes elemi iskola bevégeztével lehet a középiskolába belépni.

3. A középiskola is legyen hat osztályú egységes, nemzeti intézmény, melynek főrendeltetése a magasabb tanulmányokra való előkészítés ugyan, de az erkölcsi nevelés és tanítással tejjesen egyenrangú feladata.

A kör *dr. Gulyás István* indítványára ezúttal nem bocsátkozott bele a részletes tárgyalásba; a kérdés behatóbb megvitatását az őszi gyűlések valamelyikére halasztja; de már most kifejezi elismerését és köszönetét dr. Nagy Zsigmond előadónak érdekes tartalmú és formájú dolgozatáért, továbbá kivánatosnak nyilvánítja az értekezésnek a Közlönyben való megjelenését, végül a felolvasás révén fölkéri az igazgatóságot, hogy már az idei közgyűléssel vétesse föl az elemi és középiskola viszonyának kérdését a jövő év munkaprogrammjába és tüzze ki a választmány és a körök gyűléseinek napirendjére.

A gyűlés azután meghallgatta és tudomásul vette *Kardos Albert* titkár jelentését, a ki beszámolt a kör egész évi munkásságáról. A kör megelégedéssel tekinthet vissza az 1900—1. egyesületi évre, mert bár csak öt gyűlést tartott, a kör élete egészségesnek mutatkozik; a gyűlések iránt az érdeklődés nem csappan, a tagok száma emelkedik, a kik tagdíj kötelezettségüknek majdnem teljes pontossággal megfeleltek; ennélfogva a kör a legjobb reménységgel néz a következő években reá váró feladatokra.

(Debreczen.) *Kardos Albert,*
a kör titkára.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

Ókori Lexikon, 12. füzet (Eumenia—Földmívelés), szerk. *Pecz Vilmos* egyetemi tanár. Budapest, Franklin-Társulat, 1901. Ára 1 K.

Iskolai könyvtár, szerkeszti *Beöthy Zsolt*, 10. kötet: Katona József Bánk bánja, magy. *Hevesi Sándor*. Budapest, 1901. Athenaeum Ára 1 K. 80 fill.

Markovics-Hegedüs, Német nyelv-, olvasó- és gyakorlókönyv *szemléltető alapon*. (Érdekes első kisérlet tankönyvirodalmunkban ez új módszerrel. *Szerk.*) Első rész. Budapest, 1900. Hornyánszky Viktor. Ára kötve 2 K. 2553/900. sz. a engedélyezve.

Timár Pál, Német olvasókönyv középiskolák számára, II. rész, reáliskolák III.—IV., gymnasiumok V.—VI. oszt. számára (a rendszeres nyelvtanhoz való rész), magyarázó jegyzetekkel és a német vers ismertetésével. Budapest, 1901. Singer és Wolfner.

Hedin Sven, Ázsia sivatagjain keresztül, 1. füzet. Átdolgozta dr. Thirring Gusztáv. Számos képpel. Budapest, 1901. Wodianer F. és fiai.

Osztrák-magyar monarchia irásban és képben. Magyarország VII. kötetének 5—8. füzete. Szent István koronája országainak VIII. kötetének 5—8. füzete.

Bergmann Ágost, Irányok és vezéreszmék a XIX. század irodalmában. A temesvári Szabad Lyceumban tartott előadások.

Kovács Rezső, a testgyakorlat hatása az egész emberre. Különlenyomat a *Paedagogiából*. Budapest, 1901.

Jeles irók iskolai tára, XXVI. Kisfaludy Károly: Csalódások, magy. *Szigetvári Iván*. Második, javított kiadás. Budapest, Franklin-társulat, 1900.

Gyiszálovics Veszelin, Az idegen nyelvek helyes kiejtéséről. Lenyomat. a nagybányai főgymnasium 1900—1901. évi Értesítőjéből. Nagybánya, 1901.

Piszarevics Sándor, A magyar és horvát Zrinyiász. Irodalomtörténeti értekezés. Zábráb, 1901.

Szterényi Hugó, Állattan a középiskolák felsőbb osztályai számára, úgyszintén tanítóképző intézetek használatára. Nyolcz szines táblával és 540 képpel. Budapest, 1902. Lampel R. Ára 4 K.

Szterényi Hugó, Növénytan a gymnasiumok IV. osztálya számára. Kilencz szines táblával és 292 képpel. Harmadik, az új tanterv szerint átdolgozott kiadás. Budapest, 1902. Lampel R. Ára 3 K.

Magyar könyvtár, szerk. Radó Antal. 219. szám: *Gerhart Hauptmann*, A takácsok. Szinmű, ford. Komor Gyula. — 221. szám: *Radó Antal*, Dante. — 222. szám: *Conan Doyle*, Doktor Holmes kalandjai, ford. Lándor Tivadar. — 225. szám: *Pierre Loti*, Tünő képek, ford. Marquis Géza. — 226. szám: *Tóth Ede*, A falu rossza. — 227. szám: *Kézai Simon* magyar krónikája, ford. Császár Mihály. — Budapest, Lampel R. Egy-egy füzet ára 30 fillér.

VEGYESEK.

A középiskolai oktatás kongresszusa Brüsszelben. A középiskolai oktatás mai hivatalos szervezetében félszázad óta működik Belgiumban (az 1850. június 1. törvény alapján). Brüsszeli kartársaink elhatározták, hogy e félszázados fennállást *nemzetközi kongresszussal* ünneplik, melyen résztvehetnek a belga középiskolai oktatás hivatalos képviselőin kívül a magániskolák tanári testületeinek a tagjai, valamint mindazok, a kiket a középiskolai oktatás és nevelés kérdései érdekelnek. A kongresszust, melynek védnökségét a közoktatásügyi miniszter elfogadta, Brüsszelben, a *Palais des Académies*-ban, tartják

meg *1901. évi szeptember hó 14. 15. és 16-án.* A dolgozatok nyilvános és szaküléseken kerülnek tárgyalás alá; a megvitatás czéljából felvetett kérdések határozatok tárgyát fogják képezni, melyeket kinyomatnak és a résztvevők közt szétosztanak. A kongresszus előleges napirendje a következő:

I. *Nyilvános üléseken* tárgyalás alá kerülő kérdések: 1. A *közoktatási tanács* fontossága, főkép a különböző fokú oktatás terveinek összhangzóvá tétele czéljából. 2. Az ifjúság nevelési rendszerének szervezete a főbb országokban. 3. Mit tettek a különböző országokban, hogy a tanító személyzetnek hivatása fontosságával arányos helyzetet biztosítsanak; hogy a tanárok fejleszthessék ismereteiket és a tényleges haladással valamint az eszmék általános áramlatával lépést tarthassanak? (1. könyvtárak és szemlék; 2. a tisztán anyagi tanári munka csökkentése; 3. az utazás költségeinek leszállítása.) 4. Nemzetközi bizottság szervezése a közoktatás számára.

II. *Szaküléseken* tárgyalás alá kerülő kérdések: 1. Középiskolai tanárképzés. 2. A középiskolai tanulmányokat mely irányba kell terelni? 3. Milyennek kellene lennie egy valódi reáliskolának *(humanité moderne)?* 4. Hogyan adhatunk *gyakorlati* jelleget a középiskolai oktatásnak? (Nem kell összetéveszteni a *gyakorlati* tanítást a *szakszerűségre* törekvő tanítással.) 5. Mennyiben fontos a középiskolai oktatásban a *fényvetítések* bemutatása és a *stereoskop* használata szemléleti eszközök gyanánt? 6. Az iskolai túlterhelés. 7. Szigoruan végzett *psychologiai és physiologiai kisérleteknek* (anthropometrikai méréseknek) néhány iskolába kisérletkép való bevezetésének hasznáról, hogy *tudományosan* megállapíthassuk az elfogadott nevelési és oktatási rendszer eredményeit.

Felvilágosításokkal szolgál: *Secrétariat général, 13, rue de l'Abondance, Bruxelles.* (Rev. univ. — K. L.)

Pályázat. A budapesti középiskolai horvát internatusban egy ingyenes és egy egész fizetéses helyre hirdet pályázatot a vallás- és közoktatási miniszter az 1901—2. tanévre, horvát-szlavonországi illetőségű tanulók számára, július hó 25-ig.

Ünneplés. *Putnoky Miklós,* a lugosi áll. főgymnasium igazgatója, f. évi június hó 16-ikán ülte meg tanári működésének 25 éves évfordulóját, a mely alkalommal az ifjúság és tanári kar, a város közönsége, továbbá Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter megbizásából Nátafalussy Kornél tank. főigazgató üdvözölték sikeres és hazafias munkásságáért az ünnepeltet. Az intézet jóakarói négyszáz koronás Putnoky-alapítványt is tettek, melynek kamatait évenkint az évzáró ünnepen a szavalásban legjobban kivált tanuló kapja.

Rendes tanári kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Fölkel Béla* szatmári, *Mikulics Károly* trencséni, *Mátrai Vilmos* miskolczi és *Hubertus Sándor* trencséni kir. gymnasiumi helyettes tanárokat rendes tanárokká nevezte ki.

Halál. *Vidovich Bonaventura* nyug. főgymnasiumi igazgató még május 31-ikén meghalt Nagyváradon, hol nyugalma éveit töltötte, életének 61-ik évében.

Szerkesztői üzenet. Midőn ez évfolyam jelenlegi, utolsó számával rövid időre búcsút veszek a Közlöny tisztelt olvasóitól és munkatársaitól, egyúttal azzal a kéréssel fordulok hozzájok, a pihenés napjain se feledkezzenek meg a Közlönyről, vagy a mi ezzel egyértelmű, a magyar középiskolai oktatás feladatairól. A pihenés napjai nálunk egyúttal az erőgyüjtés napjai. Az elvégzett nehéz munka emlékei közt jövendő tervek körvonalai tünedeznek föl. Némelyikünk elvonul valami csendes zugba nyaralni — egy rakás könyvvel. Mások külföldre mennek nyaralni — tanulás czéljából. Nem is rossz az, beállani egy kissé diáknak, miután — tiz hónapig szigorú professzorok voltunk. Ilyen kedvtelései vannak — hál' Istennek! — annak a sokat gáncsolt magyar tanárnak. Ezekhez a fáradhatatlan munkásokhoz fordulok én is, s kérem őket, nyári tanulmányaik eredményeiről értesítsék majd a Közlönyt, ka csak röviden is, a lényegre szorítkozva. Egy kis fáradsággal sok érdekes tapasztalat válik így mindnyájunk közkincsévé. Ezzel a kéréssel veszek búcsút t. olvasóimtól, és munkatársaimtól, mindnyájoknak kellemes és hasznos nyaralást kivánva. — *Szerkesztő.*

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1901. május 29-től junius 22-ig tagdíjat fizettek.

1890/1-re: Czink Lajos (1 K).

1892/3-ra: Bulyovszky Sándor.

1893/4-re: Kováts Antal (még 1 K), László Dávid.

1894/5-re: Gecsányi Gusztáv (II.), Lenkei Henrik (még 2 K).

1895/6-ra: Kováts Antal, Lenkei Henrik (3 K.), Oláh Gyula (5 K).

1896/7-re: Janka Sándor, Kováts Antal, Matter János (II.), Porubszky Pál, Rákosi Kristóf.

1897/8-ra: Kováts Antal (5 K), Matter János, Pausinger Sándor (II.), Porubszky Pál.

1898/9-re: Bodrogi János, Csengeri János (I.), Dér István (még 2 K), Dózsa Jakab (II.), Guttenberg Pál, Latkóczy Mihály, Matter János, Nagy Gyula, Pröhle Vilmos.

1899/900-ra: Deme Károly, Dér István, Gáspár Balás, Gáspár István, Hajkó László (I.), Herczeg Árpád (II.), Huszár Frigyes, Irsa Béla (2 K), Kalkbrenner Antal (5 K), Kalmár Jenő, Kaufmann Aurél, Kosári István (még 6 K), dr. Kovács Gyula (II.), Kubicsek Albert (5 K), Leffler Sámuel, Nagy Elek (Debr.) (II.), Nagy Gyula, Simsay Lajos, Stark Andor, dr. Szigeti Henrik (II.), Tvergyák (II), Vékony Antal (2 K).

1900/1-re: Abelsberg József, Alt Henrik, Angyal Dávid, Barabás Jenő (II.), Belják Bernát, Berkeszi István, Berky Gusztáv, Blanár Odön, Bod Károly (II.), Bodosi Lajos (II.), Bohner Jákó, Chotvács Ágost, Csehély Adolf (II.), Cseh Lajos, dr. Csighy Antal, Csomár István, Dancs Ferencz, Danka István, Demjanovics Andor (II.), Dér István (I.), Dietz Lajos (I.), Embery Árpád (II.), Falvay Antal, Fankovich Gyula (II.), Faragó Andor, Feczkó János, Fejes Áron (II.), Fenyves Albert, Félegyházi Antal (II.), Ficsor József, Flaszik Ágost, Friedreich Endre, Gallé Gábor, Glósz János, Gönczi Lajos (II.), Hann Károly (II.), Hargita Nándor (II.), Harmath Ödön (II.), Herczeg Árpád, Hlatky Miklós (II.), Hegedüs István (Pozsony) (5 K), dr. Holenia Gyula, Horváth János, Jankovics József, Jánosi Péter (II.), Jánó Béla, Kalmár Jenő, Kassai Nándor, Keith Károly (II.), Kelemen Ferencz (3 K), Kiss Lajos (Szeged), Koós Lajos, Kosári István (2 K), Kovács Dániel (II.), dr. Kovács Gyula, Kovácsy Zoltán (2 K), Laczek Gyula, Makay István, Makoviczky György, Maráth József (II.), Marsits

Rozina (II.), Mauritz Elza (II.), Mauritz Matild (II.), Mazuch Ede (II.), Mathé György, Medvigy János, Moldován Gergely, Molnár Károly (II.), Nagy Elek (Debr.) (I.), Nagy Gyula, dr. Nagy Zsigmond, Nátolya Antal, Neszveda Károly, Nosz Gusztáv, Olasz Gyula (II.), Orlovszky István, Oros Alajos (5 K), Ozoray Lajos, Pap Illés (még 1 K.), Pálffi Károly (II.), Pillich Lajos (II.), Popini Albert, Réthy K. Gábor (II.), Ries Ferencz, Rodt Lajos, Romanecz Mihály, Román József, Sarmaságh Géza, Schima János, dr. Schönvitzky Bertalan, dr. Solymossy Lajos (II.), Soó Gáspár (II.), Spaller József (II.), dr. Steiner Simon, Straub L. Gyula (II.), Szabó András (II.), Szabó Árpád (II.), Szántó Soma, Szinte Gábor, Szkokán Sándor, Szmodits Zoltán, Themák Ede, Thoma Teréz (II.), Tomory Imre, Tőkés Lajos, Tuhrinszky Károly, Tvergyák Sándor, Ujlaki Ödön (2. K), Vargha Ida (II.), Vatasán Miklós, dr. Vietorisz József (még 6 K), Visontay Kálmán, Voggenhuber Oszkár (I.), Vozáry Gyula (még 2 K), Vörös Sándor, Weinberger Fanni, dr. Wolafka Nándor.

1901/2-re: Fankovich Sándor, Mazuch Ede (I.), Valkovszky Miklós, Vozáry Gyula (6 K.)

Budapest, 1901. junius 22-én.

(I.) = I. felét. (II.) = II. felét.

Müller József,
egyesületi pénztáros,
(V. ker. áll. főreáliskola, lakása: II. Áldás-u. 4.)

Tartalom: A végleges rangsorba-osztás eredményei. *Göllner* Károlytól. — Egyszerüsítések a franczia helyesirásban. *Kemény* Ferenczről. — *Könyvismertetés:* Dr. Graham Sylvester: Eine Vorlesung für junge Männer über Keuschheit. *Kemény* Ferencztől. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Debreczeni kör.) — Beküldött könyvek. — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Az Athenaeum Zsebszótárai.

Magyar és Német Zsebszótár.

Tekintettel a két nyelv szólásaira.

— 3-ik kiadás. —

I. rész: **Német-Magyar.** II. rész: **Magyar-Német.**

Szerkesztette WOLFF BÉLA.

Minden rész külön csinos vászonkötésben **2** korona.

A két rész erős félbőrkötésben **4** korona.

Franczia és Magyar Zsebszótár.

I. rész: **Franczia-Magyar.** | II. rész: **Magyar-Franczia.**

Szerkesztette UJVÁRY BÉLA.

Minden rész külön csinos vászonkötésben **2** korona.

A két rész egy erős félbőrkötésben **4** korona.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár.

Szerkesztette MARGALITS EDE.

Ára csinos vászonkötésben ... ... **2** korona.

ooo AZ „ATHENAEUM“ RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSÁBAN ooo

UJABBAN MEGJELENT:

MAGYAR ÉS NÉMET KÉZI SZÓTÁR

TEKINTETTEL A KÉT NYELV SZÓLÁSAIRA.

I. Német-magyar rész.

ooo Szerkesztette: ooo

KELEMEN BÉLA,

o áll. főreáliskolai tanár. o

Bolti ára szép félbőrkötésben 7 korona 50 fill.

Kelemen Béla Kézi Szótára előreláthatólag ugyanoly kedvező fogadtatásra számíthat, aminőben Zsebszótára részesült. A Kézi Szótár **lehető teljességben** öleli fel a magyar és német nyelv közkeletű szókincsét és e mellett tág teret juttat a két nyelv **szólásainak** is. A Kézi Szótár a nyelvtani alakokat is közli és ugy német, mint magyar szó- és szóláskincse minden izében világos, helyes és modern.

A **Kézi Szótár** I. kötetének ára pompás félbőrkötésben csak 7 kor. 50 fill. Ezen olcsó ár mellett mindenki megszerezheti ezt a jeles könyvet.

ATHENAEUM r.-t. könyvkiadó-osztálya.

SZÁZADUNK MAGYAR IRODALMA KÉPEKBEN.

Széchenyi föllépésétől a kiegyezésig

. . . . . Irta . . . . . .

Endrődi Sándor.

Kiadta az Athenaeum. Ára diszes vászonköt. 6 kor.

Régóta nehezen várt könyv ez az Endrődi Sándoré, amely az ihletett poéta édes szózatával regél; cseveg a magyar irodalom, a **mi** irodalmunk nagyjairól, akiket idáig talán tudósok szemüvegén keresztül néztünk, és most egyszerre mintegy varázsütésre, meglepetve nézzük az ő csodálatosan lebilincselő egyéniségüket. A ragyogó nyelvü, tüzes érzésü poéta, életet, szint varázsol a tudomány szürke vásznára és irodalmunk történetének vezéralakjait mindenek számára érdekessé teszi; bemutatja mint irókat, művészeket és embereket.

Kapható minden könyvárusnál és a kiadó Athenaeumban, Budapest, Kerepesi-ut 54. sz.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az ATHENAEUM részv.-társ. kiadásában Beöthy Zsolt szerkesztése alatt

ISKOLAI KÖNYVTÁR

czim alatt egy gyüjteményes vállalat indult meg, mely az uj tanterv által kijelölt irányban az ifjuság komoly irodalmi mivelésének szolgálatába lép.

Ezen iskolai könyvtár I-sö része:

Magyar Olvasmányok Tára.

Szerkeszti **BEÖTHY ZSOLT.**

Ezen gyüjteményben eddig a következő munkák jelentek meg, melyeket a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a középiskolai könyvtárakba való beszerzésre ajánlotta:

1. **Petöfi válogatott lyrai költeményei.** Kiadja *Badics Ferencz.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
2. **Petöfi válogatott elbeszélő költeményei.** Kiadja *Badics Fer.* Ára kötve 1 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1889/13732.
3. **Tasso, Megszabaditott Jeruzsálem.** Kiadja *Pintér Kálmán.* Ára kötve 2 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
4. **Beöthy Zsolt, Széchenyi.** Kiadja *Tóth Rezső* ... ... Ára kötve 1 kor. 20 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
5. **Madách, Ember tragédiája.** Kiadja *Alexander Bernát.* ... ... Ára kötve 3 kor.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/3202.
6. **Cervantes.** Az elmés nemes **Don Quijotte** de la Mancha. Győri V. fordítása alapján átdolgozta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Huszár Vilmos.* Ára kötve ... ... 2 kor. 50 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.
7. **Csokonai Vitéz Mihály válogatott munkái.** Kiadja *Tóth Rezső.*
   Ára kötve ... ... 1 kor. 60 fill.
   A miniszteri ajánlás száma 1900/2444.
8. **Berzsenyi Dániel költöi és prózai müvei.** — Szemelvények. — Közzéteszi *Dr. Váczy János.* ... ... Ára kötve 1 kor. 80 fill.
9. **Az oktató mese és szemelvények magyar meseirókból.** — Szerkesztette *Dr. Koltai Virgil.* ... ... Ára kötve 1 kor. 40 fill.
10. **Katona József Bánk-bánja.** Magyarázta *Dr. Hevesi Sándor.*
    Ára kötve ... ... 1 kor. 80 fill.

Előkészületben:

Dante, Divina Commedia	Kiadja *Balog Ármin.*
Gvadányi, Peleskei nótárius	» *Badics Ferencz.*
Kölcsey Paraenesise	» *Beöthy Zsolt.*
Szemelvények Széchenyi, Kossuth, Deák beszédeiből	» *Baráth Ferencz.*
Zrinyi, Sziget veszedelme	» *Erődi Béla.*
Shakespeare-Petöfi, Coriolán	» *Hevesi Sándor.*
Kazinczy, Pályám emlékezete	» *Angyal Dávid.*
Szemelvények Erdélyi János müveiből	» *Erdélyi Pál.*
Régi magyar mondák	» *Erdélyi Pál.*
Rokonfaju népek mondái	» *Gombocz Zoltán.*
Nagy gondolkozók	» *Waldapfel János.*
Kölcsey válogatott beszédei	» *Kardos Albert.*
Szemelvények a kurucz-költészet emlékeiből	» *Badics Ferencz.*
Euclides és Bolyai	» *Beke Manó.*
Szemelvények a XVI—XVIII. századbeli magyar történetirókból	» *Moravcsik Géza.*
Szemelvények Széchenyiből	» *Waldapfel János.*
A magyar novella Jósikáig	» *Beöthy Zsolt.*
Corneille, Cid	» *Matskássy József.*

Az árak terjedelmükhöz képest a legolcsóbbra szabatnak.

Kaphatók a kiadó társulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.